

11/22/63 : роман / Стівен Кінг ; пер. з англ. та комент. О. Красюка // Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»,

Харків, 2012

ISBN: 978-966-14-3432-4

Стівен Кінг 11/22/63

22 листопада 1963 року — дата вбивства Джона Кеннеді. Пролунали три постріли — і світ змінився назавжди.

Сьогодення. Дізнавшись, що в барі його приятеля розташований портал до 1958 року, звичайний вчитель Джейк Еппінг не може опиратися спокусі почати нове життя у рок-н-рольні часи Елвіса Преслі. Хіба гостю з майбутнього важко познайомитись із відлюдником Лі Гарві Освальдом і завадити йому вбити президента? Та чи варто грatisя з минулим? Яким буде світ, де Кеннеді виживе?

Стівен Кінг 11/22/63

Присвячується Зелді.

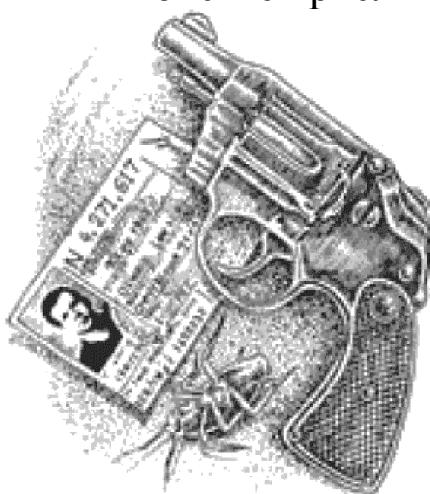
Агов, сонечко, вітаємо тебе на цьому святі!

Це фактично не піддається усвідомленню нашим здоровим глуздом — те, що якийсь нікчемний одинак повалив справжнього велетня посеред процесії його лімузинів, серед легіонів його охорони, серед вітаючих його товпищ. Якщо такий пігмей зруйнував лідера найпотужнішої на землі держави, тоді нас поглинає світ диспропорції, тоді космос, в якому ми живемо, абсурдний.

— Норман Мейлер^[1]

Коли є кохання, уразки від віспи такі ж гарні, як ямочки на щічках.

— японське прислів'я Танці — це життя.

Я ніколи не належав до тих, кого називають плаксіями.

Моя колишня дружина казала, що мій «неіснуючий емоційний градієнт» був головною причиною того, що вона мене покинула (так, ніби той хлопець, якого вона знайшла собі на зустрічах товариства Анонімних Алкоголіків, не мав до цього ніякого діла). Кристі казала, що вона, либо, могла б вибачити мені те, що я не плакав на похороні її батька; я знов його лише шість років і не встиг зрозуміти, якою чудовою, жертовною людиною він був (один з прикладів — кабріолет «Мустанг», подарований їй на честь закінчення середньої школи). Але потім, коли я не плакав на похоронах моїх власних батьків — вони померли лише з різницею у два роки, тато від раку шлунка, а мама від миттєвого інфаркту, коли прогулювалась пляжем у Флориді, — Кристі почала осягати своїм розумом той самий неіснуючий в мене емоційний градієнт. На жаргоні Анонімних Алкоголіків я був «неспроможний відчувати власні почуття».

— Я ніколи не бачила, щоби ти видушив із себе бодай слізинку — казала вона, промовляючи це тим безбарвним тоном, яким користуються люди, коли оголошують абсолютно остаточний вирок розірваним стосункам. — Навіть коли ти пояснював мені, що я мушу записатися на реабілітацію, бо інакше ти від мене підеш.

Ця розмова відбулася десь тижнів за шість до того, як вона спакувала свої речі, перевезла їх через усе місто і почала жити з містером Томпсоном. «Парубок стрічає свою дівчину в кампусі АА», — це теж звичайна приказка на тих їхніх зустрічах.

Я не плакав, коли дивився, як вона від'їжджає. Я не плакав і потім, коли зайшов у наш маленький будиночок з великим заставним боргом. Дім, у котрому не народилося дитини і вже не народиться. Я просто ліг на ліжко, яке відтепер належало мені одному, затулив собі рукою очі й журився.

Без сліз.

Але я не є емоційно незворушним. Кристі щодо цього була неправа. Якось було, я мав тоді одинадцять років, я повернувся зі школи додому і в дверях мене зустріла мати. Вона сказала, що мою собаку — то був колі на ім'я Tag — збила на смерть машина, а водій навіть не зупинився. Я не плакав, коли ми його ховали, хоч батько й сказав, що ніхто не вважатиме мене через це слабаком, плакав я тоді, коли мені про це повідомила мати. Почасті тому, що то було мое перше знайомство зі смертю; проте головним чином від того, що саме я ніс відповідальність за пса, щоби він завжди залишався надійно прив'язаним у нас на задньому подвір'ї.

Також я плакав, коли лікар моєї мами зателефонував мені й повідомив про те, що сталося того дня на пляжі. «Мені жаль, але шансів не було ніяких, — сказав він. — Іноді це трапляється зовсім раптово, і лікарі загалом розглядають такі випадки свого роду благословенними».

Кристі тоді не було поряд — її довелося затриматися в школі того дня, аби побалакати з іншою матір'ю, у якої виникли питання щодо останнього табеля її сина

— але я таки плакав, авжеж. Я заховався у нашій крихітній пральній кімнатці, дістав з кошика брудне простирадло і плакав у нього. Недовго, але сльози пролилися. Пізніше я міг би розповісти їй про це, але не вбачав у тім сенсу, почасти тому, що вона могла подумати, ніби я напрошується на жалість (це не термін з лексикону АА, але, либоно, міг би ним бути), а почасти тому, що я не вважаю умовою, необхідною для успішного шлюбу, здатність видобувати з себе ридання ледь не на замовлення.

Я ніколи не бачив, наскільки тепер можу це пригадати, щоби хоч раз плакав мій тато; у найемоційніші моменти він міг хіба що видати важке зітхання або неохоче трішки покректати — ніякого биття себе в груди чи реготу не дозволяв собі Вільям Еппінг. Він був з породи міцних, мовчазних чоловіків, і моя мати більш-менш була такою ж. Тож моя неспроможність легко заплакати, можливо, має генетичні причини. Але незворушність? Нездатність відчувати власні почуття? Ні, це аж ніяк не про мене.

Окрім того разу, коли я отримав звістку про маму, пригадую лише один інший випадок, коли я плакав дорослим, і трапилося це тоді, коли я читав історію про батька нашого прибиральника. Я сидів сам-один в учительській у Лізbonській середній школі^[2], опрацьовуючи стос творів, написаних учнями моєго класу з мови й літератури для дорослих. З дальнього кінця коридору до мене долітало гупання баскетбольного м'яча, ревіння ріжка, що сповіщав про тайм-аути, і крики натовпу, котрі супроводжували битву спортивних титанів: «Лізbonських хортів» проти «Джейських тигрів»^[3].

Хто може знати, коли життя балансує в критичній точці або чому?

Тема, яку я їм призначив, називалася «День, що змінив моє життя». Більшість творів були зворушливими, але жахливими: сентиментальні історії про добру тітоньку, яка взяла жити до себе вагітну неповнолітню дівчину, армійський товариш, котрий продемонстрував, що таке справжня відвага, щаслива зустріч зі знаменитістю («Ризик!»^[4] ведучим був Алекс Требек, я гадаю, хоча можливо, й Карл Молдан). Якщо є серед вас вчителі, що приробляли собі додаткові три-четири тисячі доларів на рік, беручись за клас дорослих, котрі навчаються заради отримання атестату про Загальний освітній розвиток (ЗОР)^[5], їм відомо, якою гнітючою працею буває читання подібних творів. Процес оцінювання тут майже ні до чого, або так принаймні було в моєму випадку; я попускав геть усім, бо мені ніколи не траплявся дорослий учень чи учениця, котрі би не намагалися виконати свого завдання зі старанністю або щонайменше висидіти його власним гузном. Кожний, хто в ЛСШ подавав пописаний папір, гарантовано отримував від викладача англійської мови й літератури Джейка Еппінга, як мінімум, розчерк, а якщо текст ще й було організовано в справжні абзаци, тоді найменша оцінка була чотири з мінусом.

Що робило важкою цю працю — це те, що замість голосу моїм головним засобом викладання стала червона ручка, я списав її практично вщент. Що робило цю працю гнітючою — це розуміння того, що дуже мало з тих правок червonoю ручкою мали шанси закріпитися в пам'яті; коли хтось досяг двадцятип'яти- чи

тридцятирічного віку, не дізnavшись, як правильно писати слова (ідеальний, а не ідіальний), чи великі літери в назвах (Білий дім, а не білий-дім), або речення, де присутній іменник, а також і дієслово, той, певно, цього так ніколи й не навчиться. А ми все тримаємося свого, уперто обводячи неправильно використане слово у реченнях на кшталт «Мій чоловік висказав мені свій засуд», або закреслюємо слово донирювати у реченні «Після того я вже міг легко донирювати до буйка», міняючи його на допірнути.

Саме такою безнадійною, невдачною працею я й займався того вечора, коли неподалік котився до чергового фінального свистка черговий матч шкільних баскетбольних команд, і так прісно й во віки віков, амінь. Це було невдовзі по тому, як Кристі повернулася з реабілітації, і гадаю, якщо тоді я і мав щось на думці, то хіба надію, що, повернувшись додому, побачу її тверезою (так і трапилося; своєї тверезості вона трималася краще, аніж свого чоловіка). Пам'ятаю, в мене трішки боліла голова і я тер собі скроні, як то робиш, коли намагаєшся запобігти легкому роздратуванню, щоб воно не перетворилося на велике роздрочення. Пам'ятаю, я думав: іще три твори, тільки три, і я зможу врешті звідси піти. Зможу виrushiti додому, заварю собі велику чашку розчинного какао й занурюся в новий роман Джона Ірвінга[6], подалі від цих щиріх, але незgrabno зляпаних текстів, що відгукуються стугонінням у моїй голові.

Не прозвучало ані скрипок, ані попереджуvalьних дзвіночків, жодного відчуття, що моє скромне життя мусить перемінитися, коли я взяв зі стосу і поклав перед собою твір, написаний прибиральником. Але ж ми ніколи цього не знаємо, хіба не так? Монетка життя обертається мигцем.

Він писав дешевою кульковою ручкою, яка в багатьох місцях поплямувала всі його п'ять сторінок. Почерк мав кривулястий, проте розбірний, і натискав він, схоже, доволі сильно, бо слова його були буквально врізані в аркуші дешевого зошита; якби я

заплющив очі і пробігся пучками пальців по тих поритих сторінках, це було б схоже на читання шрифту Брайля. І ще він залишав такий невеличкий завиток, немов кучерик, в кінці кожної малої літери у. Я пам'ятаю це з детальною ясністю.

Я також пам'ятаю, як починався його твір. Я пам'ятаю його слово в слово.

Тоді був не день а було під ніч. Та ніч що змінила моє життя була нічю коли мій батько замордував мою матір і двох моїх братів а мене дуже поранив. Він поранив мою сестру теж і то так сильно що вона запала у кому. За три роки вона померла а так і не прокинулась. Її ім'я було Еллен і я дуже її любив. Вона любила сбирати квіти і ставити їх у вази.

На половині першої сторінки мені почало щипати очі і я поклав мою вірну червону ручку. Це трапилося, коли я дійшов до того місця, де він заповз під ліжко і кров заливала йому очі (вона також забігала мені в горло, і смак був жахливий), от тоді вже я почав плакати — Кристі могла б пишатися мною. Так я й читав до самого кінця, не роблячи жодної позначки, тільки втираючи собі очі, щоб слози на крапали на сторінки, які вочевидь коштували йому дуже великих зусиль. Чи думав я, що він відсталіший за решту учнів, що він хіба лиш на півкроку

випереджає тих, кого зазвичай називають «нездатними до освіти»? Але ж, заради Бога, для цього існувала причина, хіба ні? І для його кульгавості також. Це справжнє чудо, що він тоді взагалі залишився живим. А він залишився. Добрий чоловік з постійною посмішкою на обличчі, котрий ніколи не підвищував голосу на дітей. Добрий чоловік, котрий пройшов крізь пекло і вперто трудився — зі смиренною надією, як і більшість з таких

— заради отримання атестата про середню освіту. Хай він і залишиться прибиральником всю решту свого життя, просто дядьком у зеленій або коричневій спецівці, котрий чи то штовхає швабру, чи то шпателем, який він завжди тримає у задній кишені, відчищає від підлоги жуйку. Можливо, за інших обставин він міг би стати кимсь іншим, але однієї ночі монетка його життя обернулася мигцем і тепер він просто одягнений у «Кархарт»[7] прибиральник, котрого діти через те, як він ходить, дражнять Гаррі-Шкряком.

Отже, я плакав. То були справжні слізки, ті, що походять з самих глибин єства. З протилежного кінця коридору я почув, як Лізбонський духовий оркестр розпочав грати переможну пісню — отже, рідна команда виграла, ну то й добре. Либонь, трохи пізніше Гаррі з парою його колег почнуть розбирати трибуни й замітати понакидане під ними сміття.

Згори на його творі я розгонисто поставив велику червону 5. Дивився на неї секунду чи дві, а тоді додав ще й великий червоний +. Тому що твір був хорошим, а ще тому, що його біль викликав емоційний відгук у мені, його читачеві. А хіба не саме цього мусить досягати написане на 5 з плюсом? Викликати якусь реакцію?

Щодо мене, то я волів би, аби колишня Кристі Еппінг мала рацію. Я волів би бути емоційно незворушним, кінець кінцем. Бо все, що сталося потім — всі ті жахливі речі

— випливло з тих моїх сліз.

Частина I

Вододільний момент

Гаррі Даннінг випустився блискуче. На його запрошення я прийшов на скромну церемонію в актовому залі ЛСШ. Він дійсно не мав більше нікого іншого, тому я радо відгукнувся.

Після благословення (проказаного отцем Бенді, котрий рідко пропускав бодай якісь урочистості в ЛСШ) я протовпився крізь рій друзів і родичів туди, де в урочистій чорній мантії, тримаючи в одній руці свій атестат, а в другій орендовану академічну шапочку, самотньо стояв Гаррі. Я взяв її в нього, щоб мати змогу потиснути йому руку. Він посміхався, демонструючи щелепи з кількома покривленими зубами й багатьма прогалинами. Але попри все, усміхався він сонячною, заразливою посмішкою.

—Дякую, що прийшли, містер Еппінг. Дуже вам вдячний.

—Нема за що, я з радістю. І звіть мене краще Джейком. Це такий невеличкий бонус, який я дарую тим учням, котрі за віком могли би бути моїми батьками.

Він якусь хвилину залишався збентеженим, а потім розсміявся.

—Гадаю, я саме такий, авжеж, чому ні? Восподи!

Я теж розсміявся. Багато людей навколо нас сміялися. І слози були, як же без цього. Те, що важко мені, іншим людям дається легко.

—А та п'ятірка з плюсом! Восподи! Я ніколи, я за все моє життя не отримував п'ятірки з плюсом! І ніколи на таке навіть не очікував!

—Ви заслужили її, Гаррі. А що ви найперше збираєтесь зробити вже як випускник середньої школи?

Його усмішка на якусь секунду пригасла — то була перспектива, якої він ще не розглядав.

—Гадаю, я повернуся додому. У мене маленький будиночок, я його орендую, на Годдард-стрит[8], знаєте? — Він підняв угору свій атестат, обережно тримаючи його в пальцях так, ніби боявся стерти на ньому чорнило. — Я візьму його в рамку і повішаю на стіну. А потім, гадаю, я наллю собі склянку вина, сяду на диван і просто втішатимуся ним, допоки на прийде час лягати спати.

—Це вже схоже на план, — сказав я. — А ви не бажаєте спершу разом зі мною з'їсти біфштекс із смаженою картоплею? Ми могли б сходити до Ела.

Я очікував побачити, що він на це скривиться, та авжеж, я судив його за своїми колегами. Не кажучи вже про більшість наших учнів; вони уникали закладу Ела, немов чуми, вчащаючи здебільшого або до «Королеви молочарні» через дорогу від школи, або до «Хай-Хету» на шосе 196[9], поблизу того місця, де колись стояв старий Лізбонський драйв-ін[io].

—Це було б чудово, містер Еппінг. Дякую!

—Мене звуть Джейком, пам'ятаєте?

—Авжеж, Джейку.

Отже, я повів Гаррі до Ела, куди з усього нашого факультету тільки я єдиний і вчащав, і, хоча того літа Ел тримав офіціантку, нас він обслуговував особисто. Як зазвичай, з жевріючою в куточку губ сигаретою (нелегальною в публічному закладі, але це ніколи не зупиняло Ела) і з того ж боку обличчя примурженим проти диму оком. Побачивши складену мантію випускника і здогадавшись, що в нас за оказія, він

наполягав на аннулюванні рахунку (та що то за рахунок; найдки в Ела завжди були винятково дешевими, що породжувало плітки про долю деяких бродячих тварин в тамтешньому довкіллі). Він також сфотографував нас і пізніше повісив знімок на так звану ним Стіну міських знаменитостей. Серед інших «знаменитостей» там висіли покійний Альберт Дантон, засновник «Ювелірної крамниці Дантона»; Ерл Гігінс, колишній директор ЛСШ; Джон Крафтс, засновник «Автосалону Джона Крафтса»; ну й, звісно ж, отець Бенді, настоятель храму Святого Кирила. (Отець висів у парі з папою Іваном ХХІІІ[11] — останній не місцевий, але глибоко шанований Елом Темплтоном, котрий називав себе «добрим кат'ликом».) На знімку, який Ел зробив того дня, Гаррі Даннінг широко усміхався. Я стояв поряд з ним, ми разом тримали його атестат. Краватка в Гаррі висіла трішки криво. Я пам'ятаю, бо це нагадало мені про ті завитки, що він їх робив наприкінці своїх літер у. Я все пам'ятаю. Я все пам'ятаю дуже добре.

2

Через два роки, в останній день навчального року, я сидів у тій самій учительській і прорізався очима крізь купу фінальних есеїв відмінників моєго семінару з американської поезії. Самі діти вже пішли, відпущені на чергові літні канікули, і я невдовзі збирався також зробити те саме. Але наразі мене цілком влаштовувало перебування там, де я сидів, насолоджуючись незвичайною тишею. Думалося, що перед тим, як піти, я, можливо, навіть почищу харчову шафку. Хтось же мусить це зробити, думав я.

Раніше того ж дня до мене підшкутильгав Гаррі Даннінг, це було зразу ж після класної години (яка виявилася доволі галасливою, як і всі заняття й лекції в останній день навчань), і простягнув мені руку.

—Я просто хочу подякувати вам за все, — мовив він.

Я посміхнувся:

—Ви вже якось робили це, я пам'ятаю.

—Йо, але це мій останній день. Я звільняюся. Тож я й хотів вам про це сказати і ще раз подякувати.

Я саме потискав руку Гаррі, коли повз нас пробіг якийсь хлопець — не старший за десятикласника, судячи зі свіжого врожаю прищів на його обличчі й пафосно-кумедного кущика під нижньою губою, що намагався виглядати борідкою, — мурмотнувши:

—Кульгає Гаррі-Шкряк по ой-вей-ню.

Я хотів було вхопити школяра, маючи намір примусити його вибачитися, але Гаррі мене зупинив. Його усмішка залишалася без журною, легкою.

—Не варто перейматися. Я до цього звик. Це ж усього лиш діти.

—Так воно й є, — сказав я, — але наша робота їх навчати.

—Я знаю, що ви добре з цим управляєтесь. Але це не моя робота бути чиїмсь, яко-то-воно-у-вас-зветься — навчальним посібником. Особливо сьогодні. Я сподіваюся, ви дбатимете за себе, містере Еппінг.

За віком він міг би бути мені батьком, але звернутися до мене на ім'я Джейк вочевидь було йому не до снаги.

—І ви також, Гаррі.

— Я ніколи не забуду ту п'ятірку з плюсом, я її теж взяв у рамку. Повісив прямо поряд з моїм атестатом.

— Приємно чути.

Чудово. Таки дійсно це було чудово. Нехай його твір належав до примітивного мистецтва, але він був геть-чисто весь, до останньої ниточки таким же правдивим і потужним, як будь-яка з картин Бабусі Мозес^[i2]. Беззаперечно кращим за те, що я зараз читав. Граматика в творах відмінників здебільшого була правильною і застосування слів коректним (хоча мої обережні, спрямовані на коледж н-авантюристи мали дратівну тенденцію використовувати пасивний стан), але їхня писанина залишалася мертвотно-блідою. Нудною. Мої відмінники були одинадцятикамерниками — бо учнями випускного класу нагородив себе Мак Стедмен, очільник нашого факультету, — проте писали вони, наче малі старенькі джентльмени й малі старенькі леді, геть усі з підіганими губками, типу: Ой, бережися, Мілдред, дивись, не послизнися на тій ковзанці. Попри свої граматичні ляпсузи і морочливий почерк, Гаррі Даннінг писав, як герой. В одному творі принаймні.

Так я собі міркував про різницю між агресивним і погідливим стилями письма, коли на стіні прокашлявся інтерком:

— Чи є містер Еппінг в учительській західного крила? Ви часом не там, Джейку?

Я підвівся, натиснув кнопку і відповів:

— Ще тут, Глоріє. Каюся. Чим можу допомогти?

— Вам телефонують. Здається, чоловік на ім'я Ел Темплтон. Я можу перемкнути його до вас, якщо бажаєте. Або сказати йому, що ви вже пішли.

Ел Темплтон, власник і управитель тієї харчевні, куди весь учительський склад ЛСШ, окрім вашого покірного слуги, відмовлявся ходити. Навіть шанований завідувач мого факультету — котрий намагався балакати на манер якогось декана із Кембриджу і вже наблизався до пенсійного віку, — так навіть той називав тамтешню фірмову страву не «Знаменитим фетбургером Ела», а «Знаменитим кицьбургером Ела»^[i3].

«Воно-то зрозуміло, що це не справжній кіт, — говорили люди, — або й зовсім не кіт, але й яловичною воно бути не може за якихось долар дев'ятнадцять центів».

— Джейку, ви там не заснули на мій клопіт?

— Ба ні, аж ніяк, — дивуючись, чому це Елу надумалося телефонувати мені до школи. Навіщо він взагалі мені телефонує, врешті-решт? Стосунки в нас з ним були суто кухар-клієнт. Я цінував його їжу, а він мою до неї прихильність. — Давайте, перемикайте його сюди.

— А чого ви, до речі, все ще там?

— Займаюся самобичуванням.

— Оoo! — проспівала Глорія, і я уявив собі, як затріпотіли її довгі вії. — Мені так подобається, коли ви говорите щось брутальне. Зачекайте, зараз задзеленчить дзвоник.

Вона відімкнулася. Задзвонив телефонний апарат внутрішньої лінії, і я підняв слухавку.

—Джейку? Це ти, друже?

Спершу я подумав, що Глорія, мабуть, неправильно дочула ім'я. Цей голос не міг належати Елові. Навіть найважча в світі застуда не змогла би призвести до такої захриплості.

—Хто це?

—Ел Темплтон, а чи вона тобі не сказала? Боже, та музика, поки очікуєш з'єднання, то таке лайно. Що трапилося з Конні Френсис[14]?

Він голосно зайшовся таким хрипким кашлем, що я змушений був трохи відставити подалі слухавку.

—Голос у тебе ніби грипозний.

Він розсміявся, не перестаючи при цім кашляти. Комбінація була доволі жахливою.

—Дещо є, авжеж.

—Мабуть, тебе швидко накрило.

Я був у нього лише вчора, раненько повечеряв. Здоровенний біфштекс зі смаженою картоплею та молочний шейк з полуницями. Я вважаю, що для чоловіка, котрий живе самотньо, важливо харчуватися всіма профілюючими групами продуктів.

—Можна сказати, ю так. А можна сказати, що забрало якийсь час. Як не скажи, все правильно.

Я не знат, що на це відповісти. Ми часто балакали з Елом за останніх сім-вісім років, протягом яких я ходив до його харчевні, і він бував дивним — наприклад, уперто називав «Патріотів Нової Англії» «Бостонськими патріотами»[15] або говорив про Теда Вільямса[16], як про «другана», котрого він особисто знат, — але ніколи в мене не траплялося з ним розмови, дивнішої за цю.

—Джейку, мені треба з тобою побачитися. Це важливо.

—Чи можу я спитати...

—Я готовий до того, що в тебе виникне багато питань, і я на них відповім, але не по телефону.

Я мав сумніви, що аж так багато відповідей він зможе мені надати, перш ніж у нього зовсім пропаде голос, але пообіцяв, що прийду за годину, а то й раніше.

—Дякую. Якщо зможеш, постараїся раніше. Час наразі, як то кажуть, є суттєво важливим.

І він відімкнувся, просто отак раптово, навіть не попрощавшись.

Я опрацював ще пару творів моїх відмінників, у стосі їх залишалося ще тільки чотири, але читати далі було марною справою. В мене пропав драйв. Тож я змів залишки зі столу собі до портфеля й пішов. Мені майнула думка, чи не піднятися нагору до офісу, щоб побажати Глорії гарного літа, але я її відкинув. Вона залишатиметься тут ще цілий тиждень, закриватиме документацію по черговому навчальному року, а я збирався прийти сюди знову у понеділок, щоби почистити буфетну шафку, — таку сам собі дав обіцянку. Бо інакше вчителі, котрі

використовуватимуть учительський кабінет у західному крилі під час літніх сесій, знайдуть її повною тарганів.

Якби я знов, що приготувало для мене майбутнє, я обов'язково б піднявся нагору, щоб побачитися з нею. Можливо, навіть зважився б на поцілунок, той флірт, що витав між нами останні пару місяців, схиляв до цього. Та, звісно ж, нічого тоді я не знов. Монетка життя обертається мигцем.

3

Харчевня Ела містилася в срібному трейлері^[i7], що стояв на задвірках Мейнстрит, у тіні старої фабрики Ворумбо^[i8]. Подібні будівлі можуть мати вбогий вигляд, але Ел замаскував бетонні блоки, на яких стояв його заклад, гарними квітниками. Там навіть був невеличкий акуратний моріжок, що його Ел особисто підстригав старомодною косаркою штовхального типу. Косарка була доглянутою так само дбайливо, як і його квіти, як і той моріжок; ані цятки іржі на її стрекотливих, пофарбованих у яскравий колір лезах. Наче її придбали у місцевого дилера «Вестерн авто»^[i9] всього лише тиждень тому... тобто якби у Лізbon-Фолзі все ще існувала крамниця «Вестерн авто». Була така колись, але десь на зламі століть полягла жертвою великих гіпермаркетів.

Я підійшов мощеним хідником до ганку, але там затримався, спохмурнів. Зникла вивіска ЛАСКАВО ПРОСИМО ДО ХАРЧЕВНІ ЕЛА, ДОМІВКИ ФЕТБУРГЕРА! Її місце зайняв прямокутник картону з написом ЗАКРИТО & НЕ ВІДКРИЄТЬСЯ ЧЕРЕЗ ХВОРОБУ. ДЯКУЄМО ЗА РОКИ ОБОПІЛЬНОГО БІЗНЕСУ & БЛАГОСЛОВИ ВАС ГОСПОДЬ.

Я поки що не ввійшов до туману ірреальності, який невдовзі мене проковтне, але перші його паростки вже оповивали мене і я їх відчував. То не якась там літня застуда спричинилася до надірваності, яку я почув у голосі Ела, не просто хрипкий кашель. І не грип. Судячи з оголошення, в нього щось серйозніше. Але якого ж це роду серйозне захворювання могло опанувати ним за якихось двадцять чотири години? Ба навіть менше. Зараз пів на третю. Учора ввечері я пішов звідси о п'ятій сорок п'ять і Ел був у повнім порядку. Хіба що трохи збудженим. Я згадав, що спитав у нього, чи не забагато він випив своєї власної кави, і він відповів «ні», він просто думає про те, як вирушить у подорож. Чи часто люди, котрі захворюють — захворюють достатньо серйозно, щоби закрити бізнес, який вели самотужки впродовж двадцяти років — балакають про те, що збираються їхати кудись подорожувати? Можливо, декотрі, але навряд щоби таких було багато.

Двері прочинилися, коли я все ще тягнувся рукою до клямки, і в одвірку харчевні постав Ел, він дивився на мене без посмішки. Я теж дивився на нього, відчуваючи, як той туман ірреальності густішає навколо мене. День був теплим, але туман той холодним. У ту мить я все ще міг розвернутися й вийти з нього, повернувшись назад у світло червневого сонця, і частина моєї душі так і бажала зробити. А втім, здебільш я застиг від здивування й тривоги. А ще від жаху, мушу також і це визнати. Бо серйозна хвороба нас серйозно жахає, саме так, а Ел був серйозно хворий. Я побачив це з першого погляду. Скидалося навіть на те, що він смертельно хворий.

Справа була не просто в тому, що його зазвичай рум'яні щоки запали й посірішали. Справа була не в його засльозених синіх очах, котрі тепер здавалися вицвілими й короткозоро мружилися. І не в його волоссі, до того майже цілком чорному, а тепер майже цілком сивому — врешті-решт, раніше він міг користатися одним з тих марнославних засобів, а тепер, під впливом обставин, вирішив його змити і виглядає природньо.

Найбільш неймовірним було те, що за двадцять чотири години відтоді, як я його бачив, Ел Темплтон на вигляд схуд щонайменше на тридцять фунтів. А може, навіть на сорок, що становило десь чверть ваги всього його тіла до того. Ніхто не втрачає тридцять або сорок фунтів протягом неповної доби, ніхто. І тутто, я гадаю, туман ірреальності й заковтнув мене цілком.

Ел усміхнувся, і я побачив, що разом з вагою він втратив і зуби. Ясна в нього були блідими, нездоровими.

— Як тобі мій новий вигляд, Джейку?

Він закашлявся, важкі звуки чередою пішли зсередини його нутра.

У мене й щелепа відпала. З відкритого рота не видобулося ані слова. Думка про втечу знову вигулькнула в якомусь боязкому, гидливому завулку моого мозку, проте навіть якби той завулок мав наді мною владу, я не міг цього зробити. Мене скувало на місці.

Ел впорався з кашлем і вийняв з задньої кишені хустинку. Спершу витер собі рот, а потім долоню. Перш ніж він устиг заховати хустинку, я помітив, що вона закаляна червоним.

— Заходь, — запросив він. — Маю багато про що розповісти, а ти єдиний, я гадаю, хто здатен вислухати. Слухатимеш?

— Еле, — промовив я. Голос мій прозвучав низько, безсило, я сам себе ледве дочув.

— Що трапилося з тобою?

— Ти мене вислухаєш?

— Звичайно.

— У тебе виникнуть питання, і я відповім на всі, що зможу, але намагайся звести їх до мінімуму. Голосу в мене майже не залишилося. Чорт, в мене сили майже не лишилося. Давай, заходь досередини.

Я увійшов. У харчевні було темно, прохолодно і порожньо. Шинквас стояв відполірований, без жодної крихти; відблискували хромом високі стільці; сяяв ідеально начищений кавовий апарат; гасло ЯКЦО ВАМ НЕ ПОДОБАЄТЬСЯ НАШЕ МІСТО, ПОШУКАЙТЕ СОБІ РОЗКЛАД РУХУ висіло на звичному місці, біля каси «Сведа»[20]. Єдине, чого не вистачало, це відвідувачів.

Ба, ще й господаря-кухаря, звісно. Ела Темплтона замінив літній, хворий привид. Коли він обернув ручку дверної засувки, замикаючи нас всередині, клацнуло дуже голосно.

4

— Рак легенів, — мовив він, ніби між іншим, після того, як провів нас до стола в дальнім кутку харчевні. Він поплескав себе по кишені сорочки, і я побачив, що там порожньо. Одвічно присутня в тій кишені пачка «Кемела» без фільтра зникла.

— Нема дива, я розпочав, коли мені було одинадцять, і палив до того самого дня, як отримав цей діагноз. Більше, чорт забирай, п'ятдесяти років. Три пачки на день, допоки у сімдесятіх ціни не полізли вгору. Тоді я зважився на жертву і зменшив до двох пачок на день. — Він хрипко реготнув.

Я хотів було сказати йому, що його арифметика неправильна, бо я знаю його справжній вік. Коли я одного дня наприкінці зими зайшов сюди і спитав, чому він порається біля гриля у дитячому ковпаку з написом «Щасливих уродин», він відповів: ««Бо сьогодні мені виповнилося п'ятдесят сім, друже. Отже, я тепер цілком легальний Гайнц»[2i]. Але він просив мене не ставити запитань, окрім найнеобхідніших, тож я припустив, що ця умова поширюється й на те, щоб не лізти до нього з уточненнями.

— Якби я був тобою — а я хотів би цього, хоча ніколи не бажав би, аби на тебе перейшов мій отакий стан, — я би подумав: «Щось тут є слизьке, ніхто протягом доби

не може раптом захворіти на задавнений рак». Ти ж так думаєш, правильно?

Я кивнув. Думалося мені саме так.

— Відповідь достатньо проста. Це трапилось не за одну ніч. Я почав вихаркувати собі мозок приблизно місяців сім тому, ще у травні.

Це було новиною для мене; якщо він дійсно кашляв, то це траплялося тоді, коли мене не було поряд. І більше того, він знову плутається в арифметиці.

— Еле, агов? Зараз червень. Сім місяців тому був грудень.

Він махнув на мене рукою — пальці стоншені, перстень Корпусу морської піхоти, котрий раніше щільно сидів на одному з них, тепер теліпається — так, ніби казав: «Попустися, не звертай поки що на це уваги».

— Спершу я гадав, що це в мене просто важка застуда. Але температури не було і кашель, замість того щоби минутися, тільки гіршав. Потім я почав худнути. Ну, я ж не дурень, друже, я завжди пам'ятаю, що карти можуть лягти так, що мені випаде хвороба на велику літеру Р. хоча і мій батько, і мати, авжеж, обое, смалили, збіса, наче ті димарі, а пережили за вісімдесят. Гадаю, ми завжди знайдемо віправдання, аби лиш триматися наших поганих звичок, хіба ні?

У нього знову почався кашель, і він дістав хустинку. Коли бухикання стишилося, він продовжив:

— Я не мушу відволікатися на побічні теми, хоча робив це все моє життя і перестати важко. Фактично, важче, аніж розпрощатися з сигаретами. Наступного разу, коли я почну відхилятися від курсу, просто чикни пальцем собі поперек горла, добрé?

— Гаразд, — відповів я, погоджуючись.

На ту мить я вже второпав, що все це мені сниться. Якщо так, то сновидіння було надзвичайно реалістичним, аж до тіней, що їх розкидав по всьому закладу працюючий під стелею вентилятор, вони маршували по скатерках із написом НАШЕ НАЙЦІННІШЕ НАДБАННЯ — ВИ!

— Коротше кажучи, я пішов до лікаря і зробив рентген, а там і вони, величезні, як чорти мене забираю. Дві пухлини. Поширений некроз. Неоперабельний.

«Рентген, — подумав я, — хіба його все ще використовують для діагностування раку?»

— Якийсь час я протримався, але кінець кінцем був змушений повернутися.

— Звідки? З Люїстона[22]? З Центральної клінічної лікарні штату?

— Зі своєї подорожі. — Його очі чіпко вдивлялися в мене з тих темних западин, де вони тепер ховалися. — Хоча то не була відпустка.

— Еле, для мене все це відгонить абсурдом. Вчора ти був тут, і був ти у повному порядку.

— Подивися зблизька уважно на моє обличчя. Почни з волосся, а далі нижче. Намагайся ігнорувати те, що мені наробив рак — він диявольськи псує людський вигляд, щодо цього не сумнівайся, — а потім скажи мені, чи той самий я чоловік, котрого ти бачив учора.

— Ну ти, вочевидь, змив фарбу з.

— Ніколи його не фарбував. Не буду звертати твою увагу на зуби, які я втратив, поки був відсутній. далеко. Знаю, ти сам це помітив. Гадаєш, це рентгенівське опромінювання наробило? Чи стронцій-90 в молоці? Я взагалі ніколи не п'ю молока, хіба що в кінці дня близну трохи собі в останню чашку кави.

— Стронцій який?

— Не переймайся. Звернися до жіночого елементу в своїй душі. Подивися на мене, як жінки дивляться на інших жінок, коли оцінюють їхній вік.

Я спробував зробити так, як він сказав, і, хоча те, що я угледів, ніколи б не змогло стати доказом в судовому процесі, мене воно переконало. Павутиння зморшок розбігалося з кутиків його очей — ті делікатні, плоєні брижі, які можна бачити в людей, котрим уже не потрібно раз у раз демонструвати свої дисконтні картки літньої особи, коли вони зазирають до каси кінотеатру. Рівчачки, котрих там не було ще вчора ввечері, тепер синусоїдами борознили лоб Ела. Ще дві зморшки — набагато глибші — взяли в дужки його рот. Підборіддя він тепер мав гостріше, а шкіра в нього на горлі обвисла. Гостре підборіддя й відвислу шкіру могло пояснити катастрофічне схуднення Ела, але ті зморшки... і якщо він не збрехав щодо свого волосся...

Він мовчки посміхався. То була похмура усмішка, проте не без присутності гумору. Від чого здавалась ще гіршою.

— Пам'ятаєш мій день народження в цьому березні? «Не переймайся, Еле, — ти тоді казав, — якщо цей ідіотський ковпак спалахне, коли ти нахилишся над грилем, я вхоплю вогнегасник і врятую тебе». Ти це пам'ятаєш?

Я пам'ятив.

— Ти ще сказав, що ти тепер легальний Гайнц.

— Саме так. А тепер мені шістдесят два. Я знаю, через рак я маю ще старший вигляд, але це, й ось це. — він торкнувся свого лоба й кутиків очей. — Це справжні вікові відмітини. Знаки пошани свого роду.

— Еле. можна мені склянку води?

— Звичайно. Шок, чи не так? — він поглянув на мене спочутливо. — Ти думаєш: «Або я збожеволів, або він, або ми разом з ним удвох». Я розумію. Надивився.

Він важко підвівся й виrushив від столу, встремивши праву руку собі під ліву пахву, ніби таким чином намагався утримати себе вкупі. Далі він повів мене за шинквас. Отоді я усвідомив ще одну нереальну деталь в його вигляді: окрім тих випадків, коли ми з ним сиділи на одній лаві у церкві Св. Кирила (це траплялося рідко; хоч мене й виховували у вірі, не такий я вже вірний кат'лик) або стрічались на вулиці, я ніколи не бачив Ела без його кухарського фартуха.

Він дістав із поліції сяючу склянку і наточив мені води з сяючого крана. Я подякував і відвернувся, аби йти назад до столу, але він поплескав мене по плечі. Краще б він цього не робив. Відчуття було таке, ніби, зупиняючи одного з трьох, мене поплескав Колріджів Старий Моряк[23].

—Перш ніж ми знову сядемо, я хочу, щоб ти дещо побачив. Так буде швидше. Тільки ««побачити» тут зовсім не те слово. Гадаю, ««пережити» набагато ближче. Допивай, друже.

Я випив уже півсклянки. Вода була прохолодною і смачною, але я не міг відірвати очей від Ела. Боязкий куточек у моїй душі гадав, чи не заманють мене у якусь пастку, немов першу мимовільну жертву в тих фільмах про розперезаних маніяків, у назвах яких, здається, завжди присутні цифри. Але Ел просто стояв, поклавши одну руку на шинквас. Рука була вкрита зморшками, з великими щиколотками. Несхожа на руку п'ятдесятирічного чоловіка, навіть хворого на рак, а ще.

—Це радіація наробыла? — раптом спитав я.

—Наробила що?

—У тебе засмага. Не кажучи вже про ті темні плями на тильних боках долонь. Їх можна отримати або через радіацію, або від сильного сонця.

—Ну, оскільки радіаційного лікування я не отримував, то це від сонця. Я мав його доволі багато впродовж останніх чотирьох років.

Наскільки мені було відомо, останні чотири роки Ел провів, здебільшого перевертаючи біфштекси та сколочуючи молочні коктейлі під флуоресцентними лампами, але я промовчав. Просто допив решту води. Ставлячи склянку на покритий пластиком шинквас, я помітив, що в мене трішки тремтить рука.

—Гаразд, що там таке, що ти хотів би, аби я побачив? Чи пережив?

—Ходімо сюди.

Він повів мене довгим вузьким кухонним приміщенням повз подвійний гриль, фритюрницю, раковину, холодильник «ФростКінг» та морозильну камеру заввишки по пояс. Він зупинився перед мовчазною посудомийною машиною і показав рукою на двері в кінці кухні. Ті були низенькими; проходячи крізь них, Елу довелося нахилити голову, а він був усього футів п'ять і сім дюймів на зріст, чи десь так[24]. У мене шість і чотири — дехто з дітей прозвали мене Гелікоптер Еппінг.

—Це тут, — промовив він. — За цими дверима.

—Хіба там не твоя комора?

Абсолютно риторичне запитання; я бачив, як він роками виносив звідти ящики консервів, мішки з картоплею і упаковки сухих харчів, тож сам збіса добре знав, що там.

Ел, здавалося, не чув.

— Ти не знав, що спершу я відкрив цю забігайлівку в Оберні[25]?

— Ні.

Він кивнув, і цього вже вистачило, щоб викликати в нього новий напад кашлю. Він придушив його беззмінною, вже забрудненою хустинкою. Коли врешті остання серія бухикань пішла на спад, він кинув ту хустину до близького сміттєвого бака, а тоді вихопив з тримача, що стояв на полиці, жмутик серветок.

— Це такий собі «Алюмінер», зроблений у тридцятих в стилі арт-деко, як і годиться. Я собі хотів такий з того дня, коли батько повів мене, тоді ще малого, до «Чат-н-Чу»[26] в Блумінгтоні. Купив його повністю обладнаним і відкрив на Пайн-стрит. У тому кварталі я протривав майже рік і побачив, що якщо залишуся там, то вже в наступному році стану банкрутом. Там по сусідству було багато інших закладів типу «підкусив і біжи», якісь гарні, інші не вельми, всі зі своєю постійною клієнтурою. Я там був, немов той юний випускник юридичного факультету, котрий намагається відкрити власну справу у містечку, де вже є дюжина готових до послуг правників. А ще в ті часи «Знаменитий фетбургер Ела» продавався за два п'ятдесят. Навіть тоді, у дев'яностих, два п'ятдесят була найменша ціна, яку я міг запропонувати.

— Як же тоді, збіса, ти продаєш їх дешевше ніж у половину тепер? Хіба що то й справді котятина.

Він пирхнув, цей звук відгукнувся безсилою луною вглибині його грудей.

— Друже, те, що я продаю, це стовідсотково чиста американська яловичина, найкраща у світі. Чи знаю я, що патякають люди? Звичайно. Я на це не звертаю уваги. А що інакше можна зробити? Заборонити людям балакати? Так само ти можеш намагатися заборонити вітру дути.

Я чикнув пальцем собі поперек горла. Ел усміхнувся.

— Йо, знову збився на манівці, розумію, але цей напрямок принаймні є частиною моєї історії. Я міг би продовжувати битися головою в стіну на Пайн-стрит, але Іванна Темплтон не дурнів виховувала. «Краще втекти й розпочати бійку знову якогось іншого дня», — навчала зазвичай вона нас, своїх дітей. Я забрав залишки свого капіталу, вициганив у банку ще п'ять тисяч кредиту — не питай в мене, яким способом

— і перебрався сюди, у Фолз. Бізнес, як і перше, не йшов надто чудово, не за такого економічного стану, як зараз, і не серед тих дурних побрехеньок про Елові кітбургери, песбургери чи скунсбургери, чи що там іще збуджує людську уяву, але випало так, що я більше не прив'язаний до тутешньої економіки, як решта людей. Так сталося через те, що міститься за дверима цієї комори. Того не було там, коли я розпочинав свій бізнес в Оберні, я можу заприсягнутися на цілій піраміді з Біблій, хоч десять футів заввишки. Воно проявилося тільки тут.

— Про що це ти говориш?

Він втупився в мене своїми водянистими, новонабутими старечими очима:

— Говорильня наразі закінчилася. Ти мусиш сам переконатися. Давай, відчиняй.

Я з сумнівом подивився на нього.

—Постався до цього, як до останнього прохання помираючого, — сказав він.
— Давай, друже. Тобто якщо ти справді мені друг. Відчиняй двері.

5

Я збрехав би, якби сказав, що моє серце не перестрибнуло на більшу швидкість, коли я обернув ручку і потягнув. Я не мав поняття, що можу там уздріти (хоча мені нібито пригадується на мить уявлене картина з мертвими котами, вже оббілованими, готовими до електричної м'ясорубки), але, коли Ел простягнув руку повз моє плече й увімкнув світло, я побачив.

Авжеж, просто комору.

Маленьку й акуратну, як і решта його харчевні. Вздовж обох стін ішли полиці, заставлені великими, ресторанного розміру консервними бляшанками. У дальнім кінці, де дах закруглювався донизу, містилося деяке знаряддя для прибирання, хоча мітлу і швабру довелося покласти на підлогу, бо ця частина трейлер-будиночка була невищою за три тути. Підлогу вкривав той самий сірий лінолеум, як і по всій харчевні, але замість легкого запаху смаженого м'яса тут панував запах кави, овочів і спецій. Присутній тут був також якийсь інший запах, слабенький і не вельми приємний.

—Гаразд, — сказав я. — Це комора. Чистенька і повністю екіпірована. Ти отримуєш 5 за комірний менеджмент, якщо є така дисципліна.

—Що ти чуєш за запах?

—Спеції, переважно. Кава. Можливо, ще якийсь освіжувач повітря, я не певен.

—Ага-ага, я користуюся «Глейдом». Якраз через той, інший запах. Ти хочеш сказати, ніби більше нічого не чуєш?

—Йо, щось тут є інше. Схоже ніби на сірчаний дух. Нагадує мені палені сірники.

Воно мені також нагадало ядучі гази, які випускала моя родина після зготовлених

мамою з бобів суботніх вечер, але мені не хотілося про це говорити. Невже протиракова терапія провокує пердіння?

—Це сірка. І дещо інше, але й зблизька не Шанель № 5. Це запах фабрики, друже.

Чим далі, тим божевільніше, але я на це лише зауважив (делікатним тоном, гідним

абсурдної вечірки з коктейлями):

—Справді?

Він усміхнувся знову, показавши ті провалини, де всього лиш учора були зуби.

—Щось ти занадто чесний, якщо уникаєш сказати, що Ворумбо було закрито ледь не за часів президента Рузельта. Що фабрика фактично згоріла майже впень наприкінці вісімдесятих, і все, що там залишилося стирчати дотепер, — він кивнув великим пальцем собі за спину, — всього лиш фальшива фабрична крамничка. Стандартна приманка для зупинки подорожніх у туристичний сезон, точно така ж, як «Кеннебекська фруктова компанія»^[27] під час фестивалю «Моксі». А ще ти думаєш, що вже майже пора вхопитися за мобільний і викликати людей в білих халатах. Такий маємо розклад, друже?

— Я не збираюся нікого викликати, бо ти не божевільний. — Сам я цього не дуже був певен. — Проте тут усього лиш комора, і це правда, що фабрика Ворумбо за останні чверть століття не випустила й шматка тканини.

— Так, ти правий, нікому ти не подзвониш, бо я хочу, щоб ти віддав мені свій мобільний телефон, гаманець і всі гроші, які маєш в кишенях, включно з монетами. Це не грабунок; ти все отримаєш назад. Ти це зробиш?

— Скільки це забере часу, Еле? Бо перш ніж я зможу поставити останню крапку в класному журналі завершеного навчального року, мені треба перевірити ще кілька учнівських творів.

— Часу це забере, скільки ти забажаєш, — відповів він, — бо тут це забирає тільки дві хвилини. Це завжди забирає дві хвилини. Поклади собі десь годину і добре навколо роздивися, якщо хочеш, хоча на твоєму місці я б цього не робив, принаймні не першого разу, бо це буде шок для всього організму. Сам побачиш. Ти мені довіряєш? — Щось він таке угледів у виразі мого обличчя, бо, стиснувши губи, за якими ховалися залишки його зубів, промовив: — Прошу, Джейку. Я тебе дуже прошу. Як помираючий благаю.

Я не мав сумнівів, що він збожеволів, але водночас був певен, що він каже правду про свій стан. Очі в нього, здавалося, запали ще глибше за той короткий час, що ми там балакали. Крім того, він знесилився. Якихось дві дюжини кроків від столика, за яким ми сиділи в одному кінці харчувні до комори в протилежному її кінці, а його вже хитало. А ще та закривалена хустинка, нагадав я собі. Не забувай про закривалену хустинку.

Ну й ще. подеколи легше просто погодитися, ви так не вважаєте? «Попустися, хай веде Господь», — люблять повторювати на тих зустрічах алкоголіків, куди вчащає моя екс-дружина, хоча я вирішив, що наразі це буде: попустися, нехай веде Ел. До якогось моменту, у всякому випадку. Та годі вже, сказав я собі, більш марудною за цю справою в наші дні є звичайна посадка на літак. А Ел навіть не вимагає в мене, щоб я роззвуся і поставив черевики на конвеєр.

Я відстебнув з пояса телефон і поклав його на ящик з банками консервованого тунця. Туди ж я додав гаманець, кілька окремо складених паперових банкот, долар з дріб'язком монетами і низку ключів.

— Залиш собі ключі, вони не важливі.

Для мене вони були важливими, але я утримав яzik на припоні.

Ел поліз собі до кишені і видобув звідти пачку банкот, значно товщу за ту, яку я поклав поверх картонного ящика.

— Заначка. На випадок, якщо тобі захочеться придбати якийсь сувенір чи там щось. На, бери.

— Чому б мені для цього не скористатися моїми власними грошима? — я гадав, що це зауваження звучить цілком слушно. Немов уся ця божевільна розмова мала хоч якийсь сенс.

— Не переймайся цим зараз, — кинув він. — Досвід сам надасть відповіді на більшість твоїх питань, і то краще, ніж це зробив би я, навіть аби почувався супер, а я зараз перебуваю по абсолютно інший бік світу від суперового стану. Бери гроші.

Я взяв пачку й великим пальцем перебрав банкноти. Згори лежали однодоларові, і вони здавалися цілком годящими. Далі я дійшов до п'ятірки, і вона виглядала годящею і в той же час негодящею. На ній понад Ейбом Лінкольном був напис ЗАБЕЗПЕЧЕНО СРІБЛОМ[28], а лівіше портрета велика синя цифра 5. Я подивився банкноту на просвіт.

—Це аж ніяк не фальшивка, якщо ти зараз саме про це думаєш, — голос в Ела звучав втомлено-насмішкувато.

Може, ѿ так, на дотик ця п'ятірка була такою ж справжньою, як і на вигляд, але на ній не проступав портрет.

—Якщо ѿ справжня, тоді це стара купюра.

—Джейку, просто поклади гроші до кишени.

Я послухався.

—Ти не носиш з собою кишеневого калькулятора? Чи ще чогось електронного?

—Нічого такого.

—Ну, я гадаю, тоді ти готовий вирушати. Обернися лицем до задньої стіни комори.

—Перш ніж я встиг це зробити, він ляснув себе по лобі, вигукнувши: —Ох ти, Господи, де дівся мій розум? Я забув про того, про Жовту Картку.

—Про кого? Що воно таке?

—Є там такий, містер Жовта Картка. Це просто я так його називаю, бо не знаю його справжнього імені. Ось, візьми оце. — Порившись у себе в кишенях, він вручив мені п'ятдесятицентову монету. Я таку останній раз бачив казна-коли. Либонь, ще в дитинстві.

Я зважив монету на долоні:

—Не думаю, що мені варто її в тебе брати. Це, мабуть, цінна річ.

—Авжеж, цінна, коштує рівно півдолара.

Його пройняв кашель, і цього разу ним трусило, наче під ураганним вітром, проте, коли я зробив крок до нього, він відмахнувся. Він сперся на ящик, поверх якого лежали мої речі, сплюнув у жмут серветок, поглянув, скривився, а тоді зіжмакав їх у кулаці. Його виснаженим обличчям котився піт.

—Напад гарячки. Клятий рак розладнав разом з усім лайном всередині мене також і мій внутрішній термостат. Щодо Жовтої Картки. Це просто п'яничка, нешкідливий, але він не такий, як решта. Таке враження, ніби він щось знає. Гадаю, це просто випадковість — бо він завжди ошиватиметься неподалік від місця твого виходу, — проте я вважаю необхідним попередити, щоби ти був з ним обачним.

—Зайве стараєшся, — сказав я. — Мені ніхера незрозуміло, про що ти взагалі тут розводишся.

—Він скаже: «Маю жовту картку від зеленого фронту, давай сюди бак, бо сьогодні подвійна ціна». Зрозуміло?

—Зрозуміло, — лайно дедалі глибшає.

—І він таки дійсно має якусь жовту картку, заткнуту за бинду його капелюха. Либонь, то всього лиш картка якоїсь таксомоторної компанії, а може, знайдений

десь у риштаку купон з «Червоного & Білого»[29], але його мозок геть залитий дешевим вином, тож, схоже, він вважає ту картку чимсь на зразок «Золотого квитка» Віллі Вонки[30]. Отже, ти скажеш: «Зайвого долара не маю, але ось, тримай півбака», і віддаси йому цю монету. Далі він може сказати. — Ел підняв угору один зі своїх тепер вже кістлявих пальців. — Наприклад, він може спитати: «Навіщо ти тут?» Не думаю, що дійсно спитає, хоча це й можливо. Там так багато всього, чого я не розумію. Та хоч би там що він не казав, ти собі йди від тієї сушарні — він завжди перебуває біля неї — і далі, до брами. Коли ти вирушиш геть, він, либо нь, скаже: «Я знаю, що ти маєш зайвого долара, ти, дешевий байстрюче», але не звертай уваги. Не озирайся. Перейдеш колію і опинишся на перехресті Лізbon-і Мейн-стрит. — Ел подарував мені іронічну посмішку. — А там уже, друже, весь світ належить тобі.

— Сушарня? — мені ніби ледь пригадувалося щось біля того місця, де тепер стояла ця харчевня, я гадав, що то дійсно могла бути сушарня старої фабрики Ворумбо, проте чим би та будівля колись не була, її там давно нема. Якби в задній стіні комори цього вигідного «Алюмінера» було віконце, крізь нього видно було б хіба лише мощене цеглою заднє подвір'я й крамницю під назвою «Твої Мейнські одяганки». Я там зробив собі подарунок, придбавши парку «Норт Фейс»[31] невдовзі після Різдва, а отже, з чималою знижкою.

— Та кинь ти думати про ту сушарню, просто не забудь, що я тобі кажу. А тепер знову обернися — ага, так — і зроби два-три кроки вперед. Невеличкі. Дитячі. Уяви собі, ніби в цілковитій темряві ти з верхнього майданчика намагаєшся намацати ступнею перший щабель сходів, отак, обережно.

Я зробив, як він наполягав, почуваючись при цім найбільшим у світі бовдуром. Один крок. нахиляю голову, щоб не тернутися нею об низобіжну алюмінієву стелю. два кроки. тепер навіть трішки пригнувся. Ще кілька кроків, і мені доведеться опускатися навколішки. От цього вже я робити не збираюся, навіть на прохання помираючого друга.

— Еле, це дурощі. Якщо тобі насправді не треба, аби я виніс звідси ящик фруктових коктейлів або кілька отих упаковок конфітюру, мені тут робити більше нема чо...

І саме в цю мить моя ступня спала донизу, як ото бува, коли починаєш спуск по сходах. От лишень ця ж сама ступня так само міцно залишалася стояти на темно-сірому лінолеумі підлоги. Я її ясно бачив.

— От ти й натрапив, — промовив Ел. Хрипіння пропало з його голосу, принаймні тимчасово; слова ці прозвучали м'яко, задоволено. — Ти знайшов шлях, друже.

Та що це я таке знайшов? Що насправді я відчував? Сила навіювання, гадав я, є найближчим з пояснень, оскільки неважливо, що я відчуваю, бо власну ступню я бачу на підлозі. Хіба.

Знаєте, як ото в сонячний день заплюшиш очі і бачиш залишковий образ того, на що щойно був дивився? Схоже було і зараз. Дивлячись на свою ступню, я бачив її на

підлозі. Але коли я моргнув, — на мілісекунду до того або після того, як заплющилися мої очі, напевне сказати не можу — я побачив свою ступню на якісь сходинці. І там не світила слабенька шістдесятитисячова лампочка. Там яскраво сяяло сонце.

Я застиг.

—Рушай далі, — мовив Ел. — Нічого поганого з тобою не станеться, друже. Просто йди далі. — Він жорстоко закашлявся, а потім якось так безнадійно прохрипів: — Мені конче треба, щоби ти це зробив.

Я так і зробив.

Господи помилуй, я це зробив.

Розділ 2

1

Я зробив ще один крок уперед і зійшов ще на одну сходинку. Власні очі продовжували запевняти мене, що я залишаюся на підлозі у коморі харчевні Ела, проте я стояв прямо, але головою вже не торкався стелі комори. Що, звісно, було неможливим. У відповідь на сенсорне збурення безпорадно повівся мій шлунок, я відчував, що сендвіч з яєчним салатом і шматочок яблучного пирога, які я з'їв на ланч, ось-ось готові натиснути на кнопку катапультування.

Ззаду мене — трохи віддаля, ніби він стояв не за якихось п'ять футів, а за п'ятнадцять ярдів — долетів голос Ела:

—Заплющ очі, друже, так буде легше.

Щойно я це зробив, умент зникло сенсорне збурення. Відчуття було таке, наче в мене виправилась косоокість. Чи, мабуть, точнішим порівнянням буде — ніби я одягнув спеціальні окуляри в 3-D кінотеатрі. Я посунув уперед праву ступню і спустився ще на одну сходинку. Там таки були сходинки, з відімкнутим зором мое тіло не мало щодо цього сумнівів.

—Ще дві, і можеш розплізти очі, — промовив Ел. Голос його долинув ще більш звіддалік, ніж до того. Не від дверей комори, а з іншого кінця харчевні.

Крок униз лівою ступнею. Знову правою, і раптом у мене щось наче луснуло в голові, точно як ото буває, коли летиш у літаку і раптом змінюється тиск. Темне поле моїх заплющених повік перетворилося на червоне, а шкіра відчула тепло. Сонячне світло. Жодних сумнівів щодо цього. А той сірчаний дух погустішав, пересунувшись по шкалі нюхових відчуттів від ледь присутнього до активно неприємного. І щодо цього також не виникло жодних сумнівів.

Я стояв уже не в коморі. Я взагалі перебував поза харчевнею Ела. Хоча й не існувало дверей з комори у зовнішній світ, я опинився надворі. На подвір'ї. Але воно більше не було вимощеним цеглою і його не оточували інші торговельні заклади. Я стояв на брудному, потрісканому бетоні. Кілька величезних металевих контейнерів стояли проти глухої білої стіни, де мусила б міститися крамниця «Твої Мейнські одяганки». Вони були доверху чимсь заповнені й накриті великими, мов вітрила, джутовими ряднами.

Я обернувся, щоб подивитися на великий сріблястий трейлер, у якому містилася харчевня Ела, але трейлер зник.

Цим місцем мусило бути неоглядне, наче з якогось роману Діккенса, одоробало шерстеткацької фабрики Ворумбо, і фабрика ця працювала на повний хід. Я чув гуркіт фарбувальних і сушильних машин, **шух-ШВАХ**, **шух-ШВАХ** величезних шерстеткацьких верстатів, котрі колись займали весь другий поверх (у крихітному музеїчику Лізбонського історичного товариства на Верхній Мейнстрит я бачив фотографії тих машин, біля яких поралися жінки у хусточках і комбінезонах). Білувато-сірий дим курився з трьох високих коминів, котрі потім завалилися під час великої бурі наприкінці вісімдесятих.

Я стояв біля великої, пофарбованої зеленим будівлі у формі куба — це є сушарня, вирішив я. Вона займала половину подвір'я і височіла футів на двадцять. Я щойно зйшов сюди сходами, але тепер там не було жодних сходів. Шляху назад не було. Я відчув напад паніки.

—Джейку, — почув я знову голос Ела, але дуже слабенько. Здавалося, він досягає моїх вух лише завдяки якомусь акустичному трюку, як той голос, що долітає з вітром з іншого кінця довгого, вузького каньйону. — Ти зможеш сюди повернутися таким же способом, як потрапив туди. Намацай сходинки.

Я підняв ліву ступню, опустив, і відчув сходинку. Паніка в мені стишилася.

— Давай, — донеслося слабенько. Голос, що, либо нь, живиться власним відлунням.

— Роздивися там трохи, а тоді повертайся.

Спершу я не зрушив з місця, просто так і стояв там, витираючи собі губи долонею. В очах було відчуття, наче вони вилазять з орбіт. Скальпом і вузенькою смужкою шкіри від потилиці й донизу серединою спини побігли мурашки. Мені було лячно — ледь не до жаху — але балансування в цьому стані, намагання не піддатися паніці (наразі) переважила потужна цікавість. Я бачив власну тінь на бетоні, чітку, наче вирізану з якоїсь чорної тканини. Я бачив лусочки іржі на ланцюгу, що відгороджував сушарню від решти подвір'я. Я чув отруйний запах газів, що викидали ті три димарі, такий сильний, що мені аж очі різalo. Якийсь інспектор Агенції з охорони довкілля нюхнув би разок цього лайна і закрив би весь цей бізнес, не минуло б у Новій Англії й хвилини. Однак я не думав, щоб десь поблизу були інспектори АОД. Я навіть не був певен, чи вже придумали АОД. Я тільки знат, де я перебуваю: штат Мейн, місто Лізбон-Фолз, самісіньке осереддя округу Андроскогтін[32].

Питання полягало в іншому: коли я тут?

3

Напису на табличці, що висіла на ланцюгу, я не міг прочитати — вона була обернена лицем від мене. Я зробив крок туди, але тут же розвернувся. Заплюшив очі й посунув уперед, нагадавши собі, що мушу робити дитячі кроки. Стукнувшись лівою ступнею об нижню приступку сходів, що вели назад до харчевні Ела (тобто я мав на це ширу надію), я лапнув себе за задню кишеню і витяг звідти складений аркуш паперу: пам'ятку від високодостойного очільника моого факультету: «Гарного вам літа, і не забудьте про робочий день у липні». Я на мить загадався, як би він сприйняв, аби Джейк Еппінг у наступному навчальному році започаткував шеститижневий курс з назвою «Література про подорожі в

часі». Відірвавши смужку від верхньої частини аркуша, я зіжмакав її і впустив на першу з невидимих сходинок. Він, звісно, упав на землю, але головне — позначив потрібне місце. Час був полуценний, тепло й тихо, і я гадав, що папірець не здує, але все ж таки знайшов невеличкий уламок цементу і використав його в ролі прес-пап'є, для більшої певності. Камінець приземлився на сходинці, тобто на шматку пам'ятки. Бо ж не було там жодної сходинки. Уривок якоїсь старої поп-пісні проплив у голові: «Спершу там гора, а далі нема, а потім знову є» [33].

Роздивися трохи — казав мені Ел, і я вирішив, що саме це й зроблю. Я міркував собі так: якщо я досі не зсунувся з глузду, то все зі мною, либо нь, буде гаразд і бодай трішки далі. Тобто допоки не побачу процесію рожевих слонів або НЛО, зависле над автосалоном Джона Крафтса. Я переконував себе, що нічого особливого не трапилося, такого просто не могло трапитися, але мені ці вправи були, мов з гуски вода. Нехай тривають суперечки філософів і психологів, що є реальністю, а що нею не є, натомість більшість з нас, людей, котрі живуть звичайним життям, розпізнають оточуючий нас світ через сприйняття його фактури. Зі мною все відбувалося насправді. К бісу все інше, а сам лише цей клятий сморід вже не міг бути галюцинацією.

Я підійшов до повішеного на рівні стегна ланцюга й підпірнув під нього. Чорною фарбою з того боку було виведено: ДОСТУП ДАЛІ ЗАБОРОНЕНО, допоки не буде полагоджено каналізаційну трубу. Я знов озирнувся, не побачив жодних видимих ознак якогось ремонту і вирушив за ріг сушарні, де ледь не перечепився об чоловіка, котрий там грівся на сонечку. Несхоже було, щоби той сподівався бодай на якусь засмагу. На чоловіку було старе чорне пальто, що стелилося навколо нього, немов аморфна тінь. Обидва рукави вкривала кірка висохлих шмарклів. Тіло всередині того пальта було мізерним, на межі повної охляльості. Його сталево-попелястого кольору волосся кудлилося навколо порослих бородою щік. Якщо тут мусив бути якийсь п'яниця, тоді це був саме він.

Зсунутий на потилицю, на його голові сидів капелюх-федора [34], немов щойно з 1950-х, з якогось фільму в стилі «нуар» того типу, де всі жінки мають великі «баллони», а всі чоловіки швидко балакають, жуючи затиснуті в зубах сигарети. А таки-так, з-за бинди на тій його федорі, немов перепустка кудись за старовинною репортерською модою, стирчала жовта картка. Колись вона певне була яскраво жовтою, але часте перебування у масних руках зробило її тъмяною.

Моя тінь упала йому на коліна, і містер Жовта Картка обернувся, втупившись у мене мутними очима.

—Хто ти, на хер, такий? — запитав він, хоча прозвучало це в нього, як: «Хо-хи-ахе- ахи?»

Ел не надав мені детальних інструкцій, як відповідати на питання, отже, я промовив те, що здавалося найбезпечнішим:

—Не твоя, на хер, справа.

—Та пішов ти на хер.

—Чудово, — кивнув я. — Ми порозумілися.

—Га?

—Бувай, гарного дня.

І я виrushив до відсунутих убік на сталевій рейці воріт. Зразу за ними, ліворуч, тягнулася автостоянка, якої там раніше ніколи не було. На ній було повно машин, більшість з них пошарпані і геть усі достатньо старі, щоб експонуватися в автомобільному музеї. Там стояли «Б'юїки» з вічками і «Форди» з «торпедними» носами[35]. «Це машини теперішніх працівників фабрики, — подумав я. — Справжніх ткачів, котрі зараз трудяться всередині; заробляють собі на життя».

—Маю жовту картку від зеленого фронту, — гукнув п'яница. Гукнув агресивно й водночас занепокоєно. — Давай сюди бак, бо сьоні подвійна ціна.

Я простягнув йому п'ятдесятництову монету. I, почуваючись актором, котрому доручено промовити одну-єдину репліку, сказав:

—Зайвого долара не маю, але ось, тримай півбака.

«I віддаси йому монету», — настановляв Ел, але я не встиг цього зробити. Жовта Картка сам вихопив монету в мене й піdnіc собі під самісінькі очі. Якусь мить я думав, він її зараз укусить, але він лише зімкнув пальці й монета вмить зникла в його кулаку. Він знову вступився в мене ледь не з комічним у його недовірі лицем.

—Ти хто? Що ти тут робиш?

—А щоби мені пропасти, аби я так знов, — відповів я і знову обернувся до воріт. Я чекав, що вслід мені полетять нові запитання, проте позаду залишилася тиша. Я ступив за ворота.

4

Найнovішим автомобілем на стоянці був «Плімут Ф'юрі»[36] випуску, я гадаю, середини або кінця п'ятдесятих. Номер на ньому виглядав неймовірно древньою версією того, що містився на кормі моєго «Субару»[37]; мій номер, на вимогу моєї дружини, мав рожеву стрічку «рак грудей»[38]. Той, на який я дивився зараз, мав напис ВІДПУСКНИК, проте, замість білого, цей номерний знак був помаранчевого кольору. Як і в більшості штатів, тепер номери штату Мейн мають літери — як от 23383 ГУ на моєму «Субару», — але на заду побаченого мною майже нового біло-червоного «Ф'юрі» висів номер: 90-811. Без жодних літер.

Я торкнувся долонею його багажника. Той був твердим і гарячим від сонця. Він був реальним.

«Перейдеш колію і опинишся на перехресті Лізbon-і Мейн-стрит. А там уже, друже, весь світ належить тобі».

Перед старою фабрикою не було ніякої залізничної колії — в мій час не було, — але тут, авжеж, ось вона. I не просто якісь давно забуті рейки. Ці були близкучі, вони сяяли. I десь віддалік я чув чуф-чуф справжнього потяга. Коли це останній раз потяги їздили крізь Лізbon-Фолз? Мабуть, ще до того, як цю фабрику було закрито й ще цілодобово працювала компанія «Американський вапняк»[39] (звана місцевими «Американський варнак»).

«Але ж тут вона цілодобово й працює, — подумалося мені. — Я на це власними грішми можу закластися. Як і ця фабрика. Бо тут не друге десятиліття двадцять першого століття».

Сам навіть того не усвідомлюючи, я вирушив знову — йшов, наче людина уві сні. Тепер я стояв на розі Мейн-стрит і шосе № 196, знаного також як Старий Люїстонський шлях. От тільки зараз він аж ніяк не мав вигляду старого. А по діагоналі, поза перехрестям, на протилежному розі.

Так, «Кеннебекська фруктова компанія», що, звісно, є надто грандіозною назвою для крамнички, яка балансує на грані повного занепаду — чи то так мені здавалося — всі десять років, які я викладаю у ЛСШ. Чи не єдиним її *raison d'être*[40] і засобом для виживання залишався «Моксі», цей найбільш чудернацький з усіх безалкогольних напоїв. Власник «Фруктової компанії», літній, добродушний чоловік на ім'я Френк Анічетті одного разу повідав мені, що населення світу природним чином (а також, либо, через генетичну спадщину) поділяється на дві частини: одна крихітна, але обрана група, яка складається з тих, хто цінують «Моксі» понад усі інші питні води. Й усі решта людей. Френк називав ту решту «жалю гідною калічною більшістю».

«Кеннебекська фруктова компанія»[41] мого часу — це облуплена жовто-зелена коробка з брудною вітринкою, позбавленою товарів. хіба що іноді, немов пропонований на продаж, там міг спати кіт. І дах у неї, завдяки багатьом сніжним зимам, дещо сідлуватий. Усередині теж мало що пропонується, якщо не рахувати пов'язаних з «Моксі» сувенірів: яскраво-помаранчеві майки з написами «Я МОКСІНУТИЙ!», яскраво помаранчеві капелюхи, старовинні календарі, бляшані таблички, що виглядають старовинними, але насправді, либо, виготовлені минулого року в Китаї. Більшу частину року цей заклад не має покупців, більшість полиць в ньому зяють пусткою. хоча там іще можна придбати щось із солодощів або пакетик картопляних чипсів (тобто якщо комусь подобаються сорти типу «сіль з оцтом»). Кулер для безалкогольних напоїв заповнено лише і тільки «Моксі». Пивний кулер стоїть порожній.

Кожного липня Лізbon-Фолз приймає «Мейнський фестиваль „Моксі“». Тут тобі й оркестри, і феєрверки, і всякі парадні принади — присягаюся, це правда — рухомі платформи «Моксі» з місцевими королевами краси в суцільних купальниках кольору «Моксі», що означає: помаранчевий такої інтенсивності, яка може ушкодити сітківку. Маршал параду завжди одягнений, як «Моксі Док», що означає білий халат, стетоскоп і оте чудернацьке люстерко на лобі. Два роки тому маршалом виступала директорка ЛСШ Стелла Ленглі і їй цього факту ніхто й ніколи не забуде.

Протягом фестивалю «Кеннебекська фруктова компанія» повертається до життя і робить пречудовий бізнес, який їй забезпечують здебільшого ошелешені проїжджі туристи, котрі прямують до різних курортних місцин у західній частині штату Мейн. Решту року тут залишається сама лише шкаралупка, ледь позначена легким духом «Моксі», запахом, який завжди нагадував мені — мабуть, я належу до тієї, гідної жалю калічної більшості — «Мастероль»[42], казково смердючу мазь, яку мати наполегливо втирала мені в груди і горло, коли я застуджувався.

Те, на що я дивився зараз із протилежного боку Старого Люїстонського шляху, мало вигляд успішного закладу в розквіті свого бізнесу. Вивіска над дверима

(ОСВІЖИСЯ «7-АП» згори, а нижче ЛАСКАВО ПРОСИМО ДО КЕННЕБЕКСЬКОЇ ФРУКТОВОЇ КОМПАНІЇ) була такою яскравою, що пускала зайчики мені в очі. Фарба свіжа, дах не запалий від негод. Туди заходили й виходили звідти люди. А у вітрині замість кота.

Помаранчі, їй-богу. «Кеннебекська фруктова компанія» колись торгувала справжніми фруктами. Хто б міг подумати?

Я виrushив через вулицю, але відскочив назад, коли просто збоку на мене форкнув міжміський автобус. Понад його розділеним посередині планкою лобовим склом було позначено маршрут: ЛЮІСТОНСЬКИЙ ЕКСПРЕС. А коли цей автобус загальмував, зупинившись перед залізничним переїздом, я побачив, що більшість пасажирів у ньому курять. Атмосфера всередині нього мусила нагадувати щось близьке до атмосфери Сатурна.

Щойно автобус поїхав (залишивши по собі запах недогорілої солярки — хай собі змішується зі смородом тухлих яєць, який вивергають димарі Ворумбо), я перетнув вулицю, на мить зачудувавшись, що могло трапитися, аби мене збило машиною?

Мене телепортувало б із цього буття? Я опритомнів би, лежачи на підлозі в коморі Ела? Мабуть, ні те, ні інше. Певне, я просто помер би на місці в тому минулому, за яким, мабуть, чимало хто відчуває ностальгію. Ймовірно, тому, що вони забули, як бридко тхнуло те минуле, або тому, що насамперед вони ніколи не розглядали Стильні П'ятдесяті в такому аспекті.

Під «Фруктовою компанією», упершись підошвою одного зі своїх чорних черевиків у дерев'яну обшивку крамниці, стояв якийсь хлопець. Комір сорочки в нього ззаду на шиї був піднятий, і волосся зачесане в тому стилі, який я упізнав (передусім, завдяки старим фільмам), як «ранній Елвіс». Несхоже на хлопців, яких я звик бачити в себе на уроках, він не мав еспаньйолки, ані сліду хоч якоїсь борідки. Я второпав, що в тому світі, де я зараз гостюю (я надіявся, що лише гостюю), за появу бодай з крихітною смужкою рослинності на обличчі його б вигнали з ЛСШ. І то миттю.

Я кивнув йому. Цей Джеймс Дін[43] кивнув мені у відповідь зі словами:
—Агов-ку-ку, дяпчику.

Я зайшов досередини. Над дверима дзеленькнув дзвоник. Замість порохняви й делікатного духу трухлявого дерева, я почув запах помаранчів, яблук, кави та духмяного тютюну. Праворуч від мене містилася стійка коміксів з відірваними обкладинками[44]: «Арчі», «Бетмен», «Пластик-мен», «Історії з гробища». Понад цією колекцією написане ручкою оголошення, від якого будь-який фанат інтернет-аукціону «І-Бей» зайшовся б у конвульсіях, сповіщало: КОМІКС: 5 центів; ТРИ ПОПЕРЕДНІ ВИПУСКИ: 10 центів; ДЕВ'ЯТЬ: ЧВЕРТЬ ДОЛАРА. БУДЬ ЛАСКА, ЯКЩО НЕ МАЄТЕ НАМИРУ КУПУВАТИ, НЕ ЧІПАЙТЕ РУКАМИ.

Ліворуч містилася газетна стійка. Без ніякої «Нью-Йорк Таймз», зате тут було представлено «Потрленд Прес Гералд» та один ще непроданий номер «Бостон Глоб». Заголовок «Глобу» трубив: «ДАЛЛЕС НАТЯКАЄ НА ПОСТУПКИ,

ЯКЩО ЧЕРВОНИЙ КИТАЙ ВІДМОВИТЬСЯ ВІД ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ НА ФОРМОЗІ» [45]. Дата на обох газетах була та сама: вівторок, 9 вересня 1958 р.

5

Я взяв «Глоб», яка коштувала вісім центів, і вирушив у бік мармурового шинкваса з газованими водами, котрого в мій час не існувало. За ним стояв Френк Анічетті. Авжеж, це був він, той самий, аж до добре знайомих сивих пасом у нього над вухами. Тільки ця його версія — назвемо її Френк 1.0 — була не худенькою, а пухкенькою, і в біфокальних окулярах без оправи. Він також був вищим. Почуваючись чужинцем у власному тілі, я поковзом присів на один з високих стільців.

Він кивнув на газету:

—Цього достатньо чи мені треба ще націдити тобі якоїсь газировки?

—Будь-чого холодного, окрім «Моксі», — почув я власний голос.

На це Френк 1.0 усміхнувся:

—Облиш, синку. Скажімо, як ти щодо кореневого пива[46]?

—Гарно звучить.

Авжеж, це вже втішало. Глотка в мене пересохла, а голова пашіла. Почувався я, немов у гарячці.

—П'ять чи десять?

—Перепрошую?

—За п'ять чи за десять центів пиво? — він промовив це на мейнський манер: «пийвоа».

—О, за десять, я гадаю.

—Ну, а я гадаю, що ти гадаєш правильно. — Він відкрив холодильник для морозива й дістав звідти запотілий кухоль, розміром майже як глечик для лимонаду. Наповнив його з крана, і я почув запах кореневого пива, густий і дужий. Він змахнув піну з верху держаком дерев'яної ложки, а потім вже долив по вінця і поставив кухоль на шинквас. — Ось, маєш. За пиво й газету вісімнадцять центів. Плюс пенні для губернатора[47].

Я подав йому одну з вінтажних доларових банкнот Ела, і Френк 1.0 відрахував мені решту.

Я сьорбав крізь піну на вершечку і чудувався. Пиво було цільним. Наскрізь смачним. Не знаю інших слів, якими можна було б це краще пояснити. Цей вже п'ятдесят років неіснуючий світ тхнув гірше, ніж я міг собі уявити, але смакував набагато-багато краще.

—Чудово, просто чудово, — сказав я.

—А то? Радий, що тобі сподобалося. Немісцевий, авжеж?

—Так.

—З іншого штату?

—Вісконсин, — мугинув я. Не зовсім брехня, моя родина жила в Мілвокі[48], мені виповнилося одинадцять, коли батько знайшов собі місце викладача мови й літератури в університеті Південного Мейну. Відтоді я переїжджав тільки в межах штату.

— Ну, ти вибрав правильний час для приїзду, — повідомив Анічетті. — Більшість літніх туристів вже поїхали, а отже, й ціни впали. Наприклад, на те, що ти п'єш. Після Дня праці[49] десятицентове кореневе пиво коштує всього лиш якийсь дайм[50].

Дзеленькнув дзвоник над дверима, рипнули дошки підлоги. То було привітне рипіння. Останній раз, коли я заходив до «Кеннебекської фруктової компанії», сподіваючись купити собі стосик пігулок «Тамс»[51] (мене тоді спіткало розчарування), дошки стогнали.

За шинквас сів парубок на вигляд років сімнадцяти. Його темне волосся було коротко підстрижене, хоча й не зовсім їжачком. Схожість його з чоловіком, котрий мене обслуговував, була безсумнівною, і я второпав, що цей парубок — мій Френк Анічетті. А чоловік, котрий скидав зайву піну з моого кореневого пива, це його батько. Молодий Френк 2.0 кинув на мене побіжний погляд; для нього я був усього лиш черговим клієнтом.

— Тайтес загнав ваговоз на підйомник, — повідомив він своєму татові. — Каже, що десь біля п'ятої буде готовий.

— Ну, то й добре, — відказав Анічетті-старший і запалив сигарету. Тільки тепер я помітив, що по мармуровому шинквасу розставлені маленькі керамічні попільнички. На боку кожної виднівся напис: смакуЄ добре Вінстон, як і мусить сигарета! Він знову поглянув на мене і запитав: — Бажаєш черпак ванільного морозива у своє пиво? За рахунок закладу. Ми любимо пригощати туристів, особливо не по сезону пізніх.

— Дякую, але мені й так смачно, — відповів я, не кривлячи душею. Ще б трішечки солодше і я боявся, що в мене вибухне голова. А пиво було міцним — наче газована кава-еспресо.

Хлопець подарував мені усмішку, таку ж солодку, як напій у запотілому кухлі — в ній і зблизька не малося тієї єхидної зарозуміlostі, струмування якої я був відчув від того «Еlvіса» надворі.

— Ми читали оповідання в школі, — поділився він, — там про те, як місцеві пожирають туристів, котрі приїздять після закінчення сезону.

— Френкі, це збіса нікуди не годиться, казати таке гостеві, — зауважив містер Анічетті. Але в той же час усмішка не полишила його обличчя.

— Та все гаразд, — заспокоїв я. — Я сам задаю учням це оповідання. Ширлі Джексон, правильно? «Літні люди»[52].

— Авжеж, воно, — погодився Френк. — Я його не зовсім утямив, хоча воно мені й сподобалося.

Я потягнув зі свого кухля, а коли знову поставив його (сідаючи на мармурову поверхню шинкваса, той видав приємно вагомий звук), не дуже-то й здивувався, побачивши, що він майже порожній. ««Я міг би стати його шанувальником, — подумалось мені. — Хай йому грець, це пиво геть-чисто побиває „Моксі“».

Старший Анічетті видихнув клуб диму в бік стелі, де лопаті горішнього вентилятора ліниво потягнули його до закопчених сволоків.

— Ти викладаєш у Вісконсині, містере.

—Еппінг, — назвався я. Я був заскочений зненацька, тож навіть і не подумав про те, щоб вигадати собі фальшиве ім'я. — Зазвичай викладаю, але зараз у мене сабатикел[53].

—Це означає, що в нього річна відпустка, — пояснив Френк.

—Я знаю, що воно означає, — відмахнувся Анічетті.

Він намагався говорити роздратовано, та виходило в нього це кепсько. Я вирішив, що мені подобаються вони обое не менше, ніж сподобалося їхнє кореневе пиво. Мені навіть почав подобатися той претензійний юний дженджик, він принаймні не підозрював, що вигляд має вже неактуальний. Тут панував безпечний настрій, якесь відчуття — ну, навіть не знаю — визначеності. Воно безперечно було фальшивим, адже цей світ залишався так само небезпечним, як і будь-який інший, але я володів свого роду знанням, котре, як я вважав до цього дня, належить тільки Богу: я знов, що усміхнений хлопець, котому сподобалось оповідання Ширлі Джексон (хоча він його й не «утятив»), переживе цей день і ще багато днів прийдешніх п'ятдесяти років. Він не загине в автокатастрофі, він не отримає інфаркту і не набуде собі раку легень через вдихання вторинного диму цигарок, які палить його батько. З Френком Анічетті все буде добре.

Я кинув погляд на годинник на стіні (ПОЧИНАЙ ДЕНЬ З ПОСМИШКИ — закликало гасло на циферблаті — ПІЙ ЗБАДЬОРЛИВУ КАВУ). Годинник показував 12:22. Для мене це нічого не значило, проте я прикинувся стурбованим. Допив залишок пийвоа і підвівся.

—Мушу вже їхати, якщо хочу вчасно зустрітися з друзями у Касл-Року.

—Ну, то обережніше на шосе 117, — сказав Анічетті. — Дорога там гидотна.

Це в нього прозвучало, як гид'дона. Такого сувороого мейнського акценту я не чув уже купу років. І, раптом усвідомивши, що так воно фактично й є, я голосно розсміявся.

—Буду обережним, — кивнув я. — Дякую. І ще, синку. Щодо тієї Ширлі Джексон.

—Що, сер?

Це ж треба, сер. І жодного сарказму при цьому. Я все більше схилявся до того, що 1959-й був гарним роком. Таки був, попри сморід фабрики і сигаретний дим.

—Там нема чого втямлювати.

—Правда? А містер Марчент каже зовсім навпаки.

—За всієї поваги до містера Марчента, передай йому, що Джейк Еппінг каже, що іноді сигара — просто річ для куріння, а оповідання — це просто оповідання.

Він розсміявся.

—Передам! Обов'язково, завтра ж на третьому уроці!

—Добре, — я кивнув його батькові, жаліючи, що не можу йому сказати, що завдяки «Моксі» (котрого він у себе не тримає. поки що) його бізнес триватиме на розі Старого Люїстонського шляху та Мейн-стрит ще довго після того, як не стане його самого. — Дякую за кореневе пиво.

—Повертайся будь-коли, синку. Я якраз міркую, чи не знизити ціну на великий кухоль.

—До дайма?

Він вишкірився. Усмішка в нього була такою ж легкою й відкритою, як і в його сина.

—Отут ти маєш цілковиту рацію.

Дзеленькнув дзвоник. Увійшли три леді. Ніяких слаксів; вони були вдягнені в сукні, чиї подоли сягали аж середини гомілок. А капелюшки! На двох із них були делікатні опушки з білої вуалі. Леді почали ритися у відкритих контейнерах, вишукуючи особливо перфектні фрукти. Я вже було виrushив від шинкваса з содовою, але одна думка змусила мене обернутися.

—Ви б не могли мені підказати, що таке зелений фронт?

Батько з сином обмінялися веселими поглядами, і мені пригадався старий анекдот. Турист з Чикаго в дорогому спортивному автомобілі під'їжджає до загубленого десь у глушині фермерського будинку. На ґанку сидить старий фермер і курить люльку з кукурудзяного качана. Турист висовується зі свого «Ягуара» й питає: «Агов, дідусю, не підкажете, як мені проїхати до Східного Мачіаса[54]». Старий фермер пихкає димом пару разів і врешті відповідає: «Вважай, що ти вже на місці».

—А ви не з нашого штату, правда? — запитав Френк.

Акцент у нього був не такий суворий, як у батька. «Либонь, більше дивиться телевізор, — подумав я. — Ніщо не розмиває так регіональний діалект, як телевізор».

—Авжеж, — підтвердив я.

—Дивно якось, бо можу закластися, що мені чується у вашій вимові наша янківська гугнявість.

—Це від юперів, — сказав я, — ну, знаєте, Верхній півострів[55]?

От чорт, сплохував, Верхній півострів це ж у Мічигані. Але, схоже було, ніхто з них на мою похибку не звернув уваги. Юний Френк взагалі уже відвернувся, почавши мити посуд. Вручну, зауважив я.

—Зелений фронт — це винна крамниця, — пояснив Анічетті. — Прямо через дорогу, якщо бажаєш прихопити з собою пінту чогось.

—Гадаю, випитого кореневого пива мені цілком вистачить, — сказав я. — Це я просто так цікавився. Прощавайте, гарного вам дня.

—І тобі також, друже, повертайся до нас, побачимося.

Я пройшов повз заклопотане вибором фруктів тріо, при цім кивнувши їм: «Леді». Ет, жаль, не мав я на голові капелюха, а то б ще й торкнувся його крисів. Такого капелюха, як ото в старих фільмах.

Федори.

6

Претензійний жевжик уже полішив свій пост, а я подумав, чи не прогулятися мені по Мейн-стрит, подивитися, що ще тут змінилося, проте ця думка протривала всього лише якусь секунду. Нема сенсу випробовувати удачу. А якщо хтось спитає про мій одяг? Я гдав, мій спортивного крою піджак і слакси мають вигляд більш-менш прийнятний, але чи міг я бути цього цілком певним? А ще моя зачіска — волосся на потилиці сягає коміра. В мій час для викладача середньої школи це вважається абсолютно нормальним — навіть консервативним, — але це

може привертати погляди в роки, коли гоління потилиці вважалося нормальним елементом перукарських послуг, а бакенбарди носили тільки стиляги рокабіллі, як той, що привітав мене «Агов-ку-ку, дяпчику». Звісно, я можу пояснити, що я турист, що всі чоловіки у Вісконсині носять волосся трішки задовгє, це якраз входить в моду, але ж тут і зачіска, й одяг разом — хоча відчуття того, що я відрізняюсь, немов якийсь недолого замаскований під людину космічний прибулець, не було наразі головним.

Головним було те, що я сам почувався приголомшеним. Ні, то не був ментальний розлад, я гадаю, навіть помірно врівноважений людський rozum здатен сприйняти чимало дивного, перш ніж йому дійсно настане момент вийти з ладу, але я насправді був приголомшений, авжеж. З голови мені не виходили ті леді в їхніх капелюшках і довгих сукнях, леді, кожна з котрих пережила б шок, аби десь на публіці засвітилася така неймовірна річ, як краєчок бретельки її бюстгальтера. А ще те кореневе пиво. Який же в нього цільний смак.

Прямо навпроти, по той бік вулиці, стояла скромна крамниця з виконаним рельєфними друкованими літерами написом по верху маленької вітрини: МЕЙНСЬКА ВИННА КРАМНИЦЯ. А таки дійсно, фронтон її був світло-зеленого кольору. Всередині цього закладу я впізнав моого приятеля з-під сушарні. Його довгє чорне пальто висіло на ньому, як на плічках, капелюха він наразі зняв, і волосся стирчало навколо його голови, як у персонажа якогось коміксу, невдахи, котрий оце лише щойно був засунув палець «А» в електричну розетку «Б». Він жестикулював перед продавцем обома руками, і в одній з них я помітив ту його дорогоцінну жовту картку. Я не сумнівався, що в другій він тримає півдолара Ела Темплтона. Продавець, одягнений у короткий білий халат — вельми схожий на той, у якому на щорічному фестивалі виступає Моксі Док, — залишився на диво незворушним.

Я дійшов до рогу, перечекав рух і, перетнувши Старий Люїстонський шлях, знову опинився на боці фабрики Ворумбо. Двоє чоловіків штовхали через фабричне подвір'я навантажений рулонами шерсті візок, вони курили й сміялися. Мені подумалось, чи мають вони бодай якесь уявлення про те, як впливає комбінація сигаретного диму і фабричних викидів на їхні внутрішні органи, і вирішив, що не мають. І це для них, либо, благо, хоча таке питання радше личить викладачеві

філософії, а не парубку, котрий заробляє собі на щоденний прожиток, знайомлячи шістнадцятирічних підлітків з чудами Шекспіра, Стейнбека[56] і Ширлі Джексон.

Крізь металеві щелепи іржавих дверей під три поверхи заввишки вони закотили свій візок у цех, і я попрямував назад до ланцюга з табличкою ДОСТУП ДАЛІ ЗАБОРОНЕНО. Я наказував собі не квапитися, не роззиратися навколо — не робити нічого такого, що може привернути увагу, — проте втриматися було важко. Тепер, коли я вже майже дістався того місця, з якого сюди потрапив, бажання побігти стало ледь не зовсім нестримним. Рот пересох, а велика порція випитого кореневого пива сколотилася у мене в шлунку. Що, як я не зможу повернутися? Що, як там все на місці, окрім сходів?

««Попустися, — наказував я собі. — Попустися».

Перш ніж підпірнути під ланцюг, я не втримався від того, щоб іще разок коротко роздивитися, але подвір'я фабрики цілком належало мені. Десь звіддалік, немов уві сні, я знову дочув те глухе чуф-чуф працюючого дизеля. Це викликало в пам'яті іншу фразу з іншої пісні: ««Цей потяг перейняв на себе той минуший залізничний смуток» [57].

Я пройшов повз зелену стіну сушарні, серце сильно билося у мене під горлом. Папірець, придавлений цементною грудкою лежав на тому ж місці; поки що все йде добре. Я легенько його копнув, думаючи при цім: ««Прошу, Боже, нехай це здійсниться, прошу, Боже, нехай я повернуся назад».

Носок моого черевика поцілив той уламок цементу — я побачив, як він покотився геть, — але заразом я вдарився носком об стояк сходинки. Обидві ці дії здавались несумісними, але вони відбулися. Я ще раз озирнувся навколо, хоча мене не можна було побачити з подвір'я у цьому вузькому провулку, хіба що хтось проходив би повз той чи інший його кінець. Але нікого там не трапилось.

Я піднявся на одну сходинку. Відчував її стопою, хоча очі запевняли мене, що я так і стою на потрісканому цементі фабричного подвір'я. У шлунку черговий попереджувальний сплеск видало кореневе пиво. Я заплющився, трішки полегшало. Я подолав другу сходинку, потім третю. Вони були невисокі, ті сходинки. Коли я зійшов на четверту, літня спека покинула палити мою потилицю, а темрява в мене під повіками поглибшила. Я хотів було піднятися на п'яту сходинку, але п'ятої не існувало. Натомість я стукнувся головою об низьку стелю комори. Чиїсь пальці вхопили мене за руку, і я ледь не скрикнув.

—Розслабся, — промовив Ел. — Спокійно, Джейку. Ти повернувся.

7

Він запропонував мені чашку кави, але я похитав головою. У шлунку в мене все ще пінилося. Він налив кави собі, і ми пішли назад до того столика, звідки була розпочалася моя божевільна подорож. Мій гаманець, мобільний телефон і гроші купкою лежали посеред столу. Ел сів, охнувши від болю, а потім зітхнув з полегшенням. Він здавався трохи менш вимореним і трохи більш розслабленим.

—Отже, — почав він. — Ти сходив і повернувся. Ну, то що думаєш?

—Еле, не знаю, що й думати. Я вражений, отримав таке потрясіння, до самісінських своїх основ. Ти це випадково відкрив?

—Абсолютно. Менш ніж через місяць після того, як угніздився тут. На підошвах черевиків у мене, либо, ще залишався пил Пайн-стрит. Першого разу я фактично

покотився вниз тими сходами, як та Аліса в кролячу нору.

Я міг собі це уявити. Сам я отримав хоч якусь підготовку, хоча й доволі вбогу. А втім, чи міг існувати бодай якийсь адекватний спосіб, щоб підготувати людину до подорожі назад у часі?

—Скільки часу я був відсутній?

—Дві хвилини. Я тобі казав, це завжди забирає дві хвилини. Не залежить, скільки часу ти залишаєшся там. — Він закашлявся, сплюнув у жмут свіжих серветок і, склавши їх, заховав у кишенні. — І коли ти спускаєшся сходами, час

там завше дев'яте серпня 1958 року, 11:58 дня. Кожний візит туди є першим візитом. Куди ти ходив?

— До «Кеннебекської фруктової». Випив кореневого пива. Просто фантастична штука.

— Атож, все тоді смакувало краще. Менше було консервантів чи ще чомусь.

— Ти знаєш Френка Анічетті? Я зустрів його сімнадцятирічного.

Якимсь чином, попри все, я очікував, що Ел розсміється, але він сприйняв це само собою зрозумілим.

— Авжеж, я бачив Френка багато разів. Але він мене тільки раз — там, я маю на увазі. Для Френка кожен раз є першим разом. Він приходить, так? Щойно з «Шеврону»[58]. І повідомляє своєму батькові: «Тайтес загнав ваговоз на підйомник. Каже, що десь біля п'ятої буде готовий». Я чув це щонайменше разів п'ятдесят. Не те щоби я заходив до «Фруктової корпорації» кожного разу, коли повертається туди, але, коли заходив, завжди це чув. А потім заходять леді, вибирають фрукти. Місіс Симондс із подружками. Це як дивитися один і той самий фільм знову, і знову, і знову.

— Кожний раз є першим разом, — я промовив цю фразу повільно, роблячи паузу після кожного слова. Намагаючись цілком осягнути її сенс.

— Правильно.

— І кожна людина, котру там бачиш, бачить тебе вперше, не має значення, скільки разів ви бачилися до того.

— Правильно.

— Я можу повернутися туди і матиму ту саму розмову з Френком і його татом, а вони того й не знатимуть.

— Знову правильно. Або ти можеш щось змінити — замовити, скажімо, замість кореневого пива, банановий спліт[59] — і решта вашої розмови піде в іншому напрямку. Єдиний, хто, як здається, щось підозрює, це містер Жовта Картка, але він такий завше всмерть набуханий, що й сам не розуміє власних почуттів. Тобто, якщо я не помиляюся щодо того, що він взагалі щось відчуває. Якщо таки відчуває, це, либо ж, лиш тому, що сидить біля кролячої нори. Чи як там це назвати. Можливо, там присутнє якесь енергетичне поле. Він.

Тут його знову пройняло кашлем, і договорити він не зміг. Дивитися, як його зігнуло, як він вхопився за бік і намагається приховати від мене, що йому боляче — як його рве всередині на шмаття, — було само по собі болючим. «Так він довго не протягне, — подумалось мені. — Йому хіба тиждень залишився до шпиталю, а то й менше». Чи не тому він і зателефонував мені? Бо хотів комусь передати свою дивовижну таємницю, перш ніж рак замкне йому навіки губи?

— Я думав, що зможу сьогодні передати тобі всі деталі цієї справи, але ні, — сказав Ел, коли знову опанував себе. — Мушу піти додому, прийняти свій наркотик, задерти ноги. Я зроду ніколи не приймав нічого сильнішого за аспірин, тож те лайно,

оксиконтин, вирубає мене блискавично. Просплю годин із шість, а потім якийсь час почуватимуся здоровішим. Міцнішим. Ти не міг би зайти до мене десь о пів на десяту?

—Міг би, якби знов, де ти живеш, — відповів я.

—Невеличкий котедж на Вайнінг-стрит. Номер дев'ятнадцять. Побачиш садового гнома біля ганку. Його неможливо не помітити. Він тримає в руках прапор.

—Про що ми мусимо побалакати, Еле? Я маю на увазі, ти ж мені ніби все уже показав. Тепер я тобі вірю.

Авжеж, я йому повірив, проте чи це надовго? Вже зараз мій короткий візит у 1958 рік почав набирати непевної фактури сновидіння. Кілька годин (або кілька днів) — і я, ймовірно, зможу переконати себе, що все це мені було насnilося.

—Нам багато про що треба побалакати, друже. То ти прийдеш?

Він не наголосив «на прохання помираючого», але я прочитав це в його очах.

—Гаразд. Хочеш, підвезу тебе до твого дому?

Очі його на це спалахнули.

—Свого пікапа маю, та й взагалі тут лиш якихось п'ять кварталів. Тож сам доїхати подужаю.

—Ясно, що подужаєш, — кивнув я, сподіваючись, що промовляю ці слова впевненіше, ніж насправді почиваюся.

Я підвівся і почав розкладати по кишенях свої речі. Намацав і витяг ту пачку грошей, що він мені їх був дав. Тепер я розумів, чому п'ятірки мають інший вигляд. Мабуть, і решта банкнот мають якісь відмінності.

Я подав гроші йому, але він похитав головою.

—Ні-ні, залиш собі, у мене їх повно.

А проте я поклав пачку на стіл.

—Якщо кожний раз — це перший раз, як у тебе зберігаються гроші, коли ти повертаєшся назад? Чому вони не стираються, коли йдеш туди наступного разу?

—Нема розгадки, друже. Я тобі вже казав, є чимало всього, чого я не знаю. Існують правила, і кілька з них я вичислив, але небагато. — Його обличчя освітилося блідою, але натурально веселою усмішкою. — От ти ж приніс сюди своє кореневе пиво, хіба ні? Воно й зараз вирує у тебе в шлунку, чи не так?

Власне, так воно й було.

—Ну, гаразд. Побачимося ввечері, Джейку. Я відпочину, і тоді ми все обговоримо.

—Можна ще одне запитання?

Він махнув на мене рукою, ясно показуючи, щоб я вже йшов. Я помітив, що нігті в нього, які він завжди скрупульозно підтримував у чистоті, тепер жовті, потріскані. Ще одна погана ознака. Не така промовиста, як втрата тридцяти фунтів ваги, але все одно погана. Мій тато казав, що багато можна зрозуміти про стан здоров'я будь-якої людини лише з вигляду її нігтів.

—Знаменитий фетбургер.

—А що таке?

Утім, в кутиках його губ грала усмішка.

—Ти маєш можливість дешево продавати, бо дешево купуєш, хіба не так?

—Телячий ошийок у «Червоному & Білому», — сказав він. — П'ятдесят чотири центи за фунт. Я туди ходжу щотижня. Тобто ходив до моєї останньої

пригоди, котра занесла мене далеко від Лізбон-Фолза. Маю справу з містером Ворреном, м'ясником. Якщо прошу в нього десять фунтів фаршу, він каже: «Один момент». Якщо

дванадцять чи чотирнадцять, він каже: «Доведеться вам подарувати мені якусь хвилинку, поки я не намелю для вас свіжого. Вся родина вкупі зібралася?»

—Завжди одне й те саме.

—Так.

—Бо це завжди перший раз.

—Саме так. Це як та історія з хлібами й рибами у Біблії, якщо її добре обміркувати. Тиждень за тижнем я купую той самий телячий фарш. Я згодував його сотням людей, попри ті плітки про кітбургери, а він завжди самооновлюється.

—Ти купуєш те саме м'ясо знову й знов, — я намагався якось вмістити це собі в голові.

—Те саме м'ясо, в тому самому часі, у того самого м'ясника. Котрий завжди промовляє ті самі слова, хіба що я сам скажу щось інше. Зізнаюся, друже, час від часу мене спокушало підійти до нього й сказати: «Ну, як діла, містере Воррен, старий, лисий бахуре? Чи трахали ви якісь теплі курячі гузки останнім часом?» Він все'дно забув би про це. Але я того не робив. Бо він добра людина. Більшість тих, кого я там зустрічав, добрі люди. — Остання його фраза прозвучала ніби трохи замріяно.

—Я не розумію, як ти міг купувати м'ясо там, готовати й продавати його тут, потім купувати його ж знову.

—Приєднуйся до клубу, друже. Я тобі вже збіса вдячний тільки за те, що ти ще тут. а міг би тебе втратити. Власне, ти міг би й не відповісти на той мій дзвінок, коли я зателефонував до школи.

У душі я почали жалів з цього приводу, але вголос нічого сказав. Певне, й не мусив. Він був хворий, але ж не сліпий.

—Приходь до мене додому ввечері. Я розкажу тобі, що маю на думці, а тоді вже ти сам вирішиш, що його найкраще далі робити. Але рішення мусиш прийняти швидко, бо час спливає. А от не скажи, є ж якась іронія в тому, куди саме виводять сходи з моєї комори?

Ще повільніше, ніж до того, я повторив:

—Кожний. раз. є. першим.

Він знову усміхнувся:

—Гадаю, це-то ти цілком зрозумів. Побачимося ввечері, гаразд? Вайнінг-стрит, дев'ятнадцятий номер. Видивляйся гнома з прaporom.

Я вийшов з «Харчевні Ела» о пів на четверту. Шість годин, що минули відтоді до дев'ятої тридцяти, були не такими запаморочливими, як прогулянка до Лізбон-Фолза на п'ятдесят три роки назад, та все ж таки. Здавалося, час заразом і ледь тягнеться, і шалено мчить. Я поїхав додому, до будинку, який я придбав у Сабатусі[бо] (коли наш матримоніальний союз розпався, ми з Кристі продали наш колишній дім у Фолзі і поділили гроші). Гадав, трішки здрімну, але, звісно,

заснути не зміг. Витримавши двадцять хвилин лежання на спині (прямо, як голобля) з втупленими в стелю очима, я встав і пішов відлити. Дивлячись, як сеча бризкає в раковину унітаза, я подумав: «Це перетравлене кореневе пиво з 1958 року». Але одночасно була присутня думка, що все те було оманою, Ел якимсь чином мене загіпнотизував.

Отаке от подвоєння, розумієте?

Я спробував дочитати залишок ще не перевірених учнівських творів, проте не дуже здивувався, коли переконався, що не в змозі цього зробити. Орудувати грізною червоною авторучкою містера Еппінга? Вписувати критичні судження? Та це ж сміху варте. Я навіть слів докупи зібрati не міг. Тому я ввімкнув трубу (атавістичний сленговий термін з п'ятдесятих років; у телевізорах більше нема електронних трубок) і якийсь час перемикався з каналу на канал. На «Кіноканалі ТМС» я натрапив на старий фільм під назвою «Дівчина автогонщика»[61]. І вловив себе на тому, що вдивляюся в старі автомобілі й психованих підлітків так напружено, що мені аж голова заболіла, тож я вимкнув телевізор. Швиденько підсмажив собі трохи поїсти, а тоді не зміг проковтнути ані шматочка, хоча й почувався зголоднілим. Так і сидів на місці, дивлячись на страву в тарілці, а думав про Ела Темплтона, котрий знову й знову продає той самий десяток, чи трохи більше, фунтів фаршу, і так з року в рік. Це дійсно було схоже на те біблійне чудо з хлібами і рибами, тож як було не народитися тим пліткам про кітбургери й пісбургери, які поширюються завдяки його низьким цінам? Виходячи з того, скільки він сам платив за м'ясо, він мусив мати просто скажений прибуток з кожного проданого ним фетбургера.

Коли я усвідомив, що міряю кроками периметр своєї кухні — неспроможний ані заснути, ані читати, нездатний дивитися телевізор, а добру смаженину викинуто к свиням — я стрибнув у машину і поїхав назад до міста. Було за чверть до сьомої, і на Мейн-стрит залишилося повно вільних місць для парковки. Я проїхав повз фасад «Кеннебекської фруктової», випростано видивляючись з-за керма на цей облуплений релікт, який колись був квітучим містечковим бізнесом. На той час доби уже замкнена крамниця мала вигляд споруди, що приготувалася до знесення. Єдиними ознаками людської присутності були кілька рекламних плакатів «Моксі» за вкритим пилом склом вітрини (ПІЙТЕ «МОКСІ» ДЛЯ ЗДОРОВ'Я! — закликав найбільший з них), та й вони вже були такі старомодні, могли висіти там роками.

Тінь «Фруктової компанії» простягнулася поперек вулиці, торкаючись моєї машини. Праворуч мене, де колись працювала винна крамниця, тепер стояв акуратний цегляний будинок, в якому містилася філія «Кі-Банку»[62]. Кому потрібен «зелений фронт», коли можна заскочити до будь-якої бакалії в штаті та вийти звідти з пінтою «Джека Денілза» або квартою кавового бренду[63]? І нести їх не в якомусь там паперовому коричневому пакеті; тепер ми, сучасні люди, користуємося пластиком, синку. Триває тисячу років. Ага, до речі, я ніколи не чув про бакалійну крамницю з назвою «Червоне & Біле». Якщо у когось у Фолзі виникає потреба купити харчів, той іде до IGA[64], це по 196 шосе за квартал звідси. Прямо через дорогу навпроти старої залізничної станції, у будівлі якої

тепер працює комбінований заклад: майстерня з друку малюнків і написів на майках і тату-салон.

Та все ж таки, минуле мені відчувалося дуже близьким — можливо, то був просто золотавий відлиск загасаючого літнього світла, котре завжди вражало мене своєю трішечки нібито надприродністю. Це було так, наче 1958 рік все ще перебуває поряд, лише прихований за тоненькою поволокою нашарованих років. А якщо те, що трапилося зі мною сьогодні, трапилося не сuto в моїй уяві, то так воно й є.

«Він хоче, щоб я щось зробив. Щось таке, що зробив би й він сам, але рак постав йому на перешкоді. Він казав, що пішов туди і пробув там чотири роки (принаймні, я так його зрозумів), але чотирьох років не вистачило».

Чи захотів би я знову спустися тими сходинками і залишився там на чотири чи й більше років? Фактично жити там? Повернутися звідти через дві хвилини, але вже віком під сорок, з нитками сивини, що почне проявлятися в моєму волоссі? Я не міг себе уявити в такій пригоді, але перш за все я не міг собі уявити, що саме Ел знайшов аж настільки важливе в тому часі. Єдине, чого я був певен — це те, що чотири, шість або вісім років мого життя навіть вмираючому приятелю дарувати було б занадто.

До призначеного Елом часу я мав попереду ще понад дві години. Я вирішив повернутися додому, зготувати собі новий обід і цього разу силоміць себе змусити його з'їсти. А після того я спробую знову покінчити з творами моїх відмінників. Я, либо я, був одним з небагатьох людей, які коли-небудь подорожували назад у часі — власне, ми з Елом могли бути єдиними, хто це робив за всю історію світу, — але мої учні з поетики все ще воліють отримати свої річні оцінки.

Поки їхав у місто, радіо я не вмикав, але ввімкнув його тепер. Як і мій телевізор, воно отримує програми від керованих комп’ютерами космічних блукачів, що круться навколо Землі на висоті двадцяти двох тисяч миль — безумовно, таку ідею з широкою розплющеними очима (проте, без надмірної недовіри) вітав би в своєму часі юний Френк Анічетті. Я налаштувався на станцію «П’ятдесяті на п’ятірку»[65] і впіймав «Денні & Джуніорів», вони старанно виводили «Рок-н-рол прийшов до нас, щоб залишився» — три чи чотири гармонійні голоси поверх дріботливого рояля. Слідом за ними на всю силу легенів заверещав свою «Люсію» Літл Річард, а потім Ерні Кей-Доу почав жалітися на «Тещу»: «Вона вважає, ніби її поради то велика цінність, але аби вона поїхала десь геть, от це було би рішенням усіх проблем». Все це так звучало, здавалося таким свіжим і солодким, як ті помаранчі, котрі вдень вибирала зі своїми подружками місіс Симондс.

Воно звучало новесеньким.

Чи хотілося мені провести кілька років у минулому? Ні. Але мені хотілося туди повернутися. Хоча б заради того, щоб почути, як звучить Літл Річард у часи, коли він очолює вершини хіт-парадів. Або щоб сісти на літак «Trans World Airlines» без роззування, сканування всього тіла й проходження крізь металодетектор.

І ще я хотів знову випити кореневого пива.

Розділ 3

1

Таки дійсно, гном стояв з прапором, проте не з американським. Навіть не з прапором штату Мейн, на якому зображеній лось. Той, що його тримав гном, складався з синьої вертикальної смуги і двох горизонтальних, верхня з яких була білою, а нижня червоною. На прапорі також була одинока зірка. Минаючи гнома, я пlesнув долонею по крисах його гостроверхого бриля й підійнявся сходами на передній ганок Елового невеличкого будиночка на Вайнінг-стрит, у голові мені вертілася забавна пісня Рея Вайлі Габбарда: «Та пішов ти, ми з Техасу»[66].

Двері відчинилися, перш ніж я встиг у них подзвонити. Ел стояв у піжамі, поверх якої був одягнений махровий халат, його новопосивіле волосся плуталося штопорними пасмами — доволі серйозний випадок «постільної зачіски» з усіх мною бачених. Але сон (разом з болетамувальними пігулками, звісно) йому таки трохи допоміг. Він мав той же хворобливий вигляд, але рівчаки навколо його рота були тепер не такими глибокими і його хода, коли він вів мене коротким коридорчиком до своєї вітальні, здавалася впевненішою. Він більше не стискав себе правою рукою під лівою пахвою, немов намагаючись утриматися вкупі.

—Схожий трохи на мене колишнього, авжеж? — спітав він тим самим рипучим голосом, сідаючи у м'яке крісло перед телевізором. От тільки не зовсім сіданням це було, він радше поставив себе проти крісла, а тоді впав до нього.

—Вигляд маєш крацій. А що тобі кажуть лікарі?

—Той, до якого я звертався у Портленді[67], каже, що все безнадійно, навіть з хіміотерапією й радіацією. Власне, він повторив те, що раніше казав мені інший, у Далласі. То було у 1962-му. Приємно впевнитися, що деякі речі залишаються незмінними, ти згоден?

Я відкрив було рота та й знову закрив. Іноді просто не маєш чого сказати. Іноді тебе просто заціплює.

—Нема сенсу морочити собі голову, — сказав він. — Я розумію, що смерть бентежить людей, особливо коли помираючому нема кого винуватити, окрім власних поганих звичок, але я не можу витрачати час на делікатні натяки. Доволі скоро я опинюся в шпиталі, хоча б тому, що не зможу самотужки дістатися туалету й повернутися назад. Та хай я буду проклятим, якщо викашлюватиму геть свій мозок, сидячи тут по пояс у власному лайні.

—Що буде з харчевнею?

—З харчевнею покінчено, друже. Навіть якби я був здоровий, як кінь, вона закрилася б уже наприкінці цього місяця. Ти знаєш, що я орендував те місце, ні?

Я цього не знат, але зрозуміти було неважко. Хоча Ворумбо все ще називається Ворумбо, зараз там діє сучасний, найзвичайнісінський торгівельний центр, а це означало, що Ел сплачує оренду якісь корпорації.

—Подовження моєї ліцензії обговорюється, але Рада директорів фабрики бажає, щоби на цьому місці було дещо під назвою — тобі це сподобається — «Л. Л. Бін експрес»[68]. Крім того, вони кажуть, що мій маленький «Алюмінер» там, як більмо в оці.

— Та це ж дурість! — вигукнув я з такою правдивою запальностю, що Ел аж рехотнув. Регіт намагався перейти в кашель, але він його придушив. У приватній обстановці свого дому для подолання кашлю Ел не користувався хустинками або паперовими чи текстильними серветками; тут на столі біля його крісла стояла коробка жіночих максі-прокладок. Я раз у раз кидав туди погляд. Я примушував себе відвести очі, роздивлявся світлину на стіні, на якій Ел обнімав якусь гарну жінку, але знову ловив себе на тому, що погляд мій приблукав назад. Ось одна з великих правд про людське буття: коли для збирання харкотиня, котре продукує ваше вражене тіло, ви потребуєте максі-прокладок, це значить, що у вас збіса серйозні проблеми.

— Дякую за таку реакцію тобі, друже. Ми могли б за це випити. Мої алкогольні дні завершилися, але в холодильнику є охолоджений чай. Може, зробиш ласку.

2

У себе в ресторанчику він використовував простий, міцний скляний посуд, натомість глек, у якому містився охолоджений чай, здався мені схожим на «Вотерфорд»[69]. У чаї безжурно плавав цілий лимон, шкірку його було надрізано, щоби точився сік. Я поклав льоду в дві склянки, налив чаю і повернувся до вітальні. Ел зробив довгий, глибокий ковток зі своєї склянки і з вдячністю замружився.

— Боже, яке же воно добре. На цю хвилину все в Еловому Світі добре. Ці пігулки просто чудо. Звісно, підпадаєш до них у залежність, як той чорт, але вони таки чудесні. Навіть кашель трохи гамують. Біль почне знову виповзати десь ближче до півночі, але наразі завдяки їм ми маємо достатньо часу, щоб про все побалакати. — Він зробив новий, невеличкий ковток і подарував мені погляд, сповнений гіркого здивування. — Схоже на те, що людське єство вимагає свого до самого кінця. Ніколи б не подумав.

— Еле, що буде з тим. з тим отвором в минуле, якщо вони відтягнуть твій трейлер і побудують на його місці мережеву крамницю?

— Про це я знаю не більше, аніж про те, яким чином я можу купувати те саме м'ясо знову і знову. А що я думаю, так це те, що він зникне. Гадаю, це якесь природне диво, скажімо, як той Старий Вірний, або чудернацька балансуюча скеля на заході Австралії, або та ріка, що у відповідні фази місяця починає текти в зворотному напрямку[70]. Такі речі, вони делікатні, друже. Крихітний зсув у земній корі, зміна температури, кілька динамітних зарядів, і все, їм кінець.

— То ти не думаєш, що там може статися. Ну, я не знаю. Якогось роду катаклізм?

У моїй власній уяві намалювався пролом в кабіні авіалайнера, котрий летить на висоті тридцяти шести тисяч футів, і як з нього все висмоктує геть, включно з пасажирами. Я таке одного разу бачив у якомусь фільмі.

— Я так не думаю, та хто може знати? Єдине, що сам знаю, це те, що я тут нічого не можу зробити, жодним чином. Хіба що, якщо ти захочеш, можу документально перевести харчевню на тебе. Це зробити я можу. Тоді ти можеш звернутися до Національного товариства збереження історичної спадщини і гукнути їм: «Агов, хлопці, ви не можете дозволити, щоб якийсь там мережевий

магазин ставили на подвір'ї старої фабрики Ворумбо. Там є тунель крізь час. Я розумію, в таке важко повірити, але давайте я вам покажу».

Якусь мить я дійсно серйозно обмірковував такий варіант, бо Ел, либо нь, мав рацію: та тріщина, що веде в минуле, майже напевне дуже крихка. Єдине, що я розумів (а також він) — вона може лопнути, мов мильна бульбашка, якщо «Алюмінер» просто достатньо сильно штовхнути. А тоді я подумав про федеральний

уряд, який дізнається, що може посылати в минуле оперативників, аби змінити там все, що їм забажається. Я не знат, чи це можливе, але якщо так, ті хлопці, котрі подарували нам такі забавні іграшки, як біологічна зброя та керовані комп'ютерами лазерні бомби, є останніми особами, яких я бажав би спонукати до виконання їхніх різноманітних завдань у живій, безоборонній історії.

У ту ж хвилину, як ця ідея приверзлась мені — ні, в ту ж секунду, — я зрозумів, що має на думці Ел. Не вистачало тільки деталей. Я відставив убік склянку з чаєм і підвівся на рівні.

—Ні. Абсолютно. Ні й ні.

Він сприйняв це спокійно. Я міг би сказати, це завдяки тому, що він був пригальмований оксиконтином[71], але мені було зрозуміло, що все не так просто. Він чудово бачив, що я не збираюся взяти й просто піти, бодай що там я щойно сказав. Моя цікавість (не кажучи вже про мою пристрасність), мабуть, стирчала з мене, як голки з дикобраза. Бо в душі я бажав дізнатися про деталі.

—Бачу, я можу знехтувати передмовою і перейти відразу до справи, — промовив Ел. — Це добре. Сядь, Джейку, і я відкрию тобі ту єдину причину, через яку я все ще не прийняв разом весь свій запас маленьких рожевих пігулок. — А коли я так і залишився стояти, він продовжив: — Ти ж сам розумієш, що тобі хочеться дізнатися про все, то що за біда? Якби я навіть міг змусити тебе зробити щось тут, у 2011 році, — на що я не здатен, — я не можу примусити тебе щось робити там. Щойно ти повернешся туди, Ел Темплтон перетвориться на чотирирічного хлопчика, котрий бігає на задньому подвір'ї у себе вдома в Блумінгтоні, що в штаті Індіана, у масці Самотнього Рейнджера[72] і все ще непевний щодо власного вміння самотужки підтирати собі гузно. Отже, сідай. Як то кажуть у рекламно-інформаційних передачах, це тебе ні до чого не зобов'язує.

Правильно. Хоча моя мати наразі сказала б: «У диявола солодкий голос».

Але я сів.

3

—Тобі знайомий вислів вододіл, друже?

Я кивнув. Не треба бути вчителем англійської мови й літератури, щоби це знати; не треба навіть бути грамотним. Це один з тих дратівних лінгвістичних викиднів, які раз у раз звучать у щоденних випусках новин кабельних телеканалів. До подібних також належать: «на даний момент часу» і «склавши докупи факти». А найбільш дратівними фразами з усіх (я знову, й знову, й знову люто застерігав проти них своїх явно нудьгуючих учнів) є абсолютно безсенсові: «дехто стверджує» та «як відомо».

—Ти знаєш, звідки він уявся? Його походження?

—Тобто.

—З картографії. Вододіл — це та місцевість, зазвичай гірська або лісиста, звідки витікають ріки. Історія — також ріка. Ти погоджуєшся з таким порівнянням?

—Так. Гадаю, що так.

—Подеколи події, що змінюють історію, є масштабними — як ті довгі, важкі дощі над усім вододілом, через які ріка виходить з берегів. Але повінь на ріці може трапитися навіть у сонячний день. Усе, що для цього потрібно — довга, важка злива над якоюсь маленькою частинкою вододілу. В історії теж трапляються раптові повені. Бажаєш прикладів? Як щодо 9 вересня 2001? Чи виграшу Бушем виборів у Гора у 2000?

—Та годі, Еле, хіба можна порівнювати національні вибори з раптовими повенями?

—Ну, либонь, не всякі, але вибори президента 2000 року самі з себе були подією такого класу. Уяви, якби ти міг повернутися до Флориди восени двохтисячного і витратити пару сотень тисяч доларів на користь Ела Гора?

—Пара проблем тут світить, — сказав я. — По-перше, я не маю двохсот тисяч доларів. По-друге, я лише шкільний учитель. Я можу все тобі розказати про комплекс фіксації на матері у Томаса Вулфа[73], але коли йдеться про політику, я гублюся, як дитина серед лісу.

Він нетерпляче змахнув рукою, аж той перстень Корпусу морської піхоти ледь не злетів йому зі стоншеного пальця.

—Гроши не проблема. Мусиш наразі мені просто повірити щодо цього. А знання наперед майбутнього відкидає всяке лайно з твого шляху. Різниця у Флориді була, здається, десь трохи менша за шість сотень голосів. Якщо вже зайшлося про торгівлю, як гадаєш, маючи двісті тисяч, вдалося б тобі купити в день виборів шістсот голосів?

—Можливо, — погодився я. — Ймовірно. Гадаю, я міг би вирахувати округи з громадами, де переважає апатія і виборча активність традиційно невелика — це не так вже й важко було б зробити. — а потім з'явилася туди зі старою, доброю готовкою.

Ел вишкірився, демонструючи ті свої зуби з прогалинами й нездорові ясна.

—А чом би й ні? В Чикаго це працює віддавна.

Від ідеї купити президентство за суму меншу, ніж коштує пара седанів «Мерседес-Бенц», у мене захопило дух.

—Але коли ми розглядаємо ріку історії, там найбільшими вододільними моментами, які генерують переміни, є замахи — як успішні, так і невдалі. Застрелив ментально нестабільний ледащо на ім'я Гаврило Принцип австрійського ерцгерцога Фердинанда — і на тобі, розпочалася Перша світова війна. З іншого боку, після того, як Клаусу фон Штауфенбергу не вдалося у 1944 році вбити Гітлера[74] — рвонуло близько, але не дістало — війна продовжувалася і ще мільйони людей загинули.

Я теж бачив цей фільм.

Ел продовжував далі:

—Ми нічого не можемо вдіяти з ерцгерцогом Фердинандом або Адольфом Гітлером. Вони поза нашою досяжністю.

Я хотів було вказати йому на те, що він надто вільно використовує особовий займенник, але стримався. Я почувався читачем якоїсь дуже зловісної книги. Скажімо, котрогось із романів Томаса Гарді[75]. Знаєш, чим все мусить скінчитися, але замість зменшення інтересу це якимсь дивним чином тільки збільшує твоє зачарування. Це як дивитися на хлопчика, котрий дедалі швидше й швидше розганяє свій іграшковий потяг, і чекати, коли той врешті зіскочить з рейок на черговому заокругленні.

—Щодо 11 вересня, якщо ти схотів би це виправити, довелося б чекати близько сорока трьох років. На той час тобі вже підпирало б під вісімдесят, та й взагалі чи дожив би.

От тепер той прапор із самотньою зіркою в руках у гнома став зрозумілішим. Це був сувенір з останньої подорожі Ела в минулі.

—Можна не дожити навіть до шістдесяти третього, хіба не так?

На це він не відповів, просто дивився на мене. Його очі, що були воложисто-туманими, коли він заводив мене до своєї харчевні, тепер яскраво світилися. Вони були ледь не юними.

—Тому що саме до цього ти ведеш, правильно? До Далласа 1963?

—Правильно, — сказав він. — Я змушений відсторонитися. Але ти ж не хворий, друже. Ти здоровий і в розkvіті сил. Ти можеш повернутися в минулі і зупинити це.

Він нахилився вперед, очі його вже не просто світилися, вони палали.

—Ти можеш змінити історію, Джейку. Ти це розумієш? Джон Кеннеді може залишитися живим.

4

Я знаю механіку напруженої белетристики — аякже, я прочитав чимало трилерів у своєму житті — тут головне правило: тримати читача у здогадах. Але, якщо ви хоча б трохи збагнули мій характер, зважаючи на надзвичайні події того дня, ви зрозумієте, що мені хотілося, щоб мене переконали. Кристі Еппінг стала Кристі Томпсон («Парубок стрічає свою дівчину в кампусі АА», пам'ятаєте?), тож тепер я належав лише сам собі. Навіть дітей ми не мали, за яких можна було б боротися. Я мав роботу і робив її добре, але, якщо я скажу вам, ніби в ній малися якісь перспективи, це було б брехнею. Подорож автостопом по Канаді з одним другом після закінчення коледжу — єдина низка подій в моєму житті, котрі бодай здалеку можна назвати пригодами, а зважаючи на добродушну люб'язність більшості канадців, звісно, ніякі то були не пригоди. І ось тепер, неждано-негадано, мені пропонують шанс стати великим гравцем не просто в історії Америки, а в історії цілого світу. Так, так, так, я схилявся до того, щоб мене переконали.

Але я також і боявся.

—А що, як все піде погано? — Я допив свій залишок холодного чаю чотирма довгими ковтками, кубики льоду стукалися мені об зуби. — Що, як я зумію бозна-

яким способом відвернути ту подію, а далі все, замість того, щоби покращитися, тільки погіршиться? Що, як я повернуся і побачу в Америці фашистський режим? Або забруднення сягне такого рівня, що всі кругом ходитимуть у протигазах?

— Тоді ти знову повернешся назад, — сказав він. — У той самий час за дві хвилини до полудня дев'ятого вересня 1958 року. І все відміниш. Кожна подорож туди є першою подорожжю. Пам'ятаєш?

— Добре звучить, але якщо переміни будуть настільки радикальними, що твої харчевні навіть не знайдеться на цьому місці?

Він усміхнувся.

— Тоді тобі доведеться доживати життя в тому минулому. Але хіба це поганий варіант? Як вчитель мови й літератури, ти маєш затребувану професію, та вона тобі може навіть не знадобитися. Джейку, я пробув там чотири роки і заробив деякі статки. І знаєш як?

Я міг би висловити якесь хитромудре припущення, але натомість похитав головою.

— Тоталізатор. Я поводився обережно — не бажав викликати найменших підозр, звісно ж, я не бажав, щоб якісь букмекерські костоломи ганялися за мною, — але якщо ти ретельно вивчив, хто яку гру виграв від літа 1958 до осені 1963 року, то можеш собі дозволити бути обережним. Я не кажу, ніби ти зможеш жити, як король,

бо таке життя небезпечне. Але нема причин, що заважали б тобі жити добре. І харчевня, як я гадаю, все ще стоятиме тут. Мене ж вона дочекалася, а я багато чого змінив. Ніхто б цього не уникнув. Просто пройтися квартал, щоб купити собі буханець хліба та кварту молока, і це вже змінює майбутнє. Чув коли-небудь про ефект метелика? Є така чисто-шикарна наукова теорія, суть якої загалом полягає в тім.

Він знову закашлявся, перший довгий напад відтоді, як він відчинив мені двері. Він вихопив з коробки прокладку, притиснув її собі до рота, мов кляп, а тоді зігнувся навпіл. З його грудей лунали жахливі ригальні звуки. Звучало це так, наче половина його нутрощів обірвалися і тепер колотяться там між собою, як ті електромобілі у парку розваг. Кінець кінцем все стишилося. Він поглянув на прокладку, скривився, склав її і викинув.

— Вибач, друже. Ця моя суча оральна менструація.

— Господи, Еле!

Він знизав плечима:

— Якщо не можна з такого пожартувати, то який у всьому сенс? Отже, де я зупинився?

— Ефект метелика.

— Точно. Це значить, що дрібні події можуть мати величезні, хтозна-казнабозна-які наслідки. Суть цієї ідеї полягає в тому, що коли хтось убиває метелика в Китаї, то років через сорок — або й через сорок тисяч — десь в Перу мусить трапитися землетрус. Тобі теж це здається таким же захоплюючим, як і мені?

Авжеж, дійсно так, але тут мені пригадався один праਪрадавній парадокс з приводу подорожі в часі і я скористався ним:

—Йо, а що, як ти повернешся в минуле і вб'єш там власного діда?

Він вирячився на мене, ошелешений:

—На 'кий би хер тобі заманулося таке робити?

Гарна відповідь, тож я просто захотив його продовжувати.

—Ти вже поміняв минуле сьогодні вдень всіма можливими дрібними способами просто тим, що пройшовся до «Кеннебекської фруктової», але сходи до комори, назад у 2011 рік, залишилися на своєму місці, хіба не так? І Фолз стоять той самий, такий, яким ти його залишав.

—Так, на вигляд той самий. Але ти говориш про дещо трохи більше. Обкрутитися так, щоб вберегти життя ДжФК.

—О, я говорю про багато більше, ніж просто це, бо це не просто якийсь метелик десь у Китаї, друже. Я також говорю про збереження життя РФК, бо якщо Джон виживе в Далласі, то Роберт, радше за все, не буде балотуватися в президенти у 1968- му. Країна не буде готовою замінити одного Кеннеді іншим.

—Ти не знаєш цього напевне.

—Не знаю, але послухай-но. Ти вважаєш, що, якщо врятувати життя Джона Кеннеді, його брат Роберт все одно опиниться о дванадцятій п'ятнадцять, п'ятого червня 1968 року в готелі «Амбасадор»? А навіть якщо й опиниться, то в тамтешній кухні працюватиме Сірхан Сірхан[76]?

Можливо, проте шанси на це вкрай незначні. Якщо ввести до рівняння мільйон змінних, звісно, що й результати мусять змінитися.

—А як щодо Мартіна Лютера Кінга[77]? Чи буде він так само у Мемфісі у квітні 68-го? Навіть якщо буде, чи стоятиме він на балконі мотелю «Лорейн» точно в потрібний

для того час, щоби Джеймс Ерл Рей його застрелив? Як ти гадаєш?

—Якщо та твоя теорія метелика правильна, то напевне ні.

—От, і я так думаю. А якщо МЛК залишається живим, то й расові бунти, що спалахнули після його загибелі не відбудуться. Може, й Фреда Гемптона[78] не застрелять у Чикаго.

—Кого?

Він мене проігнорував.

—У такому випадку, можливо, й Симбіотичної визвольної армії[79] не з'явиться. Нема СВА — нема й викрадення Патриції Херст. Нема викрадення Патті Херст — отже, є невеличке, проте, можливо, знакове зниження страху перед чорними серед білих американців середнього класу.

—Ти мене втрачаєш. Пригадай, у мене диплом усього лише з мови й літератури.

—Я втрачаю тебе тому, що ти більше знаєш про Громадянську війну в дев'ятнадцятому столітті, ніж про ту, яка роздирала нашу країну після убивства Кеннеді в Далласі. Якби я запитав у тебе, хто грав головну роль у ««Випускнику»[80], певен, ти б мені відповів. Проте, якщо я попрошу тебе сказати, на кого вчинив замах Лі Освальд усього за кілька місяців до того, як він застрелив Кеннеді, ти лише перепитаєш: «Га?» Бо вся ця історія десь чомусь загубилася.

— Освальд намагався вбити когось ще до Кеннеді?

Для мене це було новиною, але ж більшість моїх знань про вбивство Кеннеді були позичені з фільму Олівера Стovна[8i]. Та хай там як, Ел все одно не відповів.

— А як щодо В'єтнаму? Саме Джонсон розпочав ту божевільну ескалацію. Кеннеді був холоднокровним бійцем, тут нема сумнівів, а от Джонсон перевів усе на інший рівень. Він мав той самий комплекс мої-яйця-більші-за-ваші, який потім продемонстрував і Дюбелль, оголосивши перед камерами: «Нумо, постарайтесь»[82]. Кеннеді був здатен зрозуміти, що схибив, і передумати. Ані Джонсон, ані Ніксон на таке не були спроможні. Завдяки їм ми втратили майже шістдесят тисяч американських солдатів у Намі. А в'єтнамці, північні й південні, втратили мільйони людей. Хіба був би таким великим рахунок тієї м'ясорубки, аби Кеннеді не було вбито у Далласі?

— Я не знаю цього. І ти теж, Еле.

— Це так, але я тепер став справжнім дослідником недавньої американської історії, і гадаю, що шанси на покращення багатьох речей, якщо його врятувати, дуже добре. Та головне, що не світить жодного фіаско. Якщо справи підуть на лайно, ти просто все зміниш назад. Легко, як матюк стерти з класної дошки.

— Або я не зможу повернутися, в разі чого ні про що не дізнаюся.

— Дурниці. Ти молодий. Якщо тебе не переїде таксист, не хватоне інфаркт, ти проживеш достатньо довго, щоби віднати, яким боком все обернулося.

Я сидів мовчки, дивився собі на коліна і думав. Ел мені не заважав. Нарешті я знову підвів голову.

— Ти, мабуть, багато прочитав про той замах і про самого Освальда.

— Все, до чого могли дотягнутися мої руки, друже.

— Наскільки ти впевнений, що президента застрелив саме він? Бо існує не менше тисячі різних теорій змови. Навіть я про це знаю. Що, як я повернуся в минуле і зупиню його, а хтось зовсім інший хлопне Кеннеді з Трав'янистого пагорба, чи як там той звється?

— Трав'яна Купина[83]. І я майже цілком певен, що стріляв сам Освальд. Всі ті теорії змов, по-перше, доволі безглазді та й більшість з них були спростовані протягом минулих років. Та ідея, наприклад, що стрільцем був не Освальд, а хтось схожий на нього. Його тіло піддавали ексгумації у 1981 році і провели тести ДНК. Це він, без сумнівів. Дрібний, отруйний довбограй. — Він зробив паузу, а потім додав: — Я з ним зустрічався, знаєш.

Я вирячився на Ела:

— Дурниці!

— Та ні, правда. Він зі мною говорив. Це було у Форт-Ворті[84]. Вони з Мариною, його дружиною, вона росіянка, навідували Освальдового брата у Форт-Ворті. Якщо Лі любив бодай якусь людину, тією людиною був його брат Бобі. Я стояв за штакетним парканом біля двору Бобі Освальда, прихилившись до телефонного стовпа, курив сигарету і прикідався, ніби читаю газету. Серце в мене колотилося, за відчуттями, робило наче двісті ударів на хвилину. Лі з Мариною вийшли разом. Вона несла їхню дочку, Джун. Зовсім крихітка, менше рочка їй було. Дитина спала. Оззі був у штанах хакі і в сорочці «Ліги плюща»[85]

на гудзиках до самого низу, але з геть витертим коміром. Штани були напрасовані, з гострими стрілочками, але брудні. З морпіхівською зачіскою він уже розлучився, але волосся на голові в нього все ще було закоротке, не вхопити. Марина — святий Боже, то була жінка повний відпад! Темне волосся, яскраві сині очі, бездоганна шкіра. Кінозірка, та й годі. Якщо наважишся на цю справу, сам побачиш. Вона щось сказала йому російською і вони вирушили хідником. Він їй щось відповів. Посміхаючись при цьому, але тут же її штовхнув. Вона ледь не впала. Дитина прокинулася й почала плакати. І весь цей час Освальд не переставав усміхатися.

—Ти це бачив. Насправді бачив. Ти бачив його. — Попри мою власну мандрівку в минулі, я залишався принаймні наполовину впевненим, що то була або ілюзія, або беззастережна брехня.

—Бачив. Вона вийшла з хвіртки і пройшла повз мене з похиленою головою, притискаючи дитину до грудей. Пройшла так, ніби мене там зовсім не було. Натомість він підійшов просто до мене, ледь не впритул, я відчув його парфум «Олд Спайс»[86], яким він намагався забити запах свого поту. Ніс у нього був всіяний чорними вуграми. Поглянеш на його одяг і взуття — туфлі були виношені, з затоптаними закаблуками — і стає зрозуміло, що не має він ані горщика, куди помочитися, ані власного вікна, з якого б те виплеснути, проте, подивившись йому в очі, ти розумів, що все те не має ані найменшого значення. Для нього, тобто. Він вважав себе великою шишкою.

Ел на хвильку замислився, а потім похитав головою.

—Ні, беру свої слова назад. Він знов, що він велика шишка. Решта світу просто мусила трохи зачекати, щоб розділити з ним це знання. Отже, таким він і постав переді мною — поряд, хоч його хапай та души — і не думай, ніби така ідея не зринула мені в голові.

—Чому ж ти цього не зробив? Або ще простіше, не застрелив його?

—На очах у його дружини і доньки? Ти зміг би таке зробити, Джейку?

Мені не треба було довго міркувати.

—Гадаю, ні.

—От і я також. Крім того, я мав ще й інші причини. Одна з них — відраза до штатної в'язниці, або електричного стільця. Ми ж стояли на вулиці, пам'ятаєш?

—А.

—Твоє «а» тут доречне. У нього на обличчі так і трималася та півусмішка, коли він наблизився до мене. Пихата й водночас облюдна. Цю саму усмішку він тримає ледь не на кожній фотографії, які будь-хто будь-коли робив з нього. Він тримає її в поліцейській дільниці Далласа після того, як його заарештували за вбивство президента і патрульного, що трапився на шляху Освальда, коли той намагався вшитися. От він мені й каже: «Що ви тут видивляєтеся, сер?» Я кажу: «Нічого, друже». А він мені: «То не пхай носа, де не твоє діло».

—Марина чекала на нього футів за двадцять далі на хіднику, намагаючись заспокоїти дитину, заколисати. Тоді спекотний день був, гірший за пекло, але на голові в неї була хусточка, в ті часи багато східноєвропейок такі носили. Він підійшов до неї й ухопив за лікоть — наче коп якийсь, а не її чоловік — та й каже:

«Походу! Походу!» Тобто: пішли, пішли. Вона йому щось сказала, можливо, спитала, чи не поніс би він дитину трохи. Але він її лише відштовхнув і гаркнув: «Походу, сука!» Ходи, курва, тобто. Вона й пішла. Вони попрямували в бік автобусної зупинки. Оце і все.

—Ти говориш російською?

—Ні, в мене добрий слух і маю комп’ютер. Тут, у нашому часі, маю.

—Ти бачив його ще колись?

—Тільки здаля. На той час я вже був серйозно захворів. — Він усміхнувся. — Нема в Техасі кращого барбекю за барбекю у Форт-Ворті, а я його не міг їсти. Цей світ жорстокий іноді. Я сходив до лікаря, отримав діагноз, який міг уже й сам собі встановити на той час, і повернувся у двадцять перше століття. По суті, там уже не було більше на що дивитися. Просто кістлявий, мізерний мучитель власної дружини, який чекає на славу.

Він нахилився вперед.

—Знаєш, на що був схожим чоловік, котрий змінив американську історію? Він був як той хлопець, що кидається камінням на інших хлопців, а тоді тікає геть. На той час, коли він вступив до морської піхоти — щоби стати, як Бобі, він ідолізував Бобі, — він уже встиг пожити майже у двох дюжинах різних міст, від Нью-Орлеана до Нью-Йорка. Він плекав грандіозні ідеї і не міг зрозуміти, чому люди до нього не дослухаються. Його це бісило, він скаженів, проте він ніколи не втрачав тієї своєї стервозно-облудливої усмішечки. Знаєш, як називав його Вільям Манчестер?

—Ні, — відповів я. — Я не знаю навіть, хто такий Вільям Манчестер[87].

—Жалюгідним заблудою. Манчестер описує всі ті теорії змов, що розkvіtли потім, після вбивства президента. і після того, як було застрелено й самого Освальда. Сподіваюся, ти про це знаєш, правда ж?

—Звісно, — кивнув я трохи роздратовано. — Парубок на ім’я Джек Рубі це зробив.

— Але, зважаючи на провали в моїх знаннях, котрі я уже встиг продемонструвати, я вирішив, що Ел має право на сумніви.

—Манчестер пише: якщо поставити вбитого президента на одну шальку терезів, а Освальда — жалюгідного заблуду — на іншу, вони не врівноважаться. Нема підстав для балансу. Якщо хтось хоче додати більшого сенсу загибелі Кеннеді, той мусить докласти щось вагоміше. Що й пояснює розповсюдження всяких теорій змови. Типу,

це робота мафії — Карлос Марчелло[88] наказав застрелити. Або: це зробили з КГБ. Або Кастро, щоб відплатити ЦРУ за те, що ті намагалися підкласти йому отруєні сигари. До наших днів є люди, котрі вірять, що це зробив Ліndon Джонсон, аби стати президентом. Але врешті-решт. — Ел струснув головою. — Це майже напевне був Освальд. Ти чув про бритву Оккама, еге ж?

Приємно було почути про таке, що сам точно знаєш.

—Це базовий трюїзм, також знаний як принцип ощадливості. «За всіх інших рівних умов найпростіше пояснення зазвичай є правильним». То чого ж ти його не вбив, коли він не був на вулиці зі своєю дружиною і дитиною? Ти ж і сам

колись був морпіхом. Коли ти вже про себе знат, що смертельно хворий, чому ти просто сам не вбив цього дрібного довбограя?

—Бо дев'яностоп'ятивідсоткова впевненість — це не 100 %. Бо хай яким він не був придуруком, а мав сім'ю. Бо тому що, коли його заарештували, Освальд сказав, що він лише відбувайло, а я бажав бути певним, що він бреше. Не думаю, щоб бодай хтось міг бути впевненим бодай у чомусь на сто відсотків у цьому злому світі, але я бажав підняти ставку до дев'яноста восьми. А проте я не збирався чекати до 22 листопада, щоб зупинити його в Техаському книgosховищі шкільних підручників — такий результат був би занадто малим, і я мушу пояснити тобі, в чому тут полягає велика причина.

Очі його більше не мали того близьку, і борозни на його обличчі поглибши знову. Мене лякало те, що запаси сили в Ела так тепер зміліли.

—Я все записав. І хочу, щоб ти це прочитав. Фактично, я хочу, аби ти все те визубрив, як сучий син, напам'ять. Глянь-но, он там, на телевізорі, друже. Ти зробиш це? — він подарував мені зморену посмішку і додав: — Прошу по-домашньому, бо, як то кажуть у Техасі, сам вже не вилажу з піжамних штанів.

Там лежав товстий блакитний зошит. Штамп на обкладинці вказував його ціну: двадцять п'ять центів. Бренд для мене виглядав якимсь чужинницьким:

—Що таке Кресгі?

—Мережа супермаркетів, відома тепер як «Кей-Март»[89]. Не переймайся обкладинкою, звертай увагу тільки на те, що всередині. Це хроніка Освальда, плюс всі факти, що їх було проти нього зібрано. котрих тобі не конче необхідно перечитувати, якщо ти покладаєшся тут на мене, бо ти мусиш зупинити цього дрібного тхора у квітні 1963-го, більш як за півроку до приїзду Кеннеді в Даллас.

—А чому у квітні?

—Бо саме тоді хтось намагався вбити генерала Едвіна Вокера. хоча на той час генералом він уже не був. Його було розжалувано у 1961, це зробив особисто ДжФК. Генерал Едді розповсюджував серед своїх підлеглих сегрегаціоністську літературу й наказував їм її читати[90].

—То Освальд намагався його вбити?

—От у цьому ти й мусиш упевнитися. Гвинтівка така сама, тут нема сумнівів, балістична експертиза це довела. Я очікував побачити, як він стріляє. Я міг дозволити собі не втрутатися, бо того разу Освальд промазав. Куля відхилилася завдяки дерев'яній лиштовці посеред кухонного вікна Вокера. Не дуже, але достатньо. Куля буквально чесонула йому крізь волосся, а скалками від тієї планки йому трохи посікло руку. Єдине його поранення. Я не кажу, ніби ця людина заслуговувала на смерть — дуже мало є людей настільки лихих, щоб їх варто було застрелити з засідки, — але я обміняв би Вокера на Кеннеді будь-якої хвилини.

Я майже не звертав уваги на його останні слова. Я гортав «Елову Книгу Освальда», щільно списані сторінки, одна за одною. Вони були цілком читабельні на початку, трохи менше наприкінці. Кілька останніх сторінок заповнювали кривульки дуже хворої людини. Я закляпнув зошит і спітав:

— Якби ти міг переконатися, що в замаху на генерала Вокера стрільцем був Освальд, це прибрало б твої сумніви?

— Так. Мені треба впевнитися, що він на таке здатний. Джейку, Оззі людина погана — паршивець, як таких називали у п'ятдесятих, — проте биття власної дружини, утримування її фактично в ув'язненні, бо вона не говорить тутешньою мовою, ще не доводить здатності до вбивства. І ще дещо. Якби мене навіть не підкосило оте, що зветься на велике Р, я розумів, що можу не отримати другого шансу виправити справу, якщо вб'ю Освальда, а хтось інший все одно застрелить президента. Коли людина перетнула шістдесятирічну межу, її гарантійний строк вже вичерпано, якщо ти розумієш, що я маю на увазі.

— А чи мусить це бути вбивством? Хіба ти не міг просто, ну, не знаю, заманити його в якусь пастку чи ще щось?

— Можливо, але на той час я вже був недужий. Я не знаю, чи зміг би, навіть бувши здоровим. І взагалі, мені здавалося простішим просто порішити його, щойно я в усьому переконаюся. Це як прибити осу, перш ніж вона тебе ужалить.

Я мовчав, думав. Годинник на стіні показував десяту тридцять. Ел розпочав цю розмову, зауваживши, що витримає до півночі, але мені достатньо було поглянути на нього, аби зрозуміти, що його сподівання були безвідповідально оптимістичними.

Я взяв наші склянки, відніс до кухні, помив і поставив на сушарку для посуду. В моїй голові буяв торнадо. Замість засмоктувати корів, тини і шматки паперу, той торнадо виравав іменами: Лі Освальд, Бобі Освальд, Марина Освальд, Едвін Вокер, Фред Гемптон, Патті Херст. Яскравіли в тому вирі акроніми: ДжФК, РФК, МЛК, СВА. Цей коловорот навіть мав звукове супроводження, два російських слова, вимовлювані знову й знову по-південному низько й тягуче: «Походу, сука».

5

— Скільки часу я можу вирішувати? — спитав я.

— Недовго. Харчевня проіснує до кінця місяця. Я балакав з юристом, думав виторгувати ще трішки часу — зв'язати їх якимсь позовом чи ще якось, — але юрист не має на те ради. Бачив коли-небудь оголошення у меблевих крамницях: «ЗАКІНЧУЄТЬСЯ ОРЕНДА. ЗАКРИВАЄМОСЯ. РОЗПРОДАЖ»?

— Авжеж.

— У дев'яти випадках з десяти це всього лиш маркетинговий трюк, але наразі тут десятий варіант. І наразі йдеться не про якусь дешеву крамничку з доларовими знижками, яка бажає мене посунути. Я кажу про «Бін», а якщо взяти роздрібну торгівлю, то «Л. Л. Бін» — найбільша мавпа в джунглях Мейну. Прийдеш першого липня, а харчевня пропала, як той «Енрон»^[91]. Та й це не найгрізніше. До першого липня я можу вже пропасти. Можу підхопити застуду і за три дні помру. Можу дістати інфаркт або інсульт. Або вб'ю себе цим клятим оксиконтином випадково. Патронажна медсестра, котра відвідує мене, щодня перепитує, чи я обережний, чи не перевищує дози, і я таки обережний, проте бачу, як вона боїться, що ввійде якогось ранку і

знайде мене мертвим, либо нь, завдячуючи тому, що я в обдовбаному стані збився з рахунку. Крім того, ці пігулки ослаблюють дихання, а легені в мене ні к чорту. А на додачу я ще й схуд сильно.

—Справді? Я й не помітив.

—Ніхто не любить хитросраких, друже, коли доживеш до моого віку, сам взнаєш. Та хай там як, я хочу, щоби ти разом із зошитом взяв і оце, — він подав мені ключ. — Це від харчевні. Якщо зателефонуєш мені завтра й почуєш від медсестрички, що вночі я відійшов, мусиш діяти хутко. Тобто завжди зважаючи не те, що ти взагалі вирішиш діяти.

—Еле, ти ж не плануєш.

—Тільки намагаюся уbezпечитися. Бо це важливо, Джейку. На мій розсуд, це важить більше, ніж будь-що інше. Якщо тобі коли-небудь mrялося змінити цей світ, це твій шанс. Врятувати Кеннеді, врятувати його брата. Врятувати Мартіна Лютера Кінга. Зупинити расові бунти. Зупинити В'єтнамську війну, можливо. — Він нахилився ближче. — Позбавиця одного покидька, друже, і ти врятуєш мільйони життів.

—Це збіса қрутий маркетинговий хід, — сказав я, — але ключ мені не потрібен. Коли завтра вранці зійде сонце, ти так само перебуватимеш у нашому великому блакитному автобусі[92].

—Ймовірність дев'яносто п'ять відсотків. Але це замало. Візьми цей чортів ключ.

Я взяв той чортів ключ і поклав собі до кишені.

—Дозволю тобі трохи відпочити.

—Ще одне, перш ніж ти підеш. Мені треба тобі розповісти про Каролін Пулен і Енді Каллема. Сідай знову, Джейку. Це забере лише кілька хвилин.

Я залишився стояти.

—Нє-нє. Ти змучений. Тобі треба поспати.

—Висплюся, коли помру. Сідай.

6

Після того, як він знайшов те, що сам для себе назвав «кролячою норою», розпочав Ел, він спершу збирався користатися нею для закупівлі продуктів, роблячи невеличкі ставки в одного букмекера, якого він надибав у Люїстоні[93], щоб таким чином поповнювати свій запас готівки з п'ятдесятих. І ще він вряди-годи, серед тижня, влаштовував собі пікніки на озері Себаго[94], яке кишло рибою, що була й смачною, і цілком безпечною для споживання. Люди боялися осадів після випробувань атомних бомб, сказав він, але страх отруїтися ртуттю через заражену рибу все ще ховався десь у майбутньому. Він називав ці вилазки (зазвичай на вівторок і середу, хоча іноді він залишався там і до п'ятниці) своїми міні-відпустками. Погода завжди була гарною (бо завжди тією самою) і риболовля фантастичною (ймовірно, він виловлював знову й знову одну й ту саму рибину).

—Я точно знаю, що ти зараз відчуваєш, Джейку, бо й сам перебував у такому ж збентеженні перші кілька років. Знаєш, що насправді шокує? Спуститися тими сходинками перед січня, коли дме північно-східний вітер, і вийти на яскраве вересневе сонце. Погода підкочених рукавів, я правий?

Я кивнув і попрохав його продовжувати. Та бліда рожевість, що була в нього на щоках, коли я прийшов, тепер зовсім зникла, він також знову постійно кашляв.

— Але дай людині трохи часу і вона звикне до будь-чого, тож коли потрясіння врешті почало вицвітати, я почав думати, що знайшов ту кролячу нору не дарма. От тоді-то мої думки перейшли на Кеннеді. А тут і знамените питаннячко вистромило свою бридку голівку: чи можливо змінити майбутнє? Я не замислювався про наслідки

— принаймні не відразу, — а лише взагалі, чи можна це зробити. Під час одної з моїх подорожей на Себаго я дістав ніж і вирізав на дереві біля будиночка, в якому зупинявся, слова: Ел Т, з 2007. Повернувшись сюди, я миттю стрибнув за кермо і помчав на озеро Себаго. Будиночків, де я тоді відпочивав, більше нема; там тепер якийсь готель для туристів. А от дерево на місці. І слова також, що я їх на ньому був колись вирізав. Старі, згладжені, але все ще видні: Ел Т, з 2007. Отже, я зрозумів, що все можна зробити. От тоді я й почав думати про ефект метелика.

— У тому часі у Фолзі виходить газета, «Лізbon віклі ентерпрайз», у нашій бібліотеці у 2005 році зісканували й завантажили до комп’ютера всі її старі мікроплівки. Це вельми прискорило користування ними. Я шукав повідомлення про один інцидент, що трапився восени чи на початку зими 1958. Особливого роду інцидент. Я дорився б, за потреби, аж до початку 1959 року, але знайшов, що шукав, п’ятнадцятого листопада 58-го. Дванадцятирічна дівчинка на ім’я Каролін Пулен була зі своїм батьком на полюванні за рікою, в тій частині Дерама[95], що зветься Бові- Гілл. Близько другої того дня — тоді була субота — один мисливець з Дерама на ім’я Ендрю Каллем в тій же частині лісу вистрелив у оленя. В оленя він промазав, але поцілив у дівчинку. Хоча вона й перебувала за чверть мілі віддалік, але він її поцілив. Я весь час думаю про це, сам розумієш. Коли Освальд стріляв у генерала Вокера, дистанція була меншою тридцяти ярдів. Але куля зачепила дерев’яну лиштовку посеред вікна і він промахнувся. Куля, що паралізувала юну Пулен, пролетіла понад чотири сотні ярдів — набагато довшу путь, аніж та, що вбila Кеннеді, — й не зачепила жодного стовбура чи гілляки на своєму шляху. Якби вона бодай злегка чиркнула об якусь гілочку, дівчину б не поцілила. Тож ясно, чому я про це думаю.

Тоді фраза ««монетка життя обертається мигцем» зринула в моєму мозку вперше. Але не востаннє. Ел ухопив чергову максі-прокладку, викашлявся, відплювався, зім’яв її й викинув до кошика. Тоді він зробив щось схоже на глибокий, який тільки міг, вдих і заходився оповідати далі. Я його не зупиняв. Я знову підпав під той чар.

— Я ввів її ім’я в пошуковик по базі даних ««Ентерпрайз» і знайшов ще кілька історій про неї. Вона закінчила ЛСШ у 1965 році — на рік пізніше свого класу, але змогла ж — і вступила до Мейнського університету. Спеціальність — бізнес. Стала бухгалтеркою. Вона живе у Греї[96], менше ніж за десять миль від озера Себаго, де я любив проводити свої міні-відпустки, і досі вона працює на фрілансі. Бажаєш вгадати, хто є одним з її найбільших клієнтів?

Я похитав головою.

— Автосалон Джона Крафтса, тутешній, у Фолзі, один з його продавців, Сквігі Вітон, регулярно вчащає до моєї харчевні, й от коли одного разу він сказав мені, що вони роблять річну інвентаризацію і «леді рахівниця» сидить зараз в них над гросбухами, я застановив собі зразу ж туди під'їхати, побачити її на власні очі. ї тепер шістдесят п'ять і. ти знаєш, як у такому віці деякі жінки бувають насправді гарними?

— Так, — кивнув я. А сам згадав матір Кристі, котра повністю не розквітла, аж поки їй не перевалило за п'ятдесят.

— От така й Каролін Пулен. У неї класичне обличчя, того типу, що любили художники двісті-триста років тому, також у неї срібне волосся, довжелезне, аж до низу спини.

— Ти говориш так, як говорять закохані, Еле.

Який не знесилений, а він іще подужав тицьнути мені «птаха».

— Вона також в чудовій фізичній формі, ну, цього й можна було очікувати, незаміжня жінка, котра щодня виважує себе до візка і з візка, сама пересаджується за кермо спеціально переобладнаного «вена», яким вона кермус. Не кажучи вже про те, щоб лягти і встати з ліжка, залізти й вилізти з ванни і все таке інше. А вона це робить

— Сквігі каже, що вона цілком самодостатня. Я був вражений.

— Отже, ти вирішив врятувати її. Так би мовити, зробити тест.

— Я повернувся до кролячої нори, тільки цього разу залишався в хатині на Себаго понад два місяці. Сказав хазяїну, що мені підкотилися деякі гроші після смерті дядька. Мусиш про це пам'ятати, друже: тема багатого дядечка випробувана і правдива. Кожен цьому вірить, бо кожен мріє й собі мати такого. Отже, настав той день: 15 листопада 1958. Я не морочився з Пуленами. Перейнятій думками про те, як зупинити Освальда, я більше цікавився Каллемом, стрільцем. Щодо нього я також зробив дослідження і з'ясував, що він живе приблизно за милю від Бові-Гілл, біля старого місцевого Грейндж-хола^[97] в Дерамі. Я планував дістатися туди до того, як він виrushить у ліс. Не зовсім сталося, як гадалося. Я покинув будиночок на Себаго дуже рано, і це вийшло мені на добре, бо не проїхав я й милі по дорозі, як моя орендована в «Герца» машина скульгавіла, спустило колесо. Я дістав запаску, поставив, і хоча та на вигляд була абсолютно файною, не проїхав я й другої милі, як і це колесо теж спустилося. Я проголосував, і мене підкинули до заправки «Ессо» у Нейпелзі^[98], де парубок з автосервісу розказав мені, що в нього й без мене до чорта роботи, щоб іще їхати кудись, ставити новушину на якийсь там герцівський драндулет. Гадаю, він так пінився, бо сам пропустив суботнє полювання. Двадцятка від мене допомогла йому змінити свою думку, але все'дно я дістався Дерама лише після полуночі. Я вибрав стару Окружну озерну дорогу, бо це найкоротший шлях, і знаєш що? Виявилося, що міст через Смішливий ручай провалився к чорту в воду. Великі біло-червоні козла; димогони; великий оранжевий щит з написом ДОРОГУ ПЕРЕКРИТО^[99]. На той момент в мене вже сформувалася цікавенька думка про те, що відбувається, народилося лячне відчуття, що я не спроможний зробити того, що я вранці застановив собі зробити. Зважай, просто щоб мати запас часу, я

виїхав о восьмій ранку, а знадобилися чотири години, щоби подолати вісімнадцять миль. Та я не здався. Натомість я поїхав кругом, тією дорогою, що веде поза Методистську церкву, гатячи ту орендовану таратайку так, як вона на те й заслуговувала, півнячий хвіст куряви тягнувся позаду мене — всі тамтешні дороги були тоді ґрунтовими путівцями. Гаразд, отже, бачу я вже автівки й вантажівки там і тут, припарковані на узбіччях та при початку лісових просік, бачу також і мисливців, що ходять зі своїми відкритими, переламаними через лікоть рушницями. Кожен з них, без винятку, помахав мені рукою — люди тоді, у 58-му, були більш дружніми, тут жодних сумнівів. Я їм теж махав у відповідь, але чого я насправді очікував, так це того, що знову почнуть спускати колеса. Або лопатись. У такому випадку мене найімовірніше просто

викинуло б з дороги просто в рівчак, бо мчав я зі швидкістю не менш ніж шістдесят миль. Пам'ятаю, один з мисливців погладив у повітрі долонями, як ото робиш, коли хочеш комусь показати, щоби стишився, та я не звернув на це уваги. Я вилетів на Бові-Гілл, поза старий Дім зібрань друзів[100], й угледів припаркований біля кладовища пікап. На дверцятах напис: ПУЛЕН: БУДІВЕЛЬНІ Й ТЕСЛЯРНІ РОБОТИ. Машина порожня. Пулен з дівчинкою вже в лісі, мабуть, сидять на якісь прогалині, ідять свій ланч і балакають, як годиться батькові й дочці. Чи то я так собі уявляю, бо власної ніколи не мав.

Нова серія нападів кашлю закінчилася жахливим звуком відригування слизу.

— Ох, лайно, як же воно болить, — простогнав він.

— Все, що тобі зараз треба, це зупинитися.

Він помотав головою і витер сподом долоні цівку крові собі з нижньої губи.

— Що мені насправді треба, так виплеснути з себе це, отож замовкни і дай мені своє доробити. Я задивився на пікап, продовжуючи котитися зі швидкістю шістдесят чи близько того, а коли знову глянув на дорогу, побачив, що поперек неї лежить повалене дерево. Я зупинився саме вчасно, щоб в нього не врізатися. Дерево не таке вже й велике, а до того, як мене переробив рак, я був доволі дужим. А ще й розлюченим, як той чорт. Я виліз і почав його поборювати. Поки я цим займався — ще й лаючись на всі заставки — з протилежного боку під'їхав легковик. З нього вилазить чоловік в помаранчевому мисливському жилеті. Я не знаю, мій це чоловік чи ні — «Ентерпрайз» ніколи не публікувала його фото, — але за віком він виглядає схожим. Він каже: «Давайте допоможу, земляче». «Красно вам дякую», — відповідаю я й простягаю йому руку: Білл Лейдло. Він її потискає й називається: Енді Каллем. Отже, це він. Зважаючи на всі ті негаразди, крізь які я діставався Дерама, мені було важко в це повірити. Я почувався, ніби виграв у лотерею. Він вхопився за дерево, і вдвох ми його зрушили. Коли дерево відсунули, я сів просто на дорогу і вхопився за груди. Він спитав, чи все зі мною гаразд. «Ну, та не знаю, — кажу я. — В мене ніколи не було інфаркту, але зараз таке відчуття, ніби це він». От тому-то містер Енді Каллем так і не потрапив ні на яке полювання того листопадового дня, Джейку, саме тому він так і не підстрелив жодної маленької дівчинки. Він був заклопотаний тим, щоби відвезти бідного старого Білла Лейдло до Центральної клінічної лікарні Мейну в Люїстоні.

— Ти це зробив? Ти насправді це зробив?

—Бодай тобі всратися. Я там їм сказав, у шпиталі, що поснідав улюбленим великим героєм[101] — так називали один італійський сендвіч у ті часи, — тож і діагноз мені поставили «гостра нестравність». Я заплатив двадцять п'ять доларів готівкою, і вони мене промили. Каллем весь цей час чекав і потім відвіз мене назад до моєї машини від «Герца», як тобі така добровічайність? Я повернувся додому в 2011 рік того ж вечора. насправді, звісно, лише через дві хвилини після того, як туди пішов. Таким збоєм біоритмів тебе жoden сраний реактивний літак не нагородить. Найперше я завітав до міської бібліотеки, де знову продивився репортаж про шкільний випуск 1965 року. До того там була фотографія Каролін Пулен, як ти мусиш пам'ятати. Вона сидить у своєму інвалідному візку, вся така в сукні й капоті, а тодішній директор — Ерл Гігінс, давно покійний, хай йому легко лежиться — нахилився і вручає їй атестат. Підпис під знімком був такий: «Каролін Пулен доляє велику гору на довгому шляху до свого зцілення».

—І там все було так само?

—Репортаж про шкільний випуск був, аякже. Випускний день завжди займає першу шпалту в газетах маленьких міст, ти сам це знаєш, друже. Але після моого повернення з 58-го на фото був хлопець з недолugo підстриженою «бітлівською» зачіскою, він стояв на подіумі, а заголовок повідомляв: ««Кращий випускник Тревор „Бадді“ Брігз оголошує промову перед зібранням випускників». Вони надрукували імена геть усіх — їх там було з сотню всього — але Каролін Пулен не було серед них. Тому я перевірив репортаж за 64 рік, котрий був би роком її випуску, якби вона не втратила час на одужання після того, як їй у спину попала куля. А там бінго! Без фото, без спеціального згадування, але в переліку випускників її ім'я надруковане між Девідом Платтом і Стефані Рутъєр.

—Просто звичайна дитина проходить під «Урочистий церемоніальний марш» [102], правильно?

—Правильно. Тоді я загнав її ім'я в пошукову систему ««Ентерпрайз» і отримав деякі знахідки після 1964 року. Небагато, всього три чи чотири. Те, що й можна було очікувати від ординарної жінки, яка живе ординарним життям. Вона вступила до Мейнського університету, закінчила курс бізнес-адміністрування, потім поїхала на магістерство до Нью-Гемпшира[103]. Я знайшов ще одне повідомлення, за 1979 рік, незадовго до того, як газета ««Ентерпрайз» закрилася. Під заголовком «КОЛИШНЯ ШКОЛЯРКА З ФОЛЗА ПЕРЕМОГЛА В НАЦІОНАЛЬНОМУ КОНКУРСІ ЛЛЕЙНИКІВ». Було там і її foto, вона стоїть на власних двох здорових ногах, з лілею-переможницею в руках. Вона живе, жила, не знаю, як буде правильно, можливо, і так, і так. в якомусь містечку неподалік Олбані, в штаті Нью-Йорк[104].

—Заміжня? Діти?

—Не думаю. На foto вона тримає свою переможну лілею і на її лівій руці нема ніяких обручок. Я знаю, що ти думаєш, небагато чого змінилося, окрім того, що вона має змогу ходити. Але хтозна, як воно насправді. Вона жила в іншому місці і хтозна-як впливала на життя хтозна-скількох різних людей. Тих, яких вона ніколи б не взнала, якби її підстрелив Каллем і вона залишилася у Фолзі. Утімив, що я маю на увазі?

Що я втімив, того абсолютно неможливо було висказати словами, хоч так, хоч інакше, проте я погодився, бо хотів з цим закінчити, перш ніж він впаде безтязмним. І ще, до того як піти, я мав намір побачити, що він безпечно дістався свого ліжка.

—Що я торочу тобі, Джейку, так це те, що ти можеш змінити минуле, хоча це не так легко, як тобі могло здаватися. Сьогодні вранці я почувався, як людина, що намагається прорватися крізь нейлонову панчоху. Вона піддається трішки, а потім ляється — збігається назад і знов стала тugoю, як перше. А втім, кінець кінцем мені вдалося її прорвати.

—Чому це мусить бути важким? Тому що минуле не бажає, щоб його змінювали?

—Щось не бажає, щоб його змінювали. Я цілком упевнений щодо цього. Але все можна зробити. Якщо братимеш до уваги той спротив, зробити все можна. — Ел дивився на мене, очі яскравіли на його змученому обличчі. — В підсумку, найважливіше в історії Каролін Пулен те, що закінчується вона так: «І після того жила вона щасливо», що ти на це скажеш?

—Так.

—Зазирни під задню сторінку обкладинки того зошита, що я тобі дав, друже, і тоді ти, можливо, переміниш свою думку. Там є дещо, що я надрукував сьогодні.

Я зробив, як він просив, і знайшов там картонну кишенюку. Для зберігання таких речей, як бізнес-картки і пам'ятки, вирішив я. Там лежав єдиний складений аркуш паперу. Я його витяг, розправив і довго на нього дивився. Це була комп'ютерна роздруківка першої шпалти газети «Віклі Лізbon Ентерпрайз». Дата під назвою стояла 18 червня 1965. І заголовок: ВИПУСК-65 ЛСШ ПРОХОДИТЬ В СЛЬОЗАХ РАДОСТІ. На фотографії лисий чоловік (академічна шапочка затиснута в нього під пахвою, щоб не впала з голови) нахилився до усміхненої дівчинки в інвалідному візку. Він тримається за один край атестата, вона за інший. «Каролін Пулен доляє велику гору на довгому шляху до свого зцілення» — повідомляв підпис.

Я звів очі на Ела, збентежений.

—Якщо ти змінив майбутнє і врятував її, звідки в тебе оце?

—Кожна подорож все скасовує, друже. Пам'ятаєш?

—О Боже мій. Коли ти повернувся туди, щоб зупинити Освальда, все, що ти перед тим зробив, аби врятувати Пулен, стерлося?

—Це так. і ні.

—Що ти маєш на увазі цими «так» і «ні»?

—Подорож у минуле, щоб врятувати Кеннеді, мусила бути останньою, але я не поспішав мчати на південь, до Техасу. Навіщо? Оззі Кролика — так кликали його колеги в морській піхоті — у вересні 58-го навіть в Америці не було. Він весело випускав пару в південній частині Тихого океану, оберігаючи демократію на Формозі і в Японії. Тому я повернувся до «Тінистих будиночків» на Себаго і байдикував там до п'ятнадцятого листопада. Знову. Але коли воно підкотилося, я виїхав ще раніше вранці, що було збіса розумним з моєго боку, бо я отримав не просто два спущених колеса цього разу. В моєму орендованому «Шеві»

обірвалася якась із тяг. У підсумку довелося заплатити тому парубку з автосервісу в Нейпелзі шістдесят баксів, щоб він позичив мені на той день свою машину, я ще й перстень йому свій морпіхівський залишив у заставу. Були й інші пригоди, переліком яких затрудняти себе не хочу.

—А той міст у Дерамі стояв?

—Не знаю, друже, я навіть не намагався поїхати тією дорогою. Особа, яку не навчає минуле, — ідіот, як на мою думку. Єдине, що я запам'ятав, звідки під'їжджатиме Ендрю Каллем, і не марнував часу, добираючись туди. Те дерево лежало поперек дороги, точно так, як і перше, і коли він під'їхав, я з ним боровся, точно, як перед тим. Невдовзі в мене стався біль у грудях, точно, як до того. Ми відіграли всю комедію, Каролін Пулен провела суботу зі своїм татом у лісі, а за пару тижнів я гукнув «гайда» і сів на потяг до Техасу.

—А як же я тоді дивлюся на це випускне фото, де вона в інвалідному візку?

—Бо кожна подорож крізь кролячу нору все скасовує.

І Ел почав просто дивитися на мене, чекаючи, чи я второпаю. За якусь хвилину мені дійшло.

—Я?..

—Так і є, друже. Ти сьогодні випив на десять центів кореневого пива. Ну, й заодно ти всадив Каролін Пулен назад до інвалідного візка.

Розділ 4

1

Ел дозволив мені провести себе до спальні й навіть буркнув «дякую, друже», коли я опустився на коліна, щоб розшинурувати і стягнути з нього черевики. Він відмахнувся тільки, коли я запропонував йому допомогти сходити до туалету.

—Намагання покращити світ є гідним схвалення, але не менше за здатність самотужки залізти на унітаз.

—Лише за умови твоєї впевненості в тому, що ти це зможеш зробити.

—Я певен, що зможу сьогодні, а про завтра я турбуватимуся завтра. Рушай додому, Джейку. Почни читати зошит, там чимало. Переспиш нічку — щось та й намудрується. Прийдеш до мене вранці й розкажеш, що ти вирішив. Я все ще буду тут.

—Імовірність дев'яносто п'ять відсотків?

—Щонайменше дев'яносто сім. Загалом я почиваюся доволі жваво. Сам не був упевненим, що з тобою дістануся аж так далеко. Просто розповісти й побачити, що ти повірив, — це вже само по собі тягар з душі.

Сам я не був певен, що насправді повірив, навіть після власної пригоди в середині того дня, але нічого про це не сказав. Побажав йому доброї ночі, нагадав, щоб уважно рахував пігулки («Йо, йо!»), і пішов. Надворі я ще постояв з хвилинку, дивлячись на гнома з прaporом із самою зіркою, перш ніж вирушити хідником до своєї машини.

«Не заводься з Техасом»[105], — подумалося мені, хоча, можливо, якраз цього я прагну. А судячи з тих перепон, що мав Ел, змінюючи минуле, — ті зірвані шини, той зламаний двигун, той провалений міст — я мав передчуття, що, якщо наважуся, Техас заведеться зі мною.

Після всього, що відбулося, я не сподівався, що зможу заснути раніше другої чи третьої години ночі, вельми схоже було, що я не зможу заснути взагалі. Проте подеколи організм керується власними потребами. На той час, коли я, діставшись додому, зробив собі слабенький напій (можливість знову тримати в хаті алкоголь була одним з кількох дрібних плюсів у моєму поверненні до статусу одинака), в мене вже злипалися очі; на час, коли я допив свій скотч і прочитав десь з десять сторінок Елової хроніки Освальда, я їх уже ледь утримував розплющеними.

Я сполоснув склянку в мийці, рушив до спальні (залишаючи по ходу за собою сліди зі скинутого одягу, Кристі б мені завдала жару за таке) і впав у двоспальне ліжко, де тепер спав сам-один. Спливла думка вимкнути приліжкову лампу, але рука моя поважчала, важчала, важчала. Перевірка школярських есеїв у незвично тихій учительській здавалася чимсь таким, що відбувалося давно-давно. Не те щоб це дивувало; кожен знає, що час, попри його невблаганність, є навдивовижу піддатливим.

«Я скалічив ту дівчину. Знову всадив її в інвалідний візок».

«Коли ти сьогодні в коморі зійшов тими сходами, ти навіть гадки не мав, хто така Каролін Пулен, отже, не будь ідіотом. Крім того, можливо, десь вона все щеходить своїми ногами. Можливо, проходження крізь ту нору створює альтернативні реальності, або часові потоки, або ще щось, чорти його знають, що саме».

Каролін Пулен, сидячи у візку, отримує свій атестат. Давно, ще в тому році, коли пісня «Тримайся, Слупі» гурту «Мак-Койз» вінчала попсовий хіт-парад[106].

Каролін Пулен ходить по своєму лілейному саду в 1979 році, коли попсовий парад очолюють «Вілдж Піпл» з хітом «Вай-Ем-Сі-Ей»[107]; раз у раз припадаючи на одне коліно, щоби вирвати якийсь бур'янець, а тоді підхопитися на рівні та йти далі.

Каролін Пулен серед лісу з татом, невдовзі їй випаде стати калікою.

Каролін Пулен серед лісу з татом, невдовзі їй випаде своїми ногами входити у період дорослішання в маленькому містечку. Де ж вона перебувала, в якому часовому потоці, загадувався я, коли новинні випуски радіо й телебачення повідомили про те, що тридцять п'ятого Президента Сполучених Штатів Америки застрілено в Далласі?

«Джон Кеннеді може залишитися живим. Ти можеш врятувати його, Джейку». А чи справді покращатися від цього справи? Ніяких не існувало цьому гарантій.

««Я почувався, як людина, що намагається прорватися крізь нейлонову панчоху».

Я заплющив очі й побачив аркуші, що зриваються з календаря — як то любили показувати біг часу в старих кінофільмах. Я побачив, як вони випурхують з вікна моєї спальні, мов птахи.

І ще одне видіння промайнуло, перш ніж я відключився: тупуватий старшокласник з іще тупішим намаганням виростити собі чахлу борідку, пирскаючи, мурмотить: **««Кульгає Гаррі-Шкряк по ой-вей-ню»**. І Гаррі зупиняє

мене, коли я хочу зробити тому хлопцеві зауваження: ««Не варто перейматися. Я до цього звик».

А вже тоді я відключився, нокаутований.

3

Я прокинувся серед світанкового цвірін'яння пташок, протираючи собі очі, упевнений, що плакав перед пробудженням. Мені щось снилося, і хоча пригадати, що саме, я не міг, той сон напевне був вельми сумним, бо я ніколи не належав до тих, кого звуть плаксіями.

Щоки сухі. Ніяких сліз.

Я повернув голову, не відриваючи її від подушки, аби лише поглянути на годинник, і побачив, що зараз не вистачає ще двох хвилин до шостої ранку. Судячи з яскравості світла, попереду на мене чекав чудовий червневий ранок, та ще й без шкільних уроків. Перший день літніх канікул зазвичай викликає у вчителів таке ж відчуття щастя, як і в їхніх учнів, але я почувався сумним. Сумним. І не лише тому, що мусив вирішити важке питання.

На півдорозі до душу три слова зринули в моєму мозку: Кавабанга, Баффало Боб! [108]

Я застиг, дивлячись на власне — голе, з широко розплощеними очима — відображення в дзеркалі над комодом. Тепер я пригадав, що мені було насnilося, авжеж, не дивно, що я прокинувся сумним. Мені снилося, що я сиджу в учительській, читаю твори дорослого класу з англійської, а тим часом далі по коридору, в спортзалі, черговий баскетбольний матч котиться до чергового фінального свистка. Моя дружина щойно повернулася з реабілітації, я сподіваюся, що, прийшовши додому, застану її там, а не буду змушений витратити годину на телефонні дзвінки, перш ніж з'ясую місце перебування Кристі й виведжу її з якоїсь із місцевих пойлок.

Уві сні я поклав твір Гаррі Даннінга на верх стосу і почав читати: «Тоді був не день а було під ніч. Та ніч що змінила моє життя була нічю коли мій батько замордував мою матір і двох моїх братів...»

Це захопило всю мою увагу, і то миттю. Ну, таке б захопило будь-кого, хіба ні? Але очі мені почало щипати, коли я дійшов до частини, де йшлося про те, що на ньому тоді було вдягнуто. Вбрання також має велике значення. Коли діти виходять з дому в той особливий осінній вечір з порожніми торбами, котрі вони сподіваються наповнити солодкою здобиччю, в їхніх костюмах завжди відбиваються якісь актуальні захоплення. П'ять років тому ледь не кожен другий хлопчик поставав перед моїми дверима в окулярах Гаррі Поттера з намальованим на лобі слідом від удару блискавки. Сам я багато літ і зим тому вирушив у дебютний вояж у ролі прохача цукерок з брязкотом (на моє настирливе прохання, мати йшла тротуаром за десять футів позаду мене), наряджений зоряним бійцем з фільму «Імперія завдає удару у відповідь». Тож хіба дивно, що Гаррі Даннінг мав на собі індіанський костюм?

«Кавабанга, Баффало Боб», — привітався я з власним відображенням у дзеркалі й раптом кинувся бігом до свого кабінету. Я не зберігаю всі шкільні роботи — жоден учитель не зберігає в них можна потонути! — проте я виробив звичку

робити ксерокопії найкращих текстів. Вони слугують чудовими навчальними прикладами. Я б ніколи не використав твору Гаррі перед класом — текст, як на таке, надто приватний, але я пам'ятав, що все одно зробив з нього копію, тому що в мені самому він викликав таку потужну емоційну реакцію. Я висунув нижню шухляду і почав ритися пальцями в паючому гнізді з течок і окремих аркушів. Через п'ятнадцять пітних хвилин я знайшов його твір. Сів за стіл і почав читати.

4

«Тоді був не день а було під ніч. Та ніч що змінила моє життя була нічю коли мій батько замордував мою матір і двох моїх братів а мене дуже поранив. Він поранив мою сестру теж і то так сильно шо вона запала у кому. За три роки вона померла а так і не прокинулась. Її ім'я було Еллен і я дуже її любив. Вона любила сбирати квіти і ставити їх у вази. Що трапилося було як у фільмі жахів. Я ніколи не хожу дивитися фільми жахів бо в ніч на Гелловін 1958 року я один такий пережив.

Мій брат Трой був надто дорослий щоб кричати каверзи або ласощі (15). Він дивився телевізор з моєю матір'ю і сказав що допоможе нам їсти наші цукерки коли ми повернемося додому а Еллен, вона сказала ба ні, нарояжайся і сам ходи збирай, і всі сміялися бо ми всі любили Еллен, їй було тільки 7 але вона була справжня Люсі Болл, вона могла будь-кого росмішити, навіть моого батька (якщо він був тверезий тобто, коли пяний він був скажений). Вона нарядилася принцесою Літоосінь Зимавесна (я шукав і це саме так і пишеться) а я нарядився як Баффало Боб, вони обоє з передачі ГАВДІ ДУДІ котру ми любimo дивитися. „Скажіть но дітки котра година?“ і „А що нам скаже Арахісова Гарелей“ [109] і „Кавабанга, Баффало Боб!!!“ Ми з Еллен любimo цю передачу. Вона любить Принцесу а я люблю Баффало Боба і ми обоє любimo Гавді! ми хотіли шоб наш брат Тугга (його звуть Артур але всі його звуть Тугга, я не пам'ятаю чому) нарядився як „Мер Фінеус Т. Бластер“ але він не захотів, він сказав шо Гавді Дуді це маляча передача, а він піде як Франкенстайн хоча Еллен сказала що та маска лячна.

А ще, Тугга, він дав мені про**атися бо я брав своє ружо а він сказав що у Баффало Боба нема ніякої зброї в передачі по телевізору, і моя мати вона сказала, „бери якщо хочеш Гаррі це ж не справжнє ружо і навіть фітківними кульками не стріляє тож Баффало Боб не образиться“. То було останнє що вона мені сказала і я радий що то були добре слова бо вона бувала і строга.

Отож ми готові були вирушати а я сказав зачекайте секунду мені треба збігати у туалетну бо я так хвилююсь. Вони всі засміялись з мене, навіть Мама і Трой на дивані але що я побіг післято то врятувало мені житя бо тоді якраз зайшов мій тато з молотком. Мій тато він був поганий коли пяний і бив мою маму „часто густо“. Один раз коли Трой пробував його зупинити уговорами щоб він того не робив, він зламав Трою руку. Того разу він майже попав у тюрму (мій тато тобто). Значить, моя мама з татом жила „окремо“ в той час про який я пишу, і вона думала з ним розлучитися, але то було не так легко тоді у 1958 як це зараз.

Значить, він війшов у двері а я був у туалеті післяв і почув як моя маті каже „Забирайся звідси з отим що приніс, тебе тут не чекали.“ А далі вона починає кричати. Потім після цього вони всі уже кричали.

Там було й далі — ще три жахливих сторінки — але то не я мусив їх прочитати.

5

Не було ще й половини на сьому, як я знайшов Ела в телефонному довіднику і без вагань набрав його номер. Авжеж, я його не розбудив. Він відповів уже на перший гудок голосом більше схожим на собаче гавкання, аніж на людську мову.

—Агов, друже, чи ти не зарання пташка?

—Я хочу показати тобі дешо. Один учнівський твір. Ти навіть знаєш того, хто його написав. Мусиш; його фото висить в тебе на Стіні знаменитостей.

Він покашляв і тільки потім заговорив:

—В мене багато фотографій на Стіні знаменитостей, друже. Гадаю, там мусить бути навіть одна з Френком Анічетті, десь того часу, коли відбувся перший Моксі- фест. Підкажи мені, про кого йдеться.

—Я тобі краще покажу. Можна мені приїхати?

—Якщо тобі не завадить, що я буду в халаті, під'їжджай. Але я мушу спитати в тебе прямо зараз, коли ти з цим вже переспав. Ти щось вирішив?

—Гадаю, спершу я мушу сходити туди ще раз.

Я повісив слухавку раніше, аніж він устиг поставити мені ще якісь запитання.

6

У вранішньому свіtlі, яке лилося крізь вікно його вітальні, він мав вигляд гірший, ніж будь-коли. Білий махровий халат висів на ньому опалим парашутом. Уникнення хіміотерапії дозволило йому вберегтися від облісіння, але волосся в нього порідшало, стало по-дитячому тонким. Очі його, здавалося, ще глибше позападали в очницях. Він прочитав твір Гаррі Даннінга двічі, потім вже було відклав його, але взяв і прочитав знову. Нарешті він подвів очі на мене й промовив:

—Ох ти ж, Йсусе з-хреста-гнаний Христе.

—Коли я це перший раз читав, я плакав.

—Я тебе розумію. Ота частина, де про духовушку «Дейзі»[110], вона мене серйозно зачепила. Тоді, у п'ятдесятих, реклама пневматичних рушниць цієї фірми була на останній сторінці обкладинки ледь не кожної книжки коміксів, які тільки збіса траплялись на ятках. Кожна дитина в моєму кварталі — принаймні кожний хлопець — мріяла тільки про дві речі: духовушку «Дейзі» та єнотову шапку, як у Дейві Крокета [111]. Він правий, в ній не було куль, навіть «фіктивних», але, пам'ятаю, ми завели собі моду капати в дуло крапельку джонсонської дитячої масажної олії. І тоді було, натиснеш гачок, так із дула тобі «пупф», вилітає блакитний димок. — Він знову перевів погляд униз, на ксерокопійовані сторінки. — Сучий син, убив власну дружину і трьох рідних дітей попросту молотком? Го-осподи.

««Він тілько почав гатити ним, — писав Гаррі, — я забіг назад до вітальні а там кров була уже по всіх стінах і біле щось на дивані. То були мозки моєї матері.

Еллен. Вона лежала на долівці ноги їй придавило крісло-гайданка і кров спливала їй із вух і волося. Телевізор так і робив, по ньому ішла передача яку моя мама любила, про Еллері Квіна котрий росплутує злочини».

Злочин, скоений того вечора, не мав нічого спільногого з тими безкровними, елегантними проблемами, що їх вирішував Еллері Квін[112]; тут сталася справжня бійня. Десятирічний хлопчик, котрий перед тим, як вирушити на «каверзи або ласощі» пішов був попісяти, повернувся з туалету якраз вчасно, щоб побачити, як його п'яний оскаженільй батько розвалює голову Артурові «Тугга» Даннінгу, який намагався відповзти до кухні. А тоді він обернувся й побачив Гаррі, котрий націлив на нього свою іграшкову рушницю «Дейзі» зі словами: «Не чіпай мене, татку, а то я тебе застрелю».

Даннінг кинувся до хлопчика, розмахуючи закривавленим молотком. Гаррі вистрелив у нього з духовушки (я навіть почув той звук «к- чах», який мусила видати рушничка, хоча сам я ніколи з подібної не стріляв), а тоді випустив її з рук й метнувся до спальні, яку він був ділив з тепер уже покійним братом Тутгою. Входячи в дім, батько полінувався причинити за собою передні двері, і десь — «це доносилося наче звідаля 1000 миль», написав прибиральник — лунали вигуки сусідів й галас дітей- колядників.

Даннінг майже напевне убив би й останнього сина, якби не перечепився об повалене «крісло-гайданку». Він розтягнувся на підлозі, а тоді підхопився й побіг до кімнати свого найменшого. Гаррі намагався заповзти під ліжко. Батько висмикнув сина й завдав йому дотичного удару по скроні, котрий напевне став би смертельним для хлопчика, якби батькова рука не сковзнула по закривавленому держаку; замість розвалити Гаррі череп, головка молотка лише відколупнула його шматочок понад правим вухом.

«Я не зомлів хоч і майже. Я так само ліз під ліжко і я майже зовсім не відчував як він бив мене по нозі але він бив і зламав її в 4 різних місцях».

Якийсь чоловік з їхньої вулиці, котрий ходив з торбою по сусідах циганити солодощі разом зі своєю дочкою, нарешті забіг до їхнього будинку. Попри криваве побоїще у вітальні, цей сусіда мав глузд, щоби вихопити з відра біля кухонної печі вугільний совок. Він вгратив ним Даннінга по потилиці, коли той намагався перекинути ліжко, щоб дістатися до свого скривавленого, напівпритомного сина.

«Після того я втратив свідомість як Еллен тільки мені пощастило я прокинувся. Доктори казали що вже було хотіли ампутувати мені ногу але потім не стали».

Авжеж, нога в нього збереглася, а потім він став одним з прибиральників у Лізbonській середній школі, тим, котрого кілька поколінь учнів кликали Гаррі-Шкряком. Чи добрішими були б школярі, аби знали, звідки в нього та кульгавість? Либо ні. Хоча самі вони емоційно тендітні та вкрай вразливі, підлітки мало здатні на співчуття. Це приходить пізніше в житті, якщо взагалі приходить.

—Жовтень 1958, — промовив Ел тим своїм хрипучим гавкаючим голосом. — І я мушу повірити, що це просто випадковий збіг?

Мені згадалися власні слова, сказані юній версії Френка Анічетті з приводу оповідання Ширлі Джексон, і я посміхнувся.

—Іноді сигара просто для диму, а збіг є просто збігом. Достатньо того, що я розумію, що ми говоримо про черговий вододільний момент.

—А я не знайшов повідомлення про це в «Ентерпрайз», тому що.

—Тому що це трапилося не тут. Це трапилося в Деррі[113], північніше від нас. Коли Гаррі вже достатньо поправився і його виписали з лікарні, він поїхав жити до своїх дядька з тіткою в Гейвені[114], це миль за двадцять п'ять південніше Деррі. Вони його всиновили, а коли вже стало ясно, що за шкільною програмою він встигати не здатний, приставили до роботи на сімейній фермі.

—Звучить, мов з «Олівера Твіста» чи чогось схожого[115].

—Та ні, вони добре до нього ставилися. Згадай, в ті часи не існувало полегшених класів, а термін «ментально обмежений» ще навіть не винайшли.

—Я знаю, — сухо відповів Ел. — Тоді ментально обмежений означало, що ти або кретин, або бовдур, або зовсім помішаний.

—Але він і тоді таким не був, і зараз не є таким, — продовжив я. — Авжеж, насправді. Я гадаю, на нього головним чином впливув шок, розумієш? Травма. Йому знадобилися роки, щоби відійти від тієї ночі, а коли він нарешті на це спромігся, школа для нього залишилася далеко позаду.

—Принаймні, допоки він не записався на здобуття атестату ЗОР, а на той час він уже сягнув середнього віку і наблизався до старості. — Ел похитав головою.

— Як марно минуло.

—Дурниці, — перебив я. — Добре життя ніколи не марне. Чи могло воно бути кращим? Так. Чи можу я зробити, щоб воно стало таким? Судячи з уchorашнього, можливо, й можу. Але насправді не в цьому сенс.

—А в чому ж тоді? Бо для мене це схоже на нове повторення історії з Каролін Пулен, а тим фактом вже все доведено. Так, змінити минуле ти можеш. І світ не лусне, мов надувна кулька, коли ти це зробиш. Ти не націдиш мені чашки свіжої кави, Джейку? І собі заодно. Вже стає жарко, а в тебе такий вигляд, що кава тобі потрібна.

Наливаючи каву, я угледів там здобні булочки. Запропонував йому, але він похитав головою.

—Тверда їжа боляче проходить. Але якщо ти надумався змусити мене ковтнути калорій, то там, у холодильнику, є шестизарядна упаковка «Забезпеки»[116]. На мою думку, вона смакує, як заморожені шмарклі, але я її принаймні в змозі проковтнути.

Коли я приніс йому цей напій в одному з винних фужерів, котрі надибав у його буфеті, Ел розреготовався:

—Гадаєш, так воно смакуватиме краще?

—Можливо. Якщо ти переконаєш себе, що це «Піно Нуар»[117].

Він випив половину, і я бачив, як він присилує горло ковтати тес пійло. Цей бій він виграв, але, відставивши фужер убік, тут же знову взявся за чашку з кавою. Не пив, лише забрав чашку в долоні, ніби намагаючись всотати в себе її тепло. Дивлячись на це, я по-іншому полічив той час, що, либо нь, йому залишився.

—Отже, — нагадав він, — у чому полягає різниця?

Якби не був таким хворим, Ел здогадався б і сам. Він був кмітливим парубком.

—У тому, що випадок з Каролін Пулен не може вважатися коректним тестом. Ти не врятував її життя, Еле, а тільки ноги. В неї попереду лежало цілком нормальнє буття в обох напрямках — один той, де Каллем її підстрелив, а інший, де ти йому завадив. Вона не вийшла заміж в обох варіантах. В обох напрямках вона не народила дітей. Це як — я трішки загадався. — Тільки без образ, Еле, але те, що ти зробив, це як аби лікар врятував запалений апендикс. Для апендикса це чудово, але годі від нього, навіть здорового, очікувати чогось життєво важливого. Ти вловлюєш, до чого я веду?

—Так, — хоча мені здалося, я помітив у нього роздратування. — Схоже, Каролін Пулен була найкращим, на що я виявився здатним, друже. В моєму віці час обмежений, навіть якщо ти здоровий. Я мав на думці більший приз.

—Ta я не критикую тебе. Ale сімейство Даннінгів здається кращим експериментальним прикладом, бо там не просто одна паралізована дівчинка, як це не жахливо для неї самої та її родини. Tam ідеться про чотирьох замордованих людей і скаліченого на все життя п'ятого. До того ж ми його знаємо. Після церемонії вручення атестатів ЗОР я привів його до харчевні на біфштекс, а ти, побачивши його шапочку і мантію, ще не взяв з нас гроші. Пам'ятаєш?

—Йо. Тоді ж я зробив фото для моєї Стіни.

—Якщо я зможу це зробити — якщо зумію завадити його старому розмахувати тим молотком — як ти гадаєш, чи залишиться висіти там те foto?

—Не знаю, — відповів Ел. — Можливо, ні. Більше того, я можу навіть не пам'ятати, що воно там висіло.

Для мене все це перебувало цілком у царині теорії, тож його зауваження я пропустив повз вуха.

—А ще подумай про трьох інших дітей — Трой, Еллен і Тугга. Напевне ж бодай хтось із них одружиться, якщо вони житимуть і дорослішатимуть. А може, Еллен стане знаменитою комедійною актрисою. Хіба він не написав там, що вона вміла смішити людей незгірш за Люсі Болл[118]? — Я нахилився вперед. — Єдине, чого я хочу, це крашого прикладу того, що стається, коли ти змінюєш вододільний момент. Він потрібен мені, перш ніж я наважуся клейти з себе дурня в такій великій справі, як убивство Кеннеді. Що ти на це скажеш, Еле?

—Скажу, що бачу в цьому сенс. — Ел із зусиллям став на рівні. Боляче було дивитися на нього, але, коли я теж почав було підводитися, він відмахнувся.

—Сиди, де сидиш. Маю дещо для тебе. Це в іншій кімнаті. Зараз дістану.

7

Річ виявилася бляшаною скринькою. Ел вручив її мені й наказав віднести до кухні. Сказав, що там легше буде все розкласти на столі. Коли ми вже всілися, він відімкнув скриньку ключем, який носив у себе на шиї. Першим, що він звідти дістав, був пухкий конверт із коричневого манільського паперу. Відкривши конверт, Ел витряс звідти велику купу різномастіх паперових грошей. Я вичепив один листок з того качана капусти і зачудовано на нього роздивлявся. Це була двадцятка, але замість Ендрю Джексона на лицьовому боці я побачив там Гровера

Клівленда[119], котрий навряд чи входив до будь-чийого списку з десятки найкращих американських президентів. На зворотному боці під словами БАНКНОТА ФЕДЕРАЛЬНОГО РЕЗЕРВНОГО БАНКУ були зображені приречені на зіткнення локомотив і пароплав.

— Вигляд має, наче з тих грошей, що для гри в «Монополію».

— Аж ніяк. І тут їх взагалі не так багато, як може здатися, бо тут нема банкнот, більших за двадцятки. У наш час, коли заправити бак коштує тобі тридцять, тридцять п'ять доларів, навіть у дрібній крамничці нікого не дивують п'ятдесятки. Тоді ж усе було інакше, а дивувати там когось тобі нема потреби.

— Це твої виграші?

— Почасти. Здебільшого це мої заощадження. Я працював кухарем між 58 та 62 роками, так само як і тут, а самотній чоловік може чимало заощадити, особливо якщо не впадає за дорогими жінками. Чого я не практикував. Та й за дешевими, до речі, теж. Я підтримував дружні стосунки з усіма і ні до кого не наблизувався. Раджу тобі поводитися так само. І в Деррі, і в Далласі, якщо ти туди вирушиш. — Він поворушив пальцем у тій купі банкнот. — Тут трохи більше дев'яти тисяч, наскільки я пам'ятаю. За них можна купити стільки ж, як сьогодні за шістдесят.

Я вступився очима в готівку.

— Гроші повертаються. Вони зберігаються, нема різниці, скільки разів ти пролазиш крізь кролячу нору.

Ми вже це проходили, але я все ще намагався переварити цю думку.

— Йо, хоча вони й зберігаються — все решта стирається повністю, пам'ятаєш?

— Хіба це не парадокс?

Він подивився на мене, змарнілий, схоже було, що йому ось-ось урветься терпець.

— Не знаю. Ставити питання, які не мають відповідей, це марне витрачання часу, а я його маю не так вже й багато.

— Вибач, вибач. А що тут у тебе ще?

— Небагато. Але вся краса полягає в тім, що тобі й не потрібно багато. Тоді були зовсім інші часи, Джейку. Ти можеш прочитати про це в історичних книжках, але не зможеш по-справжньому зрозуміти їх, допоки бодай трохи не поживеш там сам. — Він подав мені карточку соціального забезпечення. Номер її був 005-52-0223. Виписана на ім'я Джордж Т. Емберсон. Ел дістав зі скриньки ручку і подав мені. — Розпишися.

Я взяв ручку, дешеву, з тих, що їх роздають задарма. На її корпусі ще був рекламний напис: ДОВІРЯЙ СВОЮ МАШИНУ ЛЮДИНІ З ЗІРКОЮ ТЕКСАКО. Трохи почуваючись Деніелом Вебстером[120], що укладає пакт із дияволом, я поставив на карточці підпис. Потім простягнув її Елу, але той похитав головою.

Наступною річчю була водійська ліцензія Джорджа Т. Емберсона, в котрій зазначалося, що я маю зріст шість футів і п'ять дюймів, сині очі, каштанове волосся і важу сто дев'яносто фунтів. Народився 22 квітня 1923 року і живу в будинку № 19 на Блуберд-лейн у Сабатусі, що відповідало моїй адресі 2011 року.

— Зріст шість і п'ять, правильно? — перепитав Ел. — Бо я наздогад.

—Доволі близько, — і я розписався на водійській ліцензії, яка становила собою звичайнісінький шматочок картону. Кольору «бюрократичний беж». — А фото не треба?

—У штаті Мейн до цього ще роки й роки. Втім, як і в інших сорока восьми також.

—Сорока восьми?

—Гаваї офіційно стануть штатом лише за рік.

—О, — мені на мить перехопило подих, так, ніби хтось раптом вдарив мене в живіт. — Отже, тебе зупиняють за перевищення швидкості, і коп просто сприймає тебе за того, чиї дані написані у цій ліцензії?

—А чому ні? Якщо ти у 1958-му щось почнеш казати про атаки терористів, люди подумають, що йдеться про якихось підлітків, котрі видоюють корів. І тут також постав автографи.

Він вручив мені клієнтські картки «Герца», «Сітіз Сервіс», «Обіднього клуба» та «Амерікан Експрес»[121]. На всіх було ім'я: Джордж Емберсон. Надруковане на машинці, не типографським способом.

—Справжню пластикову картку «Амерікан Експрес», якщо захочеш, ти зможеш отримати наступного року.

—А чекової книжки нема? — посміхнувся я.

—Та взагалі-то я міг би її для тебе зробити, але що тобі з неї за користь? Всі документи, що я їх позаповнював на ім'я Джорджа Емберсона зникнуть при наступному перевстановленні. А також і всі гроші, які б я поклав на рахунок.

—О, — я відчув себе йолопом. — Правильно.

—Не гань себе, для тебе все в цій справі новина. Отже, тобі самому треба буде відкрити собі рахунок. Я раджу покласти не більше тисячі. Тримай більшу частину грошей готівкою, і в такому місці, де швидко можеш їх вхопити.

—На випадок, якщо доведеться спішно повернатися?

—Правильно. А кредитні картки — то лише для підтвердження твоєї особи. Рахунки, котрі я заради їх отримання повідкривав, зітрутися, коли ти пройдеш крізь нору. Хоча вони можуть і згодитися якимсь чином, ніхто цього не може знати напевне.

—А Джордж дійсно отримує свою пошту в домі № 19 по Блуберд-лейн?

—У 1958 році Блуберд-лейн — це лише адреса на кадастровому плані Сабатуса, друже. Квартал, де ти живеш, ще навіть не починали забудовувати. Якщо хтось тебе про це спитає, скажи просто, що це такий бізнесовий проект. На це люди купуються. Бізнес — це як бог. У 58-му йому всі моляться, але ніхто його не розуміє. Ось.

Він посунув до мене розкішне портмоне. Я аж рота відкрив.

—Це справжній страус?

—Я волію, щоб ти виглядав успішним, — пояснив Ел. — Підбери якісь фотографії, щоби вставити до нього разом з твоїми ідентифікаційними картками. Маю для тебе

ще деякі дрібнички. Кілька кулькових ручок, одна з них чудернацька, з такою штучкою на кінці, комбінацією ножичка для відкривання листів і лінійки.

Механічний олівець «Скрипто». Прокладка для нагрудної кишені. У 58-му вони вважалися необхідними, і не тільки писарчукам-конструкторам. Годинник «Б'юлова» на хромованому пружинному браслеті «Спайдел»[122]. Усі, хто в темі, це оцінять, хлопчику. Решту вибереш собі сам.

Він надовго закашлявся, його важко трусило. А коли зупинився, піт на його обличчі бринів великими краплями.

—Еле, коли ти все це нагромадив?

—Коли усвідомив, що не дотягну до 1963. Я покинув Техас і повернувся додому. Тоді я вже мав тебе на увазі. Розлучений, дітей нема, кмітливий, а що найкраще — молодий. О, ледь не забув. Про насінину, з якої виросло все. Це ім'я я знайшов на одному з могильних каменів на цвинтарі Святого Кирила і просто написав заяву держсекретареві штату Мейн.

Він вручив мені моє свідоцтво про народження. Я провів пальцями по тисненому рельєфу. Шовковистість офіційного документа.

Звівши очі, я побачив, що він поклав на столі переді мною ще якийсь аркуш. Той мав заголовок: СПОРТ 1958-1963.

—Не загуби цю річ. Не тільки тому, що це твій талон на харчування, але головно тому, що ти матимеш багато запитань, на які змушений будеш відповісти, якщо цей папір потрапить до чужих рук. Особливо, коли ставки почнуть винагороджуватися.

Я почав складати все назад до скриньки, але він похитав головою.

—У мене в шафі стоїть для тебе портфель «Лорд Бакстон», такий собі гарненько обстріпаний по кутах.

—Він мені не потрібен — маю наплічника. Лежить у мене в багажнику машини.

На його лиці з'явився глузливий вираз.

—Там, куди ти збираєшся, ніхто не носить наплічників, окрім бойскаутів, та й ті їх надягають, лише коли виrushають в похід або на своє збіговисько. Тобі ще багато чого треба завчити, друже, але якщо ти робитимеш обережні кроки і зайве не ризикуватимеш, ти впораєшся.

Я зрозумів, що дійсно збираюся це зробити і що це трапиться просто ось-ось, майже без підготовки. Я відчув себе візитером у лондонському порту сімнадцятого століття, котрий раптом усвідомив, що його зараз силоміць записують у моряки.

—Але що я мушу робити? — це прозвучало сущим меканням.

Він здійняв брови — кущасті й білі тепер так само, як і його поріділе волосся на голові.

—Рятуватимеш сімейство Даннінгів. Хіба ми не про це говорили?

—Я не це маю на увазі. Що я мушу робити, коли люди питатимуть в мене, яким чином я заробляю собі на життя? Що мені казати?

—В тебе помер багатий дядечко, пам'ятаєш? Кажи усім, що ти потроху живишся зі свого нежданого спадку, намагаючись протягнути якомога довше, поки не напишеш книгу. Хіба не сидить у кожному вчителі літератури нереалізований письменник? Чи, може, я тут помиляюся?

Авжеж, він не помилявся.

Він сидів і дивився на мене — сам змарнілий, страшенно схудлий, але зі співчутливим виразом. Либонь, навіть жалісливо дивився на мене. Нарешті він промовив, дуже м'яко:

— Велике це діло, хіба не так?

— Так, — відповів я. — Але ж Еле... чоловіче, я... я проста, маленька людина.

— Те саме можна сказати про Освальда. Про того злидня, що стріляв із засідки. А якщо вірити твору Гаррі Даннінга, його батько простий підлій п'яниця з молотком.

— Він тепер уже ніхто. Він помер від гострого отруєння в штатній в'язниці Шошенк. Гаррі казав, що, либонь, від поганих вичавків[123]. Це така.

— Я знаю, що таке вичавки. До чорта цього бачив, коли служив на Філіппінах. Навіть сам пив, на мій сором. Але він не мертвий там, куди ти збираєшся. І Освальд також.

— Еле. я розумію, ти хворий, і знаю, як тобі болить. Але не міг би ти поїхати зі мною до харчевні? Я. — уперше й востаннє я використав його власну форму звертання. — Друже, я не хочу розпочинати це на самоті. Я боюся.

— Та я б такого нізаще не пропустив. — Він підхопив сам себе під пахву й підвівся з гримасою, від якої йому аж завернулися губи. — Візьми той портфель. Поки я одягатимуся.

8

Було чверть на восьму, коли Ел відімкнув замок сріблястого трейлера, котрий його знамениті фетбургери звали своїм домом. Хромовані речі, що мерехтили за шинквасом, зараз виглядали привидами. Стільці, здавалося, шепочуть: «Ніхто не всядеться на нас знову». Великі старомодні цукерниці-шайкери, здавалося, шепочуть: ««Ніхто не солодитиме з нас більше нічого... свято скінчилося».

— Поступаємося місцем «Л. Л. Біну», — промовив я.

— Так і є, — кивнув Ел. — Довбане торжество прогресу.

Він задихався, йому не вистачало повітря, але не зупинився перепочити ані на хвильку. Він повів мене поза шинквасом до дверей комори. Я йшов слідом, перекладаючи з руки в руку портфель, всередині якого містилося моє нове життя. То була старорежимна річ, з пряжками. Якби я зайшов з таким до свого класу в ЛСШ, більшість учнів зустріли б мене сміхом. Кілька інших — з тих, що мають зародок почуття стилю — можливо, зааплодували б такому ретро-фанку.

Ел відчинив двері в царину запахів овочів, спецій і кави. Він знову простягнув руку понад моїм плечем, щоби ввімкнути світло. Я вдивлявся в сірий лінолеум підлоги так, як людина може вдивлятися у водойму, де аж кишить голодними акулами, і коли Ел торкнувся моого плеча, я здригнувся.

— Вибач, — мовив він, — але ти мусиш узяти оце. — Він тримав п'ятдесятництову монету. Півбака. — Містер Жовта Картка, пам'ятаєш його?

— Звісно, — насправді я зовсім про нього був забув. Серце в мене билося так сильно, що я відчував, ніби навіть очі пульсують в моїх очницях. Яzik в роті мав смак старого килима, і коли він вручив мені монету, я її ледь не впustив.

На прощання він мене ще раз критично огледів.

—Джинси для початку згодяться, але тобі варто звернутися до крамниці чоловічого одягу Мейсона наприкінці Мейн-стрит і придбати собі якісь штани, перш ніж ти вирушиш на північ. Шерстяні або хакі годяться на щодень. Банлонові^[124] як вихідні.

—Банлонові?

—Просто спитаєш, там знають. Тобі також знадобляться кілька вихідних сорочок. А до них і костюм. Також кілька краваток і затискач. Купи собі капелюх також. Не бейсбольний картуз, а гарний літній, з соломки.

Сльози забриніли в нього у кутиках очей. Це налякало мене дужче за все те, що він мені казав перед тим.

—Еле? Що не так?

—Я просто боюся, не менше за тебе боюся. А втім, нема сенсу в сентиментальній сцені прощання. Якщо ти повернешся, то опинишся тут вже за дві хвилини, неважливо, скільки ти пробудеш у 58-му. Я якраз встигну ввімкнути кавоварку. Якщо все вийде, ми з приємністю вип'ємо по чашечці разом з тобою і ти розповісі мені все, що і як.

Якщо. Яке багатозначне слово.

—А ще ти зможеш промовити молитву. Часу на це вистачить, хіба не так?

—Звісно. Я помолюсь, щоби все відбулося акуратно й гладенько. Дивись, не дозволяй тому світу запаморочити себе так, що забудеш, що маєш справу з небезпечним типом. Небезпечнішим за Освальда, можливо.

—Я буду обережним.

—Окей. Тримай рота на замку якомога довше, допоки не переймеш тамтешній жаргон і вимову. Рухайся поступово. Не жени хвилю.

Я спробував усміхнуться, але не був певен, чи в мене це вийшло. Портфель здавався важезним, немов його було набито не грішми й фальшивими посвідченнями особи, а камінням. У голові майнуло, що я можу зараз зомліти. А проте, Господи помагай, у душі я все одно бажав туди йти. Мені буквально не терпілося вже вирушити. Я бажаю побачити Сполучені Штати зі свого «Шевроле»; Америка кличе, гукає мене^[125].

Ел простягнув мені свою худу, тремтячу руку.

—Щастя тобі, Джейку. Благослови тебе Бог.

—Джордж, ти хочеш сказати.

—Джордже, авжеж. А тепер рушай. Як тоді казали, час тобі вже виступити на сцену.

Я відвернувся і повільно рушив у глиб комори, ступаючи так, ніби в цілковитій темряві намагався намацати ступнею перший щабель сходів.

На третьому кроці я його намацав.

Частина 2

Батько прибиральника

Розділ 5

1

Я пройшов вздовж стіни сушарні, точно як перед тим. Підпірнув під ланцюг з висячою на ньому табличкою ДОСТУП ДАЛІ ЗАБОРОНЕНО, точно як перед тим. Зайшов за ріг великої, пофарбованої зеленим, квадратної будівлі, точно як перед тим, і тут же щось мене ляснуло. Взагалі-то, як для моого зросту, я важу небагато, хоча сяке- таке м'ясо при кістках все ж таки маю — «аби за вітром не віднесло», любив приказувати мій батько, — але Жовта Картка мене ледь не відправив до нокауту. Це було схоже на те, ніби мене атакувало просто чорне пальто, набите тріпотливими птахами. Він щось верещав, але мене так це ошелепило (я не встиг злякатися, все трапилось занадто стрімко), що я не міг второпати, про що він белькоче.

Я його відштовхнув, він поточився спиною на сушарню, пальто вихором метнулось йому навколо ніг. Від удару потилиці об метал пролунало «бов», покотилася на землю його брудна федора. І хазяїн слідом за нею, але він не впав, а склався, як ото складається акордеон. Я пошкодував, що зробив це скоріше, ніж мое серце ризикнуло повернутися до нормальнішого ритму, і ще більш стало його шкода, коли він підняв і почав обчищати брудною рукою свій капелюх. Щоправда, той капелюх вже ніколи не зміг би стати чистим, тобто як і його власник.

—З тобою все гаразд? — запитав я, але, коли нахилився торкнутися його плеча, він поскакав від мене повз сушарню просто на власнім гузні, відштовхуючись руками. Сказати б, що якийсь калічний павук, так ні. Він залишився схожим на самого себе: просто пияк, з мозком відсирилим, аж глевким. Людина, що, либо нь, перебуває від смерті не далі, аніж Ел Темплтон, оскільки в цій розташованій за п'ятдесят з гаком років тому Америці напевне не існує живлених благодійництвом притулків чи реабілітаційних закладів для парубків його штибу. Ним могли б заопікуватися в УЗВ, якщо він коли-небудь носив військову форму, але хто ж відведе його до Управління у справах здоров'я ветеранів? Та ніхто,

мабуть, натомість хтось — котрийсь із фабричних бригадирів, радше за все — може нацькувати на нього копів. Ті кинуть його до витверезника на добу або й на сорок вісім годин. Якщо він, перебуваючи там, не помре від звичайних для детоксикації спазмів, потім його випустять на волю розпочинати новий тур. Я вловив себе на благосній думці, що аби тут опинилася моя дружина — вона б знайшла, де відбуваються зустрічі АА, і відвела його туди. От лише Кристі мусить народитися тільки через двадцять один рік.

Я поставив портфель собі між ніг і простягнув до нього руки, показуючи, що вони порожні, але він зіщулено посунувся від мене ще далі вздовж стіни сушарні. На його щетинястому підборідді блищала слина. Я озорнувся навколо, аби пересвідчитися, що ми не привертаємо нічиеї уваги, побачив, що ця частина фабричного подвір'я в цілковитому нашему розпорядженні, і зробив нову спробу.

— Я штовхнув тебе тільки тому, що ти мене налякав.

— Хто ти є на хер такий? — спитав він ламким голосом, що спустився підряд по п'яти регістрах. Якби вже не чув цього запитання під час свого минулого візиту, я аж ніяк не добрал би, що він каже. проте, хоча нерозбірливість його вимови залишилася незмінною, чи не була зараз трохи іншою інтонація? Певності щодо цього я не мав, але саме так мені здалося. ««Він нешкідливий, але він не такий, як решта, — казав Ел.

— Таке враження, ніби він щось знає». Ел гадав, це лише від того, що, оскільки об 11:58

ранку 9 вересня 1958 року він гріється на сонечку поблизу кролячої нори, ця нора якось на нього може впливати. Як ото можна вплинути на зображення на телекрані, наблизивши до нього, скажімо, міксер. Можливо, в цьому й полягала причина. Та, чорт забирай, причиною могло бути всього лиш одуріння від пійла.

— Просто людина, — промовив я з найбільш заспокійливою з моїх інтонацій.

— Ніхто такий, через кого тобі варто тривожитися. Мене звуть Джорджем. А як твоє ім'я?

— Мазефакер! — гарикнув він, відповзаючи від мене ще далі. Якщо це було його ім'я, то безумовно доволі незвичайне. — Ти не мусиш тут бути!

— Не хвилюйся, я вже йду, — я підхопив портфель, демонструючи свою щирість, але він втиснув голову в свої худющі плечі аж по вуха, так, ніби боявся, що я на нього накинусь. Він був як той собака, котрого били так часто, що він більше не очікує якогось іншого з собою поводження. — Без проблем, все путьно.

— Забирайся, сучий виблядку! Вертай туди, звідки з'явився, й облиш мене в спокої.

— Домовились.

Я все ще не відійшов від переляку, якого він мені завдав, і залишковий адреналін у мені погано мирився з жалістю, яку я відчував, не кажучи вже про роздратування. Таке ж роздратування я відчував з Кристі, коли, повернувшись додому, знаходив свою дружину знову п'яною на лайні, незважаючи на всі її обіцянки схаменутись, поводитися розважливо й кинути пити раз і назавжди. Комбінація емоцій, помножена на денну спеку пізнього літа, викликала в моєму

шлунку легке відчуття нудоти. Не найкращий, либо нуль, початок для рятувальної місії.

Я згадав про «Кеннебекську фруктову» і яке добре було там кореневе пиво; буквально побачив подих морозної пари з холодильника, коли Френк Анічетті діставав звідти великий кухоль. У нього взагалі там райська прохолода. Не довго мудруючи, я вирушив у напрямку крамниці, мій новий (але деликатно обстріпаний по кутах) портфель бився збоку мені об коліно.

—Гей! Егей, ти, яктамтебе!

Я обернувся. Пияк намагався звестись на рівні, використовуючи стіну сушарні, як підпорку. Він уже почистив свій капелюх і притискав його до грудей. Тепер він почав його ніяково м'яти.

—Маю жовту картку від зеленого фронту, тож давай сюди бак, мазефакер. Сьоні день подвійної ціни.

Отже, ми повернулись до ритуалу. Вже легше. Проте я завбачливо постарається не дуже до нього наблизатися. Не бажав знову його налякати чи спровокувати на новий напад. Я зупинився за шість футів від нього й простягнув руку. Монета, яку дав мені Ел, блищаєла на моїй долоні.

—Зайвого долара не маю, але ось, держи півбака.

Він завагався, тримаючи тепер капелюх у лівій руці.

—І не надійся, що відсмокчу.

—Спокусливо, але, гадаю, я перетерплю.

—Га?

Він перевів погляд з п'ятдесятицентовика на моє обличчя, потім знову назад на монету. Підняв праву руку, щоб витерти сlinу собі з підборіддя, і я помітив ще одну різницю проти попереднього разу. Нічого особливо разючого, але достатньо, щоб я засумнівався в беззаперечності Елового твердження, що кожний раз цілком той самий.

—Мені все одно, візьмеш ти чи ні, але швидше вирішуй, — промовив я. — На мене чекають справи.

Він вхопив монету і знову зіщулився під стіною сушарні. Очі в нього були великі, вологі. Цівка сlinи знову поповзла його підборіддям. Ніщо в світі не зрівняється в гламурній чарівливості з алкоголіком в останній стадії; я просто собі уявити не можу, чому це «Джим Бім», «Сіграм» і «Крутій лимонад Майка»[126] не використовують такі образи в своїх рекламних кампаніях. Пий «Бім» і побачиш найвищого класу глюки.

—Хто ти? Що ти тут робиш?

—Роботу, я гадаю. Послухай, ти не пробував звернутися до АА зі своїми проблемами з алко.

—Пішов ти на хер, Джимла!

Я поняття не мав, що може означати «джимла», хоча «пішов ти на хер» розчув голосно і ясно. Я вирушив у бік воріт, очікуючи, що він докине ще якихось запитань мені вслід. Минулого разу він цього не робив, але ця наша зустріч уже позначилась відмінностями.

Бо він більше не був містером Жовта Картка, аж ніяк цього разу. Коли він підійняв руку, щоб витерти собі підборіддя, картку в ній він тримав не жовту.

Цього разу вона залишалась, як завжди, брудною, але натомість мала яскраво-помаранчевий колір.

2

Я попрямував знайомим шляхом через фабричну автостоянку, знову торкнувшись кришки багажника біло-червоної «Плімута Ф'юрі», на добру удачу. Мені вона була безсумнівно потрібна, і то в якомога більшій кількості. Переходячи через рейки, я знову почув ««чуп-чуп» потяга, тільки цього разу воно доносилося більш звіддаля, бо цього разу моя зустріч із Жовтою Карткою — котрий тепер виявився містером Помаранчева Картка — тривала трохи довше. У повітрі тхнуло фабричними викидами, як і перше, і той самий міжміський автобус профурчав повз мене. Оскільки цього разу я трішки запізнився, я не зміг прочитати назву його маршруту, але пам'ятав, що перед тим на шильді було написано ЛЮІСТОНСЬКИЙ ЕКСПРЕС. Побіжно мені подумалось, скільки ж разів цей самий автобус бачив Ел, з тими самими пасажирами, що дивляться з його вікон.

Я поспішив через вулицю, затято відмахуючись від блакитного диму автобусного вихлопу. Бунтар рокабіллі стояв на своєму посту біля дверей, і мені майнула коротка думка, що він сказав би, якби я першим промовив його репліку. Але це було б не менш підлим учинком, аніж свідоме тероризування п'янички під сушарнею; якщо вкрасти таємну мову в таких, як цей хлопець, дітей, у них майже нічого не залишиться. Цей навіть не матиме змоги десь піти й помститися мені на «Ексбоксі» [127]. Тому я просто йому кивнув.

Він кивнув у відповідь.

—Агов-ку-ку, дяпчику.

Я зайшов досередини. Дзеленькнув дзвоник. Я пройшов повз стійку зі здешевленими коміксами прямо до шинкваса з содовою, за яким стояв Френк Анічетті-старший.

—Що я можу запропонувати тобі сьогодні, друже мій?

На якусь мить мене заціпило, бо це були не ті слова, які він промовив минулого разу. Але я второпав, що так і мусить бути. Тоді я підхопив зі стійки газету. А цього разу — ні. Можливо, кожна подорож назад у 1958 перевстановлює на одометрі все (за винятком Жовтої Картки), але щойно ти щось змінив, як виринають нові варіанти. Ця ідея здалася мені лячною й водночас звільнюючою.

—Я не проти скуштувати кореневого пива.

—А я не проти тебе ним пригостити, отже, маємо тут єдність. Пиво за п'ять чи за десять центів?

—Гадаю, за десять.

—Ну, а я гадаю, що ти гадаєш правильно.

Запотілий кухоль з'явився з холодильника. Він скористався держаком дерев'яної ложки, щоб скинути зайву піну. Наповнив кухоль по вінця і поставив переді мною. Все, як попереднього разу.

—Коштує дайм, плюс пенні для губернатора.

Я подав йому один з вінтажних доларів Ела, і поки Френк 1.0 відраховував мені решту, я озирнувся через плече і побачив колишнього Жовту Картку, він стояв перед винною крамницею — перед зеленим фронтоном, — хитаючись з боку на бік. Це нагадало мені індуського факіра, котрого я колись бачив у якомусь старому фільмі, де той гудів у дудку, виманюючи з плетеного кошика кобру. А по хіднику наблизався, точно за графіком, юний Анічетті.

Я відвернувся, съорбнув пива й зітхнув.

— Саме те, що треба.

— Йо, нема нічого кращого за пиво в спекотний день. Немісцевий, авжеж?

— Так, з Вісконсину, — я простягнув руку. — Джордж Емберсон.

Він потис її, назвався:

— Френк Анічетті. — Дзеленькнув дверний дзвоник. — А це мій хлопець, Френк- молодший. Привітайся з містером Емберсоном з Вісконсину, Френкі.

— Вітаю, сер, — він подарував мені кивок і посмішку, а потім обернувся до батька.

— Тайтес загнав ваговоз на підйомник. Каже, що десь біля п'ятої буде готовий.

— Ну, то й добре. — Я чекав, що далі Анічетті 1.0 запалить сигарету, і я не був розчарований. Він затягнувся, а потім знову повернувся до мене. — Подорожуєш у справах чи задля розради?

Я затримався з відповіддю на якусь хвильку, але не тому, що підшукував, що сказати. Що мене бентежило, так це те, як ця сцена то відхиляється від оригінального сценарію, то знову повертається до нього. Втім, Анічетті, схоже, не звернув на це уваги.

— У будь-якому разі, ти вибрал правильний час для приїзду. Більшість літніх туристів вже поїхали, а за тим і ми розслабилися. Бажаєш черпак ванільного морозива до свого пива? Зазвичай це коштує ще п'ять центів, але щовіторка я знижую ціну до нікелю[128].

— Тату, ти повторюєш цей жарт уже десять років, — делікатно промовив Френк- молодший.

— Дякую, але мені й так смачно, — проказав я. — Я тут у бізнесових справах, до речі. Подивитися деяку ділянку у Сабатусі? Гадаю, саме така в нього назва. Ви чули про таке місто?

— Щонайменше, все моє життя, — усміхнувся Френк. Він випустив з ніздрів дим, а потім подарував мені проникливий погляд. — Довгенький шлях заради того, щоби поглянути на якусь ділянку.

Я відповів йому усмішкою, в якій мусило читатися послання: аби ви знали те, що знаю я. Напевне воно й прочиталося, бо він мені підморгнув. Дзвоник над дверима дзеленькнув, і увійшли леді по фрукти. Стінний годинник ПІЙ ЗБАДЬОРЛИВУ КАВУ показував 12:28. Очевидно, ту частину сценарію, де ми з молодшим Френком обговорюємо оповідання Ширлі Джексон, з цієї версії вирізано. Я трьома довгими ковтками допив своє кореневе пиво, й буквально відразу ж мені судомою скрутило живіт. Персонажі романів рідко ходять на горщик, але в реальному житті ментальне потрясіння часто провокує фізіологічні реакції.

—Скажіть, у вас тут часом нема чоловічого туалету?

—Даруйте, ні, — сказав Френк-старший. — Все думаємо влаштувати, але влітку ми надто заклопотані, а взимку якось завжди здається, що замало коштів для новацій.

—Ви можете сходити за рогом, у Тайтеса, — сказав Френк-молодший. Черпаючи морозиво, він клав його до металевого циліндра, готувався зробити собі молочний коктейль. Раніше він цього не робив, і я з деякою тривожністю згадав про ефект метелика. Мені навіть привиділося, що я бачу, як той метелик тріпоче крильцями просто в мене перед очима. Ми змінювали цей світ. Тільки деякі дрібниці — безкінечно крихітні деталі — проте таки змінювали.

—Містер?

—Вибач, — відгукнувся я, — тяму заклинило.

На його обличчі відбилося здивування, та тут же він розсміявся:

—Ніколи не чув раніше такого, але звучить цікаво.

Отакої, можливо, далі він сам десь промовить цю нову фразу, коли йому трапиться втратити хід думок. І вираз, котрий мусив би ввійти до американського сленгу лише в сімдесятих-вісімдесятих, дебютує раніше. Але про передчасний дебют говорити недоречно, бо в цьому часовому потоці він відбудеться точно за розкладом.

—Тайтесів «Шеврон» зразу за рогом праворуч, — уточнив старший Анічетті.

— Якщо це у вас гм. термінове, то, будь ласка, можете скористатися й нашим туалетом нагорі.

—Ні, все в порядку, — відповів я і, хоча вже був дивився на стінний годинник, тепер умисно поглянув ще й на свій наручний — «Б'юлова» на вельми путящому браслеті «Спайдел». Добре, що їм не видно було циферблат, бо я забув переставити стрілки, тож там все ще був час 2011 року. — Але мушу вже йти. Справи чекають. Якщо не пощастиТЬ, вони заберуть у мене більше одного дня. Ви не могли б мені порекомендувати поблизу якийсь пристойний мотель?

—Ти маєш на увазі автокемпінг? — перепитав Анічетті-старший. Він якраз втоптував недопалок в одну з тих попільничок СМАКУЄ ДОБРЕ ВІНСТОН, які вишикувалися на шинквасі.

—Так, — цього разу моя посмішка, либонь, виглядала не багатозначною, а радше дурнуватою. і знову мені зсудомило шлунок. Якщо я скоро не вирішу цю проблему, вона може вилитися в серйозну ситуацію із залученням номера 911. — Мотелями ми називаємо їх в себе, у Вісконсині.

—Ну, я би, мабуть, порадив кемпінг «Модрина», це приблизно миль за п'ять звідси по 196-му шосе, у твоєму напрямку, на Люїстон.

А Анічетті-молодший додав:

—Там поряд кінотеатр драйв-ін.

—Дякую за пораду, — підвівся я зі стільця.

—Я тебе прошу. А якщо захочеш привести в порядок зачіску перед якоюсь зі своїх ділових зустрічей, завітай до перукарні Бавмера. Він добре знається на своїм ділі.

—Дякую. Ще одна цінна порада.

—Поради безплатні, інша справа кореневе пиво — «американцю, продано»[129]. Гарного вам перебування в Мейні, містере Емберсон. До речі, Френкі, допивай свій коктейль і катай назад до школи.

—Аякже, тату, — цього разу мені підморгнув юний Френк.

—Френку? — озвалася закличним голосом одна з леді. — А ці помаранчі свіжі?

—Свіжі, як ваша посмішка, Леоло, — відповів він, і леді захихотіли. Я тут не намагаюся нічого прикрасити; вони дійсно захихотіли.

Я пройшов повз них, кивнувши їм «леді». Дзеленськнув дзвоник, і я вийшов у світ, що існував до моого народження. Але цього разу, замість перейти дорогу до того двору, де містилася кроляча нора, я попрямував глибше в цей світ. На протилежному боці вулиці п'яниця в довгому чорному пальті жестикулював перед продавцем у халаті. Картка, якою він там розмахував, мусила бути не жовтого, а помаранчевого кольору, але загалом він цілком вписувався у сценарій.

3

«Шеврон» Тайтеса містився поза супермаркетом «Червоне & Біле», де Ел знову й знову колись купував одне й те саме м'ясо для своєї харчевні. Судячи з оголошень у вітрині, лобстер тут ішов по шістдесят дев'ять центів за фунт. Навпроти маркету, на ділянці, яка в 2011 лишалась порожньою, стояла велика червоно-коричнева будівля з дверми навстіж і всякого роду вживаними меблями на виду — дитячі коляски, плетені гайданки та м'які крісла типу «татусь відпочиває», яких там, схоже, було припасено найбільше. На вивісці над дверима було написано: БЕЗЖУРНИЙ БІЛИЙ СЛОН. Додатковий щит — на триподі, поставленій так, щоби впадати в око тим, хто іде на Люїстон — зухвало запевняв: ЯКЩО У НАС ЧОГОСЬ НЕМА, ЦЕ ЗНАЧИТЬ, ВОНО ВАМ НЕПОТРІБНЕ. У кріслі-гайдалці там сидів парубок, про котрого я вирішив, що це й є власник, він курив люльку і дивився на мене. На ньому була майка на бretельках і слакси. А ще він мав борідку, котру я оцінив як адекватно зухвалу саме для цього островця в потоці часу. Його зачесане назад волосся утримувалося вкупі якимсь гелем, але було довгеньким і вилося на зашийку, що навело мене на згадку про колись бачене старе рок-н-ролове відео: Джеррі Лі Люїс стрибає на роялі й співає «Великі вогняні кулі»[130]. Напевне, власник «Безжурного білого слона» мав репутацію місцевого бітника.

Я привітався з ним, ворухнувши пальцем. Він відповів мені слабесеньким кивком, продовжуючи смоктати свою люльку.

У «Шевроні» (де звичайне паливо коштувало 19,9 центів, а «супер» на пені дорожче) якийсь чоловік у синьому комбінезоні й з найжаченим коротким волоссям працював біля вантажівки — явно тієї, про яку говорилось в Анічетті, вирішив я, — котра містилася на підйомнику.

—Містере Тайтес?

Він поглянув через плече.

—Га?

—Містер Анічетті сказав, що я можу скористатися вашою туалетною кімнатою.

—Ключ зсередини на дверях, — грюк-брязь.

—Дякую вам.

Ключ мав при собі дерев'яну колодочку, на якій друкованими літерами значилося: ЧОЛ. На колодці іншого ключа — ДІВ. Мою колишню дружину це розлютило б до всирачки, подумав я, і то не без радісного захвату.

У туалеті було чисто, хоча й тхнуло тютюном. Біля унітаза стояла попільниця на кшталт урни. Судячи з кількості в ній недопалків, я здогадався, що чимало гостей цієї прибраної, невеличкої кімнатки залюбки одночасно димлять і серуть.

Вже вийшовши звідти, я побачив на невеличкому паркінгу біля заправки десятки зо два вживаних легковиків. Над ними на легенькому бризі тріпотіла низка різокольорових прапорців. Машини, які б у 2011 коштували тисячі — автомобільна класика, тож ніяк не менше — тут були виставлені за цінами від сімдесяти п'яти до ста долларів. Лише один «Каді» майже ідеального вигляду пропонувався за вісімсот. Табличка над будочкою каси (всередині, поринувши у «Фотоплей»[131], жувала жуйку гарнюня із зав'язаним у кінський хвостик волоссям) повідомляла: ВСІ ЦІ МАШИНИ НА ХОДУ І МАЮТЬ ГАРАНТІЮ БІЛЛА ТАЙТЕСА. МИ ЗАБЕЗПЕЧУЄМО СЕРВІС ВСЬОМУ, ЩО ПРОДАЄМО!

Я повісив на місце ключ, подякував Тайтесу (котрий щось буркнув, не обертаючись від ваговоза на підйомнику) і вирушив назад у бік Мейн-стрит з думкою про те, що дійсно мені варто піdstригти перед візитом до банку. Це навело мене на згадку про бітника з борідкою, і, підкоряючись раптовому імпульсу, я перетнув вулицю в напрямку його меблевого складу.

—Доброго ранку, — привітався я.

—Ну, зараз вже насправді середина дня, та аби вам так подобалося.

Він пихнув своєю люлькою, і легкий літній бриз доніс до мене подих «Черрі бленд»[132]. А заразом і спогад про моого дідуся, котрий зазвичай курив саме цей тютюн, коли я був малим. Подеколи, коли в мене боліли вуха, він дмухав мені туди димом, але навряд щоб цей спосіб лікування ухвалила Американська медична асоціація.

—У вас є на продаж валізи?

—О, є декілька, як на моє лихо. Не більше двох сотень, скажімо, так. Пройдіть углиб до самого кінця, подивітесь там, вони праворуч.

—Якщо я куплю у вас валізу, можна буде її залишити тут на пару годин, поки я сходжу на закупи в інше місце?

—Я відкритий до п'ятої, — сказав він і повернувся обличчям до сонця. — Після того розрахуйте самі на себе.

4

Віддавши за шкіряну валізу два вінтажних Елових долари, я залишив її за прилавком цього бітника і, помахуючи портфелем, вирушив назад по Мейн-стрит. Поглянувши крізь вітрину зеленого фронту, я побачив продавця, котрий сидів біля каси й читав газету. Жодних ознак моого приятеля в чорному пальті там не малося.

Важко було б загубитися в тутешньому торговельному районі, що займав лише якийсь квартал. За три-четири вітрини після «Фруктової компанії» я побачив

перукарню Бавмера. В її вітрині обертається червоно-білий стовпчик[133]. Поряд з ним висів політичний плакат, на якому був зображені Едманд Маскі[134]. Я пам'ятав його старим, утомленим, з похиленими плечима, але цей його варіант мав вигляд ледь не занадто юного, щоб голосувати, не кажучи вже про те, щоби самому кудись бути обраним. Плакат закликав: ПОШЛІМО ЕДА МАСКІ ДО СЕНАТУ, ГОЛОСУЙМО ЗА ДЕМОКРАТА! Під цим написом хтось прилепив чисто-білу смугу. На ній вручну було виведено друкованими літерами: ВОНИ КАЗАЛИ, ЩО В МЕЙНІ ЦЕ ЗРОБИТИ НЕМОЖЛИВО, АЛЕ МИ ЦЕ ЗРОБИЛИ! НАСТУПНИЙ КРОК: ГАМФРІ В 1960![135]

Всередині перукарні два старигани сиділи під стіною, а третій, не менш старий дідок, у кріслі, де йому рівняли тонзуру. Обидва чекальники диміли, як паровози. Так само й перукар (це і є Бавмер, вирішив я), котрий стриг клієнта, примруживши одне око від сягаючого вгору диму. Всі четверо подивилися в мій бік добре мені знаним манером: не те щоб зовсім недовірливо, але оцінюючи, цей погляд Кристі колись була названа «пильним янківським прозором». Приємно було подумки відзначити, що деякі речі завжди залишаються незмінними.

—Я не з вашого міста, але я друг. Голосував за весь список демократів усе моє життя, — повідав я їм, піднявши праву в жесті «і хай допоможе мені Бог».

Бавмер весело гмикнув. З його сигарети покотився попіл. Він звично змахнув його собі з халата просто на підлогу, де серед настриженого волосся вже валялося кілька розчавлених недопалків.

—Гарольд тут єдиний республіканець. Стережися, аби він те' не вкусив.

—Та в нього вже зубів брак, — докинув хтось інший, і всі вони разом загиготали.

—А звідки ти будеш, містер? — спитав Гарольд-республіканець.

—Вісконсин, — і, щоб припинити подальшу бесіду, я взяв до рук випуск «Чоловічих пригод». На обкладинці якийсь джентльмен із зовнішністю азійського нелюда, в рукавичках і з батогом в руці, наблизався до прив'язаної до стовпа прекрасної білявки. Надрукована всередині історія мала назустріч «СЕКС-РАБИНІ ЯПОНЦІВ НА ТИХОМУ ОКЕАНІ». Запах у перукарні стояв доволі ніжний і абсолютно чудесний, це була суміш тальку, помади для волосся й сигаретного диму. На той час, коли Бавмер показав мені рукою на крісло, я вже був поринув в історію проекс- рабинь. Вона виявилася не такою хвилюючою, як малюнок на обкладинці.

—Трохи собі подорожуєте, містер Вісконсин? — спитав він, накидаючи на мене спереду віскозне простирадло й обчіплюючи мені шию паперовим комірцем.

—Доволі далеко, — відповів я правдиво.

—Ну, зараз ви в Божому краї. Наскільки коротко ви бажаєте?

—Так коротко, щоби я не був схожим на — я ледь не промовив «хіпі», але Бавмер не зрозумів би про що йдеться, — на бітника, — закінчив я.

—Бачу, ви трохи з цим забарілися, — почав він стригти. — Ще б тріщечки довше, і стали б схожим на того гоміка, що править «Безжурним білим слоном».

—Цього мені б не хотілося, — зауважив я.

—Ще б пак, сер, у нього ще той видок, — останнє в нього прозвучало, як «шетоуидоу».

Закінчивши, Бавмер попудрив мені шию, спитав, що мені до вподоби — «Бріолін- крем», помада «Віталіс» чи «Вайлдрут»? — і назвав загальну ціну: сорок центів.

Оце діло.

5

Відкриття рахунку в тисячу доларів у «Трасті рідного міста» не викликало жодних питань. Ймовірно, допоміг мій свіжострижений вигляд, хоча я гадаю — насправді суто готіковий, здебільшого, спосіб існування цього суспільства, де кредитні картки ще перебували в дитинячому стані, либо нь, викликаючи деяку підозру в скупуватих янкі. Надзвичайно миловидна касирка з високо забраним волоссям і камесю на шиї порахувала мої гроші, внесла суму до вхідного реєстру, потім покликала помічника менеджера, котрий перерахував їх знову, перевірив реєстр, а вже тоді виписав розписку, де було вказано як депозит, так і мій чековий рахунок.

—Якщо ваша ласка, містер Емберсон, я дозволю собі зауважити, що це вельми велика сума як для чекових операцій. Чи не бажали б ви відкрити накопичувальний рахунок? Наразі ми пропонуємо трьохвідсотковий інтерес, який нараховується щоквартально. — Він пустив очі собі під лоба, показуючи, яка це вигідна оборудка. І став схожим на того прадавнього кубинського диригента, Хав'єра Кутата[136].

—Дякую, але в мене попереду чимало бізнесових трансакцій. — Я притишив голос.

— Операції з нерухомістю. Тобто я так сподіваюсь.

—Щасти вам, — промовив він, також понизивши голос до такої ж конфіденційної тональності. — Лорейн видасть вам чеки. П'ятдесят вистачить для початку?

—П'ятдесят буде якраз.

—Перегодом ми вас зможемо забезпечити чеками з надрукованим вашим іменем і адресою, — він запитально звів брови.

—Я розраховую перебувати в Деррі. Підтримуватимемо зв'язок.

—Чудово. Щодо мене, це Дрексел вісім, чотири-сім-сім-сім.

Я уявлення не мав, про що йдеться, поки він не посунув мені крізь віконце свою бізнес-картку. На ній було вигравірувано #Грегорі Дюзен, помічник менеджера #, а нижче #DRexel 8-4777#[137].

Лорейн подала мені чеки і чекову книжку для них з фальшивого алігатора. Подякувавши їй, я поклав усе до портфеля. У дверях я затримався, щоб обернутись. Пара касирів працювали з арифметрами, але в цілому переважна більшість операцій виконувалися за допомогою чорнила й людського поту. Мене пройняла думка, що, за невеличкими винятками, тут цілком у дома міг би почуватися Чарлз Діккенс. А ще мені подумалося, що життя в минулому трохи схоже на життя під водою, коли дихаєш через рурку.

6

У крамниці Мейсона я придбав той одяг, який мені порадив Ел, і тамтешній клерк сказав мені «так», вони радо приймуть чек, за умови якщо він буде виписаний на місцевий банк. Дякувати Лорейн, я міг виконати цю умову.

Знов опинившись у «Безжурному білому слоні», я перекладав уміст трьох пакетів з крамниць до моєї нової валізи, тим часом як бітник мовчки на це дивився. Тільки коли я вже врешті затріснув валізу, він висловив свою опінію:

— Забавний спосіб скуплятися, чоловіче.

— Гадаю, так, — погодився я. — Але весь цей світ забавна штука, хіба не так?

Він на це вишкірився:

— Як на мене, то краще й не скажеш. Шаркнемося шкірою, Джексоне, — простягнув він мені свою руку долонею дотори.

Цілу мить я почувався точно так, як тоді, коли намагався вирахувати, що може означати вкупі з якимсь номером слово Дрексел. Але тут же згадав «Дівчину автогонщика» і зрозумів, що бітник пропонує мені стукнутись кулаками за версією п'ятдесятих. Я сковзнув своєю долонею по його, відчувши тепло і піт, і знову подумав: «Це все реальне. Це відбувається насправді».

— Шкіра, чоловіче, — примовив я.

7

Вулицю назад до Тайтесового «Шеврону» я перетнув з валізою в одній руці й портфелем у другій. У світі 2011 року, звідки я сюди прибув, зараз був лише пізній ранок, але почувався я вже втомленим. Між автосервісом і стоянкою машин стояла телефонна будка. Я зайшов до неї, прикрив двері і прочитав написане вручну оголошення над старомодним таксофоном: ПАМ'ЯТАЙ, ДЗВІНОК ТЕПЕР КОШТУЄ ЛИШЕ ДАЙМ, ДЯКУВАТИ «МАТУСІ БЕЛЛ»[138].

Я погортав «Жовті сторінки» в місцевому телефонному довіднику і знайшов фірму «Лінкольн-таксі». Іхнє рекламне оголошення містило намальовану машинку з фарами-очима й великою усмішкою на місці радіатора. Фірма обіцяла ШВІДКИЙ, ЛЮБ'ЯЗНИЙ СЕРВІС. Мені сподобалося ця фраза. Я поліз у кишеню по дріб'язок, але першим, на що натрапив, виявилося дещо, що я мусив би залишити вдома: мій мобільний телефон «Нокія». За стандартами того року, з якого я сюди заявився, це вже був застарілий пристрій — я збирався замінити його на «Айфон», — але тут йому було не місце. Якби його хтось побачив, виникло б чимало питань, на які я не мав відповідей. Я прибрах телефон до портфеля. Поки що хай полежить там, гадав я, але вже незабаром мені треба його позбавитися. Тримати таку річ при собі — це все одно що гуляти з незірваною бомбою.

Я знайшов дайм і штовхнув його в щілину, але той тут же випав у лоток повернення монет. Цей дайм, як і мій «Нокія», прибув сюди з майбутнього; це був мідний сендвіч, цінність його становила не більше за пенні з претензіями[139]. Я подіставав усі мої монети, порився в них і знайшов дайм 1953 року, отриманий, либо нь, разом із рештою за кореневе пиво у «Кеннебекській фруктовій». Я вже було вstromив його в щілину, але тут вихопилася думка, від якої я захолов. А якби мій дайм 2002 року не вивалився у лоток, а застряг у телефонній глотці? А

потім якийсь працівник телефонної компанії, обслуговуючий автомати в Лізбон-Фолзі, його знайшов?

«Він би вирішив, що це чийсь жарт, от і все. Чийсь складний розіграш».

Але мене взяли сумніви — дайм був занадто якісним. Той чоловік почав би його всім показувати, можливо, потім і в якісь газеті з'явилося б повідомлення про знахідку. Цього разу мені пощастило, але наступного може й не пощастити. Я мушу поводитися обережніше. Згадався знову мобільний телефон, занепокоєння збільшилося. Врешті я вкинув у монетоприймач дайм 1953 року і був винагороджений гудком. Номер я набираю повільно й уважно, намагаючись пригадати, чи користувався я бодай колись дисковим телефонним апаратом? Подумалось, що ніколи в житті. Кожного разу, як я відпускав диск, той, відкручуючись назад, вдавав дивний квокчучий звук.

—Лізбон, таксі, — озвався жіночий голос. — З нами милі такі милі. Чим ми можемо вам сьогодні допомогти?

8

Чекаючи таксі, я прогулювався паркінгом Тайтеса, прицінюючись до його машин. Особливо мене причарував червоний «Форд»-кабріолет 1954-го року — «Санлайнер», згідно з папірцем, причепленим під фарою з водійського боку. Він мав колеса з білою окантовкою й автентичний брезентовий дах з тих, що їх стильні кицьки у ««Дівчині автогонщика» називали «складнями».

—Вельми нівроку возик, містере, — озвався позаду мене Білл Тайтес. — Летить, як на пожежу, можу це засвідчити особисто.

Я обернувся. Він витирає долоні червоною ганчіркою, на вигляд не менш замаслюєною, ніж його руки.

—Іржі трохи є під порогами, — зауважив я.

—Йо, авжеж, такий клімат, — відповів він, знизавши плечима в жесті «а що ви хотіли іншого». — Головне, що двигун в гарненькому стані й колеса має майже нові.

—V-подібний, восьмициліндровий?

—Верхньоклапаний, — уточнив він, і я кивнув, ніби все розумію. — Купив його в Арлін Гейдлі з Дерама після того, як помер її чоловік. Якщо й було щось, на чому розумівся Білл Гейдлі, то це як доглядати за машиною. але ж ви їх не знаєте, бо ви ж немісцевий, еге ж?

—Так, з Вісконсину. Джордж Емберсон, — простягнув я руку.

Він, легко усміхаючись, похитав головою:

—Приємно познайомитись, містере Емберсон, проте не хочу, аби ви вимазалися в мастило. Вважайте, що ми поручкалися. Ви покупець чи просто глядач?

—Сам поки що не знаю, — відповів я, але нещиро. «Санлайнер» мені здався найстильнішим автомобілем з усіх, які я тільки бачив у своєму житті. Я вже було відкрив рота, щоб спитати, скільки він з'їдає за милю, але вчасно второпав, що у світі, де повний бак можна заправити за два долари, таке запитання не має сенсу. Натомість я спитав, чи стандартна в нього коробка.

—Йо, атож. А коли перемикаєш на другу, тільки й стережися копів. На другій швидкості він летить, як той чорт. Бажаєте прокотитися?

—Не можу, — відмовився я. — Щойно викликав собі таксі.

—Це не той спосіб, яким годиться подорожувати, — сказав Тайтес. — Якщо купите цю машину, ви зможете повернутися до себе у Вісконсин стильно і взагалі забудете про потяги.

—Скільки ви просите? У нього нема цінника на лобовому склі.

—Нема, я виставив його на продаж лише позавчора. Ще не мав часу ним зайнятися. («Немау»), — він видобув сигарету. — Я замахуюся на три з половиною, але скажу чесно, готовий поторгуватися («Потоуваця»).

Я клацнув зубами, щоби не дозволити відпасти моїй щелепі, і сказав, що подумаю. Якщо мої думки підуть у потрібному напрямку, я повернуся завтра.

—Краще не запізнуйтесь, містере Емберсон, ця машина тут не застоїться надовго.

І знову я втішився. Я маю монети, що не годяться до автоматів, у банках все ще працюють здебільшого вручну, телефони під час набору номера смішно квокчуть тобі

у вухо, але деякі речі завжди залишаються незмінними.

9

Таксист був товстуном у виношеному капелюсі з причепленим до нього жетоном ЛІЦЕНЗОВАНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ. Він одна за одною палив сигарети «Лакі-Страйк», радіо в нього було налаштоване на станцію WJAB[140]. Ми з ним прослухали «Цукрові часи» сестер Мак-Гваєр, «Мисливського пса» братів Еверлі і якось істоту на ім'я Шеб Вулі, що наспівала нам про «Пурпурового людожера»[141]. Без цього останнього номера я цілком міг би обійтися. Післяожної пісні якесь тріо молодих жіночих голосів незграйно виводило: Чотирнадцять со-рок Дабл-ю-джей-ей-бі... Крутій джеб! Я дізnavся, що у Романова триває щорічний шалений розпродаж кінця літа, а у Ф. В. Вулворта щойно отримали свіжу партію хула-хупів, які йдуть за нечуваною ціною \$1.39[142].

—Кляті байстрюки, нічого більше не роблять, тільки ото й навчають дітей, як стегнами вертіти, — промовив таксист, дозволяючи протягу засмоктати попіл з кінчика своєї сигарети у прочинену кватирку вікна. Це була його єдина репліка впродовж усієї поїздки від «Шеврону» Тайтеса до кемпінгу «Модрина».

Аби хоч якось відволіктися від сигаретного чаду, я опустив своє вікно і дивився, як поряд прокочується цей інший світ. Знайомого урбанізованого селища між Лізbon-Фолзом і межею міста Люїстон тут не існувало. Якщо не брати до уваги пари автозаправок, придорожнього ресторану «Хай-Хет» та відкритого кінотеатру драйв-ін (афіша рекламивала подвійний сеанс, що складався з ««Запаморочення» та «Довгого, гарячого літа» — наголошувалося, що обидві картини «широкоформатні» й «кольорові»)[143], ми їхали крізь суто сільський пейзаж Мейну. Корів я бачив частіше, ніж людей.

Автокемпінг містився віддалі шосе, крім того, він перебував під захистом не модрин, а велетенських, маєстатних в'язів. Не можна стверджувати, що вони

здалися мені стадом динозаврів, але враження було сильним. Поки я на них розлявся, містер Ліцензований Перевезення запалив чергову сигарету:

—Бажаєте помочі з вуалізами, сер?

—Ні, сам впораюсь.

Сума на таксометрі не була такою грандіозною, як тутешні в'язи, але все одно викликала повагу. Я подав йому два долари, попрохавши повернути мені п'ятдесят центів решти. Схоже було, він зрадів; чайових йому якраз вистачало на придбання пачки «Лакі».

1 0

Я зареєструвався (тут з цим без проблем; гроші готівкою, і ніхто в тебе не питав жодних документів) і довгенько проспав у кімнаті, де кондиціонером повітря слугував вентилятор на підвіконні. Прокинувся освіженим (добре), але потім з'ясував, що не в змозі заснути вночі (недобре). Після заходу сонця рух на шосе перетворився майже на нульовий і навкруги залягла тиша така спокійна, що аж викликала неспокій. Настільний телевізор «Зеніт» важив ледь не під сотню фунтів. На ньому стирчали «кролячі вуха». До них було притулено аркушик з застереженням: **НАЛАШТОВУЙТЕ АНТЕНУ РУКАМИ. НЕ ВИКОРИСТОВУЙТЕ ФОЛЬГИ! ДЯКУЄМО, МЕНЕДЖМЕНТ** [144].

Приймалося три станції. Як я не намагався маніпулювати «кролячими вухами», проте на Ен-Бі-Сі сніжило так, що неможливо було дивитися; на Сі-Бі-Ес гуляла картинка, і регулятор вертикальної прокрутки жодним чином не міг на це вплинути. По Ей-Бі-Сі, де сигнал був чистим, як дзвіночок, показували «Життя й легенду Ваєта Ерпа» з Х'ю О'Брайном в головній ролі[145]. Він встиг застрелити кількох бандитів, а далі пішла реклама сигарет «Вайсрай». Стів Мак-Квін пояснював, що ці сигарети мають фільтр для думаючого чоловіка, а смак — для того, хто любить палити[146]. Коли він почав підкурювати, я підвівся з ліжка і вимкнув телевізор.

Залишився тільки хор цвіркунів.

Я роздягся до трусів, ліг і намагався заснути. Згадалися мої мати й батько. Татові зараз шість років, він живе в Оклері[147]. Мамі лише п'ять, вона живе на фермі в Айові, їхній дім згорить до ноги за три чи чотири роки від сьогодні. Тоді її родина переїде до Вісконсину, близче до переплетення доль, які згодом створять мене.

«Я збожеволів, — подумав я. — Сказився і переживаю жахливо реалістичні галюцинації десь у шпиталі для душевнохворих. Потім якийсь лікар опише мою історію в психіатричному журналі. Замість „Чоловіка, котрий сприйняв свою дружину за капелюх¹¹“, я стану „Чоловіком, котрий вирішив, що він потрапив у 1958 рік“». [148]

Але тут же я провів долонею по поверхні жакардового покривала і зрозумів, що воно справжнє. Я подумав про Лі Гарві Освальда, але Освальд поки що належав майбутньому і не він мене турбував у цьому музейного гатунку номері мотелю.

Я сів на краєчку ліжка, відкрив свій портфель й дістав звідти мобільний телефон, теж свого роду прилад для подорожей крізь час, від якого тут не було абсолютно ніякої користі. Тим не менше я не втримався, відкрив його і натиснув

кнопку живлення. У віконці вискочив напис НЕМА МЕРЕЖІ, звичайно, на що інше я міг очікувати? На п'ять рисочок? На жалібний голос, що кликатиме: «Вертайся додому, Джейку, поки не наробив шкоди, яку неможливо буде віправити»? Дурна, забобонна думка. Якщо зроблю шкоду, я сам її зможу віправити, бо кожна подорож стирає попередню. Можна сказати, що в комплект подорожі крізь час входить і автоматичний вмікач безпеки.

Це втішало, але тримати при собі такий телефон у світі, де в царині побутової електроніки найбільшим технологічним проривом залишаються кольоворі телевізори, це аж ніяк не додавало втіхи. Якщо в мене його побачать, мене не повісять на шибениці як відьмака, але місцеві копи можуть заарештувати і триматимуть в камері, допоки з Вашингтона не під'їдуть, щоб мене допитати, хлопці Едгара Гувера[149].

Я поклав телефон на ліжко, потім витруси в з правої кишені всі монети. Поділив їх на дві купки. Ті, що були 1958 року й давніші, поклав назад до кишені. Ті, що були з майбутнього, пішли до одного з конвертів, що я їх знайшов у шухляді (разом з Гедеонівською Біблією[150] й виносним меню з ресторану «Хай-Хет»). Я одягся, взяв ключ і покинув кімнату.

Надворі цвіркуни звучали набагато гучніше. У небі висів обгрізений місяць. Зірки, що розташувалися подалі від його сяйва, ніколи ще не здавались мені такими яскравими й близькими. Одинока вантажівка продвижчала по шосе 196, а потім дорога знову завмерла. Тут розляглася сільська глушина, і ця глушина спала. Десь далеко просвистів дірочку в ночі товарний потяг.

На подвір'ї виднілися тільки дві автівки, і в тих секціях, проти яких вони стояли, було темно. Як і в мотельному офісі. Почуваючись злодієм, я вирушив у поле поза кемпінгом. Висока трава хапала мене за холоші джинсів, які я завтра заміню на нові банлонові слакси.

Далі огорожа з простого дроту позначала кінець території «Модрини». За нею лежав невеличкий ставок з тих, що їх селяни називають копанками. Поблизу нього в нічному теплі спали з півдюжини корів. Одна з них подивилася на мене, коли я проліз під дротяною огорожею й вирушив до копанки. Але швидко втратила цікавість і знов похилила голову. Вона її не підвела й тоді, коли мій мобільний телефон «Нокія» шубовснув у ставок. Я запечатав конверт з монетами і послав його навздогін за телефоном. Потім я повернувся тим же шляхом, що й прийшов, затримавшись позаду кемпінгу, щоб упевнитись, чи на подвір'ї, як і до того, пусто. Так воно й було.

Я пробрався до свого номера, роздягся і майже миттєво заснув.

Розділ 6

1

Вранці наступного дня мене забрав той самий незмінний курій-таксист, і коли він висадив мене перед Тайтесовим «Шевроном», кабріолет ще стояв на місці. Сам цього я й очікував, але все одно відчув полегшення. На мені був непримітний, вільного крою сірењкий піджак, куплений у крамниці Мейсона. Мое новеньке портмоне зі шкіри страуса, напаковане п'ятьма сотнями Елових доларів, ховалося в безпеці його внутрішньої кишені. Я замилувався «Фордом», а

далі, витираючи собі руки, схоже, тією ж самою учорашньою ганчіркою, до мене надійшов і Тайтес.

— Я переспав з цією думкою і вирішив, що хочу його купити, — промовив я.

— Це добре, — сказав він, а тоді продовжив з удаваним сумом в голосі. — Але я теж з цією думкою переспав, містере Емберсон, і гадаю, був збрехав вам учора, коли сказав, що існує можливість поторгуватися. Знаєте, що сьогодні вранці мені сказала дружина, коли ми з нею снідали оладками з беконом? Вона сказала: «**Білле**, ти будеш клятим дурнем, якщо випустиш з рук цього „Санлайнера“ менш ніж за три з половиною». Фактично, вона сказала, що я вже виставив себе клятим дурнем, коли зі старту оцінив його так низько.

— Окей, — я кивнув так, ніби нічого іншого й не очікував.

На його обличчі відбилося здивування.

— Ось що я можу зробити, містере Тайтес. Можу виписати вам чек на триста п'ятдесять доларів — добрий чек, на «Траст рідного міста», можете їм зателефонувати і переконатися — або я можу просто зараз прямо з портмоне видати вам три сотні готівкою. Якщо зробимо так, менше буде усякої паперової тяганини. То що скажете?

Він вишкірився, показавши зуби ледь не лячної біlostі.

— Скажу, що у Вісконсині таки вміють торгуватися. Якщо накинете до трьохсот двадцяти, я приkleю липучку техогляду, причеплю двотижневий номер і їждайте собі.

— Триста десять.

— Го-го, не змушуйте мене соромитися, — промовив Тайтес; він явно отримував насолоду. — Накидайте ще п'ятірку, і скажемо вже гаразд.

Я простягнув йому руку:

— Три сотні й п'ятнадцять доларів мене влаштовують[151].

— Овва, — цього разу він уже поручкався зі мною, не згадуючи про мастило. А потім показав на будочку каси. Сьогодні гарнюня з кінським хвостиком читала «Конфіденційно»[152]. Вам треба заплатити он отій юній леді, котра, до речі, є моєю дочкою. Вона оформить продаж. Потім підходьте, і я приkleю ту липучку. І повний бак заллю, звісно.

Через сорок хвилин, сидячи за кермом «Форда»-складня моделі 1954 року, який тепер належав мені, я мчав на північ, у напрямку Деррі. Кермувати я колись був навчався на стандартній коробці передач, тож з цим не було жодних проблем, але оце вперше я вів машину з важелем трансмісії при колонці керма. Спершу було дивно, але щойно я призвичаївся (а ще мені доведеться звикнути до регулятора потужності передніх фар під лівою ступнею), так мені це вже й сподобалося. І Білл Тайтес був правий щодо другої швидкості; на другій «Санлайнер» летів, як скажений. В Агасті

[153]я зупинився не на довше часу, ніж знадобилося, щоб опустити верх. У Вотервілі

[154]я з апетитом пообідав чудовим м'ясним рулетом, який коштував мені дев'яносто п'ять центів, включно з яблучним пирогом з морозивом. Звісно, ціна знаного мені раніше фетбургера тепер почала здаватися явно завищеною. Я мчав

під звуки «Скайлайнерів», «Костерів», «Дель-Вікінгів» й «Елегантів»[155]. Сонце дарувало мені тепло, бриз ворушив мою нову коротку зачіску, і автострада (яка, судячи з білбордів, мала неформальну назву «Миля за хвилину») майже цілком належала мені. Схоже було, всі мої сумніви минулій ночі потонули у тій копанці для корів разом з мобільним телефоном і футуристичним дріб'язком. Я почувався чудово.

Поки не побачив Деррі.

2

Щось не те було з цим містом, і, як мені здається, я зрозумів це з першого погляду.

Коли «Миля за хвилину» знесилилася до простої двосмужної дороги з латаним асфальтом, я вибрався на штатне шосе № 7 і миль десь за двадцять північніше Ньюпорта[156], подолавши узгірок, побачив Деррі; місто скучилося на західному березі річечки Кендаскіг[157], придавлене згори хмарами димових викидів з бозна- скількох папірені та текстильних фабрик, що геть усі працювали повним ходом. Через середмістя тягнулася якась зелена артерія. Звіддаля вона скидалася на шрам. Здавалося, місто обабіч цього пояса з рваними краями складається лише з чорних і кіптяво-сірих відтінків, тоді як завдяки димам, що бухали з усіх тих труб, небо над ним бовваніло насичене жовтим кольором сечі.

Я проїхав повз кілька торгових яток, де люди, що опікувалися товаром (чи просто стовбичили при дорозі, зирячи на проїжджих), скидалися більше не на мейнських фермерів, а на горян, виплодків інцестуальних шлюбів, з фільму ««Порятунок» [158]. Коли я минав останню з них «ПРИДОРОЖНЮ ЯТКУ БАВЕРСА», з-за піраміди ящиків з помідорами вискочив великий безпородний пес і погнався за мною, оскаженіло кусаючи задні колеса «Санлайнера». Скидався він на якогось виродка з- під бульдога. Перед тим, як псу загубитися з мого виду, я встиг побачити, як якась кощава жінка в комбінезоні наздогнала його й почала дубасити уламком дошки.

Тут народився і ріс Гаррі Даннінг, а я зненавидів це місто з першого погляду. Без якихось конкретних причин; просто зненавидів і все. Розташований у низині між трьома крутыми пагорбами, центральний торгівельний квартал вражав жалюгідністю,

а ще він навіював клаустрофобію. Мій вишнево-червоний «Форд» виявився ледь не найяскравішою річчю на цій вулиці; бентежним (і небажаним, судячи з більшості поглядів, які він викликав) сплеском кольору серед чорних «Плімутів», коричневих «Шевроле» й задріпаних розвізних пікапів. Через середмістя тік канал, заповнений чорною водою майже до вершечків своїх облямованих мохом бетонних підпорних стін.

Місце для стоянки я знайшов на Канал-стрит. Одного нікелю, вкинутого до лічильника, вистачило на придбання вільної години, яку я збирався витратити на закупи. Я забув купити собі капелюх у Лізbon-Фолзі, але тут, проминувши пару-трійку вітрин, я побачив заклад, що звався «Деррійський Одяг & Аксесуари. Найелегантніша галантерея в Центральному Мейні». Я сумнівався, щоб у цій царині в Деррі існувала бодай хоч якась конкуренція.

Машину я ставив перед аптекою і затримався, щоб прочитати оголошення в її вітрині. У певному сенсі воно підsumовує мої власні враження від Деррі — зла недовірливість, атмосфера ледь стримуваного насильства — краще, ніж будь-що інше, хоча я прожив там майже два місяці і набрався відрази до абсолютно всього (либонь, за винятком кількох людей, з якими мені пощастило піznатися) з ним пов'язаного. Там було написано:

А худий чоловік в окулярах і білому халаті, котрий дивився на мене, майже напевне й був цим самим містером Кіном. Вираз його обличчя не закликав: «Заходь, незнайомцю, роздивися та купи **що**-небудь, а то й випий крем-соди». Ті його жорсткі очі й губи з опущеними донизу кутами говорили: «Забираїться геть, тут нічого нема для таких, як ти». Почасти я гадав, що сам собі вигадав це; в цілому ж був певен, що ні. Заради експерименту я здійняв руку у привітальному жесті.

Чоловік у білому халаті мені у відповідь і пальцем не поворухнув.

Я усвідомив, що канал, який я бачив, мусить текти точно під цим так оригінально утопленим в низині середмістям, і я зараз стою прямо над ним. Я відчував, як в мене під підошвами жебонить прихована під хідником вода. Відчуття було доволі неприємним, здавалося, ніби цей невеличкий шматочок світу всуціль охляв.

У вітрині крамниці «Деррійський Одяг & Аксесуари» стояв чоловічий манекен у смокінгу. В одному з його очей стирчав монокль, а в одній з пластмасових рук він тримав шкільний вимпел. На вимпелі був напис: ТИГРИ ДЕРРИ ЗАМОРДУЮТЬ БЕНГОРСЬКИХ БАРАНІВ! Хоча я вважав себе шанувальником шкільного духу патріотизму, це гасло мені здалося трохи занадто «бездаховим». Нехай би побили «Бенгорських Баранів»[159] — але замордувати?

«Просто образний вислів», — проказав я собі і ввійшов досередини.

До мене підплів продавець з вимірювальною стрічкою на шиї. Костюм на ньому був набагато гарніший за мій, але тъмяні лампи над головою надавали жовтизни його обличчю. Я відчув абсурдне бажання спитати в нього: «Ви можете продати мені гарний літній солом'яний капелюх, чи мені уйобувати на хер?» Але тут він посміхнувся, спитав, чим може мені допомогти, і все стало майже нормальним. У крамниці була потрібна мені річ, і я заволодів нею всього лиш за три долари й сімдесят центів.

—Це просто ганьба, що у вас залишилося так мало часу на його носіння, до того як погода поверне на холоди, — зауважив продавець.

Я нацупив капелюх і проти дзеркала над прилавком улагодив його в себе на голові.

—Можливо, нам ще випаде добрий період бабиного літа.

Делікатно і якось навіть вибачливо він поправив на мені капелюх на інший манер. Здигнув його усього лише на пару чи й менше дюймів, але тепер я мав вигляд не сільського тюхтія, що завітав до великого міста, а **найелегантнішого** на весь Центральний Мейн мандрівника в часі. Я йому подякував.

—Нема за що, містере.

—Емберсон, — назвався я і простягнув руку. Потиск в нього виявився коротким, м'яким і порошнистим від чогось, либонь, на кшталт талькової присипки. Звільнивши руку, я ледь вгамував гостре бажання витерти долоню собі об піджак.

—В Деррі у справах?

—Так. А ви самі звідси?

—Все життя живу тут, — відповів він з ледь не мученицьким зітханням. Засновуючись на моїх перших враженнях, я подумав, що життя тут дійсно може бути стражданням. — Що у вас за бізнес, містере Емберсон, якщо ви не проти моого запитання?

—Нерухомість. Але поки я тут, я ще збиралася побачитися зі старим армійським приятелем. Його прізвище Даннінг. От тільки не можу пригадати його імені, ми зазвичай називали його просто Скіп.

Кличка Скіп була чистою вигадкою, але я й справді не знат імені батька Гаррі Даннінга. Гаррі в своєму творі згадував імена своїх братів і сестри, але чоловік з молотком завжди залишався «моїм батьком» або «моїм татом».

—Боюся, тут я вам не зможу допомогти, сер.

Голос його тепер звучав відчужено. Бізнес було зроблено, і, хоча крамниця залишалася вільною від інших клієнтів, йому хотілося, щоб я вже пішов.

—Ну, можливо, ви зможете дати мені пораду стосовно дечого іншого. Який найкращий готель в місті?

—Радше за все, це «Деррі Таун Хаус». Просто поверніться на Кендаскіг-авеню, поверніть праворуч, а далі вгору Горбатим пагорбом на Мейн-стрит. Видивляйтесь фасад із каретними ліхтарями.

—Горбатий пагорб?

—Так, це ми тут його так називаємо. Якщо у вас більше нема питань, я ще мушу зробити тут деякі перестановки.

Коли я вийшов на вулицю, з неба вже почало спливати світло. Єдине, що я живо пам'ятаю про час, прожитий мною в Деррі у вересні-жовтні 1958 року, це те, як там завжди здавалося, що вечір настав надто рано.

Через одну вітрину від «Одягу & Аксесуарів» містилася крамниця спорттоварів Мехена, де відбувався «ОСІННІЙ РОЗПРОДАЖ ЗБРОЇ». Всередині я побачив, як двоє чоловіків прицінюються до рушниць, а на них схвално дивиться літній клерк з краваткою-шнурком (і з шиєю, мов шнурок, як на те пішло). На протилежному боці Каналу тягнувся ряд дешевих барів того типу, де ти можеш отримати кухоль пива й порцю віскі за п'ятдесят центів, а вся музика в їхньому джукбоксі «Рок-Ола»[160] виявиться в стилі кантрі-енд-вестерн. Назви вони мали «Затишний куточек», «Джерело благовоління» (що його завсідники, як я про це потім дізнався, називали «Відром крові»), «Два брати», «Золота шпиця» та «Тъмяний срібний долар».

Перед останнім стояв квартет джентльменів пролетарського вигляду, котрі дихали вечірнім повітрям й роздивлялись на мій кабріолет. Всі були екіпіровані кухлями з пивом і сигаретами. Лиця їхні ховалися в тіні пласких твідових і бавовняних кашкетів. Ноги їхні були взуті у великі, безбарвні робочі берці того

типу, що їх мої учні 2011 року називали гівнодавами. Троє з чотирьох мали на собі підтяжки. На мене вони дивилися абсолютно безвиразно. На мить мені пригадався той собака, що гнався за моєю машиною, оскаженіло кусаючи колеса, а тоді я перетнув вулицю.

—Джентльмени, — звернувся я, — що тут подають?

Якусь хвилину всі мовчали. Коли я вже вирішив, що відповіді не дочекаюсь, той, що без підтяжок, врешті промовив:

—Бад та Мік, що ж іще? Ти здалеку?^[161]

—З Вісконсину.

—Добре тобі, — буркнув один з них.

—Щось ніби пізнењко, як на туриста, — зауважив інший.

—Я в бізнесових справах, але подумав, поки я тут, чи не розшукати мені старого знайомого по службі у війську. — Жодної реакції, якщо не вважати відповідю те, що один з них кинув свій недопалок на тротуар, а потім плюнув, погасивши його в калюжі харкотиння, розміром як середня мушля. А проте я не здавався. — Скіп Даннінг його ім'я. Чи хтось з вас, хлопці, знає такого Даннінга?

—Смішніше було б хіба якусь льоху поцілувати, — кинув Безпідтяжко.

—Перепрошую?

Він підкотив очі під лоба й опустив кутиki губ у виразі, що його демонструє той, хто втратив усяке терпіння перед тупаком, котрий не має жодної перспективи коли-небудь порозумнішати.

—У Деррі повно Даннінгів. Зазирни к чорту до телефонної книги, — кинув він і виrushив назад до бару. І його почет слідом. Безпідтяжко прочинив для них двері, а потім знов обернувся до мене.

—Що там всередині («все[']дні»), у тому «Форді»? Восьмициліндровий?

—Верхньоклапаний, — сподіваючись, що прозвучало це так, ніби я сам розумію, що воно означає.

—Путньо бігає?

—Непогано.

—То, може, ти сядеш та й пойдеш собі он туди, на пагорб. Там є порядні корчми. Ці бари для фабричних. — Безпідтяжко окинув мене холодним поглядом, що вже не був новиною для мене в Деррі, але до якого я так ніколи й не звик. — На тебе й так люди гавляться. А буде їх іше більш, коли друга зміна вироїться з фабрик Страяра та Бутільєра.

—Дякую. Вельми люб'язно з вашого боку.

Холодний погляд не потеплішав.

—А^ити ніц не маракуєш, авжеж? — кинув він і зник всередині.

Я рушив до свого кабріолета. Тимчасом як день сточувався у вечір, з тієї сірої вулиці, де пах індустріальних димів висів у повітрі, середмістя Деррі здавалося — і то щонайменшою мірою — лише трішечки привабливішим за мертву шльондру на церковній лаві. Я сів до машини, натиснув педаль зчеплення, ввімкнув двигун і відчув нестримне бажання просто зараз же поїхати звідси геть. Поїхати назад до Лізbon-Фолза, зійти по сходинках в кролячу нору й сказати Елові Темплтону, щоб пошукав

собі якогось іншого молодика. От тільки він не в змозі шукати, хіба не так? Позбавлений сили й майже без запасу часу. Я був, як то каже новоанглійська примовка, останнім набоєм звіролова.

Я виїхав на Мейн-стрит, побачив каретні ліхтарі (вони ввімкнулися саме в ту мить, коли я їх помітив) і зупинився на стоянці перед готелем «Деррі Таун Хаус». Через п'ять хвилин я вже мав кімнату. Почалось мое життя в Деррі.

3

На той час, коли мої нові придбання були розпаковані (частина грошей перебралася до портмоне, а решта в підшивку моєї нової валізи), я вже почувався добре, й до того ж голодним, але перш ніж спуститися повечеряти, я перевірив телефонний довідник. Від побаченого в мені стиснулось серце. Нехай містер Безпідтяжко й не виявив зайвої люб'язності, проте щодо Даннінгів він мав рацію, їх було, як бліх, що в Деррі, що у чотирьох-п'яти сусідніх поселеннях, які теж містилися в довіднику. Майже ціла сторінка самих лише Даннінгів. Не те щоб це для мене виявилося завеликим сюрпризом, бо в маленьких містах деякі прізвища, схоже, розростаються, мов ті кульбаби в червні на лузі. За останні п'ять років моєго викладання у ЛСШ, серед моїх учнів було, либоно, зо дві дюжини Старбердів і Лемке, деякі з них рідні, а більшість дво-, три- й чотириорідні брати та сестри. Вони одружувалися між собою й плодили нових.

Перед тим, як вирушати в минуле, я мусив би знайти хвилину, щоб зателефонувати Гаррі Даннінгу та спитати, як звали його батька — це ж було так просто. Напевне я б так і зробив, аби не був цілком і повністю приголомшений тим, що показав мені Ел, і тим, що він мене попрохав зробити. «Проте, — подумав я, — чи аж так це вже важко?» Не потрібно бути Шерлоком Голмсом, щоб відшукати родину, де є діти з іменами Трой, Артур (на прізвисько Тугга), Еллен та Гаррі.

Збадьорений цією думкою, я спустився до готельного ресторану, де замовив собі рибну вечерю, до якої мені подали устриць і лобстера завбільшки ледь не з підвісний двигун. Від десерту я відмовився на користь пива в місцевому барі. У детективних романах, які я читав, бармени часто є чудовими джерелами інформації. Звісно, якщо той, що стоїть за шинквасом «Таун Хауса», такий же, як решта людей, котрих я встиг зустріти у цьому зловісному містечку, далеко з ним я зайти не встигну.

Він виявився не таким. Той, що відрівався від свого заняття з полірування склянок заради того, щоб обслугити мене, був молодим, присадкуватим чоловіком з привітним, повновидим обличчям під плескатою стрижкою.

—Що я можу для вас зробити, приятелю?

Останнє слово припало мені до душі, і я завзято посміхнувся йому у відповідь.

—«Міллер Лайт».

Він подивився збентежено.

—Ніколи про таке не чув, але маю «Хай Лайф».

Авжеж, він і не міг чути про світле «Міллер»; його ж поки ще не винайшли[162].

—І це чудово згодиться. Уявляєте, на секунду я зовсім забув, що перебуваю на Східному узбережжі.

—А звідки ви? — він скористався ключем, умить змахнув з пляшки корок і поставив переді мною склянку.

—З Вісконсину, але якийсь час поживу тут, — мовив я притишеним голосом, хоча біля нас не було нікого. Мені гадалося, ще надасть конфіденційності. — Нерухомість і все таке. Хочу трохи роздивитися навколо.

Він з повагою кивнув і налив мені пива раніше, ніж я сам встиг це зробити.

—Щасливи вам. Бачить Бог, нерухомості повно на продаж у цих місцях, і більшість її йде дешево. А сам я збираюся поїхати звідси. Наприкінці місяця. Попряму до якогось іншого міста, де бодай хоч трохи менш упослідження, ніж тут.

—Воно й мені не здалося надто привітним, — мовив я, — але я гадав, що це просто такі манери янкі. Ми у нас у Вісконсині дружелюбніші, і щоби вам це зараз же довести, я куплю вам пива.

—Ніколи не вживаю алкоголь на роботі, проте я радо випив би кока-коли.

—То пригощайтесь.

—Щиро вам дякую. Вельми приємно зустріти джентльмена в такий млявий вечір.

Я дивився, як він робить собі колу, накачуючи в склянку сироп, додаючи туди содової, а потім мішаючи. Він зробив ковток й поплямкав губами.

—Полюбляю солодке. — Мене це не здивувало, з огляду на вже набуте ним черевце. — Оте про янкі, що ми буцімто недоброзичливі, повне лайно, до речі, — сказав він. — Я виріс у Форк Кенті, так це найпривітніше містечко з усіх, які вам тільки заманулося б відвідати. Авжеж, коли туди до нас, на північ, добираються туристи з Бостона чи Мейну, ми вітаємо їх цілунками. Я закінчив там училище барменів, а потім вирушив на південь шукати долі. Це місце здалося гарним для початку, і зарплатня непогана, але. — він озирнувся навколо, не побачив нікого, але все одно теж притишив голос. — Хочете правду, Джексоне? Це місто смердить.

—Я розумію, про що ви кажете. Усі ці фабрики.

—Ні, тут дещо більше. Озирніться навколо. Що ви бачите?

Я зробив, як він хотів. У кутку сидів самотній парубок, виглядом схожий на комівояжера, пив віскі з лимонним соком, і більше не було нікого.

—Небагато, — мовив я.

—І отак цілий тиждень. Зарплатня добра, бо чайових тут нема. Пивнички в середмісті роблять успішний бізнес, а в нас трапляється трішки народу тільки ввечері у п'ятницю та в суботу, натомість в інші дні точно так, як зараз. Вся «каретна», тобто заможніша, публіка випиває в себе вдома, я так гадаю. — Далі він заговорив ще тихіше. Так і на шепоті перейде скоро. — Погане в нас тут літо було, приятелю дорогий. Місцеві намагаються тримати це якомога глибше під сподом — навіть преса ніц не обсмоктує, — але творилися тут доволі бридкі справи. Вбивства. Щонайменше півдюжини було замордовано. Дітей. Одного тільки недавно знайшли у Пустовищі. Патрик Гокстеттер його звали. Весь розкладений[163].

—Пустовище?

— Це отої прогній, що смugoю тягнеться просто через центр міста. Ви певне бачили його, коли сюди підлітали.

Я приїхав машиною, але тим не менш зрозумів, про що він говорить. Очі бармена вибалушилися.

— Ви ж насправді не нерухомістю тут цікавитеся, правда?

— Не можу сказати, — відповів я. — Якщо хоч слово десь протече, мені доведеться шукати собі іншу роботу.

— Розумію, розумію, — він лигнув половину склянки своєї коли і придушив тильним боком долоні відрижку. — Але сподіваюся, що ви той, про кого я думаю. Вони б мусили замостили ту прокляту місцину. Що воно таке, смердюча вода та москіти, й більш нічого. Ви могли б цьому місту зробити послугу. Присолодити його бодай трішечки.

— Інших дітей теж там було знайдено? — спитав я. Існування тут серійного вбивці могло б великою мірою пояснити ту пригніченість, которую я відчував з того моменту, як перетнув межу цього міста.

— Не те, щоб я так знов, але люди кажуть, що кілька зниклих потрапили саме туди, бо саме там містяться великі насосні станції. Я чув, як люди говорили, що під Деррі так багато каналізаційних колекторів — більшість з них споруджені в часи Великої Депресії, — що ніхто не знає, де саме котрий з них міститься. А ви ж знаєте, що таке діти.

— Шукачі пригод.

Він схвально кивнув:

— Точно, як евершарпом^[164] писане. Є люди, котрі кажуть, що то був якийсь волоцюга, котрий відтоді кудись звідси помандрував. Інші кажуть, що то був місцевий, котрий, щоб його не впізнали, виряджався, як клоун. Першу з жертв — то було минулого року, ще до моого приїзду, — так його знайшли на перехресті Вітчем й Джексон-стрит з начисто відріваною рукою. Денбро було його прізвище, Джордж Денбро. Бідний малюк. — Він кинув на мене значливий погляд. — І знайдено його було безпосередньо поряд з одним з тих стічних каналів. З отих, що скидають стоки у Пустовище.

— Господи.

— Йо.

— Я чую, ви це формулюєте в минулому доконаному часі.

Я вже збиралася пояснити, що маю на увазі, але вочевидь цей хлопець відвідував не тільки училище барменів, але й уважно був прослухав курс англійської мови.

— Здається, що все нарешті припинилося, постукаємо по дереву, — поцюкав він кісточками пальців по шинквасу. — Можливо, той, хто це робив, спакувався та й забрався геть. Або, може, той сучий син убив себе, подеколи вони так роблять. Добре було б, аби так. Але натомість ніякий не маніяк в клоунській машкарі замордував малого Коркорана. Клоуном, котрий сотворив це вбивство, був рідний батько хлопця, якщо ви здатні в таке повірити.

Це вже було так близько до того, заради чого я тут опинився, що я сприйняв цей факт радше сигналом долі, аніж випадковістю. Я зробив делікатний ковток пива.

—Що ви кажете?

—Не сумнівайтесь. Дорсі Коркоран, таке повне ім'я хлопчика. Йому було усього чотири рочки, і знаєте, що створив його батько? Забив його на смерть рихтувальним молотком.

««Молоток. Він зробив це молотком». Я зберігав на обличчі вираз ввічливої цікавості — принаймні сподіався, що зберігаю, — але сам відчув, як мурашки побігли вгору мені по руках.

—Це жахливо.

—Йо, і це не найгі... — він себе обірвав, дивлячись мені за спину. — Зробити вам ще, сер?

Це було до того бізнесмена.

—Тільки не мені, — відповів той і вручив бармену доларову банкноту. — Я забираюсь до ліжка, а завтра й геть з цього ломбарду. Маю надію, у Вотервілі й Агасті ще не забули, як робляться замовлення на обладнання, бо тут на це абсолютно не здатні. Решти не треба, купиш собі Де-Сото[165]. — І він, похиливши голову, важко вирушив до виходу.

—Бачите? Це ідеальний приклад того, що ми маємо в цій оазі, — бармен печально дивився вслід своєму втраченому клієнту. — Одна порція випивки, зразу до ліжка, а завтра «прощавай-будь, алігаторе, до спіткання, крокодиле».[166] Якщо так і далі йтиме, це містечко скоро перетвориться на місто-привид. — Він став, випростався і спробував розправити плечі — неможливий трюк, бо вони в нього були округлі, як і вся решта його тіла. — Та кого це хвилює? Щойно настане перше жовтня, й мене тут не буде. Подамся в путь. Щасливих шляхів і вам, може, стрінемося десь знову.

—Батько того хлопчика, Дорсі. він більше нікого не вбив?

—Нє, там у нього алібі. Я оце подумав, здається, він не рідний йому, а вітчим. Дікі Маклін на ім'я. Джонні Кісон на рецепції — либонь, і вас він реєстрував — мені розповідав, що він інколи приходив сюди, випивав, поки його не перестали пускати, бо намагався підчепити котрусь покоївку і почав брудно лаятись, коли вона йому сказала, щоб ішов десь інде та сторгував там собі шльондру. Відтоді, я гадаю, він напивається у «Відрі» або в «Шпиці». У тих пивницях приймають будь-кого.

Він нахилився вперед, наблизившись до мене так, що я почув запах «Аква Вельва» на його щоках[167].

—Хочете взнати найгірше?

Я-то не хотів, але подумав, що мушу. Отже, кивнув.

—У тій довбаній родині був ще й старший брат. Едді. Він зник у минулому червні. Без сліду. Пропав, нікого ні про що не повідомивши, якщо ви розумієте, що я маю на увазі. Дехто каже, що він утік, аби лиш подалі від Макліна, але будь-яка притомна людина розуміє, що він мусив би потім з'явитися в Портленді або нехай в Касл-Року — неможливо, щоби десятирічна дитина не впала до ока

нікому так довго. Можете мені повірити, Едді Коркоран загинув від молотка, як і його менший братик. Просто Маклін в цьому не зізнався. — Він раптом усміхнувся, та так сонячно, що від цього його місяцеподібне обличчя стало майже вродливим. — Ну то що, я вже відговорив вас від придбання нерухомості в Деррі, містере?

— То не для мене, — відповів я. На той час я вже летів на автопілоті. Хіба не читав я або десь колись чув про серію вбивств дітей в цій частині Мейну? Чи, може, бачив по телевізору з лиш четвертиною мозку ввімкнутою, тоді як решта його очікувала почуті, як моя проблемна дружина йде — чи радше чалапає — до хати після чергових «дівочих» посиденьок? Либо нь, так, але єдине, що я пам'ятав напевне про Деррі, це те, що в середині вісімдесятих тут мусить статися потоп, який зруйнує півміста.

— Hi?

— Ні, я лише посередник.

— Що ж, тим краще для вас. У місті зараз не так паскудно, як було — от у липні люди були дійсно того напружені, як пояс цнотливості в Доріс Дей[168], — але до нормального стану тут все одно ще ой як далеко. Я сам привітна людина, і мені подобаються привітні люди. Тому-то я звідси й звалюю.

— Щасливих і вам шляхів — промовив я, кладучи на шинквас два долари.

— Ого, сер, це занадто багато!

— Я завжди плачу зверху за добру розмову.

Наразі надбавка була за добре обличчя. Розмова була тривожною.

— Вельми дякую! — розквітнув він і простягнув мені свою руку. — Я забув відрекомендуватись. Фред Тумі.

— Приємно познайомитися, Фреде. А я Джордж Емберсон.

Рукостискання він мав теж добре. Без усякого тальку.

— Бажаєте невеличку пораду?

— Звісно.

— Поки перебуватимете в цьому місті, обережніше щодо розмов з дітьми. Після цього літа незнайомець, що говорить з дітьми, приречений на візит поліції, тобто, якщо хтось це побачить. Або його поб'ють. Це теж цілком імовірний варіант.

— Навіть якщо на ньому не буде клоунської машкари?

— Ну, з костюмами все не так просто, хіба ні? — Посмішка зникла з його обличчя. Воно посірішало, спохмурніло. Іншими словами, він став таким, як і решта людей в Деррі. — Коли ви одягаєтесь в костюм клоуна й чіпляєте собі гумовий ніс, ніхто не має поняття, на що ви насправді схожі всередині себе.

4

Я думав про це, поки старомодний ліфт з рипінням повз нагору, на третій поверх. А якщо й решта з того, про що мені розповів Фред Тумі, теж правда, чи здивується тут хтось, якщо й інший батько попрацює молотком над своєю родиною? Мені подумалось, що ні. Я подумав, люди казатимуть: це просто черговий доказ того, що Деррі є Деррі. І, либо нь, будуть праві.

Вже сховавшись у своєму номері, я був вражений новою, достоту жахливою думкою: припустімо, впродовж наступних семи тижнів я зміню хід подій так, що

батько Гаррі зможе замордувати свого сина на смерть, замість залишити його калікою й з почести притлумленим розумом?

«Цього не трапиться, — запевнив я себе. — Я не дозволю такому трапитись. Як заявила у 2008 Гілларі Клінтон: я тут, щоб перемогти».

От лишень, звісно, вона тоді програла[169].

5

Наступного ранку я снідав у готельному ресторані «Риверв'ю», де, окрім мене й уchorашнього торговця обладнанням, було порожньо. Той сидів, занурений у місцеву газету. Коли він пішов, залишивши газету на столику, її взяв я. Мене не цікавила перша шпалта, присвячена черговим військовим заворушенням на Філіппінах (хоч я й загадався на мить, чи не десь там поблизу зараз перебуває Лі Освальд). Насправді я хотів продивитися місцеві шпалти. У 2011 я був читачем люїстонської газети «Сан Джорнел», так там остання шпалта розділу «В» називалася «Шкільні справи». На ній горді батьки могли знайти надрукованими імена своїх дітей, якщо ті виграли якусь нагороду, поїхали в класну екскурсію або беруть участь в якомусь проекті, скажімо, з дотримання чистоти на території громади. Якщо така сторінка є також у «Деррі Ньюз», тоді нема нічого неймовірного в припущення, що я зможу знайти на ній ім'я котрогось з дітей Даннінгів.

Утім, на останній шпалті «Ньюз» містилися тільки некрологи.

Я спробував пошукати на спортивних сторінках і прочитав про призначену на вікенд велику футбольну гру юнацької ліги: «Тигри Деррі» проти «Бенгорських Баранів». Трою Даннінгу було п'ятнадцять років, згідно з твором прибиральника. П'ятнадцятирічний хлопець легко міг належати до членів команди, хоча навряд чи був стартером.

Його імені я там не знайшов і, хоча уважно, слово по слову, прочитав і коротшу статтю про футбольну команду малечі (клуб «Тигрів»), не знайшов також і Артура «Туггу» Даннінга.

Я заплатив за сніданок і повернувся до свого номера з підібраною газетою під пахвою, з думкою про себе, як про хрінового детектива. Порахувавши Даннінгів у телефонному довіднику (дев'яносто шість), я отримав осяння: мене пригальмувало, либо навіть зробило калікою безмежно залежне від інтернету суспільство, на можливості якого я цілком покладався, які сприймав самі собою гарантованими. Наскільки важко було б локалізувати родину Даннінгів у 2011 році? Всього лиш надрукувати Тугга Даннінг та Деррі в моїй улюблений пошуковій машині, і, скоріш за все, цього б вистачило; далі треба тільки натиснути клавішу enter і дозволити «Гуглу», цьому Великому Брату 21-го століття, подбати про решту.

У Деррі 1958 року більшість сучасних йому комп'ютерів були завбільшки з невеличкий квартал під житлову забудову, а місцева газета виявилася безпомічною. Що мені залишалося? Я згадав свого професора соціології з коледжу — такий саркастичний старий сучий син, — котрий любив повторювати: ««Коли ніщо інше не дає ради, вставайте і йдіть до бібліотеки».

Туди я й пішов.

Пізніше того ж дня, з розбитими надіями (принаймні на той час) я ішов угору Горбатим пагорбом, лише трохи затримавшись на перехресті Джексон і Вітчес-стрит, поглянути на стічний канал, де маленький хлопчик на ім'я Джордж Денбро втратив руку і своє життя (принаймні, якщо вірити Фреду Тумі). Коли я нарешті дістався верхівки пагорба, в мене бухкало серце, я захекався. Справа була не у втраті фізичної форми; то все той фабричний сморід.

Я піdupав духом і був трохи наляканий. Це правда, що я мав достатньо часу на те, щоб розшукати правильну родину Даннінгів, і я був упевнений, що зможу це зробити

— якщо для цього знадобиться подзвонити кожному Даннінгу з телефонного довідника, я й це зроблю, нехай навіть ризикуючи змінити налаштування часової бомби в особі батька Гаррі, — але ж я почав відчувати те, що був відчував Ел: щось діє проти мене.

Я йшов по Канзас-стрит, так глибоко занурений у свої думки, що спочатку навіть не усвідомив, що праворуч від мене більше нема будинків. Там тепер зяяло крутє урвище, що переходило в мочаристий ґрунт, де буяли зелені хащі, які Тумі називав Пустовищем. Хідник від цього провалля відділяла лише хирлява біла оградка. Я вперся в неї долонями, вдивляючись у дику рослинність внизу. Побачив тъмяні відблиски застояної води, смуги очерету такого високого, що він здавався доісторичним, і хвилясті кудла ожини. Дерева, які прагнуть світла, там мусять бути пригніченими, бо там його брак. Там може рости отруйний плющ, можуть бути

звали сміття і, цілком імовірно, тимчасовий табір якихось волоцюг. Там також мусять бути стежки, про котрі знають тільки місцеві дітлахи. Шукачі пригод.

Так я стояв там, дивився й не бачив, чув, але ледь усвідомлював неголосні звуки ритмічної музики — щось таке з мідними трубами. Я думав про те, як мало я досяг цього ранку. «Ти можеш змінити минуле, — казав мені Ел, — але це не так легко, як тобі може здатися».

Що ж це за музика? Щось бадьористе, з невеличким внутрішнім прискоренням. Від неї мої думки навернулися до Кристі, туди, в раніші наші дні, коли я був нестяжно захоплений нею. Коли ми перебували в захопленні одне від одного. Фа-ба-да... фа-ба- да-да-дам... Часом, не Глен Міллер?

Я ходив до бібліотеки з надією переглянути статистичні дані. Останній національний перепис відбувся вісім років тому, отже, в ньому мусили зафіксувати трьох з чотирьох дітей Даннінгів: Троя, Артура й Гарольда. Тільки Еллен, котрій на момент убивства виповнилося сім, не врахована в переписі 1950 року. Там також мала знайтися і їхня адреса. Звісно, за ці вісім років родина могла й переїхати деінде, проте, якщо навіть так, хтось із сусідів міг би мені підказати, куди вони поділися. Це ж маленьке місто.

От тільки не знайшлося там даних перепису. Бібліотекарка, приємна жінка на ім'я місіс Старрет, повідала мені, що, на її думку, ті папери дійсно були зберігалися в бібліотеці, але міська рада невідомо з якої причини вирішила, що

вони мусять зберігатися в муніципалітеті. Туди їх і передали у 1954 році, сказала вона.

—Не вельми обнадійливо, — усміхнувся я до неї. — Знаєте, як ото кажуть: з міськрадою марно боротися.

Micic Старрет не відповіла на мою посмішку своєю. Поводилась вона послужливо, навіть люб'язно, але мала в собі той самий запас настороженості, що й усі, з ким я зустрічався в цьому підозріливому місті — Фред Тумі залишався тим винятком, котрий підтверджує правило.

—Не кажіть дурниць, містер Емберсон. Нема нічого секретного в даних перепису Сполучених Штатів. Ідіть прямо туди і скажіть міській секретарці, що вас прислала Реджина Старрет. Її звуть Марша Гей. Вона вам допоможе. Хоча, можливо, вони поклали ті папери до підвалу, де їм аж ніяк не місце. Там сиро, і я не здивуюся, якщо там живуть миші. Якщо у вас виникнуть труднощі — будь-які труднощі — приходьте, звертайтесь знову до мене.

Отже, я пішов до міської ради, у фойє якої побачив плакат: БАТЬКИ, НЕ ЗАБУВАЙТЕ НАГАДУВАТИ СВОЇМ ДІТЯМ, ЩОБ НЕ БАЛАКАЛИ З НЕЗНАЙОМЦЯМИ І ГУЛЯЛИ ТІЛЬКИ ЗІ СВОЇМИ ДРУЗЯМИ. У чергах до різних віконець стояло кілька людей. Більшість з них курили. Аякже. Марша Гей привітала мене вимученою усмішкою. Micic Старрет уже встигла попередити її телефоном про мій візит і відповідно вжахнулася, коли міс Гей сказала їй те, що зараз сказала й мені: дані перепису 1950 року пропали разом з іншими документами, які зберігалися в підвалі міської ради.

—Минулого року у нас були жахливі зливи, — пояснила вона. — Лило цілий тиждень. Канал вийшов з берегів, і все в Нижньому місті — так старожили в нас називають середмістя, містер Емберсон, — все в Нижньому місті затопило. Наш підвал майже місяць залишався схожим на Гранд-Канал у Венеції. Micic Старрет мала рацію, ті папери не можна було сюди передавати, і ніхто, здається, тепер не знає,

навіщо і хто саме наказав це зробити. Мені страшенно жаль.

Неможливо було не відчути те, що був відчував Ел, коли намагався врятувати Каролін Пулен: ніби я перебуваю всередині якоїсь в'язниці з еластичними стінами. Невже мені тільки й залишилося, що вештатися по місцевих школах, сподіваючись помітити хлопчика, схожого на шістдесят-з-чимось-річного прибиральника, котрий нещодавно став пенсіонером? Шукати семирічну дівчинку, котра змушує реготати до колік своїх однокласників? Прислухатись, чи не почую десь, як хтось з дітей гукає: «Агов, Тугго, зачекай»?

Правильно. Чужак, що тиняється біля шкіл у місті, де першим, що впадає в очі у міській раді, є плакат, який застерігає батьків щодо небезпечних незнайомців. Якщо існує такий спосіб дій, як летіти прямо на радар, це саме той випадок.

Єдине було ясно — я мушу вибиратися з готелю «Taun Haus». За цінами 1958 року я легко міг дозволити собі жити там ще багато тижнів, але таке породжує балачки. Я вирішив проглянути приватні оголошення й підшукати собі кімнату в оренду на місяць. Я розвернувся, щоб уже повернутись до центру міста, але враз застиг.

Фа-ба-да... ф-а-ба-да-да-дам...

А таки дійсно Глен Міллер. «У настрої», мелодія, яку в мене малися причини добре знати. Мені стало цікаво, і я пішов на звуки музики.

7

У кінці хирлявої огорожки, що відділяла хідник Канзас-стрит від крутосхилу Пустовища, знайшлася невеличка галевина для пікніків. На ній містилися кам'яний мангаль та два столики з іржавим баком для сміття між ними. На одному з цих пікнікових столів стояв портативний програвач. Крутилася велика чорна платівка з тих, що 78 об/хв.

Там, на траві, танцювали цибатий хлопець у підмотаних ізоляційною стрічкою окулярах та абсолютно розкішна рудоволоса дівчина. Молодших старшокласників ми називали в ЛСШ «твінейджерами», і саме такими були ці двійко підлітків. Але рухалися вони з грацією дорослих. Не просто смикалися, а танцювали свінгово. Мене вони причарували, але також. що? Мені стало лячно? Авжеж, але хіба що трішки. Мені було лячно майже весь той час, який я відбув у Деррі. А втім, зараз вчувалося й дещо інше, щось більше. Щось на кшталт благоговійного трепету, ніби я вхопився за вінця якогось безкрайого порозуміння. Або зазирнув (крізь тьмяне скло, відомо) всередину годинникового механізму всесвіту.

Бо вам варто знати, що я зустрів Кристі на курсах свінгу в Люїстоні, і саме під цю мелодію ми з нею навчалися танцювати. Пізніше — у наш найкращий рік: це шість місяців до шлюбу й шість місяців після одруження — ми брали участь у танцювальних конкурсах і одного разу на Чемпіонаті Нової Англії зі свінгу вибороли четверте місце (Кристі тоді сказала — «чемпіонський приз для невдах»). Ми виступали під «Бугі- черевички», трохи сповільнену мікс-версію старого хіта «КейCi & Оркестру Сонячного Сяйва»[170].

««Це не випадковість», — думав я, дивлячись на них. Хлопець був у синіх джинсах і майці з викотом «човником»; на дівчині була біла блузка, поли якої звисали на вицвілі червоні бриджі. Те її прекрасне волосся було стягнуте на потилиці в такий же нахабно-грайливий кінський хвіст, який завжди собі зав'язувала Кристі, коли ми виступали в змаганнях. Це так пасувало до її білих шкарпеток і вінтажної пудельної спідниці[171].

Вони проробляли той з варіантів «лінді», що був мені відомий під назвою «пекельні вибрики»[172]. Цей танок мав би виконуватися швидко — блискавично швидко, — якщо танцюристи мають фізичну витривалість і терплячість довести його до фіналу, але ці діти танцювали його повільно, бо поки що розучували свої рухи. Кожен з них я знову наперед. Я знову їх усі, хоча жодного разу не танцював вже років з п'ять, а може, й довше. Сходяться, плескаються долонями. Він трішки хилиться вперед і брикає лівою ступнею, вона робить те саме, обое крутьять таліями так, що здається, ніби вони рухаються у протилежних напрямках. Розходяться, долоні все ще зімкнуті, і тут вона вертиться, спершу вліво, потім управо.

От лише вони схилили у зворотному крутінні під час розходження і вона розпласталася на моріжку.

—Господи, Річі, ти все ніяк не можеш цього правильно зробити! Хух, ти безнадійний! — А втім, насправді вона сміялася. Перекинулася на спину й задивилася в небо.

—Мені так жаль, міз Скавльть! — заскиглив хлопець вересклівим голосом малого негритосика; у політкоректному двадцять першому столітті це прозвучало б ідіотським афронтом. — Моя усього лише клишавий сільський хльопчик, але я учить ваш цей танок, поки він моя не докінчить![173]

—Скоріше я сама тебе докінчу, — grimнула вона. — Заводь платівку знову, поки я не втратила терпі. — і тут вони разом помітили мене.

То була дивна мить. Деррі ховався за якоюсь завісою — я вже отримав такий досвід з цією завісою, що ледь не в очі її бачив. Місцеві перебували по один її бік, приїжджі (такі як Фред Тумі, такі як я) по інший. Подеколи тутешні люди визирали з-поза неї, як та ж місіс Старрет, коли вона висловила роздратування щодо забраних з бібліотеки даних перепису населення, але щойно ти починаєш ставити надто багато запитань — і, звісно, якщо їх спохував, — вони ховалися поза нею знову.

І от, я спохував цих дітей, а вони не скочили за ту завісу. Замість замкнутися, їхні обличчя залишились навстіж відкритими, сповненими заінтересованої цікавості.

—Пробачте, пробачте, — промовив я. — Я не мав наміру захопити вас зненацька. Просто почув музику, а тоді вже побачив, як ви танцюєте лінді-гоп.

—Намагаємося танцювати лінді-гоп, це ви мали на увазі, — сказав хлопець. Він допоміг дівчині звестись на рівні. А тоді вклонився. — Річі Тозієр до ваших послуг. «Річі-Річі з рівчака», як то люблять мої друзі примовляти, але звідки б їм щось знати?

—Приємно познайомитися, — кивнув я. — Джордж Емберсон, — а наступне з мене само собою вискочило. — Мої друзі примовляють «Джорожі-Джорджі переодіж в Норджі»[174], але вони теж нічого достеменно не знають.

Дівчина, гигочучи, гепнулась на пікнікову лаву при столику. Хлопець скинув руки вгору, ніби грає на горні, й протрубив:

—Дивний дорослий утнув забавний жарт! Вака-вака-вака! Диво-вижно! Еде Мак-Мехон, що ми маємо для цього чудового парубка? Ну, Джонні, сьогоднішній приз у програмі ««Кому ти довіряєш»»[175] це багатотомний комплект Британської енциклопедії плюс пилосмок «Електоролюкс», щоби усі ті томи разом усмо...

—Біп-біп, Річі, — перебила його дівчина. Попри те, вона витирала собі кутиki очей.

І цим спровокувала до відродження той злощасний вереск малого негритосика:

—Мені так жаль, міз Скавльть, не шмагай моя! В моя іще не зажило після останній раз!

—Хто ви, міс? — запитав я.

—Беві-Беві, що живе на греблі, — відповіла вона, знову заходячись сміхом. — Вибачте, наш Річі дурник, але ж я не маю виправдання. Беверлі Марш. Ви ж нетутешній, правда?

Це якимсь чином усі тут впізнавали в мені моментально.

— Атож, але ви двоє також не скидаєтесь на тутешніх. Ви перші деррійці з усіх, яких я зустрічав, котрі не виглядають понурами.

— Йо-йо, це таки понуре-в-гузні місто, — погодився Річі, знімаючи з платівки тонарм. Той уже якийсь час знову й знов затинався на останній канавці.

— Я розумію, тутешній люд небезпідставно хвилюється за дітей, — промовив я. — Завважте, я тримаюсь від вас на відстані. Ви, дітки, на галевині, а я на хіднику.

— Щось не дуже вони хвилювалися, коли тут відбувалися вбивства, — буркнув Річі.

— Ви знаєте про ті вбивства?

Я кивнув.

— Я зупинився в «Таун Хаусі». Один із тамтешніх працівників мені розповідав.

— Йо, тепер, коли все позаду, всі страшенно почали перейматися дітьми. — Він сів поряд з Беві, що живе на греблі. — А коли все те тривало, ніхто й сракою не ворухнув.

— Річі, — закинула дівчина. — Біп-біп.

Цього разу хлопець спробував на нас жахливу імітацію Хамфрі Богарта[176]:

— Але ж це правда, кралечко. Та ти й сама знаєш, що це правда.

— Все вже минулося, — обернулась до мене Беві. З лицем серйозним, як в очільника Торгівельної палати. — Вони про це просто ще не знають.

— Вони означає всіх мешканців міста чи тільки дорослих?

Вона знизала плечима, немов кажучи «яка різниця».

— Натомість ви знаєте.

— Фактично так і є, — підтвердив Річі. Він дивився на мене виклично, проте в його очах поза підремонтованими окулярами так і сяяв той самий маніакальний гумор. На мій здогад, цей вираз ці очі ніколи не полишав.

Я ступив на галевину. Діти не кинулися з криками вrozтіч. Навпаки, Беві посунулася на лаві (штовхнувши лікtem Річі, щоб і той подався), звільнивши місце для мене. Вони були або вельми хоробрими, або недоумкуватими, а втім, на дурних вони не скидалися.

А тоді дівчина промовила дещо таке, від чого мене ніби громом вдарило.

— А я вас звідкись знаю? Ми вас знаємо?

Раніше ніж я встиг щось сказати, вклинився Річі:

— Ні, це не те. Це. ну, мені не знати. Ви чогось хочете, містере Емберсон? Маєте до нас якусь справу?

— Наразі так. Бажаю деякої інформації. Але як ви здогадалися? І звідки ви знаєте, що я безпечний?

Вони перезирнулися, і щось промайнуло між ними. Неможливо було зрозуміти, що саме, проте я мав певність щодо двох речей: вони відчувають мою інакшість, котра сягає набагато далі, аніж просто те, що я є чужинцем в їхньому місті. але, на відміну від містера Жовта Картка, їх вона не лякає. Зовсім навпаки: вони нею причаровані. Я

подумав, що ці двоє привітних, безстрашних дітей могли б і самі мені розповісти дещо незвичайне, якби їм схотілося. Я назавжди залишився заінтригованим, що ж то могли бути за історії.

—Просто ви не небезпечний, — сказав Річі й поглянув на дівчину, на що вона схвально кивнула.

—І ви впевнені, що **погані часи** минулися?

—В основному, — сказала Беві, — я не думаю, щоб у Деррі бодай коли-небудь погані часи зовсім минулися, містере Емберсон, у багатьох сенсах це жорстоке місце. Але згодом все покращиться.

—Припустімо, я скажу вам — сuto гіпотетично, — що на обрії маячитиме ще одна погана подія? Щось подібне до того, що приключилося з малюком на ім'я Дорсі Коркоран.

Вони скривились, ніби я вщипнув їх обох разом за такі місця, де нерви виходять ледь не на самісіньку поверхню. Беверлі обернулась до Річі й щось прошепотіла йому в вухо. Я не певен, що саме вона йому сказала, мовлено було швидко й тихо, але це могли бути слова ««Клоун до того не мав стосунку»». А тоді вона знову повернулася в мій бік.

—Яка погана подія? Як тоді, коли батько Дорсі.

—Не переймайтесь. Вам до того нема діла. — Настав час спитати руба. Ці двоє знають. Сам не знаючи, звідки в мене така певність, я не мав сумнівів.

—Ви знаєте когось з дітей на прізвище Даннінг? — Я перерахував по пальцях.

— Трой, Артур, Гаррі й Еллен. Тільки Артура також називають.

—Тугга, — мимовіль вставила Беві, — так, ми його знаємо, він ходить до нашої школи. Ми розучували лінді, щоб станцювати на шкільному конкурсі талантів, він відбудеться перед самим Днем подяки[177].

—Міз Скавльтъ, вона такий, вона уважати, що рано вправи починати добре, — пропищав Річі.

Беверлі Марш не звернула уваги.

—Тугга також записався на виступ. Він збирається «заспівати» під фонограму «Хлюсь-плюсь»[178], — і вона пустила очі собі під лоба. Виходило в неї це просто чудово.

—Де він живе? Ви знаєте?

Вони знали, авжеж, але адреси не сказали. І не скажуть, якщо я не поділюся з ними додатковою інформацією. Я зрозумів це по їх очах.

—Припустімо, я скажу вам, що Тугга має значний шанс ніколи не з'явитися на шкільному конкурсі, якщо хтось про нього не подбає? І про його братів і сестру також. Ви повірите в таке?

Діти подивились одне на одного, говорили лише їхні очі. Це тривало доволі довго

— секунд десять, либо чотири. То був того типу довгий погляд, до якого поринають коханці, але ж ці твінейджери не могли бути коханцями. Хоча, звісно, вони були друзями. Близькими друзями, котрі разом через щось пройшли.

—Тугга і його родина живуть на Коссут-стрит, — нарешті сказав Річі. Принаймні так це прозвучало.

—Коссут?

—Просто тамтешні люди саме так промовляють цю назву, — пояснила мені Беверлі. — Коссут, замість КОШУТ[179].

—Зрозумів.

Тепер залишилось одне, чи розпатякуватимуть ці діти про нашу химерну розмову окрай Пустовища.

Беверлі дивилася на мене серйозними, неспокійними очима.

—Але ж, містере Емберсон, я знайома з татом Тугги. Він працює в маркеті «Централ-стрит». Він люб'язний чоловік. Завжди посміхається. Він.

—Цей люб'язний чоловік більше не живе зі своєю сім'єю, — перебив Річі. — Дружина витурила його геть.

—Це тобі Туг розказав? — вирячилася вона на Річі.

—Та ні. Бен Генском. А йому сам Туг.

—І все одно він люб'язний, — промовила Беверлі зніченим тоном. — Завжди жартує про те що се, але ніколи не чіпляється, не лапає.

—І клоуни жартують направо й наліво, — сказав я. Обоє здригнулися, немов я знову вщипнув їх за той клубок нервів. — Це аж ніяк не робить їх люб'язними.

—Ми знаємо, — прошепотіла Беверлі. Дивилася вона собі на долоні. А потім звела очі на мене. — Ви знаєте про Черепаху? — Слово Черепаха в ней прозвучало, немов чиєсь ім'я[180].

Я вже мало не відповів ««знаю про підлітків-мутантів черепашок-ніндзя», та схаменувся. Ще десятиліття мусили пройти до появи Леонардо, Донателло, Рафаеля й Мікеланджело[181]. Тому я просто похитав головою.

Вона з непевністю поглянула на Річі. Він подивився на мене, потім знову на неї.

—Але ж він добрий. Я цілком певна, що він добрий, — торкнулася вона моого зап'ястка. Пальці в неї були холодними. — Містер Даннінг люб'язний чоловік. І те, що він більше не живе зі своєю сім'єю, не доводить, що це не так.

Точно в ціль. Моя дружина покинула мене, але не тому, що я був нелюб'язним.

—Це я розумію, — підвівся я на рівні. — Я збираюся залишатися в Деррі ще деякий час, і непогано було б не викликати до себе надмірної уваги. Ви зумієте перемовчати про нашу розмову? Я розумію, що прошу забагато, але.

Вони перезирнулися й вибухнули реготом.

Насилу нарешті заговоривши, Беві сказала:

—Ми вмімо тримати таємниці.

Я кивнув:

—Певен, що вмієте. Можу закластися, цього літа вам було про що тримати мовчанку.

На це вони нічого не відповіли.

Я кивнув пальцем на Пустовище:

—Гуляли коли-небудь там?

—Бувало, — відповів Річі. — Але більше ні. — Він підвівся й змахував пил собі з джинсів. — Приємно було з вами побалакати, містере Емберсон. Не сприймайте геть усе за чисту монету. — Він завагався. — І будьте обережні в

Деррі. Зараз тут покращало, але я не думаю, що тут бодай колись буде, ну, як то кажуть, цілком добре.

—Дякую. Дякую вам обом. Можливо, колись члени сімейства Даннінгів також матимуть підстави бути вам вдячними, проте, якщо все піде так, як я сподіваюся, вони.

—... вони ніколи ні про що не дізнаються, — закінчила за мене Беверлі.

—Точно, — а затим, згадавши фразу, почуту від Фреда Тумі, я додав: — Це точно, як евершарпом писане. І ви двоє, теж бережіть себе.

—Будемо, — відповіла Беверлі, і тут же знову захихотіла. — Не забувайте прати одіж в «Норджі», Джордже.

Я відсалютував їм, торкнувшись краєчку мого новенького літнього бриля з соломки і виrushив геть. Та раптом зовсім інша думка змусила мене знову обернутись до них.

—А цей програвач крутить ті платівки, що на тридцять три й одну третину обертів?

—Оті, довгограючі? — перепитав Річі. — Не. Вдома у нас є радіола, так на тій можна, але це всього лише дитяча машинка Беві, працює на батарейках.

—Обережніше з моїм програвачем, Тозіер, — скинулась Беверлі. — Я сама гроші на нього збирала. — А потім до мене. — Він крутить тільки такі диски, що на сімдесят вісім та сорок п'ять обертів. Правда, я загубила ту пластикову штучку, що її треба вставляти в дірки сорокап'яточок, тому тепер граю тільки сімдесят восьмі.

—Сорок п'ять обертів згодяться, — кивнув я. — Заведіть платівку знову на цій швидкості.

Засвоювання свінгових танцювальних рухів у сповільненому темпі — це було те, чому ми з Кристі навчилися тоді на курсах.

—Казна-що, дяпчику, — промовив Річі. Він перемкнув регулятор швидкості збоку на програвачі й знову завів платівку. Тепер вона звучала так, ніби всі музиканти в оркестрі Глена Міллера наковталися кваалуда[182].

—Окей, — простягнув я руки до Беверлі. — Річі, а ти дивися.

Вона подала мені свої руки з повною довірою, дивлячись угору на мене широко розплащеними, зачудованими синіми очима. Я загадався, де вона і хто вона у 2011 році. Якщо вона взагалі там ще жива. Якщо припустити, що так, то чи пам'ятає вона того дивного чоловіка, котрий ставив дивні запитання й одного разу, сонячного вересневого дня, танцював з нею під тягучу версію мелодії «У настрої».

Я пояснив:

—Ви, друзі, і так робили це повільно, а зараз робитимете ще повільніше, але все одно будете триматися ритму. Матимете для кожного руху повно часу.

«Час. Повно часу. Заведи платівку знову, але уповільни її».

Наші долоні зімкнуті, я притягую її до себе. Відпускаю. Ми разом нахиляємося, немов ховаючись під воду, і тут же разом хвищаємо ногами в лівий бік, тимчасом як оркестр Глена Міллера тягне: фаааа... баааа... даааа... фаааа... баааа...

дааа...дії... дааааммм. Далі, так само нешвидко, мов та заводна іграшка, в якій майже закінчився накрут, вона вертиться вліво під моїми піднятими руками.

—Стоп! — гукнув я, і вона застигла спиною до мене, наші руки так і залишилися зчепленими. — Тепер потисни мені праву руку, щоб попередити про наступний рух.

Вона потисла, а тоді плавно розкрутилася назад, і далі кругом управо.

—Класно! — сказала вона. — Тепер я мушу пірнути низом, а ви висмикнете мене назад. І я зроблю перекид. Тому-то ми й тренуємося на траві, аби я, якщо впаду, не скрутила собі в'язи.

—Цю частину я залишаю тобі, — сказав я. — Я вже занадто древній, щоб перекидати іще щось, окрім біфштексів.

Річі вкотре склав собі біля рота дудку з долонь:

—Вака-вака-вака! Дивний дорослий утнув черговий...

—Бі-біп, Річі, — перебив я. Це змусило його розсміятися. — Тепер ти спробуй. І домовтесь між собою про сигнали пальцями для кожного наступного руху, який перевищує складністю той двоходовий джіттербаг[183], що його танцюють у місцевих закладах «води-морозиво». Відтак, якщо ви навіть не переможете в тому конкурсі, ваш танок все одно красиво глядітиметься.

Річі взяв Беверлі за руки, і вони почали. Туди-сюди, з боку в бік, кругом уліво, кругом управо. Перфектно. Вона сковзнула вперед ступнями між розставлених ніг Річі, гнучка, мов рибка, і він висмикнув її назад. Закінчила вона зразковим перекидом, завдяки котрому знову опинилась на ногах. Річі знову взявся за її руки, і вони повторили всю серію. Цього разу вийшло ще краще.

—Ми випадаємо з ритму, коли оте підпірання-витягання, — пожалівся Річі.

—Все буде гаразд, коли платівка гриме на нормальній швидкості. Повір мені.

—Мені подобається, — сказала Беверлі. — Це схоже, ніби роздивляєшся на щось крізь лінзу. — Вона злегка крутнулася на носках кросівок. — Я почуваюся Лореттою Янг на початку власного шоу, коли вона входить у хвилястій скуні[184].

—Мене кличуть Артур Мюрі, особисто я з Міз-СУУУ-рі, — заволав Річі. Він теж сяяв задоволенням[185].

—Зараз поставлю платівку на нормальній швидкості, — попередив їх я. — Не забувайте про сигнали. І тримайтесь ритму. Ритмічність — це головне.

Глен Міллер грав ту солодку старовинну тему, а діти танцювали. На галявині, де їхні тіні танцювали поряд з ними. Окремо, нахил, хвиць, верть вліво, верть вправо, підпірнула, випірнула, і оберт. У них не вийшло перфектно цього разу, і вони напартачать ще багато разів, перш ніж викарбують усі рухи (якщо взагалі зможуть), але загалом станцювали вони непогано.

Ох, до біса з цим. Вони й так гарні. Уперше з того моменту, як я виїхав по шосе № 7 на узгірок і побачив місто Деррі, що скупчилося на західному березі річки Кендаскі¹, я почувався щасливим. Чудове відчуття, варте того, щоб його затримати на довше, і тому я пішов звідти, даючи попутно собі класичну пораду: не озираєшся, ніколи не озираєшся назад. Як часто люди кажуть собі це після надзвичайно гарного (або надзвичайно поганого) переживання? Дуже часто, я

гадаю. Але порада ця зазвичай залишається непочутою. Люди створені так, щоб озиратись назад; саме для цього ми маємо той спеціальний шарнір у карку.

Я пройшов півкварталу, а тоді обернувся, гадаючи, що вони будуть дивитись на мене. Та вони не дивилися. Вони все ще танцювали. І це було добре.

8

За пару кварталів звідти по Канзас-стрит містилася автозаправка «Сітіз сервіс», і я зайшов туди розпитати, як пройти на Кошут-стрит, завбачливо промовивши назву вулиці як «коссут». З ремонтного боксу чулося завивання компресора і жерстяні звуки поп-музики, але в офісі було порожньо. Нехай, воно й на краще, я ж бо помітив дешо корисне біля касового апарату: дротяну стійку з мапами. У верхньому кошику лежала єдина mapa міста, на вигляд брудна, нікому непотрібна. На обкладинці містилося foto винятково потворної, зробленої з пластику статуй Пола Баньяна[186]. Закинувши сокиру собі на плече, Пол щирився вгору до літнього сонця. ««Тільки в

Деррі, — подумалось мені, — можуть сприймати пам'ятником міфічному лісорубу його пластмасову статую».

Одразу за бензоколонками стояв кошик із пресою. Щоб компенсувати крадіжку, я витяг звідти номер «Деррі Ньюз» і поклав нікель на пачку газет, де той приєднався до вже накиданих іншими туди монет. Я не знав, чи були люди чеснішими у 1958 році, але довірливішими вони збіса таки були.

З mapи виходило, що Кошут-стрит в тому ж районі міста, що й Канзас-стрит, а далі виявилося, що від заправки туди пролягає п'ятнадцять приємних хвилин прогулянки. Я ішов під в'язами, яких ще довго не торкнеться та хвороба в'янення, яка під сімдесяті роки вразила їх майже всі, тутешні дерева залишались такими ж зеленими, якими вони були в липні. Повз мене шугали діти на велосипедах, інші на своїх під'їзних алеях грали в «джекс»[187]. Біля перехрестя, на позначених білими смугами на телефонних стовпах автобусних зупинках гуртувалися невеличкими купками дорослі. Місто Деррі займалося своїми справами, а я своїми — просто такий собі парубок у непримітному піджаку й трохи зсунутому на потилицю літньому капелюсі, просто якийсь чоловік зі скрученуою газетою в руці. Може, він роздивляється, чи нема десь надвірного або гаражного розпродажу; може, цікавиться, чи нема де вигідної нерухомості. Звісно ж, він має тут вигляд свого.

Це я так сподівався.

По вулиці Кошутия тягнулися живоплоти, за котрими стояли притаманні старій Новій Англії доми-скрині[188]. На моріжках крутилися розбризкувачі. Повз мене, перекидаючи один одному футбольний м'яч, пробігли двоє хлопчиків. Жінка з пов'язаною шарфіком головою (і з неуникною сигаретою, приkleеною до нижньої губи) мила сімейний автомобіль і вряди-годи бризкала водою на сімейного собаку, а той, задкуючи, відгавкувався. Усім своїм виглядом Кошут-стрит скидалася на вуличний епізод з якогось давнього, напівзабутого телесеріалу.

Дві дівчинки крутили стрибалку, а третя проворно вскакувала й вискакувала, граючись робила ногами «ножиці» й одночасно римувала: «Леді люблять

танцювати! Чарлі Чаплін їх знімати. Чарлі рушив до Парижу! Салют капітану! Принцесі салют і пір'їну! Старий мій водить суб-ма-рину!» Лясь-лясь-ляськала стрибалка по хіднику. Я відчув на собі чийсь погляд. Жінка в шарфіку перервала свої труди, в одній руці велика намилена губка, в другій шланг. Вона спостерігала, як я наближаюся до стрибаючих дівчаток. Я обійшов їх по широкій дузі й побачив, що вона повернулася до свого заняття.

««Ти збіса вельми ризикував, балакаючи з тими дітьми на Канзас-стрит», — сказав я собі подумки. Ale сам цьому не повірив. Бодай трішки більше наблизитися до дівчаток зі стрибалкою. оце був би ризик. Натомість Річі й Бев правильні особистості. Я збагнув це майже тієї ж миті, як їх помітив, і вони це зрозуміли. Ми зразу, очима порозумілися.

««Ми вас звідкись знаємо?» — спитала дівчина. Беві-Беві, що живе на греблі.

Вулиця Кошути обривалася, впираючись у велику будівлю під назвою РЕКРЕАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ЗАХІДНОГО БЕРЕГА. Будівля стояла порожня, на порослій бур'янами галевині стирчав щит з написом: ВИСТАВЛЕНО НА ПРОДАЖ МІСТОМ. Чудово, цей об'єкт мусить становити інтерес для будь-якого поважного полювача на нерухомість. По правий бік вулиці за два будинки звідси асфальтовою під'їзною алеєю каталася туди-сюди на велосипеді з додатковими тренувальними коліщатками

маленька дівчинка з морквяного кольору волоссям й повним обличчям веснянок. При цім вона знову й знову наспівувала одну й ту саму фразу: «Бом-бім, я побачив люду повний дім, дань-дін, я побачив люду повний дім, чам-чим, я побачив люду повний дім...»>>[189]

Я підійшов ближче до Рекреаційного центру, ніби для мене в цілому світі не існувало нічого цікавішого, але краєчком ока продовжував спостерігати за Крихіткою Морквяною Голівкою. Вона хиталася на велосипедному сидінні з боку на бік, намагаючись з'ясувати, наскільки далеко зуміє відхилитися, перш ніж перекинеться. Судячи з присохлих подряпин у неї на колінах, це вона не вперше бавилася в таку гру. На їхній поштовій скриньці не було прізвища, лише номер 379.

Я став перед щитом НА ПРОДАЖ і переписав інформацію звідти собі на газету. Потім розвернувся й попрямував назад, туди, звідки прийшов. Коли я проходив повз будинок № 379 (по протилежному боку Кошут-стрит, і прикидаючись ніби цілком поринув у свою газету), там на ганку з'явилася жінка. І хлопчик з нею. Він відкушував від чогось, загорнутого в серветку, а у вільній руці тримав іграшкову рушницю «Дейзі», якою незабаром намагатиметься налякати свого оскаженілого батька.

— Еллен! — погукала жінка. — Злізай мерщій з велосипеда, поки не впала! Ходи в дім і візьми собі пиріжок.

Еллен Даннінг злізла з сідла, поклала велосипед на бік посеред алеї й побігла в хату, дудонячи «пий-пим, я побачив люду повний дім!» на всю силу своїх чималеньких легенів. Її руде (доволі прозаїчнішого відтінку, ніж у Беверлі Марш) волосся підстрибувало збуреними матрацними пружинками.

І хлопчик, який виросте і напише той мученицький твір, що доведе мене до сліз, побіг за нею вслід. Той хлопчик, якому судиться стати єдиним, хто виживе з цієї родини.

Тобто якщо я нічого не зміню. Й от тепер, коли я їх врешті побачив, справжніх людей, що живуть своїми справжніми життями, виходило так, що ніякого іншого вибору я не маю.

Розділ 7

1

Як розповісти вам про мої сім тижнів у Деррі? Як пояснити те, яким чином я дійшов до того, що почав його ненавидіти і боятися?

Це не від того, що місто мало таємниці (хоча воно їх мало), і не від того, що жахливі злочини (деякі з них так і не розкриті) було скоєно в ньому (хоча їх було скоєно). ««Все вже минулося», — сказала дівчина на ім'я Беверлі, а хлопець на ім'я Річі з нею погодився, і я їм повірив. Хоча водночас я також вірив, що нависла тінь остаточно ніколи не покине Деррі з його старим притопленим середмістям.

То відчуття наближення невдачі змусило мене його зненавидіти. І відчуття перебування у в'язниці з еластичними стінами. Якби я захотів його полишити, воно б мені дозволило (охоче!), але, якщо я залишуся, воно стискатиме мене дужче. Воно стискатиме мене, аж поки я не зможу дихати. А ще — ось де поганюча деталь — від'їзд для мене варіант поза вибором, бо я вже встиг побачити Гаррі до його кульгавості, до його довірливої, хоча й трішечки конфузливої посмішки. Я побачив його до того, як він став Гаррі-Шкряком, що кульгає по ой-вей-ню.

І сестру його я також побачив. Тепер вона стала чимось більшим, ніж просто ім'ям у старанно написаному творі, де якась безлика дівчинка любила збирати квіти і ставити їх у вази. Іноді я лежав без сну, думаючи про те, як вона чекає свого виходу на «каверзи або ласощі» у костюмі принцеси Літоосінь Зимавесна. Якщо я щось не зроблю, цього ніколи не трапиться. На неї чекає труна, і то вже після того, як вона програє довгу й безплідну битву за своє життя. Труна чекала й на її матір, імені котрої я все ще не знав. І на Троя. І на Артура, знаного як Тугга.

Якщо я дозволю цьому трапитися, я не уявляв, як сам потім зможу жити далі. Тож я й залишився, хоча це було нелегко. І кожного разу, коли я думав про те, що доведеться пройти крізь подібне знову, в Далласі, мій розум ціпенів ледь не до повного блокування. Врешті я переконав себе, що в Далласі не буде так, як у Деррі. Бо нема іншого такого місця на землі, як Деррі.

То як же тоді вам про це розповісти?

У своєму вчительському житті я звик наголошувати на простоті. Хоч у художніх, хоч в документальних творах, важить тільки одне питання й існує лише одна на нього відповідь. «Що відбувалося?» — питає читач. «Ось що відбувалося, — відповідає автор. — Таке... й таке... а ще ось таке». Тримайтесь простоти. Це єдиний надійний шлях досягти мети чи потрапити додому.

Отже, я намагатимуся, хоча ви повсякчас мусите пам'ятати, що в Деррі реальність

— це тонка кірка криги поверх глибокого озера з темною водою. А все ж таки: що відбувалося?

Ось що відбувалося. Таке. І таке. А ще ось таке.

2

У п'ятницю, на другий мій повний день у Деррі, я пішов до маркету «Централ-стрит». Я дочекався п'ятої години дня, бо гадав, що саме в цей час там буде найбільше народу — кінець кінцем, п'ятниця — день зарплати, а для багатьох мешканців Деррі (тут я маю на увазі дружин, одним з правил життя яких у 1958 році було «чоловіки не ходять на закупи по харчі») це означало день покупок. Серед великої кількості

покупців мені буде легше загубитися. Я сходив до «В. Т. Гранта»[190], де поповнив свій гардероб штанами з саржі й синіми робочими сорочками. Згадавши Безпідтяжку з його приятелями перед «Тъмяним срібним долларом», я також купив собі бутси «Росомаха»[191]. Дорогою до маркету я періодично буцав бордюр, доки не подряпав їм трохи носаки.

У маркеті, як я й сподівався, люду було без ліку, черги стояли до всіх трьох кас, а проходи були заповнені жінками, котрі штовхали поперед себе візки. Ті кілька чоловіків, яких я там побачив, носили тільки кошики, отже, я й собі взяв такий. Поклав туди пакет яблук (дошкульно дешевих) і пакет помаранчів (майже так само дорогих, як і в 2011-му). Під моїми ногами рипіла наваксована дерев'яна підлога.

А чим же саме займається містер Даннінг у маркеті «Централ-стрит»? Беві-з-греблі цього не сказала. Він не менеджер; погляд у засклену кабінку зразу за овочевою секцією виявив сивочолого джентльмена, котрий міг бути для Еллен Даннінг хіба що дідом, але аж ніяк не батьком. І на столі в нього стояла табличка з іменем М-Р КЕРПІ.

Ідучи поза задніми відділами супермаркету, повз молочну секцію (там мене причарував плакат із закликом: ВИ КУШТУВАЛИ ВЖЕ ЙОГУРТ? ЯКЩО ЩЕ НІ, ВІН ВАМ ПОЛЮБИТЬСЯ), я почув сміх. Сміх жіночий, того вмект упізнаваного характеру «ох, ви ж і пустун». Я завернув до найдальшого проходу і побачив там виводок жінок, одягнених загалом у тому ж стилі, що й ті леді у «Кеннебекській фруктовій», вони купчилися біля м'ясного прилавку. М'ЯСНИЙ ВІДДІЛ — було написано вручну на дерев'яній табличці, що на декоративних хромованих ланцюгах висіла вгорі. А нижче: ВИРЗКА ДОМАШНЬОГО ГАТУНКУ. А в самому низу: ФРЕНК ДАННІНГ, СТАРШИЙ РІЗНИК.

Іноді життя відхаркується такими збігами, які жоден белетрист не наважиться копіювати.

Саме Френк Даннінг особисто й доводив тих леді до сміху. Схожість між ним і прибиральником, котому я за програмою ЗОР викладав курс англійської мови, була такою разючою, що аж лячною. Він виглядав точнісіньким Гаррі, хіба що волосся в цій його версії було майже цілком чорним, а не ледь не повністю сивим, а делікатну, злегка спантелічену усмішку тут замінював масний вищир ловеласа. Воно й недивно, що всі ці леді так збуджено тремтіли. Навіть Беві-з-греблі вважала його приязним котиком-воркотунчиком, а чом би й ні? Їй усього років

дванадцять або тринадцять, але ж вона жінка, а Френк Даннінг звабник. І він про себе це добре знає. Мусили бути поважні причини, щоби квіт жіноцтва Деррі витрачав зарплатні чеки своїх чоловіків у центральному маркеті, а не в трохи дешевшому «Ей & Пі»[192], і одну з тих причин я мав перед очима. Містер Даннінг був вродливий, містер Даннінг був одягнений у такий чистесенький, що аж боляче дивитися, білий халат (трішечки поцяткований кров'ю на манжетах, але ж він різник врешті-решт), на містерові Даннінгу була елегантна біла шапочка, яка виглядала чимсь середнім між ковпаком шеф-кухаря й артистичним беретом. Вона трішечки нависала йому над одною бровою. Ікона стилю, їй-богу.

Взагалі й зокрема, містер Френк Даннінг з його рожевими, чисто виголеними щоками й бездоганно підстриженим чорним волоссям був Божим дарунком Маленькій Жіночці. Я наблизився до прилавку, коли, перев'язавши шматком шпагату, що звисав зі шпинделя поряд з терезами, пакунок м'яса, він якраз розгонисто писав на ньому ціну своїм чорним маркером. А тоді вручив пакунок леді літ п'ятдесяти, одягненій в уквітчаний великими рожевими трояндами домашній халат, нейлонові панчохи зі швами й з рум'янцем школярочки на щоках.

—Ось, тримайте, пані Лівеськ, ваш фунт тоненько порізаної німецької болоньї, — перехилився він конфіденційно через прилавок, достатньо наблизившись, щоби пані Лівеськ (і всі решта пані також) змогла дочути чарівливий аромат його одеколону. Цікаво, чи не «Аква Вельва», той самий бренд, що у Фреда Тумі? Я подумав, що навряд. Я подумав, що такий звабник, як Френк Даннінг, використовує щось бодай трішечки, але дорожче. — Ви знаєте, яка проблема з німецькою болоньєю?

—Ні, — відповіла вона дещо протяжно, так що прозвучало це, як «ні-і-і». Решта дам затрепетали в очікуванні.

Даннінг коротко глипнув на мене і не побачив нічого вартого його уваги. Коли він перевів очі на пані Лівеськ, вони в нього знов набули тієї патентованої осяйності.

—За годину після того, як ви скуштували ковбаски, ви прагнете її ще дужче.

Я не певен, щоб геть усі леді це зрозуміли, але вони всі там аж запищали від захвату. Даннінг ласково відпустив пані Лівеськ і, коли я вже був за межею чутності, звернув свою увагу до пані Бові. Котра також не менш вдячно її сприйматиме, я не мав щодо цього сумнівів.

«Він люб'язний чоловік. Завжди жартує про те й се».

Але цей люб'язний чоловік мав холодні очі. Коли він спілкувався зі своїм дамським гаремом, вони були блакитними. Але коли він звернув свою увагу на мене

— хоч і на коротку мить, — я міг би заприсягтися, що його очі стали сірими, кольору води під небом, з якого ось-ось почне падати сніг.

3

Маркет закривався о 18:00, а коли я зі своїми скромними покупками звідти вийшов, було тільки двадцять хвилин по п'ятій. Зразу за рогом на Вітчем-стрит містилась закусочна. Я замовив гамбургер, содову з сиропом кока-кола і кусень

шоколадного торта. Торт смакував фантастично — справжній шоколад, справжні вершки. Його смак затоплював мені рот так само, як смак кореневого пива Френка Анічетті. Я тягнув час якомога довше, а вже потім побрів до каналу, де стояло кілька лавок. Звідти також відкривався вид — вузький, проте адекватний — на «Централ- стрит». Шлунок у мене був повний, та проте я з'їв один з куплених помаранчів, кидаючи шматочки його шкірки через бетонний парапет і дивлячись, як вода відносить їх геть.

Акурат о шостій погасли лампи у великих передніх вітринах маркету. За чверть години вийшли останні дами, тягнучи свої великі сумки, хто в бік Горбатого пагорба, хто до пофарбованих білими смугами телефонних стовпів при зупинці. Під'їхав автобус із написом на шильді КІЛЬЦЕВИЙ ЗА ЄДИНУ ПЛАТУ і всіх забрав. За чверть до сьомої почали виходити працівники маркету. Останніми з'явилися менеджер містер Керрі й Даннінг. Потиснувши одне одному руки, вони розійшлися в різні боки, Керрі у провулок між маркетом і сусідньою взуттєвою крамницею, де, мабуть, стояла його машина, а Даннінг до автобусної зупинки.

На той час там стояло лише двоє людей, і я не схотів до них приєднуватися. Завдяки односторонній схемі дорожнього руху в Нижньому місті, я й не мусив цього робити. Натомість я пішов до іншого смугастого стовпа, того, що вигідно стирчав біля

кінотеатру «Стренд», де наразі на подвійному сеансі демонструвалися ««Автоматник Келлі» та ««Дівчина з виправної колонії» (афіша обіцяла КАРКОЛОМНІ ПРИГОДИ) [193], і чекав там разом з кількома роботягами, котрі теревенили про ймовірні результати майбутніх матчів Світової серії. Багато чого я міг би розповісти їм на цю тему, але тримав рот на замку.

Під'їхав і зупинився проти маркету «Централ-стрит» міський автобус. Даннінг сів до нього. Автобус, з'їхавши вниз із пагорба, зупинився біля кінотеатру. Я почекав, поки першими ввійдуть роботяги, щоби побачити, скільки вони кладуть у причеплений на жердині біля сидіння водія монетоприймач. Почувався я, немов якийсь космічний прибулець в науково-фантастичному кінофільмі, з тих, що намагаються замаскуватися під землян. Дурня якась — я ж усього лиш бажав проїхатися на міському автобусі, а не знищити смертоносними променями Білий дім,

— але моє самовідчуття на це не зважало.

Один із тих парубків, що увійшли поперед мене, коротко показав усім канарково- жовтий проїзний квиток, від чого в мене промайнула згадка про Жовту Картку. Інші клали до монетоприймача по п'ятнадцять центів, той клацав і дзенькав. Я зробив так само, хоча в мене це забрало трохи більше часу, оскільки дайм був пристав мені до спіtnілої долоні. Мені здавалося, всі очима вп'ялися в мене, але, піднявши голову, я побачив, що пасажири хто читає собі газету, а хто просто бездумно дивиться у вікно. У салоні автобуса було важко дихати від сіро-блакитного диму.

Френк Даннінг сидів майже посередині, праворуч, зараз на ньому були явно зшиті на замовлення сірі штани, біла сорочка й темно-синя краватка. Елегантний. Він заклопотано підкурював собі сигарету і не подивився на мене, коли я

пройшов повз нього, щоб зайняти місце в кінці салону. Автобус зі стугонінням прокрутився по лабіринту односторонніх вуличок Нижнього міста, а тоді поліз угору Горбатим пагорбом на Вітчем-стрит. Щойно ми опинилися серед житлової забудови західного берега, пасажири почали виходити. Там були тільки чоловіки; жінкам, мабуть, належало вже бути вдома, розкладати по місцях свої покупки або подавати вечерю на стіл. Автобус пустів, а Френк Даннінг продовжував сидіти на місці, курив собі сигарету. Я гадав, чи не виявимося ми з ним врешті-решт останньою парою пасажирів.

Дарма хвилювався. Коли автобус завернув до зупинки на розі Вітчем-стрит та авеню Милосердя (у Деррі також були авеню Віри й Надії, як я потім дізнався), Даннінг кинув сигарету на підлогу, розчавив її підошвою черевика і підвівся зі свого сидіння. Він легко рушив проходом, не тримаючись за поручні салону, а лише похитуючись у такт з рухами автобуса, який уже стищував швидкість. Деякі чоловіки не втрачають юнацької грації аж до порівняно пізнього періоду життя. Либо нь, Даннінг був одним з таких. З нього вийшов би пречудовий свінговий танцівник.

Він плеснув по плечі водія автобуса і почав розповідати тому якийсь анекdot. Оповідка виявилася короткою, і більшість її потонула серед шипіння пневматичних гальм, але я вловив фразу ««трое чорнозадих застягли в ліфті» і вирішив, що це не той анекdot, який би він розповів своєму гарему в домашніх халатах. Водій вибухнув сміхом, а потім потягнув довгий хромований важіль і відчинилися двері.

—Побачимося у понеділок, Френку, — промовив він.

—Якщо потік не підніметься, — відповів Даннінг і, збігши з двох сходинок, перестрибнув через трав'яну смугу й опинився на хіднику.

Я побачив, як грайнули м'язи під його напнутою сорочкою. Чи могла мати проти нього якісь шанси жінка й четверо дітей? ««Небагато», — майнула в мене перша думка, але вона була хибною. Правильна відповідь була: ніяких.

Уже віддаляючись в автобусі, я встиг побачити, як Даннінг зійшов по сходах першої будівлі на розі авеню Милосердя. Там на широкому передньому ганку сиділи в кріслах-гойдалках близько десятка чоловіків і жінок. Кілька з них привітали різника, котрий почав з ними ручкатися, мов політик, котрий прибув туди з візитом. Будівля була триповерховою, в новоанглійському вікторіанському стилі, з вивіскою на піддашші ганку. Мені якраз вистачило часу, щоб її прочитати:

Під цією великою вивіскою, на гачках, висіла менша, помаранчевого кольору, з написом: МІСЦЬ БРАК.

Через дві зупинки я теж залишив автобус. Подякувавши водію й почувши у відповідь якесь глухе гарчання. Це, як я дедалі переконувався, правило в Деррі за чемний тон. Якщо ви, звісно, не мали в запасі пари анекdotів про чорнозадих, котрі застягли в ліфті, або про польський військово-морський флот.

Не поспішаючи, я вирушив назад у бік міста, зробивши гак у два квартали, щоб не проходити повз заклад Едни Прайс, де на ганку після вечері зібралися його мешканці, точно, як в якісь з тих історій Рея Бредбері[194] про буколічне містечко Грінтаун в Іллінойсі. А хіба Френк Даннінг не нагадує одного з тих

добріх людей? Авжеж, ще й як. Але ж у Грінтауні Рей Бредбері також були свої приховані жахи.

««Цей люб'язний чоловік більше не живе зі своєю сім'єю», — сказав Річі-з-рівчака, і це виявилося чистосінькою правдою. Цей люб'язний чоловік жив у мебльованій квартирі, в готелику, де, схоже, всі вважали його парубком не менш близкучим, ніж у котика яйця.

Я розсудив, що готелик пані Прайс міститься не далі як за п'ять кварталів на захід від будинку № 379 по Кошут-стрит, а можливо, й ще ближче. Чи сидить Френк Даннінг, після того, як решта тамтешніх насельців вляжуться спати, у своїй орендованій кімнаті, дивлячись у східному напрямку, немов якийсь з тих вірних, котрі моляться, обернувшись в бік Мекки? А якщо так, то чи робить він це з тією своєю усмішкою «здоров, славно тебе бачити» на обличчі? І чи блакитні в нього тоді очі, а чи стають холодними й задумливо-сірими? Як він пояснює те, що полішив свою сім'ю, свій дім, тим людям, разом з котрими він дихає вечірнім повітрям на ганку в Едни Прайс? Чи є в нього якась історія, де його дружина або трохи чокнута, або повна мерзотниця? Я гадав, що так. А чи вірять цій історії люди? Відповідь на це здавалася легкою. Наразі нема жодної різниці, коли про таке йдеться, хай буде це 1958, 1985 чи 2011 рік. В Америці, де оболонка завжди сприймалася за сутність, люди завжди вірять таким парубкам, як Френк Даннінг.

4

Наступного вівторка містер Джордж Емберсон винайняв собі квартиру, про яку оголошення у «Деррі Ньюз» повідомляло: «Напівумеблювана, в гарному районі», а в середу сімнадцятого вересня він туди вже переїхав. Прощавай, «Таун Хаус», привіт Гаррис-авеню. Я прожив у 1958 році тиждень, і вже почав почуватися там якщо не комфортно, то в цілому природно.

Напівумеблювання складалося з ліжка (на якому був трохи поплямований матрац, але не було простирадла), дивана, кухонного стола, під одну ніжку котрого треба було

щось підкладати, щоб він не хитався, та єдиного стільця з жовтим пластиковим сидінням, яке, неохоче відпускаючи зад твоїх штанів, видавало дивне «цмок». Були також там пічка й торохкотливий холодильник. У кухонній комірчині я знайшов і прилад для кондиціонування повітря: вентилятор «Дженерал електрик» з обстріпаним штепселем, що мав абсолютно смертоносний вигляд.

Я відчував, що шістдесят п'ять доларів на місяць за квартиру, котра розташована прямо під повітряним коридором, яким до аеропорту Деррі заходять на посадку літаки, ціна дещо завелика, але погодився на неї, бо хазяйка, місіс Джоплін, погодилася не помітити відсутності у містера Емберсона рекомендацій. Допомогло ще й те, що він міг заплатити вперед за три місяці готівкою. Та проте вона наполягла на тому, щоб переписати інформацію з моєї водійської ліцензії. Якщо її й здивувало, чому це самозайнятий агент із нерухомості з Вісконсину має ліцензію, видану в штаті Мейн, вона з цього приводу не сказала нічого.

Я радів, що Ел дав мені багато готівки. Готівка вельми полегшує життя чужакам.

До того ж у п'ятдесят восьмому вона циркулює набагато ширше. Всього лише за триста доларів я зміг перетворити мою напівумебльовану квартиру в цілком умебльовану. Дев'яносто з тих трьох сотень пішли на вживаний телевізор RCA[195] настільної моделі. Того ж вечора я по цьому гарному чорно-білому апарату дивився «Шоу Стіва Аллена»[196], а потім вимкнув його і, сидячи за кухонним столом, слухав, як з ревищем пропелерів наближаються до землі літаки. Із задньої кішені я дістав записник «Блакитний кінь»[197], куплений в аптекі в Нижньому місті (тій, де крадіжка — це не «фінт», не «вибрик» і не «розіграш»). Відкрив його на першій сторінці і клацнув такою ж новенькою кульковою авторучкою «Паркер»[198]. Так я й сидів, либо нь, хвилин з п'ятнадцять — достатньо для того, аби наступний літак почав заходити на посадку, та ще й, здалося, так близько, що я вже чекав, що його шасі ось- ось гупнуть об дах і почнуть його здирати.

Аркуш залишався чистим. Так само, як і мій розум. Кожного разу, коли я намагався ввімкнути в ньому трансмісію, з нього вичеплювалася одна й та сама думка: минule не бажає змінюватись.

Не вельми помічна.

Нарешті я підвівся, дістав з полиці у коморі вентилятор і поставив його на стіл. Я не мав певності, чи він працює, але він завівся, і гудіння його мотора виявилося дивно заспокійливим. Крім того, воно маскувало дратівне торохтіння холодильника.

Коли я знову сів до столу, в голові в мене пояснишало, і цього разу там вигульнули деякі слова.

ВАРІАНТИ:

1. Повідомити поліцію.
2. Анонімний дзвінок різнику (сказати «я назираю за тобою, мф, якщо ти щось зробиш, я тебе викажу»).
3. Сфабрикувати щось на різника.
4. Якось зробити різника недієздатним.

Тут я зупинився. Вимкнувся холодильник. Не чутно було ні сідаючих літаків, ані автомобільного руху на Гаррис-авеню. Наразі залишився лише сам я, мій вентилятор і мій незавершений список. Нарешті я дописав фінальний пункт.

5. Убити різника.

Потім я зім'яв цей аркуш, взяв із великої коробки при пічці кухонний сірник і чиркнув. Вентилятор вмить його задув, і я знову подумав, як же це важко змінити деякі речі. Я вимкнув вентилятор, запалив інший сірник і торкнувся ним зіжмаканого паперу. Той спалахнув, і я кинув його до мийки, зачекав, поки він доторить, а тоді змив попіл у каналізацію.

Після цього містер Джордж Емберсон ліг у ліжко.

Але ще довго не міг заснути.

5

Коли о пів на першу ночі понад дахом пронісся останній літак, я все ще лежав без сну і думав про той список. Повідомлення до поліції відпадало. Таке могло б подіяти з Освальдом, котрий відкрито проголосував про свою любов до Фіделя

Кастро і в Далласі, і в Нью-Орлеані, але Даннінг — це зовсім інша справа. Він всіма любимий і всіма шанований член громади. А хто я? Новачок у місті, яке не любить немісцевих. Того дня, вийшовши з аптеки, я знову бачив Безпідтяжка і його компанію перед «Тъмяним срібним доларом». Одягнений я був по-робітничому, але вони подарували мені ті самі косі погляди ««хто ж ти, на хер, за такий».

Та й взагалі, що я міг сказати поліції, навіть якби прожив у Деррі не вісім днів, а вісім років? Що я мав видіння, як Френк Даннінг під ніч на Гелловін мордує свою сім'ю? Це безперечно мало б успіх.

Трохи більше мені подобалася ідея зробити анонімний дзвінок самому м'ясникові, але це був лячний варіант. Щойно я зателефоную Френку Даннінгу — на роботу або в апартаменти Едни Прайс, де його поза всякими сумнівами покличуть до апарату в загальній вітальні — я тим самим вже зміню хід подій. Такий дзвінок може утримати його від мордування сім'ї, але я боявся, що так само він може мати й зворотний ефект, зіштовхнувшись з непевного краєчку розважливості, вздовж якого він походить, прикриваючись привітною посмішкою Джорджа Клуні. Замість запобігти вбивствам, я навпаки можу наблизити їх скочення. Наразі я знов, де і як. Застерігши його, я все зроблю непевним.

Сфабрикувати щось на нього? Це працює в шпигунських романах, але ж я не агент ЦРУ; я, чорти мене забираї, вчитель мови й літератури. Наступним пунктом йшло: ««зробити різника недієздатним»». Гаразд, але як? Може, вдарити його «Санлайнером», коли він ітиме з авеню Милосердя на Кошут-стрит із молотком у руці і вбивством на думці? Якщо тільки мені фантастично не пощастиТЬ, мене впіймають і ув'язняТЬ. Крім того, є ще одне але. Недієздатні особи зазвичай одужуюТЬ. Він може спробувати зробити те саме знову. Лежачи у темряві, я оцінив такий сценарій як вельми ймовірний. Бо минуле не бажало змінюватись. Воно опидалося.

Єдиним надійним способом залишалося ходити за ним назирці, дочекатися, доки він буде сам, і тоді вбити його. Роби найпростіше, дурнику.

Проте й з цим виникали проблеми. Найбільшою була та, що я не знов, чи зможу впоратись з цим. Я гадав, що зміг би в гарячці — захищаючи себе або когось, — але холоднокровно? Навіть знаючи, що моя потенційна жертва, якщо його не зупинити, збирається замордувати власну дружину й дітей?

I. якщо я зроблю це, а потім мене схоплять, раніше ніж я встигну втекти у майбутнє, де я Джейк Еппінг, а не Джордж Емберсон? Мене судитимуть, визнають винним і запроторять до штатної в'язниці Шошенк. Саме там я й сидітиму того дня, коли в Далласі уб'ють Джона Ф. Кеннеді.

Але навіть не в цьому ховався абсолютно злий бік цієї справи. Я встав і поспішив через кухню до тієї телефонної будки, яка тут називалася ванною кімнатою, ввійшов до кабінки туалету і сів на унітаз, уперши лоба собі в долоні. Я вирішив, що твір Гаррі правдивий. I Ел так вважав. Імовірно, так воно й було, бо Гаррі перебував на пару градусів поза нормальністю, а притуллені люди менше

схильні видавати за реальність такі фантазії, як убивство молотком цілої родини. І все ж.

«Імовірність дев'яносто п'ять відсотків — це ще не стовідсоткова», — казав Ел, а він же говорив про Освальда. Про єдиного підозрюваного, котрий мусив бути вбивцею, якщо відкинути геть всю ту балаканину про змову, але в Ела все одно залишилися останні сумніви.

У комп'ютерно орієнтованому світі 2011 року легко було б перевірити історію Гаррі, але я цього не зробив. І навіть якщо вона цілком правдива, там могли бути важливі подробиці, які він неправильно передав або зовсім про них не згадав. Такі, що могли підкласти мені свиню. А що, як я прискачу туди їх рятувати, немов якийсь сер Галахад[199], а натомість загину разом з усіма? Це в багатьох різних аспектах змінить майбутнє, але мене не буде в ньому, щоби подивуватись.

Нова ідея зблиснула в голові, та ще й така божевільно зваблива. Я можу розташуватися через дорогу навпроти будинку № 379 по Кошут-стрит, і просто спостерігати. Щоби упевнитися, що це дійсно сталося, але також щоб занотувати всі ті подробиці, які єдиний живий свідок — скалічений хлопчик — міг пропустити. А потім можу поїхати у Лізbon-Фолз, піднятися крізь кролячу нору й моментально повернутися назад у 9 вересня об 11:58. Придбаю «Санлайнер» знову й знову поїду до Деррі, цього разу вже озброєний інформацією. Авжеж, я вже витратив доволі значну частку грошей Ела, але залишилося ще достатньо на прожиття.

Ця ідея притьом вискочила за хвіртку, але спіtkнулася на вулиці, не добігши навіть до першого повороту. Головна мета цієї мандрівки полягає в тому, щоб з'ясувати, який вплив на майбутнє справить урятування сім'ї прибиральника, але якщо дозволити Френку Даннінгу скoїти всі ці вбивства, я цього не дізнаюсь. До того ж я вже приречений на те, щоб зробити все знову, бо коли — якщо — я знову зійду крізь кролячу нору, щоб зупинити Освальда, знову відбудеться перевстановлення. Один раз зле. Два рази гірше. Три рази — просто немислимо.

І ще одне. Рідні Гаррі Даннінга вже раз загинули. То я збираюся змусити їх гинути вдруге? Навіть якщо кожного разу відбувається перевстановлення і вони нічого не знатимуть? А хто може довести, що на якомусь глибшому рівні вони нічого не пам'ятують?

Біль. Кров. Маленька Морквяна Голівка розпласталася на підлозі під кріслом. Гаррі намагається налякати свого батька-психопата іграшковою рушницею «Дейзі»: «Не чіпай мене, татку, а то я тебе застрелю».

Я поплентався назад крізь кухню, затримавшись, щоб поглянути на стілець із жовтим пластиковим сидінням. «Я тебе ненавиджу, стільчику», — повідомив я йому, а вже тоді знову ліг до ліжка.

Цього разу заснув я майже моментально. А коли прокинувся наступного ранку о дев'ятій, у все ще незавішене шторами вікно моєї спальні лилося сонце, самозакохано цвіріньями пташки, і я подумав, що знаю, що робити. Найпростіше, дурнику.

Близько полуудня я начепив краватку, під правильним дженджуристим кутом встановив на голові солом'яного капелюха і допровадив себе до спорттоварів Мехена, де все ще тривав ОСІННІЙ РОЗПРОДАЖ ЗБРОЇ. Продавцеві я сказав, що зацікавлений у придбанні пістолета, бо займаюся нерухомістю і подеколи мушу перевозити доволі великі суми готівки. Він показав мені низку товарів, включно з револьвером «Колт.38 Поліс Спешел». Коштував він \$9.99. Така ціна здалася мені неймовірно дешевою, поки я не згадав, що, згідно з нотатками Ела, придбана Освальдом за поштовим каталогом гвинтівка італійського виробництва коштувала йому менше двадцяти доларів.

—Це добра річ для самозахисту, — сказав продавець, кругонувши відкочений барабан «**клікклікклікклік**». — Гарантую, убивчо точний револьвер на відстані до п'ятнадцяти ярдів, а будь-хто достатньо дурний, щоб ризикнути позбавити вас ваших грошей, підійде набагато ближче.

—Беру.

Я було поліз по мої ненадійні документи, але знову ж таки забув узяти до уваги розслаблену атмосферу тієї неляканої Америки, в якій я зараз жив. Оборудка відбулася таким чином: я заплатив гроші і пішов собі з револьвером. Ніяких паперів, ніякого очікувального періоду. Я навіть не мусив повідомити теперішню свою адресу.

Освальд загорнув свою гвинтівку в ковдру й заховав у гаражі жінки на ім'я Рут Пейн, в домі якої тоді жила Марина. Але, йдучи з револьвером від Мехена, я зрозумів, як він тоді міг почуватися: як той, хто має якусь переконливу таємницю. Як той, хто володіє приватним торнадо.

А дехто, хто мусив би працювати зараз на якісь із фабрик, стирчав у дверях «Тъмяного срібного долара», він стояв там і курив, читаючи газету. При наймені вдавав, що читає. Я не міг би поклястися, що він назирає за мною, але з іншого боку, я не міг би поклястися, що він не займається саме цим.

То був Безпідтяжко.

7

Того вечора я знову зайняв пост біля «Стренда», де афіша закликала: ПРЕМ'ЄРА ЗАВТРА! «ДОРОГА ГРОМУ» (МІТЧЕМ) & «ВІКІНГ» (ДАГЛАС)! І звісно, деррійським цінителям кіномистецтва обіцяно було нові КАРКОЛОМНІ ПРИГОДИ[200].

Даннінг знову пішов на зупинку і сів в автобус. Я цього разу залишився. Навіщо його супроводжувати — я знав, куди він їде. Натомість я вирушив назад до моєї нової квартири, раз у раз озираючись, чи не видно де Безпідтяжка. Ніде його ознак не вбачалося, і я запевнив себе, що проти крамниці спорттоварів він трапився мені на очі випадково. Та й байдуже. Кінець кінцем, він віddaє перевагу «Тъмяному долару». Оскільки фабрики в Деррі працюють за схемою шестиденного робочого тижня, у робітників тут плаваючі вихідні дні. Цьому парубку міг випасти четвер. Наступного тижня він може стирчати біля «Долара» в п'ятницю. Або у вівторок.

Наступного вечора я знову був біля «Стренда» і робив вигляд, ніби вивчаю плакат «Дороги грому» («Роберт Мітчем з гуркотом пре по найпекельнішій дорозі

на землі»), просто тому, що я не мав куди більше піти; до Гелловіну залишалось іще шість тижнів, і я, схоже, увійшов у своїй програмі до фази байдикування. Але цього разу Френк Даннінг замість перейти дорогу в напрямку автобусної зупинки, пішов до

перехрестя трьох вулиць Вітчем, Канзас та Централ-стрит і став там, немов на щось зважуючись. І знову він мав кльовий вигляд: чорні штани, біла сорочка з синьою краваткою й қраткований світло-сірими смужечками піджак спортивного крою. Капелюх сидів у нього на потилиці. Я подумав було, що він збирається завернути до кінотеатру, ознайомитися з найпекельнішою дорогою на землі, тож я би в такому разі індиферентно ретирувався в бік Канал-стрит. Натомість він завернув ліворуч, на Вітчем. Я почув, як він насвистує. Він був добрим свистуном.

Іти за ним не було сенсу; ніяких убивств за допомогою молотка дев'ятнадцятого вересня він скоювати не збирався. Але мені стало цікаво, до того ж я не мав ніяких інших справ. Він увійшов до гриль-бару «Ліхтарник», не такого елітарного, як той, що у «Таун Хаусі», але й зблизька не такого печеристого, як ті, що на Канал-стрит. У кожному містечку є один-два проміжні заклади, де, як рівні, можуть зустрічатися сині й білі комірці, і цей виглядав закладом саме такого типу. Зазвичай у меню там є такі місцеві делікатеси, які змушують випадкових приходнів розгублено чухати собі потилиці. Виявилося, що фірмовою стравою в «Ліхтарнику» було дещо під назвою «Збіранка смаженого лобстера».

Я проминув фасадну вітрину, радше огинаючись, аніж вільно йдучи, і побачив крізь неї, як Даннінг вітається, пробираючись крізь зал. Він потискав руки, когось поплескав по щоці; вхопив капелюх одного з гостей і штурнув його чоловіку, котрий стояв перед боулінг-машиною «Боул Мор»[201], і той його, під схвальні вигуки загалу, вправно вловив. Люб'язний чоловік. Завжди з усіма жартує. Смійся, і весь світ сміятиметься разом з тобою — типу того.

Побачивши, як він сів за найближчий до боулінгу стіл, я вже ледь не пішов звідти. Але відчував спрагу. Саме зараз ковток пива став би мені у пригоді, а між шинквасом «Ліхтарника» й великим столом із суто чоловічою компанією, до якої приєднався Даннінг, пролягав вщерть заповнений публікою зал. Даннінг мене не бачитиме, натомість я зможу назирати за ним у дзеркалі. Не те щоб я сподівався побачити щось надзвичайне.

Крім того, якщо я збираюся жити тут ще шість тижнів, саме час було починати розбудовувати власну причетність до тутешньої громади. Тому я розвернувся і увійшов у звуки бадьористих голосів, підхмеленого сміху і пісні Діна Мартіна «Це кохання»[202]. Офіціантки циркулювали з глиняними кухлями з пивом і тарілками, на яких громадилося те, що певне й було збіранкою смаженого лобстера. І звісно ж, там плавали сволоки сизого диму.

У 1958 році всюди дим.

—Бачу, ви задивляєтесь на той стіл, отой, що там, — промовив голос збоку від моого ліктя. На той момент я вже просидів у «Ліхтарнику» достатньо часу, щоби

замовити собі друге пиво і «юніорську» порцію збіранки смаженого лобстера. Бо вирішив, якщо не покуштую, то завжди чудуватимуся, що ж воно за страва.

Озирнувшись, я побачив мініатюрного чоловічка з гладенько зализаним назад волоссям, круглим обличчям і чорними очима. Скидався він на життєрадісного бурундука.

Ошкірившись, він простягнув до мене свою дитячого розміру долоню. Гологруда русалка на його передпліччі змахнула широким хвостом і примружила одне око.

—Чарлз Фраті. Але можете звати мене Чезом. Всі так роблять.

Я потиснув йому руку.

—Джордж Емберсон, але можете звати мене Джорджем. Усі так роблять також.

Він розсміявся. Я теж. Вважається негарним тоном сміятися з власних жартів (особливо коли вони підліткового кшталту), але є такі спонадливі люди, котрим ніколи не доводиться сміятися самотою. Чез Фраті був якраз із таких. Офіціантка принесла йому пиво, і він підняв кухоль.

—За вас, Джордже.

—Цілком згоден, — відповів я і цокнувся краєчком свого кухля об його.

—Когось там знаєте? — спитав він, дивлячись у дзеркало на великий стіл позаду нас.

—Та ні, — витер я собі піну з верхньої губи. — Просто люди там, схоже, веселяться дужче, ніж всі решта тут.

Чез усміхнувся.

—Це стіл Тоні Трекера. На ньому тільки й того, що не вирізано його імені. Тоні разом зі своїм братом Філом володіє вантажотранспортною компанією. А ще їм належить більше акрів землі в нашему місті і в довколишніх містах також, аніж Картер має пігулок від печінки[203]. Філ тут нечасто з'являється, натомість Тоні майже ніколи не пропустить вечора в п'ятницю і в суботу. Авжеж, має чимало друзів. Їм зажди весело, але ніхто не вміє завдати тону вечірці краще за Френкі Даннінга. Це отой парубок, котрий розповідає анекdotи. Всім подобається добрий приятель Тоні, але люблять вони саме Френкі.

—Ви говорите так, ніби всіх тут знаєте.

—І то багато років. Я знаю більшість людей в Деррі, але вас от не знаю.

—Це тому, що я тільки-но сюди прибув. Нерухомість.

—Цікавитесь нерухомістю. Зрозумів, бізнес.

—Ви правильно зрозуміли. — Офіціантка поставила переді мною тарелю зі збіранкою смаженого лобстера і метнулась геть. Купа на тарелі скидалася на щось збите машиною на дорозі, але запах здіймався запаморочливий, а смакувало воно ще краще. Либо нь, кожний ковток збіранки містив мільярд грамів холестерину, але ніхто у 1958 році таким не переймався, і це заспокоювало. — Допоможіть мені, — запросив я його.

—Ні-ні, це все ваше. Ви з Бостона? Нью-Йорка?

Я знизав плечима, і він розсміявся.

—Граємо скритного, еге ж? Я вас не ганю, колего. Довгий язик судна топить. Але маю доволі самоочевидну здогадку, з якою саме метою ви тут.

Я застиг з недонесеною до рота виделкою смаженого лобстера. У «Ліхтарнику» було тепло, але в мене раптом взялася морозом шкіра.

—Справді?

Він нахилився ближче. Я відчув запах «Віталісу» від його напомадженого волосся і «Сен-Сен» в його віддиху.

—Якщо припушту, що мета — це ділянка під мол, я влучив?

У мене просто з душі спало. Ідея, що я в Деррі за тим, щоби підшукати вигідне місце для розбудови торгівельного центру, ніколи не спадала мені на думку, а яка ж слушна ідея. Я підморгнув Чезу Фраті.

—Нічого не можу стверджувати.

—Ні-ні, звісно, що ви не можете. Бізнес є бізнесом, я сам так завжди кажу. Облишмо цю тему. Але якщо ви коли-небудь зважуватимете, чи не запросити до доброї справи декого з місцевих провінціалів, я радо вас вислухаю. І, просто аби довести вам, що серце маю відкрите, я подарую вам невеличку наводку. Якщо ви ще не оглядали стару ливарню Кіченера, то обов'язково мусите. Перфектна ділянка. А щодо молів? Ви знаєте, що таке моли, синку мій?

—Привіт із майбутнього, — сказав я.

Він пістолетом наставив на мене палець і підморгнув. Я знову розсміявся, просто не міг утриматись. Почаси це було полегшення від того, що врешті знайшовся в Деррі хоч один дорослий, який не забув, як то воно — бути дружелюбним із незнайомцем.

—Куля точно в лунку.

—Чезе, а хто володіє землею під старою ливарнею Кіченера? Брати Трекер, я гадаю?

— Я сказав, що вони володіють більшою частиною земель навколо, але ж не всією,

— він опустив очі на свою русалку. — Міллі, чи варто мені казати Джорджу, хто володіє тією першосортною, зонованою під бізнес нерухомістю, що розташована всього лише за милю від центру нашого мегаполіса?

Міллі вихнула лускатим хвостом, гойднула своїми цицями-бруньками. Щоб досягти цього ефекту, Чез Фраті не стискав руку в кулак; здавалося, м'язи на його передпліччі рухаються самі собою. Гарний трюк. Я загадався, а чи не вміє він часом і кроликів виймати з капелюха.

—Гаразд, милочко, — він знову подивився на мене. — Наразі це земля вашого широго візваві. Я купую найкраще, залишаючи братам Трекерам решту. Бізнес робиться так, як він мусить робитися. Можу я вручити вам мою бізнес-карту, Джордже?

—Неодмінно.

Він вручив. На картці був простий напис: ЧАРЛЗ «ЧЕЗ» ФРАТІ. КУПІВЛЯ І ПРОДАЖ. Я поклав її собі до кишені сорочки.

— Якщо ви знаєте всіх тих людей і вони вас знають, то чому тоді ви не там, з ними, а натомість сидите в барі, за шинквасом, з дебютантом, котрий вперше завітав до цього закладу? — запитав я.

Він явно здивувався, а потім знову розвеселився.

— А чи ви, у поїзді народившись, на рейки випали, колего?

— Просто новачок у місті. Ще не в курсі тутешніх привідних пасів. Не варто мене ганити.

— І не збираюся. Вони ведуть зі мною бізнес, бо я володію половиною довколишніх кемпінгів, обома міськими кінотеатрами і драйв-іном, одним із банків і всіма ломбардами у східному й центральному Мейні. Але вони не їдять і не п'ють зі мною, не запрошують мене до себе ні додому, ні до їхнього заміського клубу, бо я людина тамтого Племені.

— Щось ви мене заплутали.

— Я єврей, колего.

Він побачив вираз моого обличчя й виширився.

— А ви й не здогадалися. Навіть коли я відмовився скуштувати вашого лобстера, ви не здогадалися. Я розчулений.

— Я просто намагаюся зрозуміти, в чому полягає різниця між вами.

Він зареготав так, ніби тільки-но почув найкращий у цьому році жарт.

— Тоді ви не в поїзді, а під капустяним листом народилися, колего.

У дзеркалі щось розповідав Френк Даннінг. З широко усміхненими обличчями його слухали Тоні Трекер з приятелями. Коли там вибухнув залп реготу, я зачудувався, чи, бува, не розповів він їм щойно анекдот про трьох чоронозадих, які застригли в ліфті, а може, щось іще більш забавно-сатиричне — наприклад, про трьох жидів на гольф-полі.

Чез перехопив мій погляд.

— Авжеж, Френк вміє правити вечіркою. А знаєте, де він працює? Та ні, ви ж новачок в місті, я зовсім забув. У маркеті «Централ-стрит». Він там старший різник. А також хазяїн половини всього їх бізнесу, хоча воліє про це не розводитися. І знаєте, ще що? Причина, завдяки якій цей бізнес тримається й дає прибуток, бодай наполовину також криється в нім. Дами тягнуться до нього, як ті бджоли до меду.

— Невже, справді?

— Йо, і джентльменам він також до вподоби. А так буває не завжди. Чоловіки не завжди жалують тих, котрих люблять дами.

Це змусило мене згадати про фіксацію моєї екс-дружини на Джонні Деппі.

— Але тепер все не так, як колись було, коли він міг пити з компанією аж до закриття, а потім ще до світанку грati з ними в покер у вантажному депо. Тепер він випиває хіба що кухоль пива — іноді два, — а там і за двері. Ось самі побачите.

Це була та поведінкова схема, яку я пізнав на власному досвіді зі спорадичних намагань Кристі контролювати кількість нею випитого, замість того, щоб покінчити з алкоголізмом враз і назавжди. Якийсь час це працює, проте рано чи пізно вона завжди зривалася на всю котушку.

—Проблеми з алкоголем? — спітав я.

—Щодо цього не знаю, але він точно має проблеми з витримкою. — Чез подивився на татуювання на своєму передпліччі. — Міллі, ти коли-небудь звертала увагу на те, що багато жартунів мають якусь червоточину?

Міллі вильнула хвостом. Чез уроčисто подивився на мене.

—Бачите? Такі жінки завжди все розуміють. — Він скрадливо пригостився лобстером і кумедно поводив з боку в бік очима. Вельми забавний чоловічок, мені й на думку не могло спасти, що він може бути не тим, кого з себе вдає. А втім, як уже встиг про це непрямо натякнути сам Чез, я тримався дещо наївних поглядів. Звісно, як для Деррі. — Тільки не кажіть цього ребе Схропшнеру.

—Зі мною ваша таємниця у безпеці.

Тим часом за столом Трекера всі підсунулися ще ближче до Френка, той видавав черговий анекдот. Він належав до того типу людей, у котрих активно говорять ще й руки. Мав великі долоні. Легко було собі уявити затиснутий в одній з них держак молотка «Майстерник»[204].

—У старших класах то було щось жахливе, суцільні бешкети та хохми, — повідав Чез. — Ви слухаєте парубка, котрий знає, що каже, бо я ходив до консолідований окружної школи разом з ним. Але переважно тримався подалі віднього. Покарання на нього сипалися навпереди. І завжди за бійки. Очікувалося, що він вступатиме до

Мейнського університету, але від нього завагітніла одна дівчина, отже, все натомість закінчилося шлюбом. Але десь за пару років після того вона забрала дитину й накивала п'ятами. Мабуть, то було мудрим рішенням, коли знати, яким він тоді був. Френкі того типу хлопець, котрого могло виправити, либо ні, аби він повоював з німцями чи япошками — щоб вивіялася геть ота його скаженість, розумієте. Проте його визнали непридатним до військової служби за категорією 4-F. Я ніколи не чув, через що саме. Плоскостопість? Шуми в серці? Високий тиск? Хтозна. Та вам, мабуть, нецікаво слухати усі ці старі плітки.

—Навпаки, — запевнив я, — мені цікаво. — Ще б пак. Я завітав до «Ліхтарника» зволожити собі свисток, а натомість наткнувся на золоту жилу. — Скуштуйте ще лобстера.

—Викручуєте мені руки, — мовив він і кинув шматок собі до рота. Жуючи, він кивнув великим пальцем на дзеркало. — А чом би й не оскоромитись? Лише погляньте на тих парубків, отам — половина з них католики, а наминають біфштекси і бекон з латуком та помідорами, ще й сендвічі-субмарини з ковбасою. І це в п'ятницю! Хоча б хтось тут зважає на релігію, колего?

—Ви мене підловили. Я й сам також відпав від методистської церкви. Як здогадуюся, містер Даннінг так і не отримав бодай якоїсь вищої освіти, еге?

—Ніякої, бо на той час, коли його перша дружина вчинила ту опівнічну втечу, він якраз здобував вчений ступінь з нарізання м'яса і сягнув у цій справі великих успіхів. Атож, потрапляв був і в ще деякі неприємності — і випивка в тому також була винна, як я чув, люди жахливі пліткарі, знаєте, а тому, хто тримає ломбарди, всяке доводиться вислуховувати — та врешті містер Волландер, так звали тодішнього хазяїна маркету, отже, він посадив перед собою другяку Френкі й

провів з ним розмову голландського дядечка[205]. — Чез похитав головою і з'їв іще шматок лобстера. — Якби Бенні Волландер якось міг дізнатися, що на той час, коли закінчиться те корейське лайно[206], Френкі Даннінг володітиме половиною його старого бізнесу, у нього б напевне інсульт трапився. Добре, що ми не можемо зазирати в майбутнє, хіба ні?

—Авжеж, це багато б чого ускладнювало.

Увійшовши в оповідацький раж, Чез розпащів, тож, коли я попрохав офіціантку принести ще пару пива, він не сказав «ні».

—Бенні Волландер пояснив Френкі, що той найкращий підмайстер різника з усіх, яких він лишень коли-небудь мав, але якщо він хоч раз іще встригне в неприємності з копами — іншими словами, полізе в бійку тільки тому, що хтось десь не так перднув — він його вижене. Розумному достатньо й слова, як то кажуть, і Френкі посерйознішав. Оскільки з часу втечі його першої дружини тоді вже минуло пару років, він на підставі полишення нею родини оформив собі розлучення, а невдовзі одружився знову. Війна тоді ще йшла повним ходом, і перед ним був гарний вибір дам — вам варто знати, що він має неабиякий шарм, а більшість конкурентів наразі перебували за морем, — але він зупинив свій вибір на Доріс Мак-Кінні. Вродлива була дівчина.

—Гадаю, і зараз є, — докинув я.

—Ваша правда, колего. Гарна, як картинка. У них трійко чи четверо дітей. Хороша сім'я. — Чез знову нахилився ближче. — Але Френкі й зараз вряди-годи втрачає врівноваженість, і, мабуть, саме це відбилося на його дружині, коли її навесні бачили в церкві з синцями на обличчі, а через тиждень вона вже виставила його за двері. Він

тепер живе у мебльованих кімнатах, в найближчому, який тільки знайшовся, до його садиби готелі. Надіється, що вона прийме його назад, я так собі це уявляю. І рано чи пізно вона так і зробить. Він має той іще шарм — упс, погляньте-но, а що я вам казав? Котик ретирується.

Даннінг підвівся. Решта чоловіків припрошували його, щоб сів знову, але він тряс головою, показуючи собі на годинник. Дозволивши потрапити собі в горло останньому ковтку пива, він нахилився й поцілував у лисину одного з чоловіків. У решти друзів це викликало схвальній, на весь зал, регіт, і на цій хвилі Даннінг сковзнув у напрямку дверей.

Проходячи повз Чеза, він ляснув його по спині, промовивши:

—Тримай носа чистим, Чеззі, він в тебе задовгий, легко брудниться.

І зник. Чез подивився на мене. Подарував мені усмішку байдорого бурундучка, але очі його не сміялися.

—Хіба не чудило?

—Авжеж, — погодився я.

Я належу до тих людей, котрі не зовсім певні, що саме вони думають, допоки того не запишуть, тому більшу частину вікенду я провів, занотовуючи, що я бачив у Деррі, що зробив і що планую зробити. Нотатки розрослися до пояснень, чому і яким чином я дістався Деррі, тож у неділю я зрозумів, що розпочав роботу

занадто велику для кишеневого блокнота й кулькової авторучки. У понеділок я вийшов з хати й купив собі портативну друкарську машинку. Я збирався сходити до місцевого магазину офісного обладнання, але, зауваживши на столі картку Чеза Фраті, я натомість пішов до його закладу. Ломбард — величезний, майже як універмаг — містився на Істсайд- драйв. Над дверми, як то велить традиція, висіли три золотих кулі, проте було там також і дещо інше: гіпсова русалка з грайливо задертим хвостом і примурженим оком. Проте, оскільки ця перебувала на очах у публіки, на ній був бюстгальтер. Самого Фраті на місці не виявилося, але я придбав за дванадцять доларів чудову машинку «Сміт-Корона»[207]. Клерка я попрохав передавати вітання містерові Фраті, сказати, що заходив Джордж, агент з нерухомості.

—Радо зроблю це, сер. Бажаєте залишити вашу картку?

Чорт. Давно пора було собі замовити, що означало знову ж таки візит до магазину офісного обладнання.

—Залишив їх в іншому піджаку, — пояснив я, — але, гадаю, він мене й так пам'ятає. Ми випивали разом у «Ліхтарнику».

Того ж дня мої нотатки почали розростатися.

10

Я звик до літаків, котрі заходили на посадку прямо в мене над головою. Я домовився про постачання газети й молока: пляшки з товстого скла ставили прямо під поріг. Як і те кореневе пиво, що його під час моого першого візиту в 1958 рік налив мені Френк Анічетті, молоко це було на смак неймовірно цілісним, просто розкішним. Вершки смакували ще краще. Я не знав, чи вже винайшли немолочні жирові наповнювачі, і не мав наміру цього з'ясовувати. Навіщо, коли є те, що є.

Летіли дні. Я перечитував записи Ела Темплтона про Освальда і міг уже цитувати з них цілі довгі пасажі просто з пам'яті. Я ходив до бібліотеки, де читав про вбивства і зникнення, що тероризували Деррі у 1957 й 1958 роках. Я шукав історії про Френка Даннінга і його знамениту запальну вдачу, але не знайшов жодної; якщо він і потрапляв хоч раз під арешт, то повідомлення про це не потрапило до газетної колонки «Поліцейська хроніка», яка залишалась стандартного розміру в усі дні, окрім понеділка, коли займала цілу шпалту, подаючи звіти про всі бешкети, що відбулися за вікенд (більшість їх койлися після закриття барів). Єдина згадка про батька прибиральника, на яку я натрапив, стосувалася благодійного заходу у 1955 році. Тієї осені маркет «Централ-стрит» пожертвував десять відсотків своїх прибутків Червоному хресту на допомогу постраждалим від ураганів Конні й Діана, що перед тим налетіли на Східне узбережжя, убивши дві сотні душ і викликавши потопи, які спричинили серйозні руйнування в Новій Англії. Була там також і фотографія батька Гаррі, на якій він вручав голові регионального осередку Червоного Хреста ненормально великого розміру чек. Даннінг на ній сяяв сuto голлівудською посмішкою.

Я більше не робив походів на закупи до «Централ-стрит», але два вікенди — останній у вересні і перший у жовтні — я присвятив стеженню за улюбленим різником Деррі після закінчення його скороченої суботньої зміни за прилавком. Для цього у відділку «Герца» при аеропорті я взяв в оренду непримітний

«Шевроле». Для стеження, вирішив я, мій «Санлайнер» виглядає трохи занадто екстравагантним.

Першої суботи він їздив на блошиний ринок до Бруера[208] на своєму «Понтіаку», яким рідко користувався в робочі дні, тримаючи його у помісячно оплачуваному гаражі. У неділю він поїхав до свого дому на Кошут-стрит, забрав дітей і повіз їх в «Аладін» на подвійний сеанс діснейських мультиков. Навіть здаля було помітно, яким знудженим виглядав Трой, як перед сеансом, так і щойно вийшовши з кінотеатру.

Даннінг не заходив до хати ні тоді, коли забирає дітей, ні тоді, коли привіз їх назад. Приїхавши по них, він посигналив, а повертаючи, просто висадив на тротуар і дивився їм услід, поки всі четверо не зникли в будинку. Навіть після того він не одразу поїхав геть, а закурив сигарету і ще якийсь час сидів за кермом свого «Боневілла»[209], що працював на холостому ходу. Можливо, сподівався, що захоче вийти, побалакати красуня Доріс. Упевнившись, що дружина не вийде, він розвернувся на сусідській під'їзній алеї і рвонув з місця так різко, що аж колеса завищали, залишаючи по собі сизий димок.

Я зіщулився за кермом своєї винайнятої автівки, хоча дарма непокоївся. Проїжджуючи повз мене, він навіть не поглянув у мій бік, а коли віддалився на значну відстань, на Вітчем-стрит, я рушив за ним слідом. Він повернув машину в гараж, зайшов до «Ліхтарника», випив у майже безлюдному барі один кухоль пива, а тоді вже, з похиленою головою, поплентався на авеню Милосердя до мебльованої квартири Едни Прайс.

Наступної суботи, четвертого жовтня, забравши дітей, він повіз їх до Ороно, міста миль за тридцять від дому, на футбольний матч у Мейнському університеті[210]. Я припаркувався там на Стілвотер-авеню і чекав, поки закінчиться гра. Дорогою назад вони зупинилися пообідати у «95»[211]. Я припаркувався на дальньому кінці стоянки і чекав, поки вони вийдуть, міркуючи, яке, либо нуль, нудне життя має приватний детектив, зовсім не схоже на те, що нам показують в кіно.

Коли Даннінг доставив дітей додому, на Кошут-стрит уже заповзав присмерк. Трою футбол явно сподобався більше за пригоди Попелюшки; він вилазив із батьківського «Понтіака» усміхнений, розмахуючи прапорцем «Чорних ведмедів» [212]. Тугга з Гаррі теж тримали в руках прапорці й виглядали збудженими. А от Еллен навпаки. Вона міцно спала. Даннінг на руках доніс її до дверей будинку. Цього разу на порозі з'явилася ненадовго місіс Даннінг — тільки щоб перейняти маленьку дівчинку в свої руки.

Даннінг щось сказав Доріс. Її відповідь йому, схоже, не сподобалася. Відстань була завеликою, щоб зрозуміти щось з виразу його обличчя, але, говорячи, він кивав пальцем. Вона його вислухала, похитала головою, відвернулась і зайшла всередину. Він постояв ще пару секунд, а потім зірвав з голови капелюха й хльоснув ним собі об стегно.

Все це було цікавим — ілюструвало їхні стосунки, — проте слабо допоміжним. Не тим, чого я шукав.

Те я отримав наступного дня. Тієї неділі я вирішив зробити тільки два розвідувальних рейди, побоюючись, що навіть у темно-коричневій орендованій автівці, яка майже зливалася з пейзажем, робити більше ризикова справа. За першим разом я не побачив нічого й вирішив, що він, мабуть, не виходитиме надвір весь день, а чом би й ні? Погода була сірою, сіялася мжичка. Сидить, либонь, у загальній вітальні та дивиться спортивні передачі по телевізору разом з іншими квартирантами, і геть усі палять, як димогони.

Але я помилявся. Тільки-но під час моого другого рейду я вийхав на Вітчес-стрит, як побачив його. Він пішки йшов у бік середмістя, втягнений сьогодні в джинси, вітрівку і водостійкий капелюх із широкими крисами. Я його обігнав і став на Мейн-стрит десь за квартал від його гаража. За двадцять хвилин я вже їхав услід за ним з міста в західному напрямку. Рух на дорозі був млявим, і я тримався далеко позаду.

Його метою виявився цвінттар Лонгв'ю, за дві милі після кінотеатру Деррійський драйв-ін. Він зупинився навпроти квіткарських яток і, проїжджаючи повз них, я побачив, як він купує там у літньої леді, котра впродовж усієї трансакції тримала над ними обома чорну парасольку, два кошики осінніх квітів. У люстерко заднього огляду я побачив, як він ставить кошики на пасажирське сидіння своєї машини, сідає за кермо і завертає до цвінтаря.

Я розвернувся і поїхав назад до Лонгв'ю. Якийсь ризик у цьому був, але я мусив ним знехтувати, бо це здавалося доречним. На тамтешній стоянці було пусто, якщо не рахувати двох пікапів із накритим брезентом знаряддям для ландшафтних робіт та роздовбаного автонавантажувача, придбаного напевне десь на армійському розпродажі. Ані сліду «Понтіак» Даннінга. Я проїхав через стоянку до гравійної дороги, що вела в глиб цвінтаря, величезного, пагірчастого, який займав не менш як дюжину акрів.

Вже на території цвінтаря від головної дороги відгалужувалися менші алеї. З улоговин і заглибин повз низовий туман, мрячка погустішала, переходячи в дощ. Не вельми гожий день для відвідин дорогих покійників, взагалі-то, і тому зі своїми Даннінг перебував там наодинці. Легко було помітити його «Понтіак», що стояв на одному з бічних узвозів. Даннінг поставив по кошику квітів на дві сусідні могили. Там його батьки, припустив я без особливої зацікавленості. Я розвернув машину, залишивши його самого на цвінтарі.

На той час, коли я дістався до своєї квартири на Гаррис-авеню, Деррі вже обложило першим жорстким осіннім дощем. У середмісті мусить розбухнути канал і монотонний химерний плескіт, що долинає қрізь бетон у Нижньому місті, стане ще чутнішим, ніж завжди. Схоже, індіанському літу вже край. Але я цим не переймався. Я відкрив свій блокнот, перегорнув сторінки майже до кінця і, знайшовши нарешті чистий аркуш, записав: 5 жовтня, 15:45, Даннінг на цвінтарі. Лонгв'ю кладе квіти на могили батьків (?). Дощ.

Я знайшов, що шукав.

Розділ 8

Упродовж тих тижнів, що залишалися до Гелловіну, містер Джордж Емберсон обстежив майже кожну зоновану під комерційне використання ділянку в Деррі й довколишніх містечках.

Я чудово розумів, що за той час, який маю, мене не почнуть сприймати тут як свого, але хотів, аби місцеві мешканці звикли до виду моого червоного кабріолета «Санлайнер», як до деталі тутешнього пейзажу. «Оно поїхав отої парубок, агент з нерухомості, він уже майже місяць тут крутиться. Якщо він дійсно знається на тому, чим займається, декому можуть світити грубі гроші».

Коли мене хтось питав, що саме я шукаю, я лише усміхався й підморгував. Коли мене питали, скільки я ще тут пробуду, я відповідав: «Важко сказати». Я вивчив географію цього міста і почав орієнтуватися у вербальний географії 1958 року. Наприклад, запам'ятав, що «війна» означає Другу світову війну, натомість «конфлікт» — це війна в Кореї. На щастя, обидві вже закінчилися. Занепокоєння в людей викликала Росія та так звана «нерівність у ракетному озброєнні», але не сильне. Людей непокоїла юнацька злочинність, але також не дуже. Тривала рецесія, але люди бачили й гірші часи. Торгуючись, абсолютно нормальним було сказати, що ти когось «пережидував» (або «перециганив»). Серед дешевих дрібних цукерок ще були «горошинки», «воскові губки» та «негритосики»[213]. На Півдні панував закон Джима Кроу[214]. У Москві покриував свої погрози Микита Хрушчов. Президент Айзенгавер у Вашингтоні дзижчав своє «не занепадаймо духом».

Уже невдовзі після розмови з Чезом Фраті я вирішив дійсно оглянути ливарню Кіченера. Покинутий завод займав великий довгий порослий бур'яном пустир на північній околиці міста, і дійсно, виглядало на те, що, коли сюди дотягнеться подовження шосе «Миля за хвилину», ця ділянка може стати чудовим місцем для торгівельного центру. Але на день мого туди візиту — коли дорога перетворилася на вбивчу для кардана діку бруківку, я залишив машину і вирушив далі пішки — вона виглядала, мов руїни якоїсь древньої цивілізації: «Дивіться на мої творіння, ви, могутні, і тремтіть»[215]. Купи цегли й іржаві уламки старих механізмів стирчали з високої трави. Посередині лежав давно завалений димар з вогнетривкої цегли, його закопчене величезне жерло зяяло темрявою. Нахиливши голову й трохи згорбившись, я міг би до нього запросто ввійти, а я аж ніяк не скидався на коротуна.

Чимало чого я побачив у Деррі впродовж тих тижнів перед Гелловіном, я достатньо прочув Деррі. Постійні мешканці були зі мною ввічливими, проте — за єдиним винятком — ніколи не товариськими. Винятком залишався Чез Фраті, і, озираючись назад, я дивуюся, чому та його спонтанна відвертість не здалася мені дивною, але ж я тоді цілком переймався думками про важливіші речі, і Фраті зовсім не здавався мені кимсь надто важливим. Я собі думав: ««Іноді життя просто зводить тебе з дружелюбним парубком, от і все», та й поготів. Природно, я уявлення не міг мати, що Фраті був приставлений до мене чоловіком на ім'я Білл Теркотт.

Білл Теркотт, він же Безпідтяжко.

Беві-з-греблі казала, що, на її думку, погані часи в Деррі минулися, проте чим довше я роздивлявся по місту (і чим глибше прочував його — це головне), тим дужчало в мені враження, що Деррі не таке, як інші. З Деррі щось було негаразд. Я спершу намагався запевнити себе, що справа тут у мені, а не в місті. Я був людиною позасистемною, тимчасовим бедуїном, отже, будь-яке місце я мусив би відчувати бодай трохи чужим, дещо викривленим — як ті, схожі на важкі сновидіння міста, що їх описує в своїх романах Пол Боулз[216]. Спершу це здавалося переконливим, але минали дні, я продовжував досліджувати моє нове довкілля, і моя переконаність слабшла. Я навіть почав ставити під сумнів твердження Беверлі Марш, що погані часи минулися, і уявляв собі (в ті ночі, коли не міг заснути, а таких було доволі), що вона теж в цьому сумнівалася. Чи не помітив я тоді зернятка непевності в її очах? Виразу людини, котра сама не зовсім вірить, хоча й дуже хоче вірити? Чи навіть потребує віри?

Щось зле, щось погане.

Деякі порожні будинки, що, здавалося, лупляться на тебе очима людей, котрі страждають на якусь жахливу хворобу мозку. Порожня стодола за містом, двері сінника повільно відчиняються й зачиняються там на іржавих завісах, спершу являючи темряву, потім ховаючи її, а тоді знову її являючи. Чийсь потрощений паркан на Кошут-стрит, всього за квартал від будинку, де жила місіс Даннінг з дітьми. Мені той паркан немов показував, як щось — чи хтось — метнулося крізь нього й шубовснуло донизу, в Пустовище. Порожній ігровий майданчик з каруселькою, що повільно обертається, хоч і нема там дітей, котрі б її підштовхували, і вітру хоча б трохи помітного, який би її крутив, теж нема. Одного дня я побачив, як каналом, а далі в тунель під Канал-стрит, проплив грубо різьблений Ісус. Довжину мав зо три фути. І зуби виглядали з-за викривлених у гидливій усмішці губ. Тернова корона дженджуристо посаджена набакир дугою перехоплювала йому лоба; криваві слози було намальовано під його фатально білими очима. Він скидався на ідола культу джу- джу[217]. На так званому Мості Поцілунків у Бессі-парку серед написів, що декларували шкільній патріотизм та невмирущє кохання, хтось вирізав слова: СКОРО Я ВБ'Ю МОЮ МАТІР, а трохи нижче хтось дописав: СКОРШЕ БО ВОНА ПОВНА ФОРОБИ. Якось надвечір, ідучи східним краєм Пустовища, я почув жахливе верещання і, скинувши очі, побачив силует якогось висушеного чоловіка, котрий стояв неподалік, на залізничній платформі GS & WM[218]. В його руці здіймався й падав дрючик. Він щось бив. Виск припинився, і я подумав: ««Там був собака, і він його прикінчив; він притягнув собаку туди на мотузяній шворці й забив до смерті». Абсолютно ніяк мені було про це дізнатися, звісно, а тим не менше, я це точно знав. Я й тоді був цього певен, і зараз також.

Щось зле.

Щось погане.

Чи мають усі ті речі стосунок до історії, яку я розповідаю? Історії батька прибиральника і Лі Гарві Освальда (того дрібного тхора з усмішечкою типу «я знаю таємницю» й сірими очима, які ніколи не зустрічаються з твоїми)? Напевно я не знаю, але можу сказати вам ще одну річ: там було щось, всередині того

поваленого димаря на місці колишньої ливарні Кіченера. Не знаю, що саме, і знати не бажаю, але перед жерлом тієї труби я бачив купу обгрізених кісток і крихітний пожований нашийник з дзвіночком. Нашийник, що очевидно належав улюбленному кошеняті якоїсь дитини. А всередині труби — у самій глибині її нутрощів — щось ворушилося й форкало.

«Заходь і побачиш, — здавалося, шепоче мені у голові те щось. — Не зважай на все те, Джейку. Заходь у гості. Тут час нічого не значить; тут час просто спливає геть. Ти ж знаєш, що сам цього хочеш, ти знаєш, що тобі цікаво. Можливо, тут навіть є ще одна кроляча нора. Ще один портал».

Можливо, він там дійсно був, але мені не віриться. Я гадаю, там, всередині, ховалося Деррі — все те зло, що було в нім, все, що набакир, ховалося в тій трубі. Залягало у сплячці. Дозволяло людям повірити, що погані часи минулися, чекало, поки вони розслабляться і забудуть, що взагалі були колись погані часи.

Я поспішив звідти забратися і до тієї частини Деррі ніколи більше не повертаєсь.

3

Одного дня серед другого тижня жовтня — на той час дуби і в'язи вздовж Кошут- стрит уже буяли золотом і червінню — я ще раз відвідав недіючий Рекреаційний центр Західного берега. Жоден наділений самоповагою полювач на нерухомість не знехтував би повним дослідженням можливостей такого першокласного об'єкта, отже, я звернувся з запитаннями до кількох мешканців тієї вулиці, на що був раніше цей центр схожим усередині (на його дверях, звісно, висів замок) та коли його було закрито.

Одною з тих, з ким я поговорив, була Доріс Даннінг. ««Гарна, як картинка», — сказав про неї Чез Фраті. Загалом безсенсова фраза-кліше, але в даному випадку правдива. Роки позначилися делікатними рисочками навколої її очей і глибшими в кутиках губ, але вона мала бездоганну шкіру й чудову повногруду фігуру (у 1958 році, в золоту пору Джейн Менсфілд[219], великі груди вважалися привабливими, а не брутальними). Балакали ми на ганку. Запросити мене в порожню хату, коли діти в школі, було б неправильним і безсумнівно стало б темою для сусідських пліток, особливо зважаючи на те, що її чоловік «жив окремо». В одній руці вона тримала ганчірку, а в другій сигарету. З кишені її фартуха стирчала пляшка меблевої політури. Як і більшість мешканців Деррі, говорила вона ввічливо, але прохолодно.

Так, підтвердила вона, коли Рекреаційний центр іще діяв, це було гарне місце для діток. Дуже зручно було мати поблизу таке місце, куди вони могли піти після школи і гасати там досхочу. Ігровий і баскетбольний майданчики їй видно було з кухонного вікна, і дуже сумно бачити, що там тепер порожньо. Вона сказала, що, на її думку, Центр було закрито через бюджетні скорочення, але те, як метнулися в неї очі, як вона підібгала губи, підказало мені дещо інше: заклад було закрито під час того періоду вбивств і зникнень дітей. Бюджетні причини могли відігравати якусь роль, але другорядну.

Я їй подякував і вручив одну з моїх нещодавно видрукуваних бізнес-карточок. Вона її взяла, розсіяно мені посміхнулась і причинила двері. Тихенько їх закрила, не затріснула, але я почув з-за них брязк і зрозумів, що вона замкнулась на ланцюжок.

Я гадав, що той Центр, хоч він мені й не вельми подобався, може прислужитися, коли настане Гелловін. Якихось особливих проблем з проникненням усередину я не очікував, а з котрогось з його фасадних вікон певне відкривався гарний вид на вулицю. Даннінг прибуде не пішки, а радше за все машиною, але ж я її впізнаю. Згідно з твором Гаррі, це буде після настання темряви, але на вулиці є ліхтарі.

Звісно, така виднота обосічна. Якщо він не буде цілком зациклений на тому, що збирається зробити, Даннінг майже напевне побачить мене, коли я до нього бігтиму. Я маю револьвер, але той вбивчо точний лише до п'ятнадцяти ярдів. Мені треба підібратись до нього ще ближче, перш ніж я наважусь на постріл, бо під ніч Гелловіну по Кошут-стрит безсумнівно тинятиметься повно крихітних привидів та гоблінів. До того ж я не можу залишатись у засідці, чекаючи, поки він увійде в будинок, бо, згідно з твором, відлучений від сім'ї містер Даннінг береться там зразу за свою справу. На той час, коли Гаррі виходить з туалету, там уже всі лежать на підлозі і всі вони, окрім Еллен, уже мертві. Якщо я зволікатиму, мене може чекати те саме видовище, яке побачив Гаррі: мозок його матері на оббивці дивана.

Не заради того я промандрував більш ніж крізь півстоліття, щоб урятувати лиш одного з них. А що, як він побачить мене, коли я бігтиму? Я буду з револьвером, він з молотком — можливо, викраденим з шухляди з інструментами у тому готелику, де він винаймає квартиру. Якщо він побіжить на мене, це добре. Я буду, мов той клоун на родео, що відволікає бика. Я дурнувато скакатиму й галасуватиму, поки він достатньо не наблизиться, а тоді всаджу йому парочку зарядів у груди.

Припускаючи, що я буду в змозі натиснути на гачок, тобто.

І припускаючи, що револьвер не підведе. Я з нього стріляв для перевірки у гравійному кар'єрі за містом, і він здався мені цілком годящим. але ж минуле таке опірне.

Воно не бажає змінюватись.

4

У процесі подальших міркувань я додумався, що може знайтися навіть краще місце для моєї гелловінської засідки. Трохи везіння мені потрібно, але, либоń, не так вже й багато. «Бачить Бог, нерухомості повно на продаж у цих місцях», — сказав бармен Фред Тумі у перший мій вечір у Деррі. Мої розвідки це лише підтвердили. Невдовзі після серії тих убивств (і після великого потопу 1957 року, не забуваймо також про це), схоже, півміста було виставлено на продаж. У якомусь більш дружелюбному містечку такому потенційному покупцеві, як я, либоń, уже вручили б ключ від міста й подарували розгульний вікенд з Міс Деррі.

Одну вулицю я поки ще не встиг розвідати — Ваймор-лейн, яка пролягала за квартал від Кошут-стрит. Це означало, що задні двори тамтешніх садиб мусять стикатися з задніми дворами тих, фасади яких дивляться на вулицю Кошути. Перевірити було неважко.

Дім на Ваймор-лейн під номером 206, котрий стояв прямо проти того, де жили Даннінги, виявився заселеним, а от сусідній ліворуч, № 202, був схожий на пусту молитву того, хто залишився без відповіді. Свіжа сіра фарба, новенький гонт, проте віконниці зачинені наглухо. На недавно заметеному моріжку стояв жовто-зелений щиток з оголошенням, які мені вже не раз траплялись на очі по всьому місту: ПРОДАЄТЬСЯ СПЕЦІАЛІСТАМИ З ЖИТЛОВОЇ НЕРУХОМОСТІ ДЕРРІ. Оголошення запрошуvalо мене звернутися до спеціаліста Кіфа Гейні, щоб обговорити умови продажу в кредит. Я такого наміру не мав, але заїхав своїм «Санлайнером» на свіжозаасфальтовану доріжку (хтось дуже старався продати цю садибу) і пішов на заднє подвір'я з високо піднятою головою, плечі розправлені, поважний, як чорт мене забираї. Я відкрив для себе багато чого, досліджуючи мое нове довкілля, і одним з моїх відкриттів було те, що, якщо ти десь поводишся так, ніби маєш там повне право перебувати, всі вважають, що так воно й є.

Траву на задньому дворі було акуратно підстрижено, опале листя відгорнуто граблями, щоб показати оксамитову зелень. Під піддашком гаража стояла ручна косарка з ротаційними ножами, акуратно обгорнутими шматками зеленого брезенту. Біля ляди льоху містилася собача будка, напис при якій демонстрував Кіфа Гейні з якнайкращого боку вигадливості: ЦЕ ДОМИК ДЛЯ ВАШОГО ЦУЦИКА. Всередині будки ховалися невикористані мішки для листя й садовий совок, поверх якого лежали ножиці для підстригання живоплоту. У 2011 році ці інструменти зберігали б під замком; у 1958-му комусь вистачило лише подбати про те, щоб їх не мочило дощем, та й поготів. Я був певен, що дім замкнуто, але й нехай. Я не мав наміру туди вlamуватися.

У дальнім кінці заднього двору садиби № 202 живопліт сягав висоти приблизно футів шість. Іншими словами, був трішки нижчим за мій зріст, і, хоча ріс він щільно, тому, хто не злякається кількох можливих подряпин, легко вдастися крізь нього продертися. Найкращим з усього було те, що, дійшовши до дальнього правого кутка двору, за гаражем, я з'ясував, що звідти я зможу навскоси бачити все заднє подвір'я садиби Даннінгів. Зараз я побачив там пару велосипедів. Один з них стояв, спираючись на сошку — хлоп'ячий «Швінн»[220]. Другий, що лежав на боку, наче якийсь мертвий поні, належав Еллен Даннінг. Помилитися не дозволяли його навчальні коліщатка.

А ще там були розкидані різні іграшки. Серед них і духова рушниця Гаррі.

5

Якщо ви коли-небудь брали участь в аматорській театральній виставі — або режисували учнівські постановки, що кілька разів доводилося робити мені в ЛСШ,

— ви можете собі уявити, якими були для мене дні перед Гелловіном. Репетиції спершу йдуть лінькувато, розслаблено. Буяє хіба що імпровізація, жарти, дуркування, а також флірт, поки не встановляться статеві опозиції. Якщо під час

цих перших репетицій хтось забуде пару слів або схибить з реплікою, це черговий привід посміятися. Якщо хтось з акторів з'являється з п'ятнадцятихвилинним запізненням, він чи вона отримають м'яке зауваження і не більше того.

Чимдалі прем'єра починає здаватися вже не недологою мрією, а реальною можливістю. Імпровізації відпадають. А також і дуркування, і хоча жарти залишаються, сміх, що їх вітає, починає бриніти нервовою енергією, котрої до того не було чутно. Переплутані монологи й пропущені репліки більше не веселять, а дратують. Коли акторський склад вже усталився і прем'єра чекає за якихось кілька

днів попереду, чиєсь запізнення може спровокувати серйозну прочуханку від режисера.

Надходить головний вечір. Актори вбираються у костюми, гримуються. Дехто з них відвerto боїться; всі почиваються не зовсім готовими. Незабаром вони постануть перед залом, повним людей, котрі прийшли побачити їх у пишності і славі. Те, що здавалося далеким на голій сцені, на початку розбору ролей, врешті-решт настало. І перед тим, як піднятись завісі, якийсь Гамлет, Віллі Ломен або Бланш Дюбуа[221] мусять кинутися до найближчого туалету, бо їх нудитиме.

Вірте мені щодо цього. Я знаю.

6

На світанку Гелловінського дня я опинився не в Деррі, а посеред океану. Посеред штормового океану. Я вчепився у леер якогось великого судна — мабуть, яхти, я так гадаю — яке перебувало за мить від затоплення. Гнаний штормовим вітром дощ шмагав мені обличчя. Величезні хвилі, чорні біля основ і в зеленавопінняхих завитках на вершечках, котились на мене. Яхта здійнялася, вихнула, а потім різко впала донизу, закручуючись диким гвинтом.

Я прокинувся з цього сну зі збунтованим серцем, скрючені пальці все ще намагались утриматися за той леер, що його наснів собі мій мозок. Проте не лише мозок, бо ліжко все ще ходило ходором униз і вгору. Здавалося, мій шлунок зірвався з тих швартових м'язів, яким належало утримувати його при місці.

У такі хвилини тіло майже завжди розумніше за мозок. Я віджбурнув простирадла й метнувся до ванної, дорогою крізь кухню перекинувши той ненависний жовтий стілець. Пізніше мені саднитиме пальці на ногах, але тоді я це ледь зауважив. Я намагався перемкнути собі горло, але досяг у цьому лише часткового успіху. З глибини горла мені до рота сочився якийсь дивний звук. Ульк-ульк-бульк-урп, приблизно так це звучало. Мій шлунок був яхтою, тою, що спершу підноситься, а потім жахливим гвинтом спадає донизу. Я впав на коліна перед унітазом і викинув з себе останню вечерю. Слідом пішли обід і вчорашній сніданок: о Боже, яйця з шинкою. Щойно я побачив весь той сяючий лій, як мене знову знудило. Далі надійшла пауза, а потім відчуття, що все з'їдене мною за минулий тиждень покинуло будівлю.

Тільки-но я був повірив, що все нарешті скінчилося, мої нутрощі видали жахливий водянистий виверт. Я наспотич скочив на рівні, з грюком опустив кільце унітаза й зумів сісти раніше, аніж з мене ринула та водяниста маса.

Але ж ні. Далебі ще не все. Щойно кишки взялися до роботи, мій шлунок видав ще один карколомний кидок. Залишалося робити одне, і я це зробив: нахилився й виригав у рукомийник.

Так тривало до полудня Гелловінського дня. На той час обидва мої вихідні порти вже не продукували нічого, окрім ріденької кашки. Щоразу, як мене вивертало, щоразу, як мої кишки вхоплювали судоми, я думав одне й те саме: минуле не бажає змінюватись; минуле опирається.

Але я настановив собі бути там, куди Френк Даннінг прибуде сьогодні ввечері. Навіть якщо так і ригатиму й сратиму брудною водичкою. Я мушу бути там. Навіть якщо воно мене вб'є, мій обов'язок бути там.

7

Коли я після полудня тієї п'ятниці ввійшов до аптеки на Централ-стрит, за прилавком стояв її власник, містер Норберт Кін. Вентилятор у нього над головою вертів дерев'яними лопатями, здіймаючи його ще вціліле волосся в якомусь вихилястому танку: павутиння під літнім бризом. Одного погляду на це вистачило, щоби мій ображений шлунок знову видав попереджувальний хлюп. Всередині свого білого бавовняного халата аптекар був худим — майже висушеним, — але, коли він побачив мене, його бліді губи скривилися в усмішці.

—Друже мій, ви маєте такий вигляд, ніби трохи перепили.

— Каопектат[222], — промовив я захриплим голосом, що здався мені геть чужим.

— Маєте? — загадуючись, чи його вже винайшли на цей час.

— То ми таки трішечки підчепили вірусу? — він повів головою, і верхнє світло, впавши у скельця його невеличких окулярів без оправи, шварконуло колом. «Мов вершкове масло на пательні», — подумав я, і мій шлунок відповів на це новим випадом. — Він заразходить містом. Боюся, наступні двадцять чотири години будуть для вас неприємними. Ймовірно, якийсь мікроб, адже ви, либонь, користалися публічним туалетом, забуваючи потім помити руки. Чимало людей лінуються це зро...

—Ви маєте каопектат чи ні?

—Звичайно, зберігається в другій секції.

—А підтримуючі труси, як щодо них?

Тонкогуба усмішка поширшала. Підтримуючі труси — забавна річ, аякже, вельми смішна. Звісно, якщо ви не той, кому вони вкрай потрібні.

—П'ята секція. Хоча якщо ви триматиметеся неподалік дому, вони вам не знадобляться. Судячи з вашої блідості, сер. і того, який ви спітнілій. либонь, найрозумнішим було б саме це.

—Дякую, — перебив я, уявивши собі, як б'ю його просто в губи, вгачуючи весь набір його зубних протезів прямо в глотку. «Посмокчи трохи „Полідента“, колего» [223].

Скуплявся я повільно, не бажаючи струшувати мої розріджені нутрощі більше, ніж було потрібно. Купив каопектат («велику економну пляшку?» чек), потім підтримуючі труси («для дорослих?» чек). Труси лежали в секції знаряддя для накладання стом, між гумовими клізмами та збуджуючими уяву жовтими

звивинами пластикового шлангу, про призначення якого я не бажав нічого знати[224]. Були там також і дорослі памперси, але їх я відцурався. Якщо виникне потреба, я підкладу собі в підтримуючі труси кухонних рушничків. Ця ідея вразила мене забавністю, і попри всю мою жалюгідність, я мусив докласти зусиль, щоб не розсміятыся. Регіт у моєму теперішньому делікатному стані міг призвести до катастрофи.

Ніби відчуваючи мій розпач, схожий на скелета аптекар пробивав чеки повільними рухами. Я подав йому п'ятидоларову банкноту помітно тремтячою рукою.

—Що-небудь іще?

—Лише одне. Мені погано, мені жахливо погано, то чому збіса ви підсміюєтесь з мене?

Містер Кін зробив крок назад, усмішка злетіла з його губ.

—Запевняю вас, я не підсміювався. Я широко сподіваюся, що вам покращає.

Нутрощі в мені зсудомило. Я трохи похитнувся, хапаючи паперовий пакет з придбанім і тримаючись за прилавок вільною рукою.

—У вас є тут туалет?

Усмішка явила знову.

—Боюся, не для покупців. Чому б вам не звернутися до якогось, з закладів через дорогу?

—Ви ж справжній мудак, чи не так? Показовий, к лихій годині, громадянин Деррі.

Він заціпенів, а тоді відвернувся й гордовито почимчикував геть, у краї потойбічні,

де перебували його пігулки, присипки й сиропи.

Я повільно пройшов повз апарат содової і далі крізь двері. Я почувався немов зі скла зробленим. День був прохолодний, температура не вище сорока п'яти градусів [225], але мені обтекло сонцем обличчя. Липке. Знову скрутило кишки. Якусь хвильку я стояв стовпом, з похиленою головою, одна ступня на хіднику, друга в риштаку. Судоми стишились. Я перетнув вулицю, не оглядаючись на рух машин, і хтось мені посигналив. Я утримався, щоб не тицьнути середнього пальця сигнальнику, але тільки тому, що й без того мав достатньо проблем. Не міг ризикувати, встряючи в неприємності; я вже мав їх.

Знову мене вразила судома, подвійний розворот ножа в кишках. Я кинувся біgom. Найближчим був «Тъмяний срібний долар», тож його двері я й рвонув, увіпхнувшись своїм нещасним тілом у напівтемряву й дріжджовий дух пива. У музичному автоматі Конвей Твітті жалівся, що все це лише облуда[226]. Бажав би я, аби він був правий.

У залі було порожньо, якщо не рахувати одного клієнта, що сидів за порожнім столом і здивовано-злякано дивився на мене, та бармена, що схилився над олівцем, заклопотаний кросвордом у щоденній газеті. Він звів на мене очі.

—Туалет, — сказав я. — Мерщій.

Він показав у кінець бару, і я спринтером кинувся до дверей, позначених ХЛОПИ та ДІВКИ. Виставленою перед собою рукою я штовхнув ХЛОПИ, наче

проривний захисник, котрий шукає відкритого поля, куди можна бігти. Там тхнуло лайном, сигаретним димом і слізогінною хлоркою. Єдина туалетна кабінка не мала дверей, що, мабуть, було на краще. Я різко розстебнув штани, немов той Супермен, що спізнюючись на пограбування банку, розвернувся, і полилося.

Саме вчасно.

Коли закінчився останній спазм, я дістав з паперового пакета гіантську пляшку каопектату і зробив три довгих ковтки. Шлунок у мені підстрибнув. Я силою загнав його на місце. Упевнившись, що перша доза не збирається вирватися назад, я потягнув ще, відригнув і неспішно закрутів корок пляшки. На стіні ліворуч від мене хтось нарисував пеніс з тестикулами. Текстикули були розпанахані і з них ринула кров. Під цим чарівливим зображенням художник написав: ГЕНРІ КАСТОНГЕЙ НАСТУПНОГО РАЗУ ЯК ВИЇБЕШ МОЮ ДРУЖИНУ ОСЬ ЩО ОТРИМАЄШ.

Я заплющив очі і, щойно це зробивши, побачив того наляканого клієнта, котрий спостерігав мій спринтерський ривок до туалету. А чи він клієнт? На столі в нього не було нічого; він просто там сидів. З заплющеними очима я ясно побачив його обличчя. Я знав його, це обличчя.

Коли я повернувся до бару, Конвея Твітті вже змінив Ферлін Гаскі[227], а Безпідтяжко зник. Я підійшов до бармена і запитав:

—Тут сидів парубок, коли я до вас увійшов. Хто він такий?

Той відволікся від свого кросворда.

—Я нікого не бачив.

Я дістав портмоне, витяг п'ятірку і поклав поряд на підкладку під пивний кухоль з логотипом «Наррагансет»[228].

—Ім'я.

Він провів короткий мовчазний діалог сам із собою, кинув погляд на банку для чайових, що стояла поряд з банкою маринованих яєць, не побачив усередині нічого, крім одинокого дайма, і зробив жест, за яким моя п'ятірка зникла.

—Там сидів Білл Теркотт.

Це ім'я мені нічого не говорило. Порожній стіл також міг нічого не означати, проте з іншого боку.

Я поклав на шинквас брата-близнюка Чесного Ейбі[229].

—Він зайшов сюди, бо назирав за мною?

Якщо прозвучить відповідь «так», це означатиме, що він за мною стежив. І, можливо, не тільки сьогодні. Але навіщо?

Бармен посунув банкноту від себе.

—Все, що я знаю, — це те, що він зазвичай заходить сюди хильнути пива, і то побільше.

—То чому він пішов геть, так його й не пивши?

—Може, зазирнув до свого гаманця і не побачив там нічого, окрім своєї більботечної картки. Я що вам, схожий на Брайді Мерфі[230]? А зараз, коли ви вже насмерділи в моєму туалеті, чому б вам або щось не замовити, або не піти собі геть?

—Там добряче смерділо ще до того, як я туди завітав, друже мій.

Не така вже й ефектна прощальна фраза, але це було найкраще, на що я спромігся за тих обставин. Я вийшов і зупинився на хіднику, видивляючись Теркотта. Його ніде не видно було й сліду, натомість у вітрині своєї аптеки стовбичив Норберт Кін, руки складені за спину, дивиться на мене. Усмішки на нім не було.

8

О п'ятій двадцять того вечора я припаркував «Санлайнер» на стоянці поблизу Баптистської церкви на Вітчем-стрит. Він потрапив до гарної компанії, судячи з дошки оголошень, рівно о 17:00 в цій церкві почалася зустріч АА. В багажнику моого «Форда» лежало все добро, яке я назбирав за сім тижнів життя в цьому, як я звик його називати, Химерному містечку. Все найважливіше лежало в портфелі «Лорд Бакстон», який мені дав Ел: його записи, мої записи та гроші, що ще залишились. Слава Богу, більшість їх я тримав у готівковій формі.

На сидінні поряд зі мною стояла паперова торба з пляшкою каопектату — вже на три четверті спустошеною — і підтримуючими трусами. На щастя, я вже не думав, що вони мені придадуться в нагоді. Шлунок і кишечник, схоже, заспокоїлися, і тремтіння також полишило мої руки. У бардачку, поверх моого «спеціального поліцейського» 38-го калібріу лежало кілька батончиків «Пейдей»[231]. Ці речі я також поклав до паперової торби. Пізніше, коли я вже займу позицію в садибі № 202 по Ваймор-лейн між гаражем і живоплотом, я заряджу револьвер і засуну його собі за пояс. Як якийсь дешевий бандюга з тих фільмів категорії «Б», що їх крутять у «Стренді».

У бардачку лежала ще одна річ: номер «Телегіда» з Фредом Естером і Беррі Чейз на обкладинці[232]. Вже, мабуть, удесяте, після того, як я купив цей журнал з ятки на верхній Мейн-стрит, я розгорнув його на п'ятничній програмі.

20:00. Канал 2: «Нові пригоди Еллері Kvіна», в ролях Джордж Нейдер та Лес Тремейн. ««Така багата, така гарна, така мертвa», підступний біржовий брокер (Віт Біссел) спокушає багату спадкоємицю (Ева Гabor), тим часом Еллері зі своїм батьком проводять розслідування»[233].

Журнал я теж приєднав до інших речей у торбі — взагалі-то просто на удачу, — а вже потім виліз із машини й вирушив у бік Ваймор-лейн. Дорогою мені зустрілися декілька мамунь і татусів, котрі колядували разом зі своїми дітьми, які були надто малими, аби самим утинати «каверзи за ласощі». З багатьох ганків весело скалилися різьблені гарбузи, я проминув кілька опудал у солом'яних брилях з їх спрямованими на мене безвиразними поглядами.

Я йшов уздовж Ваймор-лейн просто посередині хідника, так, ніби мав повне право на походжання тут. Стрівши татуся, котрий вів за руку крихітну дівчинку в хитливих циганських сережках, маминій яскраво червоній помаді і з великими пластмасовими вушками, що стирчали вгору з її кучерявої перуки, я привітав батька, торкнувшись свого капелюха, і нахилився до дитини, котра теж несла власну паперову торбу.

—Хто ти, любоњко?

—Аннетта Фууніджелльо, — відповіла вона. — Вона найгарніша з Мишкетирів [234].

—Ти теж гарнюня, — похвалив я її. — Ну, що треба сказати?

Дівчинка подивилася розгублено, і батько, нахилившись, щось шепнув їй на вушко. Вона прояснішала усмішкою:

—Нумо ласощі!

—Правильно, — похвалив я. — Але без каверз сьогодні, згода? — Собі я зарезервував ту, що я її сподівався утнути цим вечором чоловікові з молотком.

Я поліз рукою до своєї торби (довелося відвернути револьвер), дістав «Пейдей» і простягнув малій. Вона розкрила свою торбу, і я кинув батончик туди. Я був просто вуличним перехожим, абсолютним незнайомцем у місті, що не так вже й давно пережило жахливі злочини, але побачив однакову дитячу довіру на обличчях батька і його доњки. Дні нашпигованіх ЛСД ласощів ще лежали далеко попереду, в майбутньому, як і дні застережень НЕ КОРИСТУЙТЕСЯ, ЯКЩО ПОРУШЕНА УПАКОВКА.

Батько знову щось прошепотів.

—Дякую вам, містер, — промовила Аннетта Фууніджелльо.

—Вельми втішений, — я підморгнув батькові. — Чудового вам обом вечора.

—Хоч би живіт в неї завтра не розболівся, — сказав тато, а втім, з усмішкою.

—Ходімо, гарбузеня.

—Я Аннетта! — заперечила мала.

—Вибач, вибач. Ходімо, Аннетто. — Він обдарував мене посмішкою, торкнувся свого капелюха, і вони вирушили далі по здобич.

Я продовжив свій шлях до № 202, не поспішаючи. Я б ще й насвистував, аби губи в мене не були такими пересохлими. На під'їзній алеї я наважився на швидкий позирк

навколо. Побачив декілька «каверзників-ласунів» на іншому боці вулиці, але ніхто на мене не звертав ані найменшої уваги. Прекрасно. Я швидко вирушив уперед. Щойно опинившись поза будинком, я зітхнув з таким глибоким полегшенням, що віддих, здавалося, надійшов аж від самісіньких моїх п'ят. Далі я зайняв заплановану позицію в дальнім кутку заднього двору, безпечно прихованому між гаражем і живоплотом. Чи то я так гадав.

Я роздивлявся заднє подвір'я Даннінгів. Велосипедів там вже не було. Більшість іграшок залишилися — дитячий лук і кілька стріл з наконечниками-присосками, бейсбольний кий з обмотаним ізоляційною стрічкою держаком, зелений хула-хуп — проте духова рушниця «Дейзі» зникла. Гаррі забрав її до хати. Він же збирався йти з нею на «каверзи або ласощі» в ролі Баффало Боба.

Чи «дав йому уже за це просратися» Тугга? Чи вже промовила його мати: «Бери, якщо хочеш, це ж не справжня рушниця»? Якщо ще ні, то вже скоро. Їхні репліки вже написані. Мені скрутило шлунок, але цього разу не через той 24-годинний вірус, щоходить містом, а тому що зринуло усвідомлення — тотальне, того роду, яке нутромвідчуваєш, — воно явилося мені в усій своїй голосракій славі. Я збагнув, що все це насправді мусить статися. Фактично, все вже відбувається. Шоу розпочалося.

Я поглянув на годинник. Мені здавалося, що я залишив машину на стоянці біля церкви не менше години тому, але було лише за чверть до шостої. У будинку Даннінгів сім'я сідатиме вечеряти. хоча, наскільки я знаю дітей, найменші будуть надто збуджені, щоби хоч сяк-так поїсти, а Еллен уже буде вбрана у свій костюм принцеси Літоосінь Зимавесна. Вона, либоно, нарядилася в нього, щойно повернулась зі школи додому, і зводитиме з розуму матір проханнями допомогти їй з бойовою розмальовкою.

Я сів, спершись спиною на задню стіну гаража, порився в торбі й видобув звідти батончик «Пейдей». Підвівши з ним руку, я подумав про бідного Джей Альфреда Пруфроха[235]. Я не вельми від нього відрізнявся, хоча всього лиш не був певен, чи наважуся з'їсти батончик. З іншого боку, мені багато чого треба зробити в наступні три з гаком години, а в шлунку в мене вила пустка.

«На хер», — подумав я і розпечатав батончик. Він смакував пречудово — солодкий, солонуватий і жуйкий. За два укуси я поглинув більшу його частину. Вже приготувався запхнути до рота залишок (і дивувався, чому я не здогадався також покласти собі до торби сендвіч і пляшку коли), як раптом краєм лівого ока помітив порух. Я почав розвертатися, одночасно намацуєчи в торбі револьвер, але було вже пізно. Щось холодне й гостре вколо мене у западину лівої скроні.

—Дістань руку з торби.

Я відразу впізнав цей голос. «Смішніше було б хіба льоху поцілувати», — докинув його власник, коли я запитав, чи не знає він або хтось з його друзів парубка на прізвище Даннінг. Він сказав, що в Деррі повно Даннінгів і невдовзі я в цьому переконався особисто, але він тоді відразу ж второпав, на кого саме я полюю, хіба не так? I доказ цього я зараз маю.

Вістря клинка врилося ще трішки глибше, я відчув цівку крові в себе на лівому боці обличчя. Кров була теплою проти моєї захололої шкіри. Майже гарячою.

—Давай, куме, витягай. Я здогадуюся, що там всередині, тож якщо твоя рука з'явиться не пустою, тобі гарантована гелловінська закуска у вигляді вісімнадцяти дюймів японської сталі. Ця штука вельми гостра. Виштрикнеться прямо з іншого боку твоєї голови.

Я витяг руку з торби — порожню — і обернувся, щоб побачити Безпідтяжка. Волосся падало йому на вуха й лоба масним клоччям. На блідому, зарослому щетиною обличчі плавали темні очі. Я відчув досаду таку потужну, що її можна було вважати майже відчаєм. Майже, проте не зовсім. ««Навіть якщо воно мене вб'є, — знову подумав я. — Навіть якщо».

—У торбі нема нічого, окрім батончиків, — промовив я м'яко. — Якщо бажаєте покушувати, містере Теркотт, вам достатньо лише попрохати. Я вам дам.

Він підхопив торбу, раніше ніж я встиг її торкнутись. Зробив це рукою вільною від клинка, який виявився багнетом. Не знаю, чи насправді той був японським, чи ні, але те, як він зблискував у в'янучому смерку, схиляло мене до того, аби погодитися, що цей багнет дійсно надзвичайно гострий.

Він порився в торбі й дістав звідти мій «поліцейський спеціальний» револьвер.

—Нічого, крім батончиків, кажеш? Це мені щось мало нагадує батончик, містере Емберсон.

—Мені це потрібне.

—Атож, і людям в пеклі треба води, але хто ж їм дасть.

—Тихіше, будь ласка, — попрохав я.

Він засунув мій револьвер собі за пояс — саме так, як я сам хотів був зробити, коли проруся крізь живопліт на подвір'я Даннінгів, — а тоді тицьнув багнетом ледь мені не в очі. Знадобилося чимало волі, щоб не відсахнутися назад.

—Не наказуй, що мені ро...

Він здригнувся. Потер собі спершу живіт, потім груди, а потім щетинисту колону шиї так, ніби щось там застрягло. Я почув, як щось хруснуло в нього в горлі, коли він глитнув.

—Містере Теркотт? З вами все гаразд?

—Звідки ти знаєш моє ім'я? — А тоді, не чекаючи на відповідь: — Це ж Піт, авжеж? Бармен у «Тъмяному». Він тобі сказав.

—Так. А тепер і в мене є запитання до вас. Ви давно стежите за мною? І навіщо?

Він безрадісно усміхнувся, показавши відсутність пари зубів.

—Це вже два запитання.

—Ну, то дайте відповідь на них.

—Ти поводишся, — він знову здригнувся, глитнув знову і сперся спиною на стіну гаража, — ніби ти тут командир.

Я оцінив на око блідість і змучений вигляд Теркотта, нехай містер Кін і був сучим сином з ноткою садизму, але діагност, як мені здалося, він непоганий. Кінець кінцем, хто ще, як не тутешній аптекар, мусить знати, що ходить містом? Я був цілком певен, що мені більше не знадобиться решта каопектату, а от Біллу Теркотту цілком можливо. Не кажучи вже про підтримуючі труси, коли вірус у ньому по-справжньому візьметься до роботи.

«Це може вилитися у щось або дуже добре, або дуже погане», — подумав я. Та все це було лайно. Нічого доброго не передбачалось.

««Не переймайся. Нехай говорить. А щойно він почне ригати — якщо це станеться раніше, ніж він переріже тобі горло або застрелить з твого власного револьвера, — кидайся на нього».

—Просто скажіть мені, — промовив я, — думаю, я маю право знати, оскільки вам я нічогісінько не зробив.

—Зате йому ти задумав щось зробити, ось що я думаю. Усе те, що ти патякав по місту про купівлю нерухомості — то все повне лайно. Ти приїхав сюди, щоби знайти його. — Він кивнув на дім по той бік живоплоту. — Я це зрозумів у ту ж мить, як його ім'я вискочило з твого рота.

—Як це вам так удалося? У цьому місті повно Даннінгів, ви самі це казали.

—Йо, але тільки один, який мені не байдужий.

Він підняв руку з багнетом і рукавом витер піт собі з лоба. Я міг би накинутися на нього в ту мить, але побоявся, що шум бійки приверне чиюсь увагу. А якщо вистрелить револьвер, найімовірніше, саме я буду тим, кому дістанеться куля.

А ще мені стало цікаво.

—Мабуть, десь на своєму шляху він зробив вам неабияке добро, якщо ви перетворилися на його янгола-охоронця.

Він безрадісно реготнув:

—Це таки смішно, пацiku, але в якомусь сенсі й правда. Гадаю, в якомусь сенсі я його янгол-охоронець. Принаймні зараз.

—Що ви маєте на увазі?

—Маю те, що він мій, Емберсоне. Цей сучий син убив мою меншу сестричку, і якщо хтось і всадить у нього кулю, або перо, — він помахав багнетом перед своїм блідим, зловісним обличчям, — то це буду я.

9

Я дивився на нього з роззявленим ротом. Десь віддалік проторохтіла серія вибухів, якийсь бо гелловінський зловмисник забавлявся з хлопавками. По всій Вітчем-стрит чулися дитячі викрики. Але тут ми були лише вдвох. Кристі з її приятелями- алкоголіками називали себе друзями Білла[23б]; ми ж з ним були ворогами Френка. Чудова команда, можна сказати, хоча Білл «Безпідтяжко» Теркотт не дуже скидався на командного гравця.

—Ви. — я затнувся і помотав головою. — Розкажіть.

—Якщо ти хоча б у половину такий розумник, яким себе вважаєш, то й сам міг би скласти все докупи. Чи Чеззі тобі мало розповів?

Спершу мені не склалося. Потім осяяло. Мініатюрний чоловічок з русалкою на передпліччі й лицем бадьорого бурундучка. От лише тільки лице його втратило всю бадьорість, коли чоловічка ляснув по спині Френк Даннінг, порадивши йому тримати ніс у чистоті, бо такий довгий ніс легко забруднити. А ще перед тим, коли Френк іще сипав анекдотами в дальнім кінці «Ліхтарника» за баляндросовим столом братів Трекерів, Чез устиг мене просвітити щодо дратівного характеру Даннінга. хоча, завдяки твору прибиральника, це не було для мене новиною. ««Від нього завагітніла одна дівчина. Десь за пару років після того вона забрала дитину й накивала п'ятами».

—Щось приймаєш по радіо, командоре Коді[237]? Вигляд маєш саме такий.

—Перша дружина Френка Даннінга була вашою сестрою.

—Вгадав. Учасник назвав потайне слуово й отримує сотню баксуув[238].

—Містер Фраті казав, що вона забрали дитину і втекла з нею. Бо мала вже досить того, що він являється додому п'яним і скаженіс.

—Йо, це те, що він тобі сказав, і так думають більшість людей в цьому місті — так думає Чеззі, наскільки мені відомо, — але я-то знаю краще. Ми з Кларою завше були близькі. Росли разом і завше стояли одне за одного. Ти, мабуть, зеленого поняття не маєш про такі речі, ти в моїх очах, як якась геть холодна риба, але в нас з нею було саме так.

Я згадав про той єдиний гарний рік, що ми мали з Кристі — шість місяців до шлюбу й шість місяців після одруження.

—Не такий вже я й холодний. Я розумію, про що ви кажете.

Він знову масував собі живіт, груди, горло і знову груди, хоча я не думаю, щоб він сам це усвідомлював. Обличчя його поблідшало ще дужче. Я загадався, чим

він сьогодні обідав, але тут же подумав, що не варто цим перейматися, скоро я побачу все на власні очі.

—Йо? Тоді ти, може, подумаєш, що це смішно, що вона мені ні разу не написала, після того, як десь оселилася з Мікі. Навіть поштової листівки не прислала. Мені самому це зовсім не смішно. Бо вона мусила. Вона знала, як я переживаю за неї. І знала, як я люблю її дитинку. Їй було двадцять, а Мікі було шістнадцять місяців, коли цей мандавошний анекдотчик заявив, що вони пропали. То було влітку 38-го. Зараз їй би було сорок, а моєму небожу двадцять один. Достатньо був би вже дорослий, щоби, на хер, голосувати. І ти хош мені сказати, що вона ані одного слова не написала би рідному брату, котрий, коли ми з нею ѹще бувши дітьми, перешкоджав Пронозі Ройсу, щоби той не терся своїм старим, морщавим м'ясом їй об зад? Чи вона не попросила б у мене трохи грошей, щоби їй вгніздитися в Бостоні чи там в Нью-Гейвені або десь ѹще? Містер, та я би.

Він скривився, видав тихий, такий знайомий мені звук буль-урп і поточився, знову спершись на стіну гаража.

—Вам краще сісти, — сказав я, — ви хворий.

—Я ніколи не хворію. В мене навіть застуда останній раз була ще в шостому класі.

Якщо це так, то цей вірус влаштує йому бліцкриг швидше, аніж німці колись були вдерлися до Варшави.

—Це кишковий грип, пане Теркотте. Я сам всю ніч з ним промучився. Містер Кін, аптекар, каже, що він зараз ходить містом.

—Та сухосрака стара баба нічого не розуміє. Я почуваюся добре. — Він струснув своїми засмальцюваними патлами, щоб показати, який він молодець. Лице в нього зблідло ще дужче. Рука, в якій він тримав свій японський багнет, тремтіла точно так, як до полудня тремтіли руки в мене. — Ти хочеш дослухати чи ні?

—Звісно.

Я крадькома кинув погляд собі на годинник. Було вже десять хвилин по шостій. Час, що був тягнувся так повільно, тепер пришвидшився. Де зараз перебуває Френк Даннінг? Все ще у маркеті? Я гадав, навряд. Я гадав, він сьогодні полишив роботу рано, можливо, сказавши, що хоче повести своїх дітей на «каверзи або ласощі». От тільки не це було в його планах. Він сидів у якомусь із барів, але не в «Ліхтарнику». Туди він заходив на одне пиво, щонайбільше міг випити пару. Тобто, з такою дозою він управлявся — якщо взяти за приклад мою дружину, а я гадав, що вона є цілком коректним прикладом, — але йшов звідти завжди з пересохлим горлом і мозок його волав добавки.

Ні, коли він відчував справжню потребу залитися вінівець, буквально скупатися в пійлі, він вибирав для цього якийсь із брудніших барів: «Шпицю», «Тъмяний» або «Відро». Або навіть якесь з тих абсолютно паскудних кубел, що нависали над занечищеним Кендаскіґом — «У Воллі» або ще непристойніший «Парамаунт лаундж», де більшу частину стільців біля шинкваса зазвичай займали древні повії з геть зашпарованими обличчями. А чи розповідає він там анекдоти, від яких

регоче весь зал? Чи наважується хоч хтось там з ним спілкуватися, коли він вже цілком поринув у роботу з поливання етиловим спиртом розжареного вугілля люті на задвірках власного мозку? Навряд чи, якщо той хтось не бажає терміново собі шукати послуг дантиста.

—Коли моя сестра з її синочком щезли, вони тоді з Даннінгом жили у маленькому з'йомному будиночку там, далі, на міській межі, де вже починається Кешмен. Він дико пиячив, а коли він дико пиячить, він розпускає свої кулаки. Я бачив на ній синці, а одного разу в Мікі вся його крихітна ручка була синя, аж чорна, від зап'ястка аж по лікоть. Я було пити в неї: «Сестричко, він тебе б'є і дитину теж б'є? Бо коли так, я його самого віддухопелю». А вона мені — ні, але, коли каже це, то в очі мені не дивиться. Вона каже мені: «Тримайся подалі від нього, Біллі. Він сильний. Ти теж, я знаю, але ти щуплий. Трохи дужчий вітер дмухне — і тебе геть занесе. Він тебе боляче потовче». Не пройшло й півроку опісля того, і вона зникла. Вшилася, це він так каже. Але по той бік міста багато лісів. Чорти забирають, та там, в тому Кешмені, взагалі, окрім лісу, нічого більше нема. Ліси та болота. Ти здогадуєшся, що насправді трапилося, не?

Я здогадувався. Хтось міг би й не повірити, тому що тепер Даннінг був поважаним громадянином, котрий на позір цілком контролює своє пиття, і то віддавна. А також тому, що він випромінює навколо себе той свій шарм. Але я-то мав інсайдерську інформацію, авжеж?

—Здогадуюся, що його перемкнуло. Він міг повернутись додому п'яний, а вона йому щось таке сказала, можливо, щось таке абсолютно риторичне.

—Рито, що?

Я поглянув на сусідній двір крізь живопліт. Там, у кухонному вікні, промайнула і зникла жіноча фігура. В маєтку Даннінгів подавали вечерю. А десерт єстимуть? «Джелл-О» з «Мрійливими вершками»? Вафельний торт «Ріц»? Я подумав, що навряд. Кому потрібні десерти під ніч Гелловіну?

—Я маю на увазі, що він їх убив. Хіба ви самі не так думаєте?

—Йо. — він здавався враженим, але не менш підозріливим. Гадаю, одержимі завжди мають такий вигляд, коли чують промовленими й підтвердженими ті речі, які їм самим не давали заснути довгими ночами. «Тут криються якась каверза», — думають вони. От тільки наразі ніякої каверзи не було. А втім, і ласого теж нічого.

Я заговорив:

—Даннінгу було скільки — двадцять два? Ціле життя попереду. Він мусив би подумати. «О, я зробив страшну річ, але я можу все поправити. Ми тут далеко, серед лісу, а до найближчих сусідів ціла миля.» Була там миля, Теркотте?

—Не менш, — підтвердив він, і то якось ніби насилу. Він масував собі горло однією рукою. Багнет у другій опустився. Мені вхопити його правицею було б просто, і вирвати револьвер в нього з-за пояса лівою теж не становило проблеми, але я не хотів цього робити. Я гадав, що вірус сам заопікується містером Біллом Теркоттом. Я

насправді думав, що все буде так просто. Ви бачите, як легко забути про опірність минулого?

—Отже, він перевіз тіла до лісу і там їх закопав, а сам заявив, що вони втекли. Розслідування напевне було зовсім поверховим.

Теркотт відвернув голову й сплюнув.

—Він з давньої, поважаної в Деррі родини. Мої ж приїхали сюди з долини річки Святого Джона в іржавому старому пікапі, коли мені було десять, а Кларі вісім років. Говорячи прямо, сущі злидні. То як ти гадаєш?

Я подумав, що це черговий доказ того, що Деррі є Деррі — ось що я гадав. І хоч я й розумів журбу Теркотта і співчував йому, тим не менше, тут йшлося про старий злочин. Мене ж непокоїв той, якому було призначено статися менш ніж через дві години.

—Ви приставили до мене Фраті, хіба не так? — Тепер це виглядало цілком очевидним, але все одно мене не полішало розчарування. Я-то вважав, що той за своєю вдачею така дружелюбна людина, просто поділився зі мною міськими плітками за кухлем пива й збіранкою лобстера. Донощик. — Він ваш приятель?

Теркотт усміхнувся, але це більше схоже було на гримасу.

—Я в друзях у багатого жидка, лихваря? Хоч би не вмерти з реготу. Хочеш почути невеличку історію?

Я знову скинув оком на годинник у мене на зап'ястку і побачив, що маю ще трохи вільного часу. Поки Теркотт балакатиме, старий добрий вірус ретельно робитиме свою справу. Тільки-но він перегнеться ригати, тут-то я й стрибну.

—Чом би й ні.

—Я, Даннінг і Чез Фраті всі одного віку — сорок два. Можеш в таке повірити?

—Авжеж.

Однак Теркотт, живучи важким життям (а зараз він ще й був хворим, хоча й не бажав цього визнавати), виглядав на десять років старшим за тих двох.

—Коли я й вони, ми тобто, вчилися в старших класах ще в старій консолідований школі, я був помічником менеджера футбольної команди. Всі мене звали Тигер Білл

— кльово, правда? Коли ще був меншим, я намагався потрапити в команду, а потім іще, пізніше, але обидва рази мене зрізали. Сильно худий для лінії, містер, сильно повільний для захисту. Й отака вся історія моого довбаного життя, містер. Але я любив цю гру, а зайвого дайма, щоб купляти собі квиток, не мав — у моєї родини не було нічого — отож я й вхопився за роботу помічника менеджера. Гарна назва, та ти хоч знаєш, що воно означає?

Звісно ж, я зінав. У тому житті, де я був Джейком Еппінгом, не було Містера Агента з нерухомості, натомість був Містер Шкільний Вчитель, а деякі речі не змінюються в часі.

—Ви були водоносом-попихачем.

—Йо, я підносив їм воду. І тримав відро для ригання, коли комусь з них ставало зле після того, як відбігає кілька кругів на сонці, ну, і ще інколи я переймав когось зі скажених фанатів. Я також залишався на полі після всіх і допізна збирав усе те їхнє розкидане лайно та підбирав обіскрані труси з долівки в душовій.

Він скривився в гримасі. Я уявив собі, як його шлунок перетворюється на яхту серед бурхливого моря. Здіймається вгору, пацанчику. а тоді гвинтом падає вниз.

—Отже, одного дня у вересні 34-го отак працюю я на полі після тренування, сам- один, збираю розкидані щитки та еластичні бинти та іншу херню, яку вони завжди лишали по собі, складаю все те до кошика на тачці, і раптом бачу, як через поле, мов ошпарений, гублячи підручники, летить Чез Фраті. А за ним услід котиться зграя хлопців... Боже, що воно там таке?

Він почав озиратися навсібіч, очі на блідому обличчі вибалущені. І зараз я, либонь, теж зміг би вихопити в нього револьвер, та й багнет напевне, але утримався. Рука його знову масувала груди. Не живіт, а груди. Це, мабуть, мусило б мені щось підказати, але так багато іншого роїлося мені в голові. І не останнім з того була його оповідка. Таке прокляття читаючого класу. Нас можна звабити цікавою історією навіть в найменш відповідні моменти.

—Попустіться, Теркотте. То просто діти кидають петарди. Гелловін же, пам'ятаєте?

—Мені щось не дуже добре. Мабуть, ти правий про той вірус.

Якщо він вирішить, що йому може погіршати настільки, що це його серйозно виведе з ладу, він може зробити якусь прикру дурню.

—Не думайте зараз про вірус. Розкажіть мені про Фраті.

Він вищирився. Недоладною була ця усмішка на такому блідому, щетинястому, вкритому потом обличчі.

—Кентуха Чеззі біг, як скажений, але вони його наздоганяли. Там, за південним краєм поля, ярдів за двадцять далі воріт, був ярок, і вони штовхнули його туди. Ти здивуєшся, якщо я скажу, що серед них був Френкі Даннінг?

Я помотав головою.

—Там-то вони й запопали Чеззі і здерли з нього штани. А потім оточили його та й давай штурхати та стусати. Я їм кричу, щоб перестали, а один з них глянув угору, на мене, та й гукає: «Ану, давай, спускайся сюди, зупини нас, єбло твоє невмиване. Ми тобі проти нього вдвоє наваляємо». Ну, то я й побіг до перевдягальні, там ще було кілька футболістів, так я їм сказав, що зграя якихось мудаків пресують хлопця, то, може, вони не проти вмішатися. Авжеж, їм глибоко насрати було, хто там кого і за що пресує, але ті спортсмени завжди були раді встряти в бійку. Вони кинулися туди, декотрі побігли в самих лиш трусах. Ти хочеш почути з того найзабавніше, Емберсоне?

—Звісно. — Я знову кинув швидкий погляд на годинник. Вже майже за чверть сьома. В будинку Даннінгів Доріс мусить вже мити посуд і, либонь, слухає Гантлі-Бринклі по телевізору[239].

—Ти кудись поспішаєш? — спитав Теркотт. — На поїзд, бля, запізнюючися, чи що?

—Ви збиралися розповісти мені щось забавне.

—О. Авжеж. Вони співали шкільний гімн! Як тобі таке подобається?

В моїй уяві постали вісім чи десятеро дебелих, напівроздягнених хлопців, як вони галопом несуться через поле, прагнучи розрядитися після тренування у

невеличкій бійці, і співають: ««Хейл, Тигри Деррі, ми високо несемо прапор наш». Це таки дійсно було забавним.

Теркотт побачив на мені усмішку і відповів власною. Вона в нього вийшла напруженою, проте широко.

— Парочку тих хлопців футболери таки добряче відбуцали. Хоча й не Френкі Даннінга; той сраний герой побачив, що своїх менше, і втік до лісу. Чеззі лежав на землі, тримав одну руку другою. Ту було зламано. А втім, могло статися й гірше. Вони могли б його зовсім забити до шпиталю. От один з футболістів дивиться на нього, як він там лежить, і типу торкається його носаком — як ото, бува, торкається коров'ячого коржа, в який мало був не вступив — та й каже: «І це ми бігли аж сюди, щоб врятувати якесь єврейське порося?» І вся їхня ватага зареготала, бо то ж був жарт такий, розумієш? — Він подивився на мене крізь сяючі бріоліном кудла свого волосся. — Єврей? Порося?

— Я розумію, — підтвердив я.

— «Ой, та кого воно гребе, — каже інший. — Я відбуцав когось, і мені цього достатньо». Вони пішли назад до себе, а я поміг друзям Чезу вилісти з того ярка. Я навіть додому його провів, бо боявся, що він десь може зомліти, чи ще що-небудь. Ще більше я боявся — і він теж, — що Френкі з його дружками можуть повернутися, але все'дно не кинув його. Звідки мені к херам знати, чому я це зробив. Аби-то ти бачив той дім, у якому він жив — палац, блядь. Той ломбардний бізнес мусить добрячий зиск давати. Коли ми туди дійшли, він мені подякував. І то щиро. Він ледь не ридав. А я кажу: «Та нема за що. Мені просто не сподобалося, що шестero на одного». Так і було направду. Але ти знаєш, як то кажуть про євреїв: вони ніколи не забивають ні про борги, ні про послуги.

— Чим ви й скористалися, щоби дізнатися, чим я займаюсь.

— Я добре собі уявляв, чим ти займаєшся, братчику. Я просто хотів упевнитися. Чез казав мені, щоб я це облишив, — казав, що, на його думку, ти гарний хлопець, — але коли йдеться про Френкі Даннінга, я цього не облишу. Ніхто не має права займати Френкі Даннінга, окрім мене. Він мій.

Він скривився, знову почавши розтирати собі груди. І врешті мені дійшло.

— Теркотте, вас нудить?

— Та ні, серце. Давить щось.

Звучало невесело, і мозок мені прохромило: ««Тепер і він усередині тієї нейлонової панчохи».

— Сядьте, поки ще не впали, — ворухнувся я в його бік. Він навів револьвер. Шкіра в мене між сосками — там, куди мусить ввійти куля — почала страшенно свербіти. ««Я міг його обеззбройти, — майнула думка, — запросто міг. Але ні, я мусив дослухати історію. Я мусив все віднати».

— Сам сядь, братане. Вгамуйся, як то пишуть під карикатурами.

— Якщо у вас інфаркт.

— Нема в мене на хер ніякого інфаркту. Сідай, зараз же.

Я сів і подивився вгору на нього, він прихилився до гаража. Губи в нього набули синюшного відтінку, який не асоціювався в мене з добрым здоров'ям.

—Що ти йому хочеш зробити? — спитав Теркотт. — Ось що я бажаю знати. Ось що я мушу знати, переш ніж вирішу, що робити з тобою.

Я сильно задумався, як йому на це відповісти. Так, ніби мое життя від цього залежало. А мабуть, що й так. Я не вірив, що в Теркотті ховається природжений убивця, і не важливо, як він сам про себе думає, інакше б Френка Даннінга уже давним-давно поклали поряд з його батьками. Але в Теркотта був мій револьвер і сам він був хворим. Він міг натиснути гачок випадково. Та хтозна-яка сила, що воліла, аби все залишалося незмінним, могла йому навіть допомогти це зробити.

Якщо я скажу йому чисту правду — залишивши, звісно, безумну частину за дужками, — він може повірити. Завдяки тому, у що він уже вірить. Тому, що він знає серцем.

—Він збирається зробити те саме знову.

Він уже було відкрив рота, щоб перепитати, що я маю на увазі, але зупинився. Очі його широко розплющились.

—Ти хочеш сказати, її? — глянув він у бік живоплоту. До цього я навіть не був певен, що він знає, що там, за живоплотом.

—Не тільки її.

—Когось з дітей теж?

—Не когось, усіх. Якраз зараз він напивається, Теркотте. Доводить себе до того свого оскаженіння. Ви самі добре знаєте, який у нього буває стан, хіба ні? Тільки після цього разу не буде ніяких намагань прикритися. Йому це без різниці тепер. Це накопичувалося від його останнього запою, коли Доріс врешті втомулася від побоїв. Вона показала йому на двері, ви це знали?

—Всі про це знають. Він живе у меблявих кімнатах, там, на Милосердя.

—Він намагався повернутися, сподіався її умилостивити, але його чари не діють на неї більше. Вона бажає розлучення, й оскільки він врешті зрозумів, що не може від цього її відмовити, розлучення він збирається їй надати за допомогою молотка. А потім тим же способом розлучитися й зі своїми дітьми.

Він дивився на мене насуплено. Багнет в одній руці, револьвер у другій. «Трохи дужчий вітер дмухне — і тебе геть занесе», — сказала йому сестра багато-багато років тому, але я думав, що цього вечора вистачить і легенького бризу.

—Звідки ти можеш це знати?

—Я не маю часу на пояснення, але знаю це точно. Я тут, щоби цьому завадити. Тому віддайте назад мій револьвер і дозвольте мені це зробити. Ради вашої сестри. Ради вашого племінника. І ще тому, що я думаю, що насправді, глибоко в душі, ви добра людина. — Останнє було сущим лайнном, але якщо ти вже вирішив його намазувати, як казав мені батько, тоді маж густо. — Інакше б ви навряд чи заважали Даннінгу з його приятелями до півсмерті забивати Чеза Фраті.

Він міркував. Я ледь не вголос чув, як круться в його голові коліщатка і клащають шпиці. А тоді його очі сяйнули. Можливо, то був відблиск останнього світла вже зайдного сонця, але мені це нагадало ті свічки, що блимали зараз по всьому місту всередині різьблених гарбузів. На його губах заграла усмішка. Наступні його слова могли прозвучати лише з вуст душевно хворої особи. але такої, що занадто довго прожила в Деррі. або і те, й інше разом.

—Збирається з ними покінчти, еге ж? Гаразд, хай так і зробить.

—Що?

Він наставив на мене револьвер.

—Сядь, Емберсоне. Сиди й не рипайся.

Я сів, згнітивши серце. Вже перейшло за сьому, і його фігура перетворювалася на тінь.

—Містере Теркотт, Білле, я знаю, ви негарно почуваєтесь, отже, либоń, не зовсім розумієте ситуацію. Там, у будинку, жінка й четверо дітей. Малій дівчинці лише сім років, заради Бога.

—Мій небіж був набагато меншим, — промовив Теркотт повагом, людина, що оголошує велику правду, котра пояснюює все. І виправдовує все заодно. — Я занадто недужий, щоби ним займатися, а ти не маєш духу. Я бачу це, достатньо на тебе тільки глянути.

Я гадав, що тут він помиляється. Він міг мати рацію щодо Джейка Еппінга із Лізbon-Фолза, але той парубок змінився.

—Чому не дозволити мені спробувати? Що вам за біда?

—Тому що, якщо ти навіть його на хер упораєш, цього буде недостатньо. Я щойно це второпав. Це мені зараз найшло, немов. — він клацнув пальцями, — мов нізвідки.

—У ваших словах нема сенсу.

—Це тому, що ти не бачив упродовж двадцяти років, як люди типу Тоні й Філа Трекерів підносять його, наче якогось, в сраці, короля. Двадцять років дивитися, як жінки лупають очима на нього, наче він якийсь Френк Сінатра. Він їздить «Понтіаком», а я за цей час встиг погнути спину на шести фабриках за мінімальну платню, а тієї шерсті так наковтаєшся за зміну, що й вранці несила встати. — Рука в нього на грудях. Тре й тре. Лице бліда пляма в мороці заднього двору дому № 202 по Ваймор-лейн. — Подохнути — це надто легко для цього мандавошника. Що йому треба, так це років сорок, чи й більше, у Шенку, де, якщо він впустить мило в душовій, він, блядь, боятиметься нагнутись, аби його підняти. А з кайфу єдино що матиме, хіба якісь вичавки. — Голос у нього погас. — А знаєш, що ще?

—Що? — у мене все захололо.

—Коли він проторезіє, він за ними тужитиме. Йому стане жаль, що він таке наробив. Він страждатиме, що нічого не повернути назад. — тепер він говорив, ледь не шепочучи, хрипло, безвільно. Так непоправно душевнохворі мусять балакати самі до себе глибоко вночі, в таких закладах, як «Джуніпер-Гілл», коли слабшає дія ліків. — Може, він не вбиватиметься аж так щоби сильно за своєю жінкою, але за дітьми — авжеж, напевно. — Він реготнув й одразу ж скривився так, ніби від цього йому стало боляче. — Ти мені оце тут, либоń, сраного лайна наплів, але знаєш що? Я надіюсь, що ні. Пождемо й побачимо, от.

—Теркотте, там же невинні діти.

—І Клара така була. І маленький Мікі. — Його плечі-тіні піднялися і опустились, стенувшись. — Хер з ними.

—Ви не мусите так.

—Стули пельку. Пождемо.

Годинник, що його вручив мені Ел, мав флуоресцентні стрілки, і я з безсилім жахом дивився, як довга опускається на дно циферблата, а потім починає знову дряпатися вгору. Двадцять п'ять хвилин до початку ««Нових пригод Еллери Квіна». Двадцять. П'ятнадцять. Я спробував заговорити, але Теркотт наказав мені заткнутися. Він весь час тер собі грудину, лише ненадовго перервався, щоб дістати сигарети з нагрудної кишені.

—О, оце діло, — зауважив я. — Вашому серцю це піде на користь.

—Шкарпетку в пельку собі заткни.

Він устромив багнет у гравій, яким ззаду було підсипано гараж, і потертою запальничкою «Зіппо» підкурив сигарету. В моментному спалаху полум'я я побачив,

як його обличчям спливає піт, попри те, що під ніч стало холодно. Здавалося, його очі ще глибше запали в очниці, від чого лице в нього стало схожим на череп. Він затягнувся, закашлявся димом. Худе його тіло сіпалося, але револьвер залишався незрушим. Націленим мені в груди. Вгорі походили зірки. Вже за десять хвилин восьма. Скільки встигне пройти фільму про Еллери Квіна до прибуття Даннінга? Твір Гаррі цього не повідомляв, але я гадав, що небагато. Занять у школі завтра нема, але Доріс Даннінг все одно не захоче, щоби семирічна Еллен поверталася додому пізніше десятої, навіть якщо вона гулятиме разом з Туггою й Гаррі.

П'ять хвилин до восьмої.

І раптом мене прохромила ідея. Яскрава, як беззастережна істина, і я поспішив її виголосити, поки ще не пригасла.

—Ти серло.

—Що? — випрямився він, мов уколотий.

—Те, що чув, — перекривив його я. — «Ніхто не має права займати Френкі Даннінга, окрім мене. Він мій». Ти повторюєш собі це впродовж двадцяти років, хіба не так? І по сю пору ним не зайнявся.

—Я тобі наказав заткнутися.

—Чорт, та вже цілих двадцять два! Ти не займав його й тоді, коли він гамселив Чеза Фраті, еге ж? Ти втік, як мале дівчисько, і привів футbolістів.

—Іх там шестеро було!

—Авжеж, але відтоді Даннінг сто разів був сам-один, а ти навіть бананової шкоринки йому не підкинув під ноги, щоби він підковзнувся на хіднику. Ти, Теркотте, сране серло. Ховаєшся тут, як той кролик у норі.

—Стули пельку!

—Годуєш себе негодним лайном про те, що побачити його у в'язниці — це найкраща помста, щоб тільки не подивитися в очі тому факту, що.

—Стули пельку!

—... що ти чудо в пір'ях без яєць, котре дозволяє вбивці своєї сестри гуляти вільно, де схоче, вже впродовж двадцяти з гаком років.

—Я тебе попереджаю! — він звів курок револьвера.

Я ткнув собі в груди великим пальцем.

—Давай. Стріляй. Люди почують постріл, приїде поліція. Даннінг побачить гвалт і зразу ж розвернеться, а в Шошенку опинишся ти. Можу закластися, у них там теж мається фабрика. Ти зможеш там працювати за нікель за годину, замість долара- дводцяти. І тобі це подобатиметься, бо ти не муситимеш пояснювати самому собі, чому ти навіть не намагався нічого зробити за всі ці дводцять років. Якби була жива твоя сестра, вона б на тебе плюну.

Він тицьнувся з револьвером вперед, з наміром вперти його мені в груди, але перечепився об той чортів свій власний багнет. Я відбив револьвер убік тильною стороною долоні, і той вистрелив. Куля, мабуть, зарилася в ґрунт менш ніж за дюйм від моєї ступні, бо холошу штанів мені збрізнуло душем з дрібних камінчиків. Я підхопив револьвер і наставив на нього, готовий вистрелити, якщо він зробить щонайменший порух до поваленого багнета.

Натомість він сам привалився до гаражної стіни. Тепер обидві його долоні притискалися до лівої половини грудей, а в горлі глухо лунала гикавка.

Десь неподалік — на Кошут, не на Ваймор — заволав чоловічий голос: «Забави забавами, хлопці, але ще одна петарда, і я викликаю поліцію! Так собі й затямте!»

Я віддихнув. Теркотт теж випустив повітря, але конвульсивними поштовхами. Гикавка не перестала, навіть коли він сповз по стіні гаража і розпластався на ґравії. Я підняв багнет, подумав, чи не заткнути його собі за пояс, але вирішив, що ще розпорю ним собі стегно, коли прориватимуся крізь живопліт: минуле діє завзято, намагаючись мене зупинити. Натомість я закинув багнет у темний двір, почувши глухий брязк, коли той об щось вдарився. Можливо, об собачу будку з написом ЦЕ ДОМИК ДЛЯ ВАШОГО ЦУЦИКА.

—Лікаря, — прохрипів Теркотт. Очі в нього блищали, мабуть, повні сліз. — Прошу, Емберсоне. Страшно болить.

Викликати «швидку». Гарна ідея. А слідом зовсім кумедне. Я прожив у Деррі — у 1958 році — вже майже два місяці, але все одно поліз рукою собі до правої передньої кишені штанів, де, якщо на мені не було піджака, я завжди тримав мобільний телефон. Пальці не намацали нічого, окрім кількох монет та ключів до «Санлайнера».

—Вибачте, Теркотте. Ви народилися не в ту епоху, де рятують вмить.

—Що?

Судячи з моого «Б'юлова», Америка дочекалася, і «Нові пригоди Еллери Квіна» зараз уже в ефірі.

—Тримайтесь, — кинув я і попхнувся крізь живопліт, вільною від револьвера рукою прикриваючи собі очі від піdstrijenix, гострих гілочок.

11

Посеред заднього двору Даннінгів я перечепився об пісочницю і, розтягнувшись на весь зріст, опинився лицем до лиця з пустоокою лялькою, на якій, окрім корони, більше не було нічого. Револьвер вилетів з моєї руки. Я навкарачки поліз його шукати, гадаючи що нізащо не знайду; це фінальний трюк опірного минулого. Дрібний, порівняно з нападами кишкового вірусу й Білла Теркотта, але ефективний. А коли я його все ж таки врешті уздрів на краю трапецієподібної смуги світла, що падала з кухонного вікна, я також почув звук

автомобіля, що наблизався по Кошут- стрит. Той рухався набагато швидше, ніж міг би собі дозволити розсудливий водій на вулиці, повній дітей у масках і з колядницькими торбами. Я здогадався, хто то мчить, ще раніше, ніж завищали гальма і він зупинився.

У будинку № 379 Доріс Даннінг сиділа з Троєм на дивані, тимчасом як по хаті, в костюмі індіанської принцеси гарцювала Еллен, котрій жах як не терпілося вже йти. Трой лише щойно був сказав їй, що, коли вони повернуться з Туггою й Гаррі додому, він допоможе їм з'їсти цукерки.

—А от і ні, наряджайся, і йди сам собі назбирай.

Усі на це розсміялися, навіть Гаррі, хоча він якраз був у туалеті, роблячи останнє перед виходом пісь-пісь. Бо Еллен була справжнісінькою Люсі Болл, вона будь-кого вміла розсмішити.

Я хапнув револьвер. Він вислизнув з моїх спіtnілих пальців і знов опинився в траві. Гомілка в тому місці, де я нею врізався у пісочницю, буквально вила. По інший бік будинку хриснули двері машини і швидкі кроки затупотіли по бетону. Пригадую, я подумав: «Замкни мерщій двері на засув, матусю, то не просто твій оскаженілій чоловік іде; то саме Деррі, воно наближається до порога».

Я підхопив револьвер, хитнувшись, звівся на рівні, зачепився ступнею собі ж об ногу і мало знову не впав, але віднайшов рівновагу і біgom кинувся до задніх дверей. На моєму шляху містилася лядя льоху. Я її оббіг, упевнений, що, варто мені на неї наступити своєю вагою, як вона проломиться. Саме повітря, здавалося, перетворилося на сироп, так, ніби воно теж намагалося мене уповільнити.

««Хай навіть це мене вб’є, — подумав я, — нехай навіть це мене вб’є, і Освальду все вдастся, і загинуть мільйони. Нехай навіть так. Тому що це відбувається тепер. І там вони».

Задні двері замкнуті. Я настільки був цього певен, що ледь не покотився з ганку, коли клямка ворухнулася й вони розчахнулись назовні. Я вступив до кухні, де ще пахло тушкованим м’ясом, зготованим місіс Даннінг в її духовці «Хотпойнт»[240]. У мийці було повно тарілок. На робочому столі стояв соусник; поряд з ним блюдо з холодною локшиною. З телевізора доносився тремтливий звук скрипок — Кристі називала таке «музикую вбивства». Вельми слушно. На столі лежала гумова маска Франкенштайна, яку, виходячи на «каверзи або ласощі», збиралася одягти Тугга. Біля неї — паперова пузата торба зі зробленим чорним олівцем друкованими літерами написом: ЦУКЕРКИ ТУГГИ. НЕ ЧІПАТИ.

У шкільному творі Гаррі цитував свою матір, ніби вона сказала: «Забирайся звідси з отим, що приніс, тебе тут не чекали». Наразі ж, ушкваривши по лінолеуму до арки між кухнею і вітальню, я почув такі слова: «Френку? Що ти тут робиш? — а далі підвищеним голосом. — Що це? Чому ти з. забирайся звідси!»

А потім вона закричала.

12

Вже ледь не проминувши арку, я почув дитячий голос:
—Хто ви? Чому моя мама кричить? Там мій тато?

Я повернув голову й побачив десятирічного Гаррі Даннінга, він стояв у дверях маленького туалету в дальнім кутку кухні. Був він одягнений у траперську оленячу куртку з торочками і в руці тримав свою духову рушницю. Другою рукою смикав себе за ширінку. Тут Доріс Даннінг закричала знову. Голосили двоє інших хлопчиків. Почулося гуп — важкий, бридкий удар — і крик обірвався.

—Ні, тату, не треба, їй же БОЛЯЧЕ! — заверещала Еллен.

Я кинувся крізь арку і застиг там з роззвяленим ротом. Пам'ятаючи твір Гаррі, я завжди собі уявляв, що мені доведеться зупиняти чоловіка, котрий махає того типу молотком, що люди їх тримають в своїх інструментальних ящиках. У нього в руках було дещо інше. Те інше було кувалдою з двадцятифунтовою головкою, і вимахував нею він завиграшки. Рукава мав засукані, і я побачив бугри м'язів, напрацьованих ним за роки тягання туш і рубання м'яса. Доріс я побачив на підлозі посеред вітальні. Судячи з виду, чоловік уже встиг перебити їй руку — з проріхи в рукаві сукні стирчала кістка, — а також вивернути плече. Обличчя в неї було бліде, шоковане. Вона повзла по килиму повз телевізор, волосся звисало їй на очі. Даннінг знову замахнувся кувалдою. Цього разу він поцілить їй в голову, розтрощить череп і її мозок близне аж на диванні подушки.

Еллен крутилася крихітним дервішем, намагаючись виштовхати батька назад у двері.

—Перестань, тату, перестань!

Він ухопив дівчинку за волосся й відсмикнув геть. Вона покотилася, з голови в неї навсібіч полетіло індіанське пір'я. Вона вдарилася об крісло-гойдалку, і те перекинулось.

—Даннінгу! — заволав я. — Ану перестань!

Він подивився на мене червоними, мокрими очима. Він був п'яний. Він плакав. Шмарклі з носа й сліна розмазалися йому по підборіддю. Лице смикалося у спазмах люті, горя й збентеження.

—Хто ти на хер такий? — гаркнув він і, не чекаючи відповіді, кинувся на мене.

Я натиснув гачок револьвера з думкою: ««От тепер він не вистрелить, це пістолет Деррі, і він не вистрелить».

Але той стрелив. Куля потрапила Даннінгу в плече. На його білій сорочці розквітла червона троянда. Від удару кулі він крутнувся вбік, але зразу ж пішов на мене знов. Підняв свою кувалду. Квітка на його сорочці розросталася, але, схоже було, він цього не відчував.

Я знову натиснув гачок, але в цей момент мене хтось штовхнув і куля полетіла вгору, в нікуди. То був Гаррі.

—Стій, тату! — голос його дріжав. — Стій, а то я тебе застрелю!

В мій бік, в бік кухні рабочував Артур «Тугга» Даннінг. Щойно Гаррі вистрелив зі своєї духової рушниці — «пха-чху», — як Даннінг-батько опустив кувалду на голову Тугга. Лице хлопця стерла пелена крові. Фрагменти кістки й жмутки волосся злетіли високо вгору; краплинами крові забризкало підстельні світильники. Еллен і місіс Даннінг лементували, лементували.

Я віднайшов рівновагу і вистрелив утретє. Цей постріл вирвав Даннінгу праву щоку аж до вуха, але все одно його не зупинив. «Він не людина», — ось що мені

майнуло тоді, і це ж саме я думаю й зараз. Все, що я бачив у його сльозливих очах, у його жвакаючому роті — здавалося, він не вдихає повітря, а гризе його, — належало якійсь белькоочучій порожнечі.

—Хто ти є на хер такий? — знову повторив він, а тоді: — Ти вдерся сюди незаконно.

Він відвів кувалду назад і вихонув нею кругом, по широкій горизонтальній дузі. Я присів, підігнувши коліна, й одночасно пригнувся, і хоча, здавалося, двадцятифунтова кувалда мене зовсім не зачепила — я не відчув ніякого болю, тоді ні, — гаряча хвиля майнула поперек моого тімені. Револьвер вилетів мені з пальців, вдарившися об стіну й відскочив у куток. Щось тепле стікало вниз з одного боку моого обличчя. Чи зрозумів я, що він зачепив мене якраз достатньо, щоб проорати шестидюймової довжини рівчачок у моєму скальпі? Що він не дістав, щоб забити мені памороки або вбити мене наповал, всього лише на якусь одну восьму дюйма? Не можу сказати. Все це трапилося менш ніж за хвилину; можливо, проминуло всього лише тридцять секунд. Монетка життя обертається мигцем і направомок руху міняє швидко.

—Тікай геть звідси! — закричав я Трою. — Хапай сестру і тікай! Гукай допомогу! Гукай з усіх своїх...

Даннінг вихнув кувалдою. Я відстрибнув назад, і головка молота зарилася в стіну, розтрощивши дранки, дмухнувши хмарою вапна назустріч плаваючому в повітрі пороховому диму. Телевізор так і працював. Усе ще грали скрипки, все ще звучала «музика вбивства».

Даннінг все ще намагався вирвати кувалду зі стіни, і тут щось промайнуло повз мене. То була духова рушничка «Дейзі». Її пожбурив Гаррі. Вона встягла дулом у розверсту, скривлену щоку Даннінга, і той завив від болю.

—Ти, сучий виблядок! Я тебе за це вб'ю!

Трой ніс Еллен до дверей. «Хоч тут гаразд, — подумав я. — Принаймні я змінив хоч щось...»

Але раніше ніж він устиг її винести, хтось спершу заповнив собою одвірок, а потім ввалився всередину, збивши Троя з дівчинкою на підлогу. Я лише краєм ока відзначив це, бо Френк Даннінг висмикнув кувалду і вже йшов на мене. Я позадкував, одною рукою підштовхнувши Гаррі до кухні.

—Через задні двері, синку. Мерщій. Я його затримаю, поки ти.

Френк Даннінг скрикнув і заціпенів. В ту ж мить щось вистромилося йому з грудей. Це трапилося, як якийсь магічний трюк. Та річ була так вимазана у кров, що мені знадобилося не менше секунди, аби второпати, що воно таке: вістря багнета.

—Це тобі за мою сестру, уйобок, — прогарчав Білл Теркотт. — За Клару.

13

Даннінг упав долілиць, ступні у вітальні, голова в арці між вітальнюю й кухнею. Але не розпластався. Вістря багнета встяло в підлогу й підтримувало його. Раз у нього смикнулася одна нога, а потім він затих. Виглядало це так, ніби він помер під час вправ з відтискання.

Всі кричали. Тхнуло пороховим димом, вапном і кров'ю. Доріс, зігнувшись, кривуляла до свого мертвого сина, повисле волосся затуляло її обличчя. Я не хотів би, щоб вона це бачила — голова Тугги була розвалена аж по нижню щелепу, — але не було способу її зупинити.

—Наступного разу я зроблю краще, місіс Даннінг, — квакнув я. — Обіцяю.

Все обличчя в мене було заляпане кров'ю; я мусив її стерти бодай з лівого ока, щоб щось бачити з того боку. Оскільки я все ще був при свідомості, то вирішив, що серйозних ушкоджень не маю, а те, що з ран на скальпі кров завжди ллється по-чортячому, я давно знат. Проте я напартачив, і якщо бодай коли-небудь мусить статися наступний раз, цього разу мені треба звідси вшиватися, непомітно і якомога швидше.

Але, перш ніж зникнути, я мусив поговорити з Теркоттом. Чи спробувати принаймні. Він лежав під стіною, поза розчепіреними ногами Даннінга. Хапав ротом повітря, тримаючись за серце. Лице в нього було біле, як у трупа, тільки губи мав пурпурні, як в дитини, котра щойно жменяями їла чорниці. Я потягнувся до його долоні. Він стиснув мою з панічною міцністю, але в очах його зблискували крихітні іскри гумору.

—То хто тепер серло, Емберсоне?

—Не ви, — відповів я. — Ви герой.

—Йо, — підтакнув він. — Не забудь вкинути медаль мені до труни.

Доріс колихала свого мертвого сина. Поза нею ходив колами Трой, міцно притискаючи собі до грудей голівку Еллен. В наш бік він не дивився, він, схоже, не усвідомлював, що ми теж тут. Маленька дівчинка скиглила.

—З вами буде все гаразд, — сказав я. Ніби міг знати. — А зараз послухайте мене, бо це важливо: забудьте моє ім'я.

—Яке ім'я? Ви його ніколи не називали.

—Правильно. I. ви знаєте мою машину?

—«Форд». Голос у нього занепадав, але очі все ще чіпко вдивлялися в мої. — Гарний. Кабріолет. Двигун восьмициліндровий. П'ятдесят четвертого. чи п'ятде.

—Ви його ніколи не бачили. Це найважливіше, Теркотте. Мені сьогодні ж треба з цієї частини штату перебратися південніше, тому здебільшого я мушу їхати по шосе, бо не знаю ніяких інших доріг. Якщо зумію дістатися центрального Мейну, я буду чистим і вільним. Ви розумієте, про що я вам кажу?

—В житті не бачив твоєї машини, — промовив він і підморгнув. — Ох, курва, як же воно болить.

Я прикладав пальці до його неголеного, колючого горла і помацав пульс. Той був швидким і дико рваним. Вдалині я почув завивання сирен.

—Ви правильно все зробили.

Очі його підкотилися.

—Ледве встиг. Не знаю, про що я думав. Либонь, здурів. Слухай-но, друже. Якщо тебе схоплять, не кажи їм, що я. ну, ти розумієш, що я.

—Ніколи. Ви його зупинили, Теркотте. Він був скаженим пском, і ви поклали йому край. Ваша сестра пишалась би вами.

Він усміхнувся й заплющив очі.

Я пішов до ванної кімнати, вхопив рушник, намочив його в тазу і витер своє скривавлене обличчя. Кинув брудний рушник до ванни, вхопив ще два і вийшов у кухню.

Хлопчик, котрий мене й привів сюди, стояв на витертому лінолеумі біля пічки й дивився на мене. Хоча вже минуло не менше шести років, як він останній раз смоктав собі великого пальця, зараз він це знову робив. Широко розплющені, серйозні очі його спливали слізами. Бризки крові заляпали йому щоки і лоб. Переді мною був хлопчик, котрий щойно пережив таке, що залишить в ньому глибоку травму, але він же був і хлопчиком, котрий виросте, ніколи не ставши тим, кого кличуть Гаррі-Шкряком. І не напише учнівського твору, який змусить мене плакати.

—Хто ви, містере? — запитав він.

—Ніхто, — пройшов я повз нього до дверей. Утім, він заслуговував на більше. Сирени вже звучали зблизька, але я обернувся. — Твій добрий янгол, — сказав я. А тоді прослизнув крізь задні двері, у Гелловін 1958 року.

Дорогою по Ваймор-лейн у бік Вітчем, я побачив спалахи синіх мигавок, що мчали на Кошут-стрит, і продовжив іти. За два квартали житлового району я повернув на Джерард-авеню. На хідниках стояли люди, дивилися в той бік, де вили сирени.

—Містере, ви не знаєте часом, що там трапилося? — запитав у мене якийсь чоловік. За руку він тримав Білосніжку в кросівках.

—Я чув, що діти підривали петарди, — кинув я. — Можливо, це спричинилося до пожежі. — І я пішов далі, намагаючись приховати ліву половину обличчя, бо поряд стояв вуличний ліхтар, а мій скальп все ще сочився кров'ю.

За чотири квартали звідти я повернув на Вітчем-стрит. На цій далекій від Кошут-стрит вулиці було темно й тихо. Всі наявні поліцейські машини зараз певне перебували на місці пригоди. Добре. Я вже майже досяг рогу Бульвару й Вітчем-стрит, коли коліна в мене зробилися ватяними. Я озирнувся довкола, не побачив жодного колядника і сів на бордюр. Я не мав права зупинятися, але мусив. Все, що було у мене в шлунку, я виригав, хоч і нічого не їв цілий день, окрім одного мізерного батончика (не міг навіть пригадати, чи встиг я його з'їсти весь, до того, як на мене напав Теркотт), і щойно я перебув жорстоку інтермедію, в якій мене було поранено — наскільки серйозно, я дотепер не знав. Вибір був простий: або зупинитися зараз і дозволити своєму тілу перегрупуватися, або зомліти на ходу. Я опустив голову собі між колін і зробив серію глибоких, повільних вдихів, як колись був навчився на курсах Червоного Хреста, які відвідував ще в коледжі, щоби здобути сертифікат рятувальника. Спершу я побачив голову Тугги Даннінга, як вона вибухає під дією руйнівної низобіжної сили важкої кувалди, й від цього мілість моя ще більше погіршла. Потім я подумав про Гаррі, забризканого братовою кров'ю, проте ніяк інакше не постраждалого. І про Еллен, котра не запала в кому, з якої їй ніколи не

виборсатися. І про Троя. І про Доріс. її жахливо зламана рука може боліти всю решту її життя, але ж принаймні вона матиме це життя.

— Еле, я це зробив, — прошепотів я.

Але що я наробив у 2011 році? Що я зробив нашому 2011 року? То були питання, на які ще треба було отримати відповіді. Якщо через ефект метелика трапилося щось жахливе, я завжди зможу повернутись назад і все стерти. хіба що, змінюючи напрямок життя родини Даннінгів, я якимсь чином змінив заразом і напрямок життя Ела Темплтона. Припустімо, що харчевні більше нема на тому місці, де я її залишив? Припустімо, виявиться, що Ел ніколи її туди не перевозив з Оберна. Або взагалі ніколи не відкривав ніякої харчевні? В таке мало вірилося. але ж от, я сиджу тут, на бордюрі 1958 року, і кров сочиться з подряпини на моїй голові, підстриженій у 1958 році, в таке мені віриться?

Я підвівся на рівні, похитнувся і вирушив далі. Праворуч, далі по Вітчем-стрит, я бачив спалахи й вертіння вогнів синіх блимавок. На перехресті з Кошут-стрит зібрався невеличкий натовп, але всі там стояли спинами до мене. Церква, де я залишив свою машину, містилася просто через дорогу. «Санлайнер» тепер стояв самотній на парковці, але на вигляд був у повному порядку; ніякі гелловінські штукари не поспускали на ньому шини. А тоді я помітив жовтий квадратик під дверником на лобовому склі. Думкою я стрибнув до Жовтої Картки, і нутро в мені захололо. Я вихопив той аркуш і, читаючи на ньому написане, полегшено віддихнув: ПРИЄДНУЙТЕСЬ ДО СВОЇХ ДРУЗІВ І СУСІДІВ НА СЛУЖБІ ЦІЄЇ НЕДЛІ О 9 РАНКУ. НОВАЧКИ ЗАВЖДИ ВІТАЮТЬСЯ! «ЖИТЯ — ПИТАННЯ. ІСУС — ВІДПОВІДЬ».

— Я гадав, що відповідь — це важкі наркотики, і саме зараз я б чогось із того вжив,

— промурмотів я, відмикаючи водійські дверцята. Згадав про ту паперову торбу, яку я залишив під гаражем на подвір'ї дому по Ваймор-лейн. Копи, котрі обстежуватимуть довколишню територію, на неї напевне натраплять. Всередині неї вони знайдуть кілька батончиків і майже порожню пляшку каопектату. ну, й ще солідну пачку того, що готувалося стати дорослими памперсами.

Я зачудувався, що вони з цього приводу подумають.

Але ненадовго.

16

Коли я врешті дістався шосе, голова в мене боліла уже скажено, проте, навіть якби це відбувалося до настання ери цілодобових супермаркетів, я не певен, що наважився б зупинитися; сорочка на мені зліва задубіла від крові. Принаймні я не забув заправити бак.

Раз я спробував пучками пальців помацати рану на голові і був винагороджений таким спалахом болю, що зарікся пробувати вдруге.

Я таки зупинився на відпочинковому майданчику поза Агастою. Тоді вже перейшло за десяту вечора і там було порожньо. Я ввімкнув верхнє світло в кабіні і перевірив свої зіниці у люстерку заднього огляду. На вигляд вони мали одинаковий розмір, що мене втішило. Біля чоловічого туалету там стояв торгівельний автомат із перекускою, який взамін за десять центів видав мені

шоколадне тістечко із кремовою начинкою. Я поглинив його, кермуючи машиною, і мій головний біль потроху слабшав.

Було вже за північ, коли я опинився у Лізbon-Фолзі. Мейн-стрит лежала порожньою, але обидві фабрики — Ворумбо й Американський вапняк — гуркотіли повним ходом, пихкали і чвакали, викидаючи свій сморід прямо у повітря і сточуючи свої ядучі відходи просто в річку. Грома яскравих вогнів робили їх схожими на космічні кораблі. Я поставив «Санлайнер» біля «Кеннебекської фруктової», де він стоятиме, доки хтось не зазирне досередини, де побачить плями крові на сидінні, водійських дверцятах і кермі. Аж тоді вже викличуть поліцію. Я припускав, що мій «Форд» обстежуватимуть на відбитки пальців. Існувала ймовірність, що вони будуть ідентичними тим, що мав на собі один «поліцейський спеціальний» револьвер 38-го калібр, знайдений на місці вбивства у Деррі. У Деррі може виринути ім'я Джордж Емберсон, а потім і тут, у Лізbon-Фолзі. Але якщо кроляча нора все є там, де я з неї вийшов, після Джорджа не залишиться ніяких слідів, вартих слідства, а відбитки пальців належатимуть людині, котра не буде народжена ще упродовж наступних вісімнадцяти років.

Я відкрив багажник, дістав портфель, а решту вирішив залишити на місці. Наскільки я здогадувався, все це опиниться на продажу в «Безжурному білому слоні», сховищі секонд-хенду неподалік від Тайтесового «Шеврону». Я перетнув вулицю в напрямку драконячого дихання фабрики, того **шух-ШВАХ**, **шух-ШВАХ**, що безперервно триватиме цілодобово аж до Рейгана з його епохою вільної торгівлі, яка зробила дорогий американський текстиль неконкурентоспроможним.

Сушарню освітлювало біле флуоресцентне сяйво, що ринуло з брудних вікон фарбувального цеху. Я помітив ланцюг, що відгороджував сушарню від решти подвір'я. Було надто темно, щоб прочитати напис на табличці, яка на нім висіла, до того ж минуло майже два місяці відтоді, як я його бачив, але я запам'ятав: **ДОСТУП ДАЛІ ЗАБОРОНЕНО**, доки не буде полагоджено каналізаційну трубу. Жовтої Картки — чи то пак Помаранчевої Картки, якщо той чоловік тепер був такого звання — ніде не спостерігалося.

Двір затопило світлом фар, я зробився видимим, мов комаха на тарілці. Переді мною відстрибула і простяглася далеко моя кістлява тінь. Я заціпенів, коли до мене підкотив великий ваговоз. Я очікував, що водій зупиниться, висунеться з кабіни й

запитає мене, що я тут к чорту роблю. Він стишив хід, але не зупинився. Підняв руку у вітанні. Я теж махнув йому навзаєм, і він проїхав далі, в бік вантажних дебаркадерів, з дюжиною порожніх бочок, що вибрязкували у нього в кузові. Я попрямував до ланцюга, швидко роззвірнувся навсібіч і підпірнув під нього.

Я йшов повз сушарню, серце важко колотилося у моїх грудях. У такт йому стугоніла рана в мене на голові. Цього разу там не було уламка цементу, котрий відзначав би місце. **««Тихше, — наказав я собі. — Повільно. Сходинка ось тут».**

От тільки її там не було. Нічого не було, окрім бетону, під моєю підошвою, що шукала навпомацки.

Я пройшов трішки далі, але й там нічого. Було доволі прохолодно, отож я міг бачити легеньку пару у своєму віддиху, але руки і шия мої взялися тонким шаром липкого поту. Я пройшов ще трохи далі, але тепер вже був майже певен, що зайдов надто далеко. Кроляча нора або зникла, або її тут взагалі ніколи не було, а це означало, що все мое життя як Джейка Еппінга — все, від мого, нагородженого премією МФА[241] садочка в початковій школі до мого покинутого недописаним роману в коледжі й шлюбу із засадничо ласкавою жінкою, котра майже втопила мою любов до неї в алкоголь, — було божевільною галюцинацією. Я весь час був Джорджем Емберсоном.

Я пройшов трішки далі, потім зупинився, важко дихаючи. Десь — можливо, у фарбувальні, може, в одному з ткацьких цехів — хтось крикнув «Йоб тебе розтуди!» Я здригнувся, потім знову здригнувся, коли слідом за цим викриком диким реготом вибухнули чийсь голоси.

Не тут.

Пропала.

Або ніколи не існуvala.

А чи відчував я розпач? Жах? Безроздільну паніку? Нічого з того, фактично. Що я насправді відчував, так це поки ще неясно усвідомлюване полегшення. Вповзали думки: ««Я міг би жити тут. І то доволі легко. Щасливо навіть»».

Чи й правда так? Так. Так.

Смерділо поблизу фабрик і в публічних закладах, де геть усі курили безперервно, як скажені, але в більшості інших місць повітря було неймовірно солодким. Неймовірно новітнім. Їжа смакувала добре; молоко доставляли прямо тобі під двері. Після періоду доволі довгого відлучення від комп'ютера я отримав перспективне бачення, що дало мені можливість усвідомити, яким присадженим на цю курв'ячу машинку я став, витрачаючи години на читання ідіотських посилань з електронних листів та відвідування веб-сайтів з тієї ж причини, що змушує альпіністів лізти на Еверест: бо воно просто існує. Мобільний телефон у мене не дзвонив, бо ніякого мобільного я не мав, а яке ж то було полегшення. Поза великими містами більшість народу ще перебувала на спарених телефонних лініях, а чи замикала більшість із них двері своїх помешкань на ніч? їх непокоїла можлива ядерна війна, але я перебував у безпеці мого знання про те, що люди 1958 року постарішають і помрутъ, ніколи не почувши про те, що десь вибухнула атомна бомба, хіба що на випробувальному полігоні. Нікого не хвилювало глобальне потепління або терористи-смертники, що спрямовують захоплені ними авіалайнери на хмародери.

І якщо мое життя у 2011 році не було галюцинацією (в душі я про це знав), я все ще міг зупинити Освальда. Я просто не міг би дізнатися про загальні наслідки цього. Я

гадав, що без такого знання я міг би прожити.

Гаразд. Перше, що треба зробити, це повернутися до «Санлайнера» і забиратися з Лізbon-Фолза. Я поїду на Люїстон, знайду там автобусну станцію і куплю квиток до Нью-Йорка. Звідти сяду на потяг до Далласа. або, чорт забирай, чому б мені туди не полетіти? У мене ще повно готівки, а жоден зі службовців

авіаліній не попросить мене показати посвідчення з фотокарткою. Все, що я маю зробити, це викласти гроші за квиток, і «Транс-Ворлд Ерлайнз» радо запrosить мене на борт[242].

Полегшення від такого рішення було настільки всеохопним, що ноги піді мною знову зробилися ватяними. Слабкість була не такою сильною, як нещодавно в Деррі, коли мені довелося сісти, але, щоб утриматися на ногах, я прихилився до стіни сушарні. Мій лікоть стукнувся об неї з неголосним звуком «бонг». І чийсь голос заговорив до мене просто з порожнечі. Хрипло. Ледь не гарчачи. Голос майбутнього, так би мовити.

—Джейку? Це ти? — за цими словами прозвучав залп сухого, гавкаючого кашлю.

Я ледь не змовчав. Я міг би промовчати. Але тоді я подумав про те, як багато свого життя Ел вклав у цей проект, і про те, що я залишився єдиним, на кого він покладав свої надії.

Я обернувся в напрямку звуків того кашлю і тихим голосом заговорив:

—Еле? Говори до мене. Рахуй, — я міг би додати «або просто й далі кашляй».

Він почав рахувати. І я вирушив на звук цифр, намацуючи перед собою ногою. За десять кроків — набагато далі того місця, де я був здався, — носок моого черевика почав рух вперед і одночасно стукнувся об щось, що зупинило його рух. Я ще раз роззирнувся довкола. Ще раз вдихнув просмерділе хімією повітря. А потім заплющив очі й почав підніматися сходинками, яких бачити не міг. На четвертій зимній нічній повітря змінилося густим теплом і запахами кави і спецій. Принаймні для верхньої частини мене. Нижче пояса я все ще відчував ніч.

Так я простояв там, либонь, секунди зо три, наполовину в теперішньому, наполовину в минулому. І лише після того розплющив очі, побачив Елове змарніле, виснажене, страшенно схудле обличчя і вступив у 2011 рік.

Частина 3 Життя в минулому

Сказати б, що на той час я вже втратив здатність чомусь дивуватися, проте побачене ліворуч від Ела змусило відпасти мою щелепу: тліюча сигарета у попільничці. Сягнувши повз нього рукою, я загасив той недопалок.

—Ти хочеш вихаркати ті рештки легенів, які поки ще працюють?

Ел на це не зреагував. Я навіть не певен, що він мене почув. Просто дивився на мене широко розпллющеними очима.

—Господи-Ісусе, Джейку. хто тебе скальпував?

—Ніхто. Ходімо звідси, поки я не вдушився від твого секонд-хендового диму. Втім, то було пусте нарікання. За тижні, прожиті в Деррі, я призвичайвся до запаху тліючих сигарет. Невдовзі я й сам підхоплю цю звичку, якщо не остерігатимуся.

—Ти ж справді скальпований, — не вгавав він. — Просто сам про це не знаєш. Он, за вухом, звисає шматок волосся і. до речі, скільки з тебе витекло крові? Кварта буде? Та хто ж тобі це зробив?

—Відповідь перша: менше кварти. Відповідь друга: Френк Даннінг. Якщо твої питання задоволено, я тепер хотів би поставити власне. Ти казав, що молитимешся. Чому ти натомість закурив?

—Тому що нерувався. Ну й ще, тому що зараз це не має жодного значення. Кульгавого коня марно кувати.

На це мені нічим було заперечити.

2

Ел повільно забрів за шинквас, де, відчинивши одну з шафок, дістав звідти пластикову коробочку з намальованим на ній червоним хрестом. Я сів на барний стілець і поглянув на годинник на стіні. Коли Ел відімкнув двері і ми увійшли до харчевні, той показував за четверть восьму. Скинути, скажімо, хвилини п'ять на мій спуск сходинками і крок до Країни Чудес 1958 року. Ел казав, що кожна мандрівка туди забирає рівно дві хвилини, і схоже на те, що годинник це підтверджує. Я прожив у 1958-му п'ятдесят два дні, а тут було лише 7:59 ранку.

Ел дістав бінт, пластир, дезінфектант.

—Нахилися сюди, щоб мені було видніше, — попросив він. — Поклади підборіддя просто на шинквас.

—Можеш пропустити перекис водню. Це трапилося чотири години тому, все вже засохло, бачиш?

—Береженого Бог береже, — промовив він, завдаючи пекельного жару моїй голові.

—Оххх!

—Пече, авжеж? Бо там все ще відкрите. Ти хочеш, аби якісь костоправи у п'ятдесят восьмому курували тобі інфекцію на голові, перш ніж ти зможеш вирушити на південь до Великого Д? Повір мені, друже, тобі б це не сподобалося. Тихо сиди. Мені треба зістригти трохи волосся, бо інакше пластир не пристане. Слава Богу, воно в тебе коротке.

Чик-чик-чик. А потім він ще додав болю — сипонув солі на рану, як то кажуть, — притиснувши до продряпаного місця клейкий пластир.

—За пару днів пластир зможеш зняти, але до того тобі варто носити капелюха. Якийсь час верхівка в тебе виглядатиме дещо паршивенько, але якщо волосся там

зовсім знову не відросте, ти завжди зможеш його зачісувати на те місце. Аспірину дати?

— Так. І чашку кави. Сам звагранити зможеш? — хоча кава допоможе ненадовго. Чого я насправді потребував — це виспатись.

— Зможу, — він клацнув вмикачем на «Бан-О-Матику»[243], а тоді знову почав ритися у своїй аптечці. — Ти на вигляд нібито схуд.

«Хто б оце казав», — подумав я.

— Я там трішки був захворів. Підчепив 24-годинний вірус. — і раптом я затнувся.

— Джейку, щось не так?

Я дивився на обрамлені світлини на стіні. Коли я виrushав звідси крізь кролячу нору, там висіло foto мене з Гаррі Даннінгом. Ми усміхалися, разом тримаючи перед об'єктивом ЗОР-атестат Гаррі.

Тепер цього знімка не було.

3

— Джейку? Друже? Що трапилося?

Я взяв покладений ним на шинквас аспірин і поклав собі до рота, проковтнувши пігулку всуху. Потім підвівся й повільно підійшов до Стіни знаменитостей. Почувався я, ніби зі скла зробленим. Там, де останні два роки висів наш із Гаррі портрет, тепер було foto, на якому Ел ручкався з Майком Міш'ю, членом Палати представників від другого округу Мейну[244]. Мабуть, Міш'ю йшов на переобрання, бо Ел мав причеплені до фартуху два значки-гудзі. На одному був напис: МАЙКА В КОНГРЕС. На іншому: ЛІЗБОН МІШ'Ю. Високоповажний конгресмен красувався перед камерою в яскраво-помаранчевій сорочині Моксі, тримаючи в руках фетбургер, з якого скrapував жир.

Я зняв світлину з цвяшка.

— Скільки це вже тут висить?

Ел подивився на знімок і задумався.

— Зроду ніколи не бачив цього foto. Знає Бог, я підтримував Міш'ю в обох останніх кампаніях — чорт забирай, я завше підтримував усякого демократа, котрого ще не застукали за трахом з його помічницями, — і бачив його на мітингу у дві тисячі восьмому, але то було в Касл-Року. А в цій харчевні його ноги ніколи не ступало.

— Очевидно, він все-таки тут був. Це ж твій шинквас, хіба ні?

Ел взявся за foto пальцями, схожими радше на кігті — такі вони в нього вже стали кістляві, — й піdnіс собі близче до обличчя.

— Гм-м, — гмуknув він. — Авжеж, мій.

— От ми й отримали ефект метелика. І ця світлина тому доказ.

Він дивився на знімок, не відводячи очей, злегка усміхаючись. З подивуванням, я гадаю. А може, з трепетом. А потім знову віddав його мені, пішовши за шинквас наливати каву.

— Еле? Ти ж іще пам'ятаєш Гаррі, правда? Гаррі Даннінга?

— Звісно, що так. Хіба ти не заради нього поїхав у Деррі, де тобі ледь голову не віdbили?

—Заради нього і решти його родини, так.

—Ну, то ти їх урятував?

—Всіх, окрім одного. Їхній батько дістав Тутту раніше, аніж ми встигли його зупинити.

—Хто це, ми?

—Я все тобі розповім, але спершу мені треба додому, до ліжка.

—Друже, ми не маємо аж так багато часу.

—Це мені відомо, — відповів я, подумавши при тім: «Еле, мені для цього достатньо лишень на тебе поглянути». — Але я помираю, так спати хочу. Для мене зараз пів на другу ранку, а я мав. — рот мій широко розверзся у позіханні, — ще ту нічку.

—Гаразд. — Він приніс каву, повну чашку чорної мені й собі півчашки, щедро присмаченої вершками. — Розкажи мені, що встигнеш, поки питимеш.

—Спершу ти мені поясни, як ти можеш пам'ятати Гаррі, якщо він тепер не був прибиральником у ЛСШ і ніколи в житті не замовляв у тебе біфштекса? По-друге, поясни мені, чому ти не пам'ятаєш візиту до твоєї харчевні Майка Міш'ю, коли цей його портрет доводить, що він тут таки був?

—На ділі, ти ще не знаєш, чи не живе й зараз у нашему місті Гаррі Даннінг, — почав Ел. — Фактично, ти не знаєш напевне, чи не працює він і тепер прибиральником у Лізбонській школі.

—Якщо так, це було б результатом збіса неймовірного збігу обставин. Еле, я круто змінив минуле. за допомоги парубка на ім'я Білл Теркотт. Гаррі не мусить переїжджати жити у Гейвен до своїх тітки з дядьком, бо його мати не загинула. Живими залишилися також його брат Трой і сестра Еллен. І Даннінг з тим молотком навіть не наблизився до Гаррі. Якщо Гаррі після таких змін все одно живе тепер у Фолзі, я безмежно здивуюсь.

—Це просто перевірити, — сказав Ел. — Маю комп'ютер, лептоп, у себе в офісі. Ходімо. — Він пішов попереду, кашляючи, тримаючись за меблі. Чашку з кавою я поніс з собою; він свою залишив.

Офіс — занадто гучна назва для комірки розміром з шафу збоку від кухні. Там ледь вистачало місця для нас обох. По стінах висіли правила, дозволи і директиви санітарних адміністрацій як штату, так і федеральних. Якби всі ті люди, котрі поширювали плітки та брехні про знаменитий кицьбургер Ела, побачили всі ці офіційні папери — включно з «Сертифікатом чистоти першого розряду», виданим після останньої інспекції, проведеної Ресторанною комісією штату Мейн, — їм довелося б переглянути свою упередженість.

Його «МакБук» стояв на столику, схожому на парту, за якою я сидів у третьому класі. На стілець того ж дитячого розміру Ел опустився, застогнавши від болю й разом від полегшення.

—Школа має власний веб-сайт, еге ж?

—Звичайно.

Чекаючи, поки завантажиться комп, я загадався, скільки ж це електронних листів накопичилося за п'ятдесят два дні моєї відсутності. Потім пригадав, що фактично мене тут не було лише дві хвилини. От дурник.

—Здається, я трохи ніби причмелений, Еле.

—Знайоме відчуття. Попустися, друже, просто, чекай-но, ось воно. Ану, подивимося. Факультети, літній розклад, склад викладачів, адміністрація, технічне забезпечення.

—Клацни тут, — сказав я.

Він погладив сенсорну панель, мурмотнув щось, кивнув, клікнув на чомусь і вступився в комп'ютерний екран, немов якийсь свамі^[245] у магічний кристал.

—Ну? Не змушуй мене чекати.

Він повернув лептоп так, щоб я міг бачити. ТЕХНІЧНІ ПРАЦІВНИКИ ЛСШ — було написано там — НАЙКРАЩІ В МЕЙНІ! І фотографія двох чоловіків і жінки, вони стояли посеред спортивного залу. Всі троє усміхнені. Всі в светрах «Лізбонських хортів». Серед них не було Гаррі Даннінга.

4

—Ти пам'ятаєш його прибиральником і своїм учнем, бо ти ходив крізь нашу кролячу нору, — промовив Ел. Ми з ним знову сиділи в залі, за одним зі столиків.

— Я його теж пам'ятаю, бо також ходив крізь кролячу нору або просто тому, що перебуваю біля неї. — Він поміркував. — Ймовірно, так. Свого роду радіація. Той п'яниця, містер Жовта Картка, також поблизу неї, тільки по інший бік, і він її теж відчуває. Ти бачив його, отже, сам знаєш.

—Він тепер Помаранчева Картка.

—Що це ти таке говориш?

Я знову позіхнув.

—Якщо я намагатимуся тобі зараз все розповісти, вийде повна нісенітниця. Давай, я підвезу тебе додому, а потім пойду до себе. Мені ще б чогось поїсти, бо я голодний, як той ведмідь.

—Я зроблю тобі омлет, — запропонував він. Почав було підводитись, але осів назад на стілець, зайшовши у кашлі. Кожен вдих супроводжувався поривчастим гарчанням, від якого стрясалося все його тіло. Щось деренчало у нього в горлі, немов та гральна карта в шпицях велосипедного колеса.

Я поклав долоню йому на руку.

—Все, що тобі зараз треба, це поїхати додому, прийняти свої ліки й відпочити. Заснути, якщо зможеш. Сам-то я зможу, я знаю. На вісім годин. Заведу будильник.

Він перестав кашляти, але все ще чулося деренчання тієї карти в його горлі.

—Виспатись. Гарна річ. Я пам'ятаю, як воно. Заздрю тобі, друже.

—Я приїду до тебе сьогодні ввечері о сьомій. Ні, давай о восьмій. Так матиму можливість дещо перевірити в інтернеті.

—І якщо все буде джейк? — він слабенько усміхнувся своєму жарту. який я, звісно, чув уже не менш як тисячу разів^[246].

—Тоді я знову повернуся туди завтра вранці, готовий робити діло.

—Ні, — заперечив він. — Ти підеш, щоб скасувати те діло. — Він стиснув мою долоню. Пальці в нього були тоненькі, але сила все ще вчувалася в його потиску.

— Заради цього все й затіяно. Знайти Освальда, скасувати скосну ним херню і стерти ту самовдоволену усмішечку з його лиця.

Щойно ввімкнувся двигун моєї машини, перше, що я зробив — це, намацуючи лівою ногою педаль зчеплення, потягнувся до оциупкуватого фордівського важеля трансмісії при колонці керма. Пальці мої зімкнулися на порожнечі, а ступня вперлася лише в підлоговий мат, і я розсміявся. Просто несила було втриматися.

—Що? — запитав Ел з пасажирського сидіння.

Я вже сумував за своїм шпетним «Санлайнером», авжеж, але з цим все буде гаразд; скоро я куплю його знову. Хоча, порівняно з попереднім разом, фінанси я матиму обмеженіші, принаймні на початку (мій депозит у «Трасті рідного міста» пропаде, зітреться наступного разу), я можу трішки вигідніше поторгуватися з Біллом Тайтесом.

Я гадав, що зможу це зробити.

Я став іншим.

—Джейку? Щось забавне?

—Та ні, нічого.

Я шукав очима зміни вздовж Мейн-стрит, проте всі будівлі були на звичних місцях і в повнім порядку, включно з «Кеннебекською фруктовою компанією», котра мала вигляд — теж звичний — ніби за пару несплачених боргів до фінансового колапсу. Так само стояла в міському парку статуя вождя Ворумбо, і банер у вікні меблевого салону Кабелла так само запевняв: МИ НЕ ПРОДАЄМО НІЧОГО УЦІНЕНОГО.

—Еле, ти ж пам'ятаєш той ланцюг, під яким треба прошмигнути, щоб повернутись до кролячої нори, еге ж?

—Звісно.

—І ту табличку на ньому?

—Де написано про каналізаційну трубу? — він сидів, наче той солдат, котрий очікує, що дорога попереду може бути замінована, кривлячись кожного разу, коли траплялася вибійна.

—Коли ти повернувся з Далласа — коли ти зрозумів, що занадто хворий, щоби з цим впоратися, — табличка там так само висіла?

—Йо, — відповів він після хвилинного міркування. — Висіла, як і до того. Забавно, чи не правда? Кому ж це потрібно цілих чотири роки, аби відремонтувати якусь там каналізаційну трубу?

—Ні кому. Особливо на фабричному подвір'ї, де і вдень і вночі заїжджають і виїжджають вантажівки. Тоді чому це не привертає нічیєї уваги?

Він помотав головою:

—Без поняття.

—Вона може там висіти саме для того, щоб ніхто випадково не натрапив на кролячу нору. Але якщо так, хто ж тоді її повісив?

—Не знаю. Я навіть не знаю, чи є в твоїх словах якась рація.

Я повернув на його вулицю, сподіваючись, що благополучно заведу його в дім, а потім ще подолаю близько восьми миль до Сабатуса, не заснувши за кермом. Проте ще одна думка роїлася мені в голові, і я таки мусив її висловити. Нехай навіть для того, щоб Ел не завищував рівень своїх сподівань.

—Минуле опирається, Еле. Воно не бажає піддаватись змінам.

—Я це знаю. Я тобі про це казав.

—Так, казав. Але от що я зараз подумав: цей опір є пропорційним тим змінам, що за кожною конкретною дією мусять відбутися в майбутньому.

Він подивився на мене. Кола в нього під очима були темнішими, ніж зазвичай, а самі очі світилися болем.

—А ти можеш повторити мені те ж саме, тільки людською мовою?

—Зміна майбутнього для сімейства Даннінгів була важчою за зміну майбутнього для Каролін Пулен, почали через те, що там було задіяно більше людей, але передусім тому, що дівчинка Пулен у будь-якому випадку залишалася живою. А Доріс Даннінг з її дітьми мусили померти. і одна дитина таки загинула, хоча я маю намір це віправити.

Привид усмішки торкнувся його губ:

—Браво. Тільки наступного разу не забудь нижче пригнутися. Уbezпеч себе якось від досадного шраму на голові, де волосся в тебе може ніколи більше не вирости.

Щодо цього я мав власні ідеї, але не вважав за потрібне їх висловлювати. Я спрямував машину на його під'їзну алею.

—Я хочу сказати, що мені, може, й не вдасться зупинити Освальда. При наймні з першого разу, — речотнув я. — Та к чортовій матері, перший екзамен з водіння машини я теж був колись провалив.

—І я теж, але нас не змушували чекати п'ять років до нової спроби.

Тут він мав цілковиту рацію.

—Скільки тобі, Джейку, тридцять? Тридцять два?

—Тридцять п'ять. — І на два місяці близче до тридцяти шести, ніж було ще сьогодні вранці, але що таке пара місяців у стосунках між друзями?

—Якщо ти проїбеш перший шанс і змушений будеш розпочинати знову, коли рулетка вдруге обернеться до призової позначки, тобі вже буде сорок п'ять. Багато чого може трапитися за десять років, особливо коли минуле проти тебе.

—Я знаю, — кивнув я. — Поглянути лишень, що трапилося з тобою.

—Я собі рак отримав через паління, от і все, — немов на підтвердження цих слів, він закашлявся, проте, окрім страдницького виразу, я помітив ще й сумнів у його очах.

—Можливо, так і є. Я сподіваюся, що саме так воно й є. Але це одна з тих речей, яких ми не можемо зна.

Бахнули, прочиняючись, його передні двері. Дорідна молода жінка у салатовому халаті й білих туфельках медсестрички Ненсі^[247] майже бігом спустилася з ганку. Побачивши скоцюбленого на пасажирському сидінні моєї «Тойоти» Ела, вона смикнула дверцята машини.

—Містере Темплтон, де ви були? Я прийшла, принесла вам ліки, а коли побачила, що в домі порожньо, подумала.

Він спромігся на посмішку.

—Я знаю, що ви подумали, але я в порядку. Не в прекраснім, але в порядку.

Вона перевела погляд на мене.

—А ви? Навіщо ви катаєте його невідь-де? Хіба не бачите, який він кволий?

Звісно, я це бачив. Але оскільки навряд чи зумів би пояснити їй, чим ми займаємось, то тримав свого язика на припоні, готовий зносити її дорікання, як справжній мужчина.

—Ми мали важливу справу, мусили дещо обговорити, — сказав Ел. — Окей? Зрозуміло?

—Все одно.

Він прочинив дверцята.

—Допоможіть мені зайти в будинок, Доріс. Джейкові треба їхати додому. Доріс.

Ім'я — як у пані Даннінг.

Він не зауважив цього збігу — і, звісно ж, це суто випадковий збіг, ім'я доволі поширене, — але все одно дзвіночок брязнув мені в голові.

6

Я щасливо дістався додому, і цього разу тим, що я нашукував, виявилося ручне гальмо «Санлайнера». Вимикаючи двигун, я подумав, яка ж вона тісна, жалюгідна і взагалі неприємна, ця зліплена з пластику й скловолокна сральня на колесах, моя «Тойота», порівняно з автомобілем, до якого я звик у Деррі. Я увійшов до будинку, хотів було нагодувати кота, та побачив, що їжа в його мисочці ще свіжа, сира. А як могло бути інакше? Тут, у 2011-му, вона пролежала там всього якихось години півтори.

—Доїж спершу те, Елморе, — сказав я котові. — У Китаї є такі голоднючі коти, що залюбки б виїли по такій мисочці січеного м'яса «Фріскіз».

Елмор подарував мені погляд, якого я заслуговував, і вислизнув крізь котячі дверцята. Я розігрів у мікрохвильовці пару заморожених порцій обіду «Ставфера» [248] (з думками на рівні Франкенштайнового монстра, коли той лише навчався говорити: мікрохвильовка добре, сучасні машини погано). Я з'їв геть усе, позбавився сміття і пішов до спальні. Зняв з себе чисто-білу 1958 року сорочку (дякувати Богу, Елова медсестра Доріс була надто розлютована, щоби помітити на ній плями крові), сів на край ліжка й розшнурував свої помірковані 1958 року туфлі, а вже тоді дозволив собі впасти навзнак. Я цілком певен, що заснув, ще перебуваючи в падінні.

7

Про те, щоб завести будильник, я зовсім забув і проспав би ще довго після п'ятої вечора, але о чверть по четвертій на груди мені стрибнув Елмор і почав принюхуватися до моого обличчя. Це означало, що він підчистив свою миску і вимагає поповнення. Я дав котиську ще їжі, сполоснув собі обличчя холодною водою, а потім сам з'їв тарілку «Спешел Кей»[249], думаючи про те, що міне чимало днів, поки в мене встановиться нормальній режим харчування.

Вже з повним шлунком я пішов до свого кабінету і ввімкнув комп'ютер. Першу кібер-зупинку я зробив на сайті міської бібліотеки. Ел був правий — у їхній базі даних малися всі числа «Лізbon Віклі ентерпрайз». Перш ніж отримати доступ до їх ласощів, я мусивстати Другом бібліотеки, що коштувало десять доларів, але зважаючи на обставини, ця ціна мені здалася доволі помірною.

Той номер «Ентерпрайз», який я шукав, був датований 7 листопада. На другій шпалті, затиснута між повідомленнями про фатальну автокатастрофу та про підозріливу, схожу на підпал, пожежу, містилася стаття під заголовком: МІСЦЕВА ПОЛІЦІЯ РОЗШУКУЄ ТАЄМНИЧОГО НЕЗНАЙОМЦЯ. Таємничим незнайомцем був я. або радше моє альтер его з епохи Айка Айзенгавера. Знайдено було кабріолет «Санлайнер», згадувалося і про знайдені в ньому плями крові. Білл Тайтес ідентифікував цей «Форд» як той, що він його був продав певному містеру Джорджу

Емберсону. Тон статті мене зворушив: шире занепокоєння долею пропалої (і, можливо, пораненої) людини, чиє місце знаходження невідоме. Грегорі Дюзен, мій банкір з «Трасту рідного міста», описував мене як «судячи з мови, освіченого, ввічливого чоловіка». Едді Бавмер, власник перукарні, майже буквально повторив його слова. Жодна тінь підозри не торкнулася містера Емберсона. Все могло б виглядати зовсім інакше, якби мене якимсь чином пов'язали з певною сенсаційною подією в Деррі, але нічого такого.

Нічого такого не було й у номерах газети за наступний тиждень, де мій випадок змалів до коротенької замітки в «Поліцейській хроніці»: ПОШУКИ ПРОПАЛОГО МЕШКАНЦЯ ВІСКОНСИНУ ПРОДОВЖУЮТЬСЯ. З наступного номера газета почала несамовито обговорювати наближення святкового сезону і Джордж Емберсон остаточно зник з її поля зору. «Але я таки побував там». Ел колись вирізав своє ім'я на дереві. Я своє знайшов на сторінках старої газети. Саме на це я й очікував, проте дивитися на наявний доказ все одно було хвилюючим відчуттям.

Потім я зайшов на сайт «Деррі Дейлі ньюз». Доступ до їх архіву коштував мені значно більших грошей — \$34.50, — зате вже за пару хвилин я мав перед очима передню шпалту номера за перше листопада 1958 року.

Ви, либо, очікуєте, що репортаж про сенсаційний злочин мусив стати головним на першій шпалті місцевої газети, але в Деррі — тому Химерному містечку — про власні криваві жахи намагалися розводитися якомога менше. Головна стаття того дня стосувалася зустрічі в Женеві представників Росії, Великої Британії та Сполучених Штатів, де обговорювався можливий договір про заборону ядерних випробувань. Під нею йшов репортаж про чотирнадцятирічного шахового вундеркінда на ім'я Боббі Фішер[250]. А вже в самісінськім низу передньої шпалти, зліва (куди, як повчають нас медіа-експерти, людське око якщо й позирає, то вкрай рідко) містився заголовок: КРИВАВА БІЙНЯ ПРИЗВЕЛА ДО ЗАГИБЕЛІ 2-Х ОСІБ. Повідомлялося, що «видний член бізнесової спільноти й активний учасник багатьох благодійних справ» Френк Даннінг «у стані оп'яніння» прибув ввечері в п'ятницю близько 20:00 до будинку своєї дружини, з якою вони жили окремо. Після сварки з нею (а я нічого такого нечув, хоча особисто там перебував) Даннінг ударив дружину молотком і зламав їй руку, а потім убив свого дванадцятирічного сина Артура Даннінга, коли той намагався захистити матір.

Стаття продовжувалася на сторінці 12. Прокрутівши туди, я отримав винагороду у вигляді знімка ворога, котрий став мені приятелем, Білла Теркотта.

Текст повідомляв, що «містер Теркотт проходив повз садибу Даннінгів». Почувши звідти крики й плач, він кинувся біgom до будинку, побачив крізь прочинені двері, що там відбувається і закликав містера Даннінга «припинити вимахувати молотком». Даннінг відмовився; містер Теркотт помітив на поясі в Даннінга мисливський ніж у піхвах і витяг його; Даннінг обернувся до містера Теркотта, той з ним зчепився; під час боротьби, що виникла між ними, Даннінг дістав смертельний уріз. А за кілька секунд по тому геройчного містера Теркотта вразив інфаркт.

Я сидів, дивився на старий знімок — Теркотт стоїть з сигаретою в кутику губ, спираючись ногою на бампер якогось седана випуску кінця сорокових — і барабанив пальцями собі по стегнах. Даннінг отримав удар у спину, і не мисливським ножем, а багнетом. Даннінг не мав при собі ніякого мисливського ножа. Кувалда — котру ніде не було названо як таку — була його єдиною зброєю. Чи могла поліція Деррі

пропустити такі кричущи деталі? Я не бачив для цього підстав, хіба що вони там були такими ж сліпими, як Рей Чарлз[251]. Утім, для того Деррі, яке я встиг пізнати, ця газетна стаття була цілком логічною.

Мабуть, я усміхався. Історія виглядала настільки дикою, що аж розкішною. Всі безпорадні кінці було між собою пов'язано. Ось вам оскаженілій п'яниця-чоловік, ось заціпеніла в переляку родина, ось геройчний випадковий перехожий (жодної згадки про те, навіщо й куди він ішов). Що вам іще потрібно? Ну й, звісно, не було згадки про присутність там якогось Таємничого Незнайомця. Написано геть-чисто в стилі Деррі.

Я порився у холодильнику, знайшов залишки шоколадного пудингу і зжер його, стоячи біля столу, дивлячись у вікно на своє заднє подвір'я. Взявши на руки Елмора, я пестив його, аж поки він не почав пручатися, вимагаючи звільнення. Повернувшись до комп'ютера, я стукнув по першій-ліпшій клавіші, щоб прогнати з екрану спокоханий скрін-сейвер, і ще якийсь час дивився на фото Білла Теркотта. Героя, який втрутився в рятування чужої родини, отримавши за свої старання інфаркт.

Врешті-решт я підійшов до телефону і набрав номер довідкової служби.

8

У Деррі не виявилося номерів, зареєстрованих на Доріс, Троя і Гарольда Даннінгів. Останньою моєю спробою, без покладання великих надій, стала Еллен; якщо вона навіть зараз живе ще в Деррі, то, найімовірніше, має прізвище свого чоловіка. Проте подеколи саме неблизькі постріли потрапляють у ціль (зловредним тому доказом є, зокрема, постріл Лі Гарві Освальда). Я так здивувався, коли телефонний робот прокашляв мені номер, що навіть впустив олівець. Замість передзвонювати до довідкової служби, я натиснув 1, щоб набрався щойно повідомлений мені номер. Не певен, що я наважився б за ним телефонувати, якби взяв якийсь час на роздуми. Іноді ми не бажаємо знати, правда? Іноді ми боїмося знання. Доходимо до якоїсь межі й вертаємо назад. Але я хоробро тримався за слухавку, поки в Деррі лунали гудки: один, другий, третій.

Після наступного, мабуть, ввімкнеться автовідповідач, і я вже вирішив, що жодного повідомлення наговорювати не буду. Я не мав уявлення, що сказати.

Проте посеред четвертого гудка почувся жіночий голос:

—Алло?

—Це Еллен Даннінг?

—Ну, це залежить від того, хто телефонує, — проговорила вона насторожено-зaintrigовано.

Голос звучав ніби з натяком і якось так, скрадливо. Якби я був зовсім стороннім, уявив би собі жінку трішки за тридцять, а не таку, якій зараз мусить бути десь близько шістдесяти в той чи інший бік. «Це голос, — подумалося мені, — людини, котра користується ним професійно. Співачка? Актриса? Можливо, врешті-решт, якогось іншого ґатунку лицедійка?» Жодна з цих професій не могла мати щось спільне з Деррі.

—Моє ім'я Джордж Емберсон. Я зновував вашого брата Гаррі, колись давно. Оце потрапив до Мейну та й подумав, чи не сконтактуватися з ним.

—Гаррі? — вражено перепитала вона. — Ох, Боже мій! То було в армії?

Так чи ні? Я думав швидко й вирішив, що це не годиться для моєї історії. Забагато потенційних пасток.

—Ні, ще в Деррі. Коли ми ще були дітьми, — зійшло на мене натхнення. — Ми разом грали в Центрі. В одній команді. Тусувались разом.

—Ну, мені жаль вам про це казати, містере Емберсон, але Гаррі помер.

На якусь мить мене заціпило. От лише це не дієве по телефону, чи не так? Я вичавив з себе:

—Ох, Господи, мені так жаль.

—Це трапилось дуже давно. У В'єтнамі. Під час операції Тет[252].

Я сів, відчуваючи в шлунку нудоту. Я врятував його від кульгавості й невеличкої розумової відсталості лише для того, щоб років на сорок скоротити йому життя? Жахливо. Операція пройшла успішно, але пацієнт помер.

Тим часом шоу мало продовжуватись.

—А як щодо Тоні? А ви самі, ви там як? Ви були маленькою дівчинкою тоді, давно, ще каталися на велику з додатковими тренувальними коліщатами. І співали. Ви завше співали. — Я спромігся видушити з себе кволенький сміх. — Господи, як ви тоді нас зводили з розуму.

—Єдине, де я тепер співаю, це хіба в пабі Беннігена, на караоке-вечорах, але голос мій ніколи не мав відпочинку. Я жокейка на радіо WKIT[253] в Бенгорі. Знаєте таку професію — диск-жокей?

—Еге ж, еге ж. А Трой?

—Провадить *la vida loca*[254] у Палм-Спрингс[255]. Він у нашій родині ще той багатій. Зробив купу грошей у комп'ютерному бізнесі. Починав із самих підвалин, ще у сімдесятіх. Ланчує зі Стівом Джобсом[256] і всякими такими іншими. — Вона розсміялася. Сміх її звучав фантастично. Я міг би закластися, що люди по всьому східному Мейну настроюються на її хвилю, аби лиш чути цей голос. Але коли вона знову заговорила, тон у неї понизився і весь гумор з голосу щез. Сонце зайшло за хмару, десь так. — Хто ви насправді, містере Емберсон?

—Що ви маєте на увазі?

—Я веду програми по вікендах, мені телефонують різні люди. Суботня передача — домашній аукціон. «Еллен, я маю мотоблок, майже зовсім нового, але не можу більше за нього сплачувати, тож прийму будь-яку пропозицію вище п'ятдесяти баксів». Такого типу дзвінки. Щонеділі в мене політика. Народ дзвонить, щоби вишпетити Раша Лімбо[257] або навпаки — закликати Глена Бека балотуватися в президенти. Я орієнтується в голосах. Якби ви дружили з Гаррі в ті дні, коли існував наш Центр, вам зараз мусило бути за шістдесят, а це не так насправді. Судячи з голосу, вам не більше тридцяти п'ятирічного.

Господи Ісусе, вона справжня снайперка.

—Люди кажуть, що голос все ще маю молодий. Я певен, вам теж таке кажуть.

—Гарний фінт, — сухо озвалася вона, і ці слова вже прозвучали по-старечому.

—За мною роки тренувань і практики, звідси й сонячні інтонації в голосі. А що за вами?

Прийнятної відповіді вигадати я не зміг, тож промовчав.

—І ще одне, ніхто ніколи не шукає по телефону приятелів, з котрими тусувався в початковій школі. Та ще й коли минуло цілих п'ятдесяти років, такого просто не буває.

««Можна було б уже й повісти слухавку, — подумав я. — Я отримав те, заради чого дзвонив, і навіть більше, ніж мені було потрібно». Але слухавка немов приклейлася до долоні. Я не певен, що зміг би її випустити, навіть якби побачив, що вогнем зайнялися штори у вітальні.

Коли вона знову заговорила, у голосі її прозвучала ніби здогадка.

—Ви той?

—Я не розумію, про що ви.

—Хтось там був іще того вечора. Гаррі бачив його, і я теж бачила. Ви — це він?

—Якого вечора? — От лише прозвучало це «яоуечеа», бо губи в мене заніміли. Відчуття було, наче хтось накрив мені лице маскою. Снігом підбитою.

—Гаррі говорив, що то був його добрий янгол. Я гадаю, що ви і є він. То де ж ви були?

Тепер її слова стали важкими для розуміння, бо вона почала плакати.

—Мем. Еллен. ви говорите щось незрозумі.

—Я відвезла його в аеропорт після того, як він відбув муштру й закінчилася його відпустка. Його посилали до Наму[258], і я наказала йому берегти там свою сраку. А він мені на те: «Не переживай, сестричко, я маю янгола-охранця, він мене береже, пам'ятаєш?» То де ж ви були шостого лютого шістдесят восьмого року, містере Янгол? Де ви були, коли мій братик загинув у Кхе-Сані[259]? Де ви були, сучий ви сину?

Вона ще щось казала, але я не зрозумів, що саме. На той час вона вже фактично ридала. Я повісив слухавку. Заліз до ванни, засмикнув штору і сів, сховавши голову собі між колін так, що бачив лише гумовий мат із жовтими маргаритками на ньому. А потім я завив. Раз. Другий. Три рази. І ось що найгірше: мені не

просто хотілося, щоби Ел ніколи не розповідав був мені про ту чортову кролячу нору. Я бажав більшого. Я бажав, щоби він помер.

9

Погане передчуття в мене виникло, вже коли я під'їхав до його будинку і побачив, що той стойть цілком темний. Ще більше воно погіршилось, коли я взявся за клямку і двері виявилися незамкненими.

—Еле?

Тиша.

Я намацав вмикач і клацнув. Центральна частина дому зяяла тією стерильною акуратністю помешкання, в якому регулярно прибирають, але майже не живуть. Стіни були увішані обрамленими світлинами. Майже на всіх були люди, котрих я не знав — Елові родичі, припустив я, — але одну пару на фотографії, яка висіла над диваном, я впізнав: Джон і Жаклін Кеннеді. Вони стояли на березі моря, мабуть, у Хаяніс Порті[260], обнявшись. У будинку висів запах освіжувача повітря «Глейд», неспроможного цілком замаскувати дух хвороби, що линув з дальніх кімнат. Десь, дуже тихо, «Темпейшенз» співали «Моя дівчина». Сонячне сяйво серед хмарного дня і все таке.

—Еле? Ти тут?

А де ж іще? В Дев'ятій студії в Портленді, танцює диско, намагаючись кадрити студенток коледжу? Кому, як не мені, було краще знати. Я загадав бажання, а іноді бажання здійснюються.

Навпомацки я знайшов вмикачі в кухні, і приміщення затопило флуоресцентним світлом, якого вистачило б для операції з видалення апендикса. На столі стояло пластикове медичне пуделко того типу, у яких зберігають тижневий запас пігулок. Більшість таких пуделок маленькі, щоб їх можна було класти до кишені або в гаманець, але це було величезне, як якась енциклопедія. Поряд лежав аркуш,

вирваний з блокнота «Зігті» із застереженням: ««Якщо знову забудете прийняти 8-годинні, Я ВАС УБ'Ю!!!»

«Моя дівчина» закінчилася, і почалася «Просто моя уява»[261]. Я вирушив на звуки музики, до пропахлої хворобою спальні. Ел лежав у ліжку. Доволі спокійний на вигляд. Наприкінці з куточків його заплющених очей викотилося по єдиній слізинці. Доріжки після них усе ще залишались вологими й зблискували. Мультидисковий CD-плеєр стояв зліва, на нічному столику. Там же лежала записка, поверх якої стояв слоїк з-під пігулок. Слабеньке таке прес-пап'є, воно скотилося б від найменшого протягу, бо слоїк був порожнім. Я подивився на сигнатуру: оксиконтин, двадцять міліграмів. Узяв записку.

Вибач, друже, не міг терпіти. Завеликий біль. Ти маєш ключа до харчевні і знаєш, що тобі робити. Не дури також себе, ніби ти матимеш нові шанси, занадто багато чого може трапитись. Зроби все добре за першим разом. Можливо, ти ненавидиш мене за те, що я втягнув тебе до цієї справи. Я на твоєму місці саме це й відчував би. Але не відступайся. Прошу, не роби цього. Бляшана скринька під ліжком. В ній лежать ще \$500 чи близько того, які я був приберіг. Години за дві після того, як Доріс мене знайде вранці, землевласники, мабуть, опечатають харчевню, тому

все мусить статися цього вечора. Врятуй його, гаразд? Врятуй Кеннеді, і все зміниться. Благаю.

««Сучий ти сину, — подумав я. — Ти знав, що я можу передумати, і ось таким от чином позбавив мене цієї можливості, авжеж?»

Звісно, я схилявся до того, щоб передумати. Але думки — це ще не рішення. Якщо він гадав, що я ввімкну задню, він помилявся. Зупинити Освальда? Звісно. Але Освальд наразі абсолютно другорядна ціль, частина таємничого майбутнього. Кумедно звучить, якщо думати про 1963 рік, але цілком справедливо. Родина Даннінгів — ось кого я мав на думці.

Артур, знаний також як Тугга: я все ще міг його врятувати. І Гаррі також.

««Кеннеді міг передумати», — казав Ел. Він мав на увазі В'єтнам.

Навіть якщо Кеннеді не передумає, не виведе війська, чи може опинитися Гаррі точно в тому ж місці, точно в той самий час 6 лютого 1968 року? Я так не думав.

—Гаразд, — промовив я. — Гаразд. — Я нахилився до Ела й поцілував його в щоку. Я відчув слабеньку солоність останньої його сльози. — Спи спокійно, друже.

10

Повернувшись додому, я зробив ревізію вмісту портфеля «Лорд Бакстон» і претензійного портмоне зі страусової шкіри. Я мав вичерпні нотатки Ела про дії Освальда, після того як той 11 вересня 1959 року демобілізується з морської піхоти. Всі мої посвідчення особи були на місці. Ситуація з грошима була кращою, ніж я очікував; з тим, що в мене залишилося, плюс цей додаток, який був притримав Ел, загальна сума моїх активів все одно перевищувала п'ять тисяч доларів.

У м'ясній секції холодильника лежав фарш. Я запарив шмат того фаршу і поклав Елмору в миску. Кіт їв, а я його гладив. «Якщо я не повернуся, йди до сусідів, до Ріттерів, — говорив я йому. — Вони про тебе подбають».

Звісно, Елмор на це не звертав уваги, але я знав, що саме так він і зробить, якщо я зникну і нікому буде тут його годувати. Коти, вони вміють виживати. Я підхопив портфель і рушив до дверей, подавивши коротке, але потужне бажання забігти назад до спальні й заховатися там під ковдрою. Чи будуть тут мій дім і мій кіт, якщо я успішно виконаю те, що поклав собі зробити, і повернуся? А якщо й будуть, то чи будуть вони моїми? Неможливо сказати. Хочете почути дещо забавне? Навіть здатні жити в минулому люди не знають насправді, що таїть майбуття.

—Агов, Оззі, — промовив я беззлобно. — Я йду по тебе, ти, уйобку.

Я вийшов і причинив за собою двері.

11

Чудернацьки якось у харчевні було без Ела, таке відчуття було, ніби він все ще тут

— його привид, я маю на увазі. Обличчя з його Стіни міських знаменитостей, здавалося, дивляється на мене, питуючись, що я тут роблю, кажучи мені, що я не маю права тут бути, застерігаючи мене, щоби я залишив у спокої ходову пружину всесвіту, бо інакше вона може лопнути. Особливо щось тривожне вчувалося у

фотографії Ела з Майком Міш'ю, яка висіла на тому місці, яке колись займав знімок мене з Гаррі.

Я пішов до комори і почав робити маленькі, обережні кроки вперед. ««Уяви собі, ніби в темряві ти з верхнього майданчика намагаєшся намацати перший щабель сходів, — казав Ел. — Заплющ очі, друже, так буде легше».

Я так і зробив. Дві сходинки вниз, я відчув хлопок у глубині вух, це вирівнявся тиск. Тепло різко торкнулося моєї шкіри; сонячне світло пробивалось крізь мої заплющені вій; я почув шух-Швах, шух-Швах чесальних машин. Було 9 вересня 1958 року, дві хвилини до полуночі. Тугга Даннінг знову був живий, і рука в місіс Даннінг не була ще зламана. Неподалік звідси, у «Шевроні» Тайтеса, на мене чекав чепурненький «Форд-Санлайнер».

Але спершу треба розрахуватися з колишнім Жовтою Карткою. Цього разу він врешті отримає той доллар, який був вимагав, бо я не подбав про те, щоб покласти собі до кишені п'ятдесятицентову монету. Я прослизнув під ланцюгом, а далі затримався рівно настільки, щоби перекласти до правої передньої кишені штанів доларову банкноту.

Там вона й залишилася, бо, вийшовши з-за рогу сушарні, я побачив чоловіка на прізвисько Жовта Картка розпластаним на бетоні, очі його були розплощені, калюжа крові розплівляється навколо його голови. Горло він мав розпороте від вуха до вуха. В одній руці він тримав зазубрений осколок зеленої винної пляшки, яким і створив собі це. В другій його руці була картка, та, що нібіто мала якийсь стосунок до дня подвійної ціни в зеленому фронті. Картка — колись жовта, а потім помаранчева — тепер була смертельно чорного кольору.

Розділ 10

1

Я втретє, й аж ніяк не бігом, перетнув робітничу автостоянку. Знову, проходячи повз «Плімут Ф'юрі», я поплескав його по багажнику. На удачу, гадаю. У всі ті тижні, місяці й роки, що лежать попереду, я потребуватиму всієї удачі, яку лише зможу надібати.

Цього разу я не завітав до «Кеннебекської фруктової», я також не мав наміру купляти одяг чи машину. Це можна зробити завтра або післязавтра, бо для прийшлої людини сьогоднішній день у Фолзі, може, виявиться нещасливим. Дуже скоро хтось виявить мертвє тіло на фабричному подвір'ї і до будь-якого нетутешнього мусять виникнути питання. Посвідчення особи Джорджа Емберсона не витримають серйозної перевірки, особливо коли в його водійській ліцензії позначено адресу дому на Блуберд-лейн, якого ще не побудовано.

Фабричної зупинки я дістався вчасно: туди якраз захекано під'їджав автобус з маршрутним шильдом ЛЮІСТОНСЬКИЙ ЕКСПРЕС. Опинившись в автобусі, я подав той паперовий доллар, який збирався вручити Жовтій Картці. Водій відсипав мені жменю металевого дріб'язку з хромованого цівкового монетника в себе на поясі. Я вкинув п'ятнадцять центів до каси і, пробравшись по хиткому проходу до вільного сидіння, сів позаду двох прищуватих морячків — мабуть, з авіабази ВМС у Брансвіку [262], — котрі теревенили про дівчат, яких вони сподівалися побачити в стрип-клубі під назвою «Голлі»[263]. Бесіда їхня перемежовувалася

важкими ляпасами й тичками одне одного в плече та вибухами клекітливого сміху.

Перед моїми очима розгорталося шосе № 196, я дивився на нього, але майже не бачив. Все думав про мерця. І про картку, котра була тепер смертельно-чорного кольору. Мені хотілося якнайшвидше опинитися якомога далі від тривожного трупа, але я все ж таки трохи був затримався там, щоб торкнутися тієї картки. Вона не була картонною, як мені спершу здалося. І не з пластику вона була. Можливо, целулойд, проте на дотик і на нього не дуже було схоже. На дотик вона була, як мертвa шкіра — така, як ото, буває, зрізаєш з мозолів. На картці не було жодних написів, принаймні таких, які б я помітив.

Ел вважав Жовту Картку просто божевільним алкоголіком, жертвою нещасливої комбінації обставин: пияцтва й близькості до кролячої нори. Я не ставив це під сумнів, доки картка не перетворилася на помаранчеву. Тепер я не просто сумнівався; я абсолютно не погоджувався з тим поясненням. То ким же він був насправді?

«Мертвяк, ось хто він тепер. І більше ніхто. То й забудь. Ти й без нього маєш доволі справ».

Коли ми проминули Лізbonський драйв-ін, я сникнув за сигнальний шнур. Водій загальмував біля наступного телефонного стовпа, помальованого білими смугами.

— Гарного вам дня, — попрощається я, коли він потягнув за важіль, відкриваючи мені двері.

— Нічого нема гарного у цій роботі, окрім холодного пива, після закінчення зміни,

— відповів він, підкурюючи сигарету.

За кілька секунд я вже стояв на гравійному узбіччі, помахуючи портфелем у лівій руці, і дивився на автобус, який віддалявся по шосе в бік Люїстона, тягнучи за собою

хмару вихлопного диму. Реклама в нього на заду зображувала домогосподарку з блискучою каструлєю в одній руці й абразивною губкою S.O.S. «Меджик»^[264] у другій. Величезні блакитні очі й зубата посмішка яскраво помальовані червоним губ натякали, що цій жінці до катастрофічного очманіння залишилося лише пару хвилин.

На небі ані хмаринки. Цвіркуни джерготять у високій траві. Десь ревнула корова. Щойно легенький вітерець розвіяв дизельний сморід, що його був залишив по собі автобус, як повітря запахло так солодко, так свіжо, так новенько. Я вирушив уперед, доляючи близько чверті милі до кемпінгу «Модрина». Коротенька прогулянка, але, перш ніж я дістався своєї мети, двоє людей зупинилися, щоб спитати, чи не треба мене підвезти. Я подякував, кажучи, що мені й так добре. І це було дійсно так. До «Модрини» я пішов уже насвистуючи.

Вересень 1958 року, Сполучені Штати Америки.

Жовта Картка чи не Жовта Картка, а приємно було сюди повернутися.

Решту того дня я провів у своїй кімнаті, бозна-вкотре переглядаючи Елові нотатки по Освальду, особливу увагу цього разу приділяючи двом сторінкам у кінці під заголовком: ВИСНОВКИ ЩОДО ДІЙ. Намагання дивитися телевізор, який зasadничо приймав лише один канал, було б ідіотським заняттям, тож з настанням сутінків я пройшовся до драйв-іну, де заплатив тридцять центів за піший вхід. Перед баром- закусочною стояли складані стільці. Я купив собі пакетик попкорну, плюс безалкогольний напій з цинамоновим смаком, що звався «Пепсол»[265], і подивився «Довге, гаряче літо» — разом з кількома іншими пішими глядачами, здебільшого літніми людьми, котрі добре знали одне одного й відтак дружньо теревенили. На той час, коли почалася ««Запаморока»»[266], повітря значно похолоднішло, а я не мав піджака. Я пішов назад до кемпінгу, ліг і міцно заснув.

Наступного ранку я знову сів в автобус до Лізbon-Фолза (ніяких таксі; я дотримуватимуся поміркованого бюджету, принаймні якийсь час), де моєю першою зупинкою став «Безжурний білий слон». Ще було рано і прохолодно, тому бітник ховався всередині, сидів там на ветхому дивані й читав «Аргоси» [267].

— Вітаю, сусіде, — кивнув мені він.

— І вам привіт. Гадаю, у вас є валізи на продаж?

— О, є декілька в запасі. Не більше двох-трьох сотень. Пройдіть вглиб до самого кінця.

— І подивитися там, праворуч, — закінчив я його фразу.

— Правильно. Ви вже тут колись бували?

— Ми всі колись тут уже бували, — промовив я. — Ця штука загадковіша за професійний футбол.

Він розсміявся:

— Класно сказано, Джексоне. Підіть, виберіть собі приз.

Я вибрал ту саму валізу, що й минулого разу. А потім перейшов через дорогу і знову купив «Санлайнер». Цього разу я торгувався запекліше і машина дісталася мені за три сотні. Коли обрудку було узгоджено, Білл Тайтес послав мене до своєї дочки.

— У вас говірка не тутешнього, — зауважила вона.

— З Вісконсину я взагалі-то, але перебуваю в Мейні вже якийсь час. Бізнес.

— Гадаю, ви не були вчора у Фолзі, еге ж? — Коли я підтвердив, що мене тут не було, вона спершу видула пузир з гумки, той гучно лопнув, а тоді дівчина продовжила: — Ви пропустили таку веремію. Там, біля сушарні на фабриці, знайшли одного старого п'яницю. — Вона понизила голос. — Самогубство. Сам собі перерізав горло уламком скла. Ви можете собі таке уявити?

— Який жах, — промовив я, кладучи до портмоне чек на придбаний мною автомобіль. Я підкинув на долоні ключі. — Місцевий парубок?

— Та нє, і жодного документа при нім. Він, мабуть, приїхав із Округу в товарнім вагоні, так мій тато каже. На збір яблук у Касл-Року, мабуть. Містер Кейді — це продавець у зеленому фронті — розповідав моєму татові, що той дядько заходив учора вранці і хотів купити собі пінту, але був такий п'яний і

смердючий, що містер Кейді його витурив. От тоді він і міг піти назад, на фабричний двір, допити, що там у нього залишалося, а коли й те скінчилося, він розбив пляшку і розрізав собі горло осколком скла. — Вона повторила. — Ви можете собі таке уявити?

Стрижку я проігнорував, і банк також пропустив, але знову накупив собі одягу в Мейсона.

— Вам мусить сподобатися цей блакитний тон, — порекомендував продавець, кладучи сорочку на верх моєї купи. — Той самий колір, що і в сорочки, яка зараз на вас.

Фактично, це була та сама сорочка, що й на мені, але я цього не промовив. Це тільки збентежило б нас обох.

3

У другій половині дня того четверга я їхав у північному напрямку автострадою «Миля за хвилину». Цього разу мені не треба було купувати бриля в Деррі, бо я не забув придбати гарний літній солом'яний капелюх разом з іншими речами у Мейсона. Я зупинився в готелі «Деррі Таун Хол», пообідав у тамтешній їdalні, а тоді спустився до бару й замовив собі пива у Фреда Тумі. В цьому раунді я не заохочував його до балачки.

Наступного дня я винайняв свою ж попередню квартиру на Гаррис-авеню, і де там заважати мені спати — тепер звук сідаючих літаків чудово мене заколисував. Наступного дня я завітав до крамниці спортивних товарів Мехена, де сказав продавцеві, що зацікавлений у придбанні пістолета, бо займаюся нерухомістю і все таке бла-бла-бла. Продавець продемонстрував мені той самий револьвер «Колт.38 Поліс Спешел» і знову запевнив мене, що це добре знаряддя для самозахисту. Я купив револьвер і поклав його до портфеля. Подумав було, чи не прогулятися мені вздовж Канзас-стрит до невеличкого майданчика для пікніків, де я зможу побачити, як Річі-з-рівчака і Беві-з-греблі репетирують свінгові танцювальні рухи, а потім зрозумів, що скучатиму за ними. Ну чому я не додумався під час моого короткого повернення у 2011 рік продивитися «Дейлі Ньюз» за кінець листопада; я б дізнався, чи перемогли вони в конкурсі талантів.

Я запровадив собі звичку заходити до «Ліхтарника» на пиво раннім вечером, поки заклад ще не почав заповнюватися. Іноді я замовляв собі збіранку лобстера. Френка Даннінга я там не побачив жодного разу, не бажав його бачити. «Ліхтарник» я регулярно відвідував з іншої причини. Якщо все піде добре, скоро я вирушу до Техасу, а перед тим, як туди їхати, я хотів покращити свій фінансовий стан. Я потоваришував з Джефом, барменом, і одного вечора, це було під кінець вересня, він торкнувся теми, яку я й сам хотів незабаром підняти.

—Хто вам подобається у Світовій серії^[268], Джордже?

—«Янкі», звісно, — сказав я.

—І це кажете ви? Парубок з Вісконсину?

—Гордість за рідний штат немає з цим діла. Цього року «Янкі» — команда долі.

—Нізащо такому не статися. У них пітчери занадто старі. Оборона дірява. У Ментла колеса заіржавіли. Династія бомберів з Бронксу видохлась[269]. Навіть «Мілвокі» їх можуть підмести[270].

Я розсміявся:

—Ви робите цікаві зауваження, Джефе, бачу, ви добре знаєтесь на грі, але зізнайтесь — ви просто ненавидите «Янкі», як і всі в Новій Англії, і це руйнує ваше бачення перспективи.

—Бажаєте вкласти гроші туди, куди завів ваш язик?

—Без вагань. П'ять доларів. Я взяв собі за правило не вигравати в людей, що живуть на зарплату, більше п'ятірки. То закладаємося?

—Закладаємося.

І ми потисли одне одному руки.

—Гаразд, — промовив я. — З цим вирішено, ю оскільки ми таким чином торкнулися бейсболу й тоталізатора — двох головних забавок американців, — я хотів би поцікавитися, чи не могли б ви мені підказати, де в цьому місті я міг би зробити більш серйозні ставки. Дозволивши собі запасті в лірику, скажу, що бажав би солідно ризикнути. Подайте мені ще пива, ю собі також наточіть.

Я промовив те «солідно ризикнути» на мейнський манер «соліно ризнути», і він сміявся, поки наливав «Наррагансет» (я тепер теж призвичайвся називати це пиво «з нори гасом» — наскільки це можливо, говори по-римському, поки ти в Римі).

Ми цокнулися қухлями, і Джеф спитав у мене, скільки саме я маю на увазі, говорячи про серйозні ставки. Я прикинувся, ніби розмірковую, а потім повів:

—Грубих п'ять сотень? На «Янкі»? Це коли «Мілвокі брейвз» мають Спана й Бердетта? Не кажучи вже про Генка Ерона й непробивного Едді Метьюза[271]? Та ви сказалися.

—Може, так, а може, ю ні. Це ми побачимо, починаючи з першого жовтня, авжеж? Так є хоч хтось у Деррі, хто відповів би на ставку такого розміру?

Чи знову я, що він мені зараз скаже? Ні. Я не такий прозорливий. Чи здивувався я? Знову ж таки, ні. Бо минуле не просто опірне; воно прагне перебувати в гармонії і з самим собою, і з майбутнім. Я стикався з цією гармонією знову і знову.

—Чез Фраті. Ви його, імовірно, бачили тут. Він володіє ломбардами й позичковими касами. Я не називав би його категорично букмекером, але йому не доводиться нудьгувати під час Світової серії та сезону битв між шкільними баскетбольними й футбольними командами.

—То ви гадаєте, він прийме мою пропозицію?

—Звісно. Дайте йому фору, і все буде зроблено. От тільки. — він озирнувся навколо, побачив, що в барі нікого, окрім нас, немає, проте все одно стишив голос ледь не до шепоту. — Не намагайтесь його надурити, Джордже. Він знає людей. Дуже серйозних людей.

—Я зрозумів, — сказав я. — Дякую за підказку. До речі, я відплачу вам тим, що ваші п'ять доларів залишаться вашими, коли «Янкі» виграють серію.

Наступного дня, увійшовши до закладу Чеза Фраті «Русалка. Застави & Позики», я постав перед грандіозною, вагою сотні з три фунтів, леді з кам'яним обличчям. Вона була в пурпуровій сукні, мала на шиї індіанське бісерне намисто, а на розпухлих ногах мокасини. Я повідомив їй, що бажав би обговорити з містером Фраті доволі значного обсягу бізнес-пропозицію, яка стосується спорту.

—Йдеться про те, щоб зробити ставки, якщо нормальнюю мовою? — спітала вона.

—Ви коп? — перепитав я.

—Так, — кивнула вона, витягаючи з нагрудної кишені «Тіпарилло» й підкурюючи її «Зіппо»[272]. — Я Джон Едгар Гувер[273], синку.

—Гаразд, містере Гувер, ви мене підловили, мова йде про ставки.

—Світова серія чи футбол, «Тигри»?

—Сам я не тутешній, тому не відрізню деррійських «Тигрів» від бенгорських «Бабуїнів». Мова про бейсбол.

Крізь завішений шторою одвірок жінка просунула голову до задньої кімнати, подарувавши мені вид того, що напевне було найбільшим на весь Центральний Мейн задом, і заволала:

—Агов, Чеззі, ходи-но сюди. Тут один живчик до тебе.

Фраті вийшов і поцілував величну жінку в щоку.

—Дякую, кохання моє. — Рукава він мав засукані, тож видно було його русалку. — Я можу вам чимсь допомогти?

—Сподіваюся, так. Джордж Емберсон моє ім'я, — простягнув я руку. — Я з Вісконсину і, хоча душа моя тягне за хлопцями з рідного штату, але коли йдеться про серію, мій гаманець роззвяляється в бік «Янкі».

Він відвернувся до поліці позаду себе, але велична леді вже подавала йому потрібне — витертій зелений гросбух із написом ОСОБИСТІ ПОЗИКИ на обкладинці. Він відкрив книгу й, періодично слинячи собі пучки, перегорнув аркуші до порожньої сторінки.

—Про яку частку вмісту вашого гаманця, колего, ми говоримо?

—Яку фору я можу отримати, ставлячи п'ятсот доларів на виграш?

Товстуха засміялася й випустила дим.

—На «Бомберів»? Порівну, колого. Тільки порівну.

—Які коефіцієнти ви запропонуєте, якщо «Янкі» роблять сімку[274]?

Він поміркував сам, потім обернувся до дебелої леді. Та, з тим самим зачудованим виразом обличчя, похитала головою.

—Не годиться, — промовила вона. — Якщо не вірите мені, надішліть телеграму, поцікавтесь лінією у Нью-Йорку[275].

Я зітхнув і забарарабанив пальцями по склу, під яким у вітрині лежали годинники й каблучки.

—Гаразд, а як щодо такого варіанта — п'ять сотень на те, що «Янкі» після збиткового рахунку 1-3 таки роблять серію?

Він розсміявся.

—Якесь, сказати б так, неабияке чутяумору в цьому таки є присутнім, колого. Дозвольте, я лише проконсультуєся з босом.

Фраті й монументальна леді (поряд з нею він скидався на толкінівського гнома) радилися пошепки, та врешті він повернувся до прилавку.

— Якщо ви маєте на увазі саме те, що, як я гадаю, ви маєте на увазі, то я прийму вашу ставку з коефіцієнтом чотири до одного. Але якщо «Янкі» не програватимуть 1-3, а потім раптом не піднімуться, ви втрачаєте весь стос. Я просто хочу прояснити всі умови нашої умови.

— Ясно, як білий день, — кивнув я. — Але, без образ з вашого боку чи з боку вашої подруги.

— Ми одружені, — втрутилась дебела леді, — тож не обзвивайте нас друзями. — І вона знову реготнула.

— Без жодних образ з вашого боку чи з боку вашої дружини, але коефіцієнт чотири до одного не годиться. Натомість, вісім до одного. було б чудовим рішенням для обох сторін.

— Я дам вам п'ять до одного, але це вже край, — промовив Фраті. — Для мене це лише побічна справа. Якщо вам потрібен Вегас, їжджайте до Вегаса.

— Сім, — сказав я. — Нумо, містере Фраті, погоджуйтесь на мою пропозицію.

Вони ще пошепотілися з дебелою леді. Потім він повернувся й запропонував шість

до одного, що я й прийняв. Цей коефіцієнт все одно залишався низьким для такої безумної перспективи, але мені не хотілося надто серйозно грабувати Фраті. Так, він був підставив мене на користь Білла Теркотта, але мав на те власні мотиви.

Крім того, то було в іншому житті.

5

У ті часи в бейсбол грали так, як було задумано від самих початків цієї гри — при яскравому сонячному свіtlі, у той період ранньої осені, коли ще зберігається відчуття літа. Люди збиралися в Нижньому місті перед вітриною крамниці електротоварів Бентона й дивилися матчі по трьох встановлених на п'єdestалах двадцятиоднодюймових телевізорах «Зеніт». Над телевізорами висів транспарант НАВІЩО ДИВИТИСЯ НА ВУЛИЦІ, КОЛИ ВИ МОЖЕТЕ ДИВИТИСЯ ВДОМА? ЛЕГКІ УМОВИ КРЕДИТУ!

О, так. Легкі умови кредиту. Це вже більше скидалося на ту Америку, в якій я виріс.

Першого жовтня «Мілвокі» виграли в «Янкі» один нуль, завдяки Воррену Спану. Другого жовтня «Мілвокі» поховали «Бомберів» з рахунком тринадцять п'ять. Четвертого жовтня, коли серія повернулася до Бронксу, Дон Ларсен засушив «Мілвокі» чотири-ніц, звісно, за допомоги реліф-пітчера Райна Дурана, який не мав поняття, куди, щойно покинувши його ліву руку, полетить м'яч, і таким чином до всирачки лякав тих відбивачів-беттерів, котрим випало йому протистояти[276]. Коротше кажучи, майже ідеально.

Першу частину цього матчу я слухав у себе в квартирі по радіо, а пару останніх інінгів подивився, стоячи серед натовпу перед вітриною Бентона. Коли гра завершилася, я зайшов до аптеки і купив каопектату (либонь, ту саму економічного розміру гіантську пляшку, що й у попередній моїй мандрівці).

Містер Кін знову запитав мене, чи не страждаю я на вірусний гастроентерит. Коли я відповів йому, що почуваюся чудово, старий сучий син явно посмутнів. Я дійсно чудово почувався і не чекав на те, що минуле скаженими м'ячами Райна Дурана підкидатиме мені точнісінько ті самі трюки, але вважав за краще бути підготовленим.

Вже мало не вийшовши з аптеки, я зачепився поглядом за вітрину з плакатиком: КУПІТЬ СОБІ ДОДОМУ ШМАТОЧОК МЕЙНУ! Там лежали поштові листівки, надувні іграшкові лобстери, духмяні торбинки з сосновою живицею, маленькі копії міського пам'ятника Полові Баньяну і декоративні подушечки з зображенням Колони Деррі — Колоною Деррі називали ту круглу вежу, з якої місту подавалася питна вода. Одну таку подушечку я купив.

— Для мого небожа в Оклахома-сіті, — пояснив я містеру Кіну.

Якраз в той час, коли «Янкі» виграли третю гру в серії, я заїхав на станцію «Тексако» на Подовженні Гаррис-авеню. Перед бензоколонкою висів щит з написом: МЕХАНІК ПРАЦЮЄ 7 ДНІВ НА ТИЖДЕЛЬ — ДОВІРЯЙ СВОЮ МАШИНУ ЛЮДИНІ З ЗІРКОЮ! [277]

Поки заправник напоював бак і витирав лобове скло «Санлайнера», я забрів до гаражної секції, знайшов чергового механіка на ім'я Ренді Бейкер і про дещо з ним умовився. Бейкер здався зачудованим, але на мою пропозицію погодився. Двадцять доларів перейшли з рук в руки. Він дав мені номер телефону автостанції і свій домашній. Я поїхав звідти з повним баком, чистим лобовим склом і заспокоєним розумом. Тобто, відносно заспокоєним. Неможливо було передбачити всі несподіванки.

Через всі ці підготовчі до наступного дня дії я завітав до «Ліхтарника» на щовечірнє пиво дещо пізніше, ніж зазвичай, але ризику стрітися там з Френком Даннінгом не вбачалося. Цього дня він повіз своїх дітей на футбольний матч в Ороно, а на зворотному шляху вони зупиняються у «Дев'яносто п'ятці» [278] поїсти смажених устриць і випити молочних коктейлів.

У барі сидів Чез Фраті, съорбав житній з содовою.

— Уповайте на те, щоб «Мілвокі» виграли завтра, бо інакше плакали ваші п'ять сотень, — сказав він.

Вони мусять виграти, але наразі я мав на думці важливіші речі. Я пробуду в Деррі рівно до того часу, коли зможу забрати у містера Фраті виграні мною три штуки, але своє істинне завдання я збирався виконати вже наступного дня. Якщо все піде, як сподівано, я впораюсь з Деррі ще до того, як «Мілвокі» у шостому інінгу доб'ються того, що виявиться єдиною необхідною їм пробіжкою.

— Атож, — зауважив я, замовляючи собі ще пива і збіранки лобстера, — нам залишається лише чекати, чи не так?

— Саме так, колего. У цьому й полягає вся радість тоталізатора. Не проти, якщо я про дещо у вас спитаю?

— Аж ніяк. За умови, якщо вас не образить, якщо я не відповім на ваше питання.

—Оце-то мені в вас і подобається, колого, — ваше чуття умору. Певне, це така штука, характерна для Вісконсину. А що мене цікавить, так це питання, навіщо ви в нашому благословенному місті?

—Нерухомість. Мені здається, я вам про це вже казав.

Він прихилився ближче. Я відчув запах «Віталісу» від його гладенько зачесаного волосся і «Сен-Сен»[279] в його віддиху.

—А якщо я скажу, що йдеться про ділянку під мол, я влучив?

Отак ми ще потеревенили далі, але ви вже знаєте цю частину історії.

6

Я вже казав, що тримався подалі від «Ліхтарника», коли, як гадав, можу стикнутися там з Френком Даннінгом, тому що про нього я знов уже все, що мені було потрібно знати. Це правда, але не вся правда. Я мушу дещо уточнити. Якщо не зроблю цього, ви ніколи не зрозумієте, чому я поводився в Техасі саме так, а не інакше.

Уявіть собі, що ви входите до кімнати і бачите на столі багатоповерховий дім, складно вибудований з гральних карт. Ваше завдання зруйнувати його. Якби ж то тільки це, це зробити просто, правда? Сильного удару ногою в підлогу чи повіву повітря — як то робиться, коли надимаєш й дмухаєш з наміром погасити заразом всі свічки на іменинному торті — вистачило б для виконання такої роботи. Але й це все ще не все. Штука в тім, що ви мусите зруйнувати цей картковий будинок в точно означений момент часу. До того він мусить стояти.

Я вже знов, де збирається бути Даннінг після полудня 5 жовтня 1958, і не бажав ризикувати, не хотів, щоб якась найдрібніша дрібка збила його з курсу. Навіть побіжна зустріч очима в «Ліхтарнику» могла спричинитися до цього. Можете пхекнути, можете назвати мене понадміру обачливим; ви можете сказати, що це вкрай малоймовірно, щоби такі дрібниці змінили хід подій. Але минуле делікатне, як крильце метелика. Або як будинок із гральних карт.

Я прибув до Деррі, щоб зруйнувати картковий будинок Френка Даннінга, але до потрібного моменту я мусив його оберігати.

7

Я побажав Чезу Фраті доброї ночі й повернувся до своєї квартири. Куплена заздалегідь пляшка каопектату стояла у шафці для медикаментів у ванній кімнаті, а новенька сувенірна подушка з вишитою на ній золотими нитками Коленою Деррі лежала на кухонному столі. З шухляди для столового наряддя я дістав ніж і акуратно розпоров подушку по діагоналі. Всередину вклав револьвер, глибоко зануривши його в набивку.

Я не був певен, що зможу заснути, але заснув, і то міцно. ««Роби, що робити маєш, про решту Господь подбає», — одна з тих багатьох примовок, що Кристі їх була натягала з АА. Я не знаю, чи є Бог, чи нема — для Джейка Еппінга журі присяжних ще не дійшло згоди в цьому питанні, — але коли лягав у ліжко того вечора, я був цілком певен, що я старався і зробив усе можливе. Єдине, що можу зробити зараз, це виспатися, а решта подбає сама про себе.

8

Ніякого шлункового вірусу не вчепилося. Цього разу я прокинувся з першим світлом, заціпенілий від найстрашнішого з усіх, які тільки мав у житті, болю в голові. Це мігрень, вирішив я. Напевне я не знав, бо ніколи раніше її не мав. Навіть тъмяне ранкове світло перед очима викликало нудоту, що глухими важкими ударами перекочувалася в мені від зашийка до перенісся. З моїх очей струмили ідіотські слізози.

Я встав (хоч як це боляче було), начепив дешеві сонячні окуляри, які десь купив ще по дорозі в Деррі, і прийняв п'ять пігулок аспірину. Іх допомоги вистачило рівно на те, щоб одягнутися і влізти у плащ, який мені був потрібен: ранок видався холодним і сірим, збиралося на дощ. У певному сенсі це був плюс. Хтозна, чи я вижив би при сяйві сонця.

Варто було поголитися, але я цим знехтував; подумав, що стояння перед яскравим світлом — подвоєним у дзеркалі ванної — просто знищить мій мозок. Неможливо було собі уявити, як я перебуду цей день, отже, я й не намагався цього робити. «Один крок — один щабель», — повторював я собі, повільно спускаючись сходами. Однією рукою я чіплявся за перила, у другій тримав сувенірну подушечку. Мабуть, скидався на переросле дитя з м'яким ведмедиком. «Один крок — один ща...»

Перила тріснули.

Якусь мить я валився вперед, у голові гуло, руки дико молотили в повітрі. Подушку я впustив (всередині неї брязнув револьвер) і шкрябонув нігтями по стіні над головою. В останню секунду перед тим, як я, ламаючи собі кістки, мусив покотитися додолу по сходах, мої пальці вчепилися в один зі старомодних стінних світильників, прикручених шурупами до тиньку. Канделябр відривався, але електродріт утримався достатньо довго для того, щоб я встиг віднайти рівновагу.

Я сів на східець, упершись гудучою головою собі в коліна. Біль пульсував синхронно з гупанням відбійного молотка моєї серця. Сповнені слізми очі здавалися завеликими для моїх очниць. Я міг би сказати вам, що прагнув заповзти назад до квартири і про все забути, але це не було би правдою. Правда полягає в тім, що я прагнув померти прямо там, на сходах, і таким чином разом покінчити з усім. Існують люди, котрі переживають такий біль у голові не просто вряди-годи, а регулярно? Якщо такі є, поможи їм Боже.

Одне лише могло змусити мене знову звестись на рівні, і я присилував свій страждений мозок не тільки згадати, а й побачити те: раптом стирається обличчя Тугги Даннінга, коли він повзе в мій бік. А його волосся і шкіра бrizкають вгору.

—Гаразд, — промовив я. — Гаразд, ю, окей.

Я підібрав сувенірну подушечку і, тремтливо шкутильгаючи, подолав решту сходів донизу. Я вийшов у хмарний день, що здався мені полуднем у Сахарі. Помацав ключі. Іх не виявилося. У правій передній кишені штанів, де їм належало лежати, знайшлася значного розміру діра. Минулого вечора її там не було, я майже не мав щодо цього сумніву. Роблячи маленькі, непевні кроки, я розвернувся назад. Ключі лежали на ганку серед калюжки розсипаних монет. Нагинався я, кривлячись від ваги свинцевої кулі, що перекочувалася в моїй голові. Підібрав ключі і якось добрів до «Санлайнера». А коли спробував ввімкнути

запалювання, мій до того безвідмовний «Форд» відмовився заводитись. Тільки соленоїд клацнув. І все.

До такого варіанта я був заздалегідь приготувався; до чого я не був готовий, так це тягти назад угору сходами свою затруєну голову. Ніколи в житті мені так гостро не сумувалося за моєю «Нокією». З нею я міг би зателефонувати, на вилазячи з-за керма, а потім тихо сидіти з заплющеними очима, чекати, поки під'їде Ренді Бейкер.

Сяк-так я видерся назад сходами, повз зламані перила й стінний канделябр, що звисав проти вирваного тиньку, мов мертвa голова на зламаній шії. На автостанції ніхто не відповідав — ще було рано, а до того ж неділя, — тому я набрав домашній номер Бейкера.

««Можливо, він мертвий, — думав я. — Інфаркт вразив серед ночі. Вбитий опірним минулим за співчасті непідсудного Джейка Еппінга».

Мій механік не був мертвим. Він відповів на другий гудок, заспаним голосом, а коли я повідомив йому, що в мене не заводиться машина, поставив мені цілком логічне запитання: «Звідки ви могли знати про це ще вчора?»

— Я добрий провидець, — сказав я. — Приїздіть сюди якомога швидше, гаразд? Вас чекає ще одна двадцятка, якщо змусите цю штуку працювати.

9

Коли він поставив на місце кабель акумулятора, який таємничим чином відпав уночі (можливо, в ту саму мить, що й діра у мене з'явилася в кишені штанів), а «Санлайнер» все одно не завівся, Бейкер перевірив контакти і знайшов їх буквально роз'їденими. У його великому зеленому ящику малися запасні, тож, коли вони встали на місце, моя колісниця з гарчанням ожила.

— Мабуть, це не мое діло, але єдине місце, куди вам варто було б поспішати, це назад до ліжка. Або до лікаря. Ви блідий, мов той привид.

— Це просто мігрень. Скоро все буде нормальну. Давайте подивимося в багажнику. Я хочу перевірити запаску.

Ми перевірили. Запасне колесо спущене.

Я їхав услід за ним до «Тексако» вже крізь іще нещільну, але вперту мжичку. Зустрічні машини світили фарами, і навіть з моїми сонячними окулярами кожна їх пара, здавалося, просвердлює діри у мене в мозку. Бейкер відімкнув ремонтну секцію і спробував накачати мою запаску. Дарма. Колесо шипіло, випускаючи повітря крізь не менш як півдюжини таких крихітних тріщинок, що були ледь не як пори на людській шкірі.

— Ого, — здивувався він. — Ніколи такого не бачив. Мабуть, балон дефектний.

— Змонтуйте новий на диск, — сказав я.

Поки він цим займався, я обійшов станцію і став позаду неї. Нестерпним був звук компресора. Там я сперся на шлакобличну стіну і задер угору обличчя, дозволяючи холодній мжичці обсідати мені розжарену шкіру. ««Один крок за раз, — сказав собі я.

— Один крок за раз».

Коли я намагався заплатити Ренді Бейкеру за колесо, він похитав головою.

— Ви вже видали мені половину моєї тижневої зарплатні. Хіба я собака, щоби щось хапати. Я лише боюся, щоб вас не знесло з дороги, чи ще щось. Невже там щось аж таке важливе?

— Родич хворий.

— Ви самі хворий, чоловіче.

Заперечити я не мав чим.

10

Я їхав з міста дорогою № 7, пригальмовуючи на кожному перехресті, щоб подивитися в обидва боки, незважаючи на те, мав я наразі перевагу чи ні. Метод виявився вельми корисним, бо на перехресті 7-ї дороги та Старого Деррійського шляху з верхом навантажений щебенем самоскид прогуркотів просто на червоне світло. Якби я, попри зелений сигнал світлофора, не призупинився, мій «Форд» ущент рознесло б. А я всередині нього перетворився б на біфштекс. Я наліг на клаксон, попри біль у моїй голові, але водій самоскида не звернув на це уваги. Він сидів, мов той зомбі, за кермом.

««Я абсолютно не здатен цього зробити», — подумалося мені. Але якщо я не зможу зупинити Френка Даннінга, як я можу плекати хоча б якусь надію зупинити Освальда? Який сенс, врешті-решт, мені тоді їхати до Техасу?

Втім, зовсім не це спонукало мене рухатись далі. Думка про Тутту робила це. Не кажучи вже про інших трьох дітей. Я вже був урятував їх один раз. Якщо не врятую їх знову, хіба зможу позбавитись думки, що я взяв участь у їхньому мордуванні, попросту ввімкнувши нове перевстановлення?

Наблизившись до Деррійського драйв-іна, я завернув на гравійну алею, що вела до ветхої будочки каси. Обабіч алеї вишикувались декоративні сосонки. Я зупинився під їх прикриттям, вимкнув двигун і хотів вилізти з машини. Не зміг. Дверцята не відкривалися. Кілька разів я штовхав їх плечем, а вони ніяк, і лише потім я зауважив, що опущена засувка, хоча це відбувалося задовго до ери автомобілів з автоматичним замиканням дверей, а сам я їх точно не замикав. Я потягнув засувку. Вона не подалася. Я її хитав. Вона не бажала йти вгору. Я покрутів важіль відкривання вікна, вихилився і якось спромігся встремити ключ у щілину замка, розташовану під хромованим гудзем для великого пальця на дверній ручці. Цього разу засувка підскочила. Я виліз, а потім простягнув руку по сувенірну подушку.

««Опір є пропорційним тим змінам, що за кожною конкретною дією мусять відбутися в майбутньому», — прорікав я Елу з найкращою з усіх, які лише тільки мав, педагогічно-менторською інтонацією, і так воно й є. Але я тоді жодного уявлення не мав, чого це коштує особистості. Натомість тепер мав.

Я повільно вирушив по дорозі № 7, комір піднято проти дощу, капелюх натягнуто низько, на самісінky вуха. Коли над'їджали машини — вони траплялись нечасто, — я зникав за деревами, що росли вздовж мого краю дороги. Пригадується, ніби я пару разів брався руками за скроні, щоб упевнитися, що голова в мене не пухне. Відчуття в ній було саме таке.

Нарешті дерева залишилися позаду. Натомість з'явилася кам'яна стіна. Поза цією огорожею лежали акуратно доглянуті, хвилясті пагорби, поцятковані

obelісками й монументами. Я прийшов до цвинтаря Лонгв'ю. Я зійшов на пагорб, і ось вона там, ятка з квітами по той бік дороги. Закрита віконницями, темна. По вікендах зазвичай багато людей приїздять відвідати своїх померлих, але в таку погоду, як зараз, не може бути жвавого бізнесу, отже, я припустив, що літня леді, котра займається яткою, дозволила собі трохи довше поспати. Хоча пізніше вона відкриється, я вже це бачив на власні очі.

Я виліз на стіну, очікуючи, що вона під мною завалиться, але та встояла. І щойно я опинився власне на Лонгв'ю, трапилось чудо: почав стишатися біль у голові. Я сів на чийсь намогильний камінь під похиленим в'язом, заплюшив очі і прислухався до рівня болю. Те, що було верещало на позначці 10 — можливо, навіть підкручувалося до 11, як на підсилювачах у «*Spinal Tap*», — знизилося до позначки 8[280].

—Здається, я прорвався, Еле, — промовив я. — Гадаю, я таки втрапив у потойбіччя.

Проте рухався я обережно, готовий до нових трюків — падаючих дерев, лютих грабіжників могил, можливо, навіть до палаючого метеора. Нічого такого не трапилось. Коли я досяг подвійної могили з написами АЛТЕА ПІРС ДАННІНГ та ДЖЕЙМС АЛЛЕН ДАННІНГ, рівень болю в моїй голові опустився до рисочки 5.

Я роззирнувся на місці й побачив усипальню з викарбуваним на рожевому граніті знайомим іменем: ТРЕКЕР. Я підійшов і взявся за хвіртку. У 2011-му вона виявилась би замкнutoю, але ж зараз був 1958 рік і хвіртка легко відчинилася, хоча й з пронизливим плачем заіржавілих завіс, немов у якомусь фільмі жахів.

Я увійшов за огорожу, прориваючись ступнями крізь замети старого крихкого листя. Перед фасадом усипальні стояла кам'яна лава для благочестивих дум; а по боках містилися камери схову решток Трекерів, що сягали 1831 року. Згідно з мідною табличкою на найдавніший крипти, там лежали кістки мосьє Жана-Поля Треше.

Я заплюшив очі.

Ліг на медитаційну лаву і задрімав.

Заснув.

Коли я прокинувся, було вже близько полудня. Я підійшов до хвіртки усипальні Трекерів, щоб чекати там на Даннінга. точно, як Освальд за п'ять років відтепер, безсумнівно чекатиме на автомобільний кортеж Кеннеді в своєму стрілецькому сховку на шостому поверсі Техаського сховища шкільних підручників.

Біль у голові зовсім ущух.

11

«Понтіак» Даннінга з'явився майже в той самий час, як Ред Шейндінст забезпечив «Відчайдухам Мілвокі» переможну пробіжку[281]. Даннінг припаркувався на найближчій бічній алеї, виліз, підняв комір, а потім, обернувшись назад до машини, нагнувся по кошики з квітами. З кошиком у кожній руці він спустився пагорбом до могил своїх батьків.

Тепер, коли настав час, я почувався цілком у порядку. Я прорвався по інший бік того, чим воно там не було, що намагалося мене спинити. Сувенірна

подушечка ховалася в мене під плащем. З моєю рукою всередині неї. Мокра трава приглушувала мої кроки. Жодне сонце не відкидало з мене тіні. Він не підозрював, що я за спиною в нього, поки я не промовив його імені. Лиш тоді він обернувся.

—Коли я відвідую тут рідних, я не потребую компанії, — промовив він. — Хто ви збіса такий, до речі? І що це таке? — Він дивився на подушечку, яку я вже дістав. Вона сиділа на мені, мов рукавичка.

Я опустився лише до відповіді на перше запитання:

—Моє ім’я Джейк Еппінг. Я прийшов сюди, щоб про дещо спитати у вас.

—То питайте і залиште мене самого.

З крисів його капелюха капотів дощ. З мого теж.

—Яка річ є найважливішою в житті, Даннінгу?

—Що?

—Для чоловіка, маю на увазі.

—Ви що, юродивий? Навіщо, до речі, ця подушка?

—Потіште мене. Дайте відповідь.

Він стенув плечима.

—Його родина, я гадаю.

—Я теж так думаю, — промовив я і двічі натиснув гачок. Перший постріл прозвучав приглушеним «гуп», наче хтось вибивалкою вдарив по килиму. Другий був трохи гучнішим. Я гадав, що подушка займеться вогнем — бачив таке у ««Хрещеному батьку-2», — але вона тільки ледь затліла. Даннінг перекинувся, ламаючи кошик з

квітами, який він уже було встиг поставити на могилу свого батька. Я опустився на одне коліно, видавлюючи воду з намоклої землі, приставив вирваний край подушки йому до скроні і вистрелив знову. Просто для певності.

12

Я затягнув Даннінга до усипальні Трекерів і кинув обпалену подушку йому на обличчя. Йдучи звідти, я побачив пару автомобілів, що повільно рухалися кладовищем, кілька людей стояли під парасольками біля могил, але ніхто не звернув уваги на мене. Я без поспіху пішов у бік кам’яної стіни, вряди-годи затримуючись, щоб поглянути на могильну плиту або монумент. Щойно мене приховали дерева, я підтюпцем побіг до свого «Форда». Почувши наближення машини, я зникав за деревами. Під час одної з таких ретирад я поховав револьвер під футовим шаром землі й листя. «Санлайнер» неторканий чекав мене там, де я його залишив, і завівся з першого оберту. Я повернувся у свою квартиру й дослухав закінчення бейсбольної гри. Ну, трішки поплакав, гадаю. То були слези полегшення, не каяття. Неважливо, що відбулося зі мною, головне родина Даннінгів була в безпеці.

Тієї ночі я спав, мов немовля.

13

У понеділковому номері «Деррі Дейлі Ньюз» було багато про Світову серію, включно з гарною фотографією, на якій Шейндінст у переможній пробіжці поковзом втрапляє на домашню базу після похиби Тоні Кубека[282]. Ред Барбер

писав у своїй колонці, що Бомберам з Бронксу гаплик[283]. «Вони спеклися, встреміть у них виделку й переконаєтесь. „Янкі“ мертві, хай живуть „Янкі“».

Робочий тиждень у Деррі почався без будь-якої згадки про Френка Даннінга, натомість у вівторок він став героєм першої шпалти, де він щирився з фотографії тією своєю доброю сердечною усмішкою «леді-люблять-мене». Де було достеменно зафіковано той його диявольський вогник в очах (як у Джорджа Клуні[284]).

За словами шефа поліції Деррі, його департамент має доволі всіляких провідних ниточок, тож невдовзі очікуються арешти. У телефонному коментарі Доріс Даннінг повідомила, що вона «шокована і пригнічена». Про той факт, що вона і покійний жили окремо, в матеріалі не згадувалося. Різноманітні друзі й колеги по роботі в маркеті «Централ-стрит» також говорили про шок. Усі, здавалося, погоджувалися з тим, що Френк Даннінг був абсолютно чудовим парубком, і ніхто собі уявити не міг, навіщо комусь могло заманутися його застрелити.

Особливо лютився Тоні Трекер (ймовірно, через те, що труп було знайдено в його фамільному тілосховищі). «За такого хлопця необхідно знову повернути смертну кару», — сказав він[285].

У середу восьмого жовтня на Окружному стадіоні в Мілвокі «Янкі» вичавили з «Відчайдухів» перемогу 2-1; у четвер вони прорвали ланцюг рахунку 2-2 у восьмому інінгу, виконавши чотири пробіжки й вигравши серію. У п'ятницю я завітав до закладу «Чесна оборудка. Застави & Позики», гадаючи, що зустрінуть мене там місіс Гарикало й містер Скорботник. Дебела леді більш ніж сповнила мої очікування — побачивши мене, вона закопилила губу й гаркнула: «Чеззі! З'явився наш містер Товстосум!» А тоді посунулася геть крізь завішений одвірок і назавжди з мого життя.

Фраті вийшов з тією ж бурундучковою усмішкою на обличчі, яку я запам'ятав з нашого першого з ним знайомства в «Ліхтарнику» під час моєї попередньої подорожі у благоліпне минуле Деррі. В одній руці він тримав пухкий конверт, на лицьовому боці якого друкованими літерами було написано Дж. ЕМБЕРСОН.

—А ось і ви, колего, — промовив він, — великий, як життя, і вдвічі гарніший. А тут ваша здобич. Не стидайтесь, порахуйте.

—Я вам довіряю, — сказав я і поклав конверт до кишені. — Ви напрочуд привітний, як для хлопця, котрий щойно розлучився з трьома штуками.

—Не буду заперечувати, ви дійсно вихопили гарний шматок з Осіннього Класика [286], — сказав він. — Добрячий шматок вирізали з цьогорічного пирога, а втім, я все одно заробив трішки баксів. Як це завжди роблю. Хоча й беру участь у цій грі головним чином лише тому, що це, як то кажуть, мій громадянський обов'язок. Люди бажають закладатися, люди завжди бажають закладатися, і я вмін特 сплачу вигране, якщо хтось виграє. І ще я люблю приймати ставки. Це щось на кшталт хобі для мене. А знаєте, коли це мені подобається найбільше?

—Ні.

—Коли з'являється хтось, на кшталт вас, нахабний рейнджер, котрий пре на шанси баксами і вириває своє. Це відновлює мою віру у випадкову природу всесвіту.

Я собі подумав, якої він заспівав би про випадковість, аби побачив Елову шахрайську таблицю.

—Погляди вашої дружини не здаються аж такими, гм-м, ліберальними.

Він розсміявся, сяйнули його маленькі чорні оченята. Виграш, програш чи нічия, цей чоловічок з русалкою на передпліччі відверто насолоджувався життям. Мене це надихало.

—О, Марджорі. Коли сюди приходить якийсь печальний бідолаха з обручкою своєї дружини й оповідає слъзливу історію, вона розпливається купкою желе. Але коли йдеться про спортивні ставки, вона зовсім інша леді. Це вона контролює особисто.

—Ви її дуже кохаєте, правда, містере Фраті?

—Як місяць зорі, колего. Як місяць зорі.

Марджорі перед моєю появою читала сьогоднішню газету, і та залишилася на вітрині, під склом якої лежали каблучки й інші подібні речі. Заголовок повідомляв: ФРАНК ДАННІНГ ПОХОВАНИЙ З МИРОМ. ПОЛЮВАННЯ НА ТАЄМНИЧОГО ВБИВЦЮ ПРОДОВЖУЄТЬСЯ.

—Заради чого, на ваш погляд, це було зроблено?

—Не знаття мені, але можу вам дещо сказати, — нахилився він ближче, і посмішка спливла з його вуст. — Не був він аж таким святим, яким його намагається представити ця місцева шматка. Я про нього всякого міг би вам повідати.

—То вперед. Переді мною цілий день.

Усмішка повернулася знову.

—А ні. Ми тут, у Деррі, своє тримаємо при собі.

—Я це помітив, — кивнув я.

14

Мені хотілося побувати на Кошут-стрит. Я розумів, що за будинком Даннінгів можуть назирати копи, щоб подивитися, чи не проявлятиме хтось незвичайного інтересу до цієї родини, але все одно, бажання було надто сильним. Проте не Гаррі

мені хотілося побачити; я хотів побачити його сестру. Хотів дещо їй сказати.

Що їй слід піти увечір Гелловіну на «каверзи або ласощі», хоч хай як жаль їй свого татуся.

Що вона буде найгарнішою, найбільш чарівною індіанською принцесою з усіх, яких тільки бачили, і повернеться додому з горою цукерок.

Що попереду в ній щонайменше п'ятдесят три, а можливо, й більше років довгого і цікавого життя.

А найбільше про те, що одного дня її братик Гаррі захоче одягти уніформу, піти в солдати, і вона мусить зробити все-все-все можливе, щоби відмовити його від цього.

От тільки діти забудькуваті. Кожний вчитель це знає.

А ще вони вважають, що житимуть вічно.

1 5

Час було полицького Деррі, але перш ніж поїхати, я мав зробити ще одну невеличку справу. Я чекав понеділка. Того дня, тринадцятого жовтня, я закинув свою валізу до багажника «Санлайнера», а потім, вже сидячи за кермом, написав коротку записку. Всунув її до конверта, заклеїв і на його лицьовому боці надписав друкованими літерами ім'я адресата.

Я спустився в Нижнє Місто, припаркувався і зайшов до «Тъмяного срібного долара». Як я й очікував, там було порожньо, якщо не рахувати Піта, бармена. Той мив склянки й дивився по ящику «Любов до життя» [287]. Він знехотя обернувся до мене, одним оком не перестаючи споглядати за Джоном і Маршею, чи як там їх звали.

—Що я можу вам налити?

—Нічого, але ви можете зробити мені послугу. Яку я відповідно компенсую вам п'ятьма доларами.

Його це, на позір, не вразило.

—Справді? І що ж то за послуга?

Я поклав на шинквас конверт.

—Передасте оце, коли з'явиться належна особа.

Він поглянув на ім'я на конверті.

—Що вам треба від Біллі Теркотта? І чому ви не віддасте йому це особисто?

—Це зовсім просте доручення, Піте. Ви бажаєте отримати п'ятірку чи ні?

—Звісно. Якщо тільки це не піде на шкоду. Біллі доброї душі чоловік.

—Це йому не зашкодить ніяким чином. Навпаки, може піти йому на добро.

Я поклав поверх конверта купюру. Піт вмить змусив їх зникнути і повернувся до своєї мильної опери. Пішов і я. Теркотт, скоріш за все, отримав той конверт. Зробив він щось чи ні, після того як прочитав те, що було всередині, інше питання, одне з тих багатьох, на які я ніколи не отримаю відповідей. Ось що я йому написав.

Дорогий Білле.

Щось негаразд у тебе з серцем. Тобі треба якомога скоріше звернутись до лікаря, бо інакше буде пізно. Ти можеш подумати, ніби це жарт, але це не так. Ти можеш подумати, що неможливо мені про таке знати, але я знаю. Я знаю це так само точно, як і те, що Френк Даннінг замордував твою сестру Клару і твого небожа Мікі. ПРОШУ, ПОВІР МЕНІ І ПІДИ ДО ЛІКАРЯ!

Твій друг.

1 6

Я сів до свого «Санлайнера» і, здаючи задом з парковочної шпари, побачив вузьке, недовірливе обличчя — з аптеки за мною спостерігав містер Кін. Я відкрутив віконце, висунув руку і послав йому птаха [288]. А вже тоді я нарешті вийшов на Горбатий пагорб і востаннє забрався з Деррі.

Розділ 11

Прямуючи на південь по «Мілі за хвилину», я намагався переконати себе, що не мушу перейматися Каролін Пулен. Запевняв себе, що то був експеримент Ела

Темплтона, а не мій, а його експерименти, як і його життя, вже скінчилися. Я нагадував собі, що справа тієї дівчинки, Пулен, вельми різиться від справи Доріс, Троя, Тугги й Еллен. Так, Каролін буде паралізованою нижче пояса і, авжеж, це жахливо. Але стати паралізованою через кулю — це не те саме, що бути забитим на смерть кувалдою. Хоч укріслі-візку, хоч поза ним, перед Каролін Пулен лежить плідне, цікаве життя. Я казав собі, що це було б божевіллям — ризикувати справжньою моєю місією, яку мені ще належить виконати, знову дражнячи жорстоке минуле, готове плигнути, вхопити мене і зжерти.

Все це було даремно.

Я мав намір свою першу мандрівну ніч провести в Бостоні, але знову й знову зринав мені в пам'яті образ Даннінга на могилі його батька, з розчавленим кошиком квітів під ним. Він заслуговував на смерть — чорти забирай, його потрібно було вбити, — але ж на 5 жовтня він ще нічого не зробив своїй сім'ї. Другій принаймні. Я міг казати собі (і казав-таки!), що він багато чого наробив своїй першій сім'ї, що на 13 жовтня 1958 він уже став двічі вбивцею, що одна з його жертв фактично була ще немовлям, але на підтвердження цього я мав лише слова Білла Теркотта.

Кінець кінцем у мене виник здогад, що я хочу врівноважити дію, від якої мені тепер погано (неважливо, наскільки вона була необхідною), іншою дією, яка наділила б мене гарними відчуттями. Отже, замість того щоб прямувати до Бостона, я з'їхав з автомагістралі в Оберні й повів машину на захід, в озерний край Мейну. Перед тим, як запала ніч, я прибув до берега, де колись був мешкав Ел. Найбільший із чотирьох приозерних котеджів я винайняв за сміховинну позасезонну плату.

Ті два тижні були, мабуть, найкращими в моєму житті. Я не бачив нікого, окрім пари, котра давала раду місцевій крамничці, де я двічі на тиждень купував собі їжу, а також містера Вінчела, котому належали котеджі. Щонеділі він навідувався, щоб упевнитися, що в мене все гаразд і мені гарно. Кожного разу я ствердно відповідав на ці його запитання, і то не було брехнею. Він дав мені ключ від боксу зі знаряддям, тож щоранку і щовечора, коли вода була спокійною, я діставав звідти каное. Пам'ятаю, в один з таких вечорів я дивився, як повний місяць сходить беззвучно над деревами, як він торує срібну стежину через озеро, як дзеркальний відбиток мого каное висить піді мною, немов потонулий двійник. Десять прокричала гагара, їй відповів друг чи, може, кавалер. Невдовзі й інші гагари приєдналися до розмови. Я поклав весло і просто сидів там, за триста ярдів від берега, дивився на місяць і слухав розмову птахів. Пам'ятаю, я ще подумав: якщо десь існує рай і він не схожий на це, мені туди аж ніяк не хочеться.

Почали розквітати прощальні кольори — спершу сором'язливий жовтий, далі помаранчевий, потім безсоромно-кокетливий вогняно-червоний, тимчасом як осінь спалювала чергове мейнське літо. Там у картонних коробках було повно здешевлених книжок без палітурок, і я, либоно, прочитав їх дюжини з три, а то й більше: загадкові історії Еда Мак-Бейна, Джона Д. Мак-Дональда, Честера Гаймса і Річарда С. Пратера; чуттєві мелодрами на кшталт «Пейтон Плейс» і «Надгробок для Денні Фішера»; вестерни без ліку; і один науково-фантастичний роман під

назвою «Мисливці на Лінкольна», в якому мандрівники в часі намагалися записати «втрачену» промову Ейбрегема Лінкольна[289].

Коли не читав і не плавав на каное, я гуляв у лісі. Довгими осінніми днями, здебільшого туманними й теплими. Пересипані золотавим пилком косі промені сонця крізь дерева. Вночі така безмежна тиша, що здавалося, вона дрижить луною. Мало машин проїжджають по дорозі № 114, а після десятої вечора зовсім жодної. Після десятої та частина світу, де я знайшов собі відпочинок, належала тільки гагарам та вітру в соснах. Мало-помалу образ мертвого Френка Даннінга на батьківській могилі почав стиратись і я зрозумів, що дедалі рідше мимохітъ згадую, як в усипальні Трекерів скинув усе ще тліочу сувенірну подушку йому на відкриті очі.

Під кінець жовтня, коли останнє листя кружляло донизу з дерев, а нічна температура почала падати до тридцяти[290], я почав наїжджати до Дерама, щоб отримати уявлення про околиці Бові-Гілла, де через два тижні мусили зазвучати постріли. Зручним орієнтиром виявився той Дім зібрань друзів, про який був згадував Ел. Недалеко поза ним стояло нахилене над дорогою мертвe дерево, либонь, те саме, з котрим боровся Ел, коли туди під'їхав уже вдягнений у свій помаранчевий мисливський жилет Ендрю Каллем. Я також застановив собі знайти будинок цього випадкового стрільця і віdstежити його ймовірний шлях звідти до Бові-Гілла.

Мій план насправді не був ніяким планом; я просто рухався по раніше випалених Елом слідах. Я вирушу до Дерама раненько, поставлю машину біля впалого дерева, поштовхаю його, а потім, коли над'їде і включиться Ендрю Каллем, зімітую серцевий напад. Проте після того, як я вичислив дім Каллема, мені захотілося зупинитися за півмілі звідти попити чогось холодненького в крамниці Бравні і там у вітрині я побачив плакат, що надихнув мене ідею. Ідея була божевільною, але в якомусь сенсі звабною.

Зверху на постери йшов заголовок: РЕЗУЛЬТАТИ ЧЕМПІОНАТУ З КРИБЕДЖУ ОКРУГУ АДРОСКОГІН[291]. Нижче був список приблизно з п'ятдесяти імен. Переможець турніру, з Західного Майнота[292], набрав десять тисяч «кілочків» — хтозна, що воно таке. Слідом за ним ішов інший, з рахунком дев'ять тисяч п'ятсот. Третє місце, з 8722 кілочками — це ім'я було обведено червоним, що й привернуло перш за все мою увагу — зайняв Енді Каллем.

Випадкові збіги трапляються, але я звик вірити, що насправді так буває вельми рідко. Щось чимсь керує, еге ж? Десь у всесвіті (чи поза ним) цокотить якась величезна машина, крутячи свої незбагненні колеса.

Наступного дня я знову приїхав до будинку Каллема, цього разу десь близько п'ятої вечора. Поставив машину зразу позаду його «Форда»-універсала з дерев'яною кабіною й підійшов до дверей.

На мій стук відчинила миловидна леді у фартуху з рюшами, на згині ліктя вона тримала дитину, мені вистачило на них одного погляду, щоб зрозуміти, що я все правильно роблю. Тому що п'ятнадцятого листопада жертвою мусиластати не тільки Каролін Пулен, просто вона була єдиною, кому судилося опинитися в інвалідному кріслі.

—Слухаю?

—Моє ім'я Джордж Емберсон, мем, — торкнувся я краєчка капелюха. — Дозвольте поцікавитися, чи можу я побалакати з вашим чоловіком?

Звісно ж, я отримав таку можливість. Він уже з'явився позаду своєї дружини і обняв її за плечі. Молодий парубок, котрому не виповнилося ще й тридцять років, з виразом ввічливої цікавості на обличчі. Дитина потягнулася до його лиця, Каллем поцілував їй пальчики, і вона засміялася. Потім він простягнув мені руку і я її потис.

—Чим можу вам допомогти, містере Емберсон?

Я показав дошку для крибеджу.

—Я дізnavся у Бравні, що ви неабиякий гравець. Отже, маю для вас пропозицію.

Micic Каллем схвилювалася.

—Ми з чоловіком належимо до методистської церкви, містере Емберсон. Турніри

— це просто розвага. Він виграв той приз, і я його завжди полірую, щоб гарно виглядав на камінній полиці, але якщо ви бажаєте грati в карти на гроші, ви завітали не в той дім. — Вона усміхнулась. Я побачив, що їй це коштувало деяких зусиль, але все одно усмішка в ней була доброю. Мені подобалася ця жінка. Обоє вони мені подобалася.

—Вона права, — Каллем заговорив вибачливо, проте твердо. — Колись було я грав по пенні за кілочок, коли ще працював у лісі, але то було ще до того, як я зустрів Марні.

—Я ж не божевільний, щоби з вами грati на гроші, — заперечив я, — бо я взагалі не вмію грati. Але хочу навчитися.

—Ну, в такому випадку, заходьте, — запросив він. — Радо вас навчу. Це не забере більше п'ятнадцяти хвилин, а в нас іще ціла година до того часу, коли ми зазвичай сідаємо вечеряти. Та хай йому грець, якщо ви вмієте додавати до п'ятнадцяти й рахувати до тридцяти одного, ви вже вмієте грati в крибедж.

—Певен, що там є дещо більше, аніж просто рахування та додавання, бо інакше б ви не вибороли третє місце в турнірі округу Андроскогін, — сказав я. — Фактично, мені й потрібне дещо більше, аніж просто навчитися правил гри. Я хочу придбати у вас один день вашого часу. П'ятнадцяте листопада, якщо бути точним. Скажімо, з десятої ранку до четвертої після полудня.

Тепер на обличчі його дружини відбився переляк. Вона притисла дитину до грудей.

—За шість годин вашого часу я заплачу вам двісті доларів.

Каллем насупився:

—Що за гру ви задумали, містере?

—Сподіваюся, тільки крибедж. — Цього, втім, не здавалося достатнім. Я бачив це по їхніх обличчях. — Послухайте, я навіть не буду намагатися вас переконувати, ніби в моїй пропозиції нема нічого іншого, окрім неї самої, але якби я спробував все пояснити, ви б вирішили, що я божевільний.

— Я вже так думаю, — промовила Марні Каллем. — Енді, скажи йому, щоб ішов звідси.

Я обернувся до неї.

— В цьому нема нічого поганого, нічого незаконного, це не якесь шахрайство, тут нема прихованої небезпеки. Клянуся. — Проте сам я вже гадав, що нічого не вийде, хай хоч клястимуся я, хоч ні. Дурна виявилася ідея. Підозри Каллема мусять ще й подвоїтися, коли він побачить мене п'ятнадцятого числа поблизу Дому зібрань друзів.

Проте я не припинив натиску. Це було те, чого я навчився в Деррі.

— Всього лише крибедж, — сказав я. — Ви вчите мене гри, ми граємо кілька годин, я даю вам дві сотні баксів, і ми розходимося друзями. Що на це скажете?

— Звідки ви, містер Емберсон?

— З північної частини штату, приїхав нещодавно з Деррі. Займаюся комерційною нерухомістю. Зараз, перед тим як вирушити далі на півден, відпочиваю на озері Себаго. Бажаєте почути якісь імена? Рекомендації, так би мовити? — Я усміхнувся. — Від людей, котрі підтверджать вам, що я не причинний?

— У мисливський сезон він щонеділіходить у ліс, — повідомила місіс Каллем.

— Це єдиний день, коли він має таку можливість, бо весь тиждень працює, а повертається додому, коли вже так близько до смерку, що й рушницю заряджати не варто.

Дивилася вона так само недовірливо, але тепер я помітив у її погляді ще дещо, дещо таке, що дарувало мені надію. Коли ти молода і вже маєш дитину, а твій чоловік займається ручною працею, на що вказували його мозолясті, потріскані долоні, двісті баксів — це чималенько харчів. Або у 1958 році — дві з половиною щомісячні виплати за дім.

— Я міг би й пропустити один день полювання, — зауважив Каллем. — Поблизу й так вже геть усе підчищено, Бові-Гілл — єдине місце, де ще можна вполювати того чортового оленя.

— Слідкуйте за своїм язиком біля дитини, містер Емберсон, — мовила його дружина. Тоном різким, але, коли чоловік поцілував її в щоку, вона посміхнулася.

— Містер Емберсон, мені треба побалакати з дружиною, — сказав Каллем. — Ви не проти постоюти, поочекати на ганку пару-трійко хвилин?

— Я ще краще зроблю, — сказав я. — Я поїду до Бравні й заряджуся. — Зарядом більшість деррійців називали содову. — Можу привезти вам попити чогось освіжаючого.

Вони, подякувавши, відмовились, і Марні Каллем зачинила двері перед моїм носом. Я поїхав до Бравні, де купив собі «Помаранчевий краш»^[293], а для малої дівчинки лакричних ірисок, котрі, як я гадав, їй мусять сподобатися, якщо, звісно, їй вже можна таким ласувати. Каллеми мене виставлять, думав я. Делікатно, з вибаченнями, проте непохитно. Я для них дивак з дивацькою пропозицією. Я мав надію, що зміна минулого цього разу відбуватиметься легше, бо Ел тут його вже двічі був змінював. Насправді, все виявилося зовсім не так.

Але на мене чекав сюрприз. Каллем сказав «так», і його дружина дозволила мені самому дати цукерку малій, котра прийняла її з радісним гуруканням, почала смоктати, а потім, наче гребінцем, чесати нею собі волосся. Вони навіть запропонували мені залишитися повечеряти з ними, від чого я відмовився. Я запропонував Енді Каллему завдаток п'ятдесят доларів, від чого відмовився він, але його дружина наполягла, щоб він таки взяв ці гроші.

Назад на Себаго я вів машину з радісним серцем, але коли знову їхав у Дерам вранці п'ятнадцятого листопада (білі поля було вкрито таким товстим шаром інею,

що врані у помаранчеве мисливці, котрих там ходило вже сила-силенна, залишали на них сліди), мій настрій перемінився. ««Він зателефонував до поліції штату або місцевому констеблю, — думав я, — і поки мене допитуватимуть у найближчій поліцейській дільниці, намагаючись з'ясувати, якого гатунку я псих, Каллем вирушить на полювання в ліс Бові-Гілл».

Але на під'їзді алії не стояло поліцейського автомобіля, тільки «Форд»-дерев'янка Енді Каллема. З моєю новенькою дошкою для крибеджу в руках я підійшов до дверей. Відчинивши мені, він запитав:

— Готові до навчання, містер Емберсон?

— Так, сер, готовий, — посміхнувся я.

Він повів мене на задню веранду; не думаю, щоб його пані воліла бачити мене в хаті разом із собою й дитиною. Правила були прості. Кілочками виставлялися очки, за гру треба було зробити два кола по дошці. Я дізнався, що таке правильний валет і подвійні ряди, що значить застягти в ямі і про «містичне число дев'ятнадцять», як його називав Енді, або інакше — неможлива взятка. Потім ми грали. Я спочатку слідкував за рахунком, але покинув, коли Каллем вирвався вперед на чотири сотні пунктів. Раз у раз, коли звідкисьчувся постріл якогось мисливця, Каллем дивився в бік лісу, що починається за його маленьким заднім подвір'ям.

— Наступної неділі, — промовив я в один з таких моментів. — Ви точно будете там наступної неділі.

— Може дощити, — відповів він, та тут же й розсміявся. — Мені-то жалітися? Я розважаюся й одночасно заробляю гроші. А у вас дедалі краще виходить, Джордже.

Опівдні Марні подала нам ланч — великі сендвічі з тунцем і по чашці домашнього томатного супу. Їли ми в кухні, а коли закінчили, вона запропонувала перенести нашу гру всередину, до будинку. Вирішила, що я не небезпечний, кінець кінцем. Від цього я відчув себе щасливим. Гарні вони були люди, ці Каллеми. Гарна пара з гарною дитиною. Я згадував їх іноді, коли Лі й Марина Освальд кричали одне на одного в їхній мерзеній квартирці, або коли бачив, принаймні одного разу так було, як вони винесли свої дебати на вулицю. Минуле прагне до гармонії в собі; воно намагається віднайти внутрішню рівновагу і переважно робить це успішно. На одному кінці гайданки-балансиру містилися Каллеми, на протилежному — Освальди.

А Джейк Еппінг, відомий також як Джордж Емберсон? Він був переломним моментом.

Під кінець нашого марафонського турніру я виграв перший раз. Через три гри, за кільки хвилин по четвертій годині, я вже обіграв його буквально вщент і аж засміявся від задоволення. Маленька Дженна засміялася вслід за мною, а потім перехилилася зі свого високого стільця й дружньо потягla мене за волосся.

—Ти диви! — схлипував я, рेगочучи. Трійко Каллемів сміялися разом зі мною.

— Отут-то я й зупинюся! — Я дістав портмоне і поклав на застелений краткованою цератою стіл три п'ятдесятки. — Це було варте кожного цента!

Енді посунув гроші до мене.

—Покладіть їх назад до свого гаманця, де їм і місце, Джордже. Я отримав надто велике задоволення, щоб іште брати у вас за це гроші.

Я кивнув, ніби погоджується, а тоді посунув банкноти до Марні, котра їх тут же забрала.

—Дякую вам, містере Емберсон, — докірливо поглянула вона на свого чоловіка, а потім знову на мене. — Ми маємо на що їх витратити.

—Добре, — підвівся й потягнувся я, почувши, як затріщало у хребті. Десять миль звідси за п'ять, а може, і сім — Каролін Пулен з батьком сідали зараз до свого пікапа з написом на дверцях: ПУЛЕН: БУДІВЕЛЬНІ Й ТЕСЛЯРНІ РОБОТИ. Може, вполювали вони оленя, а може, й ні. У будь-якому разі, вірив я, вони чудово провели цей день в лісі, наговорилися про все, про що можуть говорити батько з дочкиою, ну то й гаразд.

—Залишайтесь вечеряти, Джордже, — запросила Марні. — Я приготувала боби з сосисками.

Ну, я й залишився, а потім ми дивилися новини по маленькому настільному телевізору Каллемів. Під час полювання трапився невеличкий інцидент у Нью-Гемпширі, але жодного в Мейні. Я дозволив Марні умовити себе на другу порцю її яблучного пирога, хоча був уже такий переповнений, що ледь не репнути, а потім підвівся й щиро подякував їм за гостинність.

Енді Каллем простягнув мені руку:

—Наступного разу ми зіграємо безплатно, згода?

—Будьте певні. — Не буде в нас наступного разу, й мені гадалося, він і сам це розумів.

І його дружина теж це розуміла, як виявилося. Вона перехопила мене у той момент, коли я вже сідав до свого автомобіля. Дитину вона закутала в ковдру і начепила їй на голову шапочку, але сама Марні була без пальта. Я бачив її віддих, бачив, як вона тримтить.

—Micіс Каллем, повертайтесь в будинок, поки не застудилися на смер...

—Від чого ви його врятували?

—Прошу?

—Я знаю, що ви заради цього приїхали. Я молилася про це, поки ви з Енді грали там, на веранді. Господь дав мені відповідь, але не всю відповідь. Від чого ви його врятували?

Я поклав долоні їй на тримтячі плечі і подивився в її очі.

—Марні, якби Господь хотів, щоби ви знали все, Він би напевне вам все повідав.

Раптом вона обхопила мене руками і стиснула в обіймах. Здивований, я теж обняв

її. Затиснута між нами крихітка Дженна радісно захихотіла.

—Що б воно не було, я вдячна вам, — прошепотіла Марні мені у вухо. Від її теплого дихання мене обсипало морозом.

—Ходи до хати, любоњко. Бо геть замерзнеш.

Прочинилися передні двері. На ганку з бляшанкою пива з'явився Енді.

—Марні? Марн?

Вона відступила. Очі велики, темні.

—Господь привів до нас янгола-охоронця, — промовила вона. — Я не розкажу ні кому, я триматиму це в душі. Я розважуватиму про це в своєму серці. — І вона поспішила доріжкою туди, де на неї чекав її чоловік.

««Янгол». Я почув це вже вдруге і зважував це слово у серці, лежачи тієї ночі в своєму котеджику, очікуючи на сон, і наступного дня, коли дрейфував у каное тихим недільним озером під холодним синім небом, що схилялося в бік зими.

Янгол-охоронець.

У понеділок сімнадцятого листопада я побачив, як вихряться перші сніжинки, і сприйняв це як знак. Я спакувався, поїхав до селища Себаго і знайшов містера Вінчела, той пив каву з пончиками в кафе «Лейксайд» (у 1958 році народ їв багато пончиків). Я віддав йому ключі, сказавши, що чудово провів час, відновив собі сили. Лице його освітилося.

—Це добре, містере Емберсон. Так воно й мусить бути. Ви заплатили до кінця місяця. Дайте мені адресу, за якою я можу вислати вам відшкодування за два невикористані вами тижні, чек я покладу до конверта.

—Я не маю цілковитої певності, де саме перебуватиму, поки начальство в центральному офісі не вирішить цього своїм корпоративним розумом, — відповів я. — Але я обов'язково вам напишу. — Мандрівники крізь час часто брешуть.

Він простягнув мені руку.

—Приємно було вам прислужитися.

Я її потис.

—Мені у вас було не менш приємно.

Я сів за кермо й вирушив на південь. Тієї ночі я ночував у бостонському «Паркер- хаусі»[294], попередньо побувавши в знаменитій «Бойовій зоні»[295]. Після тижнів миру на Себаго неон різав мені по очах, а натовпи завзятих гуляк — здебільшого молодих, переважно чоловіків, чимало з них у військовій формі — породили в мені агорафобію й водночас ностальгію по тих мирних вечорах у західному Мейні, коли крамниці закриваються о шостій, а після десятої припиняється всякий рух на дорогах.

Наступну ніч я провів у готелі «Гарингтон», в Окрузі Коламбія[296]. Через три дні я вже був на західному узбережжі Флориди.

Розділ 12

На південь мене вело шосе № 1[297]. Я попоїв у багатьох придорожніх ресторанах з обов'язковою «маминою домашньою кухнею», у тих закладах, де «Блакитна спецтареля», включно з фруктовим салатом на початок і тортом з морозивом на десерт, коштувала вісімдесят центів[298]. Я не побачив жодної вивіски фаст-фуду, якщо не рахувати закладів Говарда Джонсона з їхніми 28-ма смаками і Простаком Саймоном[299] на логотипі. Я бачив загін бойскаутів, які на чолі зі своїм скаутмайстром стерегли багаття з опалого листя; я бачив жінок у комбінезонах і калошах, котрі знімають білизну серед раптом спохмурнілого дня, коли ось-ось почнеться дощ; я бачив довгі пасажирські потяги з назвами «Південний літун» та «Зірка Тампи», що мчать у ті американські землі, куди не вільно сунути зимі. Я бачив старих, котрі смокчуть свої люльки, сидячи на лавах на майданах маленьких міст. Я бачив мільйон церков і цвинтар, де щонайменше сотня вірян стояли колом навколо ще розкритої могили й співали «Старий грубий хрест»[300]. Я бачив людей, які будують стодоли. Я бачив, як люди допомагають людям. Двоє таких у пікапі зупинилися допомогти мені, коли зірвало кришку радіатора в моєго «Санлайнера» і я поряд з ним, поламаним, стояв на узбіччі дороги. То було у Вірджинії, близько четвертої дня, і один з них спитав у мене, чи маю я місце, де мені переночувати. Я можу собі уявити, що схоже на це могло траплятися і в 2011 році, але з натяжкою.

І ще одно. У Північній Кароліні я зупинився заправитися у «Гамбл Ойл»[301], а сам пішов до туалету, що містився за рогом. Там було двоє дверей і три таблички. Акуратними літерами виведено ЧОЛОВІКИ на одній та ЛЕДІ на другій. Третя табличка була вказівником на патичку. Стрілка показувала на зарослий чагарниками байрак позаду автозаправки. На ній було написано КОЛЬОРОВІ. Заінтеригований, я пішов униз стежкою, рухаючись боком у тих місцях, де безпомилково вгадувалося зелено-буре, з масним блиском, листя отруйного плюща. Я сподівався, що матінки й татусі, котрі мусять проводити тут своїх дітей до бозна-якого туалету, що чекає на них десь там, внизу, спроможні розпізнати ці небезпечні кущі, бо наприкінці п'ятдесятих більшість дітей носили короткі шорти.

Ніякого туалету там не виявилося. У кінці стежки я побачив лише вузький ручай, через який було перекинуто дошку, що лежала на парі потрісканих бетонних стовпчиків. Чоловік, щоб йому помочитися, міг стати просто на березі ручаю, розстебнути ширінку, і вперед. Жінка могла, тримаючись за якийсь кущ (звісно, якщо той не був ні отруйним плющем, ні отруйним дубом), сісти навпочіпки. На дошку слід було сідати тому, хто хотів похезати. Хоч би й у зливу.

Якщо я десь навіяв вам враження, що у 1958-му геть усе було, як у серіалі про Енді й Опі[302], згадайте про цю стежку, окей? Ту, що веде крізь зарості отруйного плюща.

І про дошку через ручай.

2

Оселився я за шістдесят миль південніше Тампи[303], в містечку Сансет Пойнт. За вісімдесят доларів на місяць я винайняв собі хатинку-мушлю на найгарнішому (і найпустельнішому) пляжі з усіх, які я лише тільки бачив. На моїй смужці

піску стояло ще чотири подібних бунгало, усі такі ж скромні, як і моя хатка. Тих нуово-

почварних дурно-маєтків, які, мов бетонні поганки, розрослися в цій частині штату пізніше, я не побачив там жодного. Був там супермаркет за десять миль на південь, у Нокомисі, і сонний торговельний квартал у Вінісі[304]. Шосе № 41, яке тут називають Теміемі Трейл[305], тоді скидалося радше на якийсь сільський шлях. Ним треба було їздити неспішно, принаймні з настанням сутінок, бо там полюбляли прогулюватися алігатори з броненосцями. Між Сарасотою та Вінісом ще траплялися фруктові ятки й придорожні міні-базарчики, стояла парочка барів, був і танц-хол з назвою «У Блекі». Поза Вінісом, братчику, ти здебільшого вже залишався наодинці сам із собою, принаймні поки не доїжджав до Форт-Маєрса[306].

Я позбавив Джорджа Емберсона образу агента з нерухомості. Навесні 1959 року Америка увійшла в застійний період. На флоридському узбережжі Мексиканської затоки всі все продавали і ніхто нічого не купував, отже, Джордж Емберсон став тим, кого колись був уявив собі Ел: прагнучим письменницької кар'єри парубком, чий помірно заможний дядечко залишив йому достатньо на прожиття, принаймні на якийсь час.

Я дійсно писав, до того ж не один текст, а два. Ранки, на свіжу голову, в мене починалися з роботи над рукописом, який ви зараз читаєте (якщо взагалі там є ви). Вечорами я працював над романом, якому дав тимчасову назву ««Місце вбивства»». Під місцем малося на увазі, звісно ж, Деррі, хоча в моїй книжці воно мало назву Досен. Розпочав я її винятково як декорацію, щоби мати чим прикритися, якщо в мене з'являться друзі і хтось з них попрохає показати йому, над чим я працюю («ранковий манускрипт» я переховував у сталевому сейфіку в себе під ліжком). Поступово ««Місце вбивства»» перетворилося на дещо більше за камуфляж. Мені почало здаватися, що цей текст дійсно чогось вартий, і зародилася мрія побачити його колись опублікованим.

Десь з годину на спогади вранці і приблизно година на роман увечері, тож у мене залишалося доста часу, який вимагав заповнення. Я пробував рибалити, і риби, яка буквально вимагала, щоб її виловили, там було достобіса, але мені таке не сподобалося і я покинув цю справу. Гуляти пішки приємно було на світанку та коли вже сідало сонце, але аж ніяк не серед розжареного дня. Я став регулярним відвідувачем єдиної в Сарасоті книгарні, а також проводив довгі (і переважно щасливі) години в крихітних бібліотеках Нокомису та містечка Оспрі.

Я також знову і знову перечитував Елів матеріал про Освальда. Врешті-решт мені розвиднилося, що ця звичка є не чим іншим, як нав'язливою манією, тож я сховав той зошит до сейфика, під мій «ранковий манускрипт». Я називав Елові нотатки вичерпними, і саме такими вони мені тоді й здавалися, проте з плином часу — цієї конвеєрної стрічки, на якій усі ми змушені їхати, — що підносив мене дедалі ближче до пункту, де мое життя мусило перетнутися з майбутнім молодим убивцею, вони почали здаватись вже не зовсім такими. В них зяли діри.

Подеколи я кляв Ела за те, що той присилував мене кинутися сторч головою до цієї місії, проте в більш ясному стані розуму я усвідомлював, що ніякої різниці не

було б, аби я мав додатковий час на підготовку. В такому випадку все могло бути навіть гірше і Ел це, либо нь, розумів. Навіть якби він не вбив себе, я мав би хіба що пару тижнів, а скільки книжок було написано про перебіг подій, що привели до того дня в Далласі? Сто? Три сотні? Мабуть, десь під тисячу. Деякі автори погоджувалися з думкою Ела, що Освальд діяв сам-один, деякі доводили, що він був частиною

розгалуженої змови, деякі вперто запевняли, що він взагалі не натискав гачок і був саме тим, ким він назавв себе після арешту — цапом-відбувайлом. Скоївши самогубство, Ел забрав з собою найбільшу ваду грамотія: називати вагання дослідженням.

3

Вряди-годи я наїджав до Тампи, де обережні розпитування привели мене до букмекера на ім'я Едуардо Гутьєрес. Щойно упевнившись, що я не коп, він почав радо приймати мої ставки. Спершу я поставив на те, що в чемпіонаті-59 «Міннеаполіс Лейкерз» поб'ють «Селтикс», заробивши таким чином собі чесну репутацію дурника

[307]: «Озеряни з Міннеаполісу» не виграли жодного матчу. Також я поставив чотири сотні на «Канадійців», що вони в Кубку Стенлі переможуть «Кленові листя», і виграв

[308]. але майже стільки ж, як був програв. Сущі копійки, колего, як сказав би мій друг Чез Фраті.

Єдиний великий улов у мене трапився навесні 1960 року, коли я зіграв на те, що Венеційський Шлях переможе Спраглого Гуляку, головного фаворита Кентуккійського дербі[309]. Гутьєрес сказав, що прийме одну тисячу з коефіцієнтом чотири проти одного, а кожні пару тисяч — п'ять проти одного. Виконавши всі доречні моїй репутації зітхання, я зупинився на другій пропозиції і, відповідно, збагатів на десять тисяч доларів. Виграш він виплачував мені у добром гуморі, незгірш за Фраті, хоча сталевий блиск грав у його очах, що мене ніяк не обходило.

Гутьєрес був кубинцем, котрий, либо нь, не важив і ста сорока фунтів[310], та й то в намоченому стані, але він також колись був належав до нью-орлеанської мафії, котрою в ті дні правив лихий парубок Карлос Марчелло. Цю плітку я почув у більярдному салоні, що містився по сусідству з перукарнею, в якій Гутьєрес провадив свій букмекерський бізнес (а в задній кімнаті також нескінченну гру в покер під фотопортретом ледь одягненої Діани Дорс[311] на стіні). Чоловік, з котрим я ганяв у «дев'ятку», нахилився до мене і, озирнувшись навколо, аби впевнитися, що ніхто не крутиться біля нашого кутового стола, прошепотів: «А ви ж знаєте, як то кажуть про мафію, Джордже. як ввійшов, то вже не вийдеш».

Я б залюбки погомонів з Гутьєресом про його життя в Новому Орлеані, але вважав нерозумним виказувати зайву цікавість, особливо після того великого виграшу в кінських перегонах. Якби ж наважився — якби зумів придумати якийсь делікатний спосіб торкнутися цієї теми, — я би спитав Гутьєresa, чи знав він іншого славного члена організації Марчелло, колишнього боксера Чарлза «Датца» Терета. Чомусь мені здавалося, що Гутьєрес відповів би ствердно, бо минулे

прагне гармонії в собі. Дружина Датца Мерета була сестрою Маргарити Освальд. А отже, сам він, відповідно, доводився дядьком Лі Гарві Освальду.

4

Одного дня навесні 1959 року (у Флориді буває весна; місцеві мені казали, що іноді вона триває цілий тиждень) я відкрив поштову скриньку і побачив картку-повідомлення з публічної бібліотеки Нокомису. Я перед тим записався в чергу на новий роман Бада Шульберга «Розчарований»[312], і той якраз з'явився. Стрибнувши до свого «Санлайнера» — найкращий автомобіль для місцини, яка пізніше стане відомою, як Сонячне Узбережжя, — я поїхав по книгу.

Виходячи з бібліотеки, я помітив на дощі оголошень у фойє новий плакатик. Його важко було не помітити; на яскраво-блакитному фоні було намальовано чоловічка, котрий дивиться на величезний термометр, що показує десять градусів нижче нуля[313]. ПРОБЛЕМИ З РІВНЕМ ОСВІТИ? — запитував плакат. УНІТАРНИЙ КОЛЕДЖ В ОКЛАХОМІ НАДАЄ ВАМ МОЖЛИВІСТЬ ОТРИМАТИ ДИПЛОМ ПОШТОЮ! ПОДРОБИЦІ ПРИ ЛИСТУВАННІ!

Унітарний коледж в Оклахомі... у цім відчувалося щось слизькіше за макрель, але оголошення підказало мені ідею. Насамперед завдяки моїй нудьзі. Освальд все ще служить у морській піхоті, звідки його демобілізують лише у вересні, та й тоді він вирушить до Росії. Першим його жестом буде спроба відмовитись від американського громадянства. Йому це не вдастся, але після демонстративної — і, ймовірно, фальшивої — спроби самогубства в одному з московських готелів, росіяни дозволять йому залишитися в їхній країні. «На випробувальний термін», так би мовити. Там він пробуде тридцять місяців чи близько того, працюватиме на радіозаводі в Мінську. І на одній вечірці зустріне дівчину на ім'я Марина Прусакова. «Червона сукня, білі балетки, — написав Ел у своєму зошиті. — Гарненька. Одягнена для танців».

Браво йому, але мені що робити тим часом? Унітарний коледж пропонував хоч якесь заняття. Я написав туди, питуючись про подробиці, і отримав негайну відповідь. їхній каталог пропонував неймовірно багатою набір різноманітних сертифікатів. Чудесно було дізнатися, що за триста доларів (готівкою або переказом) я можу отримати диплом бакалавра з англійської мови й літератури. Все, що мені належало зробити, це здати тест, який складався з п'ятдесяти питань з варіантами відповідей.

Я послав заявку і переказав гроші, подумки поцілувавши на вічне прощання мої три сотні. За два тижні я отримав від Унітарного коледжу тоненький конверт із манільського паперу. Всередині містилося два розпливчасто надрукованих на мімеографі аркуші паперу. Питання були пречудові. Ось два моїх улюблених.

22. Яким було друге ім'я Мобі?

- A. Том.
- B. Дік.
- C. Гаррі.
- D. Джон.

37. Хто написав «Дім на 7 фронтів»?

- A. Чарлз Діккенс.

- B. Генрі Джеймс.
- C. Енн Бредстріт.
- D. Натаніель Готорн.
- E. Ніхто із зазначених[314]

Насолодившись досхочу цим пречудовим тестом, я заповнив відповідні квадратики (раз у раз вигукуючи: «Та ви з мене точно дуркуєте!») і відіслав його в Енід, штат Оклахома[315]. Відповідною карткою мене привітали зі здачею екзамену. Після сплати додаткових п'ятдесяти доларів «адміністративного внеску» я отримав повідомлення, що мені пришлють диплом. Так мене поінформували, і чудо — так воно й відбулося. Сам диплом мав набагато кращий вигляд, аніж ті тести, особливо вражала золота печатка на ньому. Коли я подав цей диплом представникамі шкільної ради округу Сарасота, той достойник прийняв його без жодних питань і вніс моє ім'я до списку кандидатів на підміну.

Отак я знову став учителем і щотижня впродовж 1959-1960 академічного року мав один-два робочих дні. Гарно було повернутися до справи. Мені подобалися учні — хлопці з пласкими стрижками, дівчата з волоссям, зав'язаним у хвостики і в пудельних спідницях до середини літок, — хоча боляче було усвідомлювати, що в різних класних кімнатах я бачу обличчя лише і тільки ванільних відтінків[316]. Та робота на підміні фактично знову репрезентувала базове підґрунтя моєї особистості: хоч мені й подобається писати і я для себе відкрив, що в мене це виходить добре, але найбільше я люблю все ж таки навчати. Ця справа виповнювала мене чимсь таким, чого я не можу пояснити. Аби навіть захотів. Пояснення — це така дешева поезія.

Найкращий день в моїй роботі підмінником трапився в середній школі Західної Сарасоти після того, як я переповів класу основний сюжет ««Ловця в житті»[317] (книжки, котрої, звісно, не дозволено було тримати в шкільній бібліотеці і которую конфіскували б, якби хтось з учнів приніс її в тій священній зали), а тоді заохотив їх обговорити головні претензії Голдена Колфілда: що школа, дорослі і загалом американське життя є суцільним лицемірством. Діти розпочали потихеньку, проте на той час коли продзвенів дзвінок, всі уже намагалися говорити одночасно, а з півдесятка найзапекліших, ризикуючи запіznитися на наступний урок, викладали свої підсумкові думки про те, що вони вважають неправильним у тому суспільстві, де зараз живуть, і в тому майбутньому, яке планують для них їхні батьки. Палаючі очі, розжарені від збудження щоки. Я не сумнівався, що в довколишніх книгарнях спалахне попит на певну невеличку книжечку в м'якій червоній обкладинці. Останнім залишився м'язистий парубок у футбольному светрі. Виглядом він мені нагадав Муса Мейсона з коміксів Арчі[318].

—Я так хо'їв би, аби ви були у нас у'есь час, містере Емберсон, — промовив він з м'яким південним акцентом. — Мені до душі ви найбі'ше.

Я виявився йому не просто до душі, а найбільше. Ніщо не зрівняється з цим, як почути таке від сімнадцятирічного хлопця, у котрого вигляд був, ніби він оце вперше прокинувся за всю свою учнівську кар'єру.

Пізніше того ж місяця мене викликав до свого кабінету директор, де, запропонувавши мені ко'а-колу, він почав з якихось люб'язностей, а потім спитав: «Синку, ти бунтар?» Я запевнив його, що ні, сказав що я голосував за Айка[319]. Його це, здавалося, задовольнило, але він порадив мені в майбутньому триматися «ухваленого загалом списку літератури для читання». Змінюються і зачіски, і довжина спідниць, і сленг, але шкільні адміністратори? Ніколи.

5

Раз на лекції в коледжі (це було в Мейнському університеті, справжньому навчальному закладі, де я колись отримав справжній диплом бакалавра) професор психології висловив припущення, що люди дійсно мають шосте чуття. Він називав його найттям спинного мозку і доводив, що найкраще воно розвинуте у містиків та злочинців. Я ніякий не містик, проте був втікачем з власного часу і вбивцею (сам я міг вважати розстріл Френка Даннінга заслуженим, але поліція безсумнівно не погодилась би з моєю опінією). Якщо це не робило мене злочинцем, то що ще треба інше?

—Моя порада в ситуаціях, коли вас охоплює відчуття, ніби вам загрожує якась небезпека, — говорив того дня 1995 року професор, — дослухайтесь свого спинного мозку.

Саме це я й зробив у липні 1960. Мене дедалі більше тривожив Едуардо Гутьєрес. Сам по собі дрібний тип, але варто було зважати на його ймовірні зв'язки з мафією. і той блиск у його очах, коли він сплачував мені виграш у кінських перегонах, який мені тепер здавався ідіотським надмірним. Навіщо я його підстроїв, коли мені ще так далеко до банкрутства? Не з жадібності; гадаю, то було більше схоже на реакцію доброго відбивача, коли йому летить навісний кручений м'яч. У деяких випадках просто неможливо утриматися від того, щоб не відбити його аж за паркан. Я «свінгонув», як любив висловлюватися у своїх барвистих радіокоментарях Лео «Губа» Дьюрошер[320], а тепер про це жалів.

Я свідомо програв дві останні ставки у Гутьєреса, з усіх моїх сил намагаючись виглядати дурником, звичайнісінським гравцем, котрому один раз пощастило, а тепер фортуна знову розвернулась до нього задом, проте хребтове чуття підказувало мені, що моє акторство малопереконливе. Хребтовому чуттю не сподобалося, коли Гутьєрес почав вітати мене: «О, глядіть-но! Ось і мій янкі з Янкіленду». Не просто янкі, а мій янкі.

Припустімо, він приставить якогось зі своїх друзів, любителів покеру, щоби той простежив за мною від Тампи до Сансет Пойнта? А чи можливо, щоби він відправив когось з інших своїх друзів по покеру — або парочку м'язистих парубків, що прагнуть виборсатися з-під якогось боргового пресу, яким може їх давити цей алігатор-лихвар Гутьєрес — на делікатну рятувальну операцію з діставання того, що ще залишилося від тих десяти тисяч? Мій передній мозок запевняв, що це нікчемний сюжетний хід з тих, що вигулькоують в ідіотських шоу на кшталт «77 Сансет Стрип»[321], але хребет стверджував дещо інше. Хребет мені казав, що чоловічок з рідіючим волоссям цілком здатний дати зелене світло вlamуванню в будинок і наказати своїм рейдерам побити мене на лайно, якщо я чинитиму опір. Мені не імпонувало виявитися побитим і не імпонувало бути

пограбованим. Більш за все я не бажав ризикувати тим, що до рук пов'язаного з мафією букмекера можуть потрапити мої папери. Думка про втечу з підібганим межи ноги хвостом мені теж не подобалася, але ж, чорт забирай, рано чи пізно я все одно мушу прокладати собі шлях до Техасу, то чому не зробити це рано? Крім того, обережність — найкраща складова відваги. Я запам'ятав це, ще сидячи на колінах у матері.

Отже, після однієї майже цілком безсонної ночі в липні, коли сонарні попискування спинного мозку лунали особливо голосно, я спакував своє майно (сейф з моїми мемуарами й готівкою я заховав під запасним колесом у багажнику «Санлайнера»), залишив записку і останній чек хазяїну будинку і взяв курс по шосе № 19 на північ. Першу ніч у дорозі я провів у мізерному автокемпінгу в Де-Ф'юніак Спрингс[322]. У сітках зяли діри, і поки я не вимкнув єдину в моїй кімнаті лампочку (вона, гола, звисала зі стелі на довгому дроті), мене обсадили москіти завбільшки як літаки-винищувачі.

А проте спав я, як немовля. Жодних кошмарів, попискування моого внутрішнього радара візухло нанівець. І цього мені вже було достатньо.

Першого серпня я прибув до Галфпорту в Луїзіані, щоправда, перший заїзд «Ред Топ» на околиці міста, біля якого я зупинився, відмовився мене прийняти. Клерк того

закладу пояснив мені, що в них кімнати лише для негрів, і порадив готель «Південна гостинність», який він назавав «найайгарнішим ув Ха'фпо'ті». Може, й так, але загалом, гадаю, мені було б приємніше у «Червоному Топі». Слайд-гітарист, чия гра доносилася з сусіднього гриль-бару, там звучав суперово.

6

Новий Орлеан не лежав переді мною на прямому шляху до Великого Д, але з узухлим хребетним сонаром у душі моїй віднайшовся туристичний настрій. хоча не Французький квартал, не пароплавний причал на Б'енвіль-стрит і не Vieux Carré[323] мені хотілось відвідати.

У вуличного торговця я купив мапу і по ній знайшов дорогу до єдиного об'єкта, що цікавив мене. Я залишив машину на стоянці і після п'ятихвилинної прогулянки опинився перед фасадом будинку № 4905 на Магазин-стрит, де житимуть Лі й Марина Освальд зі своєю донечкою Джун в останню весну й літо життя Джона Кеннеді. Це був облізлий будинок — хоча ще не зовсім руїна — із зарослим подвір'ям за залізним парканчиком заввишки по пояс. Фарба його нижнього поверху, колись біла, тепер облущилася до жовтизни кольору сечі. Верхній поверх залишався нефарбованим сірим дощатим сараєм. Розбите вікно там було затулено картоном з написом: 10 °СОВНО ОРЕНДИ ДЗВОНІТЬ МИЗ-4192. На цьому ганку з іржавими перилами у вересневих сутінках 1963 року сидітиме в самій лиш близні Лі Освальд і, стиха шепочучи: «Пух! Пух! Пух!», цілітиметься у перехожих, клащаючи курком тієї наразі незарядженої гвинтівки, котрій судитиметься стати найзнаменитішою в американській історії.

Якраз про це мені думалося, коли хтось поплескав мене по плечі, від чого я ледь не скрикнув. Гадаю, я таки здригнувся, бо чорний молодик, котрий мене був потурбував, поштиво зробив крок назад, піднявши порожні руки.

—Перепрошую, сар. Перепрошую, яй не маав наміру ваас на'якати.

—Та так, все гаразд, — відповів я. — Я сам винен.

Ця моя заява його явно збентежила, але він був заклопотаний справою і зразу ж почав її викладати. хоча для цього йому довелося знову до мене наблизитись, бо та його справа вимагала тону, тихішого за розмовний. Він бажав знати, чи не зацікавить мене купівля кількох веселячих паличок. Я, здається, зрозумів, про що він говорить, проте не був цілком певним, поки він не додав: «Висоокок'аасна бо'тяна траваа, сар».

Я сказав йому, що пас, але якщо він підкаже мені в цьому Парижі Півдня гарний готель, від мене йому перепаде півбака. Коли він заговорив знову, голос в нього звучав набагато жвавіше.

—Опінії різняться, але я вибрал би готель «Монтелеон», — і він показав мені потрібний напрямок.

—Дякую, — вручив я йому монету. Та зникла в одній з його численних кишень.

—А скажіть, до речі, на що ви тут роздивлялися, — кивнув він на той ветхий дім. — Думаєте, чи не купити його?

Тут в мені зринув недобиток колишнього Джорджа Емберсона.

—Ви напевне живете десь тут, поблизу. Гадаєте, світить якась вигода, якщо придбати цей будинок?

—Можливо, дещо інше на цій вулиці, але не цей дім. Як на мене, цей скидається на дім з привидами.

—Це буде пізніше, — сказав я і виrushив до своєї машини, залишивши його стояти збентеженого.

7

Діставши з багажника «Санлайнера» сейфік, я поставив його на пасажирське сидіння з наміром самотужки віднести до моого номеру, і так потім і зробив. Але в той момент, коли решту моого майна забирає швейцар, на долівці між сидіннями я зауважив дещо, що змусило спалахнути мене соромом, абсолютно непропорційним до побаченої речі. А втім, те, що було завчене в дитинстві, залишається найсильнішою з наук, а другим правилом, яке я запам'ятав ще сидячи на колінах в матері, було — треба завжди вчасно поверрати бібліотечні книжки.

—Містере швейцар, якщо вас це не вельми обтяжить, подайте мені он ту книжку, будь ласка, — попрохав я.

—Так, сар! Радо!

То була книга ««Звіт Чепмена»[324], роман, який я взяв у Нокомиській публічній бібліотеці десь за тиждень перед тим, як вирішив, що вже настав мені час взвувати чоботи-скороходи. Наліпка на куті прозорої суперобкладинки докоряла: ТІЛЬКИ 7 ДНІВ, ПАМ'ЯТЬТЕ ПРО НАСТУПНОГО ЧИТАЧА.

Вже в номері я поглянув на годинник і побачив, що зараз лише шоста вечора. Влітку бібліотека відкривається не раніше полудня, зате працює до восьмої. Довгі відстані належать до тих небагатьох речей, які у 1960 році коштують дорожче, ніж у 2011, але дитяче відчуття провини не полішало мене. Я подзвонив

готельній телефоністці і дав їй телефонний номер бібліотеки в Нокомисі, прочитавши його з картки, вставленої до кишені на внутрішньому боці задньої частини палітурки. Від написаної під тим номером фрази — ««Якщо затримуєте книгу на 3 дні пізніше строку повернення, зателефонуйте, будь ласка» — я відчув себе ще гіршим собакою.

Моя телефоністка заговорила з іншою телефоністкою. Поза ними чулося слабке белькотіння чиїхось голосів. Мені майнуло, що в той час, з якого я сюди з'явився, більшість тих віддалених балаунів уже будуть мертвими. А тоді на іншому кінці почав дзвонити телефон.

—Альо, Нокомиська публічна бібліотека, — озвався голос Геті Вілкінсон, але ця найделікатніша літня леді звучала так, ніби сиділа у величезній залізній діжі.

—Альо, місіс Вілкінсон.

—Альо? Аальо? Ви мене чуєте? Цей клятий міжміський!

—Геті? — я вже кричав. — Це Джордж Емберсон телефонує!

—Джордж Емберсон? Ой лелечко! Звідки ви телефонуєте, Джордже?

Я ледь не сказав їй правду, але хребтовий радар видав єдиний, але дуже голосний писк і я прокричав:

—Батон Руж![325]

—В Луїзіані?

—Так. У мене ваша книжка! Я тільки зараз це побачив! Я хочу її вам висла.

—Нема потреби так кричати, Джордже, зв'язок уже набагато кращий. Мабуть, телефоністка була спершу не вставила як слід наш штекер. Я така рада вас чути. Це промисел Божий, що вас там не було. Ми так переживали, хоча брандмайстер і казав, що дім був порожнім.

—Про що це ви говорите, Геті? Про мій будиночок на пляжі?

А й справду, про що ж іще.

—Так! Хтось кинув підпалену пляшку з бензином туди у вікно. За пару хвилин зайніялася вся будівля. Брандмайстер Дуранд гадає, то якісь хлопці, котрі приїздили туди пиячити, так добешкетувалися. Чимало гнилих яблук нині. Це через те, що всі бояться тієї Бомби, так чоловік мій каже.

Авжеж.

—Джордже? Ви ще є там?

—Так, — підтверджив я.

—Яка у вас книжка?

—Що?

—Яка саме у вас книжка? Не змушуйте мене перевіряти картковий каталог.

—О, ««Звіт Чепмена».

—Ну, тоді відішліть її якомога швидше, добре? У нас тут черга на неї. Ірвінг Воллес надзвичайно популярний.

—Так, я обов'язково вишлю.

—І мені дуже жаль, що так трапилось з вашим будинком. Ви втратили якісь речі?

—Все важливе зі мною.

—Подякуємо за це Богу. А назад ви скоро пове.

Пролунало «клац» таке гучне, аж мене ніби в вухо вжалило, а потім загуділа відкрита лінія. Я поклав слухавку на місце. Чи скоро я повернуся назад? Я не вбачав потреби в тому, щоб передзвонювати й відповідати на це запитання. Але тепер я буду обачнішим з минулим, бо воно не лише відчуває агентів-перетворювачів, а й має зуби.

Вранці я першим чином відіслав до Нокомиської бібліотеки ««Звіт Чепмена»».

А потім поїхав у Даллас.

8

За три дні я вже сидів на лаві на Ділі-плазі й дивився на цегляний куб Техаського сховища шкільних підручників. Наприкінці дня стояла нестерпна спека. Я приспустив краватку (якщо ви в 1960-му не мали на шиї краватки, навіть у спекотні дні, це викликало до вас непотрібну увагу) і розстебнув верхній гудзик простої білої сорочки, але це не дуже допомагало. Як і скуча тінь в'яза, що ріс поза моєю лавкою.

Коли я селився до готелю «Адольфус» на Комерс-стрит, мені було запропоновано вибір: з кондиціонером або без кондиціонера. Я заплатив додаткові п'ять баксів за кімнату, де навіконний апарат гарантовано понижував температуру до сімдесяти восьми^[326], і якби в моїй голові був мозок, я б зараз пішов туди, а не чекав, коли беркицьнуся тут від сонячного удару. Можливо, посвіжішає з настанням ночі. Бодай хоч трохи.

Але цей цегляний куб не відпускав моїх очей, а його вікна — особливо одне, кутове, праве, на шостому поверсі, — здавалося, вивчають мене. У цій будівлі явно вчувалася якась загроза. Ви — якщо там справді є котрийсь ви — можете з цього кепкувати, називаючи це не чим іншим, окрім як ефектом породженим моїм унікальним знанням майбутнього, проте це не пояснюює того, що насправді утримувало мене на тій лаві, попри вбивчу спеку. А утримувало мене відчуття, що я вже бачив цю будівлю раніше.

Вона нагадала мені ливарню Кіченера в Деррі.

Книгосховище не було руїною, але воно дихало тим самим відчуттям свідомої себе загрози. Я згадав, як підійшов до тієї вгрузлої в землю, чорної від сажі димової труби, що лежала серед бур'яну, немов гіантська доісторична змія, яка придрімнула на сонці. Пригадав, як зазирнув до її темного жерла, такого великого, що я міг би прямо туди ввійти. І ще я пригадав відчуття того, ніби там є щось всередині. Щось живе. Щось, що бажає, аби я туди увійшов. Зайшов у гості. Можливо, на довгий, довгий час.

Заходь, — шепотіло вікно на шостому поверсі. — Роздивися тут. Тут зараз порожньо, ті кілька людей, котрі працюють влітку, вже пішли додому, але якщо ти обійдеш дім кругом до вантажної платформи при залізничній колії, там ти знайдеш відчинені двері, я знаю. Врешті-решт, що тут є такого, щоб його охороняти? Нічого, окрім шкільних підручників, ба навіть ті учні, для яких вони призначенні, не вельми їх прагнуть. Як тобі самому про це добре відомо, Джейку. Тож заходь. Піднімайся на шостий поверх. У твій час тут музей, люди приїздять з усього світу, і дехто з них все ще плаче за тим чоловіком, котрого було застрелено, і за всім тим, що він міг би зробити, але зараз і 1960 рік, Кеннеді все ще

простий сенатор, а Джейка Еппінга не існує. Тільки Джордж Емберсон існує, чоловік із короткою стрижкою, у пропотілій сорочці й попущеній краватці. Людина свого часу, так би мовити. Тож заходь, піdnімайся. Чи ти боїшся привидів? Як ти їх можеш боятися, коли того злочину ще не трапилося?

Але вони були, привиди були. Либонь, не в Новому Орлеані на Магазин-стрит, а тут? О, так. Тільки я так і не уздрів їх, бо заходити до Книгосховища мені kortilo не більше, аніж заглиблюватися у повалений димар у Деррі. Освальд отримає роботу з сортuvання шкільних підручників усього лиш за якийсь місяць до вбивства президента, і весь цей довгий час чекання мені треба уникати будь-яких гострих кутів. Ні, я мав намір дотримуватися того плану, котрий накидав Ел у заключному розділі своїх нотаток, у тому, що озаглавлений ВИСНОВКИ щодо дій.

Хоч він і був упевнений у теорії самотнього стрільця, Ел, однак, не відкидав невеличкої, але статистично вагомої ймовірності того, що він може помилятися. У своїх нотатках він називав це «вікном невизначеності».

Як те, що на шостому поверсі.

Він мав намір прикрити це вікно назавжди 10 квітня 1963, більш ніж за півроку до приїзду Кеннеді в Даллас, і я вважав, що ця його ідея має сенс. Можливо, саме тоді, у квітні, і, скоріш за все, саме в ту ніч — а чого чекати? — я вб'ю чоловіка Марини й батька Джун так само, як уже вбив Френка Даннінга. І докорів сумління матиму не більше, аніж тоді. Якщо ти бачиш павука, що квапиться по підлозі до колиски, де лежить твоя дитина, ти ще можеш вагатися. Можливо, навіть зважуватимеш, а чи не вловити його до пляшки, щоб випустити надворі, нехай собі доживає там своє маленьке життя. Але якщо ти певен, що павук отруйний? Якась чорна вдова[327]? У такому випадку ти не вагатимешся. Аж ніяк не вагатимешся, якщо маєш здоровий глузд.

Ти наступиш на павука й розчавиш його.

9

Я мав власний план на роки між серпнем 1960 і квітнем 1963. Щойно Освальд повернеться з Росії, я триматиму його на оці, але не втрутатимуся. Я не можу цього

собі дозволити через ефект метелика. Якщо в англійській мові й існує більш недотепна метафора за ««ланцюг подій», мені така невідома. Ланцюги (окрім тих, які, як я гадаю, усі ми колись навчалися робити в дитсадочку з паперових стрічок різного кольору) — міцна річ. Ми користуємося ними, виважуючи моторні блоки з наших ваговозів, ними ми сковуємо руки й ноги небезпечним в'язням. Не існує більше тієї дійсності, якою я її колись знов. Події хисткі, це я вам кажу, як будиночки, складені з гральних карт, а наближаючись до Освальда — не кажучи вже, щоб застерігати його проти скоення злочину, якого він ще навіть не замислив, — я втрачу єдину мою перевагу. Метелик розправить крильця, і курс Освальда буде змінено.

Спершу, либонь, стануться дрібні зміни, але, як говориться у пісні Брюса Спрингстіна, з дрібничок, бейбі, одного дня постають великі речі[328]. То можуть бути й зміни на добре, такі, що вбережуть людину, котра зараз працює сенатором

від Массачусетсу. Але мені в це не вірилося. Бо минуле опірне. У 1962, як мовилося в одній з приміток, які Ел робив на берегах своїх нотаток, Кеннеді збирався відвідати Х'юстон[329], виступити в університеті Райса з лекцією про політ на Місяць. ««Відкрита аудиторія, подіум без куленепробивного екрана», написав Ел. До Х'юстона від Далласа менше трьохсот миль. Що, як Освальд надумає застрелити президента там?

Або припустімо, що Освальд дійсно підставлений цап-відбувайло. А я налякаю його і він втече з Далласа назад до Нового Орлеана, а Кеннеді все одно загине, ставши жертвою мафії або якихось змовників з ЦРУ? Чи вистачить мені відваги повернутися крізь кролячу нору і знову розпочати все з нуля? Знову рятувати родину Даннінгів? Рятувати Каролін Пулен знову? Я на цю місію витратив уже майже два роки. Чи захочеться мені інвестувати до неї ще п'ять, з таким же непевним, як завжди, результатом?

Краще, аби не дійшло до того, щоб у цьому пересвідчуватись.

Краще уbezпечитися.

Дорогою з Нью-Орлеана в Техас я вирішив, що найкращий спосіб спостерігати за Освальдом без того, щоби трапитись на його шляху — це мені жити в Далласі, поки він житиме у місті-супутнику Форт-Ворті, а потім самому перебратися до Форт-Ворта, коли Освальд переїде з сім'єю в Даллас[330]. Ця ідея була спокусливою, завдяки її простоті, але вона не була дієвою. Я зрозумів це через кілька тижнів після того, як вперше придивлявся до Техаського книgosховища і гостро відчув, що воно — точно як та безодня Ніщте — придивляється до мене.

Серпень і вересень того року, коли відбувалися вибори президента, я провів, їздячи «Санлайнером» по Далласу, шукаючи собі квартиру (навіть тепер, після всього, відчуваючи сум за моїм вірним Джі-Пі-Есом, коли вряди-годи зупинявся, щоб спитати в когось про дорогу). Нішо не здавалося підходящим. Спершу я гадав, що справа в самих квартирах. Потім, коли почав уже краще відчувати це місто, я зрозумів, що справа в мені.

Єдина правда полягала в тому, що мені не подобався Даллас, і вісім тижнів прискіпливого вивчення міста вистачило, щоб я дійшов висновку, що в ньому забагато того, чого я ніколи не полюблю. Газета «Таймз Гералд» (яку чимало далласців буденно називали ««Грязь Гералд»») була жерстяним гучномовцем втомливої самовпевненості. Інша, «Морнінг Ньюз», могла наводити лоск лірикою, розводячись про те, як Даллас із Х'юстоном «наввипередки прямують до раю», але

хмарочоси, про які йшлося у редакторській колонці, залишалися острівцем архітектурної пиндючності в оточенні кварталів, які я сам для себе почав називати Великим американським культом пласкості. Газети ігнорували ті близкі обширні нетрі, де лише починали потроху розсotуватися смуги расового відчуження. Трохи далі лежали садиби середнього класу, в яких жили здебільшого ветерани Другої світової та Корейської війн. Ветерани мали дружин, котрі цілими днями тільки й робили, що «пледжували» меблі та «мейтегували»[331] білизну. У більшості було по 2,5 дитини. Підлітки стригли траву, розвозили велосипедами ««Грязь Гералд», глянсували сімейні автомобілі «Черепаховим воском»[332] і

слухали (потай) Чака Беррі по транзисторних радіоприймачах. Мабуть, запевняючи своїх батьків, що він більй[333].

Поза приміськими районами, з їхніми вертлявими бризкалками на моріжках, лежали безкраї простори пласкої порожнечі. Де-не-де мобільні зрошуувальні установки ще обслуговували поля бавовнику, але Королева Бавовна здебільшого вже була мертвa, її на зміну прийшли безкінечні акри кукурудзи та сої. Насправді найприбутковішими культурами округу Даллас були електроніка, текстиль, брехні та чорні нафтодолари. Свердловин поблизу було небагато, але коли вітер дув із заходу, з покладів Пермського басейну[334], в містах-двійнятах смерділо нафтою і природним газом.

Діловий район у середмісті кишів проноzами, котрі красувалися в прикидах, які я звик подумки називати «повний даллас»: картатий спортивний піджак, вузька краватка з затискачем з дутого золота (ці затискачі, шістдесятницькі версії пізніших брязкальє гіп-гоперів, ішли зазвичай з діамантами або з їх правдоподібними замінниками, головне, щоб іскрилися), білі штани «Сансабелт»[335] і розцяцьковані хитромудрим шитвом чоботи. Вони працювали в банках і інвестиційних компаніях. Вони торгували соєвими ф'ючерсами, лізингами наftових родовищ та землею на захід від міста, де не могло рости нічого, крім дурману смердючого і перекотиполя. Вони плескали одне одного по плечах долонями з винизаними перснями пальцями й звали одне одного ««синку». На поясах, там де бізнесмени у 2011 році носять свої мобільні телефони, багацько хто з них носив пістолети в кобурах ручної роботи.

Одні білборди закликали до імпічменту Голови Верховного суду Ерла Воррена; з білбордів скалився Микита Хрушцов (NYET, COMRADE KHRUSHCHEV. — повідомляв напис. — ЦЕ МИ ВАС ПОХОВАЄМО!)[336]; а на одному білборді, на Західній Комерс- стрит, було написано: АМЕРИКАНСЬКА КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ ЗА РАСОВУ ІНТЕГРАЦІЮ. ТІЛЬКИ ПОДУМАТИ! Цей білборд було оплачено кимсь, хто називав себе «Спілкою чаювальників»[337]. Двічі на бізнес-офісах, імена власників яких могли натякати на їхнє єврейське походження, я бачив намальовані свастики.

Мені не подобався Даллас. Ні, сер, ні, мем, ніяким чином. Я незлюбив його вже з того моменту, як реєструвався в готелі «Адолфус» і побачив, як в тамтешньому ресторані метрдотель, вхопивши за руку зіщуленого офіціанта, кричав йому щось просто в обличчя. А проте я маю тут справу, тож мушу тут залишатися. Так я думав тоді.

10

Двадцять другого вересня я знайшов місце, яке нарешті здалося мені придатним для життя. На Блеквел-стрит у Північному Далласі окремо розташований гараж, перероблений на доволі приємну двоповерхову квартиру. Найбільша принада — кондиціонер повітря. Найбільша вада — власник землі й будівлі Рей Мак Джонсон, расист, котрий повідав мені, що, якщо я тут оселюся, наймудріше буде триматися подалі від сусідньої Грінвіл-авеню, де повно забігайлівок расово змішаного штибу та чорномазих з «ножами-викидухами», як він їх називав.

— Я в цілому світі не маю нічого супроти нігерів, — повідав він мені. — Ні-сер. То Бог прокляв їх на це положення, а не я. Ви ж знали це чи ні?

— Гадаю, цей розділ в Біблії я пропустив.

Він підозріло покосився.

— Ви хто, методист?

— Так, сер, — погодився я. Це здавалося безпечнішим, аніж сказати, що в конфесіональному сенсі я ніхто.

— Вам треба пройти баптистське воцерковлення, синку. У нас радо приймають новонавернених. Винаймете квартиру, а тоді, либонь, якоєсь неділі зможете піти разом зі мною й моєю дружиною.

— Можливо, ю так, — погодився я, нагадуючи собі не забути запасті в кому тієї неділі. Можливо, в смертельну.

Тим часом містер Джонсон повернувся до свого оригінального сценарію.

— Дивіться, Ной напився п'яним той єдиний раз на ковчегу і лежав він у своєму ліжку геть-чисто голий. Двоє його синів не дивилися на нього, вони відвернулися в інший бік і накрили його ковдрою. Ну, не знаю, може, то було покривало. Але Хам — він був чорним в їхній родині, — той подивився на свого батька в його голизні, і Бог прокляв його і всю його расу на те, щоб були дроворубами та водоносами. Отак воно й пішло. Ось що стоїть за всім цим. Біблія, книга «Буття», розділ дев'ятий. Візьміть самі й подивіться, містере Емберсон.

— Угу, — гмикнув я, нагадуючи собі, що десь переїжджати я все-таки мушу, неможливо мені залишатися в «Адольфусі» безкінечно. Нагадуючи собі, що зміг би зжитися з незначним расизмом, котрого не в змозі перебороти. Нагадуючи собі, що такий зараз дух часу, і так тут, либонь, повсюди. От тільки не зовсім мені в це вірилось. — Я все обдумаю і дам вам знати за день-два, містере Джонсон.

— Не варто довго чекати, синку. Ця квартира піде швидко. Сьогодні у вас благословений день.

11

Благословений день знову був пеклом, а пошуки житла роботою, яка розпалила спрагу. Покинувши освічене товариство містера Рея Мака Джонсона, я відчув бажання випити пива. І зробити це вирішив на Грінвіл-авеню. Бо, оскільки містер Джонсон відговорював мене від неї, я просто мушу з'ясувати, що там і як.

Він мав рацію по двох пунктах: вулиця була інтегрована (більш-менш) й зухвали. А також вона буяла життям. Поставивши машину, я пішов прогулятися, всотуючи тамтешню карнавальну атмосферу. Я проминув майже два десятки барів, кілька післяпрем'єрних кінотеатрів (ЗАХОДЬ, ВСЕРЕДИНІ «ХОЛОДОК», читалося на банерах, що, підвішені до піддашків, лопотіли на гарячому, пропахлому нафтою техаському вітерці) і заклад, проти якого вуличний закликач волав: «Дівчатка, дівчатка, дівчатка, найкраще с'риип'из-шоу в ці'оому збісі світі! Найкраще с'риип'из-шоу з усіх вами будь-коли бачених! Наші леді виголені, якщо ви розумієте,

про що воно йдеться!» А ще я проминув четверо дверей з вивісками типу «переведення чеків у готівку, швидкі позики». Перед однією з них — «Фінансове забезпечення. Довіра наше гасло» — нахабно стирчав щит з написом угорі

ЩОДЕННА ЛІНІЯ, а нижче: ТІЛЬКИ ДЛЯ РОЗВАГИ. Навколо щита чоловіки в солом'яних капелюхах і підтяжках (вигляд, який собі могли дозволити лише нарвані грачі) обговорювали свіжооприлюднені коефіцієнти. Одні тримали в руках програми кінських перегонів, інші спортивну секцію «Морнінг Ньюз».

«Тільки для розваги, — подумав я. — Йо, саме так». На мить мені уявився мій будиночок, підпалений серед ночі, полум'я, підбадьорюване вітром з Мексиканської затоки, високо злітає в чорне зоряне небо. Розваги мають свої вади, особливо коли йдеться про гру на гроші.

З прочинених дверей линула музика й запахи пива. Я чув, як з одного джукбокса Джері Лі Люїс співає «Всі навкруги аж трусяться танцювати», а з іншого, з сусідніх дверей, Ферлін Гаскі емоційно стогне «Крила голубки»[338]. Я встиг отримати пропозиції від чотирьох повій та одного вуличного торговця, котрий продавав диски коліс, кришталево осяяні довгі бритви та прапори Штату Самотня Зірка з чеканим написом «НЕ ЗАВОДЬСЯ З ТЕХАСОМ». Спробуйте-но перекласти це латиною.

Дуже сильним було дежавю, тривожне відчуття того, що тут чигає те саме зло, яке тут чигало й раніше. Оскільки я ніколи в житті не бував раніше на Грінвіл-авеню, відчуття це було безглуздим, проте заразом і невідпорним, бо було тим, що йде радше з серця, аніж із голови. Раптом мені зовсім перехотілося пива. І перероблену з гаража квартиру в містера Джонсона перехотілося винаймати також, хай які там не є в ній високі кондиції повітря.

Я щойно був проминув пивничку «Троянда пустелі», де з джукбокса гримів Мадді Вотерс[339]. Лишень я розвернувся, щоби йти назад, туди, де залишив машину, як з дверей вилетів якийсь чолов'яга. Перечепившись, він розтягнувся на хіднику. З темного нутра бару пролунав вибух сміху. Якась жінка крикнула: «І не повертайся, ти, чудо без члена!» Це викликало новий (і ще веселіший) регіт.

У викинутого клієнта текла кров з носа — жорстко покривленого набік, — а також з подряпини, що тягнулася через всю ліву половину його обличчя, від скроні до краю щелепи. Очі його вибалушилися від шоку. Вилізлі зі штанів полі сорочки метлялися йому ледь не до колін, коли він, вхопившись за ліхтарний стовп, підважував себе на рівні. Щойно вставши, він почав озиратися довкола, геть нічого не бачачи.

Я зробив крок чи два в його бік, але не встиг наблизитись, як, похитуючись на підборах «стілетто», підійшла одна з тих жінок, котрі питали мене, чи не бажаю я любовної пригоди. От лишень була вона не жінкою, тобто не зовсім. Мала не більше шістнадцяти років, з великими темними очима і гладенькою шкірою кольору кави. Дівчина усміхалась, але не глупливо, і, коли чоловік з закривавленим обличчям поточився, підхопила його під руку.

—Обережно, любасику, — промовила вона. — Тобі треба заспокоїтися, перш ніж.

Той задер угору звислі полі своєї сорочки. Оздоблена перламутром рукоять пістолета — набагато меншого за той, що я був купив у крамниці спортивоварів Мехена, ледь не іграшкового — вдавилася в блідий товщ черева, що звисало поверх талії його габардинових слаксів без пояса. Зіпер в нього був наполовину

розстебнутий, і я помітив боксерського типу труси з зображеннями гоночних машинок. Мені це запам'яталось. Він висмикнув пістолет, упер його дуло вуличній повії у здухвину й натиснув гачок. Пролунало неголосне ідіотське «пук», ніби звук одинокої петарди «дамський пальчик»[340] всередині пустої бляшанки, не більше. Жінка закричала й, притискаючи руки до черева, осіла на тротуар.

—Ти стрелив у мене! — голос її прозвучав радше обурено, ніж болісно, але кров уже почала проступати їй крізь пальці. — Ти стрелив у мене, ти, чмо засяне, навіщо ти в мене стрелив?

Він не звернув на це уваги, лише рвонув навстіж двері «Троянди пустелі». Я так і стояв, де був застиг в момент, коли він вистрелив у цю гарну юну повію, почасти тому, що мене спаразізувало шоком, але головно, тому що все це трапилося за якусь пару секунд. Можливо, це забрало більше часу, ніж в Освальда на вбивство президента, але ненабагато більше.

—Цього ти бажаєш, Ліндо? — заволав він. — Якщо цього ти бажаєш, я подарую тобі те, чого ти бажаєш.

Він вstromив дуло пістолета собі до вуха і натиснув гачок.

1 2

Я витяг складеного носовичка і делікатно приклав його до отвору на червоній сукні юної дівчини. Я не знав, чи дуже тяжко її поранено, але вона залишалася достатньо жвавою, щоби продукувати невпинний потік красномовних фраз, яких, либо нь, навчилася від власної матері (а втім, хтозна). А коли один чоловік зі зростаючого натовпу підступив трішечки близче, щоби краще бачити, вона гиркнула: «Перестань зирити мені під спідницю, ти, нахабний покидьку. За це мусиш платити».

—Цей куузві син, бі'олага, уже меер'віший мер'воо, — зауважив якийсь парубок, стоячи навколошки біля чоловіка, котрого були викинули з «Троянди пустелі». Почала верещати котрась з жінок.

Наблизалися сирени поліцейських машин: теж верескливи. Я помітив іншу леді з числа тих, котрі звертались до мене перед тим, під час моєї прогулянки вздовж Грінвіл-авеню, рудоволосу, у штанах-капрі. Підізвав її, мотнувши головою. Вона торкнулася собі грудини жестом «««хто, я?»», і я кивнув: так, ви.

—Тримайте хустинку при рані, — сказав я їй. — Намагайтесь стримувати кровоточу. Я мушу йти.

Вона відреагувала на це легкою, розуміючою усмішкою.

—Не бажаєте залишатися через копів?

—Ta ні, насправді. Я тут нікого не знаю. Просто проходив собі тут.

Рудоволоска уклякла на колінах біля стікаючої кров'ю дівчини, котра лежала на

хіднику, клянучи все і всіх, і притискала вже просяклу хустинку.

—Золотце, та ми тут усі такі, перехожі.

1 3

Тієї ночі я не міг заснути. Починав відплівати, а потім бачив масне від поту, самовдоволене обличчя Рея Мак Джонсона, як він покладає двісті років рабства,

мордувань та експлуатації на те, що колись якийсь підліток угледів моторне хазяйство свого батька. Я різко просинався, заспокоювався, відпливав. і бачив маленького чоловічка з розчепленою ширінкою, як він встромляє дуло прихованого до того пістолета собі у вухо. ««Цього ти бажаєш, Ліндо?»» Один фінальний вибух роздратування перед вічним сном. А я знову прокинувся. Наступним там був чоловік

у чорному седані, котрий кидає бензинову бомбу в переднє вікно моєго будиночка в Сансет Пойнті: Едуардо Гутьєрес намагається здихатися свого янкі з Янкіленду. Чому? Бо він не любить програвати тисячі доларів, от і все. Для нього достатньо такої причини.

Врешті я здався і сів біля вікна, де на диво бадьористо торохтів готельний кондиціонер. У Мейні ці ночі вже мусять бути такими свіжими, що дерева вже починають набувати яскравих кольорів, але тут, у Далласі, й о пів на третю ночі ті самі сімдесят п'ять градусів. А ще вологість.

«Даллас, Деррі», — промовив я, дивлячись униз, у мовчазну траншею Комерс-стрит. Цегляний куб Книгосховища звідси не видно, але він поряд. Пішки дійти.

«Деррі, Даллас».

Обидві назви мали по два склади, що розламувалися по подвійних літерах, мов об коліно тріски для розпалу. Я не міг тут лишатися. Ще тридцять місяців у Великому Д мене геть зведуть з розуму. Скільки мине часу, поки я почну бачити графіті на кшталт СКОРО Я ВБ'Ю МОЮ МАТІР? Або помічу джу-джу Ісуса, що пливе за течією ріки Трініті[341]? У Форт-Ворті, можливо, було б краще, але Форт-Ворт все одно занадто близько.

«А чому я мушу жити тут або там?»

Ця думка прийшла до мене щойно після 3:00 ранку, і то з ясністю одкровення. Я маю гарну машину — машину, в яку я натурально закохався, якщо сказати правду, — а в Центральному Техасі вдосталь добрих швидкісних доріг, чимало з них побудовані зовсім недавно. На початку двадцять першого століття вони, мабуть, будуть забиті автомобілями, але у 1960 році вони ледь не лячно пустельні. Обмеження швидкості існують, але на них не наполягають. У Техасі навіть копи з поліції штату вірять у заповідь «утопчи педаль в метал, і нехай собі реве».

Я міг би виїхати з-під задушливої тіні, яку я відчував над цим містом. Я міг би знайти містечко нехай менше, але й менш тривожне; місце, в якому не вчувається переповненість ненавистю й насиллям. При ясному свіtlі дня я міг би запевнити себе, що мені усе це привиділося, але не в передранковій покинутості. Жили, беззаперечно, й добрі люди у Далласі, тисячі й тисячі їх, переважна більшість, але було тут присутнє й те підспудне бриніння, що раз у раз проривалось назовні. Як то трапилося навпроти «Троянди пустелі».

««Я не думаю, щоб у Деррі погані часи бодай коли-небудь зовсім минулися»».

Так казала Беві-з-греблі, і я гадав, що це її судження рівноцінно слушне й для Далласа, навіть попри те, що його найпаскудніший день усе ще лежить за три роки попереду.

— Я регулярно наїжджатиму, — промовив я. — Джорджу потрібне тихе місце для роботи над його книгою, а оскільки книга про місто — про місто з привидами — він і справді мусить до такого наїжджати, хіба не так? Щоб збирати матеріал.

14

Наступного дня я вирушив з Далласа в південному напрямку по шосе № 77. Півтори години їзди привели мене до округу Денголм. На штатну дорогу № 109, що вела на захід, я повернув насамперед тому, що мені сподобався білборд перед роздоріжжям. На ньому було зображене героїчного молодого футболіста в золотому шоломі, чорній майці й золотих легінсах. ДЕНГОЛМСЬКІ ЛЕВИ — виголошував білборд. З-РАЗОВІ ЧЕМПІОНИ РЕГІОНУ! ГОТОВІ ДО ЧЕМПІОНАТУ ШТАТУ 1960!

«МИ МАЄМО ДЖИМ-ЕНЕРГІЮ!»

«Неважливо, що воно таке», — подумав я. Та звісно ж, у кожній середній школі маються власні секретні знаки й сигнали, це допомагає дітям відчувати себе втаємниченими.

Ще п'ять миль по 109-й дорозі, і я приїхав до містечка Джоді. Під цією назвою на щиті було позначено: НАС. 1280. ЛАСКАВО ПРОСИМО, ПРИБУЛЬЦЮ! На півдорозі по Головній-стрит я побачив ресторанчик із плакатом у вітрині, що повідомляв: НАЙКРАЩІ НА ВЕСЬ ТЕХАС ШЕЙКИ, СМАЖЕНА КАРТОПЛЯ ТА БУРГЕРИ! Заклад називався «Харчевня Ела».

Аякже.

Я припаркувався на вакантному скісному майданчику перед фасадом і зайшов досередини, де замовив собі «Вилоріг особливий»[342], який виявився подвійним чизбургером з соусом барбекю. До нього подавали смажену картоплю «Мескіт»[343] та шейк на солодовому молоці «Родео» (на вибір: ванільний, шоколадний або полуничний). Чизбургер виявився не таким добротним, як знаний мені раніше фетбургер, але непоганим, а картопля була саме такою, як я люблю: хрусткою, соленою й трішечки пересмаженою.

Хазяїна звали Елом Стівенсоном, він був сухорявим парубком середнього віку, зовсім не схожим на Ела Темплтона. Мав зачіску «рокабіллі», вуса «бандідо» з сивуватими пасмами, сильний техаський акцент, а на голові паперовий картуз, дженджуристо насунутий на одну брову. Коли я запитав у нього, чи є в місті Джоді житло в оренду, він розсміявся й відповів:

— На ваш вибір. Але якщо говорити про роботу, в нас тут аж ніяк не центр ді’ової активності. Здебільша ранчо навкруги, а ви, пардон за мою прямоту, анітрохи не скидаєтесь на каубоя.

— Я ним і не є, — підтвердив я. — Фактично я належу ближче до пишучого племені.

— Та ну вас! А що з вашого я міг читати?

— Нічого поки що. Я поки ще пробую себе. Маю написаним десь із півроману, і пара видавців виявили вже деякий інтерес. Шукаю тихе місце, де міг би закінчити роботу.

— Ну, в Джоді тихо, авжеж, — підкотив очі Ел. — Коли зайшлося протишу, запевняю вас, ми на це могли б отримати патент. Тільки в п'ятничні вечори тут галас.

— Футбол?

— Йо-сер, все місто ходить. Як тільки перерва між таймами, всі ричать, як ті леви, а потім відриваються у Джим-речівках. На дві милі навкру'и чутно. Доволі кумедно буває.

— Хто такий Джим?

— Ла-Дью, квотербек[344]. У нас бувало кілька добрих команд, але ніколи досі не було квотербека, як Ла-Дью, в жодній команді з Денголма. А він же і ще лише юніор. Люди вже го'орять про чемпіонат штату. Як на мене, це надто оптимістично поки, з усіма тими крупними школами на півночі, в Далласі, проте дещоця надії ніколи не завадить, так я вважаю.

— А крім футболу, як сама школа?

— Вона дійсно гарна. Багато людей спершу сумнівалися, коли дійшло до консолідації — я теж був у їх числі, — але справа виявилася доброю[345]. Цього року

нагромаа'или більше семи соот'нь дітей. Дея'их везуть автобусом понад годину чи й довше, але вони, здається, не проти. Маа'уть, так їм менше доводиться робити роботи вдома. Ваша книга про старшокласників? Типу ««Джунглів чорної дошки»»[346]? Бо в нас тут нема нія'их банд, ані всякого такого різного. Тут у нас діти ще пам'ятають, що воно за таке, гарне поводження.

— І зблизька нічого такого. Я маю деякі заощадження, але був би не проти приробітку на підміні. Не можу писати й викладати на повний графік.

— Звісно, що ні, — шанобливо кивнув він.

— Диплом маю оклахомський, проте, — я знизав плечима, ніби говорячи, що Оклахома, звичайно, не дотягує до ліги Техасу, але кожна людина має право на надію.

— Ну, то ви мусите побалакати з Діком Сімонсом. Він директор. Увечері приходить маайже що'ня. Жінка в нього померла пару років тому.

— Печально про це чути, — сказав я.

— Ми тут усі печалувалися. Він добрий чоловік. Та як і більшість людей в цих краях, містере.

— Емберсон. Джордж Емберсон.

— Отож, Джордже, в нас тут дрімотно здебільшого, крім п'ятниць, але, мо', вам до того баай'уже. Може, ви навіть призвичаїтесь ричати по-лев'ячому в перервах між таймами.

— Можливо, й так, — погодився я.

— Повертайтесь сюди близько шостої. У цей час зазвичай приходить Дік. — Він поклав долоні на шинквас і прихилився ближче. — Хочете підказку?

— Звісно.

— Він, напевне, буде зі своєю пані-подругою. Місіс Коркоран, бібліотекаркою зі школи. Він типу женихається до неї з минулого Різдва чи десь відтоді. Я чув таке, ніби насправді саме Мімі Коркоран керує Денголмською консолідованою

школою, бо вона керує ним. Якщо ви справите на неї враження, я певен — дяка долі й ви у школі.

—Я матиму це на увазі, — сказав я.

15

Після тижнів нашукування житла в Далласі до мого невода потрапило одне-єдине підходяще, яким, як виявилося, володіє людина, квартирантом якої мені ставати не схотілося. У Джоді мені вистачило трьох годин, щоби знайти гарного вигляду місце. Не квартиру, а добре доглянутий котедж з п'яти невеличких прохідних кімнат, з двома дверима на його протилежних кінцях. Дім було виставлено на продаж, як сказав мені агент з нерухомості, але пара, що ним володіє, радо віддасть дім в оренду правильному наймачеві. Розкидистий в'яз притіняв заднє подвір'я, там був гараж для «Санлайнера», і функціонувало центральне кондиціювання повітря. За таких вигод орендна плата була цілком прийнятною.

Фреді Квінлен, так звали агента. Він виявляв до мене цікавість — гадаю, мейнський номер на моїй машині вразив його, як щось екзотичне, — але без зайвої надмірності. А що було найкраще, це те, що я відчув, що вийшов з-під тієї тіні, яка висіла наді мною в Далласі, в Деррі і в Сансет Пойнті, де моя орендована нерухомість тепер перетворилася на попелище.

—Ну то? — запитав Квінлен. — Що ви думаете?

—Мені подобається, але я не можу сказати вам ні «так», ні «ні» сьогодні. Спершу я мушу побачитися з одним колегою. Припускаю, що завтра ваш офіс не працюватиме, чи не так?

—Ані-сер, я працюватиму. У суботу в мене відкрито до полудня. Потім я йду додому й дивлюся по телевізору матч тижня. Виглядає на те, що цього року буде пекельна серія.

—Так, — погодився я. — Безперечно.

Квінлен простягнув мені руку.

—Приємно було з вами познайомитися, містер Емберсон. Я певен, вам сподобається в Джоді. Ми, тутешні, люди хороші. Сподіваюся, все буде якнайкраще.

Я потис його руку:

—Я теж.

Як той казав, трішки надії не завадять нікому.

16

Того вечора я повернувся до харчевні Ела й відрекомендувався директору Денголмської консолідованої школи та його пані-подрузі, бібліотекарці. Вони запросили мене приєднатись до них.

Дік Сімонс був високим, лисим, за шістдесят. Мімі Коркоран в окулярах і засмагла. Сині очі за її біфокальними скельцями гостро оглядали мене в пошуках підказок. Ходила вона з ціпком, орудуючи ним з безтурботною (ледь не фривольною) спритністю давнього користувача. На них обох були, що мені здалося забавним, вимпели Денголма і золоті значки-гудзі з написом МИ МАЄМО ДЖИМ-ЕНЕРГІЮ! В Техасі починається вечір п'ятниці.

Сімонс розпитував у мене, чи сподобалося мені місто Джоді (дуже), скільки часу я провів у Далласі (з серпня) та чи люблю я шкільний футбол (так, дійсно). Найближче, де він підібрався до чогось суттєвого, було питання, чи я впевнений у власній здатності схилити дітей до «поводження». Бо, як він сказав, чимало підмінних вчителів мають з цим проблеми.

— Такі молоді вчителі відсилають їх до нас в кабінет, ніби ми не маємо іншої роботи, — сказав він і взявся жувати свій гамбургер «Вилоріг».

— Соус, Діку, — зауважила Мімі, і він слухняно втер собі кутик рота серветкою з диспенсера.

Вона тим часом продовжувала вивчати мене: спортивний піджак, краватка, стрижка. Туфлі вона добре роздивилася, ще коли я наблизився до їхнього столика.

— Ви маєте рекомендації, містере Емберсон?

— Так, мем, я трохи працював на підміні в окрузі Сарасота.

— А в Мейні?

— Там небагато, натомість я три роки викладав у Вісконсині на регулярній основі, перед тим як покинути постійну роботу, щоб присвятити весь час написанню книги. Чи майже весь час, наскільки це дозволить мій фінансовий стан.

Я мав рекомендацію зі школи Св. Вінсента в Медісоні[347]. Гарну рекомендацію; я сам її написав. Звісно, якби хтось здумав її перевірити, мені гаплик. Дік Сімонс цього не робитиме, а от гостроока Мімі з обвітrenoю шкірою ковбоя цілком на таке здатна.

— А про що ваш роман?

Тут мені теж міг настати гаплик, проте я вирішив бути чесним. Чесним, наскільки це можливо, тобто зважаючи на мої своєрідні обставини.

— Серія вбивств і той вплив, що вони його спричиняють на ту громаду, де відбуваються.

— О, Боже правий, — проказав Дік.

Вона поплескала його по зап'ястку: «Тихіше, продовжуйте, містере Емберсон».

— Спочатку дія в мене відбувалася у вигаданому містечку в штаті Мейн, я назвав його Досон, але потім я вирішив, що реалістичності додасть, якщо я перенесу дію до реального міста. І більшого. Я думав спочатку про Тампу, але це місто не годиться в деяких аспектах.

Вона відкинула Тампу помахом руки.

— Занадто акварельно. Надто багато туристів. Ви шукали щось більш забобонне, я підозрюю.

Вельми кмітлива пані. Вона знала про мою книжку більше, ніж я сам.

— Саме так. Тому я зупинився на Далласі. Гадаю, це підходяще місто, хоча.

— Хоча жити там вам не схотілося?

— Власне так.

— Розумію, — вона почала колупатися у своїй смаженій у фритюрі рибі. Дік дивився на неї лагідними очима стятої голови. Чого б він не прагнув, скерувавши свій галоп на прикінцеве скаковище життя, схоже, все з того малося в цій жінці.

Не так воно й дивно; кожен когось колись покохає, як мудро про це співає Дін Мартін[348]. Щоправда, станеться це лише за кілька років. — А коли ви не пишете, що ви самі любите читати, містере Емберсон?

—О, майже будь-що.

—Ви читали ««Ловця в житі»?

«Ого-го», — подумав я.

—Так, мем.

Вона поглянула трохи роздратовано.

—Звіть мене Мімі. Навіть діти звуть мене Мімі, хоча я наполягаю, щоби заради пристойності вони додавали перед цим «міз». І яка ваша думка щодо *cri de coeur*[349] містера Селінджера?

Збрехати чи сказати правду? Але вибір здавався несерйозним. Ця жінка вміла розпізнати брехню та само легко, як я міг. ну. скажімо, прочитати напис ІМПЧМЕНТ ЕРЛУ ВОРРЕНУ на білборді.

—Я гадаю, там багато розказується про те, якими паршивими були п'ятдесяті і якими гарними можуть стати шістдесяті. Якщо американські Голдени Колфілди не згайнують свого гніву, тобто. І своєї відваги.

—Гм-гм, — Мімі завзято рилася у своїй рибі, але я не помітив, щоби вона з'їла бодай шматочок. Не дивно, що ця жінка виглядає так, що хоч нитку чіпляй її ззаду до сукні і запускай її в небо повітряною змією. — А як ви вважаєте, чи місце цій книзі в школіній бібліотеці?

Я зітхнув, думаючи про те, як мені хороше було б жити і працювати підмінним викладачем у містечку Джоді, штат Техас.

—Фактично, мем. Мімі. так. Хоча також вважаю, що видавати її варто тільки деяким учням, і то винятково на розсуд бібліотекаря.

—Бібліотекаря? Не батьків?

—Ні, мем. То слизька доріжка.

Мімі Коркоран спалахнула широкою усмішкою й обернулася до свого кавалера.

—Діку, цьому парубку не місце в підмінному списку. Він мусить працювати в штаті, по повному графіку.

—Mimi.

—Знаю, нема на факультеті англійської вільних вакансій. Але якщо він у нас затримається, можливо зможе заступити на звільнене місце, коли той ідіот Філ Бейтмен вийде на пенсію.

—Мімз, це надто нестримано.

—Так, — погодилась вона, явно мені підморгнувши. — А також правдиво. Пошліть Діку ваші рекомендації з Флориди, містере Емберсон. Він погодиться. А втім, краще принесіть йому їх особисто на початку тижня. Навчальний рік розпочався. Нема сенсу втрачати час.

—Звіть мене Джорджем, — сказав я.

—Так, дійсно, — сказала вона. Вона відсунула від себе тарілку. — Діку, це ж якийсь жах. Чому ми тут їмо?

—Бо мені подобаються бургери, а тобі Елова полунична плачинда.

—О, так, — погодилася вона. — Полунична плачинда. Нічого сказати, я готова. Містер Емберсон, ви зможете залишитися на футбольний матч?

—Не сьогодні, — відповів я. — Мушу повернутись до Далласа. Можливо, на матч наступної п'ятниці. Якщо ви вирішите, що я вам знадоблюся.

— Якщо Мімі вас вподобала, значить, ви подобаєтесь й мені, — сказав Дік Сімонс.

— День щотижня я вам не гарантую, але в деякі тижні буде по два, а то навіть і по три дні. Таким чином все зрівняється.

—Не сумніваюсь.

—Боюся, платня за підміну невелика.

—Я знаю, сер. Я шукаю спосіб лише доповнення моого бюджету.

—Тієї книжки, «Ловця», ніколи не буде в шкільній бібліотеці, — промовив Дік, скоса кидаючи сумний погляд на свою коханку, котра на це випнула губи. — Шкільна рада не дозволить. Мімі це знає. — І він знов уп'явся зубами і свій «Вилоріг».

—Часи змінюються, — проказала Мімі, спершу показуючи на диспенсер, а потім на кутик його рота. — Діку. Соус.

17

Наступного тижня я зробив помилку. Мав би розуміти: знову закладатися повеликому — це останнє, що я мусив впустити собі в голову після того, що зі мною трапилося. Ви скажете, що я мусив би краще стерегтися.

Я усвідомлював ризик, але мене непокоїли гроші. До Техасу я прибув з менш ніж шістнадцятьма тисячами доларів. Дещо з того було залишками заощаджень Ела, але більша частина — результатом двох дуже великих виграшів у Деррі і в Тампі. Однак проживання впродовж семи з чимось тижнів в «Адольфусі» з'їло понад тисячу; облаштування в новому місті легко зжере ще чотири чи п'ять сотень. Якщо навіть не враховувати їжу, оренду, плату за електрику й інші послуги, мені потрібно набагато більше одягу — і то кращого, — якщо я збираюся мати респектабельний вигляд перед шкільним класом. У Джоді мені доведеться базуватися два з половиною роки, перш ніж я завершу свою справу з Лі Гарві Освальдом. Чотирнадцять з лишком тисяч доларів не покриють цього строку. Зарплатня підмінного вчителя? П'ятнадцять доларів п'ятнадцять центів за день. I-го-го.

Окей, можливо, я й протягнув би на чотирнадцять тисяч, плюс на додаток тридцять, а подеколи й п'ятдесят баксів на місяць. Але для цього я мушу залишатися здоровим, не потрапити ні до якої аварії, а хіба на таке можна закластися. Минуле ще й хитре, окрім того, що опірне. Воно дає відсіч. Авжеж, можливо, в цьому також був присутній елемент захланності. Якщо так, то не через надто велику любов до грошей, а радше від тієї п'янкої упевненості, що я можу в будь-який час, коли мені заманеться, побити зазвичай непереможну букмекерську контору.

Це тепер я думаю: ««Якби ж то Ел так само ретельно був дослідив фондовий ринок, як він це зробив щодо переможців у футбольних матчах і кінських перегонах...»»

Але він цього не зробив.

Це тепер я думаю: ««Якби ж то Фреді Квінлен не зауважив, що Світова серія, схоже, буде пекельна...»»

Але він це зробив.

І я знову поїхав на Грінвіл-авеню.

Переконував себе, що всі ті грачі в солом'яних капелюхах, що товчуться біля щита «Фінансове забезпечення. Довіра наше гасло», закладатимуться на серію і дехто з них ставитиме доволі серйозні суми готівки. Я переконував себе, що буду одним з багатьох, тож середнього розміру ставка від якогось містера Джорджа Емберсона — котрий сказав, що мешкає тут, у Далласі, на Блеквел-стрит, у гарненькому, переробленому з колишнього гаража дуплексі — не приверне нічесії уваги. Чорт, я переконував себе, що хлопці, котрі керують «Фінансовим забезпеченням», либонь, з якимсь-там сеньйором Едуардо Гутьєресом з Тампи не можуть знатися від часів Адама. Чи Ноєвого сина Хама, як на те пішлося.

О, я переконував себе багато в чому, і все те уварювалося до одних і тих самих думок: обрудка абсолютно безпечна, і це абсолютно розумно — хотіти ще грошей, попри те, що на прожиття я зараз маю їх достатньо. Йолоп. Але дурість одна з двох речей, які ми найясніше бачимо в ретроспективі. Інша — це втрачені шанси.

18

Двадцять восьмого вересня, за тиждень до конкретної дати початку серії, я увійшов до «Фінансового забезпечення» і (після деяких хитань-вагань) поставив шість сотень на те, що «Пітсбурзькі Пірати» у сімці поб'ють «Янкі». При тім погодившись на коефіцієнт два до одного, що було нахабством, зважаючи на те, в якому дикому фаворі перебували «Янкі». Наступного дня після того, як Білл Мазероскі[350] вчинив свою безпрецедентну «домашню пробіжку», буквально печаткою завіривши перемогу «Піратчиків», я поїхав у Даллас, на Грінвіл-авеню. Гадаю, якби у «Фінансовому забезпеченні» було закрито, я зразу б розвернувся і поїхав назад до Джоді... чи це я просто тепер так себе виправдовую. Достоту не відаю.

А що відаю, так це те, що перед дверима вже стояла черга з тих, хто прийшов по свої виграші, і я приєднався до них. Ця група людей була втіленою мрією Мартіна Лютера Кінга[351]: п'ятдесят відсотків чорних, п'ятдесят відсотків білих, сто відсотків щасливих. Більшість виходили з контори всього з кількома п'ятірками, ну, хтось хіба з

парою-трійкою десяток, але я також примітив декотрих, що рахували сотенні банкноти. Озброєний грабіжник, який взяв би того дня собі за ціль «Фінансове забезпечення», міг дійсно добре поживитися.

На гроших сидів кремезний парубок у зеленому козирку. Він поставив мені стандартне перше запитання («Ви часом не коп? Якщо так, мусите показати мені ваше посвідчення особи»), а почувши від мене заперечну відповідь, спитав у мене ім'я, для перевірки поглянувши на мою водійську ліцензію. Та була новесенькою, я отримав її рекомендованим листом лише тиждень тому; оце нарешті й техаський

документ додався до моєї колекції. Не забуваючи про обережність, свою адресу в Джоді я прикривав великим пальцем.

Він мені виплатив мої дванадцять сотень. Я запхав гроші до кишені і швидко вирушив до машини. Вже їduчи по шосе № 77, коли Даллас залишився за спиною, а Джоді з кожним обертом коліс ставало все ближчим, лише тоді я розслабився.

Який-бо я дурник.

1

9

Ми вкотре зробимо стрибок вперед у часі (оповіді також мають кролячі нори, якщо ви завдасте собі клопоту про це трішки поміркувати), але спершу я мушу розповісти ще про дещо з шістдесятиго.

Форт-Ворт. Шістнадцяте листопада 1960 року. Минуло лише трохи більше тижня, як Кеннеді обрали президентом. Ріг Болінджер-стрит і Західної сьомої. День прохолодний, похмурый. Машини пихкають білим вихлопами. Оглядач погоди на радіо КЛІФ («тільки хіти всіх часів»)[352] пророкує дощ, який може перейти в снігову сльоту, тож будьте обережними на дорогах, всі ви наші, рокери-енд-ролери.

Я кутаюся в ранчерську куртку з сириці і притискаю до вух клапани фетрової шапки. Я сиджу на лаві перед фасадом Техаської асоціації скотарів, дивлюся в бік Західної сьомої вулиці. Я тут уже майже годину, хоча не очікував, що цей молодик так надовго затримається в гостях у своєї матері; судячи з Елових нотаток, всі три її сини завжди намагаються відкараскатися від неї якомога швидше. Я тільки сподівався, що вона вийде з багатоквартирного будинку, в якому живе, разом із ним. Вона тільки недавно повернулася сюди після кількох місяців перебування у Вейко[353], де працювала компаньйонкою в домах якихось леді.

Моє терпіння було винагороджено. Двері «Апартаментів Ротарі»[354] прочинилися, і звідти вийшов сухорлявий чоловік, у якому вгадувалася віддалена схожість з Лі Гарві Освальдом. Він притримав двері для жінки у картатому півпалті й масивних черевиках на низьких підборах. Вона сягала йому лише по плече, але будову тіла мала солідну. Лице помережане передчасними зморшками, сивіюче волосся туго стягнуте на потилицю. На голові червона хустина. Помада відповідного тону окреслювала маленький рот, що надавав їй невдоволеного, сварливого вигляду — рот жінки, котра впевнена, що весь світ проти неї, і має тому достатньо свідчень, зібраних нею за багато років. Старший брат Лі Освальда швидко вирушив бетонною доріжкою. Жінка поспішливо метнулася слідом, вхопивши його ззаду за пальто. Вже на хіднику він обернувся до неї. Схоже, вони сварилися, але говорила здебільшого жінка. Махала пальцем йому перед обличчям. Мені ніяк було дізнатися, за що вона його лаяла; я обачливо розташувався відтіль за півтора квартала. Далі, як я й очікував, він рушив у бік перехрестя Західної сьомої й Самміт-авеню. Приїхав він сюди автобусом, а там розташувалася найближча зупинка.

Жінка якусь мить залишалася на місці, ніби в нерішучості. «Вперед, Мамо, — подумав я, — ти ж не збираєшся дозволити йому так легко вислизнути, чи не так?

Він же віддалився всього на півквартала. Лі довелося дістатися аж до Росії, щоби втекти від цього вимахуючого пальця».

Вона рушила слідом за ним, а наблизившись до перехрестя, підвищила голос, і я її ясно почув: «Стій, Роберте, не біжи так швидко, я ще з тобою не закінчила!»

Він озирнувся через плече, але ходи не сповільнив. Наздогнала вона його вже на автобусній зупинці і смикала за рукав, поки він не подивився на неї. Палець відновив свої маятникові коливання. Я виловлював окремі фрази: «ти обіцяєш» і «все віддала тобі» та ще, здається, «хто ти такий, щоб мене судити». Я не міг бачити обличчя Освальда, бо він стояв до мене спиною, але промовистими були його понурені плечі. Я сумнівався, щоби це вперше Матуся переслідувала його по вулиці, безперервно белькочучи, не звертаючи уваги на глядачів. Вона розпластала долоню над полицею своїх грудей, ох, той одвічний материнський жест, що промовляє: «Одумайся врешті, ти, невдячне дитя».

Освальд поліз собі до кишені, дістав гаманець і подав їй якусь банкноту. Вона, не дивлячись, упхнула її до сумочки і виrushila назад до «Апартаментів Ротарі». Але потім про щось ще згадала і знову повернулась до нього. Я ясно її почув. Підвищений до крику пронизливий голос, покриваючи ті п'ятнадцять-двадцять ярдів, що пролягали між ними, звучав, як нігтями по грифельній дощі.

—І подзвони мені, якщо дізнаєшся щось про Лі, чуєш? Я все ще на спареній лінії, кращого дозволити собі не можу, поки не знайду кращу роботу, а та жінка, та Сайкс, що піді мною, висить весь час на телефоні, я їй уже говорила, я її ганила, «місіс Сайкс», сказала їй я.

Повз неї пройшов якийсь чоловік. Усміхаючись, демонстративно заклавши собі палець до вуха. Якщо Матінка це й помітила, то не звернула уваги. Звичайно, вона не звертала уваги й на гримасу зніяковіння на обличчі її сина.

—«Місіс Сайкс, — сказала я, — ви не єдина, кому потрібен телефон, тож я буду вам вдячна, якщо ваші розмови стануть коротшими. А якщо ви не зробите цього з власної волі, я можу подзвонити представникамів телефонної компанії, щоби вас примусили». Ось що я їй сказала. То ти подзвониш мені, Робе? Ти ж знаєш, я хочу знати, як там Лі.

Тут з'явився автобус. Роб підвищив голос, щоби мати почула попри висок гальм.

—Він клятий коммі, Ма, і додому він не повернеться. Звикни до цього.

—Ти мені подзвониш! — заверещала вона. Її похмуре личко закам'яніло. Вона стояла, широко розставивши ступні, немов боксер, готовий прийняти удар. Будь-який удар. Всякий удар. Блищаючи її очі з-за клоунських окулярів у чорній оправі. Хустка в неї під підборіддям була зав'язана подвійним вузлом. Вже почав накрапати дощ, але вона тим не переймалася. Набрала повітря й підвищила голос ледь не до справдешнього вереску:

—Я мушу знати все про моого гарного хлопчика, ти чуєш?

Роберт Освальд, нічого не відповівши, забіг угору сходами і зник в автобусі. Пихкаючи синім димом, той відчалив. І вже тоді її обличчя освітила усмішка. Вона сотворила те, на що, як я до того гадав, ніяка усмішка нездатна: зробила цю жінку молодшою і водночас потворнішою.

Повз неї пройшов якийсь роботяга. Наскільки я міг бачити, він не штовхнув, навіть не тернувся об неї, але вона гаркнула:

—Дивіться, куди йдете! Ви тут не хазяїн тротуару!

Маргарита Освальд рушила назад до своїх апартаментів. Вона все ще усміхалася.

Назад у Джоді того дня я повертаєсь в сум'ятті й роздумах. Лі Освальда я не побачу ще півтора року, але, залишаючись так само рішуче налаштованим на те, щоб його зупинити, я вже співчував йому більше, аніж будь-коли міг співчувати Френку Даннінгу.

Розділ 13

1

18 травня 1961 року, сьома година сорок п'ять хвилин вечора. Світло довгих техаських сутінків простягнулося через моє заднє подвір'я. Вікно відчинене, й фіранки тріпотяте на легкому вітерці. По радіо Трой Шондел співає «Цього разу ми дійсно розлучаємося»[355]. Я сиджу в кімнаті, яка в цьому будиночку слугувала другою спальню, а тепер стала моїм кабінетом. Стіл колись списаний з середньої школи. Одна ніжка в нього трішки закоротка, довелося її підкласти. Друкарська машинка «Вебстер», портативна. Я сидів і вичитував перші сто п'ятдесят з чимсь сторінок моого роману «Місце вбивства», взявши за це насамперед тому, що Мімі Коркоран не переставала докучати мені проханнями, щоб я дав їй його прочитати, а Мімі, як мені відкрилося, була того сорту особистістю, якій, нехай із вибаченнями, відмовляти можна, проте аж ніяк не безкінечно. Насправді робота йшла добре. Ще під час першої правки для мене не становило проблеми переробити Деррі на Досон, а Досон перероблювати на Даллас виявилося навіть легше. Я за це взявся лише тому, що робота з текстом допоможе підтримати мою легенду, коли я врешті дозволю Мімі прочитати роман, але тепер ці правки й мені самому почали здаватися значущими й необхідними. Здавалося, що цій книзі від самого початку бажалося бути написаною про Даллас.

Пролунав дзвінок у двері. Я поклав на рукопис прес-пап'є, щоб не розлетілися аркуші, і пішов подивитися, хто там до мене з візитом. Все це я пам'ятаю дуже ясно: танцюючі фіранки, гладенький річковий камінь у ролі прес-пап'є. По радіо грає «Цього разу», довге світло техаського надвечір'я, яке я вже встиг полюбити. Я мушу це пам'ятати. Це ж тоді я перестав жити в минулому, а почав просто жити.

Я відчинив двері, за ними стояв Майкл Косло.

—Я не можу, містере Емберсон, — рюмсав він. — Я просто не можу.

—Гаразд, Майкл, заходь, — сказав я. — Давай про це поговоримо.

2

Я не здивувався, побачивши його. Перш ніж втекти до Епохи Всезагального Куріння, я п'ять років керував театром у Лізbonській середній школі і за той час достатньо надивився випадків сценобоязні. Режисерувати акторів-підлітків — це немов жонглювати банками з нітрогліцерином: хвилююче й небезпечно. Я бачив, як дівчата з чудовою пам'яттю, котрі абсолютно природно грали на репетиціях,

раптом стають примороженими на сцені; я бачив недолугих хлопчиків-коротунів, котрі розквітають, ледь не підростаючи на фут, з першою вимовленою ними реплікою, на яку радісно відгукнувся зал. Під моєю режисерською орудою бували наполегливі

трудяги, вряди-годи траплялася дитина з іскрою таланту. Але ніколи ще я не мав такого актора, як Майк Косло. Підозрюю, що існують середні школи й факультети в коледжах, де все життя ставлять театральні вистави, працюють з акторами, але ніхто й ніколи не мав там такого хлопця, як він.

Мімі Коркоран і насправді правила Денголмською консолідованаю середньою школою, і це саме вона уlestила мене взятися за постановку спектаклю силами учнів середніх і старших класів, коли викладача математики Елфі Нортон, котрий займався цим багато років, було діагностовано на гострий міелолейкоз і він переїхав на лікування до Х'юстона. Я намагався відмовитися, аргументуючи це тим, що все ще займаюся дослідженнями в Далласі, але взимку і ранньої весни 1961 року я туди наїжджав не вельми часто. Мімі про це знала, бо, коли б Дік не потребував підміни на уроки літератури в той період навчального року, я завжди був доступний. А щодо Далласа, то я поки що тримався очікувальної тактики. Лі все ще перебував у Мінську, де невдовзі мав одружитися з Мариною Прусаковою, дівчиною в червоній сукні й білих туфлях.

—У вас повно вільного часу, — сказала Мімі. При цім вперши руки у свої неіснуючі стегна: того дня вона цілком перебувала в настрої «полонених не беремо». — І вам за це заплатять.

—О, так, — відповів я. — Ми це з'ясовували з Діком. П'ятдесят баксів. Затусуюся на всю губу у трубу.

—Як це?

—Не звертайте уваги, Мімі. На даний час у мене все гаразд з грошима. Може, ми на цьому й зупинимось?

Ні. Ніяких «може». Міз Мімі була бульдозером у людській подобі, і якщо натикалася на нібито непохитний об'єкт, вона просто опускала свій ніж-відвал і додавала обертів двигуну. Без мого втручання, сказала вона, за всю історію їхньої школи вперше не відбудеться вистави. Батьки будуть розчаровані. Шкільна рада буде розчарована. «І, — додала вона, суплячи брови, — я зневірюся».

—Господь простить вам зневіру, міз Мімі, — сказав я. — Але послухайте. Якщо ви дозволите мені самому вибрati п'есу — що-небудь таке, не дуже неоднозначне, обіцяю — я за це візьмуся.

Похмурість Мімі Коркоран розчинилася в тій сяючій посмішці, котра завжди перетворювала Діка Сімонса на казанок ось-ось закипаючої вівсянки (що, пристрасно кажучи, не було аж надто значною трансформацією).

—Прекрасно! Хтозна, можливо, вам пощастиТЬ знайти близкучого лицедія, що невпізнаним ходить нашими коридорами.

—Авжеж, — кивнув я, — в свинячий голос[356].

Проте — життя це ще той жарт — я дійсно знайшов близкучого драматичного актора. Абсолютно природного. І ось тепер, напередодні нашої прем'єри, після якої мусить відбутися ще три спектаклі, він сидить у моїй вітальні, займаючи ледь

не весь диван (що покірно угнувся під його двома сотнями й сімдесятьма фунтами ваги), і ридає ридма, як дурненький[357]. Майк Косло. Відомий також, як Ленні Малюк у зробленій Джорджем Емберсоном для шкільного рівня адаптації твору Джона Стейнбека «Про мишів і людей» [358].

Тобто це якщо я зумію його умовити вийти завтра на сцену.

3

Я подумав, чи не дати йому кілька серветок клінекс, але вирішив, що вони тут не зарадять. Натомість дістав на кухні з шухляди рушник для витирання посуду. Він витер обличчя, сяк-так опанував себе, а потім безутішно подивився на мене. Очі мав червоні й вогкі. Він не почав плакати перед моїми дверима; виглядало на те, ніби це в нього триває всю другу половину дня.

—Окей, Майку. Поясни мені все толком.

—Всі в команді з мене сміються, містере Емберсон. Тренер почав називати мене Кларком Гейблом[359] — це було на весняному пікніку Лев'ячого прайда — і тепер геть усі так мене кличуть. Навіть Джимі. — На увазі мався Джим Ла-Дью, супер- форсований квотербек команди й кращий друг Майка.

Мене не здивувала поведінка тренера Бормана, то був прозаїчний, навіжено відданий своїй справі чоловік, котрий не терпів, коли хтось заступав на його територію, неважливо, було це під час сезону чи поза ним. А Майка обзвивали й гірше; чергуючи в коридорах, я чув, як його кликали Заробітчанином Майком, Тарзаном і Годзилою. Він відбивався від прізвиськ сміхом. Така смішлива, навіть неуважна реакція на глузування й крини може бути найціннішим додатком до зросту й загальних розмірів, яким обдаровуються величезні хлопці, а я біля Майка з його висотою далеко за два метри й вагою 270 фунтів виглядав, як той Мікі Руні[360].

У футбольній команді «Левів» була лише одна зірка, і нею був Джим Ла-Дью — хіба не він мав власний білборд на перехресті шосе № 77 й дороги № 109? Але якщо й був гравець, котрий забезпечував можливість Джимові бути зіркою, то це саме Майк Косло, котрий запланував собі, щойно закінчиться шкільний сезон, вступити до Техаського університету А & М. Ла-Дью ж збиралася потрапити до ударної групи Бамської «Кармазинової хвилі» (про що завжди були раді вам доповісти як він сам, так і його батько)[361], але якби хтось попрохав мене вибрати з цих двох того, хто має більші шанси вийти у профі, власні гроші я поставив би на Майка. Джим мені подобався, але разом з тим мені повсякчас задавалося, що в нього або травма коліна ось-ось станеться, або вивих плеча. З іншого боку, Майк з його будовою, схоже, більше був готовий до довготермінової праці.

—Що каже Боббі Джилл?

Майк і Боббі Джилл Оллнат ходили практично стегно до стегна, наче зрошені. Розкішна дівчина? Гаразд. Білявка? Гаразд. Чирлідерка? Чи варто питатися?

Він розплівся в усмішці.

—Боббі Джилл за мене на тисячу процентів. Каже, щоб я узяв себе в руки, щоби перестав звертати увагу на тих хлопців, що козу навколо мене водять.

—Слова розсудливої юної леді.

—Йо, вона абсолютно найкраща.

—До речі, я підозрюю, що всі ті клички — зовсім не те, що тебе бентежить. — А коли він не відповів: — Майку? Не мовчи.

— Я вийду на сцену перед усіма тими людьми і буду там клейти з себе дурника. Це Джимі так мені сказав.

— Джимі — пекельний квотербек, до того ж я знаю, які ви з ним друзі, але коли йдеться про акторство, він не відрізить лайна від цукерки. — Майк лупнув очима. У 1961 році незвично було почути слово «лайно» від учителя, навіть якби той мав його

повний рот. Але ж, звісно, я був усього лише підмінним викладачем і це мене певною мірою робило вільнішим. — Гадаю, ти сам це розумієш. Як то кажуть у цих краях: ти можеш вагатися, але це не значить, ніби ти дурень.

— А люди вважають, що я ним і є, — промовив він тихо. — А ще я трієчник. Може, ви не знаєте цього, може, підмінним не показують особові справи учнів, але я справді круглий трієчник.

— Я спеціально переглянув твої академічні дані після другого тижня репетицій, коли побачив, що ти можеш творити на сцені. Ти трієчник, тому що ти футbolіст, всі припускають, що ти й мусиш бути трієчником. Це частина етосу.

— Чого?

— Це зрозуміло з контексту, а ладити з себе дурників залиш своїм приятелям. Не кажучи вже про тренера Бормана, котрий, либо нь, мусить шнурок на своєму свистку зав'язувати, щоб не помилитися, з якого боку в нього дути.

Майк загиготив, попри свої очі червоні і все таке.

— Послухай мене. Люди автоматично вважають усіх таких, як ти, велетнів тупуватими. Доведи мені, що я неправий, якщо бажаєш; судячи з того, що я чув, ти ходиш в такому тілі відтоді, як тобі виповнилося дванадцять, тож сам мусиш знати.

Він не став мені щось доводити. Натомість сказав:

— Всі в команді пробувалися на Ленні. Заради жарту. То, типу, такий був розиграш, — і тут же він поспішив додати: — Нічого такого проти вас, містер Е. Всім у команді ви подобаєтесь. Навіть тренеру ви подобаєтесь.

Гравці дійсно стадом носорогів були вломилися на проби, налякавши до оніміння більш академічно успішних кандидатів, і всі заявляли, що бажають попробуватися на роль великого тупого друга Джорджа Мілтона[362]. Звісно, то був жарт, але читання Майком слів Ленні виявилося найвіддаленішою від забавок річчю в світі. То було збіса найправдивіше одкровення. Я б скористався електрошокером для худоби, щоби затримати його в тій кімнаті, якби постала така потреба, але, звісно, потреби в таких екстраординарних заходах не виникло. Хочете взнати, що найкраще в учительстві? Бачити той момент, коли дитина відкриває в собі той чи інший дар. Нема в світі рівного цьому відчуттю. Майк знов, що друзі по команді глузуватимуть з нього, але пропри це він узявся за роль.

І тренеру Борману це, звісно, не сподобалося. Тренерам Борманам всього світу завжди таке не подобається. Проте в цьому випадку він мало що міг вдіяти, особливо з Мімі Коркоран на моєму боці. Ясно, що він не міг заявити, ніби у

квітні й травні Майк потрібен на футбольних тренуваннях. Отже, йому залишалося лише кликати свого кращого лайнмена[363] Кларком Гейблом. Є такі парубки, котрі не здатні позбавитись уявлених, що акторство — це заняття тільки для дівчат та збоченців, котрим, типу, хотілося б бути дівчатами. Гейвін Борман належав саме до таких парубків. На щоквітневій пивній вечірці у Дона Хегарті в День дурня він почав мені скиглити, що я «вкладаю непотрібні ідеї до голови цього здорового вайла».

Я відповів йому, що він має право думати, як йому заманеться; таке право має будь-хто, включно з гівнюками. І пішов геть, залишивши його стояти з паперовим стаканом у руці й розгубленим виразом на обличчі. Тренери Бормани всього світу також звикли досягати своїх цілей за допомогою своєрідних жартівливих залякувань, і він не міг зрозуміти, чому це не подіяло на якогось дрібного позаштатника, котрий в останню хвилину зайняв режисерську посаду замість Елфі НORTONA. Навряд чи я зміг

би пояснити Борману, що розстріл бодай одного чоловіка заради того, щоб не дозволити йому замордувати власну дружину й дітей, має здатність змінювати стрільця.

В принципі, тренер не мав ніяких шансів. Я задіяв у виставі й кількох інших футболістів у дрібних ролях мешканців містечка, але Майка я побачив у ролі Ленні в ту саму мить, коли він розкрив рота й промовив: «Я пам'ятаю про кроликів, Джордже!»

Він ставав Ленні. Він заволодівав не лише вашими очима — бо був аж таким збіса здоровезним, — але й серцем у ваших грудях. Ви забували про все, як ото люди забували про свої щоденні справи, коли Джим Ла-Дью відступав, щоб послати пас. Нехай Майк був збудований таким, щоб у блаженному невіданні трощити захисну лінію супротивників, але створеним він був — Господом, якщо є така божественна сутність, або перетасуванням колоди генетичних карт, якщо такої нема — щоби самому зникати на сцені, втілюючись у когось іншого.

— То був розиграш для всіх, окрім тебе, — сказав я.

— Для мене теж. Спочатку.

— Бо спочатку ти сам не знав.

— Еге ж. Не знав.

Здоровило. Ледь не пошепки. Він похилив голову, бо знову виступили слізки, яких він не хотів, щоб я в нього бачив. Борман обзвивав його Кларком Гейблом і, якби я зробив тренеру зауваження, він відповів би, що це всього лиш жарт. Розиграш. Присмішка. Так, ніби не розумів, що решта команди підхоплять і діставатимуть цим хлопця. Так, ніби не розумів, що це лайно ранитиме Майка так, як його ніколи не поранить прізвисько Заробітчанин Майк. Чому люди роблять таке талановитим людям? Що це, ревнощі? Страх? Либонь, і те, й інше. Але цей хлопець мав щастя розуміти, наскільки він добрий актор. І обидва ми розуміли, що не в тренері Бормані головна проблема. Єдиним, хто міг завадити Майку вийти завтра ввечері на сцену, був сам Майк.

— Ти грав у футбол перед уdev'ятеро більшими натовпами людей, ніж завтра їх сидітиме в аудиторії. Чорт забирай, коли ви, хлопці, їздили у Даллас на

регіональні ігри минулого листопада, ти виступав на очах десяти чи дванадцяти тисяч глядачів. І зовсім не дружніх.

—Футбол — то інше. Ми вибігаємо на поле всі в однаковій формі й у шоломах. Люди нас відрізняють тільки за номерами. Ми всі заодно.

—Майку, разом з тобою у виставі ще дев'ятеро акторів, і це не рахуючи мешканців містечка, котрих я вписав до п'єси, аби лиш чимось зайняти твоїх футбольних друзів. Це теж, до речі, свого роду команда.

—Це не те.

—Можливо, не зовсім те. Але одна річ є такою самою — якщо ти їх зрадиш, все розвалиться на лайно, програють усі. Актори, технічна група, дівчата з Пеп-клубу [364], котрі займалися реклами, і всі люди, що збираються побачити виставу, дехто з них поприйджають зі своїх ранчо за п'ятдесят миль звідси. Не кажучи вже про мене. Я також втрачу.

—Ну, я гадаю, мабуть, так, — промовив він. Дивився він при цьому на свої ступні, а які ж то ген-ген величезні були ступні.

—Я пережив би втрату Сліма або Керлі[365]; просто послав би когось із книжкою скоренько вивчити роль. Гадаю, я навіть пережив би втрату дружини Керлі.

—Хотілося б, аби Сенді працювала трішки краще, — зауважив Майк. — Вона гарна, як та лялечка, але якщо коли й промовить свою ремарку вчасно, то лише випадково.

Я дозволив собі потай внутрішньо усміхнутись. З'явилася обережна віра, що все може піти нормальню.

—Чого я не можу пережити — чого не переживе вистава — це втрати тебе або Вінса Нолза.

Вінс Нолз грав Джорджа, супутника в мандрах і друга Ленні, ба насправді ми могли б і пережити його втрату, якби він підхопив грип або скрутів собі в'язи в дорожній аварії (така можливість завжди була, зважаючи на те, як він ганяв фермерським пікапом свого батька). Я б сам став на місце Вінса, якби до такого дійшло, хоча я й надто великий для цієї ролі, натомість мені не треба її виучувати. Після шести тижнів репетицій я вже обходився без книжки, як і будь-хто з моїх акторів. Деякі ролі знав навіть краще. Але я не міг замінити Майка. Ніхто його не зміг би замінити з наявною комбінацією його розмірів і таланту. Він був стрижнем усього спектаклю.

—Що, як я з'їбуся? — запитав він і зразу ж, почувши, що щойно промовив, ляснув собі долонею по губах.

Я сів на диван поряд з ним. Місця там було мало, проте я якось примостиився. Тоді я не думав ані про Джона Кеннеді, ані про Ела Темплтона, ані про Френка Даннінга, ані про той світ, з якого потрапив сюди. В ту мить я не думав ні про що, окрім цього величезного хлопця, і моєї вистави. Бо в якийсь момент вона стала моєю так само, як весь колишній час з його спареними телефонними лініями й дешевим бензином тепер став моїм. У ту мить я більше переймався ««Мишами і людьми», аніж Лі Гарві Освальдом.

Але ще більше я переймався Майком.

Я прибрав його долоню з губ. Поклав її йому на коліно. Свої руки поклав йому на плечі. Подивився йому в очі.

—Слухай сюди, — промовив я. — Ти мене слухаєш?

—Йо-сер.

—Ти не з'їбешся. Повтори.

—Я.

—Кажи.

—Я не з'їбуся.

—Ти зробиш інше, ти їх приголомшиш. Я тобі це обіцяю, Майку, — проказав я, сильніше стискаючи його плечі. Відчуття було, ніби намагаєшся занурити пальці в камінь. Цей хлопець міг підхопити мене й переламати собі об коліно, але він тільки сидів, дивився парою очей, смиренних, повних надії і залишків сліз. — Ти чуєш мене? Я обіцяю.

4

Сцена була острівцем світла, далі лежало озеро темряви, де сиділа публіка. Джордж з Ленні стояли на березі уявної ріки. Інших чоловіків було відіслано геть, але вони повернуться, і то невдовзі; якщо цей великий, з примарною усмішкою парубок- гора в комбінезоні має померти з достоїнством, Джордж заопікується цим сам.

—Джордже? А куди вони пішли?

Праворуч від мене сиділа Мімі Коркоран. У якийсь момент вона взяла мою руку і тепер стискала її. Дужче, дужче, дужче. Ми сиділи на першому ряді. Поруч з нею, з іншого боку, з напіввідкритим ротом на сцену дивився Дік Сімонс. То був вираз обличчя фермера, котрий побачив динозавра, що пасеться на його дальнім полі.

—На полювання. Вони пішли полювати. Сіддай, Ленні.

Вінсу Нолзу ніколи не стати актором — радше за все, йому світить стати продавцем філії компанії «Крайслер-Додж» у Джоді, як його батько, — але сильна вистава може відразу підняти рівень гри всіх акторів, і саме це трапилося того вечора. Вінс, котрий на репетиціях тільки пару разів був сягнув найнижчого рівня достовірності (здебільшого завдяки своєму виснаженому, інтелігентському обличчю стейнбеківського Джорджа Мілтона), але зараз він чимсь заразився від Майка. Раптом, десь посеред першої дії, він, здається, усвідомив, що це значить — блукати по життю з єдиним другом, таким, як Ленні, і він утрапив у роль. Тепер, побачивши, як він зсунув на потилицю старий фетровий капелюх, я подумав, що Вінс схожий на Генрі Фонду в ««Гронах гніву»[366].

—Джордже!

—Га?

—Ти не збираєшся завдати мені прочуханки?

—Що ти маєш на увазі?

—Ти знаєш, Джордже. — Усміхається. Того гатунку усмішкою, що каже: ««Йо, я знаю, що я йолоп, але ми обоє знаємо, що я не маю на це ради». Сидить на березі уявної річки. Знімає з себе бриля, шпурляє його вбік, куйовдить своє коротке біляве волосся. Говорить голосом Джорджа. Майк вловив ці інтонації вже

на першій репетиції, без жодної допомоги з моого боку. — Якби я був один, я міг би жити так легко. Я б знайшов собі роботу і не мав більше ніякого клопоту. — Знов повертається до свого голосу, чи радше до голосу Ленні. — Я можу піти геть. Я можу піти просто в гори і знайти собі печеру, якщо я тобі не потрібен.

Вінс Нолз був понурив голову, а тепер, коли він її підвів і промовив свої наступні слова, голос його звучав непевно, він затинався. Це було те відтворення жалю, якого він ніколи не міг добитися, навіть під час найвдаліших репетицій.

—Ні, Ленні, я хочу, щоб ти залишився тут, зі мною.

—Тоді скажи мені, як ти це казав раніше! Про інших хлопців і про нас!

Саме тоді я й почув перший схлип у залі. За цим прозвучав другий. Потім третій. Такого я не очікував, ні, навіть у найфантастичніших мріях не очікував. Мороз перебіг мені поза плечима, я скрадливо поглянув на Мімі. Вона не плакала поки що, але вологість в її очах підказала мені, що скоро почне. Так, навіть вона — така стара, міцна бейбі, якою вона була.

Джордж завагався, потім взяв Ленні за руку, жест, якого він ніколи б не зробив на репетиціях. ««Це манери гоміків», — сказав би він.

—Хлопці, як ми, Ленні, хлопці, як ми, ніколи не мають родин. Вони не мають нікого, кому б до них було небайдуже. — Вільною рукою намацує бутафорський пістолет, схований в нього під піджаком. Наполовину його витягає. Ховає знову. Потім, укріпившись духом, знов дістає. Тримає його в себе біля ноги.

—Але це не про нас, Джордже! Не про нас! Хіба це не так?

Майк зник. Сцена зникла. Тепер там були тільки ці двоє, і на той час, коли Ленні просив Джорджа розказати йому про їхнє маленьке ранчо, про кроликів, про життя з плодів землі, рюмсала вголос уже половина залу. Вінс плакав так гірко, що заледве зумів проговорити свої останні слова, кажучи бідному дурненькому Ленні, щоб той дивився туди, вдалечінь, що ранчо, на якому вони будуть жити, там. Якщо він видивлятиметься достатньо пильно, він зможе його побачити.

Сцена повільно занурювалася в повну темряву, цього разу Сінді Мак-Комас керувала освітленням ідеально. Берді Джеймісон, шкільний сторож, вистрелив холостим набоєм. Якась жінка в залі коротко скрикнула. Такого гатунку реакції зазвичай супроводжуються нервовим сміхом, але цього вечора лунали тільки схлипи сидячих на стільцях людей. А в іншому сенсі тиша. Вона тривала десять секунд. Ну, може, п'ять. Скільки б вона не тривала, мені це здалося вічністю. А потім вибухнули аплодисменти. То був найкращий грім з усіх чутих мною в житті. Загорілося світло в залі. Вся аудиторія стояла. Перші два ряди займали викладачі, і мені впав до ока тренер Борман. Бодай мені згинути, якщо він теж не плакав.

За два ряди позаду, де разом сиділи всі шкільні спортсмени, ляскав себе по кульшах Ла-Дью.

—Ти потрясний, Косло! — заволав він.

Це викликало схвалальні вигуки й сміх.

Трупа почала виходити на поклони: спершу футболісти-мешканці містечка, потім Керлі й дружина Керлі, далі Кенді зі Слімом і рештою фермерських

наймитів. Аплодисменти почали трішки пригасати, але тут вийшов Вінс, щасливий, сяючий, і щоки в нього теж були ще мокрими. Майк Косло, човгаючи ступнями, наче в замішенні, вийшов останнім і, почувши, як викрикнула «Браво!» Мімі, почав її шукати очима в кумедному здивуванні.

Цей виклик підхопили інші, і скоро вже весь зал скандував:

—Браво! Браво!

Браво! Майк уклонився, махнувши своїй брилем так низько, що той промів по сцені. Випростався він уже усміхненим. Втім, то було дещо більше за просто усмішку; його обличчя було позначено тим щастям, що зарезервоване лише для осіб, котрим врешті даровано привілей сягнути самісінької вершини.

А тоді він закричав:

—Містере Емберсон! Піднімайтесь сюди, містере Емберсон!

Трупа взялася скандувати:

—Режисер! Режисер!

—Не гасіть овацію, — пробурчала поряд зі мною Мімі. — Йдіть, піднімайтесь туди, ви, бовдуре!

Тож я так і зробив, і аплодисменти загриміли знову. Майк обхопив мене, обняв і підважив, аж мої ступні відірвалися від підлоги, а потім знов мене поставив і здорово чмокнув у щоку. Всі розсміялися, включно зі мною. Ми всі вхопилися за руки, підняли їх до залу і вклонилися. Я слухав аплодисменти, і в той же час мені навернулася одна думка, від якої потьмарилося на душі. А в Мінську молодята зараз. Якраз дев'ятнадцять днів відтоді, як Лі з Мариною стали чоловіком і дружиною.

5

За три тижні перед тим, як школі закритися на літо, я поїхав у Даллас, щоби зробити кілька фотознімків тих трьох квартир, де мешкатимуть разом Лі з Мариною. Знімав я маленьким «Міноксом»[зб7], тримаючи його в долоні так, щоб об'єктив проглядав між моїми двома розсунутими пальцями. Я почувався смішним — схожим більше на закутаного в плащ карикатурного персонажа з коміксу ««Шпигун проти шпигуна» в журналі ««Скажений»»[зб8], аніж на Джеймса Бонда, — але я вже був навчений обережно ставитися до таких станів.

Повернувшись додому, я побачив припаркований біля бордюру небесно-блакитний «Неш»[зб9] Мімі Коркоран і її саму, вона якраз прослизала за його кермо. Побачивши мене, вона знову вилізла. Лице її напружилось у миттєвій гримасі — чи то болю, чи то зусилля, — але на під'їзну алею вона вже ступила зі своєю звичайною сухою усмішкою. Так, ніби я її чимсь здивував, проте в гарному сенсі. У руках вона тримала пухкий манільський конверт, у якому містилися сто п'ятдесяти сторінок ««Місця вбивства»». Я врешті піддався її домаганням, але ж то трапилося лише напередодні.

—Текст вам або страшенно сподобався, або ви не просунулися далі десятої сторінки, — промовив я, приймаючи конверт. — Де я вгадав?

Усмішка її, окрім того що відбивала подив, тепер здавалася ще й загадковою.

—Як і більшість бібліотекарів, я читаю швидко. Можемо ми зайти в дім, щоби про це поговорити? Ще навіть не середина червня, а вже так спекотно.

А таки так, вона спіtnila, чого я раніше ніколи не бачив. А ще здавалося, ніби вона схудла. Не вельми добре як для леді, котра не мала жодного зайвого фунта ваги.

Сидячи у моїй вітальні з великими склянками кави з льодом — я в кріслі, вона на дивані, — Мімі викладала свої враження.

— Я розкошувала, читаючи той шматок, де йдеться про вбивцю, одягненого клоуном. Назвіть мене зіпсую, але я отримувала задоволення аж до мурашок по тілу.

— Якщо ви зіпсуете, то й я теж.

Вона посміхнулась.

— Я певна, ви знайдете собі видавця. Назагал роман мені дуже сподобався.

Я відчув себе дещо ображеним. Нехай ««Місце вбивства»» було розпочато лише для камуфляжу, та чим глибше я занурювався в нього, тим важливішим ставав для мене цей текст. Він був немов моїми секретними мемуарами. Однією з умов самореалізації.

— Це ваше «назагал» призвело мені на думку фразу Александера Поупа. оте його, знаєте, «зганьби хисткою похвалою»[370]?

— Я не мала зовсім такого на увазі. — А далі уточнення. — Просто, просто, чорт забирай, Джордже, це не те, чим ви мусили б займатися. Ваше призначення — учительство. А якщо ви опублікуєте таку книгу, жоден департамент освіти в США не візьме вас на роботу. — Вона зробила паузу. — Хіба що, можливо, в Массачусетсі.

Я не відповів. У мене відібрало мову.

— Що ви зробили з Майком Косло. що ви зробили для Майка Косло — то найдивовижніше, найчудесніше з усього баченого мною в світі.

— Мімі, то не я. Він від природи тала.

— Я знаю, що в нього природний талант, це було очевидно з тієї миті, як він вийшов на сцену й відкрив рота, проте я вам скажу ще дещо, друже мій. Приблизно років сорок роботи в школах і шістдесят років життя навчили мене дечого, і навчили

дуже добре. Артистичний талант є набагато більш звичайним явищем, аніж талант до виховання артистичних талантів. Будь-який родитель з важкою рукою може його зруйнувати, але виростити його набагато важче. Саме цей талант ви маєте, і то в набагато більшому обсязі, ніж той, що створив оце. — Вона поплескала по стосу аркушів на кавовому столику перед собою.

— Я навіть не знаю, що сказати.

— Скажіть «дякую» і похваліть мене за високу оцінку.

— Дякую. А цінність вашого напоумлення перевершує лише ваш приємний вигляд.

На ці мої слова знову повернулася її усмішка, тепер ще сухіша.

— Не перебільшуйте вашого захвату, Джордже.

— Так, міз Мімі.

Усмішка зникла. Вона нахилилася до мене. Сині очі за скельцями окулярів були величезними, затоплюючи все обличчя. Шкіра під засмагою в ній була

жовтуватою, недавно ще туті щоки позападали. Коли це відбулося? Помітив це Дік? Прикольне питання, як кажуть дітлахи. Дік не помічав на собі шкарпеток різного кольору, поки не знімав їх увечері. А може, й тоді ні.

Вона почала:

—Філ Бейтмен уже не просто погрожує, що піде на пенсію, він висмикнув чеку й штурнув гранату, як сказав би наш чарівний тренер Борман. Що означає вакансію на факультеті англійської. Зважайтесь, йдіть викладачем в ДКСШ на повну ставку, Джордже. Діти вас люблять, а громада після цієї вистави вважає вас другим пришестям Альфреда Гічкока[371]. Дік, той просто чекає вашої заяви — він мені про це сказав учора ввечері. Прошу. Опублікуйте це під псевдонімом, якщо вже так хочеться, але приходьте і вчіть. Це те, для чого ви створені.

Мені страшенно хотілося сказати «так», бо вона мала рацію. Не моя то була робота писати книжки, а тим більше вбивати людей, не має значення, наскільки вони заслуговують на смерть. А ще Джоді. Я приїхав сюди чужаком, котрого викинуло з його рідного міста, з його епохи, і перші слова, почути мною тут — промовлені Елом Стівенсом у харчевні — були дружніми словами. Якщо ви бодай колись відчували тугу за домом або відірваність від усіх людей і речей, що колись вас оточували, ви зрозумієте, як важать вітальні слова й дружні усмішки. Джоді було анти-Далласом, а тепер одна з найвпливовіших його громадянок пропонувала мені стати замість візитера мешканцем цього міста. Але наблизався вододільний момент. Хоча він ще не поряд. Можливо.

—Джордже? У вас такий химерний вираз обличчя.

—Це називається розмірковуванням. Ви дозволите мені подумати, на вашу ласку?

Вона прикладала долоні собі до щік і зробила губами кумедно-вибачливе «О».

—Мовчу, хоч патли мені чешіть, нехай буду Гречка[372].

Я не звернув на це уваги, бо заклопотано перегортав сторінки Елових нотаток. Для цього мені більше не треба було в них заглядати. Коли у вересні розпочнеться новий навчальний рік, Освальд усе ще перебуватиме в Росії, хоча вже й розпочне те, що стане довгою паперовою битвою за його повернення до Америки разом із дружиною і доњкою Джун, котрою ось-ось мусила завагітніти Марина. То буде битва, яку Освальд, керуючись інстинктивним (чи радшеrudimentарним) глузdom, врешті-решт виграє, граючи на нацьковуванні одна на одну бюрократичних машин двох

супердержав, але на американський берег вони зійдуть з голландського пароплава «Маасдам» тільки в середині наступного року. А щодо Техасу...

—Мімз, тут навчальний рік зазвичай закінчується з першим тижнем червня, чи не так?

—Завжди. Діти, котрим потрібно працювати влітку, мусять вже виходити на свої роботи.

.а щодо Техасу, то Освальди з'являться тут чотирнадцятого червня 1962 року.

—І будь-який контракт на вчительство, який я підпишу, буде на випробувальний термін? Тільки на один рік?

—З можливістю його подовження за згодою сторін, так.

— Тоді ви придбали собі викладача літератури на випробувальний термін. Вона розсміялася, сплеснувши долонями, підвелася на рівні і простягнула руки.

— Пречудово! Обійміться ж із міз Мімі!

Я обняв її, проте тут же відпустив, почувши, як вона хапає ротом повітря.

— Що збіса з вами не так, мем?

Вона повернулася на диван, взяла свою чашку й ковтнула холодної кави.

— Дозвольте дати вам дві поради, Джордже. Перша: ніколи не називайте техаську жінку «мем», якщо ви приїжджий з північніших країв. Це сприймається як сарказм. Друга порада: ніколи не питайте в будь-якої жінки, що з нею збіса не так. Спробуйте якось делікатніше, скажімо: «Чи цілком гарно ви почуваєтесь?»

— То ви цілком гарно почуваєтесь?

— А чом би й ні? Я виходжу заміж.

В першу мить я не зміг скласти цей її зиг з відповідним йому загом. От лишеень серйозний погляд її очей доводив, що вона зовсім не рухається зигзагами. Вона навколо чогось кружляє. До того ж, ймовірно, навкруг чогось не вельми приемного.

— Скажіть: «Мої вітання, міз Мімі».

— Мої вітання, міз Мімі.

— Дік вперше зробив пропозицію майже рік тому. Я його відставила, сказавши, що для цього занадто рано після смерті його дружини, що це викличе балачки. З часом цей аргумент став менш ефективним. Я сумніваюсь, щоб з цього приводу взагалі завелися якісь балачки, зважаючи на наш вік. Люди в маленьких містах розуміють, що такі, як ми з Діком, персони, котрі сягнули, так би мовити, відповідного піку зрілості, не можуть собі дозволити аж надто дотримуватися загальноприйнятого етикету. Правда в тім, що мені цілком подобався той стан, в якому ми перебували до тепер. Старий партнер кохає мене набагато дужче, ніж я кохаю його, хоча він дуже мені подобається і — ризикуючи вас збентежити — навіть леді, котрі сягнули відповідного піку зрілості, зовсім не проти гарного злягання в суботній вечір. Я вас бентежу?

— Ні, — відповів я. — Фактично ви мене очаровуєте.

Суха усмішка.

— Прекрасно. Бо, коли я опускаю ногу з ліжка вранці, торкаючись ступнею підлоги, перша моя думка завжди: «Чи зможу я сьогодні чимсь очарувати Джорджа Емберсона? І якщо так, з якого боку мені за це взятися?»

— Не перевершуйте вашого захвату, міз Мімі.

— Мужньо сказано. — Сьорбнула холодної кави. — Я мала дві мети, йдучи сюди. Першої досягла. Тепер перейду до другої, щоб ви вже могли знову повернутися до

власних справ. Ми з Діком збираємося одружитися двадцять першого липня, це п'ятниця. Невеличкий ритуал відбудеться у нього вдома — тільки ми, проповідник і кілька членів родини. Його батьки — вони доволі жваві як для динозаврів — приїдуть з Алабами, а моя сестра з Сан-Дієго. Вечірка з друзями відбудеться наступного дня на галявині у мене вдома. З другої після полудня до п'яної години. Ми запрошуємо ледь не все місто. Для малих дітлахів буде пінята

й лимонад, барбекю й діжкове пиво для великих дітлахів і навіть живий бенд з Сан-Антона. На відміну від більшості бендів із Сан-Антона, я вірю, що вони здатні не лише «Ла Палому» зіграти, а й «Луї-Луї»[373]. Якщо ви не вшануєте нас вашою присутністю.

— Ви почуватиметесь знедоленою.

— Саме так, почуватимуся. Ви не забудете дату?

— У жодному випадку.

— Добре. Ми з Діком відбудемо до Мексики у неділю, на той час його похмілля мусить вже розвіятыся. Ми дещо застарі для медового місяця, але на південь від кордону є деякі ресурси, недоступні в нашему «шестизарядному штаті». Деякі експериментальні лікувальні засоби. Я сумніваюся в їх дієвості, але Дік сповнений надій. Та чорт забирає, спробувати варто. Життя. — Вона печально зітхнула. — Життя надто солодке, щоб віддавати його без бою, як ви гадаєте?

— Так, — промовив я.

— Так. Тож дехто й тримається за нього. — Вона придивилася до мене. — Ви збираєтесь заплакати, Джордже?

— Ні.

— Добре. Бо це могло б мене збентежити. Я навіть сама могла б розплакатися, а в мене це негарно виходить. Ніхто ніколи не написав би поеми про мої слези. Я не плачу, я крячу.

— Наскільки все погано? Можна мені спитати?

— Доволі погано. — Вона промовила це ніби між іншим. — Мені залишилося місяців вісім. Можливо, рік. Тобто, це припускаючи, що трав'яні препарати, чи персикові кісточки, чи що там є у Мексиці, не подіють магічним чином.

— Мені дуже жаль це чути.

— Дякую, Джордже. Висловлено досконало. Паче того була б сентиментальщина.

Я усміхнувся.

— Я маю ще додаткову причину бачити вас на вечірці, хоча це не заперечує того факту, що для запрошення вистачило б самої лише вашої чарівної компанії й близької дотепності. Філ Бейтмен не єдиний, хто йде у відставку.

— Мімі, не робіть цього. Візьміть академічну відпустку, якщо треба, але.

Вона рішуче похитала головою.

— Хвора чи здорова, але сорока років достатньо. Час прийти молодшим рукам, молодшим очам, молодшому розуму. За моєю рекомендацією Дік найняв вельми кваліфіковану молоду леді з Джорджії. її звати Сейді Клейтон. Вона буде на вечірці, вона тут абсолютно нікого не знає, і, я сподіваюся, ви поставитесь особливо уважно до неї.

— Місіс Клейтон?

— Напевне я б так не сказала, — поглянула лукаво Мімі. — Я чула, що найближчим часом вона збирається відновити своє дівоче прізвище. Тривають деякі юридичні формальності.

— Мімі, ви зараз сватанням займаєтесь?

—Аж ніяк, — заперечила вона, і тут же задавлено пирснула. — Хіба що трішечки. Просто ви єдиний викладач на факультеті англійської, хто наразі нічим не пов'язаний, тож саме вам природно виступити в ролі її ментора.

Мені це здалося дивоглядним відскоком в алогічність, тим паче для її упорядкованого розуму, проте я провів Мімі до дверей, ані слова не прорікши з цього приводу. Сказав я інше:

—Якщо все так серйозно, як ви говорите, вам слід було б розпочати лікування зараз же. І то не в якогось захаря десь у Хуаресі[374]. Вам слід було б звернутися в Клівлендську клініку. — Я не знат, чи вже існує Клівлендська клініка, але на той момент можливим анахронізмом не переймався[375].

—Не думаю. Маючи вибір між можливістю помирати десь у шпитальній палаті, обтиканою рурками й дротами і вмиранням біля моря на мексиканській асьєнді, це, як ви любите казати, елементарно, Ватсоне. Є також ще один мотив. — Вона сміливо подивилася мені просто в очі. — Біль поки що стерпний, але мені казали, що далі він гіршатиме. У Мексиці набагато менш схильні ставати в моральні пози щодо великих доз морфіну. Або нембуталу, якщо дійде до цього. Повірте, я знаю, що роблю.

Пам'ятаючи, що було з Елом Темплтоном, я гадав, вона має рацію. Я обхопив її руками, цього разу обіймаючи вельми делікатно, і поцілував у шорстку щоку.

Вона витерпіла це з усмішкою, а потім вислизнула. Очі її обмацували моє обличчя.

—Хотілося б почути вашу історію, друже мій.

Я знизав плечима:

—Я весь відкрита книга, міз Мімі.

Вона розсміялася:

—Що за нонсенс. Ви запевняєте, ніби самі з Вісконсину, але заявилися до Джоді з ново-англійською вимовою на устах і флоридськими номерами на автівці. Ви кажете, що вчащаєте до Далласа заради польових досліджень і в вашому рукописі нібито йдеться про Даллас, проте герої там говорять, як мешканці Нової Англії. Фактично там є пара місць, де персонажі, замість «так», кажуть «їй-я». Може, вам варто це виправити.

А я гадав, що так хитро був усе переписав.

—Насправді, Мімі, янкі кажуть «єй-я».

—Занотовано. — Вона продовжувала вивчати моє лице. Важко було мені не сковати очі, але я витримав. — Подеколи я ловлю себе на думці, чи не прибулець ви з космосу, як Майкл Ренні у фільмі «День, коли Земля зупинилась»[376]. Аналізуєте тут аборигенів й звітуєте на Альфу-Центавра, чи є надія для нас як виду, чи, може, варто нас спалити гамма-променями, поки ми не встигли розповсюдити наші мікроби по всій галактиці.

—Вельми вигадливо, — промовив я, усміхнувшись.

—Добре. Мені нестерпна думка, що про всю нашу планету могли б судити лише за Техасом.

—Якщо за зразок взяти Джоді, я певен, Земля витримає екзамен.

—Вам подобається тут, правда?

— Так.

— Джордж Емберсон ваше справжнє ім'я?

— Ні. Я змінив його з причин, важливих для мене й ні для кого більше.

Хотілося б, аби це залишилося між нами. З очевидних причин.

Вона кивнула:

— Не сумнівайтесь. Ми ще бачитемося з вами, Джордже, в бібліотеці, у харчевні¹ і на вечірці, звісно. Ви будете ласкавим з Сейді Клейтон, чи не так?

— Ласкавим, як місяць травень, — промовив я, і то з техаським вивертом «траав'нь»². На що вона розсміялася.

Вона пішла, а я довго ще сидів у вітальні, не читав, не вмикав телевізор. І робота з рукописом перебувала якнайдалі від кола моїх думок. Я думав про роботу, на яку був щойно погодився: рік викладання літератури штатним учителем у Денголмській консолідований середній школі, рідному домі «Левів». Я прийняв рішення і не жалів. З кращими з них я встиг поричати уже в ролі підмінного вчителя.

Ні, таки було мені дещо жаль, але не себе. Думаючи про Мімі, про те, що сталося з нею, я відчував дуже сильний жаль.

6

Щодо кохання з першого погляду, тут я цілком солідаризуюся з «Бітлз»: вірю, що воно «трапляється повсякчас»^[377]. Але не зовсім так вийшло у нас з Сейді, хоча я й обняв її вже під час первого знайомства, до того ж прийнявши собі в праву долоню її ліву грудь. Отже, я солідаризуюся також з Мікі й Сільвією, котрі оголосили, що «кохання — це дивина»^[378].

У середині липня в південно-східному Техасі може бути нестерпно спекотно, але субота після їх одруження виявилася ідеальним днем, з температурою під вісімдесят^[379] і купками пухких, білих хмаринок, що блукали по небу кольору вицвілого комбінезона. Довгі смуги світла і тіней тягнулися через заднє подвір'я Мімі, що являло собою ледь-ледь похилу галявину, яка закінчувалася мутним потічком, котрий Мімі називала Безіменним ручаєм.

Майоріли звисаючі з дерев золотаві й сріблясті стрічки — кольори Денголмської школи — і пінята дійсно була, звабливо підвішена на випнутій вбік гілці цукрової сосни^[380]. Жодна дитина не пройшла під нею без того, щоб кинути вгору нетерплячий погляд.

— Після обіду діти отримають ломаки й зіб'ють її, — промовив хтось просто в мене за спину. — Цукерок і іграшок вистачить для всіх ш'соб^[381].

Обернувшись, я побачив Майка Косло, елегантного (як легка галюцинація), у тісних чорних джинсах і білій сорочці з відкритим горлом. За спину в нього висіло на шнурку сомбреро, і був він підперезаний багатоколірним шальовим поясом. Я побачив також інших футболістів, включно з Джимом Ла-Дью, вбраних таким же, трішки кумедним, чином, котрі циркулювали з тацями в руках. Майк із кривуватою усмішкою піdnіc до мене свою тацю: «Канапе, сеньйоре Емберсон?»

Я взяв собі дитинча креветки на шпичачку й занурив його в соус.

— Гарний прикід. Майже як у Спіді Гонзалеса^[382].

— Тільки не починайте. Якщо бажаєте побачити справжній прикід, погляньте на Вінса Нолза. — Він показав поза сітку, де гурт вчителів незграбно, проте з захватом грав у волейбол. Поза ними я побачив Вінса у фраку й циліндрі. В оточенні дітлахів, котрі захоплено дивилися, як він висмикує стрічки з чистого повітря. Чудове видовище, якщо ти достатньо юний, щоб не помітити кінчик одної зі стрічок, що

стирчить в нього з рукава. Виблискували на сонці його наваксовані вуса.

— Взагалі-то, мені більше подобається прикід Сіско Кіда[383], — сказав Майк.

— Не сумніваюся, що ви пречудово виконуєте роботу офіціантів, але хто, в ім'я Бога, намовив вас так нарядитися? А тренер знає?

— Мусить, він тут.

— О? Я його ще не бачив.

— Він там, біля барбекю, наливається разом з іншими піддувайлами. А щодо цього вбрання. Міз Мімі вміє бути дуже переконливою.

Мені згадався підписаний мною контракт, і я зітхнув:

— Знаю.

Майк понизив голос:

— Ми всі знаємо, що вона хвора. Крім того, я ставлюся до цього, як до акторської гри. — Він встав у позу тореро, нелегку, якщо пам'ятати, що в руках в тебе таця з канапе. — *Arriba!*[384]

— Непогано, але.

— Я знаю, я поки неувійшов у роль. Ще не занурився, правильно?

— Цей метод годиться хіба що для Брандо[385]. Який у вас із хлопцями розклад на осінь, Майку?

— Останній рік? Джим у кишені?[386] Я, Генк Альварес, Чіп Вігінс і Карл Крокет у лінії? Виграємо чемпіонат штату і той золотий м'яч опиниться в нашій шафі разом з рештою трофеїв.

— Мені подобається твоя диспозиція.

— А ви робите спектакль цієї осені, містере Емберсон?

— Планую.

— Добре. Класно. Підберіть і мені роль. але з моїм футболом я тільки на маленьку роль здатний. Послухайте цей бенд, вони непогано грають.

Бенд грав набагато краще, ніж непогано. На барабані була написана назва гурту «Лицарі». Вокаліст, ще ніби підліток, завдав рахунком темп, і бенд вжарив гарячу версію старої пісні Річі Веланса «Ох, моя голова», та ні, не такої вже старої, як на літо 61-го, хоча сам Річі вже понад два роки, як був мертвий[387].

Я з пивом у картонному стакані підійшов ближче до сцени. Голос вокаліста здався знайомим. І звук електроорганів також, що відчайдушно бажав бути схожим на гру акордеона. І раптом «клац» у голові. Цей хлопець — це ж Даг Сем[388], і не мине багато часу, як він буде створювати вже власні хіти: наприклад, «Вона така рухлива» або, скажімо, «Мендосино». Це буде вже під час «Британського вторгнення», а отже, цей бенд, що в оригіналі грає «техано-рок», приbere собі псевдобританську назву «Квінтет сера Дагласа»[389].

— Джордже, ходіть-но сюди, ви не проти з деким познайомитись?

Я обернувся. Схилом спускалася Мімі, ведучи за собою якусь жінку. Моє перше враження від Сейді — геть усіх від неї перше враження, я не маю щодо цього сумнівів

— це її зрист. На ній було пласке взуття, як і на більшості тутешніх жінок, котрі знали, що півдня й цілий вечір вони топтатимуться надворі, але ця жінка останній раз взувала щось на підборах, либонь, ще на власне весілля, ба, можливо, навіть на тій оказії вона була одягнена в таку сукню, що могла прикрити пару туфель на низьких підборах або й зовсім без них, аби лиш, ставши перед олтарем, не височіти кумедно понад своїм нареченим. У ній було щонайменше шість футів, а можливо, й трішки

більше. Я перевищував її хіба дюйми на три і, якщо не рахувати тренера Бормана та Грега Андервуда з історичного факультету, був єдиним таким чоловіком на вечірці. Авжеж, Грег був ще той цибань. Говорячи жаргоном того часу, Сейді мала насправді добру будову. Вона знала це, але не пишалася, а радше була просто цього свідома. Я це зрозумів з її ходи.

«Я знаю, що я трохи завелика, щоб вважатись нормальнюю, — промовляла та хода. Розпростані плечі проказували ще більше. — Це не моя провина, я просто такою виросла. Як Топсі[390]». Сукня на ній була без рукавів, чорна, вся в трояндах. Руки засмаглі. Губи вона трішечки підвела рожевою помадою, але більше жодної косметики.

Кохання не виникло з першого погляду, я не маю щодо цього жодних сумнівів, проте я пам'ятаю те перше враження з подиву гідною ясністю. Якби я сказав вам, що з подібною ясністю пам'ятаю те, як уперше побачив колишню Кристі Еппінг, я б збрехав. Авжеж, то було в танцювальному клубі, і ми обоє були тоді сп'янілі, то, може, це рахується мені в залік.

Сейді мала безхитрісно-приємний вигляд у стилі «ось я така, проста американська дівчина, сприймайте мене такою, як бачите». Проте було в ній також і дещо інше. Того дня, на тій вечірці, я думав, що те дещо інше є просто звичайною незграбністю рослих людей. Пізніше я віддав, що зовсім вона не незграбна. Фактично, вона перебувала якнайдалі від незграбності.

Мімі виглядала гарно — чи принаймні не гірше, ніж того дня, коли приходила до мене додому переконувати, щоб я погодився вчителювати на повну ставку, — але вона була в макіяжі, що не виглядало звичайним. Грим не зовсім маскував запалість її очей, породжену, либонь, комбінацією безсоння й болю, й нові зморшки в кутиках її губ він не маскував. Але вона усміхалася, а чом би й ні? Вийшла заміж за свого парубка, утнула таку вечірку, яка вочевидь має шалений успіх, а ще вона привела гарненьку дівчину в гарненькому платті, аби познайомити її з єдиним на всю школу незайнятим вчителем англійської.

— Агов, Мімі, — гукнув я, вирушивши вгору схилом, огинаючи ломберні столики (позичені в клубі армійських ветеранів), за якими пізніше люди ютимуть барбекю, споглядаючи захід сонця. — Мої вітання. Гадаю, відсьогодні я мушу звикати звертатися до вас як до міз Сімонс.

Вона посміхнулася своєю сухою усмішкою.

— Я звикла до Мімі, звертайтеся до мене так і надалі, будь ласка. Хочу вас познайомити з новою членкинею викладацького складу. Це.

Хтось недбалий відштовхнув один зі складаних стільців собі зі шляху, і росла білява дівчина, вже з простягнутою до мене рукою й заготовленою на обличчі усмішкою «рада знайомству з вами», перечепившись через нього, упала вперед. Стілець, перекидаючись, полетів разом з нею, і я встиг собі уявити, що в потенції світить доволі прикий інцидент, якщо якась його ніжка встромиться їй в живіт.

Впустивши склянку з пивом на траву, я зробив гіантський крок уперед і зловив дівчину в падінні. Ліва моя рука сковзнула їй навкруг талії. Права вп'ялася вище, вхопивши щось тепле, кругле і трохи піддатливе. Між моєю долонею і її груддю бавовна сукні сковзнула по чомусь гладенькому нейлоновому або шовковому, хтозна, що там вона на собі мала. Така трапилася душевна інтродукція, але між нами мався ще компаньйон, той збитий стілець з його недоладними кутами, і я під інерцією її стоп'ятдесятифунтової, либонь, ваги[391] трохи поточився, проте і я, й вона, ми з нею обое утрималися на ногах.

Я прибрав долоню з тієї частини її тіла, яку рідко хапають під час первого формального знайомства, і промовив:

— Привіт, я. — Джейк. Я був за волосок від того, щоб назватися своїм іменем з 21-го сторіччя, похопившись заткнутися лише в останню мить. — Я Джордж. Дуже приємно з вами познайомитись.

Вона почервоніла до корінців волосся. Я, мабуть, теж. Проте їй вистачило грації розрядити обстановку сміхом.

— Мені теж приємно з вами познайомитися. Здається, ви щойно врятували мене від дуже бридкого інциденту.

Ймовірно, врятував. Бо ось у чім справа, розумієте? Сейді дійсно не була незграбною, просто вона була схильна до потрапляння в різні інциденти. Це виглядало забавно дивним, поки ти не усвідомлював, чим це є насправді: якоюсь химерною напастю, що переслідує її. Як Сейді розповідала мені пізніше, це саме їй затиснуло в дверях машини край подолу, коли вона зі своїм хлопцем приїхала на випускну вечірку, і в результаті до актового залу вона увійшла у розірвані сукні. Вона саме та жінка, перед якою вибухають водою питні фонтанчики, забризкуючи їй все обличчя; вона та, котра, збираючись підкурити сигарету, раптом підпалює цілий коробок сірників, обпікаючи собі пальці, обсмалюючи волосся; та, в котрої лопається бретелька ліфчика під час батьківських зборів; та, в котрої повзуть страшночі затяжки на панчохах саме перед її промовою на учительській конференції.

Вона не забувала про обережність, проходячи крізь двері (як то властиво всім високим особам), але, варто їй було наблизитися до дверей, як хтось міг ненароком прочинити їх прямо їй в лиці. Вона була тричі застягала в ліфтах, одного разу на дві години, а за рік до того, в універсамі в Саванні[392], недавно встановлений ескалатор зжуяв її черевик. Звісно, тоді я нічого такого не знав; того липневого надвечір'я я лише знат, що ця жінка з приємною зовнішністю, білявим волоссям і синіми очима впала мені до рук.

—Бачу, ви з міс Дангіл вже знаменито порозумілися, — сказала Мімі. — Залишаю вас, щоб пізнали одне одного ще краще.

««Отже, — подумав я, — зміна з місіс Клейтон на міс Дангіл вже відбулася, хтось, формальна чи ні». Тим часом стілець одною ніжкою застряг у ґрунті. Сейді спробувала його витягти, і той спершу вперся. Але, коли піддався, його спинка живо злетіла вгору вздовж стегна Сейді й задерла спідницю, оголивши її ногу в панчосі з підв'язкою аж до самого пояса. Той виявився того ж рожевого кольору, що й троянди на її сукні. Сейді роздратовано скрикнула. Й без того розчервоніле лице її потемнішло до тривожного кольору вогнетривкої цегли.

Я взявся за стілець і рішуче відставив його вбік.

—Міс Дангіл. Сейді. якщо мені бодай-колись могла зустрітися жінка, котра потребує холодного пива, то ця жінка ви. Ходімо зі мною.

—Дякую вам, — сказала вона. — Мені так жаль. Мати казала мені, щоб я ніколи не кидалася на чоловіків, а я так цього й не навчилася.

Я вів її до ряду діжечок, дорогою показуючи на різних членів учительського контингенту (і взяв її за руку, коли хтось із волейболістів, ледь не наштовхнувся на неї, задкуючи, щоби відбити високу подачу), із твердою вірою: з просто колег ми з

нею можемо стати друзями, можливо, добрими друзьями, але ніколи не станемо чимось більшим, неважливо, на що там сподівається Мімі. В якійсь кінокомедії з Роком Гадсоном[393] і Доріс Дей наша зустріч безсумнівно була б кваліфікована, як «метке спіткання», але в реальному житті, перед усе ще рясніючою усмішками аудиторією, це виглядало нескладним, дратівним. Так, вона була гарною. Так, приемно було йти поряд з такою високою дівчиною і все одно залишатися вищим за неї. І безперечно, мені вельми сподобалася пружна твердість її грудей, захованих під подвійним шаром тоненьких тканин: пристойної бавовни й сексуального нейлону. Але якщо вам уже не п'ятнадцять, випадкове лапання під час надвірної вечірки не можна кваліфікувати як кохання з першого погляду.

Я піdnіс оновленій (чи відновленій) міс Дангіл пиво, і ми стояли, балакали біля імпровізованого шинкваса необхідний відтинок часу. Ми сміялися, коли орендований в когось для цієї оказії Вінсом Нолзом голуб вистромив голову з його циліндра й дзьобнув Вінсів палець. Я ще показував Сейді викладачів Денголмської школи (багацько їх вже від'їхали з міста Тверезість на Алкогольному експресі). Вона казала, що ніколи не запам'ятає їх геть усіх, а я запевняв її, що запам'ятає. Я просив її звертатись до мене, якщо їй знадобиться будь-яка допомога. Необхідна кількість хвилин, очікувані маневри в розмові. Потім вона ще раз подякувала мені за те, що врятував її від негідного падіння, і пішла подивитися, чи не потрібна її допомога в збиранні дітей у гурт перед їхнім нападом на піняту, котру вони вже ось-ось мусять почати збивати. Я дивився їй услід, не закохано, а радше хтиво; мушу визнати, мене тоді на мить був збудив вид верху її панчохи і рожевих підв'язок з поясом.

Думки мої повернулись до неї, коли тієї ночі я вже збирався лягати в ліжко. Вона дуже гарно заповнювала собою великий об'єм простору, і не лише мої очі слідкували за похитуваннями її тіла, коли вона рухалася в тій своїй красивій

сукні, але ж було та й поготів. Що з цього могло вирости більшого? Незадовго перед тим, як мені виrushiti у найдивовижнішу в світі подорож, я читав книжку під назвою «Доволі вірна дружина»[394], і, коли лягав зараз у постіль, у голові мені зrinув рядок з того роману: «Він утратив смак до романтичного кохання».

««Це про мене, — подумав я, вимикаючи світло. — Абсолютно втратив ту звичку. — А тоді, вже коли цвіркуни заколисували мене у сон. — Але там не тільки груди гарні. Її вага також. Її вага в моїх руках».

Як виявилось, я зовсім не втратив смак до романтичного кохання.

7

Серпень у Джоді був пеклом, щодня температура за дев'яносто, а часто й понад сто [395]. Кондиціонер у моєму орендованому будинку на Меса-лейн працював добре, але недостатньо добре, щоби протистояти такому безперервному натискові. Подеколи — якщо вдень траплялася освіжаюча злива — вечорами бувало трішки краще, проте не набагато.

Вранці 27 серпня, коли я у самих лише баскетбольних шортах сидів за своїм столом, працюючи над ««Місцем убивства», пролунав дверний дзвінок. Я скривився. Була неділя, незадовго перед тим я чув дзвони конкуруючих церков, а більшість знайомих мені людей відвідували одне з чотирьох чи п'яти тутешніх місць молитви.

Я натягнув майку і пішов до дверей. Там стояли тренер Борман і Елен Докерті, колишня очільниця факультету домашньої економіки[396], а тепер в. о. директора ДКСШ; нікого не здивувало, коли Дік Сімонс подав заяву на звільнення в той же день, що й Мімі. Тренер був упакований у темно-синій костюм із кричущою краваткою, яка, здавалося, душить колоду його шиї. На Елен був сірий костюм, строгость якого трохи полегшували хвильки мережива при викоті. Обоє стояли з офіційними лицями. Перша моя думка була беззаперечною і в тій ж мірі дикою: «Вони знають. Якимсь чином вони дізналися, хто я такий і звідки з'явився. Вони прийшли мені це сказати».

Губи в тренера Бормана тремтіли, а Елен хоча ще й не плакала, слози вже переповнювали її очі. І тоді я зрозумів.

—Мімі?

Тренер кивнув:

—Дік мені подзвонив. А я сказав Еллі, я зазвичай вожу її до церкви, і ось ми тепер повідомляємо людям. Найперше тим, кого вона любила найбільше.

—Мені жаль це почути, — промовив я. — А як там Дік?

—Схоже, що він з цим упорається, — сказала Елен, а потім суворо поглянула на тренера. — Так він сказав принаймні.

—Йо, з ним гаразд, — додав Борман. — Росстроєний, свісно.

—Авжеж, — кивнув я.

—Він збирається піддати її кремації, — губи Елен потоншали з осуду. — Сказав, що так бажала вона.

Я задумався про це:

—Ми могли б організувати щось на кшталт спеціальних зборів з настанням навчального року. Можемо ми це зробити? Люди зможуть висловитися у промовах. Може, показали б слайд-шоу? Гадаю, в людей багато є її фотографій.

—Це чудова ідея, — підхопила Елен. — Ви могли б це організувати, Джордже?

—Я радо постараюся.

—Залучіть собі в допомогу міс Дангіл. — І раніш, аніж мені в розум устигла вскочити іскра підозри, що це чергове сватання, вона додала. — Я гадаю, це якось зарадить дівчатам і хлопцям, котрі любили Мімз, якщо вони знатимуть, що меморіальні збори на її честь організували ті люди, котрих вибирала для нашої школи особисто вона сама. І Сейді це також допоможе.

Звісно, допоможе. Як новенька, вона таким чином покладе на свій репутаційний рахунок трішки доброзичливості, щоб було з чим розпочати навчальний рік.

—Гаразд. Я з нею побалакаю. Дякую вам обом. З вами все буде добре?

—Авжеж, — відповів рішуче тренер, але губи його не перестали тремтіти. Цим він мені сподобався. Вони повільно пішли до його машини, припаркованої біля бордюру. Тренер підтримував Елен під лікоть. За це він мені також сподобався.

Я причинив двері, сів на лавку в маленьких сінях і думав про Мімі, як вона сказала, що зневіриться, якщо я не візьмуся за загальношкільний спектакль. І якщо я не погоджуся працювати повноцінним викладачем, принаймні один рік. А також, якщо я не прийду на її весілля. Мімі, котра вважала, що «Ловець у житі» мусить бути в шкільній бібліотеці, і котра була не проти гарного злягання в суботній вечір. Вона була з тих педагогів, котрих діти ще довго пам'ятають після випуску, а іноді навіть повертаються, щоб відвідати їх, коли вже давно перестали бути дітьми. З тих, що іноді постають у житті проблемного учня у важливий для нього момент і творять важливі зміни.

Хто жінку чеснотну знайде? — питаеться у приповістці. — А ціна її більша від перлів. Шукає вона вовни й льону, і робить охоче своїми руками. Вона, немов кораблі ті купецькі, здалека спроваджує хліб свій[397].

Існує більше одеж, аніж ти одягаєш на себе, кожний вчитель про це знає, і їжа — це не лише тільки те, що ти кладеш собі до рота. Міз Мімі одягала й годувала багатьох. Включно зі мною. Я сидів там, на лавці, котру купив на блошиному ринку у Форт-Ворті, з похиленою головою, сховавши лице в долонях. Я думав про неї, і було мені дуже печально, але очі мої залишались сухими.

Я ніколи не був тим, кого називають плаксієм.

8

Сейді моментально погодилася допомогти мені готовувати меморіальні збори. Ми працювали над цим два останніх тижні того спекотного серпня, їздили містом, складаючи список тих, хто виступить. Я рекрутував Майка Косло, щоб прочитав 31-й розділ з Приповістей про чеснотну жінку, а Ел Стівенс зголосився розповісти історію

— якої я ніколи не чув від самої Мімі — про те, як вона придумала назву для гамбургера, що став його *specialité de la maison*[398] — «Вилоріг». Також ми зібрали понад дві сотні світлин. Мені найбільше подобалась та, де Мімі з Діком

огиналися в твісті на шкільних танцях. Явно було видно, що вона отримує задоволення; він же скидався на чоловіка зі значного розміру дрючком, вstromленим йому в дупу. Фотографії ми сортували в шкільній бібліотеці, де на головному столі тепер стояла табличка з написом МІС ДАНГІЛ, замість МІЗ МІМІ.

Впродовж того часу ми з Сейді не цілувалися, не бралися за руки, ні разу навіть не подивилися одне одному в очі довше за побіжний погляд. Вона не розповідала про свій збанкрутілій шлюб, ані про причини переїзду з Джорджії до Техасу. Я не згадував про свій роман, не розповідав їй про своє здебільшого вигадане минуле. Ми говорили про книжки. Ми говорили про Кеннеді, чию зарубіжну політику вона вважала шовіністичною. Ми обговорювали рух за громадянські права, який тоді тільки народжувався. Я розповів їй про кладку через ручай наприкінці стежки біля автозаправки «Гамбл Ойл» у Північній Кароліні. Вона сказала, що бачила подібного роду туалетні заклади для кольорових людей у Джорджії, але вважала, що дні їхні вже добігають кінця. Вона гадала, що інтеграція школ неуникна, проте не раніше середини сімдесятих. Я сказав їй, що, на мою думку, завдяки зусиллям нового президента і його молодшого брата, генерального прокурора, це відбудеться раніше.

Вона фіркнула:

—Ваша повага до цього повсякчас вишкіреного ірландця значно більша за мою. Скажіть мені, він бодай хоч колись підстригається?

Ми не стали коханцями, але стали друзями. Іноді вона перечіплювалася через щось (у тому числі через власні ступні, величенькі ж бо мала), і в двох випадках я допомагав їй відновити рівновагу, але таких пам'ятних уловлювань, як було те, перше, більше не траплялося. Іноді вона заявляла, що мусить зараз же викурити сигарету, і я супроводжував її на майданчик, де курили учні, поза майстернею для занять з металообробки.

—Жаль, що скоро не зможу приходити сюди в старих джинсах, розсідатися отак на лаві, — сказала вона одного дня. До настання навчального року тоді залишалося вже менше тижня. — А в учительській така духотінь.

—Колись все це зміниться. На шкільній території палити буде заборонено. І вчителям, і учням.

Вона усміхнулася. Гарна була та усмішка, бо губи вона мала повні, розкішні. І джинси, мушу сказати, на ній сиділи гарно. В неї були довгі, довгі ноги. Не кажучи вже про порядно звабний задок.

—Суспільство без сигарет. Негритянські діти пліч-о-пліч, у цілковитій гармонії навчаються з білими дітьми. не дивно, що ви пишете роман, уява у вас дай Боже. А ще що ви бачите у вашій кришталевій кулі, Джордже? Ракети на Місяць?

—Авжеж, але це займе трохи більше часу, ніж інтеграція. Хто вам сказав, що я пишу роман?

—Міз Мімі, — відповіла вона й кинула недопалок в урну з піском, яких там стояло з півдесятка. — Сказала, що хороший. А оскільки зайдлося про міз Мімі, гадаю, нам треба повернутися до роботи. Здається, з фотографіями ми вже майже закінчили, а ви як гадаєте?

— Так.

— А ви певні, що крутити ту мелодію з «Вест-Сайдської історії»[399] під час слайд-шоу — це не провінціальщина?

Я був певен, що «Десь там» відгонить більшою провінційністю, аніж разом узяті Небраска з Айовою, проте Елен Докерти запевняла, що це була улюблена пісня Мімі.

Я сказав про це Сейді, й вона недовірливо розсміялася:

— Не так вже добре я встигла її взнати, але мені це здається зовсім несхожим на Мімі. Ймовірно, це улюблена пісня самої Еллі.

— Тепер, коли ви сказали, мені теж так почало здаватися. Слухайте, Сейді, хочете піти разом зі мною на футбольний матч у п'ятницю? Заодно показатися всім дітям ще до того, як у понеділок розпочнуться заняття?

— Я б залюбки, — тут вона зробила паузу, з якоюсь непевністю в очах. — Якщо ви не маєте, ну, знаєте, ніяких отих міркувань. Я поки що не готова з кимсь зустрічатися.

І, мабуть, ще довший час не буду готова.

— Я теж. — Вона, либонь, подумала про свого колишнього, але я подумав про Лі Освальда. Він невдовзі знову отримає американський паспорт. Тоді йому залишиться тільки одна проблема — виманити в Советів виїзну візу для своєї дружини. — Але іноді й друзі разом ходять на стадіон.

— Правильно, ходять. І мені подобається поряд з вами, Джордже.

— Бо я вищий.

Вона жартома вдарила мене по руці — так, ніби старша сестра ляслула.

— Правильно, паар’нере. Ви того гатунку чоловік, на котрого я можу дивитися знизу вгору.

9

На матчі практично геть усі дивилися на нас, і то з легким благоговінням — немов ми були представниками якоїсь трохи іншої людської раси. Мені це було приємно, нарешті Сейді не змушена була щулитися, щоби вписатися в загал. На ній був светр «Лев’ячий Прайд» і улюблені вицвілі сині джинси. Із зав’язаним ззаду у хвіст білявим волоссям вона сама була як старшокласниця. Висока така, можливо, центральна нападниця дівочої баскетбольної команди.

Ми сиділи в учительському ряду, волаючи, коли Джим Ла-Дью півдесятком коротких пасів обдурив захист арнетських[400] «Ведмедів», а тоді з шістдесяти ярдів провів бомбовий кидок, який підхопив на ноги весь натовп. Рахунок першого тайму: Денголм 31, Арнет 6. Коли гравці побігли з поля, а туди натомість, киваючи трубами і тромбонами, вийшов Денголмський духовий оркестр, я запитав у Сейді, чи не хоче вона хотдога і кока-коли.

— Авжеж, хочу, але зараз там черга буде завдовжки аж до парковки. Дочекаємося тайм-ауту в третій четверті чи ще чогось. Мусимо ричати, як ті леви, виконувати Джим-рік.

— Мені здається, ви й самі з цим добре впораєтесь.

Вона посміхнулась, стискаючи мою руку:

— Ні, мені потрібна ваша допомога. Я ж тут новенька, пам’ятаєте?

Від її доторку в мені перебіг тихенький теплий дрож, що не асоціювався з суто дружніми чуттями. А чом би й ні? Щоки її палали, очі іскрилися; під ліхтарями й зеленаво-блакитним небом гуснучих техаських сутінків вона виглядала набагато більш, аніж просто гарненькою. Все могло прогресувати між нами швидше, аніж воно насправді йшло, якби не той інцидент, що стався в перерві.

Оркестр маршував, як зазвичай марширують шкільні оркестри, ступаючи в ногу, граючи трохи врозбрід, видуваючи попурі, мотиви якого важко було ідентифікувати. Коли оркестр завершив виступ, на п'ятдесятіярдову лінію висипали чирлідерки, кинули під ноги свої помпони і вперлися руками собі в боки: «Ану, подайте сюди Л!»

Ми видали попрошене, а далі пішли вимоги на літери Е, В, И.

—А цілком?

—Л-Е-В-И! — заволали на трибунах усі місцеві, ляскаючи в долоні.

—Хто виграє?

—Л-Е-В-И! — після рахунку в першій половині гри щодо цього майже не було сумнівів.

—Ми хочемо почути ваш рик!

Ми заричали на традиційний манер, спершу обертаючись наліво, а потім направо. Сейді вся віддавалась забаві, приклавши долоні до рота, хвостик на потилиці метлявся з одного її плеча на інше.

А слідом настала черга Джим-рику. У три попередніх роки — авжеж, наш містер Ла-Дью навіть в юніорах починав уже квотербеком — цей церемоніал був доволі простим. Чирлідерки кричали щось на кшталт «Покажіть лев'ячий рев! Хто в команді чільний лев!» І все місто скандувало: «ДЖИМ! ДЖИМ! ДЖИМ!» Після цього чирлідерки робили ще кілька кульбітів і бігли з поля, поступаючись місцем оркестру й клубу підтримки іншої команди. Але цього року, либонь, на честь прощального сезону Джима, речівка змінилася.

На кожний виклик натовпу «ДЖИМ» чирлідерки відповідали першим складом його прізвища, тягнучи його, немов нав'язливу музичну ноту. Трюк був новий, проте нескладний, і натовп навчився його скоренько. Сейді кричала незгірш за найкращих тутешніх скандувальників, але лише допоки не помітила, що я мовчу. Я стояв з роззявленим ротом.

—Джордже, з вам все гаразд?

Я не спромігся на відповідь. Фактично я майже не почув запитання. Бо подумки перенісся назад, у Лізbon-Фолз. Я щойно вийшов з королячої нори. Щойно пройшов

повз стіну сушарні і прослизнув під ланцюгом. Я був готовий до зустрічі з містером Жовта Картка, але не до того, що він нападе на мене. Що й відбулося. От лише він тоді вже не був більше містером Жовта Картка; тепер він був містером Помаранчева Картка. ««Ти не мусиш тут бути, — сказав він. — Хто ти? Що ти тут робиш?»» А коли я намагався спитати його, чи не звертався він до АА зі своїми алкогольними проблемами, він сказав.

—Джордже? — тепер в її голосі вже звучала разом із занепокоєнням також турботливість. — Що таке? Що не так?

Фанати були цілком захоплені грою у виклик-відповідь. Чирлідерки гукали «ДЖИМ», а трибуни їм відповідали «ЛА».

««Пішов ти на хер, Джимла!» — ось що гаркнув мені той Жовта Картка, котрий на тоді вже став Помаранчевою Карткою (але поки що не загиблим від власної руки містером Чорна Картка), і саме це я чув зараз, частинами цього слова, немов подушкою перекидалися між собою чирлідерки з поля й дві з половиною тисячі фанатів з трибун.

«ДЖИМЛА, ДЖИМЛА, ДЖИМЛА!»

Сейді вхопила мене за руку й струснула.

— Скажіть щось, містере! Говоріть до мене, бо мені лячно!

Я обернувся до неї, вимучивши з себе посмішку. Це далося нелегко, повірте.

— Просто нестача цукру в організмі, я гадаю. Піду-таки, дістану чогось попити.

— Ви не збираєтесь зомліти, ні? Я можу провести вас до амбулаторії, якщо.

— Зі мною все гаразд, — запевнив я, а тоді, не думаючи сам, що роблю, поцілував її в кінчик носа. Якийсь хлопець вигукнув: «Молодчага, містер Е!»

Замість розсердитися, вона наморщила носа, наче кролик, а потім усміхнулась:

— Тоді забирайтесь звідси. Поки не зруйнували мені репутацію. І принесіть мені чилі-дог[401]. Щоб багато сиру.

— Авжеж, мем.

Минуле прагне гармонії в собі, це я вже загалом зрозумів. Але про що його пісня? Я не знав, і це непокоїло мене, і то вельми. На бетонній доріжці, що вела до ятки з напоями, речівка звучала так гучно, що мені схотілося затулити собі вуха долонями, лиш би її не чути.

«ДЖИМЛА, ДЖИМЛА, ДЖИМЛА!»

Частина 4 Сейді й генерал

Розділ 14

1

Меморіальні збори відбулися наприкінці першого дня нового навчального року, і якщо можливо оцінити успіх за кількістю мокрих носовичків, то зорганізоване мною разом із Сейді шоу стало сенсаційним блокбастером. Я певен,

що для дітей це був катарсис, і гадаю, воно сподобалося б і самій Мімі. «Саркастичні люди під панциром зазвичай приховують зефір, — якось сказала вона мені. — І я така ж».

Вчителі трималися майже впродовж усього вшанування. Це Майк почав проймати їх своєю спокійною, щиро сердою декламацією 31 розділу Приповістей. А вже коли пішло слайд-шоу під акомпанемент того смальцю з « Вест-сайдської історії», попливли уже й педагоги. Порадував мене, зокрема, тренер Борман. Сльозами, які спливали по його червоних щоках, і потужними схлипами, що з кректанням виринали з його масивних грудей, футбольний гурӯ Денголма нагадував мені того, хто завжди посідає друге місце в списку улюблених усіх дітлахів — каченя Бейбі Х'юї [402].

Цим своїм спостереженням я пошепки поділився з Сейді, разом з котрою ми стояли біля великого екрана, на якому один за одним змінювалися образи Мімі. Сейді також плакала, але змушена була зникнути зі сцени, сковатися за лаштунками, коли сміх почав спершу придушувати її сльози, а потім і зовсім переміг їх. Звідти, з напівтемряви, вона дивилась на мене докірливо. а потім показала мені пальця. Я вирішив, що залужив на це. І зачудувався, чи Мімі й зараз так само вважала б, що ми з Сейді прекрасно поладимо.

А потім подумав, що, мабуть, так.

П'есу на ту осінь я вибрав «Дванадцять сердитих чоловіків», нібито ненароком забувши поінформувати компанію «Семюел Френч»[403] про те, що нашу версію я збираюся перейменувати на «Журі», щоб ввести таким чином у дію кількох дівчат. Кастинг я проведу наприкінці жовтня, а репетиції розпочнуться 13-го листопада, після останньої календарної гри «Левів» у минаючому сезоні. Я поклав око на Вінса Нолза в ролі присяжного № 8 — ухильника, котрого в кіно грав Генрі Фонда, — а Майк Косло щоб зіграв найкращу, на мою думку, роль у цій п'есі: впертого, жорсткого присяжного № 3.

Але заразом я почав концентруватися на важливішому шоу, на тому, порівняно з яким справа Френка Даннінга виглядатиме потішно мізерним водевілем. Назвімо його «Джейк і Лі в Далласі». Якщо все йтиме добре, станеться одноактна трагедія. Коли надійде час, я мушу бути готовим особисто вийти на сцену, а це означає, що починати треба заздалегідь.

2

Шостого жовтня Денголмські «Леви» виграли п'ятий матч на своєму шляху до завершення переможного сезону, який буде присвячено Вінсові Нолзу, хлопцю, котрий грав Джорджа у «Миших і людях» і котрому не випаде шансу зіграти у «Дванадцяти сердитих чоловіках» у постановці режисера Джорджа Емберсона — а втім, детальніше про це дещо згодом. А поки що розпочався триденний вікенд, бо на наступний понеділок припадав День Колумба[404].

До Далласа я поїхав у святковий день. Більшість закладів були відкриті, і першу зупинку я зробив біля одного з ломбардів на Грінвіл-авеню. Чоловічку за прилавком я сказав, що хочу придбати найдешевшу з усіх, які він лише має, обручку. Вийшов я звідти з восьмидоларовим золотим колечком (принаймні воно виглядало золотим) на підмізинному пальці лівої руки. Звідти я поїхав у

середмістя Далласа, до одного закладу на Нижній Головній вулиці, адресу якого я винюшив у місцевих «Жовтих сторінках», називався той заклад «Космічна електроніка Тихого Міча»). Там мене привітав охайній невисокий чоловік в окулярах з роговою оправою й дивовижно футуристичним значком-гудзем на жилеті. НЕ ДОВІРЯЙ НІКОМУ було написано на тім значку.

— Ви Тихий Міч? — запитав я.

— Йоп.

— Ви й справді тихий?

Він усміхнувся:

— Залежить, хто слухає.

— Припустімо, що крім нас ніхто, — сказав я і розповів, що мені потрібно. Виявилося, що я міг би зекономити собі вісім баксів, бо його абсолютно не зацікавила історія про мою нібито зрадливу дружину. Власника «Космічної електроніки» цікавило обладнання, яке я хотів придбати. Ця тема робила його Балакучим Мічем.

— Містере, така апаратура, може, й мається на якійсь іншій планеті, звідки ви певне сюди з'явилися, але в нас такої точно нема.

У пам'яті мені ворухнулася згадка про те, як міз Мімі порівняла мене з прибульцем з фільму ««День, коли земля зупинилася»».

— Не розумію, що ви маєте на увазі.

— Ви потребуєте маленького бездротового підслуховуючого пристрою? Чудово. Он там у мене їх купка лежить, у тій скляній вітрині ліворуч від вас. Вони називаються транзисторними радіоприймачами. Маю і «Моторолу», і «Дженерал Електрик», але найкращі з них уже роблять японці[405]. — Він відкопилив нижню губу, здувши собі з лоба кучерик волосся. — Хіба це не копняк нам у гузно? Ми їх побили п'ятнадцять років тому, розбомбивши два їхні міста на радіоактивний пил, та хіба вони загинули? Ні! Вони ховалися в своїх норах, поки не влігся пил, а потім знову виповзли, озброєні замість кулеметів «Намбу»[406] паяльниками та монтажними платами. До 1985 року вони вже заволодіють світом. Принаймні тією його частиною, де живу я.

— То ви можете мені допомогти?

— Ачи'ищо, насміхаєтесь? Звісно, можу. Тихий Міч Мак-Ічерн завжди радий задовольнити електронні потреби клієнта. Але це коштуватиме деяких грошей.

— Я готовий добре заплатити. Це мені зекономить більші витрати, коли я притягну до суду мою зрадливу курву.

— Угу-угу. Зачекайте тут хвилинку, поки я принесу дещо зі складу. І оберніть ту табличку на дверях на ЗАКРИТО, гараздо? Хочу показати вам дещо таке, що, ймовірно, поки що. ну, можливо, воно й легальне, проте хтозна. Хіба Тихий Міч Мак-Ічерн прокурор?

— Гадаю, ні.

Мій проводир до світу електроніки епохи шістдесятих повернувся з якимсь химерного вигляду приладом в одній руці й маленькою картонною коробочкою в другій. Написи на коробочці були японською. Прилад мав вигляд встановленого на

чорному пластмасовому диску дилдо для крихітних фей. З диска, який мав три дюйми товщини і був приблизно вчетверо ширший діаметром, стирчав жмут дротів. Міч поставив його на прилавок.

— Це «Луна». Штука створена тут, у нашому місті, синку. Якщо бодай хтось здатен побити синів Японії у їхній власній грі, то це саме ми. У сімдесятих у Далласі електроніка прийде на зміну банкінгу. Згадаєте мої слова. — Він перехрестився, штрикнув пальцем у небо й додав: — Боже, благослови Техас.

Я взяв до рук прилад.

— І що ж це за «Луна» така, в якої з гузна цілий кущ завдовжки з фут стирчить?

— Судячи з вашого опису, це найближча річ до тієї, якої ви потребуєте. Маленька, бо зовсім не має ніяких радіоламп, і плюс їй не потрібні батареї. Живиться від звичайної домашньої електромережі.

— Її треба вмикати в розетку?

— Авжеж, а що не так? Ваша дружина з її бойфрендом побачать цю штуку й скажуть: «Як гарно, поки нас не було, хтось оснастив квартиру підслухом, давай-но спершу погарцюємо гарненько, щоб аж луна йшла, а потім уже любесенько поговоримо про всі наші справи».

Гаразд, нехай химерний чудасій цей парубок. Тим не менше, терпіння є великою чеснотою. А я потребую того, що потребую.

— І що в такому разі з цим робити?

Він поплескав по диску:

— Ця штука вмонтовується в основу лампи. Тільки не в торшер, якщо вас не цікавлять записи тупотіння мишій під дошками підлоги, вам це втямки? Вмонтовується у настільну лампу, котра стоятиме достатньо високо, щоб ловити людські балачки. — Він погладив пальцями дроти. — Червоний і жовтий під'єднуються до шнура лампи, шнур лампи вstromляється в розетку. Жучок спить, аж поки хтось не ввімкне лампу. Але щойно її ввімкнули, тут вам і бінго, смакуйте на повну.

— А оця штука, це мікрофон?

— Йоп, до того ж, як на американський виріб, це добрий майк. Осьо, бачите ще оци два дроти? Синій і зелений?

— Угу.

Він відкрив картонну коробочку з надрукованими на ній японськими літерами і витяг звідти котушковий магнітофон. Той був більшим за пачку улюблленого «Вінстона» Сейді, проте не набагато.

— Ці дроти підключаєте сюди. Базовий прилад в лампі, магнітофон кладете в якусь шухлядку, можна під трусики вашої дружини. Або просвердлюєте дірочку в стіні й ховаєте його в шафі.

— Магнітофон також живиться через шнур лампи?

— Природно.

— Можу я отримати пару таких «Лун»?

— Я можу організувати вам хоч би й чотири штуки, якщо бажаєте. Хоча це може забрати з тиждень часу.

— Двох вистачить. Скільки?

—Апарати цього штибу недешеві. Пара стане у сто сорок. Дешевше не можу. І тільки готівкою. — Він говорив з жалем, який натякав на те, що ось лишені ми з ним

разом щойно насолоджувалися такими приємними техно-мареннями, а тепер наше спільне сновидіння уже майже скінчилося.

—А скільки мені коштуватиме, якщо ви особисто займетесь монтажем? — Я помітив на ньому тінь тривоги і поспішив її розвіяти. — Я не маю на увазі нелегальне вторгнення до будинку, ні, нічого й зблизька такого. Просто встановити жучки в пару ламп і підключити магнітофони — можете ви це зробити?

—Звичайно, я можу, містер.

—Скажімо, містер Доу. Джон Доу[407].

Очі його спалахнули, як, можу собі уявити, вони були спалахнули в Е. Говарда Ганта, тільки-но той уздрів ті перспективи, що крилися в готелі «Вотергейт»[408].

—Гарне ім'я.

—Дякую. І бажано було б мати пару варіантів шнурів. Короткий, якщо мені вдастся сховати магнітофон поблизу, та довший, якщо мені доведеться ховати його в шафі або по інший бік стіни.

—Це я можу, але не варто робити їх довшими за десять футів, бо звук тоді буде зовсім брудний. Ну й, чим довший шнур, тим більше шансів, що хтось його помітить.

Навіть викладач англійської спроможний був це зрозуміти.

—Скільки за всю оборудку?

—Ммм. сто вісімдесят?

Він явно готовий був торгуватися, але я не мав на це ані часу, ані бажання. Тому, виклавши на прилавок п'ять двадцяток, я сказав:

—Решту ви отримаєте, коли я забиратиму апаратуру. Але спершу ми її перевіримо, аби впевнитися, що все працює, згодні?

—Йо, чудово.

—А, ось що ще. Дістаньте вживані лампи. Щоб такі були, ветхі.

—Ветхі?

—Такі, ніби їх надибали десь на надвірному розпродажі або на блошиному ринку по четвертаку за штуку. — Коли маєш в себе за плечима кілька спектаклів (рахуючи з тими, що я колись ставив у ЛСШ, «Про мишей і людей» був у мене п'ятим), ти бодай хоч трішечки, але вже розумієшся на декораціях. Найменше мені хотілося, щоб з якоїсь напівумебльованої квартири хтось поцупив лампу, начинену підслушом.

На коротку мить він зачудовано завмер, а потім його обличчя розквітло співучасницькою посмішкою:

—Второпав. Реалізм.

—Так в плані, казала пані. — Я вже було вирушив до дверей, але раптом повернувся назад, сперся долонями на вітрину з транзисторними радіоприймачами і зазирнув йому в очі. Не можу присягтися, ніби він в мені

упізнав людину, котра вбила Френка Даннінга, але також не можу сказати напевно, що він її не впізнав. — Ви ж не збираєтесь про це базікати, чи не так?

—Ні! Звісно ж, ні! — він ніби зіпер зашморгнув собі на губах порухом пари пальців.

—Оце й файно, — мовив я. — Коли?

—Дайте мені кілька днів.

—Я повернуся наступного понеділка. О котрій ви закриваєтесь?

—О п'ятій.

Я прикинув відстань від Джоді до Далласа і сказав:

—Ще двадцятька згори, якщо зачекаєте до сьомої. Це найраніше, коли я зможу встигнути. Вам годиться?

—Йо.

—Добре. Щоб усе було готове.

—Буде. Щось іще?

—Йо. Якого біса вас звату Тихим Мічем?

Я гадав, що він відповість «бо я вмію тримати мовчанку про чужі таємниці», але почув інше.

—Коли я був ще зовсім малий, я вважав, що та Різдвяна пісня про мене. Отак воно до мене й пристало.

Я не перепитував, але сенс його пояснення дійшов мені вже на півдорозі до машини, і я зареготовав.

Тихий Міч, Святий Міч.

Іноді світ, в якому ми живемо, справді буває місциною, де трапляються дивні дива.

3

Повернувшись до Сполучених Штатів, Лі з Мариною жили в багатьох дешевих орендованих квартирах, включно з тією в Новому Орлеані, яку я вже встиг відвідати, але, засновуючись на нотатках Ела, я гадав, що мені варто сконцентруватися лише на двох з них. Одна містилася під номером 214 на Західній Нілі-стрит у Далласі. Друга була у Форт-Ворті, і саме туди я вирушив після моого візиту до Тихого Міча.

Я мав мапу міста, але все одно довелося тричі питатися про дорогу в людей. Останньою була літня чорна жінка, продавчиня в крамничці «Мама & Тато»[409], котра й показала мені правильний напрямок. Побачивши врешті те, що шукав, я не здивувався, що це місце було так важко знайти. Це задуп'я Мерседес-стрит було немощеною, вбитою до бетонної твердості дорогою, вздовж якої тягнулися облуплені будинки, хіба що лише трішки кращі за халупи фермерських наймитів. Вулиця вливалася до великої, загалом майже порожньої автостоянки, де крізь потрісканий асфальт проросли бур'яни. Поза цим паркінгом стирчала задня стіна складської будівлі. На її шлакобlocній поверхні великими, футів з десять заввишки, білими літерами було написано: ВЛАСНІСТЬ МОНТГОМЕРІ ВОРД[410]. ПОРУШНИКИ ПЕРЕСЛІДУВАТИМУТЬСЯ та ПД КОНТРОЛЕМ ПОЛІЦІЇ.

З напрямку Одеса-Мідленд[411] тягнуло запахом крекінгового бензину, а десь зовсім зблизька в повітрі тхнуло неочищеними стічними водами. Крізь прочинені вікна лилися звуки рок-н-ролу. Я встиг почути «Довеллз», Джонні Бернета, Чабі Чекера[412], і це лише впродовж перших сорока ярдів, чи близько того. Жінки розвішували прання на іржавих вертушках. Геть усі в робочих халатах, придбаних, либо, у «Зейрі» або в «Мамот-марті»[413], і майже всі на вигляд вагітні. На потрісканій глиняній стежці брудний маленький хлопчик разом з не менш брудною дівчинкою стояли й дивилися на мою машину. Вони трималися за руки й були надто схожими, щоби не впізнати у них близнюків. Голий, якщо не рахувати єдиної шкарпетки, хлопчик тримав у вільній руці іграшковий пістонний пістолет. У дівчинки з-під майки «Клуб Мікі Мауса» звисав підгузок. Вона стискала пальцями пластикову ляльку, так само брудну, як і її хазяйка. Двоє голих по пояс чоловіків, залишаючись кожен на своєму подвір'ї, перекидалися футбольним м'ячем, в обох в куточку губ звисало по цигарці. Поза ними півень і дві заброхані курки рилися в пиллюці біля кістлявого пса, який чи то спав, чи то просто лежав собі мертвий.

Я зупинився перед будинком № 2703, до якого Лі привезе дружину й дочку, коли вже не зможе витримувати задушливо-вбивчої материнської любові Маргарити Освальд. Дві бетонні колії вели до лисого шматка закапаної мастилом землі, де, аби це було в кращому районі міста, мусив би стояти гараж. На занехаяній, порослій мишіем ділянці, що мала правити за моріжок, валялися покинуті дешеві пластмасові іграшки. Там же дівчинка в заношених рожевих шортах без упину била в дерев'яну обшивку будинку європейським футбольним м'ячем. За кожним ударом м'яча в стіну вона вигукувала: «Чамба!»

Жінка у великих синіх бігуді на голові й сигаретою в пащі виткнула голову з вікна й закричала:

— Бий-бий, Розетто, а я от вийду та й наб'ю тобі сраку! — і тут вона помітила мене.

— Шо вам тре'а? Якшо це якийсь рахунок, нічим не мо' допомогти. Усім таким займається мій чоловік. Сьо'оні він отримав роботу.

— Не йдеться про жодний рахунок, — відповів я. Розетта з ненависною міною вдарила м'ячем у мій бік, але обличчя її скривилося у вимушенні посмішці, коли я прийняв м'яч боком ступні й акуратно відбив їй назад. — Я хотів би на секундочку перемовитися з вами.

— Вам тре'а зачекати тоді. Я ще не в пораа'ку.

Голова її зникла. Я чекав. Цього разу від удара Розетти м'яч полетів по високій, широкій дузі («Чамба!»), але раніше, ніж він вдарився у стіну буднику, я спромігся прийняти його на долоню.

— Не моо'на лапати руками, ти, старий, паскудний курвалю, — гукнула вона.

— Це пенальті.

— Розетто, а що я тобі казала про той твій чортів рот? — з'явилася на ганку матінка вже з прикритими напівпрозорим жовтим шарфом бігуді. Тепер вони скидалися на кокони комах якогось такого роду, що, вилупившись, напевне виявляться отруйними.

—Старий, паскудний, йобаний курваль! — заверещала Розетта й дременула геть вздовж Мерседес-стрит у напрямку «Мавпячого Ворда», копаючи поперед себе м'яч і маніакально рेगочучи.

—Чо'о вам пот'ї'но? — матінці було від двадцяти двох до п'ятдесяти. В роті її не вистачало кількох зубів, а під оком відцвітав синець.

—Хочу поставити вам кілька запитань, — сказав я.

—Шо вам за спраави до моїх спраав?

Я витяг гаманець і показав їй п'ятидоларову банкноту:

—Не питайтесь в мене нічого, і я вам не брехатиму.

—А ви не зві'сіля будете. Говірка ніби як у янкі.

—Ви бажаєте отримати ці гроші, місіз?

—Залежить, що питатимете. Я не збираюся вам казати розмір свого ліфуна.

—Для початку я хотів би дізнатися, скільки ви тут уже живете?

—В цім домі? Шість тижнів, гадаю я. Гаррі думав, що зможе на шось згодитися на «Мавпячім Ворді», але вони зара' не наймають. Тоді він звернувсь до «Трудових ресурсів»[414]. Знаєте, що воно за таке?

—Поденна робота?

—Йо, та ще й робить він зара' зі зграєю нігерів, — тільки в неї це прозвучало: «нігейв». — За якихось дев'ять доларів на день робити зі зграєю клятих нігейв шляховиком. Каже, це ніби знов опинитися у Західнотехаській виправній.

—Яку ви платите оренду?

—П'я'сят на місяць.

—Мебльована?

—Напів. Ну, мо'на так сказати. Є сране ліжко та срана газова пічка, яка нас майже напевне уб'є. Всере'ину я вас не прошу, то не зобижайтесь. Я ж вас не знаю з часів клятого Адама.

—Квартира здавалася з лампами і всяким таким?

—Та ви сказилися, містере.

—А все ж таки, як?

—Йо, пара є. Одна робить, інша ні. Я би тут нізащо збіса не за'ишилася, аби на то моя змога. Він говорить, як то йому геть не хочеться знов жити з моєю ма в Мозеллі [415], але «супружна цицька казала кицька». Я тут не зостануся. Ви чуєте сморід?

—Так, мем.

—А то ж ніщо інше, як тільки лайнго, синочку-джиме. І не котячі гівна, не собачачі гівна, а саме людські гівна. Робити з нігелями то одна річ, але жити, як вони? Ані-сер. Вам досить?

Ні, мені не було досить, хоча хотілося, аби було навпаки. Мені неприємна була вона і неприємний був я сам за те, що маю нахабство її ганити. Вона ув'язнена в своєму часі, в своєму виборі, в обставинах цієї вулиці. Але я не міг відірвати очей від її бігуді під жовтим шарфом. Жирні сині комахи, що чекають на своє вилуплення.

—Ніхто тут надовго не залишається, я гадаю?

—О, на 'седес-стрит? — вона махнула сигаретою в бік збитого путівця, що вів до автостоянки й величезного складу, заповненого гарними речами, котрих вона ніколи не матиме. Махнула на тісно поставлені халупи зі шлакоблоочними покришеними сходинками ганків і розбитими, затуленими шматками картону вікнами. На обсмоктаних дітей. На старі, поїдені іржею «Форди», «Гадсони» та «Студебекери- жайворонки»[416]. На безжальне техаське небо. А тоді видала скрипучий сміх, сповнений здивування і відчаю.

—Містере, це просто автобусна зупинка на дорозі в нікуди. Ми із Задьорою Су[417] відпливаємо до Мозелла. Якщо Гаррі не захоче з нами, попливемо й без нього.

Із задньої кишені я витяг мапу, відірвав від неї смужку і надряпав на ній номер свого телефону в Джоді. Потім додав ще одну п'ятидоларову банкноту. Простягнув гроші їй. Вона на них подивилася, але не взяла.

—Нашо мені ваш номер телефону? Ніякого телефону в мене к чорту нема. Тим більше це номер не міської мережі ДФВ. Це ж збіса тре дзвонити далеко.

—Зателефонуйте мені, коли зберетесь виїжджати звідси. Це все, чого я прошу. Подзвоніте мені й скажете: «Містере, це мама Розетти, ми переїжджаємо». От і все.

Я бачив, як вона зважує. Це не забрало багато часу. Десять доларів були більшою сумою, ніж її чоловік отримував за цілий день роботи під пекучим техаським сонцем. Бо «Трудові ресурси» нічого не бажали знати про півтори ставки за роботу в святкові дні. І він про ці десять доларів нічого не знатиме.

—Дайте мені ще сімсятп'ять центів, — промовила вона, — на міжміський дзвінок.

—Ось, беріть бак. Розгуляйтесь трохи. І не забудьте.

—Не забуду.

—Авжеж, не варто. Бо якщо забудете, може так трапитися, що я розшукаю вашого чоловіка й перекажу йому. Це важлива справа, місіз. Для мене важлива. Як вас, до речі, звуть?

—Айві Темплтон.

Я так і застиг там, серед пилу й бур'яну, серед смороду лайна, напівперевареної нафти та пишного пердючого аромату природного газу.

—Містере? Шо з вами? У вас такий забавний вигляд став раптом.

—Нічого, — відповів я. І може, й дійсно в цьому нема нічого. Темплтон й зблизька не вже рідкісне прізвище. Авжеж, людина здатна переконати себе в будь-чому, якщо добре постарається. Я сам ходячий, говорючий тому доказ.

—А вас як звати?

—Мене звати Розірвати, — відповів я. — А прізвище Лопнути.

На цей жарт рівня початкової школи її обличчя врешті розплівлося в усмішці.

—Зателефонуйте мені, місіз.

—Йо, окей. Ви вже їдете. Як побачите на зворотній дорозі ту мою малу чортову курву, то, мо', зробите мені ласку.

Повернувшись до Джоді, я побачив у себе на дверях приколоту кнопкою записку:

Джордже...

Чи не зателефонуєте мені? Потрібна допомога.

Сейді (котра знов у халепі!!)

Що це могло означати? Я увійшов до будинку, зателефонував і дізнався.

4

Зламала собі стегно мати тренера Бормана, котра жила в санаторії для літніх людей в Ебліні[418], а наступної суботи в ДКСШ запланована танцювальна Вечірка Сейді Гокінс[419].

— Тренер умовив мене чергувати з ним на танцях! Сказав, я цитую: «Як ви можете опиратися, коли це свято практично має ваше ім'я?» Лишень на минулому тижні це було. І я погодилася, мов та дурочка. А тепер він їде до Ебліна, а я з чим залишаюся? Як мені самій наглядати за двома сотнями статево стурбованих шістнадцятирічних дітей, котрі вихилятимуться у твісті й філлі[420]? Не уявляю! А якщо хтось із хлопців принесе з собою пиво?

Я подумав, що дивно було б, аби хтось його не приніс, але вирішив, що краще цього не казати.

— А якщо бійка раптом трапиться на автостоянці? Еллі Докерті казала, що одного разу в минулому році на танці вдерлася зграя хлопців з Гендерсона і в результаті двоє їхніх і двоє наших потрапили до шпиталю! Джордже, ви можете мені допомогти? Будь ласка!

— Чи не запросила мене щойно Сейді Дангіл на Вечірку Сейді Гокінс? — промовив я, посміхаючись. Думка про те, щоб піти з нею на танці, аж ніяк не могла змусити мене спохмурніти.

— Не насміхайтесь! Це не жарти!

— Сейді, я залюбки з вами туди піду. Ви подаруєте мені букетик, щоб я зміг приколоти його до корсажа?

— Я подарую вам пляшку шампанського, коли на те пішлося. — Вона поміркувала.

— Проте ні, не з моєю зарплатнею. А от на пляшку «Холодної качки»[421] вистачить.

— Початок о сьомій тридцять? — Насправді я знав. Оголошення висіли по всій школі.

— Так.

— І це ж будуть танці тільки під платівки? Ніякого бенду? Вже добре.

— Чому?

— Музиканти живих гуртів вміють створювати проблеми. Якось я чергував на шкільній вечірці, де барабанщик продавав домашнє пиво в перервах. Досвід доволі <<приємний».

— Там були бійки? — в голосі її почувся страх. А також заінтригованість.

— Аж ніяк, але наригалися досхочу, всі кому було не ліньки. Пиво виявилося п'янюче.

— Це у Флориді було?

То було у Лізbon-Фолзі, у 2009, тому я відповів їй — так, у Флориді. А також знову підтвердив, що радо почергую разом з нею на гоцалках.

—Дуже вам вдячна, Джордже.
—З усім моїм задоволенням, мем.
І це було істинною правдою.

5

Організацію Вечірки Сейді Гокінс займався Пеп-клуб, і попрацювали вони суперово: зі сволоків над залом висіло безліч стрічок (сріблястих і золотих, звісно), повно було замішаного на імбирному елі пуншу, хрусткого лимонного печива та тортиків «Червоний оксамит»[422], постачених «Майбутніми домогосподарками Америки»[423]. Наш факультет мистецтв — маленький, проте беручкий — створив картонну фреску, на якій було зображене безсмертну міс Гокінс, котра ганяється за годящими холостяками Собачої Тічки[424]. Більшу частину цієї роботи виконали Метті Шо та подружка Майка, Боббі Джилл, і обидві дівчини заслужено пишались результатом. Я загадався, чи так само пишалися б вони, якби це відбувалося років на сім-вісім пізніше, коли дівчата з першої хвилі боротьби за розкріпачення жіноцтва почали палити свої ліфчики на демонстраціях за повні репродуктивні права. Не кажучи вже про написи на їхніх майках, типу: Я НЕ ВЛАСНІСТЬ та ЧОЛОВІК ПОТРІБЕН ЖІНЦІ, ЯК РИБІ ВЕЛОСИПЕД.

Діджеєм і майстром церемонії на вечірці виступав Доналд Белінгем, десятикласник. Він прибув з абсолютно неймовірною колекцією грамплатівок, яка займала не одну, а цілих дві валізи «Самсоніт»[425]. З мого дозволу (Сейді просто стояла й спантеличено дивилася) він підключив два програвачі «Вебкор»[426] і передпідсилювач свого тата до шкільної звукової системи. Спортзал був достатньо великим, щоб забезпечувати природну реверберацію, і після пари фонових завивань Доналд добився приголомшливо потужного саунду. Хоча й народжений у Джоді, Доналд був постійним мешканцем Роквіла в штаті Деді Кул[427]. Носив окуляри з товстими скельцями в рожевій оправі, слакси з високим поясом та двоколірні туфлі такого гротескно-консервативного фасону, що сказитися можна, я вам це кажу.

Вибухові розсипи прищів на його обличчі вінчала бріолінова зачіска «качача гузочка», як у Бобі Риделла[428]. Скидалося на те, що перший поцілунок від справжньої, живої дівчини він отримає десь у сорокадвохрічному віці, але з мікрофоном він управляється швидко й весело, а його колекція дисків (яку він називав «скиртою пластмаси» або «саунд-мавзолеєм Донні Б.») була, як уже зазначалося, неймовірно багатою.

—Вгатимо по стартеру, розпочнемо вечірку з подиху минувшини, з рок-н-ролового релікта з кладо-драйвовища крутезності, із золотого стандарту, з пластву, що багато значить, ворушіть ногами під скажені гами «Денні... і його ДЖУНЬЙОРІВ»!

Зал вибухнув звуками «Навскач»[429]. Танці розпочалися, як і більшість їх починалися в ранніх шістдесятіх, з того, що дівчата засмикалися з дівчатами. В повітря злітали ступні в пласких черевичках. Вихрилися нижні спіднички. Поступово на танцплацу почали формуватися пари «парубок-дівчина»...

принаймні у швидких танцях, під свіжіші пісні, на кшталт «Рушай в дорогу, Джеку» та «Чверть до третьої» [430].

Мало хто з цих дітей мав би шанси перемогти в «Танцях з зірками», але вони були юні, сповнені широго ентузіазму й веселилися на всі заставки. І мені було радісно на них дивитися. Пізніше, якщо цей Донні Б. не приглушить трішечки світло, я зроблю це сам. Сейді спочатку трішки нерувала, готова до неприємностей, але ці діти прийшли сюди просто щоб розважатися. Ніякі чужинські орди з Гендерсона чи з якоїсь іншої школи сюди не рвались. Вона зрозуміла це і почала потроху розслаблятися.

Через хвилин сорок безперервної музики (і після чотирьох тортиків «Червоний оксамит») я нахилився до Сейді й сказав:

—Вартовому Емберсону час зробити перший обхід території та подивитися, чи не займається хтось чимсь неприйнятним на ввіреному нам об'єкті.

—Хочете, я піду з вами?

—Я хочу, щоб ви назирали за вазою з пуншем. Якщо хтось з юнаків наблизиться до неї з будь-якою пляшкою, бодай хоч сиропу від кашлю, я хочу, щоб ви пригрозили йому електричним стільцем або кастрацією, чим завгодно, що вважаєте ефективнішим.

Вона відкинулася спиною на стіну й реготала, аж поки слізози не почали зблискувати у неї в кутиках очей.

—Забирайтесь звідси, Джордже, ви жахливий!

Я пішов. Радий, що змусив її засміятися, проте навіть за три роки важко було звикнути до того, що сексуально забарвлени жарти діють з набагато потужнішою ефективністю в Країні Було.

У східному крилі спортзалу, в одному з найтемніших його куточків я натрапив на заклопотану парочку — він досліджував цікавості під її джемпером, тоді як вона, схоже було, намагалася нанівець відсмоктати йому губи. Щойно я поплескав юного дослідника по плечі, як вони враз відсахнулась одне від одного.

—Побережи її бюстгалтер до кущів після вечірки, — промовив я. — А наразі повертайтесь до залу. Йдіть повільно. Заспокойтесь. Випийте пуншу.

Вони пішли: вона, застібаючи на собі джемпер, він трохи розкарякою, тією, добре відомою чоловікам підлітковою хodoю, знаною як «піднесення посинілих яєць».

З-поза металообробної майстерні підморгували пара дюжин світляків. Я помахав рукою, і пара дітей на курильному майданчику помахали мені навзаєм. Я вистромив голову з-за східного рогу деревообробної майстерні й побачив дещо таке, що мені не сподобалось. Там тісною купкою стояли Майк Косло, Джим Ладью і Вінс Нолз, передаючи щось одному з рук в руки. Раніш, аніж вони встигли мене побачити, я вихопив у них ту річ і закинув за сітчастий паркан.

У Джима на обличчі промайнув миттєвий переляк, але тут же він нагородив мене своєю лінивою усмішкою футбольного героя: «І вам привіт, містере Е.».

—Не старайся, Джиме. Я не дівчинка, яку ти намагаєшся причарувати аж до без трусів, а тим паче я не твій тренер.

Він видався шокованим і трохи наляканим, але я не побачив на його обличчі виразу незаслужено ображеної зірки. Подумалося, аби це відбувалося в якісь зі шкіл у Далласі, все могло бути інакше. Він відступив на крок. Майк залишився на місці, хоча й ніяково дивився собі під ноги. Ні, то виглядало чимсь більшим за ніяковість. То був відвертий сором.

—Пляшка на танцях під грамофонні платівки, — промовив я. — Не те, щоб я очкував від вас абсолютної покірності всім правилам, але чому ви такі тупі, коли доходить до їх порушення? Джимі, якщо тебе зловлять за пиятикою, ти вмент вилетиш з команди, що тоді станеться з твоєю стипендією в Бамі?

—Може, стану червоним светриком[431], — промурмотів він. — Оце і все, я гадаю.

—Правильно, і марно відсидиш рік. Коли фактично міг би просуватися вперед. Те саме й з тобою, Майку. Крім того, тебе виженуть з театрального клубу. Тобі цього хочеться?

—Ані-сер, — ледь чутним шепотом.

—А тобі, Вінсе?

—Ні-ні, аж ніяк, містере Е. Абсолютно навпаки. А ми все-таки будемо робити першого присяжного? Бо якщо ми.

—У тебе що, не вистачає розуму помовчати, коли тобі вчитель висловлює догану?

—Вибачаюся, містере Е.

—Хлопці, я не попущу вам наступного разу, але зараз для вас щасливий вечір. Зараз ви отримаєте лише добру пораду: Не пройобуйте власного майбутнього. Не робіть цього заради якоїсь пінти «П'ятизіркового»[432] на шкільній вечірці, про яку ви навіть не згадаєте за рік відсьогодні. Вам зрозуміло?

—Йо-сер, — мовив Майк. — Я вибачаюся.

—Я теж, — сказав Вінс. — Абсолютно. — I, вишкірившись, перехрестився. Дехто з них просто такими вроджується. А може, світ потребує таких хитрошитих кадрів для підживлювання себе? Хтозна.

—Джиме?

—Йо-сер, — промовив він. — Прошу, не розказуйте моєму татові.

—Ні, все залишиться між нами, — я окинув їх поглядом. — Хлопчики, ви матимете повно місць, де випити, наступного року, коли вчитиметеся у коледжі. Але не в нашій школі. Ви мене чуєте?

Цього разу вони разом відповіли «йо-сер».

—А тепер повертаєтесь до залу. Випийте пуншу, змийте запах віскі з віддиху.

Вони пішли. Я подарував їм трохи фори, а тоді вирушив слідом, на відстані, з похиленою головою, руки в кишенях, глибоко задумавшись. ««Не в нашій школі»,

— сказав я їм. Нашій.

««Приходьте і вчіть, — сказала Мімі. — Це те, для чого ви створені».

2011 рік ніколи ще не здавався таким далеким, як тоді. Чорт забирай, Джейк Еппінг ніколи не здавався таким далеким. У напівосвітленому залі в самісінькому серці Техасу видував рулади рикливий тенор-сакс. Ласкавий вітерець ніс його

голос крізь ніч. Барабанщик підступним шарканням підрочував: «зривайтесь на рівні».

Гадаю, саме тоді я вирішив, що ніколи не повернуся назад.

6

Рикливий сакс і гучі-кучі[433] барабанщик своєю грою підпирали гурт, що звався «Діаманти». Звучала пісня «Стролл»[434]. Але діти танцювали інший танок. Не зовсім стролл.

Прогулянковий крок — стролл — був першим, який вивчили ми з Кристі, коли ввечері щочетверга почали відвідувати уроки танців. Це парний танок, щось таке на кшталт криголаму, коли пара за парою протанцюють проходом між парубків і дівчат, котрі плескають їм у долоні. Повернувшись до залу, я побачив дещо інше. Тут хлопці й дівчата сходилися одне до одного в обійми, ніби у вальсі, а тоді знову розходилися в протилежні від своїх попередніх позицій боки. Віддаливши́сь, вони погойдувалися на п'ятах, вихитуючи стегнами наперед, рух чарівливий і водночас еротичний.

Стоячи поза столом з найдками, я побачив, як до лінії хлопців приєдналися Майк, Джим і Вінс. З Вінса мало було толку — сказати, що він танцював, як білий хлопець, було б образливим для всіх білих хлопців світу — натомість Джим із Майком рухалися, як і годилося атлетам з тренованими тілами, інакше кажучи — з інтуїтивною грацією. Вельми скоро більшість дівчат з протилежного ряду вже дивилися тільки на них.

— Я вже була почала за вас хвилюватися! — гукнула Сейді, перекрикуючи музику.

— Там все в порядку?

— У повному! — гукнув я їй у відповідь. — Що це за танок?

— Це медісон! На «Бендстенді»[435] його танцюють вже цілий місяць! Хочете, я вас навчу?

— Леді, — промовив я, беручи її за руку, — краще я вас учитиму.

Діти побачили, що ми надходимо, й розсунулися, заплескали в долоні, почулися вигуки: ««Місце містерові Е!»» та ««Покажіть йому, як ви вмієте, міз Дангіл!»» Сейді, сміючись, підтягнула еластичний вінчик, закріплюючи хвіст волосся в себе на потилиці. Розцвічені яскравим кольором щоки зробили її більш ніж просто гарненькою. Вона відхилилася назад на п'ятах, плескаючи в долоні, струшуючи плечима разом з іншими дівчатами, а потім рушила вперед, до моїх рук, дивлячись угору, мені в очі. Я радів, що достатньо високий для того, щоб вона мала таку можливість. Ми обернулися, мов ті заводні фігурки молодої з молодим на весільному пирогу, і розійшлися. Я глибоко вклонився й крутнувся на кінчиках пальців з простягнутими руками, як в Ела Джолсона в пісні «Маммі»[436]. Це додало аплодисментів, а дівчата навіть видали трішки передуючого бітломанії верещання. Я не викаблучувався (ну гаразд, хіба що трішки); мені справді радісно танцювалося. Я вже так давно не танцював.

Пісня скінчилася, рикливий сакс, затихаючи, відходив у ту рок-н-ролову вічність, которую нашему юному діджею подобалося називати кладо-драйвовищем, і ми теж пішли з танцювального плацу.

—Боже, як це було чудово, — сказала вона. Потім взяла мою руку і стиснула.

— Ви чудовий.

Перш ніж я встиг щось відповісти, в колонках загримів голос Доналда:

— На честь наших двох наставників, котрі, як виявилося, уміють посправжньому танцювати — це вперше в історії нашої школи — новий подих минувшини, річ, що випала давно із популярних списків, але не з наших сердець, душ і мізків, пласт, що має значення, просто з колекції дисків мого власного татуся, про котру він поняття не має, що я її сюди сьогодні прихопив, а якщо хтось із вас, стильних котиків і кицьок, йому про це доповість, я таки вляпаюся в халепу. Петрайте тему, всі ви, круті рокери, ось так робили це, коли наші містер Е. та міз Д. іще навчалися у школі!

Всі присутні обернулися, дивлячись на нас і. ну.

Знаєте, як ото буває, коли ви вночі десь надворі і бачите раптом, як краєчок хмари загоряється ясним золотом, і ви розумієте, що за секунду або дві визирне місяць? Ось таке відчуття мене й пойняло тоді, коли я стояв серед легкого колихання серпантинових стрічок у спортивному залі Денголмської консолідований середньої школи. Я знов, що саме заграє зараз діджей, я знов, що ми під це будемо танцювати, і я знов, як саме ми танцюватимемо. А тоді воно почалося.

Фа-ба-да... фа-ба-да-да-дам...

Глен Міллер «У настрої».

Сейді сягнула рукою до потилиці й стягнула еластичний вінчик, звільнивши волосся. Вона так і не переставала сміятися, а тепер почала похитувати стегнами, поки що хіба трішечки. Волосся плавно сковзalo з одного її плеча на інше.

— Ви вмієте свінгувати? — підсилюючи голос, щоби вона почула мене крізь музику. Знаючи вже, що вона вміє. Знаючи, що вона буде.

— Ви маєте на увазі справжній лінді-гоп? — перепитала вона.

— Саме це я маю на увазі.

— Ну.

— Давайте, міз Дангіл, — вигукнула якась дівчина. — Ми хочемо це побачити.

— А парочка її подружок підштовхнули Сейді до мене.

Вона завагалася. Я знову зробив піругу і простягнув до неї руки. Ми вирушили на танцплац, і діти підтримали нас вигуками. Звільнili для нас місце. Я притягнув її до себе, і після коротесенької миті вагання вона крутнулася спершу вліво, потім управо, ширина подолу її сарафана надавала якраз достатньо простору для перехрещення ніг у русі. Це був той варіант лінді, в якому одного осіннього дня 1958 року практикувалися Річі-з-рівчака і Беві-з-греблі. Це були «пекельні вибрики». Звісно, що так. Бо ж минуле прагне і собі гармонії.

Наші руки залишилися зчепленими, я притягнув її до себе, потім дозволив відступити назад. Ми розійшлися. А тоді, немов ті, хто місяцями вправлялися у цих рухах (припустимо, під музику з уповільненої платівки на відлюдній пікніковій галівині), ми нахилилися й брикнулися, спершу наліво, а потім направо. Діти сміялися й захоплено щось вигукували. Ми танцювали посеред полірованого танцплацу, а вони, згуртувавши навколо нас, плескали в долоні.

Ми зійшлися, і вона крутнулася розбурханою балериною під нашими зчепленими руками.

«А тепер ти подаси мені знак потиском — вліво чи вправо».

Легкий потиск, немов відповідь на почуту думку, припав мені в праву долоню, і Сейді пропелером розкрутилася назад, її волосся пурхнуло крилами, що зблиснули у світлі прожекторів спершу червоним, а слідом блакитним кольорами. Я дочув «ах», це перехопило подих у декількох дівчат. Я підхопив її й присів на одній нозі, з перехиленою через мою руку Сейді, дико надіючись, що наступної миті не вивихну собі коліно. Не вивихнув.

Я підхопився. Вона разом зі мною. Відлетіла геть, потім знов повернулася мені до рук. Ми танцювали в сяйві прожекторів[437].

Танці — це життя.

7

Танці закінчилися об одинадцятій, але я привів свій «Санлайнер» під дім Сейді не раніше чверті по півночі. Одна з тих речей, яких вам ніхто розповість про гламурну роботу наглядачів на підліткових танц-вечорницях полягає в тому, що вони мусять, після того як вся музика скінчилася, перевірити, чи все зібрано й прибрано під замок на належне йому місце.

Ні я, ні Сейді не перемовилися майже ані словом, вертаючись звідти. Хоча Доналд і ставив ще кілька спокусливих біг-бендових мелодій і діти підбивали нас знову станцювати свінг, ми відмовлялися. Один раз на якийсь час западає в пам'ять; двічі — вже з неї не витравити. Що, мабуть, було б не вельми зручним у маленькому містечку. Для мене ж цей один раз уже став незабутнім. Я не міг припинити думати про свої відчуття, коли вона опинялась в моїх руках, про її швидкий віддих на моєму обличчі.

Я заглушив двигун і обернувся до неї.

«От зараз вона промовить: „Дякую, що виручили мене“ або „Дякую за приємний вечір“, а там і по всьому».

Але вона не промовила нічого подібного. Вона взагалі нічого не промовила. Просто дивилася на мене. Розсипане по плечах волосся. Два верхніх гудзики оксфордської сорочки, одягненої на ній під сарафаном, розстебнуті. Мерехтять сережки. І раптом ми єднаємося, спершу незgrabне мацання, потім міцні обійми. І поцілунок, а втім, це було щось більше за поцілунок. То було як голодному їжа, як спрагому питво. Я чув запах її парфуму і її чистого поту під парфумом; і смак тютюну в неї на губах і язиці, несильний, але все ще гіркуватий. Її пальці сковзнули крізь моє волосся (мізинчик лоскотнув вухо, пославши мене в миттєвий трепет) і зімкнулися в мене на зашийку. Рухалися, рухалися її великі пальці. Гладили голу шкіру там, де колись, в іншому житті, в мене висіло волосся. Я сковзнув рукою спершу під, а потім навколо повноти її грудей, і вона промурмотіла:

—О, дякую тобі, я боялася, що ось-ось впаду.

—На твою ласку, — промовив я, ніжно її стискаючи.

Ми цілувалися, пестили одне одного, либонь, п'ять хвилин, пестощі ставали дедалі сміливішими, дихання важчало. Запотіло лобове скло мого «Форда». А

потім вона відштовхнула мене і я побачив, що щоки в неї вологі. Ой леле, коли ж це вона почала плакати?

— Джордже, мені дуже жаль, — почала вона. — Я не можу. Мені дуже страшно.

Задерта на стегна сукня відкривала її підв'язки, край комбінації, мереживну піну трусиців. Вона натягнула сукню собі на коліна.

Я здогадувався, що це через її заміжжя, і нехай той шлюб вже розпався, він все одно щось іще важив — це ж середина двадцятого століття, а не початок двадцять першого. А може, через сусідів. Будинки стояли темні, там нібито всі міцно спали, та хто міг це знати напевне, до того ж в маленьких містечках нові проповідники й нові вчителі завжди цікава тема для пересудів. Як виявилося, я помилявся в обох припущеннях, але звідки тоді мені було про це знати.

— Сейді, ти не мусиш робити нічого такого, чого не бажаєш робити. Я **не**.

— Ти не розумієш. Не в тім справа, ніби я не хочу. Не тому мені страшно. Мені страшно тому, що я ніколи цього не робила.

Раніш, аніж я встиг щось промовити, вона вискочила з машини і вже бігла до свого дому, нашукуючи в сумочці ключ. Вона не озирнулася.

8

У себе я опинився за двадцять хвилин перед першою ранку, де тепер вже мені самому довелося долати шлях від гаража до будинку ходою «піднесення посинілих яєць». Я встиг лише клацнути вмикачем у кухні, як почав дзвонити телефон. 1961-й лежав за сорок років до появи технології ідентифікації вхідного дзвінка, але тільки одна людина могла мені телефонувати о такій порі, після такого вечора.

— Джордже? Це я, — тоном врівноваженим, але в голосі чулася захриплість. Вона перед цим плакала. І то сильно, судячи з усього.

— Привіт, Сейді. Ти так і не подарувала мені можливості подякувати тобі за чудовий час. На танцях і після них.

— Мені теж було гарно. Я вже так давно не танцювала. Мені майже лячно казати тобі, з ким я колись навчилася танцювати лінді.

— Ну, — промовив я. — Сам я учився зі своєю колишньою дружиною. Здогадуюсь, що ти теж могла навчатися зі своїм тепер відчуженим чоловіком.

Хоча з моого боку то був зовсім не здогад; так мусило відбуватися. Мене такі збіги більше не дивували, але якщо я скажу вам, ніби звик до цих надприродних дзвоників гармонізації, я збрешу.

— Так, — безбарвним тоном. — З ним. З Джоном Клейтоном з Саваннських Клейтонів. І «відчужений» якраз правильне слово, бо він дуже чужа мені людина.

— Скільки ви прожили в шлюбі?

— Вічність і один день. Якщо тобі хочеться називати мої стосунки з ним шлюбом, називай, — вона розсміялася. Цей її сміх прозвучав як той, що я був почув від Айві Темплтон, сповнений гумору навпіл з відчаем. — В моєму випадку вічність і один день це трохи більше чотирьох років. Після закінчення занять, у червні, я збираюся потай поїхати до Ріно[438]. Знайду собі там роботу на літо,

офіціанткою чи ще кимсь. У них там єдина вимога, щоб строк постійного проживання був не менше шести тижнів. Отже, в кінці липня або на початку серпня я зможу скінчити цей, цей анекдот, до якого я колись була втрутила себе. ніби коняку зі зламаною ногою.

— Я готовий зачекати, — сказав я, і не встигли ці слова вилетіти в мене з рота, як я засумнівався в їхній правдивості. Бо актори вже збиралися за лаштунками і вистава мала ось-ось розпочатися. У червні 1962 року Лі Освальд повернеться до США, спершу

він поживе у Роберта, потім у своєї матері. У серпні він уже мусить жити на Мерседес- стрит у Форт-Ворті і працюватиме неподалік, у «Зварювальній компанії Леслі», збиратиме алюмінієві вікна та якість вхідні двері з врізаними в них монограмами.

— Я не певна, що готова, — промовила вона голосом таким тихим, що я дочув її тільки напруживши слух. — Я виходила заміж ще незайманою у двадцять три, а тепер я двадцятисімирічна солом'яна вдова-незайманка. Задовго фрукт на дереві провисів, як то кажуть там, звідки я родом, тим паче коли люди — моя власна мати, наприклад — упевнені, що ти почала набувати практичного досвіду на тему звідки бджілки-пташки беруться ще чотири роки тому. Я ніколи нікому про це не казала, і якщо ти комусь переповіси, гадаю, я тоді просто вмру.

— Це між нами, Сейді. І завжди буде. Він імпотент?

— Не зовсім так, — вона обірвала себе. Мовчання тривало якусь мить, а коли вона заговорила знову, в голосі її бринів жах. — Джордже, це спарена лінія?

— Ні. За додаткові три п'ятдесят ця іграшка належить безроздрільно лише мені.

— Слава Богу. Але все одно про це не варто говорити по телефону. І звісно ж, не в харчевні Ела, закушуючи «Вилорогом». Ти можеш прийти на вечерю? Ми можемо зробити невеличкий пікнік у мене на задньому дворі? Скажімо, десь близько п'ятої?

— Чудово. Я привезу великий кекс або ще щось.

— Це не те, що б мені хотілося, аби ти привіз.

— А що тоді?

— Я не можу назвати це по телефону, навіть якщо тут не спарена лінія. Те, що ти можеш купити в аптеці. Тільки не в місцевій аптеці, не в Джоді.

— Сейді.

— Нічого не кажи, прошу. Я зараз вішаю слухавку, мушу сполоснути собі лице холодною водою. Воно в мене вже вогнем горить.

У вусі в мене клацнуло. Сейді щезла. Я роздягся і пішов у ліжко, де ще довго лежав без сну, думаючи довгі думки. Про час, про кохання, про смерть.

Розділ 15

1

О десятій ранку тієї неділі я стрибнув у «Санлайнер» і промчав двадцять миль до міста Раунд-Гілл. На головній вулиці там стояла аптека, і вона була відкрита, але на її дверях я помітив наліпку МИ РИЧИМ ЗА ДЕНГОЛМСЬКИХ «ЛЕВІВ» і згадав, що Раунд-Гілл належить до четвертого району нашої консолідований школи. Я поїхав у Кілін[439]. Там літній аптекар, котрий дивовижно, хоча все ж

таки, либонь, випадково, був схожим на містера Кіна з Деррі, мені підморгнув, подаючи коричневий пакетик і решту:

—Не роби ніц протизаконного, синку.

Як він й очікував, я тим же манером підморгнув йому у відповідь і поїхав назад до Джоді. Ніч я мав коротку, але, коли ліг, сподіваючись трохи перепочити, сон не наблизився до мене ані на крок. Тож, врешті-решт, я натомість поїхав до «Вайнгартен» і купив там великий кекс. Той виглядав по-недільному не дуже свіжим, але я цим не переймався, гадаючи, що Сейді теж не зверне на це уваги. Пікнік там чи не пікнік, вечера чи не вечера, я був певен, що їжа не є першорядною темою цього дня. Коли я поступав у її двері, в моєму шлунку спурхнула ціла хмара метеликів.

На обличчі Сейді зовсім не було гриму. Вона навіть губи собі не підмалювала помадою. Очі мала великі, потемнілі і злякані. Одну мить я був певен, що двері зараз затріснуться в мене перед носом і я почую, як вона біжить геть та ще й так швидко, як тільки зможуть нести її довгі ноги. Та й по всьому.

Але вона не втекла.

—Заходь, — сказала вона. — Я зробила салат з курятиноро. — В неї почали тремтіти губи. — Сподіваюсь, тобі сподобається, тобі сподоб-б-бається моя.

У неї почали підгинатися коліна. Я кинув коробку з кексом через поріг на підлогу і підхопив Сейді. Боявся, що вона знепритомніє, але ж ні. Вона обхопила руками мене за шию й міцно трималася, наче потопельниця за плавучу колоду. Я відчував, як стугонить її тіло. Я наступив на той чортів кекс. Потім на нього наступила вона. Чвак.

—Мені лячно, — промовила вона. — Що, як я в цьому виявлюся нікчемною?

—А якщо я нікчемний? — то був не зовсім жарт. Минуло доволі багато часу. Щонайменше чотири роки.

Вона мене, здавалось, не чує.

—Він мене ніколи не хотів. Не так, як я очікувала. А його спосіб, то єдиний спосіб, який я знаю. Торкання, а потім та швабра.

—Заспокойся, Сейді. Зроби глибокий вдих.

—Ти зайїджав до аптеки?

—Так, їздив у Кілін. Але ми не обов'язково мусимо.

—Обов'язково. Я мушу. Поки не втратила ту крихту хоробрості, яка в мені ще лишилася. Ходімо.

Її спальня містилася в кінці коридору. Там все було по-спартанському: ліжко, стіл, пара естампів на стінах, ситчикові фіранки танцювали на свіжому вітерці з навіконного кондиціонера, ввімкнутого на мінімум. Коліна знову почали її зраджувати, і знову я її підхопив. То був дивний спосіб танцювати свінг. На підлозі навіть лежали друковані крок-схеми Артура Мюрі[440]. Кексові. Я поцілував Сейді, і її губи, сухі й безтямні, вчепилися в мої.

Я ніжно відсторонив її і знову обхопив, притискаючи до дверцят шафи. Вона дивилася на мене серйозно, волосся впало їй на очі. Я його прибрах, а тоді — ласково

— почав кінчиком язика облизувати її сухі губи. Робив це повільно, не забиваючи про куточки.

—Краще? — спитав у неї.

Вона відповіла не голосом, а власним язиком. Не притискаючи її тілом, я почав дуже повільно гладити рукою всю її, таку високу, від горла, по обох боках якого скажено бився пульс, до грудей, живота, плаского ухилу лобка, круглу сідницю, тоді ще нижче — стегно. Вона була в джинсах. Бавовна шепотіла під моєю долонею. Вона відхилилася назад і стукнулась головою об дверцята.

—Ох, — шепнув я. — Тобі не боляче?

Вона заплющила очі.

—Мені гарно. Не зупиняйся. Цілуй мене ще. — I тут же похитала головою. — Ні, не цілуй. Губам зроби знову оте. Полижи. Мені так подобається.

Так я й зробив. Вона зітхнула і сковзнула пальцями мені під пасок ззаду, на попереку. А потім перевела їх наперед, де пряжка.

2

Мені хотілося все прискорити, кожна моя клітинка волала «швидше», наказуючи мені пірнати глибше, воліючи того всеохопного відчуття, яке й є суттю цих дій, але я себе уповільнював. Принаймні спочатку. А тоді вона сказала:

—Не змушуй мене ждати, я так довго цього дождалася.

Тому я поцілував її в спіtnілу скроню й колихнувся стегнами вперед. Так, ніби ми танцюємо горизонтальний варіант медісона. Вона охнула, ледь відіпхнулася, а тоді ворухнула власними стегнами мені назустріч.

—Сейді? Добре?

—Обоженькомій, — схлипнула вона, і я засміявся. Вона розпллющила очі і подивилася вгору на мене допитливо і з надією. — Це вже все чи буде щось далі?

—Трохи буде, — сказав я. — Не знаю, чи довго, я давно вже не був з жінкою.

Виявилося, що не так вже й недовго. Лише кілька хвилин у реальному часі, але час

іноді не той. хто міг про це знати краще за мене. Наприкінці вона почала захекано скрикувати:

—Ох милив, ох милив мій, ох милив мій Боже, ох, солоденький!

Саме ці звуки пожадливого відкриття в її голосі привели мене до краю, тож все трапилося не зовсім одночасно, але за кілька секунд вона підвела голову від подушки і втопила обличчя в улоговину на моєму плечі. Маленький кулак вдарив мені по лопатці раз, другий, а потім розкрився, мов квітка, розпластався долонею. Вона відкинулася на подушки. Дивилася на мене ошелешеними, широко розпллющеними очима, в яких нітився трішки зляканий вираз.

—Я кінчila, — промовила вона.

—Я помітив.

—Мати мені казала, що в жінок цього не буває, тільки у чоловіків. Вона казала, що жіночий оргазм — це міф. — Її стряснуло сміхом. — Ой, мій Боже, чого вона не пізнала.

Вона підвелася на лікті, потім взяла мою руку і поклала собі на груди. Там, під груддю, гупало й гупало її серце.

—Скажіть-но мені, містере Емерсон, коли ми зможемо це повторити?

3

Коли у беззмінний нафтогазовий смог на заході сідало червоне сонце, ми з Сейді сиділи на її крихітному задньому подвір'ї під розлогим, старим горіхом пекан[44i], їли сендвічі з салатом із курятини і пили чай з льодом. Без кексу, звісно. Кекс було списано до невідновлюваних втрат.

—А тобі недобре одягати оте. ну, ти розумієш, оті аптечні штучки?

—Нормально, — сказав я. Насправді-то ні, й ніколи з ними не було добре. У більшості американських товарів між 1961 і 2011 роками значно покращилася якість, але повірте Джейку, ці гумки залишилися практично тими ж самими. Вони мають цікавіші назви і навіть смакові компоненти (для тих, хто мають дивні смаки), але по суті це той самий корсет, який ти одягаєш собі на член.

—В мене колись стояла діафрагма, — сказала вона. Столика для пікніків не було, тож вона розстелила ковдру на траві. Тепер вона взяла до рук коробку з залишками салату з огірків і цибулі й почала клацати кришкою, відкриваючи її й закриваючи, нервові рухи, які дехто назував би фройдівськими. Включно зі мною.

—Мати дала мені її за тиждень до нашого з Джонні одруження. Вона навіть розповіла мені, як її вставляти, хоча при цім не дивилася мені в очі, а якби їй на щоки було водою крапнути, я певна, так би й зашипіло. «Не зачинай дитину в перші вісімнадцять місяців, — сказала вона. — Через два роки, якщо зумієш змусити його зачекати. Таким чином ти зможеш жити на його зарплатню, а власну відкладати».

—Не найгірша у світі порада. — Я був вельми обережним. Ми вступили на мінне поле. Вона розуміла це незгірш за мене.

—Джонні — викладач точних дисциплін. Він високий, хоча й не такий високий, як ти. Я втомилася виходити кудись на люди з чоловіками, нижчими за мене, і, гадаю, тому-то й відповіла йому «так», коли він уперше запросив. Поступово зустрічалися з ним перетворилося в мене на звичку. Я його вважала присімним, до того ж наприкінці вечора він ніколи не вирошував собі пару зайвих рук. На той час я гадала, такі стосунки й є коханням. Я була дуже наївною, правда?

Я погойдав рукою в жесті «туди-сюди».

—Ми познайомилися в Університеті Південної Джорджії і роботу потім собі знайшли в одній середній школі в Саванні. Школа спільногого навчання дітей обох статей, проте приватна. Я майже впевнена, що то його татусь потягнув за деякі ниточки, щоб саме так трапилося. Клейтони грошей не мають — тепер уже ні, хоча колись вони в них були, — але все ще мають високу репутацію в громаді Саванни. Бідні, однак шляхетні, розумієш?

Цього я не розумів — питання, хто належить до вершків громади, а хто ні, ніколи не виникали в часи моєї юності, — але я пробурмотів щось ствердне. Вона надто довго переймалася цією темою, тож схожа зараз була ледь не на загіпнотизовану.

—Отже, я мала діафрагму, авжеж, мала. Тримала її в спеціальній пластиковій дамській коробочці з трояндою на кришці. От лишенъ ані разу я нею не

скористалася. Можливості не трапилося. Кінець кінцем викинула її до сміття після чергового полегшення. То він так це називав, полегшенням. Так і казав зазвичай: «Я потребую полегшення». А потім швабра. Розумієш?

Анічогісінько я не розумів.

Сейді засміялась, і це мені знову нагадало Айві Темплтон.

—Зачекай пару років, казала мати! Я могла чекати хоч двадцять, і ніякої діафрагми не знадобилося б!

—Що відбувалося? — я легенько стиснув їй плечі. — Він тебе бив? Бив тебе держаком швабри? — Існував також ще й інший варіант застосування держака, я читав «Останній поворот на Бруклін»[442], але він вочевидь такого не робив. Вона була незайманою, авжеж; докази цього залишилися на простирадлі.

—Ні, — сказала вона. — Швабра була не для биття. Джордже, я не думаю, що зможу далі про це говорити. Не тепер. Я почуваюся так. ну, не знаю. немов пляшка содової, яку розтрясли. Знаєш, чого я хочу?

Я гадав, що знаю, але заради ввічливості перепитав.

—Я хочу, щоб ти повів мене в дім, а там продовжив почате. — Вона здійняла руки над головою і потягнулася. Ліфчик на себе знов одягнути їй не схотілось, і я побачив, як підважуються груди в неї під блузкою. Крихітні тіні, схожі на розділові знаки, в згасаючому свіtlі вечора відкидали її соски.

Вона сказала:

—Я не хочу ворушити сьогодні минуле. Сьогодні я хочу тільки іскритися.

4

Десь за годину я побачив, що вона засинає. Спершу я поцілував їй лоба, а потім носа — аби розбудити.

—Мушу вже йти. Хочу встигнути прибрати свою машину в тебе з під'їзної алеї, перш ніж твої сусіди почнуть телефонувати своїм знайомим.

—Так, мабуть, треба це зробити. Сусіди в мене Сенфорди, а їхня школлярка Лайла Сенфорд в цьому місяці якраз працює в бібліотеці.

А мені пригадалося, що батько Лайли начебто засідає в шкільній раді, але я нічого не сказав. Сейді вся сяяла, тож не було сенсу псувати її почуття. Нехай Сенфорди думають, що ми сиділи на дивані, притискаючись одне до одного колінами, чекали, поки завершиться ««Деніс-загроза»»[443] і розпочнеться насправжки велике шоу Еда Саллівена[444]. Якщо моя машина залишатиметься перед домом Сейді ще й після одинадцятої, їхні думки можуть потекти в іншому напрямку.

Вона дивилася, як я одягаюся.

—Що тепер буде, Джордже? З нами?

—Я хочу бути з тобою, якщо ти захочеш зі мною бути. Ти хочеш цього?

Сейді сіла, простирадло зісковзнуло і вляглося навкруг її талії, вона потягнулася по сигареті.

—Дуже-дуже. Але я заміжня і це так і залишатиметься до наступного літа в Ріно. Якщо я подам на розірвання шлюбу, Джонні виступить проти. Чорт, його батьки будуть проти.

— Якщо ми будемо обережними, все буде добре. Але нам таки треба бути обережними. Ти ж це розумієш, так?

Вона розсміялася й підкурила.

— О, так. Це я розумію.

— Сейді, у тебе траплялися проблеми з дисципліною в бібліотеці?

— Га? Вряди-годи, авжеж. Бувало. — Вона знизала плечима; колихнулися її груди, мені стало жаль, що я так швидко одягнувся. А з іншого боку, кого я дурив? Джеймс Бонд міг би розпочати і втретє, але Джейк/Джордж був уже висотаний. — Я новенька в школі. Вони мене випробовують. Це, звісно, мені як шпилька в сідницю, але нічого такого, чого б я не очікувала. А що?

— Гадаю, твої проблеми мусять зникнути. Учням подобається, коли вчителі закохуються. Навіть хлопцям. Для них це — немов телешоу.

— Вони признають, що ми.

Я трохи поміркував.

— Декотрі дівчатка здогадаються. Ті, котрі мають власний досвід.

Вона пирхнула димом: «Оце так чудесно». Але справжнього незадоволення в ній не помічалося.

— Як ти щодо обіду в «Сідлі», в Раунд-Гіллі? Нехай люди звикають бачити нас разом.

— Добре. Завтра?

— Ні. Завтра я маю деякі справи в Далласі.

— Дослідження для твоєї книги?

— Угу, — ось воно, ми тільки-но зблизилися, а я вже їй брешу. Мені це не подобалося, але яким чином обйтися без цього, я не знав. А на майбутнє. Я відмовився думати про це зараз. Мусив берегти власне сяйво.

— У вівторок?

— Гаразд. І ще одно, Джордже?

— Що?

— Нам треба знайти якийсь спосіб, щоб продовжити цим займатися.

Я усміхнувся.

— Кохання способи знайде.

— Мені здається, наразі це скоріше пристрасть.

— Мабуть, і те й інше.

— Ви такий ніжний, Джордже Емберсон.

Боже, навіть ім'я в мене брехня.

— Я розповім тобі про мене і Джонні. Коли зможу. І якщо ти захочеш вислухати.

— Захочу, — я гадав, що мушу це зробити. Якщо так трапиться, я дещо зрозумію. Про неї. Про нього. Про ту швабру. — Коли ти сама будеш до цього готова.

— Як любить казати наша високоповажна директорка: «Учні, справа буде важкою, але того вартою».

Я розсміявся.

Вона загасила сигарету.

—Одне мене непокоїть. Чи схвалила б нас міз Мімі?

—Я майже певен, що так.

—Мені теж так здається. Кермуй додому обережно, дорогий мій. І забери з собою он те, — вона показала на коричневий паперовий пакетик з аптеки в Кіліні. Той лежав на комоді. — Якщо до мене завітає хтось з тих цікавих, що люблять, після того як зробили пі-пі, зазирнути до чужої шафки з медикаментами, я змушенна буду щось якось пояснювати.

—Добре, що нагадала.

—Але тримай їх напоготові, милий.

І вона підморгнула.

5

Дорогою додому я зловив себе на думках про ті гумки. Називаються «Троян», і ребристі, для її задоволення, як написано на упаковці. Леді більше не має діафрагми (хоч я гадав, що вона може придбати собі нову, коли наступного разу поїде в Даллас), а протизаплідні пігулки ще рік, а то й два не з'являться в широкому доступі. Та й тоді лікарі ще виписуватимуть їх неохоче, якщо я правильно пам'ятаю курс модерної соціології. Отже, поки що залишаються ці «Трояни». Я надягатиму їх не заради задоволення, а лише щоб вона не народила дитину. Це так дивовижно, якщо згадати про те, що до моого власного народження ще довгих п'ятнадцять років.

6

Наступного вечора я знову зробив візит до закладу Тихого Міча. Табличка на дверях попереджала ЗАКРИТО, і все виглядало так, ніби всередині порожньо, проте лишењ я постукав, як мій електронний приятель тут же мене впустив.

—Ви якраз вчасно, містере Доу, якраз вчасно, — приказував він. — Побачимо, що ви скажете. Щодо мене, то мені здається, тут я перевершив самого себе.

Він зник у задньому приміщені, а я зупинився біля скляної вітрини з транзисторними радіоприймачами і чекав. Повернувся він, тримаючи в руках по лампі. Абажури їх були замацані, немов їх поправляли безліч брудних пальців. В однієї була оббита підставка, тож на столі вона стояла криво: Похила Пізанська Лампа. Перфектні об'єкти, так я йому і сказав. Він вишкірився і поклав поряд з лампами два магнітофони в коробочках. А також торбу на зашморгу з кількома різної довжини відрізками дроту такого тонкого, що майже невидимого.

—Бажаєте додаткових пояснень?

—Гадаю, мені вже вистачить, — відповів я і поклав на вітрину п'ять двадцяток. Мене трішки зворушило, коли він спробував відсунути одну з них.

—Ми домовлялися про ціну сто вісімдесят.

—Двадцять зверху, аби ви забули про те, що я бодай колись тут бував.

На якусь мить він замислився, а потім, придавивши великим пальцем безпритульну двадцятку, навернув банкноту до гурту її зелених подружок.

—Вже забув. Чому б мені не вважати це бонусом?

Поки він вкладав речі до коричневого паперового пакету, я, зваблений простою цікавістю, поставив йому запитання.

—Кеннеді? Я за нього не голосував, проте, якщо він не отримуватиме прямі накази від Папи Римського[445], гадаю, з ним у нас буде все окей. Крайні потрібен хтось молодий. Нова ера тепер, розумієте?

—Якби він приїхав у Даллас, як гадаєте, з ним усе було б гаразд?

—Мабуть. Хоча напевне сказати не можу. Взагалі-то, бувши на його місці, я тримався б подалі від лінії Мейсона-Діксона[446].

Я з усмішкою наспівав:

—Де «ясність б'є від зірниць»?

Тихий Міч (Святий Міч) виширився:

—От тільки не починайте.

7

В учительській першого поверху стояла шафка з секціями для пошти й шкільних розпоряджень. Вранці в четвер, коли в мене було вільне від уроку вікно, у своїй секції я знайшов маленький запечатаний конверт.

Дорогий Джордже.

Якщо ти ще не передумав пообідати зі мною сьогодні ввечері, то краще це зробити десь близько п'ятої, бо мені треба рано вставати весь цей і наступний тиждень, готовати Осінній книжковий ярмарок. Може, ми заїдемо потім до мене на десерт.

У мене є кекс, якщо ти не проти скуштувати.

Сейді.

—Чому ви смієтесь, Емберсоне? — спитав Денні Лейверті. Він якраз вичитував учнівські твори, вдивляючись в них геть відсутніми очима, що натякало на його похмільний стан. — Скажіть мені, може, і я посміхнуся.

—Ба ні, — відповів я. — Це приватний жарт. Вам його не зрозуміти.

8

Так між нами й повелося, слово «кекс» стало означати саме те, і його ми мали тієї осені досхочу.

Ми поводилися обачно, але, звісно ж, були люди, котрі розуміли, що відбувається. Ймовірно, кружляли якість чутки, але жодних скандалів. Люди в маленьких містечках рідко бувають підлими. Ситуацію Сейді вони знали, щонайменше в загальному сенсі, і розуміли, чому ми не можемо оприлюднити наші стосунки, поки що принаймні. Вона не відвідувала мене вдома; це викликало б неправильні балачки. Я не залишався пізніше десятої у неї; це також викликало б неправильні балачки. Не було способу мені загнати «Санлайнер» в її гараж і залишитися на ніч, бо її «Фольксваген-Жук», бодай який мініатюрний, все одно займав той гараж майже від стіни до стіни. Та навіть в інакшому випадку я не став би такого робити, бо хтось все одно дізнався б. У маленьких містечках завше про все дізнаються.

Я заїжджав до неї після школи. Заїжджав пообідати, хоча вона це називала вечерею. Іноді ми ходили до харчевні Ела і їли там «Вилороги» або філе сома; інколи ми їздили у «Сідло»; двічі я возив її на суботні танці в місцевому «Грейндж-холі». Ми дивилися фільми, в нашому містечку кінотеатр називався «Гема», у Раунд-Гіллі «Меса» а драйв-ін в Кіліні — «Старлайт» (діти його

прозвали траходромом). У такому гарному ресторані, як «Сідло», вона могла випити бокал вина перед обідом, а я пива в процесі, проте ми обачливо уникали місцевих закладів, і звісно ж, нас не бачили у «Червоному півнику», єдиному в Джоді кольоровому шинку з випивкою, музикою й танцями, про який наші учні між собою балакали з мрійливим трепетом. Надворі був 1961 рік, і сегрегація врешті мала почати пом'якшуватися і в глибинці — чорні уже вибороли собі право сидіти за шинквасом в закусочних Вулворті в Далласі, Форт-Ворті та Х'юстоні, — але шкільні вчителі не випивали у «Червоному півнику». Ніколи, якщо вони не бажали втратити роботу. Нізащо-нізащо-нізащо.

Коли ми займались коханням у спальні Сейді, по свій бік ліжка вона завше тримала напоготові слакси, светр та мокасини. Називала це своїм авральним комплектом. Одного разу, коли ми лежали голі (стан, який їй сподобалось називати «делікатним *ilflagrante*» [447]) і дзенькнув дверний дзвінок, вона натягнула на себе всю ту амуніцію за десять щиріх секунд. Назад повернулася, хихочучи, розмахуючи номером «Сторожової вежі».

—Свідки Єгови. Я їм сказала, що вже спасенна, і вони пішли.

Вже після того, коли ми їли в неї на кухні шинку з окрою[448], вона зауважила, що наші стосунки нагадують їй той фільм з Одрі Хепберн і Гері Купером — «Кохання після полудня» [449].

—Подеколи я загадуюся, чи краще це смакувало б уночі, — промовила вона задумливо. — Коли нормальні люди це роблять.

—Ти ще отримаєш шанс пересвідчитись, — пообіцяв я. — Не вішай носа на блузову терцію, бейбі.

Вона посміхнулася й поцілуvala мене в кутик губ.

—Ти видаєш іноді такі кльові фрази, Джордже.

—О, так, — кивнув я. — Я великий оригінал.

Вона відсунула свою тарілку: «Я готова до десерту. А ти?»

9

Невдовзі по тому, як у двері Сейді дзвонили Свідки Єгови — це, либонь, було наприкінці листопада, бо я тоді вже закінчив підбір акторів у «Дванадцять сердитих чоловіків», — я згрібав листя в себе на моріжку, коли раптом почув:

—Привіт, Джордже, як воно справи?

Обернувшись, я побачив Діка Сімонса, тепер уже вдруге вдівця. Він залишався в Мексиці довше, аніж хтось міг би очікувати, а коли люди вже почали вважати, що він вирішив залишитися там назавжди, Дік повернувся. Я його зараз бачив уперше. Він був дуже засмаглим, аж коричневим, але занадто схудлим. Одяг теліпався на ньому, а його волосся — сталево-сіре в день весілля — тепер стало майже цілком білим і порідшало на тімені.

Я кинув граблі й поспішив до нього. Гадав, що потисну йому руку, але натомість ухопив його в обійми. Його це сполохало — у 1961 році Справжні Чоловіки Не Обіймалися, — але він зразу ж і розсміявся.

Я утримав його на відстані простягнутих рук.

—Ви чудово виглядаєте!

— Гарний комплімент, Джордже. Я й почуваюся краще, ніж було. Мізм помирала. я знов, що цього не уникнути, але все одно воно мене прибило. Голові в таких випадках ніколи не узгодиться з серцем, я переконаний.

— Ходімо до хати, вип’ємо по чашці кави.

— Залюбки.

Ми говорили про його перебування у Мексиці. Говорили про школу. Ми говорили про нашу непереможну футбольну команду і майбутню осінню виставу. А потім він поставив свою чашку і промовив:

— Еллен Докерті просила мене передати пару слів щодо вас із Сейді Клейтон. Ого. А я гадав, що ми так добре маскуємося.

— Вона тепер зветься Дангіл. Це її дівоче прізвище.

— Мені все відомо про її стан. Дізнався, коли ми її наймали на роботу. Вона гарна дівчина, а ви гарний чоловік, Джордже. Судячи з того, що розповіла мені Еллі, ви обоє з достатньою гідністю управляєте вашою непростою ситуацією.

Я трішки розслабився.

— Еллі каже, що вона майже певна, що ви нічого не знаєте про «Кендлвудські Бунгало», які містяться зразу поза Кіліном. Вона не вважає, що сама має право вам про це розказувати, тож попрохала зробити це мене.

— «Кендлвудські Бунгало»?

— Я часто возив туди Мімі суботніми вечорами. — Він вертів свою кавову чашку в долонях, що тепер здавались якимись занадто великими для його тіла. — Тією місциною керують двоє колишніх шкільних учителів, з Арканзасу чи з Алабами. З якогось із них штатів на А, в усякому разі. Пенсіонери, чоловіки, якщо ви розумієте, що я маю на увазі.

— Здається, я здогадуюсь, так.

— Вони приємні хлопці, делікатно небалакучі щодо відносин між ними самими, а також щодо взаємостосунків деяких їхніх гостей. — Він підняв очі від чашки. Трохи почервонілий, але все одно з усмішкою. — Це не той заклад, де простирадла не встигають вичахати, якщо ви про це подумали. Якнайдалі від чогось подібного. Гарні кімнати, помірковані ціни, а далі по дорозі невеличкий ресторан з сільськими найдками і рахунками. Дівчині іноді потрібне місце на кшталт такого. Та й чоловікові, мабуть, теж. Де б їх ніщо не змушувало надто поспішати. І щоб не почуватися надто дешевими.

— Дякую вам, — промовив я.

— Нема за що. Ми з Мімі провели чимало приємних вечорів у Кендлвуді. Інколи просто дивилися телевізор, у піжамах, а потім лягали спати, але й це може бути не гіршим за все інше, коли сягнеш відповідного віку. — Він сумно всміхнувся. — Чи майже не гіршим. Ми засинали під співи цвіркунів. А іноді міг завити койот, дуже далеко, там, у шавлієвих чагарниках. Ну, на місяць, розумієте. Вони насправді так роблять. Виуть на місяць.

З неспішністю старої людини він дістав із задньої кишені хустинку і промокнув собі щоки.

Я простягнув йому руку, і Дік міцно її потиснув.

— Ви подобались їй, хоча вона ніяк не могла вирахувати, що ви за один. Казала, що ви їй нагадуєте якогось привида, як іх ото показували в старих фільмах тридцятих років. «Він яскравий і сяючий, але не весь цілком тут», — так вона казала.

— Я не привид, — заперечив я. — Обіцяю вам.

Він усміхнувся.

— Ні? Я нарешті спромігся перевірити ваші рекомендації. То було після того, як ви вже попрацювали якийсь час у нас на підміні і так пречудово поставили ту п'есу. З тими, що з шкільного округу Сарасоти, все цілком гаразд, а от далі. — Він помотав головою, поки що не втрачаючи посмішки. — А той ваш папрець з якоїсь фабрики дипломів в Оклахомі.

Я прокашлявся, проте без толку. Ані слова вимовити не міг.

— І що це для мене значить, спитаєте ви? Небагато. Були часи в цій частині світу, коли чоловік міг в'їхати в місто з кількома книжками в сідельних торбах, окулярами

на носі й краваткою на шиї і стати директором школи та залишатися ним впродовж двадцяти років. До того ж було це не так вже й давно. Ви чудовий збіс учитель. Діти це розуміють, я це розумію, і Мімі також це розуміла. А для мене це дуже багато значить.

— А Еллен знає, що я сфальшивав інші документи?

Бо Еллен Докерті була наразі виконувачем обов'язків директора, а коли у січні збереться шкільна рада, її затвердять на цій посаді назовсім. Інших кандидатур не було.

— Аж ніяк, і не признає. Не від мене принаймні. Мені здається, їй цього не варто знати. — Він підвівся. — Але є одна особа, котра мусить знати правду про те, де ви були і що робили, і особа та знана нам леді бібліотекарка. Якщо у вас з нею це серйозно, тобто. А чи серйозно?

— Так, — відповів я, і Дік кивнув так, ніби це вирішувало все.

Хотілося мені, щоб так це й було.

10

Завдяки Діку Сімонсу Сейді нарешті пізнала, що воно таке — займатися коханням після заходу сонця. Коли я спитав у неї, як їй це, вона відповіла, що чудесно.

— Але ще більше я наперед смакую, як прокинуся вранці поряд з тобою. Ти чуєш вітер?

Авжеж. Той ухкав пугачем попід карнизами.

— Тобі від цих звуків робиться затишніше?

— Так.

— Я зараз дещо скажу, я маю надію, ти через це не відчуєш незручності.

— Скажи.

— Мені здається, я в тебе закохалася. Можливо, це простоекс. Я чула, що люди часто так помиляються, але не думаю.

— Сейді?

— Так? — вона намагалася усміхнутись, але виглядала зляканою.

— Я тебе теж кохаю. І тут нема ні «може», ні помилки.

— Слава Богу, — промовила вона і притулилася ще тісніше.

11

Під час нашого другого візиту до «Кендлвудських Бунгало» вона готова була говорити про Джонні Клейтона. «Тільки вимкни світло, гаразд?»

Я зробив, як вона просила. Поки розповідала, вона викурила три сигарети. Під кінець вона вже важко ридала, хоча, либо нь, не через болючі спогади, а радше від ніяковості. Для більшості з нас, я гадаю, легше визнати, що ми робили щось зле, аніж те, що десь ми виявилися дурниками. Ні, з нею було не зовсім так. Цілий світ відмінностей пролягає між глупством і наївністю і, як і більшість добропорядних дівчат середнього класу, котрі доходили зрілості у сорокових-п'ятдесятих роках, Сейді не знала майже нічого проекс. Вона сказала, що фактично ні разу не бачила пеніса, поки не подивилась на мій. Було, мельком їй відкривався пеніс Джонні, але, як вона розповіла, якщо чоловік помічав її спрямований туди погляд, він хапав її за обличчя і відвертав його з такою чіпкістю, що заледве якась мить залишалася до болю.

— Але це завжди було болюче образливо, — сказала вона. — Ти розумієш?

Джон Клейтон походив зі звичайної релігійної родини, нічого фанатичного за ними не вбачалося. Був милим, розсудливим і уважним. Не чемпіон світу в почутті гумору (майже зовсім його не мав, якщо точніше), але, як здавалося, він обожнював Сейді. Її батьки обожнювали його. Клер Данґіл особливо нетямилася від Джонні Клейтона. Ну й, звісно, він був вищим за Сейді, навіть коли вона взвивала щось на підборах. Після довгих років насмішок з неї, цибатої, це був важливий фактор.

— Єдина річ, яка мене непокоїла перед заміжжям, це його нав'язлива акуратність,

— сказала Сейді. — Всі його книжки стояли в абетковому порядку, і якщо якусь траплялося переставити, він дуже розстроювався. Він нервувався, якщо бодай одну з них було взято з полиці — це відчувалося, виникала напруга. Він голився тричі на день і повсякчас мив собі руки. Було, хтось із ним поручкається, він вибачається і мерщій біжить до ванної, щоби якомога швидше їх помити.

— А також координація кольорів одягу, — додав я. — Того, що на ньому надітий, і того, що в шафі, і горе тому, хто бодай щось там пересуне. Він упорядковував речі в коморі в абетковому порядку? Або вставав іноді посеред ночі, щоб перевірити, чи вимкнуті пічні конфорки, чи замкнуті двері?

Вона перевернулася до мене, очі широко розплющені, здивовані у темряві. Привітно рипіло ліжко; скиглив вітер; деренчала ослаблена шибка.

— Звідки ти це знаєш?

— Це обсесивно-компульсивний розлад, або коротко ОКР. Невроз нав'язливих станів. Говард. — я замовк. «Говард Х'юз[450] серйозно страждав на нього», — мало не промовив я, хоча, можливо, зараз це ще не було актуальним. А навіть якщо вже було, публіка про це могла ще не знати. — Один мій старий приятель мав такий розлад. Говард Темплтон. Давно. Він завдавав тобі болю, Сейді?

— Та взагалі не дуже-то, не бив, не штовхав. Один раз, було, ляснув по обличчю, ото і все. Але людина може зробити людині боляче й іншими способами, хіба не так?

— Так.

— Мені нікому було про це розповісти. Зрозуміло, що не матері. Знаєш, що вона мені сказала в день моого весілля? Що якщо я промовлю півмолитви перед тим і півмолитви під час того, все буде добре. ««Під час того» це означення найближче до ««злягання», на яке вона тільки спромоглася. Я спробувала поговорити про це з моєю подружкою Руті, але тільки раз. То було після занять, вона допомагала мені прибратися в бібліотеці. «Все, що відбувається за дверима спальні, не моя справа», — сказала мені вона. Я й перестала, бо насправді я не хотіла про все те розповідати. Мені було так соромно.

А тоді все ринуло потоком. Дещо з промовленого нею потонуло в її слізах, але я вхопив суть. У деякі ночі — либо ні, раз на тиждень, можливо, два — він казав, що потребує «полегшення». Вони лежали в постелі рядком, вона у нічній сорочці (він наполіг, щоб її сорочки були тільки непрозорі), він у «боксерських» трусах. Голішого, ніж у довгих трусах, вона його ніколи не бачила. Він спускав простирадло собі до пояса, і вона бачила, як воно напинається його ерекцією.

— Одного разу він і сам поглянув на той наметик. Тільки раз це було, отже, я запам'ятала. І знаєш, що він сказав?

— Ні.

— «Які ми огидні». А потім каже: «Закінчуй з цим швидше, щоби я міг нарешті заснути».

Вона сягала рукою під простирадло й мастурбувала свого чоловіка. Це ніколи не тривало довго, іноді лише пару секунд. Зрідка, поки вона виконувала цю функцію, він торкався її грудей, але переважно тримав руки складеними високо в себе на грудях. По закінченню він ішов до ванної, весь мився і повертається назад уже в піжамі. Мав їх сім пар, всі блакитного кольору.

Тоді наставала її черга йти до ванної і мити руки. Він наполягав, щоб вона робила це щонайменше три хвилини, і під такою гарячою водою, щоб у неї почервоніла шкіра. Повернувшись до спальні, вона підносилася своїм долоні йому до обличчя. Якщо запах «Лайфбуя»^[451] був недостатньо сильним, щоб його вдовольнити, вона мусила повторити миття знову.

— І коли я поверталася, там уже лежала швабра.

Якщо це було влітку, він її клав поверх простирадл, а взимку — на ковдри. Держак пролягав рівно посередині ліжка. Ділячи простір на його і її половини.

— Якщо я спала неспокійно і, траплялось, посуну швабру, він прокидався. Хоч як би міцно не спав. Відштовхував мене на мою половину. Брутально. Називав це «порушенням границі швабри».

Того ляпаса він дав їй, коли вона одного разу запитала, як же вони зможуть завести дітей, якщо він ніколи у неї не входить.

— Він роз'ярився. Тому-то й ляснув мене. Потім вибачався, але в той момент говорив таке: «Ти гадаєш, я ввійду у ту твою переповнену мікробами діру, щоб привести дітей у цей брудний світ? Він все одно ось-ось вибухне, кожний, хто

читає газети, розуміє, що це неминуче, а радіація нас доб'є. Ми помиратимемо з виразками по всьому тілу, викашлюючи власні легені. Це може трапитися будь-якого дня».

—Господи Ісусе. Не дивно, що ти його покинула, Сейді.

—Але ж тільки після чотирьох змарнованих років. Такий довгий час мені знадобився, аби переконати себе, що я заслуговую на щось більше в житті, аніж скоординовані за кольорами шкарпетки в шухлядці моого чоловіка; надавання йому послуг з онанізму двічі на тиждень і спання з тією проклятою шваброю. То найпринизливіша деталь, така, що мені здавалося, я про неї нікому в світі ніколи не розповім, бо це ж смішно.

Мені ця деталь не здалася смішною. Я вважав, що вона належить до тієї присмеркової зони, яка пролягає між просто неврозом й відвертим психозом. А ще мені подумалось, що зараз я слухаю першорядну Історію з П'ятдесятих. Вельми легко було собі уявити Рока Гадсона з Доріс Дей, як вони сплять зі шваброю поміж ними. Якби Рок не був геєм, тобто.

—І він тебе не розшукував?

—Ні. Я зверталася із заявами до дюжини різних шкіл, а відповіді отримувала на абонентську поштову скриньку. Я тайлася, я почувалася, мов жінка, яка має побічну інтрижку. І саме так до мене й поставилися мої рідні мати з батьком, коли вони дізналися. Батько, той трішечки попустився — гадаю, він підозрював, наскільки там все було погано, хоча, звісно, не бажав чути ніяких подробиць, — але моя мати? Аж ніяк. Вона озлилася на мене. Їй довелося почати ходити до іншої церкви, покинути дамське товариство «Бджілки-швачки». Бо вона не може більше тримати високо голову, так вона каже.

В якомусь сенсі це здалося мені не менш жорстоким і божевільним за ту швабру, але я нічого не сказав. Мене цікавив інший аспект у цій справі більше, аніж звичайні для півдня батьки Сейді.

—Клейтон не розповів їм, що ти від нього пішла? Я правильно зрозумів? Ні разу не спробував з ними побачитися?

—Авжеж. Моя мати поставилася до цього з розумінням, звісно, — зазвичай лише злегка тягуча південна вимова Сейді раптом стала драглистою. — «Ти просто осоромила бідного хлопчика так сильно, що він не бажає розповідати про це нікому».

— Далі вона вже продовжувала без акценту. — Я аніскільки не перебільшу. Вона розуміє сором, вона розуміє скритність. У цих двох аспектах моя мама і Джонні перебувають у цілковитій гармонії. Це на ній він мусив би одружитися. — Розсміялася Сейді дещо істерично. — Мамі, либонь, шалено подобалася б та чортова швабра.

—І відтак від нього ані слівця? Жодної поштової картки, типу: «Агов, Сейді, давай зв'яжемо знову розплетені кінці, налагодимо наше спільне життя»?

—Як таке можливе? Він не знає, де я, і я певна, це його не цікавить.

—А є що-небудь, чого б ти від нього бажала? Бо я певен, що адвокат. Вона поцілувала мене.

—Єдине, чого я бажаю, зараз тут, зі мною у ліжку.

Я відкинув простирадло нам до щиколоток.

— Продивися на мене, Сейді. Це дозволено вільно.

Вона подивилася. А потім торкнулася.

1 2

Потім я задрімав. Неглибоко — бо так само чув вітер і ту одну деренчливу шибку,

— але занурився достатньо для сновидіння. Ми з Сейді були в порожньому домі. Голі. Щось вовтузилося нагорі, над нами — видало неприємне гупання. Можливо, воно бігало, але здавалося, ніби там надто багато ніг. Я не відчував сорому через те, що нас хтось побачить без одягу. Я відчував страх. Написані вуглиною на облупленому тиньку однієї стіни там були такі слова: СКОРО Я ВБ'Ю ПРЕЗИДЕНТА. Трохи нижче хтось додав: СКОРШЕ БО ВІН ПОВЕН ФОРОБИ. Кутастими літерами, намальованими темною губною помадою. А може, то була кров.

Гуп, бух, гуп.

Нагорі, над нами.

— Мені здається, там Френк Даннінг, — шепнув я Сейді. І стиснув її руку. Рука була дуже холодною. Відчуття, ніби стискаю руку мертвої людини. Жінки, замордованої на смерть кувалдою, можливо.

Сейді помотала головою. Вона дивилася на стелю, губи в неї тримтели.

Гуп, бух, гуп.

Згори осипалося вапняне порохно.

— Тоді там Джон Клейтон, — прошепотів я.

— Ні, — сказала вона. — Гадаю, там містер Жовта Картка. Він привів оте Джимла.

Гупання над нами раптом припинилось.

Вона вхопила мою руку і стиснула. Очі в неї стали величезними, заполонили все її обличчя.

— Це воно, це Джимла! І воно нас почуло! Джимла знає, що ми тут!

1 3

— Прокинься, Джордже! Прокинься!

Я розплющив очі. Вона підвелається на лікті поряд зі мною, її обличчя здавалося блідою плямою.

— Що? Котра зараз година? Ми вже мусимо їхати? — Але було ще темно і вітер шугав так само сильно.

— Ні. Ще навіть до півночі не дійшло. Тобі щось погане наснилося. — Вона розсміялася, трохи нервово. — Щось ніби про футбол? Бо ти примовляв «Джимла, Джимла».

— Справді? — я сів. Шваркнув сірник, і її обличчя на мить освітилося, вона прикурила сигарету.

— Так. Справді. Ти й інше різне щось іще говорив.

Це вже було погано.

— Що саме?

— Я майже нічого не зрозуміла, тільки одне дочула ясно. «Деррі — це Даллас», — промовив ти. А потім навпаки. «Даллас — це Деррі». Що там було, в твоєму сні? Ти пам'ятаєш?

— Ні. — Проте важко переконливо брехати, коли ти щойно зі сну, хай навіть то була неглибока дрімота, і я побачив напружений вираз на її обличчі. Перш ніж той встиг перетворитися на недовіру, почувся стук у двері. Стук, за чверть до півночі.

Ми витрішилися одне на одного.

Стук пролунав знову.

«Це Джимла». Ця думка була дуже ясною, дуже певною.

Сейді поклала сигарету до попільнички, обгорнулася простирадлом і без жодного слова побігла до ванної. Двері за нею зачинилися.

— Хто там? — запитав я.

— Це я, Йорріті, сер. Бад Йорріті.

Один з тих учителів на пенсії, котрі керують цим закладом.

Я вибрався з постелі і натягнув штані.

— Що трапилося, містере Йорріті?

— Маю для вас повідомлення, сер. Леді сказала, що це терміново.

Я відчинив двері. За ними стояв маленький чоловічок у витертому купальному халаті. Волосся зі сну стирчало сплутаною хмаркою навколо його голови. В одній руці він тримав шматочок паперу.

— Яка леді?

— Еллен Докерти.

Я подякував йому за турботу і причинив двері. Розкривши записку, я почав читати.

З ванної вийшла Сейді, все ще стискаючи на собі простирадло. Очі мала розширені, налякані.

— Що там?

— Трапилася аварія, — сказав я. — Вінс Нолз за містом перекинув свій пікап. З ним були Майк Косло і Боббі Джилл. Майка викинуло чисто. Тільки рука зламана. У Боббі Джилл зле порізано обличчя, хоча в усьому іншому з нею все гаразд, пише Еллі.

— А Вінс?

Я згадав, як усі казали про його манеру їзди — ніби завтрашнього дня не існує. Тепер це стало дійсністю. Завтра для нього перестало існувати.

— Він загинув, Сейді.

Вона охнула:

— Такого не може бути! Йому ж лише вісімнадцять!

— Я знаю.

Випало простирадло з її ослаблих рук і вляглося навколо її ступнів. Вона затулила долонями собі обличчя.

похоронному салоні, служба у методистській церкві Милосердя, відправа на цвинтарі Вест-Гілла. Що жалобну виставу відвідало все місто або майже стільки людей, що це не становило різниці.

Батьки й заціпеніла мала сестричка Вінса, сидячи на складаних стільцях біля домовини, були зірками видовища. Коли я, з Сейді обіч мене, наблизився до них, місіс Нолз підвелася й обхопила мене руками. Я ледь не задихнувся в запахах парфуму «Білі плечі» й дезодоранту «Йодора»[452].

—Ви змінили його життя, — зашепотіла вона мені у вухо. — Він сам мені це казав. Він уперше почав турбуватися про оцінки, бо хотів виступати на сцені.

—Micic Нолз, мені так жаль, — промовив я. А тоді мозок мені прохромила жахлива думка і я обняв її міцніше, так, ніби обійми могли все відмінити: ««Можливо, це ефект метелика. Можливо, Вінс загинув тому, що я приїхав у Джоді».

По боках домовини стояли фотомонтажі з надто короткого Вінсового життя. Окремо спереду, на пюпітрі, містився його портрет у костюмі з вистави ««Про мишій і людей», у тому винощеному фетровому капелюсі з реквізиторської. З-під крисів дивилося його вузьке інтелігентне обличчя. Насправді Вінс не був аж таким талановитим актором, але на цьому знімку було вловлено ту його абсолютно перфектну усмішку лукавого зуха. Почала рюмсати Сейді, і я знову чому. Монетка життя обертається мигцем. Іноді в наш бік, але частіше крутиться геть, зблискуюч грайливо, віддаляючись: ««Прощавай, серденько, добре було, поки було, правда ж?»»

А в Джоді гарно — мені гарно. В Деррі я був чужаком, а містечко Джоді стало мені домом. Тут дім: запахи шавлії з прерії і те, як влітку, ніби вкриваючись індіанською ковдрою, спалахують помаранчевим рум'янцем пагорби. Слабенький смак тютюну на язиці в Сейді і рипіння старих промаслених дощок підлоги в моєму будинку. Еллі Докерті, котра потурбувалася про нас, приславши записку перед ночі, можливо, щоб ми встигли повернутися до міста невикритими, можливо, просто, щоб повідомити. Ледь не смертельно удушливий запах суміші парфумів місіс Нолз, коли вона обіймає мене. Майк, котрий обнімає мене рукою — тією, що не в гіпсі — на цвинтарі, а потім ховає своє обличчя в мене на плечі, поки йому не вдається бодай трішки себе опанувати. Потворний поріз на обличчі Боббі Джилл — це дім також, як і думка про те, що, якщо їй не буде зроблено пластичної операції (котрої не можуть собі дозволити її батьки), там залишиться шрам, котрий все життя нагадуватиме їй про ту мить, коли вона побачила хлопця, свого сусіда і приятеля, мертвого на узбіччі дороги, з головою, майже геть зірваною з плечей. Домом є чорна траурна пов'язка на руці в Сейді, і в мене на руці, всі педагоги носитимуть цілий тиждень такі пов'язки. І Ел Стівенс, який поставить у вітрині своєї харчевні фото Вінса. І слізози Джимі Ла-Дью, коли він стоїть перед усією школою, оголошуєчи, що цей безпрогравший сезон присвячується пам'яті Вінса Нолза.

Інші речі також. Люди, що вітаються на вулиці «як справи», люди, котрі, проїжджаючи повз мене у своїх машинах, махають з них мені, Ел Стівенс проводить нас з Сейді до столика в кутку, який він уже почав назвати «нашим

столиком», гра в крибедж після полудня по п'ятницях в учительській з Денні Лейверті по пенні за очко, суперечки з літньою міс Меєр про те, хто краще подає новини: Чет Гантлі з Девідом Бринклі чи Волтер Кронкайт[453]. Моя вулиця, мій видовжений вагончиком будинок, звичне вже користування друкарською машинкою. Те, що зі мною найкраща в світі дівчина, те, що я отримую марки «Зелений щит»[454], скуповуючись у бакалії, і поп-корн у кінотеатрі зі смаком справжнього вершкового масла.

Дім — це дивитися, як сходить місяць над безкрайою сонною землею, і мати когось, кого ти можеш покликати до вікна, щоб дивитися на все це разом. Дім там, де ти можеш танцювати з іншими, а танці — це життя.

15

Рік Господа Нашого 1961-й добігав кінця. Одного сльотавого дня, тижнів за два перед Різдвом, я, знову закутаний у свою сирицеву ранчерську куртку, прийшов додому після школи й почув, як дзвонить телефон.

— Це Айві Темплтон, — промовив жіночий голос. — Ви, маать, навіть не пам'ятаєте мене, ге?

— Я дуже добре вас пам'ятаю, міз Темплтон.

— Самій не знаття, нашо я оце звооню вам, ті чортові десять баксів ще бознали були потрачені. Просто шось в вас таке є, що засіло мені у голові. І Розетта теж пам'ята. Вона вас назива «той дядюн, що гулувив мого м'яча».

— Ви виїжджаєте, міз Темплтон?

— Це збіса на сто процентів істинно так. Моя мама приїдуть з Мозелла завтра пікапом.

— Ви не маєте своєї машини? Чи вона поламана?

— Наша льо'кова ще бігає окей, як для такого, як вона, руйновища, але Гаррі не годен у ній їхати. Він у минулому місяці робив на одній з тих гівняних робіт від «Трудових ресурсів». Упав до я'оїсь вибоїни, і самоскид його переїхав, коли здавав назад. Хребта йому поламало.

Я заплющив очі і побачив рештки розбитого Вінсового пікапа, як його тягнула по Головній вулиці аварійка Гогі, хазяїна місцевої філії «Саноко»[455]. Кров зсередини по всьому потрощенному лобовому склу.

— Мені жаль це чути, міз Темплтон.

— Він бу'є жити, але ходити вже ні'ооли не зможе. Бу'є сидіти у візочку й сцикати в мішечок, ось що він бу'є робити. Та спершу він поїде до Мозелла ув кузові маминого ваговоза. Ми вкрадемо матрас із тутошньої спальні, щоби він лежав на нім. Бу'є, як той субака, що його везуть із собою у відпустку, нє?

Вона почала плакати.

— Я заборгувала оренду за два останні місяці, та це мене не угнічує, аж ніяк. А знаєте, що мене угнічує, містерез звати Розірвати на прізвище Лопнути? Я маю тридцять п'ять чортових доларів, і то вже капець. Бісів йолоп Гаррі, аби його ноги тримали, я би не втраа'ила у таку-то скрутку. Я раніше думала, що була утрапила, та подивітесь, що зі мноу тепер!

В моїй слухавці почулося довге, булькотливе шморгання.

—Знаєте, що? Поштар все мені бісики очима підпускає, отож я гадаю за двайцять доларів я можу перекинутися, най уже виїбі на долівці у вітальні. Якщо кляті сусіди з-навпроти через вулицю не підглядатимуть на нас у той час. Не можу ж я повести його до нашої спальні, еге ж? Там чоловік мій зі зломленою спиною лежить. — Вона скрипуче речовнула. — Ось що вам кажу, чому б вам не приїхати сюди у тім вашому гарнюньому кабріолеті? Повезете мене десь у мотель якийсь. Трішки як витратитися, то можна винайняти такий номер, щоб ще й з вітальню був. Розетта собі поки там посидить, телевізор подивиться, а я для вас перекинуся, поїбетеся. На вид ви ніби справний у цім ділі.

На це я промовчав. Мені щойно зблиснула одна ідея, яскраво, мов жарівка, спалахнула.

««Якщо кляті сусіди з-навпроти через вулицю не підглядатимуть на нас в той час».

Є чоловік, за котрим мені належить назирати. Тобто, окрім самого Освальда. Чоловік, чиє ім'я (оттакої) теж Джордж; чоловік, котрий мусить стати єдиним другом Освальда.

««Не довіряти йому», — написав Ел у своїх нотатках.

—Ви ше там, містере Розірвати? Ні? Коли ні, то нахуй вас і проща.

—Не вішайте слухавку, міз Темплтон. Скажімо, я сплачу ваш борг за оренду і ще накину вам сотню баксів згори? — Сума була набагато більшою за необхідну, але я мав гроші, а вона їх потребувала.

—Містере, зара' за двісті баксів я б вам дала, нехай навіть мій батько на нас у цей час дивився би.

—Вам зовсім не треба мені давати, міз Темплтон. Вам лише треба зустрітися зі мною на тій автостоянці, в кінці вулиці. І принести мені дешо.

16

Коли я дістався на ту стоянку під складом «Монтгомері Ворд», вже стемніло і дощ іще погустішав, як воно буває перед тим, коли йому кортить перейти у крижану сльоту. Це не вельми часто трапляється у пагористому краї на південь від Далласа, а втім, іноді зовсім не означає ніколи. Я сподівався, що мені пощастило доїхати назад до Джоді, не злетівші з шосе.

Айві сиділа за кермом старого печального седана з іржавими порогами і тріщиною на лобовому склі. Пересівши до моого «Форда», вона миттю підсунулася ближче до вентилятора обігрівача, який працював на повну потужність. Замість пальта на ній були дві байкові сорочки, вона тримала.

—Як тут гаарно. Бо той «Шеві» холодний, як у відьми цицька. Обігрівач згорів. Ви привезли гроші, містере Розірвати Лопнути?

Я подав їй конверт. Вона його відкрила й зашелестіла кількома дводцятками з тих, що лежали на горішній полиці моєї шафи відтоді, як я понад рік тому забрав у «Фінансовому забезпеченні» свій виграш у Світовій серії. Підваживши свій добрячий задок з сидіння, вона засунула конверт до задньої кишені джинсів, потім полізла собі

до нагрудної кишені тієї сорочки, що була близче до тіла. Видобула звідти ключ і ляслула ним мені по долоні.

—Годиться?

Авжеж, він мусить мені пригодитися.

—Це дубль, правильно?

—Як ви мені й наказали. Мені його зробили у майстерні на Макларен-стрит. Нашо вам ключ до того знаменитого сральника? За дві сотні ви могли б орендувати його на два місяці.

—Я маю власні причини. Розкажіть мені про сусідів напроти. Про тих, що могли би побачити вас з поштарем на підлозі вітальні.

Вона ніяково посовалася на сидінні задком, щільніше запинаючи полами сорочки пазуху зі своїми рівноцінно добрячими цицьками.

—То я просто так жартувала.

—Не сумніваюся, — я сумнівався, але мені до того не було діла. — Я просто хочу знати, чи й справді сусіди можуть бачити, що робиться у вашій вітальні?

—Звісно, що можуть, і я б їхню теж наскрізь бачила, аби там штор не було. Я собі в хату теж купила би, аби мала за що. Коли казати про приватність, то ми там все' дно що серед вулиці живемо. Мо', я знайшла б якусь ряддину оонтам-он, — вона показала на сміттєві баки, ряд яких вишикувався під східною стіною складу, — але ж вигляд вона мала б паскудний.

—Сусіди, котрим вас видно, живуть у якому номері? Двадцять сім нуль чотири?

—Двадцять сім нуль шість. Там жив із сім'єю Слайдер Бернет, тіко вони виїхали зразу після Гелловіну. Він був підмінним клоуном на родео, можете в таке повірити? Хто б міг подумати, що є й такі роботи? Там тепер якийсь чоловік живе на прізвище Газзард, з двійком дітей і своєю, я гадаю так, матір'ю. Розетта не грається з тими дітьми, каже, вони брудні. Це убійча новина, почути таке від моєї малої свинюшки. Стара бабця пробує забалакати, та в неї все виходить нерозбери-шо. В неї половина лиця не рухається. Не знаю, яка від неї йому поміч, коли вона ледь повзає отак. Якщо я така стану, нехай мене краще застрелять. Уфффф, холод собачий. — Вона помотала головою. — Скажу вам одно, довго вони тут не затримаються. Ніхто довго не затримується на цій 'седес-стрит. Сигаретка є? Треба мені кидати курити. Коли не маєш четвертака на чинарики, то вже мусиш напевне шурупати, що геть краю дійшов.

—Я не курю.

Вона стиснула плечима.

—Та що за чорт. Я ж сама можу тепер купити, хіба ні? Я ж збіса тепер багата. Ви нежонатий, еге ж?

—Ні.

—Але дівчину таки маєте. Я чую парфум на цьому боці машини. Гарний запах. Я не втримався від посмішки.

—Так, я маю дівчину.

—То й добре. А вона знає, що ви никаєтесь після настання темряви по цей бік Форт-Ворта за якимсь чудернацьким ділом?

Я нічого не промовив, але іноді цього достатньо для відповіді.

—Не звертайте уваги. То вааші з нею справи. Я вже зігрілася, то й вертатиму взад. Якшо й завтра так дощитиме і холодно буде, як оце сьо'оні, просто не знаю, шо нам робити з Гаррі в кузові маминого пікапа. — Вона з усмішкою поглянула на мене. —

Коли була мала, я думала, що виросту і стану, як Кім Новак. А тепер Розетта, вона гадає, що мусить замістити Дарлін[456] у «Мишкетирах». Здоровенькі-бля-були.

Вона вже взялася за ручку дверцят, але я промовив:

—Зачекайте.

Я почав ритися у кишенях, витягаючи всякий мотлох — «Рятувальні кружки»[457], серветки клінекс, коробку сірників, яку мені туди засунула Сейді, зауваження до тесту з англійської для одного з молодших учнів, які я збиралася віддати йому перед різдвяними канікулами, — а тоді вручив їй свою ранчерську куртку: «Ось, тримайте».

—Я нізашо не візьму в вас це чортове пальто, — вона була явно шокована.

—Вдома я маю інше. — Я не мав іншого, але міг собі купити, чого не могла собі дозволити вона.

—Шо, питаетесь, я скажу Гаррі? Шо знайшла його під сраним капустяним листом?

Я вищкірив зуби:

—Скажете йому, що виїбли поштаря, а це собі купили з отриманого гонорару. Що він вам зробить, гнатиметься аж на вулицю, аби віддубасити?

Вона розреготалася таким хриплим воронячим карканням, яке звучало чомусь приємно. І взяла куртку.

—Мої вітання Розетті, — сказав я. — Передайте їй, що я побачусь з нею в її снах.

Усмішка стерлася з її губ.

—Надіюся, що ні, сер. Ви вже були наснилися їй, і то був кошмар. Верещала вона тоді, як навіженна. Я спала, як убита, а вона мене розбудила о другій ночі. Розказала, що в машині того дядюна, котрий гулував її м'яча, сидів монстр, і вона злякалася, що він її зжере. Я сама мало не збожеволіла всмерть, так вона тоді кричала.

—А в того монстра було ім'я? — сам знаючи, що було.

—Вона казала, що то було якесь джимла. Мо', вона мала на увазі джина, як у тих казках про Аладіна й Сім Завіс. Ну все, мені тре' вже йти. Бережіть себе.

—Ви теж, Айві. Щасливого Різдва.

Вона знову закрякала своїм пташиним сміхом.

—Майже забула про ньо'о. І вам також. Не забудьте подарувати подарунок своїй дівчині.

Вона задріботіла до своєї старої машини в накинутій на плечі моїй куртці — її пальті відтепер. Більше я ніколи її не бачив.

З дощу понамерзали тільки на мостах, а я мав звичку зі свого минулого життя — того, у Новій Англії — проїжджати ними особливо обережно, але все одно

дорога назад, у Джоді, видалась довгою. Я встиг лише поставити воду для чаю, як задзвонив телефон. Цього разу це була Сейді.

— Я намагаюся тобі додзвонитися від часу вечері, щоби спитати про Різдвяну гулянку тренера Бормана. Початок о третій. Я піду туди, якщо ти мене поведеш, бо тоді ми зможемо рано втекти. Скажемо, що в нас замовлено на цей вечір столик у «Сідлі» чи ще що-небудь. Кажи, я мушу написати відповідь на запрошення.

Я побачив власне запрошення біля друкарської машинки і відчув себе трохи винуватим. Воно пролежало там три дні, а я його навіть не відкрив.

— Ти хочеш піти? — перепитав я.

— Я була б не проти там з'явитися. — Пауза. — Де ти був весь цей час?

— У Форт-Ворті, — я ледь не додав: ««Скупляється на Різдво». Але утримався. Єдиним, що я купив у Форт-Ворті, була дециця інформації. І ключ від будинку.

— Ти скупляєшся?

І знову я мушу щосили намагатися не брехати.

— Я. Сейді, я насправді не можу сказати.

Зависла довга, довга, пауза. Я раптом зрозумів, що мені жаль, що я не курю. Ймовірно, в мене розвинулася контактна залежність. Знає Бог, я курю пасивно щодня, і то зранку до вечора. В учительській постійно висить сизий туман.

— Там жінка, Джордже? Інша жінка? Чи я пхаю носа не в свої справи?

Ну, там є Айві, але вона не того роду жінка, яку має на увазі Сейді.

— В жіночій парафії є тільки ти.

Знову довга, довга пауза. У довколишньому світі Сейді завжди вміла рухатися безоглядно; у себе в голові — ніколи. Нарешті вона промовила:

— Ти знаєш дуже багато всього про мене, такі речі, що я гадала, ніколи нікому їх не зможу розповісти, але я майже нічого не знаю про тебе. Я оце лише зараз це усвідомила. Сейді вміє бути дурною, Джордже, правда?

— Те не дурна. І ти знаєш головне: я справді кохаю тебе.

— Ну. — сумнів у голосі. Мені згадалося те марення, що наснилося мені у «Кендлвудських Бунгало», і напруженість, яка відбилося на її обличчі, коли я сказав їй, що нічого не пам'ятаю. Чи й зараз у неї той вираз? Чи тепер якийсь інший вираз, трішечки глибший за легку напруженість.

— Сейді? У нас все гаразд?

— Так, — голос тепер трішки впевненіший. — Звісно, все гаразд. Окрім гулянки у тренера. Як ти бажаєш вирішити цю проблему? Не забудь, там буде весь шкільний персонал, і більшість з них будуть п'яними в чіп ще до того, як місіс Тренерова запросить усіх до фуршетного столу.

— Давай сходимо, — відреагував я аж занадто бадьористо. — Гульнемо, рейвонемо.

— Рейво-що?

— Відірвемося, тобто розважимось. Я це хотів сказати. Заскочимо на годинку, ну, може, на півтори, а потім вискочимо. На вечерю в «Сідлі». Тобі годиться такий план?

—Чудово. — Ми скидалися з нею на пару, яка домовляється про друге побачення, після того як перше пройшло безрезультатно. — Влаштуємо собі свято.

Я подумав про Айві Темплтон, як вона учула привид парфумів Сейді і спитала, чи знає моя дівчина, що яникаюся після настання темряви у південному Форт-Ворті за якимсь чудернацьким ділом. Я подумав про Діка Сімонса, згадав, як він казав, що є одна людина, яка заслуговує на те, щоб знати про мене всю правду, де я був і що робив. Але чи зможу я розповісти Сейді про те, як холоднокровно убив Френка Даннінга ради того, щоб він не замордував дружину і трьох зі своїх четирьох дітей? Розповісти, що я прибув до Техасу, щоб запобігти іншому вбивству і змінити течію історії? Про те, що знаю, як це зробити, бо прибув з майбутнього, де ми з нею могли б вести цю розмову в інтернет-чаті, сидячи кожен перед своїм комп’ютером.

—Сейді, все розрішиться добре. Я тобі це обіцяю.

—Чудово, — знову повторила вона, а потім: — Побачимося завтра, Джордже, в школі. — І повісила слухавку, делікатно і ввічливо відімкнулася.

Свою я тримав у руці ще кілька секунд, дивлячись прямо перед собою в нікуди. Заторохтіло у вікно, яке виходило на моє заднє подвір’я. Дощ кінець кінцем обернувся крижаною крупою.

Розділ 16

1

Різдвяна гулянка у тренера Бормана вийшла провальною, і привид Вінса Нолза не прислужився тому єдиною причиною. Двадцять першого числа Боббі Джилл Оллнат втомилася бачити червоний рубець, що тягнувся по всій лівій половині її обличчя аж до лінії щелепи, і проковтнула жменю маминих сонних пігулок. Померти вона не померла, але дві доби провела в Меморіальному шпиталі Паркленд, у тому самому, де потім відлетять душі і президента, і його вбивці, якщо я не зміню стан речей. У 2011 році там мусять вже бути близчі лікарні — майже напевне у Кіліні, можливо, навіть у Раунд-Гіллі, — але того єдиного року, коли я вчителював на повну ставку в ДКСШ, їх там не існувало.

Вечеря в «Сідлі» також не видалася гарячою. В ущерть повному ресторані було по-святковому весело, лунали різдвяні заздоровниці, але від десерту Сейді відмовилася і рано попросилася додому. Сказала, що розболілася голова. Я їй не повірив.

На новорічному благодійному балу з танцями у Грейнджі № 7 було трішки краще. Там грав бенд з Остіна, що звався «The Jokers», ці хлопці дійсно вміли завдати драйву. Ми з Сейді танцювали під провислими, заповненими повітряними кульками сітями, аж поки нам не запекло підошви. Опівночі «Джокери» заграли «Давним-давно»[458] в стилі «Венчерз»[459], і лідер гурту закричав: «Нехай виповняться всі ваші мрії у році одна тисяча дев’ятсот шістдесят другому!»

Навколо нас, спускаючись, попливли повітряні кульки. Ми вальсували, я поцілував Сейді і побажав їй щасливого Нового року, проте, хоча вона залишалася жвавою і сміялася весь вечір, я не відчув радості на її вустах.

—І тобі також щасливого Нового року, Джордже. Можна мені склянку пуншу? Я дуже спрагла.

Довжелезна черга вишикувалася до вази з пуншем зі спеціями, трохи коротша до пуншу без спецій. Я начерпав до діксі-кварти[4бо] суміші з рожевого лимонаду й імбирного еля, але коли повернувся з питвом туди, де залишив Сейді, її там вже не було.

—Гадаю, друже, вона вийшла надвір, подихати свіжим повітрям, — сказав Карл Джакобі. Він був одним з чотирьох учителів-прикладників у нашій школі і, либо нь, найкращим, але тієї ночі я не підпустив би його до жодного механізму чи інструменту близче, ніж на двісті ярдів.

Я подивився серед курців під пожежним виходом. Сейді серед них не було. Я пішов до «Санлайнера». Вона сиділа на пасажирському сидінні, розкинувши свої пишні спідниці аж на приладову панель, хтозна, скільки там на ній було піддягнено тих нижніх спідничок. Вона курила і плакала.

Я сів до машини і намагався її обняти.

—Сейді, що з тобою? Що з тобою, серденъко? — Так, ніби я сам не знав. Ніби я не знав уже досить давно.

—Нічого. — Плач подужчав. — У мене отой жіночий період, і все. Відвези мене додому.

Звідти було всього три милі, але та поїздка здалася дуже довгою. Ми не говорили. Я завернув на її під'їзну алею і вимкнув двигун. Вона перестала плакати, але, як і перше, мовчала. Мовчав і я. Іноді тиша може бути втішливою. Ця відчувалась мертвотною.

Вона дісталася з сумочки пачку «Вінстона», подивилася на сигарети, потім поклала їх назад. Дуже гучно клацнула застібка. Поглянула на мене. Волосся темною хмарою обрамляло білий овал її обличчя.

—Ти нічого не хочеш мені сказати, Джордже?

Щонайбільше мені хотілося сказати їй, що насправді мене звуть не Джорджем. Мені поступово збридилося це ім'я. Я його вже майже ненавидів.

—Дві речі. Перша: я тебе кохаю. Друга: я не роблю нічого, чого мав би соромитися.

О, додам до другого пункту: нічого, чого мала б соромитися ти.

—Добре. Це добре. І я тебе кохаю, Джордже. Але тобі я хочу дещо сказати, якщо ти мене вислухаєш.

—Завжди готовий слухати, — але мені стало лячно за неї.

—Все може залишатися, як було, поки що. Поки я ще заміжня за Джоном Клейтоном, нехай навіть це лише на папері і наші шлюбні стосунки ніколи не були насправді реалізовані, є речі, про які, як мені здається, я не маю права питати в тебе. чи про тебе.

—Сейді.

Вона прикрила мені губи пальцями.

—Зачекай. Але я ніколи більше не дозволю жодному чоловіку класти до мене в постіль швабру. Ти мене розумієш?

Вона швиденько поцілуvalа те місце, де щойно були її пальці, і кинулась по доріжці до своїх дверей, нашукуючи дорогою ключі.

Ось так почався 1962 рік для чоловіка, котрий називав себе Джорджем Емберсоном.

2

Перший день нового року зайнявся ясним і холодним світанком, прогноз у «Вранішньому фермерському огляді» погрожував морозним туманом по низинах. Дві начинені жучками лампи були сховані в гаражі. Одну з них я поклав до машини і вирушив у Форт-Ворт. Гадаючи, що, якщо й нагодиться день, коли може вщухнути вбогий карнавал на задріпаній Мерседес-стрит, то це саме сьогодні. І я виявився правий. Там було тихо, як. авжеж, там було тихо, як у мавзолеї Трекерів, коли я затягував до нього труп Френка Даннінга. Перекинуті триколісні велосипеди й забуті ляльки валяються на лисих ділянках перед будинками. Якийсь гульвіса кинув біля свого ґанку більшу іграшку — монструозний старий «Меркурій»[461]. Двері машини так і залишилися відкритими навстіж. На немощеній ґрунтовій дорозі де-не-де валялися стрічки серпантину, а по рівчаках повно пивних бляшанок, переважно з-під «Самотньої зірки»[462].

Я кинув погляд на № 2706 і не побачив нікого, хто міг би дивитися з великого фасадного вікна, але Айві була права: звідти відкривалася чудова перспектива на вітальню буднику № 2703.

Машину я загнав на бетонні колії, що працювали тут за під'їзну алею, немов мав повне право перебувати в колишньому домі нещасної родини Темплтонів. Дістав лампу і новенький ящичок з інструментами і підійшов до передніх дверей. Неприємна мить настала, коли відмовився обертатися ключ, але він був просто новим. Змочений слиною та трохи порозхитуваний в замку, він провернувся, і я увійшов досередини.

Там розміщувалось чотири кімнати, якщо враховувати ванну, видну крізь двері, що зависли прочною на одній цілій завісі. Найбільшим приміщенням була поєднана з кухнею вітальня. А далі дві спальні. У більшій на ліжку не було матраца. Я згадав, як мені сказала тоді Айві: «Бу'є, як той субака, що його везуть із собою у відпустку, нє?» Стіни у меншій спальні, де крізь ветхий тиньк прозирала дранка, Розетта «Крайолою»[463] помалювала фігурками дівчаток. На всіх зелені сарафанчики й великі чорні бутси. Всі з кінськими хвостиками на потилицях — непропорційно довгими, майже як їхні ноги, — і майже кожна з футбольним м'ячем. В одної з них на голові красувалася тіара Miss Америки, а на губах велика, намальована помадою, усмішка. У домі ще вчуявався запах м'яса, яке смажила Айві для останнього тут обіду перед поверненням до Мозелла, де вона знову житиме з мамою, донькою-чортеням і чоловіком зі зламаною спиною.

Це тут у Марини й Лі мусить розпочатися американська фаза їхнього життя. Вони кохатимуться у більшій з двох спалень, і там же він її битиме. Там же після довгих робочих днів, після збирання вхідних дверей, Лі Освалд лежатиме без сну, дивуючись, чому, чорти його забирають, він ще й досі не став знаменитим? Хіба він не старається? Хіба він для цього не докладає наполегливих зусиль?

А у вітальні з її горбастою, хвилями, підлогою, покритою затоптаним, кольору зеленої жовчі килимом, Лі вперше зустрінеться з чоловіком, якому мені не слід довіряти, з тим, у котрому сконцентровано більшість (якщо не всі) сумнівів Ела щодо Освальда як самотнього стрільця. Цього чоловіка звать Джордж де Мореншильд, і мені дуже сильно хотілося почути, про що балакатимуть вони з Освальдом.

У головному приміщенні, біжче до кухні, стояв старий стіл-буро. У його шухлядах містилася безладна мішанка столових приборів і посуду. Відсунувши стіл від стіни, я побачив електричну розетку. Чудово. Я поставив лампу на стіл і підключив. Я розумів, що, перш ніж сюди в'їдути Освальди, тут може якийсь час жити й хтось інший, але сумнівався, аби будь-кому, виїжджаючи звідси, захотілося прихопити з собою Похилу Пізанську Лампу. А якщо таке навіть трапиться, в гаражі я маю запасну.

Найтоншим з моїх буравчиків я просвердлив дірочку в стіні будинку, підсунув стіл на місце і випробував лампу. Вона працювала добре. Я спакував інструменти і покинув будинок, не забувши замкнути за собою двері. А тоді поїхав назад до Джоді.

Зателефонувала Сейді й запитала, чи не бажаю я приїхати до неї повечеряті. Нічого особливого, сир та холодне м'ясо, але на десерт є великий кекс, якщо мені його схочеться. Я поїхав. Десерт виявився, як завжди, чудовим, але щось було не так, як раніше. Бо Сейді мала рацію. В ліжку між нами лежала швабра. Як і той джимла, що його Розетта побачила на заднім сидінні моєї машини, вона була невидимою. проте існувала. Невидима чи ні, але вона відкидала тінь.

3

Часом чоловік і жінка, досягаючи певного роздоріжжя, вагаються перед ним, зволікаючи з вибором якогось з напрямків, розуміючи, що неправильний вибір означатиме кінець, і водночас розуміючи, що багато чого варте збереження. Саме це відбувалося у нас із Сейді тієї безжальної, сірої зими 1962 року. Ми так само раз чи два на тиждень вибиралися десь пообідати і так само вряди-годи в суботу їздили до «Кендлвудських Бунгало». Сейді насолоджуvalася сексом, і він залишався однією з тих сил, що нас ще утримували разом.

Тричі ми разом чергували на танцювальних вечорах. Діджеєм завжди виступав Доналд Белінгем, і завжди рано чи пізно починали лунати прохання повторити наш лінді-гоп. Діти аплодували й свистіли, коли ми танцювали. І робилося це не просто з гречності. Дехто з них почали й самі навчатися наших рухів.

Чи раділи ми? Звісно, бо імітація є найщирішим різновидом лестощів. Але ніколи нам уже не танцювалося так, як того, першого, разу, більше ніколи ми не рухалися так інтуїтивно бездоганно. Колишня грація Сейді розладналася. Раз вона не втрималася за мою руку на відльоті і, певне, розпласталася б на долівці, якби поряд не стояла пара дебелих футбольістів з близкавичними реакціями. Сейді відбулася сміхом, але я помітив у її очах збентеження. І докір. Так, ніби винен я. Що в деякому сенсі так і було.

Нарив мусив зірватися. І це відбулося б значно раніше, якби не Джоді Джемборі. Воно притримало нас у недозріlostі, надало шанс трішки позволікати,

подумати перед тим, як прийняти те невідворотне рішення, приймати якого ніхто з нас не хотів.

4

У лютому з двома запитаннями до мене звернулася Еллен Докерті: перше, чи не передумав я, може, все-таки підпишу контракт на 1962-1963 навчальний рік, і друге

— оскільки минулорічна вистава мала такий шалений успіх, то чи не хотів би я поставити нову? Я відмовився від обох пропозицій, і то не без болючого відчуття гіркоти.

— Якщо справа у вашій книзі, то ви маєте попереду ціле літо для роботи з нею, — умовляла мене вона.

— Цього недостатньо, — відповів я, хоча на той час мені вже було глибоко насрati на моє «Місце вбивства».

— Сейді Дангіл каже, їй не віриться, ніби вас бодай на йоту хвилює доля власного роману.

Зі мною вона такою думкою не ділилася. Мене це вразило, але я намагався вдавати спокійного.

— Сейді всього не знає.

— Гаразд, тоді вистава. Зробіть принаймні виставу. Аби лише в ній не було голизни, а так я підтримую будь-що вами виране. При теперішньому складі шкільної ради я моєму всього лиш дворічному директорському контракті ще велика обіцянка. Можете присвятити її Вінсу Нолзу, якщо забажаєте.

— Еллі, Вінс уже має присвячений його пам'яті футбольний сезон. Я гадаю, цього достатньо.

Вона пішла, мов побита.

Наступна пропозиція надійшла від Майка Косло, котрий мусив у червні отримати атестат, він зізнався мені, що профілюючою дисципліною в коледжі збирається вибрati собi театрознавство.

— Але мені б дуже хотілося зробити ще одну виставу тут, у школі. З вами, містере Емберсон. Бо ви мені вказали цей шлях.

На відміну від Еллі Докерти, він без перепитувань сприйняв мою відмову, підперту посиланням на фальшивий роман, від чого я почувався негарно. А якщо по правді, то жахливо. Для людини, яка не любить брехні — для того, хто бачив, як саме через брехню руйнується його шлюб (з усіма тими подружніми запевненнями «я зможу кинути будь-якої миті, тільки-но сама цього захочу») — я вже наговорив її на цілий стос книжок, як висловлювалися в мої дні у Джоді.

Я пішов провести Майка до учнівського паркінгу, де стояла його призова власність (старий седан «Б'юїк» з крилами над задніми колесами), і дорогою спитав, як тепер, коли знято гіпс, вчувається його рука. Він відповів, що добре, висловивши впевненість, що цього літа вже розпочне футбольні тренування.

—Хоча, — пояснив він, — якщо я не потраплю в основний склад команди, це не розіб'є мені серце. Може, тоді, окрім програмних занять, зможу брати участь і в студентському театрі. Я хочу навчитися всього — сценографії, освітлення, навіть костюмерної справи. — Він розсміявся. — Мене почнуть називати гоміком.

—Концентруйся на футболі, заробляй оцінки і не піддавайся тузі за домом у першому семестрі, — порадив я. — Я тебе прошу. Не розбазарюй зайве свій час.

Він відповів голосом зомбі Франкенштайна: «Авжеж, хаяїне».

—А як Боббі Джилл?

—Краще, — сказав він. — Он вона, там.

Боббі Джилл чекала Майка біля його «Б'юїка». Вона помахала йому рукою, потім побачила мене і вмент відвернулася, роблячи вигляд, ніби її щось зацікавило на порожньому футбольному полі й пасовиську, що лежало поза ним. Це був той її жест, до якого вже звикла вся школа. Поріз, отриманий у автокатастрофі, загоївся, перетворившись на товстий червоний рубець. Вона намагалася маскувати його косметикою, від чого той робився ще помітнішим.

Майк зауважив:

—Я їй кажу, щоби перестала так пудритися, це робить її схожою на рекламу похоронного салону Соумза, але вона не слухає. І ще кажу, що зустрічаюся з нею не з жалю і не заради того, щоб вона не наковталась пігулок. Вона відповідає, що вірить мені, і можливо, так воно й є. У сонячні дні.

Я задивився, як він поспішає до Боббі Джилл, як обвиває руками талію дівчини, як її кружляє. Я зітхнув, почуваючись трохи дурним і дуже впертим. Певною мірою, в душі мені хотілося зробити ту чортову виставу. Нехай з того не буде ніякого іншого зиску, окрім заповнення вільного часу, поки я чекатиму початку власного шоу. Але я не хотів зчіплюватися з життям Джоді більшою кількістю гачечків, аніж був уже встиг. Як і ймовірне довготривале майбуття разом із Сейді, продовження моїх стосунків із цим містом слід було тимчасово призупинити.

Якщо все піде правильно й чітко, мені залишалася ще можливість спробувати підзвести мою дівчину, як той золотий годинник, і все таке інше[464]. Але попри всі мої ретельно вибудовані плани, не варто було на це занадто покладатися. Навіть якщо я досягну мети, мені радше за все доведеться тікати, а якщо я не зумію вшитися, існують серйозні шанси на те, що мої добре справи на користь світу буде винагороджено довічним ув'язненням. Або електричним стільцем у Гантсвілі[465].

5

Людиною, котра врешті загнала мене в пастку, опинившись в якій я погодився, виявився Дік Сімонс. Зробив він це, просто сказавши мені, що треба бути повним ідіотом, щоб навіть розглядати таку пропозицію. Я мав би впізнати в цьому класичний трюк «О, тільки не кидай мене у ті шипшинові чагарі», але Дік дуже хитро все розклав. Вельми обхідливо. Можна сказати, розвів мене, як кадровий Братик Кролик самозваного Братика Лиса.

Одного суботнього дня ми сиділи у моїй вітальні, пили каву, а по телевізору крізь звичний «сніжок» на екрані йшло якесь старе кіно про ковбоїв, котрі боронять свій Форт-Голлівуд від двох з гаком тисяч атакуючих індіанців. Надворі знову замріччив дощ. Мусило ж влітку шістдесят другого трапитися бодай хоч кілька сонячних днів, але я не пригадую жодного. Все, що я пам'ятаю, це холодні пальці сльоти, котрі завжди намацували стежину до моого вистриженого зашийка,

попри піднятій комір смушкової куртки, яку я собі купив замість тієї колишньої, ранчерської.

—Не варто вам перейматися тією чортовою п'есою лише через те, що в Еллен Докерті в якомусь місці зачухалося, — почав він. — Закінчите свою книжку, отримаєте бестселер і більше не озирайтесь назад. Житимете стильним життям у Нью-Йорку. Випиватимете з Норманом Мейлером й Ірвіном Шо[466] у харчевні «Білий Кінь».

—Ага, — кивнув я. Джон Вейн[467] просурмив у горн. — Не думаю, щоб моя особа вельми зацікавила Нормана Мейлера. Та й Ірвіна Шо також.

—Авжеж, ви сягнули такого успіху з ««Мишами й людьми», — продовжував він. — Все, що ви могли б зробити опісля, у порівнянні з тим спектаклем, мабуть, викликало б розчарування — ох ти Господи, погляньте-но, що вони витворяють! Джону Вейну щойно встрияла стріла в капелюх! На щастя, той у нього двадцятигалоновий «делюкс»!

Зауваження про те, що друга моя постановка може провалитися, зачепило мене дужче, ніж я міг би очікувати. А далі думка моя перескочила на нас із Сейді, як ми, попри всі наші зусилля, не можемо цілком якісно відтворити той, наш з нею перший виступ на танцмайданчику.

Здавалося, весь поглинutий подіями в телевізорі Дік раптом промовив:

—Крім того, зацікавленість у шкільній постановці проявляє Ретті Сильвестер. Він думає взяти ««Миш'як і старе мереживо»»[468]. Каже, вони з жінкою бачили цю виставу в Далласі два роки тому, так публіка там весь час регоче, ледь не покотом валиться.

Боже правий, це старе дрантя. І фізик Фред Сильвестер у ролі режисера? Я навряд чи довірив би Фреду керувати репетицією виведення першокласників під час навчальної противежності тривоги. Якщо такий талановитий, проте ще зовсім сирий по краях актор, як Майк Косло, опиниться під орудою Ретті, це може відкинути його процес дозрівання на п'ять років назад. Ретті й ««Миш'як і старе мереживо»». Ісус би просльозився.

—Ta все одно часу нема на підготовку чогось справді вартісного, — продовжував Дік. — Тож я й сказав Ретті, хай береться за виставу. Хоча мені ніколи не подобався цей метушливий сучий син.

Нікому він насправді не подобався, наскільки я розумів, либо нь, окрім упакованої в цілі акри органзи місіс Ретті[469], котра завжди метушилася поряд з ним, перебігаючи від одного загальношкільного чи факультетського заходу до іншого. Але

аби ж то під удар потрапив тільки він. Провал відіб'ється на дітях.

—Вони могли би поставити естрадне шоу, — сказав я. — Для цього часу мусить вистачити.

—О Господи, Джордже! Воллес Бірі[470] щойно отримав стрілу в плече! Здається мені, він уже труп!

—Діку?

—Ні, Джон Вейн відтягує його до безпечнішого місця. У цій старосвітській стрілянині нема ані на цент бодай якогось сенсу, але мені все' дно подобаються такі сцени, а вам?

—Ви чули, що я казав?

Почалася реклама. З бульдозера виліз Кінен Вінн[471] і, зірвавши з себе каску, повідав світові, що готовий цілу мілю пішки пройти заради пачки «Кемела». Дік обернувся до мене:

—Ні, я, мабуть, не дочув, що ви говорили.

Хитрий старий лис. Якби ж то.

—Я сказав, що часу може вистачити на постановку естрадного шоу. На кшталт ревю. Пісні, танці, анекдоти, пов'язані між собою скетчами.

—Все-все-все, окрім хіба що виступів дівчаток з танцями гучі-ку? Чи ви й про таке подумали?

—Не блазнююте.

—А чого, непоганий міг би вийти водевіль. Мені завжди подобалися водевілі. «Доброї ночі, місіс Калабаш, де б ви не були»[472] і всяке таке інше.

Він витяг із кишені піджака лульку, начинив її тютюном «Принц Альберт»[473] і розкурив.

—А знаєте, ми колись тут робили щось подібне, у «Грейнджі». Шоу називалося ««Джоді Джемборі»». Правда, то ще в кінці сорокових було. Людей воно тоді трохи збентежило, проте жоден не вийшов, жодного закиду не промовлено було вголос. І ми не називали те наше шоу водевілем.

—Про що ви говорите?

—Про менестрель-шоу, Джордже. На сцені всякі ковбої й наймити з ранчо. Танцюють і співають з обличчями, пофарбованими на чорне, розповідають анекдоти, як їм уявляється, на негритянському діалекті. Приблизно по сюжетній канві «Емоса й Енді»[474].

Я почав реготати:

—А хтось у вас грав на банджо?

—Аякже, пару номерів зіграла наша теперішня пані директорка.

—Еллен грала на банджо у менестрель-шоу?

—Обережніше, ви вже заговорили п'ятистопним ямбом. Це може призвести до манії величі, партнере.

Я подався вперед.

Дік прочистив собі горло і заговорив на два голоси:

—Каж-но сюди братчику Томбо, пошо ти собі-мсь прикупив тую баньку вазеліну?

—Ну, моя рахував, що по с'роок дев'ять центів!

Він подивився на мене очікувально, і я зрозумів, що це була кульмінація, після якої мала йти реакція.

—І люди сміялися? — запитав я ледь не з острахом.

—Животи собі рвали і просили ще. Ці жарти після того ще тижнями можна було почути всюди там і тут. — Він поглянув на мене урочисто, хоча в очах його миготіли різдвяні вогники. — У нас маленьке місто. І потреби в нас, коли

доходить до гумору, скромні. Наша ідея раблезіанського реготу хіба що сягає сліпця, який послизнувся на банановій шкоринці.

Я сидів замислений. Знову продовжився вестерн, але, схоже було, Дік втратив до нього інтерес. Він дивився на мене.

— Така штука й зараз могла б спровокувати ефект, — промовив я.

— Джордже, така штука завжди ефективна.

— Та й не треба перетворюватися на кумедних чорношкірих.

— Атож, тепер цього більше не варто робити, — сказав він. — Можливо, в Луїзіані або в Алабамі, але не тут, не на шляху до Остіна, який у «Грязь Гералд» називають Комісар-сіті[475]. Та вам воно взагалі-то нецікаво, хіба не так?

— Так-так. Назвіть мене м'якосердим, але ця ідея мені здається запаморочливою. І чим там перейматися? Придуркуваті жарти. хлопці замість фермерських комбінезонів у завеликих старомодних костюмах з підставними плечима. дівчата у флепер-сукнях до колін, з дрімучою баҳромою. цікаво, чи вдалося б Майкові Косло впоратися з комедійними скетчами.

— О, то був би повний відпад, — промовив Дік так, ніби це було наперед визначенім результатом. — Ідея не без перспективи. Жаль, що ви не маєте часу на її втілення.

Я почав було щось говорити, але тут мене прохромила чергова блискавка. Така ж яскрава, як була та, що освітила мені мозок, коли Айві Темплтон сказала, що сусіди з- навпроти можуть роздивлятися її вітальню.

— Джордже, у вас рот розчепірений. Вид гарний, проте не вельми апетитний.

— Я можу знайти час, — промовив я. — Якщо ви схилите Еллі Докерті до однієї умови.

Він підвівся й вимкнув телевізор, не подарувавши його екрану найменшого позирку, хоча битва між Джоном Вейном і всім племенем Поні[476] сягнула критичної напруги, фоном якій слугував догораючий Форт-Голлівуд.

— Кажіть, якої саме.

Я йому сказав, додавши слідом:

— Я мушу побалакати з Сейді. Терміново.

6

Спочатку вона витримувала формальний тон. Потім почала ледь усміхатися. Усмішка поширшала. А коли я переповів їй ідею, якою мене осяйнуло під кінець нашої розмови з Діком, вона вхопила мене в обійми. Але й цього їй виявилося замало, тому вона подряпалася вгору, поки не обхопила мене ще й ногами. Того дня між нами не було ніякої швабри.

— Це просто фантастика! Ти геній! Ти писатимеш сценарій?

— Ще б пак. Та це не забере багато часу. — Старозавітні глупуваті жарти вже крутилися мені в голові: ««Тренер Борман двадцять хвилин дивився на помаранчевий сік, бо на бляшанці був напис CONCENTRATE... У нашого собаки хвіст виріс всередину, тому нам доводиться просвічувати його рентгеном, щоби дізнатися, чи

він радіє... Я летів літаком таким старезним, що там на одному туалеті була табличка Вілбур, а на іншому Орвіл[477]». — Але мені потрібна серйозна

допомога з усім іншим. Все підштовхує до того, що мені потрібен продюсер. Я сподіваюся, ти візьмеш на себе цю роботу.

—Звісно, — вона зісковзнула на підлогу, не перестаючи притискатися до мене. За цим рухом задерлася її сукня, на мить зблиснули голі ноги. Вона, завзято затягуючись димом, почала міряти кроками свою вітальню. Перечепилася об стілець (либонь, ушосте чи всьоме відтоді, як у нас встановилися інтимні стосунки) і відновила рівновагу, сама цього навіть не зауваживши, хоча вже надвечір матиме на гомілці вельми гарнюній синець.

—Якщо тобі потрібні флеперські^[478] речі в стилі двадцятих років, я можу попрохати Джо Піт, щоб вона гарненько порилася у костюмерній.

Джо очолила факультет домашньої економіки після того, як Еллен Докерті остаточно було затверджено на посту директорки школи.

—Прекрасно.

—Більшість дівчат з домекономіки люблять шити, і куховарити. Джордже, нам треба забезпечитися їжею на вечір, як гадаєш? Якщо репетиції триватимуть довго. А так воно й буде, бо розпочинаємо ми страшенно пізно.

—Так, але сендвічів...

—Ми можемо зробити краще. Набагато. І музика! Нам потрібна музика! Записана музика, бо наш оркестр нізащо не встигне вчасно відрепетиувати подібні речі. — І ми разом, в один голос вигукнули: «Доналд Белінгем!»

—А як щодо реклами? — спитав я. Ми вже заговорили, немов ті Мікі Руні й Джуді Гарланд^[479], що готуються ставити шоу в стодолі тітоньки Міллі.

—Карл Джакобі і його діти з мистецького факультету. Афіші не тільки тут, а по всьому місту. Бо нам треба, щоб усе місто прийшло, не лише батьки й родичі тих дітей, що будуть на сцені. І в залі тільки стоячі місця.

—Бінго! — вигукнув я і поцілував її в ніс. Мені подобався її запал. Я й сам також почувався збудженим.

—А що нам треба оголосити про бенефіс? — запитала Сейді.

—Нічого, поки не матимемо певності, що зберемо достатньо грошей. Не варто роздмухувати нічий непевних надій. Що ти думаєш про те, щоби зганяти зі мною завтра у Даллас, попитати там дещо?

—Завтра неділя, серденко. У понеділок, після школи. Можливо, навіть ще до кінця занять, якщо у тебе вільний сьомий урок.

—Я вмовлю Діка вийти на день з пенсії і провести урок англійської для відсталих,

— сказав я. — Він мій боржник.

7

У понеділок ми з Сейді вирушили до Далласа, я їхав швидко, щоби встигнути до закриття крамниць. Заклад, який ми шукали, знайшовся на бульварі Гаррі Гайнса [480], неподалік від Меморіального шпиталю Паркленд. Там ми вилили з себе цілу діжку запитань, а потім Сейді ще й коротко продемонструвала, що саме нам треба. Відповіді прозвучали більш ніж задовільні, і через два дні я розпочав свій другий і останній проект у шоу-бізнесі як режисер-постановник «Джоді

Джемборі» — «Геть Нового, Геть Кумедного Водевіль-Шоу з Піснями і Танцями». І ще позначення: «Весь збір піде на Добру Справу». Ми не розголошували, що то за справа, а ніхто й не питав.

Пара зауважень про Країну Було: там значно менше всяких формальних паперів і набагато більше довіри.

8

Зібралося дійсно все місто, і Дік Сімонс виявився правим в головному: схоже, ті самі кульгаві жарти не застарівають ніколи. Принаймні не за півтори тисячі миль від Бродвея.

З такими персонами, як Джим Ла-Дью (котрий і зіграв непогано, і навіть умів трішечки співати) та Майк Косло (котрий був абсолютно убійним) наше шоу скидалося більше на шоу Діна Мартіна й Джері Люїса, аніж на виступи містера Боунза з містером Тамбо[481]. А скетчі фарсового гатунку у виконанні двох атлетичних хлопців, сприймалися краще, ніж були того варті. В залі відлітали гудзики, люди ляскали себе по колінах. А ще, ймовірно, лопнуло також пару корсетів.

Витягла із забуття своє банджо Еллен Докерти; як для леді такого високого статусу, грала вона доволі спотикливо. І навіть гучі-кучі все ж таки показали. Майк з Джимом переконали решту футбольної команди виконати жвавий канкан у панталонах і коротких спідничках, а все, що нижче і вище — лише голе тіло. Джо Піт знайшла для них перуки, і хлопці ввергли зал у шаленство. Схоже було, що особливо чуманіли від гологрудих юнаків у перуках і тому всьому іншому міські дами.

На фінал, розібравшись попарно, на сцені з'явилася вся трупа, з колонок загриміло «У настрої», і почався скажений свінг-дансинг. Спіднички злітали, мелькали ступні; футболісти (тепер одяgnені в зут-костюми[482] і в капелюхах з мізерними крисами) крутили гнучких дівчат. Останні були здебільшого чирлідерками, котрі вже добре зналися на всіляких антраша.

Музика скінчилась; сміх, захекана трупа виступила на авансцену робити уклін; а коли аудиторія знову — уже втретє (а може, й четверте) відтоді, як було піднято завісу — зіп'ялася на рівні, Доналд ще раз увімкнув «У настрої». Цього разу дівчата і хлопці миттю розбіглися по протилежних боках сцени і, хапаючи приготовані для них на столиках за лаштунками кремові торти, почали ними кидатися одне в одного. Зал заревів у захваті.

До цієї частини шоу вся трупа була готова заздалегідь і нетерпляче очікувана на неї, хоча, оскільки справжні торти на репетиціях не літали, я не мав певності, як воно в дійсності обернеться. Звісно, обернулося все щонайліпше, як це завжди буває з бійками тортами. Діти знали, що це вже апогей, проте я тримав у рукаві ще одного туза.

Коли вони вдруге вийшли на авансцену з поклоном, з лиць обливає крем, костюми заляпані, «У настрої» зазвучала втретє! Більшість дітей почали зачудовано озиратися навколо, а тому не помітили, як підхопився на рівні вчительський ряд з тортом в руках, котрі ми з Сейді заздалегідь сховали під

сидіннями. Торти полетіли, і трупа вдруге потонула в кремі. Тренеру Борману дісталося два торти, а прицільність він мав убивчу: попав і в квотербека свого, і в зірку лінії захисту.

Майк Косло, з заляпаним кремом обличчям, почав скандувати: «««Містер Е! Міз Д! Містер Е! Міз Д!»»

Гасло підхопила решта трупи, потім зал, плескаючи в ритм долонями. Ми вийшли на сцену, рука об руку, і Белінгем завів ту чортову платівку знову. Діти взяли нас в

шеренги з криками: «Танець! Танець! Танець!»

Ми не мали вибору, і хоч я лякав себе тим, що моя дівчина посковзнеться й зверне собі в'язи, ми виступили перфектно вперше від часу Вечірки Сейді Гокінс. Під кінець танцю я потис Сейді обидві долоні, вона відповіла мені коротким кивком — «давай, роби, я тобі довіряю» — і сковзнула мені між ноги. Обидва її черевички полетіли у передній ряд, спідниця дико спурхнула вище стегон. а вона магічним чином одним рухом опинилася на рівних, спершу простягнувши руки в бік аудиторії — котра буквально ошаліла — а потім з куртуазністю справжньої леді притисла ними свою вимазану в крем спідницю.

У дітей, як виявилося, теж був прихованій свій туз, заготовлений майже напевне Майком Косло, хоча він до цього так ніколи й не признався. Кілька тортів вони приберегли і, поки ми стояли там, купаючись в аплодисментах, з десяток їх, кинуті зусібіч, поцілили в нас. Ну, а натовп, як то кажуть, остаточно сказився.

Сейді підтягнула моє вухо ближче собі до губ, витерла мізинчиком з нього сколочений крем і прошепотіла:

—Ну як ти можеш покинути все це?

9

І це ще не був кінець.

Керуючись ледь не магією, знайшли шлях поміж плямами, грудками та смугами крему і вийшли на середину сцени Еллен і Дік. Нікому й помріятись не могло, щоби хтось жбурнув кремовим тортом у когось з них.

Дік звів руки вгору, просячи тиші, а потім Еллен Докерті зробила крок вперед і заговорила чистим вчительським голосом, котрий легко понісся понад стищеним гомоном і задавленими смішками.

—Леді і джентльмені, сьогоднішню виставу «««Джоді Джемборі» буде повторено ще тричі.

Це викликало нову хвилю оплесків.

—Це бенефісні вистави, — продовжила Еллі, коли завмерли аплодисменти, — і мені приємно, так, мені дуже приємно повідомити вам, для кого накопичуватимуться збори з цих бенефісів. Минулі осені ми втратили одного з наших дорогих учнів, і всі ми тужили за покійним Вінсом Нолзом, котрий відійшов надто, надто рано.

Тепер вже аудиторія застигла в мертвій тиші.

—Дівчина, яку ви всі знаєте, одна з провідних зірочок у нашому учнівському середовищі, отримала в тій аварії жорстокий шрам. Містер Емберсон і міс Дангіл домовилися про операцію з реконструктивної хірургії обличчя для Роберти

Джилліан Оллнат у червні, в Далласі. Родині Оллнат це не буде нічого коштувати; містер Сильвестер, котрий взяв на себе функції бухгалтера «Джоді Джемборі», сказав мені, що співучні Боббі Джилл — і наше місто — запевняють, що за операцію буде заплачено у повному обсязі.

Звисла мить тиші, поки публіка переварювала почуте, а потім всі підхопилися. Аплодисменти котилися літнім громом. Я побачив саму Боббі Джилл в задніх рядах. Вона ридала, затуливши руками собі обличчя. Її обнімали її батьки.

Один вечір в маленькому містечку, одному з тих містечок віддалік головного шляху, про котрі ніхто особливо не думає, окрім тих людей, котрі там живуть. І це нормальну, бо вони самі про себе думають і дбають. Я дивився на Боббі Джилл, як

вона ридає собі в долоні. Я дивився на Сейді. У неї залип крем у волоссі. Вона посміхалась. І я теж. Вона показала мені губами: ««Я кохаю тебе, Джордже». Я артикулював їй у відповідь: ««Я кохаю тебе теж». Того вечора я кохав їх усіх і себе за те, що живу з ними. Ніколи я не почувався таким живим і таким щасливим від того, що я живий. Дійсно, як я міг все це покинути?

Нарив зірвало через два тижні.

10

Була субота, день закупівлі харчів. Ми з Сейді привчилися робити це разом у «Вайнгартені»[483], на шосе № 77. Над головами грав Мантовані[484], ми, йдучи пліч-о-пліч, штовхали поперед себе візочки, вивчаючи фрукти, вибираючи, що краще купити з м'яса. Там були майже всі різновиди філе, які тільки можна було собі забажати, якщо говорити про курятину чи телятину. Мене це цілком задовольняло; навіть після трьох років життя тут я все ще перебував у захопленні від неймовірно низьких цін.

Проте не бакалія, а дещо інше привертало мої думки того дня: родина Газзард, що живе в будинку № 2706 на Мерседес-стрит, дерев'яній халупі навпроти і трохи лівіше від трухлого дуплекса, котрий Лі Освальд невдовзі називатиме домом. Я був дуже зайнятий з «Джоді Джемборі», але спромігся на три поїздки на Мерседес-стрит тієї весни. Свій «Форд» я залишав на стоянці в середмісті Форт-Ворта, а потім по Вінскот-роуд іхав автобусом, котрий зупинявся менш ніж за півмілі звідти. У ті поїздки я одягав на себе джинси, збиті черевики і вицвілу джинсову куртку, яку прикупив на одному надвірному розпродажі. Моя історія, якби хтось мене запитав: я шукаю дешеву оренду, бо щойно отримав роботу нічним охоронцем на «Техаському сталепрокатному» у Форт-Ворті. Це робило мене вартим довіри парубком (якщо ніхто не почне з'ясовувати детальніше) і пояснювало причину, чому дім мусить бути тихим, з вікнами, затуленими шторами перед білого дня.

У своїх прогулянках вздовж Мерседес-стрит до складу «Мавпячого Ворда» і назад (завжди з газетою, складеною назовні сторінкою оголошень про оренду житла) я побачив містера Газзарда, гевала років тридцяти з чимось, двійко дітей, з котрими не бажала грatisя Розетта, і стару леді з застиглим обличчям, котра, йдучи, підволікала ногу. Одного разу матінка Газзарда, стоячи біля поштової

скриньки, підозріливо супроводжувала мене очима, поки я повільно чимчикував повз неї рівчаком, що правив тут за хідник, але не заговорила.

Під час третьої моєї розвідки я побачив іржавий старий трейлер, підчеплений ззаду до Газзардового пікапа. Він разом з дітьми вантажив туди коробки, тимчасом як стара леді, спираючись на ціпок, стояла поряд на тільки-но зазеленілому бур'яні з паралітичним усміхом, що приховував будь-яку емоцію. Я продемонстрував цілковиту незацікавленість, відчуваючи в душі радість. Газзарди виїжджають. Щойно це станеться, фальшивий роботяга на ім'я Джордж Емберсон винайме будинок № 2706. Важливо opinитися першим у черзі.

Тож займаючись суботніми закупами, я саме міркував, чи є якийсь безпечний спосіб цього досягти. На поверхневому рівні я відповідав логічними зауваженнями на репліки Сейді, пожартував з неї, коли вона надовго затрималася перед молочним відділом, штовхав навантажений покупками візок на автостоянку, перекладав пакети до багажника «Форда». Але робив я все це на автопілоті, більша частина мого розуму ширяла думками у Форт-Ворті, міркуючи, як там все обладнати, і саме це принесло мені погибель. Я не звертав уваги на те, що вилітає з моого рота, а коли живеш подвійним життям, це небезпечно.

Ведучи машину назад до Джоді (з Сейді, яка сиділа тихенько поряд — занадто тихенько), я співав сам, оскільки фордівське радіо барахлило. І клапани також уже починали стукотіти. «Санлайнер» все ще мав блискучий вигляд, і я з відомих причин мав до нього особисті почуття, але вже минуло сім років відтоді, як він з'їхав з конвеєра, і на спідометрі в нього було намотано понад дев'яносто тисяч миль.

Я за один раз заніс до кухні Сейді її бакалію, хекаючи і крекчучи для ефекту. Я не помічав, що вона не посміхається, я зеленого поняття не мав, що наш з нею період дозрівання вже закінчився. Я так само думав про Мерседес-стрит, загадуючись, якого роду виставу мені варто розігрувати там — чи радше, наскільки то буде саме вистава. Все мусить виглядати автентичним. Мені хотілося примелькатися там, бо знайоме обличчя породжує заразом із фамільярністю також незацікавленість, а мені не хотілося виділятись. Знову ж таки, Освальди. Вона не говорить англійською, а він за натурою холодна риба, все на краще, але дім № 2706 все одно розташований жахливо близько. Нехай минуле опірне, але ж майбутнє тендітне, як картковий будиночок, і я мушу бути дуже-дуже обережним, щоб не змінити його, поки не буду до цього готовим. Отже, мені треба.

І саме в цей момент до мене заговорила Сейді, і скоро після цього моменту моє життя в Джоді, яким я його знав (і любив), полетіло шкереberть.

11

—Джордже? Ти не зайдеш до вітальні? Я хочу поговорити з тобою.

—А може, тобі краще спершу покласти до холодильника м'ясо й свинячі котлети? І я, здається, бачив у нас морози.

—Нехай тане! — крикнула вона, і цей її вигук миттю висмикнув мене з власної голови.

Я обернувся до неї, але вона вже зникла у вітальні. Витягla там сигарету з пачки, що лежала на столику біля дивана, і закурила. Після моїх делікатних зауважень вона вже намагалася менше курити (принаймні біля мене), тож цей її жест здався мені зловіснішим за підвищений голос.

Я ступив до вітальні.

—Що таке, серденько? Що не так?

—Все. Що то була за пісня?

Обличчя бліде, закам'яніле. Сигарету вона тримала в себе перед губами, мов щит. Я почав усвідомлювати, що десь послизнувся, але не міг второпати, де саме і яким чином, і від цього мені стало лячно.

—Я не розумію, що ти.

—Пісня, яку ти співав у машині, поки ми їхали додому. Та, яку ти ревів на всю силу своїх легень.

Я намагався пригадати і не зміг. Все, що мені згадалося, це думки про те, що на Мерседес-стрит, аби вписатися у тамтешній пейзаж, я мушу одягатися, немов трохи невдатний роботяга. Звісно, я співав, але я часто це робив, міркуючи про щось інше — але ж хіба не всі так роблять?

—Гадаю, якусь попсову пісню, яку чув по радіо. Щось таке, що запало в голову. Ти ж знаєш, як то трапляється з піснями. Я не розумію, що тебе так розстроїло.

—Щось таке, що ти чув по радіо. З отакими-от словами: «Я стрів просяклу джином кралю в Мемфісі, вона мене потягла гоцати нагору»?

Не тільки серце в мені обірвалося; здалося, все в мені, що було нижче шиї, осіло на п'ять дюймів. «Панянки в ханкі-тонк барах»[485]. Ось що я співав. Пісню, яку буде записано лише через сім чи вісім років, гуртом, про який ще наступних три роки ніхто не знатиме в Америці. Мій розум був зайнятий зовсім іншим, та все одно — як я міг так протупити?

—«Вона висякала мені носа, а потім виссалла і мозок»? По радіо? Федеральна комісія з комунікацій враз би закрила радіостанцію, яка б таке програла!

Отоді я почав злитися. Більше сам на себе, проте не тільки на себе. Я тут ходжу, балансую на натягнутому дроті, а вона кричить на мене через якийсь мотивчик «Роллінг Стонз».

—Охолонь, Сейді. Це всього лише пісня. Я сам не знаю, де її чув.

—Це брехня, і ми обоє це знаємо.

—У тебе глюки. Гадаю, мені краще зі своїми покупками поїхати додому, — я намагався говорити заспокійливо. Тон був вельми знайомим. Так я завжди намагався говорити з Кристі, коли вона поверталася додому п'яною. Спідниця перекривлена, блуза напіврозстебнута, волосся стирчить врізnobіч. Не кажучи вже про помаду розмазану. Вінцями чарки чи губами якогось п'яного дружка?

Сам лише спогад про це додав мені зlostі. Подумалось: ««Знову хтось винний». Я не зінав, кого маю на увазі: Кристі, Сейді чи самого себе, і не переймався тим у ту мить. Ніщо нас так не бісить, як коли нас схоплено на гарячому, правда?

— Якщо ти маєш бажання коли-небудь сюди повернутися, гадаю, було б краще, аби ти розповів мені, де чув цю пісню. І звідки ти підчепив ту фразу, яку сказав хлопцю на касі, коли він запропонував тобі покласти курку в подвійний пакет, щоб не протекла.

— Я не маю жодного поняття.

— «Бомбезно, паціку», ось що ти йому сказав. Гадаю, тобі краще сказати мені, де ти таке чув. А ще ««урвати кайфу». І «бугі-мешти». І «срака-дошка». «Убійно» та ««глюки», я хочу знати, звідки ти чув усі ці вирази. Чому ти таке говориш і більше ніхто такого не говорить? Я хочу знати, чому тебе так налякала та ідіотська речівка «Джимла», що ти навіть уві сні про неї балакаєш. Я хочу знати, де міститься Деррі й чому воно таке саме, як Даллас. Я хочу знати, коли ти був жонатий і на кому, і як довго це тривало. Я хочу знати, де ти був до того, як приїхав у Флориду, бо Еллен Докерті каже, що вона цього не знає, бо деякі з твоїх рекомендацій фальшиві. «Виглядають якимись дивнуватими», так вона висловилася.

Я був певен, що Еллен нічого не казав Дік. але вона дізналася. Хоча насправді мене це не здивувало, і в той же час мене збісило те, що вона розтріпала про це Сейді.

— Вона не мала права розказувати тобі таке!

Сейді вгатила сигаретою у попільничку і затрусила рукою, на яку, підстрибнувши, потрапив гарячий жар.

— Іноді ти такий, наче звідкілясь. я не знаю. ти наче з іншого космосу! З того, де співають про те, як трахають п'яних жінок з М-м-мемфіса! Я силувалася себе переконувати, що все це не має значення, що л-л-любов доляє все, але ж ні. Вона не доляє брехні.

Голос у неї дрижав, але вона не заплакала. І очі її не відривалися від моїх. Якби ж то в них був лише гнів, тоді почувалося б трішки легше. Але в них світилося ще й благання.

— Сейді, якби ти тільки.

— Я не можу. Не можу більше. І тому не починай знову про те, що ти не робиш нічого такого, чого мав би соромитися, і я тоді не буду, гаразд? Це речі, які я мушу сама для себе вирішити. Все зводиться до одного: або швабра геть, або ти.

— Якби ти знала, ти б.

— Тоді розкажи мені!

— Я не можу. — Гнів здувся, немов проштрикнута повітряна кулька, залишивши по собіemoційну притупленість. Я відірвав очі від її закам'янілого обличчя, перевівши погляд на стіл. Від того, що я там побачив, у мене перехопило подих.

Там лежала купка стандартних бланків для заяв на роботу до різних закладів у Ріно на цей літній сезон. Верхній бланк до «Готелю й казино Герраха». Перший пункт у ньому вже містив її ім'я, написане великим друкованими літерами. Її повне ім'я, включно з середнім, про яке мені ніколи в голову не спадало її спитати.

Я нахилився, дуже повільно простягнув руки і прикрив великими пальцями її перше ім'я та останній склад прізвища. Залишилося: ДОРІС ДАН.

Я згадав той день, коли, прикидаючись торговцем нерухомістю, що цікавиться сусіднім Рекреаційним центром, я балакав з дружиною Френка Даннінга. Вона була на двадцять років старшою за Сейді Доріс Клейтон, в дівоцтві Дангіл, але обидві жінки мали сині очі, бездоганну шкіру й чудову, повногруду фігуру. Обидві курили. Все це могло бути збігом, але не було ним. І я це знат.

—Що ти робиш? — звинувачувальний тон означав, що насправді запитання мало звучати: «Чого ти ухиляєшся, чого відводиш очі», але я вже не злився. Анітрішечки.

—Ти цілком певна, що він не знає, де ти живеш? — запитав я.

—Хто? Джонні? Ти маєш на увазі Джонні? Чому. — і тут вона вже вирішила, що все це пусте. Я помітив по її обличчю. — Джордже, ти мусиш піти.

—Але він може дізнатися, — промовив я. — Бо знають твої батьки, а твої батьки вважають його безмаль не медяником солоденьким, ти сама про це розповідала.

Я зробив крок до неї. Вона відступила на крок. Як ото відступають від особи, яка вже встигла продемонструвати, що трохи несповна розуму. Я побачив страх в її очах і повне нерозуміння і все одно не міг зупинитися. Не забувайте, мені й самому було страшно.

—Навіть якщо ти прохала їх не казати йому, він може з них виманити цю інформацію. Бо він повабний. Він же такий, Сейді? Коли не миє маніакально руки, не упорядковує за абеткою книжки, не говорить про те, як огидно мати ерекцію, він є вельми, вельми чарівливим чоловіком. Він же був очарував тебе.

—Прошу, забираєшся звідси, Джордже, — голос її тремтів.

Натомість я зробив ще один крок до неї. Вона, витримуючи відстань, зробила крок від мене, уперлася в стіну і зіщулилася. Це подіяло на мене, як ляпас на істерика або склянка холодної води, вихлюпнута в лице сновиді. Я відступив до арки між кухнею і вітальню, з притиснутими до обличчя долонями, як людина, яка визнає свою поразку. Що насправді зі мною і сталося.

—Я йду. Але, Сейді.

—Я просто не в змозі зрозуміти, як ти міг. — промовила вона. Тепер вже з'явилися й слізи, вони повільно скочувалися по її щоках. — Або чому ти відмовляєшся відкритися. У нас все було так чудово.

—І далі може бути.

Вона похитала головою. Повільно, але рішуче.

Я перетнув кухню, почуваючись, ніби не йду, а пливу, вихопив з торби на кухонній стійці відерце ванільного морозива і поставив його в морозилку її «Колдспота»[486]. Якась частка мого єства запевняла мене, що все це просто дурний сон і ось-ось я прокинуся. Проте в цілому я розумів, що це дійсність.

Сейді стояла в арці, дивилася на мене. В одній руці вона тримала свіжу сигарету, в другій заяву на роботу. Тут уже її схожість на Доріс Даннінг упала в очі так, що ледь не кров захолола мені в жилах. Від чого постало питання, чому я

не помічав цього раніше. Бо був заклопотаний іншими справами? Чи тому, що й досі не усвідомив страшенну безмірність речей, з якими тут бавлюся?

Я вийшов за сітчасті двері й став на ганку, дивлячись на неї крізь вічка сітки.

—Стережися його, Сейді.

—Джонні сповнений різних дивацтв, але він безпечний, — відповіла вона. — І мої батьки ніколи не розкажуть йому, де я. Вони обіцяли.

—Люди вміють порушувати обіцянки, і люди можуть кусатися. Особливо ментально нестабільні, коли вони перебувають під сильним тиском, як на те пішло.

—Ти мусиш їхати, Джордже.

—Пообіцяй мені, що стерегтимешся його, і я також назиратиму.

Вона закричала:

—Обіцяю я, обіцяю, обіцяю!

Недобре тримала та сигарета у неї в пальцях; суміш шоку, почуття втрати, гніву й горя в її очах була ще гіршою. Йдучи до машини, я відчував, як вони невідривно дивляться на мене.

Гаспідські «Роллінг Стонз».

Розділ 17

1

За кілька днів до початку річної екзаменаційної сесії мене покликала до себе в кабінет Еллен Докерті. Причинивши двері, вона сказала:

—Перепрошу за неприємності, Джордже, але, якби мені довелося робити це знову, я не певна, що зробила б інакше.

Я не промовив на це нічого. Гнів з мене вже пішов, але ошелешення ще залишилось. Я дуже мало спав після нашого розриву і підозрював, що в найближчому майбутньому моя близька дружба з четвертою годиною ранку не припинятиметься.

—Стаття двадцять п'ята Шкільного адміністративного кодексу штату Техас, — оголосила вона так, ніби це все пояснювало.

—Перепрошу, Еллі?

—Ніна Волінгфорд звернула на це мою увагу. — Ніна була окруженою фельдшеркою. На своєму «Форді Ранч-вагоні»[487] вона накручувала десятки тисяч миль, регулярно об'їжджаючи впродовж навчального року всі вісім шкіл округу Денголм, три з них все ще одно-чи двокімнатного типу. — Стаття двадцять п'ята містить правила імунізаційних заходів у школах. Вони стосуються як учнів, так і вчителів, і Ніна вказала мені на те, що вона не має ніяких ваших довідок про імунізацію. Фактично, взагалі ніяких медичних документів.

Отут-то й воно. Фальшивого вчителя викрили завдяки відсутності в нього щеплення проти поліомієліту[488]. Ну принаймні не через моє зараннє знання репертуару «Роллінг Стонз» чи недоречне використання дискотечного сленгу.

—Ви були такі заклопотані постановкою «Джоді Джемборі» і всім тим іншим, тому я, щоб позбавити вас бодай цього клопоту, вирішила сама написати до шкіл, де ви викладали раніше. З Флориди я отримала відповідь, що вони не вимагають

імунізаційних карток у підмінних викладачів. З Мейну і Вісконсину я отримала однакові відповіді: «Ніколи про такого не чули».

Вона подалася вперед понад своїм столом, вдивляючись у мене. Довго витримати її погляд я не зміг. Але, переш ніж перевести очі собі на долоні, я побачив у її очах не що інше, як нищівну симпатію.

— Чи стривожилася б Освітня рада штату через те, що ми взяли на роботу ошуканця? Цілком можливо. Вони могли б навіть вчинити юридичний позов щодо повернення вашої річної зарплатні. Чи тривожить це мене? Абсолютно ні. Ваша робота у ДКСШ була зразковою. Те, що ви з Сейді зробили для Боббі Джилл Оллнат, абсолютно чудесне. Такі речі достойні номінації на звання Вчитель року штату.

— Дякую, можна подумати, — буркнув я.

— Я в себе запитала, що робила б Мімі Коркоран. І Мімз повідала мені: «Якби він підписав контракт на наступний рік або два, ти б змушена була діяти. Але оскільки він вже за місяць іде, насправді в твоїх інтересах — і в інтересах школи — не робити нічого. — Але потім вона додала: — Проте є одна людина, котра мусить знати, що він не той, кого з себе вдає». — Еллі зробила паузу. — Я сказала Сейді, що у вас напевне є якесь резонне пояснення, але, скидається на те, що ви його не маєте.

Я поглянув собі на годинник.

— Якщо ви не виганяєте мене з роботи, міз Еллі, то я вже запізнююсь на п'ятий урок. Учні мусять відтворювати речення в діаграмах. Мені здається, варто їм задати

фразу: ««Я безвинний в цьому питанні, але не можу сказати чому». Як ви гадаєте? Не занадто це складно?

— Для мене, безумовно, занадто, — відповіла вона лагідно.

— Є одна проблема, — сказав я. — Сейді мала нелегкий шлюб. *Її* чоловік був диваком такого штибу, в деталі якого я не бажав б входити. Його звуть Джон Клейтон. Я гадаю, він може становити небезпеку. Вам треба спитати у Сейді, чи має вона його фото, тоді ви знатимете, який він на вигляд, і впізнаєте, якщо він раптом з'явиться тут і почне щось розпитувати.

— А ви гадаєте, що так може статися, бо.

— Бо я вже бачив подібне раніше. Такого пояснення достатньо?

— Сподіваюся, так, а чом би й ні?

Така відповідь мене не задовольняла.

— То ви в неї спитаєте?

— Так, Джордже, — вона могла це сказати серйозно, а могла й поглузувати з мене. Здогадатись напевне я не міг.

Я вже був біля дверей, коли вона промовила так, ніби просто побажала доброго дня:

— Ви розбиваєте серце цій молодій жінці.

— Я знаю, — кивнув я і пішов.

—Зварювальник, ге?

Я стояв на ганку будинку № 2706 з його хазяїном, добropорядним американцем на ім'я містер Джей Бейкер. Кремезний чолов'яга з випнутим черевом, котре він називав домом, який збудував Шайнер[489]. Ми тільки-но завершили скоренькі оглядини апартаментів, про які Бейкер наголошував, що вони «поряд з автобусною зупинкою», ніби це в них вибачало провислі стелі, сліди патьоків води на стінах, тріснутий бачок у туалеті й загальну атмосферу ветхості.

—Нічний охоронець, — відповів я.

—Невже? То гарна робота. Повно часу, хоч собакам хвости крути, на такій роботі.

Схоже, на це не потребувалося відповіді.

—Ні жінки, ні дітей?

—Розведений. Вони залишились на Сході.

—Платите галіменти, авжеж?

Я знизав плечима. Він не перепитував.

—То вам підходить дім, Емберсоне?

—Гадаю, так, — зітхнув я.

Він видобув із задньої кишені довгу орендну книгу в м'якій шкіряній палітурці.

—За перший і останній місяці, плюс завдаток за пошкодження.

—Завдаток за пошкодження? Та ви смієтесь.

Бейкер правив собі далі так, ніби мене не чув.

—Сплата оренди в останню п'ятницю місяця. Неповна сума або затримка, і ви ураз на вулиці, за люб'язної допомоги поліцейського департаменту Форт-Ворта. В мене з їми відношення тіп-топ.

З нагрудної кишені він витяг обвуглений недопалок сигари, вstromив його пожований кінець собі в пащеку і запалив об ніготь великого пальця дерев'яний сірник. На ганку стояти було жарко. Майнула думка, що на мене очікує довге й гаряче літо.

Я знову зітхнув. А тоді — з показовою нехіттю — дістав гаманець і почав витягати з нього двадцятки.

—Ми віримо лиш Богу, — промовив я. — Всі інші платять готівкою.

Він зареготав, заразом пихкаючи хмарами їductого сизого диму.

—Добре сказано, тре' запам'ятати. Особливо згодиться по останніх п'ятницях місяця.

Мені не вірилося, що я житиму у цій безнадійній халупі, на цій безнадійній вулиці після моого гарненького будиночка, що залишився стояти на південь звідси, де я з гордістю тримав регулярно підстриженим справжній моріжок. Хоч я поки що навіть не виїхав із Джоді, я вже відчував ностальгію.

—Дайте мені, будь ласка, розписку, — сказав я.

Хоч це я отримав задарма.

Був останній день навчального року. Класи і коридори порожні. Вентилятори під стелями гребли вже гаряче повітря, хоча було лише восьме червня. Освальди покинули Росію; згідно з нотатками Ела, за п'ять діб пароплав «Маасдам»

пришвартується в Хобокені[490], де вони зійдуть по трапу на американський ґрунт.

Порожньо було і в учительській, якщо не рахувати Венні Лейверті.

—Гей, друже. Розумію так, що ти відбуваєш у Даллас закінчувати свою книжку.

—Авжеж, планую. — У моїх планах насправді головно фігурував Форт-Ворт, принаймні на початковому етапі. Я почав вичищати свою комірку, захаращену всячими реляціями, що накопичилися під кінець року.

—Якби я був сам собі господар, вільний, не прив'язаний до дружини, трьох голопуцьків і заставної на дім, я би, можливо, й сам спробував написати книгу, — повідомив Денні. — Я був на війні, знаєш.

Я знов. Всі знали про це зазвичай уже на десятій хвилині знайомства з ним.

—Маєш достатньо, щоб вистачало на життя?

—З цим у мене все гаразд.

Більш ніж достатньо, щоб протриматися до наступного квітня, коли я сподівався завершити свою справу з Освальдом. Мені не треба буде робити ніяких нових вилазок до «Фінансового забезпечення» на Грінвіл-авеню. Навіть єдина туди експедиція була непомірним глупством. За бажання я міг би переконати себе в тім, що випадок з моїм будиночком у Флориді був результатом невдалого розиграшу, проте я також запевняв себе, що у нас із Сейді все пречудово, і лише поглянути, як воно обернулося.

Я зсипав пачку паперів зі своєї комірчини у сміття і побачив маленький запечатаний конверт, який раніше чомусь уник моєї уваги. Я знов, хто користується такими конвертами. На тому аркушику з блокнота, що знайшовся всередині, не було слів вітання, не було й підпису, окрім ледь вловимого (либонь, взагалі ілюзорного) запаху її парфуму. Записка була короткою.

Дякую тобі за те, що показав мені, як може бути гарно.

Прошу, не прощайся.

Я тримав цей папірець у руці цілу хвилину, задумливо, а потім засунув собі до задньої кишені і поспіхом вирушив до бібліотеки. Я не знов, що там зроблю, чи що скажу, але це не мало значення, оскільки в бібліотеці було темно і стільці стояли на столах. Але я все одно посмикав ручку дверей, вони були замкнені.

4

Тільки дві машини залишилися в кінці стоянки, седан «Плімут» Денні Лейверті і мій «Форд», складаний дах якого вже мав доволі пошарпаний вигляд. Я й сам почувався дещо пошарпаним.

—Містере Е! Зачекайте, містере Е!

То були Майк і Боббі Джилл, вони бігли через розжарену автостоянку до мене. Майк ніс маленький запакований презент, який тут же мені і вручив.

—Я з Боббі хочу подарувати вам дешо.

—Ми з Боббі хочемо. Але не варто було, Майку.

—Ми вважаємо, що варто, чоловіче.

Мене зворушило, коли я побачив, що Боббі Джилл плаче, і водночас стало радісно від того, що товстий шар «Макс Фактора» вже не вкриває її обличчя.

Тепер, коли вона знала, що дні бридкого шраму минають, вона перестала його замазувати. Вона поцілувала мене в щоку.

—Дякую вам дуже, дуже, дуже, містере Емберсон. Я вас ніколи не забуду, — вона подивилась на Майка. — Ми вас ніколи не забудемо.

Імовірно, вони й не забудуть. Це було приємно. Це не перебивало темної, замкненої бібліотеки, але все ж таки — це було дуже приємно.

—Відкрийте, — попрохав Майк. — Ми сподіваємося, що вам сподобається. Це для вашої книги.

Я відкрив пакуночок. Всередині містився дерев'яний ящичок приблизно вісім дюймів завдовжки і два дюйми завширшки. Всередині ящичка, в шовковому гніздечку лежала авторучка «Вотермен»[49i] з вигравіюваннями на защіпці ініціалами Дж. Е.

—О, Майку, — промовив я. — Це занадто.

—Це було б не занадто, навіть аби вона була з чистого золота, — заперечив він. — Ви змінили моє життя. — Він поглянув на Боббі. — Наші життя.

Він мене обійняв, а у 1962-му то був недешевий жест серед чоловіків. Я радо обійняв його навзасім.

—Ви давайте про себе знати, — сказала Боббі Джилл. — Даллас не так вже й дальоко. — Вона затнулася. — Далеко.

—Авжеж, — сказав я, знаючи, що не буду, і вони, радше за все, також не будуть. У них попереду власні життя, і якщо їм пощастиТЬ — то життя осяйні.

Вони вже пішли, та раптом обернулася Боббі:

—Це сором, що ви одне з одним порвали. Мені самій від цього так погано.

—Мені теж від цього погано, — сказав я, — але, можливо, це на краще.

Я вирушив додому спакувати друкарську машинку та деяке інше майно, якого, я був певен, у мене все ще не так багато, щоби йому не вміститися в одній валізі та кількох картонних коробках. Затримавшись перед черговим світлофором на Головній-стрит, я відкрив маленьку коробочку й подивився на авторучку. То була гарна річ, і мене вельми зворушило, що вони мені її подарували. Ще більше я був зворушений тим, що вони дочекались мене, щоб попрощатись. Світло перемкнулося на зелене. Я закляпнув кришку коробочки і поїхав далі. Клубок підступив до горла, але очі мої залишались сухими.

5

Життя на Мерседес-стрит не відзначалося шляхетними подіями.

Вдень було не так вже й погано. Дні відлунювали криками щойно відпущених зі школи дітей, всі у завеликому одязі, успадкованому від старших; базіканням домогосподарок біля поштових скриньок чи під мотузками для білизни на задніх дворах; тінейджерами на іржавих таратайках з переробленими на рик глушниками і волаючими приймачами, налаштованими на радіо КЛПФ. Години між другою ночі і шостою ранку також не були задуже поганими. Тоді на вулиці западала ледь не оглушливатиша, коли врешті, втомившись кричати від колік, засинали немовлята в своїх колисках (або шифоньєркових шухлядах), а їхні батечки нахроплювали хропака перед черговим трудовим днем у якісь крамниці, на фабриці або на котрійсь із недалеких звідси ферм за погодинну платню.

Натомість між четвертою дні й шостою вечора по всій вулиці лунали голоси матусь, котрі криками заганяли своїх чортових чад додому робити уроки, а потім голоси татусів, котрі, повертаючись додому, кричали на своїх дружин, ймовірно тому, що не мали більше на кого кричати. Більшість дружин відповідали їм тим самим. Татусі-п'яниці починали прибувати десь близько восьмої, а справжній галас здіймався ближче до одинадцятої, коли вже або бари закривалися, або гроши кінчалися. Тоді я чув, як грюкають двері і б'ється скло, як лунають крики болю, коли котрийсь п'яндило гамселить свою жінку або дітей, або й її, і їх разом. Часто за моїми затуленими шторами миготіли червоні спалахи, це прибували копи. Пару разів були пролунали постріли, хтось, може, стріляв у небо, а може, в когось іншого. А одного ранку, вийшовши забрати газету, я побачив жінку, вся нижня половина обличчя якої була у вже засохлій крові. Вона сиділа на узбіччі перед будинком за чотири номери від моєго, пила з бляшанки «Самотню зірку». Я вже було ледь не пішов до неї запропонувати допомогу, хоча й розумів, що мені не варто вв'язуватися в життя цього безпорадного робітничого кварталу. Але тут вона помітила, що я на неї дивлюся, й виставила мені середній палець. Я повернувся в дім.

Сюди не з'являлися посланниці «Вітального фургона»[492], жодна жіночка з іменем на кшталт Маффі чи Баффі не поспішала звідси на збори «Малої ліги»[493]. Чого було вдосталь на Мерседес-стрит, так це часу на роздуми. На сум за моїми друзями в Джоді. На сум за моєю роботою, котра перед тим відволікала мої думки від справи, заради виконання якої я сюди прибув. На те, щоб усвідомити, що учительство слугувало мені не просто способом згаяння часу; воно удовольняло мій розум так, як це може робити тільки небайдужа тобі робота, коли ти відчуваєш, що в твоїх силах дійсно щось змінювати на краще.

Там навіть вистачало часу на те, щоб жаліти мого колись такого чепурного «Санлайнера». Окрім непрацюючого радіоприймача й стукотіння клапанів, він тепер підвивав і стріляв заіржавілою вихлопною трубою, а на лобовому склі красувалася тріщина від камінця, що вдарив туди з-під одного навантаженого асфальтом самоскида. Я перестав його мити, і тепер — сумно сказати — його зовнішність цілком

відповідала іншим зачуханим транспортним засобам на Мерседес-стрит.

А найбільше мого часу займали думки про Сейді.

«**Ви розбиваєте серце цій молодій жінці**», — сказала тоді Еллі Докерті, і мос також не почувалося в повнім порядку. Думка про те, щоб викласти все Сейді, відвідала мене однієї ночі, коли я лежав без сну, слухаючи п'яну сварку по сусідству: «**Ти сама винна, це ти винний, та пішла ти на хер**». Я відкинув геть цю ідею, але наступної ночі вона повернулась до мене знов, з оновленою потugoю. Мені уявилося, як я сиджу за столом на кухні в Сейді, п'ю каву в щедрому потоці надвечірнього світла, що навскіс ллється крізь вікно понад кранами мийки. Ми спокійно балакаємо. Я кажу їй, що насправді мене звуть Джейкоб Еппінг, що насправді я народжуся тільки за чотирнадцять років, що я прибув з 2011 року крізь тріщину в часі, яку мій покійний друг Ел Темплтон називав кролячою норою.

Як мені переконати її в цьому? Розповіддю про те, що один американський перебіжчик, котрий розчарувався в Росії, невдовзі повернеться сюди зі своєю російською дружиною й маленькою донечкою і почне жити в домі, що стоїть навпроти того, де тепер живу я? Розповіддю про те, що «Техасці Далласа» — ще не «Ковбої», ще не «Команда Америки» — цієї осені поб'ють «Х'юстонських нафтовиків» з рахунком 20-17 у подвійний додатковий час[494]? Смішно. Але що інше я знав про найближче майбутнє? Небагато, оскільки не мав часу на його вивчення. Багато чого я знав про Освальда, але то й усе.

Вона вирішила, що я збожеволів. Я можу наспівати їй слова з десятка популярних пісень, яких ще не створено, і вона все одно вважатиме мене божевільним. Запідозрить, що я сам їх вигадав — хіба я не письменник, кінець кінцем? А якщо припустити, що вона таки повірить мені? Чи хочу я затягнути її до акулячої пащі разом з собою? Чи недостатньо вже й тієї небезпеки, що у серпні вона повернеться до Джоді, а Джон Клейтон, котрий може виявитися відлунням Френка Даннінга, на той час уже розшукуватиме її там?

««Годі вже, забирається геть!» — закричала на вулиці жінка, і в напрямку Вінскот-роуд газонув автомобіль. Крізь щілину між моїх затулених штор штрикнувся сніп світла, мигцем мазнувши по стелі.

««ХУЙЛО!» — заверещала вона вслід, на що трохи віддалік інший чоловічий голос проревів: «Ходіть-но відсмокчіть у мене, пані, мо’, це вас заспокоїть».

Таким було життя на Мерседес-стрит влітку 1962-го.

«Не втягуй її до цього, — це був голос здорового глузду. — Це надто небезпечно. Можливо, в якийсь момент вона знову ввійде у твоє життя — це навіть може бути знову життя в Джоді, — але не тепер».

От тільки ніколи більше не світить мені життя в Джоді. Після того, що взнала про моє минуле Еллен, викладання у школі стало для мене порожньою мрією. А що інше я можу робити? Бетон літи?

Одного ранку я, ввімкнувши кавоварку, вийшов на ганок по газету. Прочинивши двері, я побачив, що в «Санлайнера» спущені обидва задніх колеса. Якийсь запізнілий підліток з нудьги порізав їх ножем. Це також було характерним для життя на Мерседес-стрит влітку 1962-го.

6

У четвер чотирнадцятого червня я одягнув на себе джинси, синю робочу сорочку і куплений у секонд-хенді на Кемп-Бові-роуд старий шкіряний жилет. Решту ранку я провів, тиняючись по дому. Телевізора я не мав, але слухав радіо. У новинах сказали, що у президента Кеннеді в кінці місяця запланований державний візит до Мексики. Прогноз погоди обіцяв чисте небо і тепло. Трішки потеревенивши, діджей поставив «Палісад-Парк»[495]. Заграла платівка, вмонтовані до музики веселі виски розкрайли мені серце.

Довше я вже не міг себе стримувати. Мабуть, приїду зарано, ну то й нехай. Я стрибнув у «Санлайнер» — на котрому тепер красувалося два чорних задніх колеса, при тім, що передні залишилися білими — і промчав сорок з гаком миль до «Лав Філда»[496], що містився на північний схід від Далласа. Там не було ні довготермінової стоянки, ні короткотермінової, а була просто автостоянка. Місце

на ній коштувало сімдесят п'ять центів за день. Я нацупив собі на голову свій старий солом'яний капелюх і приблизно півмілі прогулявся пішки до будівлі терміналу. На бордюрі стояла пара копів з ДДП, вони пили каву, а всередині ані служби безпеки, ані металодетекторів, проходь собі та й поготів. Пасажири просто показували квитки парубку, котрий стояв при дверях, а потім ішли по гарячому летовищу до свого авіалайнера, який міг належати якомусь з п'яти перевізників: «Америкен», «Дельта», «ТВА», «Фронтир» або «Техаські авіалінії».

Я проглянув написи крейдою на дощі, що висіла на стіні поза стійкою компанії «Дельта». Там повідомлялося, що рейс № 194 прибуває вчасно. Коли я попрохав дівчину за стійкою це перевірити, вона, усміхнувшись, відповіла, що той щойно вилетів з Атланти. «Але ви приїхали занадто рано».

—Нічого з цим не можу вдіяти, — пояснив я. — Раніше потрібного, либо нь, з'явлюся навіть на власний похорон.

Вона розсміялася і побажала мені гарного дня. Я купив ««Тайм» і пішов до ресторану навпроти, де замовив собі салат від шеф-кухаря «Сьоме небо». Порція була гіантською, а я занадто знervованим, щоб мати appetit — не кожного дня випадає побачити особу, котра збирається змінити історію, — але тепер я хоча б мав у чому колупатися, очікуючи прибуття літака, на борту якого прибуде Освальд з сім'єю.

Я сидів за столом, звідки відкривався гарний вид на термінал. Там не було велелюдно, і в око мені впала молода жінка в темно-синьому дорожньому костюмі. З волоссям, зібраним в акуратний бунтик. У руках вона несла по валізі. Носильник-негр запропонував їй свою допомогу. Вона, усміхаючись, похитала головою, потім, проходячи повз кабінку довідкової служби, вдарилася об неї рукою. Впустила одну валізу, потерла собі лікоть, потім знову підібрала валізу і пішла далі.

Сейді відлітає на шість тижнів до Ріно.

Чи я здивувався? Зовсім ні. Це знову той самий ефект конвергенції. В мені вже встигла виробитися звичка до цього. Чи пропекло мене ледве стерпним бажанням вибігти з ресторану, перехопити її, поки ще не пізно? Авжеж, так.

Якусь мить це здавалося більш ніж можливим, це здавалося необхідним. Я сказав би їй, що доля (а не якісь там загадкові обертони, що акомпанують подорожам у часі) звела нас в цьому аеропорті. Подібні сцени переконливі в кіно, хіба не так? Я попрохав би її почекати, поки я і собі теж куплю квиток до Ріно, сказав би, що тільки-но ми прилетимо туди, я все їй поясню. А по завершенні обов'язкових шести тижнів ми могли б пригостити випивкою суддю, котрий затвердить її розлучення й відразу ж зареєструє наш з нею шлюб.

Я вже фактично почав підводитись. І одночасно мій погляд упав на обкладинку купленого перед тим журналу ««Тайм». З обкладинки усміхалася Жаклін Кеннеді. Вся така сяйлива, у платтячку без рукавів, з викотом у формі V. ЛЕДІ ПРЕЗИДЕНТА ОДЯГАЄТЬСЯ ПО-ЛІТНЬОМУ — пояснював підпис. Я задивився на фото, кольори якого раптом вицвіли до чорно-білого, а вираз жінки змінився з осяйно-усміхненого на заціпеніло-пустий. Вона тепер стояла поряд з Ліndonом

Джонсоном на борту лайнера «Ер Форс-1», і вже не в тому гарному (і трішечки сексі) літньому платтячку. Замість нього на ній був забризканий кров'ю шерстяний костюм. Я згадав, що десь читав — не в Елових нотатках, а деінде — про те, як, щойно чоловіка місіс Кеннеді було оголошено мертвим, леді «Божа Корівка» Джонсон зробила порух обійняти Жаклін у шпитальному коридорі й побачила прилиплу до її костюма грудку мозку мертвого президента.

Застрелений у голову президент. А поза ним всі ті мертві, котрі підуть слідом, стоять привиддями в черзі, що тягнуться у безкінечність.

Я знову сів і просто дивився, як Сейді несе свої валізи до стійки авіакомпанії «Фронтир». Вони явно був нелегкими, але вона несла їх завиграшки, тримаючи пряму спину, жваво цокотячи підборами. Клерк позначив валізи й поклав їх на багажний візок. Про щось перемовився з Сейді; вона подала йому придбаний два місяці тому в турагенції квиток, і клерк щось на ньому черкнув. Забравши назад квиток, Сейді почала роззиратися, куди йти далі. Я нахилив голову, щоб вона мене не помітила. Коли подивився знову, її вже не було.

7

Через сорок довгих, довгих хвилин чоловік, жінка і двійко маленьких дітей — хлопчик та дівчинка — пройшли повз ресторан. Хлопчик тримався за батькову руку і щось лепетав. Батько дивився вниз на нього, киваючи й посміхаючись. Батько цей був Робертом Освальдом.

Прокинувся гучномовець: «З Ньюарка[497], з проміжною посадкою в муніципальному аеропорту Атланти, прибуває рейс № 194 авіакомпанії „Дельта“¹. Зустрічайте пасажирів проти входу № 4. З Ньюарка, з проміжною посадкою в муніципальному.²»

Дружина Роберта — згідно з нотатками Ела, її ім'я Вейда — підхопила дівчинку на руки, щоб не відставала, і пришвидшила ходу. Ознак Маргарити ніде не помічалося.

Я підчепив салату, пожував трохи, не відчуваючи смаку. Важко билося серце.

Почулося наближення ревучих двигунів, і я побачив ніс літака ДіСі-8[498], котрий підкотив до воріт термінала. Вітальні вигуки почали лунати біля дверей. Офіціантка торкнулася моого плеча, і я мало не скрикнув.

— Вибачаюся, сер, — промовила вона з техаським акцентом таким в'язким, що хоч ножем ріж. — Лиших'тіла узнати, чи не тре'а вам іще чогось?

— Ні, — відповів я. — Все гаразд.

— Нуу, тоо' і добре.

Перші пасажири поспішили через зал. Самі тільки чоловіки в костюмах, з дорогими зачісками. Природно. Першими з літака виходять пасажири першого класу.

— А ви тоочно не хотите, щоби я принесла вам перси'ового пирога? Сьо'оні він свіженський.

— Ні, дякую.

— А ви тоочно певні, милесенький?

Тепер уже ринув потік пасажирів економ-класу, всі підпряжені торбами. Я почув пронизливий жіночий виск. Чи то не Вейда вітає свого зятя?

—Цілком певен, — відповів я й затулився журналом.

Вона зрозуміла натяк. Я сидів, змішуєчи залишки свого салату з помаранчевим супом французької підливи, і дивився. Ось пройшли чоловік і жінка з дитям, але воно було вже майже ходунком, дорослішим за Джун. Пасажири минали ресторан, теревенячи з друзями й родичами, котрі приїхали їх зустріти. Я побачив юнака в армійській формі, він поплескував по задку свою дівчину. Вона засміялася, ляслула його по руці, а потім піднялася навшпиньки й чмокнула в щоку.

Хвилин з п'ять чи близько того термінал залишався майже повним. Потім натовп почав рідшати. Ніяких ознак Освальдів не вбачалося. Мене накрило дикою впевненістю: їх не було в цьому літаку. Я не просто пробрався в минуле, я потрапив до якогось іншого, паралельного космосу. Може, містер Жовта Картка й чатував там саме для того, щоб запобігти подібному розвитку подій, але містер Жовтка Картка помер і нікому було утримати мене від цієї неприємності. Нема Освальда? Чудово, місія скасовується. Кеннеді загине в якийсь іншій версії Америки, але не в цій. Я можу наздогнати Сейді і заживу після цього щасливо.

Щойно ця думка майнула мені в голові, як тут ж я вперше побачив свою ціль. Роберт з Лі йшли пліч-о-пліч, жваво про щось балакаючи. Лі вимахував чимось середнім між роздутим аташе-кейсом і маленьким ранцем. Роберт ніс рожеву валізу з заокругленими кутами, ніби позичену з гардероба Барбі. Позаду них разом ішли Вейда з Мариною. Вейда забрала в неї одну з двох полотняних торб. Іншу Марина повісила собі на плече. Вона несла на руках Джун, вже чотиримісячну, тому їй було важкувато не відставати. По боках, дивлячись на Марину з відвертим зачудуванням, ішли двоє дітей Роберта й Вейди.

Вейда гукнула чоловікам, і ті зупинилися майже напроти ресторану. Роберт заусміхався і забрав у Марини торбу. Обличчя Лі випромінювало. втіху? Знання чогось? Мабуть, і те, й інше. Кутики його губ кривилися в легесенькому натяку на усмішку. Його невизначного кольору волосся було акуратно причесане. Фактично, він підпадав під класичне означення перфектного морського піхотинця «морець, як ірець» у своїй напрасованій білій сорочці, штанях хакі і сяючих туфлях. Аж ніяк не був він схожий на того, хто лише недавно зійшов на берег після подорожі через півсвіту; ані зморщечки, ані сліду щетини в нього на щоках. Йому було всього лише двадцять два, а виглядав він ще молодшим — ніби якийсь тінейджер з моого останнього класу.

Такою ж була й Марина, котрій легально не продадуть алкоголя ще цілий місяць [499]. Втомлена, з широко розплащеними, ошелешеними очима. Але ж красуня, з хмарою темного волосся, з бентежними, якимись ніби покаянними синіми очима.

Джун була оповита — вся цілком, разом з ручками й ніжками — полотняними сповивачами. Навіть шия в неї була чимсь обмотана і, хоча вона й не плакала, обличчя мала червоне, спітніле. Лі взяв дитину собі на руки. Марина вдячно посміхнулася, у проміжку її на мить розтулених губ я побачив, що в неї відсутній один зуб. Решта були потемнілими, один з них майже чорний. Такий контраст на тлі її оксамитової шкіри й прекрасних очей просто вражав.

Освальд нахилився до неї і сказав щось, що стерло усмішку з її обличчя. Вона боязко подивилася на нього. Він ще щось промовив, штрикаючи при цьому пальцем її в плече. Я згадав розповідь Ела і подумав, чи не ті самі слова каже зараз Освальд своїй дружині: «паходу, сука».

Але ні. То сповивачі його роздратували. Він почав їх зривати — спершу з ручок, а потім з ніжок — і кидав ті ганчірки Марині, котра незграбно їх ловила. А потім розирнулася, чи не дивиться, бува, хтось на них в залі.

Підійшла Вейда і торкнулась руки Лі. Він не звернув на неї уваги, продовжуючи розмотувати смугу полотна з шиї в малої Джун, а потім і це пожбурив у Марину. Саморобний шарф упав на підлогу. Марина нахилилася й мовчки його підбрала.

До них приєднався Роберт і по-дружньому стукнув брата кулаком в плече. Тепер термінал вже майже цілком спорожнів — останні з прибулих пасажирів минали сімейство Освальдів — і я ясно почув, що він сказав.

—Дай їй спокій, вона лише щойно сюди прибула. Вона ще навіть не зрозуміла, де знаходиться.

—Подивись-но на цю дитину, — заперечив Лі, піdnімаючи вгору дочку на огляд. Тут уже Джун почала плакати. — Вона її замотала, немов якусь чортову єгипетську мумію. Бо так вони, бач, роблять там, у неї вдома. Не знаю, плакати мені чи сміятися. Старий баба! Старуха! — З ридаючою дитиною на руках він обернувся до Марини.

— Старий баба!

Та намагалася усміхнутись, як то роблять люди, розуміючи, що з них глузують, але не розуміючи чому. Мені побіжно згадався Ленні в ««Миших і людях». А потім і лице Освальда також освітила посмішка, трішки кривувата, задиристя. Від цього він став ледь не красенем. Він ніжно поцілував дружину, спершу в одну щоку, потім у другу.

—США, — промовив він і поцілував її знов. — США, Рина! Країна свободи й батьківщина лайна!

Усмішка Марини стала променистою. Він почав говорити до неї російською, попутно знову вручивши їй Джун. Марина почала колисати дитину, а він обхопив дружину рукою за талію. Коли вони виходили за межі мого поля зору, вона все ще посміхалася, перекинувши перед цим дитину собі на плече, щоб взяти за руку чоловіка.

8

Я поїхав додому — якщо можна було назвати домом те місце на Мерседес-стрит — і спробував заснути. Нічого в мене не вийшло, тож я лежав, заклавши руки за голову, слухав дратівні вуличні звуки і розмовляв з Елом Темплтоном. Це заняття стало для мене доволі частим явищем тепер, коли я залишився сам-один. У нього, що так мало схоже на мертвого, завжди було багато чого сказати.

—Дурень я був, що перейхав до Форт-Ворта, — повідомив я йому. — От лишенъ спробую підключити магнітофон до жучка, як мене тут же хтось помітить. Сам Освальд може мене побачити, і це все змінить. Він уже готовий параноїк, ти сам про це кажеш у своїх нотатках. Він знає, що в Мінську за ним

назирали КДБ і МВС, тож боятиметься, що і тут ФБР і ЦРУ за ним стежитимуть. Утім, ФБР дійсно це робитиме, принаймні якийсь час.

— Так, ти мусиш бути обережним, — погодився Ел. — Це буде нелегко, але я вірю в тебе, друже. Тому-то й звернувся саме до тебе.

— Я не хочу до нього навіть наблизатися. Одне тільки те, що я побачив його в аеропорту, нагородило мене першокласними дрижаками.

— Знаю, що не хочеш, проте мусиш. Як той, хто збіса ледь не ціле життя витратив на куховарство, можу тебе запевнити, що омлету не зробиш, не розбивши яєць. І ще, переоцінювати цього парубка було б помилкою. Він ніякий не суперзлочинець. До того ж головним чином завдяки його прибацаній матері йому буде не до уважності. Хіба він здатний на щось інше, поки що принаймні, окрім як накричати на дружину, подеколи дати їй стусана, коли його запальності тільки на це й вистачає?

— Мені здалося, він її любить, Еле. Бодай трішки, а може, й сильно. Попри те, що кричить.

— Ато, якраз такі, як він, парубки найчастіше й херачать своїх жінок. Згадай Френка Даннінга. Просто роби свою справу, друже.

— Ну, і що я отримаю, якщо навіть мені вдастся підчепитися до жучка? Записи сварок? Сварок російською? Ото вже великий здобуток.

— Нема потреби розшифровувати його сімейні негаразди. Ти мусиш з'ясувати все про Джорджа де Мореншильда. Мусиш упевнитися, що де Мореншильд не має стосунку до замаху на генерала Вокера. Щойно ти виконаєш це завдання, закриється вікно невизначеності. Бадьоріше, друже. Якщо навіть Освальд помітить, що ти стежиш за ним, його майбутні дії можуть змінитися на краще. Він, врешті-решт, може, не додумається до замаху на Кеннеді.

— Ти насправді в це віриш?

— Ні, насправді не вірю.

— І я теж. Минуле опірне. Воно не бажає піддаватися змінам.

Він промовив:

— Друже, ти тепер сам собі.

— Кухар, — почув я власне мурмотіння. — Тепер я сам регулюю газ.

Я розплющив очі. Таки був заснув. Крізь штори проникало пізнє світло. Десять неподалік, на Давенпорт-стрит у Форт-Ворті, брати Освальди зі своїми дружинами зараз сідали за стіл — перший обід Лі на рідному старому пасовищі.

За вікном свого куточка Форт-Ворта я почув звуки стрибалки і лічилку. Вельми знайому. Я підвівся й пішов крізь напівтемну вітальню (де з меблів стояли лише пара стільців з комісійної крамниці і більш нічого) і десь на дюйм відхилив одну штору. Штори були першим, що я запровадив у цім домі. Я хотів бачити. Я не хотів бути побаченим.

Будинок № 2703 все ще залишався пустим, з оголошенням ПІД ОРЕНДУ, прикнопленим до перил рахітного ганку, але не було пусто на галявині. Там дві дівчинки крутили скакалку, а третя в неї застрибувала й вистрибувала. Звичайно, це були не ті дівчатка, котрих я бачив на Кошут-стрит у Деррі — замість новеньких накрохмалених шортиків, ці троє були у вилинялих, залатаних

джинсах, ці були низькорослі, недогодовані на вигляд, — але лічилка звучала та сама, тільки тепер з техаським акцентом.

«Леді люблять танцювати! Чарлі Чаплін їх знімати. Чарлі рушив до Парижа! Салют кап’таану! Принцесі саалют і пір’їну! Старий мій водить суб-ма-рину!»

Стрибунка зашпорталася у власних ногах і покотилася у бур’ян, який перед будинком № 2703 слугував за моріжок. Інші повалилися на неї зверху, і всі разом почали качатися в пілюці. Потім вони попідводилися на рівні й спурхнули геть.

Я дивився їм услід і думав: ««Я їх бачив, а вони мене ні. Це вже щось. Це початок. Але ж, Еле, де на мене чекає кінець?»»

Мореншильд був ключем до всієї справи, єдиною причиною, що утримувала мене від убивства Освальда, щойно той переїде в дім навпроти моого. Джордж де Мореншильд, геолог-нафтовик, що спекулює нафтоносними ділянками. Людина, що живе життям плейбоя, головним чином завдяки грошам своєї дружини. Як і Марина, він російський емігрант, але, на відміну від неї, шляхетного походження — фактично, він барон де Мореншильд[500]. Людина, котра на ті кілька місяців, що залишаються Лі Освальду, стане його єдиним другом. Людина, котра мусить підказати Освальду, що світ міг би стати кращим без певного відставного генерала, правого расиста. Якщо де Мореншильд виявиться співучасником Освальдового замаху на життя Едвіна Вокера, моя ситуація значно ускладниться; тоді включаться в гру всі ті ексцентричної теорії змови. Хоча Ел вважав, що все, на що спромігся цей росіянин-геолог (чи то може спромогтися; як я вже казав, життя в минулому призводить до плутанини), це лише підрочити чоловіка, нестабільний розум котрого й без того заклопотаний прагненням слави.

У своїх нотатках Ел писав: ««Якщо Освальд увечері 10 квітня 1963 року буде сам, шанси на те, що в убивстві Кеннеді, яке станеться через сім місяців, брав участь також інший стрілець, впадуть майже до нуля»».

Під цим записом, уже великими літерами, від додав свій фінальний вердикт:

«ЦІЛКОМ ДОСТАНЬО, ЩОБ ПРИБРАТИ ЦЬОГО СУЧОГО СИНА».

9

Дівчатка, котрих я бачив, а вони мене ні, привели мені на думку той старий фільм «Вікно у двір» з Джимі Стюартом[501]. Багато чого можна побачити, навіть не виходячи з власної вітальні. Особливо, якщо маєш відповідні знаряддя.

Наступного дня я з’їздив до крамниці спортиварів і купив бінокль «Бауш & Ломб» [502], нагадуючи собі не забувати про обережність із сонячними відблисками від лінз. Оскільки дім № 2703 містився на східному боці Мерседес-стрит, я гадав, що в цьому сенсі після полудня я перебуватиму в безпеці. Виткнувши бінокль крізь щілину між шторами, я підкрутив фокусне коліщатко, і вітальня в домі навпроти постала переді мною в таких чітких деталях, немов я в неї зайшов.

На старому бюро, в шухлядах якого лежали столові прибори, так і стояла Похила Пізанська Лампа, чекаючи, поки хтось її ввімкне й активує жучок. Але мені від неї ніякої користі, поки вона не підключена до ловкенького японського котушкового магнітофончика, який на найповільнішій швидкості здатен записати до дванадцяти годин звучання. Я його вже випробував, говорячи просто в запасну

лампу з жучком (від чого почувався персонажем якоїсь кінокомедії Вуді Аллена[503]), і, хоча відтворений потім запис був марудним, слова звучали розбірливо. Все це означало, що я, як то кажуть у морській піхоті, споряджений і до виконання місії готовий.

Якщо наважуся.

10

Четверте липня[504] видалося жвавим на Мерседес-стрит. З нагоди вихідного дня чоловіки пополивали свої вже не підлягаючі врятуванню галявини — окрім кількох денних і вечірніх гроз зі зливами, погода загалом тривала суха й спекотна, — а потім

позалягали в шезлонги слухати бейсбол по радіо й пити пиво. Підпідлітки кидалися петардами на бродячих собак та кількох хтозна-чиїх курей. На одну з останніх впала така бомба, і курка вибухнула масою крові й пір'я. Хлопчика, котрий кинув цю петарду, всього в слізах потягla десь далі по вулиці його мати, на якій не було нічого, окрім комбінації й картуза з лейблом «Фармол»[505]. З її непевної ходи я розсудив, що вона теж уже встигла налитися пивищем. Щось найближче подібне до феєрверка почалося відразу по десятій, коли хтось, можливо, той самий пацан, котрий був порізав шини моого кабріолета, підпалив старий «Студебекер», що вже з тиждень стояв покинутим на паркінгу під складом компанії «Монтгомері Ворд». Гасити його прибули пожежники, і дивитися на це зійшлася вся вулиця.

Хейл, Коламбія[506].

Наступного ранку я пройшовся оглянути обгорілий каркас, що печально сидів на сплющених рештках своїх шин. Біля одного з вантажних дебаркадерів складу я помітив телефонну будку й, піддавшись імпульсу, подзвонив Еллі Докерті, попрохавши телефоністку знайти її номер і з'єднати мене. Почасти я зробив це, бо почувався самотньо, але головно тому, що хотів почути якісь новини про Сейді.

Еллі відповіла на другому гудку і, як здалося, зраділа, почувши мій голос. Стоячи там, в уже майже розжареній будці, зі сплячою після славного Четвертого липня Мерседес-стрит у мене за спиною й смородом обвугленого автомобіля у моїх ніздрях, я не міг не відгукнутися на це усмішкою.

— У Сейді все добре. Прислава мені дві поштові листівки й лист. Вона працює офіціанткою в «Герраха»[507]. — Еллі понизила голос. — Мені здається, що коктейльною офіціанткою, але шкільна рада про це від мене ніколи не дізнається.

Я уявив собі довгоногу Сейді в коротесенькій спідничці коктейльної офіціантки. Я уявив собі бізнесменів, котрі намагаються побачити вершечки її панчіх або зазирнути їй в декольте, коли вона розставляє напої на їхніх столиках.

— Вона питалася про вас, — сказала Еллі, і це знову змусило мене посміхнутись. — Я не хотіла їй розповідати, що ви спливли за край світу, як вважають усі в Джоді, тож сказала, що ви займаєтесь своєю книгою і у вас все гаразд.

За останній місяць з лишком я не додав ані слова до «Місця вбивства», а коли я двічі брав рукопис до рук, намагаючись його перечитати, власний текст здавався мені написаним карфагенською мовою третього сторіччя.

— Я радий, що в неї все добре.

— Строк перебування там для вирішення тієї справи в неї виповнюється наприкінці місяця, але вона вирішила залишитися до кінця літніх канікул. Каже, що чайові дуже добрі.

— Ви питали в неї про фотографію її чоловіка, котрий невдовзі набуде статусу колишнього?

— Перед самим її від'їздом. Вона сказала, що не має жодної. Сказала, що кілька штук може бути в її батьків, але відмовилася їм про це написати. Сказала, що вони так

іне примирилися з розпадом її шлюбу, а це укріпило б їхні порожні надії. А ще вона сказала, що вважає, що ви занадто перебільшуєте небезпеку. Дико перебільшуєте, це її точні слова.

Авжеж, це так схоже на мою Сейді. От тільки вона більше не моя. Тепер вона просто «агов, офіціантчико, принесіть нам ще того самого... і нахиліться нижче цього разу». У кожному чоловікові є ревнива жилка, і моя бриніла болюче того ранку

п'ятого липня.

— Джордже? Я не сумніваюся, що ви їй і зараз не байдужі і ще не пізно налагодити стосунки.

Я подумав про Лі Освальда, до замаху котрого на життя генерала Едвіна Вокера залишається ще дев'ять місяців.

— Поки ще рано, — відповів я.

— Перепрошую?

— Не зважайте. Приємно з вами балакати, міз Еллі, але скоро телефоністка ввімкнеться в нашу розмову й попросить докласти грошей, а в мене вже закінчилися четвертаки.

— А чи можливе таке, що ви якось завітаєте до нашого містечка на гамбургер і шейк чи ні? В харчевні? Якщо так, я могла б запросити Діка Сімонса приїднатись до нас. Він про вас питаетесь ледь не щодня.

Думка про поїздку в Джоді, про побачення з моїми друзями зі школи була, либонь, єдиним, що могло розрадити мене того ранку.

— З радістю. Якщо сьогодні ввечері, це не буде надто рано? Скажімо, о п'ятій?

— Чудово. Ми, сільські миші, вечеряємо засвітла.

— Прекрасно. Буду. Я пригощаю.

— Половину сплачу я.

11

Ел Стівенс взяв на роботу дівчину, котру я пам'ятив з курсу бізнесової англійської, і мене зворушило, як розквітло її обличчя, коли вона побачила, хто сидить разом з Еллі й Діком.

— Містер Емберсон! Bay, як приємно вас бачити! Як ваші справи?

— Добре, Доррі, — відповів я.

— Ви теє, замовляйте побільше. Ви так схудли.

— Це правда, — сказала Еллі. — Вам не вистачає гарного догляду.

Мексиканська засмага Діка вже зійшла, з чого я зрозумів, що більшість свого

пенсійного часу він проводить у приміщенні, і якщо я втратив вагу, то він її набрав. Руку мені він потиснув міцно і сказав, що дуже радий мене бачити. Нічого штучного не було в цьому чоловіку. І в Еллі Докерти також. Попри всі мої знання майбутнього, переїзд з цього міста на Мерседес-стрит, де Четверте липня святкують, підриваючи курей, почав дедалі більше здаватися божевільним вчинком. Я лише сподівався, що Кеннеді вартий цього.

Ми їли гамбургери, картоплю-фрі в шиплячій олії і яблучний пиріг а-ля мод. Ми говорили про те, хто що за цей час робив, і посміялися з Денні Лейверті, котрий врешті написав свою давно обіцяну книгу. Еллі повідала, що, за словами дружини Денні, перший розділ в ній називається «Я кидаюсь в бій».

Під кінець обіду, коли Дік уже набивав лульку «Принцом Альбертом», Еллі дісталася з-під стола свою торбу і витягла з неї якусь велику книгу, котру й подала мені понад масними рештками наших страв.

—Сторінка вісімдесят дев'ята. І тримайте подалі від тієї гидкої калюжки кетчупу, будь ласка. Я мушу повернути цю річ в тому ж стані, як її отримала.

Це був річний альбом під назвою ««Тигрячі хвости», до того ж виданий школою, набагато люкс-шикарнішою за ДКСШ. Альбом ««Тигрячі хвости» мав не просту

тканинну палітурку, а був оправлений у шкіру, аркуші всередині цупкі й лискучі, а рекламний блок позаду нараховував не менш як сотню сторінок. Заклад, який увіковічував — краще сказати глорифікував — цей альбом, називався «Саваннська денна школа Лонгакр». Я гортав сторінки, бачачи старшокласників поголовно ванільного кольору, і думав, що кілька чорних облич там може з'явитися хіба що в році приблизно 1990-му. І то не напевне.

—Святий Йосип, — мовив я. — У Сейді, либо нь, серйозно схуд гаманець, коли вона звідти переїхала до Джоді.

—Гадаю я, їй не терпілося якомога швидше виїхати звідти, — тихо сказав Дік.
—І не сумніваюся, що на те в ній були причини.

Я дійшов до сторінки 98. Заголовок на ній повідомляв: НАУКОВИЙ ДЕПАРАМЕНТ ШКОЛИ ЛОНГАКР. Там містився тривіальний груповий знімок четвірки вчителів у білих лабораторних халатах з клекітливими ретортами в руках — квартет-усоблення доктора Джекіла[508], — а нижче їхні окремі студійні фото. Джон Клейтон аніскільки не був схожим на Лі Освальда, але мав того ж типу присмне обличчя, якого неможливо запам'ятати, і кутики губ у нього також були підібгані в такому ж натяку на усмішку. Був то привид веселості чи ледь прихованого презирства? К чорту, можливо, то просто найкраще, на що спромігся цей обсесивно-компульсивний сучий син, коли фотограф попросив його сказати «сир». Єдиною характерною деталлю здавалися западини в нього на скронях, що майже ідеально гармоніювали з підібганими кутиками його губ. Фото чорно-біле, але очі в нього були достатньо світлими, аби я вирішив, що вони або блакитні, або сірі.

Я повернув альбом на 180 градусів, щоб побачили мої друзі.

—Бачите ці заглибини в нього по боках голови? А чи дійсно це природні формaciї, як ото буває гачкуватий ніс або запала нижня щелепа?

Вони одностайно відповіли «ні». Прозвучало це трохи кумедно.

— Це сліди щипців, — сказав Дік. — Залишаються, коли док втомиться чекати і витягує немовля з його мами. Зазвичай вони сходять з часом, але не завжди. Якби в нього на скронях волосся не порідшало, ви б їх і не помітили, хіба не так?

— А він тут не з'являвся, не розпитував про Сейді? — запитав я.

— Ні, — знову відповіли вони в унісон. А Еллен додала: — Ніхто про неї не питався. Окрім вас, Джордже. Дурень ви чортів. — Вона усміхнулась, як то роблять люди, сказавши щось ніби жартома, але в той же час і не зовсім.

Я поглянув собі на годинник і промовив:

— Друзі, я вже забрав у вас багато часу. Пора їхати назад.

— Не бажаєте прогулятися до футбольного поля, перш ніж від'їжджати? — спитав Дік. — Тренер Борман просив вас привести, якщо трапиться шанс. Там уже, поза всякими сумнівами, йде тренування.

— У вечірній прохолоді принаймні, — уточнила Еллі, підводячись. — Дякуємо Богу за маленькі подарунки. Діку, пам'ятаєте, як у того хлопчика, Гастінгса, трапився тепловий удар три роки тому? І як всі спершу думали, що то інфаркт?

— Не уявляю, чому йому раптом схотілося зі мною побачитись, — сказав я. — Я ж перевів одного з його призових захисників на темний бік світоладу. — Понизивши голос, я прохрипів. — Театральне мистецтво!

Дік усміхнувся:

— Йо, але ви врятували іншого від можливого червоного светра в Бамі. Чи принаймні так вважає Борман. Саме так, синку, йому розповів сам Джим Ла-Дью.

Спершу я абсолютно не второпав, про що він говорить. А потім пригадав танці на Вечірці Сейді Гокінс і розсміявся.

— Я всього лише запопав трійко учнів, котрі по черзі причащалися з пляшки отруйного пійла. Взяв і закинув її за паркан.

Дік перестав усміхатись.

— Одним з тих учнів був Вінс Нолз. Ви знали, що він був п'яний, коли перекинувся з пікапом?

— Ні. — Але це мене не здивувало. Машини і випивка завжди залишаються популярним і подеколи летальним коктейлем серед старшокласників.

— Йо-сер. Це, в сукупності з тим, що ви тоді сказали цим хлопцям, зовсім віднадило Ла-Дью від алкоголю.

— А що ви їм тоді сказали? — спитала Еллі.

Вона намацувала у себе в сумочці гаманець, але я вже надто глибоко поринув у спогади про той вечір, щоб сперечатися з нею про сплату рахунку. «Не пройобуйте власне майбутнє», — ось що я їм тоді сказав. І Джим Ла-Дью, з його зазвичай лінивою усмішкою футбольного героя, як виявилося, прийняв це близько до душі. Ми ніколи не знаємо, на чиї життя впливаємо, і коли цебуває, і чому. Допоки майбутнє не пожирає теперішнє, принаймні. Ми взнаємо, коли вже буває запізно.

— Не пам'ятаю, — сказав я.

Еллі швидко пішла, щоб сплатити рахунок.

Я промовив:

—Діку, скажіть міз Докерті, щоб приглядалася, чи не помітить де чоловіка з цього знімка. І ви теж назирайте. Він, можливо, й не з'явиться тут, я вже починаю думати, що помилився щодо цього, але все може трапитись. А він з тих, кого було б варто тримати на припоні.

Дік пообіцяв, що буде уважним.

12

Я ледь було не відмовився йти на футбольне поле. Джоді виглядало таким гарним у косому свіtlі того раннього липневого вечора, і, гадаю, почасти через це моя душа воліла якомога швидше забратися звідти назад у Форт-Ворт, поки я зовсім не втратив бажання туди повернутися. Можна загадуватися, наскільки все пішло б інакше, якби я ухилився від тієї маленької прогулінки? Можливо, не відбулося б ніяких змін. Можливо, їх сталося б дуже багато.

Борман якраз уже підводив до завершення останню (з серії двох чи трьох) навчальну гру допоміжних груп команди, а нападники й захисники, знявши шоломи, тим часом сиділи на лавах зі спливаючими потом лицями. ««Друга червона зона» [509], — закричав тренер. Помітивши нас з Діком, він підняв розчепірену долоню: ««П'ять хвилин». А тоді знову обернувся до маленької і вже виснаженої компанії на полі: ««Іще разок! Ану побачимо, чи не з'явився у вас врешті дух із серунів стати бідаками, що скажете?»

Перевівши погляд далі, я побачив по той бік поля якогось парубка в спортивному піджаку такого кольору, що аж верещав. Він перебігав туди-сюди між бічними лініями, в навушниках на голові і з чимось, що скидалося на салатницю, в руках.

Когось нагадали мені його окуляри. Спершу я не вловив зв'язку, а потім це сталося: він трішки був схожим на Тихого Міча Мак-Черна. Мого особистого пана Чудотворця.

—Хто це? — спитав я у Діка.

Дік примружився:

—Щоб мені пропасти, аби я знов.

Тренер поплескав у долоні й наказав своїм хлопцям іти в душ. Підйшовши до трибун, він поплескав мене по спині:

—Як воно нічо’о, Шекспіре?

—Нічого, — відповів я, байдористо усміхаючись.

—Шекспір провалився у сортир, так ми приказували в дитинстві, — розреготався він з непідробною веселістю.

—А ми приказували: тренер-тренер муху зжер.

Тренер Борман подивився спантеличено:

—Справді?

—Ta нє, то я типу так з вас жартую. — З жалем, що не піддався тоді першому імпульсу, не вшився з міста зразу після обіду. — Як зараз команда?

—Bay, все добрі хлопці, стара’имуця як сліїд, але без Джимі зовсім не те. Ви бачили той новий білборд, де 109 дорога віходить від шосе 77-го? — Тільки це в нього прозвучало, як «сієськоо».

—Ta вже так був до нього звик, що й не роздивлявся.

— То роздивіться, як назад їхатимете, ку'олего. Рекламники чітко придумали. Джимова мама єдь не плакала, коли те побачила. Я розумію, я завинив вам купу подяк за те, що хлопець поклявся більше ніколи не пiti. — Він зняв з себе картуза з великою літерою Т на наголовку, утер рукою піт з лоба, знову нацупив картуз і важко зітхнув. — Мо', й тому курв'ячому дурасу, Вінсу Нолзу, теж подяку завинив, та най'ільше, що можу зробити, це занести його до свого молитовного списку.

Я пригадав, що тренер належить до баптистів суворого закону. На додаток до молитовного списку він, мабуть, вірить і у все те лайно про Ноєвих синів.

— Не треба ніяких подяк, — відповів я. — Я просто робив свою роботу.

Він подивився на мене проникливо.

— Могли б і далі її робити, замість дрочитися з якоюсь там книгою. Вибачаюся за прямоту, але так я думаю.

— Та все гаразд. — Так воно й було. Я потеплішав до нього за ці його слова. В іншому світі він, либонь, навіть був би правий. Я показав рукою за поле, де двійник Тихого Міча пакував свою салатницю до сталевого кофра. Навушники так і залишились висіти в нього на шиї. — Хто то, тренере?

Тренер фирмнув.

— Його, здається, звуть Гейл Дафф. А може, Кейл. Новий спортивний коментатор на Великому Бісі. — Борман говорив про ДБІС, єдину радіостанцію в окрузі Денголм, що ледь жевріла прогнозами погоди для фермерів вранці, піснями в стилі кантрі вдень і рок-музигою, коли закінчувалися заняття в школі. Не менш за музику діти втішалися джинглом станції; спочатку в ефірі лунав вибух, а потім голос старого ковбоя промовляв: «До-БІСа! Ось де велика забава!» В Країні Було це вважалося вершиною ризикованих жартів.

— А що то в нього за така хитромудра штуковина, тренере? — спитав Дік. — Ви знаєте?

— Знаю, знаю, авжеж, — відповів Борман, — і якщо він гадає, ніби я йому дозволю нею користатися під час трансляції матчів, нехай хоч із трусів вискочить. Думає, ніби я хочу, аби кожен, хто має радіо, почув, як я обзываю хлопців бандою клятих пісюх, коли вони не зуміли миттю перейняти прорив у третій зоні.

Я обернувся до нього, і то дуже повільно:

— Про що це ви говорите?

— Я йому спершу не повірив, отож тоді випробував сам, — пояснив Борман. А далі, з форсованим запалом: — Я почув, як Буф Редфорд каже одному з новачків, що яйця в мене більші за мозок!

— І справді, — промовив я. Серце в мені вже билося значно швидше.

— Даффер говорить, ніби він злішив цю штуку сам у себе в гаражі. — Тренер гримів.

— Говорить, якщо її ввімкнути на повну потужність, почуєш, як кіт перднув у сусіднім кварталі. От це вже брехня, свісно, але Редфорд був на іншому кінці поля, коли я почув той його тупий жарт.

Спорткоментатор, котрому на вигляд було не більш ніж двадцять чотири роки, підняв свій сталевий кофр і помахав вільною рукою. Тренер помахав у відповідь, а потім пробурмотів стиха:

—Якщо настане такий день, коли мені доведеться допустити його на своє поле з цією штуковою, я того ж дня приліплю до моого сраного «Доджа»[510] наліпку «За Кеннеді».

13

Було вже майже темно, коли я дістався місця, де схрещувалися дороги 77 і 109, але на сході здіймався розпухлий помаранчевий місяць і його світла вистачало, щоб роздивитися білборд. На ньому красувався усміхнений Джим Ла-Дью з футбольним шоломом в одній руці, з м'ячем у другій і з кучериком волосся, що геройчно спадало йому на лоба. Над цим зображенням зірчастими літерами було написано: ВІТАННЯ ДЖИМУ ЛА-ДЬЮ, КРАЩОМУ КВОТЕРБЕКУ ШТАТУ 1960-1961! ЩАСТИ ТОБІ В АЛАБАМІ! МИ ТЕБЕ НІКОЛИ НЕ ЗАБУДЕМО!

А нижче, червоними літерами, що, здавалось, кричать:
«ДЖИМЛА!»

1 4

Через два дні я ввійшов до «Космічної електроніки» і почекав, поки мій контрагент продастъ якомусь хлопцю з повним ротом жувальної гумки транзисторний приймач розміром як ай-Под. Коли той вийшов за двері (уже заткнувши собі куді слід навушник маленького радіо), Тихий Міч повернувся до мене:

—О, та це ж мій старий приятель Доу. Чим я можу допомогти вам сьогодні? — А тоді, стишивши голос до конспіративного шепоту: — Ще потрібні лампи з жучками?

—Не сьогодні, — відповів я. — Скажіть-но мені, чи ви чули про таку річ, як ненаправлений мікрофон?

Губи його розійшлися, оголивши зуби:

—Друже мій, — усміхнувся він, — ви знову прийшли в правильне місце.

Розділ 18 1

На моє замовлення мені встановили телефон, і першою особою, якій я подзвонив, була Еллен Докерті, котра радо поділилася зі мною адресою Сейді в Ріно.

—У мене є номер телефону того будинку умебльованих квартир, де вона живе, також, — сказала Еллен. — Хочете продиктую?

Звісно, що я хотів, проте, якби мав той номер, я врешті-решт піддався б спокусі й подзвонив. Щось мені підказувало, що це було б помилкою.

—Достатньо й самої адреси.

Щойно повісивши слухавку, я написав їй листа, дратуючись від неприродної штучності власної інтонації, я, проте, не знав, як її уникнути. Та проклята швабра так і залишалася між нами. А якщо вона познайомилася там з якимсь високого польоту солоденьким дяпчиком і зовсім забула про мене? Що тут неможливого? Вона достеменно знає, як як найкраще розважити його в ліжку; вона була талановитою ученицею і не менш жвавою там, аніж на танцмайданчику. Знову

забриніла та ревнива жилка, і я закінчив лист поспіхом, з розумінням того, що він, мабуть, вийшов нудним і неуважливим. Бодай хоч щось чесне прорвалося крізь ту штучність.

Я сумую за тобою, і мені страшенно жаль, що в нас так все закінчилося. Я просто не уявляю, як можна щось покращити. Мушу робити свою роботу, і вона мене не відпустить до наступної весни. Можливо, й потім, хоча сподіваюся, що це не так. Гадаю, що тоді стану вільним. Прошу, не забувай мене. Я кохаю тебе, Сейді.

Підписався я Джорджем, що, здавалося, перекреслило всю ту мою силувану чесність. Нижче я ще додав: ««На випадок, якщо ти захочеш мені подзвонити», і написав свій номер телефону. Потім я пройшовся до Бенбрукської бібліотеки^[5ii] і вкинув лист до великої синьої скриньки на її фасаді. То було найкраще, що я міг наразі зробити.

2

У нотатки Ела було вкладено три фото, роздруковані з різних інтернет-сайтів. Одне з них зображувало Джорджа де Мореншильда в сірому «банкірському» костюмі з білою хустинкою в нагрудній кишенні. Його зачесане назад волосся мало властивий топ-менеджерам тієї епохи проділ. Усмішка, в якій були розправлені його губи, нагадала мені постіль меншого ведмежатка з казки про Золотоволоску: не надто жорстка, не надто м'яка, саме така, як треба. Ані натяку не було на того автентичного психа, котрий, як я це невдовзі побачу, розриватиме на собі сорочку на ганку будинку № 2703 по Мерседес-стрит. А може, якийсь натяк все ж таки був? Щось у цих темних очах. Якась зарозумілість? Рештки задавненого «та пішли ви всі на хер».

На другому фото було гніздо уславленого стрільця, збудоване з картонних коробок на шостому поверсі Техаського книгосховища.

Третє зображувало Освальда; одягнений у чорне, в одній руці він тримав придбану ним за поштовим каталогом гвинтівку, а в другій пару лівацьких журналів. Револьвер,

з якого він під час своєї нещасливої втечі застрелить офіцера Далласької поліції Дж. Д. Тіппіта^[512] — якщо я не зупиню його — стирчав у Оззі з-за пояса. Цей знімок зробила Марина менш ніж за два тижні перед замахом на життя генерала Вокера. Місце фотографування — закритий бічний дворик двоквартирного будинку № 214 на Західній Нілі-стрит у Далласі.

Вичікуючи, поки Освальди переїдуть до Форт-Ворта в халупу навпроти моєї, я часто навідував Нілі-стрит. Загалом Даллас, як сказали б мої учні в 2011 році, «відсмоктував по-крупному», проте вулиця Нілі містилася в дещо пристойнішому районі, аніж Мерседес-стрит. Звісно, там смерділо — у 1962 році більша частина центрального Техасу смерділа, як несправний нафтопереробний завод, — але запахи лайна й каналізації там були відсутні. Вулиця хоча й порепана, проте замощена. І там не блукали кури.

Наразі на другому поверсі дому № 214 жила пара з трьома дітьми. Коли вони звідти виїдуть, на їхнє місце переїдуть Освальди. Мене ж цікавила нижня квартира, бо, коли Лі, Марина і Джун житимуть нагорі, я хотів жити під ними.

У липні 62-го в нижній квартирі мешкали дві жінки й чоловік. Жінки були товстими, повільними любительками пожмаканих суконь без рукавів. Одній було за п'ятдесят, вона ходила, сильно накульгуючи. Другій було близько сорока в той чи інший бік. Схожість облич підказувала, що вони мати й дочка. Чоловік був вкрай худим і прикутим до інвалідного візка. Волосся він мав, немов ріденька біла пилочкя. На колінах у нього лежав приєднаний до товстого катетера мутний мішечок для сечі. Курив він безперервно, струшуєчи попіл в попільницю, яку було приладнано до одного з поручнів його візка. Того літа я завжди бачив його в одному й тому самому одязі: червоні атласні баскетбольні шорти, що ледь не до промежини демонстрували його чахлі ноги, майка на бретельках, майже так само жовта, як сеча в його катетерній рурці, сяк-так полагоджені ізоляційною стрічкою кросівки і великий чорний ковбойський капелюх із биндою нібито зі зміїної шкіри. Спереду його наголовка була емблема: дві перехрещені кавалерійські шаблі. То його дружина, то мати вивозили його на галевину, де він сидів згорблено під деревом, нерухомий, як статуя. Неспішно проїжджаючи повз нього, я почав вітати його помахом руки, але він жодного разу не відповів мені жодним жестом, хоча почав відзначати мою машину. Можливо, він боявся відповісти на мое вітання. Можливо, він гадав, що то Янгол Смерті приглядається до нього, курсуючи Далласом не верхи на чорному коні, а за кермом старіючого кабріолета «Форд». У якомусь сенсі, гадаю, я й був саме ним.

Це тріо, схоже, жило тут уже довгенько. Чи житимуть вони тут і наступного року, коли мені знадобиться це місце? Цього я не знат. У нотатках Ела нічого не було з цього приводу. Наразі все, що я міг робити, це лише спостерігати й чекати.

Я забрав нове обладнання, яке Тихий Міч зібрал для мене власноруч. Я чекав, чи не задзвонить мій телефон. З ним це траплялося тричі, і я кидався до нього в надії. Двічі там була міз Еллі, дзвонила, просто щоб потрепенити. Одного разу Дік, він запросив мене на обід, і його запрошення я прийняв із вдячністю.

Сейді не дзвонила.

3

Третього серпня на коліях, що правили за під'їзну алею будинку № 2703 зупинився седан «Бель Ер» 58-го року[513]. Слідом за ним під'їхав сяючий «Крайслер». З «Бель Ера» вилізли брати Освальди й мовчки стали поряд.

Я простягнув руку крізь завіси рівно настільки, щоб підняти раму, впустити досередини звуки вулиці й подих гарячого й вологого, негожого повітря. А потім метнувся у спальню, де дістав з-під ліжка своє новопридбане обладнання. Тихий Міч просвердлив дірку в денці миски «Тапервер»[514] і вставив туди ненаправлений мікрофон — наразі першокласний, як він мене запевнив, — який стирчав там, наче палець. Я приладнав дроти мікрофона до контактів на тильному боці магнітофона. Там же містилося гніздо для підключення навушників, які були, знову ж таки за словами моого електронного приятеля, також найвищого класу.

Визирнувши, я побачив що Освальди балакають з парубком із «Крайслера». На голові в нього сидів «Стетсон»[515], шия була пов'язана ранчерською краваткою, на ногах закрутисто розшиті чобітки. Одягнений краще за моого орендодавця, але типаж того самого племені. Я міг навіть не слухати їхню розмову; жести хазяїна

були наче з букваря. ««Ярозумію, що тут не по-багатому, але ж і ви не багатії. Хіба не так, паа'тнери?»» То була надто важка сенченця для такого мандрівника світами, як Лі, котрий вважав, що він заслуговує принаймні на славу, якщо вже не на багатство.

На плінтусі була розетка. Я ввімкнув у неї магнітофон, сподіваючись, що мене не вдарить струмом або не виб'є запобіжники. На апараті загорівся маленький червоний вогник. Я надяг навушники і просунув миску в проміжок між шторами. Якщо вони подивляться в мій бік, то будуть мрежитися на сонце, а завдяки тіні від піддашка понад вікном вони або нічого не побачать, або якусь неясну білу пляму, що може бути будь-чим. Я нагадав собі, що мисочку все одно варто буде заліпити чорною ізоляційною стрічкою. Будеш завжди обачним, ніколи не жалкуватимеш.

Так чи інакше, а не почув я нічого.

«Йо-йо, оце то так, — подумав я. — Близкучий, курва, апарат. Вельми красно дякую тобі, Тихий Мі...»

Та тут я помітив, що на магнітофоні стоїть на нулі регулятор ГУЧ. Я провернув його до кінця в бік позначки «+», і мене оглушило голосами. Я з прокльонами зірвав з голови навушники, крутнув регулятор гучності до середньої позиції і спробував знову. Результат виявився пречудовим. Немов бінокль для вух.

—Шістдесят за місяць мені вбачається дещо задраною ціною, сер, — говорив Лі Освальд (зважаючи на те, що Темплтони платили на десять доларів менше, мені теж так вбачалося). Тон у нього був поважний, вимова лише трішки позначена південним акцентом. — Якби ми могли погодитися на п'ятдесяти п'ятирічній.

—Я можу поважати людину, котра бажає дріб'язково торгуватися, але навіть не пробуйте намагаєтися, — мовив чоловік у чоботах зі шкури змії. Він похитувався вперед-назад на своїх набористих каблуках, як той, кому вже хочеться піти геть. — Я оо'римаю саме те, що хочу оо'римати. Якщо не оо'римаю цього від вас, оо'римаю від когось іншого.

Лі з Робертом перезирнулися.

—Взагалі-то, можна зайти досередини, роздивитися, — промовив Лі.

—Будинок гарний, вулиця заселена сімейними людьми, — сказав містер Зміїні Чобітки. — Проте варто обережно наступати на першу сходинку, тре'а би парою цвяхів її підбити. У мене ба'аць'о домів, а люди їх геть запаскуджають. Ос'аанні тут такі були, що ой-бо.

««Прикуси язика, срако, — подумав я. — Це ж ти на сім'ю Айві брешеш».

Потім вони зайдли досередини. Я втратив голосовий контроль, потім знову їх почув, коли Зміїні Чобітки підійшов до переднього вікна. Того, про яке Айві казала, що крізь нього все можуть бачити сусіди з-навпроти, і виявилася щодо цього на сто відсотків правою.

Лі запитав, що його потенційний орендодавець збирається робити з дірами в стінах. У його голосі не звучало ні обурення, ані сарказму, але й раболіпства також ніякого, хоча наприкінці кожного речення він і додавав «сер». Усе промовлялося з ввічливою, проте беземоційною інтонацією, якої він, либо нь,

навчився у морській піхоті. Для нього самого найкраще пасувало визначення безбарвний. Він мав обличчя й голос людини, що вдало вміє прослизати крізь шпарини. Принаймні таким був його прилюдний образ. Тільки Марина бачила інше його обличчя, чула інший його голос.

Містер Зміїні Чобітки обіцяв щось непевне, але гарантував, що точно буде новий матрац у великій спальні, замість того, що «тут лежав, але його вкрала та остання банда». Він знову повторив, що, якщо Лі не хоче винаймати цей дім, це зробить хтось інший (ніби той не простояв порожнім цілий рік), а потім запросив братів подивитися на спальні. Мені стало цікаво, як вони поставляться до мистецьких досягнень Розетти.

Голоси зникли, потім, коли чоловіки з'явилися в кухні, я вловив їх знову. Я зрадів, побачивши, що повз Похилу Пізанську Лампу вони пройшли, навіть не поглянувши на неї.

— підвал? — спитав Роберт.

— Ніякого підвалу нема! — відповів Зміїні Чобітки з притиском, так, ніби відсутність підвалу була неабиякою вигодою. Очевидно, він саме так і вважав. — У цьому районі всі тільки те й роблять, що вичерпують воду. Сирість знову ж таки, ой-бо!

Тут я знову втратив аудіосигнал, бо він відчинив задні двері, щоб показати їм заднє подвір'я. Яке не було ніяким подвір'ям, а просто порожньою ділянкою.

За п'ять хвилин вони знову з'явилися перед фасадом. Цього разу старший брат, Роберт, спробував поторгуватися. Успіху він досяг не більшого, ніж перед тим Лі.

— Дасте нам хвилинку? — спитав Роберт.

Зміїні Чобітки поглянув на свій громіздкий хромований годинник і дозволив, ніби проти власних обставин.

— Але в мене 'устріч на Черч-стрит, то ви, хлопці, не'оовго, вирішуйте вже щось.

Брати відійшли, ставши позаду Робертового «Бель Ера», і, хоча заговорили вони

стиха, щоб не чув Зміїні Чобітки, направивши мисочку на них, я вловив більшість з ними сказаного. Роберт був за те, щоб подивитися житло ще деінде. Лі сказав, що хоче оселитися тут. Для початку і це цілком годиться.

— Лі, це ж суща діра, — заперечив Роберт. — Це викидати твої. — мабуть, ««гроші на вітер».

Лі промовив щось, чого я не добрав. Роберт зітхнув і підняв руки, показуючи, що здається. Вони повернулися туди, де чекав Зміїні Чобітки, і той коротко потис руку Лі, похваливши мудрість його рішення. Далі почалося запальне навернення до Святого Письма Орендодавця: перший місяць, останній місяць, завдаток за пошкодження. Тут уже втрутився Роберт, кажучи, що ніякого завдатку за пошкодження не буде, допоки не полагодять стіни, поки не з'явиться матрац.

— Новий матрац буде точно, — пообіцяв Зміїні Чобітки. — І я подбаю, щоб полагодили ту сходинку, щоби маленька жіночка не підвернула собі ніжку. Але якщо зараз відре'онту'ати тамті стіни, я змушений буду підняти місячну плату на п'ятірку.

З нотаток Ела я зінав, що Лі винайме це помешкання, проте все одно очікував, що він не стерпить такого відвертого нахабства й піде геть. Натомість він витяг миршавий гаманець і видобув звідти тоненький стосик банкнот. Більшість з того стосика він відрахував у простягнуту долоню хазяїна будинку, в той час як Роберт, осудливо хитаючи головою, пішов до своєї машини. Він поглянув на мій дім на протилежному боці вулиці і, не затримавшись на ньому очима, відвів байдужий погляд.

Зміїні Чобітки знову струснув руку Лі, стрибнув до свого «Крайслера» і швидко рвонув геть, залишаючи по собі скрипіт пілюки.

Прудко підкотилася на іржавому самокаті одна з тих стрибучих дівчаток.

— Ви в'їжджаєте в дім Розетти, містере? — спітала вона в Роберта.

— Не я, він, — кивнувши великим пальцем у бік Лі.

Дівчинка поштовхала свій самокат до чоловіка, котрий збирався відстрілити праву половину голови в президента Кеннеді, і запитала в нього, чи має він дітей.

— Маю маленьку дитинку, — відповів Лі. Щоб зрівнятися з дівчинкою, він нахилився, упершись руками собі в коліна.

— Вона граненська?

— Поки ще не така, як ти, і ще не така велика.

— Вона вміє стрибати через скакалку?

— Любонько, вона ще навіть ходити не вміє. Його ««не вміє» прозвучало, як «неуїє».

— Ну й какавелька вона. — І дівчинка на самокаті чурнула в напрямку Вінскот-роуд.

Двоє братів відвернулися в бік будинку. Це дещо притлумило їх голоси. Але я підкрутив регулятор і більшість ними сказаного зумів розібрати.

— .кота в мішку, — говорив Роберт. — Коли це побачить Марина, вона налетить на тебе, як та зграя мух на собаче лайно.

— Я. Рині, — говорив Лі. — Але ж, брате, якщо я не. від Ма, з тієї крихітної квартирки. Я вже ледь не готовий її вбити.

— Вона вміє бути. але. любить тебе, Лі. — Роберт зробив кілька кроків у бік вулиці. Лі приєднався до нього, і їхні голоси зазвучали чисто, мов дзвіночки.

— Це мені зрозуміло, але вона не може стримуватися. Одної ночі, коли я з Риною зайнявся отим самим, вона розкричалася на нас з розкладачки. Ну, ти знаєш, вона спить у вітальні. «Легше, ви там, двоє, — кричить вона, — зарано ще на друге. Зачекайте, поки зможете заробляти хоч на одне».

— Я знаю. Вона може бути брутальною.

— Вона так і купує речі, брате. Каже, що то для Рини, але пхає їх в обличчя мені.

Лі розсміявся і підійшов до «Бель Ера». Тепер його очі мазнули по дому № 2706, і

мені знадобилося велике зусилля, щоб утриматися на місці за шторами. І щоб утримати в руках нерухомою мисочку.

До нього приєднався Роберт. Вони сперлися на задній бампер, двоє чоловіків у чистих синіх сорочках і пролетарських штанях. На ший в Лі висіла краватка, котру він тепер зняв.

—Послухай ось таке. Йде Ма до «Братів Леонардів»^[516] і повертається звідти з усякою одяжею для Рини. Витягає шорти, довгі, як ті рейтзузи, тільки лиш що візерунчасті: «Поглянь-но, Ріні, хіба не граненъкі?» — Лі жорстоко зімітував материнський вимову.

—А що їй Рина на це? — заусміхався Роберт.

—Марина каже: ««Ні, мамочька, ні, дяка, але я ні подобатись, я ні подобатись. Я подобатись так тут». I показує місце на нозі, — Лі приставив ребро долоні собі трохи вище середини стегна.

Усмішка Роберта розрослася у щирий вищир.

—Ій-бо, мамці так сподобалось.

—Вона каже: ««Марино, шорти, як ти показуєш, то для юних дівчат, котрі шпацирують вулицями, шукають собі бойфрендів, то не для заміжніх жінок». Ти тільки не кажи їй, де ми, братчику. Ні в якому разі. Ти ж мене розумієш?

Кілька секунд Роберт нічого не промовив. Може, йому згадався той холодний день у листопаді 1960 року. Як його матінка гналася за ним по Західній Сьомій вулиці, гукаючи: «Стій, Роберте, не біжи так швидко, я ще з тобою не закінчила!» I хоча в нотатках Ела з цього приводу нічого не містилося, я мав сумніви, що вона закінчила з Лі. Врешті-решт, Лі був тим з її синів, за якого вона дійсно вболівала. Любимчиком. Тим, що спав з нею в ліжку аж до одинадцяти років. Тим, у якого треба було регулярно перевіряти, чи не почало в нього вже рости волосся на яєчках. Про це якраз ішлося в Елових нотатках. I там же, на берегах сторінки, містилися слова, яких зазвичай не очікуєш від простого кухаря: ««істерична фіксація»».

—Я тебе розумію, Лі, але це не таке вже й велике місто. Вона знайде вас.

—Я її випроваджу геть, якщо так станеться. Можеш бути певним.

Вони сіли в «Бель Ер» і поїхали. На перилах ганку вже не висіло оголошення ПІД ОРЕНДУ. Від'їжджаючи, його забрав з собою хазяїн будинку.

Я сходив до крамниці, купив рулончик ізоляційної стрічки і заклеїв нею миску «Тапервер» зсередини і ззовні. Мені подумалося, що день загалом видався вдалим, але я вступив у небезпечну зону. I я це розумів.

4

Десятого серпня близько п'ятої вечора знову прибув «Бель Ер», тягнучи цього разу за собою невеличкий дерев'яний причіп. Роберту й Лі вистачило десяти хвилин, щоб перенести все добро Освальдів до їх нового помешкання (обережно уникаючи наступати на першу сходинку, яку все ще було полагоджено). Поки вони цим займалися, Марина з Джун на руках стояла на зарослій бур'яном галівині, дивлячись на свій новий дім з відрazoю, яка не потребувала перекладу.

Цього разу з'явилися всі три дівчинки-стрибунки, дві пішки, третя підштовхуючи себе на самокаті. Іхній вимозі показати дитину Марина підкорилася з усмішкою.

—Як її звати? — спитала одна з дівчаток.

—Джун, — сказала Марина.

Тут уже дівчатка почали навперебивки закидати її питаннями.

—Скільки їй років? Вона вміє балакати? Чому вона не сміється? У неї є лялька?

Марина затрусила головою, не перестаючи при цім посміхатися.

—Прошу, я ні говорити.

Трійко дівчаток кинулися навтьоки з вересками: ««Я ні говорити, я ні говорити». Одна з іще живих курей Мерседес-стрит з кудкудахканням спурхнула з-під їх ніг. Марина дивилася їм услід, посмішка її відцвітала.

Вийшов на галявину і став біля неї Лі. Голий до пояса, спіtnілій. Шкіра в нього була біла, як риб'яче черево. Руки мав тонкі, з обвислими м'язами. Він обняв дружину за талію, а потім нахилився й поцілував Джун. Я гадав, що Марина зараз має рукою на дім і скаже: ««Ні подобатись, ні подобатись», — на це її англійської цілком вистачило б, — але вона тільки передала Лі дитину і піднялася в будинок, захитавшись на мить на ненадійній сходинці, але зразу ж віднайшла рівновагу. Мені майнуло, що Сейді майже напевне там могла беркицьнутись, а потім цілий тиждень кульгати з розпухлою стопою.

А ще я зрозумів, що Марина не менше за свого чоловіка бажала виїхати подалі від Маргарити.

5

Десятого числа була п'ятниця. А в понеділок, приблизно через дві години після того, як Лі вирушив на чергову трудову вахту зі збиранням алюмінієвих дверей, до будинку № 2703 під'їхав і став на узбіччі легковик-універсал коліору бруду. Ледь не раніше ніж машина встигла зупинитися, з її пасажирських дверцят вискочила Маргарита Освальд. Замість червоної хустки, сьогодні на ній була біла в чорний горошок, але незgrabні черевики на ногах залишалися ті самі, тим самим, сварливим, був і вираз на її обличчі. Вона, як і передрікав Роберт, знайшла їх.

««Псиця небесна, — подумав я. — Псиця небесна» .[517]

Я спостерігав крізь шпарину між шторами, проте вмикати мікрофон підстав не бачив. Розпочиналася вистава, яка не потребувала звукового супроводу.

Подружка, котра її привезла — досить оглядна тітонька, — виборсалася з-за керма

і, хилитаючи викот сукні, робила собі вентиляцію. День уже обертається на чергове пекло, але на Маргариті це аніскільки не позначалося. Вона рішуче підштовхнула свою водійку до заду машини, щоб відкривала дверцята багажного відділення. Всередині містився високий стільчик і торба з покупками. Маргарита витягла стільчик, її подружка взяла харчі.

Підкотила на самокаті дівчинка-стрибунка, але Маргарита упоралася з нею швидко. «Ану киш, дитино!» — долетіло до мене, і дівчинка, надувши нижню губу, поїхала геть.

Маргарита парадом промаршувала по лісій стежці, що вела до будинку. Вона затрималася, придивляючись до підступної сходинки, й аж тут на ганок вийшла Марина. Одягнена в торочкуватий топ і шорти того гатунку, якого місіс Освальд не схвалювала на заміжніх жінках. Мене не здивувало, що вони подобаються

Марині. Ноги вона мала прекрасні. На обличчі в неї застиг тривожний вираз, і мені не знадобився підсилювач, щоб її почути.

—Ні, мамочька... мамочька, ні! Лі каже ні! Лі каже ні! Лі каже. — а далі швидке лопотіння російською, єдиний спосіб, яким Марина могла висловити, що ж саме казав її чоловік.

Маргарита Освальд належала до тих американців, котрі вважають, що іноземці їх напевно зрозуміють, якщо вони говоритимуть повільно... і дуже ГОЛОСНО.

—Так. Лі. має. власну. ГІДНІСТЬ! — проревла Маргарита. Вона вилізла на ганок (спритно уникнувши підступної сходинки) і заговорила просто в налякане обличчя своїй невістці. — Нічого. поганого. в цім. нема. але він. не має права. але я. не дозволю. СТРАЖДАТИ. моїй. ОНУЧЦІ!

Вона м'ясиста. Марина струнка, як очеретина. «Мамочка» паровим буксиром поперла безоглядно до хати. Після хвилинної тиші пролунав матроський рик: «А де моя манюпуця, де моя КРАСУНЕЧКА?»

Углибині будинку, либонь, у колишній спальні Розетти, зайшлася плачем Джун.

Жінка, котра привезла Маргариту, подарувавши Марині ніякову усмішку, теж увійшла в дім з торбою харчів у руці.

6

Лі з'явився на Мерседес-стрит о п'ятій тридцять, він ішов з автобусної зупинки, постукуючи себе по стегну бачком, у якому носив на роботу обід. На ганок він піднімався, не згадавши про негодяшу сходинку. Та хитнулася; він мало не впав, впustивши бачок, потім нахилився його підібрati.

«Це йому значно покращить настрій», — подумав я.

Він увійшов. Я спостерігав, як він іде через вітальню і ставить бачок на кухонний стіл. Потім Лі обернувся і побачив новенький високий стільчик для дитини. Він вочевидь добре знав тактику своєї матері, бо відразу ж відкрив іржавий холодильник. Лі все ще дивився всередину, коли з дитячої кімнати вийшла Марина. Через плече в неї була перекинута дитяча пелюшка, і мій бінокль дозволяв побачити, що та була закалена начебто блюмотинням.

Марина, усміхнена, заговорила до свого чоловіка, і він обернувся. Шкіру він мав дуже світлу, ту, що є прокляттям усіх запальних осіб, тому, коли Лі обернувся, його перекривлене злістю лице вже горіло, червоність заходила аж у глиб рідіючого волосся на голові. Він почав кричати на Марину, тикаючи пальцем у холодильник (дверцята так і залишались відчиненими, дихаючи парою). Вона відвернулася зновуйти до дитячої спальні. Він ухопив дружину за плече, різко крутнув до себе і почав трясти. Голова її захилилася вперед-назад.

Я не бажав цього бачити, і не було причини, через яку б я мусив; це нічого не додавало до того, що мені необхідно було знати. Він був сварливим колотником, так, але вона мусила пережити його і, фактично, це вже було більше за те, на що могли сподіватися Джон Ф. Кеннеді. або офіцер Тіппіт. Ні-ні, не було мені ніякої потреби дивитися. Але подеколи просто неможливо відвести погляд.

Вони лаялися, закидаючи одне одного аргументами, певна річ, Марина намагалася йому пояснити, що вона не знає, як їх знайшла Маргарита, і що вона

не мала змоги завадити «мамочці» увійти в дім. Ну й звісно, Лі врешті-решт ударив її по обличчю, бо власну матінку вдарити він не смів. Навіть якби вона опинилася поряд, він був неспроможний бодай замахнутись на неї.

Марина скрикнула. Він відпустив її. Вона розхвильовано почала щось казати, простягнувши до нього руки. Він хотів вхопити її, але Марина ляслула по його руці. Потім вона здійняла руки до стелі, впустила їх, вийшла надвір. Лі рушив було за нею, потім передумав. Брати поставили на ганку пару старих розхитаних садових стільців. Марина зіщулилася на одному з них. Під лівим оком у неї виднілася подряпина, і щока вже почала напухати. Вона вступилася поглядом вдалину, через вулицю. Мене

прохромило винуватою боязню, хоча світло в моїй вітальні не горіло і я знов, що мене вона не побачить. Я там як застиг, так і залишався стояти, проте з біноклем, немов приkleєним до обличчя.

Лі сів за кухонний стіл і вперся лобом собі в долоні. Так він і сидів якийсь час, а потім, щось почувши, пішов до меншої спальні. Вийшов звідти з Джун на руках і почав носити її по вітальні, гладячи донечці спинку, заспокоюючи. Марина зайдла в дім. Джун побачила маму й потягнулася до неї пухкенькими ручками. Марина підійшла, і Лі передав їй дитину. А тоді, Марина ще не встигла відійти, він її обняв. Вона якусь мить постояла мовчки в його обіймах, а потім пересунула дитину на згин ліктя, щоб і собі обняти чоловіка однією рукою. Він зарився губами в її волосся, і я був цілком певен, що саме він зараз їй проказує: російські слова вибачення. Я щодо цього не сумнівався. І наступного разу він також вибачатиметься. Й іншого наступного разу також.

Марина понесла Джун назад до кімнати, яка була колись спальною Розетти. Лі постійав якийсь час на місці, потім пішов до холодильника, щось з нього витяг і почав істи.

7

Під вечір наступного дня, якраз коли Лі з Мариною сідали вечеряти (Джун лежала на підлозі вітальні, сукаючи ніжками по ковдрі), Маргарита засапано підплівла від автобусної зупинки на Вінскот-роуд. Цього разу на ній були сині слакси, явно недоречні, зважаючи на вельми значні розміри її заду. Несла вона велику полотняну торбу. Звідти стирчав вершечок дитячого іграшкового будиночка з червоної пластмаси. Вона зійшла на ганок (знову спритно переступивши через хитку сходинку) і без стуку промаршувала в дім.

Я намагався побороти спокусу дістати свій ненаправлений мікрофон — чергова сцена, свідком якої я не мав потреби ставати — і програв цю борню. Нема нічого захопливішого за сімейний скандал, здається, так писав Лев Толстой. А може, Джонатан Франзен[518]? На той час, коли я його дістав, підключив і націлив крізь своє відчинене вікно на відчинене вікно навпроти, сварка там уже гула повним ходом.

— хотів, аби ти знала, де ми були, я б, чорти забираї, про це тобі розповів!

— Вейда мені розповіла, вона гарна дівчина, — промовила Маргарита безтурботно. Гнів Лі обмивав її, мов легкий літній дощик. Вона вивантажувала на кухонний стіл різномасті тарілки зі швидкістю шулера, що здає карти для гри в

очко. Марина дивилася на неї з відвертим зачудуванням. Іграшковий будиночок вже стояв долі, поряд з ковдрою Джун. Джун його ігнорувала, сукаючи ніжками. Звісно, що ігнорувала. Що інше може робити чотиримісячна дитина з іграшковим будиночком?

—Ма, краще б ти нас залишила в спокої! Ти мусиш перестати щось приносити нам! Я сам можу подбати про свою сім'ю!

Марина теж додала свої пару центів:

—Мамочька, Лі каже ні.

Маргарита весело розсміялася.

—«Лі каже ні, Лі каже ні». Милочко моя, Лі завше каже ні, цей мій малюк так робить усе своє життя, і це ніколи не має ані найменшого значення. Мама про нього піклується. — Вона вщипнула сина за щоку, як ото матері буває щипають шестирічне дитя, коли воно зробило щось негоже, але невідпорно забавне. Якби таке собі

дозволила Марина, я певен, Лі дав би їй по голові.

Тим часом на лису подобизну галявини принесло дівчаток-стрибуночок. Вони спостерігали за скандалом не менш захоплено, аніж міщани зі стоячих місць у «Глобусі» за перипетіями найновішої постановки Шекспіра. От лише у п'єсі, яку дивилися ми, верх взяти мала сварлива мегера.

—Що вона приготувала тобі на вечерю, милив? А чи воно хоч трохи смачне?

—Ми їмо тушковане м'ясо. Жаркое. Один наш знайомий, Грекорі, прислав кілька купонів на отоварення в «Шоп-Райті»[519]. — Лі заходився жувати. Маргарита чекала. — Хочеш скуштувати, ма?

—Жаркое, окей, мамочька, — промовила Марина з очікувальною посмішкою.

—Ні, я не можу їсти нічого подібного, — відповіла Маргарита.

—Чорт, ма, ти ж навіть не знаєш, що воно за таке!

Та їй це було, наче він і голосу не подавав.

—У мене від такого розстроїться шлунок. Крім того, я не бажаю їхати автобусом після восьмої. Там повно п'яндилиг після восьмої. Лі, миленький, тобі треба полагодити ту сходинку, поки хтось не зламав собі ногу.

Він щось пробурмотів, але увага Маргарити вже переключилася на інше. Кинувшись, мов той яструб на польову мишку, вона вхопила Джун. Крізь бінокль переляканий вираз обличчя в дівчинки читався безпомилково.

—Як ти сьогодні, моя мацюпунечко, моя КРАСУНЕЧКО? Як ти, моя ДОРОГЕНЬКА? Як ти, моя ДЄСВУШКА?

Її маленька дівушка, наляканана всмерть, почала верещати на всю силу своїх легенів.

Лі зробив порух забрати дитину, червоні губи Маргарити відтягнулись назад в гримасі, яку хтось і міг би сприйняти за посмішку, але тільки з благодійності. Мені вона здалася радше оскалом. її синові, мабуть, також, бо він зробив крок назад. Марина, закусивши губу, дивилася на це розширеними, наляканими очима.

—Уууу, Джуні! Джуні-Муні-СПУУУУНІ!

Маргарита широкими кроками заходила туди-сюди по обстріпаному килиму, ігноруючи дедалі голосніші квиління Джун так само, як вона ігнорувала гнів Лі.

Чи, може, вона й справді живиться тим дитячим плачем? Для мене це виглядало саме так. Минуло трохи часу, і Марина вже не змогла цього далі терпіти. Вона підхопилася і рушила до Маргарити, котра на всіх парах рушила від неї, притискаючи немовля собі до грудей. Навіть по інший бік вулиці я міг собі уявити стукіт її незgrabних білих черевиків: блак-блок-блак. Марина за нею. Маргарита, певне, відчувши, що вже досягла бажаного, віддала їй дитину. Показавши спершу на Лі, вона заговорила до Марини своїм гучним інструкторським голосом:

—Він поправився... поки ви жили в мене... бо я йому готувала... все, що він **ЛЮБИТЬ**... а зараз він **ТАКИЙ**... **ЗБІСА**... **ХУДИЙ!**

Марина дивилася на неї понад голівкою доні своїми широко розплющеними гарними очима. Маргарита нахилила голову в бік Марини й підкотила очі собі під лоба чи то від нездоволення, чи то у відвертій зневазі. Світло ввімкнутої Похилой Пізанської Лампи сковзнуло по лінзах Маргаритиних котячих окулярів.

—**ГОТУЙ ЙОМУ**, ТЕ, ЩО ВІН МУСИТЬ ІСТИ. НЯКОЇ СМЕТАНИ! НЯКИХ ЙОГРУТІВ! ВІН СТРАШЕННО ХУДИЙ!

—«Худий», — повторила Марина з сумнівом. У безпеці материнських обіймів скиглення Джун стишилося до слізливих схлипів.

—Саме так! — сказала Маргарита. І вихром обернулась до Лі. — Полагодь ту сходинку!

А тоді вже вона пішла, затримавшись лише, щоб голосно цмокнути в голівку свою онучку. Ідучи на автобусну зупинку, вона усміхалась. Помолоділа на вигляд.

8

Вранці наступного дня після того, коли Маргарита принесла Джун іграшковий будиночок, я прокинувся о шостій. Підійшов до затулених штор і позирнув крізь шпарину, навіть не усвідомлюючи своїх дій — шпигунське підглядання за домом навпроти перетворилося на звичку. На одному з надвірних стільців сиділа Марина й курила сигарету. Рожева піжама зі штучного шовку на ній була явно завеликого розміру. Під оком в неї красувався свіжий синець, а на піжамній сорочці помітні були плями крові. Курила вона повільно, затягувалася глибоко і дивилася в нікуди.

Через деякий час вона повернулася до будинку і зробила сніданок. Невдовзі вийшов Лі і з'їв приготовлене. На дружину він не дивився. Він читав книгу.

9

«**Один наш знайомий, Грегорі, прислав кілька купонів на отоварення в „Шоп-Райті“**», — сказав Лі своїй матері, чи то пояснюючи наявність м'яса, чи, можливо, просто інформуючи її, що вони з Мариною не самотні тут, у Форт-Ворті, а мають деяких друзів. Схоже, Мамочка не звернула на це уваги, натомість увагу на ці слова звернув я. Пітер Грегорі був першою ланкою в тому ланцюгу, який приведе на Мерседес-стрит Джорджа де Мореншильда.

Як і Мореншильд, Грегорі був російським емігрантом, він також працював у нафтовому бізнесі. Походив він з Сибіру і один вечір на тиждень викладав російську мову в міській бібліотеці Форт-Ворта. Про це дізнався Лі й подзвонив туди, попросивши про зустріч, щоб дізнатися, чи не знайдеться там і для нього якоїсь перекладацької роботи. Грегорі задав йому тести з російської мови,

результати яких назвав «задовільними». Що насправді зацікавило Грегорі — що цікавило геть усіх емігрантів, як про це міг здогадуватися Лі, — це колишня Марина Прусакова, молода жінка з Мінська, якій вдалося вислизнути з пазурів російського ведмедя, щоб опинитися не в кращих пазурах американського вахлака.

Лі не отримав тієї роботи; натомість Грегорі найняв Марину, щоб вона давала уроки російської його синові Полу. Освальди відчайдушно потребували додаткових грошей. А ще таким чином також створювались підстави для Лі почуватись ображеним. Вона двічі на тиждень навчала дитину багатія, тоді як він був змушений монтувати сітчасті двері.

Того ж ранку, коли я спостерігав за Мариною, як вона курить на ганку, в новісінському «Б'юїку» туди приїхав Пол Грегорі, миловидний чоловік приблизно одного з Мариною віку. Він постукав, і Марина — у важкому макіяжі, який нагадав мені Боббі Джилл, — відчинила двері. Може, з огляду на ревнивість Лі, можливо, завдяки завченим ще вдома правилам пристойності, урок з ним вона провела там же, на ганку. Урок тривав майже годину. Між ними на своїй ковдрі лежала Джун і, коли вона починала плакати, вони по черзі брали її на руки. Таке це було міле, безхитрісне видовище, хоча навряд щоб воно сподобалось Лі.

Близько полудня під'їхав і зупинився позаду «Б'юїка» батько Пола. З ним приїхали двоє чоловіків і дві жінки. Привезли харчі. Грегорі-старший обняв сина, потім поцілував Марину в щоку (в ту, що не напухла). Розпочалася жвава балачка, і все російською. Молодший Грегорі загубився, але знайшлася Марина: вона засяяла, як неонова вивіска. Запросила гостей до хати. Невдовзі вони вже сиділи у вітальні, пили чай з льодом і говорили. Долоні Марини спурхували схвильованими пташками. Джун переходила з рук у руки, з колін на коліна.

Я був буквально причарований. Громада російських емігрантів знайшла собі цю дівчинку-жіночку, котра стане їхньою улюбленицею. А ким іншим вона могла стати? Молода, чужинка в чужій землі, красуня. Звісно, ця красуня заміжня за чудовиськом

— недружелюбним молодим американцем, котрий її б’є (що погано) і гаряче вірить у ту систему, яку ці люди вищого середнього класу не менш гаряче ганьблять (що ще гірше).

Проте Лі приймав їхні харчі, лише зрідка вибухаючи роздратуванням, але коли вони привозили щось істотніше — нове ліжко, яскраву рожеву колиску для дитини, — він приймав і це. Він мав надію, що ці росіянини витягнуть його з тієї діри, в якій він опинився. Але не любив їх, а на той час, коли у листопаді 1962-го перевіз свою сім'ю в Даллас, він мусив уже розуміти, що на його почуття до них вони відповідають йому щирою взаємністю. А чого б їм його любити, міг думати він. Він ідеологічно чистий. А вони зрадники, котрі покинули Матері-Росію, коли вона стояла на колінах у 1943-му, ті, хто лизали чоботи німцям, а потім, коли закінчилася війна, втекли до Сполучених Штатів, де швидко набралися Американського Духу, який для Освальда означав бряжчання зброєю, гноблення меншин, експлуатацію робітників, тобто був завуальованим фашизмом.

Дещо з цього я дізнався з Елових нотаток. Більшість із цього розігрувалося в мене перед очима на сцені через дорогу, ну, і ще деякі висновки я зробив з єдиної важливої розмови, яку підслухала й записала моя начинена жучком лампа.

10

Надвечір 25 серпня, в суботу, Марина вбралася у гарну блакитну сукню й упакувала Джун у вельветовий комбінезончик з квітковою аплікацією спереду. Лі вийшов зі спальні з кислою міною на обличчі, одягнений у свій, схоже, що єдиний, костюм. То був доволі кумедний шерстяний комплект, який могли пошити тільки в Росії. Вечір був паркий, і я уявив собі, яким Лі стане мокрим, хоч викручуй, наприкінці. Вони обережно спустилися сходинками з ганку (поламану так і не було відремонтовано) і вирушили на автобусну зупинку. Я сів у свою машину і поїхав на ріг Мерседес-стрит і Вінскот-роуд. Звідти я побачив, як вони стоять біля смугастого телефонного стовпа і лаються. Велике диво. Під'їхав автобус. Освальди сіли до нього. Я поїхав слідом, назирі, як колись робив це в Деррі, стежачи за Френком Даннінгом.

««Історія повторюється» — інший спосіб сказати, що минуле прагне гармонії.

Вони вийшли з автобуса серед житлової забудови в одному з північних районів Далласа. Я поставив машину і спостерігав за ними, як вони дійшли до невеличкого, але гарного дерев'яного будиночка з цоколем з дикого каменя в стилі Тюдор. У присмерку лагідно світили каретні ліхтарі наприкінці доріжки. На цій галевині не було бур'яну. Все в цій садибі мало не кричало: ««Америка працює!» До будинку перед

вела Марина з Джун на руках, Лі тягнувся трохи позаду, схоже, пригнічений у своєму двобортному піджаку, який метлявся в нього ззаду ледь не під колінами.

Марина підштовхнула Лі вперед себе і показала на дзвінок. Лі подзвонив. Вийшли Пітер Грегорі з сином, Джун потягнулася до Пола, і молодий чоловік зі сміхом взяв її на руки. Щойно Лі це побачив, як в нього скривилися донизу кутиki губ.

Вийшов ще один чоловік. Я упізнав його, він був у тому гурті, що приїжджав у день першого уроку російської мови Пола Грегорі, і потім ще рази три-чотири відвідував дім Освальдів, привозячи харчі чи іграшки для Джун або й те, й інше разом. Я здогадувався, що його звати Джордж Бухе (так, знову Джордж, минуле гармонізується різноманітними способами) і, хоч йому вже підпирало під шістдесят, я також здогадувався, що він серйозно западає на Марину.

Кухар, котрий втягнув мене в цю справу, вважав, що саме Бухе намовив Пітера Грегорі влаштувати цю дружню вечірку. Джорджа де Мореншильда там не було, але він невдовзі дізнається про цю подію. Бухе розповість йому про Освальдів, про їхній незвичайний шлюб. Він також розповість де Мореншильду про те, що Лі Освальд влаштував на цій вечірці цілу виставу, вихваляючи соціалізм і колективізм у Росії. ««Цей молодик мене вражає, він неначе несповна розуму», — скаже Бухе. Де Мореншильд, котрий все життя був поціновувачем безумств, вирішить, що він теж мусить познайомитися з цією дивною парою.

Чому Лі Освальд так розкип'ятився на вечірці у Пітера Грегорі, навіщо ображав приязніх емігрантів, котрі в іншому випадку могли б йому допомогти?

Напевне я не знав, але мав цілком слушний здогад. Ось Марина, яка причарувала їх геть усіх (а особливо чоловіків) у своїй блакитній сукні. Ось Джун, гарненька, як дитинка з рекламного плаката Вулвортса, у своєму подарованому благодійниками комібнезончику з нашитими на ньому квітами. А ось Лі, весь спіtnільй у своєму потворному костюмі. Він вільніше, краще за молодого Поля Грегорі, долає швидкі пороги балачки російською мовою, але все одно залишається позаду. Його, мабуть, бісили ситуації, коли він був змушений підлещуватися до цих людей, їсти їхній хліб і сіль. Я сподіваюся, що так і було. Я сподіваюся, що йому було боляче.

Я там не затримувався. Мене більше цікавив де Мореншильд, наступна ланка в ланцюгу. Невдовзі він мусить вийти на сцену. А тим часом стояв порожнім будинок № 2703, і він залишатиметься таким щонайменше до десятої години. А з огляду на те, що завтра неділя, то, можливо, й довше.

Я поїхав назад, щоб активувати жучок у їхній вітальні.

11

Мерседес-стрит тієї суботи теж буяла відчайдушними вечірками, але пустир поза маєтком Освальдів залишався тихим, безлюдним. Я гадав, що мій ключ від передніх дверей мусить підійти й до задніх, але то була теорія, котру мені так і не вдалося перевірити на практиці, бо задні двері були незамкнені. За весь час, що й прожив у Форт-Ворті, я жодного разу нескористався ключем, котрий придбав у Айві Темплтон. Життя сповнене іронічних насмішок.

У домі панувала ідеальна, аж нудна, акуратність. Високий стільчик було встановлено на кухні між батьківськими стільцями біля маленького столу, за яким вони їли, таця на ньому сяяла чистотою. Так само й облізла поверхня робочої стійки і мийка з її кільцевою смugoю іржі від тутешньої твердої води. Я заклався сам із собою,

що Марина залишила недоторканими Розеттиних дівчаток у зелених сарафанчиках, і пішов перевірити туди, де тепер була спальня Джун. Із собою я мав пальчиковий ліхтарик і посвітив ним по стінах. Так, вони були там, хоча в темряві здавалися радше привидами, аніж життерадісними фігурками. Джун, мабуть, роздивлялася на них, лежачи у колисці, смокнувши свою пінетку. Я подумав, чи пам'ятатиме вона їх пізніше, десь у глибині своєї підсвідомості. Цих намальованих пастеллю примарних дівчаток.

««Джимла» — згадалося мені чомусь без усякої причини, і я здригнувся.

Відсунувши бюро, я під'єднав до розетки лампи секретний шнур і протяг його в отвір, який раніше був просвердлив у стіні. Усе йшло добре, і раптом трапилась погана пригода. Дуже погана. Коли я підсовував бюро на його постійне місце, воно вдарилося об стіну і Похила Пізанська Лампа повалилася.

Якби я мав час на роздуми, я застиг би на місці і чортова лампа розбилася об підлогу. І що тоді? Витягти жучок, залишивши розтрощену лампу? Сподіваючись, що вони вирішать, ніби нестійка від початку лампа впала сама собою? Більшість людей могли б купитися на це, але більшість людей не мають причин на параною стосовно ФБР. Лі може знайти просвердлену мною в стіні дірку. І тоді метелик розправить свої крильця.

Але я не мав часу на роздуми. Смикнувшись вперед, я підхопив лампу в повітрі. А потім, тримаючи її в руках, просто стояв і тремтів. У маленькому будинку було жарко, мов у печі, я чув, як тхне мій власний піт. Чи дочують і вони цей запах, коли повернуться додому? А як же інакше?

Мені подумалося, чи я не збожеволів. Звісно, мудрим рішенням було б зовсім прибрати жучок, а потім забратися самому. Я зможу знову вийти на Освальда десятого квітня наступного року, простежити, як він намагатиметься вчинити замах на генерала Едвіна Вокера, і, якщо він буде там сам, я зможу застрелити його, як був застрелив Френка Даннінга. КУЙ, як то кажуть у Кристі на зустрічах АА: «Кинь Ускладнювати, Йолопе». Якого збіса хера я взагалі затіявся з підслуховуванням через якусь калічну лампу, коли загрожене майбуття цілого світу?

На це відповів Ел Темплтон:

««Ти тут, бо вікно невизначеності все ще залишається відкритим. Ти тут, бо, якщо Джордж де Мореншильд є чимсь більшим за те, чим він здається, тоді, можливо, Освальд не був сам-один. Ти тут, щоб урятувати Кеннеді, і забезпечення цієї місії починається саме тут. Тому постав цю довбану лампу на належне їй місце».

Я поставив лампу на належне їй місце, хоча її хиткість мене непокоїла. Що, як Лі сам зіб'є її з бюро і побачить всередині жучок, коли розтрощиться керамічна основа лампи? Чи, наприклад, Лі з де Мореншильдом балакатимуть тут при вимкнутій лампі, і то так тихенько, що мій дистанційний мікрофон їх не вловить? Тоді всі ці зусилля даремні.

Переконала мене врешті-решт думка про Сейді. Я її кохаю, і вона кохає мене — кохала принаймні, — а я все споганив, переїхавши сюди, на цю паскудну вулицю. Тож, заради Христа, я не покину цю справу просто так, принаймні без спроби почути на власні вуха, що говоритиме Джордж де Мореншильд.

Я вислизнув крізь задні двері з затиснутим в зубах пальчиковим ліхтариком, під'єднав секретний шнур до магнітофона. Магнітофон, щоб вберегти його від погодних впливів, поклав в іржаву бляшанку «Кріско»[520], а її заховав у гніздечко

між цеглинами й дошками, яке я заздалегідь там підготував.

Після того я повернувся до свого паскудного будиночка на цій паскудній вулиці і почав чекати.

12

Вони ніколи не вмикали ту лампу, аж поки темрява не ставала майже геть непроглядною. Економили на рахунках за електрику, я гадаю. Крім того, Лі ж був робочою людиною. Він рано лягав спати, ну й вона, відповідно. Перевіривши плівку перший раз, я почув переважно балочки російською — до того ж безвиразно гугняві, завдяки суперповільній швидкості магнітофона. Щойно Марина намагалася скористатися своїм запасом англійських слів, Лі тут же її затикав. Проте до Джун, коли дитина вередувала, сам іноді говорив англійською, і то завжди тихим голосом із заспокійливими інтонаціями. Подеколи він навіть

співав їй. Через суперповільну швидкість запису це було схоже на те, ніби якийсь орк намагається мугикати «Ой люлі-люлі, моя дитино».

Два рази я чув, як він б'є Марину, і другого разу власного запасу російських слів йому не вистачило, щоб виразити свою розлютованість: «Ти тупа, набридлива пизда! Боюся, мама була права щодо тебе!» Слідом почувся грюк дверей і Маринин плач. І раптом він обірвався, це вона вимкнула лампу.

Увечері четвертого вересня я побачив перед дверима Освальдів якогось хлопця років тринадцяти з полотняною торбою, перекинutoю через плече. Йому відкрив Лі, босий, в джинсах і майці. Вони трохи поговорили. Лі запросив хлопця до хати. Там вони поговорили ще. Під час бесіди Лі взяв і показав хлопцеві якусь книжку, на яку той поглянув із сумнівом. Не було сенсу користатися ненаправленим мікрофоном, бо тоді повернуло на холод і вікна у них були зачинені. Але Похила Пізанська Лампа світилася ввімкнута, тож коли я потім, пізно вночі, прослухав другу плівку, в нагороду мені дісталася цікава бесіда. За третім разом її прослуховування я вже майже не помічав гутнявості голосів.

Хлопець розповсюджував передплату на якусь газету — чи, може, то був журнал — під назвою «Гріт»[521]. Він повідомив Освальдам, що в цьому виданні друкуються всякі цікаві речі, на які не звертають уваги нью-йоркські газети (хлопець називав це «сільськими новинами»), плюс спорт і садівництво. У ній також було те, що він охарактеризував як «придумані історії» і комікси.

— Ви не знайдете Діксі Даган у «Таймз Гералд», — поінформував він їх. — Моя мама любить Діксі[522].

— Добре, синку, це все добре, — сказав Лі. — Ти ще малий, а вже бізнесмен, авежек?

— Нууу... ю-сер?

— Скажи мені, скільки ти заробляєш?

— Я маю всього чотири центи з кожного дайма, але не це головне, сер. Що мені подобається найбільше, так це призи. Вони куди як тут кращі, ніж ті, що можна отримати, коли продаєш конюшинову мазь[523]. К чорту її. Я хо' собі купити ружко 22-го калібрУ! Тато сказав, що мені вже можна.

— Синку, а ти знаєш, що тебе експлуатують?

— Га?

— Собі вони забирають дайми. А тобі дістаються пенні і надія на рушницю.

— Лі, він хороший хлопчик, — мовила Марина. — Перестань, Лі. Охолонь. Лі її проігнорував.

— Тобі, синку, треба ось цю книжку прочитати. Ти можеш прочитати, що тут на обкладинці?

— О, так, сер. Тут написано «Стан робітничого класу», автор Фридрик Інгаллз?

— Енгельс. Тут все написано про хлопців, котрі сподіваються, що виб'ються в мільйонери, продаючи те-се, ходячи від дверей до дверей.

— Не хочу я ставати ніяким мільйонером, — заперечив хлопець. — Я хочу собі тільки ружко 22-го калібрУ, щоби стріляти пацюків під дамбою, як мій друг Генк.

— Ти, продаючи їхні газети, заробляєш пенні; вони ж заробляють долари, продаючи твій піт і піт мільйонів хлопців, таких, як ти. Вільний ринок ніякий не

вільний. Ти мусиш займатися самоосвітою, хлопче. Я сам так робив і розпочав, ще коли був десь твого ж віку.

Лі влаштував юному газетнику з «Гріт» десятихвилину лекцію про лиха капіталізму, пересипаючи свій виступ цитатами з Маркса. Хлопець терпляче його вислухав, а потім запитав:

— То ви вперед-платите мою газету?

— Синку, ти хіба не чув, що я тобі щойно пояснював?

— У вас скрутні обставини? Чому ж ви зразу про це не сказали?

— Я тобі якраз намагався пояснити, чому саме я в скрутних обставинах.

— Тут тобі й грець! Я би встиг ще три доми обійти, а тепер мушу вертати додому, бо скоро вже починається для мене заборонений час[524]!

— Щасти, — попрощається з ним Марина.

Зарипіли на старих завісах передні двері, а потім торохнули, зачинившись (занадто вони були ветхими, щоб гупнути). Запала довга тиша. А потім Лі промовив сухо:

— Ти бачиш. Ось з чим ми маємо справу.

Невдовзі лампу було вимкнуто.

13

Мій новенький телефон здебільшого мовчав. Раз був зателефонував Дік — відбулася недовга, типу «як ся маєш», балачка, — але ото й усе. Я себе запевняв, що чогось іншого не варто й очікувати. Розпочалися заняття в школі, а перші кілька тижнів там завжди суцільний безлад. Дік мав свої клопоти, бо міз Еллі мобілізувала його з пенсії знову на службу. Трохи покомизившись, як сам мені розповів, він їй дозволив внести його ім'я до списку підмінників. Еллі не дзвонила, тому що мала одночасно робити п'ять тисяч справ і заразом гасити сотень із п'ять дрібних пожеж, які спалахували тут і там.

Тільки коли Дік повісив слухавку, до мене дійшло, що він ані словом не згадав про Сейді. і на третій вечір після того, як Лі прочитав свою лекцію хлопчикові-газетяру, я вирішив, що мушу з нею поговорити. Я мусив почути її голос, навіть якщо вона скаже мені лише: ««Не дзвони мені, будь ласка, більше, Джордж, все скінчено».

Щойно я потягнувся рукою до телефону, як той задзвонив. Я підняв слухавку і промовив (з абсолютною впевненістю):

— Альо, Сейді. Вітаю тебе, серденько.

14

Запала мить тиші достатньо довга, аби мені вирішити, що я таки помилився, що зараз хтось скаже: ««Я не Сейді, я просто випадковий бовдур, котрий набрав не твой номер». А тоді вона промовила:

— Як ти здогадався, що це я?

Я ледь не відповів їй ««гармонізація»», і вона, либо її, це зрозуміла б. Але на либо її не варто було покладатися. То був важливий дзвінок, і я не бажав його зіпсувати. Відчайдушно не бажав зіпсувати нашу розмову. В тому, що відбулося слідом, брали участь двоє мене: Джордж, котрий говорить уголос по телефону, і Джейк всередині, котрий промовляє те, чого не може сказати Джордж. Можливо,

коли щире кохання зависло на павутинці, на протилежних боках розмови завжди містяться по двоє.

— Тому що весь день думав про тебе, — відповів я. (Я думав про неї все літо.)

— Як ти там?

— Я в порядку. (Мені самотньо.) А ти як? Як провела літо? Все встигла зробити? (Ти розірвала юридичний зв'язок зі своїм химерним чоловіком?)

— Так, — відповіла вона. — Справу зроблено. Ти ж це мав на увазі, Джордже? Чи зробила я ту справу?

— Так, мабуть. Як там школа? Як твоя бібліотека?

— Джордже, ми так і будемо говорити весь час чи, може, насправді почнемо говорити?

— Добре, — я сів на свій бугристий, бозна-ким ще вживаний до того диван. — Давай говорити. Ти в порядку?

— Так, але мені нерадісно. А ще я в такому замішанні. — Вона помовчала, а потім продовжила: — Я працювала у «Герраха», ти, мабуть, про це знаєш. Коктейльною офіціанткою. І з деким там познайомилася.

— О! (Ох, чорт.)

— Так. Дуже приємний чоловік. Чарівливий. Справжній джентльмен. Десять під сорок. Він помічник сенатора-республіканця від Каліфорнії, Томаса Кікела[525]. Він адмініструє меншість в Сенаті, Кікел, я маю на увазі, не Роджер, — засміялась вона, проте не так сміються з чогось веселого.

— Мені треба радіти, що ти познайомилася з кимсь приємним?

— Не знаю, Джордже, а ти радієш?

— Ні. (Я його вбити хочу.)

— Роджер вродливий, — промовила вона, як ото просто повідомляють про якийсь факт, безбарвним голосом. — Він люб'язний. Навчався в Єльському університеті. Знає, як подати дівчині гарне життя. І він високий.

Друга моя сутність вже більше не могла стримувати мовчанки.

— Я вбити його хочу.

На це вона розсміялася, і мені трішки полегшало на душі.

— Я про це розповідаю не для того, щоб тобі допекти, не для того, щоб зробити тобі боляче.

— Справді? Навіщо ж тоді ти мені про це розповідаєш?

— Я ходила до нього рази три-чотири на побачення. Він мене цілавав, ми з ним трішки, ну, пообнімалися, як діти.

(Я його не просто вбити хочу, я хочу вбивати його повільно.)

— Але це було зовсім не те. Можливо, могло бстати, згодом; а може, й ні. Він дав мені свій номер у Вашингтоні і попросив подзвонити, якщо я. як він про це сказав? «Якщо ви втомитеся від совання книжок по полицях і від туги за тим, хто забрався геть». Здається, так. Сказав, що він часто відвідує цікаві місця, і йому потрібна гарна жінка, яка б туди ходила з ним. Він думає, що тією жінкою могла бстати я. Звісно, чоловіки говорять всякі речі. Я вже не така наївна, як колись. Але іноді вони говорять серйозно.

— Сейді.

—І все ж таки, все зовсім не так, — голосом задумливим, відсутнім, і я вперше загадався, чи не може з нею бути щось не так, окрім непевності щодо особистого життя. Чи не хвора вона. — А позитивне те, що там не вбачається ніякої швабри. Звичайно, чоловіки іноді приховують якусь швабру, хіба не так? Джонні он приховував. І ти також приховував, Джордже.

—Сейді?

—Що?

—А сама ти приховуєш якусь швабру?

Запала довгенька тиша. Набагато довша, ніж та, коли я відповів на дзвінок, промовивши її ім'я, і довша за ту, якої я міг очікувати. Нарешті вона промовила:

—Я тебе не розумію.

—У тебе голос не твій, от і все.

—Я тобі казала, я в замішенні. І в печалі. Бо ти так і не готовий розповісти мені правду, чи готовий?

—Якби так, то розповів би.

—А знаєш, що ще цікаво? У тебе є добрі друзі в Джоді — не тільки я — і ніхто з них не знає, де ти живеш.

—Сейді.

—Ти кажеш, що в Далласі, але телефонна лінія в тебе «Елмхерст», а це Форт-Ворт.

А я про це ніколи не думав. Про що ж іще я ніколи не думав?

—Сейді, все, що я можу тобі сказати, це те, що я зайнятий дуже важливо.

—О, я не сумніваюся. І те, чим займається сенатор Кікел, теж дуже важливе. Роджер доклав зусиль, щоби мені про це розказати і сказати, що якщо я. приїду до нього у Вашингтон, я в якомусь сенсі всядуся біля піdnіжжя величі. чи стоятиму біля дверей в історію. чи щось таке. Влада його збуджує. Це одна з небагатьох рис у ньому, з якою важко змиритися. Що я подумала — що й зараз думаю — та хто я така, щоб сидіти біля піdnіжжя величі? Я всього лише розлучена бібліотекарка.

—Хто я такий, щоби стояти біля дверей в історію? — мовив я.

—Що? Що ти сказав, Джордже?

—Нічого, серденько.

—Може, тобі краще не називати мене так?

—Вибач. (Я не жалкую.) Про що ми взагалі зараз говоримо?

—Про тебе і про мене, і чи залишається іще хоч щось, завдяки чому ти і я можемо вважатися ««ми». Було б легше, аби ти міг розповісти мені, навіщо ти в Техасі. Бо я знаю, що ти приїхав сюди не заради того, щоб писати книгу або викладати у школі.

—Розказати тобі — це для тебе було б небезпечно.

—Ми й так усі в небезпеці, — заявила вона. — Джонні правий щодо цього. Розказати тобі дещо, що мені розказав Роджер?

—Гаразд. (Де він тобі те розказував, Сейді? І коли відбувалася та ваша розмова, були ви тоді у вертикальному чи в горизонтальному положенні?)

— Він тоді випив трішки більше звичайного, і в нього розв'язався язик. Ми були в його готельному номері, але не переживай — ступнями я торкалася підлоги і була цілком одягнена.

— Я не переживаю.

— Якщо так, ти мене розчарував.

— Гаразд, я переживаю. Що він розповів?

— Він сказав, що йде поголоска, ніби затівається якась серйозна справа у Карибському регіоні цієї осені або зими. Гаряча точка, так він це назав. Я припускаю, що він мав на увазі Кубу. Він ще сказав: «Цей ідіот ДжФК збирається нас усіх занурити в окріп, аби лише показати, що він має яйця».

Я згадав про все те лайно про кінець світу, яке був заливав їй до вух її колишній чоловік. ««Кожний, хто читає газети, розуміє, що це неминуче, — казав він їй. — Ми помиратимемо з виразками по всьому тілу, викашлюючи власні легені». Такі речі залишають враження, особливо коли промовляються сухим тоном впевненого в своїх словах науковця. Враження вони залишають? Точніше сказати — шрами.

— Сейді, це все лайно.

— О? — відгукнулася вона роздратовано. — Гадаю, в тебе є інсайдерська інформація, недоступна сенатору Кікелю?

— Скажімо, є.

— Скажімо, ні. Я ще трішки зачекаю, може ти врешті чесно все розкажеш, але не дуже довго. Либо нь, просто тому, що ти гарно танцюєш.

— Тоді давай потанцюємо, — промовив я навіжено.

— На добранич, Джордже.

І перш ніж я встиг щось ще сказати, вона відключилася.

15

Я почав їй тут же передзвонювати, але коли телефоністка запитала в мене «номер, будь ласка?», до мене повернувся здоровий глузд. Я поклав слухавку. Вона сказала все, що хотіла сказати. Намагатися примусити її сказати більше, тільки погіршить ситуацію.

Я переконував себе, що її дзвінок був провокацією, розрахованою на те, щоб зрушити мене з мертвової точки, на кшталт знаменитого: «Говоріть за себе, Джоне Алдене».[526] Але дарма, це зовсім не було схоже на Сейді. Її дзвінок радше був схожим на благання допомоги.

Я знову підняв слухавку, і цього разу на прохання телефоністки дати номер я його назав. Двічі продзвенів телефон на іншому кінці, а потім озвався голосом Еллен Докерті:

— Слухаю? Хто телефонує, будь ласка?

— Вітаю, міз Еллі. Це я, Джордж.

Мабуть, та штука, мить заціпенілого мовчання, виявилася заразною. Я чекав. Нарешті вона сказала:

— Вітаю, Джордже. Боюся, я зовсім забула про вас, авжеж? Це тільки тому, що зараз я страшенно.

—Зайняті, так. Я знаю, як воно, в перші пару тижнів. Я дзвоню вам тільки тому, що мені щойно телефонувала Сейді.

—О? — це прозвучало вельми обережно.

—Якщо це ви сказали їй, що мій номер належить лінії не в Далласі, а у Форт-Ворті, в цьому нема нічого поганого.

—Я не продукувала пліток. Сподіваюся, ви це розумієте. Я гадала, вона має право знати. Мені небайдужа Сейді. Ви мені теж небайдужі, звісно, Джордже, але ви поїхали від нас. А вона ні.

Я все це розумів, хоча й було мені від цього боляче. Повернулося відчуття замкненості в космічній капсулі.

—Я не маю заперечень щодо цього, Еллі, та з мого боку це не було зовсім неправдою. Я дійсно скоро збираюся перебратися в Даллас.

Нуль реакції, та й що вона могла сказати? «Може, воно й так, але ми обоє знаємо, що ви таки трішечки брехун?»

—Мені не сподобався її голос. Як на ваш погляд, з нею все гаразд?

—Я не певна, чи хочу вам відповідати на це запитання. Якщо скажу ні, ви можете примчати сюди, щоб її побачити, а вона не хоче бачитися з вами. Не за такого стану речей.

Фактично вона відповіла на моє питання.

—З нею було все гаразд, коли вона повернулася в місто?

—Вона була в порядку. Зраділа, нас усіх побачивши.

—Але тепер в неї збентежений голос і сама вона каже, що їй печально.

—А хіба це дивно? — міз Еллі заговорила різко. — Тут чимало спогадів для Сейді, багато з них пов'язаних з деяким чоловіком, до якого вона все ще має почуття. Гарний чоловік і чудовий вчитель, але сягнув успіху під фальшивим прапором.

Оце вже дійсно болюче.

—Там справа в іншому, здається. Вона говорила про наближення якоїсь кризи, про яку чула від. — Від випускника Єлю, котрий сидить під дверима в історію? — Від когось, з ким вона познайомилася в Неваді. Її чоловік вже колись був натовк їй у голову всяких нісенітниць.

—Їй у голову? В її гарненьку голівку? — тепер уже не просто різкість, тепер звучав уже справжній гнів. Через це я відчув себе маленьким і зніченим. — Джордже, переді мною стос паперів з мілю заввишки, і я мушу з ними усіма розібратися. Ви не можете піддавати Сейді Дангіл віддаленому сеансу психоаналізу, а я не можу допомогти вам у ваших проблемах з коханням. Єдине, що я можу, це порадити вам розповісти всю правду, якщо Сейді вам небайдужа. Краще раніше, аніж пізно.

—Ви не бачили десь там поблизу її чоловіка, я сподіваюся?

—Ні! На добранич, Джордже.

Вдруге за сьогоднішній вечір жінка, яка була мені не чужою, кинула слухавку. Новий персональний рекорд.

Я пішов до спальні і почав роздягатись. Приїхала «в порядку». ««Раділа», що повернулася до своїх друзів у Джоді. А тепер не в порядку. Бо розривається між

вродливим, та ще й таким, котрий прискореним темпом мчить до успіху, новим хлопцем і високим таємничим незнайомцем з невидимим минулім? Таке пояснення

цілком годиться для якогось любовного роману, але якби це пояснення було наразі слушним, чому тоді вона не була пригніченою, коли повернулась з Невади?

Неприємна думка прохромила мене: а може, вона п'є? Багато. Потайки. Що в цьому неможливого? Моя дружина роками була потайною п'яницею — фактично ще до того, як я з нею одружився, — а минуле прагне гармонії. Легко було б від цього відмахнутись, сказати собі, що міз Еллі щось би вже запідозрила, але п'яниці бувають вельми тямущими в хитрощах. Подеколи мінає багато років, перш ніж людям розвиднється. Якщо Сейді вчасно з'являється на роботу, Еллі може й не помічати, що в ній червоні очі, а віддих густо відгонить м'ятою.

Думка ця ймовірно була анекдотичною. Всі мої припущення базувались тільки на підозрах, які лише доводили, що Сейді мені й досі небайдужа.

Я лежав навзнак у ліжку, дивлячись в стелю. У вітальні клектав нафтовий камін — чергова холодна ніч.

««Попустися, друже, — промовив Ел. — Ти мусиш. Пам'ятай, ти там не для того, щоб отримати...»»

Дівчину, золотий годинник і все таке інше. Авжеж, Еле, я про це пам'ятаю.

««Крім того, вона, скорше за все, в порядку. Це ти маєш проблему»».

І фактично не одну, як на те, тож я довго ще не міг заснути.

16

Наступного понеділка, коли я вже звично вкотре проїджав повз будинок № 214 на Західній Нілі-стрит в Далласі, я помітив там припаркований на під'їзній алеї довгий сірий катафалк. Дві гладкі леді стояли на ганку, дивилися, як пара чоловіків у темних костюмах, засовують ззаду в катафалк ноші. На ношах лежало тіло, накрите простирадлом. З хибкого на вигляд балкона над ганком на це також дивилася молода пара, яка займала верхню квартиру. Іхня найменша дитина спала на руках у матері.

Візок з попільничкою на поручні осиротіло стояв під тим деревом, де його старий пасажир проводив влітку більшість своїх днів.

Я зупинився і стояв поряд з машиною, допоки катафалк не поїхав. А тоді (хоча й розумів, що зараз це, скажімо так, доволі безтактно) перейшов вулицю і наблизився по доріжці до ганку. Біля піdnіжжя сходів я торкнувся краєчка свого капелюха.

—Леді, я співчуваю вам у вашій втраті.

Старша з них — дружина, котра, як я здогадався, тепер стала вдовою, — сказала:

—Ви з'являлися тут раніше.

««Авжеж, з'являвся, — хотів було я сказати. — Ця штука загадковіша за професійний футбол»».

—Він вас бачив, — не звинувачуючи, просто констатуючи факт.

—Я шукав собі квартиру в цьому кварталі. Ви залишатиметеся в цій?

—Ні, — відповіла молодша. — Він мав якусь страх-овку. Ледь не єдино-одно, що він мав. Окрім іще кількох медалей у коробці. — Вона схлипнула. Кажу вам, у мене трохи серце рвалося, бачити, якими вбитими горем були ті леді.

—Він говорив, що ви привид, — сказала мені вдовиця. — Він говорив, що бачить крізь вас наскрізь. Свіссно, він був божевільний, як сортирна миша. Останні три роки, після того як його розбив інсульт і йому приладнали той мішечок для сечі. Я з Айдою вертаємось назад до Оклахоми.

«А чого не в Мозелл? — подумав я. — Туди від'їжджають, покидаючи житло».

—Чого вам тре'а? — спитала молодша. — Нам тре'а знайти й візвезти йому костюм туди, у похоронну контору.

—Я хотів би дізнатися номер вашого хазяїна, — сказав я.

Очі вдовиці сяйнули.

—С'їльки це коштуватиме вам, містер?

—Я дам вам його безплатно! — гукнула молода жінка з балкона на другому поверсі.

Осиrotіла дочка підняла голову і наказала їй заткнути її юбаний рот. Це було в Далласі. Не гірше, як в Деррі.

Сусідська привітність.

Розділ 19 1

Джордж де Мореншильд здійснив свою величну появу пополудні п'ятнадцятого вересня, в похмуру дощову неділю. Прибув він за кермом «Кадилака» кольору кави, який ніби ось щойно виїхав з пісні Чака Беррі[527]. Разом з ним приїхав чоловік, котрого я вже знов, Джордж Бухе, та інший, невідомий мені — худий, як тріска, парубок з пушком білявого волосся на голові й прямою, як шомпол, спиною того, хто довгенько був прослужив у війську і досі тому радий. Де Мореншильд підійшов до заду машини й відкрив багажник. Я кинувся по дистанційний мікрофон.

Повернувшись на місце зі своїм апаратом, я побачив під паҳвою в Бухе складений дитячий манеж і військового з повними руками іграшок. Попереду цих двох де Мореншильд з порожніми руками сходив на ганок, високо тримаючи голову, з випнутими вперед грудьми. Був він високим, міцної будови. Мав сивіюче волосся, косо зачесане назад від його широкого лоба в той спосіб, який оголошував — принаймні мені — ««дивіться на мої творіння, ви, могутні, і тримтіть. Бо я є **ДЖОРДЖ**».

Я підключив магнітофон, одяг навушники і націлив миску з мікрофоном на протилежний бік вулиці.

Марини ніде не було видно. Лі сидів на дивані, читав якусь товсту книжку в паперовій обкладинці при свіtlі лампи на бюро. Почувши кроки на ганку, він підняв нахмурено голову і пожбурив книжку на кавовий столик. ««Знов ті чортові емігранти», — либонь, подумав він.

Але пішов відчинити на стук. Він простягнув руку до срібноволосого незнайомця на ганку, але де Мореншильд його здивував — і мене також — він ухопив Лі в обійми і розцілував у обидві щоки. А потім відсунув від себе,

тримаючи за плечі. Заговорив він глибоким, акцентованим голосом — мені подумалося, що акцент у нього не російський, а радше німецький.

—Дайте подивитися мені на юнака, котрий подорожував у таку далечінь і повернувся звідти зі своїми незламними ідеалами!

І він знов притягнув Лі до себе в обійми. Голова Освальда вигулькнула над плечем цього величного чоловіка, і я побачив дещо ще більш дивовижне: Лі Гарві Освальд посміхався.

2

З дитячої спальні вийшла Марина з Джун на руках. Побачивши Бухе, вона радісно скрикнула, подякувавши йому за манеж і за, як це вона назвала своєю непевною англійською, «дитячі гуляточки». Бухе відрекомендував худого чоловіка Лоренсом Орловим — полковник Лоренс Орлов, до ваших послуг, — а де Мореншильда «другом всієї російської громади».

Бухе й Орлов на підлозі посеред кімнати зайнялися встановленням манежу. Марина стояла поряд з ними, щебечучи щось російською. Орлов, як і Бухе, схоже, очей не міг відірвати від молодої матері-росіянки. Марина була одягнена в блузку з рюшами й шорти, під якими її ноги здавалися безкінечно довгими. Усмішка Лі зав'яла. Він повертається до звично притаманної йому похмурості.

От лише зробити цього йому не дозволив де Мореншильд. Він помітив і підібрав книжку, яку перед тим читав Лі.

««Атлант випростався»? — Заговорив він тільки до Лі. Цілком ігноруючи решту присутніх, котрі завзято поралися біля дитячого манежу. — Айн Ренд? Навіщо молодому революціонерові таке? [528]

—Щоби піznати власного ворога, — відповів Лі, і коли де Мореншильд вибухнув реготом, усмішка знову повернулася на лиці Лі Освальда.

—І що ти вирозумів із цього *cri de coeur* міс Ренд?

Певна струна бренькнула в моїй душі, коли я прослуховував записану плівку. Я двічі перемотував її назад до цієї фрази, аж поки мені сяйнуло: майже точно такими ж словами Мімі Коркоран колись запитувала в мене про «Ловця в житі».

—Гадаю, сама вона проковтнула отруєну наживку, — відповів Освальд. — А тепер заробляє гроші, продаючи її іншим людям.

—Саме так, друже мій. Ніколи не чув кращого визначення. Настане день, коли Ренди всього світу даватимуть відповідь за свої злочини. Ти віриш в це?

—Я це знаю, — відповів Лі. Це в нього прозвучало безапеляційно.

Де Мореншильд поплескав по дивану.

—Сідай поряд. Я хочу почути про твої пригоди на моїй батьківщині.

Але спершу до Лі й де Мореншильда з чимсь звернулися Орлов і Бухе. Почалася жвава розмова російською. Лі виглядав розгубленим, але коли де Мореншильд сказав йому щось, також російською, Лі кивнув і кинув кілька слів Марині. Те, як він махнув рукою на двері, ясно дало зрозуміти сенс: «Давай, катай тоді».

Де Мореншильд перекинув Бухе ключі до своєї машини, але той їх не вловив. Він вхопив їх тільки з брудного зеленого килима, на що де Мореншильд з Лі

обмінялись веселими поглядами. Потім вони поїхали, Марина з дитиною на руках у схожому на корабель «Кадилаку» де Мореншильда.

—Нарешті ми маємо спокій, друже мій, — сказав де Мореншильд. — А чоловіки нехай потрусять своїми гаманцями, що на добре, так?

—Я вже втомився від того, що вони тільки й роблять, що трусять гаманцями, — сказав Лі. — Рина почала забувати, що ми приїхали до Америки не для того, щоби лише купити клятий холодильник і купу одягу.

Де Мореншильд заперечливо відмахнувся:

—Це лише дрібка поту із зашийка капіталістичного кнуря. Чоловіче, хіба тобі не обридло жити в цьому депресивному свинюшнику?

Лі на це зауважив:

—А що ме'ї й де сві'ить, крім як тут?

Де Мореншильд ляснув його по спині з такою силою, що ледь не змів цього тендітного молодика геть з дивана.

—Не журися! За все, що на тебе валиться зараз, ти відплатиш у тисячу крат потім. Хіба не в це ти віриш? — А коли Лі кивнув: — А тепер скажи мені, товаріщ, як обстоять справи в Росії — я можу називати тебе товаріщем, чи ти відкидаєш таку форму звертання?

—Звіть, як вам завгодно, аби лиш не забували звати обідати, — відповів Освальд, рे�гочучи. Я побачив, що він розкривається перед де Мореншильдом, як ото квітка після довгих дощів розкривається до сонця.

Лі заговорив про Росію. Розповідав він пафосно. Мені нецікаво було слухати у його виконанні багатослівний реп про те, як комуністичні бюрократи спаплюжили чудесні довоєнні ідеали соціалістичної країни (великі сталінські чистки тридцятих він оминув). Не схвилювала мене також його заява, що Микита Хрущов ідіот; і тут у будь-якій перукарні чи в будці чистильника взуття можна почути такі ж пусті теревені про американських лідерів. Можливо, через чотирнадцять місяців Освальду й було призначено змінити хід історії, але від того він не був менш нудним.

Що мене цікавило, так це те, як його слухав де Мореншильд. Він це робив, як то роблять найчарівливіші, найпринадніші в світі люди, котрі завжди вчасно вставляють доречні запитання, ніколи не відволікаються, не відривають своїх очей від обличчя співбесідника, даруючи тому нагоду відчути себе найбільш обізнаною, красномовною, інтелектуально непересічною особистістю на планеті. Це, либо що, уперше хтось таким чином слухав Лі.

—Я вбачаю тільки одну надію для соціалізму, — закінчив Лі, — і нею є Куба. Там революція іще в чистоті. Одного дня я сподіваюся потрапити туди. Міг би прийняти тамтешнє громадянство.

Де Мореншильд поважно кивнув.

—Було б чудово. Я був там багато разів, ще до того, як наш теперішній уряд зробив подорожі туди майже неможливими. Гарна країна, авжеж. а тепер, завдяки Фіделю, ця гарна країна належить людям, котрі в ній живуть.

—Я знаю, — сяяв усім лицем Лі.

—Проте! — підняв по-менторському палець де Мореншильд. — Якщо ти вважаєш, ніби американські капіталісти безперешкодно дозволятимуть Фіделю, Раулю й Че [529] творити свої чуда, значить, ти живеш у примарному світі. Шестерні вже крутяться. Чи чув ти про такого собі Вокера?

Я нашорошив вуха.

—Про Едвіна Вокера? Генерала, котрого витурили? — Лі промовив «ви’урили».

—Саме так.

—Знаю я його. Живе в Далласі. Балтувався на губернатора, та отримав підсрачника. А тоді метнувся до Міссісіпі, аби постояти поряд з Россом Барнетом, коли Джеймс Мередит інтегрував Добру Стару Mic[530]. Звичайний сегрегаціоніст, дрібний Гітлер.

—Безумовно, він расист, але для нього ідеї сегрегації й дебіли з ку-клукс-клану слугують лише ширмою. Він використовує заперечення прав негрів як дрючик для побиття соціалістичних принципів, котрі й сам він і вся та порода ненавидять. Джеймс Мередит? Комуніст! Національна Асоціація сприяння розвитку кольорового населення? Змовники! Члени Студентського комітету координації ненасильницьких дій? Зверху чорні, червоні всередині!

—Достеменно, — погодився Лі, — саме так вони й діють.

Я не міг добрati, чи насправді де Мореншильд щирий у тому, що він зараз тулить Лі, чи накручує його просто заради спортивного інтересу.

—А де вбачають усі ці Вокери з Барнетами і клоуни-проповідники на кшталт Біллі Грієма та Біллі Джеймса Хергіса[531] живе серце того злісного комуністичного монстра, що обожнює нігерів? У Росії!

—Я знаю.

—А де вони бачать чіпку руку комунізму, і то всього лиш за дев'яносто миль від берегів Сполучених Штатів? На Кубі! Вокер більше не носить форму, але його найкращий друг все ще керує військами. Ти розумієш, про кого я кажу?

Лі похитав головою. Очі його невідривно дивилися на де Мореншильда.

—Кертис Лемей[532]. Не менший расист, котрому під кожним кущем ввижається комуніст. На чому наголошують Вокер з Лемеєм, до чого вони хочуть змусити Кеннеді? Бомбити Кубу! Потім вдертися на Кубу! Потім зробити Кубу п’ятдесят першим штатом. Після приниження в Затоці Свиней вони стали ще більш затягими! [533] — У промові де Мореншильд використовував власні знаки оклику: бив себе кулаком по стегну. — Такі, як Лемей і Вокер, набагато небезпечніші за ту курву Айн Ренд, і не лише тому, що вони мають зброю. А тому, що вони мають послідовників.

—Я розумію цю небезпеку, — сказав Лі. — Я вже почав організовувати збори руху Руки геть від Куби тут, у Форт-Ворті. Маю вже десь з десяток прихильників.

Це було сильно. Наскільки я знов, єдине, що збирав Лі у Форт-Ворті, це алюмінієві двері, ну, й ще іноді карусельну сушарку на задньому подвір’ї, коли Марині вдавалося умовити його розвішати дитячі пелюшки.

—Тобі варто пришвидшити цю справу, — промовив де Мореншильд рішуче.

—Куба — це рекламний щит революції. Коли стражденні народи Нікарагуа, Гаїті

та Домініканської республіки дивляться на Кубу, вони бачать мирне сільськогосподарське суспільство, де диктатора скинули, а таємну поліцію погнали геть, декого з їхніми ж киями, засунутими їм у тлусті сраки.

Лі верескливо розреготався.

— Вони бачать, що великі цукрові плантації і ферми рабської праці «Юнайтед Фрут» повернуто селянам. Вони бачать, що погнали «Стандард Ойл»[534]. Вони бачать, що всі казино, якими правила мафія Ланського[535]...

— Я знаю, — сказав Лі.

— позакривали. Віслючі шоу[536] припинили, друже мій, і жінки, котрі раніше торгували своїми тілами, і тілами своїх дочок, знайшли собі чесну роботу. Будь-якого пеона, котрий під пресом свинячого гузна Батисти[537] помер би серед вулиці, тепер кладуть до шпиталю й лікують, як людину. А чому? Бо при Фіделі і лікар, і пеон рівноправні громадяни!

— Я знаю, — сказав Лі. Це була його постійна позиція.

Де Мореншильд підхопився з дивана і почав ходити навколо щойно встановленого дитячого манежу.

— Ти гадаєш, Кеннеді і його ірландська кліка дозволять стояти цьому рекламному щиту? Цьому маякові, що блимає навсібіч світлом надії?

— Мені взагалі-то подобається Кеннеді, — промовив Лі трохи ніби знічено. — Попри Затоку Свиней. То був план Айзенгавера, ви це знали?

— Президент Кеннеді переважно подобається ВБА. Ти знаєш, що я маю на увазі під ВБА? Можу тебе запевнити, цю штуку добре знає та скажена ласка, котра написала книжку ««Атлант випростався». Велику Безмозку Америку я маю на увазі. Громадяни Сполучених Штатів житимуть щасливо й помиратимуть вдоволеними, якщо матимуть холодильник, який робить лід, дві машини в гаражі та ««77 Сансет Стрип» по ящику. Велика Безмозка Америка любить усмішку Кеннеді. Саме так. Безумовно. У нього чудесна усмішка, я визнаю це. Але хіба не Шекспір сказав, що людина може всміхатися й всміхатися і бути лиходієм? Ти знаєш, що Кеннеді ухвалив план замаху ЦРУ на Кастро? Так! Вони вже намагалися — і не зуміли, слава Богу — рази три-чотири його вбити. Я маю цю інформацію, Лі, зі своїх власних джерел в Гаїті й Домініканській республіці, і інформація ця достовірна.

Лі явно стривожився.

— Але Фідель має надійного друга, Росію, — не перестаючи ходити, продовжив де Мореншильд. — Це не та Росія, про яку мріяв Ленін — чи ти або я, — але вона має власні причини, щоб виступити пліч-о-пліч з Фіделем, якщо Америка знову зважиться на вторгнення. От згадаєш мої слова: Кеннеді на це готовий і спробує дуже скоро. Він дослухається до Лемея. Слухає Даллеса й Енглтона з ЦРУ[538]. Йому потрібен тільки зручний привід, і тоді він нападе, аби лише показати світу, що має яйця.

Вони продовжували балакати про Кубу. Коли повернувся «Кадилак», його заднє сидіння було загромаджене продуктами — на позір, їх мало вистачити на місяць.

— Чорт, — промовив Лі. — Вони вже повернулись.

—І ми їх радісно зустрічаємо, — ласкаво сказав де Мореншильд.

—Залишайтесь на вечерю, — запросив Лі. — З Рини не така щоб аж прекрасна куховарка, але.

—Я мушу їхати. Моя дружина нетерпляче чекає моїх вражень, і я їй скажу, що вони в мене якнайкращі. Наступного разу я привезу її з собою, ти не проти?

—Йо, звісно, приїжджайте разом.

Вони пішли до дверей. Марина стояла біля машини, балакаючи з Бухе й Орловим, тимчасом як чоловіки діставали з багажника картонні ящики з консервованими харчами. Проте вона не просто балакала; вона одночасно фліртувала, трішечки. Схоже було, що Бухе готовий бухнути перед нею на коліна.

Вже на ганку Лі сказав щось про ФБР. Де Мореншильд перепитав у нього, скільки разів. Лі показав три пальці.

—Ім'я одного з агентів Фейн. Цей приходить двічі. Прізвище іншого Гості.

—Дивись їм просто в очі й відповідай на їхні запитання! — порадив де Мореншильд. — Тобі нема чого боятися, Лі, і не лише тому, що ти невинний, а тому, що ти правий!

Тепер й інші на них дивилися, і не лише вони. З'явилися дівчатка-стрибунки, вони стояли у рівчаку, що на нашому кінці Мерседес-стрит слугував хідником. Тепер, коли де Мореншильд отримав ширшу аудиторію, він почав проголошувати промову до неї.

—Ви молода, ідеологічно цілеспрямована людина, містер Освальд, тож вони й приходять. Ця банда Гувера! Звідки нам знати, може вони й зараз десь поряд, звідкілясь стежать, може, навіть з отого будинку, що навпроти!

Де Мореншильд тицьнув пальцем у бік моїх затулених штор. Лі обернувся подивитися. Я застиг у напівтемряві, радий, що вже опустив свою звукоуловлючу міску, хоча вона й була тепер заклеєна чорною стрічкою.

—Я знаю, що вони таке. Хіба не вони та їхні кузени з ЦРУ вже чимало разів відвідували мене, намагаючись залякати, щоб я доносив їм на моїх друзів росіян та латиноамериканців? Хіба не вони після війни називали мене прихованим нацистом? Не вони хіба заявляли, нібито я заплатив тонтон-макутам, аби ті били й піддавали тортурам моїх конкурентів у нафтовому бізнесі в Гаїті?^[539] Хіба то не вони звинувачували мене в тому, ніби я давав хабарі Папі Доку і фінансував організацію замаху на Трухільйо?^[540] Так, так все це і ще чимало іншого.

Дівчатка-стрибунки дивилися на нього з роззвяленими ротами. Марина також. Щойно розігнавшись, де Мореншильд змітив геть усе зі свого шляху.

—Хоробрим будь, Лі! Коли вони прийдуть, виступи наперед! Покажи їм отак!

— Він вхопив себе за сорочку й рвонув нарозхрист. Сипонули гудзики, цокотячи по ганку. Дівчатка-стрибунки охнули, надто шоковані, щоб загиготіти. На відміну від більшості американців того часу, де Мореншильд не носив спідньої майки. Шкіра в нього була кольору навощеного червоного дерева. Жирні цицьки звисали на старі м'язи. Він вдарив себе правим кулаком у груди над лівим соском.

—Скажи їм: «Тут мое серце, і серце мое чисте, і серце мое віддане моїй справі!» Скажи їм: «Навіть якщо Гувер вирве в мене з грудей мое серце, воно все

одно битиметься, і тисяча інших сердець битимуться з ним в єдиному ритмі! А потім і десять тисяч. А потім сто тисяч. А потім мільйон!»

Орлов поставив коробку з консервами, яку він до того тримав у руках, щоби відреагувати на це злегка глузливими аплодисментами. В Марини вогнем палали щоки. Найцікавішим, утім, був вираз обличчя Лі Освальда. Як той Павло з Тарса дорогою в Дамаск, він отримав просвітлення[541].

Сліпота спала йому з очей.

3

Проповідь де Мореншильда разом з блазенським розривання на собі сорочки — не вельми відмінні від трюків, до яких вдаються у своїх молитовних наметах праві євангелісти, котрих він перед тим паплюжив — глибоко мене стравожила. Я сподівався, що, підслушавши відверту розмову сам на сам цих двох чоловіків, я зможу відкинути підозри щодо де Мореншильда як рушійного фактора замаху на генерала Вокера, а відтак і на президента Кеннеді. Щиру розмову я почув, але вона, замість щось прояснити, ще більше все заплутала.

Єдине здавалося ясним: настав час розпрощатися з Мерседес-стрит, сказавши їй не вельми ласкаве «адью». Я вже орендував квартиру на першому поверсі в будинку № 214 на Західній Нілі-стрит. Двадцять четвертого вересня я завантажив до свого доволі вже спрацьованого «Санлайнера» одяг, книжки та друкарську машинку і перевіз усе в Даллас.

Дві гладкі леді залишили по собі просмерділій хворобою свинюшник. Квартиру я прибирав самотужки, дякувати Богу, Елова кроляча нора виводила в той час, коли вже вироблялися аерозольні освіжувачі повітря. На надвірному розпродажі я купив собі портативний телевізор і притулив його на кухонній робочій стіці поряд із

пічкою (яку подумки назвав Сховищем древніх жирів). Замітаючи, відшкрібаючи, миючи й пшикаючи освіжувачем, я дивився серіали на кшталт ««Недоторканних» та ситкоми, як-ото ««Авто 54, де ви є?»» [542]. Коли вночі стихали крики й грюкання дітей нагорі, я падав у ліжко і спав, як убитий. Без сновидінь.

Будинку на Мерседес-стрит я поки що тримався, але в № 2703 навпроти мого мало що бачив. Подеколи Марина садовила Джун у коляску (черговий подарунок її літнього обожнювача, містера Бухе) і катала її до автостоянки біля складу й назад. Пополудні, коли закінчувалися уроки в школі, її часто супроводжували дівчатка-стрибунки. Марина й сама кілька разів була стрибала з ними через скакалку, рахуючи російською. Дитина радісно сміялася, дивлячись, як її матуся скаче вгору-вниз, вимахуючи пишною хмарою темного волосся. Дівчатка-стрибунки сміялися також. Марину то не обходило. Вона з ними багато балакала. Не виказуючи жодного роздратування, коли вони, хихочи, її поправляли. Навпаки, вона виглядала задоволеною. Лі не хотів, щоб вона знала англійську мову, але попри все вона її вивчала. Розумничка.

Другого жовтня 1962 року я прокинувся у себе в квартирі на Західній Нілі-стрит серед лячної тиші: жодної біганини нагорі, жодних материнських покриків на старших двох, щоби збиралися до школи. Вони вийшли посеред ночі.

Я піднявся нагору і спробував відкрити їхні двері своїм ключем. Той виявився непридатним, але замок там був пружинного типу і я його легко відтиснув дротяними плічками для одягу. Я звернув увагу на порожню книжкову шафу у вітальні. Просвердливши маленьку дірочку в підлозі, я підключив другу обладнану жучком настільну лампу і крізь зроблений отвір пустив секретний дротик до своєї квартири. Потім я підсунув книжкову шафу на місце.

Жучок працював добре, але котушки підступного японського магнітофончика починали крутитися, тільки коли ймовірні квартиронаїмачі заходили до помешкання і їм кортіло для перевірки ввімкнути лампу. Заходили, роздивлялися, але ніхто не вселявся. Аж поки туди не переїхали Освальди, в будинку на Нілі-стрит я залишався сам-один. Після того зухвалого карнавалу, яким відзначалася Мерседес- стрит, тут панував спокій, хоча мені було трішки сумно без дівчаток-стрибунок. Вони були ніби моїм грецьким хором.

4

У своїй Даллаській квартирі я спав ночами, а вдень спостерігав, як Марина катає дитину в колясці у Форт-Ворті. Тим часом, поки я займався всіма цими справами, наблизався черговий вододільний момент шістдесятих, але я його ігнорував. Я весь був захоплений Освальдами, котрі якраз переживали чергові сімейні конвульсії.

Раз, посеред другого тижня жовтня, Лі рано повернувся з роботи. Марина була надворі, вигулювала Джун. Вони почали балакати при початку під'їзної алеї, прямо навпроти мене. Під кінець розмови Марина промовила англійською: ««Що означати звільнено?»»

Він пояснив їй російською. Марина розвела руками в жесті «що тут зробиш» і обняла його. Лі поцілував її в щоку і взяв з коляски дитину. Він її підняв високо в себе над головою, а Джун сміялася, тягнувшись ручками, намагаючись вхопити батька за волосся. Вони разом зайшли в дім. Щаслива маленька родина, непіддатна тимчасовому тиску злигоднів.

Це тривало до п'ятої години вечора. Я вже зібрався було їхати до себе на Нілі-стрит, аж тут помітив Маргариту Освальд, вона наблизялася від автобусної зупинки на Вінскот-роуд.

«А ось і халепа надходить», — подумалось мені, і який же я був правий.

І знову Маргарита уникла пастки так і не відремонтованої сходинки; знову вона увійшла до хати без стуку; феєрверк вибухнув моментально. Вечір стояв теплий, і вікна там були відчинені. Я зnehmerував дистанційним мікрофоном. Лі зі своєю матір'ю лаялися на повній гучності.

Його не звільнили з роботи у «Зварювальній компанії Леслі» врешті-решт, як з'ясувалося. Він сам її покинув. Шукаючи його, бос зателефонував Вейді Освальд, бо йому якраз не вистачало робітників, а не отримавши допомоги від дружини Роберта, зателефонував уже й Маргариті.

— Я збрехала заради тебе, Лі! — волала Маргарита. — Я сказала, що в тебе грип! Чому ти завжди змушуєш мене брехати заради тебе?

— Я не змушую тебе ні до чого! — кричав він їй у відповідь. Вони стояли у вітальні ніс проти носа. — Я не примушую тебе нічого робити, а ти все одно робиш!

— Лі, як ти збираєшся забезпечувати свою сім'ю? Ти мусиш працювати!

— Та знайду я собі роботу! Нехай тебе це не хвилює, ма!

— Де?

— Я ще не знаю.

— Ох, Лі! Як ти платитимеш оренду?

— але в неї повнісінько друзів. — Він кивнув пальцем на Марину, котра аж здригнулася. — Путнього чогось від них майже нічого, але, може, хоч тут на щось придадуться. Краще б ти йшла звідси, ма. Вертайся додому. Дай мені хоч віддихатися.

Маргарита метнулася до дитячого манежу.

— Звідки тут це з'явилося?

— Ті друзі, про котрих я тобі казав. Половина з них багачі, а решта пнуться. їм подобається балакати з Риною. — Лі в'їдливо оширився. — Підстаркуваті котрі, ті зирять сласно на її цицьки.

— Лі! — шокований голос, але вираз в неї на обличчі задоволений? Мамочка зраділа люті, яку дочула в голосі свого синочка?

— Іди вже, ма. Дай нам трохи спокою.

— Вона хоча б розуміє, що чоловіки, котрі щось дарують, очікують і собі чогось навзаєм? Вона розуміє це, Лі?

— Забирайся к чорту геть! — потрясаючи кулаками. Ледь не танцюючи від безсилої люті.

Маргарита посміхнулася:

— Ти розстроєний. Та й нема дива. Я прийду знову, коли ти краще собою володітимеш. І тоді я допоможу. Я завжди хочу допомогти.

І раптом вона кинулася до Марини з дитиною. Точнісінько, наче в атаку. Обцілувавши личко Джун, вона рушила кімнатою назад. Вже біля дверей вона обернулася, показуючи на дитячий манеж:

— Скажи їй, щоб гарненько це почистила, Лі. У людських залишках завжди повно мікробів. Якщо дитинка захворіє, ти ніколи не настачишся на лікаря.

— Ма! Йди!

— Мене вже нема, — лагідна, як молоко з булочкою. Вона покрутила пальцями в дитячому жесті «бай-бай» і зникла за дверима.

Марина, тримаючи дитину, як щит, підійшла до Лі. Вони почали говорити. Потім кричати. Сімейна солідарність розвіялась за вітром; Маргарет про це потурбувалася. Лі забрав дитину, почав її колисати на згині руки, а тоді — абсолютно несподівано — бахнув в обличчя свою дружину. З носа і губ у неї ринула кров, голосно ридаючи, Марина впала. Лі дивився на неї. Дитина також почала плакати. Лі погладив Джун по її ніжному волоссячку, поцілував доню в щічку, знов почав її колихати. Важко підводячись, в полі зору з'явилася Марина. Лі вдарив її боковим, і вона знову повалилася. Я побачив тільки мельк темної хмари її волосся.

««Кинь його, — подумав я, розуміючи, що вона на це нездатна. — Бери дитину і тікай. Поїдь до Джорджа Бухе. Зігрій його постіль, якщо на те підеться, але забираїся геть від цього сухореброго монстра, материного підкаблучника, якомога швидше».

Але на ділі це Лі її кинув, принаймні на якийсь час. Я більше ніколи не бачив його на Мерседес-стрит.

5

Це було їхнє перше розставання. Лі поїхав у Даллас шукати роботу. Я не знаю, де він ночував. Згідно з нотатками Ела, у ХАМі[543], але насправді не там. Можливо, він знайшов собі місце в якомусь з будинків дешевих мебльованих кімнат у середмісті. Мене це не обходило. Я знову зійдувшись і винаймутъ квартиру наді мною, а наразі я вже від них втомився. То було велике полегшення, не слухати оте його уповільнене записом ««я знаю», яке він промовляв десятки разів упродовж будь-якої розмови.

Марина утрималася на плаву завдяки Джорджу Бухе. Бухе приїхав пікапом «Шевроле» разом з якимсь чоловіком невдовзі після візиту Маргарити і втечі Лі й вивіз Марину звідти. Коли ваговоз рушав від дому № 2701 по Мерседес-стрит, мати з дочкою їхали в кузові. Рожеву валізу, котру Марина привезла з собою з Росії, застелили ковдрами, і в цьому імпровізованому гніздечку спала Джун. Пікап набрав швидкості, і Марина заспокійливо поклала руку доні на груди. На це дивилися дівчатка-стрибунки, і Марина їм помахала. Вони помахали їй у відповідь.

6

Адресу Джорджа де Мореншильда я знайшов у «Білих сторінках» Далласа і кілька разів за ним простежив. Мене цікавило, з ким він може зустрічатися, хоча, якщо б там трапився якийсь ЦРУ-шник, хтось із банди Ланського або інший імовірний змовник, навряд би я про це взнав. Усе, що можу сказати, він не зустрічався ні з ким, хто б міг здатися мені підозріливим. Він їздив на роботу; він відвідував Далласький Кантрі- клуб, де грав у теніс або плавав зі своєю дружиною; іще вони з нею ходили до парочки стрип-клубів. Він не чіплявся до танцюристок, але мав склонність на людях пестити груди й сідниці своїй жінці. Схоже, вона була аж ніяк не проти.

Двічі він зустрічався з Лі. Одного разу це відбулося в улюбленому стрип-клубі де Мореншильда. Схоже було, що Лі почувався незручно в тій атмосфері, тож вони не залишалися там довго. Другого разу вони ланчували в кав'янрі на Бравдер-стрит. Там вони просиділи майже до другої пополудні, чашка за чашкою п'ючи каву. Лі вже було

підвівся, передумав і знову щось собі замовив. Офіціантка принесла йому кусень торта, і він її вручив щось, що вона, мимохідь на те поглянувши, сховала собі в кишеню фартушка. Коли вони нарешті звідти вирушили, я, замість того щоби слідувати за ними, підійшов до офіціантки і спитав, чи можу я побачити те, що їй передав той молодик.

— Ви його мо’ете собі забрати, — відповіла вона, віддаючи мені аркуш жовтого паперу з надрукованим чорним таблоїдним шрифтом заголовком: РУХ РУКИ

ГЕТЬ ВІД КУБИ! Текст закликав «зацікавлених осіб» вступати до філії цієї благоліпної організації у Далласі — Форт-Ворті. НЕ ДОЗВОЛЯЙ ДЯДЬКУ СЕМУ ТЕБЕ ДУРИТИ! ПО ІНФОРМАЦІЮ ПРО НАСТУПНІ ЗБОРИ ПИШИ НА АДРЕСУ: П/С 1919.

—Про що вони говорили? — запитав я в неї.

—Ви коп?

—Ні, я віддачує краще за копів, — відповів я, вручаючи їй п'ятидоларову банкноту.

—Про оце, — показала вона пальцем на прокламацію, котру Освальд напевне видрукував на своєму новому місці роботи. — Про Кубу. Наче мені на те не насрati.

Але двадцять другого жовтня, менше ніж через тиждень від того дня, президент Кеннеді також заговорив про Кубу. І тоді вже обісралися всі.

7

Це блюзовий трюїзм: ти не сумуєш за водою, доколи не висохне твій колодязь, проте до осені 1962 року я собі не уявляв, що це так само стосується маленьких ніжок, які тупотять, стрясаючи стелю над тобою. Відтоді, як те сімейство з другого поверху виїхало, дім № 214 на Західній Нілі-стрит сповнився якимсь моторошним, примарним духом. Я сумував за Сейді, я почав тривожитися за неї майже маніакально. Утім, трохи подумавши, тут можна відкинути слово «майже». Еллі Докерті й Дік Сімонс не сприйняли всерйоз мою тривогу щодо її чоловіка. Сама Сейді не сприйняла це серйозно; наскільки я розумів, вона гадала, ніби я намагаюся залякати її Джоном Клейтоном лише з метою завадити їй зовсім випхнути мене з її життя. Ніхто з них не зновав того, що, прибираючи з її повного імені «Сейді», отримуєш ім'я, яке лиш на один склад відрізняється від імені Доріс Даннінг. Ніхто з них не зновав про ефект гармонізації, до якого, либонь, я й спричинився самим лиш своїм перебуванням у Країні Було. Кого в такому разі звинувачувати, якщо щось трапиться з Сейді?

Почали поверматися погані сни. Снилося Джимла.

Я кинув стежити за де Мореншильдом і почав вирушати в довгі прогулянки, що починалися після полудня, а завершувалися поверненням на Західну Нілі-стрит о дев'ятій, а то й о десятій годині вечора. Я ходив і думав про Лі, котрий тепер працював помічником друкаря в одній із Даллаських компаній мистецького друку, яка називалася «Джагерз-Чайлз-Стовол». Або про Марину, котра тимчасово жила зараз у недавно розлученої жінки на ім'я Еліна Голл. Пані Еліна працювала в дантиста Джорджа Бухе, і саме він, цей дантист, був за кермом пікапа того дня, коли Марина з Джун виїхали з тієї діри на Мерседес-стрит.

Але найбільше я думав про Сейді. Знову й знову про Сейді. І про Сейді знову.

Під час однієї з тих прогулянок я, окрім звичного пригнічення, відчув спрагу і, зайшовши до місцевої корчми, що звалася «Плющ», замовив собі пива. Там мовчав музичний автомат і публіка сиділа незвично тихо. Тільки коли офіціантка принесла й поставила переді мною кухоль, сама вмент обернувшись до телевізора, що висів на стіні поза шинквасом, я второпав, що всі тут зараз дивляться на того

чоловіка, якого я прибув рятувати. Він був блідим, серйозним. Темні кола виднілися в нього під очима.

— Для припинення нагромадження наступальної зброї впроваджується жорсткий карантин всіх кораблів, які перевозять на Кубу наступальну зброю. Всі кораблі, всіх типів, які прямують до Куби, якщо вони транспортують зброю масового враження, буде повернуто на зворотній курс.

— Ісусе Христе! — промовив якийсь чоловік у ковбойському капелюсі. — Шо він собі думає, що на це мусять ро'ити русскі?

— Стули пельку, Білле, — гукнув бармен. — Нам треба це послухати.

— Такою буде політика нашої країни, — продовжував Кеннеді. — Розглядати будь-яку ядерну ракету, запущену з Куби проти будь-якої країни в Західній півкулі, як напад Радянського Союзу на Сполучені Штати, що спричинить повномасштабний удар у відповідь по Радянському Союзу.

Застогнала, вхопившись за живіт, жінка в кінці шинкваса. Чоловік, що сидів з нею поряд, обняв її, вона схилила голову йому на плече.

Я побачив на обличчі в Кеннеді страх і рішучість рівною мірою. А що ще я побачив

— так це енергію життя, повну відданості довіреній йому роботі. Йому залишалося рівно тринадцять місяців до зустрічі з кулею вбивці.

— Як необхідний захід, я посилив нашу військову базу в Гуантанамо і вже сьогодні евакуував звідти членів сімей нашого персоналу.

— Питво усім присутнім за мій рахунок, — раптом оголосив Ковбой Білл. — Бо схоже вже на кінець шляху, амігос. — Він поклав дві дводцятки поряд зі своєю чаркою, але бармен ані рукою не ворухнув, щоби їх забрати. Він дивився на Кеннеді, котрий якраз закликав пана Хрущова усунути «цю таємну, необачну, провокаційну загрозу миру у всьому світі».

Офіціантка, котра приносила мені пиво, непохитно тверда й несхильна до рюмсань фарбована білявка років п'ятдесяти, раптом вибухнула слізами. Це поклало край моїм сумнівам. Я підвівся зі стільця, зигзагами пройшов між столами, сидячи за якими, наче слухняні діти, чоловіки й жінки не відривалися очима від телевізора, і прослизнув до однієї з телефонних кабіонок, що стояли біля машини «Скі-Болл»[544].

Телефоністка сказала мені, що за перші три хвилини розмови я мушу вкинути сорок центів. Я вкинув два четвертаки. Апарат сито дзеленькнув. Притишено до мене долітали слова Кеннеді, котрий продовжував говорити тим своїм гугнявим ново-англійським голосом. Тепер він звинувачував радянського міністра закордонних справ Андрія Громико в тому, що той брехун. Хто б сумнівався.

— З'єдну, сер, — озвалася телефоністка. А далі бовкнула: — Ви зараз слухаєте президента? Якщо ні, ви мусите ввімкнути радіо або телевізор!

— Я слухаю, — відповів я. Сейді, мабуть, також. Сейді, чий чоловік уже встиг був випустити з себе багацько апокаліптичного лайна, гладенько полакованого науковими термінами. Сейді, чий дружок-політик, выпускник Єльського університету, казав їй, що щось серйозне мусить виприщитися в Карабському регіоні. Нова гаряча точка; можливо, Куба.

Я поняття не мав, що скажу, щоб її заспокоїти, але з цим проблеми не виникло. Телефон дзвонив і дзвонив. Мені це не подобалося. Де вона може бути в понеділок, о пів на дев'яту вечора, в Джоді? В кіно? Мені в це не вірилося.

—Сер, ваш абонент не відповідає.

—Я знаю, — сказав я і скривився, почувши, як з моого власного рота вискочила улюблена фраза Лі.

Я повісив слухавку, і мої четвертаки брязнули в лоток повернення монет. Я вже було націлився вкинути їх знову до апарату, але передумав. Що доброго мені подарує дзвінок до міз Еллі? Мене занесено до її списку злісних порушників. І в такому ж списку Діка я, либонь, теж. Обоє скажуть мені, щоб не пхав носа до чужих справ.

Коли я повернувся до бару, Волтер Кронкайт показував зроблені U-2[545] знімки радянських ракетних баз, які там будуються. Говорив, що багато членів Конгресу намовляють Кеннеді, щоби той віддав наказ їх бомбардувати або терміново ініціював повномасштабне вторгнення. Уперше в історії американські ракетні бази і Стратегічне командування ВПС перейшли в стан готовності DEFCON-4[546].

—Невдовзі американські бомбардувальники B-52 почнуть баражувати впритул до кордонів Радянського Союзу, — говорив Кронкайт тим своїм глибоким, заворожливим голосом. — І — це очевидно для всіх нас, тих, хто відстежував події останніх семи років цієї дедалі більш зловісної холодної війни, — ймовірність помилки, потенційно згубної помилки, зростає з кожною новою ескалацією.

—Не чекай! — заволав чоловік, що застиг біля більярдного столу. — Бомбардуй уже зараз тих клятих хуессосів коммі, щоб аж лайно з них летіло!

На цю кровожерливу репліку пролунало кілька протестуючих вигуків, але вони потонули у загальному шквалі аплодисментів. Я вийшов із «Плюща» й підтюпцем побіг на Нілі-стрит. Діставшись туди, я стрибнув до «Санлайнера», і його колеса закрутилися в бік Джоді.

8

Я мчав по шосе 77 навздогін за променями власних фар, а по радіо, яке в моїй машині знову працювало, не подавалося нічого іншого, окрім дедалі жахливіших страв. Навіть діджей підхопили ядерну лихоманку, заговоривши фразами на кшталт: «Господи, благослови Америку» та «Тримаймо порох сухим». Коли діджей радіостанції КЛІФ заграв «Бойовий гімн Республіки»[547], я вимкнув приймач. Це вже занадто було схоже на те, що відбувалося після атак 11.09.2001.

Я «втоптив педаль в метал» і не відпускав її, незважаючи на страждання «Санлайнера» і на ту стрілку, яка на циферблаті ТЕМПЕРАТУРА ДВИГУНА уже підпovзала до найвищої позначки. Всі дороги лежали майже геть порожніми, тому вже близько пів на першу ночі двадцять третього жовтня я завернув на під'їзну алею Сейді. Її жовтий «Фольксваген-Жук» стояв перед зачиненими воротами гаража, і світло горіло у нижніх вікнах, але на мій дзвінок у двері ніхто не відгукнувся. Я обійшов будинок і забарабанив у кухонні двері, але також без усякого результату. Мені подобалося це дедалі менше.

Вона ховала запасний ключ під сходинкою задніх дверей. Виловивши його, я дозволив собі ввійти в дім. У ніс мені вдарив безпомилковий дух віскі й застояний сморід сигарет.

—Сейді?

Тиша. Я перетнув кухню й опинився у вітальні. На низенькому столику перед диваном стояла віщент заповнена недопалками попільниця, лежали чимсь залиті журнали «Лайф» і «Лук». Торкнувшись їх, я понюхав свої пальці. Скотч. Зараза.

—Сейді?

Тепер я дочув ще й інший запах, який добре пам'ятав по запоях Кристі: гострий настій блюмотини.

Я кинувся коротким коридорчиком по іншій бік вітальні. Там стояли, одні проти інших, двоє дверей, одні вели до її спальні, інші до кімнатки, що слугувала кабінетом. Вони були закриті, але прочинені були двері ванної в кінці коридору. Безжальні флуоресцентні лампи освітлювали заляпані блюмотинням вінця унітаза. А ще було й на рожевих калях підлоги, і на краю ванни. На умивальнику, біля мильниці, стояв аптечний слойк. Без кришки. Я побіг до спальні.

Вона лежала поперек зім'яного покривала, у комбінації й одному замшевому мокасині. Другий валявся на підлозі. Шкіра в неї була кольору свічного воску, спершу здалося, що вона не дихає. А тоді вона, хропнувши, втягнула в себе повітря і з харчанням його випустила. Груди її цілих чотири жахливих секунди залишались нерухомими, потім знову відбувся той джеркотливий вдих з видихом. На нічному столику теж стояла переповнена попільниця. Зім'ята пачка «Вінстона» — з одним кутом, обпаленим незграбно погашеною сигаретою, — лежала поверх трупів мертвих солдатів. Поряд із попільницею стояв напівпорожня склянка і пляшка «Гленлівету» [548]. Віскі залишилося ще багато — дяка Богові за маленьку ласку, — але мене турбував насправді не скотч. А пігулки. Також на столі лежав конверт з манільського паперу, звідки визирали начебто якісь фотографії, але я на них не глянув. Не тоді.

Я обхопив її руками і спробував підважити в сидячу позицію. Шовкова комбінація сковзнула під моїми долонями. Вона знову відвалилася на ліжко і знову захрапла, джеркотливо дихаючи. Одне заплющене око їй заліпило волоссям.

—Сейді, прокинься!

Даремно. Вхопивши під пахви, я підсмикнув її на уголів'я ліжка. Від поштовху воно здригнулося.

—Да' ме'ї спо'їй, — слабенько, слиняво, та все ж краще, ніж нічого.

—Прокидайся, Сейді! Ти мусиш прокинутися!

Я почав легенько ляскати її по щоках. Очі в неї залишилися заплющеними, але вона підняла руки, намагаючись — безсило — відмахнутись від мене.

—Прокинься! Прокинься, чорти тебе забирай!

Очі її розкрилися, дивлячись на мене й не відзнаючи, а тоді знов заплющилися. Але дихати вона почала нормальніше. Тепер, коли вона сиділа, ті жахливі задушливі хрипи минулися.

Я кинувся до ванної кімнати, викинув з рожевого пластикового стаканчика її зубну щітку і ввімкнув холодний кран. Поки в стакан точилася вода, я прочитав напис на аптечному слоїку. Нембутал. Там залишалося десь близько дюжини капсул, отже, це не спроба самогубства. Принаймні не очевидна. Я висипав пігулки в унітаз і побіг назад до спальні. З сидячої позиції, в якій я її був покинув, вона тепер сповзла вниз, похиливши голову, упершись підборіддям собі в грудну кістку, дихання в неї знову наповнилося гарчанням.

Я поставив стакан з водою на нічний столик і на мить завмер, дивлячись на одну з фотографій, що стирчали з конверта. На ній, мабуть, була жінка — те, що залишилося від волосся, було довгим, — але напевне сказати було важко. На місці обличчя залишилося сире м'ясо, з дірою в нижній частині. Діра та немов кричала.

Я знову посадив Сейді, вхопив її за жмут волосся й відтягнув голову назад. Вона щось простогнала, щось схоже на «Не треба, боляче». А тоді я виплеснув їй в обличчя воду. Вона різко смикнулася, очі її розплющились.

—Джор’є? Що ти ’ут ро’иш, Джор’є? Чом-чом мені мокро?

—Прокинься. Прокинься, Сейді, — я знову почав ляскати її по щоках, але тепер делікатніше, майже пестячи. Цього явно не вистачало. Очі знову почали змикатися.

—Іди. геть!

—Нізащо, поки ти не погодишся, щоби я викликав «швидку допомогу». Тоді ти побачиш своє ім’я в газетах. Шкільній раді це страх як сподобається. Гопля.

Я сяк-так зумів зчепити свої руки в неї за спиною і стягнув її на долівку. Комбінація збрижилася, задерхись угору, а потім знову розправилася, коли Сейді впала навколошки на килим. Повіки її розчахнулися, і вона скрикнула від болю, але я підвів її на ноги. Вона хиталася вперед-назад, дедалі дужче ляскаючи мене по обличчю.

—’ди гесь! ’ди гесь! Джор’є!

—Ні, мем, — я обхопив її за талію і, напівведучи, напівтягнучи, примусив рухатися до дверей. Ми повернули в бік ванної, але тут у неї підігнулися коліна. Я її поніс, що, зважаючи на її зрист і розміри, було таки чималим подвигом. Дякувати Богу за адреналін. Я штовхнув униз кільце унітаза й посадив її раніше, аніж в мене самого підкосилися ноги. Я засапався, почали від зусиль, почали від страху. Вона почала кренитися на правий борт, і я вперівши її навідмаш — лясь.

—Сиди прямо! — закричав їй просто в обличчя. — Сиди прямо, Кристі, чорти тебе забери!

Через силу розплющилися її очі. Жахливо налиті кров’ю.

—Х’о ’ака Кристі?

—Солістка Роллінг-блядських-Стонз, — проказав я. — Як давно ти вже приймаєш нембутал? І скільки пігулок ти випила сьогодні?

—За ’еце’ом, — відповіла вона. — Не твоє ді’о, Джор’є.

—Скільки? Скільки ти випила?

—’ди гесь.

Я на повну відкрутив кран холодної води, а тоді смикнув за перемикач душу. Вона побачила, що я збираюся робити, і знову почала відбиватися.

—Ні, Джор'є! Ні!

Я не реагував. Я ж це не вперше затягав напіводягнену жінку під холодний душ, а деякі навички — вони як їзда на велосипеді. Я пересадив Сейді через край ванни різким ривком, який наступного дня нагадуватиме про себе у мене в крижах, і чіпко там тримав, поки її шмагала холодна вода, поки її не почало колотити. Вона верещала, тягнувшись по рушник. Тепер очі в неї вже широко відкрилися. Краплі води блищали в волоссі. Комбінація стала прозорою, і навіть за таких обставин неможливо було мені не відчути на мить хоті, коли всі ті її форми проявилися в повній красі.

Вона хотіла було вилізти. Я посунув її назад.

—Стій там, Сейді. Стій там, потерпи ще.

—С-с-с-ільки ще? Холод-д-д-но!

—Поки я не побачу, що твої щоки знову порожевіли.

—Н-н-авіщо ти це роб-б-б-иш? — цокотіли в неї зуби.

—Бо ти себе ледь не вбила! — закричав я.

Вона відсахнулася. Підсковзнулася, але встигла вхопитися за рейку-вішак рушника і встояла на ногах. Рефлекси повертаються. Це добре.

—Піг-г-г-улки не діяли, я мусила ще й вип-п-п-ити, от і все. Дай мені вилізти звідси, я дуже змерзла. Благаю, Дж-ж-ордже, будь ласка, дай я вилізу. З прилиплим до щік волоссям вона тепер скидалася на потопаючого пацюка, але щоки в неї уже почали рожевіти. Лише ледь-ледь, але початок було покладено.

Я вимкнув душ, вхопив її в обійми і тримав, поки вона непевно переступала через край ванни. Вода з її промоклої комбінації стікала на рожевий мат, я прошепотів їй у вухо:

—Я перелякався, що ти померла. Коли увійшов і побачив, як ти лежиш там, я подумав, що ти, бля, мертвa. Ти не уявляєш, як мені стало страшно.

Я відпустив її. Вона дивилася на мене широко розплющеними, зачудованими очима. А потім промовила:

—Джон був правий. І Р-р-роджер також. Він мені телефонував сьогодні, до промови Кеннеді. З Вашингтона. То яке тепер все це має значення? Вже за тиждень усі ми будемо мертві. Або благатимемо про смерть.

Спершу я поняття не мав, про що вона каже. Я побачив перед собою Кристі, промоклу, зачухану, повну лайна, і буквально оскаженів. ««Ти, малодушне курвисько»», — подумав я. Вона, либо ж, помітила щось в моїх очах, бо відсахнулася.

Це прояснило мені голову. Хіба мав я право називати її малодушною тільки тому, що сам знав, як виглядає краєвид за обрієм?

Я зняв з вішака на стіні махровий рушник і вручив їй.

—Зніми з себе все, а потім обсушися.

—Тоді вийди. Дай мені трохи приватності.

—Дам, якщо скажеш мені, що ти цілком прийшла до пам'яті.

— Я цілком при пам'яті, — вона подивилася на мене недружелюбно і, можливо, з крихітним зблиском гумору. — Ти таки майстер ефектно виходити на сцену, Джордже.

Я обернувся до аптечної шафки.

— Там нема більше, — сказала вона. — Все, що не залишилося в мені, вирвано в каналізацію.

Бувши впродовж чотирьох років жонатим на Кристі, я все одно туди зазирнув. Потім змив воду в унітазі. Зробивши ці справи, я прослизнув повз неї до дверей ванної.

— Даю тобі три хвилини, — сказав їй.

9

Зворотна адреса на конверті з манільського паперу інформувала: Джон Клейтон, 79 Східна Оглторп-авеню, Саванна, Джорджія. Цього сучого сина не можна було звинувачувати в тому, ніби він прикривається чужим ім'ям або підповзає анонімними манівцями. Штемпель показував двадцять восьме серпня, отже, мабуть, це чекало на

неї тут, коли вона повернулася з Ріно. Відтоді майже два місяці вона змушені була насиджувати вміст цього конверта. Голос у неї був сумний, пригнічений, коли я балакав з нею ввечері шостого вересня? Ну, то й не дивно, зважаючи на знімки, які так завбачливо надіслав їй її колишній чоловік.

««Ми всі в небезпеці, — сказала вона, коли я останній раз балакав з нею по телефону. — Джонні правий щодо цього»».

То були фотографії японських чоловіків, жінок і дітей. Жертви вибухів атомних бомб у Хіросімі й Нагасакі. Декотрі були сліпі. Багато облисілих. Більшість постраждали від радіаційних опіків. Декілька, як та жінка без обличчя, засмажилися на вуглини. На одній з фотографій було чотири чорних статуй в зіщулених позах. Четверо людей стояли перед стіною, коли вибухнула бомба. Люди випарувались, і більша частина стіни також випарувалася. Єдине, що залишилося, це ті частини стіни, які прикривали собою ті четверо людей, що були стояли перед нею. Фігури ті були чорними, бо їх вкривала обвуглена плоть.

На задньому боці кожної фотографії він написав акуратним, розбірливим почерком одне й те саме: ««Скоро це буде в Америці. Статистичний аналіз не помиляється»».

— Гарні, хіба не так?

Голос у неї звучав безживно, пласко. Вона стояла в одвірку, закутана в рушник. Волосся розляглося на її голих плечах вологими колечками.

— Скільки ти вже випиваєш, Сейді?

— Тільки пару чарочок, коли пігулки не діють. Я тобі, здається, це вже намагалася пояснити, коли ти мене труси в і ляскав по щоках.

— Якщо ти чекаєш від мене вибачень, довгенько тобі доведеться чекати. Барбітурати з алкоголем — погана комбінація.

— Це неважливо, — сказала вона. — Я й раніше отримувала ляпаси.

Це стуснуло мене загдкою про Марину, і я скривився. Не зовсім начебто схоже, але ляпас є ляпас. Ну, і розлучений я також був, а не лише наляканий.

Вона підійшла до стільця в кутку і сіла, тugo обмотавши рушником. Дивилася надуто, по-дитячому.

—Мій друг, Роджер Бітон, дзвонив. Чи я тобі вже казала?

—Так.

—Мій добрий друг Роджер. — Викличний вираз в її очах підштовхував мене якось на це відреагувати. Я змовчав. Врешті-решт, це її власне життя. Я лише хотів упевнитися, що вона його матиме, життя тобто.

—Гаразд, твій добрий друг Роджер.

—Він мені сказав, щоб я обов'язково подивилася сьогодні ввечері промову ірландського засранця. Так він його називає. А потім він спітав мене, яка відстань від Далласа до Джоді. Я йому сказала, а він на це: «Достатньо далеко, звісно, залежно від того, в який бік дутиме вітер». Сам він вибирається з Вашингтона, багато інших людей також, але я не думаю, що це їм сильно допоможе. Неможливо втекти від ядерної війни. — I тоді вона почала плакати, гірко, конвульсивно схлипуючи, здригаючись усім тілом. — Ті ідіоти хочуть знищити цей чудовий світ! Вони хочуть вбити дітей! Я їх ненавиджу! Я усіх їх ненавиджу! Кеннеді, Хрущова, Кастро, я молюся, щоб усі вони зогнили в пеклі!

Вона затулила обличчя долонями. Я став навколошки, немов якийсь старомодний джентльмен, просячи дівочої руки, і обняв її. Вона обхопила мене руками за шию, вчепившись ледь не з відчаєм потопельниці. Після душу тіло її ще було холодним, але щока, якою вона притулилася до моого плеча, палала вогнем.

У ту мить я також їх усіх ненавидів, а дужче за інших Джона Клейтона, котрий посіяв ці страхи в молодій жінці, непевній, незахищений психологічно. Він їх сіяв, поливав, підгортав і дивився, як вони зростають.

А хіба єдина Сейді переживала жах тієї ночі, хіба вона була єдиною, хто звернувся до пігулок і алкоголю? Як багато, як швидко п'ють зараз, скажімо, у «Плющі»? Я собі тупо припускав, що люди зустрінуть Кубинську ракетну кризу, як і будь-яку іншу тимчасову міжнародну пікіровку, бо на той час, коли я вступав до коледжу, все це було лише прозаїчним перехрещенням імен та дат, які слід запам'ятати перед черговим іспитом. Для людей у долині (у темній долині) теперішнього часу, все це виглядало інакше.

—Фото чекали мене тут, коли я повернулася з Ріно. — Сейді подивилася на мене своїми зляканими, почервонілыми очима. — Я було хотіла їх викинути, але не змогла. Я продовжувала їх розглядати.

—Цього й бажав той сучий син. Заради цього він їх і прислав.

Здавалося, вона не чує.

—Статистичний аналіз його хобі. Він каже, що колись, коли комп'ютери стануть достатньо потужними, це буде найважливіша наука, бо статистичний аналіз ніколи не помилляється.

—Неправда, — подумки я уявив собі Джорджа де Мореншильда, облесника, котрий став єдиним другом Лі. — Завжди залишається вікно невизначеності.

—Я гадаю, дні суперкомп'ютерів Джонні ніколи не настануть, — сказала вона.

—Люди, які залишаться, якщо такі взагалі будуть, житимуть у печерах. Ядерна ніч, так називає це Джонні.

— Він сущий мішок із лайном, Сейді. І твій друг Роджер також.

Вона похитала головою. її налиті кров'ю очі печально мене роздивлялися.

— Джонні знов, що росіяни збираються запустити щось в космос. Ми тоді якраз тільки закінчили коледж. Він мені про це влітку сказав, і точно, у жовтні вони запустили свій Спутнік. «А далі вони пошлють собаку або мавпу, — сказав Джонні. — А потім людину. А вже після того вони запустять двох людей і бомбу».

— І вони це зробили? Зробили вони це, Сейді?

— Вони послали собаку, і вони послали людину. Собаку звали Лайка, пам'ятаєш? Вона там і померла. Бідна собачка. їм вже не треба запускати двох людей і бомбу, правда ж? Вони використають свої ракети. А ми свої. І все через якийсь сраний острів, де скручують сигари.

— Ти знаєш, як кажуть фокусники?

— Хто? Про що ти говориш?

— Вони кажуть: можна обманути вченого, але ніколи не обманеш іншого фокусника. Нехай твій чоловік викладає наукові дисципліни, але він аж ніяк не фокусник. Росіяни, натомість, якраз фокусники.

— Ти не розумієш. Джонні каже, що вони просто мусять розпочати війну, і то скоро, бо зараз вони мають ракетну перевагу, але вона триватиме недовго. Тому-то вони й не відступлять з Куби. Це просто привід.

— Джонні занадто передивився тих телерепортажів, коли в них ракети на Перше травня тягають по Красній площі. А того він не знає — і той же сенатор Кікел, либо нь, також не знає, — що більше ніж половина тих ракет не мають двигунів.

— Ти не мусиш, ти не можеш.

— Він не знає, скільки міжконтинентальних балістичних ракет вибухають на стартових майданчиках у Сибіру через некомпетентність їхніх ракетників. Він не знає, що більше половини тих ракет, які сформографували наші U-2, це насправді пофарбовані дерева з картонними стабілізаторами. Це лише спритність рук, Сейді. На це клюють вчені, такі як Джонні, і політики, такі як сенатор Кікел, але не інший фокусник.

— Це. це не. — вона на мить оніміла, закусивши губу. Та врешті проказала. — Звідки ти можеш знати про такі речі?

— Цього я не можу тобі сказати.

— Тоді я тобі не вірю. Джонні казав, що Кеннеді буде висуватися від Демократичної партії, хоча всі інші були певні, що кандидатом стане Гамфрі, зважаючи на те, що Кеннеді католик. Він аналізував праймеріз по штатах, робив розрахунки і виявився правим. Він казав, що в парі з Кеннеді буде балотуватися Джонсон, бо Джонсон єдиний політик з Півдня, котрого сприймають північніше лінії Мейсона-Діксона. І щодо цього він виявився правим. Кеннеді переміг, а тепер він збирається вбити усіх нас. Статистичний аналіз не бреше.

Я зробив глибокий вдих.

— Сейді, я хочу, щоб ти мене вислухала. Дуже уважно. Ти достатньо прокинулася, щоб мене вислухати?

Якусь мить нуль реакції. Потім я відчув плечем її кивок.

— Зараз початок вівторка. Протистояння триватиме ще три дні. Чи, може, чотири, я не пам'ятаю точно.

— Що ти маєш на увазі, що ти не пам'ятаєш?

««Маю на увазі, що про це ніц нема у нотатках Ела, а американську історію я вивчав у коледжі двадцять років тому. Дивно, що я взагалі аж стільки пам'ятаю»».

— Ми встановимо блокаду Куби, але на єдиному російському кораблі, який ми затримаємо, не виявиться нічого, окрім харчів й інших звичайних вантажів. Росіяни блефуватимуть, але у четвер чи в п'ятницю вони на смерть злякаються і почнуть шукати, як з цього вийти. Один з провідних російських дипломатів ініціює неофіційну зустріч з якимсь телерепортером. — І тут ніби нізвідки я згадав його ім'я. Чи майже згадав. — Його звату Джон Сколарі чи якось так.

— Скалі? Ти говориш про Джона Скалі, з програми новин Ей-Бі-Сі [549]?

— Так, про нього. Це мусить статися у п'ятницю чи в суботу, поки решта світу — включно з твоїм колишнім і твоїм другом з Єлю — тремтітимуть, засунувши голови собі між ноги, цілуочи власні гузна на прощання.

Як же вона мене втішила, захихотівши.

— Той росіянин скаже щось на кшталт. — тут я доволі переконливо зімітував російський акцент. Навчився-бо, слухаючи дружину Лі. Ну, й ще дещо підчепив у Бориса й Наташі з «Рокі та Моргайка» [550]. — «Донесіте звістку вашому президенту, що ми бажаєм вийти з цього дела з честю. Ви прибираєте ваші ядерні ракети з Турції. Ви обіцяєте ніколи не вторгатися на Кубу. Ми говорім окей і демонтуєм наші ракети на Кубі». Повір, Сейді, все відбуватиметься саме так.

Цього разу вона не хихотіла. Вона дивилася на мене величезними, як блюдця, очима.

— Ти вигадуєш все це, щоби мене втішити.

Я мовчав.

— Ні, не вигадуєш, — прошепотіла вона. — Ти насправді в це віриш.

— Неправильно, — заперечив я. — Не вірю, а знаю. Це велика різниця.

— Джордже, ніхто не знає майбутнього.

— Джон Клейтон заявляє, що може взнати, і йому ти віриш. Роджер з Єлю заявляє, що знає, і йому ти віриш також.

— Ти до нього ревнуєш, правда?

— Як ти збіса вгадала.

— Я ніколи не спала з ним. Навіть бажання такого не виникало. — І вона урочисто додала: — Я нізащо не змогла б переспати з чоловіком, котрий виливає на себе стільки парфумів.

— Приємно чути. І я все одно ревную.

— Можна мені спитати, звідки ти можеш.

— Ні. На ці питання я не відповім. — Можливо, мені не варто було її розповідати всього того, що я встиг наговорити, але я не міг примусити себе зупинитися. А якщо чесно, я би знову зробив так само. — Але можу сказати дещо інше, і ти за пару днів зможеш сама це перевірити. Представник Росії та наш Едлей Стівенсон [551] стануть на герць. Стівенсон покаже величезні фотографії

ракетних баз, які росіяни будують на Кубі, і запросить російського дядька пояснити, що мають на увазі росіяни, говорячи, що їх там нема. Росіянин скаже щось на кшталт «ви мусіте зачекати, я не можу дати відповідь без повного переклада». А Стівенсон, котрий добре знає, що той перфектно володіє англійською мовою, скаже слова, які ввійдуть до всіх підручників з історії, нарівні з отією фразою ««не стріляйте, аж поки не побачите білки їхніх очей» [552]. Він скаже росіянину, що готовий чекати на його відповідь, доки пекло не замерзне.

Вона з сумнівом подивилася на мене, потім обернулася до нічного столика, побачила поверх купи недопалків роздавлену пачку «Вінстона» й промовила:

—Здається, в мене сигарети скінчилися.

—Перебудеш якось до ранку, — сказав я сухо. — Мені здається, ти вже перебрала наперед свою тижневу норму.

—Джордже? — голосом дуже зніченим, дуже непевним. — Ти залишишся зі мною цієї ночі?

—Я залишив машину перед твоїм.

—Якщо хтось із доскіливих сусідів щось спитає, я відповім, що ти приїхав провідати мене після президентської промови, а потім не заводилася машина.

Зважаючи на те, як «Санлайнер» їздив останніми днями, це звучало правдоподібно.

—Чи означає твоя увага до правил пристойності, що тебе перестав тривожити ядерний Армагеддон?

—Я не знаю. Я знаю лише, що не хочу залишатися сама. Я навіть займуся з тобою коханням, якщо зможу таким чином залишити тебе в себе, але не думаю, щоб в цьому було щось приємне для нас обох. У мене страшенно болить голова.

—Ти не мусиш обов'язково займатися зі мною коханням, серенько. Це не бізнесова угода.

—Я не мала на увазі.

—Тихо. Я піду принесу аспірин.

—І подивися там, нагорі аптечки, добре? Буває, іноді я ховаю там пачку сигарет.

Пачка знайшлася, але, зробивши три затяжки першої сигарети, яку я їй підкурив,

вона попливла, почала куняти. Я вийняв сигарету в неї з пальців і втоптив у підніжжя Ракової гори. Потім, обнявши Сейді, відхилився разом з нею на подушки. Так ми й заснули.

10

Коли я прокинувся з першими променями світанку, зіпер моїх слаксів було розстебнуто і всередині них поралася вправна рука. Я обернувся до Сейді. Вона дивилася на мене спокійно.

—Світ усе ще живий, Джордже. І ми теж. Давай. Будь ніжним. У мене все ще болить голова.

Я був ніжним і робив це довго. Ми робили це довго. Наприкінці вона подалася стегнами вгору, уп'явшись пальцями мені в запліччя. То було її стискання: «Ох, миць, ах, Боже мій, ой солоденький».

—Будь-ким, — шепотіла вона, дихаючи мені у вухо, поки я трепетав, кінчаючи. — Нехай ти будеш будь-ким, робитимеш будь-що, тільки скажи, що залишишся. І що ти мене знову кохаєш.

—Сейді. я ніколи не переставав.

11

Перед тим як мені від'їхати в Даллас, ми з Сейді поснідали в кухні. Я сказав їй, що тепер це дійсно буде Даллас, і, хоч поки що я не маю телефону, я повідомлю їй номер, щойно він у мене з'явиться.

Вона кивнула і знову взялася до своєї яєчні.

—Я не забираю назад своїх слів. Більше я нічого в тебе не питатиму про твої справи.

—Це на краще. Не питай, не викажеш.

—Га?

—Не звертай уваги.

—Просто скажи мені знову, що ти по бік добра, а не навпаки.

—Так, — відповів я. — Я один з хороших хлопців.

—А коли-небудь ти зможеш мені розповісти?

—Сподіваюся, що так, — сказав я. — Сейді, ті фото, які він прислав.

—Я їх порвала сьогодні зранку. Не хочу я про них балакати.

—Та й не треба. Але я хочу почути від тебе, що це єдиний контакт з ним, який в тебе трапився. Що він не з'являвся десь поблизу.

—Його тут не було. А поштовий штемпель на конверті Саванни.

Я звернув на це увагу. Проте я також відзначив, що штемпель датований майже два місяці тому.

—Він не великий майстер у безпосередній конfrontації. Подумки він доволі хоробрий, але, я гадаю, на фізичному рівні він боягуз.

Я оцінив вдалість її формулювання, надсилення тих фотографій було хрестоматійним прикладом пасивно-агресивної поведінки. Однак вона була впевнена,

що Клейтон не дізнається, де вона зараз живе, де працює, але ж помилилася.

—Поведінку ментально нестабільних людей важко передбачити, серденько. Якщо побачиш його, зателефонуй до поліції, гаразд?

—Так, Джордже, — з децицею того її старого роздратування. — Я хочу поставити тобі одне запитання, а потім ми більше не будемо про це говорити, поки ти не будеш до цього готовий. Якщо будеш бодай коли-небудь.

—Окей, — я намагався придумати якусь відповідь на запитання, яке, як я мав певність, зараз прозвучить: ««Джордже, ти з майбутнього?»»

—Мабуть, це прозвучить божевільно.

—Позаду в нас божевільна ніч. Вперед.

—Ти. — вона розсміялася, потім почала збирати тарілки. Вирушла з ними до мийки і вже звідтіля, стоячи до мене спиною, запитала: — Ти людина? Ну, така як ми тут, на планеті Земля?

Я підійшов до неї, обхопив руками, накривши долонями груди, і поцілував її в шию.

— Я людина, цілком і повністю.

Вона обернулася. Очі дивились серйозно.

— Можна мені ще питання?

Я зітхнув:

— Катай.

— Я маю приблизно хвилин сорок до того, як мушу одягатися на роботу. У тебе нема часом ще одного кондома? Мені здається, я відкрила лікувальний засіб проти головного болю.

Розділ 20

1

Отже, кінець кінцем, знадобилася лише загроза ядерної війни, щоби знову нас звести разом — хіба це не романтично?

Гаразд, можливо, й ні.

Дік Сімонс, чоловік того типу, котрий мусить брати з собою на сумний кінофільм ще й запасний носовичок, широко зрадів. Еллен Докерті ні. Дивна річ, на яку я звернув увагу: жінки краще тримають таємниці, але чоловіки ставляться до них спокійніше. Десять за тиждень після того, як закінчилася Кубинська криза, Еллі покликала Сейді до себе в кабінет і закрила двері — негарний знак. Як це було типово для неї, спитала вона навпросте — чи взнала Сейді про мене щось більше, ніж уже знала до того.

— Ні, — відповіла Сейді.

— Але ви знову розпочали.

— Так.

— Ви хоча б знаєте, де він живе?

— Ні, але я маю номер телефону.

Еллі пустила під лоба очі, та хто б її ганив.

— Він вам бодай хоч щось розповів про своє минуле? Чи не був він раніше уже жонатим? Бо я впевнена, що був.

Сейді промовчала.

— Чи не згадував він про покинуте десь своє дитинча або й парочку? Бо чоловіки іноді роблять так, а той, хто зробив таке раз, не вагатиметься знову.

— Міз Еллі, можна я повернуся вже до бібліотеки? Я залишила там одну ученицю замість себе, і хоч Гелен дуже відповідальна, мені не подобається залишати їх надто на.

— Ідіть, ідіть, — махнула Еллі рукою на двері.

— Я гадала, Джордж вам подобається, — промовила Сейді, підводячись.

— Авжеж, — відповіла Еллі. тоном, як пізніше розповідала мені Сейді, котрий говорив: ««Було таке». — Він мені подобався б іще більше — і ще більше подобалося б, що ви з ним разом, — якби я знала, яке його справжнє ім'я і що він узагалі за таке.

— Не питай, не викажеш, — промовила Сейді, прямуючи до дверей.

— Що це ще мусить означати?

— Що я його кохаю. Що він урятував мені життя. Що все, що я можу йому подарувати навзаєм, це лише довіру, і я її йому дарую.

Міз Еллі була з тих жінок, котрим завжди належить останнє слово в більшості ситуацій, але цього разу трапився не той випадок.

2

Тієї осені й зими у нас витворилася традиція. Надвечір у п'ятницю я приїжджав у Джоді. Іноді по дорозі купував квіти у квітникаря в Раунд-Гіллі. Іноді заходив підстригти до перукарні в Джоді, чудесного місця, де можна було наслухатися всіх місцевих новин. А ще я звик мати коротке волосся. Пригадував, як колись воно в мене було таким довгим, що аж хльоскало по очах, та навіщо мені тепер ця дратівна завада. Звикнути до трусів «жокей» після просторих «боксерів» було важче, але через деякий час мої яйця перестали скаржитись, що їм душно.

У ці вечори ми зазвичай, пообідавши в харчевні Ела, йшли на футбольний матч. А коли закінчився футбольний сезон, залишився баскетбол. Подеколи, виряджений у шкільний светр із зображенням Бойового Лева Браяна Дентона на грудях, до нас приєднувався Дік.

Але ніколи міз Еллі.

Її осуд не зупиняв нас перед поїздками до «Кендлвудських Бунгало» після п'ятничних матчів. Зазвичай у суботню ніч я там спав сам, щоб вранці возз'єднатися з Сейді на недільній службі у Першій Методистській церкві Джоді. Зазираючи до однієї збірки псалмів, ми раз у раз співали «Згромадимо снопи»[553]: ««Нумо сіймо зрання, зерна добра сіймо...» — та мелодія, ті щиро серді почуття досі бриняте у моїй голові.

Після церкви, опівдні, ми обідали у неї вдома, а потім вже я повертається в Даллас. За кожним таким разом дорога туди здавалася мені довшою, неприємнішою. Нарешті, одного зимового дня в середині грудня в моєму кабріолеті порвало якусь тягу, так він немов висловив свою власну опінію, що ми їдемо в неправильному напрямку. Я хотів його відремонтувати — цей «Санлайнер» був єдиною машиною, яку я по-справжньому любив, — але парубок в авторемонтній майстерні у Кіліні сказав мені, що потрібен цілком новий двигун, а він собі навіть не уявляє, де зараз такий можна надибати.

Я поліз до свого досі солідного (ну, відносно солідного) запасу готівки і купив собі «Шеві» випуску 1959 року, отого, що з нахабними хвостовими чаячими крилами. Машина була добра, і Сейді казала, що вона від неї в абсолютному захваті, але для мене то було зовсім не те.

Різдво ми провели тільки вдвох, у Кендлвуді. Я поставив гілочку гостролиста на комод і подарував Сейді кардиган. Мені вона подарувала мокасини, які й зараз у мене на ногах. Деякі речі мусять зберігатися.

Назавтра, в День подарунків, ми обідали у неї вдома, і я якраз сидів за столом, коли на під'їзну алею завернув «Ранч-вагон» Діка. Це мене здивувало, бо про гостей Сейді мене не попереджала. Ще дужче я здивувався, побачивши на пасажирському сидінні міз Еллі. Те, як вона постала, зі складеними на грудях руками, дивлячись на мою нову машину, дало мені зрозуміти, що не тільки я перебував у невіданні щодо списку запрошеных гостей. Проте — треба віддати їй належне — привіталася вона зі мною, пристойно зімітувавши приязнь, і поцілуvala мене в щоку. На ній була плетена лижварська шапочка, яка робила її

схожою на літню дитину, і, коли я зісмикнув з її голови ту шапочку, Еллі подякувала мені натягнутою усмішкою.

— Я теж не отримував попередження, — сказав я.

Дік потиснув мені руку:

— Щасливого Різдва, Джордже. Радий вас бачити. Боже, як смачно щось там пахне.

Він відкочував до кухні. За пару хвилин я почув сміх Сейді, вона сказала:

— Геть з вашими пальцями звідти, Діку, вас що, матінка погано виховувала?

Еллі повільно розстібала гудзики-діжечки на своєму пальті, не відриваючись очима від моого обличчя.

— Чи це розсудливо, Джордже? — запитала вона. — Те, що ви робите з Сейді, чи це розсудливо?

Перш ніж я встиг відповісти, впливла Сейді з індиком, якого вона запікала відтоді, як ми повернулися з «Кендалвудських Бунгало». Ми сіли й з'єднали руки.

— Господи вседобрий, прошу Тебе, благослови нам цю їжу тілесну, — почала Сейді.

— І прошу, благослови нашу спільноту, щоби ми підтримували одне одного розумом і душою.

Я вже було її відпустив, але вона продовжували стискати мою долоню лівою, а долоню Еллі правою рукою.

— І, прошу, благослови Джорджа й Еллі на дружбу. Допоможи Джорджеві згадати її доброту, а Еллі допоможи згадати, що без Джорджа одна дівчинка в нашему місті залишилась би з жахливим шрамом на обличчі. Я люблю їх обох, і так це печально, бачити недовіру в їхніх очах. Заради Ісуса, амінь.

— Амінь! — щиро повторив Дік. — Добра молитва! — підморгнув він Еллі.

Гадаю, Еллі, мабуть, трохи хотілося встати й піти геть. Можливо, лише згадка про

Боббі Джилл її від цього утримала. А може, велика повага, яку вона відчувала до своєї нової шкільної бібліотекарки. Можливо, невеличка навіть до мене. Мені подобається так думати.

Сейді дивилася на міз Еллі з усією своєю знову навернутою тривогою.

— Цей індик має абсолютно чудовий вигляд, — промовила Еллі, вручаючи мені тарілку. — Ви не покладете мені стегенце, Джордже? І не забудьте про начинку.

Сейді могла бути беззахисною, і Сейді могла бути незграбною, але також Сейді могла бути дуже-дуже хороброю.

Як я її кохав.

3

Лі, Марина і Джун відбули зустрічати новий рік у де Мореншильдів. Я залишився сам на сам зі своїм обладнанням, але, коли подзвонила Сейді і спитала мене, чи поведу я її на новорічний вечір танців у «Баунтіфул Грінджі», я завагався.

— Я знаю, про що ти думаєш, — промовила вона. — Але буде краще, ніж минулого року. Ми самі зробимо так, щоб тепер було краще.

Отже, ми були там вже о восьмій, знов танцювали під повітряними кулями, що хитались над нами в обвислих сітях. Цьогорічний бенд називався «Доміноз». Замість гітарного звуку в серф-стилі Діка Дейла[554], який домінував минулого року, ці мали духову секцію з чотирьох музикантів, але вони таки вміли завдавати танцювальний біт. Так само по дві чаші з імбирним пуншем і рожевим лимонадом, в одній питво зі спеціями, у другій чисте. Так само курці гуртувалися за пожежним виходом, на холодному повітрі. Але зараз було краще, ніж минулого року. Зараз панували почуття великого полегшення й щастя. У жовтні світ було накрило ядерною тінню, а потім його витягло з-під неї. Я дочув кілька схвальних фраз про те, як Кеннеді зумів загнати назад до барлогу того осоружного російського ведмедя.

Близько дев'ятої, під час повільного танцю, Сейді раптом, вискнувши, відскочила від мене. Я був певен, що вона помітила Джона Клейтона, і серце мені плигнуло в горло. Але то був вереск чистої радості, бо двома новоприбульцями, яких вона побачила, виявилися Майк Косло — курйозно елегантний у своєму твідовому пальті — і Боббі Джилл Олнат. Сейді кинулася до них, і перечепилася об чиось ступню. Майк вловив її і закружляв з нею в обіймах. Боббі Джилл помахала мені, хоч і трішки сором'язливо.

Я потис Майкові руку і поцілував Боббі Джилл у щоку. Замість потворного шраму там тепер була ледь помітна рожева смужка.

—Лікар каже, до наступного літа всі сліди зникнуть, — сказала вона. — Він називає мене найшвидше одужуючою своєю пацієнтою. Дякуючи вам.

—Я отримав роль у ««Смерті комівояжера», містере Е, — повідомив Майк. — Гратиму Біффа[555].

—Вибір суто за фактурою, — сказав я. — Стережися таких летючих тортів.

Побачивши, як він в одній з перерв говорить з лідером бенду, я вже точно зінав, що

буде далі. Коли музиканти знову з'явилися на сцені, співак оголосив: «Я отримав особливе замовлення. Є серед публіки Джордж Емберсон і Сейді Дангіл? Джордже і Сейді? Підійдіть сюди, Джордже і Сейді, нумо підіймайтесь зі свої сідал на рівні».

Ми йшли до сцени крізь бурю оплесків. Сейді сміялася, вся розчервоніла. Показала Майку кулак. Він усміхався. З його лиця спливав хлопчик; натомість у нім проявлявся чоловік. Трохи ніяково, але вже проявлявся. Співак рахунком завдав темп, і духовна секція гойднула той мотив, який досі звучить у моїх снах.

Фа-ба-да... фа-ба-да-да-дам...

Я простягнув до неї руки. Вона похитала головою, натомість почавши потихеньку погойдувати стегнами.

—Нумо, візьміть його за руки, міз Сейді, — крикнула Боббі Джилл. — Утніть же нам ту штуку!

Приєднався натовп: «Нумо! Нумо! Нумо!»

Вона здалася і взяла мене за руки. Ми танцювали.

Опівночі бенд заграв «Давним-давно» — в іншому, проти минулого року, аранжуванні — і донизу попливли повітряні кулі. Всюди навколо нас пари обнімалися, цілувалися. І ми не гірше.

—Щасливого Нового року, Джо. — вона відсахнулась від мене, нахмурена. — Що трапилось?

Мені на мить привиділося Техаське сховище шкільних підручників, той потворний цегляний куб з вікнами-очима. Це ж настав рік, коли та будівля перетвориться на американську легенду.

««Ні, цього не буде. Я ніколи не дам тобі зайти аж так далеко, Лі. Ти нізащо не стоятимеш біля того вікна на шостому поверсі. Я обіцяю».

—Джордже?

—Просто спину раптом ніби морозом обсипало, — відповів я. — З Новим роком.

Я потягнувся її поцілувати, але вона на мить притримала мене.

—Це вже близько, правда? Те, заради чого ти прибув сюди?

—Так, — сказав я. — Але не сьогодні. Ця ніч цілком належить нам. Тож цілуй мене, серденько. І танцюй зі мною.

5

У кінці 1962-го і на початку 1963 року я жив двома життями. Одне гарне було в Джоді і в Кендлвуді, що поблизу Кіліна. Інше було в Далласі.

Лі з Мариною знову зійшлися. Першою їх зупинкою в Далласі стала халупа просто на розі Західної Нілі-стрит. Переїхати туди їм допоміг де Мореншильд. Джордж Бухе не з'являвся. А також ніхто з інших російських емігрантів. Лі їх усіх віднадив. ««Вони його зненавиділи», — написав Ел у своїх нотатках. А нижче: ««Він їх не менше».

Порепаний будинок з червоної цегли під № 604 на Елсбет-стрит було розділено на чотири чи п'ять квартир, набитих біднотою, яка працювала важко, пила тяжко і продукувала орди сопливих, вересклівих дітей. У порівнянні з цим житлом квартира Освальдів на Мерседес-стрит здавалася цілком пристойною.

Я не потребував електронного обладнання, щоб відстежувати погіршення їхніх сімейних стосунків; Марина продовжувала носити шорти навіть після того, як у повітрі похолоднішало, немов дорікаючи ѹйому своїми синцями. І своїмексуальним виглядом, звісно. Зазвичай між ними була коляска, в якій сиділа Джун. Вона більше не плакала під час їхніх скандалічних матчів, тільки дивилася, смокчучи собі соску або палець.

Одного дня у листопаді 1962-го я, повертаючись з бібліотеки, побачив, як Лі й Марина стоять і кричать одне на одного на розі Елсбет-стрит і Західної Нілі. Кілька людей (зебільшого жінок о цій порі дня) вийшли на свої ганки подивитися. Джун сиділа в колясці, загорнута у волохату рожеву ковдру, забута, тиха.

Лаялися вони російською, але останній аргумент в диспуті був достатньо зрозумілим з вистромленого пальця Лі. На Марині була пряма чорна спідниця — я не знаю, чи вже називали тоді, як тепер, такі спідниці «олівцями» — і зіпер в ній з лівого боку був напіврозчепленим. Імовірно, просто повзунок застяг у тканині,

але чуючи, як заходиться криком Лі, можна було вирішити, ніби вона таким способом підчеплює собі чоловіків.

Вона відкинула назад волосся, показала на Джун, потім махнула рукою в бік будинку, в якому вони зараз мешкали — забиті ринви сочаться чорною водою, сміття й пивні бляшанки розкидано на лисій передній галявині — і закричала на нього англійською:

—Ти казати щасливе живоття, а потім привезти дружину й дитину в цей свійнюшник!

Він спалахнув до самісінького коріння волосся, зчепивши руки в себе на вутлих грудях так, ніби припнув їх там, щоб не наростили шкоди. Йому б це вдалося — принаймні цього разу, — аби вона не розсміялася, не покрутила пальцем собі біля вуха в жесті, що зрозумілий людям будь-якої культури. Вона почала відвертатися. Він відсмикнув її назад, штовхнувши коляску, ледь не перекинувши. А потім влупив Марину. Вона впала на потрісканий хідник, затуляючи собі долонями обличчя, коли він нахилився над нею.

—Ні, Лі, ні! Ні бити мене більше!

Він її не вдарив. Натомість він підсмикнув її на рівні й струснув. Аж у неї гойднулась голова.

—Ти! — скрипучий голос прозвучав зліва. Я аж здригнувся. — Ти, хлопче!

То була літня жінка з ходунком. Вона стояла в себе на ганку в рожевій байковій нічній сорочці й накинутому поверх неї ватяному жакеті. її сиве волосся стирчало прямо вгору, змусивши мене згадати двадцятитисячовольтовий перманент Ельзи Ланчестер з «Нареченої Франкенштайна»[556].

—Отой чоловік б’є оту жінку! Ану ходи-но туди і поклади цьому край!

—Ні, мем, — сказав я. Голосом непевним. Хотів ще було додати «я не встану між чоловіком і його дружиною», але це було б брехнею. Правдою було те, що я не робитиму нічого, що може потривожити майбутнє.

—Боягуз ти, — сказала вона.

««Подзвоніть копам», — ледь не промовив я, але вчасно прикусив собі язика. Якщо це не стукнуло самій леді в голову, а я туди вкладу зараз цю думку, це також змінить курс майбутнього. А чи приїжджають копи? Хоч раз? В нотатках Ела про це нічого не було. Все, що я знов, це те, що Лі ніколи не притягався за жорстоке поводження в сім’ї. Я гадав, що в той час і в тій місцині мало хто з чоловіків за таке притягався.

Він потяг її по хіднику за собою однією рукою, другою штовхаючи коляску. Стара кинула на мене останній нищівний погляд і зашкандибала в свою хату. Те саме зробили решта глядачів. Шоу скінчилося.

Вже потрапивши до своєї вітальні, я наладнав бінокль на цегляний дім-чудовисько, що стирчав по діагоналі від мене. Через дві години, вже коли я був готовий припинити спостереження, там з’явилася Марина з маленькою рожевою валізою в одній руці і загорнутою в ковдру дитиною в другій. Образливу спідницю вона змінила на слакси й одягла на себе, як здалося, два светри — погода повертала на холод. Вона поспішно вирушила вулицею, кілька разів

озирнувшись через плече, чи нема там Лі. Коли і я впевнився, що він її не переслідує, слідом за нею пішов я сам.

Вона пройшла чотири квартали, дійшовши до автомийки на Західній Девіс-стрит, і звідти подзвонила по телефону. Я сидів на протилежному боці вулиці з розкритою перед обличчям газетою. За двадцять хвилин прибув вірний старий Джордж Бухе. Вона з запалом заговорила до нього. Він повів її до пасажирського боку автомобіля і

відчинив для неї дверцята. Вона посміхнулася й клонула його в куточек губ. Я певен, він високо цінував і те, й інше. Потім він сів за кермо і вони від'їхали.

6

Того вечора відбувся ще один скандал перед фасадом будинку на Елсбет-стрит, і знову ледь не всі сусіди миттєво оприявнилися, щоби це побачити. Відчуваючи, що в масах сила, я приєднався до них.

Хтось — майже напевне Бухе — прислав Джорджа і Джинні де Мореншильд забрати решту речей Марини. Мабуть, Бухе вирахував, що вони єдині, хто здатен вплинути на Лі без його фізичного приборкання.

— Та будь я проклятий, якщо бодай щось віддам! — волав Лі, забувши про сусідів, що пожадливо слухали кожне слівце. На шиї в нього напнулися жили; обличчя знову розчервонілося; він буквально пашів. Як він, либонь, ненавидів цю свою властивість червоніти, мов те дівча, котре спіймали під час передавання любовної записки.

Де Мореншильд вибрав тактику урезонювання.

— Друже мій, ти просто подумай. Так іще залишатиметься шанс. А якщо вона звернеться до поліції. — він здвигнув плечима й звів руки до неба.

— Тоді дайте мені годину, — сказав Лі. Він оцирив зуби, але той вираз якнайдалі у світі лежав від людської усмішки. — Так я матиму час розпороти ножем кожну з її одежин і розламати кожну іграшку з тих, що їх надарували ті жирні коти, щоб підкупити мою доню.

— Що там таке? — запитав у мене якийсь юнак. Йому було років двадцять, він під'їхав на «Швинні»[557].

— Сімейна сварка, я так гадаю.

— Осмонт, чи як там його прізвище, це ж він? Російська леді його кинула? Вчасно, я би сказав. Цей парубок натурально скажений. Він коммі, ви це знали?

— Здається, я щось десь таке чув.

Лі рушив угору сходинками свого ганку, високо тримаючи голову, з прямою спиною — чисто Наполеон ретирується з Москви, — коли його різко окликнула Джинні де Мореншильд:

— Припини свої трюки, ти, дурбецало!

Лі обернувся до неї, з широко розchaхнутими очима, не вірячи. боляче вражений. Перевів погляд на де Мореншильда, ніби докоряючи йому: ««Чи ви не в змозі проконтролювати власну жінку», але де Мореншильд не промовив нічого. Він просто зачудовано дивився. Дивився, немов утомлений власним досвідом театрал, котрому випало побачити п'єсу, яка несподівано виявилася доволі

непоганою. Не прекрасною, далі не Шекспір, але цілком прийнятною річчю, щоби якось згаяти час.

Джинні:

— Якщо ви кохаєте свою дружину, Лі, заради Бога, припиніть чинити, мов розбалуваний шмаркач. Поводьтесь пристойно.

— Ви не маєте права говорити зі мною таким тоном. — У шокованого Лі виліз назовні його південний акцент. ««Не маєте» прозвучало, як «не’аїте», а «говорити»

— як «гоу’ити».

— І маю, і буду, і зараз кажу, — обірвала його вона. — Дайте нам забрати її речі, або я сама зараз викличу поліцію.

Лі мовив:

— Джордже, накажіть їй заткнутися і не пхати носа до чужих справ.

Де Мореншильд широ розреготовався:

— Сьогодні ти наша справа, Лі. — А далі продовжив серйозно. — Товаріщ, я втрачаю повагу до тебе. А тепер дозволь нам увійти. Якщо ти цінуєш мою дружбу так, як я ціную твою, дозволь нам зараз же увійти.

Плечі у Лі опали, він відступив убік. Джинні промаршувала вгору сходами, не подарувавши йому жодного погляду. Але де Мореншильд затримався, ухопивши Лі, котрий раптом видався болісно худесеньким, в міцні обійми. За якусь мить Лі обняв і його навзаєм. Я зрозумів (відчуваючи жаль навпіл з відразою), що хлопець — а він і був насправді всього лише хлопчаком — почав рюмсати.

— А що, ця парочка, — запитав парубок з велосипедом, — підари?

— Авжеж, підари, — відповів я. — Тільки не в тому сенсі, який ви маєте на увазі.

7

Наприкінці того ж місяця, повернувшись після чергового проведеного з Сейді вікенду, я виявив, що Марина і Джун знову живуть в тій паскудній дірі на Елсбет-стрит. Протягом якогось часу в сім’ї панував мир. Лі ходив на роботу — замість збирання алюмінієвих дверей, він тепер займався творчою справою, збільшенням фотографій, і повертається додому подеколи з квітами. Марина зустрічала його цілунками. Одного дня вона показала йому передню галевину, звідки вона поприбирала все сміття, і він їй зааплодував. Вона радісно засміялася, і завдяки цьому я побачив, що зуби в неї тепер полагоджені. Не знаю, наскільки до цього доклався Джордж Бухе, але гадаю, що чимало.

Я спостерігав цю сцену з рогу вулиці і знову здригнувся від скрипучого голосу старої леді з ходунком.

— Довго це не протриває, воно ж ясно.

— Ви можете мати рацію, — погодився я.

— Він кінець кінцем може її вбити. Бачила я вже подібне. — Очі її з-під тієї електричної зачіски дивилися на мене з холодною зневагою. — А ти й не поворухнешся, щоби втрутитися, так же, пай-хлопчику?

— Ворухнуся, — відповів я їй. — Якщо справи зайдуть надто далеко, я втручуся.

То була обіцянка, якої я сподівався додержатись, хоча й не заради Марини.

8

Після Дня дарунків й обіду в Сейді настав новий день, і в моїй поштовій скриньці опинилося послання від Освальда, хоча підписано воно було ім'ям А. Хідель. Цей псевдонім згадувався в нотатках Ела. Літера «А» означала Алік, так пестливо назвала його Марина, коли вони ще жили в Мінську.

Послання мене не стривожило, оскільки його, схоже, отримали всі мешканці цієї вулиці. Прокламації було надруковано на яскраво-рожевому папері (ймовірно, поцупленому на теперішньому місці роботи Освальда), потім з десяток таких аркушів, як я бачив, тріпотіли у риштаках. Мешканці далласького району Дубовий яр не славилися тим, що кидають сміття до належних йому місць.

Під час вечірньої телемтрансляції так званого ««Христового похода»» Біллі Джеймса Хергіса 9-й канал надасть ефірний час

ГЕНЕРАЛУ ЕДВІНУ ВОКЕРУ, фашисту, який підбивав ДжФК вдертися в мирну країну Кубу, тому, який викликав брожіння по всьому півдню своїми ««ПРОМОВАМИ НИНАВИСТІ»» проти чорних, проти десегригації. (Якщо ви сумніваєтесь в правдивості цієї інформації, почитайте ««ТелегІД»»). Ці двоє осіб стоять за все те, проти чого ми бились у Другій світовій війні, і їхнім фашистським ШАБАШАМ не місце в теле-ефирі. ЕДВІН ВОКЕР був одним з тих білих расистів, які намагалися завадити ДЖЕЙМСУ МЕРЕДІТУ навчатися в ««ДОБРІЙ СТАРІЙ МІС»». Якщо ви любите Америку, протестуйте проти надання ефірного часу людям, які проповидують НИНАВИСТЬ та НАСИЛЛЯ. Напишіть листа! А ще краще, приходіть на 9-й канал 27 грудня в сидячий пікет!

А. Хідель

Президент руху ««Руки геть від Куби»» філія в Далласі — Форт-Ворті

Я подумки відзначив помилки в його правописі, потім склав прокламацію і сховав до сейфика, в якому тримав свої рукописи.

Якщо біля телестудії й відбувся якийсь протест, про нього не повідомлялося у ««Грязь Гералд»» наступного дня після «телемтрансляції» Хергіса-Вокера. Я сумнівався, щоби бодай хоч хтось туди з'явився, включно з самим Лі. Сам я, звісно, там не був, але в четвер увечері я ввімкнув 9-й канал, жадаючи побачити людину, котру Лі — ймовірно, Лі — невдовзі намагатиметься застрелити.

Спершу там показували одного Хергіса, він сидів за письмовим столом, роблячи вигляд, ніби пише щось важливе, поки якийсь законсервований в записі хор співав «Бойовий Гімн Республіки». Такий собі опецькуватий парубок з густим, чорним, зализаним назад волоссям. Хор почав загасати, він відклав ручку, подивився в камеру і промовив: «Зaproшу вас до Христового походу, сусіди. Маю гарну новину. Ісус любить вас. Так, так, кожного з вас. Хочете приєднатися до мене в молитві?»

Хергіс м'яв вухо Всешиньому щонайменше десять хвилин. Подавав звичайний набір, дякуючи Богові за можливість розповсюджувати віру та інструктуючи Його, щоби благословив тих, хто з любов'ю прислали свої добровільні пожертви. Далі він перейшов до діла, просячи Бога озброїти Його Обраних мечем і щитом праведності, щоби ми могли побити комунізм, котрий

підніс свою огидну голівку всього за дев'яносто миль від берегів Флориди. Він просив Бога дарувати президенту Кеннеді мудрість (яку сам Хергіс, перебуваючи в безпосередній близькості до Великого Боса, вже мав) піти туди і з коріннями повиривати бур'ян безбожя. Він також вимагав, щоби Бог поклав край зростанню комуністичної загрози в кампусах американських коледжів — до цього якимсь чином була дотична фолк-музика, але наразі Хергіс загубив нитку пояснень. Закінчив він подякою Богові за сьогоднішнього гостя студії, героя Анціо та битви при Чосинському водосховищі, генерала Едвіна А. Вокера[558].

Вокер з'явився не в генеральській формі, а в костюмі-хакі, котрий вельми нагадував формений. Стрілки на його брюках були такими вигостреними, що ними, здавалося, можна голитися. Його кам'яне обличчя нагадало мені актора-ковбоя Рендолфа Скотта[559]. Він потис руку Хергісу, і вони почали балакати про комунізм, котрий кишиє не тільки в студентських кампусах, але також і в Конгресі та серед наукової спільноти. Вони торкнулися фторування води[560]. Потім товкли воду в ступі про Кубу, яку Вокер назвав «раковою пухлиною Карибського моря».

Я зрозумів, чому Вокер зазнав такої нищівної поразки в минулому році, балотуючись на губернатора Техасу. Школярів він увігнав би в сон уже на першому уроці, коли вони ще цілком бадьорі. Але Хергіс уміло його витягував, вчасно вигукуючи «Хвала Ісусу!» або «Господь свідок, брате!», коли генерал вже зовсім починає буксувати. Вони обговорили майбутній хрестовий похід по Півдню з виступами у фермерських стодолах, який назвали операцією «Опівнічні гони», а потім Хергіс запропонував Вокеру розвіяти туман навколо «певних сміховинних звинувачень його у сегрегаціонізмі, які виринули на сторінках нью-йоркської преси і ще деінде».

Вокер нарешті забув, що він виступає по телевізору й ожив.

— Ви ж знаєте, що це не що інше, як нахабна пропаганда комі.

— Я це знаю! — вигукнув Хергіс. — Але Бог хоче, щоби ви нам розповіли про це, брате.

— Я своє життя пов'язав з Армією США й залишився солдатом до свого останнього дня. («Аби Лі влучив, до того дня залишалося б лише три місяці».) Як солдат, я завжди виконував свій обов'язок. Коли президент Айзенгавер наказав мені виступити в Літл-Рок під час громадянських заворушень — як ви знаєте, це було пов'язано з насильницькою інтеграцією Центральної середньої школи у 1957 році[561], — я виконав свій обов'язок. Але ж, Біллі, крім того, я також і Божий солдат.

— Христовий солдат! Славмо Ісуса!

— і християнин, я знаю, що насильницька інтеграція — це конче погана річ. Вона суперечить Конституції, правам штатів і Біблії.

— Поясніть це, — захотив Хергіс, стираючи слезину собі зі щок. А може, то був піт, що просочився в нього крізь грим.

— Чи маю я ненависть до негритянської раси? Ті, хто це кажуть, і ті, хто постаралися, щоб мене прибрали з військової служби, яку я люблю, — брехуни і комуністи. Ви самі все чудово знаєте, знають люди, з якими я служив, знає Бог. —

Він нахилився вперед у своєму гостювому кріслі. — Ви гадаєте, ніби учителі-негри в Алабамі й Арканзасі й у великому штаті Техас бажають інтеграції? Аж ніяк. Вони вбачають у ній ляпас собі, зневагу до їхніх умінь і важкої праці. Ви гадаєте, ніби учні-негри бажають ходити до школи разом з білими, котрі природно краще підготовлені до читання, писання й арифметики? Ви гадаєте, ніби справжні американці бажають якогось роду расової нечистокровності, яка буде результатом такого змішування?

— Звісно, що не бажають! Слаавімо Ісуса!

Я згадав той вказівник, який бачив у Південній Кароліні, той, що показував на стежку крізь отруйний плющ. З написом КОЛЬОРОВІ. Вокер не заслуговував на те, щоб його застрелили, але шокового стресу він, безумовно, був вартий. Я будь-кому проказав би щодо цього добре старе «славімо Ісуса».

Увага моя відволілася, та те, що почав тепер говорити Вокер, миттю її повернуло на місце.

— Це Бог, не генерал Вокер, призначив позицію неграм у цьому світі, коли дав їм інший колір шкіри й інший набір талантів. Більше спортивних талантів. Що каже

нам Біблія про цю різницю і про те, чому негритянська раса була проклята на такі муки й важкий труд? Достатньо лише зазирнути до дев'ятого розділу книги «Буття», Біллі.

— Славімо Господа за Його Святе Слово.

Вокер заплющив очі й підняв праву руку, немов даючи клятву в суді.

— «І Ной пив вино, й упився, і лежав невідкритий. Хам побачив голизну свого батька і розказав тим, хто стояли надворі». Але Сим та Яфет. один прародитель арабської раси, інший прародитель білої раси. я знаю, що ви це знаєте, Біллі, але ж не всі це знають, не всі отримали добре старе біблійне виховання, ще сидячи на колінах у своїх матерів.

— Славімо Бога за християнських матерів, ваша правда!

— Сим з Яфетом не дивилися. А коли Ной прокинувся і вінав, що там відбувалося, він сказав: «Проклятий хай буде Ханаан, хай буде він слугою навіть слуг, рубачем дров і носієм во.»

Я вимкнув телевізор.

9

Спостерігаючи, що відбувається між Мариною й Лі впродовж січня і лютого 1963 року, я згадував майку, яку іноді на себе одягала Кристі в останній рік нашого шлюбу. На ній було зображене пірата з лютим вищиром, нижче містилася фраза: ПОБОЇ ТРИВАТИМУТЬ, ДОПОКИ НЕ ПОКРАЩИТЬСЯ МОРАЛЬ. Чимало побоїв було завдано в будинку № 604 на Елсбет-стрит тієї зими. Ми, сусіди, наслухалися криків Лі і плачу Марини — іноді зі злості, іноді від болю. Ніхто ніяк не втручався, включно зі мною.

Не можна сказати, що вона була єдиною дружиною, котру били в околицях Дубового яру; бійки у п'ятничні й суботні вечори, схоже, були місцевою традицією. Все, чого, як я пам'ятаю, мені хотілося у ті гнітючі, сірі місяці, це щоби ця вбога, безкінечна мильна опера нарешті закінчилася і я зміг весь час бути

разом з Сейді. Ось я впевнююся, що Лі діяв соло у спробі застрелити генерала Вокера, а потім і сам завершу свою справу. Те, що Освальд діяв сам одного разу, не обов'язково доводитиме, що він діяв один в обох випадках, але це було найкраще, що я міг зробити. Коли будуть проставлені всі крапки над «і», а всі ««т»» будуть перекреслені рисочками — більшість з них, принаймні, — я виберу годинку й місце і застрелю Освальда так само холоднокровно, як був застрелив Френка Даннінга.

Час минав. Повільно, проте минав. А тоді одного дня, незадовго перед тим, як Освальдам переїхати на Нілі-стрит у квартиру понад моєю, я побачив, як Марина балакає зі старою леді з ходунком і зачіскою Ельзи Ланчестер. Обидві жінки усміхалися. Стара леді щось спітала в молодої. Марина розсміялася, кивнула і приклала долоні собі до черева.

Я стояв у себе біля вікна з розсунутими шторами, тримаючи в одній руці бінокль, а другою намагаючись вправити собі відпалу щелепу. У нотатках Ела ані словом не йшлося про такий розвиток подій, він або не знав про це, або йому це було байдуже. Але небайдуже це було мені.

Дружина чоловіка, на якого я витратив понад чотири роки чекання, щоб його застрелити, знову була вагітною.

Розділ 21

1

Освальди стали моїми верхніми сусідами 2 березня 1963 року. Речі свої з того порепаного цегляного будинку на Елсбет-стрит вони переносили самотужки, здебільшого у взятих з винної крамниці картонних коробках. Невдовзі почали регулярно крутитися котушки мого японського магнітофончика, але переважно я слухав їх напряму, крізь навушники. Таким чином розмови, що відбувалися нагорі, звучали нормально, замість того, щоб уповільнено плисти, хоча, втім, я мало що з них міг зрозуміти.

Через тиждень після переїзду Освальдів до нового гнізда я відвідав один з ломбардів на Грінвіл-авеню з наміром купити собі зброю. Перший же револьвер, котрий мені показав ломбардник, був Кольтом 38-го калібра тієї ж самої моделі, що я колись був купив у Деррі.

— Це гарна річ для захисту від грабіжників і злодіїв, якщо полізуть у дім, — сказав ломбардник. — Смертельно прицільна на відстані до двадцяти ярдів.

— П'ятнадцять, — уточнив я. — Я чув, що до п'ятнадцяти ярдів.

Ломбардник звів брови:

— Гаразд, хай буде п'ятнадцять. Будь-хто достатньо дурний, щоби ризикнути. ««.позвавити мене моїх грошей, підійде набагато ближче, саме так слід запудрювати мозок».

.зв'язатися з вами, опиниться набагато ближче, ну то що скажете?

Моїм першим імпульсом, просто аби зруйнувати те відчуття передзвону, хоча й дещо незграйного, знайомих обертонів, було сказати йому, що я хочу чогось іншого, можливо, 45-го калібра, але руйнування гармонії могло обернутися дурною витівкою.

Хто міг про це щось знати? А що я напевне знову, так це те, що куплений у Деррі револьвер 38-го калібріу свою роботу виконав.

—Скільки?

—Вам віддам за дванадцять.

Це було на два долари дорожче, ніж я заплатив у Деррі, проте, звісно ж, то було чотири з половиною роки тому. З поправкою на інфляцію дванадцять баксів здавалися цілком слушною ціною. Я сказав йому, щоби додав сюди ж коробку набоїв, і ми на тім погодились.

Коли продавець побачив, як я кладу револьвер і набої до портфеля, який я заради цього й приніс з собою, він промовив:

—Чому б вам не дозволити собі придбати кобуру, синку? Вимова у вас, ніби ви десь не звідси, і тому ви, либо, не знаєте, що в Техасі зброю можна носити цілком легально, ніякого дозволу не потрібно, якщо на вас не висить якогось тяжкого злочину. За вами є зареєстрований якийсь важкий злочин?

—Ні, але я не очікую, щоб на мене хтось нападав серед білого дня.

Продавець сквасив губи в невеселій посмішці:

—На Грінвіл-авеню ніколи неможливо вгадати, що може трапитися в наступну мить. От, один був відстрелив собі голову за півтора квартали звідси кілька років тому.

—Справді?

—Йо-сер, прямо перед баром «Троянда пустелі». Через якусь жінку, свіссно. Утім, це як завжди, ге?

—Мабуть, — погодився я. — Хоча іноді буває й через політику.

—Не, не, під сподом зажди ховається жінка, синку.

Я знайшов вільне для парковки місце за чотири квартали західніше ломбарду, тож, щоби повернутися до свого нового (принаймні для мене нового) автомобіля, мусив пройти повз «Фінансове забезпечення», де колись, восени 1960 року, був поставив на «Чудесних Піратів». Той ділок, що виплатив мені тоді дванадцять виграних сотень, стояв перед закладом, вийшов перекурити. На лобі в нього був той самий зелений козирок. Він мазнув по мені очима, але начебто без зацікавлення чи впізнавання.

2

То було після полуночі в п'ятницю, і я поїхав з Грінвіл-авеню прямо до Кіліна, де у «Кендлвудських Бунгало» на мене чекала Сейді. За звичкою тієї зими, ми провели там ніч. Наступного дня вона своєю машиною поїхала назад у Джоді, а я приїхався там до неї вже на недільній службі в церкві. Після благословення, під час тієї частини, коли всі потискали одне одному руки, проказуючи «Нехай мир буде з вами», думки в мене перекинулися — вельми недоречно — до револьвера, котрий лежав зараз у багажнику моєї машини.

Під час обіду Сейді спітала:

—Довго ще? До того, як ти зробиш те, що мусиш?

—Якщо все йтиме так, як я очікую, залишається не більше місяця.

—А якщо не йтиме?

Розчісуючи пальцями обох рук собі волосся, я відійшов до вікна.

— Тоді я не знаю. Щось іще хочеш спитати?

— Так, — сказала вона спокійно. — У нас вишневий коблер на десерт. Тобі з вершками?

— І побільше, — промовив я. — Я кохаю тебе, серенько.

— От і правильно, — кивнула вона, підводячись подати десерт. — Бо я трохи ніби в непевному стані.

Я стояв і дивився у вікно. Вулицею неспішно проїхала машина — старенька, але гранені, як люблять приказувати диск-жокей КЛІФа — і я знову відчув вібрацію обертонів. Але тепер я завжди відчував ці дзвіночки й подеколи їх передзвін не значив геть нічого. На думку спливло одне з гасел, принесених Кристі з АА «ХАНА», що розшифровувалося як ««Хибний Аналіз Нівелює Автентичність»».

Утім, цього разу ввімкнулася низка асоціацій. Автомобіль біло-червоний «Плімут- Ф'юрі», як той, що я його колись було бачив на стоянці фабрики Ворумбо, неподалік від кролячої нори, що веде у 1958 рік. Я згадав, як торкнувся його багажника, аби пересвідчитися, що він реальний. Цей мав не мейнський, а арканзаський номер, проте відчутий передзвін. Вібрація обертонів. Час від часу мені здавалося, що, якщо дізнатися, що цей передзвін означає, я зрозумію все. Дурня, здається, але тим не менше.

««Жовта Картка все знат і розумів, — подумалось мені, — і саме це його вбило»».

Моя найновіша вібрація показала сигнал повороту ліворуч, завернула біля знаку «СТОП» і зникла в напрямку Головної вулиці.

— Агов, десерт чекає, — гукнула Сейді позаду мене, і я здригнувся.

У лексиконі АА «ХАНА» означає також і дещо інше: ««Халепа Аутопсихозу Нахер Атас»».

3

Повернувшись того ж вечора на Нілі-стрит, я одяг навушники і прослухав останній запис. Очікував ту саму російщину, проте цього разу почув також англійську мову. І плескіт води.

Марина: (Говорить російською.)

Лі: «Не можу я, мамуню, я у ванні з Джуні!»

(Знову плескотіння і сміх — Лі з доњкою регочуть разом.)

Лі: «Мамуню, ми наблизкали води на долівку! Джуні хлюпастєся! Невихована дівчинка!»

Марина: «Витреш сам! Я заїнята! Заїнята я!» (Але й сама також сміється.)

Лі: «Я не можу, треба дитину...» (Далі російською.)

Марина: (Говорить російською, щось дорікаючи й регочучи одночасно.)

(Ще плескіт. Марина наспівує якусь популярну пісеньку з ефірного репертуару радіо КЛІФ. Звучить ніжно.)

Лі: «Мамуню, принеси нам наші іграшки!»

Марина: «Да-да, ви без них там просто не можете».

(Хлюпання голосніше. Мабуть, тепер цілком прочинено двері ванної.)

Марина: (Говорить російською.)

Лі (Робленим голосом маленького хлопчика): «Мамуню, ти забула наш гумовий м'ячик».

(Хлюпання, плескіт — дитина верещить у захваті.)

Марина: «Ось, всі іграшки для прійнца й пріїнцеси».

(Сміються всі троє — від їхньої радості мене обсипає морозом).

Лі: «Мамуню, принеси нам (російське слово). Нам вода потрапила у вушко».

Марина (сміючись): «О Боже мій, а що іще вам принести?»

Я довго лежав без сну тієї ночі, думаючи про них трьох. Сьогодні вони були такі радісні, а чом би й ні? Ця квартирка на Нілі-стрит так собі, проте все одно це крок на щабель вгору. Може, вони навіть сплять зараз всі разом в однім ліжку, і Джун нарешті щаслива, а не переляканана на смерть.

І хтось четвертий є також там, з ними в ліжку. Той, що зростає в Марининому череві.

4

Все почало рухатися швидше, як це вже було колись у Деррі, тільки тепер стріла часу летіла не в напрямку Гелловіну, а цілила у 10 квітня. Нотатки Ела, на які я досі покладався, тепер стали менш допоміжними. Підводячи до замаху на генерала Вокера, вони зосереджувалися майже винятково на діях і пересуваннях Лі, а в ту зиму багато чого іншого відбувалося з цією родиною, і зокрема в житті Марини.

По-перше, в неї нарешті з'явився друг — не солоденький дяпчик-коханчик, яким себе мріяв Джордж Бухе, а друг-жінка. Ця леді, яку звали Рут Пейн, належала до конфесії квакерів. ««Російськомовна, — занотував Ел лаконічно, не зовсім схоже на його розлогі попередні записи, — познайомилися на якісь вечірці???.02.63. Марина жила в Рут Пейн, окремо від Лі, на час убивства Кеннеді. — А далі, ніби несподівано про це згадавши. — Лі ховав „М-К“ в гаражі у Пейн. Загорнути в ковдру».

Під «М-К» він мав на увазі куплену через поштове замовлення гвинтівку «Манліхер-Каркано», з якої Лі планував застрілити генерала Вокера.

Я не знаю, в кого відбувалася та вечірка, де Марина познайомилася з Рут Пейн. Не знаю, хто їх познайомив. Де Мореншильд? Бухе? Мабуть, хтось із них, бо на той час решта емігрантів уже відверто цуралися Освальдів. Чоловічок — зарозумілий всезнайко, жіночка — манекен для биття, сама знехтувала хтознаскількома можливостями покинути його назавжди.

Що я знат, так це те, що потенційна пані-визволителька Марини Освальд прибула одного дощового дня за кермом універсала «Шевроле» — біло-червоного — в середні березня. Зупинивши машину біля бордюру, вона з сумнівом розирнулася навколо, немов невпевнена, чи за правильною адресою приїхала. Рут Пейн була високою (хоча й не такою високою, як Сейді) і хворобливо худою. Спереду вона зачісувала своє каштанове волосся чубчиком на широчезний лоб, а від тімені на потилицю — зачіска, яка її не прикрашала. На всіяному веснянкама носі сиділи окуляри без оправи. Мені, коли я дивився на неї крізь щілину між шторами, вона здалася жінкою з тих, що цураються м'яса і ходять на демонстрації під гаслом «Заборонити Бомбу». та схоже, що майже такою й була Рут Пейн,

жінкою, котра сповідувала цінності руху «Нью- ейдж» задовго до того, як «Нью- ейдж» став модою.

Марина, мабуть, її виглядала, бо затупотіла по щаблях знадвірних сходів, вона спускалася з дитиною на руках, запнувши ковдрою голову Джун, щоб уберегти її від холодної мжички. Рут Пейн обережно, наче на спробу, усміхнулась і заговорила уважливо, роблячи паузи між словами:

— Вітаю, місіс Освальд, я Рут Пейн. Ви мене пам'ятаєте?

— Да! — відповіла Марина. — Так. — А далі додала щось знову російською. Рут відповіла їй тією ж мовою. щоправда, затинаючись.

Марина запросила її досередини. Я зачекав, поки не почув кроки в себе над головою, а тоді начепив навушники, підключені до жучка в їхній настільній лампі. Я почув розмову російською з вставками англійських слів. Кілька разів Марина виправляла Рут, іноді зі сміхом. Зрозумів я достатньо, щоби вичислити, навіщо приїхала Рут Пейн. Як і Пол Грегорі, вона хотіла брати уроки російської. І ще дещо я зрозумів з того, як часто вони сміялися, як легко йшла їхня бесіда: вони подобаються одна одній.

Я зрадів за Марину. Якщо я вб'ю Лі Освальда після його замаху на генерала Вокера, нью-ейджерка Рут Пейн її прихистить. Я міг на це сподіватися.

5

Рут лише двічі приїжджала брати уроки на Нілі-стрит. Потім Марина і Джун сідали в універсал Рут і вона кудись їх везла. Мабуть, до свого дому в шикарному (принаймні порівняно з Дубовим яром) передмісті Ірвінг. Адреси в Елових нотатках не було — схоже, його мало цікавили сосунки Марини з Рут, ймовірно, тому, що він

сподівався, що з Лі буде покінчено задовго до того, як та гвинтівка опиниться в гаражі Пейнів, — але я знайшов адресу в телефонному довіднику: Західна П'ята вулиця № 1515.

Одного хмарного березневого дня, приблизно за кілька годин після того, як Марина поїхала з Рут, з'явилися машина Джорджа де Мореншильда, поряд з ними сидів Лі. Лі виліз, тримаючи в руках великий мішок з коричневого паперу, на якому під зображенням сомбреро було написано: КРАЩИЙ МЕКСИКАНСЬКИЙ ГРИЛЬ ПЕПІНО. У де Мореншильда в руках була шестизарядна коробка пива «Пара Іксів» [562]. Вони піdnімалися знадвірними сходами, переговорюючись, сміючись. Я вхопив навушники, серце в мені бухкало. Спершу нічого не було чутно, але потім котрийсь із них увімкнув лампу. Після цього я немов опинився в кімнаті разом з ними, невидимий третій.

««Будь ласка, не домовляйтесь, як убити Вокера, — думав я. — Прошу, не робіть мою роботу важчою, ніж вона вже є»».

— Вибачайте за безлад, — промовив Лі. — Вона цими днями не робить майже нічого, тільки спить, дивиться телевізор та балакає про ту жінку, якій тепер дає уроки.

Де Мореншильд якийсь час говорив про нафтові концесії, якими він хотів заволодіти в Гаїті, різко відгукуючись про режим Дювальє.

—У кінці дня по базару їздять вантажівки, туди закидають мертвих. Серед них багато дітей, померлих від голоду.

—Кастро і Фронт покладуть цьому край, — сказав Лі нещадно.

—Най би Провидіння пришвидшило той день. — Почувся дзенькіт пляшок, либонь, цокнулися за те, щоби Провидіння працювало швидше. — Як тобі там працюється, товаріщ? І чому це ти не на роботі серед дня?

Він не там, пояснив Лі, бо бажає бути тут. Отак-от просто. Він відмітився та й пішов.

—Ну й що вони мені зроблять? Я найкращий фотодрукар з усіх, які має старий Боббі Стовол, і він це прекрасно знає. Майстер там, його звуть (імені я не добрав — Графф, Грейф?) мені каже: «Лі, кинь корчти з себе профорга». А я, знаєте, що роблю? Я сміюся й кажу йому: «Окей, свінойобе», — і йду собі геть. Член він кабанячий, ось він хто, і всі це там бачать.

І все ж таки було зрозуміло, що Лі подобається його робота, хоч він і жалівся на зверхнє до нього ставлення та на те, як старший вік всюди важить більше за талант. У якийсь момент він промовив:

—Знаєте, в Мінську за рівних правил гри я вже через рік керував би всім підприємством.

—Я вірю, що так би й було, синку, це ж цілком очевидно.

Грається з ним. Накручує його. Я не мав щодо цього сумнівів. І мені це не подобалося.

—Ви бачили ранкову газету? — спитав Лі.

—Я ще нічого не бачив, окрім телеграм і ділових записок сьогодні зранку. А як ти гадаєш, чому я тут, як не заради того, щоби втекти зі свого кабінету.

—Вокер таки це зробив, — сказав Лі. — Він приїднався до хрестового походу Хергіса. чи, може, це похід Вокера, а Хергіс приїднався до нього. Тут я чогось не доберу. А ті їхні йобані «Опівнічні гони». Ці двоє придурків збираються проїхати по всьому Півдню, розповідаючи людям, що «Асоціація»[563] — це нібито комуністичний Фронт. Вони затримають інтеграцію і рівність виборчих прав ще на двадцять років.

—Безперечно! І роздуватимуть ненависть. Скільки там треба, щоби різня разпочалася?

—Або хтось застрелить Ралфа Абернаті і доктора Кінга![564]

—Кінга, безсумнівно, застрелять, — промовив де Мореншильд, ледь не зі сміхом. Я стояв, витягнувшись, міцно притискаючи собі до голови навушники, піт стікав по моєму обличчю. *Їх* уже зовсім понесло на слизьке — на межу, за якою лежала змова.

— Це лише питання часу.

Хтось із них скористався ключем, відкупоривши чергову пляшку мексиканського пива, і Лі сказав:

—Хтось мусить зупинити тих двох курвалів.

—Дарма ти називаєш генерала Вокера придурком, — почав де Мореншильд лекторським тоном. — Хергіс, так, гаразд. Хергіс кумедний. Я, між іншим, чув, що він, як багацько хто з його колег, особа зі збоченими сексуальними апетитами,

радий поштрикати маленьку дівчинку в передок зранку, а маленького хлопчика в задок надвечір.

—Блядь, та це ж огидно! — голос Лі на останньому слові зірвався, мов у підлітка. Потім він розсміявся.

—Але Вокер, ген-ген, то зовсім інший казан з раками, він високо стоїть у Товаристві Джона Берча[565].

—Це ті фашисти, що ненавидять євреїв!

—І я передбачаю день, і то невдовзі від сьогоднішнього, коли він стане їхнім вождем. А отримавши довіру й підтримку інших груп скажених правих, він навіть може знову спробувати балотуватися на пост. тільки цього разу не губернатора Техасу. Я підозрюю, що приціл у нього встановлено вище. На Сенат? Можливо. Чи навіть на Білій Дім?

—Цьому ніколи не бути, — голос Лі прозвучав невпевнено.

—Це малаймовірно, — поправив його де Мореншильд. — Але не недооцінено американську буржуазію з її спроможністю кинутися в обіми фашизму в ім'я популюму. Чи силу телебачення. Без телебачення Кеннеді ніколи не переміг би Ніксона.

—Кеннеді з його залізним кулаком, — мовив Лі. Схоже, його схвалене ставлення до діючого президента пішло шляхом блакитних замшевих черевиків.[566] — Він ніколи не заспокоїться, поки Фідель сере в унітаз Батисти.

—А також ніколи не недооцінено той жах, який біла Америка відчуває перед ідеєю суспільства, в якому расова рівність стане всезагальним законом цієї країни.

—Нігер, нігер, нігер, чако, чако, чако! — вибухнув Лі потужним, ледь не мученицьким гнівом. — Я повсякчас чую це на роботі!

—Не сумніваюся. Коли «Морнінг Ньюз» пише «Великий штат Техас», насправді це означає «ненависницький штат Техас». А люди слухають! Для такої людини, як Вокер — для героя війни Вокера — такий клоун, як Хергіс, усього лише трамплін. Як фон Гінденбург був трампліном для Гітлера. З правильними людьми в піар-службі, які його причешуть і пригладять, Вокер може далеко піти. Знаєш, що я думаю? Той, хто завалив би генерала Едвіна Американського Расиста Вокера, зробив би суспільству велику послугу.

Я важко впав у крісло поряд зі столом, на якому лежав маленький магнітофон, котушки його крутилися.

—Якщо ви дійсно вважаєте, — почав Лі, а далі щось так голосно задзижчало, що я не міг утриматися й зірвав з голови навушники. Згори не чулося ані криків тривоги, ні обурення, не прозвучало ніяких швидких кроків, отже, — хіба що вони зуміли якимсь чином мигцем вгамуватися — я вирішив, що жучок в лампі, мабуть, залишився не викритим. Я знову надів навушники. Нічого. Я спробував дистанційний мікрофон, ставши на стілець, тримаючи миску майже впритул до стелі. Таким чином я зміг чути голос Лі й репліки, які кидає де Мореншильд, але що саме вони говорять, розібрati не міг.

Мое секретне вухо в квартирі Освальдів оглухло.

Минуле опирається.

Розмова тривала ще хвилин з десять — можливо, йшлося про політику, можливо, про дратівну природу дружин, можливо, там народжувалися плани, яким чином убити генерала Вокера, — а потім де Мореншильд протупотів по знадвірних сходах, сів у машину й поїхав.

Кроки Лі перетнули кімнату в мене над головою — цюп, цюп, цюп. Я пішов слідом за їх тупотінням до своєї спальні і націлив мікрофон на те місце, де вони зупинились. Тиша. тиша. а потім ледь чутні, а втім, непомильні, звуки хропіння. Коли за дві години Рут Пейн висадила зі своєї машини Марину і Джун, він усе ще спав сном «Пари Іксів». Марина його не будила. Я б теж не став будити такого дратівного мізерного сучого сина.

6

Після того дня Освальд почав часто прогулювати роботу. Якщо Марина про це й знала, вона не переймалася. Можливо, вона цього навіть не помічала. Вона була цілком зосереджена на своїй новій подружці Рут. Побої трохи порідшали, не тому, що покращилася мораль, а тому, що Лі перебував не вдома майже так само часто, як і вона. Дякувати нотаткам Ела, я знов, куди вінходить і що він робить.

Одного дня, коли він виїхав на автобусну зупинку, я стрибнув до своєї машини і поїхав на авеню Дубовий Гай. Я хотів обігнати автобус Лі, який їхав через усе місто, і мені це вдалося. Завиграшки. По обох боках Дубового Гаю повно було парковочних місць укісного типу, але мій червоний, крилатий «Шеві» впадав в очі, а я не бажав нариватися на ризик бути поміченим Лі. Я поставив машину за рогом, на Вікліф-авеню, на стоянці при бакалії «Альфа-Бета»[567]. Звідти я рушив по бульвару Черепаховий Ручай, де стояли доми в стилі «неогасєнда» — з арками й тинькованими стінами. До них вели обсаджені пальмами під’їзні алеї, перед ними розляглися великі галявини, навіть пара фонтанів там було.

Перед будинком № 4011 підтягнутий чоловік (чудернацьки схожий на актора-кобоя Рендолфа Скотта) працьовито штовхав газонокосарку. Едвін Вокер помітив, що я на нього дивлюся, й відсалютував, торкнувшись брови ребром долоні. Я відповів йому тим же жестом. Чоловік-мішень Лі Освальда продовжив стригти траву, а я рушив далі.

7

Вулиці, між якими містився той квартал, що мене цікавив, називалися бульвар Черепаховий Ручай (на ньому жив генерал), Вікліф-авеню (де я поставив машину), Евондейл-авеню (та, на яку я вийшов, відсалютувавши навзаем генералу) та авеню Дубовий Гай, на якій містилися дрібні бізнеси і яка проходила прямо поза генеральською садибою. Авеню Дубовий Гай цікавила мене більше за все, бо саме вона мала стати маршрутом, по якому і підбирається й ретируватиметься Лі ввечері 10 квітня.

Я стояв перед вітриною «Техаських черевиків & чобіт», з піднятим коміром джинсової куртки, з руками, застромленими в кишені. Десь за три хвилини після того, як я зайняв цю позицію, на розі авеню Дубовий Гай та Вікліф-авеню зупинився автобус. Щойно торонули, розчахнувшись, двері, як звідти першими вилізли дві жінки з полотняними торбами для покупок. А потім і Лі ступив на

хідник. Він ніс коричневий паперовий пакет, на кшталт тих, у яких робітники носять свій ланч.

Там, на розі, стояла велика кам'яна церква. Лі неспішно пройшовся до залізної огорожі перед нею, почитав оголошення на щиті, дістав із задньої кишені штанів маленький блокнотик і щось туди записав. Після цього він вирушив у моєму напрямку, на ходу засовуючи блокнот назад до кишені. Я цього не очікував. Ел був переконаний, що Лі збирається заховати свою гвинтівку біля залізниці на іншому кінці авеню Дубовий Гай, за добрих півмілі звідси. Але це припущення, мабуть, було помилковим, бо Лі навіть не поглянув у той бік. Він уже був ярдів за сімдесят-вісімдесят від мене і швидко скорочував цю дистанцію.

««Він мене упізнає і заговорить, — подумав я. — Він скаже: „Ви часом не той парубок, що живе на першому поверсі?“» Якщо так трапиться, майбутнє відхилиться в новому напрямку. Нічого доброго.

Я тупився на чоботи і черевики у вітрині крамниці, і піт стікав моїм зашийком, плинучи далі, по спині. Коли я нарешті ризикнув і кинув скоса погляд ліворуч, Лі пропав геть. Немов стався якийсь магічний трюк.

Я прогулявся вздовж вулиці. Шкодуючи, що не одяг якогось капелюха, можливо, темних окулярів. Ну чому так? Якийсь недороблений з мене секретний агент, ге?

Пройшовши з півкварталу, я побачив кафетерій, де оголошення у вітрині повідомляло: СНІДАНОК ЦІЛОДОБОВО. Лі всередині не було. Трохи далі поза кафетерієм зяяло жерло якогось провулка. Повільно його минаючи, я глянув праворуч і побачив Лі. Той стояв до мене спиною. Він якраз дістав фотоапарат зі своєї паперової торби, але нічого, принаймні поки що, не фотографував. Інспектував баки для сміття. Знімав з них қришки, зазирав досередини, потім знову їх закривав.

Кожна кісточка в моєму тілі — це я, мабуть, маю на увазі кожен інстинкт у моїй голові — спонукала мене рушати геть, поки він не озирнувся, не помітив мене, але якесь потужне зачарування утримувало мене на місці. Гадаю, воно так само заволоділо б майже кожним на моєму місці. Хіба часто нам, врешті-решт, трапляються шанси бачити чоловіка, який на наших очах займається ретельною підготовкою до холоднокровного вбивства?

Він проснувся трохи глибше в провулок, потім зупинився перед залізним диском, вправленим у якийсь бетонний блок. Спробував його підважити. Безуспішно.

Провулок, завдовжки приблизно двісті ярдів, був немощеним, весь у вибоїнах. Десять на половині його довжини сітка, що відділяла захаращені бур'янами задні двори та порожні ділянки, закінчувалася, поступаючись місцем високому дерев'яному

паркану, задрапірованому плющем, який мав вигляд менш ніж яскравий після такої холодної, гнітуючої зими. Відсунувши вбік шмат плющової завіси, Лі посмикав кілька дошок. Одна відхилилася, і він роздивлявся поза нею.

Аксіома щодо розбитих яєць для приготування омлету, звісно, прекрасна, але я відчуваю, що вже достатньо випробував свою удачу. Я рушив далі. Наприкінці

кварталу я зупинився перед церквою, яка перед тим була заціавила Лі. Це була церква Святих останніх днів. Табличка повідомляла, що звичайні служби відбуваються щонеділі, а спеціальні відправи для новачків щосереди о 19:00, після чого йде година дружнього спілкування. Пропонуються освіжаючі напої.

Десяте квітня припадало на середу, і план Лі (припускаючи, що то був не план де Мореншильда) тепер здавався достатньо ясним: завчасно сховати гвинтівку в провулку, потім дочекатися, поки закінчиться служба для новачків (і година дружнього спілкування, звісно). Він почує, коли вірні почнуть виходити після молитов, їхній сміх, балочки по дорозі до автобусної зупинки. Автобуси ходять з чвертьгодинним інтервалом, завжди є якийсь, що над'їжджає. Лі зробить постріл, знову заховає гвинтівку за відтуленою дошкою (а не за залізницею), а потім змішається з парафіянами. І поїде собі геть наступним автобусом.

Я зиркнув праворуч якраз вчасно, щоб побачити, як він виринув з провулка. Фотокамера знову ховалася у паперовій торбі. Він підійшов до автобусної зупинки і сперся об стовп. Якийсь чоловік звернувся до нього з якимсь запитанням. Невдовзі вони вже про щось теревенили. Просто незнайомець чи, може, теж черговий приятель де Мореншильда? Парубок з вулиці чи співучасник? Може, навіть той знаменитий Невідомий Стрілець — згідно з багатьма теоріями змови, — котрий ховався на Трав'яній Купині перед Ділі-Плазою, коли туди наблизався кортеж Кеннеді? Я запевняв себе, що це божевілля, але неможливо було знати напевне. У тому-то й полягала пекельність ситуації.

Не існувало способу дізнатися бодай про щось точно, і його не з'явиться, доки я на власні очі не побачу, що 10 квітня Освальд буде сам-один. Ба навіть цього буде недостатньо, щоб упокоїти всі мої сумніви, але достатньо, щоби продовжувати діяти в обраному напрямку.

Достатньо, щоб убити батька Джуні.

До зупинки з гарчанням під'їхав автобус. Секретний агент Х-19 — також відомий як Лі Гарві Освальд, знаний марксист і побивач своєї дружини — ввійшов у його двері. Коли автобус зник за обрієм, я повернувся до провулка і пройшовся вздовж нього. Наприкінці той розширявся, вливаючись у чиєсь широке, необгороджене заднє подвір'я. Там, біля розподільчої газової колонки, стояв «Шевроле-Біскейн»^[568] 57-го чи 58-го року випуску. Далі стояв триногий мангал. Поза ним виднілася задня стіна великого темно-брунатного будинку. Будинку генерала.

Опустивши очі, я побачив свіжу борозну, ніби там щось тягнули по землі. У кінці борозни стояв сміттєвий бак. Я не бачив, щоб Лі тягав баки, але зрозумів, що це саме його слід. Ввечері десятого квітня він збирається використати бак як упор для своєї гвинтівки.

8

У понеділок 25 березня Лі з'явився на Нілі-стрит, несучи довгастий пакунок з чимсь загорнутим у коричневий папір. Підглядаючи крізь вузеньку шпарину між шторами, я прочитав на ньому два слова, відштамповані великими червоними літерами: ЗАРЕЄСТРОВАНО та ЗАСТРАХОВАНО. Мені подумалося, що я вперше бачу, як він нервово, потай роззирається на світ довкола, замість того щоб

блукати серед примарного умеблювання всередині своєї голови. Я зрозумів, що сховано в тому пакунку: гвинтівка Каркано калібру 6,5 мм, знана також як Манліхер-Каркано, у комплекті з оптичним прицілом, придбана у крамниці «Спортивні товари Кляйна» в Чикаго. Через п'ять хвилин після того, як він зійшов знадвірними сходами до своєї квартири на другому поверсі, гвинтівка, яку Лі використає, щоб змінити історію, опинилася захованою в шафі над моєю головою. Марина зробила ті його знамениті знімки з цією гвинтівкою в руках просто перед моїм переднім вікном вже через шість днів після цього, але я не бачив, як вона його фотографувала. То було в неділю, коли я був у Джоді. Що близче насувалося десяте число, то більше вікенди з Сейді ставали важливішими, дорогоціннішими подіями в моєму житті.

9

Я ривком прийшов до тями, почувши, як хтось стиха бурмоче: «Все ще не пізно». Зрозумів, що це я сам, і заткнувся.

Сейді промурмотіла щось протестуюче і перевернулась на інший бік. Знайомий рип пружин локалізував мене в часі й місці: «Кендлвудські Бунгало», 5 квітня 1963. На нічному столику я намацав свій годинник і вглядівся у флуоресцентні цифри. Було чверть по другій ранку, що означало, що насправді почалося вже шосте квітня.

««Все ще не пізно».

Не пізно для чого? Відступитися, бо, добра добувши, кращого годі шукати? Чи, якщо точніше, щоб не шукати собі зла? Думка про те, щоб відступитися, була притягальною. Знає Бог. Якщо я рухатимуся далі і десь схиблю, зараз моя остання ніч із Сейді. Назавжди.

««Якщо ти навіть мусиш його вбити, ти не зобов'язаний робити це зараз же».

Доволі слушно. Освальд після замаху на генерала на якийсь час мусить переїхати до Нового Орлеана — чергова гівняна квартирка, та, яку я вже бачив, — але це станеться аж за два тижні. Таким чином, я маю достатньо часу, щоб зупинити його годинник. Утім, я відчував, що занадто довге вичікування буде помилкою. Я міг би нашукати собі причин для відстрочки. Найкраща з них лежала зараз поряд зі мною в цьому ліжку: довга, гарна і чисто гола. Можливо, вона теж була одною з пасток, підкладених мені опірним минулім, але це не важило, бо я її кохав. І я уявляв собі сценарій — і то дуже ясно, — за яким мені, застреливши Освальда, доведеться тікати. Тікати куди? Назад у штат Мейн, звісно. Сподіваючись, що випереджу копів достатньо, щоб дістатися кролячої нори і втекти до майбутнього, в якому Сейді Дангіл буде. ну. десь вісімдесят років. Якщо вона тоді взагалі ще житиме. З її пристрастю до сигарет це так само ймовірно, як викинути шістки, граючи в кості.

Я встав і підійшов до вікна. У цей вікенд ранньої весни лише в кількох бунгало були мешканці. Стояв заляпаний чи грязюкою, чи то коров'яком чийсь пікап з причепом, навантаженим нібито якимсь фермерським знаряддям. Мотоцикл «Індіан»[569] з боковою коляскою, пара легковиків-універсалів. І двоколірний «Плімут-Ф'юрі». Місяць то виридав, то ховався за нещільними хмарами, при

такому зайкуватому світлі неможливо було визначити колір нижньої половини машини, проте я був певен, що знаю, який він.

Я натягнув штани, майку і черевики. Потім вислизнув з нашого бунгало і рушив через двір. Крижане повітря кусало мені розігріту постіллю шкіру, але я цього майже не відчував. Авжеж, автомобіль виявився «Ф'юрі», і саме білий згори і червоний знизу, але цей був не з Мейну і не Арканзасу, на ньому були номери штату Оклахома, і наліпка на задньому вікні закликала: ВПЕРЕД, ПРОНИРИ[570]. Я взлядівся всередину і побачив розсип підручників. Якийсь студент, мабуть, прямує на південь, до рідних на весняні канікули. Або парочка хтивих вчителів скористалася зручностями ліберальної гостинної політики «Кендлвудських Бунгало».

Просто черговий не вельми зграйний передзвін обертонів минулого, яке прагне в собі гармонії. Я торкнувся багажника, як було колись у Лізbon-Фолзі, а тоді повернувся до нашого будиночка. Сейді зсунула з себе простирадло до пояса, і її розбудив протяг холодного повітря, коли я ввійшов. Вона сіла, натягнувши собі простирадло поверх грудей, а потім, побачивши мене, дозволила йому впасти.

—Не можеш, заснути, милий?

—Погане насnilося, тож я вийшов подихати свіжим повітрям.

—А що саме sniloся?

Я розстебнув джинси, скинув з себе мокасини.

—Не пам'ятаю.

—Спробуй. Моя мати завжди казала, що, якщо комусь розкажеш свій поганий сон, тоді він не збудеться.

Я заліз до неї в постіль, голий, якщо не рахувати на мені майки.

—А моя мати казала, що він не збувається, якщо поцілуються закохані.

—Насправді так казала?

—Hi.

—Ну, — промовила вона задумливо, — звучить все одно звабно. Давай спробуємо.

Ми спробували.

Одне призвело до іншого.

1 0

Після того вона закурила сигарету. Я лежав, дивлячись, як угору спливає дим, синіючи у випадкових променях місячного сяйва, що лилося крізь напівзатулені штори. ««Я ніколи не залишаю штори незакритими на Нілі-стрит, — подумалось мені. — На Нілі-стрит, у моєму іншому житті, я завжди сам, але все одні вони в мене щільно затулені. Окрім тих моментів, коли я підглядаю, тобто».

Як же сильно я тоді не подобався сам собі.

—Джордже?

Я зітхнув:

—Це не справжнє моє ім'я.

—Я знаю.

Я подивився на неї. Вона глибоко затягнулася, безневинно насолоджуючись сигаретою, як це властиво було людям в Країні Було.

— Я про це не дізналася з якихось таємних джерел, якщо це те, про що ти подумав. Але ж все резонно. Решта твого минулого також сфальшована, врешті-решт. І я рада. Мені взагалі-то не дуже подобається ім'я Джордж. Воно якесь. як там те слово, що ти його іноді говориш?.. Таке, ніби трохи лоховське.

— А Джейк тобі згодилося б?

— Це те, що походить від біблійного Якова?

— Так.

— Мені подобається. — Вона обернулася до мене. — У Біблії Яків боровся з якимсь янголом. І ти теж борешся. Хіба не так?

— Сподіваюся, що так, але не з янголом. —Хоча й звання диявола Лі Освальду не вельми личить. На мою думку, цю роль грає де Мореншильд. У Біблії Сатана діє як спокусник, котрий висуває пропозиції, а сам потім відступає вбік. Мені здавалося, що саме так діє й де Мореншильд.

Сейді загасила сигарету. Голос її звучав спокійно, але очі потемнішли.

— Тебе можуть поранити?

— Я не знаю.

— Тобі доведеться зникнути? Бо якщо ти десь поїдеш, я не певна, що зможу це витримати. Я гадала, що помру, але не розказуватиму, як мені там велося, але в Ріно був просто кошмар. Втратити тебе назавжди. — вона повільно похитала головою. — Ні. Я не певна, що змогла б це витримати.

— Я хочу одружитися з тобою, — сказав я.

— Боже мій, — промовила вона втішливо. — Якраз, коли я готова була сказати, що чого-чого, а такого ніколи не трапиться, про це оголошує Джейк-фальш-Джордж.

— Не прямо завтра, але якщо наступного тижня все піде так, як я сподіваюсь, ти вийдеш за мене?

— Звичайно. Але я мушу поставити одне крихітне запитання.

— Чи я нежонатий? Чи не має в мене десь законної дружини? Це ти хочеш знати?

Вона кивнула.

— Так, я цілком вільний.

Вона кумедно зітхнула й розплывлася в дитячій усмішці. А потім посерйознішала.

— Я можу тобі допомогти? Дозволь мені тобі допомогти.

Від такої ідеї в мені серце захололо, і вона це, мабуть, помітила. Нижня губа в неї завернулась до рота. Вона прикусила її зубами.

— Значить, там дуже погано, — промовила вона задумливо.

— Можна це описати так: зараз я наблизився до великої машини, повної дуже гострих зубів, і вона працює повним ходом. Я не дозволю тобі бути поряд зі мною, коли я з нею дроочуся.

— Коли це буде? — спітала вона. — Твоя¹ не знаю, як сказати¹ твоє randevu з неминучим?

— Це ще потребує уточнення. — Я мав відчуття, що багато зайвого встиг уже сказати, проте, оскільки зайшов аж так далеко, вирішив зайти ще трохи далі. —

Дещо мусить статися ввечері цієї середи. Дещо, чому я мушу бути свідком. І тоді я вирішу.

—І нема ніякого способу, як я могла б тобі допомогти?

—Не думаю, кохана моя.

—А якщо виявиться, що я можу.

—Дякую, — обірвав я. — Я дуже вдячний. А ти справді вийдеш за мене?

—Тепер, коли я знаю, що твоє ім'я Джейк? Звичайно.

11

Вранці у понеділок, близько десятої, біля бордюру зупинився легковик і з нього вилізли Марина і Рут Пейн. Я мав деякі власні справи і вже збиралася виходити з квартири, коли почув кроки, що спускалися по знадвірних сходах. То був Лі, блідий, з похмурим лицем. Волосся мав скуйовдане, а обличчя поцятковане запізнілими, як не для підлітка, прищами. Він був у джинсах й ідіотському плащі, поли якого хляпали його по літках. Ішов він, притискаючи одну долоню собі до грудей, немов у нього боліли ребра.

Або немов у нього було щось сховане під плащем. «Перед замахом Лі пристріляв свою нову гвинтівку десь віддалік, у районі аеропорту „Лав Філд“», — писав Ел. Мене не цікавило, де він її пристрілюватиме. Мене вразило інше, те, що я щойно ледь не зіткнувся з ним ніс до носа. Я безтурботно був припустив, що просто не почув, коли він ішов на роботу, і ось.

Але чому це він не на роботі зранку в понеділок?

Я відкинув це питання і вийшов надвір зі своїм шкільним портфелем у руці. Всередині лежав назавжди незакінчений роман, нотатки Ела і постійно доповнюваний рукопис про мої пригоди в Країні Було.

Якщо Лі буде не сам увечері 10 квітня, мене може помітити й підстрелити хтось із його спільніків, можливо, особисто де Мореншильд. Я все ще вважав, що шанси на це невеличкі, натомість кращими були шанси, що після того, як я застрелю Освальда, мені доведеться тікати. Я не бажав, якщо так трапиться, щоби комусь, наприклад поліції, потрапили до рук Елові нотатки або мої мемуари.

Найважливішою справою для мене в той день, восьмого квітня, було винести мої папери з квартири і якомога далі від того нестямного, агресивного молодика, який жив наді мною. Я поїхав до «Першого зернового банку Далласа», і не здивувався тому, що банківський клерк, котрий мене там обслуговував, дивовижно схожий на того банкіра, котрий обслуговував мене у «Трасті рідного міста» у Лізbon-Фолзі. Прізвище тутешнього було Лінк, а не Дюзен, але він все одно скидався на кубинського диригента Хав'єра Кугата.

Я поцікавився щодо можливості завести собі в них депозитний сейф. І невдовзі мої рукописи вже лежали у сейфі № 775. Я поїхав назад на Нілі-стрит і пережив мить жахливої паніки, коли не зміг знайти той чортів ключ до моого банківського сейфа.

«Розслабся, — наказав я собі. — Він десь у тебе в кишені, а навіть якщо його там нема, твій новий знайомий Річард Лінк радо видасть тобі дублікат. Ну, може, заплатиш за це якийсь зайвий долар».

Ніби наворожений, ключ знайшовся в дальнім куточку моєї кишені, під дріб'язком монет. Я повісив його на низку до інших ключів, де він перебуватиме в безпеці. Якщо я дійсно буду змушеній тікати назад до королячої нори, а після повернення до майбутнього знову повернуся в минуле, він в мене збережеться, хоча все, що відбувалося впродовж останніх чотирьох з половиною років зітреться. Рукописи, які зараз лежать у безпеці банківського сейфа, загубляться між часами. Либо нь, це була найкраща для них перспектива.

Найгірша перспектива полягала в тім, що Сейді буде втрачено також.

Розділ 22

1

День десятого квітня видався ясним і теплим, наче передсмак літа. Я одяг один із тих спортивних піджаків, що накупив собі, поки рік працював у Денголмській консолідований школі. «Поліцейський спеціальний» 38-го калібр, повністю заряджений, пішов до моого портфеля. Не пригадую, щоб я нервувався; тепер, коли настав час, я почувався, немов у герметичній упаковці. Перевірив годинник у себе на зап'ястку: третя тридцять.

План у мене був таким: знову поставити машину на стоянці перед «Альфа-Бета» на Вікліф-авеню. Навіть якщо рух через місто уповільнений через дорожні затори, я зможу туди дістатися щонайпізніше о четвертій тридцять. Зазирну в провулок. Якщо там порожньо, як, на мою думку, і мусить бути в цей час, перевірю закамарок поза гулящою дошкою. Якщо Ел у своїх нотатках правий, і Лі дійсно завчасно приніс і сховав свою рушницю (навіть якщо конкретне місце сховку визначалося хибно), вона мусить бути там.

Я повернуся до машини і якийсь час назиратиму за автобусною зупинкою, просто на той випадок, якщо Лі приїде зарано. Коли о 19:00 почнеться богослужіння в Мормонській церкві, я пройдуся до кафетерію, де сніданки подають цілодобово, і сяду проти вікна. Їсти му їжу, до якої не маю апетиту, гаятиму час, тягнутиму до останнього, видивляючись, як під'їжджають автобуси, сподіваючись, що нарешті з якогось з них вилізе Лі, краще, щоб сам-один. Я також сподівався, що не побачу там машини-корабля де Мореншильда.

Отакий я мав, так би мовити, план.

Я взявся за портфель, одночасно знову поглянувши на годинник. 15:33. Мій «Шеві» стояв з повним баком, готовий везти мене. Якби я зразу вийшов і сів до нього, як я й хотів це зробити, мій телефон задзвонив би в порожній квартирі. Але так не трапилося, бо хтось постукав у двері, щойно я взявся за дверну ручку.

Я відчинив, там стояла Марина Освальд.

2

На мить я просто застиг із роззявленим ротом, неспроможний ні ворухнувшись, ані щось промовити. Звісно, від її неочікуваного явлення, хоча й з іншої причини також. Поки вона не постала прямо переді мною, я не уявляв, як сильно її велиki сині очі схожі на очі Сейді.

Марина чи то проігнорувала моє здивування, чи не помітила його. Була заклопотана власними проблемами.

—Прошу вибачень, ви не бачили моого човіка? — Вона закусила губи й злегка помотала головою. — Чоувілка? — Вона спробувала усміхнутись, усмішка продемонструвала її прекрасно відновлені зуби, але все одно вийшла ніяковою. — Вибачень, сер, не говорити добре англійською, я є Білорусія.

Я почув, як хтось — гадаю, то був я — питаеться, чи має вона на увазі чоловіка, котрий живе нагорі?

—Йо, прошу, мій чоувілк Лі. Ми жити зверху. Це наша малишка — наша доня.

— Вона показала на Джун, котра сиділа біля підніжжя сходів у своїй колясці, зосереджено смокчучи соску. — Він тепер виходить весь час, як загубив роботу.

— Вона знову намагалася посміхнутися, але заморгала очима і, викотившись з куточка лівого ока, по її щоці попливла слізинка.

Отже. Скидалося на те, що стариган Боббі Стовол зміг врешті-решт обійтися без свого найкращого техніка з фотодруку.

— Я його не бачив, місіс. — Освальд ледь не зіскочило в мене з губ, але я вчасно затнувся. На щастя, бо звідки б я міг таке знати? Здається, їм на цю адресу нічого не постачали. На ганку висіло дві поштові скриньки, але на жодній також не було їхнього прізвища.

— Ос'валь, — назвалася вона, протягуючи мені руку. Я її потиснув, більш ніж будь коли переконаний, що бачу зараз сон. Але занадто реальною була її маленька суха долоня. — Марина Ос'валь, я рада знайомитися з вами, сер.

— Мені жаль, місіс Освальд, я не бачив його сьогодні. — Неправда, я бачив, як він виходив після полудня, невдовзі після того, як автомобіль Рут Пейн повіз Марину й Джун до Ірвінга.

— Я непокоїтись за ним, — сказала вона. — Він, ну, не знаю, прошу вибачень. Жаль вас турбувати. — Вона знову усміхнулась, найніжнішою, найпечальнішою посмішкою і повільно стерла ту слізку зі щоки.

— Якщо я його побачу.

Тепер на ній відбився переляк.

— Ні, ні, кажіть нічого. Він не любить мене балакати до чужих. Він прийти додому вечеряти, мабуть, обов'язково. — Вона спустилася сходами і заговорила російською до дитини, котра засміялась і простягнула до матері свої пухкенькі ручки. — До побачення, містер, сер. Багато подяки. Ви нічого казати?

— Окей, — кивнув я. — Анічичирк. — Вона не зрозуміла, але теж кивнула, і то з явним полегшенням, коли я приклав палець собі до вуст.

Я зачинив двері, весь в поту. Звідкілясь я чув лопотіння крил не одного, а цілої хмари метеликів.

««Можливо, це пусте».

Я дивився, як Марина, штовхаючи поперед себе коляску з Джун, вирушила хідником в бік автобусної зупинки, де, либоно, збиралася чекати на свого чоувілка, котрий щось затівав. Вона про це здогадувалася. Це було написано в ней на обличчі.

Коли вона зникла з виду, я потягнувся рукою до дверної ручки, і в цю ж мить задзвонив телефон. Я вже було вирішив не брати слухавку, але всього кілька людей знали мій номер, і одною з них була жінка, котрою я найбільше дорожив.

—Алло?

—Алло, містере Емберсон, — промовив чоловічий голос. Він мав м'який південний акцент. Я не певен, чи відразу я зрозумів, з ким говорю. Гадаю, що таки так. — Дехто тут бажає вам дещо сказати.

Наприкінці 1962 і на початку 1963 року я жив двома життями, одним у Далласі, а другим у Джоді. Вони зійшлися водно о 15:39 десятого квітня. Я почув, як кричить Сейді.

3

Вона жила в одноповерховому, ранчерського типу, збірному будиночку на Бортівій алеї, що стояв у кварталі з чотирьох-п'яти подібних будинків на західному кінці Джоді. Під аерофотознімком у якій-небудь виданій у 2011 році історичній книзі

було б, либонь, написано: ДОМИ ПОЧАТКІВЦІВ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ. Того дня вона повернулася додому близько третьої, затримавшись у школі після заняття на нараді з учнями, своїми помагачами в бібліотеці. Я сумніваюсь, щоб вона звернула увагу на біло-червоний «Плімут-Ф'юрі», який стояв біля бордюру трохи далі по її вулиці.

За кілька будників у протилежному напрямку мила свою машину («Рено-Дофін», на яку решта сусідів дивилися з підозрою^[57i]) місіс Геловей. Вилізаючи зі свого «Фольксвагена-Жука» Сейді їй помахала, місіс Геловей помахала у відповідь. Єдині на весь куток хазяйки іноземних (чужинецьких, можна сказати) автомобілів, вони відчували одна до одної природну симпатію.

Сейді пройшла доріжкою до своїх передніх дверей і на мить завагалася, нахмурившись. Двері стояли навстіж. Невже вона їх так кинула? Сейді увійшла в дім, причинивши за собою двері. Вони не захлопнулись, замок було зламано, але вона цього не помітила. На ту мить вся її увага була зосереджена на стіні понад диваном. Там, написані її власною губною помадою, літерами з фут заввишки, червоніли два слова: БРУДНА ПИЗДА.

Їй слід було б зразу ж тікати, але її збентеження і гнів були такими незмірними, що для страху в ній просто не залишилось місця. Вона зрозуміла, хто це зробив, але ж Джонні уже пішов. Чоловік, за яким вона колись була заміжньою, не мав склонності до фізичної конfrontації. Атож, різких слів від нього вона наслухалась вдосталь, був той один-єдиний ляпас, але більш нічого.

На додаток по підлозі було розкидано її білизну.

Білизна валялася рваною вервечкою, що вела з вітальні крізь короткий коридорчик до її спальні. Всі ті речі — довгі комбінації, короткі комбінації, ліфчики, трусики, корсет, якого вона не потребувала, проте вдягала іноді — були порізані. У кінці коридору зяли навстіж відкриті двері у ванну кімнату. Вішак для рушників там було зірвано. На тому місці, де він був висів, також намальоване її помадою волало інше послання: ЇБУЧА КУРВА.

Двері спальні теж стояли прочинені. Вона підійшла і зупинилася в їх одвірку, не маючи аніякісінського передчуття, що Джонні Клейтон стоїть зразу ж за ними з ножем в одній руці та «Сміт & Вессоном Вікторі» 38-го калібр у в другій. Револьвер, який він приніс з собою того дня, був однієї марки й моделі з тим, який використає Лі Освальд, коли позбавить життя далласького патрульного Дж. Д. Тіппіта.

Її маленька вихідна сумочка лежала відкритою на ліжку, вміст її, здебільшого макіяж, було розкидано по всьому покривалу. Складані двері її шафи були розчахнуті. Деякі речі з її одягу ще висіли сиротливо на своїх вішаках; більшість валялася на підлозі. Все було покраяно.

—Джонні, сучий ти сину! — такими словами їй хотілось заверещати, та занадто сильним був шок. Вона це лише прошепотіла.

Вона рушила до шафи, але далеко не зайшла. Чиясь рука обвилася навколо її шиї, і маленький сталевий кружок жорстко уперся їй в скроню.

—Не руш, не смирайся. Лиш ворухнешся, я тебе вб'ю.

Вона рвонулася, і він хльоснув її зверху по голові коротким револьверним дулом.

У той же час рукою дужче придавивши їй шию. Наприкінці руки, котра її душила, вона побачила затиснутий в кулаці ніж і припинила спротив. Це був Джонні — вона впізнала його голос, — але насправді це був не Джонні. Він змінився.

««Треба було мені його послухатися, — подумала вона, маючи на увазі мене.

— Ну чому, чому я не слухалася?»

Він, так само стискаючи їй горло рукою, проштовхав Сейді до вітальні, і там, вертнувшись, кинув на диван, де вона й розпласталася, розчепіривши ноги.

—Натягни спідницю донизу, в тебе видно підв'язки, ти, хвойдо.

Він був одягнений у комбінезон з нагрудником (одне тільки це змушувало її сумніватися, чи їй все це не сниться) і мав пофарбоване у якийсь дикий, оранжево-білявий колір волосся. Вона ледь не розреготалася.

Він сів на пух навпроти неї. Револьвер цілився їй трохи нижче грудей.

—Зараз ми подзвонимо твоєму йобарю.

—Я не розумію, про що.

—Емберсону. Тому, котрий тобі чистить труби в тому бурдеї, що поза Кіліном. Я все про тебе знаю. Я довго за тобою стежив.

—Джонні, якщо ти зараз же підеш, я не викликатиму поліцію. Обіцяю. Хоч ти й зіпсував мій одяг.

—Шльондри одяг, — заявив він зневажливо.

—Я не знаю. я не знаю його номера.

Її маленький записник з адресами, той, який вона зазвичай тримала в своєму кабінетику поряд з друкарською машинкою, лежав, розкритий, біля телефону.

—Я знаю. Його записано на першій сторінці. Спершу я був подивився на літеру Й, шукав Йобаря, але там його не знайшloся. Дзвонитиму я, отже, покинь надіятися, ніби ти зможеш щось сказати телефоністці. А потім ти з ним побалакаєш.

— Я не буду, Джонні, не буду балакати, якщо ти збираєшся зробити йому щось зле.

Він нахилився вперед. Те ненормальне оранжево-біляве волосся впало йому на очі,

і він його змахнув рукою, в якій тримав револьвер. Потім він рукою з ножем зняв з апарату телефонну слухавку. Револьвер неухильно цілився їй в груди.

— Ось така справа, Сейді, — промовив він, і голос його звучав майже тверезо.

— Я збираюся вбити одного з вас. Другий зможе жити далі. Ви самі вирішите, хто це буде.

Він промовив це з цілковитою серйозністю щодо своїх намірів. Вона бачила це по його обличчю.

— А якщо, якщо його нема вдома?

Він розсміявся на її недоумкуватість:

— Тоді помреш ти, Сейді.

Вона, либонь, думала: ««Я можу виграти якийсь час. Від Далласа до Джоді щонайменше три години, більше, якщо на дорозі багато машин. Часу достатньо, щоби Джонні прийшов до тями. Можливо. Або для того, щоб, якщо він бодай трохи відволічеться увагою від мене, я могла щось на нього кинути і втекти»».

Він набрав 0, не дивлячись в адресний записник (пам'ять на цифри у нього завжди була майже абсолютно перфектною), і назвав: «ВЕстбрук 7-5430». Послухав. Сказав: «Дякую вам, операторко».

Потім тиша. Десь далі ніж за сто миль на північ задзеленчав телефон. Либонь, вона загадувалася, скільки телефонних гудків стерпить Джонні, перш ніж покласти слухавку й вистрелити їй у живіт.

Потім вираз його обличчя змінився. Він розцвів, навіть трішечки заусміхався. Зуби в нього були такими ж білими, як завжди, помітила вона, а чом би й ні? Він завжди чистив їх щонайменше дванадцять разів на день.

— Алло, містере Емберсон. Дехто тут бажає вам дещо сказати.

Він підвівся з пуфика й вручив слухавку Сейді. Щойно вона прикладає її до вуха, він посмиком, як то змія жалить, ріzonув її по тому ж боку обличчя.

4

— Що ти їй зробив? — закричав я. — Що ти зробив їй, ти, сучий сину?

— Тихіше, містере Емберсон, — задоволеним тоном. Сейді більше не кричала, але я чув її схлипи. — Вона в порядку. Кровить доволі сильно, але це припиниться. — Він зробив паузу, а далі заговорив тверезо-розважливим тоном:

— Звісно, красунею вона більше не буде. Тепер вона виглядає тим, ким вона насправді є, просто дешевою чотиридоларовою шльондрою. Моя мати так її називала, і моя мати мала рацію.

— Відпустіть її, Клейтоне, — промовив я. — Прошу вас.

— Я хочу її відпустити. Тепер, коли я вже залишив на ній відмітину, я хочу. Але повторю вам те, що я вже говорив їй, містере Емберсон. Я збираюся вбити когось із вас. Вона мені коштувала моєї роботи, знаєте; я був змушений звільнитися й лягти на електролікування до шпиталю, бо інакше б мене заарештували. — Він помовчав. — Я зіштовхнув одну дівчину зі сходів. Вона

хотіла мене торкнутися. А винна в усьому ця курва, оця сама, у котрої тут кров ллється їй в пелену. І я вимазав собі руки в її кров. Треба буде їх продезінфікувати. — І він розсміявся.

—Клейтоне.

—Я даю вам три з половиною години. До сьомої тридцяти. Після того я всаджу в неї дві кулі. Одну в живіт, а другу в її брудну пизду.

Віддалік я почув, як кричить Сейді:

—Не роби нічого, Джейкобе!

—ЗАКРИЙСЯ! — заверещав на неї Клейтон. — СТУЛИ СВОЮ ПЕЛЬКУ! — А потім до мене спокійним, від якого серце хололо, тоном: — Хто такий Джейкоб?

—Я, — відповів я. — Це моє друге ім'я.

—Так вона зве тебе в ліжку, коли смокче твій член, так, йобарку?

—Клейтоне, — мовив я. — Джонні. Подумайте, що ви робите.

—Я про це думав більше року. Мене піддавали шоковій терапії, знаєте. Вони казали, що я перестану марити, але нічого в них не вийшло. Марення стали ще гіршими.

—В неї сильний поріз? Дайте мені поговорити з нею.

—Hi.

—Якщо ви дасте мені з нею поговорити, можливо, я зроблю, як ви пропонуєте. Якщо не дасте, я майже напевне не погоджуся. Чи у вас надто мозок затуманений після тієї терапії, щоби це зрозуміти?

Схоже, що ні. Почулося шаркання підошов, потім голос Сейді. Непевний, тремтячий.

—Рана погана, але не смертельна. — А далі знічено: — Він мало не зачепив мені око.

Потім знову заговорив Клейтон.

—Бачите? Ваша лахудра в порядку. А тепер просто стрибайте у свій крутий «Шевроле» і мчіть сюди, щоб аж колеса свистіли, годиться? Але слухайте мене уважно, містере Джордже Джейкобе Емберсон: якщо ви викличете поліцію, якщо я побачу бодай єдиний червоний або синій вогник, я уб'ю цю курву, а потім і себе. Ви

мені вірите?

—Так.

—Добре. Я вбачаю в цьому збалансоване рівняння: йобар і шльондра. Я посередині. Я знак рівності, Емберсоне, але вам вирішувати. Яку половину рівняння слід стерти? Вам вирішувати.

—Hi! — закричала вона. — Не треба! Якщо ти сюди приїдеш, він уб'є нас о...

У вусі в мене клацнуло, зв'язок обірвався.

До цього я розповідав правду, і тут спробую бути правдивим, нехай цим навіть покажу себе в найгіршому світлі: коли занімілою рукою я поклав слухавку, перша думка в мені майнула, що він неправий, бо половини цього рівняння не рівні. На одній шальці терезів гарненька шкільна бібліотекарка, на іншій — людина, котра

знає майбутнє і має снагу (принаймні теоретично) його змінити. На секунду з якогось закомірка моєї душі дійсно вигулькнуло рішення, що варто пожертвувати Сейді, щоб поїхати на інший край міста стежити за провулком між авеню Дубовий Гай та бульваром Черепаховий Ручай, аби з'ясувати, чи молодик, котрий змінив американську історію, діяв там один.

А тоді я стрибнув у свій «Шеві» і помчав у Джоді. Щойно виїхавши на 77 шосе, я вигнав стрілку спідометра до сімдесяти[572] і нижче не опускав. Тримаючи однією рукою кермо, другою я порився у відділках моєї валізи і, намацавши револьвер, переклав його до внутрішньої кишені піджака.

Я збагнув, що варто підключити до цієї справи Діка. Так, він старий і вже нетвердо тримається на ногах, але просто іншого нікого нема. Він би й сам захотів взяти участь, переконував я себе. Він любить Сейді. Я бачу це в його очах, коли він на неї дивиться.

««І він уже прожив своє життя, — промовив холодний розсуд в мені. — А вона ще ні. А втім, він має таке ж право вибору, як і те, що той псих надав тобі. Він не конче зобов'язаний приходити».

Але він прийде. Іноді те, що пропонується нам як вибір, не є ніяким вибором.

Ніколи я так не жалував за моїм давно пропалим мобільником, як у тій гонці з Далласа до Джоді. Найкраще, що я міг, це скористатися таксофоном при автозаправці на штатному шосе № 109, десь за півмилі після футбольного білборда. На тому кінці телефон продзвенів три рази. чотири. п'ять.

Фактично в ту мить, коли я вже був готовий повісити слухавку, Дік промовив:

— Алло? Алло? — голосом роздратованим, захеканим.

— Діку? Це Джордж.

— Привіт, хлопче! — Тепер уже сьогоднішній варіант Білла Теркотта (із давно знатої й надто затягнутої п'єси ««Чоловік-убивця»») почав говорити не дратівливо, а радісно. — Я був у себе в садочку, поза хатою. Вирішив було вже не відповісти, та потім.

— Заспокойтесь і уважно слухайте. Трапилось дещо дуже погане. Тобто воно ще триває. Сейді вже поранено. Можливо, сильно.

Коротенька пауза. Потім Дік заговорив голосом набагато молодшим, голосом того міцного парубка, яким він був сорок років і дві дружини тому. А може, то просто так чулося моїй надії. Сьогодні у мене тільки й лишалися: надія та цей майже

вісімдесятирічний друг.

— Ви говорите про її чоловіка, так? Це моя вина. Здається, я його бачив, але це було кілька тижнів тому. І волосся він мав набагато довше, ніж у тому шкільному альбомі. І кольору зовсім іншого. Майже помаранчевого. — Коротенька пауза, а слідом слово, якого я від нього ніколи не чув: — Йоб-же-ж-його!

Я пояснив йому, чого забажав Клейтон і що пропоную зробити я. План був простеньким. Минуле гармонізується в собі? Чудово, я йому підіграю. Я розумів, що в Діка може статися інфаркт — як у Теркотта, — але не збирався дозволяти цьому варіанту мене зупинити. Я не мав наміру бодай чомусь чи комусь дозволяти мене зупинити. Там була Сейді.

Я чекав, що він скаже, а чи не краще було б довірити цю справу поліції, але, звісно ж, він все усвідомлював чітко. Даг Рімз, констебль міста Джоді, має слабкий зір, протез на нозі і сам ледь не старший за Діка. Не спитав Дік також, чому я не зателефонував просто з Далласа до поліції штату. Якби спитав, я сказав би йому, що цілком серйозно сприйняв слова Клейтона, коли той пригрозив, що вб'є Сейді, якщо побачить бодай єдиний пробліск блимавки. Це була серйозна причина, але не зовсім справжня. Я хотів розібрatisя з цим сучим сином особисто.

Я дуже розсердився.

—Коли він на вас очікує, Джордже?

—Не пізніше сьомої тридцяти.

—А зараз. чверть до сьомої, за моїм годинником. Отже, в нас є дешиця часу. Вулиця поза Бортовою алеєю, Яблунева чи як там її. Не пригадаю точно. Це там ви будете?

—Правильно. Під домом, який стоїть поза її домом.

—Я буду там через п'ять хвилин.

—Так, якщо мчатимете, як маніяк. Краще через десять. І привезіть якусь річ для претексту, щоб він те зміг побачити з вікна. Не знаю, що саме, можливо.

—Каструлька з якоюсь стравою згодиться?

—Чудово. Побачимось за десять хвилин.

Я ще не встиг повісити слухавку, як він спитав:

—Ви маєте пістолет?

—Так.

Його реакція прозвучала схожою на гарчання пса:

—Добре.

6

Вулиця поза будинком Доріс Даннінг називалася Ваймор-лейн. А поза будинком Сейді — провулком Яблуневого Kvіtu. Дім № 202 по Ваймор-лейн стояв порожнім. На домі № 140 у провулку Яблуневого Kvіtu не було таблички ПРОДАЄТЬСЯ, але світло в нім не горіло і моріжок перед ним лежав нестрижений, порослий кульбабами. Я припаркувався перед ним. Шоста п'ятдесят.

За дві хвилини своїм «Ранч-Вагоном» під'їхав Дік, зупинився позаду моого «Шеві» й виліз. На ньому були джинси, байкова сорочка і краватка-бант. У руках він тримав каструльку, до якої збоку було причеплено квітку. Каструлька мала скляну кришку, під якою виднілося щось схоже на китайське рагу чоп-суї.

—Діку, я вам безмежно вдя.

—Не варто мені дякувати, бо я заслужив на копняка в зад. Того дня, коли я його бачив, він виходив із «Вестерн Авто», а я туди якраз збирався зайти. Я мусив би впізнати в ньому Клейтона. День був вітряний. Поривом йому здуло назад волосся, і на секунду відкрилися ті вм'ятини на скронях. Але ж волосся було не те. довге й іншого кольору. одягнений, як ковбой. от лайно собаче. — Він похитав головою. — Старий стаю. Якщо з Сейді щось зле приключиться, ніколи собі не вибачу.

—Ви нормально почуваєтесь? Нема болю в грудях чи чогось такого?

Він поглянув на мене, як на божевільного.

—Ми тут так і стоятимемо, балакаючи про мое здоров'я, чи спробуємо визволити Сейді з неприємності, до якої вона втрапила?

—Ми не просто спробуємо. Ідіть навколо кварталу до її будинку. Поки ви йтимете, я проберуся на тутешній задній двір, а потім крізь живопліт на її заднє подвір'я. — Я, звісно, думав про садибу Даннінгів на Кошут-стрит, але, вже промовляючи ці слова, згадав, що тут теж є живопліт, при підніжжі крихітного заднього дворика Сейді. Я ж його багато разів бачив. — Ви постукаєте і щось таке скажете, оптимістичне. Достатньо голосно, щоб я почув. На той час я вже буду в її кухні.

—А якщо задні двері замкнені?

—Вона ховає ключ під порогом.

—Гаразд. — Дік мить подумав, нахмурене, а потім звів очі. — Я скажу: «Ейвон за викликом, ваша каструлька доставлена». І підніму каструльку, щоб він її побачив, якщо дивитиметься з вікна вітальні. Годиться?

—Так. Все, що треба, аби ви лишили його на кілька секунд.

—Не стріляйте, якщо буде бодай найменша небезпека поцілити в Сейді. Спробуйте скрутити сучого сина. Ви впораєтесь. Той, якого я бачив, був худий, як тріска.

Ми холодно перезирнулися. Такий план годився для ««Порохового диму» або ««Прайдісвіта»»^[573], але тут і зараз реальне життя. А в реальному житті добре хлопці

— і дівчата — іноді отримують копняки під сраку. Або їх вбивають.

7

Задній двір поза будинком у провулку Яблуневого Квіту був не зовсім таким, як у садибі Даннінгів, але лишалися й подібності. Наприклад, там стояла собача будка, щоправда, без таблички ЦЕ ДОМИК ДЛЯ ВАШОГО ЦУЦИКА. Натомість над її круглим лазом виднілися намальовані непевною дитячою рукою слова: ДОМІК БАТЧІ. Та жодних дітей з вигуками «каверзи або ласощі» навколо. Не той сезон.

А от живопліт був точнісінько таким, як там.

Я продерся крізь нього, ледь звертаючи увагу на подряпини, які залишали в мене на руках жорсткі гілки. Пригнувшись, я перебіг через заднє подвір'я Сейді й попробував двері. Замкнені. Я сягнув рукою під поріг, впевнений, що ключа там не буде, бо минуле хоч і гармонізується, але залишається опірним.

Ключ був на місці. Виловивши ключ, я вstromив його в замок і повільно, з притиском, почав повертати. Стиха клацнуло по той бік дверей, ще засув відскочив. Я застиг, очікуючи лементу сигналізації. Тиша. У вітальні горіло світло, але я не чув жодних голосів. Може, Сейді вже мертвa, а Клейтон утік?

«Боже, прошу, ні».

Щойно я обережно прочинив двері, як почув його. Він голосно й монотонно дудонів, наче якийсь Біллі Джеймс Хергіс на транквілізаторах. Розповідав їй, яка вона шльондра та як вона зруйнувала його життя. Чи може, то він про ту дівчину,

котра його торкнулася, базікав. Для Джонні Клейтона всі вони були однакові: прагнучі сексу носійки хвороб. Мусиши встановлювати правила. Звісно, прокладаючи швабру.

Я вислизнув з туфель, залишивши їх на лінолеумі. Над мийкою горіло світло. Я глянув, пересвідчившись, що моя тінь не посуне поперед мене в одвірок. Витяг револьвер з внутрішньої кишени піджака і вирушив через кухню з наміром стати біля дверей вітальні й чекати, поки почую «Ейвон за викликом». А тоді я метнуся туди. [574]

Але зовсім не так трапилося. Коли Дік озвався, жодного оптимізму не було в його голосі. Прозвучав шокований зойк обурення. І не з ганку, а просто в домі.

—Ох ти, Боже мій, Сейді!

Після цього все відбувалося швидко-швидко.

8

Клейтон зламав замок передніх дверей, отже, засув потім не став на місце. Сейді цього не помітила, а от Дік помітив. Замість постукати, він штовхнув двері і вступив досередини з каструлькою в руках. Клейтон так і сидів на пуфику, револьвер так і було націлено на Сейді, але свій ніж він поклав поряд, на підлогу. Дік потім казав, що він навіть уявлення не мав, що в Клейтона є ніж. Я сумніваюся, що він і револьвер в його руці зауважив. Вся його увага зосередилася на Сейді. Верх її блакитної сукні став уже криваво-бордовим. Рука і той бік дивану, де та звисала, були залиті кров'ю. Але найгірше було з її обличчям, обернутим до Діка. Ліва щока Сейді висіла двома фалдами, немов розірвана штора.

—Ох ти, Боже мій, Сейді! — зойк був спонтанним, чисто шок і нічого іншого.

Клейтон обернувся, верхня губа задрана в оскалі. Звів револьвер. Я це побачив, увірвавшись крізь двері між кухнею й вітальнєю. Я побачив, як Сейді викидає вперед ногу, б'ючи в пух. Клейтон вистрелив, але куля пішла в стелю. У ту мить, коли він підхоплювався на ріvnі, Дік пожбурив каструльку. Кришка з неї злетіла. Локшина, м'ясо, зелені перці в томатному соусі бризнули віялом. Каструлька, все ще напівповна, вдарилася об праву руку Клейтона. Рагу вихлюпнулося. З руки йому вибило револьвер.

Я побачив кров. Я побачив знівечене обличчя Сейді. Я побачив Клейтона, припалого до заляпаного кров'ю килима, і підняв свій револьвер.

—Ні! — закричала Сейді. — Ні, не треба, прошу, не треба!

Це прочистило мені мозок, мов ляпас. Якщо я його застрелю, я підпаду під поліцейське розслідування, неважливо, наскільки виправданим було вбивство. Личина Джорджа Емберсона розпадеться, і згаснуть всякі шанси запобігти тому вбивству, яке мусить статися в листопаді. Та й взагалі важко буде щось пояснити. Цей чоловік уже обеззброєний.

Чи то так мені гадалося, бо я також не бачив ножа. Ніж опинився під перекинутим пухом. Та навіть якби він лежав на виду, я все одно його міг не помітити.

Я засунув револьвер назад до кишени і підсмикнув Клейтона на ріvnі.

—Ви не маєте права мене бити! — З його губ бризкала слина. Очі моргали, як у людини в корчах. З нього потекла сеча; я чув, як вона дзюрить на килим. — Я пацієнт психіатричної клініки. Я не відповідаю за свої дії, я не несу відповідальності, я маю довідку, вона у мене в машині, у бардачку. Я вам її пока.

Дрижання його голосу, жалюгідний переляк у його очах тепер, коли він був обезброєний, те, як звисало жмуттям навколо його лиця фарбоване в оранжево-бліавий колір волосся, навіть аромат чоп-сүї. від цього всього разом я оскаженів. Ale головне — Сейді, зіщулена на дивані, залита кров'ю. Волосся в ней розпустилося, згусток його висів біля її лівої, страшно понівеченої щоки. Вона носитиме шрам на тому ж місці, де носить привид свого шраму Боббі Джилл, звісно що так, минуле прагне в собі гармонії, але шрам Сейді виглядатиме набагато-багато гірше.

Я ляслув його по правій щоці так сильно, що аж слина бризнула йому з лівого кутка рота:

—Ти, скажений покруч, це тобі за швабру.

Повторив з іншого боку, цього разу вибивши слину з правого кута його рота й отримавши задоволення від його верещання, гірке задоволення, безрадісне, таке, що трапляється в найгірших випадках, коли заподіяне зло настільки велике, що відплатити його нічим неможливо. А ні вибачити:

—Це тобі за Сейді!

Я стиснув кулак. В якомусь іншому світі Дік кричав у телефон. А чи тер він собі груди, як колись був тер собі груди Теркотт? Ні, принаймні поки що, ні. В тому ж, іншому, світі простогнала Сейді:

—І це за мене!

Я кинув вперед кулак і — я казав, що розповідатиму правду, достеменну правду до останньої крихти, — коли ніс у нього тріснув, крик його болю прозвучав музикою в моїх вухах. Я відпустив його, дозволивши завалитися долі.

Тоді я обернувся до Сейді.

Вона намагалась підвестиця з дивана, але знову впала назад. Вона намагалася простягнути до мене руки, але й цього не змогла зробити. Вони впали на її просяклу кров'ю сукню. Очі в неї покотились під лоба, і я злякався, що вона зараз зомліє, але вона втрималася.

—Ти приїхав, — прошепотіла вона. — О Джейку, ти приїхав заради мене. Ви обидва тут.

—Бортсьова алея! — кричав у слухавку Дік. — Ні, я не знаю номера. Не пам'ятаю я його, але ви побачите старого в заляпаних рагу туфлях, котрій стоятиме на вулиці й махатиме руками! Швидше! Вона втратила багато крові!

—Сиди спокійно, — промовив я. — Не намагайся вста.

Очі в неї розширилися. Вона дивилася мені за плече.

—Стережися, Джейку! Джейку, стережись!

Я обернувся, намацуєчи в кишені свій револьвер. I Дік обернувся також, тримаючи телефонну слухавку в обох руках, наче бейсбольний кий. Проте, хоч Клейтон і підхопив той ніж, яким він був понівечив Сейді, дні його нападів на будь-кого вже минули. На будь-кого, окрім самого себе, тобто.

Це було нове повторення тієї сцени, свідком якої я став колись на Грінвіл-авеню невдовзі після свого приїзду до Техасу. Тут не ревів Мадді Вотерс з «Троянди пустелі», але тут також були важко поранена жінка і чоловік зі зламаним, кровоточивим носом, з висмикнутою зі штанів сорочкою, полі якої теліпалися йому ледь не до колін. Замість пістолета, він тримав у руці ніж, але все решта було тим самим.

— Ні, Клейтоне! — крикнув я. — Облиш це!

Його очі, видні крізь пасма помаранчевого волосся, вибалушилися, коли він уп'явся ними в шоковану, напівзомлілу жінку на дивані.

— Цього ти бажаєш, Сейді? — заволав він. — Якщо цього ти бажаєш, я подарую тобі те, чого ти бажаєш.

Нестяжно шкірячись, він піdnіс ніж собі до горла. і різонув.

Частина 5 22/11/63

Розділ 23

1

Із далласької газети «Морнінг Ньюз», 11 квітня 1963 року (1 шпальта):

Стрілець з потужною гвинтівкою, як повідомляє поліція, намагався вбити генерал-майора у відставці Едвіна А. Вокера у нього вдома ввечері в середу, але не влучив у неоднозначного співорганізатора ««Хрестового походу», схибивши всього лиш на дюйм.

Вокер опрацьовував свою податкову декларацію о 21:00, коли крізь заднє вікно його будинку влетіла куля, вдаривши у стіну поряд з ним.

Поліція вважає, що життя Вокера врятував зроблений ним порух.

««Хтось у нього перфектно прицілився, — сказав детектив Айра Ван Клів. — Хто б то не був, він напевне хотів його вбити».

Вокер виколупав кілька фрагментів оболонки кулі з правого рукава куртки і все ще витрущував осколки скла й кулі собі з волосся, коли прибули репортери.

Вокер сказав, що повернувся до себе додому, в Даллас, у понеділок після першого виступу в лекційному турі, названому ««Операція Опівнічні гони»». Він також повідомив репортерам...

З далласької «Морнінг Ньюз», 12 квітня 1963 року (7 шпальта):

(ДЖОДІ) 77-річний Дікон ««Дік» Сімонс увечері в середу прибув надто пізно, щоб урятувати Сейді Дангіл від поранень, але все могло обернутися значно гірше для 28-річної міс Дангіл, усіма любимої в Денголмській консолідований середній школі бібліотекарки.

Згідно зі словами Дагласа Рімза, міського констебля Джоді: ««Якби Дік не нагодився там, у ту мить, міс Дангіл майже напевне було б убито». Сімонс на запитання репортерів сказав лише: ««Я про це не бажаю говорити, все скінчилось». Згідно зі словами констебля Рімза, Сімонс здолав значно молодшого Джона Клейтона, виборовши в того невеличкий револьвер. Тоді Клейтон дістав ніж, котрим він перед тим поранив свою дружину, і скористався ним, щоб перерізати собі горло. Сімонс та інший чоловік, Джордж Емберсон із Далласа, намагалися зупинити йому кровотечу, проте безуспішно. Клейтон помер, як було офіційно визначено, на місці.

Містер Емберсон, колишній викладач Денголмської консоліданої середньої школи, котрий прибув туди невдовзі по тому, як було обеззброєно Клейтона, недоступний для коментарів, але на місці він розповів констеблю Рімзу, що Клейтон — колишній пацієнт психіатричної клініки, — можливо, стежив за своєю екс-дружиною впідвозж багатьох місяців. Персонал Денголмської консоліданої середньої школи було попереджено, і директорка Еллен Докерті отримала його фото, але Клейтон, як повідомляють, змінив свою зовнішність.

Міс Дангіл було транспортувано каретою швидкої допомоги до Меморіального шпиталю Паркленд у Далласі, де її стан оцінюється як задовільний.

2

Я не мав можливості побачити її аж до суботи. Більшість часу до того моменту я просидів у почекальні з книжкою, з якої й рядка нездатен був прочитати. Гріх жалітись, бо компанії там вистачало — більшість учителів ДКСШ приїжджають до шпиталю довідатись про стан Сейді, а також майже сотня школярів — тих, котрі не мали прав, привозили в Даллас їхні батьки. Чимало залишалися здати кров на відшкодування лікарні тих пінт, які вже було перелито Сейді. Невдовзі мій портфель розпух від карток з побажаннями одужання й співчутливих записок. Квітів було стільки, що медсестринське приміщення почало скидатися на оранжерею.

Я гадав, що вже звик до життя в минулому, але все одно був шокований палатою Сейді в Паркленді, коли мені нарешті дозволили до неї зайти. Вона виявилася душною одномісною коміркою, не більшою за шафку. Там не було ванної кімнати; в кутку містився бридкий унітаз, зручно яким скористатися міг хіба що карлик, куток той відділявся напівпрозорою завісою (отака-от напівприватність). Замість кнопок, для підняття й опускання ліжка слугував важіль, колись білий, фарбу з якого було стерто багатьма долонями. Звісно, не було там ніяких комп'ютерних моніторів, які б показували життєві функції, не було й телевізора для розради пацієнта.

Єдина скляна пляшечка чогось — либонь, фізіологічного розчину — висіла на металевій стійці. Звідти тягнулася рурка до тильного боку лівої долоні Сейді, зникаючи там під нашаруваннями неоковирної пов'язки.

Щоправда, не такої масивної, як та, під якою ховалася ліва половина її обличчя. З цього боку в Сейді вистригли жмут волосся, від чого вона набула якогось ніби скривдженого, покараного вигляду, а втім, звісно, вона й була скривдженою. Лікарі залишили їй лише қрихітну щілину для ока. Цей її вигляд і те, що, хоча й приголомшена ліками, вона, почувши мої кроки, вся стрепенулася і на незабинтованому, неушкодженному боці її обличчя розчахнулося сповнене моментального жаху праве око, від усього цього в мені обірвалося серце.

А тоді, втомлено, вона відвернулася обличчям до стіни.

—Сейді. серденько, це я.

—Привіт, «я», — відповіла вона, не повертаючись.

Я торкнувся її голого плеча, з якого сповз халат, але вона відсмикнулась.

—Прошу, не дивись на мене.

—Сейді, це неважливо.

Вона повернула голову в мій бік. Печальні, напоєні морфіном очі дивилися на мене, одне з них виглядало з глибокої нірки в марлі. Бридка жовто-червона рідина просочилася крізь пов'язку. Кров разом з якоюсь маззю, подумалось мені.

—Важливо, — сказала вона. — Це зовсім не те, що було з Боббі Джилл. — Вона спробувала усміхнутись. — Знаєш, який на вигляд бейсбольний м'яч, з усіма тими червоними швами? Отак виглядає тепер Сейді. Шви йдуть угору, і вниз, і кругом.

—Вони зникнуть.

—Ти не розумієш. Він розпоров мені щоку наскрізь, досередини рота.

—Але ти жива. І я тебе кохаю.

—Скажеш це, коли знімуть бинти, — промовила вона тим своїм в'ялим, прибитим наркотиком голосом. — Поряд зі мною Наречена Франкенштайна виглядатиме, як Ліз Тейлор.

Я взяв її за руку.

—Я колись читав.

—Я не почиваюся готовою до літературної дискусії, Джейку.

Вона було знову хотіла відвернутись, але я утримав її.

—Я десь читав японське прислів'я: «Коли є кохання, уразки від віспи такі ж гарні, як ямочки на щічках». Мені не важить, який вигляд матиме твоє обличчя, я любитиму його, бо воно твоє.

Сейді почала плакати, і я тримав її за руку, поки вона не заспокоїлася. Я вже було вирішив, що вона заснула, але раптом вона промовила:

—Я знаю, я сама винна вже тим, що вийшла за нього, але.

—Сейді, нема тут твоєї вини, ти ж не знала.

—Я знала, що з ним щось не так. І все одно стрімголов кинулася заміж. Гадаю, головним чином через те, що моя маті з батьком страшенно цього бажали. Вони ще сюди не приїздили, а я тому й рада. Бо їх я також звинувачую. Це жахливо, правда?

—Розподіляючи свої звинувачення, не забувай і про мене. Я бачив той клятій «Плімут», яким він їздив, щонайменше два рази впритул, та ще пару разів примічав його мелькома.

—Не картай себе. Детектив з поліції штату й техаський рейнджер[575], котрі мене опитували, сказали, що у Джонні в багажнику знайшлося повно різних номерів. Він їх, мабуть, крав в автокемпінгах, сказали вони. І наліпок всяких у нього було повно, забула, як ти ще інакше їх називаєш.

—Деколі.

Я подумав про деколь, яка обдурила мене в Кендлвуді тієї ночі. ВПЕРЕД, ПРОНИРИ. Я зробив помилку, махнувши рукою на періодичні появи цього біло-червоного «Плімута», бо вважав їх черговими випадками самогармонізації минулого. А мусив би ввімкнути голову. Та як я міг її увімкнути, коли половиною мозку перебував постійно в Далласі, поряд з Лі Освальдом і генералом Вокером. А якщо звинувачення щось важать, то Дік теж на своє заслужив, він же бо не просто бачив Клейтона, а й відзначив ті глибокі западини в нього на скронях.

««Годі вже, — подумав я. — Все уже трапилося. Цього вже не переробити».

Фактично, можливість існувала.

—Джейку, а поліція знає, що ти не. не зовсім той, кого з себе вдаєш?

Я відслонив волосся з правого боку її обличчя, де воно залишилося довгим.

—З цим у мене все гаразд.

Нас з Діком опитували ті самі полісмени, котрі опитували й Сейді, перед тим як лікарі повезли її до операційної. Детектив з поліції штату висловив нам свою літеплу догану, як людям, котрі надто передивилися кримінальних телесеріалів. Рейнджер його підтримав, а потім потис нам руки й сказав: «На вашому місці я діяв би точнісінько так само».

—Дік мене з цього боку майже цілком прикрив. Він хоче уbezпечити тебе від того, щоб шкільна рада не вперлася рогами проти твого повернення на роботу наступного року. Мені видається неймовірним, що після того, як тебе порізав психопат, тебе можуть звільнити на підставі аморальної поведінки, але Дік, схоже, вважає за краще.

—Я не зможу повернутися. Я не зможу дивитися дітям в очі з таким обличчям.

—Сейді, якби ти знала, скільки їх сюди приїздило.

—Це дуже тішить, це для мене багато значить, і саме перед ними я не зможу такою постати. Ну як ти не розуміеш? Мені здається, я б змогла змиритися з насмішками й жартами. У Джорджії я працювала з жінкою, котра мала заячу губу, і багато чого від неї навчилася — як долати підліткову жорстокість. То інше мене обеззброює. Співчутливі погляди, і ті діти, котрим взагалі важко буде на мене поглянути. — Вона зробила глибокий, тремтливий вдих, а потім вибухнула. — А ще я розлучена. Я знаю, що життя жорстоке, я думаю, всі це розуміють глибоко в душі, але чому воно ще й таке жорстоке? Чому воно любить тебе ще й угризти?

Я обхопив її руками. Неторкнута половина обличчя в неї була гарячою, пульсувала.

—Я не знаю, серденсько.

—Чому не дається другого шансу?

Я обнімав її. Коли дихання в неї вирівнялося, я її відпустив і тихенько випростався, щоби йти. Не розплющаючи очей, вона промовила:

—Ти казав мені, що мусиш в чомусь пересвідчитися ввечері в середу. Не думаю, що ти планував стати свідком того, як переріже собі горло Джон Клейтон, чи не так?

—Ні.

—Ти пропустив ту подію?

Спершу я було подумав, чи не збрехати.

—Так.

Очі її знову розплющилися, але силу-насилу, і довго відкритими тримати їх вона не могла.

—А в тебе буде другий шанс?

—Не знаю. Це неважливо.

Я сказав неправду. Бо це було важливо для дружини й дітей Джона Кеннеді; для його братів; можливо, для Мартіна Лютера Кінга; майже напевне важливо для десятків тисяч юних американців, котрі навчаються зараз у старших класах, і котрих невдовзі, якщо ніщо не змінить курс історії, запросять одягти уніформу, полетіти на інший кінець світу, розчепірити собі нижні щічки й сісти на великий зелений член, що звється В'єтнамом.

Вона заплющила очі. Я вийшов з палати.

3

Вийшовши з ліфта, я не побачив у фойє школярів, натомість там була пара випускників ДКСШ. Майк Косло і Боббі Джилл Оллнат сиділи на твердих пластикових стільцях, тримаючи в себе на колінах нечитані журнали. Майк підскочив і потис мені руку. Від Боббі Джилл я отримав сердечні, міцні обійми.

—Дуже в неї погано? — спітала вона. — Я маю на увазі. — вона потерла пучками власний, тепер ледь помітний шрам. — можна там віправити?

—Я не знаю.

—Ви балакали з доктором Еллertonом? — запитав Майк. Еллerton, на загальну думку, кращий спеціаліст з пластичної хірургії в Центральному Техасі, був тим лікарем, котрий створив магію з обличчям Боббі Джилл.

—Він сьогодні в шпиталі, робить обходи. Дік, міз Еллі і я домовилися про зустріч з ним за. — я поглянув собі на годинник, — двадцять хвилин. Ви до нас приєднаєтесь?

—Залюбки, — сказала Боббі Джилл. — Я просто знаю, що він зможе їй усе віправити. Він геній.

—Ходімо тоді. Подивимося, що зможе зробити геній.

Майк, мабуть, прочитав щось з моого обличчя, бо стиснув мою руку й промовив:

—Можливо, не все так погано, як вам здається, містер Е.

4

Все було гірше.

Еллerton подав нам фотографії — цупкі чорно-білі глянсові знімки, які нагадали мені роботи Віджі й Діани Арбас[57б]. Боббі Джилл охнула й відвернулася. Дік видав тихий стогін, наче отримав сильний удар. Міз Еллі

перебирала фотографії стоїчно, але з її обличчя спливли всі кольори, окрім пари палаючих вогнем плям на щоках.

На перших двох знімках щока Сейді звисала рваними клаптями. Це я вже бачив увечері в середу, тож був до цього готовим. До чого я готовим не був — це її перекривлений, як в жертви інсульту, рот та обвислий вальок шкіри під лівим оком. Її лице набуло якогось клоунського вигляду, від чого мені хотілося битися головою об стіл у маленькому конференц-кабінеті, до якого нас запросив на розмову лікар. Чи радше — так було б краще — кинутися прожогом до моргу, де зараз лежав Джонні Клейтон, і побити його хоч там.

—Коли сьогодні надвечір приїдуть батьки цієї молодої жінки, — повідомив доктор Еллerton, — я буду тактовним і обнадійливим, бо батьки потребують такту й надії. — Він нахмурився. — Хоча варто було б їх очікувати й раніше, зважаючи на важкий стан, в якому міс Клейтон пере.

—Міс Дангіл, — люто перебила його Еллі. — Вона законним порядком розлучена з цим монстром.

—Так, дійсно, приймаю вашу поправку. У будь-якому разі, ви її друзі і я вважаю, що ви потребуєте не так тактовності, як правди. — Він холоднокровно поглянув на один зі знімків і своїм коротким, чистим нігтем постукав по рваній щоці Сейді. — Це можна покращити, але виправити ніяк. Не з тою технікою, яку я зараз маю в своєму розпорядженні. Можливо, через рік, коли відбудеться повне загоєння тканин, мені вдасться ліквідувати найгірші ознаки асиметрії.

Сльози потекли по щоках Боббі Джилл. Вона взяла Майка за руку.

—Безповоротні вади зовнішності неприємні, — продовжив Еллerton, — але там є й інші проблеми. Перерізано лицьовий нерв. Вона матиме проблеми з жуванням лівою половиною рота. Той вальок шкіри, який ви бачите на цих знімках під лівим оком, залишиться в неї на всю решту життя, також у неї частково ушкоджено слізний канал. Хоча на зір це може не вплинути. Ми сподіваємося, що ні.

Він зітхнув, розводячи руками.

—Судячи з чудес, які колись очікуються від таких речей, як мікрохіургія й регенерація нервів, ми зможемо досягати чогось більшого в подібних випадках років

через двадцять-тридцять. А тепер я можу лише сказати, що зроблю все, на що тільки спроможний, аби виправити те, що можливо виправити.

Уперше подав голос Майк. Голос його звучав гірко.

—Погано, що ми живемо не в 1990 році, еге ж?

5

Мовчазна купка пригнічених людей вийшла того дня зі шпиталю. Край автостоянки міз Еллі торкнулася моого рукава:

—Я мала б дослухатися ваших слів, Джордже. Мені так жаль, дуже жаль.

—Я не певен, ніби це щось могло змінити, — відповів я, — але якщо ви бажаєте зробити мені люб'язність, передайте Фреді Квінлену, щоб зателефонував мені. Він той агент з нерухомості, котрий мені допоміг, коли я уперше приїхав до

Джоді. Я хочу цього літа бути ближче до Сейді, отже, мені потрібно орендувати для себе якесь житло.

— Ви можете жити в мене, — сказав Дік. — У мене повно вільного місця.

Я обернувся до нього:

— Ви цього певні?

— Цілком, якщо ваша ласка.

— Я радо платитиму.

Він відмахнувся:

— Грошима ви зможете брати участь у закупівлі для нас харчів. І цього буде досить.

Дік з Еллі прибули на його «Ранч-Вагоні». Попрощаючись, вони поїхали, а я важко поплентався до свого «Шевроле», котрий мені тепер здавався, можливо, незаслужено, автомобілем, що накликає невдачу. Найменше за весь прожитий там час мені хотілося зараз повернутися на Західну Нілі-стрит, де я безсумнівно почую, як Лі виливає на Марину своє роздратування від того, що сам не поцілив у генерала Вокера.

— Містере Е? — це був Майк. Боббі Джилл стояла за кілька кроків позаду, з руками, міцно зчепленими в себе під грудьми. Вигляд мала прибитий, нещасний.

— Що, Майку?

— А хто сплачуватиме шпитальні рахунки міс Дангіл? І за всі ті операції, про які він казав? Вона має страховку?

— Невеличку.

Авжеж, навіть зблизька недостатню для такого випадку. Я подумав про її батьків, але тривожним був уже сам той факт, що вони досі тут не з'явилися. Не можуть же вони покладати на неї вину за те, що зробив Клейтон. чи можуть? Я собі уявити такого не міг, але я прибув сюди зі світу, де до жінок, принаймні до більшості з них, ставляться як до рівних. У ту мить 1963 рік, як ніколи раніше, здався мені чужою країною.

— Я допоможу всім, чим зможу, — промовив я, але скільки це буде грошей? Резерви готівки я мав достатньо глибокі, щоб прожити на них ще кілька місяців, але недостатні для оплати півдюжини операцій з реконструкції обличчя. Мені не хотілося повернутися до «Фінансового забезпечення» на Грінвіл-авеню, але я подумав, що все- таки поїду туди, якщо буду змушеній. Менш ніж за місяць починалося дербі в Кентуккі, а згідно з букмекерським розділом в нотатках Ела, переможцем там мусить

стати Шатоге[577], один з аутсайдерів. Прицільна тисячна ставка принесе тисяч сім- вісім виграшу, достатньо, щоб забезпечити перебування Сейді у шпиталі та — за цінами 1963 року — профінансувати принаймні якусь частину потрібних її операцій.

— Я маю ідею, — промовив Майк, а потім кинув погляд собі через плече. Боббі Джилл подарувала йому підбадьорливу усмішку. — Тобто ми з Боббі Джилл маємо ідею.

— Майку, «ми з Боббі Джилл маємо». Ти ж уже не хлоп'я, годі говорити по-дитячому.

—Правда, правда, перепрошую. Якщо у вас є хвилин з десять, щоб посидіти у кав'ярні, ми вам все викладемо.

Я пішов з ними. Ми випили кави. Я вислухав їхню ідею. І погодився. Іноді, коли минуле прагне гармонії, розумний прокашлюється, відкриває рота й підспівує.

6

Того вечора в квартирі наді мною завелася дика буча. Манюня Джун також доклалася до веремії на дрібний нікель, заходячись безперервним криком. Сенсу щось підслуховувати не було; все одно лаялись вони переважно російською. Нарешті десь близько восьмої там запала незвична тиша. Я вирішив, що вони полягали спати — на пару годин раніше звичайного для них часу — і це вже здалося полегшенням.

Я й сам уже думав піти до ліжка, коли раптом до бордюру причалив схожий на океанську яхту автомобіль де Мореншильда. З «Кадилака» вислизнула Джинні; елегантним чортом, як це було йому властиво, вистрибнув з-за керма Джордж. Відкривши задні двері з водійського боку, він дістав величезного плюшевого кроля, лялька мала хутро неймовірного пурпурного кольору. Я дивився на це крізь просвіт між шторами майже хвилину, перш ніж у мене в голові дзенькнула монетка: завтра ж Великодня Неділя.

Вони вирушили до знадвірних сходів. Вона йшла, Джордж попереду неї гарцював. Від його тупоту по ветхих східцях трясся весь будинок.

У мене над головою почулися стривожені голоси, приглушенні, але явно запитальні. Чиїсь кроки перебігли через мою стелю, аж верхній світильник заторохтів. Чи Освальд там, бува, не вирішив, що це поліція прийшла його арештовувати? Або котрийсь з тих агентів ФБР, які назирали за ним, поки він жив на Мерседес-стрит? Я так надіявся, що серце цього сученяти застягне йому в горлянці, щоб він ним вдавився на смерть.

Загримів кулеметний стукіт у двері на верхньому майданчику сходів, а далі життерадісний голос де Мореншильда:

—Відкривай, Лі! Відкривай-но, ти, язичнику!

Двері відчинилися. Я одяг навушники, але нічого не почув. Тоді, коли я вже хотів було наладнати свою чарівну миску, хтось, може, Лі, а може, Марина, ввімкнули настільну лампу і заразом захований в ній жучок. Він знову працював, поки що принаймні.

—для дитини, — показала Джинні.

—Ой, дякую, — відповіла Марина. — Дякую вам дуже, Джинні, ви така добра!

—Не стій там, як стовп, товаріщ, зроби нам щось випити! — включився де Мореншильд. Голосом, котрий вказував на те, що його власник уже був устиг десь набратися.

—У мене є тільки чай, — сказав Лі. Роздратовано, наче невиспаний.

—От і добре, нехай буде чай. У мене в кишені є дещо, що допоможе йому поміцнішати. — Я мало не в очі побачив, як він підморгує.

Марина й Джинні перейшли на російську. Лі з де Мореншильдом — їхні важкі кроки неможливо було сплутати з жіночими — вирушили на кухонну половину,

де, як мені було зрозуміло, я їх втрачу. Жінки стоять близько біля лампи, і їхні голоси перекриватимуть чоловічу розмову.

Потім Джинні англійською:

—О Боже мій, це рушниця?

Все зупинилося, включно — так мені вчувалося — з моїм серцем.

Марина розсміялася. Дзвінким, легким сміхом коктейльної вечірки «ахахаха», фальшиво, як чорт мене забирає.

—Він втрачати роботу, у нас нема грошей, а цей божевільний чоловік купляти собі рушниця. Я йому кажу: «Постав у шафу, ти, скажений айдіот, щоб я зі страху вагітність не скинути».

—Хочу постріляти по мішнях, от і все, — сказав Лі. — Я добрий стрілець був, коли служив у морській піхоті. Жодного червоного прапорця не отримав[578].

Знову тиша. Здавалося, вона триває вічність. А тоді великий дядько, король ситуації де Мореншильд, вибухнув сміхом:

—Ну-ну, не мороч голову тому, хто сам кого завгодно заморочить! То як же це ти в нього промазав, Лі?

—Я ані біса не розумію, про що ви говорите.

—Про генерала Вокера, хлопчику! Хтось мало не розплескав його ненависний до негрів мозок по стіні його ж кабінету в нього вдома, на Черепаховому Ручай. Ти хочеш сказати, ніби нічого про це нечув?

—Я останнім часом не читав ніяких газет.

—Невже? — здивувалася Джинні. — А хіба не ««Таймз Гералд» я бачу он на тому стільці?

—Я хотів сказати, що не читаю новин. Депресивні вони якісь. Тільки сторінку гумору проглядаю та оголошення про роботу. Великий Брат каже: шукай роботу або твоя дитина помре з голоду.

—Отже, це не ти там так безславно промазав, ге? — перепитав де Мореншильд.

Дрочить його. Закидає наживку.

Питання — навіщо? Тому що де Мореншильд навіть у своїх найбільш диких мріях не міг собі уявити, ніби такий нікчема, як Оззі Кролик, був саме тим стрільцем того вечора, або тому, що він знає, що саме Лі ним і був? Може, через те, що Джинні помітила гвинтівку? Як би мені хотілося, усім серцем хотілося, щоби там зараз не було жінок. Аби випав шанс почути сuto чоловічу бесіду Лі сам на сам з його задушевним аміго, тоді, можливо, знайшлась би й відповідь на мое питання. А так я досі не мав певності.

—Ви гадаєте, я настільки божевільний, що в когось стрілятиму, коли мені через плече зазирає Едгар Гувер? — Лі заговорив, явно намагаючись потрапити в завдану інтонацію: не грati з себе Тихого Міча, а підспівувати Циніку Джорджу, але виходило це в нього доволі кепсько.

—Ніхто не вважає, будімто ти в когось стріляв, Лі, — промовила Джинні примирливим тоном. — Тільки пообіцяй, що коли твоя дитина почне ходити, ти знайдеш безпечніше, ніж ця шафа, місце для рушниці.

На це щось російською відповіла Марина, але ж я бачив час від часу її дитину на бічному подвір'ї, отже, і здогадався, про що вона каже — що Джун уже ходить.

—Джуні сподобається такий гарний подарунок, — сказав Лі, — але ми Великдень не святкуємо. Ми атеїсти.

Він, може, й був атеїстом, але, судячи з нотаток Ела, Марина — за допомоги свого обожнювача Джорджа Бухе — вже встигла таємно охрестити Джун, якраз десь у період Ракетної кризи.

—Ми теж, — заявив де Мореншильд. — І тому ми святкуємо день Великоднього Зайця! — Він передислокувався ближче до лампи, і його громовий регіт мене буквально оглушив.

Так вони, мішаючи англійську з російською, теревенили ще хвилин з десять. Потім Джинні сказала:

—Ну, ми тепер залишаємо вас з миром. Здається, ми були підняли вас з ліжка.

—Ні, ні, ми не спали, — заперечив Лі. — Дякую, що заїхали.

—Ми ж скоро ще побалакаємо, еге ж, Лі? — промовив Джордж. — Можеш приїхати до мене в Кантрі-клуб. Організуємо тамтешніх офіціантів у колектив.

—Звісно, звісно.

Вони вже рухалися до дверей.

Де Мореншильд проговорив щось іще, але занадто тихо, я дочув лише кілька слів. Чи то ««приперти назад», чи то ««прикрив твій зад», хоча, як мені здається, такий сленг ще не був поширеним у шістдесяті.

Коли ти її встиг приперти назад? Це він сказав? Маючи на увазі ««коли ти гвинтівку встиг приперти назад?»»

Я прослухав плівку з півдесятка разів, але на суперповільній швидкості щось достеменніше розібрati було неможливо. Я ще довго лежав без сну, після того як лягли спати Освальди; не спав я ще й о другій ночі, коли коротко заплакала Джун і знову занурилася в сон під заспокійливу колисанку своєї матері. Я думав про Сейді, котра накачана морфієм спала зараз неспокійним сном у шпиталі Паркленд. Палата бридка, ліжко вузесеньке, але там я міг би заснути, я не мав у цьому сумнівів.

Я думав про де Мореншильда, цього любителя розідрати на собі сорочку, навіженого актора, немов з якоїсь антрепризи. ««Що ти сказав, Джордже? Що ж ти сказав там, у самому кінці? Чи насправді: „коли ти встиг її приперти назад?“ Чи то було: „це я просто так, навздогад“ Або, може: „буде ще шанс, не впадай в осад“ Чи щось зовсім інше?»»

Нарешті я заснув. І побачив сон, ніби я гуляю з Сейді на якомусь ярмарку. Ми заходимо до стрілецького тибу, і там стоїть Лі, уперши в плече приклад своєї гвинтівки. За стійкою тибу стоїть Джордж де Мореншильд. Лі робить три постріли й не влучає в жодну з мішеней.

—Вибач, синку, — каже де Мореншильд. — Призів не передбачено для тих, кому належать червоні прапорці.

А потім він обертається до мене й речоче.

—Ану ти спробуй, синку, може, в тебе вийде краще. Хтось же мусить убити президента, то чом би й не ти?

Я прокинувся з першим, ще ніяковим світлом ранку. Освальди наді мною спали далі.

7

У Великодню неділю я знову сидів серед дня на парковій лаві на Ділі-Плазі й дивися на осоружний цегляний куб Сховища шкільних підручників, загадуючись, що ж мені робити далі.

Через десять днів Лі мав поїхати з Далласа в Новий Орлеан, місто свого народження. Там він знайде роботу мастильника механічного обладнання в одній з кавових компаній і винайматиме собі помешкання на Магазин-стрит. Проживши приблизно два тижні в Ірвінгу разом з Рут Пейн і її дітьми, Марина і Джун возз'єднаються з Лі. Я слідом за ними не поїду. Як я можу, коли на Сейді чекає довгий період одужання і непевне майбутнє.

Чи збирався я вбити Лі між Великоднем і двадцять четвертим числом? Мабуть, зумів би. Оскільки, втративши роботу у фірмі «Джагерз-Чайлз-Стовол», більшість часу він або сидів у себе в квартирі, або в середмісті Далласа роздавав прокламації «За справедливе ставлення до Куби». Вряди-годи Лі ходив до публічної бібліотеки, де, було схоже, він уже відчурався Айн Ренда і Карла Маркса на користь вестернів Зейна Грея[579].

Застрелити його на вулиці або в бібліотеці на Янг-стрит — це все одно, що власноруч виписати ордер на свій моментальний арешт, але що, аби я зробив це прямо в квартирі, поки Марина в Ірвінгу допомагає Рут Пейн краще опанувати російську мову? Я міг постукати в двері і, щойно він їх відкриє, всадити йому в голову кулю. Діло зроблено. Ніякого ризику отримати червоний прапорець при пострілі в лоб. Проблема лише в наслідках. Мені доведеться тікати. Якщо я залишуся, мене першого допитуватиме поліція. Я ж, врешті-решт, його нижній сусід.

Я міг би їм сказати, що, коли це трапилося, мене не було вдома, і вони могли б на це купитися ненадовго, але скільки в них займе часу з'ясувати, що Джордж Емберсон з Нілі-стрит — це той самий Джордж Емберсон, котрий випадково був опинився на Бортсьовій алеї в Джоді, коли там відбувалася інша подія зі смертельною розв'язкою? Це потягне за собою перевірку, а в результаті перевірки невдовзі відкриється, що Джордж Емберсон має вчительський сертифікат, виданий якоюсь підозрілою фабрикою дипломів в Оклахомі, а рекомендації в Джорджа Емберсона взагалі фальшиві. Вже на цьому етапі мене майже напевне арештують. Поліція отримає судовий дозвіл на відкриття моого депозитного боксу, якщо вони якимсь чином дізнаються, що я його маю, а дізнатися їм про це легко. Містер Річард Лінк, мій банкір, побачить моє ім'я й фото в газеті і сам їм повідомить. Який висновок може зробити поліція з мої мемуарів? Що я мав мотив застрелити Освальда, бодай би яким безумним не був той мотив.

Авжеж, я змушені буду тікати до кролячої нори, кинувши свій «Шеві» десь в Оклахомі або в Арканзасі, рухатимусь далі автобусами або залізницею. А якщо встигну повернутись у 2011 рік, я не зможу скористатися знову кролячою норою без того, щоб не викликати тут повне перевстановлення. Це означатиме покинути

Сейді назавжди, покалічену, самотню. «Природно, що він утік від мене, — думатиме вона.

— Він говорив красиві слова про те, що уразки від віспи такі ж гарні, як ямочки на щічках, але, почувши прогноз Еллертона — потворна тепер, потворна назавжди,

— він дременув світ за очі».

Можливо, вона б мене навіть не засуджувала. А це серед усіх інших найгидотніша імовірність.

Але ні. Ні. Я додумався до гіршої. Припустімо, я дістався у 2011 рік і вінав, що 22 листопада Кеннеді таки застрелили? Я так само не маю певності, що Освальд діяв один. Хто я такий, щоб вважати, ніби десять тисяч апологетів теорії змови неправі, особливо, засновуючись лише на тих крихтах інформації, яку з усіма моїми підгляданнями й підслуховуваннями тут тільки й устиг назбирати?

Може, я зазирну в інтернет й дізнаюся з Вікіпедії, що вбивця все-таки стріляв з Трав'яної Купини? Або з даху будівлі на Х'юстон-стрит, де разом містяться окружний суд і в'язниця, і не з якоїсь там купленої за поштовим каталогом Манліхер-Каркано, а з далекобійної снайперської гвинтівки? Або він ховався в каналізації на В'язовій вулиці, спостерігаючи за наближенням Кеннеді в перископ, як це доводять найнавіженіші з конспірологів?

Де Мореншильд якоюсь мірою був пов'язаний з ЦРУ. Навіть Ел Темплтон, майже цілком упевнений, що Лі Освальд діяв сам, це визнавав. Ел серйозно вважав, що той був якимсь дрібним агентом, доносячи всякі балачки та плітки з Центральної та Латинської Америки, заради підтримання на плаву своїх різноманітних нафтових спекуляцій. А якщо він був кимсь більшим? У ЦРУ зненавиділи Кеннеді, коли він відмовився послати американські війська, щоб підтримати оточених партизанів у Затоці Свиней. Те, як він елегантно розрулив Ракетну кризу, ще більше поглибило їхню ненависть. Спецслужби хотіли використати її як привід для того, щоби раз і назавжди покінчти з Холодною війною, бо були певні, що роздуте на публіку «відставання в ракетному озброєнні» є суцільною фікцією. Про це можна було прочитати в щоденниках газетах, іноді поміж рядків у новинах, іноді прямим текстом у редакційних статтях.

Припустімо, якісь таємні підлотники в ЦРУ намовили Джорджа де Мореншильда до значно небезпечнішої місії? Не вбивати президента самому, а рекрутувати кілька якнайменше врівноважених персон, котрі залюбки візьмуться за таку роботу? Чи відповів би де Мореншильд «так» на подібну пропозицію? Мені це здавалося ймовірним. Вони з Джинні жили на широку ногу, хоча я не дуже собі уявляв, звідки на все це беруться кошти: «Кадилак», Кантрі-клуб і той їх розкішний дім на Сімпсон Стюарт-роуд. Прислужитися прокладкою, перемичкою між президентом-мішеню та розвідувальним управлінням, яке теоретично існує під його орудою. вельми небезпечна робота, проте, якщо потенційний зиск достатньо високий, людина, що живе вище своїх фінансових можливостей, могла б на неї спокуситися. Та й оплата за це не обов'язково мусить бути готівкою, ось у чому полягає вся краса. Достатньо було б і ласих нафтових

концесій у Венесуелі, Гаїті, Домініканській республіці. Крім того, така робота просто могла припасти до душі такому грандіозному маніпулятору, як де Мореншильд. Йому подобалось активно діяти, а на Кеннеді було начхати.

Дякувати Джону Клейтону, я не зміг спростувати навіть участь де Мореншильда в замаху на генерала Вокера. Так, гвинтівка «Каркано» належала Освальду, але якщо Лі виявився нездатним вистрелити, коли надійшов час? Я собі уявив ситуацію, як у критичний момент цей дрібний тхір раптом всирається. І тоді з тримтячих рук Лі гвинтівку вихоплює де Мореншильд, гиркаючи: «Дай сюди, я сам це зроблю».

А чи здатен де Мореншильд зробити постріл з-за того сміттєвого бака, який притяг туди Лі, аби використати як упор для гвинтівки? Один рядок в Елових нотатках

підштовхував мене до відповіді «так» на це питання: «У 1961 році виграв чемпіонат Кантрі-клубу зі стендової стрільби».

Якщо я вб'ю Освальда, а Кеннеді все одно загине, тоді все мною зроблене йде нанівець. І що тоді? Стерти і повторити? Убивати знову Френка Даннінга? Рятувати Каролін Пулен знову? Знову їхати в Даллас?

Зустріти знову Сейді?

Вона матиме чисте обличчя, і це гарно. Я знатиму, як виглядає її екс-чоловік, перефарбований і все таке інше, і цього разу зможу його зупинити завчасно, поки він не підібрався ближче. Також гарно. Але сама думка про те, щоб пройти крізь усе те знову, мене виснажила. Крім того, я сумнівався, що зможу холоднокровно убити Лі — ні, на підставі таких непрямих доказів, які я зараз маю, ні. У випадку Френка Даннінга я знав напевне. Я бачив сам.

Отже, що я мушу робити далі?

Була чверть на п'яту, і я вирішив, що моїм наступним кроком стане відвідання Сейді. Я вирушив до машини, яку залишив на Головній вулиці. На розі Головної і Х'юстон-стрит, відразу за будівлею старого суду, я відчув, ніби на мене хтось дивиться, й обернувся. На хіднику за моєю спиною нікого не було. Дивилося Книгосховище, дивилося усіма тими своїми порожніми вікнами, що виходили на В'язову вулицю, по якій за якихось двісті днів після Великодня проїжджатиме президентський кортеж.

8

На поверхі Сейді подавали обід, коли я туди прийшов: чоп-суї. Запах рагу відтворив у пам'яті яскраву картину, як кров Джона Клейтона раптом рине йому на руку аж до ліктя, як він падає на килим, усім на ласку — обличчям донизу.

—О, ось і ви, містер Емберсон, — привіталася старша медсестра, записуючи мене в реєстр відвідувачів. Сивіюча жінка в накрохмаленій шапочці й уніформі. Поверх громаддя її грудей було приколото кишен'ковий годинник. Вона дивилася на мене з-за барикади букетів. — Тут такого крику було минулого вечора. Я кажу це вам, бо ви ж її наречений, правильно?

—Правильно, — відповів я. Звісно, саме ним я бажав бути, неважливо, порізане в неї обличчя чи не порізане.

Медсестра нахилилася до мене між пари переповнених квітами ваз. Кілька маргариток промелися крізь її волосся.

—Слухайте, я не звикла пліткувати про моїх пацієнтів, і якщо хтось із молодших сестер, бува, починають, я їм завдаю перцю. Але те, як з нею поводяться батьки, то неправильно. Може, я й не маю повного права ганити їх за те, що аж з самої Джорджії вони сюди їхали разом з батьками того психопата, але.

—Зачекайте, ви хочете сказати, що Дангілли приїхали разом з Клейтонами, одною машиною?

—Я так здогадуюся, що колись, у кращі дні, між ними усіма все було вась-вась, та й нехай, на здоров'я, але казати рідній дочці, що поки вони зараз тут, у неї, там, унизу їхні добрі друзі Клейтони якраз забирають з моргу свого сина. — вона помотала головою. — Татусь, той слова кривого не промовив, а от ця жінка.

Вона роззирнулася навколо, аби пересвідчитися, що ми з нею, як і перше, тут самі, побачила, що так і є, і знову обернулася до мене. Її просте, селянське обличчя потемнішало від гніву.

—Вона й на мить не могла стулити свою пельку. Лише раз спитала дочку, як та почувається, а далі пішло: ах бідні Клейтони та ох бідні Клейтони. Ваша міс Дангіл трималася, аж поки її матінка не заявила, як їй соромно, бо ж це їм знову доведеться міняти церкву. Тільки тоді вашій дівчині урвався терпець і вона почала кричати їм, щоб забирались геть.

—Молодчага, — сказав я.

—Я почула, як вона лементує: «Так ви бажаєте побачити, що мені наробив синочок ваших добрих друзів?» Ой лишенко, от тоді-то і я туди побігла мерещій. Вона намагалася зірвати з себе пов'язки. А її маті. вона нахилилася поближче, містере Емберсон. З захланними очима. їй жах як кортіло побачити. Я їх звідти витурила й позвала чергового лікаря, щоби вколоти їй заспокійливе. її батько — мишеня зацьковане, а не чоловік — пробував вибачитися за дружину. «Вона не думала, що це так знервuje Сейді», — отаке він мені каже. «Ну, — відповідаю я йому, — а сам-то ви що? Вам кицька язика відкусила?» І знаєте, що та жінка сказала, коли вони вже сідали до ліфта?

Я похитав головою.

—Вона сказала: «Як я можу його ганити, та хіба це для мене можливе? Він же колись грався у нас на подвір'ї, і був він безперечно найделікатнішим хлопчиком». Ви можете в таке повірити?

Я міг. Бо мені здавалося, що я вже був зустрічав місіс Дангіл, в сенсі цю її манеру висловлюватися. На Західній Сьомій вулиці. Коли вона гналася за своїм старшим сином, волаючи щосили: ««Стій, Роберте, не біжи так швидко, я ще з тобою не закінчила!»

—Ви, можливо, знайдете її надто збудженою, — сказала медсестра. — Я просто хотіла вас попередити, що для цього є серйозна причина.

9

Не була вона надто збудженою. Як на мене, то краще б була. Якщо існує така річ, як безтурботна депресія, то саме в ній перебувала голова Сейді того велиcodнього вечора. Утім, вона принаймні сиділа на стільці, а перед нею стояла

неторкнута тарілка чоп-сүї. Змарніла; її довге тіло, здавалося, губиться в шпитальному халаті, який вона, побачивши мене, щільніше на собі запнула.

Щоправда, трішки усміхнулася — тією половиною обличчя, яка була на це спроможна — і цією ж щокою обернулася до мене для поцілунку.

— Привіт, Джордже, краще я тебе так називатиму, ти не проти?

— Називай. Як ти, серенько?

— Лікарі кажуть, що краще, але обличчя я відчуваю так, ніби його хтось занурив у гас і підпалив. Це через те, що мені відмінили болетамувальне. Щоб я, бороною, не стала наркоманкою.

— Якщо тобі треба, я міг би з деким поговорити.

Вона похитала головою.

— Від цих ліків у мене все пливе в голові, а я мушу думати. Ну й ще, з ними важко контролювати власні емоції. Я тут була розкричалася на батька з матір'ю.

У палаті стояв тільки один стілець — якщо не рахувати приземкуватий унітаз в кутку, — тому я сів на ліжко.

— Старша сестра мене вже просвітила. Судячи з того, що вона дочула, ти мала повне право на них накричати.

— Можливо, але яка з того користь? Мама ніколи не зміниться. Годинами може говорити про те, як сама ледь не загинула, коли мене народжувала, але вона не має майже ніякого жалю до будь-кого іншого. Це брак такту, але й ще чогось також брак. Є для цього назва, але я не можу згадати це слово.

— Емпатія[580]?

— Так, саме це. І в неї дуже шпаркий язик. За всі ці роки вона зчесала моого тата геть до пенька. Він узагалі рідко тепер бодай щось промовить.

— Ти не обов'язково мусиш з ними знову бачитися.

— Гадаю, ще побачуся. — Її спокійний, відсторонений тон подобався мені дедалі менше. — Мама сказала, що вони приберуть мою стару кімнату, а мені ж дійсно більше нема куди податися.

— Твій дім у Джоді. І там твоя робота.

— Здається, ми вже про це балакали. Я збираюся написати заяву про звільнення.

— Ні, Сейді, ні. Це дуже неслушна ідея.

Вона зробила спробу усміхнутися якнайширіше.

— Ти говориш точно, як міз Еллі. Котра не повірила тобі, коли ти їй сказав, що Джонні може бути небезпечним. — Вона ненадовго задумалась про щойно сказане, а потім додала: — Авжеж, і я також. Я завжди була дурочкою щодо нього, хіба не так?

— Ти маєш власний дім.

— Так, це правда. І виплати, які я мушу за нього вносити. Доведеться з ним розпощатися.

— Я сплачуватиму.

Ці слова потрапили в ціль. Шокували її.

— Ти собі не можеш цього дозволити.

— Та ні, можу, — що було правою, на якийсь період часу, принаймні. Плюс в запасі ще залишалося Дербі в Кентуккі і Шатоге. — Я переїжджаю з Далласа до Діка. Він не братиме з мене орендної плати, таким чином нам буде легше сплачувати за твій будинок.

На краєчку її правого ока повисла і задрижала слізоза.

— Ти не розумієш головного. Я не спроможна сама себе доглянути, поки що ні. І нікого не «напрягатиму», хіба що лише вдома, там мама найме няньку, щоб допомагала мені з усіма тими бридкими процедурами. Маю бодай трохи гонору. Небагато, але щось іще залишилося.

— Я доглядатиму за тобою.

Вона витріщила на мене.

— Що?

— Що чула. А коли йдеться про мене, Сейді, ти можеш засунути свій гонор туди, де ніколи не сходить сонце. Так уже трапилося, що я кохаю тебе. І якщо ти мене теж кохаєш, припиняй верзти нісенітниці про повернення до батьківського дому, до того крокодила, що називається твоєю матір'ю.

Вона спромоглася на кволу усмішку, якийсь час посиділа тихо, подумала, з руками у пелені рідесенького шпитального халата.

— Ти приїхав до Техаса для того, щоб виконати якусь справу, і ця справа не няньчення шкільної бібліотекарки, у котрої не вистачило розуму зрозуміти, що їй загрожує небезпека.

— Моя справа в Далласі відклалася на деякий час.

— А чи й справді?

— Так. — А якщо попросту, то все вже вирішено. Лі збирається їхати до Нового Орлеана, а я натомість поїду в Джоді. Минуле продовжує боротися проти мене, воно збиралося виграти цей раунд. — Тобі потрібен час, Сейді, а я його маю. То чому б нам не використати його спільно.

— Навіщо я тобі? — промовила Сейді голосом, лише трішки голоснішим за шепіт.

— Така, як тепер, я тобі не потрібна.

— Ще й як потрібна.

Вона дивилася на мене очима, сповненими боязні надії, але попри все з надією.

— Яка тобі з мене користь?

— Бо ти найкраще, що траплялося в моєму житті.

Вцілілій краєчок її губ почав тремтіти. Сльоза сповзла по щоці, слідом за першою покотилися й інші.

— Якщо мені не треба буде їхати в Саванну, не треба буде жити з ними, з нею, тоді, може, я б змогла, я не знаю, можливо, перегодом мені могло стати трішечки краще.

Я обняв її.

— Тобі буде набагато краще.

— Джейку? — голосом приглушеним, крізь слізози. — Ти можеш зробити для мене одну річ, перш ніж підеш?

— Що, серденько?

—Винести геть це прокляте чоп-суї. Від його запаху мене нудить.

10

Медсестру з плечима футбольного захисника і пришпиленим до грудей годинником звали Ронда Мак-Гінлі, і вісімнадцятого квітня вона наполягла на тому, щоби Сейді довезли в кріслі-візку не лише до ліфта, а аж до краю шпитального паркінгу, де біля прочинених пасажирських дверей свого автомобіля-універсала на нас чекав Дік.

—Щоб я тебе тут, у нас, ніколи більше не бачила, солоденька, — сказала на прощання сестра Мак-Гінлі, коли ми пересаджували Сейді з візка до машини.

Сейді відсторонено посміхнулася і не сказала нічого. Вона перебувала — якщо називати речі їх справжніми іменами — у повному відльоті, десь аж попід небесами. Того ранку доктор Еллертон оглядав її обличчя, вкрай болючий процес, який вимагав надзвичайної дози знеболювального.

Мак-Гінлі обернулася до мене:

—їй треба приділяти багато уваги, повсякчас про неї піклуватися в найближчі місяці.

—Я старатимусь якомога краще.

Ми поїхали. За десять миль південніше Далласа Дік промовив:

—Заберіть в неї оте й викиньте у вікно. Я пильную дорогу, сьогодні збіса повно машин.

Сейді заснула з затиснутою між пальців тліючою сигаретою. Я перегнувся через сидіння і викинув ту гидоту. Вона на це простогнала:

—Ох, Джонні, не треба, прошу, не треба.

Ми з Діком перезирнулись. Лише на секунду, але для мене цього було достатньо, щоб здогадатися, що у нас з ним майнула одна думка: «Довга ще дорога попереду. Довга дорога».

11

Я переїхав жити до Діка, в його будинок в іспанському стилі на вулиці Сема Х'юстона[58i]. Принаймні про людське око. По правді, я переїхав у дім № 135 на Бортівій алеї, до Сейді. Коли ми її туди вперше заводили, я боявся того, що ми там можемо побачити, і Сейді, хай яка не була вона тоді обдовбана, гадаю, також цього страшилася. Але міз Еллі разом з Джо Піт з факультету домашньої економіки покликали кількох надійних дівчат, котрі перед поверненням Сейді цілий день там вимивали, відшкрабали, полірували, не залишивши жодного брудного сліду Клейтона. Килим з вітальні прибрали, замінивши іншим. Новий був офіційного сірого, аж ніяк не життєрадісного кольору, але, мабуть, це був розумний вибір; сірі речі мало підтримують спогади. Викинули також її порізаний одяг і замінили іншими речами.

Сейді жодного разу й словом не торкнулася ні нового килима, ні нового гардероба. Я не певен, що вона їх навіть зауважила.

12

Дні я проводив там, готував їжу, працював у її маленькому садочку (котрий захиріє з настанням чергового спекотного літа в Центральнім Техасі, але зовсім не всохне) і читав їй ««Холодний дім» Діккенса. Ми з нею також приохотились до

кількох денних мильних опер: «Таємна буря», «Молодий лікар Мелоун», «З цього коріння», але нашим улюбленим серіалом став «Край ночі»[582].

Сейді змінила зачіску: замість центрального проділу вона почала зачісувати волосся на взірець Вероніки Лейк[583], з правого на лівий бік голови, таким чином, коли врешті зняли пов'язки, її найгірші шрами бодай якось були прикриті. Втім, це не мало тривати довго, першу реконструктивну операцію — командну роботу чотирьох лікарів — було призначено на п'яте серпня. Еллerton сказав, що знадобиться щонайменше ще чотири операції.

Повечерявши з Сейді (вона майже не їла, хіба що трішки поколупається у своїй тарілці), я їхав до Діка, бо маленькі міста сповнені великих очей вкупі з язикатими ротами. Краще, щоб невдовзі після заходу сонця ті великі очі бачити мою машину на Діковій під'їзній алеї. А коли вже западала темрява, я пішки долав дві милі назад до Сейді, де спав на новому розкладному дивані до п'ятої ранку. Майже ніколи мій сон там не бував безперебійним, бо рідко траплялися ночі, коли мене не будила своїми криками, просинаючись від кошмарів, Сейді. У дений час Джонні Клейтон залишався мертвим. після настання темряви він знову й знову підкрадався до неї з ножем і револьвером.

Я заходив до неї, заспокоював, заспокоював її як тільки міг. Потім вона інколи брела зі мною до вітальні, щоб викурити сигарету, перш ніж посунути назад у спальню, завжди сторохко притискаючи волосся собі до понівеченої половини обличчя. Вона не дозволяла мені міняти пов'язки. Робила це сама, у ванній, за зчиненими дверима.

Після одного особливо важкого кошмару, переступивши поріг спальні, я побачив її голу, вона стояла біля ліжка й схлипувала. Жахливо схудла, буквально стонщена. Скинута нею нічна сорочка лежала на підлозі. Почувши мене, вона обернулася, одною рукою прикриваючи собі груди, другою лобок. Волосся колихнулося вслід за її порухом, на праве плече, і я побачив ті напухлі рубці, грубі шви, складку плоті в неї під оком.

—Геть звідси! — заверещала вона. — Не дивися на мене таку, ну чому ти не заберешся звідси геть?

—Сейді, що з тобою? Чому ти скинула з себе сорочку? Що трапилося?

—Я обмочилася в ліжку, ясно тобі? Мушу тепер все перестелити, тому прошу тебе, забирайся звідси геть, дай мені перевдягтися!

Я підійшов до піdnіжжя ліжка, вхопив збиту на купу ковдру й укутав у неї Сейді. Коли я вже підвернув угору верхній край, сховавши за ним, мов за коміром, її шоку, вона заспокоїлась.

—Ходи до вітальні, тільки обережно, не перечепися об ковдру. Покури там. А я поміняю постіль.

—Ні, Джейку, вона брудна.

Я взяв її за плечі.

—Так міг би сказати Клейтон, а він мертвий. Трішки обісцяна, от і все.

—Ти певен?

—Так, а поки ти ще не пішла.

Я відтулив імпровізований комір. Вона зіщулилась, заплющивши очі, але залишилась стояти. Ледь стримуючись, але це вже був прогрес. Я поцілував ту обвислу плоть, що тепер замінила її колишню щоку, а потім знову підвернув ковдру на місце.

— Як ти міг? — спитала вона не розплющаючи очей. — Воно ж огидне.

— Та ні. Це просто частинка тебе, Сейді, жінки, котру я кохаю. А тепер піди, побудь у вітальні, поки я тут все поміняю.

Закінчивши перестеляти постіль, я попросився полежати з нею разом у ліжку, поки вона засне. Вона здригнулася, майже як тоді, коли я відтулив ковдру, і похитала головою.

— Я не можу, Джейку. Пробач.

««Потроху-помалу, — нагадував я собі, плентаючись з першими променями світанку через усе місто до Діка. — Помалу-потроху»».

13

Двадцять четвертого квітня я сказав Діку, що маю в Далласі певну справу, і спитав, чи не міг би він побути з Сейді, поки я не повернуся звідти близько дев'ятої. Він цілком охоче погодився, тому о п'ятій того дня я сидів навпроти терміналу компанії Грейгаунд[584] на Південній Полк-стрит, біля перехрестя 77-го шосе і недавно побудованої чотири смужної автомагістралі I-20[585]. Я читав (чи радше прикидався, ніби читаю) новенький роман про Джеймса Бонда ««Шпигун, котрий мене любив»».

За півгодини на стоянку біля термінала заїхав знайомий універсал. За його кермом сиділа Рут Пейн. З машини вийшов Лі й відкрив задні двері. Звідти вилізла Марина з Джун на руках. Рут Пейн залишилася за кермом.

У Лі було тільки дві поклажі: речовий мішок з оливково-зеленого брезенту та простьобаний рушничний чохол з ручками. Він піdnis їх до працюючого на холостому ходу «Сінікрузера»[586]. Кинувши лише побіжний погляд на квиток, водій взяв у Лі рюкзак і гвинтівку і поклав їх до відчиненої багажної секції.

Лі підійшов до дверей автобуса, потім обернувся й обняв дружину, розцілувавши її в обидві щоки і в губи. Взяв у неї дитину, ткнувся носом під підборіддя Джун. Дівчинка засміялася. Лі теж сміявся, але я помітив слези в його очах. Він поцілував Джун в лобик, стиснув її в обіймах, потім повернув Маріні й притьом піднявся по сходинках в автобус, не озирнувшись.

Марина пішла до машини, з якої Рут Пейн тепер уже вилізла і чекала. Джун простягнула рученята до старшої жінки, і та, усміхнена, її прийняла. Так вони там постояли трохи, дивлячись, як сідають до автобуса пасажири, а потім поїхали геть.

Я залишався на своєму місці, аж поки автобус о 18:00 не вирушив у рейс, точно за графіком. Сонце, що спливало кров'ю, схиляючись до заходу, зблиснуло у віконці, за яким висіла табличка з назвою маршруту, зробивши на мить її невидимою. Та потім я знову зміг прочитати ті три слова, які підтверджували, що Лі Гарві Освальд зник, принаймні на якийсь час, з моого життя.

Я зачекав, поки він виїде естакадою вгору на трасу I-20, а потім пройшовся два квартали туди, де був залишив свою машину, сів за кермо і поїхав назад у Джоді.

Хребетна чуйка, знову вона.

Не маючи на те ніяких конкретних причин, я сплатив травневу оренду за квартиру на Західній Нілі-стрит, хоча мусив би вже почати економити долари. Мав я лише неясне, проте потужне відчуття, що мушу зберегти собі оперативну базу в Далласі.

За два дні до початку Кентукського дербі я поїхав на Грінвіл-стрит з твердим наміром поставити п'ять сотень доларів на те, що Шатоге прийде до фінішу в першій трійці. Вирішив, що так я менше там запам'ятаюся, аніж якби закладався на нього як на жеребця-переможця. Машину я залишив за чотири квартали від «Фінансового забезпечення» і не забув її замкнути — обачність, необхідна в цьому кварталі міста навіть об одинадцятій ранку. Спершу я вирушив швидко, але потім — знову без усіх конкретних причин — кроки мої почали уповільнюватись.

За півквартала від замаскованої під вуличний ломбард букмекерської контори я зовсім зупинився. Я знову побачив того букмекера — без сонячного козирка в цей дополуднений час, — стоячи в одвірку свого закладу, він курив сигарету. В потужному потоці сонячного світла, обрамлений гострими тінями одвірка, він був схожим на якусь фігуру з картини Едварда Хоппера[587]. Того дня він ніяк не міг мене побачити, бо дивився на машину, що стояла біля бордюру на протилежному боці вулиці. То був кремового кольору «Лінкольн» із зеленими номерними знаками. Понад номером йшов напис СОНЯЧНИЙ ШТАТ. Це ще не означало, ніби тут забринів обертон. Зовсім не обов'язково це мало означати, що машина ця належить Едуардо Гутьєресу з Тампи, букмекеру, котрий був завів собі звичку вітати мене словами: «Ось і мій янкі з Янкіленду». Тому, котрий майже напевне скомандував до ноги спалити мій прибережний дім.

І все одно я розвернувся й пішов назад до своєї машини, і ті п'ять сотень доларів, які я мав намір поставити на кін, залишилися лежати у мене в кишені.

Хребетна чуйка.

Розділ 24

1

Зважаючи на схильність історії до самоповторень, принаймні навколо мене, ви не здивуєтесь, дізнавшись, що план Майка Косло щодо збору грошей на сплату рахунків Сейді полягав у відновленні постановки «Джоді Джемборі». Майк казав, що постарається задіяти оригінальних виконавців ролей, якщо ми призначимо шоу на середину літа, і дотримався слова — з них відгукнулися майже всі. Навіть Еллі, хоча й заявляла, що їй досі пальці печуть після минулого разу, погодилася повторити своє спотикливе виконання на банджо «Містечкових перегонів» та «Аварії в горах Клінча» [588]. Ми вибрали дванадцяте й тринадцяте липня, проте ще якийсь час залишалось непевним.

Першою притичною, яку належало подолати, була особисто Сейді, котру сама ця ідея ввігнала в жах. Вона назвала це «випрохуванням благодійності».

—З твоїх уст ці слова звучать так, ніби ти їх завчила, ще сидячи на колінах у матері, — зауважив я.

Вона якусь мить не зводила з мене погляд, а потім, вступивши очима в підлогу, почала погладжувати волосся з понівеченого боку обличчя.

— Ну, а якщо навіть так? Хіба через це вони стають неправильними?

— А бодай йому грець, дай-но подумаю. Ти говориш про життєву мудрість, якої тебе навчала жінка, котра після того, як вона дізналася, що її дочку поранили, ба ледь не вбили, найбільше переймалася тим, що їй доведеться ходити в іншу церкву.

— Це приниження, — промовила Сейді стиха. — Просити милостині в міста — це приниження.

— Ти зовсім так не вважала, коли йшлося про Боббі Джилл.

— Ти заганяєш мене в кут, Джейку. Прошу тебе, не роби цього.

Я сів поряд і взяв її за руку. Вона її висмикнула. Я взяв знову. Цього разу вона дозволила себе тримати.

— Я розумію, що тобі це нелегко, серденко. Але, як є час віддавати, так само є час брати. Не знаю, чи йдеться про це в Еклезіаста, але в будь-якому випадку це справедливо. Твоя страховка просто анекдотична. Доктор Еллертон дарує нам відмову від свого гонорару.

— Я такого не просила.

— Тихо, Сейді. Будь ласка. Це називається *pro bono*, благодійна робота. Але там працюватимуть також інші хірурги. Рахунки за твої операції будуть величезними, а мої ресурси вже вичерпуються.

— Краще б він мене вбив, було б легше, — прошепотіла вона.

— Ніколи більше такого не кажи. — Вона зіщулилася від почutoї в моєму голосі люті, закапали слізки. Тепер вона могла плакати тільки одним оком. — Серденко, люди хотути це зробити для тебе. Дозволь їм. Я знаю, в голові в тебе живе твоя мати — у кожного там засіла своя, я так гадаю, — але в даному випадку ти не можеш дозволити їй гнути свою лінію.

— Все одно ті лікарі не зможуть нічого поправити. Ніколи не буде вже так, як було. Мені це сам Еллертон говорив.

— Вони можуть поправити багато що, — це прозвучало лише трішки оптимістичніше, аніж аби я сказав ««вони можуть поправити дещо»».

Вона зітхнула:

— Ти хоробріший за мене, Джейку.

— Це ти хоробра, як мало хто. Ти даєш свою згоду?

— Благодійне шоу для Сейді Дангіл. Якщо моя мати дізнається, вона пінитиметься, аж всиратиметься.

— Тим краще, на мою думку. Ми надішлемо їй кілька знімків.

Це спонукало її до посмішки, але тільки секундної. Злегка тремтячими пальцями вона підкурила сигарету, а потім знову почала гладити себе по волоссу з пораненого боку.

— А я мушу там бути? Щоб усі побачили, що саме купується за їхні долари? На кшталт свині американської беркширської породи на ярмарковому аукціоні?

— Звісно, ні. Хоча я маю сумніви, аби бодай хтось з них зомлів. Більшість тутешніх людей бачили й гірше.

Ми й самі, оскільки працювали у школі такої місцині, де люди переважно займаються фермерством й ранчерством, бачили гірше — згадати хоча б страшно обгорілу під час пожежі в її будинку Брітту Карлсон, або Даффі Гендриксона, у якого після того, як зісковзнув ланцюг, на якому було підвішено тракторний двигун в гаражі його батька, рука стала схожою на копито.

— Я не готова до такого роду оглядин. І не думаю, що бодай колись стану до цього готовою.

Усім своїм серцем я сподівався, що вона не права. Навіжені цього світу — Джонні Клейтоні, Лі Гарві Освальди — не мусять вигравати. Якщо Бог не дарує покращення після того, як вони святкують свої маленькі перемоги, тоді це мусять робити люди. Вони мусять принаймні намагатися це робити. Але наразі не час було займатися моралізаторством на цю тему.

— Тобі допоможе, якщо я скажу, що доктор Еллертон погодився особисто взяти участь в шоу?

Вони на мить забула про своє волосся й вирячилася на мене:

— Що!?

— Він хоче бути задньою частиною Берти.

Танцююча поні Берта була полотняним витвором дітей з мистецького факультету. Вона огиналася на сцені під час кількох скетчів, але головним її номером було вертіння хвостом в запальній джизі під пісню Джина Отрі «Знову в сіdlі»[589]. (Хвостом керував, смикаючи за шнурок, артист, котрий грав задню половину Берти.) Не уславлена надто витонченим почуттям гумору сільська публіка сприймала Берту з непідробним захватом.

Сейді почала реготати. Я бачив, що їй від цього боляче, але зупинитися вона не могла. Вона відкинулася на спинку дивана, притискаючи одну долоню собі до лоба, ніби намагалась запобігти вибуху мозку.

— Гаразд, — вимовила Сейді, коли до неї нарешті знову повернулась здатність говорити. — Я дозволяю це робити, аби лише побачити таке. — Потім вона звела очі на мене. — Але я подивлюся шоу тільки на костюмованій репетиції. Ти не витягнеш мене на сцену, де всі на мене дивитимуться й шепотітимуть: «Ой, погляньте-но, бідненька дівчина». Ми щодо цього ясно домовилися?

— Абсолютно ясно, — відповів я і поцілував її. Так було взято один бар’єр. Залишалося взяти інший: умовити провідного фахівця з пластичної хірургії приїхати в липні з Далласа до Джоді, щоб погасати по сцені в задній половині брезентового костюму вагою тридцять фунтів. Бо я в нього поки ще про це не питав.

Виявилося, що це взагалі не проблема. Коли я виклав цю ідею Еллертону, він загорівся, наче дитина.

— Я навіть маю практичний досвід, — повідомив він мені. — Роками дружина мені каже, що я часом дурний, як кінська срака.

Останнім бар’єром виявився зал. У середині червня, десь під той час, коли Лі саме витурили з порту в Новому Орлеані за те, що втюхував свої прокламації «за Кастро» членам команди авіаносця «Оса», до будинку Сейді під’їхав Дік. Він

поціував її в здорову щоку (поранену вона відвертала завжди, коли заходив хтось із візитом) і спитав у мене, чи не прогуляюся я з ним на холодне пиво.

—Катай, — сказала Сейді. — Зі мною все буде в порядку.

Дік повіз нас в умовно кондиціонований заклад під бляхою, що містився за дев'ять миль від Джоді й звався «Курчата прерій». У цей пополудній час там було порожньо, мовчав джукбокс, лише двоє самотніх пияків сиділи при шинквасі. Дік вручив мені долар.

—Я плачу, ви приносите. Годиться така оборудка?

Я пішов до шинкваса й підчепив за горла пару «Бакгорнів»[590].

—Якби я зінав, що ви принесете «Баки», краще б сам сходив, — сказав Дік. — Чоловіче, це ж не пиво, це кінська сеча.

—А мені воно чомусь подобається, — відповів я. — Крім того, здається, ви волієте випивати вдома. «Коефіцієнт глупства в місцевих барах перевищує рівень моого смаку» — хіба не від вас я таке якось чув?

—Ta нехай, все одно ніякого пива я не хочу. — Тільки тепер, коли поряд не було Сейді, я звернув увагу, що Дік аж кипить від гніву. — Чого мені насправді хотілося б, це затопити в пику Фреду Міллеру й дати Джессіці Келтроп підсрачника, копнути з носака її худу, безперечно обрамлену рюшами сраку.

Імена і їх носії були мені знайомі, хоча я, всього лише скромний отримувач зарплатні, ніколи не спілкувався з ними особисто. Міллер і Келтроп становили собою дві третини шкільної ради округу Денголм.

—Не зупиняйтесь на цьому, — заохотив я. — Раз уже ви в такому кровожерливому настрої, повідайте мені, що вам хочеться зробити Двайту Росону. Хіба він там не третій?

—Його прізвище Ролінгс, — промовив Дік похмуро. — І я не маю до нього претензій. Він проголосував за нас.

—Я не розумію, про що ви говорите.

—Вони не дозволяють нам показати «Джемборі» в шкільному залі. Незважаючи навіть на те, що йдеться про середину літа, коли він абсолютно вільний.

—Ta ви жартуєте? — якось було Сейді мені казала, що деякі особи в місті можуть бути налаштовані проти неї, але я їй не повірив. Отакий наївний чужак цей Джейк Еппінг, все ще тримається своїх науково-фантастичних уявлень з двадцять першого століття.

—Якби ж то, синку. Вони послалися на правила пожежної безпеки. Я нагадав їм, що ні про яку пожежну небезпеку не йшлося, коли відбувався бенефіс на користь постраждалої в аварії школярки, а та Келтропиха — суща стара драна кішка й більш ніхто — мені каже: «О так, Діку, але ж то було під час навчального року».

—Авжеж, їх це непокоїть, і головно тому, що жінці, яка належить до викладацького персоналу їхньої школи, обличчя розпанахав божевільний, за яким вона була колись заміжня. Вони бояться, що про це напишуть в газетах або, Господи помилуй, покажуть репортаж по якомусь із даллаських телеканалів.

—А яке це може мати значення? — спітав я. — Він же. Боже, Діку, він же навіть був не звідси! Він аж із Джорджії!

—Ім це неважливо. Що для них важить, так це те, що він тут помер, і вони бояться, що це кине тінь на школу. На місто. А також на них.

Я чув себе, ніби я щось мекаю — жалюгідні звуки для дорослого чоловіка в розквіті сил, — але нічого з собою зробити не міг.

—Та в цьому ж взагалі нема жодного сенсу!

—Аби могли, вони б її вигнали з роботи, просто щоб позбавити себе турбот. Але, оскільки цього вони зробити не можуть, то сподіваються, що вона сама звільниться раніш, аніж діти зможуть побачити, що з її обличчям зробив Клейтон. Це те саме, Богом прокляте містечкове лицемірство в повній своїй красі, хлопчику мій. Коли Фреду Міллеру перейшло за двадцять, він двічі на місяць катається до Нуево Ларедо [591], де на всі заставки відривається зі повіями в тамтешнім бурдеї. Більше того, гроші на ці розваги від отримував від свого батька. А ще я маю цілком вірну інформацію про те, що, коли Джессіка Келтроп була просто шістнадцятирічною Джессікою Трапп з ранчу Солодка вода, якось вона була серйозно потовстішала, а через дев'ять приблизно місяців зненацька схудла. Маю на думці сказати їм, що пам'ять у мене набагато довша за їхні сині носи, і турбот, якщо схочу, я можу їм створити достатньо. Мені для цього навіть напружуватись не треба.

—Не можуть же вони звинувачувати Сейді у божевіллі її колишнього чоловіка, чи можуть?

—Пора б вам уже постаршати, Джордже. Іноді ви поводитеся так, ніби в хліві народилися. Чи в якійсь країні, де люди мислять логічно. Для них все йде черезекс. Такі, як Фред і Джессіка, завжди і всюди вбачають секс. Вони, певне, гадають, що поза кадром Альфа-Альфа та Спанкі тільки те й роблять, що трахають Дарлу за стодолою, а Гречка їх підбадьорює[592]. Тож коли трапляється щось подібне, завжди в цьому винна жінка. Вони ніколи не скажуть цього відкрито і прямо, але в душі вони вважають, що чоловіки звірі, а жінки, котрі не можуть їх приручити, самі винні, синку, все лежить на їх совісті, тільки на їх совісті. Я їм так просто цього не попущу.

—Мусите, — сказав я. — В інакшому разі, скандал відіб'ється на Сейді. А вона зараз слабенька. Це може її зовсім підкосити.

—Йо, — кивнув він. А потім поліз собі до нагрудної кишені по люльку. — Йо, це-то я розумію. Просто випускаю пару. Еллі тільки вчора балакала з людьми, котрі керують «Грейндж-холом». Вони раді нас пустити до себе з нашим шоу, і там на п'ятдесят місць більше. Бо в них там ще й балкон, знаєте.

—От і добре, — відповів я, заспокоюючись. — Є таки тверезі голови.

—Лише одна проблема. Вони просять чотири сотні за обидва вечори. Якщо я викладу дві, ви дадасте ще пару? Тільки з продажу квитків нам нічого не повернеться, пам'ятаєте? Все піде на медичні рахунки Сейді.

Мені добре було відомо, скільки коштує лікування Сейді; я вже заплатив триста доларів за її перебування у шпиталі, якого й зблизька не покрила її непутня

страховка. Попри шляхетність доктора Еллертона, інші витрати швидко зростали. Щодо мене, я поки що не дочерпався до фінансового дна, але скоро вже мав його побачити.

—Джордже? То що ви на це скажете?

—П'ятдесят на п'ятдесят.

—Тоді допивайте те ваше гидотне пиво. Я хочу вже вертатись до міста.

3

Виходячи з того безрадісного непорозуміння, що вважало себе пивним закладом, я зачепився очима за афішу в вітрині. Згори там було написано:

Нижче містилися фотографії двох гологрудих бугайів, як того вимагає традиція, із задертими вгору кулаками в боксерських рукавицях. Один з них молодий, неушкоджений. Другий парубок був значно старшим на вигляд і з явно уже не раз зламаним носом. Утім, мою увагу привернула не так сама афіша, як імена на ній. Звідкись вони були мені знані.

—Не здумайте на це купитися, — похитав Дік головою. — Це не спортивне змагання, а бійка пітбуля з кокер-спанієлем. Старим кокер-спанієлем.

—Справді?

—Том Кейс завжди славився потужним, мужнім серцем, але зараз його серцю вже сорок років і б'ється воно у сорокарічному тілі. Він виростив собі пивне черево і взагалі ледь спроможний ворушитися. Тайгер натомість молодий і жвавий. За пару років він стане чемпіоном, якщо менеджери не схилять, вибираючи для нього противників. А тим часом, щоб тримався у формі, вони йому підставляють отаких, як Кейс, на знищення.

Мені це нагадало протистояння Рокі Бальбоа й Аполло Кріда, а чом би й ні? Подеколи життя імітує мистецтво[594].

Дік продовжив:

—Дивитись за гроші телевізор у повному людей залі. От лиxo, на що ж це схоже?

—На привіт з майбутнього, я гадаю, — відповів я.

—І там, либонь, жодного місця вільного не буде — у Далласі принаймні, — але це не відміняє того факту, що сам Том Кейс — це привіт з минулого. Тайгер його порубає на м'ясне асорті. Отже, Джордже, про «Грейндж-хол» ми домовилися?

—Абсолютно.

4

Дивний був той червень. Насамперед я радо віддавався репетиціям з трупою, відновлюючи оригінальну постановку ««Джемборі»». Це було дежавю наймилішого гатунку. А з іншого боку, я дедалі частіше й частіше ловив себе на думці: а чи дійсно я маю серйозний намір вибити фігуру Лі Гарві Освальда з історичного рівняння Я не вірив, що мені може не стачити духу — я ж уже убив одного поганця, і зробив це холоднокровно, — проте неможливо було заперечувати того факту, що Освальда я вже давно тримаю буквально на прицілі, але дозволяю йому жити далі. Я запевняв себе, що причина полягає у принципі невизначеності, а його сім'я тут ні до чого, але не міг

забути, як усміхається Марина, обхоплюючи руками свій живіт. Я не переставав думати: а може, він врешті-решт ніякий не підставний цап? Нагадував собі, що в жовтні він повернеться. Ну й, звичайно, переді мною поставало питання, що від цього може змінитися. Дружина його все ще залишатиметься вагітною, а вікно невизначеності відкритим.

Тим часом на мені була повільно одужуюча Сейді, сплата рахунків і заповнення страхових паперів (бюрократична машина у 1963 році вміла збісити незгірш, як у 2011-му), ну й репетиції, звісно. Доктор Еллerton зміг прибути тільки раз, але з нього був меткий учень і він скакав своєю половиною Танцюючої Поні Берти з чарівливою запальностю. Після прогону він сказав мені, що хоче запросити до гурту ще одного хірурга, спеціаліста з операцій на обличчі у Массачусетському центральному шпиталі. І я відповів — із завмиранням серця, — що ще один хірург — це гарна ідея.

— Ви собі зможете це дозволити? — перепитав він. — Марк Андерсон недешевий фахівець.

— Ми впораємося, — відповів я.

Коли прем'єра шоу вже була ось-ось, незабаром, я запросив Сейді подивитися, що в нас виходить. Вона делікатно, але рішуче відмовилась, попри те, що раніше обіцяла прийти принаймні на генеральну репетицію. Вона рідко виходила з дому, а коли все- таки наважувалась, то лише у садочок на задньому дворі. Відтоді як Джон Клейтон розпанахав її обличчя, а потім і собі горло, вона жодного разу не була ні в школі, ні в місті.

5

Зранку до пополудня дванадцятого липня я пробув у Грейндж-холі, проводячи останню технічну репетицію. Майк Косло, котрий прибрав на себе роль продюсера так само невимушено, як колись був легко увійшов в образ бурлескного коміка, сказав мені, що на суботнє шоу квитки уже всі розпродано, а сьогодні до аншлагу не вистачає лише 10 %.

— Як підказує мені мій внутрішній містер Р. Ахівник, перед початком люди під'їдуть і зал буде повний ущерб. Я лиш надіюсь, що ми з Боббі Джилл не спартачим фінал.

— Ми з Боббі Джилл не спартачимо, Майку. І нічого ви не спартачите.

З цього боку все було добре. Менш добром виявилося те, що, завертаючи на Бортівську алею, я побачив машину Еллен Докерті, яка якраз звідти від'їджала, а потім Сейді, котра сиділа біля вікна вітальні зі слізами на неушкодженій щоці й затиснутою в кулаку хустинкою.

— Що? — зразу ж вимогливо запитав я. — Що вона тобі наговорила?

Сейді мене здивувала, спромігшись на усмішку. Та вийшла кривенькою, проте не без дещої чарівної зухвалості.

— Нічого такого, що не було б правдивим. Не хвилюйся, прошу. Зроблю тобі зараз сендвіч, а ти мені поки розкажеш, як там все пройшло.

Тож так я і зробив. Звісно, не перестаючи тривожитися, хоча й не виказував своїх тривог. Разом із зауваженнями щодо деяких шкільних директорок, котрі пхають носа до чужих справ. Надвечір, о шостій, Сейді, спершу прискіпливо мене

оглянувши, перев'язала на мені краватку й змахнула уявну чи справжню пушинку з плеча піджака.

— Побажала б тобі «зломи ногу», але ж ти можеш і справді по ходу справи її зламати [595].

На ній були старі джинси і блузка з рюшами, яка приховувала — бодай трішки — її схудлість. Мені чомусь згадалася та гарна сукня, в якій вона була на першому шоу ««Джоді Джемборі»». Гарна сукня на гарній дівчині. Це було колись. А тепер ця дівчина — все ще гарна з одного боку, — коли в залі підніматиметься завіса, сидітиме вдома, дивитиметься повтор ««Траси 66»» [596].

— Щось не так? — спитала вона.

— Мені хотілося б, щоби ти була там, от і все.

Я пошкодував про сказане в ту саму мить, як ці слова зіскочили з язика, але нічого особливо неприємного не відбулося. Усмішка Сейді зів'яла, та зразу ж розквітла знов. Як ото сонце, бува, ховається на мить і виринає з-за маленької хмарки.

— Там ти будеш. А це означає, що й я теж. — Вона з боязкою ніяковістю дивилася на мене одним оком, тим, що залишала видимим її зачіска а-ля Вероніка Лейк.

— Я дуже-дуже тебе кохаю.

— Так, здогадуюся, що це так, — поцілувала вона мене в кутик губ. — І я кохаю тебе. Тож не ламай собі ніяких ніг і передавай усім, як я їм вдячна.

— Передам. Тобі не боязко залишатися самій вдома?

— Зі мною все буде гаразд.

Не зовсім відповідь на моє запитання, але це було найкраще з того, що вона наразі могла сказати.

6

Майк виявився правим щодо людей, котрі під'їдуть. Всі квитки на п'ятничне шоу ми продали за годину до його початку. Дональд Белінгем, наш техпомреж, пригасив у залі світло рівно о 20:00. Я очікував, що цього разу відчуватиметься менший драйв, порівняно з ледь не величним оригінальним шоу, особливо з тим його фінальним бомбардуванням тортами, яке ми наразі планували повторити тільки в суботу — тільки раз, бо погодились між собою, що нам не хочеться двічі прибирати сцену (і два передні ряди) у «Грейндж-Холі», — але й зараз все було майже так само чудово. В якийсь момент передній колега доктора Еллертона, перейнятий диким ентузіазмом тренер Борман, мало не завалив танцюочу Берту зі сцени.

Публіка повірила, що ті тридцять-сорок секунд вихилясів на краєчку рампи так і були задумані, й широко аплодувала відчайдухам. Я, розуміючи, що насправді відбувається, підловив себе на емоційному парадоксі, для якого навряд чи можливе повторення. Стоячи за лаштунками поряд з буквально спаралізованим Дональдом Белінгемом, я дико реготав, у той час як моє перелякане серце колотилося у мене в горлі.

Гармонія цього вечора виявила себе під час фіналу. Рука в руці на середину сцени вийшли Майк і Боббі Джилл. Боббі Джилл звернулася до публіки:

—Міз Дангіл дуже-дуже багато значить для мене, її душевність, її християнська добродійність. Вона допомогла мені, коли я потребувала допомоги, вона змусила мене захотіти навчитися робити те, що ми зараз хочемо зробити для вас. Ми дякуємо усім вам за те, що ви прийшли сьогодні сюди, за те, що виявили вашу християнську добродійність. Правда, Майку?

—Йо, — підтримав її він. — Народе, ви найкращі.

Він поглянув ліворуч за лаштунки. Я показав на Доналда, схиленого над своїм програвачем з тонармом в руці, готового опустити голку в канавку. Цього разу батько Доналда вже точно дізнається, що той потай позичив грамплатівку з його колекції записів біг-бендів, бо цей чоловік теж сидів у залі.

Глен Міллер, давній-прадавній бомбардир, вибухнув своїм «У настрої», а на сцені, під ритмічне плескання аудиторії в долоні, Майк Косло й Боббі Джилл вжарили реактивне лінді, і то значно гарячіше, аніж це будь-коли вдавалося мені хоч з Сейді, хоч із Кристі. У них все пашіло юністю, ентузіазмом, радістю й від того гляділось шикарно. Помітивши, як Майк стискає долоню Боббі Джилл, доторком подаючи їй знак до розвороту назад й сковзання йому між ноги, я раптом перенісся в Деррі, побачив Беві-з-греблі й Річі-з-рівчака.

«Все в єдиній гармонії, — думав я. — Цей відзвук такий близький до **перфектності**, що неможливо відрізнати, де живий голос, а де його примарна луна»

На мить все стало абсолютно ясним, а коли так трапляється, ти бачиш, чим насправді є цей світ. Та хіба всі ми потай цього не знаємо? Перфектно налаштований механізм з вигуків і відгуків, які прикидаються коліщатками і шестірнями примрійного годинника, що цокотить за потаємним склом, яке ми називаємо життям. За ним? Під ним і довкіль нього? Хаос, буревій. Чоловіки з кувалдами, чоловіки з ножами, чоловіки з гвинтівками й пістолетами. Жінки, котрі нівечать те, чого не можуть опанувати, й недооцінюють те, чого не можуть зрозуміти. Всесвіт жаху і втрат, що оточує єдину освітлену сцену, на якій танцюють смертні, кидаючи виклик темряві.

Майк і Боббі Джилл танцювали у своєму часі, і їхнім часом був 1963 рік, епоха коротких стрижок, телевізорів-комодів і саморобної гаражної рок-музики. Вони танцювали в той день, коли президент Кеннеді пообіцяв підписати договір про заборону ядерних випробувань і сказав репортерам, що він «не має наміру дозволити нашим збройним силам угрузнути в болоті химородної політики й задавненої ворожнечі в Південно-Східній Азії». Вони танцювали так, як танцювали колись Беві й Річі, як танцювали ми з Сейді колись, і вони були прекрасні, і я їх любив не попри їхню крихкість, а завдяки їй. Я їх і зараз люблю.

Завершили вони ідеально, зі здійнятими вгору руками, важко дихаючи, обличчями до публіки, яка теж піднялася на рівні. Майк дав їм повних сорок секунд побити в долоні (дивовижно, як швидко вогні рампи можуть перетворити скромного лівого захисника на цілком упевненого в собі лицедія), а потім закликав до тиші. Поступово вона настала.

—Наш режисер містер Емберсон бажає сказати кілька слів. Він вклав чимало зусиль і творчої наснаги у створення цього шоу, тож я сподіваюся, ви зустрінете його, не жаліючи долонь.

Я вийшов під свіжий шквал аплодисментів. Потиснув руку Майку і чмокнув у щічку Боббі Джилл. Вони збігли зі сцени. Я підняв руки, просячи тиші, і розпочав свою ретельно відрепетировану промову, пояснюючи їм, що Сейді не змогла бути присутньою цього вечора, і дякуючи від її імені їм усім за їхню присутність. Кожний бодай чогось вартий промовець знає, що треба звертатися до якихось конкретних осіб в залі, отже, я сконцентрувався на парі в третьому ряді, напрочуд схожій на Маму і Тата з «Американської готики»[597]. Це були Фред Міллер та Джессіка Келтроп,

члени шкільної ради, котрі відмовили нам у використанні шкільнного залу на підставі того, що Сейді, котру негарним чином спаплюжив її колишній чоловік, тепер належить ігнорувати, наскільки це можливо принаймні.

Я встиг промовити якихось лише чотири речення, як мене перервали здивовані ахкання. Слідом почалися оплески — рідкі спершу, вони швидко переросли в овацію. Публіка знову підхопилася на ноги. Я поняття не мав, чому вони аплодують, поки не відчув легкий, обережний потиск в себе на руці вище ліктя. Обернувшись, я побачив, що поряд зі мною в своїй червоній сукні стоїть Сейді. Волосся вона зачесала собі догори й закріпила його блискучим вінчиком. Її обличчя — обидва його боки — було цілком видимим. Я був зворушений, відкривши для себе, що явлені нарешті цілком сліди поранень, не такі жахливі, як я боявся. Таки мусить існувати десь якась універсальна правда, але я був надто ошелешений, щоби думати далі в той бік. Звісно, на ті глибокі, рвані рівчки й сліди відцвітаючих рубців на місці швів важко було дивитися. Також і на обвислу шкіру, і на неприродно розширене ліве око, яке більше не могло моргати в унісон з правим.

Але вона усміхалася тією чарівливою однобокою посмішкою, і в моїх очах була Єленою Троянською. Я обняв її, і вона мене обняла, сміючись і плачуши. Під сукнею вона тримала всім тілом, наче дріт під високовольтною напругою. Коли ми з нею знов повернулися обличчями до аудиторії, там уже геть усі стояли, аплодуючи нам, окрім Міллера з Келтроп. Ці озирнулися, побачили, що самі там такі залишилися, приkleєні до стільців задами, а тоді теж неохоче приєднались до решти народу.

—Дякую вам, — сказала Сейді, коли люди затихли. — Дякую вам усім-всім сердечно. Особлива моя подяка Еллен Докерті, котра пояснила мені, що, якщо я не прийду, не подивлюся вам усім в очі, я жалітиму про це всю решту життя. А найбільше я вдячна.

Крихітна замінка. Я певен, що зал її не помітив, і тільки я зрозумів, як близько Сейді була до того, щоб повідомити п'ятьом сотням людей моє справжнє ім'я.

—Джорджеві Емберсону. Я кохаю тебе, Джордже.

На що зал, звісно, просто вибухнув овацією. В темні часи, коли навіть мудреці непевні, освідчення в коханні завжди дієве.

Еллен повезла Сейді — виснажену — додому о десятій тридцять. Ми з Майком вимкнули світло в «Грейндж-холі» опівночі і вийшли надвір.

—Підете на післяпрем'єру вечірку, містере Е? Ел казав, що триматиме харчевню відкритою до другої, а ще він купив пару діжечок. Хоча й не має ліцензії, та я не думаю, що його за це заарештують.

—Не сьогодні, — відповів я. — Я весь вимотаний. Побачимося завтра ввечері, Майку.

Поїхав я до Діка, перш ніж піти додому. Він сидів у піжамі на передньому танку, курив останню люльку.

—Доволі особливий видався вечір, — промовив він.

—Так.

—Ця молода жінка показала характер. Сильний, як у мало кого.

—Авжеж, показала.

—Ви по справедливості шануватимеме її, синку?

—Буду намагатися.

Він кивнув:

—Вона на це заслуговує, як мало хто інший. Та й ви поводитеся порядком, наскільки я бачу. — Він кинув погляд на мій «Шеві». — Сьогодні, мабуть, ви можете поїхати туди машиною, поставите її там прямо перед будинком. Після сьогоднішнього вечора, гадаю, ніхто в місті на це й оком не змігне.

Можливо, він був і правий, але я вирішив, що краще уbezпечитися, аніж потім жалкувати, і почвалав пішки, як це робив перед тим вже багато ночей. Мені потрібен був час, щоби вгамувалися мої власні розбурхані емоції. Сейді так і стояла у світлі рампи у мене в очах. Її червона сукня. Граційний вигин її шиї. Гладенька щока, і рвана інша.

Коли я дістався на Борткову алею й увійшов, диван стояв складений. Я застиг, здивовано на це дивлячись, не певний, що маю думати. А потім Сейді погукала мене на ім'я — моє справжнє ім'я — зі спальні. Дуже ніжно.

Там горіла настільна лампа, кидаючи м'яке світло на її оголені плечі й один бік обличчя. Очі в неї блищали, дивились серйозно.

—Я гадаю, твоє місце тут, — промовила вона. — Я хочу, щоб ти був тут. А ти?

Я зняв з себе одяг і ліг поряд з нею. Її рука слизнула під простирадло, знайшла мене, почала пестити мене.

—Ти зголоднів? Бо якщо так, у мене є кекс.

—Ох, Сейді, я такий голодний.

—Тоді вимкни світло.

Та ніч у ліжку Сейді була найкращою в моєму житті — не тому, що вона причинила двері за Джоном Клейтоном, а тому, що вона знову відчинила двері для нас з нею.

Коли ми завершили кохатись, я вперше за кілька місяців запав у глибокий сон. Прокинувся я о восьмій ранку. Сонце стояло вже високо, «Мій хлопець повернувся» співали «Янголи»^[598] в кухні по радіо, і я дочув запах смаженого бекону. Невдовзі вона покличе мене до столу, але ще не тепер. Поки ще ні.

Заклавши руки за голову, я дивився в стелю, злегка збентежений власною дурістю

— власним майже добровільним засліпленням — з того дня, коли я дозволив Лі сісти в автобус до Нового Орлеана, не зробивши нічого, щоб його зупинити. Мені потрібно було пересвідчитись, чи має Джордж де Мореншильд стосунок до пострілу в генерала Вокера більший, аніж просто підрочування до замаху нестабільного молодика? Але ж насправді існував зовсім простий спосіб це з'ясувати, хіба не так?

Це знає сам де Мореншильд, отже, я в нього й спитаю.

9

Сейді їла краще, ніж за весь час, що минув з того дня, коли в її дім увірвався Клейтон, і я також мав гарний апетит. Разом ми зачистили півдюжини яєць, плюс тости з беконом. Коли тарілки опинилися в мийці і вона курила сигарету вже з другою чашкою кави, я сказав, що хочу в неї дещо спитати.

— Якщо це про те, чи прийду я на шоу сьогодні, то не думаю, аби я змогла це витримати двічі.

— Ні, дещо інше. Але оскільки ти вже про це заговорила, то які саме слова тобі тоді сказала Еллі?

— Що настав час перестати жаліти себе й приєднатися до параду.

— Доволі жорстко.

Сейді погладила собі волосся проти пораненої щоки, цей жест у неї вже став машинальним.

— Міз Еллі ніколи не відзначалася делікатністю й тактом. Чи шокувала вона мене, коли влетіла сюди й почала проказувати, що час уже кинути байдикувати? Так, шокувала. Чи була вона права? Так, була. — Вона перестала гладити волосся і раптом сподом долоні різко відслонила його собі за спину. — Такою я відтепер завжди буду — хіба що трішечки згодом щось покраїться, — тож, я гадаю, краще мені до цього звикати. От Сейді й дізнається, чи справедлива та стара примовка, що не краса гарна, а дівка зугарна.

— Саме про це я й хотів з тобою побалакати.

— Добре, — пихнула вона димом крізь ніздри.

— Припустімо, я заберу тебе в таке місце, у такий світ, де лікарі можуть виправити поранення на твоєму обличчі — не ідеально, але набагато краще, ніж це будь-коли вдасться доктору Еллertonу з його командою. Ти поїхала б? Навіть якби знала, що ми ніколи звідти не повернемося назад?

Вона насупилася.

— Ми говоримо про це зараз гіпотетично?

— Взагалі-то ні.

Вона акуратно-повільно розчавила сигарету, обдумуючи мої слова.

— Це як міз Мімі їздила до Мексики на експериментальне лікування від раку? Бо я не думаю, щоби.

— Я говорю про Америку, серденъко.

— Ну, якщо це Америка, я не розумію, чому ми не зможемо.

— Дай, я докажу тобі решту: я буду змушений їхати. З тобою чи без тебе.

—І ніколи не повернешся? — в очах її відбився переляк.

—Ніколи. Ні я, ні ти не зможемо повернутися з причин, які важко пояснити. Боюсь, я тобі здаюся божевільним.

—Я знаю, що ти не божевільний, — в очах її світилась тривожність, але говорила вона спокійно.

—Я можу зробити дещо, що в очах правоохоронців здаватиметься дуже поганим. Це зовсім не погана справа, але ніхто ніколи в це не повірить.

—Це те. Джейку, це має якийсь стосунок до того, що ти мені колись розповідав про Едлея Стівенсона? Про ті його слова: допоки пекло не замерзне.

—Деяким чином. Але тут ось яка притика. Навіть якщо я зможу зробити те, що мушу зробити, і мене не заарештують — а я вірю, що зможу, — це не змінить твою ситуацію. Твоє обличчя все одно залишиться пошрамованим у більшій чи меншій мірі. А там, куди я можу тебе забрати, існують медичні можливості, про які Еллerton може лише мріяти.

—Але ми ніколи не зможемо повернутися, — вона говорила це не мені, вона намагалася вмістити це у себе в голові.

—Так.

Не кажучи про все інше, але якби ми знову повернулися у дев'яте вересня 1958 року, там би вже існувала оригінальна версія Сейді Дангіл. Це був такий нестяжний варіант, що я його навіть не хотів обмірковувати.

Вона підвелася й підійшла до вікна. І довго стояла там, до мене спиною. Я чекав.

—Джейку?

—Так, серденько.

—Ти вмієш передбачати майбутнє? Ти ж вмієш, чи не так?

Я промовчав.

Зніченим голосом вона продовжила.

—Ти прибув сюди з майбутнього?

Я мовчав.

Вона обернулася від вікна. Обличчя мала дуже бліде.

—Джейку, так чи ні?

—Так. — Відчуття було таке, ніби сімдесятифунтова каменюка скотилася мені з грудей. І в той же час я злякався. За нас обох, але особливо за неї.

—Як. з якого віддаля?

—Серденько, ти певна, що тобі.

—Так. З якого віддаля?

—Майже сорок вісім років.

—Я. я вже там мертвa?

—Я не знаю. Я не хочу цього знати. Зараз теперішнє. І ми в ньому разом.

Вона задумалася про це. Шкіра біля червоних рубців на її обличчі стала дуже білою, і я хотів було підійти до неї, але боявся поворухнутись. А що, як вона закричить і кинеться від мене навтьоки?

—Заради чого ти приїхав?

—Щоб завадити одному чоловіку зробити дещо. Якщо буду змушений, я його вб'ю. Тобто якщо буду абсолютно впевнений, що він заслуговує на смерть. Досі я такої певності не маю.

—А що це таке, те дещо?

—Через чотири місяці, я цього майже певен, він захоче вбити нашого президента. Він наладиться вбити Джона Кен.

Я побачив, що коліна в неї почали підгинатися, але вона спромоглася утриматися на ногах достатньо довго, щоби я встиг її підхопити, не дозволивши впасти.

10

Я відніс її в спальню і пішов до ванної намочити рушник холодною водою. Коли я повернувся, вона вже лежала з розплющеними очима. Дивилася вона на мене з виразом, розшифрувати якого я не міг.

—Краще б мені було тобі не говорити.

—Можливо, й так, — промовила вона, але не відсахнулася, коли я сів на ліжко поряд з нею, і тихесенько зітхнула від задоволення, коли я почав гладити її обличчя холодним рушником, оминаючи вражене місце, звідки вся чуттєвість, окрім глибокого, тупого болю, тепер зникла. Коли я закінчив, вона подивилася на мене серйозно.

—Розкажи мені про якусь подію, яка мусить відбутися. Мені здається, я тоді остаточно повірю тобі. Щось подібне до Едлея Стівенсона з його замерзлим пеклом.

—Не можу я. У мене диплом з англійської мови й літератури, а не з американської історії. В середній школі я вивчав історію штату Мейн — це обов'язковий предмет, — але я майже нічого не знаю про Техас. Ні, не можу. — Але раптом я усвідомив, що знаю одну річ. Я знав останній пункт з букмекерського розділу нотаток Ела Темплтона, бо нещодавно його перевіряв. ««Якщо тобі знадобиться фінальне вливання готівки», — написав там він.

—Джейку?

—Я знаю, хто переможе у боксерському двобої, який наступного місяця відбудеться в Медісон-Сквер Гардені. Його ім'я Том Кейс, і він нокаутує Діка Тайгера в п'ятому раунді. Якщо цього не трапиться, гадаю, ти матимеш повне право викликати до мене людей у білих халатах. Ти зможеш триматися, щоб до того моменту це залишалося тільки між нами? Від цього багато що залежить.

—Так. Зможу.

11

Я майже не сумнівався, що після другого показу шоу або Дік, або міз Еллі затиснуть мене десь в кутку, аби похмуро повідомити, що їм телефонувала Сейді і сказала, що я геть поїхав глузdom. Ale цього не трапилося, а повернувшись до Сейді, я знайшов на столі записку: ««Розбуди мене, якщо захочеш підкріпитися опівночі»».

Північ ще не настала — до неї ще залишалося трішечки хвилин — і Сейді не спала. Наступні хвилини сорок були вельми приємними. Потім, у темряві, вона промовила:

— Я не мушу нічого вирішувати просто зараз, чи як?

— Так.

— І ми не мусимо зараз про це балакати?

— Так.

— Може, після того двобою. Того, про який ти мені казав.

— Може.

— Я тобі вірю, Джейку. Не знаю, чи я божевільна, чи ні, але вірю. І я кохаю тебе.

— Я теж тебе кохаю.

Збліснули її очі в темряві — одне прекрасне, мигдалеподібної форми, друге уклякле, але зряче.

— Я не хочу, щоби з тобою щось трапилося, і я не хочу, щоб ти завдавав комусь шкоди, хіба що будеш конче змушений це зробити. Але тільки не припустися помилки. Ніколи, нізащо. Ти обіцяєш?

— Так. — Це була легка умова. Саме завдяки ній Освальд все ще дихав і жив.

— Ти будеш обережним?

— Так. Буду дуже.

Вона запечатала мені рота поцілунком.

— Бо неважливо, звідки ти з'явився, без тебе для мене не існує майбутнього. А тепер давай спати.

12

Я думав, що ця розмова продовжиться вранці. Я не мав уявлення, що — тобто скільки — я тоді їй розкажу, але мені не довелося нічого розказувати, бо вона в мене ні про що таке не питала. Натомість вона запитала мене, скільки принесло благодійне шоу Сейді Дангіл. Коли я сказав їй, що всього трохи більше трьох тисяч доларів, і це

разом з вмістом тих ящиків для пожертв, які ми поставили при вході, вона, закинувши назад голову, красиво на все горло розсміялася. Три тисячі не могли покрити всіх її рахунків, але мільйона вартості був сам лише цей сміх. а ще не почути щось на кшталт: «Чого я цим перейматимуся, коли мені все легко поправлять у майбутньому?» Бо я не мав цілковитої певності, що вона справді захоче вирушити туди, навіть якщо остаточно повірить, і не був певен також, що мені самому хочеться забирати її туди.

Я хотів бути з нею, це так. Повік, тобто стільки, скільки це лише дозволено людям. Але краще б у 1963 році. і тих роках, які Бог чи Провидіння подарують нам після 1963-го. Для нас так було б краще. Я буквально в очі бачив, як вона розгубиться у 2011, з жахом і ніяковістю витріщаючись на кожні штани, що ледь не спадають з гузна, й комп’ютерні екрані. Я ніколи б її не вдарив, ніколи б не закричав на неї — ні, не на Сейді, — але вона все одно може стати моєю Мариною Прасаковою, потрапивши у дивний світ, навіки відірвана від рідного краю.

13

Був у Джоді один суб’єкт, котрий міг порадити, як мені скористатися останнім пунктом з букмекерського розділу Елових нотаток. Цим чоловіком був Тоні

Квінлен, агент з нерухомості. У себе вдома він провадив щотижневий покер з початковою ставкою по нікелю, але не вище четвертака, і я теж подеколи зазирав туди. Кілька разів під час гри він хвалився вмінням робити ставки в двох царинах: у професійному футболі та в Техаському баскетбольному чемпіонаті. Я застав Тоні в його офісі тільки тому, як він мені сказав, що зараз надто спекотно для гри в гольф.

—Про що ми говоримо, Джордже? Про середнього розміру ставку чи ціною, вартю будинку?

—Я думав про п'ятсот доларів.

Він присвистув, потім відхилився в кріслі, сплівши пальці на своєму акуратному черевці. Була тільки дев'ята ранку, але кондиціонер працював уже на повну потужність. Стоси ріелторських брошурок лопотіли під утворюваним ним прохолодним вітерцем.

—Це серйозна капуста. Бажаєте втаємничити й мене в інтересну оборудку? Оскільки він робив мені послугу — принаймні я на це сподівався, — я йому розказав. Брови його злетіли так високо, що здавалось, ось-ось стрінуться там з невпинно відступаючою лінією його волосся.

—Святий мерин! Чому б вам просто не викинути ваші гроші в унітаз?

—Просто маю чуття, от і все.

—Джордже, послухайте мене, як свого татуся. Двобій Кейс-Тайгер — це взагалі не спортивний матч, це тестовий зонд для цієї нової штуки, кабельного телеканалу. Там буде кілька цікавих двобоїв початківців, але головний бій — це сущий жарт. Тайгер отримає настанову продержати старого на ногах раундів сім-вісім, а вже потім його всипити. Хіба що?

Він нахилився вперед. Звідкілясь з-під його стільця пролунало неприємне «хрусь».

—Хіба що ви щось знаєте. — Він знову відхилився назад, з підібганими губами. — Та де там, звідки вам? Ви ж, хай вас бог милує, живете у Джоді. Але, якби ви дійсно знали, ви б утаємничили у це свого старого приятеля, правда?

—Я нічого не знаю, — сказав я, брешучи йому просто в обличчя (і радий тим).

— Це просто чуття, але останній раз, коли я мав подібне чуття, я поставив на те, що «Пірати» поб'ють «Янкі» у Світовій серії, і здобув тоді чималий куш.

—Вельми цікаво, але ж ви знаєте стару приповідку, що навіть стоячий годинник показує двічі на добу правильний час.

—Фреді, так ви можете мені допомогти чи ні?

Він подарував мені втішливу усмішку, в якій читалося, що один дурень скоро розлучиться зі своїми грошима.

—У Далласі є чоловік, котрий залюбки прийме таку ставку. Його звату Аківа Рот. Тримає контору на Грінвіл-авеню під вивіскою «Фінансове забезпечення». Перейняв цей бізнес від свого батька років п'ять-шість тому. — Він притишив голос. — Подейкують, ніби він пов'язаний з мафією. — Голос його вщух ще тихіше. — З Карлосом Марчелло.

Саме те, чого я боявся, це ж той самий світ, до якого належить Едуардо Гутьєрес. Мені знову згадався той «Лінкольн», припаркований навпроти «Фінансового забезпечення», з флоридськими номерами.

—Якось не дуже кортить, щоб мене хтось раптом побачив, коли я заходитиму до такого закладу. Можливо, мені знову захочеться працювати викладачем, а двоє членів шкільної ради вже й так від мене носять вернуть.

—Тоді ви могли б спробувати щастя у Френка Фраті, це у Форт-Ворті. Він там тримає ломбард, — «хрусь» озвався стілець, коли він нахилився вперед, щоб зблизька зазирнути мені в обличчя. — Я щось таке сказав? Чи ви часом не мошку вдихнули?

—Ні-ні. Просто я знав був колись одного Фраті. Той теж тримав ломбард і приймав ставки.

—Можливо, вони обоє походять з одного й того самого клану лихварів у Румунії. У будь-якому разі, цей може повестися на п'ять соток, особливо коли така безглузді ставка, як ви оце собі надумали. Проте того коефіцієнта, на який ви заслуговуєте, він вам не подарує. Звичайно, ви не отримали б його й від Рота, але там все одно були б кращі шанси, аніж у Френка Фраті.

—Але через Френка я не матиму нічого спільногого з мафією. Правильно?

—Гадаю, що так, хоча хто може це насправді знати? Букмекери, навіть дрібні, не славляться діловими зв'язками серед вищих класів.

—Мабуть, я прийму вашу пораду і краще збережу свої гроші.

На обличчі Квінлена відбився переляк.

—Ні, ні, ні, не робіть цього. Поставте їх краще на перемогу «Ведмедів» у Національній футбольній конференції. Отам-то ви точно зірвете куш. Я вам це фактично гарантую[599].

14

Двадцять другого липня я сказав Сейді, що мушу поїхати у деяких справах до Далласа, і вже домовився з Діком, щоб той за нею приглянув. Вона відповіла, що нема в цьому ніякої потреби, що вона сама про себе подбає. Сейді ставала собою колишньою. Так, помалу-потроху, але вона поверталася до себе колишньої.

Вона не спитала нічого про суть моїх тамтешніх справ.

Першу зупинку я зробив у «Першому зерновому», де відкрив свій сейф і тричі перечитав те місце в нотатках Ела, щоби перевірити, що не помилився, що правильно

все пам'ятаю. Авжеж, саме так, Том Кейс шокує всіх своєю несподіваною перемогою, нокаутувавши Діка Тайгера у п'ятому раунді. Ел, радше за все, знайшов інформацію про цей двобій десь в інтернеті, бо на цей час він уже давно перебував далеко від Далласа і від дивовижних шістдесятих.

—Чи можу я вам чимось іще допомогти сьогодні, містер Емберсон? — запитав мій банкір, проводжаючи мене до дверей.

««Атож, ви могли б промовити молитву, щоб мій старий друга Ел Темплтон свого часу не заковтнув був кавалок якогось інтернетного лайна».

— Цілком можливо. Ви могли б підказати, де я можу знайти крамницю маскарадних костюмів. Я хотів би одягтися чарівником на день народження моєго небожа.

Швидко проглянувши «Жовті сторінки», секретарка містера Лінка спрямувала мене за адресою на Янг-стрит. Там я зміг придбати те, що хотів. Цю покупку я завіз на Західну Нілі-стрит — позаяк я все одно сплачу оренду, мусить же ця квартира бодай чимсь прислужитися. Там же я залишив і свій револьвер, поклавши його до шафи, на верхню полицю. Жучок, який я витяг з настільної лампи, перемістився разом із хитрим японським магнітофоном до бардачка в моїй машині. Я від них здихаюсь десь по дорозі серед чагарників, коли повернемося до Джоді. Мені вони більше не знадобляться. До верхньої квартири ніхто ще так і не вселився, і в домі панувала лячна тиша.

Перш ніж поїхати з Нілі-стрит, я обійшов навколо огорожу бокового палісадника, де всього лиш три місяці тому Марина сфотографувала Лі з гвинтівкою в руках. Там не було на що дивитися, окрім збитої землі та кількох кущів витривалого бур'яну. Але, вже відвертаючись, я все ж таки дещо там примітив: червоний виблиск під знадвірними сходами. То виявилася дитяча тарахтавка. Я забрав її і також поклав до бардачка в моєму «Шеві», де вже лежав жучок, але, на відміну від жучка, я її собі залишив. Сам не знаю чому.

15

Моєю наступною зупинкою стало розлоге ранчо на Сімпсон Стюарт-роуд, де зі своєю дружиною Джинні мешкав Джордж де Мореншильд. Лишень побачивши цю садибу, я відразу ж забракував її як можливе місце для запланованої мною зустрічі. По-перше, я не міг мати певності, коли Джинні буде вдома, а коли ні, а наша суто чоловіча розмова мала відбуватися тільки сам на сам. По-друге, місце не було достатньо ізольованим. Поряд містився коледж Пола Квіна, цілком чорний навчальний заклад, де мусять тривати літні заняття. Діти не вешталися там натовпами, але я побачив їх чимало, піших і на велосипедах[600]. Недобре для моїх намірів. Залишалася ймовірність, що наша дискусія відбудеться на підвищених тонах. Залишалася ймовірність, що це взагалі буде не дискусія — принаймні не в тому значенні, яке подає словник Мерріам-Вебстер.

Дещо привернуло мою увагу. Воно містилося на розгонистому передньому моріжку де Мореншильдів, де бризкалки, розсіюючи благодатні струмені, створювали у повітрі веселки такі крихітні, що їх можна було сховати собі до кишені. Рік 1963-й не був роком виборів, але на початку квітня — приблизно в той самий час, коли хтось стріляв у генерала Едвіна Вокера, — раптово помер від інфаркту член Палати представників від П'ятого виборчого округу. Шостого серпня мали відбутися

позачергові вибори конгресмена на його місце.

Плакат закликав:

Якщо вірити газетам, Дженкінс саме таким і був, політиком суто правих поглядів, котрий говорить однією мовою з генералом Вокером і генераловим духовним наставником Біллі Джеймсом Хергісом. Роббі Дженкінс виступав за посилення прав штатів, за рівноправні, але окремі школи та відновлення ракетної

блокади Куби. Тієї самої Куби, котру де Мореншильд називав «прекрасним островом». Цей плакат ще дужче посилив те відчуття, яке вже встигло в мені сформуватися стосовно де Мореншильда. Аматор із тих, котрі взагалі не мають ніяких справжніх політичних уподобань. Він підтримуватиме будь-кого заради цікавості або того, хто покладе йому грошенят до кишені. Останнього Лі Освальд зробити не міг — такий бідний, що церковна миша порівняно з ним здалась би вщерть напакованою, — але позбавлена всякого гумору віра в соціалізм вкупі з його грандіозними персональними амбіціями цілком забезпечували де Мореншильда першим.

Один висновок здавався очевидним: підошви бідняцьких черевиків Лі ніколи не топтали цієї галявини й килимів у цьому домі. Тут відбувалося інше життя де Мореншильда, чи одне з його життів. Я мав підозру, що в нього їх кілька, і кожне він провадить у герметично відокремленому від решти інших просторі. Але це не давало відповіді на центральне питання: чи був він настільки знуджений, що склав компанію Лі в його місії зі знищення фашистського монстра Едвіна Вокера? Я не знати його аж так добре, щоб сформулювати бодай якісно обґрунтоване припущення.

Але дізнатися мушу. Я твердо це вирішив.

16

На об'яві у вітрині ломбарду Френка Фраті було написано: ЗАВІТАЙТЕ ДО ГІТАРНОГО ЦЕНТРУ, і там дійсно було повно гітар: акустичні, електричні, дванадцятиструнні, а одна з двома грифами нагадала мені щось колись бачене у відеокліпі «Мотлі Крю»[601]. Звичайно, було там також доволі й іншого всякого різного мотлоху, нанесено людьми зі зламаними життями: каблучки, брошки, намиста, радіоприймачі, інші електроприлади. Жінка, котра мене там зустріла, виявилася не товстухою, а худячкою, і замість пурпурової сукні й мокасинів вона була вбрана у слакси й блузу «Шип-н-Шор»[602], але обличчя мала таке ж кам'яне, як і та жінка, яку я знати у Деррі, і я почув, як ті самі слова вискакують з моого рота. Недолугі, мов на держзамовлення роблені.

— Я бажав би обговорити з містером Фраті доволі значного обсягу бізнес-пропозицію, яка стосується спорту.

— Йо? Якщо полежати та подумати, йдеться про ставки?

— Ви коп?

— Йо. Я шеф поліції Далласа Джес Каррі. Хіба ви не впізнали моїх окулярів і щелепи?

— Я не бачу жодних окулярів, ані важкої щелепи, мем.

— Це тому, що я в гримі. На що ви бажаєте закладатися посеред літа, другяко? Зараз нема на що приймати ставки.

— Двобій Кейс-Тайгер.

— Котрий боєць?

— Кейс.

Вона пустила під лоба очі, а потім гукнула собі через плече:

— Краще тобі вийти сюди, татусю, тут у нас один живчик.

Френк Фраті був щонайменше вдвічі старшим за Чеза Фраті, але схожість все одно вбачалася. Безсумнівно, вони родичі. Якби я принагідно зауважив, що якось був робив ставку у містера Фраті в Деррі, я не мав сумнівів, що між нами поточилася б приємна розмова про те, яким маленьким є цей світ.

Замість цього я відразу ж взявся до перемовин. Чи не міг би я поставити п'ятсот доларів на те, що Том Кейс переможе у двобої в Медисон Сквер Гардені Діка Тайгера?

— Так, звичайно, — відповів Фраті. — Це так само легко, як встромити розжарене тавро собі в сраку-гепу, але навіщо б вам таке сх'тлося робити?

Його дочка видала короткий, дзвінкий регіт.

— Якого роду коефіцієнт я міг би отримати?

Він подивився на дочку. Вона задерла долоні. Два пальці стирчали на лівій руці, один на правій.

— Два до одного? Це ж кумедно.

— Таке вже кумедне життя, друже мій. Підіть подивіться п'есу Йонеско, якщо мені не вірите. Раджу вам ««Жертв обов'язку»» [603].

Гаразд, він мене принаймні не називає колегою, як це робив його колега з Деррі.

— Давайте трішки обговоримо це питання, містере Фраті.

Він взяв до рук акустичну гітару «Епіфон»[604] і почав її настроювати. Якийсь він був ледь не лячно моторний.

— Тоді дайте мені якусь тему для обговорення або катайте в Даллас. Там є одне місце, називається.

— Я знаю те місце в Далласі. Натомість віддаю перевагу Форт-Ворту. Сам тут колись жив.

— Той факт, що ви звідси виїхали, більше свідчить про наявність здорового глузду, аніж ваше бажання поставити на Тома Кейса.

— Як щодо припущення, що Кейс зробить нокаут до завершення перших семи раундів? Що ви на це мені можете запропонувати?

Він подивився на дочку. Цього разу вона підняла три пальці на лівій руці.

— А якщо Кейс виграє нокаутом впродовж перших п'яти?

Вона поміркувала, розважила, а потім підняла четвертий палець. Я вирішив не тиснути далі. Записав своє ім'я до його гросбуху і показав йому водійську ліцензію, прикривши великим пальцем мою адресу в Джоді, точно так, як це робив майже три роки тому, ставлячи на «Піратів» у «Фінансовому забезпеченні». Потім віддав йому гроші, що становили приблизно чверть тієї готівки, яка в мене ще залишалася, і поклав його розписку собі до гаманця. Двох тисяч вистачить на сплату ще кількох рахунків Сейді і на те, щоб притриматися в Техасі той час, який мені ще тут залишався. Плюс, цього Фраті мені хотілося тельбушити не більше, аніж колись хотілося тельбушити Чеза Фраті, хоча той і нацькував був на мене Білла Теркотта.

— Я повернуся наступного дня після балу, — сказав я їм. — Приготуйте мої гроші.

Дочка засміялася і закурила сигарету.

— Чи не це саме казала та хористка архієпископу?

— Вас часом не Марджорі звуть? — спитав я.

Вона застигла з закушеною сигаретою, крізь її губи сочився димок.

— Звідки ви знаєте? — побачивши вираз мого обличчя, вона розреготалася. — Жартую, насправді мене звуть Вандою. Сподіваюся, зі ставками вам більше щастить, аніж з угадуванням імен.

Ідучи до машини, я теж на це сподівався.

Розділ 25 1

Зранку п'ятого серпня я залишався з Сейді, аж поки її не поклали на каталку і повезли до операційної. Там на неї чекав доктор Еллerton разом з іншими лікарями, кількості котрих вистачило б, щоб скласти баскетбольну команду. Очі в неї блищали від уже отриманого наркозу.

— Побажай мені удачі.

Я нахилився і поцілував її.

— Всієї удачі всього світу.

Минуло три години, поки її не прикотили назад до її палати — тієї самої, з тією самою картиною на стіні, з тим самим приплоснути унітазом — вона міцно спала, хропучи, лівий бік її обличчя ховався під свіжою пов'язкою. Ронда Мак-Гінлі, медсестра з плечима футбольного захисника, дозволила мені залишитися з Сейді, поки вона трішки очуняє, що було великим порушенням правил. Правила для відвідувачів більш суворі в Країні Було. Якщо старша медсестра не подарує вам своєї симпатії, тобто.

— Як ти? — спитав я, тримаючи Сейді за руку.

— Стражданна. І сонна.

— Тоді спи, серденъко.

— Може, іншим разом. — її голос завмер з в'янучим звуком хрррррр. Очі заплющились, але вона з натугою розплющила їх знову. — буде краще. У твоєму світі.

Після цього вона вже відключилася, а я мав про що подумати.

Повернувшись до посту медсестри, я почув від Ронди, що внизу, в кафетерії, на мене чекає доктор Еллerton.

— Ми потримаємо її сьогодні і ще, мабуть, завтра, — сказав він. — Найменше нам хотілося б, аби причепилася якась інфекція. (Я, звісно, сам щойно про це був думав — один з тих збігів забавних, хоча й невеселих.)

— Як все пройшло?

— Як і очікувалося, але поранення, заподіяні їй Клейтоном, вельми серйозні. Залежно від швидкості регенерації, я думаю, наступна операція відбудеться десь у листопаді або у грудні. — Він закурив сигарету, видмухнув дим, і продовжив: — Маю зараз пекельну команду хірургів, і ми робимо все, що тільки можемо. але існує межа.

— Так, я знаю. — Я був певен, що знаю також іще дещо інше: не буде більше операцій. Тут принаймні. Коли Сейді наступного разу ляже під ніж, ножа взагалі там не буде. Там буде лазер.

У моєму світі.

Дрібна економія завше віддячує, кусаючи тебе за сраку. Я відмовився від телефону в квартирі на Нілі-стрит, щоб зекономити вісім чи десять доларів на місяць, а як він мені тепер потрібен. Добре, що за чотири квартали звідти стояла крамниця «Ю-Тот- М»[605], а в ній, поряд з кулером для кока-коли, стояла будка таксофону. Номер де Мореншильда в мене був записаний на папірці. Кинувши в апарат дайм, я його набрав.

—Резиденція де Мореншильда, чим можу допомогти?

Голос не Джинні. Мабуть, служниця, а все ж таки, звідки беруться де Мореншильдові бакси?

—Я волів би побалакати з Джорджем, будь ласка.

—Боюся, він зараз в офісі, сер.

Я вихопив з нагрудної кишені ручку.

—Ви можете продиктувати мені тамтешній номер?

—Так, сер. Сі-Чепел 5-6323.

—Дякую.

Номер я записав у себе на тильному боці долоні.

—Як мені передати, хто телефонував, якщо ви до нього не додзвонитеся, сер?

Я повісив слухавку. Знову мене немов огорнуло холодом. Я вітав це. Якщо мені бодай колись була потрібна холодна ясність, то це саме зараз.

Я вкинув ще дайм, цього разу почувши секретарку, котра повідомила мені, що я потрапив до корпорації «Сентрекс». Я сказав їй, що хочу поговорити з де Мореншильдом. Вона, звісно, захотіла взнати навіщо.

—Скажіть йому, що йдеться про Жана-Клода Дювальє[606] та Лі Освальда. Скажіть, що це в його інтересах.

—Ваше ім'я, сер?

Розірвати-Лопнути тут не прокотить.

—Джон Леннон[607].

—Не вішайте слухавку, будь ласка, містере Леннон. Я дізнаюся, чи він наразі доступний.

Не зазвучало жодної чекальної музики, що вже сприймалося як велике благо. Я прихилився до стіни будки, вступившись поглядом у табличку: ЯКЩО ВИ КУРИТЕ, ВВІМКНІТЬ, БУДЬ ЛАСКА, ВЕНТИЛЯТОР. Я не курив, але вентилятор все одно ввімкнув. Користі від нього було мало.

У вусі мені клацнуло так, що я аж скривився, а слідом почувся голос секретарки:

—Ви на зв'язку, містере Джон?

—Алло, — той бадьористий, самовпевнений акторський голос. — Алло? Містере Леннон?

—Алло. Це безпечна лінія?

—Що ви маєте. Так, звісно, звичайно. Одну хвилинку. Я зачиню двері.

Після невеличкої паузи він з'явився знову.

—Про що йдеться?

—Про Гаїті, друже мій, і нафтові концесії.

—А до чого тут мсьє Дювальє і той парубок Освальд? — у його голосі не прозвучало стривоженості, сама лиш життєрадісна цікавість.

—О, ви їх обох знаєте значно краще, ніж я. Називайте їх просто Бейбі Док і Лі, чого вам соромитись?

—Я дуже зайнятий сьогодні, містере Ленон. Якщо ви мені не поясните, про що взагалі мова, боюся, буду змушений.

—Бейбі Док може ухвалити те, на що ви чекаєте протягом останніх п'яти років, ліцензії на розробку нафтових родовищ у Гаїті. Вам це відомо; він права рука свого батька, він керує тонтон-макутами, і він перший у черзі на трон. Ви йому до вподоби, і ви до вподоби нам.

Голос де Мореншильда втратив акторські інтонації, став схожим на голос справжньої людини.

—Кажучи «нам», ви маєте на увазі.

—Ви усім нашим подобаєтесь, де Мореншильде, але нас непокоїть ваш зв'язок з Освальдом.

—Господи, та я з цим парубком ледь знайомий! Я його вже не бачив місяців сім чи й вісім!

—Ви бачилися з ним на Великдень. Коли привезли в дарунок його маленької дочці плюшевого кроля.

Дуже довга пауза. А тоді:

—Так, пригадую, дійсно привозив. Зовсім про це був забув.

—І про того, хто стріляв у Едвіна Вокера, теж забули?

—Який це має стосунок до мене? Чи до моого бізнесу?

У справжність його обуреного здивування майже неможливо було не повірити. Ключове слово тут майже.

—Кажіть далі, — заохотив я. — Ви звинувачували Освальда в тому, що це зробив він.

—Я жартував, чорти б його забрали!

Я подарував йому два удари серця і лише потім промовив:

—Ви здогадалися, на яку компанію я працюю, де Мореншильде? Я вам натякну — це не «Стандард Ойл».

На іншому кінці лінії запанувала тиша, поки де Мореншильд прокручував собі в голові все те лайно, яке я йому же встиг згодувати. Хоча це не було лайном, не суцільним принаймні. Про плюшевого кроля я точно знов, знов і про те, як він почав підрочувати Лі «як же це ти в нього промазав?», коли його дружина помітила гвинтівку. Висновок мав здаватися цілком очевидним. Моя компанія — це була та сама Компанія, і єдине питання, яке зараз хвилювало де Мореншильда — я на це сподівався, — що ще і як багато ми вже встигли підивитися-підслухати з його беззаперечно цікавого життя.

—Це якесь непорозуміння, містере Ленон.

—Заради вашого ж блага, я сподіваюся на правду з вашого боку, бо з нашого боку це виглядає так, ніби це саме ви підбурювали його до того пострілу. Раз у раз повторюючи, який той Вокер запеклий расист та що невдовзі він стане американським Гітлером.

— Це абсолютна неправда!

Я проігнорував його вигук.

— Але не це найбільше нас непокоїть. Найбільше нас непокоїть те, що ви могли перебувати в компанії з Освальдом у його діях десятого квітня.

— Ach, mein Gott/[608] Це зовсім безглаздя!

— Якщо ви спроможні це довести, і якщо ви пообіцяєте триматися подалі від неврівноваженого містера Освальда в майбутньому.

— Заради Бога, він тепер у Новому Орлеані!

— Стуліть пельку, — наказав я. — Нам відомо, де він і чим займається. Розповсюджує прокламації «За справедливе ставлення до Куби». І якщо найближчим часом не перестане, опиниться у в'язниці. — Він дійсно в ній опиниться, і станеться це менш ніж за тиждень. Його дядько Датц, той, що пов'язаний з Марчелло, витягне Лі, заплативши за нього заставу. — Доволі скоро він повернеться в Даллас, але ви з ним не бачитиметеся. Ці ваші дрібні ігрища скінчилися.

— Я вам кажу, я ніколи.

— Зазначені концесії ще можуть дістатися вам, але не інакше, як після того, коли ви зможете довести, що не були разом з Освальдом десятого квітня. Ви здатні це зробити?

— Я. дайте подумати. — Залягла довга пауза. — Так. Так. Гадаю, я можу.

— Тоді ми зустрінемося.

— Коли?

— Цього вечора. О дев'ятій. Наді мною стоять люди, яким я мушу звітувати, ці люди вельми засмутяться, якщо я подарую вам час для вибудування собі алібі.

— Приїздіть до мене додому. Я скажу Джинні, щоб сходила в кіно з подругою.

— Маю на думці інше місце. І вам його легко буде знайти.

І я назвав йому те місце.

— Чому там? — запитав він зі ширим здивуванням.

— Просто приїздіть. І якщо не бажаєте, щоби на вас розсердилися *pere i fils*[609] Дювалює, ви приїдете туди сам, друже мій.

Я повісив слухавку.

3

Рівно о шостій я знову був у шпиталі, де півгодини просидів із Сейді. Голова в неї знов була ясною, і біль, як вона запевняла, був не зовсім нестерпним. О шостій тридцять я поцілував її в гарну щоку, повідомивши, що мушу йти.

— Та справа? — спитала вона. — Та твоя справжня справа?

— Так.

— І там ніхто не постраждає без абсолютної в цьому потреби. Правильно?

Я кивнув: ««І помилково ніхто»».

— Будь обережним.

— Діятиму, наче по яйцях ходжу.

Вона спробувала усміхнутись. А вийшла гримаса, бо противилася свіжостягнута шкіра на лівій половині її обличчя. Очі її дивилися мені за плече. Я обернувся й побачив у дверях Діка й Еллі, вбраних у свій найкращий одяг. Дік був

у легкому літньому костюмі з краваткою-бантом і в капелюсі міського ковбоя, Еллі у шовковій сукні рожевого кольору.

— Якщо хочете, ми можемо почекати, — промовила Еллі.

— Ні, заходьте. Я вже йду. Але не балакайте з нею надто довго, вона втомилася.

Я двічі поцілував Сейді — в сухі губи і вологий лоб. А потім поїхав на Західну Нілі- стрит, де розклав перед собою речі, куплені в крамниці маскарадних костюмів і сувенірів. Довго й уважно я працював перед дзеркалом у ванній, часто зазираючи до

інструкції, жалкуючи, що поряд нема Сейді, котра могла б мені з цим допомогти.

Мене не тривожила думка, що де Мореншильд може на мене поглянути й запитати: «А чи не бачив я вас десь раніше?»; я переймався тим, щоби він не впізнав «Джона Леннона» де-небудь потім. Зважаючи на його схильність до правдивості, мені, ймовірно, знову доведеться на нього тиснути. Якщо так трапиться, я хотів запопасти його зненацька.

Першим чином я приkleїв вуса. Кущасті такі, з ними я став схожим на якогось негідника з вестерна Джона Форда[610]. Настала черга гриму, яким я покрив і обличчя й руки, надавши собі ранчерської засмаги. Далі окуляри в роговій оправі з простими скельцями. Я було подумав, чи не освітлити собі волосся, але в такому разі виникла б паралель з Джоном Клейтоном, стерпіти якої мені було несила. Натомість я нацупив на голову бейсбольний картуз «Сан-Антоніо Буллетс»[611]. Закінчивши, я ледь упізнав себе в дзеркалі.

— Ніхто не постраждає без абсолютної в цьому потреби, — сказав я своєму відображення в дзеркалі. — І помилково ніхто. Домовилися?

Незнайомець кивнув, але очі поза тими його фальшивими окулярами залишались холодними.

Останнє, що я зробив, перед тим як звідти піти — дістав з верхньої полиці шафи револьвер і поклав собі до кишені.

4

На стоянку наприкінці Мерседес-стрит я приїхав на двадцять хвилин раніше, але де Мореншильд там уже чекав, його помпезний «Кадилак» стояв під цегляною задньою стіною складу «Монтгомері Ворд». Це означало, що він стривожений. Чудово.

Я роззирнувся довкола, майже очікуючи, що побачу дівчаток-стрибунок, але ж, звісно, ввечері їх не було — може, вже спали, дивлячись сни про Париж і Чарлі Чапліна, котрий поїхав знімати тамтешніх леді.

Я припаркувався біля яхти де Мореншильда, опустив вікно, висунув ліву руку і поманив його вказівним пальцем. Якусь мить де Мореншильд залишався сидіти на місці, ніби вагаючись. Потім виліз. Ефектного вистрибу з машини не продемонстрував. Вигляд мав зляканий, принишкливий. І це також було чудово. У руці він тримав якусь теку. Судячи з того, яка вона була тоненька, мало чого лежало всередині неї. Я сподівався, що ця тека не просто для реквізиту. Бо інакше нам доведеться з ним тут довгенько витанцювати, і танок той буде не лінді-гоп.

Він відчинив дверцята, нахилився й промовив:

— Послухайте, ви не збираєтесь мене застрелити, нічого такого, ні?

—Нea, — відповів я, сподіваючись, що це в мене прозвучало ліниво. — Якби я був з ФБР, вам цим варто було б турбуватися, але я не звідти, і ви самі це розумієте. А з нами ви уже мали справи.

Я молив Бога, щоби Ел у своїх нотатках не помилявся щодо цього.

—Ця машина прослуховується? А ви самі?

—Якщо будете обережним у висловлюваннях, вам нема про що непокоїтися, вам це ясно? Ну мо, сідайте.

Він сів і закрив дверцята.

—Щодо тих концесій.

—Про це ви зможете поговорити іншим разом, з іншими людьми. Нафта — не моя спеціалізація. Я спеціалізується на роботі з людьми, котрі нерозважливо поводяться, а ваші стосунки з Освальдом були вельми нерозважливими.

—Мені було просто забавно, і більше нічого. Це чоловік, котрий зумів утекти до Росії, а потім звідти втекти до Сполучених Штатів. Неосвічений лобур, але навдивовижу спритний тип. Ну, й іще. — він прокашлявся, — я маю приятеля, котрий хоче трахнути його дружину.

—Про це нам відомо, — сказав я, думаючи про Бухе — чергового Джорджа в нескінченому параді людей з цим іменем. Мені вельми полегшло б, аби існувала можливість відімкнути цю луна-камеру минулого. — Єдиний інтерес для мене полягає у з'ясуванні істини, чи ви дійсно не мали нічого спільногого з тим нездарним замахом на Вокера.

—Подивіться на це. Я взяв це з альбому для газетних вирізок моєї дружини.

Розкривши теку, в якій, як виявилося, лежав єдиний газетний аркуш, він простягнув його мені. Я ввімкнув верхній світильник «Шеві», сподіваючись, що моя засмага не здастися йому тим, чим вона була — гримом. А з іншого боку, кого це могло хвилювати? Це б іще більше налякало Де Мореншильда, як підтвердження шпигунської схильності до гри в «плащі й кінджали».

То була шпарта газети «Морнінг Ньюз» за 12 квітня. Рубрику я знав. Називалась вона ВЕРШКИ МІСТА, і більшість далласців читали її уважніше за національні й світові новини. Там було повно набраних жирним шрифтом імен та фотографій чоловіків і жінок у вечірньому вбранні. Де Мореншильд не забув червоною ручкою обвести місце на півдорозі до низу шпарти. На фотоілюстрації біля замітки легко упізнавалися Джордж і Джинні. Він був у смокінгу і демонстрував усмішку, в якій зубів було — як клавіш у піаніно. Дженні демонструвала дивовижно глибоке декольте, до якого, схоже, уважно зазирала третя особа за їхнім столом. Кожен з цієї трійці тримав у руці бокал шампанського.

—Це газета за п'ятницю, — сказав я. — Постріл у Вокера було зроблено в середу.

—Новини у «Вершках міста» завжди відстають на два дні. Бо це ж рубрика про нічне життя, розумієте? Крім того, не дивіться тільки на фото, ви прочитайте, гаразд? Там все написано, чорним по білому!

Я прочитав, хоча й відразу, щойно побачив його ім'я, набране в газеті тим нахабно-сороміцьким масним шрифтом, я зрозумів, що він від початку казав мені

правду. Обертони в гармонії забриніли гучно, немов хтось ввімкнув тумблер реверберації в гітарному підсилювачі.

Місцевий нафтовий раджа Джордж де Мореншильд зі своєю дружиною підняли бокал (а може, їх там було піднято цілу дюжину!) у клубі «Карусель» увечері в середу, святкуючи день народження означеної стильно-розвеселеної леді. Якого віку? Голубочки не зізналися, але, на наш погляд, виглядом вона ані на день не старша двадцяти трьох років (чи ти ба!). Їх особисто привітав імпозантний господар ««Каруселі» Джек Рубі, пославши їм пляшку шампану, а потім присідавшись до них, щоб підняти тост. З днем народження Джинні, сяй нам ще довго!

—Шампанське — дешевка дешевкою, у мене похмілля не проходило до третьої години наступного дня, але це було того вартим, якщо ви тепер задоволені.

Я був задоволений, а заразом заінтригований.

—Наскільки добре ви знаєте цього чоловіка, Рубі?

Де Мореншильд фирмнув — весь його баронський снобізм виявився в цьому короткому посміху повітря крізь роздуті ніздри.

—Не вельми знаю і не жалую з того. Цей скажений єрейчик пригощає випивкою поліцейських, щоби вони дивилися в інший бік, коли він дає волю своїм кулакам. А він полюбляє цю справу. Колись такий норов доведе його до великих неприємностей. Джинні подобаються стриптизерки. Вони її збуджують.

— Він знизав плечима, немов кажучи, хто зрозуміє цих жінок. — Ну, а тепер ви,

— Він перевів погляд на мене, побачив револьвер у моїй руці й закляк. Очі його вибалушилися. Вистромився яzik і облизнув губи. Кумедне «цмок» пролунало, коли він втягував його назад собі до рота.

—Чи я задоволений? Це ви збиралися знову в мене спитати? Я поткнув його дулом револьвера, отримуючи чимале задоволення від того, як він почав хапати ротом повітря. Вбивство змінює людину, я вам це кажу, людина жорсткішає, але на мій захист, якщо й існував хтось вартий благодійного залякування, то це саме він. На Маргариті почали лежала відповіданість за те, яким став її менший син, чимало вини в тому було на самому Лі — всі ті його примарні мрії про славу, — але де Мореншильд також зіграв свою роль. А чи був це якийсь складний план, визрілий десь у глибинних нутрощах ЦРУ? Ні. Барона просто розважало його товарищування з покидьком. Як і викиди гніву й відчай з розжареної духовки розладнаної психіки Лі.

—Прошу, — прошепотів де Мореншильд.

—Я задоволений. Але послухай сюди, ти, напиндючений гусак: ти більше ніколи не бачитимешся з Лі Освальдом. Ніколи не балакатимеш з ним по телефону. Ніколи й словом не прохопишся про цю розмову ні його жінці, ні його матері, ні Джорджу Бухе і жодному з решти емігрантів. Тобі зрозуміло?

—Так. Абсолютно. Я вже й так ним знудився.

—І вполовину не так, як я знудився тобою. Якщо я дізнаюся, що ти говорив з Лі, я тебе вб'ю. Допер?

—Так. А ті концесії.

—Хтось зв'яжеться. А тепер уйобуй з моєї машини.

Так він і зробив, і то хутко. Коли він уже сів за кермо «Кадилака», я знову виставив руку з вікна своєї машини. Цього разу, замість його поманити, я показав вказівним пальцем у напрямку Мерседес-стрит. Він поїхав.

Я ще трохи посидів на місці, дивлячись на газетний аркуш, який він у своїй поспішливості забув забрати. Джек Рубі й де Мореншильди разом, з піднятими бокалами. Чи це не ознака того, що дійсно існувала змова? Конспірологи, котрі вірять у стрільців, які вискають з каналізаційних люків, та в примарних Освальдових двійників, либо нь, саме так і вирішили б, але я знат, у чим справа. Це всього лиш чергова гармонізація. Звичайна справа в Крайні Було, де все вібрує обертонами- відлуннями.

Мені вірилось, що врешті я зачинив Елове вікно невизначеності і жодному протягу крізь нього більше не прослизнути. Освальд мусить повернутися в Даллас третього жовтня. Згідно з нотатками Ела, в середині жовтня його приймуть на роботу в

Техаському сховищі шкільних підручників. От тільки цього не станеться, бо десь між третім і шістнадцятим числом я мав намір покласти край його жалюгідному, небезпечному життю.

5

Мені дозволили забрати Сейді зі шпиталю вранці сьомого серпня. Всю дорогу додому, до Джоді, вона сиділа тихесенько. Я міг тільки здогадуватися, як вона ще страждає від болю, але майже всю поїздку вона мирно тримала свою руку в мене на стегні. Коли ми біля великого білборда Денголмських Левів звернули з 77-го шосе, вона промовила:

—У вересні я повертаюсь на роботу до школи.

—Правда?

—Так. Якщо я змогла постати перед усім містом в «Грейнджа», гадаю, зможу й перед зграйками дітей у бібліотеці. Крім того, маю відчуття, що нам не завадять гроші. Якщо в тебе нема якихось невідомих мені джерел прибутку, ти скоро зовсім збанкрутуюеш. Завдяки мені.

—Я очікую деяких грошей наприкінці цього місяця.

—Той двобій?

Я кивнув.

—Добре. Та все одно мені недовго залишилось чути сміх і перешіптування за спиною. Бо коли поїдеш ти, тоді й я з тобою. — Вона затнулася. — Якщо ти цього все ще хочеш.

—Сейді, це все, чого я хочу.

Ми повернули на Головну вулицю. Джем Нідем якраз завершував щоденний рейс на своєму молочарському фургоні. Перед пекарнею розкладав під марлевою наміткою буханці свіжого хліба Білл Гейвері. З машини, що проїхала повз нас, Джен і Дін співали про те, як гарно у Серф-сіті, де на одного хлопця припадають аж дві дівчини [612].

—Джейку, а мені там сподобається? У твоєму світі?

—Сподіваюся, серденько.

—Там дуже все не схоже на тутешнє?

Я посміхнувся.

— Люди більше платять за бензин і мусять натискати більше кнопок. А в іншому все майже так само, як тут.

6

Той спекотний місяць серпень ми, як могли, старалися зробити схожим на наш медовий місяць, і нам було хороше. Я перестав прикидатися, ніби живу в Діка, хоча машину, як і перше, на ніч я залишав на його під'їзній алеї.

Сейді швидко оклигувала після останніх тортур її плоті, і хоча шкіра під оком залишалася обвислою і щока запалою, пошрамованою там, де Клейтон її прорізав аж досередини рота, були видимі вже й явні покращення. Зважаючи на те, що він мав, Еллертон зі своєю командою зробив гарну роботу.

Сидячи рядком в неї на дивані перед вентилятором, що розвіював нам з лоба волосся, ми читали книжки — у неї в руках ««Група», у мене «Джуд Непомітний»[613]. Ми влаштовували пікніки в неї на задньому подвір'ї під тим її пречудовим

китайським горіхом, випиваючи галони кави з льодом. Сейді знову почала намагатися менше курити. Ми дивилися ««Сирицю» і «Бена Кейсі» [614] і ««Трасу 66». Одного вечора вона ввімкнула канал, де показували ««Нові пригоди Еллери Kvіна», але я попрохав її переключити на щось інше. Не люблю детективів, пояснив я.

Перед тим як іти до ліжка, я делікатно намащував кремом її поранене обличчя, а коли ми опинялися в ліжку, там було так хороше. Та облишмо про це.

Одного дня, виходячи з бакалії, я наштовхнувся на поважну членкиню шкільної ради Джессіку Келтроп. Вона сказала, що хотіла б зайняти в мене хвилинку для розмови, як вона це означила, на «делікатну тему».

— Цікаво, на яку саме, міз Келтроп? — поцікавився я. — Бо я купив морозиво і хотів би донести його додому раніше, ніж воно розстане.

Вона подарувала мені крижану усмішку, від якої французькому ванільному ще довгі години не загрожувало б розмерзання.

— Домом ви називаєте дім на Бортівій алеї, містере Емберсон? Там, де живете з нещасною міс Дангіл?

— А яким чином це стосується ваших справ?

Її усмішка ще трішечки покрижанішла.

— Як членкиня шкільної ради, я мушу стежити за тим, щоби мораль нашого педагогічного персоналу залишалася незаплямованою. Якщо ви живете разом з міс Дангіл, це безпосереднім, найсерйознішим чином торкається мене. Підлітки швидко все підхоплюють. Мавпують те, що бачать у дорослих.

— Ви так гадаєте? Маючи за плечима п'ятнадцять років роботи в школі, можу вас запевнити, що, спостерігаючи поведінку дорослих, підлітки якомога швидше тікають в протилежному напрямку.

— Поза всякими сумнівами, наша дискусія щодо вашого бачення підліткової психології, містере Емберсон, могла б бути цікавою, але не для того я попрохала вас про цю розмову, якою вона не є неприємною для мене особисто. — Жодного

неприємного почуття не виражало її обличчя. — Якщо ви живете з міс Дангл у гріху.

—Гріх, — промовив я. — Ось де цікаве слово. Ісус сказав, хай кине перший камінь той, хто сам без гріха. Чи радше він мав на увазі ту. А сама ви без гріха, міз Келтроп?

—Розмова не про мене.

—Але ми могли б зробити її розмовою про вас. Я міг би її такою зробити. Наприклад, міг би почати розпитувати там і тут про байстрюка, якого ви колись позбавилися.

Вона поточилася, немов від удару, відступивши на два кроки під стіну бакалійної крамнички. Я зробив два кроки вперед, торби з покупками крутнулись у мене в руках.

—Я вважаю це мерзотною образою. Якби ви й досі викладали, я би.

—Не маю сумніву, що ви би, але я у вас не працюю, отже, раджу вам вислухати мене вельми уважно. Наскільки мені відомо, ви народили дитину, коли вам було шістнадцять років і ви ще жили на ранчо Солодка Вода. Я не знаю, хто був батьком тієї дитини, хтось із ваших однокласників, приблудний ковбой чи, може, навіть ваш власний батько.

—Ви огидний!

Дійсно. І подеколи це буває так приємно.

—Мене не турбує, ким він був, але я турбується про Сейді, котра пережила більше болю й сердечних мук, аніж вам довелося відчути за все життя. — Тепер я вже

притискав її до цегляної стіни. Вона дивилася на мене знизу вгору, побілілими від жаху очима. В інший час і в іншому місці я відчув би до неї жаль. Та не тепер. — Якщо ви бодай єдиним словом зачепите Сейді — бодай єдине слівце, бодай комусь — я докладу всіх зусиль, щоб з'ясувати, де зараз та ваша дитина, і рознесу про це звістку від краю до краю цього міста. Ви мене зрозуміли?

—Геть з мою шляху! Дайте мені пройти!

—Ви мене зрозуміли?

—Так! Так!

—От і добре. — Я відступив вбік. — Живіть власним життям, міз Келтроп. Маю підозру, воно у вас, відтоді як ви були шістнадцятирічною, доволі сіреньке — хоча й клопітке, риття в чужій брудній близні робить людину постійно заклопотаною, — але воно ваше. А нам дайте жити нашим життям.

Вона шмигнула ліворуч вздовж цегляної стіни, в напрямку парковки поза крамницею. Очі мала вибалущені. Вони невідривно дивились на мене.

Я ласкаво всміхнувся:

—Перш ніж нам забути про цю бесіду, уявити, що її ніколи не відбувалося, хочу дати вам маленьку пораду, моя дрібненька леді. Просто від душі. Я кохаю Сейді, а до закоханого чоловіка не варто дойобуватися. Якщо ви вstromлятиме носа до моїх справ — або справ Сейді — я добре постараюся, щоби зробити вас найжалюгіднішою сучкою з усіх пуристок в цілому Техасі. Така моя вам щира обіцянка.

Вона кинулася навтьоки в бік парковки. Бігла незугарно, як людина, котра давно- давно не рухалася інакше, як тільки повільною, статечною ходою. У своїй брунатній сукні завдовжки до середини літок, непрозорих панчохах і поміркованих черевиках на низьких підборах вона була втіленням тієї епохи. З вузлика в неї на голові вибилося волосся. Колись, я не мав сумніву, вона носила його розпущенним, як це подобається у жінок чоловікам, але давним-давно то було.

—І доброго вам дня! — гукнув я їй вслід.

7

Я перекладав покупки до морозилки, коли в кухню зайшла Сейді.

—Тебе так довго не було. Я почала непокоїтися.

—То все через балачки. Ти ж знаєш, як воно в Джоді. Завжди стрінеться хтось охочий потеревенити.

Вона посміхнулась. Посмішка їй давалася вже трішки легше.

—Ти такий ласкавий.

Я подякував Сейді, повідомивши їй, що це вона ласкова дівчина. Одночасно загадуючись, чи розповість Келтроп щось Фреду Міллеру, іншому члену шкільної ради, котрий теж вважав себе охоронцем міської моралі. Щодо цього я мав сумніви. Проблема полягала не просто в тому, що я знав про її юнацьку нерозсудливість; я ставив на меті її налякати. Це подіяло на де Мореншильда, так само це подіяло й на неї. Залякування людей — брудна справа, але ж хтось її мусить робити.

Сейді перетнула кухню й обняла мене однією рукою.

—Як би ти поставився до вікенду у «Кендлвудських Бунгало» перед початком занять у школі? Як тоді, в наші колишні часи? Сейді іноді буває занадто розв'язною, чи не так?

—Ну, що тут сказати, хіба що, коли як, — я вхопив її в обійми. — Мова йде про безстидний вікенд?

Вона спалахнула. Тільки шкіра біля шрамів залишалася білою, лискучою.

—Абсолютно безстидний, сеньйоре.

—Ну, тоді чим швидше, тим краще.

8

Насправді вікенд не вийшов безстидним, хіба що ви вважаєте — як це притаманне Джессікам Келтроп усього світу, — ніби заняття коханням є безстидним. Авжеж, правда, багато часу ми проводили в ліжку. Але й надворі ми також провели чимало часу. Сейді була невпинною ходачкою, а відразу поза Кендлвудом на відрогах пагорбів відкривався широчезний простір. Там буяло розмаїття польових квітів пізнього літа. Деякі з них Сейді знала за іменами — іспанський кінджал, колючий мак, щось із назвою юкка пташина, — але щодо решти вона лише хитала головою, а потім нахилялася, щоби вдихнути їхній аромат, бодай скільки його там іще залишалося. Ми гуляли рука в руці, висока трава обмітала нам холоші джинсів, а у високому техаському небі пливли величезні білі хмари з пухкими верхівками. Довгі віконниці з тіней і світла сунули полем. Того дня дув свіжий бриз і зовсім не чулося запаху нафти. На вершині

пагорба ми обернулись і подивилися назад. Бунгало здавалося дрібненькими, нікчемними цятками на де-не-де утиканій деревами широкій долоні прерії. А дорога здавалася стрічкою.

Сейді сіла, підтягнувши коліна під груди, й обхопила себе руками за гомілки. Я сів поряд.

—Хочу спитати у тебе дещо, — мовила вона.

—Гаразд.

—Це не про те. ну, не про те, звідки ти прибув, про те я зараз не в силах навіть думати. Це про людину, котру ти прибув зупинити. Про того, котрий, як ти казав, збирається вбити президента.

Я завагався.

—Це делікатна тема, серденько. Ти пам'ятаєш, я тобі казав про велику машину, повну гострих зубів?

—Так.

—І ще сказав, що не дозволю тобі бути поряд зі мною, коли я з нею дроочуся. Я й так уже встиг наговорити зайвого — більше, ніж хотів, і, либо нь, більше, аніж мусив би. Бо минуле не бажає, щоб його змінювали. Воно відбивається, коли намагаєшся це робити. І чим серйозніша потенційна зміна, тим жорстокіше воно відбивається. Я не хочу, щоб тебе понівечило.

—Мене вже понівечено, — промовила вона тихо.

—Ти питаєшся, чи є в цьому моя вина?

—Ні, милив, — торкнулася вона долонею моєї щоки. — Ні.

—Але, можливо, саме так і є, принаймні почасти. Є така річ, що зветься ефект метелика. — Сотні їх пурхали навколо нас, ніби ілюструючи сам цей факт.

—Я знаю, що це таке, — сказала вона. — У Рея Бредбері є про це оповідання.

—Справді?

—Воно називається «І прогримів грім». Дуже красиве й дуже хвилююче оповідання[615]. Але ж, Джейку. Джонні був божевільним задовго до того, як вийшов на сцену ти. Я покинула його задовго до того, як ти тут з'явився. І якби не було тебе, міг нагодитися якийсь інший чоловік. Я певна, що він не був би таким чудовим, як ти, але я-то про це не знала б, хіба не так? Час — це дерево з багатьма гілками.

—Що тобі хочеться знати про того парубка, Сейді?

—Головно, чому ти просто не подзвониш у поліцію — звісно, анонімно — і не доповіси на нього.

Я зірвав і почав жувати травинку, тим часом думаючи, як їй все пояснити. Перше, що спливло мені до голови, це слова, сказані де Мореншильдом на парковці біля «Монтгомері Ворда»: ««Він неосвічений лобур, але навдивовижу спритний тип».

Точна характеристика. Лі вирвався з Росії, коли вона йому набридла; а потім, застреливши президента, він зумів вислизнути з Книгосховища, попри майже миттєву реакцію поліції й спецслужб. Звісно, що реакція була швидкою, багато людей бачило, звідки саме стріляли.

Лі стоятиме перед націленою на нього зброею, відповідаючи на перші питання в кімнаті відпочинку на другому поверсі Книгосховища, ще до того, як помираючого президента довезуть до шпиталю Паркленд. Коп, який його там опитуватиме, потім згадає, що хлопець відповідав розсудливо й переконливо. Оскільки за Лі як за свого працівника поручиться тамтешній бригадир Рой Трулі, коп дозволить Оззі Кролику піти, а сам поспішить нагору шукати місце, звідки стріляли. Здавалося цілком імовірним, що могли минути дні й тижні, перш ніж Освальда десь би схопили, аби він не нарвався на патрульного Тіппіта.

—Сейді, даллаські копи оганьбляться на весь світ своєю некомпетентністю. Треба бути божевільним, щоб їм довіряти. Вони можуть взагалі не відреагувати на анонімне повідомлення.

—Але чому? Чому вони не реагуватимуть?

—Наразі тому, що той парубок зараз не в Техасі й навіть не збирається сюди повертатися. Він обмірковує план, як йому втекти до Куби.

—До Куби? Чому, заради Бога, саме до Куби?

Я помотав головою.

—Це неважливо, бо цього не станеться. Він повернеться в Даллас, але без жодного наміру вбивати президента. Він навіть не знає, що Кеннеді збирається відвідати Даллас. Сам Кеннеді цього не знає, бо цей візит ще не внесено до його графіку.

—Але ти знаєш.

—Так.

—Бо в тому часі, звідки ти прибув, усе це описано в підручниках історії.

—Так, у загальних рисах. У мене є детальні нотатки, зроблені моїм другом, котрий і послав мене сюди. Якось, коли все це закінчиться, я розповім тобі мою історію цілком. Але не зараз, коли та зубата машина все ще працює на повну потужність. Важливє тут ось що: якщо поліція допитає того парубка раніше середини листопада, він видастся їм абсолютно невинним, бо він і є невинним.

—Чергова тінь великої маси хмар накотилася на нас, і на кілька хвилин на кілька градусів впала температура. — Наскільки я можу розуміти, остаточного рішення він, можливо, не прийняв аж до того моменту, коли натиснув гачок.

—Ти так кажеш, ніби це вже трапилося, — зачудувалась вона.

—У моєму світі це трапилось.

—А яка важлива подія станеться в середині листопада?

—Шістнадцятого числа ««Морнінг Ньюз» оповістить Даллас про маршрут кортежу Кеннеді, і зокрема вздовж Головної вулиці. Осва. той парубок прочитає цю статтю і зрозуміє, що машини проїдуть фактично поряд з тим місцем, де він працює. Можливо, він вирішить, що це йому знак від Бога. Або від привида Карла Маркса.

—А де він працюватиме?

Я знову помотав головою. Й� небезпечно було це знати. Звичайно, тут взагалі не було нічого безпечного. Проте (я вже це казав, але воно варте повторення) яке ж то величезне полегшення, коли можеш бодай щось з того розповісти іншій людині.

— Якби поліція з ним побалакала, це могло б його принаймні сполохати, відстрашити від таких дій.

Вона мала рацію, але який це шалений ризик. Я вже був ризикнув трішки, поспілкувавшись із де Мореншильдом, але де Мореншильд бажав отримати нафтові концесії. Ну й головне, я його так налякав, що він ледь в штани не напудив. Мені вірилося, що він мовчатиме. Інша справа Лі.

Я взяв Сейді за руку:

— Зараз я можу передбачити, куди й коли виrushить цей тип, точно так, як можу передбачити, куди поїде потяг, бо він повсякчас на своїх рейках. Тільки-но встряну, щойно я втручуся, все розсиплеться.

— А якби ти поговорив з ним особисто?

Абсолютно кошмарне видіння зринуло в моїй уяві. Я побачив, як Лі докладає копам: ««Цю ідею мені вклав до голови чоловік на ім'я Джордж Емберсон. Якби не він, сам би я до такого ніколи не додумався»».

— Не думаю, що це також могло б чимсь зарадити.

Зніченим голосом вона спітала:

— Ти мусиш його вбити?

Я не відповів. Що само по собі вже було відповідлю.

— І ти насправді знаєш, що це мусить трапитися?

— Так.

— Так само, як ти знаєш те, що двобій двадцять дев'ятого числа виграє Том Кейсі?

— Так.

— Навіть попри те, що геть усі, хто розуміється на боксі, кажуть, що Тайгер його знищить?

Я усміхнувся:

— Ти читала спортивні розділи в газетах.

— Так, читала. — Вона забрала в мене з рота травинку і поклала її собі до рота.

— Я ніколи не була на боксерському матчі. Ти мене поведеш?

— Це не зовсім живе шоу, ти ж знаєш. Просто пряма трансляція на великому телекрані.

— Я знаю. Ти мене поведеш?

9

У Даллаському «Аудиторіумі» того вечора, коли відбувався двобій, було чимало гарних жінок, але Сейді отримала свою долю захоплених поглядів. Вона ретельно загримувалася для цієї події, хоча навіть наймайстерніший грим міг лише

мінімізувати ушкодження на її обличчі, але не приховати їх цілком. Наразі вельми допоміжною виявилася її сукня. Сукня гладенько облягала лінії її тіла й мала глибокий викот.

Ідеальним додатком став капелюшок-федора, який їй позичила Еллен Докерти, коли Сейді поділилася з нею, що я хочу взяти її на боксерський матч. Капелюшок був майже точно таким, як той що на Інгрид Бергман у фінальній сцені фільму «Касабланка» [616]. Безтурботно посаджений на голові, цей капелюшок чудово

окреслював обличчя Сейді. Ну й звісно ж, зсунутий на лівий бік, він відкидав трикутник глибокої тіні на її понівечену ліву щоку. Це було ефективнішим за будь-який грим. Коли Сейді вийшла зі спальні на оглядини, я повідомив їй, що вона просто перфектна. Вираз полегшення й іскорки збудження в очах підказували — вона зрозуміла, що я сказав це не просто, щоб її втішити.

На дорогах у напрямку Далласа було не пропхнутися, так багато їхало туди машин, тож коли ми зайняли свої місця в залі, вже тривав третій з п'яти попередніх боїв — великий чорний боксер і ще більший білий неспішно трамбували одне одного, а натовп підсвистував. Не один, а чотири величезних екрани висіли над полірованим деревом майданчика, на якому під час баскетбольного сезону грали (погано) «Даллас сперз». Трансляцію забезпечувала система позаекранних проекторів, і хоча кольори були блакитними — майже елементарними, — чіткість картинки була відмінною. На Сейді це справило враження. По правді, на мене теж.

—Ти нервуся? — спитала вона.

—Так.

—Навіть попри.

—Так, навіть попри все. Якось я був закладався на «Піратів», що вони виграють Світову серію у 1960 році, так я тоді точно знат. Зараз я цілком покладаюся на моого друга, котрий видобув цю інформацію з інтернету.

—Що це, на Бога, таке?

—Наукова фантастика. Як у Рея Бредбери.

—О, гаразд, — і вона, вstromивши собі до рота два пальці, свиснула. — Агов-ов-ов, пивоносе!

Вбраний у жилетку, ковбойський капелюх і проклепаний срібними бляшками пояс пивонос продав нам дві пляшки «Самотньої зірки» (скляних, не пластикових), увінчаних згори паперовими стаканчиками. Я дав йому долар, сказавши, щоб залишив решту собі.

Сейді стукнулась своєю пляшкою об мою, примовивши:

—За удачу, Джейку!

—Якщо вона мені знадобиться, це означатиме, що я в диявольській скруті.

Вона закурила сигарету, додаючи й власного диму до сизої вуалі, що вже висіла навколо світильників. Я сидів праворуч неї, і звідси вона виглядала дійсно перфектно.

Я торкнувся її плеча, вона обернулась, і я поцілував її в ледь розтулені губи.

—Дитинко, — сказав я, — ми завжди встигнемо втекти до Парижа.

Вона вишкірилася:

—До того, що в Техасі, хіба [617].

Стогін майнув натовпом. Щойно від удару чорного білий боксер сів на зад.

10

Головна битва розпочалася о дев'ятій тридцять. На екранах з'явилися бійці зблизька, а коли камера сфокусувалася на Томові Кейсі, в мені обірвалося серце. Його чорне волосся пронизували сиві пасма. Щоки мав обвислі. Жирок живота випинається понад трусами. Проте найгіршими були його очі — якось вони так,

неначе спантеличено, визирали з-за шрамованих набряків пухкої плоті. На позір, Кейс не зовсім уявляв собі, де він зараз. Півторатисячний, чи близько того, зал загалом зустрів його вітальними вигуками — врешті-решт, Том Кейс був своїм хлопцем, місцевим, — але я також дочув і досадливі голоси. Він сидів на стільці мішком, вчепившись долонями в рукавицях за канати, з таким виразом, ніби вже програв. Дік Тайгер, навпаки, перебував на ногах, боксуючи з тінню, він проворно стрибав у своїх високих чорних боксерках.

Сейді нахилилася ближче до мене й спитала:

—Щось не дуже гарно це виглядає, мицій.

Фраза прозвучала недомовкою століття. Це виглядало жахливо.

Попереду, внизу (звідки екран мав би здаватися якоюсь мрійливою скелею з проектованими на ней мерехтливими фігурами) я помітив Аківу Рота, котрий супроводжував якусь лялечку в норковій горжетці й окулярах а-ля Гарбо[618] до крісла, що, якби бій відбувався не на екрані, містилося б під самим рингом. Кругловидий чоловічок з чадною сигарою, котрий сидів перед нами, обернувся і запитав:

—Ви б на кого поставили, красунечко?

—На Кейса, — хоробро відповіла Сейді.

Кругловидий розсміявся:

—Видко, маєте добре серце. Закладімося по десятці, як ви на таку пропозицію?

—Коефіцієнт чотири до одного, згодні? Якщо Кейс того нокаутує?

—Якщо Кейс нокаутує Тайгера? Закладаємося, леді, — простягнув він їй руку.

Сейді її потисла. А потім обернулася до мене з дерзкою усмішкою, що грала в кутику її губ з того боку, де вони залишалися нормальню рухомими.

—Доволі зухвало, — сказав я.

—Зовсім ні, — заперечила вона. — Тайгер завалиться в п'ятому. Я вмію провидіти майбутнє.

11

Конферансє, в смокінгу й не менш як з фунтом бріоліну на волоссі, риссю вибіг на середину рингу, підсмикнув до себе мікрофон, що звисав згори на сріблястому шнурі, і гавкаючим голосом ярмаркового кликуна оголосив статуси бійців. Заграв Національний гімн. Скинувши з себе капелюхи, чоловіки поприкладали праві долоні до сердець. Я чув, як швидко колотиться мое серце, щонайменше сто двадцять ударів за хвилину, а може, й більше. У залі працювали кондиціонери, але піт стікав у мене по шиї, волого було під пахвами.

Дівчина в купальнику, гордливо погойдуючись на високих підборах, обійшла ринг по периметру, високо тримаючи в руці картку з великою цифрою 1.

Брязнув гонг. Том Кейс з відсутнім виразом почовгав на середину рингу. Дік Тайгер жваво підскочив йому назустріч і, зробивши обманний порух правою, вгавив компактного лівого хука, який на добрячих секунд дванадцять вирвав Кейса з бою.

Публіка — тутешня і та, що сиділа в Медисон Сквер Гардені, за дві тисячі миль звідси

— відгукнулася болючим стогоном. З тієї долоні Сейді, яка спочивала на моєму стегні, виштрикнулись ніби пазурі і вп'ялися мені у плоть.

— Скажіть своїй десятці «прощавай», а заодно й її приятелькам, красунечко, — радісно гукнув круглопикий курець сигар.

««Еле, чим ти лишень, черти тебе забирай, тоді думав?»

Дік Тайгер ретирувався до свого кута й безжурно підстрибував там на подушечках стіп, поки, драматично змахуючи правою рукою, лічив рефери. На рахунку три Кейс ворухнувся. На рахунку п'ять він сів. На сім він підвівся на одне коліно. На дев'ять встав і підняв рукавички. Рефери вхопив лицез боксера в долоні й щось спитав. Кейс відповів. Рефери кивнув йому, кивком покликав Тайгера й відступив убік.

Тайгер, напевно, не терплячись швидше сісти до м'ясної вечері, що чекала його в «Сарді»[619], рвонув перед прагнучим вбивства тигром. Кейс не спробував ухилитися — швидкість його давно покинула, мабуть, ще під час бою на якомусь із полустанків своєї кар'єри, в містечку Молін, що в Іллінойсі, або в тому Нью-Гейвені, що в штаті Коннектикут[620], — але він здатен був прикритися. Й увійти в клінч. Він багаторазово так робив, мов утомлений танцівник танго, покладаючи втомлену голову, щоб відпочила на плечі в Тайгера, тим часом ліниво постукуючи того по спині кулаками. Натовп почав невдоволено гуготіти. Коли після гонга Кейс, опустивши голову, з безсило повислими кулаками, побрів до свого стільця, гуготіння подужчало.

— Він уже тхне, красунечко, — кинув круглопикий.

Сейді стривожено подивилася на мене.

— А ти як гадаєш?

— Я гадаю, як-не-як, а перший раунд він подолав.

Насправді ж я думав, як добре було б, аби хтось встромив виделку Томові Кейсу в його обвисле гузно, бо, на мій погляд, він уже був майже готовий.

Кралечка в «Дженцені»[621] повторила свій променад, цього разу показуючи цифру 2. Брязнув гонг. Знову підірвався Тайгер, а Кейс побрів. Мій хлопець продовживав тулитися поблизче, щоби при першій же нагоді увійти в клінч, але я помітив, що він тепер уже призвичаївся париувати той лівий хук, яким його було вимкнуто в першому раунді.

Тайгер поршневими ударами правої руки обробляв живіт старому боксеру, проте під жировою подушкою в того, мабуть, залишилися достатньо пружні м'язи, бо на Кейса ті удари мало справляли враження. У якийсь момент Тайгер відштовхнув Кейса і почав манити до себе обома рукавицями підходь, давай, підходь. Публіка на це відгукнулася схвальними криками. Кейс лише стояв і дивився на нього, отже, Тайгер сам рушив перед. Кейс умить зчепився з ним в клінчі. Натовп простогнав. Брязнув гонг.

— Моя бабуся могла б завдати Тайгеру більше жару, — пробурчав аматор сигар.

— Можливо, — зауважила Сейді, підкурюючи собі вже третю від початку бою сигарету, — але він усе ще тримається на ногах, хіба ні?

—Це ненадовго, цяцю. Якийсь з наступних отих лівих хуків його проб’є, і Кейсу гаплик, — фіркнув він.

Третій раунд теж минув здебільшого в клінчах та шарканнях, але в четвертому Кейс дозволив злегка ослабти своєму захисту і Тайгер завдав йому серію лівих і правих ударів у голову, від чого публіка з ревінням підхопилася на рівні. І дівчина Аківи Рота разом з усіма. Сам містер Рот залишився сидіти, але не полінувався рукою з винизаними перснями пальцями обхопити задок своєї леді-подружки.

Кейс відвалився на канати, відбиваючись від Тайгера правою, і один з тих його ударів таки поцілив. На позір той удар здався нікчемним, але я помітив, як з волосся Тайгера бризкає піт, коли він затряс головою. На обличчі в нього був здивований вираз: ««звідки це воно прилетіло?»» Він зразу ж ринувся вперед, знову взявши до роботи. З тріщини під лівим оком у Кейса почала сочитися кров. Перш ніж Тайгер встиг перетворити ту цівочку крові на потік, пролунав гонг.

—Якщо віддасте мені десятку вже зараз, — сказав пухкенький сигарник, — ви з вашим хлопцем встигнете поїхати звідси раніш, аніж виникнуть вуличні затори.

—От що я вам скажу, — відповіла Сейді. — Даю вам шанс відмовитися від парі й зберегти свої сорок долларів.

Кругловидий аматор сигар розсміявся.

—Вродлива та й ще чутяумору має. Якщо цей ваш довжелезний гелікоптер з вами нечесний, гайда зі мною, до мене додому.

У кутку Кейса тренер гарячково обробляв йому поранене око, вичавлюючи щось із тюбика, розмазуючи ту субстанцію пучками. Мені ця річ здалася схожою на суперклей, хоча на той час його напевне ще не вигадали. Потім він поляскав Кейса по щелепах мокрою ганчіркою. Брязнув гонг.

Дік Тайгер замолотив руками, пресуючи правою, посилаючи хуки лівою. Кейс ухилився від одного лівого хука, і вперше за весь матч Тайгер правим аперкотом поцілив старому в голову. Кейс ухитрився відхилитися вчасно, щоб не прийняти всю його потугу собі на щелепу, але йому зачепило щоку. Від сили удара все його обличчя перекосилося в гримасу ніби щойно з кімнати жахів. Він поточився назад. Тайгер напосідав. Публіка знову підхопилася з місць з кровожерливим ревом. Ми підхопилися разом з усіма. Сейді затуляла собі рота долонями.

Тайгер загнав Кейса в один з нейтральних кутів і молотив його справа і зліва. Я побачив, що Кейс підпліває; я побачив, що світло згасає в його очах. Ще один лівий хук — або той пряний гарматний постріл правою — і вони заплющається.

—ВАЛИ ЙОГО! — верещав пухкенький аматор сигар. — ВАЛИ ЙОГО, ДІКІ! ВІДБИЙ ЙОМУ ДОВБЕШКУ!

Тайгер вдарив низько, нижче пояса. Мабуть, ненавмисно, але реф втрутився. Поки він відчитував Тайгера за неспортивний удар, я уважно дивився, яким чином Кейс скористається тимчасовим відпочинком. І помітив, як щось виринуло на його обличчі, таке, що я впізнав. Цей самий вираз я бачив на обличчі в Лі того дня, коли він завдавав жару Марині за розстебнутий зіпер у неї на спідниці. Вираз цей виник у той момент, коли Марина у відповідь спершу напосіла на нього зі

звинуваченнями, що він привіз її з дитиною у цей «свійніюшник», а потім ще й покрутила пальцем собі біля вуха, показуючи ««дурнуватого»».

Раптом і враз це перестало бути для Тома Кейса просто відроблянням гонорару.

Рефері відступив убік. Тайгер кинувся вперед, але цього разу Кейсі ступив йому назустріч. Те, що відбулося в наступні двадцять секунд, було найнапруженнішим, найзахопливішим видовищем, яке я будь-коли спостерігав із залу. Ці двоє просто стояли носок до носка, гатячи один одного в обличчя, в груди, у плечі, в живіт. Жодних ухилів, присідань чи елегантних пританьковувань. То були два бики на пасовищі. Зі зламаного носа в Кейса ринула кров. Нижня губа Тайгера, стукнувшись

йому об зуби, тріснула; кров лилася по обох боках його підборіддя, роблячи його схожим на вампіра щойно після ласого обіду.

Весь зал був на ногах і кричав. Сейді стрибала. З неї скотився, відкривши понівечену щоку, капелюшок. Вона цього не помічала. Та й ніхто поряд також. На великих екранах у повному розпалі точилася Третя світова війна.

Кейс нахилив голову, щоб прийняти один з тих реактивних ударів, і я побачив гримасу на лиці Тайгера, коли його кулак зіткнувся з твердою кісткою. Він зробив крок назад, і Кейс вгатив монструозний аперкот. Тайгер відвернув голову, уникнувши найгіршого, але з рота в нього вилетів і покотився підлогу загубник.

Кейс рушив уперед, гамселячи безперестану лівою й правою. Жодного артистизму не було в тих його ударах, лише дика, люта снага. Тайгер позадкував, перечепився об власну ступню й упав. Кейс застиг над ним, явно не знаючи, що йому робити далі або, ймовірно, не певний навіть, де він зараз перебуває. Нарешті краєм ока він помітив гарячкові сигнали тренера й посунув назад до свого кута.

На рахунку чотири Тайгер підвівся на коліно. На шість він уже стояв на рівних. Після обов'язкового рахунку вісім бій відновився. Я поглянув на великий годинник у кутку екрана і побачив, що до кінця раунду лишається п'ятнадцять секунд.

««Обмаль, обмаль часу»».

Кейс поплентався вперед. Тайгер швиргонув той свій розгромний хук. Кейс відсмикнув голову убік, і коли кулак в рукавці промчав повз його обличчя, він сам хльоснув правою. Цього разу лице Діка Тайгера скорчило гримасу, а коли він упав, то вже не піднявся.

Пухкенький чоловічок подивився на зажовані рештки своєї сигари і кинув її на підлогу:

—Ісус ридав би!

—Ага, — цвірінькула Сейді, нацуплюючи знову свою федору на голову тим, нібито недбалим, манером. — Над стосом млинців із чорницями, ще й апостоли приказували б, що кращого ніц ніколи не куштували! А тепер платіть!

12

Коли ми врешті приїхали в Джоді, 29 серпня перейшло у 30 серпня, але обоє ми були занадто збудженими, щоби спати. Ми займались коханням, а потім пішли в кухню і їли пиріг, неодягнені.

—Ну? — спитав я. — Що скажеш?

—Що я ніколи більше не піду на боксерський матч. Це суцільне криваве побоїще. А я підскакувала, кричала в захваті разом з усіма. Кілька секунд — а може, й цілу хвилину — мені хотілося, щоби Кейс убив того танцюючого всього з себе такого денді. А потім ледь дочекалася, поки ми повернемося сюди, щоб стрибнути з тобою в ліжко. Це не кохання в нас було щойно. Це було вигоряння.

Я не промовив нічого. Іноді просто нема чого сказати.

Вона потягнулася понад столом, зняла в мене з підборіддя крихту й поклала мені до рота.

—Скажи мені, що це не ненависть.

—Що саме?

—Причина, через яку ти вважаєш, що мусиш зупинити того чоловіка сам. — Вона побачила, що я вже відкриваю рота і підняла руку, зупиняючи. — Я чула все, що ти

казав, всі твої мотиви, але ти мусиш мені сказати зараз, що то дійсні мотиви, а не те, що я побачила в очах того Кейса, коли Тайгер вдарив його нижче пояса. Я можу тебе кохати як чоловіка і можу кохати тебе як героя — гадаю, так, хоча з деяких причин це мені здається важчим, — але мені не здається, що я можу кохати свавільника.

Я згадав, як Лі дивився на свою дружину, коли не бісився на неї. Я пригадав ту розмову, яку підслушав, коли він зі своєю донею плескався у ванні. Я пригадав його слізози на автостанції, коли він тримав на руках Джуні, зарившись носом їй під підборіддя, перед тим як самому виrushiti у Новий Орлеан.

—Це не ненависть, — сказав я. — Я відчуваю стосовно нього.

Я завмер. Сейді дивилася на мене.

—Жаль за споганеним життям. Але й до собаки, зараженого сказом, теж відчувають жаль. І це не зупиняє перед тим, щоб його всипити.

Вона зазирнула мені в очі.

—Я знов тебе хочу. Але цього разу в нас буде кохання, розумієш? А не тому, що ми щойно бачили, як двоє чоловіків збивали на пси одне одного і наш переміг.

—Гаразд, — сказав я. — Гаразд. Це добре.

Воно й було добре.

13

—Погляньте-но, — промовила дочка Френка Фраті, коли я увійшов до їх ломбарду в п'ятницю близько полудня. — Це ж той самий мудрагель у царині боксу з новоанглійським акцентом. — Подарувавши мені сяючу посмішку, вона обернулася й погукала. — Таату! Тут твій чоловік Тома Кейса!

Неспішно вийшов Фраті.

—Вітаю вас, містере Емберсон, — промовив він. — Явилися великий, як життя, й гарний, як Сатана в суботній вечір. Можу закластися, цього чудового дня ви почуваетесь з палаючими очима й розпушеним хвостом, хіба ні?

—Звичайно, — відповів я. — Чом би й ні? Я ж попав.

—Це я попав. — Із задньої кишені своїх широких габардинових слаксів він дістав коричневий конверт, трохи більший за стандартний. — Дві тисячі. Не соромтесь, порахуйте.

—Все гаразд, — відповів я. — Я вам вірю.

Він уже було подав мені конверт, та потім відсмикнув руку й поплескав себе ним по підборіддю. Його сині очі, вицвілі, проте чіпкі, зміряли мене згори донизу й назад.

—Маєте цікавість рефінансувати цю суму? Надходить футбольний сезон і Світова серія.

—Я нічого не тямлю в футболі, та й серія з «Янкі» й «Доджерами»^[622] мене не вельми цікавить. Давайте конверт.

Він подав.

—Приємно було мати з вами справу, — промовив я і швидко вийшов. Я відчував, що вони не відривають від мене очей, і пережив дуже неприємне дежавю. Але витлумачити собі походження цього відчуття я не зміг. Я сів у машину з надією, що ніколи більше не буду змущений повернутися до цієї частини Форт-Ворта. Чи на Грінвіл-авеню в Далласі. Чи робити ставку в будь-якого букмекера на прізвище Фраті.

Так я собі загадав три бажання, і всі три здійснилися.

14

Наступну зупинку я призначив собі в домі № 214 на Західній Нілі-стрит. Я зателефонував хазяїну і сказав йому, що серпень у мене там останній місяць. Він намагався мене відрадити, запевняючи, що йому рідко трапляються такі гарні квартиранти, як я. Мабуть, це й справді було так — жодного разу щодо мене не турбувалася поліція, а по сусідству вони з'являлися ой як часто, особливо по вікендах,

— але я підозрював, що причина радше полягала у великій кількості квартир і браку будь-яких квартирантів. Даллас переживав чергову зі своїх періодичних депресій.

По дорозі я заїхав до «Першого зернового банку», де підвищив свій рахунок на отримані від Фраті дві тисячі. Вдалий хід. Пізніше — набагато пізніше — я зрозумів, що, якби повіз їх з собою на Нілі-стрит, я б їх напевне втратив.

За планом я збиралася остаточно обшукати всі чотири кімнати, чи не залишилося там чогось мого, звертаючи особливу увагу на ті містичні місця, куди ховаються всякі речі: під диваними подушками, під ліжком, поза шухлядами бюро. І звісно ж, я заберу свій револьвер. Він потрібен мені, щоб завершити справу з Лі. Тепер я вже остаточно вирішив його вбити, тільки-но він повернеться в Даллас і в мене з'явиться нагода. А тим часом я хотів подбати, щоби там не залишилося жодного сліду Джорджа Емберсона.

З наближенням до Нілі-стрит відчуття замкненості в часовій луна-камері надзвичайно посилилося. Я не переставав думати про двох Фраті, одного з дружиною на ім'я Марджорі, а другого з дочкою на ім'я Ванда.

Марджорі: «Йдеться про те, щоб зробити ставки, якщо нормальною мовою?»

Ванда: ««Якщо полежати та подумати, йдеться про ставки?»»

Марджорі: ««ЯДжон Едгар Гувер, синку».

Ванда: ««Я шеф поліції Далласа Джес Каррі».

То й що? Просто відлуння, от і все. Гармонія. Побічний ефект мандрівки крізь час.

А проте тривожний дзвін почав бемкати вглибині моєї голови, а коли я завернув на Нілі-стрит, його бемкання спливло на поверхню. Історія повторюється, минуле гармонізується, від цього й усі ці мої відчуття. але не лише від цього. Коли я завертав на під'їзну алею будинку, в якому Лі був розробляв свій недолугий план замаху на генерала Едвіна Вокера, я вже буквально чув той тривожний дзвін. Бо він тепер уже бемкав близько. Він тепер бив так, що аж гуло.

Аківа Рот на матчі, але не сам. З ним разом ефектна лялечка в окулярах а-ля Гарбо і норковій горжетці. Серпень у Далласі не той сезон, щоб одягати на себе хутра, але в залі працював потужний кондиціонер і — як то кажуть у моєму часі — іноді хочеться додати собі знаковості.

««Прибрати темні окуляри. Прибрати горжетку. Що ми маємо?»»

Якусь хвилину, поки я сидів у машині, слухаючи, як цокотить вистигаючий двигун, мені неявлялось нічого. А потім я второпав: якщо замінити норкову горжетку блузою «Шіп-н-Шор», я отримаю Ванду Фраті.

Чез Фраті з Деррі нацькував на мене Білла Теркотта. Ця думка навіть була зринула мені в мозку. але я її тоді відігнав. Дурна думка.

Кого нацькував на мене Френк Фраті з Форт-Ворта? Авеж, він знає Аківу Рота з «Фінансового забезпечення»; Рот, врешті-решт, бойфренд його дочки.

Раптом мені схотілося дістати свій револьвер, схотілося дістати його якомога швидше.

Я виліз із «Шеві» й вибіг на ґанок з ключами в руці. Я вибирав на низці потрібний ключ, коли з-за рогу Хейнз-авеню на повнім газу вискочив фургон і, виїхавши лівими колесами на бордюр, з хрестом застиг перед домом № 214.

Я озорнувся навколо. Не побачив нікого. Вулиця лежала порожня. Взагалі не вбачалося бодай якогось розязви, котрому можна було б гукнути про допомогу. Не кажучи вже про копів.

Я встремив потрібний ключ у замок і повернув, гадаючи, що замкнуся всередині від них, хто б вони не були, і викличу копів по телефону. Всередині я відчув гарячий застояний дух пустого приміщення і згадав, що тут тепер немає телефону.

Через галявину бігли дебелі парубки. Троє. Один тримав у руці короткий обрізок труби, схоже, чимось обмотаний.

Ні, насправді їх там виявилося достатньо для гри в бридж. Четвертим був Аківа Рот, і він не біг. Він неспішно йшов по доріжці з руками в кишенях і безтурботною усмішкою на обличчі.

Я захряснув двері. Я вхопився за гвинт засувки. Я вже майже встиг, але ж ні, двері вибухово розчахнулись. Я кинувся в спальню і подолав половину шляху.

15

Двоє з Ротових громил затягнули мене до кухні. Третім був той, з трубою. Труба була обмотана смугами темного фетру. Я це побачив, коли він акуратно поклав її на стіл, за яким я був з'їв багато смачних страв. Він натягнув рукавички з жовтої сириці.

Рот стояв, прихилившись до одвірка, з тією ж безтурботною усмішкою.

— В Едуардо Гутьєреса сифіліс, — повідомив він. — Дістав уже й мозок. За вісімнадцять місяців він буде мер'вий, але знаєш що? Йому на то чхати. Він вірить, що повернеться арабським еміратом чи ще бозняким лайном. Як 'обі 'аке, га?

Реагування на алогічні сентенції — під час коктейльних вечірок, у громадському транспорті, у черзі за квитками в кіно — само по собі ризикований діло, але особливо важко вгадати, що відповісти, коли тебе тримають двоє, а третій ось-ось почне бити. Отже, я не промовив нічого.

— Проблема в тім, що він забрав собі в голову ще й тебе. Ти вигравав ставки, які не мав вигравати. Інколи ти програвав, але Едді Г. як здурів, бо вважає, що ти їх програвав навмисне. Уявляєш? А потім ти зірвав великий куш з Дербі, і він вирішив, що ти, ну, не знаю я. Телепат якийсь гаспідський, чи що, типу бачиш майбутнє. Ти знаєш, що він спалив твій дім?

Я не промовив нічого.

— А потім, — продовжив Рот, — коли ті хробачки вже навсправжки почали виїдати йому мозок, він почав думати, що ти перевертень якийсь або чорт. Він пустив поголоску по всьому Півдню, по Заходу, по Середньому Заходу. «Знайдіть сякого-такого Емберсона і замочіть його. Вбийте. Той парубок нелюдського роду. Я нюхом це чув, але не звернув попервах уваги. А тепер погляньте на мене, хворого, помираючого. І це все ним пороблено. Бо він перевертень, або чорт, чи ще бозняк лайно». Сказився, петраєш? Куку на муню.

Я не промовив нічого.

— Кармо, щось мені скидається на те, ніби наш приятель Джордж мене не слухає. Схоже, що він задрімав. Ану дзвякни йому, хай прокинеться.

Незгірш за Тома Кейса, чоловік у жовтих сирицевих рукавичках, гайнувши просто від стегна, поцілив аперкотом мені в ліву половину обличчя. У голові вибухнув біль, і кілька хвильок все з того боку мені виділось крізь пурпурну імлу.

— Окей, тепер у тебе трохи бадьоріший вигляд, — промови Рот. — Отже, на чому я зупинився? О, згадав. Як ти перетворився на приватного страшка Едді Г. То через його сіф, ми всі це розуміємо. Не було б тебе, був би якийсь собака з сусідньої перукарні. Або котрась дівка, яка болюче прищемила йому яйця, коли дроцила йому в провулку, іше шістнадцятирічному. Він іноді власної адреси не пам'ятає, мусить когось звати, щоб його додому відвели. Печально, ге? То все ті хробаки в його голові. Але всі йому попускають, бо Едді завжди був добрым парубком. Він міг такого анекдота проплести, що ти до сліз обрегочешся. Ніхто не вірив, що ти насправжки існуєш. І раптом персональний страшко Едді Г. нарисовується в Далласі, у моєму офісі. І що ж відбувається? Страшко ставить на те, що «Пірати» поб'ють «Янкі», коли геть усім відомо, що такого бути не може, та ще й у семи іграх, коли всі знають, що серія стіко не пропадає[623].

— Просто удача, — сказав я. Голос прозвучав хрипко, бо ліва половина обличчя вже розпухала. — Імпульсивне навіяння.

— Це просто тупість, а за тупість завжди треба платити. Карно, ану сколінкуй цього тупого сучого сина.

—Ні! — попрохав я. — Прошу, не робіть цього!

Карно усміхнувся, немов почувши щось забавне, вхопив зі столу обмотану фетром трубу і жахнув мені по лівому коліні. Я почув, ніби щось там, унизу, тріснуло. Звук такий, як ото хтось, бува, потріскує собі щиколотками пальців. Біль невимовний. Задавивши крик, я осів у руках тих двох, котрі мене тримали. Вони підсмікнули мене знову вгору.

Рот стояв в одвірку, руки в кишенях, з тією ж безжурною посмішкою на обличчі.

—Окей. Законно. Там, до речі, розпухне. Ти не повіриш, як сильно розпухне. Та чого стидатися, ти собі сам це купив, сам заплатив і ось тепер маєш. Авеж, це просто факти, мем, нічого крім фактів.[624]

Громили розсміялися.

—Факт, що в такому прикиді, як той, що був на тобі того дня, коли ти зайшов до моого офісу, ніхто не робить таких ставок. Для паціка, одягненого так, як тоді був одягнений ти, поривна ставка — це дві п'ятірки, найбільше — пара десяток. Але «Пірати» взяли гору, це також факт. І я починаю думати, що Едді Г. таки правий. Не те що ти якийсь там чорт, чи перевертень, чи якийсь екстрасенсорний трюкач, нічого подібного, але, скажімо, якщо ти знаєш когось, хто знає дешо? Скажімо, як закришти де треба, аби «Пірати» виграли всю сімку?

—Ніхто не наважиться на договірну гру в бейсболі, Роте. Ніхто після скандалу «Чорних шкарпеток» 1919 року. Ти, як букмекер, мусив би знати[625].

Він звів угору брови.

—Ти знаєш моє ім'я! Йой, може, ти й справді екстрасенс. Але я не можу витрачати на тебе цілий день.

Ніби на підтвердження останніх слів, він подивився на свій годинник. Той був великим, громіздким, мабуть, «Ролекс».

—Я хотів подивитися, де ти живеш, коли ти тоді прийшов по гроші, але ти пальцем прикрив свою адресу. Ну, то й гаразд. Багато хто так робить. Я рішив, нехай то й нехай. Мо', тре' було послати назирці пару хлопів, хай би вибили з тебе лайно, або й зовсім на смерть прибили, хай би в Едді Г. ум — чи що там віднього залишилось — заспокоївся? Тільки тому, що якийсь пацік чудно виграв, позбавивши мене дванадцять сотень? На хер, чого Едді Г. не знає, те його не колише. Крім того, прибери я тебе, він почав би думати про щось інше. Скажімо, що Генрі Форд був Анні Христом чи ще про бозняк лайно. Карно, він знову мене не слухає, а мене це дратує.

Карно вгратив трубою мені по корпусу. Удар паралізуючої сили поцілив нижче ребер. Біль, спершу занозистий, пішов у зріст, розгорівся в мені палаючою кометою.

—Боляче, еге ж? — спитав Карно. — Аж до колінки тої дістає, правда?

—Здається, ти в мені щось порвав, — промовив я. Почувши звук захриплой парової машини, я зрозумів, що це я так хекаю.

—Я, бля, надіюся, що так і є, — сказав Рот. — Я тебе одпустив, ти, бецман! Я, бля, тебе одпустив! Я про тебе забув! А ти потім нарисувуєшся у Френка в Форт-Ворті, щоби зіграти на бій Кейс-Тайгер. І знов той самий почерк — велика ставка

на невдаху, аби взяти найбільший коефіцієнт. Цього разу, курва, ти передбачив навіть конкретний раунд. Коротше, ось що буде далі, друзяко: ти мені розказуєш, звідки ти все знав. Якщо так, я роблю з тебе кілька знімків у цьому вигляді і Едді Г. задоволений. Він знає, що не може отримати тебе мертвого, бо Карлос сказав йому ні, а Карлос єдиний, кого він слухається, навіть зараз. Але коли він побачить таке з тебе місиво, та де там, поки що на тобі не зовсім видно, що ти попав під крутій заміс. Ану заміси йому ще, Карно. Личко тепер.

Тож, поки двоє мене тримали, Карно обробив мені обличчя. Зламав мені носа, запечатав ліве око, вибив кілька зубів і з вивертом розірвав ліву щоку. Я ще міг думати: «Або я зараз зомлію, або вони мене вб'ють, у будь-якому разі біль припиниться». Але я не зомлів, а Карно в якийсь момент зупинився. Він важко дихав, його жовті сирицеві рукавчики були заляпані червоним. Сонце зазирнуло у кухонні вікна, пустивши веселі смуги вицвілим лінолеумом.

—Оце вже краще, — сказав Рот. — Карно, принеси з фургона «Полароїд». Та поспіши. Я хочу тут уже кінчити.

Перед тим як піти, Карно стягнув з себе рукавички і поклав на стіл поряд з трубою. Фетрові смужки на ній подекуди відстали. Просяклі кров'ю. Обличчя в мене стугоною, але гірше було животу. Звідти не переставав розповзатися жар. Щось вельми недобре відбувалося там.

—І ще разок, Емберсоне. Звідки ти знав про договірняки? Хто тобі казав? Правду.

—То просто догадки, — я намагався запевнити себе, ніби говорю, наче людина з сильною застудою. Але марно. Я говорив голосом того, кого щойно були збили на лайно.

Він підхопив трубу й почав поплескувати нею собі по пухкій долоні.

—Хто тобі казав, ти, сракорилий?

—Ніхто. Гутьєрес правий. Я чорт, а чорти бачать майбутнє.

—Ти втрачаєш шанси.

—Ванда занадто для тебе висока, Роте. І худа занадто. Ти, коли зверху неї, схожий, мабуть, на жабу, що намагається трахнути трісочку. Чи, може.

Його безжурне обличчя перекривила лютъ. Трансформація була повною, і відбулася вона швидше, ніж за секунду. Він гайнув трубою мені в голову. Я встиг підняти ліву руку і почув, як вона тріснула, наче обважена товстим шаром криги березова гілка. Цього разу, коли я поточився, його громили дозволили мені впасти на підлогу.

—Йобаний розумник, як я ненавиджу таких йобаних розумників.

Слова долетіли ніби з дальньої далечіні. Чи з високої височіні. Або і так, і так. Я вже було приготувався знепритомніти, і з вдячністю цього очікував. Але в мене ще залишалося достатньо світла в очах, щоби побачити, як повернувся Карно з фотокамерою «Полароїд». Велика, громіздка річ, така, з якої об'єктив виїжджає акордеоном[626].

—Перекиньте його, — наказав Рот. — Покажіть красивим боком. — Громили взялися за мене, Карно вручив камеру Роту, а той йому натомість віддав трубу.

Потім Рот приклав собі до обличчя камеру й промовив: — Зараз вилетить пташка, ти, юбаний виблядок. Перша знімка для Едді Г.

Блим.

— а це для моєї особистої колекції, якої я поки що не маю, але яку тепер можу започаткувати.

Блим.

— а це для тебе. Аби пам'ятав, що коли серйозні люди про щось питання, треба відповідати.

Блим.

Він висмикнув з фотоапарата третій знімок і кинув його в мій бік. Той приземлився в мене біля лівої долоні. на яку Рот тут же наступив. Хруснули кісточки. Я заскиглив, підсмикнувши розчавлену долоню собі до грудей. Він, либо нь, зламав мені щонайменше один палець, або й цілих три.

— Не забудь через шістдесят секунд зняти захисну плівку, а то фото вийде передержане. Якщо очуняєш, тобто.

— А ви не хочете його ще трохи подопитувати зараз, він же бо вже добряче розм'як? — запитав Карно.

— Ти смієшся? Поглянь на нього. Він власного імені більше не пам'ятає. На хер з ним. — Він уже було почав відвертатися, та раптом знову обернувся до мене. — Егей, сракорилий. Тримай ще на згадку.

Оце тоді він мене й вдарив збоку в голову чимось, що мені вчулося, наче черевик зі сталевим носаком. Зір мені затопило вибухом феєрверку. А тоді моя потилиця стрілася з дерев'яним підложжям долівки й мене не стало.

16

Я не думаю, що перебував у безпам'ятстві дуже довго, бо сонячні смуги на лінолеумі, здавалося, не змінили свого напрямку. У роті відчувався смак мокрої міді. Разом з уламками зуба я виплюнув на підлогу напівтвердий згусток крові і спробував підвести на ноги. Для цього я мусив уцілілою рукою вхопитись спершу за один з кухонних стільців, потім за стіл (який ледь не завалився на мене), але загалом це

виявилося легшою справою, ніж я очікував. Лівої ноги я не відчував, і штані в мене стали затісними від коліна, яке, як і було обіцяно, вже розпухло, але я гадав, що могло бути й набагато гірше.

Я глянув у вікно, аби впевнитися, що фургон поїхав, а потім вирушив у повільну, кульгаву мандрівку до спальні. Серце м'яко і важко билося в грудях. Кожний його удар відгукувався стогоном у зламаному носі й бринінням в розпухлій лівій половині моого обличчя, де, мабуть, також було зламано вилицеву кістку. Біль стугонів й у потилиці. Шия затерпла.

«Могло бути гірше, — нагадував я собі, клигаючи в спальню. — Ти ж на своїх ногах, хіба ні? Тільки дістань револьвер, поклади його до бардачка і транспортуй себе до амбулаторії швидкої допомоги. Загалом з тобою все гаразд. Ймовірно, тобі краще, ніж Діку Тайгеру було сьогодні зранку».

Мені вдавалося повторювати це собі, аж допоки я не простягнув руку до верхньої полиці шафи. А коли це зробив, щось спершу смикнулось у мене в

кишках, а потім ніби покотилося. Пригнічене жевріння, що було концентрувалося в лівому боці, спалахнуло, наче присок, на який лийнули бензину. Я мацнув пучками рукоять револьвера, перевернув його руба, встромив великий палець в спускову дужку й стягнув його з полиці. Револьвер стукнувся об долівку й відскочив у глиб спальні.

««Мабуть, навіть незаряджений». Я нахилився по нього. Ліве коліно зойкнуло і не витримало. Я впав долі, і біль в череві сплеснувся знову. Та я все ж таки дотягнувся до револьвера і прокрутів барабан. Той таки був заряджений. Цілком і повністю. Я поклав револьвер до кишені і спробував поповзти назад до кухні, але дуже боліло коліно. І в голові біль погіршав, почав розправляти темні щупаки зі своєї печерки у мене понад зашийком.

Я спромігся, роблячи рухи, ніби пливу, дістатися на животі до ліжка. Опинившись там, я, за допомоги правої руки та правої ноги, зумів підвести. Ліва нога мене тримала, але коліно на ній не гнулося. Я мусив забиратися звідти, і то мерщій.

Мабуть, вигляд я мав, як той кульгавий Честер з ««Порохового диму», коли шкандибав геть зі спальні, через кухню і до передніх дверей, що стояли розчахнуті, тільки тріски стирчали навкруг замка. Я пам'ятаю навіть, як подумки промовив: ««Містере Діллон, містере Діллон, тут не все гаразд у „Довгій гілляці“». [627]

Я вибрався на ганок і, хапаючись за поручень правою рукою, крабом посунув униз. Там було лише чотири сходинки, але біль у голові дужчав, щойно я долав чергову з них. Схоже було, я втратив периферійний зір, що було недобре. Я намагався повернути голову, щоби побачити свій «Шевроле», але шия слухатися мене відмовилась. Натомість я зумів, шаркаючи, зробити розворот усім тілом, та коли машина потрапила мені в поле зору, я зрозумів, що їзда для мене поза межами можливостей. Навіть відчинити дверцята й покласти револьвер до бардачка буде неможливо: нахилення знову спричинить біль, і жар у мене в боку спалахне знову.

Я вичепив з кишені «поліцейський спеціальний» і повернувся до ганку. Тримаючись за поручень, я засунув револьвер під сходи. Тут йому буде поки що краще. Я випростався і повільно побрів доріжкою на вулицю. «Дитячими кроками, — нагадував я собі. — Маленькими дитячими крохками».

На велосипедах підплівали двоє хлоп'ят. Я намагався сказати їм, що потребую допомоги, але моє rozpuхле горло змогло видати тільки сухе ««гххагхх». Хлопці перезирнулись, швидше натисли на педалі й об'їхали мене.

Я розвернувся праворуч (з напухлим коліном поворот наліво здавався мені вельми негожою ідеєю) і, похитуючись, рушив хідником. Поле зору не переставало звужуватись; тепер я бачив, наче крізь амбразуру або дивлячись із жерла якогось тунелю. Це на мить змусило мене згадати той повалений димар на ливарні Кітченера, що в Деррі.

««Дістатися Хайнз-авеню, — наказував я собі. — Там не так порожньо, є якийсь рух. Ти мусиш дістатися бодай туди».

Та чи я рухався в бік Хейнз-авеню, а чи від неї? Я не пам'ятав. Видимий світ стиснувся у єдине чітке коло шість дюймів діаметром. Голова в мене розколювалась; у шлунку палала лісова пожежа. Коли я упав, мені це здалося уповільненою зйомкою, а тротуар мені вчувся м'яким, як пухова подушка.

Перш ніж я встиг знепритомніти, я відчув, як щось мене тицьнуло. Тверде, металеве щось. Скрипучий, немов заіржавілий голос за миль вісім чи десять згори наді мною промовив:

—Ти! Ти! Хлопче! Що з тобою, тобі погано?

Я перекинувся. Це забрало останні сили, які в мене ще залишалися, але я все ж таки зміг. Наді мною вежею височіла та літня жінка, котра назвала мене боягузом, коли я відмовився втрутатися у скандал між Лі й Мариною в «День Розстебнутого Зіпера». Це мусило бути саме того дня, бо серпнева спека чи не серпнева спека, а вона знову була одягнена в ту саму нічну сорочку з рожевої байки й простьобаний ватяний жакет поверх неї. Оскільки, мабуть, в залишку мого розуму все ще крутилася тема боксу, її здіблене волосся, замість Ельзи Ланчестер, сьогодні мені нагадало Дона Кінга[628]. Тицьнула вона мене одною з передніх ніжок свого ходунка.

—Обожемійріднесенький, — промовила вона. — Хто тебе так збив?

То була довга історія, і я не міг її розповісти. Темрява стискалася, а я їй і радів, бо біль у моїй голові мене вбивав. ««Ел заробив собі рак легень, — думав я. — А я собі заробив Аківу Рота. У будь-якім разі гру закінчено. Оzzі перемагає»».

Та й що я міг вдіяти.

Зібравши всі сили, я заговорив до обличчя понаді мною, єдиного ясного об'єкта в облягаючій мене темряві: «Подзвоніть, дев'ять-один-один».

—Що це таке?

Звісно ж, вона не знала. Дев'ять-один-один ще не вигадали. Я протримався якраз достатньо, аби зробити ще одну спробу:

—Швидку допомогу.

Гадаю, я повторив це ще раз, хоча й не певен. Тоді мене вже поглинула темрява.

17

Я загадувався, хто ж саме вкрав мою машину, діти якісь чи громили Рота. І коли це трапилося? В будь-якому випадку, крадії її не розбили і не розібрали; Дік Сімонс забрав її зі штрафного майданчика Далласького департаменту поліції через тиждень. Вона була в значно кращому стані, ніж я.

Мандрівка крізь час сповнена іронічних парадоксів.

Розділ 26

У наступні одинадцять тижнів я знову жив двома життями. Одне буле тим, про яке я уявлення майже не мав — мое зовнішнє життя, — а в інше я був аж занадто зануреним. Внутрішнє, де мені часто являвся містер Жовта Картка.

У зовнішньому житті леді з ходунком (Альберта Гічинсон; Сейді її відвідала, привезла їй букет квітів) стояла наді мною на хіднику і гукала, аж поки котрийсь сусід не вийшов, побачив, що відбувається, і викликав «швидку допомогу», яка дійсно доправила мене в Паркленд. Там мене лікував доктор Малcolm Перрі, котрий

потім опікуватиметься Джоном Кеннеді й Лі Освальдом, коли вони лежатимуть при смерті. Зі мною йому пощастило краще, хоча межа теж була близько.

Я мав поламані зуби, поламаний ніс, поламану вилицеву кістку, роздроблене ліве коліно, зламану ліву руку, вивихнуті пальці і внутрішньочеревні травми. Також у мене було травмовано мозок, і це непокоїло Перрі найбільше.

Мені розповідали потім, що, коли мені пальпували черево, я опритомнів і дико волав, але сам я цього не пам'ятаю. Мені вставили катетер і негайно з мене, як то кажуть боксерські коментатори, «потік кларет». Внутрішні органи спершу трималися своїх місць, а потім почали сунутися. Мені зробили повний аналіз крові, випробували її на сумісність, а потім вили чотири дози цільної крові. яку, як мені потім розповіла Сейді, разів у сто шпиталю відшкодували мешканці Джоді під час донорської акції наприкінці вересня. їй доводилося розповідати мені все по кілька разів, бо я забував. Мене готували до черевних операцій, але спершу мали зробити спинномозкову пункцию, провести неврологічні консультації — в Країні Було нема таких речей, як комп'ютерна томографія та МРТ.

Також я потім дізнався, що мав розмову з двома медсестрами, котрі готували мене до пункциї. Я розповів їм, що в моєї дружини проблеми з алкоголем. Одна з них сказала, що це дуже погано, і спітала, як її звать. Я їм сказав, що вона рибка і її звать Ванда, і радісно зареготовав[629]. А потім знову знепритомнів.

Селезінка в мене виявилася ні к чорту негодящею. її видалили.

Я все ще перебував у вимкнутому стані, моя селезінка пішла туди, куди йдуть вже негодяці, але не вкрай необхідні органи, а тим часом мене передали ортопедам. Вони наклали мені шину на руку, а зламану ногу запечатали в гіпс. Чимало людей у наступні тижні залишили на ньому свої автографи. Іноді я розпізнавав імена, здебільшого ні.

Мене тримали на седативах, із зафікованою головою, в ліжку, задертому точно на тридцять градусів. Фенобарбіталом мене частували не тому, що я нібито був притомним (хоча Сейді казала, подеколи я щось бурмотів), а тому, що боялися, аби я, очунявши раптом, не завдав сам собі нових травм. Коротше кажучи, Перрі й інші лікарі (Еллертон також регулярно навідувався, спостерігаючи, як я прогресую) поводилися з моєю довбешкою, наче з незірваною бомбою.

Я й по сьогодні не дуже собі уявляю, яка різниця між гемоглобіном та гематокритом, але вони в мене почали поверматися до нормального рівня і всі цьому були раді. Мені за три дні зробили ще одну пункцию. Ця показала сліди старої крові, а коли йдеться про пункцию, стара вважається кращою, ніж нова. Це свідчило про те, що я пережив серйозну травму мозку, але все-таки можна відмовитися від свердління в моєму черепі трепанаційної діри, ризикований процедури, зважаючи на ті битви, які вело мое тіло на інших фронтах.

Але минуле опірне, воно захищається проти змін. Через п'ять днів після моего потрапляння в лікарню плоть біля розрізу, через який мені видалили селезінку, почервоніла й стала гарячою. Наступного дня розріз розкрився й мене занурило в гарячку. Мій стан, що його після другої пункциї з критичного переозначили як серйозний, знову відстрібнув до критичного. Судячи з моєї медкарти, я перебував

«за призначенням доктора Перрі під наркозом в стані мінімальної сприйнятливості».

Сьомого вересня я ненадовго прокинувся. Так мені принаймні розповідали. Якась жінка, гарна, попри її шрамоване обличчя, і якийсь літній чоловік з ковбойським капелюхом на колінах сиділи біля моого ліжка.

—Ти знаєш, як тебе звати? — спитала жінка.

—Розірвати, — відповів я. — А прізвище Лопнути.

Містер Джейк-Джордж-Розірвати-Еппінг-Емберсон провів у Паркленді сім тижнів, перш ніж його перевезли до реабілітаційного центру — невеличкого житлового комплексу для недужих людей — на північній окраїні Далласа. Всі ті сім тижнів через інфекцію, що була завелася в тому кутку, де раніше жила моя селезінка, я пролежав під крапельницею з антибіотиками. Шину на зламаній руці мені замінили довгою гіпсовою пов'язкою, котру теж вкривали імена людей, яких я не пам'ятав. Незадовго перед переїздом до реабілітаційного центру «Едемські перелоги» я підвищився в статусі до короткого гіпсу на руці. Приблизно в той самий час моє коліно, намагаючись повернути йому мобільність, почали мучити фізіотерапевти. Мені розповідали, що я багато кричав, хоч сам я того не пам'ятаю.

Малcolm Перрі з рештою персоналу Паркленда врятували мені життя, я не маю щодо цього жодних сумнівів. Також вони зробили мені ненавмисний і небажаний подарунок, який я повіз за собою до «Едемських перелогів». То була вторинна інфекція, викликана антибіотиками, які помпували в мій організм заради придушення первинної. В мене залишилися туманні спогади про те, як я блював, як ледь не цілими днями не злазив гузном з постільного судна. Пригадую, думав у якийсь момент: ««Я мушу поїхати в аптеку Деррі, до містера Кіна. Мені потрібен каопектат». Але хто такий містер Кін, де те Деррі?

Мене випустили зі шпиталю, коли в мені знову почала триматися їжа, але діарея припинилася вже після того, як я два тижні прожив в «Едемських перелогах». Тоді вже наблизався кінець жовтня. Сейді (зазвичай я згадував її ім'я) принесла мені паперового гарбуза з ліхтариком усередині. Це запам'яталося дуже чітко, бо я, побачивши його, закричав. То були крики когось, хто не може пригадати щось життєво важливе.

—Що? — спитала вона мене. — Що з тобою, милюй? Щось погане? Це через Кеннеді? Це щось, що стосується Кеннеді?

—Він їх усіх повбиває кувалдою, — закричав я їй. — У вечір Гелловіну! Я мушу його зупинити!

—Кого? — вхопила вона мене за розмахані руки, обличчя мала злякане. — Кого зупинити?

Але пригадати я не зумів і просто заснув. Спав я багато, і не тільки тому, що травма голови заживала повільно. Я був виснажений, я був фактично привидом самого себе, колишнього. На той день, коли мене було побито, я важив сто вісімдесят п'ять фунтів. А коли мене виписали зі шпиталю й поселили в «Едемських перелогах», вагу я мав сто тридцять вісім фунтів[630].

Таким було зовнішнє життя Джейка Еппінга, чоловіка, котрого спершу добряче потрошили, а потім він мало не помер у лікарні. Внутрішнє життя проходило в

чорній темряві, яку прохромлювали голоси й спалахи розуміння, точно ніби блискавки: вони засліплювали мене своєю яскравістю і згасали раніше, аніж я міг розгледіти щось більше за висвітлений ними ландшафт. Переважно я перебував у загубленому стані, проте вряди-годи знаходив себе.

Знаходився весь розпашілій від жару, і якась жінка годувала мене шматочками льоду, і вони смакували божественно. То була ЖІНКА ЗІ ШРАМОМ, інколи її звали Сейді.

Знаходився на унітазі в кутку кімнати, без жодного поняття, як туди потрапив, виливаючи з себе мало не галони пекучого водянистого лайна, бік мій болів і стугонів, коліно в мене ридало. Пам'ятаю своє бажання, я mrіяв, щоб хтось мене вбив.

Знаходився, намагаючись вилізти з ліжка, бо мушу зробити щось конче важливe. Мені здавалося, доля всього світу залежить від того, що я мушу зробити. Там був ЧОЛОВІК У КОВБОЙСЬКОМУ КАПЕЛЮСІ. Він мене вловив раніше, аніж я встиг впасти на підлогу, і допоміг знову лягти в ліжко. «Рано ще, синку, — сказав він. — Ви ще надто слабкий».

Знаходився у балачці — чи в намаганні балакати — з парою полісменів у формі, котрі прийшли поставити мені запитання про моє побиття. На нагрудному знаку в одного з них написано було ТІППІТ. Я намагався сказати, що йому загрожує небезпека. Намагався сказати, щоб він стерігся п'ятого листопада. Місяць був правильний, а число ні. Я не міг згадати правильної дати і почав у відчаї бити себе по дурній голові. Копи перезирнулись, здивовані. НЕ-ТІППІТ покликав доглядальницю. Медсестра з'явилася разом з лікарем, лікар зробив мені укол, і я відплів.

Знаходився, як я слухаю Сейді, як вона читає мені спершу ««Джуда Непомітного», потім «Тесс д'Ебервіл»[631]. Я ці історії зناх, і слухати їх знову було втішливо. В одному місці, слухаючи «Тесс», я дещо згадав.

—Я змусив Тессіку Келторп залишити нас у спокої.

Сейді підняла очі від книжки:

—Ти маєш на увазі Джессіку? Джессіку Келтроп? Ти змусив? Як? Ти пам'ятаєш?

Але я забув. Згадка спливла геть.

Знаходив себе, як я дивлюся на Сейді, як вона стоїть, дивиться крізь моє маленьке вікно на дощ надворі і плаче.

Але здебільшого я перебував у загубленому стані.

ЧОЛОВІК З КОВБОЙСЬКИМ КАПЕЛЮХОМ був Діком, але одного разу я подумав, що він мій дід, і це мене дуже сильно наляжало, бо дідусь Еппінг вже був мертвий, і.

Еппінг, це ж моє прізвище. Тримайся його, наказував я собі, але спершу мені це не вдавалося.

Кілька разів мене відвідувала якась ЛІТНЯ ЖІНКА З ЧЕРВОНОЮ ПОМАДОЮ. Іноді я думав, що її звуть міз Мімі; іноді думав, що міз Еллі; а один раз був певен, що це Айрін Раян, котра грала бабусю Клемпет у ««Селюках з Беверлі»[632]. Я їй сказав, що викинув свій мобільник у ставок.

— Він тепер спить там з рибами. А мені так би хотілося, щоб той гад був зараз у мене.

ЮНА ПАРА приходила. Сейді сказала:

— Подивися, це Майк і Боббі Джилл.

Я промовив:

— Майк Коулсло.

ЮНАК сказав:

— Дуже близько, містере Е.

Він усміхався. А по щоці в нього сповзала слізоза.

Пізніше, приїжджуючи в «Едемські перелоги», Сейді й Дік зазвичай сиділи зі мною на дивані. Сейді брала мене за руку й питала:

— Як його звуть, Джейку? Ти ніколи не називав мені його імені. Як же ми зможемо його зупинити, якщо не знаємо, хто він і де він мусить бути?

Я сказав:

— Я його усиню. — Я старався з усієї сили. Від цього в мене заболіло в потилиці, але я постарається ще дужче: — Я його зупиню.

— Ви без нашої допомоги й блощиці не в змозі зупинити, — сказав Дік.

Але Сейді була мені надто дорогою, а Дік занадто старим. Та й не мала вона йому про це розповідати, перш за все. А втім, може, все гаразд з цим, бо він їй насправді не повірив.

— Містер Жовта Картка зупинить вас, якщо ви вв'яжетеся, — сказав я. — Я єдиний, кого він не може зупинити.

— Хто це такий, містер Жовта Картка? — спитала Сейді, нахиляючись до мене, беручи мої руки в свої.

— Я не пам'ятаю, але він мене не може зупинити, бо я нетутешній.

От тільки він мене зупиняв. Чи не він, а щось. Доктор Перрі казав, що моя амнезія неглибока й тимчасова, і він був правий. але лише почасти. Коли я силкувався пригадати щось найважливіше, в мене дико починала боліти голова, кульгава хода ставала геть калічною, спотикливою, а зір туманився. Найгіршою була тенденція раптом засинати. Сейді спитала в доктора Перрі, чи це не нарколепсія. Він відповів, що, либо ні, але я подумав, що в нього занепокоєне лице.

— Він прокидається, якщо ви його погукаєте або струснете?

— Завжди, — сказала Сейді.

— Це зазвичай трапляється, коли він розстроєний, бо не зміг чогось пригадати? Сейді підтвердила, що саме так.

— Тоді я майже певен, що це минеться так само, як минається його амнезія.

Врешті-решт — помалу-потроху — мій внутрішній світ почав зникатися з зовнішнім. Я вже знов, що я Джейкоб Еппінг, учитель, і якимсь чином я потрапив сюди з майбутнього, щоби завадити вбивству президента Кеннеді. Спершу я намагався викинути з голови цю ідею, але занадто багато я знов про інші часи, і ці знання не були уявними. То була реальна пам'ять. «Роллінг Стонз», слухання в Сенаті з приводу імпічменту Клінтона, палаючий Світовий Торгівельний Центр, Кристі, моя проблемна і проблематична екс-дружина.

Одного вечора ми з Сейді дивилися ««Битву» [633] і я раптом згадав, що я зробив з Френком Даннінгом.

—Сейді, я застрелив людину, перед тим як приїхати до Техасу. Це було на цвінтарі. Він збирався замордувати всю свою сім'ю.

Вона дивилися на мене широко розплющеними очима, з роззявленим ротом.

—Вимкни телевізор, — попросив я. — Актору, котрий грає сержанта Сондерза, не пригадую його імені, відіб'є голову гвинтом вертольота. Прошу, Сейді, вимкни телевізор.

Вона послухалась, а потім опустилася на коліна переді мною.

—Хто збирається вбити Кеннеді? Де цей вбивця в той момент буде?

Я старався з усієї сили, я навіть не заснув, але пригадати не міг. Я проїхав від Мейну до Флориди, це я пам'ятав. У «Форді-Санлайнері», чудовий був автомобіль. Я поїхав з Флориди до Нового Орлеана, а з Нью-Орлеана я приїхав у Техас. Згадав, як, перетинаючи кордон між штатами зі швидкістю сімдесят миль за годину по шосе № 20, я слухав по радіо пісню ««Янголе земний, чи будеш ти моєю»[634]. Я згадав щит з написом: ТЕХАС ВІТАЄ ВАС. І рекламний билборд «БАР-Б-КЮ СОННІ», 27 миль. Після цього обрив плівки. Сплівали на поверхню інші спогади, про моє учительство, про життя в Джоді. Найяскравіші, як ми танцюємо з Сейді, як лежимо з нею в ліжку в «Кендлвудських Бунгало». Сейді мені сказала, що я жив також у Форт-Ворті й Далласі, але вона не знає тамтешніх адрес; вона лише мала два телефонні номери, які більше не відповідали. Я також не знат, де я жив, хоча гадав, що одне з тих місць десь на Кадилак-стрит. Вона перевірила по картах вулиць і доріг і сказала, що в жодному з цих міст нема Кадилак-стрит.

Я тепер пригадував багато речей, але ні імені вбивці, ні того, де він перебуватиме в момент замаху, згадати не міг. А що тут дивного? Минуле приховувало це від мене. Опірне минуле.

—У вбивці є дитина, — сказав я. — Здається, дівчинку звуть Ейпріл[635].

—Джейку, я хочу дещо спитати в тебе. Це тебе може страшно збісити, але оскільки так багато від цього залежить — доля світу, як ти запевняєш, — я мушу.

—Гаразд, питай, — я не міг собі уявити від неї питання, яке могло б мене розізлити.

—Ти мене обманюєш?

—Ні, — відповів я. То була правда. Тоді.

—Я сказала Діку, що нам треба зателефонувати до поліції. Він показав мені статтю в ««Морнінг Ньюз», там пишеться, що вже зафіксовано понад дві сотні погроз і доносів про потенційних убивць. Він каже, що праві з Далласа й Форт-Ворта і ліві з Сан-Аntonіо намагаються залякати Кеннеді, щоб той не приїздив до Техасу. Він каже, що даласька поліція всі погрози й доноси передає до ФБР, але ніхто не робить нічого. Він каже, що є лише одна людина, яку Едгар Гувер ненавидить дужче за Джона Кеннеді, і ця людина брат президента, Боббі Кеннеді.

Мене не вельми обходило, кого ненавидить Едгар Гувер.

—Ти мені віриш?

— Так, — промовила вона, зітхаючи. — А Вік Морроу справді мусить загинути?

О, саме так його звуть.

— Так.

— Під час зйомок ««Битви»?

— Ні, якогось іншого фільму[636].

Вона залилася слізами.

— Тільки ти не помирай, Джейку, прошу. Я так хочу, щоб ти одужав.

Мені часто снилися важкі сни. Місціни різнилися — іноді це була безлюдна вулиця, схожа на Мейн-стрит у Лізбон-Фолзі, іноді цвінттар, на якому я застрелив Френка Даннінга, іноді кухня Енді Каллема, аса гри в крибедж. але найчастіше снилася харчевня Ела Темплтона. Ми з ним сиділи за столиком, а на нас дивилися фотографії з його Стіни знаменитостей. Ел був хворий — помираючий, — але очі в нього палили ясним вогнем.

— Містер Жовта Картка — це персоніфікація опірного минулого, — говорив Ел. — Ти ж сам це розумієш, хіба ні?

Так, я це розумів.

— Він сподівався, що ти помереш від побиття, а ти вижив. Він гадав, ти помереш від інфекцій, а ти живий. Тепер він блокує твою пам'ять — життєво важливі спогади, — бо розуміє, що це його остання надія тебе зупинити.

— Як він може це робити? Він же мертвий.

Ел похитав головою.

— Ні, це я мертвий.

— Хто він такий? Що він таке? І як він міг знову ожити? Він же собі перерізав горло, і його картка стала чорною! Я це на власні очі бачив!

— Не маю поняття, друже. Знаю лише, що він тебе зупинити не зможе, якщо ти відмовишся зупинятися. Ти мусиш дістатися до своєї пам'яті.

— Тоді допоможи мені! — крикнув я, хапаючи його за тверду, як кіготь, руку.

— Скажи мені ім'я того парубка! Його прізвище Чепмен? Менсон?[637] Обидва прізвища дзенькнули в мені, але не здалися істинними. Ти мене до цього втягнув, тож допоможи мені!

У цю мить сновидіння Ел відкриває рота, щоби щось сказати, але втручається Жовта Картка. Якщо ми на Мейн-стрит, він з'являється з «зеленого фронту» або з «Кеннебекської фруктової». Якщо це на цвінттарі, він постає з розкритої могили, як зомбі в Джорджа Ромеро[638]. Якщо в харчевні, там раптом розчахуються двері. Картка, що стирчить у нього з-за бинди капелюха-федори, така чорна, що здається прямокутним проломом з цього до іншого світу. Він мертвий, вже зогнилий. Його старезне пальто вкрите пліснявою. У його очницях буйно курбелиться черва.

— Він тобі нічого не може сказати, бо сьо'ні день подвійної ціни! — верещить містер Жовта Картка, котрий тепер став Чорною Карткою.

Я обертаюся до Ела, та от тільки Ел тепер став скелетом з сигаретою в зубах, і я прокидаюся, весь облитий потом. Я сягаю до своєї пам'яті, але пам'яті на місці нема.

Наблизився візит Кеннеді, і Дік приносив мені газетні статті на цю тему, сподіваючись, що вони якось підштовхнуть мою пам'ять до відкриття. Не допомагало. Якось, лежачи на дивані (я щойно прокинувся з чергового раптового сну), я почув, як вони знов сперечаються про звернення до поліції. Дік сказав, що на анонімне повідомлення ніхто не реагуватиме, а якщо підписатися справжнім іменем, це на всіх нас накличе неприємності.

—Мені все одно! — крикнула Сейді. — Я знаю, ви вважаєте, що в нього не всі дома, але якщо він правий? Як ви почуватиметесь, якщо Кеннеді повернеться з Далласа до Вашингтона в ящику?

—Любоњко, якщо ви ув'яжете сюди поліцію, вони впритул займуться Джейком. А за вашими словами, перед тим як приїхати сюди, він вже убив когось в Новій Англії.

«Сейді, Сейді, краще б я тобі цього не розповідав».

Вона припинила сперечатися, але не здалася. Подеколи вона пробувала витягти з мене спогади ляком, так, як ото ляком у когось припиняють затяжну гикавку. Не допомагало.

—Що ж мені робити з тобою? — питала вона печально.

—Не знаю.

—Спробуй підібратися з якогось іншого боку. Спробуй якусь хитрість.

—Я пробую. Мені ввижається, ніби той парубок служив в армії або в морській піхоті, — я почухав собі потилицю, де знову почав народжуватися біль. — Але може бути, що й у флоті. Чорт, Кристі, я не знаю.

—Сейді, Джейку. Я Сейді.

—А я хіба не так сказав?

Вона похитала головою, намагаючись при цьому всміхатися.

Дванадцятого числа, у вівторок після Дня ветеранів[639], у «Морнінг Ньюз» вийшла довга редакційна стаття про майбутній візит Кеннеді й що він означатиме для міста. «Більшість жителів, схоже, готові вітати молодого й недосвідченого президента відкритими обіймами, — писалося в статті. — Запал зростає. Звісно, важко вважати невдалим той факт, що разом з ним приїде його гарна, харизматична дружина».

—Знову вночі тобі снівся той Жовта Картка? — було першим, що в мене спитала Сейді, коли прийшла. Вихідний день вона провела в Джоді, полила квіти і взагалі «засвідчила прапором свою присутність», як вона висловилася.

Я похитав головою.

—Серденько, ти проводиш тут набагато більше часу, ніж у Джоді. А як же в тебе справи на роботі?

—Міз Еллі перевела мене на неповний день. Я якось справляюся, а коли пойду з тобою, якщо ми пойдемо, тоді хтозна, що буде.

Поглядом вона заблукала подалі від моїх очей, почавши заклопотано підкурювати сигарету. Дивлячись, як довго вона розминає її, катаючи по кавовому столику, а потім не квапиться з сірниками, я усвідомив гнітючу правду: Сейді теж має сумніви. Я передрік мирне закінчення Ракетної кризи, я знов, що

Дік Тайгер впаде у п'яту раунді, а вона все ще сумнівалася. І я її не винив. Я б теж сумнівався, якби ми з нею помінялися місцями.

Потім вона посвітлішала.

— Зате я знайшла собі збіса класного заступника, споримо, ти вгадаєш, хто це. Я посміхнувся.

— Це. — я не міг згадати імені. Я бачив його — обвітрене, засмагле обличчя, ковбойський капелюх, краватка-бант, але вранці того вівторка на більше я не спромігся. Почало боліти ззаду в голові, там, де вона стукнулася об дошки підлоги — але якої саме підлоги, в якому домі? Це так дико, по-звірячому дратувало — не мати змоги згадати.

«Кеннеді приїздить через десять днів, а я, от яке гадство, не можу пригадати навіть імені цього старого».

— Намагайся, Джейку.

— Та роблю ж, — відповів я. — Я намагаюся, Сейді.

— Зачекай секундочку. У мене ідея.

Вона поклала свою смердючу сигарету в одну з жолобинок попільниці, підвелається, вийшла крізь передні двері й причинила їх за собою. А тоді знову відкрила їх і кумедно заговорила грубим, глибоким голосом, промовляючи слова, які завжди промовляв той старий парубок, з'являючись до мене з візитом:

— Як ви почуваєтесь сьогодні, синку? Харчів вистачає?

— Дік, — промовив я. Дік Сімонс. Він був жонатий на міз Мімі, але вона померла в Мексиці. Ми ще проводили меморіальні збори.

Біль з голови пропав. Наче й не було.

Сейді, сплеснувши долонями, підбігла до мене. Я отримав довгий, гарний поцілунок.

— Бачиш? — сказала вона, відірвавшись. — Ти можеш. Ще не пізно. Як його ім'я, Джейку? Як ім'я того скаженого мудака?

Але я не зміг згадати.

Шістнадцятого листопада «Таймз Гералд» опублікувала маршрут кортежу Кеннеді. Поїздка починалася на аеродромі «Лав Філд», а закінчувалася у Виставковому комплексі, де він виступить з промовою перед Радою громади Далласа і запрошеними громадою гостями. Формальна тема промови — вшанування Освітньо-дослідницького центру[640] й вітання Далласа з економічним прогресом за останнє десятиріччя, але ««Таймз Гералд» радісно інформувала тих, хто цього ще не знат, що дійсні підстави і наміри суто політичні. Техас у 1960 році проголосував за Кеннеді, але в 1964-му позиції виглядали непевними, попри наявність у його команді місцевого хлопця з Джонсон-сіті[641]. Циніки досі називали віце-президента «Лавина-Ліндон», не забуваючи про те, що до Сенату в 1948 році він потрапив завдяки підозрілим результатам голосування, яке він виграв з перевагою всього у вісімдесят сім голосів. Історія була древня, але те, що прізвисько за ним зберігалося, багато говорило про змішані почуття техасців до нього. Завданням Кеннеді — і Джекі, звісно, — було допомогти Лавині-Ліндону і губернатору Техасу Джону Коннолі розпалити й надихнути своїх вірних.

—Подивися на це, — сказала Сейді, проводячи пальцем уздовж маршруту. — Довжелезні квартали Головної вулиці. Потім іде Х'юстон-стрит. І там, і там є високі будівлі. Той чоловік буде на Головній вулиці? Він мусив би засісти десь там, як ти гадаєш?

Я її майже не чув, бо побачив дещо інше.

—Поглянь-но, Сейді, кортеж їхатиме по бульвару Черепаховий Ручай!

Очі її загорілися:

—Це там мусить статися?

Я з сумнівом помотав головою. Скоріш за все, ні, але щось я знав про цей Черепаховий Ручай і воно якимсь чином було пов'язане з людиною, яку я мусив зупинити. Я зважував, думав і врешті дещо спливло на поверхню.

—Він хотів сховати гвинтівку і прийти по неї пізніше.

—Де сховати?

—Це неважливо, бо та справа вже відбулася. Це вже минуле.

Я затулив собі долонями обличчя, бо раптом світло в кімнаті здалося мені занадто сліпучим.

—Перестань про це думати зараз, — промовила вона, зриваючи зі столу газету.

—Розслабся, а то знову розболиться голова, знову доведеться ковтати ті пігулки. А вони тебе роблять зовсім відсутнім.

—Так, — кивнув я. — Я знаю.

—Тобі треба випити кави. Міцної кави.

І Сейді пішла до кухні її робити. Коли вона повернулася, я хропів. Проспав я майже три години й, можливо, залишався б у Країні Куняння навіть довше, але вона мене розштовхала.

—Що ти останнє пам'ятаєш з того, як ти вперше приїхав у Даллас?

—Я цього не пам'ятаю.

—Де ти зупиняєшся? В готелі? В автокемпінгу? В орендованій кімнаті?

На мить у мене з'явилася притуманена картинка двору і багатьох вікон. Швейцар? Можливо. А тоді все пропало. Біль знов заводив свій моторчик у моїй голові.

—Я не знаю. Все, що я пам'ятаю, це як перетинав межу штату по 20-му шосе і побачив рекламу барбекю. А це було ще за милі й милі до Далласа.

—Я знаю, але нам не треба сягати аж так далеко, бо якщо ти їхав по двадцятому, ти з нього й не з'їдждав. — Вона подивилася собі на годинник. — Сьогодні вже пізно, але завтра ми влаштуємо недільну автопрогуллянку.

—Це, мабуть, не допоможе, — а втім, в мені все одно зблиснула іскорка надії.

Вона залишилася на ніч, а наступного ранку ми виїхали з Далласа дорогою, яку місцеві називали Траса-Бджілка, й попрямували на схід, у напрямку Луїзіани. Сейді сиділа за кермом моєго «Шеві», який після того, як йому замінили зламаний замок запалювання, знову був у порядку. Про це подбав Дік. Вона довезла нас аж до Террела [642], а потім з'їхала з шосе № 20 і розвернулася на бакаїстому земляному паркінгу біля якоїсь придорожньої церкви. Церкви Крові Спасителя, судячи з напису на щиті, що стояв посеред вигорілої галечини. Під цією назвою йшов зроблений білим літерами-ліпучками кліч: А ЧИ ЧИТАВ ТИ СЬОГОДНІ

СЛОВО БОГА ВСЕБЛАГОГО, але деякі з літер відпали і напис виглядав так: А И ЧИТАВ ТИ СЬО ОДНІ СЛОВО ОГА ВСЕ ЛА ОГО.

Вона подивилася на мене з непевністю.

—Миць, ти зможеш сам повести машину назад?

Я був цілком певен, що зможу. Цей відтинок дороги тягнувся абсолютно прямо, а «Шеві» мав автоматичну коробку передач. Негнучка ліва нога мені аж ніяк не могла завадити. Єдине, що

—Сейді? — промовив я, сідаючи за кермо уперше після серпня й відсовуючи сидіння максимально назад.

—Що?

—Якщо я раптом засну, перехопиш кермо й вимкнеш двигун.

—О, навіть не сумнівайся, — нервово всміхнулась вона.

Я розглянувся обабіч щодо руху і виїхав на шосе. Спершу я не наважувався їхати швидше сорока п'яти миль, але була неділя, білий день, тож дорога належала майже винятково тільки нам. Я почав розслаблятися.

—Викинь все з голови, Джейку. Не намагайся згадати нічого, нехай само прийде.

—Хотілося б, аби це був мій «Санлайнєр», — промовив я.

—Тоді уяви собі, ніби це є твій «Санлайнєр», і просто дозволь йому їхати, куди він сам повезе.

—Гаразд, хоча.

—Ніяких «хоча». Сьогодні чудовий день. Ти їдеш у нове місто, і нема сенсу тривожитися про замах на Кеннеді, бо це ж іще аж ген-ген не скоро. Попереду ще роки.

Так. День був гарний. І я не заснув за кермом, хоча й почувався дуже втомленим — з часу моого побиття я так надовго ще ніколи не виїжджав. Думки мої все верталися до тієї придорожньої церквиці. Дуже ймовірно, що негритянської. Там чорні люди, мабуть, співають гімни з отим своїм драйвом, якого білим відтворити ніколи не вдається, і читають СЛОВО ОГА ВСЕ ЛА ОГО, перемежаючи це покликами «алілуя» та славленнями Ісуса.

Ми вже в'їдждали у Даллас. Я робив ліві й праві повороти, мабуть, все ж таки здебільшого праві, бо ліва рука в мене все ще лишалася слабенькою і вертіти туди, навіть з гідропідсилювачем керма, було боляче. Невдовзі я загубився серед бічних вуличок.

«Я загубився, гаразд, — думав я. — Мені потрібен хтось, хто підкаже мені дорогу, як ото був зробив той хлопець в Нью-Орлеані. До готелю „Мунстоун“».

Тільки то був не «Мунстоун»; мій готель називався «Монтелон». А готель, у якому я зупинився, коли приїхав до Далласа, звався звався.

Мить я вірив, що те слово зараз спурхне геть, як подеколи навіть зараз ім'я Сейді від мене тікало. Але тоді я побачив швейцара, і всі ті сяючі вікна, що виходять на Комерс-стрит, і в мені клацнув вмикач.

Я зупинився в готелі «Адольфус». Так. Бо він неподалік від.

Не згадалося. Ця частина все ще лишалася заблокованою.

—Миць? Все гаразд?

— Так, — сказав я. — А що?

— Ти наче здригнувся.

— То нога. Невеличкий спазм.

— Тут нічого на вигляд знайомого?

— Ні, — відповів я. — Нічого такого.

Вона зітхнула:

— Чергова ідея загнулася. Гадаю, нам уже варто поверратися. Хочеш, я поведу?

— Мабуть, краще ти.

Я пошкутильгав до пасажирського сидіння: ««Готель „Адольфус“». Запиши, коли повернешся до „Едемських перелогів“. Щоб не забути».

Коли ми вже були в тій трикімнатній квартирці з пандусами, шпитальним ліжком і поручнями по боках унітаза, Сейді сказала, що мені варто полежати:

— І прийняти якусь із тих пігулок.

Я пішов до спальні, зняв з себе туфлі — повільний процес — і ліг. Хоча пігулки не прийняв. Хотів, щоб розум залишався чистим. Відтепер він мусить завжди лишатися чистим. Кеннеді й Даллас були всього лише за п'ять днів попереду.

««Ти зупинився в готелі „Адольфус“, бо він неподалік від чогось. Від чого?»»

Ну, він стоїть неподалік від опублікованого в газеті маршруту кортежу, що звужує поле пошуку до всього лише до пари тисяч будівель. Не кажучи вже про пам'ятники, статуї та стіни, за якими може сковатися гаданий снайпер. Скільки завулків вздовж маршруту? Десятки. Скільки естакад з відкритою лінією вогню на Західній Мокінгберд-лейн, на Леммон-авеню, на бульварі Черепаховий Ручай? Кортеж проминатиме їх усі. А скільки їх іще на Головній вулиці і Х'юстон-стрит?

«Тобі треба згадати або хто він, або звідки він стрілятиме».

Якби я мав перше, то пригадав би й інше. Це я знов. Але мій розум не переставав поверратися до тієї церковки на 20-му шосе, де ми були розвернулися іхати назад.

Храму Крові Спасителя на Трасі-Бджілці. Чимало людей вбачали у Кеннеді спасителя. Ел Темплтон, так напевне. Він.

Очі в мене вибалушилися, мені перехопило подих.

В іншій кімнаті задзвонив телефон, і я почув, як Сейді відповідає, намагаючись говорити якомога тихіше, бо думає, ніби я сплю.

СЛОВО ОГА ВСЕ ЛА ОГО.

Я згадав той день, коли побачив повне ім'я Сейді з прикритою його частиною, отже, я прочитав його тоді як ДОРІС ДАН. То був обертон того вектора подій. Я заплющив очі і змусив себе побачити церковну дошку оголошень. А потім уявив, ніби я закриваю долонями літери ОГА ВС ОГО.

Залишилося СЛОВО ЕЛА.

Нотатки Ела. ««Ямав його зошит»».

Але де? Де він тепер?

Прочинилися двері спальні. Зазирнула Сейді.

— Джейку. Ти спиш?

— Ні, — відповів я. — Просто лежу, відпочиваю.

— Ти що-небудь пригадав?

—Ні, — збрехав я. — Вибач.

—Час усе ще є.

—Так. Мені щодня згадується щось нове.

—Мицій, дзвонив Дік. У школі зараз ходить серйозний вірус, і він також його підхопив. Питався, чи не вийду я на роботу завтра та у вівторок. Можливо, ще й в середу.

—Іжджай, — сказав я. — Якщо не ти, він намагатиметься сам робити. А він же давно не юнак.

У моєму мозку не переставала спалахувати неонова вивіска: СЛОВО ЕЛА, СЛОВО ЕЛА, СЛОВО ЕЛА.

Вона сіла до мене на ліжко.

—Ти певен?

—Зі мною все буде гаразд. І компанії вистачає. Згадай, завтра приїздять з ПАМСДАРу.

ПАМСДАРом звалася Патронажна медична служба Далласького регіону. Головним їх завданням було пересвідчитися, що я не буйствую, а отже, в моєму мозку нема кровотечі.

—Точно. О дев'ятій годині. На календарі написано про всякий випадок, якщо ти забудеш. А доктор Еллerton.

—Прийде на ланч. Я пам'ятаю.

—Добре, Джейку. Це ж добре.

—Він казав, що привезе сендвічі. І молочні коктейлі. Хоче, щоб я жирку набираємся.

—Тобі треба поправитися.

—Плюс терапія в середу. Тортурі ноги зранку, тортури руки пополудні.

—Мені не подобається залишати тебе так близько до. сам розумієш.

—Сейді, якщо щось мені розвидниться, я тобі зателефоную.

Вона стиснула мою руку й нахилилася так близько, що я почув її парфум і легкий запах тютюну в її диханні.

—Ти мені обіцяєш?

—Так. Звичайно.

—Найпізніше, я повернуся в середу ввечері. Якщо Дік не вийде в четвер, нехай бібліотека залишиться закритою.

—Зі мною все буде гаразд.

Вона ніжно мене поцілуvala, рушила було з кімнати, а потім обернулася.

—Я все ще трішки надіюся, що Дік правий і все це лише ілюзія. Мені нестерпна думка, що ми про це знаємо, але не зуміємо цього зупинити. Що ми можемо просто сидіти собі у вітальні, дивитися телевізор, в той час коли хтось.

—Я згадаю, — промовив я.

—А чи зможеш ти, Джейку?

—Я мушу.

Вона кивнула, але навіть при затулених шторах я міг прочитати сумнів у її очах.

—Ми ще встигнемо повечеряти, перед тим як я поїду. А тепер заплющ очі, дозволь тій пігулці робити її роботу. Поспи трішки.

Я заплющив очі, проте, звісно ж, не спав. І це було добре, бо я мусив поміркувати про Слово Ела. Через якийсь час я дочув пах чогось, що готувалося на плиті. Пахло смачно. Коли я тільки-но виписався зі шпиталю, коли кожні десять хвилин у мене лилося з усіх дірок, мене вивертало від будь-яких запахів. Тепер було значно краще.

Я почав відплівати. Побачив Ела напроти себе за столиком у харчевні, в паперовому картузі насунутому на одну брову. Згори вниз на нас дивилися фотографії містечкових знаменитостей, але на стіні не було більше знімка Гаррі Даннінга. Я його врятував. Можливо, за другим разом я його врятував також і від В'єтнаму. Ніяк було про це напевно дізнатися.

—Він все ще не підпускає тебе, авжеж, друже? — спитав Ел.

—Так, все ще ні.

—Але ти тепер уже ближче.

—Ще не дуже. Я не маю поняття, куди дів ті твої кляті нотатки.

—Ти сховав їх у якомусь безпечному місці. Це тобі бодай трохи звужує сектор пошуку?

Я вже відкрив було рота, аби сказати ні, та враз подумав: ««Нотатки Ела сховані. Покладені в безпечне місце. У сейф...»»

Я відкрив очі, і вперше, здається, за багато тижнів моє обличчя розтягнулося у великій посмішці.

Нотатки лежать у банківському сейфі.

Відчинилися двері.

—Ти голодний? Поки ще гаряче?

—Га?

—Джейку, ти проспав більше двох годин.

Я сів, ривком спустивши ноги додолу з ліжка.

—Тоді ходімо їсти.

Розділ 27

1

17/11/63 (Неділя)

Після того як ми з'їли те, що вона назвала вечерею, а я обідом, Сейді захотіла помити посуд, але я сказав їй, щоб краще пішла, спакувала свою візитну валізку. Таку маленьку, блакитного кольору, з закругленими кутами.

—Твоє коліно.

—Моє коліно витримає стояння, поки я помию кілька тарілок. Тобі варто виїжджати вже зараз, якщо хочеш потрапити додому так, щоб залишився час виспатися до ранку.

Через десять хвилин посуд був уже чистим, пучки в мене рожевими, а Сейді стояла біля дверей. Зі своєю маленькою валізкою в руці, з волоссям, що вилося, обрамляючи її обличчя, вона ніколи не здавалася мені гарнішою, ніж тепер.

—Джейку? Скажи мені якусь одну гарну річ про майбутнє.

На диво мало речей спливло на думку. Мобільні телефони? Ні. Терористи-смертники? Певне, що ні. Танення полярних шапок? Можливо, іншим разом.

А потім я вишкірився.

— Я тобі дам дві по ціні одної. Холодна війна закінчилася, і президент у нас чорний.

Вона почала усміхатися, а потім побачила, що я не жартую. У неї відпала щелепа.

— Ти мені хочеш сказати, що у Білому Домі сидить якийсь негр?

— Саме так.Хоча в мої дні таких людей прийнято називати афроамериканцями.

— Ти це серйозно?

— Так. Абсолютно.

— Ой, Боже мій!

— Чимало людей саме так і казали після виборів.

— А він. добре справляється зі своєю роботою?

— Опінії різняться. Якщо бажаєш моєї думки, він працює так, як, зважаючи на всі складності, від нього можна було очікувати.

— Гадаю, тільки про це думаючи, я доїду аж до Джоді, — розсміялася вона збентежено. — В зачудуванні.

Вона зійшла вниз пандусом, поставила валізку в той закуток, що слугував у її «Жуку» за багажник, а потім послала мені повітряний поцілунок. Вона почала сідати до машини, але я не міг її отак відпустити. Бігти я не подужав — доктор Перрі казав, що це вміння може повернутися місяців за вісім, а може, й через рік, — але я якомога швидше зашкандибав вниз по пандусу.

— Зачекай, Сейді, зачекай на хвилинку!

Неподалік сидів у своєму кріслі-візку мій сусіда містер Кенопенскі, закутаний у піджак, з працюючим від батарей радіоприймачем «Моторола» на колінах. По хіднику до поштової скриньки на розі повільно сунула Норма Віттен, спираючись на пару дерев'яних ціпків, які більше нагадували лижварські палиці, аніж костури. Вона повернула голову й помахала нам, намагаючись створити усмішку на своєму обличчі з застиглою лівою половиною.

Сейді запітально дивилася на мене в присмерковому свіtlі.

— Я хотів тобі просто дещо сказати, — промовив я. — Я хотів сказати, що ти збіса найкраще з усього, що зі мною траплялося за все мое життя.

Вона засміялася й обняла мене.

— Те саме я можу сказати й про вас, сер.

Ми довго цілувалися і могли, мабуть, цілуватися іще довше, якби не сухі аплодисменти праворуч від нас. Аплодував містер Кенопенскі.

Сейді відсунулася, але тримала мене за зап'ястки.

— Ти дзвонитимеш мені, правда? Тримай мене. як це ти любиш казати? В темі?

— Ага, триматиму. — Я не мав наміру тримати її в темі. Діка також, а тим паче поліцію.

— Бо сам ти не зможеш цього зробити, Джейку. Ти занадто слабенький.

— Я знаю, — відповів я. Думаючи при цім: ««Аби ж то це було не так». — Подзвони мені, щоб я знов, що ти добре доїхала.

Коли її «Жук» завернув за ріг і зник, містер Кенопенскі гукнув:

— Тримайтесь за цю дівчину всіма своїми силами, Емберсоне. Вона того варта.

— Я знаю.

Я простояв на під'їзній алеї достатньо довго, щоби впевнитися, що міз Віттен повернулася від поштової скриньки благополучно, не впавши десь.

Вона подолала свій шлях.

Я зайшов досередини.

2

Перше, що я зробив, це взяв з комода низку ключів і почав перебирати, дивуючись, чому Сейді жодного разу їх мені не показувала, не пробувала таким чином підштовхнути мою пам'ять. але, звісно, не могла ж вона подумати про все абсолютно. Ключів було рівно дюжина. Я поняття не мав, до чого більшість з них, хоча здогадувався, що «Шлейг»[643] відкриває двері мого дому в. чи не в Сабатусі? Мені гадалося, що я правий, але цілковитої певності все одно не було.

На низці був один маленький ключик. На ньому був штамп ПЗ 775. Так, це ключ від депозитного сейфа, але в якому банку? «Першому західному»? Назва годяща для банку, але наразі неправильна.

Я заплющився, вдивляючись у темряву. Я чекав, майже певний, що розшукуване мною з'явиться. і воно з'явилось. Я побачив чекову книжку в палітурці з фальшивого алігатора. Побачив себе, як я її розкриваю. Це вдалося зробити на диво легко. На верхньому чеку я побачив не тільки надруковане своє ім'я, але й мою останню офіційну адресу в Країні Було.

Я подумав: ««Це звідти було вкрадено мою машину».

І ще подумав: «Освальд. Ім'я вбивці Освальд Кріль» [644].

Ні, ні, аж ніяк. Він людина, а не персонаж мультика. Але все одно близько.

— Я йду по тебе, містере Кріль, — промовив я. — Я не перестав, я ще йду.

3

Близько дев'ятої тридцяти коротко продзвонив телефон. Сейді безпечно дісталася додому.

— Тобі нічого не згадалося, ні? Я настирлива, як та муха, сама знаю.

— Нічого. А ти найвіддаленіша в світі особа від будь-якої мухи.

Вона залишиться найвіддаленішою в світі особою також від Освальда Кrolя, якщо я на те матиму змогу. Не кажучи вже про його дружину, забув її ім'я, але точно не Мері, і їхньої дочки, котру звуть, я був певен, Ейпріл.

— Ти ж мене надурив, сказавши, що негр керує в Білому Домі, признаїться?

Я усміхнувся:

— Зачекай трішки. Сама побачиш.

4 18/11/63 (Понеділок)

Медсестри з ПАМСДАРу, одна літня, опасиста, друга молода й гарненька, прибули точно о 9:00. Вони виконали свою роботу. Коли старша вирішила, що я настогнався, накривився й наздригався вже вдосталь, вона подала мені пакетик з двома пігулками.

— Біль.

— Я не думаю, щоби.

—Приймайте вже, — промовила ця небагатослівна жінка. — Це на дурняк.

Я вкинув пігулки собі до рота, пересунув їх за щоку, проковтнув воду, а потім, вибачившись, пішов до вбиральні. Там я їх виплюнув.

Коли повернувся до кухні, старша медсестра сказала:

—Добрий прогрес. Тільки не перевантажуйте себе.

—Ні, ні.

—Зловили їх?

—Вибачте?

—Мудаків, котрі вас побили?

—А, ще ні.

—Зробили щось зайве, чого не варт було робити?

Я відповів їй найширшою зі своїх посмішок, тією, що, як колись казала Кристі, робить мене схожим на ведучого телевіторини, котрий обкурився креком.

5

Доктор Еллертон прибув на ланч, привізши з собою величезні сендвічі з ростбіфом, хрустку картоплю-фрі, з якої скrapувала олія, та обіцяні молочні шейки. Я з'їв, скільки подужав, а це виявилося багато. До мене повертається апетит.

—Майк висував ідею щодо постановки ще одного естрадного шоу, — сказав доктор. — Цього разу, щоб зібрати кошти для вас. Кінець кінцем, тверезі голови взяли верх. Маленьке містечко більше не відреагує так. — Він підкурив сигарету, кинув сірник у попільницю на столі і смачно затягнувся. — Є якісь шанси, що поліція схопить тих громил, котрі напали на вас? Щось чути?

—Нічого, але я сумніваюсь. Вони почистили мій гаманець, вкрали мою машину й змилися.

—А що ви взагалі, до речі, робили по той бік Далласа? Там далебі не той район, куди вчащають вершки суспільства.

«Авжеж, я там жив».

—Не пам'ятаю, можливо, заїжджав до когось.

—Ви достатньо відпочиваєте? Не перенапружуєте коліно?

—Ні. —Хоча я мав підозру, що невдовзі його чекає серйозне напруження.

—Так і засинаєте іноді раптом?

—З цим тепер значно краще.

—Чудово. Я гадаю.

Задзвонив телефон.

—Це, мабуть, Сейді, — промовив я. — Перерва на ланч, от вона й скористалася, щоб подзвонити.

—Я все одно мусив вже відчалювати. Дуже приємно бачити, Джордже, що ви почали поправлятися. Передавайте гарній леді мої вітання.

Я передав. Вона спітала в мене, чи не згадалося мені чогось стосовно того. З її обережних фраз я зрозумів, що вона телефонує з головного офісу — і, закінчивши розмову, мусить заплатити місіс Колрідж за міжміський дзвінок. Окрім того, що вона була шкільною скарбівницею, місіс Колрідж також мала довгі вуха.

Я сказав, що ні, ніяких нових спогадів, але я збираюся лягти, здрімнути і сподіваюся, щось з'явиться, коли прокинусь. Додав іще, що я її кохаю (це так приємно

— говорити щось абсолютно чесне), спитав про Діка, побажав їй гарного дня і поклав слухавку. Ale я не ліг поспати. Я взяв ключі від машини, портфель і поїхав до середмістя. Допомагай Боже, я сподіався, що коли повернуся, в тому портфелі вже дещо лежатиме.

6

Я керував повільно й обережно, але все одно дуже боліло коліно, коли я ввійшов у «Перший зерновий банк» і показав там ключ до свого депозитного сейфа.

Мій банкір вийшов зі свого кабінету привітати мене, і вмент у голові тъохнуло його ім'я: Ричард Лінк. Його очі жалісливо зморгнули, коли я підшкутильгав з ним поручкатися.

—Що трапилося з вами, містер Емберсон?

—Автомобільна аварія. — В надії, що він пропустив або забув повідомлення на сторінці «Поліцейська хроніка» в «Морнінг Ньюз». Сам я його не читав, але там було надруковано таке: «Містера Джорджа Емберсона з Джоді, збитого й пограбованого, було знайдено непритомним і доставлено до шпиталю Паркленд». — Потроху все налагоджується.

—Це приємно чути.

Депозитні сейфи містилися в підвальні. Сходи я подолав серією зістрибувань. Ми скористалися нашими ключами, і містер Лінк люб'язно підніс мій сейф в одну з кабіонок. Поставивши сейф там на крихітну поличку, якраз достатню, щоб йому там поміститися, банкір показав на кнопку на стіні.

—Коли закінчите, просто подзвоніть Мелвіну. Він вам допоможе.

Я подякував, а коли він пішов, зашморгнув занавіску на дверному отворі кабінки. Ми відімкнули сейф, але він ще був закритий. Я дивився на нього, сильно билося серце. Всередині лежало майбутнє Джона Кеннеді.

Я відкрив сейф. Згори лежала пачка грошей і купка речей з квартири на Нілі-стрит, включно з моєю чековою книжкою «Першого зернового». Під усім цим, перев'язаний двома гумовими биндами, містився рукопис. На першій сторінці було

надруковано: МІСЦЕ ВБІВСТВА. Без прізвища автора, але це був мій твір. Під ним лежав блакитний зошит: напріяне «Слово Ела». Я тримав його, сповнений жахливої впевненості, ось щойно відкрию, а в зошиті лише порожні сторінки. Містер Жовта Картка все стер.

««Ні, будь ласка».

Я різко розкрив зошит. З першої сторінки на мене дивилася фотографія. Вузьке, не сказати щоб надто гарне, обличчя. Губи викривлені в усмішці, яку я добре знав — хіба не бачив я її на власні очі? То була усмішки типу: ««Я добре розумію, що до чого, а ти ні, дурнику сіромашний».

Лі Гарві Освальд. Нікчемній заблуда, котрий мусить змінити світ.

7

Я сидів у тій комірчині, переводячи подих, а тим часом на мене ринули спогади.

Айві й Розетта на Мерседес-стрит. На прізвище Темплтон, як в Ела.

Дівчатка зі стрибалкою: ««Старий мій водить суб-ма-рину»».

Тихий Міч (Святий Міч) з «Космічної електроніки».

Джордж де Мореншильд рве на собі сорочку, наче той Супермен.

Біллі Джеймс Хергіс і генерал Едвін А. Вокер.

Марина Освальд, вродлива заручниця вбивці, стоїть на порозі моєї квартири в будинку № 214 на Західній Нілі-стрит: ««Прошу вибачень, ви не бачили моого човіка?»»

Техаське сховище шкільних підручників.

Шостий поверх, південно-східне вікно. Те, звідки найкраще видно Ділі-Плазу й В'язову вулицю, де та вигинається в бік Потрійного проїзду під залізничним мостом.

Мене почало морозити. Я вчепився скорченими пальцями собі в плечі, щільно притискаючи лікті до грудей. Лівій руці — зламаній обмотаною фетром трубою — було боляче, але я не звертав уваги. Я радів. Біль пов'язував мене зі світом.

Коли тремтіння врешті минулося, я завантажив свій рукопис, дорогоцінний блакитний зошит і решту речей до моого портфеля. Потягнувся до кнопки, яка викликала Мелвіна, але потім ще раз уважно перевірив дно сейфа. Там знайшлися ще два предмети. По-перше, придбана в ломбарді дешева обручка, якою я був запасся для камуфляжу, щоб зробити гідною віри мою історію в «Космічній електроніці». По-друге, червона дитяча тарахтавка, що належала Освальдовій доні (Джун, а не Ейпріл). Тарахтавка пішла до портфеля, обручка потрапила в кишенку-пістон моїх слаксів. Я викину її по дорозі додому. Якщо і коли надійде час, Сейді отримає набагато гарнішу.

8

Стук по склу. Відтак голос:

— все гаразд? Містере, з вами все гаразд?

Я розплющив очі, не маючи спершу уявлення, де я. Подивився ліворуч і побачив патрульного копа, котрий стукав у бокове віконце мого «Шеві». Аж тоді мені розвиднилось. На півдорозі до «Едемських перелогів», втомлений, і виснажений, і водночас наляканий тим, що в голову мені впливає відчуття, що ось-ось засну, я моментально зупинився на першому ж підхожому для парковки місці. Це трапилося приблизно близько другої години. Зараз, судячи з сонячного світла, було вже близько четвертої.

Я опустив скло й промовив:

— Вибачте, офіцере. Я раптом відчув себе дуже сонним, тож мені здалося, що найкраще буде зупинитися.

Він кивнув:

— Йо-йо, алкоголь таке вміє. Скільки ви хильнули, перш ніж стрибнути за кермо?

— Аніскільки. Я пережив травму голови кілька місяців тому. — І я повернув голову, щоб він побачив те місце, де ще не відросло як слід волосся.

Він майже повірив, проте все одно попрохав мене дихнути йому в обличчя. Після цього пішла звичайна процедура.

—Доо'вольте поо'лянути на ваші документи.

Я показав йому свою техаську водійську ліцензію.

—Ви ж не збираєтесь кермувати всю дорогу аж до Джоді, так?

—Ні, офіцере, тільки до Північного Далласа. Я живу зараз в реабілітаційному центрі, що зветься «Едемські перелоги».

Я весь спіtnіv. Я сподівався, якщо він це помітить, то вирішить, що це всього лише реакція людини, котра задрімала в закритій машині посеред теплого листопадового дня. І ще я сподівався — страшенно, — що він не попросить показати йому вміст портфеля, який лежав поряд зі мною на середньому сидінні. У 2011 році я міг би відмовитися, заявивши, що спання у власному автомобілі не є причиною для такої вимоги. Чорт забирай, я зупинився навіть не на платному парковочному місці. Проте в 1963 році будь-який коп може почати ритися в моїх речах. Він не знайде наркотиків, але знайде солідну пачку готівки, рукопис зі словом убивство в назві й зошит, повний дикої маячні про Даллас і ДжФК. Куди мене заберуть: у найближчу поліцейську дільницю на допит чи до Паркленда на психіатричну експертизу? Скільки згається часу, поки я врешті зможу члено розпощатися там зі своїми Волтонами, побажавши їм доброї ночі? [645]

Він на мить завагався, великий, червонолицій, сущий коп Нормана Роквела, ніби з якоїсь обкладинки «Сатердей Іvnіng Post» [646]. Нарешті віддав назад мої водійські права.

—Окей, містер Емберсон. Вертайте до себе в ті «Перелоги», і я вас дуже прошу, як приїдете, поставте машину, і нехай вона собі там стойть незрушно всю ніч. Виспалися ви тут чи не виспалися, але вигляд маєте зморений.

—Саме це я й збираюся зробити.

Від'їджаючи, в люстерку заднього огляду я бачив, як він дивиться мені вслід. Почувався я так, ніби, ще не встигши зникнути з його очей, я ось-ось знову засну. І не буде попереджуvalьних ознак цього разу: я вихну просто з вулиці на тротуар, зіб'ю там, можливо, пару-трійку пішоходів, а тоді вженуся у вітрину меблевої крамниці.

Коли я нарешті припаркувався перед своїм маленьким котеджем з пандусом, що вів до передніх дверей, голова мені боліла, з очей текло, коліно стугоніло, але Освальд в моїй пам'яті залишався чітким, ясним. Кинувши портфель на кухонний стіл, я подзвонив Сейді.

—Я тобі телефонувала, коли повернулась зі школи додому, але тебе не було, — сказала вона. — Я вже почала непокоїтись.

—Я був у сусіда, грав у крибедж з містером Кенопенскі. — Вимушена брехня. Треба запам'ятувати, що саме я брешу. І брехати гладенько, бо вона мене добре знає.

—Ну, то це добре. — А потім, без паузи, без переміни інтонації. — Як його ім'я? Як звуть того чоловіка?

«Лі Освальд», — такою раптовістю вона мало не видобула з мене цих слів.

—Я. я все ще не пригадав.

—Ти вагаєшся, я добре чую.

Я чекав на звинувачення, стиснувши слухавку так, що аж пальцям стало боляче.

—Тобі воно вже ледь не вигулькнуло в голові, я права?

—Було щось таке, — погодився я обережно.

Ми пробалакали п'ятнадцять хвилин, і весь цей час я не відрывав очей від портфеля, в якому лежали Елові нотатки. Вона попрохала подзвонити їй пізніше ввечері. Я пообіцяв.

9

Я вирішив дочекатися, коли закінчиться ««Новини з Гантлі-Брінклі», а вже після того знову відкрити блакитний зошит. Не вірилося, що наразі я знайду там щось практично корисне. Фінальні записи Ел робив поспіхом, все подавав стисло; він аж ніяк не гадав, що «Операція Освальд» триватиме так довго. Та й я також. Тільки лиш наближення до цього навсібіч недовірливого жевжика було схожим на подорож по дорозі, заваленій впалим гілляччям, а наприкінці минуле все одно могло утнути щось несподіване й урешті-решт себе захистити. Але ж я зупинив Даннінга. Це вселяло в мене надію. Почали проблискувати обриси плану, який міг дозволити мені зупинити Освальда, не потрапивши при цім самому до в'язниці або на електричний стілець у Гантсвілі.

Я мав найповажніші причини, щоб залишитися на волі. Найкраща з усіх перебувала зараз у Джоді, годуючи, либонь, Діка Сімонса супом з курятиною.

Я методично рухався по своїй маленькій, спланованій під інвалідські потреби квартирці, збираючи речі. Я не бажав, щоб, за винятком старої друкарської машинки, тут взагалі лишився бодай якийсь слід Джорджа Емберсона, коли я звідси поїду. Я гадав, що це трапиться не раніше середи, проте, якщо, як сказала Сейді, Діку вже кращає, і вона планує повернутися ввечері у вівторок, я мушу прискорити розвиток подій. А де я ховатимуся, поки не зроблю свою роботу? Цікаве питання.

Трубний гук оголосив про початок програми новин. З'явився Чет Гантлі: «Після вікенду, проведеного у Флориді, де він спостерігав за випробувальними стрільбами ракет „Поларіс“, а також відвідав свого хворого батька, президент Кеннеді мав клопіткий понеділок, проголосивши протягом дев'яти годин п'ять промов».

Гелікоптер «Марин-1» [647] знижувався до радісно вітаючого натовпу. У наступному кадрі Кеннеді наблизався до людей, що стояли за імпровізованим бер'єрчиком, одною рукою приладжуючи собі розкошлане волосся, а другою поправляючи краватку. Він крокував далеко попереду своїх охоронців, котрі ледь встигали за ним. Я задивився, причарований, як він прослизнув крізь щілину в бар'єрі і вклинився у масу звичайних людей, потискаючи там руки наліво й направо. Агенти служби безпеки, що поспішали слідом, мали невдоволені фізіономії.

«Це була зустріч у Тампі, — продовжував Гантлі, — де Кеннеді ручкався майже десять хвилин. Він розуміє тривоги тих людей, роботою котрих є його охорона, але ви самі бачите, як це подобається громадянам. І ще, Девіде, він,

попри всю його примислену прохолодність, насолоджується виконанням ролі публічного політика».

Тепер Кеннеді йшов до свого лімузина, все ще потискаючи руки, а де-не-де й коротко обіймаючи котрусь з леді. Машина була кабріолетом з опущеним верхом, точно така ж, як та, якою він їхатиме з аеропорту «Лав Філд», поки не зустрінеться з кулею Лі Освальда. Можливо, це була саме та машина. На мить на чорно-білій, мутнуватій плівці зафіксувалося знайоме обличчя серед натовпу в Тампі. Сидячи в себе на дивані, я побачив, як президент Сполучених Штатів ручкається з моїм тамтешнім букмекером.

Я не мав поняття й змоги з'ясувати, чи був правий Рот щодо «сіфа», чи просто повторював чиюсь плітку, але Едуардо Гутьєрес вельми схуд, майже полисів, а очі його дивилися збентежено, немов він не зовсім уявляє, де наразі перебуває, і взагалі, хто він такий. Як і контингент охоронців Кеннеді, люди побіля Гутьєреса всі були в просторих плащах, попри флоридську спеку. Кадр тривав лише мить, а далі камера переключилась на Кеннеді, як він, не перестаючи махати рукою й сяяти посмішкою, від'їжджає у відкритій машині, яка залишає його таким уразливим.

Знову Гантлі, тепер його кутасте, жорстке обличчя ніяковіло в усмішці.

— Цей день, Девіде, мав також і забавну складову. Коли президент входив до бальної зали готелю «Інтернешенел», де на його промову очікували члени Торгівельної палати Тампи, а втім, краще послухай сам.

Знову кінорепортаж. Вітаючи помахами руки аудиторію, входить Кеннеді, і раптом якийсь старий у тирольському капелюсі й шкіряних шортах вжарює на більшому за себе акордеоні «Слава командиру»[648]. Президент на мить бентежиться, а потім здіймає вгору обидві руки в кумедному жесті ««святий бісе». Я вперше побачив його таким, яким я вже звик бачити Освальда, — реальною людиною. У тому, як він на мить застиг, і в наступному його жесті я побачив дещо навіть гарніше, ніж просто почуття гумору: сприйняття абсурду як невід'ємної частини життя.

Девід Бринклі також посміхався.

— Якщо Кеннеді переoberуть, можливо, того джентльмена запросять зіграти на інавгураційному балу. І замість «Слави командиру» польку «Пивна діжка»[649]. А тим часом у Женеві.

Я вимкнув телевізор, повернувся на диван і відкрив нотатки Ела. Гортуючи зошит до прикінцевих сторінок, я все ще бачив те збентеження президента. І його усміх. Почуття гумору; відчуття абсурду. Чоловік у вікні на шостому поверсі Книгосховища не мав ні того, ні іншого. Освальд доводив це повсякчас, а такій людині зась змінювати історію.

10

Я був у розpacі, пересвідчившись, що п'ять з останніх шести сторінок Елових нотаток присвячені переміщенням Освальда в Новому Орлеані та його безплідним намаганням дістатися Куби через Мексику. Тільки остання сторінка підводила до замаху, та й то нотатки там було зроблено наспіх. Не було сумнівів, що сам Ел зізнав цю частину історії детально, проте, мабуть, він вважав, якщо я не зміг

дістати Освальда до третього тижня листопада, після цього вже нема про що говорити.

3/10/63: О. знову в Техасі. Вони з Мариною ««типу» відокремилися. Вона живе в домі Рут, О. з'являється там здебільш по вікендах. Рут знаходить О. роботу в Книгосх. через свого сусіда (Б'юля Фрейжера). Рут рекомендує О. як ««пристойного молодого чоловіка».

О. живе в Далласі впродовж робочого тижня. Мебльована квартира.

17/10/63: О. починає працювати в Книг. Соває книжки. Вантажить машини ітп.

18/10/63: О. виповнюється 24 р. Рут з Мариною влаштовують йому сюрприз-вечірку. О. дякує їм. Плаче.

20/10/63: Народження 2-ої дочки: Одрі-Рейчел. Рут везе Марину в шпиталь (Паркленд), поки О. на роботі. Гвинтівка схована в гаражі Рут Пейн, закутана в ковдру.

До О. постійно вчащає агент ФБР Джеймс Гості. Роздмухує його параною.

21/11/63: О. приходить в дім Пейн. Молить Марину жити знову разом. М. відмовляється. Остання соломинка для О.

22/11/63: О. залишає всі свої гроші на комоді для Марини.

Також обручку. Іде з Ірвінга у Книгосх. разом з Б'юлем Фрейжером. З собою має пакунок у коричневому папері. Б'юль питає, що там. ««Карнизи для штор у моїй новій квартирі», — каже йому О. Гвинтівка Ман-Карк, мабуть, у розібраному стані. Б'юль ставить машину на парковці за два квартали від Книгосх. 3 хвил. пішки.

11:50: О. влаштовує снайперське гніздо в Пів-Сх кутку 6-го поверху, відгороджуючи те місце картонними ящиками від робітників, які на протилежному боці складають диктові листи для нової підлоги. Ланч. Там нікого, крім нього. Всі виглядають президента.

11:55: О. збирає і заряджає Ман-Карк.

12:29: Кортеж виїжджає на Ділі-Плазу.

12:30: О. робить три постріли. 3-й постріл влучає в ДжФК.

Інформації, якої я найбільше прагнув — де саме міститься умебльована квартира Освальда — в нотатках Ела не було. Я придушив бажання пожбурити зошит через усю кімнату. Натомість я підвівся, одяг плащ і вийшов надвір. Уже майже запала повна темрява, але в небі сходив місяць-підповня. При його свіtlі я помітив зіщуленого в своєму кріслі-візку містера Кенопенскі. Радіоприймач «Моторола» лежав у нього на колінах.

Я рушив униз пандусом, ледь не заплутавшись у власних ногах.

—Містере Кенопенскі? Все в порядку?

Якусь мить він не відповідав, навіть не поворухнувся, і я був певен, що він мертвий. Потім він підвів голову й усміхнувся:

—Просто слухаю свою музику, синку. Ввечері станція КМАТ передає свінг, і це мене відносить далеко назад. Я вертів таке лінді-гоп й бенні-гоп, як ніхто навколо в ті старі дні, хоча ти ніколи б про це не здогадався, дивлячись на мене сьогоднішнього. А який же місяць граненський, ге?

Той був дійсно дуже граненський. Ми дивувалися на нього мовчкі, а я думав про роботу, яку мушу виконати. Хай я не знаю, де Лі буде цієї ночі, але я точно знов, де його гвинтівка: в гаражі Рут, закутана в ковдру. А якщо мені поїхати туди й забрати її? Може, навіть не треба буде ламати замок. Це ж Країна Було, де люди, що живуть віддалі середмістя, часто не замикають своїх будинків, не кажучи вже про гаражі.

От тільки, якщо Ел помилився? Помилився ж він із місцем сховку перед замахом на Вокера, врешті-решт. Та навіть, якщо вона й там.

—Про що ти думаєш, синку? — запитав містер Кенопенські. — У тебе загадковий вигляд. Ніяких неприємностей з дівчиною, я сподіваюсь?

—Ні. — Принаймні поки що ні. — А ви можете мені дати пораду?

—Йо-сер, це я можу. Це єдине, на що годяться такі старі горопахи, коли вже не здатні ні закинути ласо, ні худобу перегнати.

—Скажімо, ви знаєте людину, котра задумала вчинити дещо погане. Знаєте, що він абсолютно, всім серцем на це налаштований. Якби ви таку людину зупинили один раз — відговорили його, наприклад, — як ви вважаєте, повернувшись б він знову до того самого чи той момент був би останнім?

—Важко сказати. Ти, можливо, думаєш про того, не знаю хто він, котрий залишив шрам на обличчі твоєї дівчини, думаєш, чи він не повернеться, щоб довершити ту роботу?

—Щось таке, так.

—Скажений хлоп.

Це прозвучало не запитанням.

—Так.

—Притомні люди часто поступаються, — почав містер Кенопенські. — Скажені рідко на це здатні. Я бачив чимало таких в старі часи, у шавлієвих преріях, ще до електрики і телефонів. Попередь такого, і він перегодом повернеться знову. Побий, і він нападе з засідки. спершу на тебе, а потім на того, на кого від початку був цілив. Замкни його в окружній буцегарні, він сидітиме, чекатиме, поки не вийде на волю. Найбезпечніше, це якщо такого скаженого замкнути на довгий строк у в'язниці. Або просто вбити.

—Я і сам так думаю.

—Не дозволь йому повернутися, спаллюжити решту її краси, якщо це те, про що ти міркуєш. Якщо вона тобі дорога так, як мені це здається, це твій обов'язок.

Звісно, це мій обов'язок, хоча не в Клейтоні наразі була проблема. Я повернувся до своєї квартирки, зробив міцну каву і сів з блокнотом. У моїй уяві почав окреслюватися бодай якийсь план, і я хотів проробити його детальніше.

Натомість я почав куняти. А потім заснув.

Прокинувся я вже майже опівночі, з задерев'янілою щокою, котрою притискався до вкритого цератою кухонного столу. Поглянув, що там в моєму блокноті. Я не пам'ятав, чи намалював я там це перед тим, як заснути, чи ненадовго був прокинувся, зробив малюнок, а тепер про це забув.

Зброя. Але не гвинтівка Манліхер-Каркано, а револьвер. Мій револьвер. Той, який я засунув під сходи ганку будинку № 214 на Західній Нілі. Він, мабуть, і досі лежить там. Я сподіався, що він досі там.

Він мені може знадобитися.

1 1 19/11/63 (Вівторок)

Вранці подзвонила Сейді й сказала, що Діку трохи покращало, але вона хоче, щоб він ще й завтра полежав у домашніх умовах.

—Бо інакше він вийде на роботу і хвороба повернеться. Але я візьму вранці з собою до школи спаковану валізку і поїду до тебе зразу ж, щойно закінчиться шостий урок.

Шостий урок закінчується о тринадцятій десять. Це означає, що мені треба зникнути з «Едемських перелогів» не пізніше четвертої дня. От тільки куди податися?

—Чекаю тебе нетерпляче.

—У тебе якийсь дивний, відчужений голос. Знову розболілася голова?

—Трішки, — відповів я. І то було правою.

—Лягай полеж з мокрою ганчіркою на очах.

—Так і зроблю. — Я не мав наміру так робити.

—Ти до чого-небудь додумався?

Так-то воно так, фактично. Я додумався до того, що недостатньо просто забрати у Лі гвинтівку. І вбивати його в будинку Пейн теж погана ідея. Але не тому, що мене там напевне можуть схопити. Разом з двома дітьми Рут у хаті було четверо малих. Можливо, я все одно спробував би застрелити Лі, якби він підходив туди пішки з автобусної зупинки, але його підвозитиме Б'юль Фрейжер, сусід, котрий на прохання Рут Пейн влаштував його на цю роботу.

—Ні, — промовив я. — Поки що ні.

—Щось ми придумаємо. Зачекай і побачиш.

1 2

Я повів машину (все ще повільно, але вже більш упевнено) через все місто на Західну Нілі, загадуючись, що робитиму, якщо на першому поверсі там уже хтось живе. Куплю новий пістолет, подумалось мені. але мені потрібен був той «Поліцейський спеціальний.38», хоча б тому, що точно такий я мав тоді в Деррі, і та місія завершилась успішно.

Френк Блер у новинному випуску «Сьогодні» повідомив, що Кеннеді приїхав у Маямі, де його зустрічав великий гурт ««кубанос». Деякі тримали в руках плакати VIVA JFK, в той час як інші несли транспарант з написом: КЕННЕДІ ЗРАДНИК НАШОЇ СПРАВИ. Якщо нічого не переміниться, жити йому залишилося сімдесят дві години. Освальд, котрому залишається лише трішки довше, мусить бути вже в Книgosховищі, можливо, складає коробки до вантажного ліфта, а може, в кімнаті відпочинку п'є каву.

Мені, либонь, вдалося б дістати його там — просто підійти і пристрелити, — але мене зразу ж схоплять, повалять на підлогу. Після вбивчого пострілу, якщо мені пощастиТЬ. А якщо ні, то ще до того, як я його встигну зробити. У будь-якому випадку

наступного разу я зможу побачити Сейді Дангіл тільки крізь армоване сталевою сіткою скло. Якби я готовий був сам постраждати заради зупинення Освальда — принести себе в жертву, говорячи по-геройському, — гадаю, я міг би так і зробити. Але я не бажав закінчувати гру таким чином. Я бажав вийти з цієї гри з Сейді та нашим кексом.

На галлявині перед домом № 214 на Нілі-стрит я побачив мангал для барбекю, а на ганку нове крісло-гойдалку, але вікна були затулені шторами, а на під'їзній алеї не було машини. Я припаркувався просто перед будинком, нагадуючи собі про красу самовпевненості, і піднявся сходами. Зупинився там, де була стояла Марина, коли завітала до мене десятого квітня, і постукав у двері точно так, як тоді постукала вона. Якби хтось відчинив, я перетворився б на Френка Андерсона, котрий прочісуює цей район, пропонуючи передплату на Британську Енциклопедію (для газети «Гріт» я вже був надто старим). Якщо тут є хазяєчка і вона викаже інтерес, я пообіцяю їй повернутися завтра з валізкою, повною зразків моого товару.

Не відгукнувся ніхто. Можливо, тутешня хазяєчка тежходить на роботу. А може, вона якраз відвідує знайому в сусідньому кварталі. Або лежить у моїй колишній спальні, спить, безпробудно п'яна. Мене це мало колихало, як то ми кажемо в Країні Було. Дім стояв тихий, ось що було важливо, і на хіднику було пусто. Навіть місіс Альберти Гічинсон, озброєної ходунком охоронниці тутешнього довкілля, не спостерігалася.

З ганку я зліз своїм кульгавим, боковим манером, зробив крок у бік вулиці, а потім обернувся, немов щось забув, і зазирнув під сходинки. Мій револьвер лежав там, занурений у мертві листя, тільки його коротке дуло стирчало. Я опустився на здорове коліно, сягнув по револьверу і мерщій поклав його до бокової кишені піджака. Озирнувшись, я впевнився, що ніхто на мене не дивиться. Я докульгав до машини, поклав револьвер у бардачок і поїхав звідти.

13

Замість того, щоб повернатися до «Едемських перелогів», я поїхав у середмістя Далласа, по дорозі зупинившись біля крамниці спорттоварів, де купив комплект для чистки зброї і коробку свіжих набоїв. Найостанніше, чого б мені хотілося, це щоб револьвер дав осічку або вибухнув мені в обличчя.

Наступною зупинкою став «Адольфус». У них нема вільних номерів аж до наступного тижня, попередив мене ще біля дверей швейцар — «всі готелі Далласа переповнені у зв'язку з президентським візитом», — але за долар хабара він охоче і щасливо погодився запаркувати мою машину на готельній стоянці.

— Тільки до четвертої мусите виїхати, бо саме тоді почнуть купами прибувати гости.

Поки ще тривав полудень. Звідти було лише три-четири квартали до Ділі-Плази, але я попотів, поки туди дістався. Втомлений, голова болить ще дужче, незважаючи на порошок Гуді[650]. Техасці їздять машинами, щоб погудіти клаксонами, і кожний такий звук віддавався вибухом у моїй голові. Я часто відпочивав, прихиляючись до стін будинків, стоячи на цілій нозі, мов чапля. Водій вільного таксі спитав мене, чи все зі мною гаразд, я запевнив його, що

повний порядок. Збрехав. Я почувався розстроєним і нещасним. Людина з негодячим коліном не мусить тягнути на своїх плечах майбутнє цілого світу.

Своє вдячне гузно я опустив на ту саму лаву, де я сидів у 1960 році щойно після того, як приїхав у Даллас. В'яз, що дарував тоді мені свою тінь, тепер постукував голими гілками. Я простягнув болючу ногу, зітхаючи з полегшенням, а вже потім звернув увагу на почварний цегляний куб Книгосховища. Вікна, що дивилися на Х'юстон-стрит і В'язову вулицю, блищали під холодним пополудневим сонцем.

««Ми знаємо тайну, — казали вони. — Ми станемо знаменитими, особливо те, що на південно-східному куті шостого поверху. Ми станемо знаменитими, і ти нам у цьому не завадиш». Відчуття тупої злоби оповивало будівлю. А чи тільки я так гадав? Я побачив кількох людей, які переходили на інший бік вулиці, щоби не йти повз цей дім, і вирішив, що не тільки я. Лі перебував зараз усередині цього куба, і я був певен, що його думки дуже схожі на мої: ««Чи зможу я? Чи зроблю я це? Чи моя це неуникна доля?»»

«Роберт тобі більше не брат, — подумалося мені. — Тепер я твій брат, Лі, твій брат по зброї. Ти просто цього не знаєш».

Поза Книгосховищем, на залізничному дворі, загув якийсь двигун. Спурхнула зграя смугастохвостих голубів. Вони недовго покружляли над рекламним щитом «Герца» на даху Книгосховища, а потім заклубочилися в напрямку Форт-Ворта.

Якби я убив його до двадцять другого числа, Кеннеді було б урятовано, але мене б майже напевне запроторили до в'язниці або психіатричного шпиталю років на двадцять-тридцять. А от якщо я застрелю його двадцять другого, скажімо, коли він складатиме свою гвинтівку?

Чекати аж до тоді в цій грі величезний ризик, якого я всяко намагався б уникнути, але наразі, я гадав, саме такий спосіб дій надає мені найкращі шанси. Безпечноше було б, аби провадити цю гру мені допомагав якийсь партнер, але я мав лише Сейді, яку я аж ніяк не бажав втягувати до цієї справи. Навіть тоді, усвідомив я холодно, якби це означало, що Кеннеді мусить загинути або я мушу сісти до в'язниці. Досить їй уже отриманих ран.

Я почав потроху рухатися назад до готелю, до своєї машини. Кинув останній погляд через плече на Книгосховище. Воно дивилось на мене. Я не мав щодо цього жодного сумніву. Ну, та звісно ж, все мусить скінчитися саме там, дурень я був, уявляючи собі щось інше. Мене тягнуло до цього цегляного одоробала, мов корову до різницького риштака.

14

20/11/63 (Середа)

Я почав було прокидатися з якогось швидко збутого геть із пам'яті сну, аж раптом в мені сколотилося серце.

««Вона знає».

Що знає?

««Що ти їй брехав про все, чого ти нібіто не пам'ятаєш».

—Ні, — вимовив я. Голос рипів після сну.

««Так. Вона навмисно сказала, що виїде після шостого уроку, бо не хоче, аби ти знов, що вона планує виїхати набагато раніше. Вона не хоче, аби ти про це

знати, поки вона не з'явиться тут. Фактично, вона вже зараз може бути в дорозі. В тебе ще не закінчиться вранішній сеанс терапії, а вона вже вигулькне тут».

Я не бажав вірити в це, але рішення здавалося неуникним.

Отже, де мені вирушати? Сидячи отак у ліжку, у перших променях світла тієї середи, я знову ж таки побачив неуникне рішення. Схоже було на те, що моя підсвідомість все знала заздалегідь. Минуле резонує, воно відлунює.

Але спершу я мусив виконати одну роботу за допомогою друкарської машинки. Неприємну роботу.

15 20 листопада 1963

Дорога Сейді.

Я тобі казав неправду. Гадаю, вже якийсь час ти це підозрювала. Гадаю, ти задумала приїхати сьогодні рано.

Саме тому ти не побачиш мене, аж поки не закінчиться візит ДжФК до Далласа, тобто до післязавтра.

Якщо все піде так, як я сподіваюсь, у нас попереду довге й щасливе життя разом в іншому світі. Спершу тобі там буде дивно, але я думаю, ти швидко звикнеш. Я тобі допомагатиму. Я кохаю тебе і саме тому не можу дозволити тобі включатися до цієї справи.

Будь ласка, вір мені, прошу, будь терплячою і, прошу, не дивуйся, якщо побачиш моє ім'я і фото в газетах — якщо все піде так, як я хочу, щоб воно пішло, саме це, либо нь, і станеться. Понад усе прошу: не намагайся мене розшукати.

З усією моєю любов'ю Джейк.

P. S. Спали це.

16

Я склав своє предметне життя в ролі Джорджа Емберсона до багажника моєго крилатого «Шеві», вstromив у двері записку для фізіотерапевтки і поїхав геть з важким серцем, сповненим ностальгії. Сейді виїхала з Джоді навіть раніше, аніж я підозрював — удо світа. Я відплив від «Едемських перелогів» о дев'ятій. Вона причалила свого «Жука» до бордюру о чверть на десяту, прочитала записку, що відміняла сеанс терапії й відімкнула двері своїм ключем. Притулений до валика друкарської машинки стирчав конверт з написаним на ньому її іменем. Вона розірвала його, прочитала моє листа, сіла на диван перед сліпим телевізором і заплакала. Вона все ще плакала, коли з'явилася терапевтка. але лист, як я й просив, вона спалила.

17

Майже цілком тиха лежала Мерседес-стрит під затягнутим хмарами небом. Дівчаток-стрибунок не вбачалося в наявності — мабуть, у школі, захоплено слухають розповідь вчителя про близький приїзд президента, — але, як я й сподівався, оголошення ПІД ОРЕНДУ знову було приколото до поручнів хиткого ганку. З номером телефону. Проїхавши до стоянки під складом «Монтгомері Ворда», я

подзвонив по ньому з будки біля вантажного дебаркадера. Я не сумнівався, що той, хто відповів мені лаконічним «йоп, Меріт слухає», це той самий чолов'яга,

котрий здавав в оренду дім № 2703 Лі й Маріні. Я ніби знов побачив його капелюх «Стетсон» і вигадливо розшиті чоботи.

Я пояснив йому, чого хочу, і він розреготовався, не повіривши.

— Я не здаю потижнево. То добрий дім, тамтій, партнере.

— Халупа, — перебив я. — Я був усередині. Знаю.

— Зачекайте-но, к чортовій.

— Ні, це ви зачекайте. Я пропоную вам п'ятдесят баксів, щоб перекантуватися у вашій халупі тільки цей вікенд. Це майже місячна орендна плата, і ви зможете знову виставити там своє оголошення вже наступного понеділка.

— Навіщо б вам.

— Тому що приїздить Кеннеді і всі готелі в Далласі й Форт-Ворті переповнені. Я подолав далеку дорогу, щоби його побачити, і не збираюся отаборюватися у Ярмарковому парку[65i] чи на Ділі-Плазі.

Я почув «клац» і гудіння полум'я запальнички, Меріт закурив, обдумуючи мою пропозицію.

— Гайнуємо час, — промовив я. — Тік-так.

— Як вас звати, партнере?

— Джордж Емберсон. — Я вже жалів, що зателефонував, а не просто зайшов і оселився там. Я вже було мало не вирішив саме так і зробити, проте візит копів з департаменту поліції Форт-Ворта був останнім, чого я потребував. Я не сумнівався, що мешканцям вулиці, де іноді, відзначаючи свята, підривають курей, загалом насрати на сквотерів, але краще уbezпечитися, ніж потім жаліти. Я вже не просто кружляв навколо карткового домика; я в ньому жив.

— Я буду перед домом за півгодини, сорок п'ять хвилин.

— Я буду всередині, маю ключ.

Знову тиша. А тоді:

— Звідки він у вас?

Я не мав наміру клепати на Айві, навіть якщо вона вже живе в Мозеллі.

— Від Лі. Лі Освальда. Він мені його дав, щоб я міг заходити, поливати його квіти.

— У цього мізерного нікчемахи були квіти?

Я повісив слухавку й поїхав назад до № 2703. Мій тимчасовий орендодавець, либо нь, умотивований цікавістю, прибув у своєму «Крайслері» всього через п'ятнадцять хвилин. У «Стетсоні» й розціцькованих чоботах. Я сидів у передній кімнаті, прислухаючись до сварливих привидів ще живих людей. Вони мали, що розказати, і то багато всякого.

Меріт хотів вивідати в мене про Освальда — а чи він насправді чортів команіст? Я сказав, що ні, він доброхесний хлопець з Луїзіані, який зараз працює в такому місці, з якого в п'ятницю добре буде видно президентський кортеж. Я сказав, що сподіваюся, що Лі дозволить мені розділити з ним таку зручну точку спостереження.

— Курв'ячий Кеннеді! — Меріт ледь не кричав. — От він-то точно команіст! Хтось мусив би пристрелити цього сучо'о си'а, щоб і не сми'нувся.

— Доброго вам дня на сьогодні, — промовив я, прочиняючи двері.

Він пішов, але явно нерадісний. Цей чолов'яга звик до улесливих, запопадливих квартиронаймачів. На потрісканій, розкришенній бетонній доріжці він обернувся.

— Ви залишите будинок в такому ж гарному стані, в якому його побачили, чуєте?

Я роззирнувся у вітальні з її затоптаним килимом, потрісканим тиньком, єдиним проваленим кріслом.

— Без проблем, звісно, — гукнув я.

Я сів і знову спробував налаштуватися на привидів: Лі й Марину, Маргариту і де Мореншильда. Натомість запав у свій черговий раптовий сон. Прокинувшись, я вирішив, що лічилка звучить у моєму затухаючому сновидінні.

«Леді люблять ТАНЦЮВАТИ! Чарлі Чаплін їх ЗНІМАТИ!»

Вона не зникла, коли я розплющив очі. Я підійшов до вікна і визирнув. Дівчатка-стрибунки повищали й постаршали, але це були вони, та сама Жахлива Трійця. Та, що посередині вся поцяткована, хоча на вигляд їй ще роки чотири не вистачало до підліткового акне. Мабуть, то в неї червона висипка.

««Салют кап'таану!»

«Принцесі салют», — промурмотів я і пішов до ванної сполоснути обличчя. Кран вивергнув іржаву воду, проте достатньо прохолодну, щоб мені остаточно пробудитися. Замість розбитого колишнього годинника, на руці в мене був тепер дешевий «Таймекс», який показував, що вже пів на третю. Голоду я не відчував, але розумів, що все-таки мушу щось з'їсти, тому поїхав до «Барбекю містера Лі». Повертаючись звідти, я заїхав до аптеки по той порошок від головного болю. І ще купив собі пару романів Джона Д. Макдоналда в паперових обкладинках.

Дівчаток-стрибалок не було. Зазвичай бурхлива Мерседес-стрит дивно притихла. «Як п'єса перед підняттям завіси для третього акту», — подумав я. Зайдовши в дім, я поїв, проте, хоча смажені реберця були ніжними й соковитими, більшу частину їх я потім викинув.

18

Я намагався заснути у великій спальні, але надто живими були там привиди Лі й Марини. Незадовго перед північчю я передислокувався до маленької спальні. Пастельні дівчатка Розетти Темплтон все ще залишалися на стінах і якимсь чином їхні одностайні зелені сукенки («лісова зелень», мабуть, улюблений олівець Розетти) та великі чорні бутси діяли заспокійливо. Я подумав, що Сейді теж усміхнулася б цим дівчаткам, особливо тій, що в короні Міс Америки.

— Я кохаю тебе, серденько, — прошепотів я і заснув.

1

9

21/11/63 (Четвер)

Снідати мені хотілося не дужче, ніж хотілося вчора обідати, але об 11:00 організм почав відчайдушно вимагати кави. Здавалося, мене задовольнить не менше галона. Я вхопив одну з моїх новеньких книжок — «Хрясни великими дверима»[652], так вона називалася — і поїхав до «Щасливого яйця» на Бреддок-гайвей. За шинквасом працював телевізор, і я подивився новини про те, що ось-ось розпочнеться візит Кеннеді до Сан-Антоніо[653], де його мусить зустріти

Ліндон і леді «Божа Корівка» Джонсон[654]. До компанії приєднаються також губернатор Техасу Джон Коннолі зі своєю дружиною Неллі.

Сюжет про президента з дружиною, що прямували летовищем авіабази Ендрюз у Вашингтоні до блакитно-білого президентського лайнера, коментувала репортерка,

яка, здавалося, ось-ось від щастя напудить собі в трусики, описуючи підкresлену «недбало-елегантним беретом вишукану зачіску» Джекі та досконалі лінії «створеного її улюбленим дизайнером Олегом Кассіні комплекту з сукні та сорочки під поясок». Можливо, Кассіні[655] дійсно був її улюбленим дизайнером, але я знов, що в місіс Кеннеді на літаку припасено інший комплект. Дизайн цього було розроблено Коко Шанель. Полуничного кольору шерстяний костюм з чорним комірцем. Ну й, звісно ж, його вінчав крихітний рожевий капелюшок. Цей костюм чудово гармоніюватиме з трояндами, які їй вручать в аеропорту «Лав Філд», хоча не пасуватиме тій крові, яка забризкає їй спідницю, панчохи й туфлі.

2 0

Повернувшись на Мерседес-стрит, я зайнявся читанням куплених романів. Я чекав, що опірне минуле виплюне мене, мов набридливу мушку — або дах впаде, або вигрібна яма роз чахнеться під будинком № 2307, і він провалиться глибоко під землю. Я почистив револьвер, зарядив, потім розрядив і почистив його знову. Я дуже сподівався, що западу в черговий раптовий сон — бодай час минатиме непомітно, — проте цього не трапилося. Повільно тяглися хвилини, неохоче згromаджуючись у години, і кожна підносила Кеннеді трохи ближче до перехрестя Х'юстон-стрит і В'язової вулиці.

««Жодних раптових засинань сьогодні, — думав я. — Натомість це почнеться завтра. Коли настане критичний момент, я просто впаду непримітний. А очі розплющу, коли справу буде зроблено, коли минуле вже себе захистить».

Так могло й справді статися. Я це розумів. А якщо так станеться, мені треба буде приймати рішення: знайти Сейді й оженитись на ній або повернутись назад і розпочати все знову. Міркуючи про це, я второпав, що ніякого рішення приймати не треба. Я не маю сил повертатися й розпочинати все знову. Хоч так, хоч сяк, а проти правди нікуди. Останній набій звіролова.

Того вечора Кеннеді, Джонсони й Коннолі мали вечерю в Х'юстоні, яку на їх честь влаштувала Ліга громадян латиноамериканського походження. Страви подавали аргентинські: ensalada rusa та м'ясо, знане, як guiso[6\$6]. Після вечері промову оголосила Джекі — іспанською. Я вечеряв заздалегідь купленим бургером і картопляними чіпсами... тобто намагався їсти. Куснувши пару разів, я й цю їжу відніс до сміттєвого бака позаду будинку.

Прочитав обидва романи Макдоналда. Подумав, чи не дістати з багажника власну незавершену книгу, але думка про те, щоб її перечитувати, відгукнулась нудотою. Тож я просто сидів у напівпроваленому кріслі, поки надворі зовсім не стемніло. А тоді пішов до маленької спальні, де колись були спали Розетта й Джун Освальд. Ліг, скинувши взуття, але одягнений, підклавши собі під голову подушку, взяту з крісла у вітальні. Двері я залишив прочиненими і світло у вітальні ввімкнутим. При його жеврінні я міг бачити намальованих тут пастеллю

дівчаток у зелених сарафанчиках. Я розумів, що попереду в мене ціла ніч, протягом якої щойно перебутий довгий день здається коротким; я так і лежатиму там без сну, з ногами, що звисають з кінця ліжка ледь не до підлоги, допоки перше світло дня двадцять другого листопада не почне просочуватися крізь вікно.

І ніч таки довго тягнулася. Мене мучили усілякі «а що як» й «аби ж то» та думки про Сейді. Ці мучили найгірше. Туга за нею, бажання бути з нею сягали в такі

глибини, де вчувалися вже на рівні фізичного болю. В якийсь момент, певне, вже далеко по півночі (я перестав позирати на годинник; повільний рух стрілок вганяв мене у ще більшу депресію), я запав у сон, бездонний, без сновидінь. Бозна, як довго я міг проспати наступного ранку, якби мене не розбудили. Хтось делікатно мене торкнувся.

—Нумо, Джейку. Розплющуй очі.

Я слухняно розплющив очі, але, уздрівши, хто сидить біля моого ліжка, подумав спершу, що бачу сон. Та потім простягнув руку, торкнувся холощі її вицвілих синіх джинсів і відчув під пальцями цупку тканину. Волосся вона мала підв'язане вгору, обличчя майже без гриму, споторена ліва щока ясно видна, просто впадає в очі. Сейді. Вона знайшла мене.

Розділ 28

1 22/11/63 (П'ятниця)

Я сів і обняв її, без жодних думок. Вона обняла мене навзасм, сильно-сильно, як тільки могла. Потім я її цілував, смакуючи її справжність — суміш ароматів тютюну та «Ейвона». Помада на губах бліда; схвильована, вона її майже всю сама встигла обкусати. Дочув запах її шампуню, її дезодоранту і маслянисті обертони розпареної тривожності під усім тим. Я торкався-торкався: її стегна і грудей, припухlostі її пошрамованої щоки. Вона була тут.

—Котра година, мій вірний «Таймекс» став.

—Чверть на дев'яту.

—Ти жартуєш? Цього не може бути!

—А таки є. І я, на відміну від тебе, цим зовсім не здивована. Скільки ти вже не спав як слід, якщо не рахувати ті випадання з реальності на пару годин?

Я все ще намагався усвідомити той факт, що реальна Сейді тут, у Форт-Ворті, в домі, де колись жили Лі з Мариною. Як таке могло трапитися? Заради Бога, як? І це ще не все. Кеннеді також був у Форт-Ворті, саме в цю мить він проголосував промову на сніданку з членами місцевої Торгівельної палати в готелі «Тексес».

—Моя валізка у мене в машині, — сказала вона. — Ми поїдемо «Жуком», куди нам треба, чи твоїм «Шеві»? Мабуть, краще «Жуком». Його легше припаркувати. І взагалі, якщо ми зараз же не виїдемо, за будь-яке місце нам доведеться платити дуже дорого. На вулицях вже повно спекулянтів стоянками, так і розмахують пропорцями. Я сама бачила.

—Сейді, — я помотав головою в намаганні її прояснити і вхопив свої туфлі. У голові я мав думки, повнісінько, але вони крутилися, мов папірці у смерчі, і жодної я вхопити не міг.

—Я тут, — відгукнулась вона.

Так. У тому-то й була проблема.

— Ти не можеш їхати туди зі мною. Це надто небезпечно. Мені здавалося, я тобі це вже пояснював, але може, недостатньо ясно. Коли намагаєшся змінити минуле, воно огризається. Воно розірве тобі глотку, якщо даси йому шанс.

— Ти все розказав ясно. Але ти не можеш зробити цього один. Подивись правді в очі, Джейку. Трішечки ваги ти набрав, але все одно ти поки ще схожий на городнє опудало. Ти кульгаєш, і кульгавість у тебе дуже кепська. Ти мусиш зупинятися через кожні дві-три сотні кроків, щоб дати відпочити коліну. Що ти робитимеш, якщо треба буде побігти?

Я не казав нічого. Тільки слухав. Тим часом заводячи годинник, виставляючи на ньому час.

— І це ще не найгірше. Ти. ой-ой! Що ти робиш?

Я вхопив її за стегно.

— Перевіряю, чи ти реальна. Я все ще не можу в це повірити.

Лайнер «Ер Форс-І»[657] торкнеться шасі летовища «Лав Філд» менш ніж за три години. І хтось вручатиме Джекі Кеннеді троянди. В інших зупинках в Техасі їй дарували троянди жовті, але букет від Далласа буде червоним[658].

— Я реальна, і я тут. Вислухай мене, Джейку. Найгірше не те, як ти важко шкутильгаєш. Найгірше те, як ти раптово засинаєш. Ти про це думав?

Думав я, думав, і то дуже багато.

— Якщо минуле таке зловредне, як ти про це кажеш, що може трапиться, якщо тобі навіть вдастся підібратися близько до чоловіка, на якого полюєш, але ти ще не встигнеш натиснути на гачок?

Минуле не зловредне насправді, це було неправильне слово, але я розумів, про що вона каже, і не мав аргументів проти цього.

— Ти просто сама не уявляєш, у що себе штовхаєш.

— Цілком уявляю. І ти забув дещо також дуже важливe. — Вона взяла мої руки в свої, дивлячись мені в очі. — Я не просто твоя кохана дівчина, Джейку, якщо я для тебе ще залишаюся нею.

— Саме так і ніяк інакше, саме через це мені так збіса страшно вплутувати тебе.

— Ти кажеш, що хтось збирається застрелити президента, і я маю причини вірити тобі, бо знаю про інші події, які ти передбачав, і там все виявилося правою. Навіть Дік уже майже повірив. «Він зізнав, що Кеннеді приїде раніше, ніж про це зізнав сам Кеннеді, — так він сказав. — Точно назаввав день і час. І зізнав, що його місіс приїде разом з ним». А тепер ти кажеш, ніби ти єдина людина, котру це хвилює. Ти не єдиний, Дік також стривожений. Він теж був би зараз тут, якби не температура сто один[659]. І мені це не байдуже. Я за нього не голосувала, але так вже трапилося, що я американка, і таким чином він не просто президент, він мій президент. Для тебе це звучить сентиментально?

— Ні.

— Добре, — вона заморгала очима. — Я не збираюся дозволити якомусь божевільному його застрелити, і в мене нема звички раптово засинати.

— Сейді.

—Дай мене закінчiti. У нас замало часу, тому розкоркуй собi вуха. Розкоркував? [660]

—Йо-мем.

—Добре. Ти нізащо й ніколи не позбавишся мене. Дай-но я повторю: ніколи. Я їду з тобою. Якщо ти не пустиш мене до «Шеві», я переслідуватиму тебе в своєму «Жуку».

—Ісусе Христе, — вимовив я, не знаючи сам, чи це я так вилявся, чи помолився.

—Якщо ми коли-небудь одружимося, я робитиму, як ти казатимеш, якщо ти будеш добрим до мене. Мене виховували з вірою в те, що такою є робота дружини свого чоловіка. (О, ти, дитя шістдесятих, — подумав я). — Я готова залишити

позаду все, що знаю, і йти за тобою в майбутнє. Тому що кохаю тебе, і тому що вірю, що майбутнє, про яке ти кажеш, дійсно існує. Можливо, я більше ніколи не поставлю тобі ультиматуму, але зараз це саме він, ультиматум. Ти робитимеш це разом зі мною або взагалі не робитимеш.

Я обдумав це, і то ретельно. Я спитав себе, чи дійсно вона настроєна так серйозно. Відповідь була очевидною, як шрам на її обличчі.

Сейді тим часом роздивлялася пастельних дівчаток.

—Хто міг це намалювати, як ти гадаєш? Вони такі гарні.

—Розетта намалювала їх, — сказав я. — Розетта Темплтон. Вона переїхала до Мозелла зі своєю матусею, після того як її батько потрапив в аварію.

—А тоді сюди в'їхав ти?

—Ні, я жив навпроти. Тут жила така собi сімейка на прізвище Освальд.

—Це його прізвище, Джейку? Освальд?

—Так. Лі Освальд.

—Я їду з тобою?

—А хіба я маю вибір?

Вона посміхнулася, приклавши долоню менi до щоки. Поки не побачив ту посмішку, я поняття не мав, як їй було страшно, коли вона торкнулась мене, щоб розбудити.

—Ні, милий, — промовила вона. — Не маєш жодного. Тому-то це i звється ультиматумом.

2

Ми переклали її валізку до «Шевроле». Якщо ми зупинимо Освальда (i нас не заарештують), її «Жука» ми зможемо забрати пiзнiше, щоб вона поїхала ним до Джодi, де поставить його перед своїм домом, i все матиме нормальнiй вигляд. Якщо справи пiдуть кепсько — якщо ми не впораємося або опинимося на гачку за вбивство Лі — ми просто тiкатимемо. А втекти можна швидше, далi й непомiтнiше на «Шеві» з двигуном V-8, анiж на «Фольксвагенi-Жуку».

Побачивши, як я кладу револьвер до внутрiшньої кишенi пiджака, вона сказала:

—Ні, краще в цю кишеню, ззовнi.

Я звiв брови.

—Звідси я зможу його дістати, якщо ти раптом відчуєш втому й вирішиш поспати.

Ми пішли доріжкою, Сейді закинувши сумочку собі на плече. За прогнозами мусило дощити, але схоже було, що синоптикам за цей прогноз можна було вже виписувати пенальті. Небо було ясним.

Не встигла Сейді сісти на пасажирське сидіння, як позаду мене голос промовив:

—Це ваша дівчина, містер?

Я обернувся. Там стояла дівчинка-стрибунка з акне. Тільки в неї то було не акне, і не червона висипка, і мені не треба було питатися, чому вона не в школі. У неї була вітрянка.

—Так, моя дівчина.

—Граненка. Якби не той. — вона видала звук ік, що якимсь гротескним чином прозвучав навіть чарівливо. — в неї на обличчі.

Сейді усміхнулася. Моє захоплення її витримкою продовжувало лізти вгору. і ніколи не впало.

—Як тебе звати, милочко?

—Сейді, — відповіла дівчинка-стрибунка. — Сейді Ван Овен. А вас?

—Ти можеш не повірити, але мое ім'я також Сейді.

Дитячі очі спалахнули недовірливим цинізмом, цілком природним для розбишакуватого дівчиська з Мерседес-стрит.

—Ta ні, такого не може бути!

—Справді, справді. Сейді Дангіл. — Вона обернулася до мене. — Це чисто випадковий збіг, як ти вважаєш, Джордже?

Насправді я так не вважав, але не мав часу на обговорення цього феномену.

—Хочу спитати в тебе дещо, міс Сейді Ван Овен. Ти знаєш, де зупиняються автобуси на Вінскот-роуд, так же?

—Звичайно, — вона підкотила очі під лоба, немов питуючись ««ви що, вважаєте мене ідiotкою?»» — А скажіть, у вас двох була вітрянка?

Сейді кивнула.

—У мене теж, — сказав я, — тож з цього боку з нами все окей. Ти знаєш, який автобус іде до центру Далласа?

—Номер третій.

—І як часто цей номер третій ходить?

—Я думаю, кожні півгодини, хоча, може, й кожні п'ятнадцять хвилин. Навіщо вам автобус, коли у вас є машина? Коли у вас цілих дві машини?

З виразу обличчя Великої Сейді я зрозумів, що вона загадується тим самим питанням.

—Маю на те причини. І, до речі, мій старий водить субмарину.

Сейді Ван Овен розплывлася у широчезній усмішці.

—Ви знаєте цю лічилку?

—Все життя знав, — відповів я. — Гайда, Сейді, нам треба вирушати.

Я зиркнув на свій новий годинник. Той показав за двадцять хвилин дев'яту.

—Скажи мені, навіщо ти цікавився автобусами? — спитала Сейді.

—Спершу ти мені розкажи, як ти мене знайшла.

—Коли приїхала до «Едемських перелогів», а тебе там нема, я спалила записку, як ти й просив, а потім побалакала з тим старим, твоїм сусідом.

—Містер Кенопенскі.

—Так. Він нічого не знат. А потім дивлюся — леді терапевтка сидить на твоїх сходах. Вона розстроїлася, що тебе нема. Сказала, що помінялася з Дорін, щоб Дорін змогла побачити сьогодні Кеннеді.

Попереду була автобусна зупинка Вінскот-роуд. Я пригальмував, щоб роздивитися, чи є графік руху під невеличким козирком біля стовпа, але ні. За сотню ярдів після зупинки я завернув машину на парковочне місце й зупинився.

—Що ти робиш?

—Купую нам страхувальний поліс. Якщо автобус не з'явиться до дев'ятої, ми поїдемо самі. Продовжуй свою історію.

—Я обдзвонила готелі в середмісті Далласа, але зі мною ніхто навіть говорити не хотів. Вони там усі такі зайняті. Потім я зателефонувала Діку, а він уже до поліції. Сказав, що має достовірну інформацію, що хтось збирається застрелити президента.

Я був вишивався автобус у люстерко заднього огляду, але тут, шокований, уперся очима в Сейді, водночас відчуваючи непереборне захоплення поведінкою Діка. Я поняття не мав, наскільки серйозно він повірив у те, що йому вже розповіла Сейді, але він все одно не завагався наразі ризикнути собою.

—І що вони? Він їм назвав своє ім'я?

—Навіть не встиг. Вони повісили слухавку. От тоді, гадаю, я й почала вірити в те, що ти казав, як минуле себе захищає. І в те, чим воно є для тебе, хіба ні? Просто живим підручником з історії.

—Ні, більше ні.

Під'їджав розхитаний, пофарбований зеленим і жовтим автобус. На маршрутному шильді було написано: З ГОЛОВНА ВУЛИЦЯ ДАЛЛАС З. Він зупинився, і одночасно акордеонами розкрилися його передні і задні двері. Усередину зайшло двоє чи троє людей, але сісти їм там було ніде; коли автобус повільно котився повз нас, я побачив, що він переповнений. Встиг помітити жінку з цілим рядом значків Кеннеді, приколотих до її капелюшка. Вона радісно мені помахала і, хоч наші очі зустрілися всього лише на секунду, я відчув її хвилювання, розраду і передсмак.

Зрушивши з місця «Шеві», я поїхав услід за автобусом. У нього на заду, почасти затулена відрижками коричневого диму, осяйно усміхалася дівчина Клейрол[661], запевняючи, що, оскільки вона має лише одне життя, то воліє прожити його білявкою. Сейді демонстративно помахала долонею.

—Фу! Відстань від нього! Тхне жахливо!

—Оце-то критика від геть прокуреної лялечки, — зауважив я, але вона мала рацію, дизельний сморід був нестерпним. Я відстав. Тепер відпала необхідність переслідування, оскільки я впевнився, що Сейді-стрибалка була права щодо номера автобуса. Певне, була вона також права і щодо інтервалів руху. Автобуси,

мабуть, тут ходили щопівгодини у звичайні дні, але сьогодні день був незвичайним.

— Я ще трішки поплакала, бо думала, що ти зник назавжди. Я боялася за тебе, але й ненавиділа тебе, отак.

Це я міг зрозуміти, проте все одно вважав, що зробив правильно; отже, тут здавалося найкращим мені не казати нічого.

— Я знову подзвонила Діку. Він мене спитав, чи ти коли-небудь згадував у розмові якесь інше своє пристановище, можливо, в Далласі, але скоріш за все у Форт-Ворті. Я сказала, що не пам'ятаю, щоб ти будь-коли казав щось конкретне. Дік сказав, що це могло прозвучати в шпиталі, коли ти лежав у безпам'ятстві. Сказав, щоб я добре подумала. Ніби я без того не думала скільки мала сили. Я знову повернулася до містера Кенопенскі з надією, може, ти міг сказати щось таке йому. Тоді вже майже надійшов час вечері, потемнішало. Сусід відповів мені, що ні, але якраз тоді приїхав його син з каструлькою ростбіфа і запросив мене повечеряти з ними. Містер К. розговорився, у нього повно всяких історій про старі часи.

— Я знаю. — Попереду автобус завернув на схід, на бульвар Вікері. Я ввімкнув сигнал повороту і поїхав слідом, проте тримаючись віддалі, щоб нам не ковтати його дизельний віддих. — Я чув щонайменше три дюжини. Кров-на-сіdlі, такого кшталту оповідки.

— Слухання його було найкращим, що я тоді могла робити, бо так я на якийсь час перестала шпортатися у себе в мозку, а подеколи, коли розслабишся, потрібне само собою спливає вгору з глибин пам'яті. Вже йдучи назад до твоєї квартири, я раптом

пригадала, як ти казав, що якось жив на Кадилак-стрит. Тільки ти розумів, що це не зовсім правильна назва.

— Ох ти Боже мій. Я зовсім про це забув.

— Це був мій останній шанс. Я знову подзвонила Діку. Він не мав детальних карт міст, але зінав, що вони є в нашій шкільній бібліотеці. Він сів у машину й поїхав туди

— либонь, ледь не викашлюючи собі мозок, він все ще дуже хворий, — знайшов карти, а потім подзвонив мені з офісу. У Далласі він знайшов Форд-авеню і Крайслер-парк, а також кілька різних Додж-стрит. Але жодна з цих назв не відчувалася близькою до Кадилака, ти мусиш розуміти, що я маю на увазі. Потім він знайшов Мерседес-стрит у Форт-Ворті. Я хотіла їхати туди відразу, але він переконав мене, що, якщо я дочекаюся ранку, тоді матиму набагато більше шансів помітити там тебе або твою машину.

Вона стисла мою руку. Пальці в неї були холодними.

— Найдовша в моєму житті ніч, ти, безпутній чоловіче. Я майже очей не зімкнула.

— Я зате переспав за тебе, хоча й заснув вже перед світанком. Якби ти не прийшла, я, певно, проспав би і вбивство президента.

А що, нівроку депресивне закінчення було б?

—Мерседес тягнеться квартали й квартали, я їхала й їхала. А потім побачила кінець вулиці на парковці під великою стіною, наче задня частина якогось супермаркету.

—Майже вгадала. То склад «Монтгомері Ворда».

—А тебе ані сліду. Передати не можу, як мені було на душі важко. А тоді... — Вона вишкірилася. Усмішка, попри шрам, була осяйною, милою. — Тоді я побачила цей червоний «Шеві» з дурнуватими крилами, схожими на жіночі брови. Яскравий, як неонова вивіска. Я кричала і била кулаками по панелі свого «Жука», аж мені руки заболіли. І от я.

Низький, з рипом, стогін почувся з правого переднього боку «Шеві», і нас раптом понесло прямо на ліхтарний стовп. Щось почало сильно битися з-під машини. Я закрутів кермом. Воно стало лячно неслухняним у моїх руках, але мені вистачило сили уникнути лобового зіткнення зі стовпом. Тільки той бік, де сиділа Сейді, прoderся об нього з моторошним верещанням металу об метал. Її дверцята вгиналися всередину, і я смикнув її до себе, на середнє сидіння. Ми зупинилися з капотом, що нависав над хідником, машина застигла похиленою на правий бік. ««Це не просто лопнув балон, — подумав я. — Це була, курва, смертельна загроза».

Сейді дивилася на мене, ошелешена. Я розсміявся. Як уже зазначалося, іноді просто не залишається нічого іншого робити.

—Вітаю тебе в минулому, Сейді, — промовив я. — Отак ми тут і живемо.

4

Зі свого боку вийти вона не могла; пасажирські дверцята можливо було відкрити тільки ломом. Вона посунулася до кінця і вилізла крізь мої. Кілька людей дивились на нас, але небагато.

—Агов, що трапилось? — спитала жінка з дитячою коляскою.

Все стало зрозумілим, коли я обійшов машину спереду. Відірвалося праве переднє колесо. Воно лежала за двадцять футів позаду нас, наприкінці кривого рівничака в асфальті. Рваний кінець осі сяяв на сонці.

—Колесо зіскочило, — відповів я жінці з дитячою коляскою.

—Ох ти ж Господи, — ойкнула вона.

—Що робитимемо? — спитала Сейді тихо.

—Ми придбали страховий поліс, настав час отримувати компенсацію. На найближчу автобусну зупинку.

—Моя валізка.

««Так, — подумав я, — і Елові нотатки. Мої рукописи — той гівняний роман, який нічого не важить, і спогади, які значать для мене багато. Плюс гроші». Я поглянув на годинник. Чверть по дев'ятій. У готелі «Тексес» Джекі одягає на себе той рожевий костюм. Ще година чи трохи більше політики, а потім кортеж вирушить на авіабазу Карсвел, де стойть президентський літак. Маючи таку відстань між Форт-Вортом і Далласом, пілоти не встигнуть навіть шасі прибрести[662].

Я вперто думав.

— Чи не бажаєте скористатися моїм телефоном, подзвонити комусь? — запитала жінка з коляскою. — Мій дім он там, трохи далі по вулиці. Вона огледила нас, у Сейді шрам, я кульгавий. — Ви поранилися?

— Ми в порядку, — промовив я, беручи Сейді під руку. — Ви не могли б самі зателефонувати до автосервісу і попросити їх відбуксувати машину. Я розумію, що прошу забагато, але ми жахливо запізнююємося.

— Я йому все торочила й торочила, що передок **’**илитається, — Сейді заговорила з потужним акцентом уродженої мешканки штату Джорджія. — Слава ’осподу, що ми ї’али не по трасі. (Тваассі.)[663]

— Там є станція «Есс», за два квартали. — Вона показала в північному напрямку.

— Гадаю, я могла б прогулятися з дитинкою до туди.

— О, це було би **’**орятунком для нас, ме’ем, — сказала Сейді. Вона відкрила сумочку, витягла гаманець, видобула двадцятку. — Віддайте це їм як завдаток. Прошу вибачення, що прошу вас за таке, але якщо я не побачу **’**еннеді, я просто помвuu. — На це жінка з коляскою не втрималася від усмішки.

— Господи, цього вистачить на дві буксировки. Якщо у вас в сумочці знайдеться папірець, я можу написати розписку.

— Не треба, — сказав я. — Ми вам довіряємо. Але я, мабуть, залишу записку на склі під двірником.

Сейді дивилася на мене запитально. проте вже тримала ручку і маленький записничок з косооким хлопчаком з якогось мультика на обкладинці. СТАРІ ШКІЛЬНІ ДЕНЬКИ було написано під тим усміхненим хитруном. ЗОЛОТИ ДРІМОТНІ ЧАСИ.

Багато залежало від тієї записки, але я не мав часу на формулювання. Начеркавши поспіхом, я склав папірець і підсунув під дугу склоочищувача. За мить ми вже були за рогом і поспішали.

5

— Джейку? Ти в порядку?

— Нормально. А ти?

— Мене вдарило дверима, і, мабуть, там уже є синець, у мене на плечі, а загалом все гаразд. Зі мною могло бути все інакше, якби ми вдарилися об той стовп. І з тобою теж. Для кого та записка?

— Для того, хто буксируватиме «Шеві». — Я молив Бога, щоб той хтось зробив так, як в ній написано. — Ми перейматимемося цим, коли будемо вертатися.

Якщо будемо вертатися.

Наступна автобусна зупинка знайшлася за півквартала. Три чорні й дві білі жінки та чоловік латиноамериканець чекали біля стовпчика, расова суміш настільки збалансована, що хоч зараз на кастинг у **««Закон і порядок. Відділ жертв»** [664]. Ми приєдналися до їхнього гурту. Я сів на лаві під козирком поряд із шостою жінкою, леді афро-американкою, чиї грандіозні пропорції було запаковано у білу уніформу з віскозного штапелю, яка буквально волала: доморядниця в будинку заможних білих. На грудях у неї був значок-гудзь з написом: У 1964 ТІЛЬКИ ЗА ДжФК.

—Хвора нога, сер? — спитала вона мене.

—Так.

Я мав чотири пакетики порошків від головного болю в кишенні піджака. Засунувши туди руку, помацавши повз револьвер, я дістав пару, відірвав вершечки і висипав порошок собі до рота.

—Так їх п'ючи, ви собі нирки знищите геть, — зауважила вона.

—Я знаю. Але мені треба, щоб ця нога мене донесла й витримала, поки я не побачу президента.

Вона розплилася в широкій усмішці.

—І що я чую.

Сейді стояла на бордюрі, напружено виглядаючи вздовж вулиці, чи не наближається там третій номер.

—Автобуси повільно їздять сьогодні, — промовила доморядниця. — Але мій поїде швидко. І мови не може бути, щоби я пропустила Кеннеді, нє-нє.

Дев'ята тридцять, а автобуса все ще нема, зате біль у моєму коліні стишився до тупого стугоніння. Боже, благослови порошок Гуді.

Підійшла Сейді.

—Джайку, може, нам варто.

—Оно, йде трійка, — оголосила доморядниця, підводячись на рівні. Грандіозна леді, темна, як ебенове дерево, вища за Сейді щонайменше на дюйм, волосся пряме, як дошка, й сяюче. — Хто як, а я займу собі місце прямо там на Ділі-Плазі. В сумці маю сеен'вічі. А чи почує він мене, коли я щосили гукатиму?

—Поза всякими сумнівами, почує, — сказав я.

Вона розсміялась.

—Атож, і я те кажу. Почує і він, і Джекі, обое!

Автобус під'їхав переповнений, але народ із зупинки все одно втиснувся. Ми з Сейді були останніми, і водій, на вигляд метушливий, як той біржовий маклер у Чорну П'ятницю, виставив перед нами долоню:

—Не можна більше! В мене й так уже вас набито, як тих сардин! Чекайте наступної машини!

Сейді послала мені мученицький погляд, але перш ніж я встиг бодай щось промовити, за нашу команду виступила дебела леді.

—Нє-нє, ви їх упустите. Той чоловік, гляньте-но, у ньо['] нога негодна, а леді має свої проблеми, як ви й самі то бачите. Крім те, вона худа, а він ще худіший. Ви їх упустите, бо інакше я вас звісси випхну, і поведу сей автобус далі сама. Я вмію, аякже. Навчалася на татовім «Бульдогу»[665].

Водій поглянув знизу вгору на її нависле над ним громаддя і, спершу пустивши собі під лоба очі, впустив нас до автобуса. Коли я поліз до кишенні по монети, щоби вкинути щось до каси, він прикрив її долонею.

—Не переймайтесь платою, тільки відступіть за білу лінію. Якщо зможете. — Він похитав головою. — Ну чому вони сьогодні не випустили ще з десяток додаткових машин, мені цього не добрati.

Він смикнув хромований важіль. Двері зачинилися складнем. З шипінням відпустили повітряні гальма, і ми покотилися, повільно, зате вперед.

Мій янгол не вгавав. Вона почала присікуватися до двох роботяг, чорного і білого, які сиділи зразу за водієм, тримаючи на колінах свої обідні бідончики.

—Ану підніміться, дайте сісти ось сій леді й джентльмену, зараз же! Ви що, не бачите, що в нього нога циркуляє. А він все'дно хоче побачити Кеннеді!

—Мем, все гаразд, — промовив я.

Вона й уваги не звернула.

—Вставайте, зараз же, ви що, в лісі росли?

Вони підвелися, намагаючись протиснутися серед здавлених людей глибше в прохід. Чорний роботяга недобре поглянув на Доморядницю.

—Тисяча дев'ятсот шістдесят третій рік, а я досі мушу поступатися місцем якомусь білому.

—Ой-ой, яке лишенко, — докинув його білий приятель.

Чорний парубок наостанок зміряв моє обличчя поглядом. Не знаю, що він в ньому побачив, але він показав рукою на звільнені місця.

—Сідай вже, поки не впав, Джексоне.

Я сів біля вікна. Сейді пробурмотіла слова подяки й сіла поряд зі мною. Автобус рухався, наче старий слон, який ще здатен перейти в галоп, якщо мається запас часу. Доморядниця висіла захисною брилою біля нас, тримаючись вгорі за ремінну петельку, похитуючи стегнами на поворотах. А там чимало було чим похитувати. Я знову подивився на годинник. Стрілки підбиралися до десятої години, схоже, скоро вони переберуться й за неї.

Сейді прихилилася до мене, її волосся лоскотало мені щоку й шию.

—Куди ми їдемо і що ми там робитимемо, коли туди приїдемо?

Мені хотілося обернутись до неї, але натомість я вдивлявся в дорогу попереду, вишукуючи очима загрози. Чекаючи на наступний удар. Ми вже їхали по Західній Прорізній вулиці, яка одночасно була шосе № 180. Скорі будемо в Арлінгтоні, майбутньому домі «Техаських рейнджерів» Джорджа Буша[666]. Якщо все йтиме добре, ми досягнемо міської межі Далласа о десятій тридцять, за дві години до того, як Освальд зарядить першій набій у ту свою чортову італійську гвинтівку. От тільки, коли намагаєшся змінити минуле, справи рідко йдуть добре.

—Просто слідуй за мною, — сказав я. — І не розслабляйся.

6

Ми проїхали південну частину Ірвінга, де дружина Лі набиралася зараз сил після народження з місяць тому другої дитини. Їхали повільно, сильно тхнуло. Половина пасажирів нашого переповненого автобуса курили. Вулицями (де повітря гіпотетично було трохи чистішим) в одному з нами напрямку сунула сила-силенна машин. На задньому склі однієї ми побачили улесливе: МИ ЛЮБИМО ТЕБЕ ДЖЕКІ, а на тому ж

самому місці в іншої машині: ГЕТЬ З ТЕХАСУ КОММІ ПАЦЮК. Автобус кренився й похитувався. На зупинках чекали дедалі більші гурти людей: трясли кулаками, коли наш напакованій автобус, навіть не зменшуючи швидкості, проїджав повз них.

О чверть на одинадцяту, проминувши вказівник, що показував напрямок на «Лав Філд», ми виїхали на бульвар Гаррі Гайнса[667]. Аварія сталася за три

хвилини після цього. Я плекав надію, що ми доїдемо без інцидентів, але залишався пильним, сторохко видивляючись, тож коли на перехресті Гайнсбульвару та Інвуд-авеню на червоне світло помчав самоскид, я був принаймні наполовину готовим. Подібний випадок я вже пережив раніше, коли їхав на цвінтар Лонгв'ю в Деррі.

Я вхопив Сейді за шию і нахилив її головою до колін: ««Вниз!»»

За секунду нас кинуло на перебірку між сидінням водія й салоном. Посипалося скло. Заверещав метал. Стоячі ринули вперед волаючим згустком, з якого змахували руки, вилітали сумочки й святкові капелюхи. Білого роботягу, котрий був насміхався «ой-ой, яке лишенко», перегнуло навпіл через касу, що стояла в передній частині проходу. Дебела доморядниця просто зникла, похована під лавиною людських тіл.

У Сейді кровив ніс, а під правим оком, мов тісто, уже сходила пухлина. Водій скособочено розпластався на кермі. Широке лобове скло обсипалося, і вулиця попереду зникла, затулена металом з іржавими плямами. Я прочитав АЛЛАС ДОРОЖНІ РОБО. Від самоскида густо тхнуло гарячим асфальтом.

Я обернув до себе Сейді.

—Ти в порядку? Голова ясна?

—Все гаразд, просто шок. Якби ти не крикнув вчасно, мене б уже тут не було.

З людської купи в передній частині автобуса лунали стогін і плач. З цього завалу виборсався чоловік зі зламаною рукою і струсонув водія, той скотився зі свого сидіння. У центрі лоба у нього стирчав великий уламок скла.

—Ох ти ж, Боже мій, — скрикнув чоловік зі зламаною рукою. — Схоже, він геть мертвий!

Сейді вхопилася за парубка, котрого вдарило об касовий апарат, допомагаючи йому сісти туди, де щойно сиділи ми. Лице той мав бліде, стогнав. Я здогадався, що його кинуло вперед яйцями, вдаривши об касу; якраз все сходилося за висотою. Його чорний приятель допоміг мені звести на ноги доморядницю, але якби вона не залишалася при повному глузді, не допомагала нам сама, не думаю, щоб ми з ним упоралися. Пані мала фунтів триста живої ваги. Кров рясно лилася в нії зі скроні, ясно було, що цим комплектом своєї уніформи вона вже ніколи не зможе користатися. Я запитав, чи з нею все гаразд.

—Гадаю, так, але головою я вгатилася так, що бороньбо. Гадство!

Люди позаду нас в автобусі волали. Ось-ось почнеться панічна штовханина. Я став попереду Сейді, наказавши їй обхопити мене руками за талію. З таким, як я мав, коліном, розумніше, мабуть, було б мені триматися за неї, але інстинкт є інстинктом.

—Нам треба випустити людей з автобуса, — сказав я чорному роботязі. — Потягніть важіль.

Він спробував, але той не піддався.

—Заклинило!

Я подумав, що це суща дурня; я подумав, що це минуле його блокує. А сам я ніяк не міг допомогти йому смикнути. Бо мав лиш одну руку здорову.

Доморядниця — з одного боку її уніформа вже просякла кров'ю, — ледь не збивши з ніг, проштовхнулась повз мене. Я відчув, як розчепилися руки Сейді, але вона одразу ж зчепила їх знову. Капелюшок на доморядниці сидів косо, його вуаль була забриздана кров'ю. Цей ефект виглядав гротескно декоративним, наче крихітні ягідки гостролиста. Пані поправила на собі капелюшок, посадивши його під правильним кутом, а потім вхопилася за хромований дверний важіль разом з чорним роботягою.

—Рахую до трьох, і ми разом тягнемо цю заразу, — проінструктувала вона його. — Готовий?

Той кивнув.

—Раз. два. три!

Вони смикунули, чи, радше, вона, та ще й так потужно, що аж сукня тріснула в неї під пахвою. Двері розчахнулися. З-позаду нас пролунали кволі вигуки радості.

—Дякуємо ва. — почала Сейді, але я вже пішов.

—Швидше. Поки нас не затоптали. Тримайся за мене, не відпускати ні на мить.

— Ми були першими, хто виліз з автобуса. Я обернув Сейді в бік Далласа. — Ходімо.

—Джейку, людям тут потрібна допомога!

—І я певен, що вона ось-ось прибуде. Не озирайся. Дивися вперед, бо саме звідти налетить наступна пригода.

—Скільки пригод? Скільки їх ще буде?

—Всі, які зможе кинути проти нас минуле, — відповів я.

7

Подолання чотирьох кварталів від того місця, де наш автобус третього маршруту потрапив у халепу, забрало в нас двадцять хвилин. Я відчував, як напухає моє коліно, пульсуючи з кожним ударом серця. Ми дійшли до лавки, і Сейді наказала мені сісти, перепочити.

—Нема часу.

—Сядьте, містере.

Зненацька вона штовхнула мене, і я плюхнувся на лаву, на спинці якої містилася реклама місцевого похоронного салону. Сейді злегка кивнула, як то роблять жінки, коли виконано якусь клопітну роботу, а потім ступила на проїжджу частину бульвару Гаррі Гайнса, одночасно витягаючи ридикюль, риючись всередині нього. Болюче смикання в моєму коліні тимчасово змовило, натомість серце скочило мені в горло і там зупинилося.

Вильнула, об'їжджуючи Сейді, машина, прогудів клаксон. Вони розминулися всього на якийсь фут. Водій, віддаляючись, показував у вікно кулак, а потім для переконливості виставив з нього ще й середній палець. Я закричав їй, щоб мерщій верталася на тротуар, але вона навіть погляду мені не подарувала. Сейді діставала гаманець, а машини мчали повз неї, здуваючи назад волосся з її пошрамованого обличчя. Стояла вона безтрепетно гарна, як весняний ранок. Знайшовши, що шукала, вона кинула гаманець назад до сумочки, а потім підняла над головою руку з зеленавчиком. Схожа на школлярку-чирлідерку перед матчем.

—П'ятдесят доларів! — закричала вона. — П'ятдесят доларів за поїздку до Далласа! Головна вулиця! Головна вулиця! Мушу побачити Кеннеді! П'ятдесят доларів!

«Це не подіє, — подумав я. — Єдине, що трапиться, це її переїде опірне мину...»

Заверещавши гальмами, перед нею став іржавий «Студебекер». Двигун у ньому стугонів і дзвякав. На місці однієї фари зяла порожня очниця. Виліз чоловік у мішкуватих штанях і майці зі шлейками. На голові в нього (натягнутий на самі вуха) сидів повстяний ковбойський капелюх із заткнутим за бинду індіанським пером. Він скалився. Цей вишкір свідчив про відсутність у нього щонайменше шести зубів. Один лиш погляд — і я подумав: «Ось вона, халепа».

—Леді, ви сказилися, — промовив студебекерний ковбой.

—Ви бажаєте заробити п'ятдесят доларів чи ні? Тільки відвезіть нас у Даллас.

Чоловік скоса зиркнув на банкноту, так само, як і Сейді, в непам'яті щодо автомобілів, які, виляючи й гудучи, мчали повз них. Зняв із себе капелюха, ляснув ним по брезентусі штанів, що ледь трималися на його курячих стегенцях, а потім знов нацупив його на голову, натягнувши так, що криси сіли йому на вершечки відстовбурчених вух.

—Леді, це не п'ятдесят, це всього лише десятка.

—Решта у мене в гаманці.

—То чому б мені просто їх не забрати?

Він сягнув рукою до її великої сумки і вхопився за одну з лямок. Я зійшов з бордюру, хоча був певен, що він заволодіє здобиччю і втече раніше, ніж я дійду до Сейді. А якби я її дістався, він збив би мене, як цуцика. Який не щуплив, а вагу він мав все одно більшу. І пару здорових рук.

Сейді трималася. Розсмикана в протилежних напрямках сумка роззвилася, мов чийсь рот в агонії. Сейді сягнула вільною рукою досередини й видобула з сумки різницький ніж, який здався мені знайомим. Вихнувши ножем у бік нахаби, вона розпорола йому руку. Поріз починається від зап'ястка й закінчувався у брудній западині на внутрішньому згині ліктя. Він вискнув від болю й здивування, відпустив сумку і, відступивши назад, вирячився на Сейді.

—Ти порізала мене, скажена курво!

Він метнувся до дверей своєї машини, котра все ще торохтіла, мріючи, либонь, нарешті померти. Сейді ступила вперед і помахом ножа розпорола повітря перед його обличчям. Волосся впало їй на очі. Губи перетворилися на жорстку смугу. Кров з пораненої руки студебекерного ковбоя ляпала на асфальт. Машини продовжували пролітати повз них. Неймовірно, я почув чийсь крик: ««Ану завдайте йому, як слід, леді!»»

Студебекерний ковбой, не відриваючи очей від ножа, відступив до хідника. Не дивлячись на мене, Сейді гукнула:

—Твоя черга, Джейку!

Секунду я не розумів, а тоді загадав про свій 38-й калібр. Я витяг револьвер з кишені й націлив на нього.

—Бачиш це, Тексе? Він заряджений.

—Ти такий само скажений, як і вона. — Він тепер притискав руку до грудей, маркуючи собі майку кров'ю. Сейді поспішила навколо «Студебекера» до пасажирських дверцят і розчахнула їх. Глянувши поверх даху, вона покликала мене нетерплячим жестом, ніби крутить заводну корбу. Я би нізащо не повірив, що зможу кохати її ще дужче, але в ту мить зрозумів, що помилявся.

—Треба тобі було або брати гроші, аби їхати своєю дорогою, — промовив я. — А тепер покажи мені, як ти вмієш бігати. Жени, мерщій, бо всаджу зараз кулю в ногу, і

ти взагалі ніколи на це не будеш здатним.

—Ти, курвий гад, виблядок, — відгукнувся він.

—Атож, я такий. А ти сраний злодій, котрому зараз дістанеться дірка від кулі.

— Я звів курок. Студебекерний ковбой не став мене випробовувати. Він розвернувся й чкурнув на захід вздовж Гайнс-бульвару з похиленою головою, няньчачи свою руку, лаючись й залишаючи по собі кривавий слід.

—Не зупиняйся, поки не добіжиш до «Лав Філда»! — закричав я йому вслід. — Туди всього три милі! Передавай вітання президенту!

—Сідай, Джейку. Забери нас звідси, поки поліція не під'їхала.

Скорчивши гримасу на протести моого коліна, я сковзнув за кермо «Студебекера». Коробка в ньому була стандартною, що означало для мене натискання педалі зчеплення хворою ногою. Попри скрегіт і торохтіння мотлохи в себе за спину, я відсунув якомога далі сидіння й зрушив з місця.

—А ніж, — промовив я. — Це той.

—Той, яким мене порізав Джонні, так. Шериф Джонс віддав його мені після завершення слідства. Він думав, що це мій, і, мабуть, мав рацію. Але цей ніж не з моого дому на Бортевій алєї. Я майже впевнена, що Джоні привіз його з нашого дому в Саванні. З того часу я носила його з собою в сумці. Бо хотіла мати щось, чим зможу захиститися, просто про всякий випадок. — Очі її наповнилися сльозами.

— І це ж саме той випадок, хіба ні? Це ж саме той випадок, якщо взагалі бодай якийсь міг трапитись.

—Поклади його назад до сумочки. — Я натиснув на зчеплення, педаль була страшенно жорсткою, і зумів перемкнути «Студебекер» на другу швидкість. У машині смерділо, як у курнику, якого впродовж десяти років ні разу не чистили.

—Він вимаже мені в кров усе всередині.

—Все одно сховай його. Не варто ходити, розмахуючи ножем, особливо коли президент прибуває до міста. Серденько, ти виявила позамежну хоробрість.

Вона прибрала ніж, а потім стиснутими в кулаки руками почала витирати сльози, немов маленька дівчинка, яка щойно подряпала собі коліно.

—Котра вже година?

—За десять одинадцята. Кеннеді приземляється на «Лав Філді» через сорок хвилин.

—Все проти нас, — сказала вона. — Хіба не так?

Я поглянув на неї й промовив:

—Тепер ти розумієш.

Ми встигли дістатися до Північної Перл-стрит, перш ніж у «Студебекера» полетів двигун. З-під капота бухкала пара. Щось металічно заскреготіло об дорогу. Сейді скрикнула в розпачі і стукнула себе кулаком по стегну, додавши кілька нехороших слів, але я відчував щось близьке до полегшення. Принаймні не треба більше перемагати педаль зчеплення.

Я перевів важіль у нейтральну позицію, дозволивши паруючій машині котитися до узбіччя. Вона застигла перед провулком з намальованим на бруківці написом НЕ ЗАГОРОДЖУВАТИ, але таке порушення порядку здалося мені мізерним після збройного нападу й викрадення автомобіля.

Я виліз і зашкандинав до бровки, де вже стояла Сейді.

—А зараз котра година? — вимогливо запитала вона.

—Однадцята двадцять.

—Нам ще далеко?

—Техаське сховище підручників на розі Х'юстон і В'язової. Три милі. Може, більше.

Не встигли покинути мій рот ці слова, як ми почули ззаду нас ревіння реактивних двигунів. Задерши голови ми побачили, як знижується, заходячи на посадку, лайнер «Ер Форс-1».

Сейді втомлено відкинула собі з обличчя волосся.

—Що робитимемо?

—Йтимемо, — відповів я.

—Поклади мені руку на плече. Так я переберу на себе бодай трохи твоєї ваги.

—Я не потребую цього, серенько.

Але, подолавши всього лише квартал, я так і зробив.

9

Ми наблизилися до перехрестя Перл-стрит і Росс-авеню об одинадцятій тридцять, якраз коли «Боїнг-707» з Кеннеді на борту мусив зупинитися проти гурту офіційних осіб, котрі чекали, щоб привітати президента. Серед них і та жінка з букетом червоних троянд. На розі вулиці попереду височів кафедральний собор Гваделупської Богоматері[668]. На сходах, під статуює святої з розпростертими руками, сидів чоловік, поруч з яким лежали дерев'яні костури, а з іншого боку стояла емальована кухонна каструлька. Притулений до каструльки плачалик закликав: Я КАЛІКА НЕЦАСНИЙ! ПРОШУ ПОДАЙТЕ ЩО МОЖЕТЕ БУДЬТЕ ДОБРІ САМАРЯНИ БОГ ЛЮБИТЬ ВАС!

—А де твої костури, Джейку?

—Залишилися в «Едемських перелогах», у шафі в спальні.

—Ти забув свої костури?

Жінки таки добре вміють ставити риторичні запитання, хіба ні?

—Я останнім часом ними майже не користувався. На коротких дистанціях я доволі годяний.

Це прозвучало бодай трішечки краще, аніж зізнання, що головним, чим я тоді переймався, було бажання вшитися к чорту з реабілітаційної квартирки до того, як туди приїде Сейді.

—Ну, а наразі ти міг би скористатися оцими.

Вона побігла вперед з завидною проворністю й заговорила з жебраком на церковних сходах. На той момент, коли туди дошкандибав я, вона з ним уже торгувалася.

—Пара таких костурів коштує дев'ять доларів, а ви хочете п'ятдесят за один?

—Бодай один мені треба, щоби дістатися додому, — відповів той резонно. — А вашому приятелю, як на те скидається, потрібен один, щоб дістатися невідь-де.

—А як же тоді оте «Бог вас любить, будь добрим самарянином» і все таке?

—Ну, — почав жебрак, задумливо шкрябаючи собі щетинясте підборіддя, — Бог таки вас любить, але ж я простий старий калічка. Якщо вам не подобаються мої умови, зробіть, як фарисеї, перейдіть на інший бік вулиці. Сам би я саме так і зробив би.

—Ніскільки не сумніваюся. А якщо я їх просто вхоплю зараз і піду собі геть, ти, дряпіжний жмикруте?

—Гадаю, ви могли б так зробити, але тоді Бог не любитиме вас більше, — сказав він і зареготав. То був надзвичайно веселий регіт як для нещасного каліки. У стоматологічному сенсі справи в нього були кращими, аніж у студебекерного ковбоя, але не так щоб аж задуже.

—Заплати йому, — сказав я. — Мені потрібен тільки один костур.

—О, я йому дам грошей. Я просто ненавиджу, коли мене намагаються наїбати.

—Леді, нехай вас не образять мої слова, але це ж сором для чоловічого населення планети Земля.

—Слідкуй за своїм ротом, — кинув я. — Це ти про мою наречену таке кажеш. Вже була однадцята сорок.

Жебрак не звернув на мене уваги. Він уп'явся очима в гаманець Сейді.

—На ньому кров. Ви порізалися під час гоління?

—Не намагайся виступати, ніби ти учасник шоу Саллівена, дорогенький. З тебе ніякий Алан Кінг[669]. — Сейді видобула десятку, якою була розмахувала посеред дороги, додавши до неї дві двадцятки. — Ось, — мовила вона, віддаючи йому гроші. — Я тепер банкрут. Задоволений?

—Ви допомогли біdnій калічній людині, — відповів жебрак. — Це ви мусите бути задоволена.

—Ну, я-то аж ніяк! — крикнула Сейді. — І дуже надіюсь, що твої чортові старі очі повипадають з твоєї почварної голови!

Жебрак послав мені глибокодумний погляд «як чоловік чоловіку»:

—Доправте її краще додому, Санні Джиме, а то, здається мені, в неї просто зараз, отут, очнуться місячні.

Я підставив костур собі під праву пахву — люди, яким пощастило з їх кістками, гадають, що костур-одинак слід використовувати з травмованого боку, але це зовсім не так — і взяв під лікоть Сейді лівою рукою.

—Ходімо. Часу обмаль.

Вже коли ми віддалились, Сейді ляслула долонею себе по обтягнутому джинсами заду, озирнулася й крикнула:

—Поцілуй мене отут!

Жебрак у відповідь гукнув:

—Вертай сюди і нагнися, медова моя, це я тобі подарую безоплатно!

10

Ми йшли вздовж Північної Перл-стрит... тобто, це Сейді йшла, а я радше шкандиляв. З костуром почувалося у стократ краще, але несхоже було, що ми дістанемося перехрестя Х'юстон і В'язової раніше дванадцятої тридцяти.

Попереду виднілося риштування. Хідник вів попід нього. Я спрямував Сейді на інший бік вулиці.

—Джейку, навіщо заради.

—Бо воно завалиться на нас. Повір моєму слову.

—Нам треба поїхати. Нам насправді треба. Джейку? Чому ти зупинився?

Я зупинився тому, що життя — це пісня, а минуле гармонізується. Зазвичай ті гармоніки нічого не означають (так я тоді думав), але вряди-годи якийсь відважний мандрівник до Країни Було може котроюсь з них скористатися до діла. Я молив усім своїм серцем, щоб це був саме той випадок.

Припаркований на розі Перл-стрит і Сан-Хасінто, стояв кабріолет «Форд-Санлайнер» випуску 1954 року. Мій був червоним, а цей темно-синім, проте все ж таки, можливо.

Я поспішив до нього й посмикав пасажирські дверцята. Замкнені. Звісно. Інколи отримуєш якийсь передих, але щоб повсякчас на дурничку? Ніколи.

—Ти збираєшся кинути перемичку на запалювання?

Я поняття не мав, як це робиться, хоча мав підозру, що важче, аніж це показували в «Хроніках Бурбон-стрит»^[670]. Але знав, як підняти костур, тож методично гатив кутом його підпахвеного сідельця у вікно, поки воно не перетворилося на потріскану глазур, прогнувшись досередини. Ніхто на нас не дивився, бо нікого не було на хіднику. Всі події відбувалися на південний схід звідси. Звідтіля до нас долітало прибійне ревіння товпиць, які зараз збиралися на Головній вулиці в очікуванні приуття Кеннеді.

Бездрузкове скло провисло. Я обернув костур іншим боком і кінцем з гумовим на ньому копитом попхнув скло всередину. Комусь з нас доведеться сісти позаду. Тобто, якщо взагалі вдасться поїхати. Ще в Деррі я був зробив собі дублікат ключа запалювання і приліпив його клейкою стрічкою до dna бардачка, накривши паперами. Може, цей хлопець зробив так само? Може, саме цей гармонійний обертон сягає аж так далеко. Малаймовірно. але ймовірність того, що Сейді знайде мене на Мерседес-стрит, була такою мильною, що хоч у небо її пузирек пускай, але ж зрослося. Я натиснув хромовану кнопку на бардачку цього «Санлайнера» і почав лапати всередині.

«Гармонізуйся, сучий ти сине. Прошу, гармонізуйся. Допоможи мені бодай тут і тепер».

—Джейку? Чому ти вважаєш, ніби.

Мої пальці щось намацали, і я витяг бляшаночку від льодяніків для горла «Сакретс». Відкривши її, я знайшов там не один ключ, а цілих чотири. Я не знав, що можна було відімкнути іншими трьома, але той, який був потрібен мені, я впізнав відразу. Я впізнав би його в суцільній темряві, просто за формою.

Бодай мені грець, я обожнював цю машину.

— Бінго, — промовив я і ледь не завалився, коли вона вхопила мене в обійми.

— Ти кермуй, серденько. Я сяду позаду, хай коліно трохи відпочине.

11

Ясно було, що не варто навіть потикатися на Головну вулицю; її вже мусили б заблокувати рогатками та поліцейськими автомобілями.

— Іждай по Пасифік-авеню, доки буде можливо. А потім вже бічними вулицями. Просто тримайся правіше гамору натовпу і все буде окей.

— Скільки у нас іще часу?

— Півгодини.

Насправді залишалося двадцять п'ять хвилин, але я гадав, що півгодини звучить трохи оптимістичніше. Крім того, я не бажав від неї каскадерської їзди, через яку ми ще швидше могли потрапити в халепу. Час ми ще мали — теоретично принаймні, — але ще одна аварія, і нам гаплик.

Вона обійшлася без жодних трюків, але машину гнала безстрашно. В одному місці ми побачили впале поперек вулиці дерево (звичайно, аякже), і вона, стрибнувши на бордюр, об'їхала його по хіднику. Ми дісталися аж до перехрестя Північної Рекорд- стрит і Гейверміл. Далі їхати стало неможливо, бо останні два квартали вздовж Гейверміл — аж до того місця, де вона перетиналася з В'язовою, — перетворилися на суцільну парковку. Чоловік з помаранчевим прапорцем махнув нам, щоб заїджали.

— П'яа баа'сів, — сказав він. — Лю'оньки, тут до Головної дві вилини пішки, у вас ще куупа часу. — Утім, сумнів зблиснув у його очах, коли він помітив мій костур.

— Я повний банкрут, — сказала Сейді. — Я тоді не брехала.

Я витяг гаманець і дав чоловіку п'ятірку.

— Поставте машину поза тим «Крайслером», — порадив він. — Я'рааз увійде хорошенъко, тісненько.

Сейді тицьнула йому ключа.

— Самі поставте хорошенъко-тісненько. Ходімо, серденько.

— Агов, вам не туди! — гукнув парковщик. — У той бік В'язова! Вам треба на Головну! Він нею під'їжджатиме!

— Ми знаємо, що робимо! — гукнула у відповідь Сейді. Я сподівався, що вона має рацію.

Ми пробиралися між щільно запаркованими машинами, перед вела Сейді. Поспішаючи слідом, я вигинався й вертівся на костурі, намагаючись ухилятися від відстовбурчених бокових люстерок. Вже долітали звуки локомотивів і брязкання товарних вагонів на залізничному дворі позаду Книгосховища.

— Джейку, ми залишаємо за собою слід з милю завширшки.

— Я знаю. Я маю план. — Величезне перебільшення, але звучало гарно.

Ми вийшли на В'язову, і я показав на будівлю через вулицю за два квартали від нас.

— Там. Це там він засів.

Вона глянула на причасений червоний куб з його всевидючими вікнами, а потім обернулась до мене з лицем, в розширених очах якого застигла відраза. Я спостерігав

- з цікавістю клініциста, — як великими сиротами взялася шкіра в неї на шиї.
- Джейку, воно ж моторошне!
- Я знаю.
- Але. що в ньому таке зловредне?
- Все. Сейді, нам треба поспішати. Ми вже запізнююємося.

12

Ми по діагоналі перетнули В'язову, я шкутильгав ледь не біgom. Найбільший натовп зібрався вздовж Головної вулиці, але чимало було народу і в парку Ділі-Плаза,

і на В'язовій перед Книгосховищем. Люди товпилися вздовж бордюру аж до Потрійного проїзду під залізничним мостом. Дівчата сиділи на плечах у парубків. Діти, котрі вже невдовзі панічно верещатимуть, без журно вимазували собі личка морозивом. Я побачив продавця сніжкових ріжків[671] і жінку, котра просила по долару за фото Джека і Джекі у вечірньому вбрани.

На той момент, коли ми досягли тіні Книгосховища, я вже обливався потом, пахва у мене вила від постійного тиску костура, а ліве коліно опоясало вогняне реміняччя. Я його ледве міг згинати. Поглянувши вгору, я побачив працівників Книгосховища, що стирчали у вікнах. Нікого я не побачив у тому вікні, що містилося на південно-східному розі шостого поверху, але Лі мусить бути там.

Я поглянув собі на годинник. Дванадцята двадцять. Про наближення кортежу ми здогадувались за ревищем голосів, що здіймалося звіддаля Нижньої Головної вулиці.

Сейді взялася за двері, а потім кинула на мене мученицький погляд: «Замкнено!»

Усередині я побачив чорного чоловіка у хвацько нацупленому кашкеті. Він курив сигарету. Ел був великим любителем приміток на берегах у своїх нотатках і наприкінці він — либонь, мимохідь, недбалою рукою — написав імена кількох колег по роботі Лі. Я не переймався їх запам'ятовуванням, бо не вбачав жодної можливої причини, за якої б вони могли стати мені у пригоді. Поряд з одним із тих імен — я не мав сумнівів: тим, що належить цьому парубку в пласкому кашкеті — Ел написав: ««Перший, котрий підпав під підозру (мабуть, бо чорний)». Ім'я було незвичним, але я все одно не міг його зараз пригадати, чи тому, що громили на чолі з Ротом вибили його мені з голови (разом з усякою іншою інформацією), чи через те, що недостатньо цим цікавився від початку.

Або тому, що минуле було опірним. Та яке це мало значення? Мені його не згадати. Це ім'я тепер невідъ-де.

Сейді забарабанила в двері. Чорний парубок в кашкеті стояв і апатично дивися на неї. Затягнувся сигаретою, а потім помахав їй тильним боком долоні: ««Ідіть собі, леді, йдіть».

— Джейку, придумай що-небудь! ПРОШУ!

Дванадцята двадцять одна.

Незвичне ім'я, так, але чому саме воно здалося мені незвичним? Я здивувався, бо зрозумів, що згадав причину.

—Бо воно дівоче, — промовив я.

Сейді обернулась до мене. Щоки геть червоні, окрім шраму, що випинався білим джгутом.

—Що?

Зненацька я забарабанив по склу.

—Бонні! — закричав я. — Агов, Бонні Рей! Впустіть нас! Ми знайомі Лі! Лі! ЛІ ОСВАЛЬДА!

Він упізнав ім'я і перетнув фойє дражливо непоспішливою ходою.

—А я й не знав, що в цьо'о сучо'о сина мо'уть бути друзі, — сказав Бонні Рей Вільямс, відчиняючи двері, й відступив вбік, коли ми ринулися всередину повз нього.

— Він, мабуть, у кімнаті відпочинку, дивиться на президента з рештою.

—Слухайте мене, — перебив я. — Я не його друг, і він не в кімнаті відпочинку. Він на шостому поверсі. Я гадаю, він задумав застрелити президента Кеннеді.

Великий парубок весело розсміявся. Кинув сигарету на підлогу й розчавив її підошвою свого робочого чобота.

—Той миршавий засцика не має яєць на те навіть, аби утопити кошенят у мішку. Він тіль'о на те й здатен, що сидіти десь у кутку й читати книжки.

—Я вам кажу.

—Я підіймуся на другий. Якщо хо' мо'ете зі мною, без проблем, я гадаю. Але тіль'о не ка'іть більш ніяких дурниць про Лілу. Це ми його тут так кличемо — Ліла. Застрелити президента! 'осподи! — Він помахав нам рукою й посунув геть.

Я подумав: «Тобі б у Деррі, Бонні Рей. Це там вони спеціалізуються на тому, щоб не бачити те, що відбувається просто в них перед очима».

—На сходи, — мовив я до Сейді.

—Ліфтом могло би бути.

Це могло би бути кінцем всяких шансів, які в нас іще залишилися.

—Він застрягне між поверхами. На сходи!

Я вхопив її за руку й потягнув за собою. Сходовий просвіт тягнувся тісною глоткою, а дерев'яні стояки вичовганих за довгі роки щаблів були хисткими. Ліворуч ішли заіржавлені перила. Біля піdnіжжя сходів Сейді обернулася до мене:

—Віддай мені револьвер.

—Hi.

—Тобі нізащо не встигнути. А я доберуся. Віддай револьвер.

Я мало не віддав. Не те, щоби вважав, ніби саме я заслуговую на нього. Тепер, коли насправді надійшов вододільний момент, не мало значення, хто зупинить Освальда, аби тільки бодай хтось це зробив. Але ми були лише за крок від розлютованої машини минулого, і нехай я буду проклятий, якщо дозволю Сейді зробити той ризикований останній крок поперед мене, щоб опинитися втягнутою в тлумовище приводних ременів і різаків.

Я усміхнувся, а потім нахилився і поцілував її.

—Викликаю на перегони, — сказав я і рушив угору сходами. Через плече я докинув: — Якщо раптом засну, він належить тобі!

1   3

—Ви, люди, якісь наче бо'євільні, — дочув я злегка протестуючий голос Бонні Рея Вільямса.

А потім слідом за мною застукотіли кроки Сейді. Справа я налягав на костур — не просто спирався, а буквально стрибав на ньому, — а зліва хапався за перила. Револьвер у кишені піджака метлявся, б'ючи мене по стегну. Коліно в мене вило. Я йому дозволяв, хай реве.

Вибравшись на майданчик другого поверху, я зиркнув на годинник. Дванадцята двадцять п'ять. Ні; двадцять шість. Я чув, що ревіння натовпу все ще наближається, хвиля, яка ось-ось розіб'ється. Кортеж минає перехрестя Головної та вулиці Генрі Ервея, Головної та вулиці Екарда, Головної та Польової. Через дві хвилини — три найбільше — він досягне Х'юстон-стрит, заверне праворуч і зі швидкістю п'ятнадцять миль за годину покотиться повз стару будівлю Далласького суду. Від того моменту президент Сполучених Штатів стане доступною ціллю. Крізь 4-кратний приціл гвинтівки Манліхер-Каркано подружжя Кеннеді й Коннолі виглядатимуть великими, як актори на екрані Лізbonського драйв-іну. Проте Лі зачекає трішечки довше. Він не камікадзе; йому хочеться втекти. Якщо він вистрелить зарано, президентські охоронці в машині, що рухається в голові колони, помітять спалах і почнуть стріляти у відповідь. Він зачекає поки їхня машина — і президентський лімузин — повернуть на закрут В'язової вулиці. Він не просто кілер, цей курваль підлій вбивця в потилицю.

Я мав ще три хвилини.

А може, лише дві з половиною.

Сходи між другим і третім поверхами я атакував, ігноруючи біль у коліні, женучи себе вгору, як марафонець, котрим я, по суті, й був наприкінці довгого забігу.

Знизу донеслися крики Бонні Рея, серед яких я дочув «ска'ений хлоп» та «ка'е, Ліла стрелить».

Поки не подолав половини прогону між другим і третім поверхами, я відчував, як Сейді плескає мене по спині, мов найзниця, котра підганяє свого коня бігти швидше, але далі вона трохи відстала. Я почув її хекання й подумав: ««Забагато сигарет, моя мила». Коліно в мене вже не боліло; біль тимчасово було поховано під потужним сплеском адреналіну. Ліву ногу я намагався ставити якомога пряміше, най справа костур робить свою роботу.

Поворот. Далі четвертий поверх. Тепер уже й я хекав, а сходи здавались крутішими. Як гора. Сідельце жебрацького костура в мене під правою пахвою стало слизьким від поту. Мені било в голову; у вухах гуло від криків вітальних натовпів знизу, з вулиці. Око моєї уяви широко розчахнулося, і я побачив наближення кортежу: машина служби безпеки, потім президентський лімузин з мотоциклетним ескортом, копи Далласького департаменту поліції йдуть на «Харлі-Девідсонах», у чорних окулярах і білих шоломах, з ремінцями, застебнутими на підборіддях.

Ще поворот. Костур підбився, потім вирівнявся. Знову вгору. Глухо гупає костур. Тепер я вже чую тирсу, запах ремонтних робіт на шостому поверсі: там старі дошки підлоги міняють на нові. Щоправда, не з того боку, де Лі. Південно-східний кут Лі має в повному своєму розпорядженні.

Я збіг на майданчик п'ятого поверху і зробив останній поворот, хапаючи роззявленим ротом повітря, мокра ганчірка сорочки липне на засапаних грудях. Пекучий піт забігає мені в очі, і я його зморгую.

Три картонні коробки з трафаретними написами: «ДОРОГИ НАВСІБЧ», ЧИТАНКА ДЛЯ 4-го і 5-го КЛАСІВ загороджували сходи на шостий поверх. Балансуючи на правій нозі, я вперся кінцем костура в одну з них, коробка посунулась. Поза собою я чув Сейді, вона була між четвертим та п'ятим поверхами. Отже, схоже, я був правий, залишаючи в себе револьвер, хоча хто міг насправді знати? Судячи з моого власного досвіду, усвідомлення того, що саме на тобі лежить основна відповідальність за зміну майбутнього, змушує бігти швидше.

Я протиснувся крізь створений мною між коробками проміжок. Для цього мені довелося на секунду перенести всю вагу на ліву ногу. Вона видала крик болю. Я простогнав і, щоб утриматись від падіння сторч головою на сходи, вхопився за перила. Глянув на годинник. Він показав дванадцять двадцять вісім, але якщо він відстає? Натовп іще гуде.

—Джейку, заради Бога, поспіши, — Сейді ще не досягла майданчика п'ятого поверху.

Я рушив вгору останнім прогоном, і галас натовпу почав всотуватися у велику тишу. Коли я досяг верху, не існувало вже нічого, окрім хрипкого дихання та запеклого гупання моого надсадженого серця.

14

Шостий поверх Техаського сховища шкільних підручників являв собою притінений квадрат, поцяткований острівцями складених одна на одну картонних коробок. Верхнє світло горіло там, де міняли підлогу. Його було вимкнуто в тому кінці, де Лі Освальд за сотню секунд чи й того менше планував увійти в історію. На В'язову вулицю дивляться сім вікон, п'ять посередині великі, напівкруглі, ті, що по краях, квадратні. Шостий поверх, притемнений біля виходу зі сходів, але наповнений імлистим світлом там, де він дивиться на В'язову вулицю. Завдяки плаваючій у повітрі порохняві, що летіла відтіля, де міняли долівку, падаючі у вікна сонячні промені здавались тугими, хоч їх ріж. Проте той сніп світла, що падав у вікно в південно-східному кутку, ховався за барикадою з книжкових коробок. Снайперське гніздо містилося навпроти мене, по діагоналі, що тягнулася через все приміщення з північного заходу на південний схід.

Поза тією барикадою, освітлений сонцем, перед вікном стояв чоловік із гвинтівкою. Стулився, визирає. Вікно було відкрито. Легкий вітерець куйовдив чоловіку волосся, ворушив комірець сорочки. Він уже підводив гвинтівку.

Я незграбно кинувся біgom, огинаючи піраміди коробок, намацуючи в кишені револьвер 38-го калібрі.

—Лі! — закричав я. — Зупинися, сучий ти сину!

Він обернув голову і глянув на мене, очі розширені, щелепа відвисла. Якусь мить він був просто Лі — парубком, котрий сміяється, граючись зі своєю донею Джун у ванні, тим, хто подеколи обнімав свою дружину, цілуочи її закинуте до нього обличчя — а тоді його тонкий, ніби святиенницький, рот скривився в гидливій гримасі з оголеними верхніми зубами. Він ураз перетворився на щось моторошне. Сумніваюсь, щоб ви в це повірили, але клянуся, це суща правда. Він перестав бути людиною, а натомість став тим демонічним привидом, який відтоді повсякчас переслідує Америку, споторюючи її завзяття, паскудячи кожний з її добрих намірів.

Якщо я дозволю цьому трапитись.

Знову піднісся шум натовпу, тисячі людей аплодують, щосили вигукують привітання. Я чув їх, і Лі чув також. Він розумів, що це означає: тепер або ніколи. Він вихором вертнувся назад до вікна і впер приклад гвинтівки собі в плече.

Я мав револьвер, той самий, яким був застрелив Френка Даннінга. Не схожий на нього; у той момент це був той самий револьвер. Я вважав так тоді, вважаю так і тепер. Курок намагався зачепитися за підкладку кишені, але я її прорвав і витяг револьвер.

Я вистрелив. Попав зависоко, вирвало скалки з верхньої частини віконної рами, але цього вистачило, щоб урятувати життя Джону Кеннеді. Освальд здригнувся від звуку моого пострілу і 10-грамова куля з його Манліхер-Каркано теж пішла зависоко, розтрощивши вікно в будівлі окружного суду.

Знизу нас залунали нестяжні крики, вереск. Лі знов обернувся до мене, лице його було маскою люті, ненависті й розчарування. Він знову підвів свою гвинтівку, і цього разу він цілітиметься не в президента Сполучених Штатів Америки. Він клацнув затвором — клак-клак — і я вистрелив у нього знову. Хоча я вже подолав три четверті шляху і стояв менш ніж за двадцять п'ять футів від нього, я знову промазав. Я помітив, як сіпнувся бік його сорочки, але то і все.

Мій костур вдарився об купу коробок. Я оступився ліворуч, змахнувши рукою з револьвером, щоб утримати рівновагу, але дарма. На мить я згадав, як того дня, коли я вперше побачив Сейді, вона буквально впала мені до рук. Я вже знов, що буде далі.

Історія себе не повторює, але гармонізується, і в результаті зазвичай виходить диявольська музика. Цього разу я був тим, хто спіткнувся, і в цьому полягала вирішальна різниця.

Я більше не чув її на сходах. але чув її поспішливі кроки.

—Сейді, падай! — закричав я, але голос мій потонув у гуркоті Освальдової гвинтівки.

Я відчув, як куля майнула поверх мене. Почув, як скрикнула Сейді.

Пролунали нові постріли, цього разу знадвору. Президентський лімузин рвонув уперед і на шаленій швидкості помчав до Потрійного проїзду, дві подружні пари у ньому пригнулися, тримаючись одне за одного. Але автомобіль служби безпеки зупинився на протилежному боці В'язової, біля Ділі-Плази. Копи на мотоциклах стали посеред вулиці, а щонайменше чотири десятки людей діяли як

корегувальники, показуючи руками на те вікно шостого поверху, в якому ясно було видно сухорлявого чоловіка в синій сорочці.

Я почув торох-торох, такі звуки, ніби град сиплеється на землю. То були кулі, що не попали у вікно і били в цеглу обабіч чи вище нього. Чимало з них не промазали. Я побачив, як спухає на Лі сорочка, немов вітер почав дути під нею — червоний вітер, що прориває діри в тканині: ось над правим соском, ось на грудині, третя там, де мусить бути його пупок. Четвертою йому розірвало горло. Він танцював, немов якась лялька, у млистому, насиченому тирсовим пилом свіtlі, і та оскалена, гидлова гримаса не покидала його обличчя. Він не був людиною наприкінці, я вам це кажу; він був чимось іншим. Тим, що влізає в нас, коли ми прислухаємося до наших найгірших янголів.

Дурна куля поцілила в один з верхніх світильників, луснула лампа, загойдавшись на дроті. Інша куля зірвала верх голови невдалому вбивці президента, точно так, як сам Лі був зірвав верх голови Кеннеді в тому світі, з якого прибув сюди я. Він завалився на свою барикаду з коробок, попхнувши їх шкереберть по підлозі.

Крики знизу. Хтось волає: «Чоловік упав, я бачив, як він упав!»

Біг, наближення тупоту ніг. Я штурнув поковзом револьвер у бік тіла Лі. У мене залишалось достатньо присутності здорового глузду, аби розуміти, що мене нещадно битимуть, можливо навіть уб'ють люди, котрі біжать зараз вгору сходами, якщо побачать мене зі зброєю в руці. Я почав підводитися, але коліно більше не тримало мене. Проте, це було, мабуть, навіть на краще. Мене, можливо, не видно було з В'язової вулиці, але якщо навпаки, звідти відкриють вогонь по мені. Тож я поповз туди, де лежала Сейді, поповз, підтягуючи себе на руках, а моя ліва нога волочилася позаду, як якір.

Перед її блузи просяк кров'ю, але я побачив діру. Вона містилася трішки вище тієї лінії, де здіймаються груди, прямо по центру її грудини. Кров лилася і з рота, Сейді давилася нею. Я підсунув під неї руки й підняв її. Її очі не відривалися від моїх. Яскраві від притуманеного осяння.

— Джейку, — прохрипіла вона.

— Ні, серденъко, не треба говорити.

Вона не зважала, а втім — коли таке взагалі бувало?

— Джейку, президент!

— В безпеці.

Я його не бачив взагалі-то цілим і неушкодженим, оскільки лімузин рвонув геть, але я бачив, як смикнувся Лі, посилаючи свою єдину кулю на вулицю, і цього мені було достатньо. І Сейді я все одно сказав би, що він цілий, як би воно там насправді не було.

Її очі заплющились, потім розкрилися знову. Кроки тепер вже звучали дуже близько, вони вже завернули з майданчика п'ятого поверху й атакували останній прогін. Далеко внизу натовп ревів від збудження й збентеження.

— Джейку.

— Що, серденъко?

Вона усміхнулась.

—Як ми танцювали!

Коли прибули Бонні Рей та інші, я сидів на підлозі, тримаючи її на руках. Вони протупотіли повз мене. Скільки їх було, не знаю. Можливо, четверо. Або восьмеро. Або дюжина. Нашо мені було дивитись на них. Я колисав Сейді, притискаючи її голову собі до грудей, дозволяючи її крові просякати мою сорочку. Мертву. Мою Сейді. Вона потрапила в ту машину, зрештою.

Я ніколи не був плаксієм, але майже кожний чоловік, втрачаючи свою кохану жінку, стає ним, ви хіба не так думаєте? Так. А я ні.

Бо я знов, що мусить бути зроблено.

Частина 6

Містер Зелена Картка

Розділ 29

1

Я не перебував під арештом у формальному сенсі, але мене затримали, відвізши до поліцейської дільниці в патрульному автомобілі. Наприкінці цієї поїздки люди — дехто з них репортери, проте здебільшого прості громадяни — гатили у вікна, зазирали досередини. Якось безсторонньо, відчужено, я думав, що ось зараз мене можуть витягти, а там і лінчувати за замах на вбивство президента. Мені це було байдуже. Що мене найбільше хвилювало, це моя скривавлена сорочка. Я хотів її зняти; і я ж хотів носити її довіку. То була кров Сейді.

Ніхто з копів на передньому сидінні не ставив мені жодних запитань. Я гадаю, хтось наказав їм не робити цього. А якби вони мене таки про щось спитали, я б не відповів. Я був зайнятий думками. Я міг їх думати, бо холодність знову огортала мене. Я одягався в неї, немов у панцир. Я міг все виправити. Я можу все виправити. Але спершу мені доведеться відбути балачки.

2

Мене посадили до кімнати, що була білою, як крига. Там стояв стіл і три тверді стільці. На один з них я й сів. Ззовні дзвонили телефони, стрекотали телетайпи. Туди-сюди ходили люди, голосно балакали, подеколи кричали, подеколи сміялися. Сміх той звучав істерично. Так люди сміються, коли розуміють, що чудом уникли небезпеки. Врятувались від кулі, так би мовити. Можливо, так

сміявся Едвін Вокер увечері десятого квітня, коли, говорячи з репортерами, вичісував собі з волосся скляні осколки.

Ті самі два копи, котрі привезли мене з Книгосховища, обшукали мене й забрали мої речі. Я спитав, чи можу залишити собі два останніх пакетики порошку Гуді. Копи порадились між собою, потім розірвали пакетики й випорожнили їх на покритий шрамами від сигаретних опіків і вирізаних на ньому ініціалів стіл. Один з них, послинивши палець, покуштував порошок і кивнув: «Води?»

—Ні. — Я згріб порошок і висипав собі до рота. Той був гірким. Мені це подобалось.

Один коп вийшов. Другий попрохав у мене мою скривавлену сорочку, котру я неохоче зняв і віддав йому. Потім наставив на нього палець.

—Я розумію, це доказ, але ви мусите ставитися до неї з повагою. Кров на ній належить жінці, яку я кохав. Для вас це може нічого не значити, але це також кров жінки, котра допомогла запобігти вбивству президента Кеннеді, і це щось важить.

—Нам лише треба визначити тип крові.

—Гаразд. Але вона входить до переліку моїх особистих речей. Я хочу отримати її назад.

—Звичайно.

Повернувшись той коп, котрий виходив, він приніс просту білу нижню сорочку. Вона була схожа на ту, яка була на Освальді — чи то могла б бути на ньому — на фото, зробленому щойно після його арешту в кінотеатрі «Техас».

3

Я прибув до маленької білої кімнати для допитів о першій двадцять. Приблизно через годину (точно я судити не можу, бо там не було годинника, а мій новий «Таймекс» забрали разом з рештою моїх особистих речей) ті самі двоє копів привели мені приятеля, фактично старого знайомого: з великим чорним саквояжем сільського лікаря до кімнати увійшов доктор Малcolm Перрі. Я зустрів його без особливого здивування. Він був тут, у поліцейському відділку, бо не мусив зараз виймати у шпиталі Паркленд фрагменти кулі й кісток з мозку Джона Кеннеді. Ріка історії вже почала текти в новому напрямку.

—Привіт, докторе Перрі.

Він кивнув: «Містер Емберсон».

Останній раз, коли ми з ним бачились, він звав мене Джорджем. Якби я мав якісь сумніви щодо того, чи підозрюють мене, це б їх тільки посилило. Але я їх не мав. Я був там, і я знову, що мусить трапитися. Бонні Рей Вільямс уже їм, мабуть, усе розказав.

—Я розумію, ви знову ушкодили собі коліно.

—Так, на жаль.

—Давайте оглянемо.

Він спробував підкотити холощу штанів у мене на лівій нозі й не зміг. Суглоб надто розпух. Коли він дістав ножиці, обидва копи ступили вперед і витягли пістолети, наставивши їх в підлогу, тримаючи пальці поверх спускових дужок. Доктор Перрі поглянув на них з легким здивуванням, а потім розрізав холощу по

шву. Він роздивлявся, він торкався, він дістав шприц і відсмоктав рідину. Зчепивши зуби, я чекав закінчення цієї процедури. Потім він порився у своєму саквояжі, видобув еластичний бінт і того забинтував мені коліно. Це подарувало деяке полегшення.

— Я можу дати вам щось знеболювальне, якщо офіцери не заперечують.

Вони не заперечували, заперечив я. Попереду була найважливіша година в моєму

— і в Сейді — житті. Я не бажав затуманювати собі мозок, коли таке навколо відбувається.

— У вас є порошок Гуді від головного болю?

Перрі наморщив носа, немов почув щось неприємне.

— Я маю аспірин і емприн^[672]. Емприн трохи сильніший.

— Дайте мені тоді його. І ще одно, докторе Перрі?

Він підняв очі від свого саквояжа.

— Ми з Сейді не зробили нічого поганого. Вона віддала своє життя за свою країну. а я б віддав своє за неї. Просто мені не випало шансу.

— Якщо так, дозвольте мені бути першим, хто вам подякує. Від імені всієї країни.

— А президент. Де він зараз? Ви знаєте?

Доктор Перрі подивився на копів, звівши брови запитально. Ті подивилися один на одного, один з них промовив:

— Він поїхав до Остіна виступати з промовою на якомусь офіційному обіді, як і було заплановано графіком. Я не знаю, чи це каже про його відчайдушну хоробрість чи про його дурість.

««Можливо, — подумав я, — розіб'ється лайнер „Ер Форс-1“, загине Кеннеді і всі, хто перебувають разом з ним на борту. Можливо, у нього трапиться інфаркт або фатальний інсульт. Можливо, якийсь інший серливий душогуб націлиться відстрелити йому його симпатичну голову». Чи діє опірне минуле проти вже змінених явищ так само, як проти агентів змін? Я не знов. Та й не дуже тим переймався. Я свою роль виконав. Що відбудеться з Кеннеді відтепер не належить до кола моїх справ.

— Я чув по радіо, що Джекі зараз не з ним, — сказав Перрі тихо. — Він відіслав її на ранчо віце-президента у Джонсон-сіті. А сам туди до неї приде на вікенд, як і планувалося. Якщо ж те, що ви сказали, Джордже, правда.

— Я думаю, вже достатньо, доку, — перебив один з копів. Самому мені дійсно було вже достатньо; для Мела Перрі я знову став Джорджем.

Доктор Перрі, котрий мав власний запас притаманного лікарям гонору, проігнорував копа.

— Якщо те, що ви кажете, правда, тоді я передбачаю поїздку до Вашингтона у вашому майбутньому. І вельми ймовірну церемонію нагородження у Трояндovому садочку^[673].

Після відбуття лікаря мене знову залишили на самоті. Хоча насправді це не так; Сейді теж була там, зі мною. ««Як ми танцювали», — промовила вона перед тим, як піти з цього світу. Я міг заплющити очі й побачити її серед вервочки дівчат, як

вона рухає плечима, танцює медісон. У цьому спогаді вона сміється, розвівається її волосся, а обличчя в неї бездоганне. Хірургія 2011 року чимало могла б виправити з того, що наробив Джон Клейтон цьому обличчю, але я гадав, що володію ще кращою технікою. Тобто, якщо матиму шанс нею скористатися.

4

Мені дозволили варитися у власному болючому соку дві години, переш ніж знову відчинилися двері кімнати для допитів. Увійшли двоє. Один, дивлячись з-під капелюха «Стетсон» очима пса породи басет-хаунд, відрекомендувався капітаном Віллом Фріцем з поліції Далласа. Він мав з собою портфель — але не мій портфель, отже, з цього боку все було гаразд.

У другого були важкі щелепи, колір лиця п'янички і коротке чорне волосся, що сяяло від тоніку. Очі він мав гострі, допитливі і трохи стривожені. Із внутрішньої кишені піджака він видобув посвідчення й розкрив його переді мною.

—Джеймс Гості, містере Емберсон. Федеральне бюро розслідувань.

«Ти маєш всі причини тривожитися, — подумав я. — Ти той, на кого було покладено завдання відстежувати Лі, хіба не так, агенте Гості?»

Вілл Фріц сказав:

—Нам би хотілося поставити вам кілька запитань, містере Емберсон.

—Так, — кивнув я. — А мені хотілося б забратися звідси. З людьми, які рятують президента Сполучених Штатів, зазвичай не поводяться, як зі злочинцями.

—Годі, годі, — заговорив агент Гості. — Ми ж вам прислали дока, хіба ні? І не просто якогось дока, а вашого дока.

—Ставте ваші запитання, — сказав я.

І приготувався танцювати.

5

Фріц відкрив свій портфель і дістав пластиковий пакет з приліплою до нього етикеткою «докази». Всередині лежав мій револьвер.

—Містере Емберсон, ми знайшли це долі під барикадою з коробок, яку нагромадив Освальд. Це належало йому, як ви вважаєте?

—Ні, це «поліцейський спеціальний». Це мій. Лі теж мав револьвер 38-го калібр, але в нього була модель «Вікторі». Якщо його револьвера нема при тілі, то ви його, либонь, знайдете там, де він мешкав.

Фріц з Гості здивовано подивились один на одного, потім знову на мене.

—Отже, ви визнаєте, що знали Освальда, — сказав Фріц.

—Так, хоча й не дуже добре. Я не знав, де він живе, а то інакше пішов би туди.

—Якщо вже зайшла мова, — сказав Гості, — він знімав кімнату на Беклі-стрит. Записаний там під іменем О. Г. Лі. Схоже, що він мав також інші псевдоніми. Алек Хідель. На це ім'я він отримував пошту.

—Жінка й дитина жили не з ним? — спитав я.

Гості всміхнувся. Це розсунуло його щелепи приблизно на мілю в протилежних напрямках.

—Хто тут ставить запитання, містере Емберсон?

—Ми обоє, — відповів я. — Я ризикував своїм життям, щоб урятувати президента, а моя наречена своє життя віддала за це, отже, гадаю, я маю право ставити запитання.

А тоді я почав дивитися, наскільки жорстко вони діятимуть. Якщо дійсно жорстко, значить, вони вважають, що я був співучасником. Зовсім легенько — не вважають, але бажають пересвідчитися. Виявилося, що десь посередині між тим й іншим.

Фріц своїм оциупкуватим пальцем крутив пакет з револьвером всередині.

—Я розкажу вам, що могло відбуватися, містере Емберсон. Я не кажу, що саме так все відбувалося, але ви мусите довести нам інше.

—Угу, а ви телефонували батькам Сейді? Вони живуть у Саванні. Вам також треба зателефонувати Діку Сімонсу й Еллен Докерті, в Джоді. Вони для неї були як названі батьки. — Я задумався. — Для неї й мене також, насправді. Я збиралася попросити Діка бути моїм дружбою на нашому весіллі.

Фріц залишив мої слова поза увагою.

—Могло відбуватися ось що: ви і ваша дівчина були спільниками Освальда. А там, можливо, наприкінці ви схарапудились.

Вічно популярна теорія змови. Куди ж порядним людям без неї?

—Можливо, в останню хвилину ви усвідомили, що готувалися застрелити найвпливовішу людину у всьому світі, — заговорив Гості. — На вас зійшов момент просвітлення. Тому ви його зупинили. Якщо все відбувалося так, ви можете розраховувати на чимале послаблення.

Так. Послаблення — це сорок чи радше п'ятдесят років у Лівенворті^[б74], їсти макарони з сиром, замість електричного стільця в Техасі.

—Чому ж нас не було там з ним, агенте Гості? Чому ми тарабанили у двері, щоби нас впустили?

Гості знизав плечима: ««Це ви мені поясніть»».

—І ще, якщо ми плели змову, готовчи замах, ви мусили б мене бачити разом з ним. Бо я знаю, що ви тримали його під принаймні частковим спостереженням. — Я нахилився вперед. — Чому ви його не зупинили, Гості? Це ж ваша робота.

Він відсмикнувся так, немов я замахнувся на нього кулаком. Щелепи в нього почервоніли.

Принаймні на кілька секунд моя скорбота затужавіла до стану злостивої насолоди.

—ФБР наглядало за ним, бо він дезертирував до Росії, повернувшись до Сполучених Штатів, а потім намагався втекти на Кубу. Він роздавав прокламації в підтримку

Кастро на вулицях місяцями, перш ніж дійшов до сьогоднішнього шоу жахів.

—Звідки ви все це знаєте? — гаркнув Гості.

—Бо він мені розповів. А що відбувається далі? Президент, котрий намагався зробити все, що тільки можна було придумати, щоб скинути Кастро з його сідала, приїздить у Даллас. Працюючий у Книгосховищі Лі має найкраще місце в партері перед сценою з кортежем. Ви про це знали і не зробили нічого.

Фріц придивлявся до Гості з виразом, найбільше схожим на жах. Я був певен, Гості дуже жалкує, що далласький коп перебуває зараз у кімнаті, та тільки що він міг зробити? Це була Фріцова дільниця.

—Ми не розглядали його як небезпечного, — силувано промовив Гості.

—Авжеж, це безумовно була просто помилка. Що було у тій записці, яку він вам передав, Гості? Я знаю, що Лі приходив до вашого офісу і, коли йому повідомили, що вас на місці нема, залишив для вас записку, але він не сказав мені, що саме в ній було. Він тільки всміхнувся отією своєю паскудною посмішечкою. Ми говоримо про того, хто вбив жінку, яку я кохав, тому, я вважаю, я заслужив на те, щоб знати. Він написав, що збирається утнути дещо таке, від чого весь світ застигне з роззявленим ротом? Можу закластися, що саме так.

—Нічого подібного там не було!

—Тоді покажіть мені ту записку. Нумо, зважуйтесь.

—Будь-яка інформація від містера Освальда є справою Бюро.

—Я не думаю, що ви можете показати ту записку. Можу закластися, що попіл її змита у вашому туалеті, згідно з наказами містера Гувера.

Якщо навіть цього не було, то могло бути. Так писалося в нотатках Ела.

—Якщо ви такий невинний, — сказав Фріц, — самі розкажіть нам, звідки ви знали Освальда і чому ви мали при собі револьвер.

—І чому та леді мала при собі різницький ніж, на якому була кров? — додав Гості.

Це мене збісило.

—Леді геть уся була в крові! — заволав я. — Одяг її був у крові, її туфлі, сумочка! Той сучий син вистрелив їй у груди, чи ви цього не помітили?

Фріц:

—Заспокойтесь, містер Емберсон. Ніхто вас ні в чому не звинувачує. — (Підтекст: поки що.)

Я глибоко зітхнув.

—Ви говорили з доктором Перрі? Ви прислали його оглянути мене й подбати про моє коліно, тож, можливо, й говорили? Таким чином, вам мусить бути відомо, що в серпні мене було жорстоко, ледь не до смерті побито. Людина, котра наказала мене побити — і брала безпосередню участь у самому побитті, — це букмекер на ім'я Аківа Рот. Я не думаю, щоб він планував завдати мені аж таких великих ушкоджень, але, можливо, я допік його знущальними жартами і він оскаженів. Я не пам'ятаю. Я багато чого не пам'ятаю після того дня.

—Чому ви не подали заяву, коли це трапилося?

—Бо я перебував у комі, детективе Фріц. Коли вийшов з коми, нічого не пам'ятив. Коли нарешті пам'ять почала поверватися — принаймні частково, — я згадав, що Рот казав, що він пов'язаний з букмекером з Тампи, з котрим я колись мав справи, і новоорлеанським гангстером на ім'я Карлос Марчелло. Таким чином мені звертатися до копів було ризиковано.

—Ви хочете сказати, що у нас в ДДП нечисто? — не знаю, чи Фріц насправді так сильно розсердився, чи так добре грав, але мені то було байдуже.

— Я кажу, що дивлюся ««Недоторканних» і знаю, що мафія не любить донощиків. Я купив револьвер для особистого захисту — на що маю право згідно з другою поправкою до Конституції, і я носив його при собі. — Я показав на пакет «докази». — Оцей револьвер.

Гості:

— Де ви його купили?

— Я не пам'ятаю.

Фріц:

— Ваша амнезія доволі зручна, чи не так? Ніби сюжет з «Таємної бурі» або з «Допоки крутиться світ» [675].

— Поговоріть із Перрі, — повторив я. — А ще придивіться до моого коліна. Я поранив його знову, коли мчав на шостий поверх, щоб урятувати життя президента. Про що розповім пресі. Також я розповім репортерам, що в нагороду за виконання свого обов'язку американського громадянина я отримав допит в душній кімнатці, де мені не запропонували навіть склянку води.

— Ви хочете води? — спитав Фріц, і я зрозумів, що все може закінчитися добре, якщо я не схилюю. Президент уник загибелі чудом. Ці двоє — не кажучи вже про шефа поліції Далласа Джеса Каррі — перебуватимуть під величезним тиском, від них вимагатимуть показати героя. Оскільки Сейді загинула, у них залишився лише я.

— Hi, — сказав я, — але ко'а-коли вип'ю залюбки.

6

Чекаючи на свою колу, я згадав, як Сейді сказала: ««Ми залишаємо за собою слід з милю завширшки». I це була правда. Але може, мені вдасться використати це собі на користь. Тобто якщо певний водій тягача з певної авторемонтної станції «Ессо» у Форт-Ворті зробив так, як я його просив зробити в записці, заткнутий під дверник на лобовому склі моєго «Шевроле».

Фріц закурив сигарету й штовхнув пачку по столу до мене. Я похитав головою, і він її прибрав.

— Розкажіть нам, як ви з ним познайомились, — мовив він.

Я розказав, що познайомився з Лі на Мерседес-стрит і ми заприятелювали. Я слухав його просторікування про фашистсько-імперіалістичний режим в Америці, і чудесну соціалістичну державу, яка розквітає на Кубі. Куба — це ідеал, казав він. Росію захопили нікчемні бюрократи, тому він звідти й поїхав. А на Кубі є Дядько Фідель. Лі не доходив до того, аби стверджувати, що дядько Фідель гуляє по воді, яко по суші, але давав це зрозуміти.

— Я вважав його несповна розуму, але мені подобалася його сім'я. — Це була чиста правда. Мені дійсно подобалася його сім'я, і я дійсно вважав його несповна розуму.

— Як міг фаховий освітянин, як ви, жити в такому паскудному районі Форт-Ворта, от що дивно, по-перше? — запитав Фріц.

— Я намагався написати роман. Я зрозумів, що не можу цього робити, викладаючи в школі. Мерседес-стрит ще та діра, але там було дешево. Я гадав, що написання книги займе щонайменше рік, а це означало, що я мушу розтягувати

свої заощадження. Коли довкілля мене гнітило депресією, я уявляв собі, ніби живу в мансарді на Лівому Березі.

Фріц:

— Ваші заощадження включали гроші, які ви вигравали в букмекерів?

Я:

— Наразі я скористаюся п'ятою поправкою[676].

Віл Фріц на це буквально розретався.

Гості:

— Отже, ви познайомилися з Освальдом і заприятелювали з ним.

— Це дуже приблизне визначення. Неможливо стати близьким другом божевільного. Принаймні для мене це неможливо.

— Продовжуйте.

— Лі з родиною звідти переїхали; я залишився жити там. А тоді одного дня він мені зненацька дзвонить і каже, що тепер вони з Мариною живуть на Елсбет-стрит у Далласі. Сказав мені, що район там кращий, а оренда дешева і повно вільних квартир.

Я повідав Фріцу й Гості, що на той час уже встиг втомитися від Мерседес-стрит, тому поїхав до Далласа, ми посиділи з Лі в кафетерії «Вулворт», потім пройшлися по району. Я винайняв квартиру на першому поверсі буднику № 214 на Західній Нілі-стрит, а коли там звільнилася верхня квартира, я повідомив про це Лі. Відповів, так би мовити, люб'язністю на люб'язність.

— Його дружині не подобалось їхнє житло на Елсбет-стрит, — пояснив я. — Будинок на Західній Нілі-стрит відтіля містився всього лиш за рогом, але був набагато кращим. Отже, вони переїхали.

Я не мав поняття, наскільки детально вони перевірятимуть мою історію, наскільки добре триматиметься купи хронологія, чи може наговорити їм Марина, але все це для мене було неважливим. Мені потрібен був лише час. Навіть напівдостовірна історія могла мене забезпечити потрібним часом, особливо коли агент Гості зараз змушений торкатися мене не інакше, як в лайкових рукавичках. Якби я розповів усе, що знов про його стосунки з Освальдом, решту кар'єри він, скоріш за все, відбував би, морозячи собі сраку десь у Фарго[677].

— А потім трапилося дещо, що змусило мене нашорошити вуха. В минулому квітні це сталося. Перед самим Великоднем. Я сидів за столом у себе на кухні, працював над своїм романом, коли раптом під'їдждає дорогий автомобіль — «Кадилак», я гадаю — і з нього виходять двоє. Якийсь чоловік з жінкою. Добре одягнені. Вони привезли ляльку для Джуні. Це.

Фріц:

— Ми знаємо, хто така Джуні Освальд.

— Вони піднялися нагору, і я почув, як той парубок — у нього ще такий, начебто німецький, акцент і голос гучний, як з гармати, — я почув, як він каже: «Лі, як же це ти в нього промазав?»

Гості нахилився вперед, з очима вибалушеними, ось-ось вискочать з його масного обличчя:

—Що?

—Те, що чули. Тож я перевірив по газетах, і вгадайте що? Хтось за чотири чи п'ять днів перед тим стріляв у якогось відставного генерала. Велику шишку серед правих політиканів. Якраз того гатунку, що ненавидів Лі.

—І що ви зробили?

—Нічого. Я знов, що він має пістолет, — він мені його сам якось був показав, — але в газетах писалося, що у Вокера стріляли з гвинтівки. Крім того, на той час вся моя увага була прикута до моєї дівчини. Ви питалися, навіщо вона тримала ніж у себе в ридикюлі. Відповідь проста — вона боялася. На неї теж було вчинено напад, тільки це зробив не містер Аківа Рот. Це зробив її колишній чоловік. Він її дуже жорстоко понівечив.

—Ми бачили шрам, — сказав Гості, — і нам дуже жаль через вашу втрату, ми співчуваємо вам, Емберсоне.

—Дякую, — ««Небагато співчуття в тебе на пиці», — подумав я. — Ніж, який вона з собою носила, це той самий, яким її колишній — Джон Клейтон його звали — був порізав її. Вона весь час тримала його при собі. — Я згадав, як вона мені сказала: «Про всяк випадок». Я згадав, як вона мені сказала: «це ж саме той випадок, якщо взагалі бодай якийсь міг трапитись».

Цілу хвилину я просидів, затуливши долонями собі обличчя. Вони чекали. Впustивши руки на коліна, я продовжив безбарвним голосом Джо Фрайдея. Просто факти, мем.

—Я сплачував за квартиру на Західній Нілі, але більшу частину літа я прожив у Джоді, доглядав за Сейді. Дописувати свій роман я майже перехотів, думав, знову почну вчителювати у Денголмській консолідований школі. А потім напоровся на Аківу Рота з його громилами. Таким чином і сам потрапив до шпиталю. Коли мене звідти виписали, я переїхав до реабілітаційного центру, який називається «Едемські перелоги».

—Я знаю його, — зауважив Фріц, — типу житловий комплекс з забезпеченням часткового догляду.

—Так, і Сейді була моєю головною доглядальницею. Я піклувався про неї після того, як її порізав колишній чоловік; вона про мене, після того як мене покалічив Рот зі своїми підручними. Так воно й відбувається в цьому світі. Події, як би це сказати, гармонізуються.

—Події відбуваються з певних причин, — безапеляційно заявив Гості, і на мить я відчув, ніби стрибаю через стіл й дубашу його надуту жирну пику. Не тому, що він був неправий, ні. На мій скромний розсуд, події дійсно відбуваються з певних причин, але чи подобаються нам ті причини? Рідко.

—Наприкінці жовтня доктор Перрі дозволив мені водити машину на короткі відстані. — Це була відвerta брехня, але вони навряд чи зразу побіжать до Перрі перевіряти цю інформацію. а якщо докладуться до роблення з мене американського героя, то взагалі можуть її ніколи не перевіряти. — На цьому тижні, у вівторок, я поїхав у Даллас поглянути на свою квартиру на Західній Нілі.

Просто схотілося. Я хотів спробувати, чи перебування в ній не поверне мені бодай частково пам'яті.

Я дійсно їздив на Нілі-стрит, але тільки для того, щоб дістати револьвер з-під ганку.

—Після того я вирішив поснідати у «Вулворті», просто, як бувало в колишні дні. І кого я там бачу, за стійкою сидить Лі і єсть свій ланч, тунця з рисом. Я сів поряд, запитав, як справи, от тоді-то він мені й розповів, що на нього і його дружину тисне ФБР. Сказав: «Я провчу тих курвалів, Джордже, вони дуже жалітимуть, що зайобували мене. Увімкни телевізор у п'ятницю вдень, можливо, дещо побачиш».

—Святий мерин, — охнув Фріц. — І ви це пов'язали з президентським візитом?

—Та ні, спершу. Я ніколи не слідкував за пересуваннями Кеннеді настільки уважно; я республіканець. — Дві брехні за ціною однієї. — Крім того, Лі тут же переключився на свою улюблена тему.

Гості:

—Куба.

—Правильно. Куба і віва Фідель. Він навіть не спитав у мене, чому я кульгаю. Він людина, цілком захоплена сама собою, знаєте, як зазвичай це буває? Саме таким був Лі. Я замовив для нього кремовий пудинг — ой, у «Вулворті» вони такі смачнющі, і всього четвертак порція — і спитав, де він працює. Він сказав, що в Книгосховищі на В'язовій вулиці. Промовив це, широко усміхаючись, так, ніби розвантажувати фургони і совати коробки — це найкраще заняття в світі.

Більшу частину його теревенів я пропускав собі повз вуха, продовжував я, бо в мене розболілась нога і голова почала боліти до того ж. Я поїхав собі додому в «Едемські перелоги» і ліг подрімати. Але прокинувшись, я згадав того німця з його фразою «як ти міг промазати». Я ввімкнув телевізор, а там говорили про президентський візит. Отут-то, сказав я їм, мене й почала гризти тривога. Я переглянув газети, які накопичилися у вітальні, знайшов там маршрут кортежу і побачив, що він проходить прямісінько повз те саме Книгосховище.

—Це мене гнітило всю середу. — Тепер вони обидва нахилилися до мене над столом, ловлячи кожне слово. Гості робив нотатки, навіть не дивлячись у свій блокнот. Я дивувався, чи зуміє він їх потім прочитати. — Я собі сказав: «Може, він і справді збирається це зробити». А потім: «Ta ні, Лі завжди меле завзято, але борошна з того ніколи нема». То туди, то сюди, отак мені йшло. Вчора вранці я зателефонував до Сейді, розповів їй всю цю історію і спитав, що вона про це думає. Вона подзвонила Діку — Дік Сімонс, чоловік, про якого я вже казав як про її названого батька, — а потім передзвонила мені. Сказала, що мені варто повідомити поліцію.

Фріц кивнув:

—Не хотів би додавати вам болю, синку, але якби ви так зробили, ваша леді зараз була б жива.

—Зачекайте. Ви ще не знаєте всієї історії. — Звісно, я її теж ще не знав; я малював її широкими мазками в процесі оповіді. — Я сказав їй і Діку: ніяких

копів, бо якщо Лі навіть ні в чому не винний, його напевне звідти попрутъ, з тієї роботи. Ви мусите зрозуміти, хлопець ледве тримався. Мерседес-стрит — діра дірою, а Нілі-стрит була лише трішечки кращим місцем, для мене то нічого — я самотня людина, і займався весь час своєю книгою. Плюс деякі гроші в банку. А от Лі, у нього вродлива дружина і дві чудові дочки, друга тільки недавно народилася, а він ледь тримає дах у них над головою. Він був непоганим хлопцем.

Тут я відчув непереборне бажання помацати собі ніс, чи він не виріс, бува.

— але водночас також і першорядним уйобком, вибачте мою французьку. Його безумні ідеї не дозволяли йому довго утриматися на жодній роботі. Він казав, що як тільки знаходить собі нову роботу, так зразу ж туди встряє ФБР і все йому пересирає. Так сталося, він казав, коли він працював друкарем.

— Лайно собаче, — перебив Гості. — Він геть усіх звинувачував у проблемах, які створював собі сам. Хоча в дечому ми з вами можемо погодитися, Емберсоне. Він

дійсно був першорядним уйобком, і мені теж жаль його дружину і дітей. Дуже жаль.

— Йо? Сердечно з вашого боку. Словом, він мав роботу, і я не бажав, щоб він її через мене втратив, якщо він тоді просто патякав ротом. по суті, це єдине, в чому він був спеціалістом. Я сказав Сейді, що збираюся поїхати завтра до Книгосховища — сьогодні, значить — просто, щоб наглянути за ним. Вона каже, що поїде зі мною. Я кажу їй ні, якщо Лі злетів з котушок і дійсно має намір щось таке вчинити, тоді їй там з'являтися небезпечно.

— Він скидався на того, хто злетів з котушок, коли ви з ними мали ланч?

— Ні, був простий, як огірок, але він завше таким був. — Я нахилився до нього.

— Хочу, щоб цю частину ви вислухали особливо уважно, детективе Фріц. Я розумів, що вона в будь-якому разі поїде зі мною, неважливо, як я її відраджу. Я чув це в її інтонаціях. Тому я викинув штуку, я втік. Зробив це, щоб вберегти її. Про всякий випадок.

««Це ж саме той випадок, якщо взагалі бодай якийсь міг трапитись», — прошепотіла Сейді в моїй голові. Вона житиме там, доки я знову не побачу її живою во плоті. Я поклявся, що так і буде, попри все.

— Я думав, що ніч перебуду в готелі, але готелі були переповнені. Тоді я подумав про Мерседес-стрит. Ключ від № 2706, де я колись жив, я повернув, але в мене зберігся ключ від дому навпроти, № 2703, де жив Лі. Він мені його колись дав, щоби я міг поливати його квіти.

Гості:

— У нього були квіти?

Але я не відривався увагою від Вілла Фріца.

— Сейді стривожилася, побачивши, що я зник з «Едемських перелогів». Дік також. Тоді він зателефонував до поліції. І не раз, а кілька разів телефонував. Кожного разу коп, який приймав дзвінок, казав йому, щоб той перестав гнати лайно, і вішав слухавку. Я не знаю, чи фіксують у вас такі дзвінки, але Дік вам це підтвердить, а він не має причин для брехні.

Тепер настала черга Фріцу розчервонітися.

— Якби ви знали, скільки ми отримали погроз убивства.

— Не сумніваюсь. І від скількох людей. Тільки не кажіть мені, що, якби ми подзвонили до поліції, Сейді була б жива. Не кажіть мені більше такого, гаразд?

Він нічого не промовив.

— Як вона знайшла вас? — запитав Гості.

Це було те, про що мені не треба було брехати, і я не став. Утім, далі вони розпитували про нашу поїздку з Мерседес-стрит у Форт-Ворті до Книгосховища в Далласі. Ця частина моєї історії була найщільніше нашпигована ризиками. Мене не хвилював студебекерний ковбой; Сейді його порізала, але вже після того, як він вирвав у неї сумочку. Його машина вже була при смерті, і я мав відчуття, що він навряд чи заявляв про її викрадення. Звісно, ми вкрали іншу, але, зважаючи на надзвичайність нашої справи, поліція напевне не висуватиме щодо цього звинувачення. Преса їх розіпне, якщо вони наважаться. Що мене турбувало насправді, так це червоний «Шевроле», той, що з хвостовими крилами, як жіночі брови. Багажник із парю валіз у ньому обґрунтувати неважко; ми за собою мали чимало непристойних вікендів у «Кендлвудських Бунгало». Але якщо вони зазирнуть до Елового зошита, про таке мені навіть думати не хотілося.

У двері коротко постукали, і до кімнати просунув голову один з тих копів, що везли мене до поліцейської дільниці. За кермом крузера, та коли вони з напарником переглядали мої особисті речі, він здавався кам'яним на лиці, небезпечним, формений коп з якогось кримінального фільму. Тепер він був непевний себе, з вибалашеними від збудження очима, і я побачив, що йому не більше двадцяти трьох, що він іще воює зі слідами підліткового акне в себе на лиці. Поза нам я помітив купу людей — дехто в уніформі, деякі в цивільному, — котрі тягнули ший, щоби побачити мене. Фріц з Гості обернулися до непроханого візтера роздратовано.

— Сери, я вибачаюся, що перериваю вас, але містеру Емберсону дзвонять по телефону.

Кров прилила до обличчя Гості з новою силою.

— Синку, ми тут проводимо допит. Мені байдуже, хоч би йому там сам президент Сполучених Штатів дзвонив.

Коп проковтнув клубок в горлі. Його адамове яблуко смикнулося вгору і вниз, немов мавпочка на патичку.

— Еee, сери, так йому й дзвонить президент Сполучених Штатів.

В результаті виявилося, що їм це не байдуже.

Вони повели мене коридором до кабінету шефа Каррі. Фріц підтримував мене під одну руку, Гості під другу. Зі своїми сімдесятьма чи вісімдесятьма фунтами ваги, поділеними між ними, я майже не кульгав. Там товпилися репортери з телекамерами й потужним освітленням, від якого температура, мабуть, піднялася до ста градусів. Цим людям — на одну сходинку вищим за папараці — не місце було в поліцейській дільниці відразу після замаху на вбивство, але мене це не здивувало. В іншому часовому потоці вони так само тут товпилися після арешту

Освальда, і ніхто їх не витурив. Наскільки мені було відомо, нікому це навіть у голову не спадало.

Гості й Фріц з кам'яними лицями пробивали нам дорогу крізь натовп. На них і на мене сипалися запитання. Гості закричав:

—Містер Емберсон зробить свою заяву після того, як буде повністю опитаний органами дізнання!

—Коли? — гукнув хтось.

—Завтра, після завтра, можливо, на наступному тижні!

Почулися стогони. Гості задоволено усміхнувся.

—Може, наступного місяця. А зараз його очікує на лінії президент Кеннеді, тому ви, всі, геть, розступіться!

Вони розступилися, сокорячи, як сороки.

Єдиним освіжаючим пристроєм у кабінеті Каррі був вентилятор, що стояв на книжковій шафі, але будь-який порух повітря відчувався благословенним після кімнати для допитів і медійної мікрохвильовки у коридорі. На столі лежала велика чорна телефонна слухавка. Поряд з нею тека з приліплена до обкладинки етикеткою з друкованим написом ЛІ Г. ОСВАЛЬД. Тека була тоненькою.

Я взяв слухавку.

—Алло?

Гугнявий новоанглійський голос, що зазвучав у телефоні, змусив мурашки побігти мені по спині. Говорив чоловік, який зараз лежав би на прозекторському столі в

морзі, якби не Сейді і я.

—Містере Емберсон? Джек Кеннеді говорить. Я. еee. розумію, що моя дружина і я завдячуємо вам. еee. нашими життями. Я також розумію, що ви втратили дорогу вам людину. «Дорогу» в нього прозвучало як «доову», саме так, як я чув це з дитинства там, де я ріс.

—Її ім'я Сейді Дангіл, містере президент. Освальд її застрелив.

—Мені дуже жаль. еee. через вашу втрату, містере Емберсон. Можу я звертатися до вас. еee. Джордж?

—На вашу ласку. — Думаючи при цім: «Ніякої цієї розмови нема. Це сон».

—Крайна висловить їй безмежну вдячність. і висловить вам величезне співчуття, я певен. Дозвольте мені. еee. бути першим, хто їх висловлює.

—Дякую вам, містере президент. — Горло мені стиснуло, я говорив лише трішки гучніше за шепот. Я бачив її очі, такі яскраві, коли вона лежала, помираючи в мене на руках. ««Джейку, як ми танцювали». Чи хвилюють президентів такі речі? Чи знають вони взагалі про їх існування? Мабуть, найкращі з них так. Мабуть, саме тому вони й служать нам.

—Також. еee. ще є дехто, хто хоче вам подякувати, Джордже. Моя дружина зараз не поряд, але вона. еee. планує подзвонити вам увечері.

—Містере президент, я не певен, де перебуватиму сьогодні ввечері.

—Вона вас знайде. Вона дуже. еee. наполеглива, коли бажає висловити комусь свою вдячність. А тепер скажіть мені, Джордже, як там ви?

Я сказав йому, що зі мною все гаразд, що було не так. Він пообіцяв дуже скоро побачитися зі мною в Білому Домі, і я йому подякував, хоча не думав, що мій візит до Білого Дому насправді відбудеться. Впродовж усієї цієї схожої на сновидіння розмови, поки вентилятор обдував моє спіtnile обличчя, а поза матовим склом верхньої панелі дверей шефа Каррі сяяло надприродне світло телевізійників, три слова билися в моїй голові: ««Я в безпеці. Я в безпеці. Я в безпеці».

Президент Сполучених Штатів зателефонував з Остіна, щоб подякувати мені за те, що я врятував йому життя, і тепер я був у безпеці. Я міг робити те, що мусив зробити.

8

Через п'ять хвилин після завершення моєї сюрреалістичної розмови з Джоном Фіцджеральдом Кеннеді Гості і Фріц проштовхалися зі мною до задніх сходів, які привели нас в той гараж, де Освальда мусив застрелити Джек Рубі. Тоді там було повно людей, які чекали, коли вбивцю президента відправлятимуть до окружної в'язниці. Тепер тут було так порожньо, що наші кроки відгукувались луною. Мої доглядачі відвезли мене до готелю «Адольфус», і я ніскільки не здивувався, опинившись у тому самому номері, який займав, коли вперше прибув до Далласа. Який гук, таке й відлуння, кажуть мудрі люди, і хоча я ніколи не міг з'ясувати, хто ті таємничі «мудрі», вони тим не менше праві, коли йдеться про подорожі крізь час.

Фріц сказав, що копи в коридорі і внизу, у фойє, поставлені там тільки для охорони мене, і щоб тримати на відстані пресу. («Угу-угу».) А потім потис мені руку. Агент Гості також потис мені руку, і в той момент я відчув, як з його долоні на мою перешов складений клаптик паперу.

—Відпочивайте поки що, — попрощається він. — Ви на це заслужили.

Коли вони пішли, я розправив той папірець. Це був аркуш з його записника. Він написав три речення, либо їх, коли я балакав по телефону з Джеком Кеннеді. ««Ваш телефон прослуховується. Я відвідаю вас о 21:00.

Спаліть це і змийте попіл».

Я спалив цю записку, як Сейді була спалила мою, потім зняв телефонну слухавку і відкрутив кришку мікрофона. Всередині до дротів було підключено голубий циліндр, не більший за батарейку АА. Я розвеселився, побачивши на ньому японські написи — мені згадався старий приятель Тихий Міч.

Посмикуючи, я від'єднав цю штучку, поклав собі до кишені, закрутів кришку мікрофона і набрав 0. З боку телефоністки зависла довга пауза, після того як я назвав її своє ім'я. Я вже збирався покласти слухавку і спробувати знову, та раптом почув плач, це заголосила телефоністка, почала дякувати мені за те, що я врятував президента. Якщо вона може щось для мене зробити, сказала вона, якщо будь-хто у всьому готелі може щось зробити, мені варто лише подзвонити, її звать Мері, вона готова будь-чим віддячити мені.

—Ви можете почати просто зараз, з'єднавши мене з Джоді, — сказав я їй і назвав номер Діка.

—Зараз, містере Емберсон. Благослови вас Бог, сер. Уже з'єдную.

Телефон прорипів двічі, Дік зняв слухавку. Гортанним голосом, втомлено, наче хвороба його ще погіршилася, він проговорив:

— Якщо це знову якийсь чортів репортер.

— Це не репортер, Діку. Це я, Джордж, — пауза. — Джейк.

— Ох, Джейку, — промовив він тужливо, а потім він почав плакати. Я чекав, стискаючи слухавку так міцно, що стало долоні боляче. Стугоніло у скронях. День помирає, але світло, що лилось крізь вікна, було все ще яскравим. Здалеку я дочув гуркіт грому. Нарешті він озвався. — З вами все гаразд?

— Так, але Сейді.

— Я знаю. Про це передають в новинах. Я чув, поки їхав до Форт-Ворта.

Отже, жінка з дитячою коляскою і водій буксирної машини з автосервісу «Ессо» зробили так, як я від них і сподівався. Дякувати Богові. Не те щоб воно здавалося надто важливим зараз, коли я сидів, чуючи, як цей вбитий горем старий намагається вгамувати сліози.

— Діку, ви вважаєте, що я винний? Я зрозумію, якщо так.

— Ні, — нарешті відповів він. — І Еллі так не вважає. Коли Сейді приймала якесь рішення, вона йшла до кінця. А якщо вона знайшла вас на Мерседес-стрит у Форт-Ворті, це я їй порадив вас там шукати.

— Так, я був там.

— Її застрелив той сучий син? У новинах кажуть, що він.

— Так. Він стріляв у мене, але моя негодна нога, я перечепився через якусь коробку чи щось таке і впав. Вона була зразу поза мною.

— Господи Ісусе, — його голос на дещо покріпшав. — Але вона загинула, роблячи правильну справу. Цього я й триматимуся. І вам треба цього триматися також.

— Без неї я туди нізащо не дістався б. Якби ви тільки її бачили. як вона рішуче діяла. як відчайдушно.

— Господи Ісусе, — повторив він. Зітхаючи. Він говорив голосом старої-престарої людини. — Отже, все те було правою. Все, що ви казали. І все, що вона казала про вас. Ви насправді з майбутнього, авжеж?

Як я зрадів, що жучок лежить у мене в кишені. Я сумнівався, щоб вони встигли поставити підслухи в самій кімнаті, проте все одно прикрив згорнутою чашечкою долонею мікрофон і притишив голос.

— Ані слова про це поліції чи репортерам.

— Святий Боже, ні! — сама ця ідея його обурила. — Після такого вам ніколи не вдалося б ковтнути вільного повітря!

— Ви їздили, ви забрали наші речі з багажника «Шеві»? Навіть після.

— Ще б пак. Я ж знав, як це важливо, бо щойно почув, одразу ж зрозумів, що ви підпадете під підозру.

— Я гадаю, у мене все буде гаразд, — сказав я. — Але вам треба відкрити мій портфель і. у вас є сміттєспалювач?

— Так, стоїть за гаражем.

— У портфелі лежить блакитний зошит. Спаліть його. Ви зробите це заради мене?

— «І заради Сейді. Ми обоє покладаємося на вас».

— Так. Зроблю. Джейку, мені так жаль, я поділяю ваше горе.

— А я ваше. Ваше й міз Еллі.

— Це нечесно! — вибухнув він. — Мені байдуже, що він президент, це несправедлива ціна!

— Так, — промовив я. — Несправедлива. Але, Діку. Йшлося не тільки про президента. Йшлося про все те погане, що мусить відбутися, якщо його вб'ють.

— Гадаю, я мушу повірити вашим словам. Але ж так важко.

— Я знаю.

Чи влаштують вони меморіальні збори по Сейді у школі, як колись влаштували були по Мімі? Звісно, влаштують. Телеканали пришлють знімальні групи, і в усій Америці на той час не буде жодної пари сухих очей. Але коли шоу закінчиться, Сейді так і залишиться мертвою.

В тому разі, якщо я цього не зміню. Це означає, що знову треба пройти через все, але заради Сейді я це зроблю. Навіть якщо вона кине лише один погляд на мене на вечірці, де я її вперше зустрів, і вирішить, що я занадто старий для неї (хоча я старатимуся з усіх моїх сил, щоби вона перемінила таку думку). Був навіть один плюс, тепер, коли я знов, що Лі дійсно був самотнім стрільцем, я не мусив би чекати занадто довго, перш ніж відправити на той світ це жалюгідне гаденя.

— Джейку? Ви тут іще?

— Так. І не забувайте називати мене Джорджем, коли з кимсь балакатиме про мене, окей?

— Щодо цього не хвилюйтесь. Нехай я старий, але мозок в мене ще працює дайбо кожному. Я вас ще зможу побачити?

««Навряд, якщо агент Гості скаже мені те, що я хочу почути», — подумав я.

— Якщо ні, це означатиме, що все діється на краще.

— Гаразд. Джейку, тобто Джордже, а вона, вона що-небудь встигла сказати наприкінці?

Я не збирався переповідати йому її останні слова, то було особисте, але я міг подарувати йому інше. Він це зможе передати Еллі, а Еллі передасть усім друзям Сейді в Джоді. А їх в неї було чимало.

— Вона спітала, чи живий президент. А коли я сказав їй, що він у безпеці, вона закрила очі й відійшла.

Дік знову почав плакати. У мене перекривилось обличчя. Сльози принесли б полегшення, але очі мої залишались сухими, як камінці.

— Прощавайте, — промовив я. — Прощавайте, старий друже.

Я делікатно повістив слухавку і сидів якийсь час незрушно на місці, дивлячись, як червоніє за вікном Даллас, коли в ньому сідає сонце. «Ввечір небо червоніє — моряку душа радіє» — каже старе прислів'я. але я знов почув бурchanня грому. Через п'ять хвилин, опанувавши себе, я зняв слухавку мого очищеного від жучка телефону і знову набрав цифру 0. Сказав Мері, що хочу поспати, і попрохав її розбудити мене дзвінком

овосьмій. А також попрохав до того часу поставити на мій номер відмітку «не турбувати».

—О, про це вже подбали, — збуджено повідомила вона. — Жодних вхідних дзвінків до вашої кімнати, наказ шефа поліції. — Вона різко змінила тональність. — Він був божевільний, містере Емберсон? Я маю на увазі, він мусив би, але чи він скидався на божевільного?

Згадалися ті його верткі очка й демонічна гримаса.

—О, так, — відповів я. — Безумовно божевільний. О восьмій, Мері. А до того нічого.

Я поклав слухавку, позбавивши її можливості ще щось спитати. А тоді роззвуся (скидання лівої туфлі було повільним, болючим процесом), ліг на ліжко і прикрив долонями очі. Побачив, як Сейді танцює медісон. Побачив, як Сейді припрошує мене: заходьте, добрий чоловіче, як питає, чи люблю я кекс. Побачив її в себе на руках, як блищає, дивлячись вгору, на мене, її помираючі очі.

Я подумав про королячу нору, про те, як кожного разу, коли її проходиш, відбувається повне перевстановлення.

Врешті-решт я заснув.

9

Гості постукали у двері точно о дев'ятій. Я відчинив, і він уплив досередини. В одній руці він тримав портфель (але не мій портфель, отже, з цим все було поки що гаразд). У другій — пляшку шампанського, гарного сорту, «Moet de Chandon»[678], з червоно- біло-блакитним бантом на горлі. Вигляд Гості мав утомлений.

—Емберсоне, — промовив він.

—Гості, — відгукнувся я.

Він причинив двері, потім показав на телефон. Я витяг з кишені жучка й продемонстрував йому. Він кивнув.

—Інших нема? — спитав я.

—Ні. Цей було встановлено ДДП, а справа тепер наша. Все під прямим контролем Гувера. Якщо хтось спитає вас про телефонний жучок, ви знайшли його самостійно.

—Окей.

Він простягнув мені пляшку.

—Подарунок від менеджменту. Наполягли, щоб я вам відніс. Піднімете тост за президента Сполучених Штатів?

Зважаючи на те, що моя Сейді зараз лежала на прозекторському столі в окружному морзі, я не мав охоти ні до яких тостів. Я досяг успіху, і цей успіх смакував мені в роті попелом.

—Ні.

—Я теж, але я як три чорти радий, що він залишився живим. Бажаєте, дещо скажу по секрету?

—Кажіть.

—Я голосував за нього. Можливо, єдиний з усіх агентів Бюро.

Я нічого не сказав.

Гості всівся до одного з двох крісел, що малися в кімнаті, і глибоко зітхнув з полегшенням. Портфель він поставив собі між ніг, а потім обернув до себе пляшку, щоб прочитати етикетку.

— Тисяча дев'ятсот п'ятдесят восьмий. Поціновувачі вина, мабуть, знають, що це був добрий рік, але сам я людина радше пивна.

— Я теж.

— Тоді вам, либонь, сподобається «Самотня зірка», яка чекає на вас внизу. Там цілий ящик і лист в рамочці з обіцянкою постачати вам ящик щомісяця до кінця вашого життя. І шампанське там також є. Я бачив щонайменше дюжину пляшок. Вам там чимало поприсилали від Далласької торгівельної палати, від Міської ради з туризму, звідусіль. Є там кольоровий телевізор «Зеніт», ще запакований, є перстень-печатка зі широго золота, з зображенням президента, від ювелірної компанії «Колловей», сертифікат на три костюми від «Далласького чоловічого одягу» і купа всякого іншого, включно з ключем від міста. Менеджмент звільнив окрему кімнату на першому поверсі для складування ваших подарунків, але я гадаю до завтрашнього ранку їм доведеться виділити ще одну. А харчів скільки! Люди підвозять пироги, торти-тістечка, ростбіфи, смажених курчат, і стільки мексиканської їжі, що вам вистачить на п'ять років. Ми їх завертаємо, а вони бісяться, не хочуть іти, правду вам кажу. Перед готелем стоять такі жінки.
ну, скажемо так, сам Джек Кеннеді вам позаздрив би, а він легендарний ходок. Якби ви лишень взнали, скільки в нашого директора матеріалів щодо його сексуальних пригод, ви б не повірили.

— Глибина моєї довірливості могла б вас здивувати.

— Даллас любить вас, Емберсоне. Та де там збіса, вся країна любить вас. — Він розсміявся. Сміх той перейшов у кашель. Відкашлявшись, він закурив сигарету. Потім подивився собі на годинник. — Станом на дев'яту нуль сім вечора за Центральним стандартним часом двадцять другого листопада 1963 року ви улюбленийчик усієї Америки.

— А щодо вас як, Гості? Ви мене любите? А ваш директор Гувер?

Лише один раз затягнувшись, він відклав сигарету в попільницю, а потім нахилився ближче, буравлячи мене очима. Вони в нього ховались глибоко в складках шкіри, виглядали втомленими, та проте були дуже яскравими й кмітливими.

— Подивіться на мене, Емберсоне. Прямо в очі. І скажіть, були ви в цій справі спільником Освальда чи не були. І правду кажіть, бо брехню я одразу впізнаю.

Пам'ятаючи про його безпорадне опікування Освальдом, я в це не повірив, але я вірив, що він у це вірить. Тому, вступившись йому в очі, я показав:

— Не був.

Якусь мить він мовчав. А потім зітхнув, відкинувшись на спинку стільця і підхопив свою сигарету.

— Авжеж. Не були, — пустив він ніздрями дим. — На кого ж ви тоді працюєте? На ЦРУ? Чи, може, на росіян? Мені здається це маломовірним, але мій директор вважає, що росіяни не вагаючись спалили б глибоко законспірованого агента, аби лиш запобігти вбивству, з якого міг розгорітися міжнародний конфлікт. А може,

навіть Третя Світова війна. Особливо, коли людям стане відомо про перебування Освальда в Росії. — Він промовив назву країни «Русія», так, як промовляв її у своїх телепроповідях Хергіс. Можливо, з боку Гості це була така іронія.

— Я ні на кого не працюю, Гості. Простий чоловік собі, та й усе.

Він наставив на мене сигарету:

— Так і запам'ятаємо.

Розстебнувши свій портфель, він видобув звідти теку, навіть тоншу за ту, Освальдову, яку я був угледів на столі в Каррі. Ця тека була присвячена мені, і вона товстішатиме. проте не так швидко, як це відбувалося б у комп'ютеризованому двадцять першому столітті.

— Перед Далласом ви перебували у Флориді. В містечку Сансет Пойнт.

— Так.

— Працювали підмінним викладачем в шкільній системі Сарасоти.

— Правильно.

— До того, як ми вважаємо, ви якийсь час перебували в Деррені? Деррен, це в Мейні?

— Деррі.

— І чим ви там займалися?

— Почав писати свою книгу.

— Угу, а до того?

— То там, то там, по різних усюдах.

— Що ще вам відомо про мої сосунки з Освальдом, Емберсоне?

Я утримав мовчанку.

— Не грайте з себе аж такого сором'язливого. Щиро між нами, дівчатками.

— Достатньо, щоби створити неприємності для вас і вашого директора.

— Якщо?

— Дозвольте мені викласти це таким чином. Кількість неприємностей, які я створю вам, буде пропорційною кількості неприємностей, які створите мені ви.

— Чи буде коректним означити це так, що, коли зайдеться про неприємності, ви готові компенсувати нестачу того, чого не знаєте напевне. і то не на нашу користь?

Я не сказав нічого.

Він продовжив, говорячи ніби сам до себе:

— Не дивно, що ви пишете книгу. Вам варто було б її закінчити, Емберсоне. Це юмовірний бестселер. Бо ви вельми вправний зух у фабрикуванні історій, це я вам кажу. Сьогодні вдень ви звучали вельми правдоподібно. І ще ви знаєте речі, яких не мусили б знати, що змушує нас вважати вас далебі не просто приватною особою. То викладайте, хто вас нацькував? Це Енглтон, його Фірма? Він же, хіба ні? Той хитрий аматор вирощування троянд.

— Я сам по собі, — сказав я. — І, мабуть, не знаю аж так багато, як вам здається. Тим не менш, знаю таки достатньо, щоб ваше Бюро мало блідий вигляд. Наприклад,

про те, як Лі прийшов і прямо сказав вам, що збирається застрелити Кеннеді.

Гості вгатив сигаретою в попільницю з такою силою, що здійнявся цілий фонтан іскор. Декілька з них потрапили йому на тильний бік долоні, але він цього, схоже, навіть не відчув.

— Це суща, блядь, брехня!

— Звісно, — погодився я. — І я її промовлю з незворушним обличчям. Якщо ви мене змусите. Ідея мене позбавитися вже народилася, Гості?

— Позбавте ви мене сюжетів з коміксів. Ми не вбиваємо людей.

— Розкажіть це братам Дз'ем у В'єтнамі [679].

Він вирячився на мене очима людини, котру раптом вкусило щойно ще нібито безпечне мишена. Та ще й великими зубами.

— Звідки ви знаєте, що Америка має бодай якийсь стосунок до братів Дз'ем? Судячи з того, що я читав у газетах, наші руки чисті.

— Не відхиляймося від нашої теми. Проблема в тім, що я зараз занадто популярний, щоб мене можна було вбити. Чи я неправий?

— Ніхто не бажає вас вбивати, Емберсоне. І ніхто не бажає колупатися у вашій історії. — Він безрадісно реготнув, мов гавкнув. — Якби ми почали це робити, розвалилося б усе. Таке воно хирляве.

— Принагідні романтичні історії були її спеціальністю.

— Га?

— Г. Х. Манро. Відомий також як Сакі. Оповідання називається «Відчинене вікно». [680] Прочитайте якось. Коли доходить до мистецтва створення нісенітниць на потребу моменту, це вельми допоміжна річ.

Він уважно вивчав мене поглядом, у його розумних очах проглядало збентеження.

— Я вас абсолютно не розумію. Це мене непокоїть.

На заході, близче до Мідленда, де безупинно гупало на нафтових свердловинах і газове полум'я притлумлювало зірки, знову прокотився гуркіт грому.

— Чого вам треба від мене? — запитав я.

— Гадаю, коли ми простежимо вас трішки далі від Деррена чи Деррі, чи як там воно зветься, там ми знайдемо. порожнечу. Так, ніби ви з'явилися нізвідкіля.

Це було так близько до правди, що мені мало не забило дух.

— Що нам треба, так це те, щоб ви повернулися у те невідь-де, звідки були з'явилися. Скандална преса роздмухуватиме звичайні спекуляції й конспірологічні теорії, але ми гарантуємо, що ви в них матимете цілком пристойний вигляд. Якщо вас узагалі це бодай якимсь боком хвилює, тобто. Марина Освальд підтверджуватимете вашу історію до останнього слова.

— Ви вже з нею поговорили, я так розумію.

— Правильно розумієте. Вона знає, що її депортують, якщо вона не перекидатиме м'ячик за нашими правилами. Джентльмени з преси вас не роздивилися добре; ті фото, що з'являться в завтрашніх газетах, будуть лиш трохи кращими за розплівчасті плями.

Я розумів, що він правий. Я опинився перед камерами тільки під час того швидкого проходу коридором до кабінету шефа Каррі, і Фріц з Гості, обое дебелі

чоловіки, підтримували мене під пахви, затуляючи найкращі кути для зйомки. Та й сам я тоді мав похилену голову, ховаючи очі від яскравого світла. Моїх знімків було повно у Джоді — навіть портретне фото в річному альбомі за той рік, коли я працював

на повну ставку — але в цю епоху до JPEG і навіть до факсів їх зможуть розшукати й опублікувати не раніше вівторка чи середи наступного тижня.

—Ось вам історія, — промовив Гості. — Ви ж любитель історій, правда? Таких, як те ваше «Відчинене вікно»?

—Я викладач мови й літератури. Я люблю історії.

—Цей парубок, Джордж Емберсон, у глибокій журбі після загибелі його коханої.

—Нареченої.

—Нареченої, так, це навіть краще. Він у такому горі, що кидає все напризволяще і просто зникає. Не бажає ніякої публічної слави, дарового шампанського, медалей від президента чи ще якихось урочистих вшанувань. Він бажає одного — десь забратися й тужити самому. Це історія саме того сорту, який подобається американцям. Вони подібне повсякчас дивляться по телевізору. Замість «Відчиненого вікна» це називатиметься «Скромний герой». А тут їм і агент ФБР, готовий підтвердити кожне слово, ба навіть зачитати заяву, яку ви залишите. Як вам таке?

Мені таке було як манна небесна, але я утримував на обличчі непроникний вираз гравця в покер.

—Ви мусили б мати неабияку впевненість, що я дійсно зможу зникнути.

—Ми її маємо.

—І, говорячи це, ви не маєте на увазі, що я зникну на дні річки Трініті за наказом вашого директора?

—Нічого такого, — усміхнувся він. Це мусило б виглядати обнадійливим, проте натомість привело на згадку древню фразу з моїх підліткових часів: «Не хвилюйся, ти не завагітніеш. Я перехворів на свинку ще у чотирнадцять».

—Бо може так статися, що я залишив певну підстраховку, агенте Гості.

Одна повіка тіпнулась. То була єдина ознака того, що ця ідея йому не сподобалася.

—Ми гадаємо, що ви зможете зникнути, бо вважаємо, скажімо просто, ви можете розраховувати на допомогу після того, як заберетеся з Далласа.

—Жодної прес-конференції?

—Це останнє, чого б нам хотілося.

Він знову розкрив свій портфель. Дістав звідти жовтий блокнот. Подав його мені, разом з ручкою, видобутою в себе з нагрудної кишени.

—Напишіть мені листа, Емберсоне. Ми його знайдемо разом з Фріцом, коли завтра вранці прийдемо по вас, але в заголовку можете написати: «До відома зацікавлених осіб». Напишіть гарного листа. Геніально напишіть. Ви ж можете це зробити, хіба не так?

—Звісно, — відповів я. — Принагідні романтичні історії — моя спеціальність.

Він вишкірився без сліду гумору в цій усмішці й узявся за пляшку шампанського.

—Скуштую я, мабуть, трохи цього вина, поки ви творите свою романтику. Але вам ні қраплі. У вас попереду клопітна ніч. Чимало довгих миль, перш ніж заснути, і всяке таке інше.

10

Я писав старанно, але це не забрало багато часу. В подібному випадку (не те щоб у всесвітній історії коли-небудь траплявся випадок абсолютно подібний моєму), я вважав, що коротше, то краще. На першому плані в мене перебувала ідея Гості щодо скромного героя. Я дуже радів, що мав можливість поспати бодай хоч кілька годин.

Нехай той відпочинок був пронизаний недобрими сновидіннями, але голову я тепер мав більш-менш ясну.

Коли я закінчив, Гості вже допивав третю склянку шипучки. На столі лежало кілька речей, які він дістав зі свого портфеля. Я вручив йому блокнот, і він почав читати, що ж такого я там написав. Надворі знову прогриміло, в небі коротко спалахнула блискавка, але я гадав, що гроза поки ще доволі далеко.

Поки він читав, я роздивився речі на столі. Там лежав мій «Таймекс», єдине, що мені чомусь не повернули разом з рештою моїх особистих речей, коли ми йшли з коп-шопу. Там лежали окуляри в роговій оправі. Я взяв їх і приміряв. Лінзи виявилися простим склом. Там лежав ключ з порожнім жолобком, без зазубнів. Конверт, судячи з товщини, з тисячею баксів вживаними двадцятками й п'ятдесятками. Сіточка для волосся. І біла уніформа з двох предметів: штані і куртка. Бавовняна тканина здавалася такою ж хирлявою, якою, за словами Гості, була моя історія.

—Дійсно, добрий лист, — промовив Гості, кладучи блокнот. — Ви тут видаєтесь, типу, таким печальним, як Річард Кімбол у ««Втікачі» [681]. Ви дивитеся цю річ?

Я бачив кіноверсію з Томмі Лі Джонсом, але навряд чи зараз на часі про це розводитися.

—Hi.

—Ви станете втікачем, авжеж, але тільки від преси й американської публіки, якій схочеться дізнатися про вас геть усе, від того, який вранці сік ви полюбляєте пити, до якого розміру спіднє ви носите. Ви об'єкт громадського зацікавлення, Емберсоне, але не справа поліції. Ви не застрелили свою подружку, ви навіть не застрелили Освальда.

—Я намагався. Якби я не промазав, вона б зараз була жива.

—На вашому місці, я б себе не звинувачував на цей рахунок. Там велике приміщення, а 38-й калібр не вельми точний на великих відстанях.

Це правда. Треба наблизитися на п'ятнадцять футів. Так я чув, і то вже не раз. Але я йому про це нічого не сказав. Я гадав, що мое коротке знайомство з агентом Гості вже майже добігло кінця. Правду кажучи, я не міг цього дочекатися.

—Ви чистий. Все, що вам треба, це дістатися якогось місця, де ваші люди вас підберуть і віднесуть на крилах до таємничого невідь-де. Ви зможете це влаштувати?

Невідь-де в моєму випадку — це кроляча нора, котра перекине мене на сорок вісім років у майбутнє. Залишається лише сподіватися, що та кроляча нора поки ще на своєму місці.

—Я певен, що все буде окей.

—Щоб так і було, бо якщо ви спробуєте нашкодити нам, вам за це воздастися удвоє. Містер Гувер¹, ну, скажімо так, наш директор не з тих, хто вміє прощати.

—Розкажіть мені, як я виберуся з готелю.

—Одягаєте оцей кухонний білий костюм, окуляри й сіточку на волосся. Цей ключ від службового ліфта. Ним спуститеся на поверх B-1. Пройдете просто через кухню, а звідти крізь задні двері надвір. Досі все ясно?

—Так.

—Там на вас чекає автівка Бюро. Сідаєте на заднє сидіння. З водієм не балакаєте. Це вам не лімузинний сервіс. Він відвезе вас на автовокзал. Водій запропонує вам три квитки на вибір: Тампа на одинадцять сорок, Літл-Рок на одинадцять п'ятдесяти або Альбукеркі на двадцять хвили по півночі. Який ви виберете, я не бажаю знати. А все, що потрібно знати вам, це те, що з того моменту наш зв'язок обривається. Далі відповіальність за те, де вам никатися від чужих очей, лежить лише і тільки на вас. Ну, й на тому бозна-кому, на кого ви працюєте, звичайно.

—Звичайно.

Задзвонив телефон.

—Якщо це якийсь хитросракий репортер, котрий винюшив, як додзвонитися, відшийте його, — промовив Гості. — А якщо промовите бодай слово, що я тут, я вам горло переріжу.

Я подумав, що він жартує, але не був цілком цього певен. Я взяв слухавку.

—Не знаю, хто ви, але я зараз поччуваюся вельми втомленим, тому.

На тому кінці голос з придихом запевнив, що не забере в мене багато часу. Я показав Гості губами: «Джекі Кеннеді». Він кивнув і налив собі ще мого шампанського. Я відвернувся так, ніби, представивши Гості свою спину, міг вберегтися від підслуховування ним моєї розмови.

—Місіс Кеннеді, вам не конче необхідно було мені телефонувати, — сказав я, — але, тим не менш, я маю собі за честь чути вас.

—Я хотіла подякувати вам за те, що ви зробили, — сказала вона. — Я знаю, що мій чоловік уже висловив вам свою вдячність, але² містере Емберсон³. — Перша леді почала плакати. — Я хотіла подякувати вам від імені наших дітей, котрі мали можливість цього вечора побажати доброї ночі своїм татові й матері по телефону.

Каролін і Джон-Джон. До цього моменту я про них зовсім не згадував.

—Місіс Кеннеді, на вашу ласку.

—Я розумію, молода жінка, котра загинула, мала стати вашою дружиною.

—Це так.

— Вам зараз гірко й боляче. Прошу, прийміть моє співчуття — цього недостатньо, я розумію, але це все, що я можу запропонувати.

— Дякую вам.

— Якби я могла щось змінити, якби могла якимсь чином повернути годинник назад.

««Ні, — подумав я. — Це моя робота, міз Джекі!»»

— Я розумію. Дякую вам.

Ми ще трішки побалакали. Ця розмова далася набагато важче, ніж та, яку я мав удень у поліцейській дільниці з Кеннеді. Почасти тому, що та сприймалася ніби уві сні, а ця ні, але головним чином тому, що я чув у голосі Жаклін Кеннеді залишки страху. Схоже, вона по справжньому зрозуміла, яким дивом вони уникли найгіршого. У голосі її чоловіка цього розуміння я не чув. Схоже було, він вважає себе провіденційним щасливчиком, благословенним, можливо, навіть безсмертним. Пам'ятаю, наприкінці розмови я попросив її якось вплинути на свого чоловіка, щоб протягом свого президентства він перестав їздити відкритими лімузинами.

Вона відповіла, що щодо цього я можу на неї покластися, а потім знову мені подякувала. Я знову ж таки відповів їй «на вашу ласку», і після цього поклав слухавку. Обернувшись, я побачив, що залишився у кімнаті сам. В якийсь момент, поки я балакав з Жаклін Кеннеді, Гості пішов. Все, що залишилося на згадку віднього, це пара недопалків у попільніці, напівпорожня пляшка шампанського та чергова записка на столі поряд з жовтим блокнотом, на якому лежало мое звернення «До відома зацікавлених осіб».

««Позбавтесь жучка, перш ніж виrushите на автовокзал, — наголошувалося в ній. А нижче: — Щасти вам, Емберсоне. Мені жаль, що ви зазнали такої втрати. Г.»»

Може, йому дійсно було жаль, але жаль дешевий, хіба ні? Жаль — це така дешева річ.

11

Я одяг на себе маскарадний костюм кухарчука і в просмердженому курячим супом, барбекю та «Джеком Деніелсом» ліфті спустився на перший цокольний поверх. Щойно відкрились двері, я швидко рушив крізь паруючу запахами кухню. Не думаю, щоб хтось там кинув на мене бодай побіжний погляд.

Вийшов я у завулок, де в сміттєвому баку порпалися пара п'яниць. На мене вони навіть не глянули, хоча підняли голови, коли небо на мить освітилося блискавицею. Непримітний седан «Форд», працюючи на холостих обертах, стояв при в'їзді до завулка. Я заліз на заднє сидіння, і ми рушили. Чоловік за кермом промовив лише одну фразу, перед тим як зупинитися біля автостанції Грейгаунд: «Схоже, буде дощ».

Він запропонував мені квитки, як трійку карт на вибір у простацькому покері. Я вибрав той, що до Літл-Рока[682]. Ще залишалася приблизно година. Я пішов до подарункової крамниці, де купив собі дешеву валізку. Якщо все піде добре, в мене врешті-решт з'явиться щось, щоб до неї покласти. Багато речей мені не треба; доволі всякого одягу я маю у себе в Сабатусі і, хоч ця моя домівка

міститься ще майже за п'ятдесят років у майбутньому, я сподіався потрапити туди менш ніж за тиждень. Айнштайнові сподобався б цей парадокс, але мою втомлену, зажурену голову відвідала думка — ефект метелика залишався в силі, — що дім той може вже не належати мені. Якщо він взагалі стоять на колишньому місці.

Я купив також газету, екстрений випуск ««Грязь Гералд». На передній шпалті було єдине фото, можливо, зняте професіоналом, хоча, радше за все, якимсь везунчиком з публіки. На ньому Кеннеді нахилявся над жінкою, жінкою, з якою я нещодавно балакав, тією, в котрої не було кривавих плям на її рожевому костюмі, коли вона його знімала з себе сьогодні ввечері.

Джон Ф. Кеннеді прикриває своїм тілом дружину, в той час як президентський лімузин мчить з місця, де ледь не стала національна катастрофа, — пояснював підпис. Над знімком містився заголовок, набраний тридцять шостим кеглем. Навколо було багато вільного місця, бо заголовок складався лише з одного слова:

Я розгорнув газету на другій сторінці й закляк перед іншою фотографією. Сейді, фантастично молода й фантастично вродлива. Вона усміхалась. ««У мене попереду ціле життя», — промовляла її усмішка.

Сидячи на дерев'яному планковому стільці, в той час як навколо мене снували пізні подорожні, бізнесмени собі полірували взуття, плакали немовлята, сміялись вояки з брезентовими наплічниками, я акуратно загинав береги газети по периметру фотографії, щоби вирвати її, не пошкодивши обличчя. Завершивши цю справу, я ще довго на неї дивився, а потім склав і сховав собі до портмоне. Решту газети викинув. У ній не було нічого, про що б мені хотілося читати.

Посадку на автобус до Літл-Рока оголосили об одинадцятій дводцять, і я приєднався до гурту людей, що купчилися проти відповідних дверей. Окрім фальшивих окулярів, я не намагався якось іще приховати своє обличчя, але ніхто не дивився на мене з якимсь особливим інтересом; я був звичайною краплинкою в кров'яному потоці Транзит Америка, не важливішою за будь-які інші.

««Сьогодні я змінив ваші життя», — думав я, дивлячись на присутніх там в цей переднічний час людей, проте ніякого тріумфу чи зачудування не було в цій думці; взагалі жодного емоційного сповнення, ні негативного, ні позитивного.

Зайшовши до автобуса, я зайняв місце в кінці салону. Переді мною сиділо багато хлопців у формі, либонь, прямували на Базу військово-повітряних сил в Літл-Року. Якби не те, що я сьогодні зробив, дехто з них загинув би у В'єтнамі. Інші повернулися б додому скаліченими. А тепер? Хтозна?

Автобус рушив. Коли ми виїхали з Далласа, грім став гучнішим, а блискавки яскравішими, але дощу так і не було. Досягши Салфер Спрингс[683], ми залишили грозові погрози позаду, натомість отримали зірки, десятки тисяч їх, бліскотливих, мов крижані скалки, і вдвічі холодніших. Якийсь час я був задивився на них, а потім відхилився на спинку крісла, заплющив очі і слухав, як колеса Великого Пса пожирають міжштатне шосе № 30.

«Сейді, — співали колеса. — Сейді, Сейді, Сейді».

Нарешті, десь після другої ночі я заснув.

У Літл-Року я купив квиток на полудень до Пітсбурга, з єдиною зупинкою в Індіанаполісі[684]. Поснідав я в закусочній автовокзалу, сидячи поряд зі старибаном, котрий їв, тримаючи перед собою на столі ввімкнутий портативний радіоприймач. Великий, з блискучою круговою шкалою. Головною темою залишався відвернутий замах на президента і, звичайно. Сейді. Сейді набула дуже великої ваги. Її збиралися влаштувати державний похорон на Арлінгтонському національному цвинтарі. Говорилося, що надгробну промову оголосить особисто Кеннеді. Заодно повідомляли, що на десяту годину призначено прес-конференцію нареченого міс Дангіл Джорджа Емберсона, також мешканця Джоді, штат Техас, але невдовзі її початок відсунули на післяобідній час — без оголошення причин. Гості, мабуть, як тільки міг, забезпечував мене часом для зникнення. Тим краще для мене. Для нього також, звісно. І для його дорогоцінного директора.

— Президент і його геройчні рятувальники не єдина новина, яку ми передаємо сьогодні з Далласа, — повідомив старибанів приймач, і я застиг з чашкою кави, завислою у півдорозі між блюдцем і моїми губами. В роті з'явився кислуватий присmak, який я тут же упізнав. Психолог, либонь, означив би це терміном *presque vu*

— відчуття, яке підказує людині, що ось-ось трапиться щось надзвичайне, — але я мав власну, набагато прозаїчнішу для цього назву: гармонізація.

— У розпал грози, невдовзі після першої години ночі, Форт-Вортом промайнув раптовий торнадо, зруйнувавши склад «Монтгомері Ворд» і кілька житлових будинків. Як повідомляють, двоє осіб загинули і четверо вважаються зниклими безвісти.

Серед тих будинків є й №№ 2703 та 2706 на Мерседес-стрит, я не мав щодо цього жодних сумнівів; злий вітер стер їх, як незадовільне рівняння.

Розділ 30

1

Зі свого останнього «Грейгаунда» я вийшов на автовокзалі на Майнот-авеню в Оберні, у Мейні, щойно після полудня двадцять шостого листопада[685]. Після понад вісімдесяти годин майже безперервної їзди, полегшеної хіба короткими западаннями в сон, я почувався ніби плодом власної уяви. Було холодно. Прочищаючи собі горло, Бог попльовував снігом з брудного, сірого неба. На заміну кухарській уніформі я купив собі джинси та пару робочих сорочок з цупкого батисту, але цієї одяганки аж ніяк не було достатньо. Живучи в Техасі, я забув, якою буває погода в Мейні, але це вмент пригадало моє тіло, почавши тремтіти. Першу зупинку я зробив у «Луї для чоловіків», де наміряв собі куртку зі смушковою підкладкою й поніс її до касира.

При моєму наближенні він поклав на прилавок Люїстонську ««Сан», яку був щойно читав, і я побачив свою фотографію — так, ту, що містилася в річному альбомі ДКСШ

— на передній шпалті газети. ДЕ ДЖОРДЖ ЕМБЕРСОН? — вимогливо запитував заголовок. Касир відбив продаж і подав мені чек. Я поплескав по власному фото:

—Що таке в світі могло трапитись із цим парубком, як ви гадаєте?

Касир подивився на мене й знизав плечима:

— Він не бажає публічності, і я його не ганю. Я сам жах як дуже кохаю свою дружину, і якби вона раптом померла, я теж не бажав би, аби мене знімали для газет чи показували мою зарюмсану пику по телевізору. А ви?

— Так само, — відповів я. — Гадаю, що так само.

— На місці цього парубка я не спливав би на поверхню аж до 1970-го. Нехай вляжеться цей гвалт. Як щодо гарного головного убору до вашої куртки? Тільки вчора отримав партію фланелевих кашкетів. Зі зручними, щільними клапанами.

Отже, до нової куртки я купив собі й кашкет. А потім, помахуючи портфелем у цілій руці, прошкутильгав два квартали назад до автобусної станції. Душа воліла негайно їхати у Лізбон-Фолз, упевнитися, що кроляча нора залишається на своєму місці. Але якщо все там так, як і було, я навряд чи встою перед спокусою і скористаюся нею, а раціональна частка в мені розуміла, що після п'яти років прожитих в Країні Було, я не готовий до лобового зіткнення з тим, що в моїй уяві стало Країною Буде. Спершу я потребував відпочинку. Справжнього відпочинку, а не куняння в автобусному кріслі під вереск малих дітей та регіт піддатих дорослих.

При узбіччі стояло штук п'ять таксі, сніг уже не просто попльовував згори, а вихрився навколо. Я заліз до першої машини, радіючи теплу з обігрівача. До мене обернувся водій, товстий дядько зі значком на виношеному капелюсі: ЛІЦЕНЗОВАНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ. Абсолютно мені незнайомий, але, коли він вмикав радіо, я знов, що те буде налаштоване на станцію WAJAB, яка віщає з Портленда, а коли він з нагрудної кишені потягнув сигарети, я знов, що куритиме він «Лакі Страйк». Який гук, таке й відлуння.

— Куди, патроне?

Я сказав, щоб відвіз мене до кемпінгу «Модрина» на 196-му шосе.

— Зробимо.

Він увімкнув радіо, й ми отримали «Міракелз», що співали «Miki Mavpenya»[686].

— Ці теперішні танці! — пробурчав він, дістаючи цигарки. — Ніц більше не роблять, як ото лише вчать дітей труситись та вихлятись.

— Танці — це життя, — мовив я.

2

Реєстраторка була іншою, але в кімнату вона мене поселила ту саму. Звичайно, а як інакше. Плата була трішки вищою, і замість старого телевізора стояв новий, але до його «заячих вушок» було притулено те саме оголошення: НЕ ВИКОРИСТОВУЙТЕ ФОЛЬГИ! Сигнал був так само паскудним. І ніяких новин, тільки мильні опери.

Я його вимкнув. Повісив на дверях табличку НЕ ТУРБУВАТИ. Засмикнув штори. А потім уже все з себе скинув і заповз у ліжко, де — якщо не рахувати напівлунатичного походу до туалету, щоб полегшити собі сечовий міхур — я проспав дванадцять годин поспіль. Коли я прокинувся, була глупа ніч, електрика не працювала, а надворі дув потужний північно-східний вітер. Високо в небі плив яскравий місячний серп. Я дістав з шафи додаткову ковдру і проспав ще п'ять годин.

Коли я прокинувся, світанок розписував автокемпінг «Модрина» ясними кольорами й відтінками, як на фотографії з «Нешенел Джографік». На машинах, які де-не-де стояли перед кабінками, виднілася паморозь, і у власному віддиху я побачив пару. Я спробував зателефонувати, очікуючи, що результату не буде, але молодик в офісі моментально взяв слухавку, хоча голос мав ніби невиспаний. Безумовно, сказав він, телефонний зв'язок працює і вони радо викличуть для мене таксі — куди я бажаю їхати?

У Лізбон-Фолз, сказав я йому. На ріг Мейн-стрит і Старого Люїстонського шляху.

—До «Фруктової»? — перепитав він.

Я так довго був тут відсутній, що якусь мить мені це здавалося незрозумілою нісенітницею. А потім клацнуло.

—Саме так. До «Кеннебекської фруктової».

«Повертаюся додому, — повторював я собі. — Господи, допоможи. Я повертаюся додому».

Тільки це було не так: 2011 рік більше не мій дім, я перебуду там лише короткий час, тобто якщо взагалі туди дістануся. Можливо, завітаю всього на кілька хвилин. Мій дім тепер Джоді. Чи ним стане Джоді, щойно туди приїде Сейді. Сейді-дівчина. Сейді з її довгими ногами і її довгим волоссям та її схильністю перечіплуватися через різні речі, які трапляються на шляху. але в критичну мить там буду я, і я вловлю її в падінні.

Сейді з незайманим обличчям.

Вона мій дім.

3

Цього ранку водієм таксі була солідної будови жінка за п'ятдесят, закутана в стару чорну парку і в картузі «Ред Сокс» на голові, замість капелюха зі значком ЛІЦЕНЗОВАНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ. Коли ми повертали ліворуч, на шосе № 196, в напрямку Фолза, вона сказала:

—Ви чув новину? Знаю, що ні — цей бо кінець без 'лектрики, ге?

—А що за новина? — спитав я, хоча жахлива певність уже пронизала мене до кісток: Кеннеді мертвий. Я не міг знати, чи там якась катастрофа, чи інфаркт, чи чийсь новий замах вдався, але він мертвий. Минуле опірне, і Кеннеді все-таки помер.

—Землетрус у Лос-Анджелесі. — Вона вимовила «Лас-Анджліс». — Люди роками казали, що Каліфорнія колись відвалиться в океан, і от уже схоже на те нарешті, що люди казали правду. — Вона похитала головою. — Я не кажу, що це через те, що вони так розпущені там жили — всі ті кінозірки і всякі інші, — але сама я добра баптистка і я не можу сказати, що це не через те.

Ми якраз проїжджали повз Лізбонський драйв-ін. ЗАКРИТО НА МІЖСЕЗОННЯ,

— повідомляв напис на його піддашші. — ЗАПРОШУЄМО ДО НАС У 1964-му!

—Сильний землетрус?

—Кажуть, сім тисяч загиблих, але коли чуєш таку цифру, розумієш, що там більше. Більшість мостів к чорту позавалювалися, дороги в шмаття, і всюди пожежі. Здається, та частина міста, де негри жили, вигоріла вщент. Ворс! Що це збіса за назва для міського району? Та хай би навіть для такого, де чорний люд живе? Ворс[687]! Га!

Я не відгукнувся. Я думав про Регса, безпородного цуцика, якого ми мали, коли мені було дев'ять років і я іще жив у Вісконсині. У дні навчання мені дозволяли гратися з ним вранці на задньому подвір'ї, поки я чекав на шкільний автобус. Я навчав його команд «сидіти», «принести», «до мене» і всяких інших, і він їх уже виконував — розумний був песик! Я дуже його любив.

Коли приїздив автобус, переш ніж до нього побігти, я мав замкнути за собою хвіртку заднього двору. А Регс завжди лягав на кухонній веранді. Звідти його кликала й годувала моя мама, повернувшись з місцевої залізничної станції, куди вона відвозила батька. Я ніколи не забував зачиняти ту хвіртку — принаймні я не пам'ятаю випадку, щоб бодай колись я забув це зробити, — але одного дня, коли я повернувся додому зі школи, мама сказала мені, що Регс мертвий. Він бігав по вулиці, і його переїхав розвізний фургон. Вона не докоряла мені голосом, жодного разу, але докоряла мені очима. Бо й вона також любила Регса.

—Я його замкнув, як завжди, — виправдовувався я крізь слізи і, кажучи це, сам вірив, що так і зробив. Мабуть, тому, що так робив завжди. Того вечора ми з батьком поховали його на задньому дворі. ««Певне, незаконно, — сказав тато, — але я нікому не викажу, якщо ти мовчатимеш».

Я довго-довго лежав того вечора без сну, думаючи про те, чого не міг пригадати, переживаючи те, що дійсно міг скоїти. Не кажучи вже про почуття вини. Воно мене пекло ще довго, рік чи й більше. Якби я міг пригадати точно, хочте, хоч інше, я певен, мені б полегшало швидше. Але я не міг. Замкнув я хвіртку чи не замкнув? Знову й знову я повертаєсь подумки в останній ранок моого цуцика і не міг згадати нічого ясно, окрім того, як гукаю, теліпаючи шкіряним сирицевим повідком: «Подай, Регсе, подай!»

Щось таке було й у тому таксі, поки я їхав до Фолза. Спершу я намагався переконати себе, що в Лос-Анджелесі завжди був землетрус наприкінці листопада 1963 року. Це просто один з тих історичних фактів — як невдалий замах на генерала Вокера, — який я пропустив. Я ж казав Елові Темплтону, в мене диплом філолога, а не історика.

Це не здавалося мені переконливим. Якби такий землетрус трапився в тій Америці, де я жив перед тим, як спуститися у кролячу нору, я мусив би про це знати. Траплялися й потужніші катастрофи — цунамі в Індійському океані 2004 року вбило понад двісті тисяч людей, — але для Америки сім тисяч велика цифра, більш як у два рази вища за кількість жертв 11 вересня 2001.

Далі я запитав себе, чи могло зроблене мною в Далласі якось спричинитися до того, що, як каже ця затята жінка, нібито трапилося в Лос-Анджелесі. Єдина відповідь, яка мені нахопилася, це ефект метелика, але як він міг так швидко впурхнути у механізм? Ніяк. Абсолютно жодним чином. Між цими двома подіями не вбачається зображеного причинно-наслідкового ланцюга.

Та тим не менше, з якогось глибокого завулка мого розуму шепотіло: «Це ти наробив. Ти спричинився до смерті Регса, бо або покинув хвіртку навстіж, або не замкнув її як слід на клямку... і до цього ти теж спричинився. Ти з Елом пафосно розпатякував про збереження тисяч життів у В'єтнамі, але ось маєш, твій перший внесок у Нову Історію: сім тисяч загиблих у Л. А.»

Та цього просто не могло бути. Навіть якщо.

««Не світить жодного фіаско. — запевняв Ел. — Якщо справи підуть на лайно, ти просто все зміниш назад. Легко, як матюк стерти з класної дошки».

—Містер? — озвалася моя водійка. — Ми на місці. — Вона зачудовано обернулася до мене. — Ми тут уже майже три хвилини. Щоправда, трохи ранувато для шопінгу. Ви певні, що саме сюди хотіли потрапити?

Я лише зізнав, що мусив сюди потрапити. Заплативши за лічильником, я додав доволі значну суму згори (то були гроші ФБР, врешті-решт), побажав їй гарного дня і виліз.

4

У Лізbon-Фолзі смерділо, як завжди, проте електрика принаймні працювала; на перехресті, розгойдуваний північно-східним вітром, мигав проблисковий світлофор. «Кеннебекська фруктова» стояла темна, у вітрині поки що ні яблук, ні помаранчів, ані бананів, які буде викладено там пізніше. Оголошення на дверях «зеленого фронту» повідомляло: ВІДКРИЄМОСЬ О 10:00. Зрідка машини проїжджали по Мейн-стрит, кілька перехожих з піднятими комірами, зіщулени, поспішали вздовж вулиці. Але по той її бік повним ходом гула фабрика Ворумбо. Навіть на тому місці, де я стояв, чулося шух-ШВАХ, шух-ШВАХ шерстеткацьких верстатів. А тоді я почув ще дещо: хтось до мене гукає, хоча й не жодним з моїх імен.

—Джимла! Агов, Джимла!

Я обернувся в бік фабрики з думкою: ««Він повернувся. Жовта Картка повернувся з мертвих, так само як президент Кеннеді».

Од тільки цей був схожий на Жовту Картку не більше, аніж той таксист, котрий учора віз мене з автостанції, був схожим на того, котрий віз мене з Лізbon-Фолза до автокемпінгу «Модрина» у 1958 році. Хоча обидва водії мали вигляд майже тотожний, бо минуле гармонізується, і чоловік, котрий гукав до мене з протилежного боку вулиці, теж був подібний до того, котрий колись вимагав у мене долар, оскільки в «зеленому фронті» тоді був день подвійної ціни. Цей був набагато молодшим за Жовту Картку і чорне пальто мав на собі новіше й чистіше. але це було майже те саме пальто.

—Джимла! Егей, там! — не вгавав він.

Вітер тіпав його за поли пальта; під вітром табличка на ланцюгу ліворуч віднього танцювала так само, як той світлофор-мигавка. Проте напис на ній я міг прочитати: ДОСТУП ДАЛІ ЗАБОРОНЕНО, допоки не буде полагоджено каналізаційну трубу.

««П'ять років, — подумав я, — а та дратівна каналізаційна труба все ще несправна».

—Джимла! Не змушуй мене йти туди по тебе!

Ймовірно, він міг би; його попередник-самовбивця спроможний був діставатися аж до «зеленого фронту». Але я чомусь був упевнений, що, якщо достатньо швидко зашкандибаю звідси геть Старим Люїстонським шляхом, цей його новий варіант нічого не зможе вдіяти. Можливо, він здатен переслідувати мене до супермаркету «Червоне & Біле», де Ел купував колись м'ясо, але якщо я дійду до Тайтесового «Шеврона» або до «Безжурного білого слона», там я вже зможу обернутися й показати йому носа. Він був прив'язаний до кролячої нори. Якби не так, я побачив би його в Далласі, я знов зе так само точно, як те, що земне тяжіння не дозволяє людям відлетіти у відкритий космос.

Немов на підтвердження цього, він закричав:

—Джимла, прошу!

Відчай, який я помітив на його обличчі, був подібний вітру: пронизливий і водночас ніби благаючий.

Я роззирнувся на обидва боки, не побачив машин і рушив через вулицю туди, де стояв він. Наблизившись, я помітив ще дві різниці. Як і його попередник, він мав на голові федору, але в нього цей капелюх був не брудним, а чистим. Знову ж, як і в попередника, з-за бинди в нього стирчала схожа на старосвітську репортерську перепустку кольорова картка. Тільки ця була не жовтою, не помаранчевою і не чорною.

Ця картка була зеленою.

5

—Слава Богу, — промовив він.

Обхопивши обома руками мою долоню, він її стиснув. Його долоні були майже такими ж холодними, як тутешнє повітря. Я відсторонився від нього, проте делікатно. У ньому не вчувалося небезпеки, лише той пронизливий і вимогливий відчай. Хоча саме в цьому відчай й могла критися небезпека; він міг виявитися таким же гострим, як той ніж, яким Джон Клейтон споторив обличчя Сейді.

—Хто ви? — спитав я. — І чому ви кличете мене Джимла? Джим Ла-Дью дуже далеко звідси, містере.

—Я не знаю, хто такий Джим Ла-Дью, — відповів містер Зелена Картка. — Я тримався від вашого пасма якомога.

Він затнувся. Зі спотореним гримасою обличчям. Руки задерлися йому вгору, до скронь, і почали там давити, немов у намаганні утримати на місці мозок. Але мою увагу прикувала до себе заткнута за бинду його капелюха картка. Її колір не залишався постійним. На якусь мить він завихрився, поплив, нагадавши мені реакцію скринсейвера на моєму комп'ютері після того, як той хвилин з п'ятнадцять простойть недоторканним. Зелень картки пішла блідо-канарковими брижами. А потім, коли цей чоловік повільно опустив руки, там знову усталився зелений колір. Хоча, либо нь, не такий яскравий, як був у ту мить, коли я вперше його помітив.

—Я тримався від вашого пасма якомога далі, якомога довше, — сказав чоловік у чорному пальті. — Але не торкатися зовсім було неможливо. Крім того, ниток так тепер багато. Дякувати вам з вашим приятелем, кухарем, тепер так багато лайні.

— Я нічого з цього не розумію, — сказав я, але це була не зовсім правда. Я нарешті второпав сенс картки, яку мав цей чоловік (і його попередник з пропитим мозком). Вони були на кшталт тих беджів, які носять працівники атомних електростанцій. Тільки замість рівня радіації, ці картки моніторять що? Глузд? Якщо колір зелений, значить кульки в твоїй голові всі на місці. Жовтий — ти їх почав губити. Помаранчевий — викликай людей у білих халатах. А коли твоя картка стає чорною.

Містер Зелена Картка уважно дивився на мене. З протилежного боку вулиці він здавався не старшим за тридцятирічного. Звідси він мав на вигляд близче до сорока п'яти. А от коли зовсім зблизька зазирнеш йому в очі, він виглядав старшим за вічність і не зовсім в собі.

— Ви хтось на кшталт охоронця? Ви охороняєте кролячу нору?

Він усміхнувся, чи, радше, спробував усміхнутися.

— Це так казав ваш приятель.

Він видобув з кишені пачку сигарет. На ній не було написів. Я не бачив таких раніше ні в Країні Було, ні в Країні Буде.

— Вона єдина?

Він дістав запальничку, забрав її в складені човником проти вітру долоні й підпалив кінчик сигарети. Запах війнув солодкий, схожий більше на марихуану, аніж на тютюн. Але то не була марихуана. Хоча він і не говорив про це нічого, я гадав, що то було щось лікувальне. Мабуть, не вельми несхоже на мої порошки Гуді від голови.

— Кілька їх є. Уявіть налиту й забуту склянку імбирного елю.

— Гаразд.

— За два-три дні майже все газування вивітриться, але трохи бульбашок ще лишатимуться. Те, що ви називаєте кролячою норою, ніяка не нора. Це бульбашка. А щодо її охорони. ні. Не зовсім так. Непогано було б, але ми мало що можемо зробити такого, від чого справи ще дужче б не погіршали. В тому то й проблема з мандрівками крізь час, Джимла.

— Моє ім'я Джейк.

— Чудово. Ми, Джейку, займаємося тим, що наглядаємо. Іноді ми попереджаємо. Як от Кайл намагався попереджати вашого приятеля кухаря.

Отже, той божевільний парубок мав ім'я. Цілком нормальне, людське. Кайл, хто б міг подумати. Від цього стало ще гірше, бо таким чином все виглядало реальнішим.

— Він ніколи не намагався попередити Ела! Єдине, що він робив, це просив у нього долар, щоб купити собі дешевого вина!

Містер Зелена Картка, затягуючись сигаретою, задивився на потрісканий цемент, суплячись, немов там було щось написано. Шух-ШВАХ, шух-ШВАХ, — проказували шерстеткацькі верстати.

— Попервах намагався, — промовив він. — По-своєму. Ваш приятель був надто захоплений знайденим ним новим світом, щоби звертати на це увагу. Та на той час і Кайл вже хибив. Тобто, це так у вас називають? Професійне

ушкодження. Те, чим ми займаємося, спричиняє на нас величезний ментальний тиск. І знаєте чому?

Я похитав головою.

—Задумайтесь на хвилинку. Скільки невеличких дослідницьких походів і закупівель провів ваш приятель кухар навіть іще до того, як йому в голову стрельнула ідея їхати в Даллас зупиняти Освальда? П'ятдесят? Сотню? Дві сотні?

Я намагався пригадати, скільки часу на цьому фабричному дворі простояла харчевня Ела, й не зміг.

—Ймовірно, навіть більше.

—А що він вам розповідав? Кожна подорож — перша?

—Так, повне перевстановлення.

Він безрадісно розсміявся.

—Авжеж, він так вважав. Люди схильні вірити тому, що бачать. Та попри це він мусив би бодай щось зрозуміти. Ви мусили б розуміти. Кожна подорож створює власне пасмо, а коли цих пасом стає чимало, вони завжди переплутуються. Чи хоч коли-небудь вашому приятелю kortilo задуматися, яким чином він може купувати знову й знову одне й те саме м'ясо? Або чому речі, які він приносив з 1958 року, ніколи не зникають після його наступної мандрівки?

—Я в нього питав. Він не знав відповіді, отже, просто викинув це собі з голови.

Він спробував усміхнутись, але спромігся хіба на гримасу. Зелений колір знову почав було вицвітати з заткнутої за бинду його капелюха картки. Він глибоко затягнувся своєю, з солодкавим запахом, сигаретою. Колір повернувся, стабілізувався.

—Йо, ігнорування очевидного. Те, чим ми усі займаємося. Навіть коли в нього почалися проблеми з глуздом, Кайл безсумнівно розумів, що походи до тієї винної крамниці тільки погіршують його стан, але попри все продовжував туди ходити. Я його не ганю. Я певен, що вино притлумлювало йому біль. Особливо під кінець. Можливо, справи були б краще, аби він не міг діставатися винної крамниці — якби вона містилася поза колом, — але, вже як сталося. Та й хто може знати напевне? Нема кого тут звинувачувати, Джейку. Не тавруйте себе.

Це було приемно чути, але тільки тому, бо це означало, що ми можемо говорити на цю божевільну тему як майже притомні люди. У будь-якому разі, я не те щоб надто переймався його почуттями; я все одно мусив робити те, що мусив.

—Як вас звату?

—Зак Ленг. З Сіетла родом.

—З Сіетла коли?

—Це питання неактуальне щодо нашої поточної дискусії.

—Вам болісно перебувати тут, чи не так?

—Так. Мій здоровий глузд теж не протриває довго, якщо я не повернуся. А залишкові ефекти не покинуть мене до скону. Великий рівень самогубств серед наших, Джейку. Дуже великий. Людина — а ми звичайні люди, не прибульці, не надприродні якісь істоти, якщо вам таке раптом подумалось — не створена для того, щоби тримати у себе в голові безліч пасом реальності. Це не схоже на

користування власною уявою. Зовсім не схоже. У нас відбуваються тренінги, звісно, але все одно відчуваєш, як це тебе роз'їдає. Мов кислота.

—Значить, зожною мандрівкою не відбувається повне перевстановлення?

—І так, і ні. Залишаються пачоси. Ваш приятель кухар.

—Його звали Ел.

—Так. Гадаю, я це знав, але пам'ять у мене почала руйнуватися. Схоже на хворобу Альцгаймера, але це не Альцгаймер. Це від того, що мозок марно намагається впоратися з примиренням між собою усіх тих нашарувань реальності. Ці пасма створюють багатомірні образи майбутнього. Деякі прозорі, більшість затуманені. Можливо, саме тому Кайл міг вважати, що вас звуть Джимла. Він міг почути це в бринінні якогось з пасом.

««Він це не почув, — подумав я. — Він це уздрів крізь щось на кшталт Пасм-О-Бачення. На білборді в Техасі. Можливо, навіть крізь мої власні очі».

—Ви самі не розумієте, який ви щасливець, Джейку. Для вас мандрівка крізь час — це щось таке просте.

««Не таке вже й просте», — подумав я.

—Там траплялися парадокси, — промовив я. — Різного гатунку. Що це було?

—Ні, це некоректне слово. То були пачоси. Невже я вам щойно про це не казав? — Схоже, він дійсно не мав певності. — Механізм поступово забивається ними. Врешті-решт надійде момент, коли вся машина просто зупиниться.

Я згадав, як заглух двигун в того «Студебекера», який ми тоді з Сейді були вкрали.

—Купівля м'яса знову і знову в 1958 році — це не найгірше. — Продовжував Зак Ленг. — Ну так, це створювало лінійні негаразди, але це ще було стерпне. Та потім сталися великі переміни. Врятування Кеннеді найбільша з них.

Я хотів було щось сказати, але не зміг.

—Ви вже починаєте розуміти?

Не цілком, але загальну схему я собі уявив, і від того мене пройняло лютим жахом. Майбутнє тримається на ниточках. Мов маріонетка. Боже милостивий.

—Цей землетрус. це я його викликав. Врятувавши Кеннеді, я. що? Прорвав часово-просторовий континуум?

Ця фраза мала б прозвучати по-ідіотському, але навпаки. Вона прозвучала дуже серйозно. У мене почало стугоніти в голові.

—Зараз вам треба повернутися, Джейку. — Він говорив делікатно. — Ви мусите повернутися і на власні очі побачити, що ви нарobili. До чого спричинилася ваша важка і, поза всякими сумнівами, добромисна робота.

Я нічого не сказав. Мені було тривожно повернатися, але тепер я ще й боявся цього. Чи є ще більш зловісна фраза, ніж ««ви мусите на власні очі побачити, що ви нарobili»? Отак, відразу, зловіснішої я пригадати не міг.

—Рушайте. Подивітесь. Побудьте там трішки часу. Але недовго. Якщо це не виправити скоро, станеться катастрофа.

—Велика?

Він промовив спокійно:

— Така, що може знищити все.

— Цей світ? Сонячну систему? — Мені довелося спертися рукою на стіну сушарні, щоб утриматись на ногах. — Галактику? Всесвіт?

— Більше за це. — Він зробив паузу, бажаючи переконатися, що я його розумію. Картка на його капелюсі завихрилася, пожовкла, потім завихрилася назад до зеленого кольору. — Саму реальність.

6

Я підійшов до ланцюга. Табличка з написом ДОСТУП ДАЛІ ЗАБОРОНЕНО, допоки не буде полагоджено каналізаційну трубу поскріпувала під вітром. Я озирнувся на Зака Ленга, цього мандрівника бозна-з-відколи. Він дивився на мене безвиразно, полі його чорного пальта тіпалися навколо його гомілок.

— Заку! Ті обертони. це ж я сам їх усі провокував. Хіба не так?

Можливо, він кивнув. Я не певен.

Минуле відбивалося від змін, бо вони були руйнівними для майбутнього. Переміни створювали.

Мені згадався старий рекламний кліп аудіокасет «Меморекс». Там кришталевий бокал лопався від звукової вібрації. Просто від обертонів.

— І з кожною зміною, яка мені вдавалася, цих обертонів більшало. Саме в цьому і полягає справжня небезпека, так? В тих клятих обертонах?

Без відповіді. Можливо, він колись знав, а тепер забув; можливо, не знав цього ніколи.

««Легше, — напучував я себе. як був робив це п'ять років тому, коли до перших пасом сивини в моєму волоссі ще залишився час. — Легше, не переймайся так».

Я підпірнув під ланцюг, ліве коліно в мене скрикнуло, потім на якусь секунду затримався, постояв під зеленою стіною сушарні, що височіла ліворуч. Цього разу там не було уламка цементу, котрий би відзначав місце, де починаються невидимі сходи. На якій відстані від ланцюга вони були? Я не міг пригадати.

Я рушив повільно-повільно, підошви моїх туфель скреготіли по потрісканому цементу. Шух-ШВАХ, шух-ШВАХ, — проказували шерстеткацькі верстати. а тоді, коли я зробив шостий крок, а потім сьомий, звук перемінився на ген-ГЕН, ген-ГЕН. Я зробив наступний крок. І наступний. Скорі я дійду до кінця сушарні й опинюся на тому кінці двору. Пропала. Бульбашка лопнула.

Я зробив ще один крок і, хоча сходинки там не було, на крихітну мить побачив свою туфлю у двох позиціях. Вона стояла на цементі, але водночас і на брудному зеленому лінолеумі. Я зробив ще один крок, і тут уже сам я опинився у двох позиціях. Більша частина моого тіла стояла біля сушарні Ворумбо наприкінці листопада 1963 року, але частина мене була ще деінде, але зовсім не в коморі Елової харчевні.

А що, як я вийду зовсім не в Мейні, навіть не на землі, а в якомусь іншому вимірі? У якомусь місці зі скаженим червоним небом і повітрям, яке отруїть мені легені й зупинить мое серце?

Я знов озирнувся назад. Ленг стояв, де стояв, з пальтом, що хльостало на вітрі. Його обличчя залишалось так само безвиразним. ««Ти сам собі пан, — здавалося, говорить те обличчя. — Я не можу змусити тебе бодай щось зробити»».

Це правда, але якщо крізь королячу нору я не потраплю до Країни Буде, я не зможу повернутися до Країни Було. І Сейді залишиться мертвю назавжди.

Я заплющив очі і змусив себе зробити новий крок. Раптом я дочув аміачний запах, а разом й інший, ще неприємніший дух. Після того як ти проїхав через усю країну автобусами «Грейгаунд», займаючи в них задні місця, цей, другий запах, не впізнати було неможливо. Це був гідкий аромат туалету, який для своєї реабілітації потребував би чогось кардинальнішого за збризкування стінок освіжувачем повітря «Глейд».

Очі заплющені, я роблю ще один крок і чую у себе в голові оте «лусь». Розпллюшив очі. Я стою в маленькому, брудному туалеті. Тут нема унітаза; його демонтовано, на тому місці залишилася лише тінь від його основи. Древній пісуар, колись яскраво-блакитний, тепер вицвілий до свинцево-срібного кольору, лежить в кутку. Туди-сюди по ньому марширують мурашки. Куток, з якого я вийшов, було заставлено картонними ящиками з порожніми пляшками й бляшанками. Це нагадало мені снайперське гніздо Лі Освальда.

Відсунувши вбік пару ящиків, я розчистив собі шлях в цю маленьку кімнатку. Виrushив до дверей, але потім підсунув коробки на місце. Нема сенсу полегшувати комусь можливість випадково провалитися в королячу нору. А вже потім я вийшов надвір, назад у 2011 рік.

7

Було темно, коли я останній раз спускався крізь королячу нору, тож, природно, темно було і зараз, бо відтоді промайнуло лише дві хвилини. Тим не менше, багато чого змінилося за ці дві хвилини. Я побачив це навіть у темряві. Протягом минулих сорока восьми років якогось дня була трапились пожежа і фабрика згоріла впень. Все, що від неї залишилось, це кілька почорнілих стін і повалений димар (що нагадав мені, аякже, той, який я колись бачив на місці ливарні Кіченера в Деррі) та декілька куп каміння. Не було там ані сліду крамниць «Твої Майнські одяганки» чи «Л. Л. Бін експрес». Просто стояла зруйнована фабрика на берегах Андроскогіну. І більше нічого.

Того червневого вечора, коли я відбув у свою п'ятирічну місію з урятування Кеннеді, температура була приємно помірною. Зараз було дико жарко. Я зняв ту смушкову куртку, яку був купив собі в Оберні, й закинув її до сморідної вбиральні. Удруге причинивши двері, я побачив на них табличку: ТУАЛЕТ НЕ ПРАЦЮЄ!!! НЕСПРАВНА КАНАЛІЗАЦІЙНА ТРУБА!!!

Хоч помирають молоді, красиві президенти чи живуть молоді, красиві президенти, хоч живуть молоді й вродливі жінки, а потім помирають, але несправні каналізаційні труби під двором старої фабрики Ворумбо, вочевидь, вічні.

І ланцюг там був також. Я пройшов до нього вздовж брудної стіни якоїсь старої будівлі, що замінила собою сушарню. Підпірнувши під ланцюгом і зайшовши за ріг, я опинився перед її фасадом і побачив, що це покинута цілодобова крамниця

«Квік-Флеш». Вітрини було потрощено і всі полиці з неї вивезено. Від закладу не залишилося нічого, окрім шкаралупи, де єдиний, з майже мертвою батареєю, аварійний вогник зудів, мов помираюча муха на зимовому вікні. На рештках підлоги аерографом було намальовано графіті, й світла якраз вистачало, щоб його прочитати: ЗАБИРАЙСЯ З МІСТА, ТИ, ПАКІ КУРВАЛЬ[688].

Я пройшов по потрісканому цементу подвір'я. Автостоянка, де фабричні робітники колись залишали свої машини, зникла. На тому місці нічого не було збудовано; залишився просто прямокутний пустир, де валялись розбиті пляшки, уламки асфальту та одинокими купками стирчав бур'ян. З деяких кущиків, немов старовинні конфеті, звисали використані кондоми. Я задер голову подивитися на зірки і не побачив жодної. Небо вкривали низькі хмари, достатньо нещільні, щоб дозволяти трішки пробиватися крізь себе непевному світлу місяця. Мигавку на перехресті Мейн-стрит і 196-го шосе (колись знаного як Старий Люїстонський шлях) тут замінили світлофором, але він не працював. Та з цим усе було гаразд; жодного автомобільного руху на дорогах не було.

«Фруктова» зникла також. На тому місці, де була крамниця, зяяла діра льоху. Навпроти неї, де у 1958 році стояв «зелений фронт», а в 2011-му мусив стояти банк, містилося щось під назвою «Харчовий кооператив провінції Мейн». Але ж і тут вітрини було розбито, а всі харчі, котрі колись могли зберігатися всередині, давно зникли. Заклад стояв так само випатраний, як і «Квік-Флеш».

На півдорозі через перехрестя я враз застиг, вражений гучним водянисто-крижаним скреготінням. Єдине, що в моїй уяві могло створювати такий звук, це якийсь екзотичний літак, що, пробиваючи звуковий бар'єр, одночасно скидає з себе обледеніння. Стрепенувся ґрунт в мене під ногами. Десь вискнула автомобільна сигналізація та й замовкла. Загавкали собаки, а потім одна по одній позатихали.

««Землетрус в Лас-Анджеїсі, — згадав я. — Сім тисяч загиблих».

На 196-му шосе спалахнули фари, і я поспіхом кинувся на хідник. Автомобіль виявився маленьким кутастим автобусом з написом КІЛЬЦЕВИЙ на освітленому маршрутному шильді. Мені слабенько дзенькнуло в пам'яті, але я не знов, до чого це.

Той чи інший обертон, подумав я. На даху в автобуса містилося кілька обертових приладів, на вигляд ніби вентилятори-остуджуваці. Повітряні турбіни, ймовірно? Чи таке можливе? Звуку двигуна внутрішнього згоряння я не почув, лише неголосне електричне гудіння. Я дивився йому вслід, допоки не зник удалині єдиний на ньому задній вогник.

Гаразд, отже, бензинові двигуни ліквідовано у цій версії майбутнього — в цьому пасмі, якщо скористатися термінологією Зака Ленга. Це ж добра новина, хіба не так?

Можливо, хоча повітря, яке я втягував своїми легенями, відгонило чимсь мертвотним, на додачу в ньому вчувається ще якийсь запах, який нагадав мені запах трансформатора моєго потяга «Лайонел», коли я, хлопчиком, ганяв його надто довго [689]. ««Час уже його вимкнути, нехай трохи відпочине»», — зазвичай казав мені тоді батько.

Було там, на Мейн-стрит, кілька закладів, у котрих, здавалося, ще сяк-так ідути справи, але здебільшого стояли розвалища. Хідник лежав потрісканий, всяка негідь валялася на ньому. Я побачив з півдесятка запаркованих машин, і всі були або бензиново-електричними гібридами, або з тими вертушками на дахах. Стояла там така собі «Хонда Зефір», інша машина називалася «Такуро Спірит»; ще одна «Форд Бриз». Вигляд вони мали старий, а пару з них було вандалізовано. У всіх на лобовому склі були рожеві наліпки з написами чорними літерами, достатньо великими, щоб прочитати у напівтемряві: ПРОВІНЦІЯ МЕЙН. КАРТКА «А». ЗАВЖДИ ВІДПОВІДАЄ ХАРЧОВИМ ТАЛОНАМ.

На іншому боці вулиці тусувалася зграя підлітків, вони про щось гомоніли, сміялися.

—Агов! — гукнув я їм. — А бібліотека ще працює?

Вони вирячилися на мене. Я побачив світляки сигарет. от лишень запах долітав майже напевне одурманливий.

—Пішов на хер, дядьку! — гукнув мені у відповідь один з них.

Інший відвернувся і, приспустивши штани, близнув до мене задом.

—Отут знайдеш всяку книжку, всі твої!

Ватага зареготала, вони пішли, балакаючи упівголоса, озираючись.

Мене не вразило те, що мені показали голу сраку — це було не вперше, — але мені не сподобалися їхні погляди, а притишенні голоси ще менше. Там могли про щось змовлятися. Джейку Еппінгу в це не зовсім вірилося, але Джордж Емберсон мало сумнівався; Джордж пройшов крізь чимало різного, і саме Джордж наразі нахилився, підняв два уламки цементу, як кулаки завбільшки, й засунув їх собі до передніх кишень, просто, на добру вдачу. Джейк вирішив, що це глупство, але заперечень не висував.

На наступному розі бізнесовий квартал (який він не був) раптом урвався. Я побачив літню жінку, що поспішала вулицею, нервово оглядаючись на тих хлопців, котрі тепер були трохи далі попереду на іншому боці Мейн-стрит. На жінці була хустка й щось схоже на респіратор — на кшталт тих, що ними користуються люди з хронічними обструктивними захворюваннями легенів або з прогресуючою емфізмою.

—Мем, ви не підкажете, чи бібліотека.

—Облиште мене в спокої! — Очі в неї були великі, злякані. На мить крізь прогалину в хмарах сяйнув місяць, і я помітив, що обличчя в неї порите виразками. Та, що містилася в неї під правим оком, здавалося, дожерлася аж до самої кістки. — Я маю папір, де говориться, що я маю право бути на вулиці, на ньому є печатка Ради, то вже облиште мене в спокої! Я йду до своєї сестри, мушу її відвідати! Оті хлопці — погані хлопці, і скоро вони розпочнуть свої дикунства. Тільки торкніться мене, я дзвякну своїм брязкалом й констебль ураз під'їде сюди.

Якось я мав щодо цього сумніви.

—Мем, я всього лише хочу дізнатися, чи бібліотека ще.

—Вона вже багато років як закрита й жодних книжок там нема! Тепер там провадять Сходини Ненависті. Облиште мене в спокої, кажу вам, бо інакше я дзвякну констеблю.

Вона поквапилася геть, кожні кілька секунд озираючись, щоб упевнитися, що я не переслідую її. Я дозволив їй віддалитися від мене на достатню дистанцію, аби лише жінка трохи заспокоїлася, а тоді й сам знову виrushив уздовж Мейн-стрит. З коліном у мене дещо налагодилося після того перенапруження на сходах Книгосховища, але я все ще кульгав і кульгатиму й далі якийсь час. У затулених шторами вікнах деяких будинків горіло світло, але я був майже цілком певен, що постачається воно не Енергокомпанією Центрального Мейну. То були коулменівські ліхтарі[690], а в деяких випадках гасові лампи. Більшість домів стояли темні. Від деяких залишилися обвуглені руїни. На одному з руйновищ була намальована свастика, а на іншому аерографом написано: ЄВРЕЙСЬКИЙ ПАЦЮК.

А. а чи дійсно вона сказала Сходини Ненависті?

Перед фасадом одного з тих будинків, що перебували у гарному стані — він був схожий на справжній маєток, порівняно з іншими — я побачив довгу жердину конов'язі, немов у якомусь старому фільмі-вестерні. І там стояли справжні коні. Коли небо освітилося в черговому спазматичному розриві, я побачив і кінські «яблука», деякі кізяки зовсім свіжі. Під'їзна алея туди лежала за зчиненими воротами. Місяць склонився знову, тому я не зміг прочитати табличку на залізних гратах, проте мені не було необхідності її читати, аби здогадатись, що там написано: СТОРОННІМ ЗАБОРОНЕНО.

Раптом просто попереду я почув, як хтось чітко вимовив єдине слово:

—Пиздець!

Голос явно немолодий, несхоже на тих дикуватих хлопців, і пролунало це не з їхнього, а з моого боку вулиці. Той чоловік, судячи з його голосу, був напідпитку. А ще скидалося на те, що балакає він сам з собою. Я вирушив на цей голос.

—Матір' во'йоб! — скрикнув голос роздратовано. — 'лядь срана!

Мабуть, він був від мене за квартал. Перш ніж встигнути туди дістатися, я почув металевий брязк і той голос заволав:

—Забирайтесь геть звідси! Богом кляті шмаркачі сучі! Забирайтесь геть звідси, поки я не дістав свого пістолета!

Відповідю на це пролунав глузливий регіт. То були ті шибайголови, хлопці-дурокури, і голос, що озвався, безперечно, належав тому з них, котрий був показав мені сраку:

—Єдиний пістоль, що ти маєш, ховається у тебе в штанях, та й в того, можу поспорити, криве дуло!

Знову регіт. А слідом високий металічний звук «спенниг».

—Уйобки, ви зламали мені шпицю! — тепер у голосі того чоловіка, котрий кричав на них, уже забринів несвідомий себе страх. — Геть, геть, стійте, де стоїте, на своєму боці!

Хмари розщепилися. Крізь шпару проглянув місяць. У його непевному світлі я побачив старого в інвалідному візку. Він сидів далі попереду, на перехресті Мейнстрит з Годдард-стрит, якщо цій вулиці не змінили назву. Одне колесо його застрягло у вибоїні, від чого крісло візка п'яно перекосилося на лівий бік. Хлопці вже рушили через вулицю до нього. Той, що був послав мене на хер, тримав

рогатку з зарядженою до неї величенькою каменюкою. Цим пояснювався той металічний брязк.

— Маєш старих баксів, діду? Та направду, нам згодяться й нові бакси, і консерви, є?

— Ні! Якщо в вас нема бодай краплинни совісті, щоби витягти мене з баюри, в якій я застряг, то хоч облиште мене в спокої, йдіть своєю дорогою!

Але вони уже роздрочилися і просто так відступитися не бажали. Вони збиралися пограбувати його навіть на те дрібне лайно, яке він міг мати, можливо, ще й побити, а перекинути його, так це напевне.

Джейк з Джорджем злилися водно, і в обох у очах почервоніло від люті.

Увага поганців вся була націлена на стариганя в інвалідному візку, тож вони не помітили, коли я виrushив до них по діагоналі — точно, як тоді на шостому поверсі Книгосховища. Від моєї лівої руки все ще було небагато користі, натомість права, укріплена тримісячним курсом фізіотерапії спершу в Паркленді, а потім в «Едемських перелогах», була в повнім порядку. Ну, й малися ще залишки влучності, завдяки якій я колись виступав третім бейсменом у школіній команді[691]. Перший уламок цементу я вгатив просто в груди тому, який був засвітив мені свою сраку. Він скрикнув від болю і подиву. Всі хлопці — їх там було п'ятеро — обернулись до мене. І коли це сталося, я побачив, що обличчя вони мають такі ж понівечені, як було в тій переляканій жіночці. Хлопець з рогаткою, юний містер На Хер, виглядав найгірше. На тому місці, де в людини стирчить ніс, в нього не малося нічого, крім діри.

Я перекинув другий шматок цементу з лівиці в правицю й метнув його у найвищого з хлопців, одягненого у величезні мішкуваті штани, підтягнуті вгору так, що їх пояс сидів у нього ледь не на грудях. Він задер руку, захищаючись. Камінь вдарив по руці, вибивши з неї на землю цигарку. Глянувши лише на моє обличчя, він крутнувся й побіг. Слідом рвонув і Голосрачко. Залишилось троє.

— Покажи їм, як цапам роги правлять, синку! — заволав старий у кріслі-візку.
— Заради Христа, вони на це заслужили!

Я в цьому не сумнівався, але їх було більше, а мій боєзапас вичерпався. Коли маєш справу з підлітками, єдиний можливий спосіб перемогти в такій ситуації — це не виказувати страху, тільки натуральну брутальність дорослого. Мусиш наступати, і саме це я й зробив. Я вхопив правою рукою містера На Хер за перед його драної

майки, а лівою вихопив у нього рогатку. Він вирячився на мене, очі широко розплющені, але не поворухнувся, щоби чинити якийсь спротив.

— Ти серло, — промовив я, наблизивши своє обличчя впритул до його. і начхати, що там не було носа. Він тхнув потом, дуром і глибокою немитістю. — Що ти за серло таке, щоб нападати на старого в інвалідному візку?

— Хто ви за.

— Чарлі Блядьма Чаплін. Той, що їздив до Парижа, де леді люблять танцювати. А тепер геть на хер звідси.

— Віддайте мені мою.

Я зрозумів, чого він хоче, і торонув нею його в центр лоба. Бризнула одна з його виразок, і біль певне був диявольський, бо очі його сповнились сльозами. Я ж сповнився відразою й жалем, але нічого з цього я намагався не виказати.

—Нічого ти не отримаєш, серло, окрім шансу забратися звідси раніше, аніж я вирву з твоєї безсумнівно гнилої мошонки твої нікчемні яйця й запхаю їх в ту діру, де в тебе мусив би рости ніс. Маєш єдиний шанс. Користайся. — Я набрав у груди повітря, а тоді загорлав йому просто в обличчя, бризкаючи вереском і слиною. — Тікай!

Дивлячись, як вони мчать геть, я відчував сором і переможну радість у дуже приблизно рівних пропорціях. Старий Джейк був майстром заспокоювати розбуялих підлітків у шкільних коридорах в останню п'ятницю перед початком канікул, але вище того його досвід і вміння не сягали. Натомість новий Джейк був почасти Джорджем. А Джордж чимало через що уже був пройшов.

З-позаду мене почувся важкий напад кашлю. Це навернуло мене думкою до Ела Темплтона. Упоравшись з кашлем, старий сказав:

—Приятелю, я був би ладен висцяти за раз п'ятирічну дозу ниркових каменів, аби лиш побачити, як ті зловредні паскудники накивають п'ятами. Не знаю, хто ти є, але я маю трохи «Гленфідиха»^[692] у себе в коморі — справжнього — і якщо ти виштовхаєш мене з цієї клятої баюри і довезеш додому, я поділюся ним з тобою.

Місяць був сховався знову, але коли він врешті знов проглянув крізь проріху в хмарах, я роздивився обличчя цього старого. Він мав довгу сиву бороду і трубочку, вставлену в ніс, але навіть через п'ять років мені не становило жодного клопоту віднайти чоловіка, котрий втягнув мене до цієї авантюри.

—Привіт, Гаррі, — промовив я.

Розділ 31

1

Він так само жив на Годдард-стрит. Я закотив його по пандусу на ганок, і там він уже видобув лячно велику низку ключів. Недарма. Його передні двері замикалися не менш як на чотири замки.

—Ви орендуєте чи власний дім?

—О, це все мое, — відповів він. — Хоч яке, а власне.

—Радий за вас.

Раніше він винаймав житло.

—Ви так і не сказали, звідки знаєте мое ім'я.

—Спершу давайте вип'ємо. Зараз я дійсно маю таку потребу.

Двері прочинилися до вітальні, яка займала всю передню половину будинку.

—Вйо, — гукнув він мені, немов якомусь коню, показуючи жестом, щоб я заходив, і засвітив коулменівський ліхтар.

При його свіtlі я побачив меблі того кшталту, що їх називають «старими, але надійними». На підлозі лежав гарний вузликовий коц. На жодній зі стін не вбачалося диплома ЗОР — ну, й звісно ж, ніякого обрамленого письмового твору на тему «День, що змінив мое життя», — зате там висіло чимало католицьких ікон

і ще більше фотографій. Абсолютно не дивуючись, я впізнав на них кількох людей. Аякже, вони ж були мені знайомі.

—Замкніть там за собою, гаразд?

Я зачинив двері, відгородивши нас від темряви й неспокійного Лізбон-Фолза, і замкнув їх на обидва запори.

—І на засув теж, якщо вам неважко.

Я крутнув ручку, почувся важкий брязк. Гаррі тим часом їздив по своїй вітальні, запалюючи гасові лампи з високими скляними димарями, подібні до тих, що я їх, як мені неясно пригадувалося, колись бачив у домі моєї бабусі Сари. Їхнє світло краще годилося для кімнати, аніж сяйво коулменівського ліхтаря і, коли я загасив його білу горілку, Гаррі Даннінг схвально кивнув.

—Як ваше ім'я, сер? Моє вам уже відоме.

—Джейк Еппінг. Гадаю, у вас воно не дзеленькнуло якимсь відгуком, чи як? Він поміркував, потім похитав головою.

—А мало б?

—Та, певне, ні.

Він простягнув мені свою долоню. Та трішки тремтіла від початкового парезу.

—Ta хай там як, а я потисну вам руку. Мерзотне діло могло трапитися там.

Я радо потис його долоню. Вітаю, новий друже. Вітаю, старий друже.

—Окей, тепер, коли ми це з'ясували, можемо й випити з чистим сумлінням. Зараз дістану нам того односолодового. — Він виrushив у бік кухні, крутячи свої колеса нехай і трохи тремтячими, проте все ще дужими руками. Його візок мав маленький двигун, але той чи не працював, чи, може, він економив заряд в акумуляторі. Гаррі озирнувся на мене через плече. — Ви як, безпечний? Маю на увазі, для мене?

—Особливо для вас, Гаррі, — усміхнувся я. — Я ваш добрий янгол.

—Це звучить дико смішно, — промовив він. — Але що є інакшим у наші дні?

Він поїхав до кухні. Скоро світла ще додалося. Затишного, жовто-помаранчевого, домашнього. У цьому помешканні все здавалося домашнім. Але там, у зовнішньому світі.

Та що ж я таке збіса наробив?

2

—За що ми вип'ємо? — спитав я, коли ми вже тримали в руках склянки.

—За кращі, аніж теперішні, часи. Годиться вам такий тост, містере Еппінг?

—Мені цілком підходить. І звіť мене Джейком.

Ми цокнулися. Я не міг пригадати, коли востаннє пив щось міцніше за пиво «Самотня зірка». Віскі був смачним, як гарячий мед.

—Електрики нема? — запитав я, озираючись довкола на лампи. Він їх усі прикутив до мінімуму, мабуть, економлячи гас.

Обличчя Гаррі скривилося в кислій міні.

—Немісцевий, авжеж?

Запитання, яке я вже чув раніше, від Френка Анічетті, у «Фруктовій». Під час моєї першої прогулянки в минулі. Тоді я збрехав. Мені не хотілося робити цього тепер.

— Я не зовсім певен, яким чином відповісти на це запитання, Гаррі. Він відмахнувся.

— Нам мусили б подавати електрику три дні на тиждень, і сьогодні один з тих самих днів, але її відключили вже близько шостої вечора. Маю довіру до Провінційної Енергокомпанії не більшу за мою віру в Санта Клауса.

Почувши це, я пригадав наліпки, які бачив на машинах.

— І давно Мейн став частиною Канади?

Він подарував мені погляд «а ви, бува, не причинний», але я примітив, що йому це подобається. Таке собі дивацтво, не-тутешність. Мені подумалося, коли ж це він востаннє міг мати справжню розмову бодай з кимсь?

— З 2005 року. Вас хтось по голові був ударив, чи щось іще трапилося?

— Фактично саме так. — Я підійшов до його крісла й опустився на одне коліно, те, яке ще гнулося легко й безболісно, і показав йому те місце в мене на голові, де ніколи більше не ростиме волосся. — Мене вельми сильно побили кілька місяців тому.

— Йой, я помітив, як ви накульгували, коли бігли на тих хлопців.

— і тепер я не пам'ятаю дуже багато чого.

Несподівано під нами здвигнулась долівка. Затремтіли язички полум'я в лампах. Заторохтіли рамками фотографії на стінах, а двохфутової висоти гіпсовий Ісус з простягнутими вперед руками, тривожно вібруючи, пройшовся до краю камінної полиці. Він скидався на якогось парубка, котрий зважується на самогубство, і за наявного стану доступних моєму спостереженню речей я не міг його ганити.

— Здвиг, — промовив Гаррі прозаїчно, коли тремтіння припинилося. — Це ж ви пам'ятаєте, правда?

— Ні. — Я підвівся, підійшов до каміна й відсунув Ісуса назад, де він знову став поряд зі своєю Святою Матір'ю.

— Дякую. Я вже к чорту втратив половину апостолів з полиці у себе в спальні, і за кожним тужу. Вони були ще мамині. Здвиги — це тремтіння землі. У нас вони часті, але більшість справді важнецьких землетрусів трапляються на Середньому Заході чи ще далі, у Каліфорнії. У Європі й Китаї також, звичайно.

— Люди причаляють свої яхти в Айдахо, десь так? [693] — Я так і стояв поки що біля каміна, роздивляючись на фотографії.

— До такого поки ще не дійшло, але, наприклад, четыри японських острови вже зникли, ви про це знаєте?

Я глянув на нього недовірливо.

— Ні.

— Три з них були маленькі, але й Хоккайдо зник також. Опустився в океан четыри роки тому, наче на якомусь клятому ліфті. Вчені кажуть, щось відбувається з земною корою. — І далі він буденно зауважив: — Вони кажуть, якщо це не припиниться, десь під рік 2080 вся планета розлетиться на друзки. І тоді сонячна система матиме два астероїдні пояси.

Я допив решту свого віскі одним ковтком, і крокодилові алкогольні слези вмент подвоїли мені зір. Коли кімната знову ствердилася, я показав на знімок, де

Гаррі було років п'ятдесят. Він уже сидів у кріслі-візку, але мав здоровіший, бадьоріший вигляд, принаймні вище пояса; холоші вихідних брюк жолобилися на його всохлих ногах. Поряд з ним стояла жінка в рожевій сукні, що кольором нагадала мені той костюм, який був на Джекі Кеннеді 22 листопада 1962 року. Я згадав, як моя мати навчала мене ніколи не казати, що в жінки «простацьке обличчя»; такі люди мають, казала вона «благі лиця». У цієї жінки лице було благе.

—Ваша дружина?

—Йо. Це знято в день нашого двадцятип'ятирічного ювілею. Вона померла через два роки. Це тепер трапляється повсякчас. Політикани вам казатимуть, що все це через атомні бомби — відтоді, як трапилося Ханойське Пекло у 69-му, їх було двадцять вісім, чи, може, двадцять дев'ять зірвано навзаєм. Вони в цьому клястимуться, аж синітимуть, та кожен знає, що виразки й рак не поширювалися так сильно, не було так погано до того, як з Вермонтською Янкі приключився Китайський синдром[694]. Це трапилося, коли роками вже тривали мітинги протесту проти цієї станції. «Ох, — казали вони тоді, — не буде жодних сильних землетрусів у Вермонті, ні-ні, тільки не тут, не в Божому царстві, хіба що звичайні тремтіння й здвиги». Йой. А поглянути, що відбувається.

—Ви кажете, що у Вермонті вибухнув реактор?[695]

—Радіація поширилася на всю Нову Англію і південний Квебек.

—Коли?

—Джейку, ви з мене насміхаєтесь?

—Аніскілечки.

—Дев'ятнадцятого червня 1999 року.

—Мені дуже жаль вашу дружину.

—Дякую, синку. Вона була доброю жінкою. Гарною жінкою. Вона на таке не заслуговувала. — Він повільно витер рукою собі очі. — Давно вже я не балакав про неї, та де там, багато часу минуло відтоді, як я взагалі бодай з кимсь балакав. Можна, я наллю вам ще трохи цього звеселяючого соку?

Я розсунув пальці, показуючи крихітну дещицю. Я не збирався довго тут розсиджуватися; всю цю макабричну історичну картину, всю цю мряку я мусив збегнути похапцем. Мені багато чого слід було зробити, і не в останню чергу повернути до життя мою чудову жінку. Це означає попереду нову розмову з містером Зелена Картка. Мені не хотілося провадити її підпилим, але ще один ковток віскі не

зavadить. Я його потребував. Емоції в мене перебували ніби в замороженому стані, що, либонь, було на краще, бо обертом йшла голова.

—Вас паралізувало під час Операції Тет? — думаючи при цім: ««Звісно, там вас і ранило, але все могло бути ще гірше; в попередній версії ви загинули».

Він якусь мить здавався спантеличеним, а потім лице в нього прояснішало.

—Гадаю, так, якщо подумати, це дійсно тоді трапилося під час свята Тет. Хоча ми звикли називати це Великим Сайгонським Пройобом 1967-го. Вертоліт, у якому я сидів, розбився. Мені пощастило. Більша частина хлопців, що були зі

мною в тому птаху, загинули. Дехто з них були дипломати, а дехто ще зовсім діти.

— Тет шістдесят сьомого року, — перепитав я. — Не шістдесят восьмого?

— Саме так. Ви тоді ще не народилися, але, гадаю, ви читали про це в історичних книжках.

— Ні. — Я дозволив йому наточити ще скотчу в мою склянку — лише, щоб покрило денце — і продовжив: — Я знаю, що на президента Кеннеді був замах, його ледь не вбили у 1963 році. Після того я не знаю нічого.

Він замотав головою.

— Це найдивовижніший випадок амнезії з усіх, про які я бодай колись чув.

— А Кеннеді переобрали?

— Проти Голдвотера? [696] Авеж, будьте певні.

— І він знову взяв Джонсона собі в партнери?

— Звичайно. Кеннеді потрібен був Техас. І він отримав його підтримку. Губернатор Коннолі працював на нього в тих виборах, немов раб, хоч як він сам не зневажав президентську ідею Нового Фронтиру [697]. Це тоді називали Зірковою Заморокою. Через те, що трапилося того дня в Далласі. Ви про це справді не знаєте? Ніколи не вчили цього в школі?

— Ви через це прожили, Гаррі. То розкажіть мені.

— Та мені неважко, — погодився він. — Сьюбайте до дна, синку. Киньте роздивлятися на ті знімки. Якщо ви не знали того, що у 1964-му Кеннеді було переобрano, то, звісно, аж ніяк не можете знати бодай когось з моєї родини.

««Якби ж то, Гаррі», — подумав я.

3

Коли я був ще зовсім малюком — чотири, а може, й три рочки мені тоді було, — мій п'яний дядько розповів мені про «Малу Червону Кобу». Не ту казку про «Червону Шапочку» зі стандартної дитячої збірки, а її дорослу версію, повну криків, крові і важких ударів сокири дереворуба. Я й тепер живо пам'ятаю, як тоді це слухав, але залишилося лише кілька деталей: оскалені в сяючій усмішці ікла вовка, це певна річ, а ще криваве місиво, що виявилося бабусею, яка відродилася з розчиненого вовчого черева. Я таким чином хочу сказати, що, якщо ви очікуєте на ««Короткий курс альтернативної Історії Світу у викладенні Гаррі Даннінга Джейку Еппінгу», краще про це забудьте. Справа не тільки в тому, що страшно було дізнатися, як все паскудно пішло. Просто я мусив швидше повернутися й усе віправити.

Проте кілька фактів удержались. Всесвітні пошуки Джорджа Емберсона, наприклад. Нічого пожиточного з того не вийшло — Джордж зник, як колись був зник той суддя Крейтер [698], — але за ці сорок вісім років, що минули з часу невдалого замаху в Далласі, Емберсон перетворився на ледь не містичну фігуру. Рятівник чи учасник змови? Люди збиралися на спеціальні сходини для обговорення цієї теми, слухаючи розповідь Гаррі в цій частині, я не міг втриматися від думок про всі ті теорії змови, що розплодилися й буяли після вдалого замаху Лі Освальда. Як нам відомо, учні, минуле гармонізується.

Очікувалося, що у 1964-му Кеннеді змете геть Баррі Голдвотера, але він виграв з перевагою менш ніж у сорок голосів членів колегії виборщиків, різниця, яку тільки найвпертіші послідовники Демократичної партії вважали респектабельною. На початку свого другого терміну він розлютив як правий електорат, так і військовий істеблішмент заявю, що «Північний В'єтнам несе меншу загрозу нашій демократії, аніж расова неріvnість у наших школах і містах». Він не прибрав звідти цілком американські війська, але їх було відведено до Сайгона і це кільце навколо міста було названо — дива, дива — Зеленою Зоною[699]. Замість ввергання великої кількості вояків, друга адміністрація Кеннеді вкидала туди великі суми грошей. Це Американський Стиль.

Великих реформ 1960-х, які б забезпечували рівні громадянські права, так і не було впроваджено. Кеннеді не був Ліndonом Бенджаміном Джонсоном, а сам Джонсон як віце-президент був абсолютно безсилій йому допомогти. Республіканці й Діксікрати[700] сто десять днів блокували прийняття законопроектів, один навіть помер у залі і став героєм правих. Коли врешті-решт Кеннеді здався, він експромтом видав фразу, яка переслідувала його до самої смерті у 1983 році: «Біла Америка заповнила наш дім розпалом; тепер він згорить».

Далі настав час расових бунтів. Поки Кеннеді переймався ними, війська північного В'єтнаму захопили Сайгон — і в результаті катастрофи гелікоптера на борту американського авіаносця паралізувало чоловіка, котрий мене у це затяг. Громадська думка почала різко збуджуватись супроти ДжФК.

Через місяць після падіння Сайгона в Чикаго застрелили Мартіна Лютера Кінга. Вбивцею виявився баламутний агент ФБР на ім'я Двайт Голлі. Перед тим як самому застрелитися, він встиг зробити заяву, що стріляв у Кінга за наказом Гувера[701]. Спалахнув Чикаго. Спалахнули ще з десяток американських міст.

Президентом було обрано Джорджа Воллеса[702]. На той час землетруси вже розгулялися не на жарт. З цим Воллес нічого поробити не міг, тож натомість він вирішив добитися капітуляції Чикаго бомбардуванням. Це, сказав Гаррі, було в 1969 році. Через рік президент Воллес висунув ультиматум Хо Ши Міну[703]: Сайгон стає вільним містом на зразок Західного Берліна, або Ханой стане мертвим містом на зразок Хіросіми. Дядько Хо відмовився. Якщо він гадав, ніби Воллес блефує, він помилявся. Ханой перетворився на радіоактивну хмару дев'ятого серпня 1969-го, день у день через двадцять чотири роки після того, як Гаррі Трумен скинув «Товстуна» на Нагасакі[704]. Особисто керував цією операцією віце-президент Кертис Лемей. У своєму зверненні до нації Воллес послався на Божу волю. Більшість американців з цим погодилися. Рейтинги підтримки Воллеса стояли високо, але був щонайменше один парубок, який з ним не погоджувався. На ім'я Артур Бремер, і п'ятнадцятого травня 1972 року він на смерть застрелив Воллеса, коли той, бажаючи піти на другий строк, виступав перед виборцями в торгівельному центрі містечка Лорел в Меріленді [705].

—А з якої зброй?

—Здається, то був якийсь револьвер 38-го калібра.

Звісно, що так. Мабуть, «Поліцейський спеціальний», але можливо, то був «Сміт & Вессон Вікторі», такий, з якого протягом іншого історичного пасма було позбавлено життя офіцера Тіппіта.

Десь з того місця я вже почав втрачати нитку. Тоді думка «я мушу все це виправити, виправити, виправити» почала бити мені в голові, мов дзвін.

У 1972-му президентом став Х'юберт Гамфрі[706]. Землетруси подужчали. До небес злетіла кількість самогубств у світі. Буяв фундаменталізм різноманітних напрямків. Разом з цим розквітнув активізований релігійними екстремістами тероризм. Розпочалася війна між Індією й Пакистаном; розквітили нові ядерні гриби. Бомбей так і не перейменували в Мумбаї. Від міста залишився лише попіл на раковому вітрі.

Те саме й з Каракі. Тільки після того, як Росія, Китай та Сполучені Штати пообіцяли закидати бомбами обидві країни, повернувши їх до Кам'яного віку, ті припинили військові дії.

У 1976-му Гамфрі програв Рональду Рейгану тотально по всій Америці, не дібравши голосів навіть у своєму рідному штаті Міннесота.

Дві тисячі людей скочили масове самогубство у Джонстауні в Гаяні[707].

У листопаді 1979-го іранські студенти захопили американське посольство в Тегерані і разом з ним не шістдесят шість заручників, а понад дві сотні[708]. Покотилися голови на іранському телебаченні. Рейган був достатньо навчений Ханойським Пеклом, тож притримав ядерні боєголовки у бомболюках і ракетних шахтах, натомість віддавши наказ про масоване військове вторгнення. Решту живих заручників, звісно, зарізали, а новоявлена терористична група, що називала себе «Основою» — арабською мовою Аль-Каїда — почала мінувати дороги там, і тут, і повсюди.

— Той наш президент умів ораторствувати, як сам чортів диявол, але геть не розумівся на війовничому ісламі, — сказав Гаррі.

Знову возз'єдналися Бітлз і зіграли «Концерт за Мир». Смертник серед публіки підірвав на собі начинений вибухівкою жилет, загинуло триста слухачів. Пол Маккартні залишився сліпим[709].

Невдовзі після цього спалахнув Середній Схід.

Розвалилася Росія.

Якесь угруповання — радше за все, уперті фанатики-росіяни — почало активно розпродавати ядерну зброю терористичним групам, включно з «Основою».

— На 1994 рік, — говорив Гаррі своїм сухим голосом, — райони нафтових свердловин там перетворилися здебільшого на чорне скло. Таке, що світиться в темряві. Проте відтоді тероризм теж перегорів, типу самовипалився. Хтось був підірвав ядерну валізу в Маямі два роки тому, але без особливого толку. Тобто я маю на увазі, більше ніхто не погуляє на Південному узбережжі ще наступних років шістдесят чи вісімдесят — ну, й звісно, Мексиканська затока перетворилася на мертвий бульйон, — але від радіаційного зараження там загинуло всього лиш десять тисяч людей. На той час то вже була не наша проблема. Мейн проголосував за те, щоб стати частиною Канади, що вельми втішило теперішнього президента США на прізвище Клінтон.

— Білл Кліnton президент?

— Господи, ні. Він стовідсотково став би ним знову у 2004-му, але помер від інфаркту просто посеред виступу перед виборцями. Замість нього його дружина продовжила кампанію. Вона зараз там президент.

— Добре працює?

Гаррі зробив рукою хвилю.

— Непогано, але ніхто нездатен вплинути законодавством на землетруси. А саме це нас губить зараз, кінець кінцем.

Над головою знову почулося те водянисто-крижане скреготіння. Я подивився вгору. Гаррі ні.

— Що це? — запитав я.

— Синку, — сказав він, — ніхто цього, схоже, не знає. Науковці дискутують, але в даному випадку, я гадаю, краще дослухатися проповідників. Вони кажуть, що Господь готується зруйнувати творіння Його рук так, як колись Самсон зруйнував храм філістимлян. — Він допив решту свого віскі. Ледь-ледь зарожевіли його щоки. вільні, як я встиг помітити, від радіаційних виразок. — І в цьому випадку вони, я гадаю, мають рацію.

— Ісусе правий, — промовив я.

Він задивився мені в очі.

— Достатньо вам історії, синку?

Достатньо, вистачить до кінця життя.

4

— Мушу вже йти, — сказав я. — З вами все буде гаразд?

— Буде, поки буду. Як і з усіма іншими, — він не відривав від мене очей. — Джейку, з якого неба ви впали? І звідки я збіса маю відчуття, ніби знав вас?

— Можливо, це тому, що ми завжди впізнаємо своїх добрих янголів.

— Дурниці.

Мені хотілося вже піти. Кінець кінцем, я гадав, що моє життя після наступного перевстановлення буде набагато простішим. Але спершу, тому що він був доброю людиною і дуже постраждав під час усіх трьох своїх інкарнацій, я підійшов до камінної поліці і зняв зі стіни одну з обрамлених фотографій.

— Акуратніше з цим, — дражливо промовив Гаррі. — Це моя родина.

— Знаю, — передав я йому до покручених, по-старечому поплямованих рук ту чорно-білу, трохи нечітку фотографію, певне збільшену з кодаківського знімка. — Це ваш тато знімав? Я тому питаю, бо він єдиний, хто відсутній в кадрі.

Він подивився на мене зачудовано, потім знову перевів погляд на фото.

— Ні, — промовив він. — Це фото зробила одна леді, наша сусідка, влітку 1958-го. Тоді моя мама з татом уже були розлучені.

Я загадався, чи не та сама це леді, котру я бачив, як вона курила сигарету, миючи сімейну машину й раз у раз бризкаючи водою на сімейного песика. Чомусь я був певен, що фотографувала їх саме вона. Звідкілясь з самісінського дна моого розуму, немов з глибочезного колодязя, долинули голоси дівчаток-стрибуночок: «Старий мій водить суб-ма-рину».

— Він мав проблеми з алкоголем. У ті часи то невелике було диво, багато чоловіків добряче випивали, але залишалися під одним дахом зі своїми дружинами, але він ставав нестерпним, коли вип’є.

— Щодо цього не маю сумнівів.

Він знов подивився на мене, цього разу ще прискіпливіше, а потім усміхнувся. Більшості зубів у нього вже не було, але посмішка все одно гляділася приємною.

— Це в мене сумніви щодо того, чи ви розумієте, про що самі кажете. Скільки вам років, Джейку?

— Сорок. — Хоча я певен, що виглядав старшим того вечора.

— Отже, це означає, що народилися ви у 1971 році.

Насправді роком мого народження був 1976-й, але я не вбачав способу, яким би міг без довгих теревенів йому пояснити, куди, провалившись у кролячу нору, немов Аліса в Країну Чудес, поділися п’ять років мого життя.

— Доволі близько, — кивнув я. — Цей знімок було зроблено на Кошут-стрит.

— Я промовив назву по-деррійському «Коссут».

Я показав пальцем на Еллен, котра стояла лівобіч своєї матері, в той же час сам думаючи про її дорослу версію, з котрою колись був балакав телефоном — назвімо її Еллен 2.0. А ще думаючи — це було невідворотним — про Еллен Докерті, її енгармонійну версію, яку я знав у Джоді.

— Тут точно важко вгадати, але думаю, вона мала волосся морквяного кольору, чи не так? Така собі мініатюрна Люсі Болл.

Гаррі нічого не сказав, лише роззявив рота.

— Вона стала акторкою? Чи ще десь пішла? На радіо, на телебачення?

— Вона діджейка, веде свою програму на тій станції Сі-Бі-Сі, що транслюється на Провінцію Мейн, — промовив він ледь чутно. — Але як ви.

— А це Трой і Артур, відомий також як Тугга, а це ви, і ваша мама вас обнімає.

— Я усміхнувся. — Саме так, як це планував Господь. ««Якщо це зможе залишитися саме так. Якщо зможе».

— Я. ви.

— Вашого батька було вбито, правда?

— Так, — катетер, що стирчав у нього в носі, перекосило, і він віпрашив його положення, рука його рухалася повільно, мов у людини, котра з розплющеними очима бачить сон. — Його застрелили на цвінтари Лонгв’ю, коли він клав квіти на могили своїх батьків. Всього через кілька місяців після того, як було знято це фото. Поліція за це арештувала чоловіка на ім’я Білл Теркотт.

О. А я ж не знаю, як там пішло далі.

— але він мав залізне алібі і кінець кінцем вони його відпустили. Убивцю так ніколи й не знайшли. — Він ухопив мене за руку. — Містере. синку. Джейку. це ззвучить божевільно, але. це ви застрелили моого батька?

— Не будьте дурником. — Я взяв фотографію й знову повісив її на стіну. — Я народився тільки 1971 року, пам’ятаєте?

Я повільно ішов по Мейн-стрит назад до зруйнованої фабрики і покинутої крамниці «Квік-Флеш», що стояла перед нею. Йшов з похиленою головою, не видивляючись, чи не нема десь Безносого з Голосраким і решти тієї веселої компанії. Я гадав, якщо вони й трапляться десь поблизу, то обійтися мене десятою дорогою. Я справив на них враження божевільного. Можливо, я ним і був.

««Ми тут усі божевільні», — так сказав Алісі Чеширський Кіт. І після того зник. Тобто весь, окрім своєї усмішки. Якщо я правильно пам'ятаю, та усмішка залишалася ще якийсь час.

Тепер я розумів більше. Не все. Я сумнівався, що навіть містери Картки все розуміли (а, відбувши якийсь час на своєму посту, вони майже нічого вже не розуміли), але й це мені не допомагало з тим рішенням, яке я мусив прийняти.

Вже підпірнувши під ланцюг, я почув далекий вибух. Я не здригнувся від того звуку. Я уявив собі, що таких вибухів багато тепер лунає. Коли люди починають втрачати надію, частішають вибухи.

Я увійшов до вбиральні позаду крамнички й ледь не перечепився об власну смушкову куртку. Відкинув її ногою вбік — вона не знадобиться мені там, куди я йду — і повільно наблизився до нагромаджених картонних коробок, що так сильно скидалися на снайперське гніздо Лі.

Кляті обертони.

Я відсунув їх якраз достатньо, щоб протиснутися в куток, а потім підсунув за собою на колишнє місце. Я вирушив уперед помалу, крок по кроці, вкотре уявляючи собі, як якась жінка або чоловік намацує верхню сходинку в цілковитій темряві. Але ніякої сходинки не трапилося цього разу, а лише оте облудне подвоєння. Я просунувся вперед, побачив, що нижня частина тіла в мене замерехтіла, й заплющив очі.

Ще крок. Іще один. Ось уже я відчув тепло в себе на ногах. Ще два кроки, і сонячне світло перетворило чорноту під моїми повіками на червоність. Я зробив ще один крок, і в голові мені лопнуло «слусь». Коли прояснішало, я почув **ШУХ-ШВАХ**, **шух-**ШВАХ шерстеткацьких верстатів.

Розплющив очі. Сморід брудної покинутої вбиральні поступився смороду працюючої повним ходом текстильної фабрики в тому році, коли ще не існує Агенції охорони довкілля. Замість обіраного лінолеуму під ногами в мене був потрісканий цемент. Ліворуч стояли накриті брезентом великі металеві баки, повні обрізків тканин. Праворуч від мене височіла сушарня. Було одинадцять годин п'ятдесят вісім хвилин ранку дев'ятого вересня 1958 року. Гаррі Даннінг знову маленький хлопчик. Каролін Пулен п'ятикласниця в **ЛСШ**, може, слухає зараз вчителя, може, мріє про якогось хлопця або як вона за пару місяців піде на полювання разом зі своїм батьком. Сейді Дангіл, ще не заміжня за містером «Буде Швабра Будуть і Пригоди», живе у Джорджії. Лі Гарві Освалд зі своїм підрозділом морської піхоти десь у Південно-Китайському морі. А молодий сенатор від Массачусетсу Джон Ф. Кеннеді мріє собі президентські мрії.

Я повернувся.

Я підійшов до ланцюга й підпірнув під нього. По той його бік я якусь мить постояв абсолютно нерухомо, прокручуючи собі в голові, що мушу зробити. А потім підійшов до краю сушарні. За її рогом, спершись на стіну, стояв містер Зелена Картка. Тільки сама картка Зака Ленга вже не була зеленою. Вона набрала брудно-вохристого забарвлення, якогось середнього між зеленим і жовтим. Демісезонне пальто на ньому було запилюженим, а нещодавно ще хвацький капелюх-федора мав обшарпаний, якийсь ніби подоланий вигляд. Щоки його, перед тим чисто виголені, тепер вкривала щетина. місцями посивіла. Очі він мав налиті кров'ю. Він поки ще не став п'яницею

— принаймні ніякого запаху не було чутно, — але я гадав, що скоро стане. Зелений фронт, врешті-решт, входив до його невеличкого кола доступу, а тримати всі ті часові пачоси у себе в голові так сутужно. Численні версії минулого — це вже важко, а якщо до них додати ще й численні версії майбуття? Будь-хто зап'є, якщо випивка є.

Я пробув у 2011 році приблизно годину. Можливо, трішки довше. Скільки минуло часу для нього? Я не знав. Я не бажав знати.

—Слава Богу, — промовив він. точно, як перед тим. Але, коли він знову потягнувся по мою руку обома своїми долонями, я відсахнувся. У нього тепер були довжелезні нігті, чорні від грязюки. Пальці тремтіли. То були руки — і пальто, і картка за биндою капелюха — незабаром алкоголіка.

—Ви знаєте, що мусите робити, — промовив він.

—Я знаю, що ви бажаєте, аби я зробив.

—Моє бажання тут ні до чого. Ви мусите повернутися туди знову й востаннє. Якщо там все гаразд, ви потрапите у харчевню. Невдовзі її приберуть, і тоді бульбашка, яка породила все це божевілля, лопне. Це просто якесь диво, що вона протривала так довго. Ви мусите завершити цей цикл.

Він знову потягнувся до мене. Цього разу я не просто відсахнувся; я відвернувся й побіг на автостоянку. Він кинувся слідом за мною. Через моє понівечене коліно йому вдавалося не дуже відриватися від мене. Я чув його просто в себе за спиною, коли минав «Плімут Ф'юрі», що був двійником того автомобіля, який я побачив, але зневажив його однієї ночі у дворі «Кендлвудських Бунгало». Потім я опинився на перехресті Мейн-стрит і Старого Люїстонського шляху. На іншому боці стояв, спершись однією ступнею на обшивку «Фруктової», той вічний фанат рокабіллі.

Я перебіг через залізничну колію, побоюючись, що мене зрадить на рейках моя недужа нога, але натомість там перечепився і впав Ланг. Я почув, як він зойкнув — безнадійний, самотній скрик, — і на мить відчув до нього жаль. Важкий обов'язок мав чолов'яга. Але я не дозволив жалю мене пригальмувати. Імперативні вимоги кохання жорстокі.

Вже під'їджав Люїстонський експрес. Я зашкандибав через перехрестя, і водій автобуса мені засигналив. Я згадав інший автобус, набитий людьми, котрі їхали побачити свого президента. І президентську леді, звісно, в її рожевому костюмі. Троянди на сидінні між ними. Не жовті, а червоні.

—Джимла! Вернися!

Оце правильно. Я ж Джимла врешті-решт, той монстр з кошмару Розетти Темплтон. Я прошкандибав повз «Кеннебекську фруктову», далеко випережаючи містера Вохряну Картку. Це були перегони, які я застановив собі виграти. Я, Джейк Еппінг, шкільний вчитель. Я, Джордж Емберсон, нереалізований романіст. Я, Джимла, кожний наступний крок котрого несе загрозу цілому світу.

Та проте я біг.

Я думав про Сейді, високу, класну, вродливу, не перестаючи бігти далі. Про Сейді, схильну до наштовхування на що попало, котра мусить напоротися на поганця на ім'я Джон Клейтон. Від нього вона отримає дещо гірше за синці на гомілках. ««Пропадай, світе, заради кохання» — це Драйден чи Поуп? [710]

Я зупинився біля Тайтесового «Шеврону», захеканий. Через дорогу курив свою люльку, дивлячись на мене, бітнік, хазяїн «Безжурного білого слона». Містер Вохряна Картка стояв біля завулка позаду «Кеннебекської фруктової». Очевидно, це була та

межа, за яку він уже не міг зайти в цьому напрямку.

Він простягнув до мене руки, що було погано. Потім він упав на коліна і зчепив пальці перед собою, і це було іще гірше.

—Прошу, не робіть цього! Ви ж мусите розуміти ціну!

Я розумів і все одно поспішив далі. На перехресті, зразу поза церковю Святого Йосипа, стояла будка таксофону. Я зачинився в ній, проконсультувався з телефонним довідником і вкинув дайм.

Коли прибуло таксі, його водій курив «Лакі», а радіо в машині було налаштоване на WJAB.

Історія повторює сама себе.

Фінальні нотатки

30/09/58

В автокемпінгу «Модрина» я отримав кабінку № 7.

Заплатив грошима з того страусового портмоне, яке мені дав колись мій старий друг. Гроші, як і м'ясо, що купувалося в супермаркеті «Червоне & Біле» чи сорочки, що купувалися в крамниці чоловічого одягу Мейсона, завжди залишаються цілими. Якби кожна подорож дійсно призводила до повного перевстановлення, вони б зникали, але це не так, тож вони й залишаються. Гроші були не Елові, але принаймні агент Гості дозволив мені втекти, що, либоно, пішло тільки на користь світу.

Або ні. Я не знаю.

Завтра перше жовтня. У Деррі діти Даннінга нетерпляче чекають Гелловіну і вже придумують, в які одягнуться костюми. Еллен, ця рудоволоса красунечка-паливода, збирається виступити Принцесою Літоосінь Зимавесна. Не має вона жодного шансу. Якщо я сьогодні ж поїду в Деррі, я зможу вбити Френка Даннінга і врятувати для неї Гелловін, але я не поїду. І в Дерам я не поїду рятувати Каролін Пулен від випадкової кулі Енді Каллема. Питання в тому, чи поїду я в Джоді? Я не можу рятувати Кеннеді, це поза всякими питаннями, але чи аж така вже вразлива майбутня історія світу, що двом шкільним учителям не дозволено

зустрітися й покохати одне одного? Побратися, танцювати під мелодії Бітлз на зразок «Я хочу тримати тебе за руку»[711] і жити своїм непомітним життям?

Не знаю, я не знаю.

Вона може не захотіти мати зі мною бодай щось спільногого. Ми більше не будемо тридцятип'ятирічніми; цього разу мені буде сорок два чи три роки. А на вигляд і того більше. Але, знаєте, я вірю в кохання; кохання — це унікально заразлива магія. Я не думаю, що воно сходить з небес, але я вірю, що кров озивається до крові, і розум до розуму, і серце до серця.

Сейді танцює медісон, розпащілись яскраво її щоки, вона сміється.

Сейді просить, щоб я знов облизав її губи.

Сейді питаеться, чи не хочу я завітати до неї, скуштувати кексу.

Один чоловік і одна жінка. Чи це завелике прохання?

Не знаю. Я не знаю.

Що я робив тут, спитаєте ви, тепер, коли зняв і відклав свої крила доброго янгола? Я писав. Я мав перову авторучку — ту, що мені подарували Майк з Боббі Джилл, ви ж їх пам'ятаєте — і сходив до маркету, далі по дорозі, де купив собі ще десять заправних балончиків. Чорнило в мене чорне, що відповідає моєму настрою. Також я купив два десятки товстих блокнотів, і вже списав їх усі, окрім останнього. Біля того маркету є крамниця «Вестерн Авто», де я купив лопату й сталевий кофр з набірним замком. Загальна сума моїх витрат на ці придбання становила сімнадцять доларів і дев'ятнадцять центів. Достатньо цих речей, щоб наповнити світ темрявою й брудом? Що трапиться з тим продавцем, чий передвізначений курс було змінено — просто нашою з ним короткою трансакцією — проти того, яким той міг в іншому випадку бути?

Я не знаю, але я знаю ось що: одного разу шкільному футболісту я надав шанс зблиснути на сцені актором і обличчя його дівчини було понівечено. Ви можете сказати, що нема в цьому моєї вини, але ж ми з вами все розуміємо, хіба ні? Метелик розправляє свої крильця.

Три тижні поспіль я писав цілими днями, щодня. По дванадцять годин у деякі дні. По чотирнадцять в інші. Гоном гнала мене моя ручка. Мені терпла рука. Я її розтирав і писав ще трохи далі. Подеколи ввечері я ходив до Лізbonського драйв-іну, де для піших є спеціальні дешеві квитки: тридцять центів. Я сідав на складаний стільчик перед баром-закусочною, поряд з дитячим ігровим майданчиком. Я знову подивився «Довге, гаряче літо». Я подивився ««Міст через річку Квай» і ««Південь Тихого океану»[712]. Я пережив ЖАХОКОНВУЛЬСИВНИЙ ПОДВІЙНИЙ СЕАНС, що складався з ««Мухи» та ««Краплі» [713]. І весь час я загадувався, що я зміню. Прибивши якусь мошку, я загадувався, що я тим самим змінив за десять років попереду. Або за двадцять. Або за сорок.

Не знаю. Я не знаю.

А ось ще одне, що я знаю. Минуле опірне з тих самих причин, з яких опірним є панцир черепахи: бо жива плоть всередині нього ніжна й беззахисна.

І ще дещо. Численні варіанти вибору можливостей нашого повсякденного життя — це музика, під яку ми танцюємо. Вони — як струни на гітарі. Бренькни

— й отримаєш приємний звук. Гармонійний, повний обертонів. А потім почни додавати струни. Десять струн, сто струн, тисячу, мільйон. Бо вони множаться! Гаррі не знат, від чого той водянисто-крижаний скрегіт, а я от певен, що знаю; це звучання занадто численних обертонів, створюваних занадто багатою кількістю струн.

Заспівай високе «до» достатньо голосно й чисто, і ти розколеш цим звуком тонкий кришталевий келих. Заграй достатньо гучно правильні ноти з правильними обертонами через свою домашню стереосистему, і в тебе потрощиться віконне скло. З цього виходить (принаймні для мене), що, якщо натягнути достатньо струн на інструмент часу, можна розтрощити саму дійсність.

Але перевстановлення кожного разу відбувається майже цілковите. Звісно, залишаються якісь рештки. Так казав містер Вохряна Картка, і я йому вірю. Але якщо я не створюю ніяких великих змін. якщо я не зроблю нічого, а лише поїду в Джоді й зустріну Сейді уперше. якщо так трапиться, що ми закохаємося.

Я хочу, щоб так трапилося, і гадаю, що так воно й було б. Кров озивається до крові, серце озивається до серця. Вона захоче мати дітей. Авжеж, і я також, безсумнівно. Я запевняю себе, що одна, всього одна дитина також не створить якихось змін. Або значних змін. Чи й дві. Навіть три дитини. (Це ж, врешті-решт, епоха великих родин.) Ми житимемо собі тихенько. Ми не здійматимемо хвиль.

Тільки-от кожна дитина — це хвиля.

Кожен наш вдих — це хвиля.

««Ви мусите повернутися востаннє, — сказав містер Вохряна Картка. — Ви мусите завершити цей цикл. Бажання тут ні до чого».

Чи справді я оце розмірковую про можливість ризикнути цілим світом — ймовірно, самою дійсністю — заради жінки, котру кохаю? Порівняно з цим божевілля Лі здається не більшим злом, аніж дитина напісяла.

Чоловік із карткою, заткнутою за бинду його капелюха, чекає на мене під стіною сушарні. Я його там відчуваю. Може, він і не надсилає думки-хвилі, але це достеменно

відчувається саме так. ««Вертайтесь. Ви не мусите поводитися, як Джимла. Ще не пізно знову стати Джейком. Стати добропорядним парубком, добрим янголом. Покиньте думати про рятування президента; рятуйте світ. Зробіть це, допоки є час».

Так.

Зроблю.

Можливо, зроблю.

Завтра.

Завтра ж іще не буде пізно, чи не правда?

1/10/58

Все ще тут, у «Модрині». Так само пишу.

Найгірше — це моя непевність щодо Клейтона. Клейтон — це те, про що я думав, вкручуючи останній балончик у мою вірну авторучку, про нього ж я думаю й зараз. Якби я знат, що вона в безпеці супроти нього, гадаю, я міг би піддатися. Чи об'явиться Джон Клейтон знову в домі Сейді на Бортівій алеї,

якщо я приберу себе з цього рівняння? Можливо, його заштовхнуло за край те, що він побачив нас з нею разом? Але він почав висліджувати її в Техасі ще до того, як дізнався про нас, і, якщо він зробить це знову, цього разу він може не просто знівечити Сейді щоку, а перерізати їй горло. І звісно ж, не буде там ані Діка, ані мене, щоб його зупинити.

Хоча він, можливо, і зінав про нас. Сейді могла написати якісь свої подружці в Саванні, а подружка могла розказати іншій подружці, і новина про те, що Сейді тепер має хлопця — та ще й такого, котрий не знає про важливу роль швабри, — могла кінець кінцем дістатися й її колишнього. Якщо нічого такого не трапиться, бо мене там нема, то з Сейді все буде гаразд.

Леді чи тигр?^[714]

Не знаю. Я не знаю.

Погода повертає на осінь.

6/10/58

Минулого вечора ходив у драйв-ін. Це в них був останній вікенд. У понеділок там уже повісять оголошення ЗАКРИТО НА МІЖСЕЗОННЯ і ще напишуть щось на кшталт У 1959-му БУДЕ ЩЕ ЦІКАВІШЕ! Остання програма складалася з двох коротких відділень, мультфільму ««Кролик Багз» і ще пари фільмів жахів, «Макабр» та «Трепет»^[715]. Я зайняв свій звичайний складаний стілець і дивився ««Макабр», не бачачи, що відбувається на екрані. Я змерз. Я маю гроші, щоб купити собі пальто, але тепер я боюся купувати бодай щось. Я не перестаю думати про зміни, до яких це може привести.

Коли закінчилося перше відділення, я все ж зайдов до бару-закусочної. Мені хотілося випити гарячої кави. (Думаючи при цім: ««Це небагато змінить», і ще думаючи: ««Звідки ти можеш знати».) Вийшовши звідти, я побачив тільки одну дитину на ігровому майданчику, де завжди було повно дітей у перервах всього лише якийсь місяць тому. То була дівчинка в джинсовій курточці і яскравих червоних штанцях. Вона плигала через стрибалку. Вона була схожа на Розетту Темплтон.

— Я гуляла по дорозі, по крутій, по кам'янистій, — наспівувала вона. — Я забила собі ногу, мовби хтось її вкусив. Чули всі! Два і три, чотири, п'ять! Хай не вкусить

мене джмелік, я літаю, як метелик!

Я не міг залишатися. Надто сильно мене пройняло дрожем.

Можливо, поети можуть вигубити цілий світ заради кохання, але не такі ординарні маленькі особистості, як я. Завтра, сподіваючись, що кроляча нора ще на місці, я повернуся. Але спершу я.

Кава не єдине, що я придбав у закусочній.

7/10/58

Куплений у «Вестерн Авто» кофр стоять на ліжку відкритий. Лопата в шафі (що про неї думає собі покоївка, не маю поняття). Останнє чорнило в авторучці закінчується, але з цим гаразд; ще дві-три сторінки — і я закінчу. Цей рукопис я покладу до кофра, а потім закопаю його біля того ставка, до якого я колись був закинув свій мобільний телефон. Я його глибоко зарию в тутешній м'який

чорнозем. Можливо, одного дня хтось його знайде. Можливо, це будете ви. Якщо існує майбутнє і в ньому існуєте ви, тобто. Про це я вже скоро дізнаюсь.

Я кажу собі (з надією і зі страхом), що три тижні, прожиті мною в «Модрині», не могли чогось дуже змінити; Ел колись чотири роки був прожив у минулому і повернувся в неушкоджене теперішнє. хоча, мушу визнати, я замислювався про його можливий стосунок до загибелі Світового Торгівельного центру або до землетрусу в Японії. Я запевняю себе, що тут нема жодного зв'язку. але все одно не перестаю про це думати.

Я мусив би також сказати вам, що більше не думаю про 2011 рік як про теперішнє. Філіп Ноулен був Людиною Без Своєї Країни; я — Людина Без Свого Часу[716]. Навіть якщо 2011 рік все ще є, я буду в ньому візитером, чужинцем.

Поряд зі мною на столі лежить поштова листівка, на ній зображені машини, що вишикувалися перед великим екраном. Це єдині поштівки, які продаються в закусочній Лізбонського драйв-іна. Я вже написав текст, і я вже написав адресу: містеру Дікону Сімонсу, Середня школа, Джоді, Техас. Я почав було писати Денголмська консолідована середня школа, але ДжСШ стане ДКСШ тільки в наступному році, а може, й ще пізніше.

Послання таке: «Дорогий Діку. Коли з'явиться нова бібліотекарка, назирайте за нею. Їй буде потрібен добрий янгол, зокрема, у квітні 1963 року. Прошу, повірте мені».

«Ні, Джейку, — чую я, як шепоче містер Вохряна Картка. — Якщо Джону Клейтону наперед визначено її вбити, а цього не станеться, відбудуться зміни... і, як ви самі це бачили, зміни ті будуть не на краще. Неважливо, якими б добрими не були ваші наміри».

«Але ж це Сейді! — заперечую я йому, і, хоча я ніколи не належав до тих, кого називають плаксіями, зараз у мене починають котитися слізки. Вони такі болісні, такі пекучі. — Це Сейді, і я кохаю її! Хіба для мене можливо залишатися остоною, коли він може її вбити?»

Відповідь опірна, як саме минуле: ««Завершіть цей цикл».

Тому я рву на шматки поштову листівку, кладу їх до завжди в мене чистої попільниці, підпалюю. Тут не існує димової сигналізації, щоб роздзвонити на весь світ, що я наробив. Тут звучать лише мої хриплі ридання. Це так, ніби я вбив її власними руками. Скоро я поховаю свій кофр з цим рукописом, а тоді повернуся до

Лізбон-Фолза, де, поза всякими сумнівами, мене буде вельми радий побачити містер Вохряна Картка. Я не викликатиму собі таксі; я маю намір пройти весь той шлях пішки, під зірками. Гадаю, я хочу попрощатися. Серця не розриваються насправді. Аби ж то вони могли.

А зараз я нікуди не йду, окрім як до ліжка, де уткнуся обличчям у подушку і молитимуся Богу, в якого не зовсім вірю, щоби послав моїй Сейді якогось доброго янгола, щоби вона могла жити. І кохати. І танцювати.

Прощаю, Сейді.

Ти ніколи мене не знала, але я кохаю тебе, серденько.

Людина сторіччя (2012)

Я собі уявляю, що на місці «Дому знаменитого фетбургера» тепер стоїть якийсь «Л. Л. Бін експрес», але напевне знати не можу; це те, чого я не завдаю собі клопоту перевірити в інтернеті. Мені достатньо знати, що харчевня залишалася ще на місці, коли я повернувся зі своїх мандрів. І світ навколо неї залишився той самий.

Поки що принаймні.

Я не можу знати про «Бін експрес», бо той день був моїм останнім днем у Лізbon-Фолзі. Звідти я поїхав до свого дому в Сабатусі, відіспався, а потім спакував дві валізи, забрав кота, сів у машину й поїхав на південь. Я зупинився заправитися в маленькому містечку Вестборо в Массачусетсі і вирішив, що воно має цілком підходящий вигляд для людини без планів на майбутнє і без якихось очікувань від життя.

Першу ніч там я провів у мотелі «Гемптон-Ін». Там був Wi-Fi. Я зайдов в інтернет

— серце в мене билося так сильно, що аж іскри мені спалахували по всьому полю зору

— і знайшов веб-сайт Далласької газети ««Морнінг Ньюз». Ввівши номер своєї кредитної картки (процес, який завершився успішно лише після кількох спроб, завдяки моїм тримтячим рукам), я отримав доступ до їхнього архіву. Повідомлення про замах невідомого стрільця на життя генерала Едвіна А. Вокера було надруковане

11 квітня 1963 року, але 12 квітня нічого не писалося про Сейді. І наступного тижня нічого, і наступного теж. Я продовжував пошуки.

Історія, яку я шукав, знайшлася в номері за 30 квітня.

(ДЖОДІ) 77-річний Дікон ««Дік» Сімонс та директорка Денголмської консолідований середньої школи Еллен Докерті прибули занадто пізно, щоб урятувати Сейді Дангіл від серйозних ушкоджень, але все могло обернутися значно гірше для популярної 28-річної шкільної бібліотекарки.

Згідно зі словами констебля міста Джоді Дагласа Рімза: ««Якби Дік з Еллі не прибули саме в той момент, міс Дангіл майже напевне було б убито».

Двоє освітян приїхали з каструлькою тунця і хлібним пудингом. Обоє не схотіли розповісти про своє героїчне втручання. Сімонс сказав тільки: ««Краче б ми опинилися там раніше».

Згідно зі словами констебля Рімза, Сімонс скрутлив значно молодшого Джона Клейтона з Саванни, Джорджія, після того, як міс Докерті штурнула в нього каструльку, тим самим його відволікши. Сімонс відібрав у нього невеликий револьвер. Тоді Клейтон вихопив ніж, яким він був порізав обличчя своєї колишньої дружини, і перерізав ним собі горло. Сімонс із міс Докерті намагалися зупинити кровотечу, але безуспішно. Клейтона було визнано померлим на місці.

Міс Докерті сказала констеблеві Рімзу, що Клейтон міг стежити за свою екс-дружиною багато місяців. Персонал Денголмської консолідований школи було попереджено про те, що екс-чоловік міс Дангіл може бути небезпечним, міс

Дангіл сама надала фотографію Клейтона, але директорка Докерті сказала, що він змінив собі зовнішність.

Міс Дангіл каретою ««швидкої допомоги» було доставлено в Меморіальний шпиталь Паркленд в Далласі, де її стан визначається як задовільний.

3

У жодному випадку не плаксій — саме так, це про мене, — але того вечора я плакав. Того вечора я заснув у слізах, і вперше за довгий час сон мій був глибоким й утішливим.

Жива.

Вона залишилася живою.

Наляканою на все життя — ох, авжеж, безсумнівно, — але живою.

Жива, жива, жива.

4

Світ залишався на своєму місці, однак і надалі гармонізувався. чи, може, це я сам змушував його гармонізуватися. Коли ми створюємо таку гармонію власноруч, гадаю, ми звемо це звичкою. Я почав з того, що став підмінним вчителем в освітній системі Вестборо, а потім перейшов у штат. Мене не здивувало, що директором місцевої середньої школи працює фанатичний маніяк футболу на ім'я Борман. як в одного забавного тренера, котрого я був знав колись в іншому світі. Я підтримував зв'язки зі своїми старими друзями в Лізбон-Фолзі якийсь час, а потім перестав. Се ля ві.

Не перестаючи досліджувати архіви Даласької «Морнінг Ньюз», я знайшов коротке повідомлення за 29 травня 1963 року: БІБЛІОТЕКАРКУ З ДЖОДІ ВИПИСАНО ЗІ ШПИТАЛЮ. Коротка й неінформативна замітка. Ні слова про її стан, нічого про її плани на майбутнє. І без жодної фотографії. Замітки, запхнуті на 20 сторінку, — між оголошеннями про продаж вживаних меблів та доставку товарів додому — ніколи не мають фотоілюстрацій. Це один з фундаментальних трюїзмів життя того ж кшталту, що й телефон завжди дзвонить, якраз коли ти або на унітазі, або в душі.

І через рік після того, як я повернувся до Країни Тепер, все ще залишалися деякі сайти і теми для пошуку, яких я уникав. Чи відчував я спокусу? Авжеж. Але інтернет

— двосічний меч. На всяку річ, що дарує тобі втіху — як-от дізнатися, що жінка, яку ти кохав, вижила, всупереч її екс-чоловіку, — знайдеться ще дві, які тебе боляче вразять. Шукаючи інформацію про небайдужу тобі людину, можеш відкрити для себе, що вона загинула в якійсь катастрофі. Або покінчila життя самогубством, що моя людина найімовірніше могла здійснити через комбінацію алкоголю зі снодійними пігулками.

Сейді самотня, нема кому розтермосити її, привести до тями, загнати до холодного душу. Якщо саме це трапилося, я не бажав про те знати.

Я використовував інтернет, щоб готоватися до уроків, цікавився змінами в кіноафіші, раз чи два на тиждень переглядав найновіші з пошесних відеокліпів. Чого

я не робив, то це не шукав нічого про Сейді. Підозрюю, що, якби в Джоді була своя газета, мене б угризала більша спокуса, але газети там не існувало тоді, і звісно, нема її й зараз, коли той самий інтернет повільно додавлює всю друковану пресу. Крім того, є стара приказка: не підзирай у шпарину, не впече око жарина. А хіба була бодай колись в історії людства шпарина більша за інтернет?

Вона пережила Клейтона. Найкраще буде, запевняв я себе, обмежитися лише цим знанням про Сейді.

5

Так воно й було б, якби до мого класу з поглиблого вивчення англійської не перевелася нова учениця. У квітні 2012 то було; можливо, навіть 10 квітня, у сорок дев'яту річницю замаху на генерала Едвіна Вокера. Її звали Ерін Толлівер, її сім'я переїхала до Вестборо з міста Кіліна, що в Техасі.

Мені була добре відома ця назва. Кілін, де я купував гумки в аптекаря з гидливо розуміючою усмішкою. «Не роби ніц протизаконного, синку», — ще порадив мені він. Кілін, де ми з Сейді провели так багато солодких ночей у «Кендлвудських Бунгало».

Кілін, де публікувався тижневик «Віклі Газет».

На другий тиждень після її появи у класі — на той час моя нова учениця вже завела собі кількох подружок і причарувала кількох хлопців — я спітав у Ерін, чи й зараз їще виходить ««Віклі Газет». В неї освітилось обличчя.

— Ви бували в Кіліні, містере Еппінг?

— Я там бував колись дуже давно, — заява, яка й на йоту не змусила б поворухнутися стрілку детектора брехні.

— Газета ще виходить. Мама любила казати, що вона годиться хіба що рибу загортати.

— А в ній так само друкують колонку «Новини Джоді»?

— У ній є своя колонка новин кожного маленького містечка на південь від Далласа,

— захихотіла Ерін. — Не сумніваюся, що ви могли б знайти її в мережі, якби вам дуже схотілося, містере Еппінг. В мережі є все.

Щодо цього вона була абсолютно права, і я після того протримався акурат один тиждень. Подеколи шпарина занадто зваблива.

6

Намір я мав простий: зазирну до архіву (якщо ««Віклі Газет» його має) і пошукаю ім'я Сейді. Це йшло всупереч моїй настанові самому собі, проте Ерін Толлівер мимовіль збурила в мені вже було відмучені почуття і я знов, що легко не заспокоюся, допоки не перевірю. Як виявилося, в архіві не виникло потреби. Те, що мене цікавило, знайшлося не в колонці «Новини Джоді», а на першій шпалті свіжого числа газети.

Заголовок повідомляв:

А на фото під цим заголовком її було зараз вісімдесят, але деякі обличчя просто неможливо забути. Ймовірно, фотограф її пропонував, щоб вона повернула голову так, щоб приховати ліву щоку, але Сейді дивилася в камеру анфас. А чом би й ні? Тепер то був старий шрам, рана, заподіяна чоловіком, чиї

кості давно зотліли в могилі. Мені подумалося, що це додає сили її образу, але ж, звісно, мое судження не могло бути об'єктивним. Люблячим очам навіть уразки від віспи гарні.

Наприкінці червня, після завершення навчального року, я спакував валізу і знову вирушив у Техас.

7

Літні сутінки в техаському містечку Джоді. Воно трохи побільшало, аніж було у 1963 році, але ненабагато. На Бортсьовій алеї, де раніше жила Сейді, тепер стоять якось ящична фабрика. Нема старої перукарні, а там, де була автозаправка «Сітіз Сервіс», на якій я колись купував пальне для свого «Санлайнера», тепер крамничка «7-11». Там, де Ел Стівенс колись готував свої бургери «Вилороги» і смажену картоплю «Мескит», працює «Сабвей»[717].

Всі промови на честь вікового ювілею Джоді вже завершилися. Виступ жінки, котру місцеве Історичне товариство й Міська рада вибрали «Людиною сторіччя», був чарівно коротким, натомість промова мера відзначалась велемовством та інформативністю. Я дізнався, що Сейді й сама один термін була відслужила мером і чотири терміни в Законодавчих зборах штату Техас, але це була лиш дещиця. Розповідалося про її благодійницьку роботу, про її безперестанні зусилля покращити якість освіти у ДКСШ і її сабатикел, який вона взяла, щоби рік працювати волонтеркою в зруйнованому ураганом Катрина Новому Орлеані. Була там згадана й програма Бібліотеки штату Техас для сліпих учнів, ініціатива, спрямована на покращення шпитального обслуговування ветеранів і її невтомні (які продовжуються й зараз, коли їй вісімдесят) зусилля забезпечити кращу допомогу від штату нужденним ментально хворим. У 1996 році їй було запропоновано балотуватися в Конгрес США, але вона відхилила пропозицію, кажучи, що їй вистачає роботи й на місцевому рівні.

Вона більше ніколи не виходила заміж. Ніколи не переїджала з Джоді. Вона така ж висока, тіло її не покручене остеопорозом. І вона така ж вродлива, її довге сиве волосся розвівається в неї за спиною майже до попереку.

Нарешті всі промови завершилися і Головну вулицю перекрито для проїзду. На протилежних кінцях її тепер вдвічі довшого бізнес-кварталу висять банери:

Сейді зараз в оточенні друзів — деяких з них, гадаю, я ще міг би впізнати — тож я підхожу до діджейської платформи, встановленої перед тим, що було колись «Вестерн Авто», а тепер стало «Волгрінз»[718]. Парубку, котрий метушиться з грамофонними платівками й компакт-дисками, десь років шістдесят з чимось, у нього рідіюче сиве волосся й оглядне пузце, але я будь-де впізнав біці окуляри в квадратній рожевій оправі.

—Привіт, Доналде, — вітається я. — Бачу, ви не розлучаєтесь зі своїм саунд-мавзолеєм.

Доналд Белінгем підводить голову й усміхається.

—Ніколи не виходжу з дому на виступ без повного комплекту. Я вас знаю?

—Ні, — відказую я. — Ви знали мою маму. Вона танцювала на ваших вечірках, давно, на початку шістдесятих. Розказувала, як ви потай тягали біг-бендові платівки з колекції вашого батька.

Він щириться.

—Йо, мені за це добряче тоді перепадало. А хто ваша мати?

—Ендрія Робертсон, — кажу я, вибравши ім'я навмання. У другому півріччі Ендрія була моєю крашою ученицею з американської літератури.

—Авжеж, я її пам'ятаю. — Його непевна усмішка підказує, що ні.

—Навряд, я так здогадаюсь, щоб у вас збереглося щось з тих старих платівок, чи все ж таки?

—Боже, ні. Давно пропали. Але я маю записи будь-яких біг-бендів на компакт-дисках. Здогадуюся, що зараз я почую замовлення?

—Правильно здогадуєтесь. Але воно дещо особливе.

Він розсміявся.

—А хіба вони не всі такі?

Я пояснюю йому, що мені треба, і Доналд — як завжди, радий подарувати задоволення — погоджується. Коли я вже вирушаю в напрямку того кінця кварталу, де жінку, заради побачення з якою я сюди приїхав, пригощає пуншем мер, Доналд гукає:

—Але ж я не чув вашого імені.

—Емберсон, — кидаю я йому через плече. — Джордж Емберсон.

—І ви хочете, щоб це було о восьмій п'ятнадцять?

—Точнісінько. Це вкрай важливо, Доналде. Надіймося, що все складеться, як слід.

Уже за п'ять хвилин Доналд Белінгем оглушує Джоді звуками пісні «Навскач» і освітлену техаською вечірньою зорею вулицю заповнюють танцювальники.

8

Десята хвилина по восьмій, і Доналд вмикає повільну мелодію Алана Джексона, під яку можуть танцювати навіть дорослі[719]. З того моменту, коли закінчилися промови, Сейді уперше залишається на самоті, і я підхожу до неї. Серце б'ється так сильно, що мені здається, ніби я здригаюся усім тілом.

—Міз Дангіл?

Вона обертається, усміхаючись і дивлячись трішки вгору. Вона висока, але я вищий. Завжди був.

—Так?

—Моє ім'я Джордж Емберсон. Я хотів вам сказати, в якому я захваті від вас і вашої роботи, усіх ваших добрих справ.

Її посмішка стає трохи спантеличеною.

—Дякую вам, сер. Я вас не впізнаю, хоча ім'я мені здається знайомим. Ви з Джоді?

Я більше не можу мандрувати крізь час, і звісно, я не можу читати думки, але все

одно я знаю, що вона думає: ««Я чую це ім'я у своїх снах»».

—І так, і ні. — І перш ніж вона встигає на це відреагувати: — Можу я спитати, що пробудило у вас цікавість до громадської роботи?

Усмішка її перетворюється на мару, в'янучу на губах.

—А взнати ви це хочете, бо.

— Це був замах? Замах на Кеннеді?

— Ну, гадаю, що так, в якомусь сенсі. А проте мені подобається думати, що я в будь-якому випадку включилася б у ширше коло справ, але напевне почалося саме з того. На цій частині Техасу тоді залишився. — ліва рука в неї мимовіль підноситься їй до лівої щоки, а тоді падає знову, — шрам. Містере Емберсон, звідки я вас знаю? Бо я вас дійсно знаю, я певна цього.

— Можна мені поставити вам ще одне запитання?

Вона дивиться на мене зі зростаючою розгубленістю. Я кидаю погляд собі на годинник. Восьма чотирнадцять. Майже час. Якщо Доналд не забув, звісно, а я не вірю, що він забуде. Як співалося в якісь із пісень у п'ятдесятих, є таки дещо, чого просто не може не трапитись.

— Вечірка Сейді Гокінс, давно у 1961-му. Кого ви тоді покликали чергувати з собою, коли мати тренера Бормана зламала собі стегно? Ви не пригадуєте?

У неї відкривається рот, потім повільно закривається. Наблизився мер зі своєю дружиною, але, побачивши нас глибоко зануреними в бесіду, вони змінюють курс. Ми тут замкнені у власній маленькій капсулі; тільки Джейк і Сейді. Так, як це було колись за непам'ятних часів.

— Дона Хегарті, — каже вона. — Це було таке чергування, немов разом з якимсь сільським ідіотом. Містере Емберсон.

Але переш ніж вона встигає договорити, крізь вісім високих звукових боксів лунає голос Дональда Белінгема, точно вчасно:

— Окей, Джоді, а тепер подих минувшини, пласт, що багато значить, тільки на замовлення класична мелодія!

Івона починається, та пружна інтродукція духової секції прадавнього біг-бенду: Фа-ба-да... фа-ба-да-да-дам...

— О, мій Боже, «У настрої», — каже Сейді. — Колись я вміла танцювати лінді-гоп під цю мелодію.

Я протягую руку.

— Ходімо. Зробимо це зараз.

Вона сміється, мотає головою.

— Боюся, часи моїх свінг-танців далеко позаду, містере Емберсон.

— Але ви зовсім не стара для вальсу. Як приказував Доналд у ті давні часи, «воруши ногами під скажені гами». І називайте мене Джорджем, будь ласка. Прошу.

На вулиці весело скачуть пари. Кілька навіть намагаються зобразити щось на кшталт лінді-гопу, але ніхто з них не може свінгувати, як це робили ми з Сейді колись, у ті давні дні. І зблизька нічого схожого.

Вона береться за мою руку, немов жінка уві сні. Вона і є уві сні, і я також. Як і всі солодкі сновидіння, це буде коротким. але ж короткочасність і створює солодкість, хіба не так? Так, я гадаю. Бо коли час минув, його вже не повернути ніколи.

Святкові ліхтарі висять над вулицею, жовті, червоні, зелені. Сейді спотикається об чийсь стілець, але я до цього готовий і легко ловлю її за руку.

— Вибачте незграбу, — мовить вона.

—Ви завжди були такою, Сейді. Одна з ваших міліх рис.

Перші ніж їй встигнути мене перепитати, я обхоплюю рукою її талію. Вона обвиває мене своєю, не відриваючи від мене погляду. Світло сковзає по її щоках, сяє в її очах. Ми беремося рука в руку, пальці зчіплюються природно, і всі ті роки для мене відкидаються геть, немов якесь пальто, надто важке, надто тісне. У ту мить мене понад усіма іншими хвилює лише одна надія: що вона не жила надто заклопотаною, щоб не зустріти принаймні якогось одного чоловіка, такого, котрий би раз і назавжди позбавив її тієї проклятої швабри Джона Клейтона.

Вона говорить голосом таким тихим, що ледь вгадується серед музики, але все ж таки я її чую, я завжди її чув.

— Хто ви такий, Джордже?

— Хтось, кого ти знала в іншому житті, серденько.

А тоді музика забирає нас, музика відкочує геть всі ті роки, і ми танцюємо.

2 січня 2009—18 грудня 2010 Сарасота, Флорида Ловелл, Мейн[720]

Післямова

Майже півстоліття минуло відтоді, як у Далласі було вбито Джона Кеннеді, але два питання ще жевріють: чи стрільцем дійсно був Лі Освальд, а якщо так, то чи діяв він сам? Ніщо з написаного мною у «22/11/63» не забезпечує відповідей на ці питання, бо мандрівка крізь час — це всього лише зваблива гра уяви. Проте, якщо вас так само, як мене, цікавить, чому ці питання все ще залишаються, гадаю, я можу дати вам доволі задовільну відповідь у двох словах: Карен Карлін. Не просто як історична примітка, але як примітка до примітки. А втім.

Джек Рубі володів Даллаським стрип-клубом «Карусель». Карлін працювала там танцюристкою під ном du burlesque[721] Крихітка Лінн. Наступного після вбивства президента дня Джеку Рубі ввечері зателефонувала міс Карлін, котрій не вистачало двадцяти п'яти доларів, щоби сплатити оренду житла за грудень, і їй до зарізу потрібно було їх десь позичити, щоб не опинитися викинutoю на вулицю. Чи не допоможе він їй?

Джек Рубі, у котрого голова була зайнята іншими речами, завдав їй доброго прочухана, озвучивши найбрутальніші скарби зі свого лексикону (схоже, що у Далласького Іскристого Джека весь лексикон був таким). Він перебував у розpacі через те, що шанованого ним президента було вбито в його рідному місті, й безперестанно повторював своїм друзям, як це жахливо для місіс Кеннеді та її дітей. Рубі пригнічувала сама думка про те, що Джекі змушенa буде повернутися до Далласа, коли розпочнеться суд над Освальдом. Вдовиця стане загальнонаціональним видовищем, казав він. Таблоїди використовуватимуть її журбу для збільшення своїх накладів.

Звісно, у тому випадку, якщо з Лі Освальдом не трапиться якась непоправно смертельна пригода.

У Даллаському департаменті поліції кожен був знайомий з Джеком щонайменше на рівні «кинути при зустрічі». Він зі своєю «дружиною» — так він називав свою маленьку таксу на ім'я Шіба — були частими відвідувачами ДДП. Він роздавав безкоштовні вхідні квитки до свого клубу, а коли туди заходили копи, він пригощав їх випивкою. Тож ніхто не звернув особливої уваги, коли він

з'явився в дільниці в суботу, двадцять третього листопада. Рубі був там, коли Освальда, котрий, демонструючи підбите око, оголошував про свою невинність, проводили парадом повз пресу. Рубі мав револьвер (авжеж, 38-го калібр, але цей був «Кольт Кобра») і цілком свідомий намір застрелити з нього Освальда. Але в приміщенні було повно люду; Рубі відтіснили в задні ряди; а Освальда тим часом провели.

Тому Джек Рубі здався.

Перед полуночю у неділю він зайшов до відділення «Вестерн Юніон», яке містилося приблизно за квартал від ДДП, і надіслав звідти двадцять п'ять доларів «Крихітці Лінн». А потім Рубі побрів до «копівні». Він припускав, що Освальда вже перевезли до окружної в'язниці Далласа, і здивувався, побачивши перед поліцейською дільницею натовп. Там були репортери, фургони телеканалів і всюди сущі звичайні розсяви. Перевід арештанта не відбувся за графіком.

Рубі мав при собі той самий револьвер, і Рубі прослизнув до поліцейського гаража.

З цим не виникло ніяких проблем. Дехто з копів тоді навіть привіталися з ним, і Рубі гукав «привіт» їм у відповідь. Освальд усе ще перебував нагорі. В останній момент він ще спитав у своїх конвойників, чи може він одягти светр, б в нього сорочка дірява. Затримка на пошук светра зайняла менше трьох хвилин, але цього виявилося цілком достатньо — монетка життя обертається мигцем. Рубі вистрелив Освальду в живіт. Коли копи юрмою навалилися на Іскристого Джека, він спромігся вигукнути: «Гей, хлопці, я ж Джек Рубі! Ви всі мене знаєте!»

Убивця президента незабаром помер у шпиталі Паркленд, не зробивши жодної заяви. Завдяки стриптизерці, котра потребувала двадцяти п'яти доларів, і недоробленому чваньку, котрий не бажав показатися в рваній сорочці, Освальд уникнув судового слідства щодо свого злочину, і не мав справжнього шансу дати якісь свідчення. Останнє, що він заявив про свою роль у подіях 22 листопада 1963 року, була фраза: «Я лише **відбувайло**». Відтоді суперечки щодо того, правду він сказав чи ні, ніколи не припинялись.

На початку цього роману друг Джейка Еппінга Ел припускає можливість того, що Освальд був самотнім стрільцем, на дев'яносто п'ять відсотків. Прочитавши на цю тему стос книжок і статей заввишки ледь не як я сам, я підвищую цю можливість до дев'яноста восьми відсотків, а то й до дев'яноста дев'ятирі. Тому що всі тексти на цю тему, включно з написаними прихильниками теорії змови, розповідають ту саму американську історію: ось небезпечний нікчема, шукач слави, якому пощастило опинитися в потріблному місці в потріблений час. Чи великими були шанси на те, що все трапиться саме так, як воно трапилося? Так. Не меншими за шанси виграти в лотереї, але хтось у неї виграє щодня.

Мабуть, найбільш корисними матеріалами, які я читав, готовуючись до написання цього роману, були книги: ««Справу закрито» Джералда Познера; ««Легенда» Едварда Джая Епстайна (в безумній манері Роберта Ладлама, але забавна річ), ««Казка Освальда» Нормана Мейлера та ««Гараж місіс Пейн» Томаса Меллона. Остання містить прекрасний аналіз творів теоретиків змови і їхніх прагнень знайти лад в тому, що було ланцюгом майже безладних подій.

Мейлер теж визначний. Він розповідає, як взяв участь у проекті (що включало численні інтерв'ю з росіянами, котрі знали Лі й Марину в Мінську), вірячи в те, що Освальд був учасником змови, але в кінці прийшов до переконання — всупереч самому собі, — що неоковирна, неповоротка комісія Воррена мала рацію: Освальд діяв сам.

Я також був глибоко вражений — і зворушений, і збентежений, — перечитавши «Смерть Президента» Вільяма Манчестера. Він неправий щодо деяких речей, він видає цілі пасажі орнаментальної прози (називає Марину «жінкою з очами рисі», наприклад), його аналіз мотивів Освальда поверховий і водночас неприязнний, але його масивний труд, опублікований всього лиш через чотири роки після того дня в Далласі, є найближчим у часі до трагедії, написаним тоді, коли більшість учасників були ще живі і їхні спогади залишались яскравими. Озброєний позаочною ухвалою свого проекту з боку Жаклін Кеннеді, Манчестер міг будь-кого змусити говорити з собою, і хоча опис наслідків у нього надто велемовний, низку подій, які відбувались 22 листопада 1963 року, він подає з виразністю, від якої крижаніє кров, це немов фільм Запрудера[722] в словах.

Авжеж, з ним поговорили майже всі. Не говорила Марина Освальд, отже, можливо, саме цим і пояснюється неприязнє ставлення до неї з боку Манчестера. Марина (вона ще жива, коли це пишеться) скористалася тим шансом, що виник перед нею завдяки підлому вчинку її чоловіка, і хто б її за це ганив? Хто схоче повністю прочитати її спогади, може знайти їх у книзі Присцилли Джонсон Макмілан ««Марина і Лі». Сам я мало довірю її словам (крім тих фактів, що підтверджуються іншими джерелами), але шаную — з деякою відразою — її талант до виживання.

Спершу я намагався написати цю книгу ще у 1972 році. Я покинув ті спроби, бо дослідження, яких вимагав цей проект, видалися лячно неохопними для людини, котра працює вчителем на повну ставку. Існувала ще й інша причина: навіть і через дев'ять років після події рана від неї залишалася свіжою. Я радий, що зміг зачекати. Вирішивши нарешті взятися за цю справу, я цілком природно звернувся по допомогу в дослідженнях до моого старого друга Расса Дорра. Раніше він був вибудував для мене чудову систему підтримки у створенні іншої довгої книги ««Острів Дума», на висоті проявив він себе і в цьому разі. Я пишу це після слово в оточенні куп нагромаджених досліджень, найдіннішими з яких є відео, які Расс зняв під час наших вичерпних (і виснажливих) подорожей до Далласа, та футової висоти скирта роздруківок електронних листів, які прийшли у відповідь на мої запитання про всяке-різне, від деталей Світової серії 1958 року до пристройів таємного підслуху, які існували в середині минулого сторіччя. Саме Расс локалізував будинок Едвіна Вокера, котрий суто випадково виявився якраз на маршруті кортежу 11 листопада (минуле гармонізується), і саме Расс — після довгих досліджень Далаських архівів — знайшов найімовірнішу в 1963 році домашню адресу найдивовижнішої особистості, Джорджа де Мореншильда. І, до речі, де ж насправді перебував містер де Мореншильд увечері 10 квітня 1963? Можливо, й не в клубі «Карусель», але якщо він і мав якесь алібі щодо невдалого замаху на генерала, я його знайти не зумів.

Мені страшенно не хочеться нудити вас промовою того кшталту, що звучать на врученні «Оскарів» — сам не терплю письменників, котрі це роблять, — але все ж таки мушу торкнутися крисів свого капелюха, вшановуючи кількох людей. Велике Перше місце серед них належить куратору Музею Шостого поверху в Далласі Гері Маку. Він відповідав на мільйони моїх запитань, подеколи двічі-тричі на ті самі, перш ніж мені вдавалося розмістити потрібну інформацію в моїй тупій голові. Похід до Техаського сховища шкільних підручників був для мене безрадісною необхідністю, яку він освітив своїми енциклопедичними знаннями й дотепністю.

Мої подяки також належать пані Нікола Лонгфорд, виконавчій директорці Музею Шостого поверху, та пані Меган Браянт, директорці колекцій і інтелектуальної власності. Браян Колінз і Рейчел Гавел працюють в Історичному відділі Публічної бібліотеки Далласа, це вони забезпечили мені доступ до старих фільмів (деякі з них доволі потішні), де я зміг побачити, який вигляд мало це місто у 1960-1963 роках. Свій внесок зробила також Сюзен Річард, дослідниця в Історичному товаристві Далласа, а також Еймі Брамфілд, Девід Рейнолдс та персонал готелю «Адольфус». Давній мешканець міста Мартін Ноблз возив нас з Рассом машиною по всьому Далласу. Він нам показав будівлю тепер уже закритого кінотеатру «Техас», у якому було схоплено Освальда, колишнє помешкання Едвіна Вокера, Грінвіл-авеню (зовсім тепер не схожу на ту вулицю повій і барів, якою вона була колись) і Мерседес-стрит, де більше не існує будинку під номером 2703. Його дійсно зруйнував торнадо, хоча й не

у 1963 році. І ще мій вдячний кивок Міку «Тихому Мічу» Мак-Ічерну, котрий пожертвував своє ім'я на використання у благодійних справах[723].

Я хочу подякувати Доріс Кернз Гудвін і її чоловіку Діку Гудвіну, колишньому спічрайтеру й помічникові Джона Кеннеді, за їхню поблажливість, коли я розпитував про найгірші з можливих сценаріїв розвитку подій у тому випадку, якби Кеннеді залишився живим. Джордж Воллес як тридцять сьомий президент, це була його ідея. та чим довше я про це думав, тим прийнятнішою ставала ця пропозиція. Мій син, письменник Джо Гіл, вказав на декілька ефектів, пов'язаних з мандрівкою крізь час, які я до того не зауважував. Він же придумав нове і краще завершення роману. Джо, ти драйвовий.

І, авжеж, я хочу подякувати своїй дружині, моїй першій, чільній читачці, моєму найжорсткішому, найчеснішому критику. Палка шанувальниця Кеннеді, вона бачила його особисто незадовго до його загибелі і завжди пам'ятає ту зустріч. Незгідлива все життя Табіта (це не дивує мене й не мусить дивувати вас) залишається на боці тих, хто вірить у змову.

Чи подав я тут щось неправильно? Ще б пак. Чи поміняв я дещо, щоб воно влягалося в річище моєї історії? Звісно. Один приклад: правда, що Лі з Мариною ходили на вечірку до Джорджа Бухе, і правда, що там тоді зібралися більшість місцевих російських емігрантів, правда також, що Лі виказував їм свою ненависть за те, що вони обернулися задом до Матушкі Росії, але ця вечірка трапилася на три тижні пізніше, аніж вона відбувається в моїй книзі. І хоча Лі, Марина й крихітка Джун насправді жили на другому поверсі будинку № 214 по Західній

Нілі-стрит, я поняття не маю, хто — якщо взагалі хтось — займав тоді квартиру під ними. Проте я в ній побував (заплативши двадцять баксів за цей привілей) і вирішив, що це просто сором

— не використати це місце в романі. А яке ж то безпросвітне місце.

Та проте головним чином я дотримувався правди.

Когось обурить моя надмірна жорсткість в описах міста Далласа. Прошу нас розрізняти. У всякому разі, розповідь від першої особи Джейка Еппінга дозволила мені робити це з чистим сумлінням, принаймні коли події відбуваються в 1963 році. Того дня, коли Кеннеді приземлився в аеропорту «Лав Філд», Даллас був переповнений ненавистю. Всюди майоріли прапори Конфедерації, національні прапори США висіли дотори ногами. Декотрі з тих людей, що зустрічали його в аеропорту, тримали плакати за написами: ДОПОМАГАЙМО ДжФК ВИКОРІНЯТИ ДЕМОКРАТИЮ. Незадовго до того листопадового дня Едлея Стівенсона й леді «Божу Корівку» Джонсон фактично заплювали далlassькі виборці. І запльовували місіс Джонсон домогосподарки з середнього класу.

Сьогодні там краще, але все одно на Головній вулиці можна побачити оголошення, типу З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ ВХІД У БАР ЗАБОРОНЕНО. Це післяслово до роману, а не газетна шпальта, але я маю власну думку щодо цього, зокрема враховуючи поточний політичний клімат у моїй країні. Якщо бажаєте дізнатися, до чого може привести політичний екстремізм, передивіться фільм Запрудера. Зверніть особливу увагу на 313 кадр, де вибухає голова Кеннеді.

Перш ніж закінчити, я хочу подякувати ще одній людині: покійному Джеку Фінні [724], одному з найкращих американських фантастів і оповідачів. Окрім «Крадіїв тіл», він написав ще й ««Часом і знову», книгу, яка, на скромну думку вашого автора, є видатним романом про подорож крізь час. Я хотів присвятити цю книгу йому, але в

червні минулого року до нашої родини додалася чудесна онучка, тому присвяту отримує Зелда.

Джеку, я певен, ти мене розумієш.

Стівен Кінг

Бенгор, Мейн

© Stephen King, 2011

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2012 © Книжковий Клуб ««Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2012

Примечания

1

Norman Mailer (1923-2007) — романіст, есеїст, поет, драматург, кінорежисер, один із співтворців медійно-літературного напрямку «креативна журналістика».

2

Стівен Кінг сам є випускником середньої школи у самоврядному поселенні Lisbon- Falls (4,5 тис. мешканців), яке є частиною заснованого 1799 року міста Lisbon (9,5 тис. мешканців).

3

Jay — засноване 1795 року місто (5 тис. мешканців) на південному заході штату Мейн.

4

Jeopardy — започаткована у 1964 році на каналі Ен-Бі-Сі телевікторина, за форматом якої тепер робляться передачі в багатьох країнах; Alex Trebek (нар. 1940 р.) веде це телешоу з 1984 р.; Karl Malden (1912-2009) — американський актор сербського походження (справжнє ім'я Джордже Младен), який знявся у понад 70 кінофільмах і телесеріалах, але не мав стосунку до вікторини «Ризик».

5

General Educational Development (GED) — запроваджена 1942 року система навчання новобранців, котрі, успішно здавши тести, отримували атестат про відповідність знань середній освіті в США й Канаді; знову система ЗОР, тепер для будь-яких дорослих, була впроваджена у 1988 році.

6

John Irving (нар. 1942 р.) — відомий американський прозаїк і кіносценарист, за чиїми романами знято кілька успішних фільмів.

7

«Carhartt» — заснована 1889 року Гамільтоном Кархартом сімейна компанія, відома різноманітним тривким спецодягом; у 1990-х робочий одяг компанії став особливо популярним серед представників гіп-гоп культури.

8

У штаті Мейн народилися або виростали кілька видатних особистостей на прізвище Goddard, на честь котрих названо вулиці й меморіальні місціни, зокрема: лінгвіст Пліній Годдард (1969-1928), психолог Генрі Годдард (1886-1957), драматург Чарлз Годдард (1879-1951), природознавець, засновник численних заповідників Морис Годдард (1912-1995) тощо.

9

Штатне шосе № 196 проходить долиною річки Андроскогін, поєднуючи міста Люїстон і Брансвік.

10

Drive-In — кінотеатр для автомобілістів, де фільм можна дивитися на великому екрані, не виходячи з власної машини.

11

Ioannes XXIII (Анджело Джузеппе Ронкаллі, 1881-1963) — римський понтифік (1958-1963), селянин за походженням, великий реформатор Ватиканської політики, відзначався скромністю побуту.

12

Anna Mary Robertson Moses (1860-1961) — фермерка, уславлена народна художниця, почала малювати в 70-річному віці, коли артрит завадив їй займатися улюбленим гаптуванням, за 30 років створила понад 3600 картин.

13

Заклад Ела є франчайзі заснованої 1952 року в Каліфорнії мережі ресторанів «Fatburger» («Дебелій біфштекс»), яка відзначається великими порціями й ліцензією на продаж алкоголю.

14

Connie Francis (нар. 1938 р.) — популярна у 1950—1960-х рр. американська співачка італійського походження (справжнє ім'я — Кончета Роза Марія Франконеро), котра, окрім англійської, виконувала свої хіти багатьма мовами світу; 1977 р. у результаті косметичних операцій на носі втратила голос.

15

Заснована 1959 року команда з американського футболу «Boston Patriots» змінила назву на «New England Patriots» 1971 року.

16

Theodore Williams (1918-2002) — знаменитий бейсболіст, у 1939-1960 рр. гравець команди «Boston Red Sox».

17

Silvertrailer — популярна назва класичних мотодомів, які виробляє з сріблястого алюмінію заснована наприкінці 1920-х рр. компанія «Airstream» («Струмінь вітру»), найстарша в цій галузі.

18

Worumb Mill — побудована 1867 року в місті Лізbon-Фолз на річці Андрискогтін і названа іменем відомого у XVII ст. індіанського вождя велика шерстеткацька фабрика, що славилася високоякісними тканинами; будівля була визнана пам'яткою історії 1973 р., але згоріла 1987 р. під час ремонту після повені (в молодості на Ворумбо працював Стівен Кінг).

19

«Western Auto» — заснована 1909 року компанія з роздрібної торгівлі автозапчастинами й різним механічним реманентом, мала 590 крамниць по всіх штатах; припинила існування 1998 р., хоча окремі дрібні дилери й зараз незаконно, але вперто використовують традиційний бренд компанії.

20

«Sweda» — заснована 1936 року компанія, що випускає різноманітні касові апарати.

21

Ел має на увазі «57 різновидів» — традиційне рекламне гасло заснованої у 1869 р. харчової компанії «Heinz».

22

Lewiston — засноване 1795 року друге за кількістю населення місто (блізько 42 тис. мешканців) штату Мейн в окрузі Андрискогтін.

23

Samuel Coleridge (1778-1834) — член кола «Озерних поетів», засновник романтичного напрямку в англійській літературі; в «Поемі про старого моряка» (1798) моряк силоміць зупиняє одного з трьох дружб, що прямують на весілля, і змушує його вислухати довгу розповідь про свої гріхи і потойбічні пригоди в далеких морях.

24

5 футів 7 дюймів = 173 см; 6 футів 4 дюйми = 196 см.

25

Auburn — засноване 1786 року місто (23 тис. мешканців) у штаті Мейн, столиця округу Андроскогтін.

26

«Chat ‘n Chew» («Балакай та жуй») — різновид кафе сімейного типу.

27

Kennebec — однайменний з річкою Кеннебек округ, сусідній з округом Андроскогтін.

28

П'ятидоларові банкноти з написом SILVER CERTIFICATE випускалися до 1963 року; синя печатка біля портрета Лінкольна була присутня на банкнотах 1934 року випуску; 50-центові монети давно випускаються обмеженими накладами і тому рідко трапляються.

29

«Red & White» — давня мережа дрібних продуктових крамниць, тепер майже зникла в США.

30

У романі валлійського письменника Роалда Дала (1916-1990) «Чарлі й шоколадна фабрика» (1964) хазяїн фабрики Віллі Вонка ховає у шоколадці «Золотий квиток», кому він дістанеться, той довіку отримуватиме безплатний шоколад.

31

«North Face» — заснована 1966 року в Каліфорнії фірма, що випускає тривкий одяг та туристичне обладнання.

32

Androscoggin — округ на південному заході штату Мейн, названий за назвою індіанського племені, як і однайменна річка.

33

Приспів з хіта «There Is a Mountain» (1967) англійського фолк-рок-співака Донована (нар. 1946 р.).

34

Фетровий капелюх з увігнутим наголовком і загнутою донизу передньою частиною крисів, названий за п’есою «Fedora» (1888) французького драматурга Віктор’єна Сарду (1831-1908), де саме в такому капелюху грава Сара Бернар (1844-1923); незмінний атрибут гангстерів і детективів у голлівудських фільмах 1940—1950-х рр.

35

Починаючи з 1940 рр. різні моделі автомобілів «Buick» мали три-чотири вентиляційних вічка в борті зразу за переднім колесом; круглу «торпедну» насадку на радіаторі мали легковики «Форд» моделі «Country Squire», яка випускалася у 1951-1954 рр.

36

«Plymouth Fury» — перше покоління цих автомобілів новаторського, елегантного дизайну випускалося у 1956-1959 рр. компанією «Крайслер».

37

«Subaru» — марка автомобілів, які з 1954 року випускає заснована 1917 року японська корпорація «Fuji Heavy Industries».

38

Стрічка блідо-рожевого кольору, складена в незав'язаний бантик, є міжнародним символом боротьби з раком грудей.

39

«U.S. Gypsum» — заснована 1901 року компанія з виробництва будівельних матеріалів, яка також колись володіла мережею вузькоколійних залізниць.

40

Raison d'etre — сенс існування (фр.).

41

«Moxie» — створений 1876 року як ліки «від усього» солодко-гіркуватий сироп на корені тирлича (Gentiana), у 1884 р. став основою для одного з перших газованих напоїв, який залишається дуже популярним у штаті Мейн; щорічний фестиваль «Моксі» відбувається в другу суботу липня; крамничка «Kennebec Fruit Co» у Лізбон-Фолз веде початок від 1914 року.

42

«Musterole» — розроблена 1905 року фармацевтом з Клівленда А. Маклареном популярна гірчична мазь, яка тепер практично вийшла з ужитку.

43

James Byron Dean (1931-1955) — актор, котрий завдяки головним ролям у трьох фільмах («Східніше Едема», «Безпідставний бунтар», «Велетень»), зіграним ним в останній рік свого життя, став рольовою моделлю бунтівника в американській культурі.

44

Маркетингова практика: видавці коміксів заохочують роздрібних торговців відривати й надсиляти їм обкладинки (найціннішу деталь для колекціонерів) книжок своїх конкурентів, за 40-50 таких обкладинок крамар отримує від видавництва екземпляр нової книжки.

45

John Foster Dulles (1888-1959) — держсекретар в адміністрації 34-го президента (1953-1961) Двайта Айзенгавера (1890-1969). Формоза — історична назва острова Тайвань; у вересні 1958 між КНР та Тайванем розпочалися чергові бойові зіткнення, СРСР й США активно підтримували «свою» з ворогуючих китайських держав і світ боявся початку великої війни.

46

«Root beer» — газований напій «Рутбір» на корінні або корі дерева сассафрас (родини лавроцвітих), яке росте на сході Північної Америки; «кореневе пиво» буває алкогольним і безалкогольним, є безліч його місцевих різновидів.

47

Мається на увазі місцевий податок штату.

48

Milwaukee — засноване 1818 року найбільше місто (600 тис. мешканців) у штаті Вісконсин.

49

День праці (перший понеділок вересня) — національне свято з 1894 року.

50

Крамарський жарт: dime — це назва 10-центової монети.

51

Tums — антацидний препарат для зниження секреції шлунка, який продається не лише в аптеках.

52

Shirley Jackson (1916-1965) — авторка психологічних трилерів, одна з улюблених письменниць С. Кінга; оповідання «Літні люди» було опубліковано 1950 р.

53

Sabbatical — традиційна практика, коли викладач може отримати творчу відпустку від двох місяців до року для заняття якимсь дослідженням, написання книги тощо.

54

East Machias — засноване 1763 року містечко (1,3 тис. мешканців) в окрузі Вашингтон, штат Мейн, знане своїм болотистим довкіллям.

55

Yooper — діалект англійської, що утворився в Мічигані й на півночі Вісконсину, завдяки заселенню цих територій емігрантами переважно фінського, фланандського, французького й німецького походження.

56

John Ernst Steinbeck (1902-1968) — один з найповажаніших американських письменників ХХ століття; найвідоміші його романи: «Грома гніву», «Східніше Едема», «Про людей і мишій».

57

Фраза з пісні «City of New Orleans» композитора, фолк-гітариста і співака Стіва Гудмена (1948-1984).

58

Американському читачеві, котрий добре знає історію власної країни, зрозуміло, що деякі реалії в романі навмисне анахронічні; наприклад, 1958 р. заправок і авторемонтних станцій під брендом «Chevron» не існувало, ця назва з'явилася тільки 1984 року, коли перейменувалася компанія «Standard Oil of California».

59

Популярний американський десерт — банани з різними сортами морозива й сиропів.

60

Sabattus — засноване під назвою Вебстер 1788 року місто (4,5 тис. мешканців) в окрузі Андрискогтін; назва змінена на Сабатус 1971 року на честь вождя індіанського племені, яке жило на тій території до XIX ст.

61

«Dragstrip Girl» (1957) — чорно-білий молодіжний фільм про дівчину, яка конфліктує з батьками через свою закоханість у багатого автогонщика.

62

KeyBank («Ключ-Банк») — заснований 1825 року регіональний банк, за розміром депозитів належить до 20 найбільших у США.

63

Allen's Coffee Brandy — напій міцністю 60 %, випускається в Массачусетсі, але особливу популярність має в штаті Мейн.

64

Заснований 1926 року альянс незалежних бакалійних крамниць, до якого тепер входять 5 тис. супермаркетів у 30 країнах.

65

«50-s on 5» — безрекламна радіостанція, що належить корпорації «Sirius XM Radio» і передає пісні 1950—1960-х років з балашками діджеїв сленгом тих років; «Danny & The Juniors» — вокальний квартет, чия пісня «Rock and Roll is Here to Stay» була свіжим хітом 1958 р.; Малюк Ричард (справжнє ім'я Ричард Пеннімен, нар. 1932 р.) — композитор, співак, піаніст, «архітектор» рок-н-ролу, його хіт «Luiclle» (1957) входить до репертуару геть усіх виконавців у цьому стилі; Ernie K-Doe (1936-2001) — співак з Нью-Орлеана, «Mother-in-Law» (1961) його найбільший хіт.

66

Ray Wylie Hubbard (нар. 1946 р.) — техаський автор-співак у стилі кантрі-блюз; у ковбойській пісні «Ми з Техасу» є фраза про вбивство Кеннеді: «Зараз маємо погану репутацію через те, що трапилось у Далласі».

67

Portland — засноване 1633 року найбільше місто (66 тис. мешканців) у штаті Мейн на березі Атлантичного океану.

68

«L. L. Bean» — заснована 1912 року у Фріпорті, штат Мейн, Леоном Ленвудом Біном сімейна компанія, яка виробляє й продає туристичний одяг і спорядження; крамниці під брендом «Л. Л. Бін» тепер існують по всьому світу.

69

«Waterford» — дорога марка кришталю, виробництво якого було започатковано 1783 року в однойменному місті в Ірландії.

70

Old Faithful (Старий Вірний) — гейзер у Єловстонському національному парку США; балансуюча скеля — 186-тонна гранітна брила заввишки 6 м, що тримається на основі площею 1,21 кв. м, у національному парку Поронгурup в Австралії; назад під час океанських припливів тече річка Сент-Джон, по якій частково проходить кордон між канадською провінцією Нью-Брансвік та американським штатом Мейн.

71

OxyContin — нове покоління оксикодону, опіоїдного болетамувального препарату, розробленого у 1916 р. німецькою фірмою «Баєр» на заміну знятому з виробництва героїну.

72

Lonely Ranger — герой численних радіо- і телесеріалів, шляхетний ковбой у масці.

73

Thomas Clayton Wolfe (1900-1938) — один з найвизначніших американських романістів XX ст., майстер автобіографічної, поетично-філософської прози.

74

Klaus von Stauffenberg (1907-1944) — безрукий і одноокий полковник Вермахту, один з очільників і виконавець заколоту проти Гітлера, після невдалого замаху був засуджений і розстріляний.

75

Tomas Hardy (1840-1928) — англійський поет і романіст, у творах якого герої зазвичай потерпають від тиску жорстких соціально-етичних норм Вікторіанської епохи.

76

Sirhan Sirhan (нар. 1944 р.) — громадянин Йорданії, біженець до США, застрелив сенатора РФК «за підтримку ним Ізраїлю», відбуває довічне ув'язнення.

77

Martin Luther King (1929-1968) — лідер руху за громадянські права афроамериканців, лауреат Нобелівської премії миру; його вбивця Джеймс Рей був засуджений до 99 років тюрми і помер в ув'язненні.

78

Fred Hampton (1948-1969) — заступник голови Чиказького відділення радикальної партії афроамериканців «Чорні пантери»; був застрілений сплячим у ліжку під час неспровокованого рейду поліції на його квартиру.

79

Symbionese Liberation Army (1973-1975) — лівацька бойова група, відома вбивствами і грабунками; найгучнішою акцією СВА було викрадення онуки газетного магната Патриції Херст, котра після пари місяців життя з бойовиками оголосила, що приєднується до них, і взяла участь в нападі на банк, після розгрому групи була засуджена на 35 років в'язниці, помилувана через 2 роки президентом Картером.

80

«The Graduate» (1967) — фільм, за головну роль в якому актор Дастін Гоффман (нар. 1937 р.) отримав «Оскара».

81

«JFK» — фільм режисера О. Стовна, в якому окружний прокурор Нью-Орлеана Джим Гаррисон (актор Кевін Костнер) провадить власне розслідування вбивства ДжФК і приходить до висновку, що існувала широка змова.

82

Dubya — техаська кличка президента Буша; 2 липня 2003 р. (через місяць після завершення активних бойових дій в Іраку) він кинув у прямому ефірі фразу: «Якщо хтось тут вважає, що може нас атакувати, то нумо, постараїтесь», після чого напади іракських бойовиків на американських військових різко посилилися.

83

Grassy Knoll — паркова клумба в Далласі, повз яку проїжджав лімузин Кеннеді, коли в нього поцілили кулі.

84

Fort Worth — п'яте в Техасі за величиною місто, входить до мегаполіса Далласа.

85

Ivy League — асоціація восьми найстаріших, найпрестижніших університетів США.

86

«Old Spice» — заснована 1934 року компанія, чоловічі парфуми випускає з 1938 року.

87

William Manchester (1922-2004) — ветеран Другої світової війни, колишній морпіх-снайпер, професор Весліанського університету, автор багатьох бестселерів, зокрема книги «Смерть президента» (1967), де він детально простежує дії Кеннеді і Освальда перед замахом і подає психологічний портрет убивці.

88

Карлос «Малюк» Марчелло (1910-1993) — дон нью-орлеанської мафії, у 1959 р. допитувався Сенатським комітетом з розслідування організованої злочинності, членами якого були брати Кеннеді, у 1961 р. президент ДжФК наказав призначенному ним генпрокурору РФК вислати «Малюка» у Гватемалу, звідки той скоро повернувся до США; не раз висловлював погрози в бік Кеннеді.

89

«Kresge» — найбільша в світі мережа супермаркетів низьких цін, котру з єдиної відкритої ним 1899 року крамнички у Мемфісі, штат Тенессі, розбудував син німецьких емігрантів Себастьян Кресгі (1867-1966); з 1977 року мережа має назву «K-Mart».

90

Edwin Anderson Walker (1909-1993) — уродженець Техасу, заслужений генерал-майор, 1944 р. командував «Диявольською» спецбригадою, що відзначилася у звільненні від німців півдня Франції й Риму, у 1950-х гостро критикував президента Айзегавера і його наступника Кеннеді.

91

«Enron Corporation» — газово-нафтова і електроенергетична компанія з Х'юстона, Техас, котра вважалася чи не найефективнішою в своїй галузі; 2001 року була викрита у махінаціях з фінансовими звітами і збанкрутівала.

92

Ідіома стабільності за назвою заснованої 1928 року в каліфорнійському місті Санта-Моніка автобусної компанії «Big Blue Bus», як вважається символом надійності й комфорту.

93

Lewiston — друге за населенням (40 тис.) місто штату Мейн в окрузі Андрискогін.

94

Sebago — друге за площею (117 кв. км) і найглибше (96 м) озеро в штаті Мейн.

95

Durham — місто (4 тис. мешканців) в окрузі Андроскоггін.

96

Gray — засноване 1736 року місто (7 тис. мешканців) в окрузі Камберленд, сусідньому з округом Андроскоггін, де розташований Лізbon-Фолз.

97

The National Grange — засноване 1867 року товариство взаємодопомоги фермерів, членами якого наприкінці XIX ст. були мільйон хазяїв, а тепер 300 тисяч.

98

Naples (Неаполь) — засноване 1790 року місто (3,5 тис. мешканців) в окрузі Камберленд, штат Мейн.

99

Нафтовими горілками-димогонами, які широко використовувалися для окурювання садів у приморозки, колись також послуговувалися для попередження водіїв про дорожні роботи.

100

Релігійна спілка друзів — протестантська конфесія, відома також як квакери.

101

Big Hero — розрізаний навпіл уздовж французький хліб, прокладається шаткованою капустою, шматочками саламі, сиру, вареної шинки, кружальцями зеленого перцю, вареними яйцями й підсмаженим хрустким беконом.

102

«Pomp and Circumstance» — перший зі збірки маршів, написаних англійським композитором Едвардом Елгаром (1857-1934), який став світовою оркестровою класикою.

103

Заснований 1866 року університет штату Нью-Гемпшир, сусіднього з Мейном.

104

Albany — столиця штату Нью-Йорк, найстаріше місто в США (98 тис. мешканців), розташоване за 240 миль від міста Нью-Йорк.

105

«Don't Mess with Texas» — традиційне гасло цього штату; з 1986 року це гасло Техаського транспортного департаменту, яке можна побачити на білбордах по всьому штату; в дорожньому контексті воно означає: «Не сміти в Техасі».

106

«McCoys» — біт-квартет, заснований 1962 року відомим згодом рок-гітаристом Ріком Дерінджеом; хіт 1965 року «Hang on Sloopy» було присвячено джазовій піаністці Дороті Слуп.

107

«Village People» — заснований 1977 року диско-гурт, уславлений своїм пародійним гей-іміджем; «YMCA» (абревіатура Християнської асоціації молоді) — хіт 1978 року.

108

Смішне привітання Баффало Боба Сміта, ведучого дитячої телепередачі «Гавді Дуді» (названої за іменем головного персонажа, ляльки-маріонетки), що транслювалася на каналі Ен-Бі-Сі у 1947-1960 рр.; слово «кавабанга» знову виринуло в сучасних мультфільмах «Черепашки Ніндзя» та «Сімпсони» і ввійшло в моду.

109

Принцеса Літоосінь Зимавесна — маріонетка-індіанка з кісками; Арахісова галерея — трибуна для 40 запрощених на передачу дітей; Фінеус Т. Бластер — мер містечка Дудівілл, у червоних окулярах і червоному капелюшку.

110

«Daisy» — заснована 1882 року компанія, що виробляє різноманітні види дитячої, мисливської й спортивної пневматичної зброї.

111

David Crockett (1786-1836) — мандрівник, мисливець, конгресмен, загинув під час оборони форту Аламо під час війни за незалежність Техасу.

112

Ellery Queen — творчий псевдонім кузенів Деніеля Натана (1905-1982) та Емануеля Лепофського (1905-1971), котрі написали безліч романів про детектива-аматора Еллера Квіна, за якими знято десятки фільмів, а від 1950 року й телесеріалів.

113

Вигадане місто Деррі і його топоніміка фігурує в багатьох творах Стівена Кінга.

114

Вигадане портове місто в штаті Мейн, вперше з'явилося в романі С. Кінга «Хлопець з Колорадо» (2005).

115

Знаменитий роман Чарлза Діккенса про поневіряння хлопчика-сироти в Англії у XIX ст.

116

Ensure — бренд біоактивних харчових замінників, які вводяться перорально або через назогастральний зонд.

117

Pinot Noir — сорт червоного винограду, основний для виготовлення бургундських вин.

118

Lucille Ball (1911-1989) — одна з найпопулярніших комічних актрис сцени, радіо, кіно й телебачення США.

119

Stephen Grover Cleveland (1837-1908) — 22-й і 24-й президент, його портрет містився на 20-доларовій банкноті у 1914-1928 рр.; Andrew Jackson (1767-1845) — 7-й президент США, 20-доларова банкнота з його портретом з'явилася 1928 року.

120

Учитель літератури Джейк має на увазі не всім відомого персонажа з оповідання Стівена Вінсента Бене (1898-1943) «The Devil and Daniel Webster» (1937), котрий захищає бідного фермера, який продав душу дияволу взамін за сім років процвітання і в судовому процесі проти сатани виборює душу клієнта назад, а реального адвоката й держсекретаря США Деніела Вебстера (1782-1852), котрого поет-аболіціоніст Джон Гріnlіф Вітьєр (1807-1892) у своєму вірші «Іхавод» назвав «безславним упалим янголом» за підписання закону (1850) про повернення рабів-утікачів їхнім хазяям.

121

«**Herz**» — заснована 1918 року корпорація, що надає в оренду автомобілі; «**Cities Service**» — заснована 1910 року нафтогазова компанія, яка першою почала будувати газопроводи й автозаправки для обслуговування маленьких міст, 1965 р. змінила свою назву на «**CITGO**»; «**Diners Club International**» — створена 1950 року перша система кредитних карток.

122

«**Scripto!**» — заснована 1923 року компанія з виробництва олівців та запальничок; «**Bulova**» — заснована в штаті Нью-Йорк 1875 року емігрантом з Богемії фірма з виробництва високоякісних годинників; «**Speidel**» — заснована 1867 року німецька ювелірна фірма, яка з 1904 перебазувалася в США.

123

Алкоголь, який добувається з вакси, запалювальних або чистильних засобів та інших хімікатів.

124

Ban-Lon — одна з ранніх торгових назв гофрованого нейлону (кримплену).

125

«**See The U.S.A. In Your Chevrolet**» — написана 1949 року на замовлення «Шевроле» рекламна пісня, яка потім стала популярною вже окремо від продукту і виконується дотепер.

126

«**Jim Beam**», «**Seagram**», «**Mike's Hard Lemonade**» — популярних алкогольних напоїв.

компанії-виробники

127

Xbox — гральна комп'ютерна приставка, яка з 2001 року випускається компанією «Майкрософт».

128

Нікель — назва 5-центової монети.

129

Анічетті цитує назву популярної в часи його юності композиції «**Sold, American**», записаної оркестром Глена Міллера 1938 року.

130

Jerry Lee Lewis (нар. 1935 р.) — зірка білого рок-н-ролу, співак і піаніст, який, граючи на роялі, одночасно робив акробатичні трюки; «**Great Balls of Fire**» — його хіт 1957 року.

131

«Photoplay» — заснований 1911 року в Чикаго кольоровий журнал для шанувальників кіно, у 1980 р. злився з тижневиком «US Weekly».

132

Cherry Blend — сорт тютюну з присмаком вишні, випускається заснованою 1856 року компанією «Джон Мілтон».

133

Середньовічний знак хірурга-цирульника: спірально перевита червоно-білими стрічками щогла; перукарні в США часто використовують знак у вигляді триколірного (біло-червоно-синього) ліхтаря-стовпчика з електромотором.

134

Edmund Muskie (справжнє прізвище Марцішевський, 1914-1996) — уродженець Мейну польського походження, губернатор штату (1955-1959), 1958 р. обраний сенатором, у 1980-1981 рр. був держсекретарем в уряді президента Картера.

135

Hubert Humphrey (1911-1978) — сенатор-демократ від Міннесоти, 1960 р. програв внутрішньопартійні праймеріз Джону Кеннеді в номінації на президента, був віце-президентом в адміністрації Ліндана Джонсона (1965-1969).

136

Xavier Cugat (1900-1990) — американський диригент іспано-кубинського походження, чий оркестр довгі роки був резидентним у Нью-Йоркському готелі «Волдорф-Асторія»; зазвичай Кугат диригував, тримаючи в одній руці паличку, а в другій собачку чихуахуа.

137

Джейк-Джордж не зінав, що до 1980-х рр. у США в номерах телефонів використовувалися літерні символи.

138

«Ма Белл» — народна назва заснованої 1877 року телефонної компанії «Bell».

139

Від 1965 року, коли 10-та 25-центові монети почали карбуватися без вмісту срібла, мідний, покритий мельхіором дайм дістав назву «сендвіч».

140

WJAB — до середини 1960-х рр. найпопулярніша музично-розважальна радіостанція, яка трапслювалася з Портленда на частоті 1440, покриваючи південь штату Мейн.

141

Всі свіжі хіти 1958 р. «Sugartime», McGuire Sisters (1952-1968) — вокальне тріо з Огайо; «Bird Dog», Everly Brothers — заснований 1956 року вокальний дует братів Дона і Філа, один із найзнаніших в історії американської поп-музики; Sheb Wooley — характерний кіноактор і співак, у його пісні «Purple People Eater» ідеться про прибульців із космосу.

142

Заснована на початку ХХ ст. Самуїлом Романовим у Портленді меблева фабрика закрилася 2011 р.: Френк Вінфілд Вулворт — син бідного фермера, котрий 1879 р. заснував мережу супермаркетів низьких цін.

143

«Vertigo» — детектив Альфреда Гічкока; «The Long, Hot Summer» — трилер режисера Мартіна Рітта за оповіданнями Вільяма Фолкнера (в обох фільмах присутні кабріолети).

144

Вважається, що, обмотавши ріжки кімнатної антени фольгою, можна дещо підвищити її чуттєвість.

145

«The Life and Legend of Wyatt Earp» (1955-1961) — телесеріал у жанрі вестерн, заснований на біографії «найкрутішого й найшляхетнішого авантюриста своєї епохи» — картяра, золотошукача й шерифа Ваєта Ерла (1848-1929); актор Hugh O'Brian (нар. 1925 р.) мав природну схожість зі своїм героем.

146

«Viceroy» («Віце-король») — перші в світі сигарети з пробковим фільтром, випускаються з 1936 р.; Terrence Steven McQueen (1930-1980) — мотогонщик і кіноактор, уславлений у ролях антигероїв.

147

Eau Claire (Чисті води — фр.) — засноване 1856 року місто (66 тис. мешканців) у штаті Вісконсин.

148

«The Man Who Mistook His Wife for a Hat» (1985) — книга професора нейрології Олівера Сакса, в якій описано клінічні випадки зорової агнозії, хвороби, коли людина має нормальний зір, але не може зрозуміти того, що бачить; 1986 р. англійський композитор Майкл Наймен написав за книгою однайменну оперу.

149

John Edgar Hoover (1895-1972) — співзасновник і перший директор ФБР від 1935 р. і до своєї смерті.

150

«Gideons International» — євангельська організація, яка з 1908 року розповсюджує по планеті безплатні Біблії, перекладені 80 мовами світу.

151

У дебютному для нього 1954 році новий «Ford Crestline Sunliner» із V-8 двигуном потужністю 130 к. с. коштував \$2241.

152

«Confidential» — заснований 1952 року перший у США журнал скандалної хроніки, з яким постійно судилися голлівудські кінокомпанії й зірки.

153

Augusta — столиця штату Мейн, засноване 1607 року місто (сьогодні близько 20 тис. мешканців).

154

Waterville — засноване 117 року місто (16 тис. мешканців) на річці Кеннебек.

155

Хітові вокальні гурти 1950-х років у стилі ритм-енд-блюз.

156

Newport — засноване 1808 року місто (3,1 тис. мешканців) на озері Себастікук.

157

Kenduskeag — притока (довжина — 52 км) річки Пенобскот, що тече через третє за величиною місто Бенгор (36 тис. мешканців) у штаті Мейн, з котрого С. Кінг змалював вигадане ним місто Деррі.

158

«Deliverance» (1972) — фільм за однойменним романом Джеймса Дікі, де мешканці вбогого гірського району в штаті Джорджія тероризують туристів, які сплавляються на каное тамтешньою річкою.

159

«Bangor Rams» — відома шкільна команда з американського футболу, яка буvalа чемпіоном штату.

160

Jukebox — платний музичний автомат; «Rock-Ola» — заснована 1927 року компанія, що була ледь не монополістом із випуску таких автоматів.

161

«Budweiser» — світле пиво з 5 %-м умістом алкоголю, яке виробляється в США з 1876 р.; Mickey's — 5,8 %-й ель, виробляється компанією «Міллер».

162

«Miller Lite» — світле низькокалорійне пиво, рецепт якого розробив 1967 року нью-йоркський біохімік Джозеф Овадес; «High Life» — пиво пльзенського типу, що випускається компанією «Міллер» з 1903 року.

163

Звідси й далі С. Кінг вплітає в сюжет колізії й героїв свого роману «Воно» (1986), основні події якого відбуваються в Деррі у 1957-1958 та 1983-1984 рр.

164

«Eversharp» (вічногострий) — заснована 1913 року фірма, піонер у виробництві механічних олівців; була поглинута компанією «Паркер» наприкінці 1950-х рр.

165

«DeSoto» — бренд ефектних на вигляд легковиків середнього класу, що випускалися корпорацією «Крайслер» у 1928-1961 рр.; слід пам'ятати, що на фоні післявоєнного розквіту економіки у 1958 році трапився перший великий спад.

166

Фраза зі старовинної англійської лічилки, яку своїм хітом «See You Later Alligator» (1955) широко популяризував піонер рок-н-ролу Білл Хейлі.

167

«Aqua Velva» — лосьйон після гоління, що випускається з 1929 року.

168

Doris Day (нар. 1924 р.) — співачка й актриса, яку ледь не до її сорокаріччя продюсери наділяли ролями незайманих дівчат.

169

З цією фразою Гілларі Кліnton (нар. 1947 р.) вела кампанію з висунення себе в кандидати на президента США від Демократичної партії, але програла партійні вибори Бараку Обамі, проте стала держсекретарем в його адміністрації.

170

«KC & the Sunshine Band» — диско-фанк-гурт, популярний у 1970-х; їхній хіт «Boogie Shoes» (1975) й зараз часто звучить по радіо як в оригінальній, так і міксованих версіях.

171

Модні у 1940—1950-х рр. яскраві кльош-спідниці зазвичай мали на подолі аплікацію у вигляді чорного пуделя.

172

Lindy Hop — джазовий танок, що народився в середовищі афроамериканців в епоху свінгу 1920—1930-х рр. і став популярним серед білих уже в епоху рок-н-ролу; «Пекельні вибрики» («Hellzapoppin») — бродвейське комедійне ревю 1938 р. та однойменний фільм 1941 р., сюжети яких пронизані скажено швидкими танцями лінді.

173

Річі звертається до Беві, немов до Скарлет О'Гара — героїні роману Маргарет Мітчел «Розвіяні вітром», дія якого відбувається в середині XIX ст. у рабовласницьких південних штатах.

174

«Norgie» — бренд потужних пральних машин індустріального типу.

175

Ed McMahon (1923-2009), Johnny Carson (1925-2005) — актори-коміки, у 1957-1963 рр. разом вели денне ігрове телешоу «Who Do You Trust?».

176

Humphrey Bogart (1899-1957) — один з найпопулярніших кіноакторів за всю історію Голлівуду; грав крутих героїв.

177

Упроваджене президентом Лінкольном 1863 року національне свято День подяки відтоді святкується у четвертий четвер листопада.

178

«Splish Splash» — забавна пісня співака Боббі Даріна (1936-1973), хіт 1958 року, який став одною з класичних тем рок-н-ролу.

179

Lajos Kossuth (Лайош Кошут, 1802-1894) — лідер національної революції і президент першої незалежної Угорської республіки (1848-1849); після поразки мадяр у визвольних змаганнях був із пошаною прийнятий у США, де його ім'ям названо кілька міст.

180

Черепаха — одна з космічних істот, на яких тримається Всесвіт, діє в романі Кінга «Воно» і в циклі «Темна вежа».

181

Герої коміксу 1984 року та наступних за ним мультфільмів; для підсилення комічного ефекту творці черепашок наділили їх іменами італійських митців епохи Відродження.

182

Quaaludes (Methaqualone) — снодійне, розроблене 1951 року в Індії як замінник барбітуратів, препарат швидко став популярним у світі як рекреаційний наркотик.

183

Jitterbug («пияцька трясучка») — назва найперших, найпростіших свінг-танців 1920-х рр., термін має як негативний, так і позитивний сенс, залежно від контексту.

184

Loretta Young (1913-2000) — кіноактриса з 5-річного віку, знялася у понад 100 фільмах; у 1951-1961 рр. вела власну телепередачу, котра завжди починалася з того, що відкриваються двері й вона заходить у студію, кожного разу в новій вечірній сукні.

185

Arthur Murray (справжнє ім'я Мойсей Тайхман, 1895-1991) — дворічним був вивезений батьками з Галичини до США, де вивчився на кресляра і самоуком став успішним учителем танців із власною школою, учнями якої були герцог Віндзорський, Елеонора Рузвельт, Елізабет Арден, Джон Рокфеллер та ін.

186

Paul Bunyan — лісоруб-велетень, найпопулярніший казковий персонаж у фольклорі північного сходу США й Канади.

187

Старовинна гра з камінчиками, жменьку яких підкидають і ловлять в руку, одночасно підбираючи з землі іншою рукою невловлені раніше; виграє той, хто наловить/назбирає найбільше.

188

Saltbox — традиційний дерев'яний дім колоніальної архітектури, в якому передній фасад має два поверхи, а задній один.

189

Фраза з рок-н-ролу «*Splish Splash*» (див. вище): герой співає, як він вийшов з ванни і побачив, що в його хаті повно люду і всі танцюють, звісно, він не мав іншого вибору, лиш тільки приєднатися до танку.

190

«W. T. Grant» — заснована 1906 року Вільямом Томасом Грантом мережа дешевих універмагів, яка збанкрутувала 1976 року, програвши в конкуренції з мережею Кресгі.

191

«Wolverine» — заснована в Мічигані німецькими емігрантами 1883 року компанія з виробництва робочого взуття, яка існує й зараз.

192

«A & P» — заснована 1859 року чайна компанія, що у ХХ ст. виросла у величезну мережу бакалійних крамниць, яка в 1950-х почала занепадати в результаті антимонопольних санкцій уряду.

193

«Machine-Gun Kelly» (1958), «Reform School Girl» (1957) — малобюджетні бойовики, перший за біографією гангстера 1920—1930-х рр. Джорджа Келлі на прізвисько Автоматник; другий — за коміксом 1948 р.

194

Ray Bradbury (нар. 1920 р.) — письменник, автор численних філософсько-фантастичних творів; місто Грінтаун фігурує в серії його романів: «Вино з кульбабок» (1957), «Щось наближається зле» (1962) та «Прощавай, літо» (2006).

195

«Radio Corporation of America» (1919-1986) — перша в світі комерційна радіокорпорація, яка також випускала професійне та побутове радіотелевізійне й звукозаписувальне обладнання.

196

Розважально-комедійна передача, яку в 1956-1960 рр. на каналі Ен-Бі-Сі щосуботи о 20:00 вів актор Стівен Аллен (1921-2000).

197

«Blue Horse Notebook» — популярні блокноти ціною 5 центів із зображенням голови блакитного коня на обкладинці, випускалися компанією «Брати Монтаг» у 1933-1960 рр.

198

Компанія «Parker» почала випускати кулькові авторучки з 1954 р.

199

Один із лицарів Круглого столу короля Артура.

200

Фільми 1958 року. «Thunder Road» з Робертом Мітчемом (1917-1997) у ролі ветерана Корейської війни, бутлегера; «The Vikings» з Кьюрком Дагласом (нар. 1916 р.) у ролі одноокого вікінга Ейнара.

201

«Bowl Mor» — заснована у 1940-х рр., нині вже неіснуюча компанія з виробництва апаратів для кендаллін-боулінгу (з циліндричними кеглями), популярного головно в Канаді й штатах Нової Англії.

202

«That's Amore» — пісня, яку Дін Мартін виконав, граючи роль гольфіста у кінокомедії «Кедді» (1953), відтоді вона стала великим хітом.

203

«Carter's liver pills» — запатентовані 1868 року Семюелем Картером пігулки на основі бісакодилу (послаблювального); на логотипі компанії зображення чорного крука.

204

«Craftsman» — заснована 1927 року фірма з випуску різноманітних якісних інструментів середнього цінового ряду.

205

«Побалакати з кимсь, як голландський дядечко» — англо-американська ідіома, що означає докірливу, проте настановчу й ширу розмову старшого з молодшим.

206

Війна між КНДР та Південнокорейською республікою тривала у 1950-1953 pp., з боку півночі в ній брали участь бійці армії комуністичного Китаю та льотчики СРСР, з боку півдня — війська США.

207

«Smith Corona» — заснована трьома братами Смітами 1886 року компанія з випуску друкарських машинок.

208

Brewer — місто-супутник (9,5 тис. мешканців) заснованого 1769 року м. Бенгор, яке стоїть на протилежному березі річки Пенобскот.

209

«Bonneville» — у 1957-1958 pp. компанія «Pontiac» випускала як кабріолети, так і купе цієї моделі.

210

Orono — засноване 1774 року місто (10,5 тис. мешканців), де діє заснований 1865 р. Мейнський університет, найбільший і єдиний у штаті, що має статус дослідницького.

211

Кафе, що містяться вздовж автомагістралі № 95, яка тягнеться по всьому Атлантичному узбережжі США.

212

Black Bears — назва всіх команд ігрових видів спорту в Мейнському університеті.

213

«Wax lips» — замішані на бджолиному воску солодощі у формі «негритянських» губ, які для комічного ефекту закусювали зубами, таким чином перед власними губами стирчали великі штучні, далі їх можна було жувати, як гумку; «Niggerbabies» — шоколадні цукерки у формі чорних немовлят.

214

Місцеві закони південних штатів, які діяли у 1876-1965 pp., юридично забезпечуючи расову сегрегацію.

215

Перекручена популярна цитата з сонета «Озімандіас» англійського поета Персі Біші Шеллі (1792-1822) про пам'ятник колись могутньому, а тепер всіма забутому цареві.

216

Paul Frederic Bowles (1910-1999) — американський письменник, перекладач, композитор; більшу частину життя прожив у французьких колоніях у Північній Африці, де й відбувається дія багатьох його романів.

217

Традиційна шаманська релігія племен Західної Африки, елементи якої потрапили в Америку з чорними рабами.

218

GS & WM — вигадана С. Кінгом залізниця, що також фігурує в його романі «Цикл вовкулаки» (1983) та інших творах.

219

Jayne Mansfield (1933-1967) — театральна та кіноактриса, зірка Голлівуду, платинова блондинка з фігурою типу «фужер».

220

«Schwinn» — заснована 1895 року в Чикаго компанія, яка довго була найбільшим виробником велосипедів у США.

221

Віллі Ломен — герой п'єси Артура Міллера (1915-2005) «Смерть торговця» (1949); Бланш Дюбуа — героїня п'єси Теннесі Вільямса (1911-1983) «Трамвай, що звєтиться „Бажання“» (1947).

222

Kaorectate — торгова назва вісмуту субсаліцетата, протиaproносних, противиразкових засобів; випускається у вигляді пігулок і супензій.

223

Перекручена рекламна фраза засобу для очищення зубної смаги «Polident».

224

Стома — хірургічний отвір, який робиться на передній черевній стінці для виведення калових мас або сечі.

225

$45^{\circ}\text{F} = 7,2^{\circ}\text{C}$.

226

Conway Twitty (1933-1993) — співак у стилі кантрі; «It's Only Make Believe» — його хіт 1958 р. про облудну красуню й нещасне кохання.

227

Ferlin Husky (1925-2011) — один з піонерів кантрі музики, співак і актор-комік.

228

«Narragansett» — найбільша свого часу пивна компанія Нової Англії, що існувала у 1890-1981 pp.; цей бренд пива знову було відновлено 2005 р.

229

Президент Ейбрегем Лінкольн зображений на 5-доларовій банкноті.

230

Bridey Murphy — ім'я ірландської жінки XIX ст., котра нібито перевтілилася у XX столітті в американку Вірджинію Тайг, яка у 1952 році під гіпнозом на сеансі регресивної терапії розповіла психотерапевту про своє минуле життя, той написав про це книгу, а в 1956 році за нею було знято фільм; мода на Брайді Мерфі віддзеркалена у поп-піснях, телесеріалах і танцях того часу.

231

«Payday» — батончики, що випускаються з 193² року: зовні солоний арахіс, всередині карамельна начинка.

232

Fred Astaire (Фредерик Австерліц, 1899-1987) — танцівник, хореограф, співак, актор, велика зірка Голлівуду; Barrie Chase (нар. 1933 р.) — танцівниця й актриса, партнерка Фреда Естера у 1958 році.

233

George Nader (1921-2002) — актор ліванського походження; Les Tremayne (1913-2003) — актор англійського походження; Whit Bissell (1909-1996) — актор, який знявся в сотнях ролей другого плану; Eva Gabor (1919-1995) — актриса і світська пані єврейсько-угорського походження.

234

«Mouseketeers» («Мишкетири, або Клуб Мікі Мауса») — перша телепередача, спонсorована кіностудією Волта Діснея у 1955-1959 pp., у якій ведучі пояснювали малим глядачам моральний сенс колізій в улюблених мультиках; Annette Funicello (нар. 1942 р.) — кіноактриса й співачка, співведуча «Мишкетирів».

235

Алюзія на фразу «Чи наважусь я потурбувати всесвіт» з поеми Томаса Стернза Еліота (1888-1965) «The Love Song of J. Alfred Prufrock» (1915), написаної у формі потоку свідомості невпевненого в собі й навколошньому світі юнака.

236

Учасники зібрань АА, котрі вже почали звільнятися від звичного п'янства, називають себе «друзями Білла» за іменем засновника руху Анонімних алкоголіків Білла Вілсона (1895-1971).

237

Commando Cody — герой науково-фантастичного серіалу (перша частина якого має назву «Люди-радари з Місяця»), що демонструвався у 1952-1953 pp. у кінотеатрах, а згодом і по телевізору.

238

Традиційна фраза з телевіторини «Ви абсолютно праві» (1947-1961), яку вів знаменитий комік Граучо Маркс (1890-1977); коли учасник гри вгадував «секретне» слово, з цими словами з-під стелі спускалася схожа на Маркса іграшкова качка (в окулярах, з вусами й сигарою) і зі стодоларовою банкнотою в дзьобі.

239

«Huntley-Brinkley Report» — найпопулярніша у 1950-60-х pp. щовечірня програма новин, яку канал Ен-Бі-Сі подавав у формі телемосту двох ведучих: Чет Гантлі (1911-1974) транслювався із Нью-Йорка, а Девід Бринклі (1920-2003) з Вашингтона.

240

«Hotpoint» — заснована 1905 року компанія з випуску перших у світі електропрасок, яка виросла у виробника різноманітного хатнього електрообладнання.

241

FFA (Future Farmers of America), «Майбутні фермери Америки» — заснована 1928 року найбільша в США (понад півмільйона членів) молодіжна громадська

організація, яка має на меті розвиток у її членів агрокультурних знань і лідерських якостей.

242

Trans World Airlines (TWA) — заснована 1930 року авіакомпанія, пік могутності якої був у 1950-60-х рр., коли нею володів знаменитий мільйонер-авіатор Говард Х'юз (1905-1976).

243

«Bunn-o-Matic» — заснована 1963 року винахідником гофрованого фільтру Джорджем Баном компанія, яка здебільшого випускає промислові апарати для готування кави та чаю.

244

Michael Michaud (нар. 1955 р.) — уродженець Мейну, колишній металург, профспілковий діяч, президент Сенату штату, з 2002 — член Нижньої палати Конгресу США; другий виборчий округ Мейну покриває 80 % штату на північ від лінії Бенгор-Агаста.

245

Почесний титул в індуїзмі, учитель-аскет, гуру.

246

Jake — чоловіче ім'я, а також жаргонне слівце, що означає «гаразд», «окей».

247

Nancy Nurse — дівчинка-героїня однайменної книжки авторства популярної в 1940—1950-х рр. дитячої письменниці Кетрин Джексон; книжка випускалася з вкладеним до неї набором з двох лейкопластирів.

248

«Stouffer's» — заснована 1922 року мережа сімейних ресторанів, яка згодом виросла у велику компанію з виробництва різноманітних заморожених страв.

249

«Special K» — трохи підсмажені рисово-пшеничні пластівці, що їх з 1956 року випускає компанія «Kellogg», рекламиуючи як поживний дієтичний сніданок із низьким умістом жирів.

250

Robert «Bobby» Fischer (1943-2008) — переможець чемпіонату США з шахів 1958 року, одинадцятий чемпіон світу (1972-1975).

251

Ray Charles Robinson (1930-2004) — сліпий з семирічного віку чорний композитор, піаніст, співак, «єдиний геній шоу-бізу» за словами Френка Сінатри.

252

Tet Offensive — назва найпотужнішого наступу військ комуністичного Північного В'єтнаму на територію Південного, який почався 31.01.1968, у найбільше в'єтнамське свято Тет — Новий рік за місячним календарем; 1968-й став найбільш втратним для американських військ за весь період В'єтнамської війни: 16 592 убитих.

253

WKIT 100,3 — ФМ-радіостанція рок-формату, яка належить Стівену й Табіті Кінг.

254

Божевільне життя (ісп.).

255

Palm Springs («Пальмові джерела») — засноване 1896 року місто в Південній Каліфорнії в гірській напівпустелі Коачелла, модний курорт.

256

Steve Jobs (1955-2011) — винахідник і бізнесмен, один з піонерів комп'ютерної революції, співзасновник і керівник корпорації «Епл».

257

Rush Hudson Limbaugh (нар. 1951 р.) — активіст Республіканської партії, радіокоментатор, лідер опіній серед американців правих політичних поглядів; Glenn Beck (1964) — письменник, теле-й радіоведучий, теоретик сучасного консерватизму.

258

Nam — поширена в неформальній говірці американців назва В'єтнаму.

259

Khe Sahn — місто на кордоні В'єтнаму й Лаосу, де містилася база Корпусу морської піхоти США.

260

Hyannis Port — курортне селище на мисі Код, у Массачусетсі, де з 1926 року розташовуються заміські садиби членів родини Кеннеді.

261

«The Temptations» — сформований 1960 року вокальний гурт, який існує й зараз; «My Girl» (1964) — їхній перший великий хіт, «Just My Imagination» — хіт 1971 року.

262

Brunswick — засноване 1628 року портове місто (22 тис. мешканців) у штаті Мейн; флотська авіабаза, яка існувала там з 1943 р., була закрита 31.05.2011.

263

У назві закладу обігрується схоже написання англійських слів: «holly» — гостролист, «holy» — святилище.

264

«S.O.S.» — компанія, заснована 1917 року Едом Коксом, винахідником кухонної губки з вкладеним до неї милом; придумана його дружиною назва компанії є англійською абревіатурою гасла «Спасіть наші каструлі».

265

«Pepsol» — газований безалкогольний напій, що випускався з 1894 р.

266

«The Long, Hot Summer» (1958) — фільм, знятий за сюжетами оповідань нобелівського лауреата Вільяма Фолкнера (1897-1962); «Vertigo» (1958) — детективний трилер Альфреда Гічкока.

267

«Argosy» («Корабель», 1882-1972) — літературний журнал, у якому здебільшого публікувалися пригодницькі твори.

268

World Series — фінал чемпіонату Головної бейсбольної ліги, у якому беруть участь команди-чемпіони Національної та Американської ліг.

269

Mickey Mantle (1931-1995) — активний гравець 1951-1964 рр., вважається одним з найкращих бейсболістів за всю історію цього виду спорту; бомбери з Бронксу — прізвисько «Нью-Йорк Янкіз» за районом базування цієї команди.

270

«Milwaukee Braves» — професійна бейсбольна команда, що існувала в місті Мілвокі, штат Вісконсин, у 1956-1962 рр.

271

Warren Spahn (1921-2003), Lewis Burdette (1926-2007), Henry Aaron (нар. 1934 р.), Edwin Mathews (1931-2001) — видатні бейсболісти 1950-х рр.

272

«Tiparillo» — невеличкі сигари машинної скрутки, що виробляються в Алабамі; «Zippo» — найпопулярніша бензинова запальничка, яка виробляється заснованою 1932 року одноіменною компанією.

273

Від 1940-х рр. ходять плітки, ніби грізний директор ФБР був «домашнім» трансвеститом.

274

Мається на увазі сума очок у всіх семи матчах Світової серії.

275

Лінія — перелік подій, їх імовірних результатів та пропонованих букмекерами коефіцієнтів.

276

Donald Larsen (нар. 1929 р.) — стартовий подавач «Янкі» у 1955-1959; Rinold Duren (1929-2011) — підмінний подавач «Янкі» у 1957-1961 рр., маючи поганий зір, грав у товстих окулярах і артистично хизувався цим на полі.

277

Гасло заснованої 1901 року компанії Texaco, логотипом якої є біла зірка в червоному колі; 2001 р. у результаті злиття з'явилася компанія «ChevronTexaco».

278

Черговий свідомий анахронізм Кінга, оскільки в нашій реальності їдаліні «Дев'яностоп'ятки» (Ninety-Five Market Diners) з'явилися тільки у 1980-х рр., позичивши назву від добудованої тоді автостради I-95, яка пролягає від Мейну до Флориди.

279

Sen-Sen — локричні пігулки для освіженння віддиху, випускаються з XIX ст.

280

Регулятори стандартного підсилювача звуку мають тільки 10 позицій; більшу їх кількість собі вигадали музиканти фіктивного геві-метал-бенду «Spinal Tap» (з

однієїменного пародійного фільму про життя рок-зірок), члени якого пізніше почали давати справжні концерти й записувати диски.

281

Albert «Red» Schoendienst (нар. 1923 р.) — гравець «Відчайдухів Мілвокі» у 1957-1960 рр., який вивів їх у чемпіони Національної ліги і забезпечив їм перемогу 5.10.1958 в 4-му матчі Світової серії проти «Нью-Йорк Янкі».

282

Anthony Kubek (нар. 1935 р.) — бетер-лівша «Янкі» у 1957-1962 рр.

283

Walter «Red» Barber (1908-1992) — легендарний спортивний коментатор, уславлений своїм гострим, простонародним стилем мовлення й письма.

284

George Clooney (нар. 1961 р.) — голлівудський актор, вважається зразком чоловічої краси.

285

Смертну кару в штаті Мейн було скасовано ще 1887 року.

286

Fall Classic — фанатська назва Світової серії.

287

«Love of Life» — телесеріал, що в денний час транслювався на каналі Сі-Бі-Ес від 1951 до 1980 року.

288

Ідіома, що означає показати середній палець «фак».

289

Ed McBain — один з десятка псевдонімів, під якими друкував свої численні твори американський письменник і сценарист Сальваторе Ломбіно (1926-2005); John Dann MacDonald (1916-1986) — майстер детективів і трилерів; Chester Himes (1909-1984) — 19-річним за збройне пограбування був засуджений на 25 років, писати почав у в'язниці й виріс у майстра «крутого» жанру; Richard Scott Prather (1921-2007) — популярний детективник, також був редактором багатьох інших знаменитих письменників у цьому жанрі; «Peyton Place» (1956) — перший роман Грэйс Метальюс (1926-1962), який став світовим бестселером; «Stone for Danny Fisher» (1952) — роман про боксера і мафію автора численних бестселерів Гаролда Робінса (1916-1997); «The Lincoln Hunters» (1958) — роман Вілсона Такера (1914-2006) про історика, котрий з 2578 року потрапляє у 1856.

290

30 °F = -1,1 °C.

291

Крибедж — гра колодою з 52 карт для 2 і більше учасників, які відмічають набрані ними очки, встромляючи спеціальні кілочки в дірочки на довгій дощі.

292

Minot — засноване 1802 року місто (2,5 тис. мешканців) в окрузі Андроскогтін.

293

«Orange Crush» — сильногазований безалкогольний напій зі смаком помаранча, який випускається з 1911 року одноїменною компанією.

294

«Parker House» — існуючий з 1855 року готель в історичній частині Бостона, знаменитий тим, що у 1911-1913 рр. у його кухні працював пекарем майбутній президент В'єтнаму Хо Ші Мін; у цьому готелі часто зупинявся ДжФК, і в тамтешньому ресторані він зробив пропозицію Жаклін.

295

Combat zone — район розваг для дорослих у колишньому Бостоні, прозваний так пресою через високий рівень в ньому злочинності та завдяки клієнтурі, більшість якої становили солдати й військові моряки.

296

District Columbia — формально-юридична назва столиці США м. Вашингтон з околицями, територія якої не входить до складу жодного штату; «Harrington» — тризірковий готель, розташований між Капітолієм та Білим домом.

297

Автострада завдовжки 3825 км, що пролягає вздовж Атлантичного узбережжя США: від канадського кордону в Мейні на півночі до острова Ки-Вест на південному кінці Флориди.

298

Blue Plate Special — в американських закладах харчування так називається недорога страва, де мусить бути м'ясо або риба та три види овочів (все подається на одному блюді).

299

Howard Johnson's — заснована 1925 року мережа ресторанів та мотелів (до 1970-х найбільша в США), що славилася своїми 28 сортами морозива; Простак Саймон — герой старовинного англійського дитячого вірша.

300

«Old Rugged Cross» — популярна християнська пісня, написана 1913 року євангелістом Джорджем Беннардом (1873-1958).

301

«Humble Oil» — заснована 1911 року в Техасі нафтова компанія, яка з 1973 року називається «Exxon».

302

Шериф-удівець Енді та його син Опі — головні герої серіалу «Andy Griffith Show» (1960-1968), дія якого відбувається в добropорядному містечку в Північній Кароліні.

303

Tampa — місто на західному узбережжі Флориди (274 тис. мешканців у 1960 р.), адміністративний центр округу Гілсборо.

304

Nokomis, Venice — курортні міста в окрузі Сарасота, Флорида.

305

Tamiami Trail — прокладена у 1920-х рр. через заповідні території дорога Тампа-Маямі, завдовжки 425 км, найпівденніша частина федеральної траси 41.

306

Fort Myers — адміністративний центр округу Лі, Флорида.

307

«Minneapolis Lakers» (з 1960 р. «Los Angeles Lakers») та «Boston Celtics» — професійні баскетбольні команди.

308

«Montreal Canadiens» та «Toronto Maple Leafs» — канадські хокейні команди.

309

Venetian Way (1957-1964) та Bally Ache (1957-1960) — знамениті верхові коні чистокровної американської породи.

310

63,5 кг.

311

Diana Dors (1931-1984) — британська кіноактриса, білявка, котру називали «єдиним секс-символом, який створила Англія після Леді Годіви».

312

Budd Schulberg (1914-2009) — романіст, сценарист і телепродюсер; «Disenchanted» (1950) — його бестселер про письменника, в образі якого легко вгадується Скотт Фіцджералд.

313

$-10^{\circ}\text{F} = -23,3^{\circ}\text{C}$.

314

«Мобі Дік, або Білий кит» — знаменитий роман класика американської літератури Германа Мелвілла (1819-1891); «Дім на сім фронтонів» (1851) — роман класика американської літератури Натаніеля Готорна (1804-1864).

315

Enid — дев'яте за кількістю населення (блізько 39 тис. мешканців у 1960 році) місто в штаті Оклахома.

316

Ванільні — білі (сленг).

317

«The Catcher in the Rye» (1951) — знаменита, перекладена практично всіма мовами світу повість Джерома Селінджера (1919-2010) про 16-річного підлітка Голдена Колфілда і тепер залишається забороненою в деяких школах США, де в шкільних радах великий вплив мають батьки консервативно-релігійних поглядів.

318

Moose (Лось) Mason — американець російського походження, успішний у спорті недоумкуватий школяр, персонаж багатьох коміксів одного з найпотужніших у цьому жанрі видавництва «Archie».

319

Айк — фамільярне прізвисько 34-го президента (1953-1961) США Двайта Айзенгавера (1890-1969).

320

Leo «Lip» Durocher (1905-1991) — канадський француз за походженням, гравець, а потім уславлений своїм гострим язиком успішний бейсбольний менеджер.

321

«77 Sunset Strip» (1957-1964) — детективний телесеріал за спримітивізованими сюжетами романів Роя Хагінса (1914-2002).

322

DeFunak Springs — флоридське містечко неподалік кордону з Алабамою.

323

Стара площа (фр.) — інша назва для Французького кварталу в Нью-Орлеані.

324

«The Chapman Report» (1960) — заснований на реальних дослідженнях психологів бестселер популярного прозаїка і сценариста Ірвінга Воллеса (1916-1990) про сексуальні настрої й потяги американців.

325

Baton Rouge — друге за величиною місто (152 тис. мешканців у 1960 р.) у штаті Луїзіана.

326

$75^{\circ}\text{F} = 25,5^{\circ}\text{C}$.

327

Чорна вдова (*Latrodectus mactans*) — вид отруйних павуків, поширений на півдні США.

328

Bruce Springsteen (нар. 1949 р.) — один з найавторитетніших рок-бардів США; «From small things» (1979) — рок-н-ролова балада про молоду жінку, яка втекла з Вайомінгу від свого чоловіка, водія-далекобійника, полишивши на нього їхніх двох малих дітей, а доїхавши до Флориди зі своїм коханцем, агентом з нерухомості, раптом його застрелила, бо «той погано кермував машиною».

329

Houston — найбільше в Техасі місто, де знаходиться Космічний центр НАСА; Rice University — відкритий у 1912 році на заповіданій Вільямом Райсом багатомільйонний спадок вільний університет, що славиться високими результатами науково-дослідницької діяльності (президент Кеннеді виступав на університетському стадіоні).

330

Forth Worth — засноване 1849 року місто (356 тис. мешканців у 1960 р.), частина мегаполіса Даллас — Форт-Ворт.

331

«Pledge» — чистильні засоби компанії «Джонсон & Син»; «Maytag» — компанія, що з 1905 року випускає пральні машини.

332

«Turle Wax» — заснована 1941 року компанія з виробництва автокосметики.

333

Chuck Berry (нар. 1926 р.) — чорний композитор, гітарист, співак, один з найвпливовіших піонерів рок-н-ролу, автор і тепер популярних хітів.

334

Райони багатих покладів корисних копалин, що створилися у Пермський період, понад 250 млн р. тому.

335

Sansabelt (без пояса) — штани з вшитою в пояс широкою елеастичною стрічкою, які з 1959 року випускала фірма «Jaymar-Ruby».

336

«Ми вас поховаємо» — знаменита фраза, яку перший секретар ЦК КПРС Микита Хрущов адресував послам західних держав на прийомі в Москві в листопаді 1956 року.

337

«Чаюваньниками» часто називаються себе громадські угруповання в США з право-патріотичною ідеологією; традиція походить від «Бостонського чаювання» 1773 року — першої рішучої акції американських колоністів проти англійських порядків, з якої почалася війна за незалежність США.

338

Jerry Lee Lewis (нар. 1935 р.) — піаніст-віртуоз, співак, піонер рок-н-ролу; «Whole Lotta Shakin' Goin' On» — його хіт 1957 р.; «Wings of a dove» — госпел про Христову голубку, останній великий хіт у кар'єрі Ферліна Гаскі.

339

Muddy Waters (1913-1983) — один з найавторитетніших чорних блюзменів, який під початок 1960-х шокував публіку своєю дуже гучною грою на електрогітарі, потужним голосом і жорсткими ритмами.

340

Ladyfinger — крихітні петарди, кожна як сірник завбільшки, які зазвичай підривають цілими низками.

341

Trinity (Трійця) — річка завдовжки 815 км, яка тече з півночі на південь Техасу, зокрема через міста Форт-Ворт і Даллас, впадаючи в Мексиканську затоку.

342

Pronghorn (вилоріг) — американська антилопа.

343

Mesquite — південноамериканський чагарник, ареал якого сягає засушливих південно-західних районів США, солодкаве борошно з його бобів додається до хліба, вина й інших харчів як ароматизатор.

344

Квотербек — лідер групи нападу в американському й канадському футболі.

345

Консолідація — згromадження учнів колишніх маленьких сільських шкіл у великих міських школах — інтенсивно тривала в США у 1950—1960-х рр.

346

«Blackboard Jungle» (1954) — роман Айвена Гантера (один із псевдонімів Сальваторе Ломбіно), написаний ним з досвіду 17 днів його роботи викладачем у профтехучилищі в Бронксі, «жорсткому» районі Нью-Йорка; особливо популярним був знятий за романом однойменний фільм (1955).

347

Madison — столиця штату Вісконсин.

348

«Кожен когось кохає час від часу» (1964) — пісня співака й кіноактора Діна Мартіна (справжнє ім'я Діно Крокетті, 1917-1995).

349

Крик душі (фр.).

350

«Pittsburgh Pirates» — команда з міста Пітсбург, Пенсільванія; Bill Mazeroski (нар. 1936 р.) — гравець «Піратів» (1956-1972), уперше в історії Світової серії завершив чемпіонат-1960 пробіжкою по всіх базах.

351

Martin Luther King (1929-1968) — християнський проповідник, лідер руху чорних американців за рівні громадянські права, ідеолог ненасильницької тактики; був застрілений білим расистом.

352

KLIF — базована в Далласі середньохвильова радіостанція музично-розмовного формату, яка у 1950—1960-х рр. мала найбільший рейтинг у США, що підупав тільки після поширення у 1970-х станцій ФМ-діапазону.

353

Waco — місто (98 тис. мешканців у 1960 р.) на півдорозі між Далласом та Остіном.

354

Дешеве житло, яке фінансується міжнародним фондом Ротарі Клубу.

355

Troy Shondell (нар. 1940 р.) — співак, уславлений 1961 року єдиним хітом «This Time We're Really Breaking Up».

356

В оригіналі гра слів «and pigs may whistle» («і свині можуть засвистати») натякає на характерну (ледь не стандартну) для класичних англійських п'ес назгу пабів «Свиня і свисток».

357

270 фунтів = 122,5 кг.

358

Ленні Малюк — дужий, добрий, розумово обмежений сезонний наймит і випадковий убивця дружини Керлі, трагічний герой повісті «Про мишій і людей» (1937) одного з найпопулярніших американських авторів XX ст., нобелівського лауреата (1962) Джона Стейнбека (1902-1968); театральні адаптації повісті широко ставляться у світі.

359

William Clark Gable (1901-1960) — кіноактор, секс-символ 1920—1930-х рр. на прізвисько «король Голлівуду».

360

Mickey Rooney (нар. 1920 р.) — актор Голлівуду, став зіркою ще дитиною, працюював найдовше.

361

«Кармазинова хвиля» (Crimson Tide) — неофіційна назва футбольної команди Алабамського університету, який має неофіційне прізвисько Бама.

362

Джордж Мілтон — колишній інтелігент, сезонний наймит, друг Ленні по мандрах, котрий убиває Ленні, щоб врятувати його від тортур фермерів, які хочуть його лінчувати.

363

Гравець ударної групи в американському футболі.

364

Pep-club — самоорганізація учнів для пропаганди досягнень власної школи, з членів Пеп-клубів формуються також групи заводіїв-чирлідерів.

365

Персонажі «Мишай і людей»: Керлі — задиристий син хазяїна ранчу, який безупинно ревнує свою самозакохану красуню-дружину; Слім — старший наймит, поважаний усіма персонажами.

366

«The Grapes of Wrath» (1940) — фільм за однойменним романом (1939) Джона Стейнбека, в якому головну роль грає актор Генрі Фонда (1905-1982).

367

Minox — супермініатюрний фотоапарат, створений 1936 року латвійським винахідником Вальтером Заппом (1905-2003), до 1943 р. випускався в Ризі, а з 1948 року в Західній Німеччині.

368

«Mad» («Скажений») — заснований 1952 року сатиричний журнал, який значно вплинув на розвиток вільної думки в Америці XX ст.; автором коміксу «Шпигун поти шпигуна» був відомий кубинський політичний карикатурист Антоніо Прохіас (1921-1998), котрий емігрував до США у травні 1960 р.

369

«Nash» — бренд автомобілів, що випускалися заснованою 1916 року компанією «Nash Motors», котра після багатьох пертурбацій з 1987 року належить корпорації «Крайслер».

370

Alexander Pope (1688-1744) — англійський поет, філософ, автор сатиричних епіграм; фраза «Зганьби хисткою похвалою, кинь приватний погляд скоса й, сам не хихочи, усіх до того підучи» походить з його твору «Послання доктору Арбатнату» (1735).

371

Alfred Hitchcock (1899-1980) — британський кінорежисер, вважається батьком-засновником жанру психологічного трилера в кіно.

372

Алюзія на фразу з кіносеріалу «Little Rascals» («Малі шалапути», 1922-1944 рр.), де Гречка — прізвисько одного з героїв, вічно розпатланого чорного хлопчика.

373

«La Paloma» — відома в усьому світі пісня, написана 1963 року іспанським композитором Себастьяном Ірадьєром (1809-1865); «Louie Louie» (1957) — рок-пісня чорного співака Річарда Беррі (1935-1997).

374

Розповсюджена в Мексиці назва міст і містечок.

375

Cleveland Clinic Foundation — заснований 1924 року науково-дослідницько-лікувальний медичний центр в м. Клівленд, штат Огайо, входить до п'ятірки найкращих у США.

376

«The Day the Earth Stood Still» (1951) — науково-фантастичний фільм, завдяки зіграний в ньому ролі прибульця Клаату уславився англійський актор Michael Rennie (1909-1971); у 2008 році було випущено римейк цього класичного фільму.

377

Алюзія на пісню британського гурту «Beatles» «With a Little Help from my Friends» («За невеличкої допомоги моїх друзів») з альбому 1967 року «Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band».

378

Алюзія на пісню американського ритм-енд-блузового дуету Mickey & Sylvia «Love is Strange» (1956).

379

$80^{\circ}\text{F} = 26,5^{\circ}\text{C}$.

380

Сосна Ламберта, або цукрова (*Pinus lambertiana*) — високе дерево, що росте в горах і на рівнинах заходу США і в північній Мексиці.

381

Дітвора (ісп.).

382

Speedy Gonzales — «найпроворніша мишка в Мексиці», карикатурний персонаж діснеївського мультсеріалу «Looney Tunes» (1953-1969).

383

Cisco Kid (Малюк Сіско) — герой оповідання О. Генрі «Шлях кабальєро», кінний відчайдух-стрілець з техасько-мексиканського прикордоння, образ якого розтиражовано в багатьох фільмах і коміксах.

384

Тут — «вище голову» (ісп.).

385

Marlon Brando (1924-2004) — один з найвпливовіших кіноакторів Голлівуду, застосовував у роботі систему Станіславського.

386

«Кишеня» — термін в американському футболі, означає жорсткий захист лінійними гравцями свого квотербека.

387

Ritchie Valens (1941-1959) — американо-мексиканський співак-гітарист, піонер стилю чикано-рок, загинув в авіакатастрофі разом з кількома іншими зірками рок-н-ролу; «Oooh, My Head» — пісня, написана ним незадовго перед загибеллю.

388

Douglas Sahm (1941-1999) — спершу відомий в Техасі як «вундеркінд музики кантрі», його перший бенд дійсно називався «The Knights»; пізніше став широко популярним автором і виконавцем музики блюз-рок із власним гуртом «Sir Douglas Quintet».

389

«Британське вторгнення» — період від 1963 року й до початку 1970-х, коли слідом за «Бітлз» на американську поп-культуру величезний вплив справляли рок-гурти й окремі музиканти з Британії; «Tejano music» — техаська музика будь-якого стилю з сильними мексиканськими впливами.

390

Топсі — чорна дівчинка, персонаж книг Гаріет Бічер Стоу «Хатина дядька Тома».

391

68 кг.

392

Savannah — засноване 1733 року місто (147,5 тис. мешканців у 1960 р.) у штаті Джорджія.

393

Rock Hudson (1925-1985) — актор в амплуа героя-коханця, найвідоміші свої ролі зіграв у кількох романтичних комедіях, де його партнеркою виступала Доріс Дей.

394

«A Reliable Wife» (2009) — схвально сприйнятий критиками і читачами перший роман нью-йоркського автора Роберта Гулріка (Robert Goolrick), дія якого відбувається у Вісконсині на початку ХХ ст.

395

$90^{\circ}\text{F} = 32,2^{\circ}\text{C}$; $100^{\circ}\text{F} = 37,7^{\circ}\text{C}$.

396

Предмет в американських школах, на кшталт домоводства, але з ширшим колом тем, зокрема таких, як «економіка сімейних прибутків і витрат», «родинні стосунки» тощо.

397

Біблія. Приповісті 31:10-14; переклад Івана Огієнка.

398

Фірмова страва закладу (фр.).

399

«West Side Story» (1957) — мюзикл Леонарда Бернстайна (1918-1990) і знятий за ним 1961 р. однійменний фільм; у дуеті «Десь там є тихе місце для нас» автор мюзиклу також процитував музичні фрази з Бетховена й Чайковського.

400

Арнет — вигадане С. Кінгом місто в Східному Техасі, яке вперше згадується в його романі «Протистояння» (1978).

401

Чилі — мексикансько-техаська страва, м'ясо, тушковане з гострим перцем чилі.

402

Baby Huey — гігантське наївне каченя, створений 1950 року художником Мартіном Таасом (1914-1994) персонаж багатьох мультиків студії «Парамаунт».

403

«12 angry men» (1954) — п'еса Реджиналда Роуза (1920-2002), яка дебютувала у форматі телесеріалу, а вже потім стала в театрах й адаптувалася у фільми для великого кіноекрану; «Samuel French Company» — заснована 1830 року видавнича фірма, що купує й контролює права на постановку й публікацію п'ес.

404

Започатковане 1907 року в штаті Колорадо свято, яке стало загальнонаціональним 1937 року.

405

Кінг іронізує з того, що перші в світі транзисторні приймачі (1954) й інтегральні схеми (1958) були розроблені й випущені саме в Далласі компанією «Texas Instruments».

406

«Nambu» — заснована 1927 року генералом і винахідником Кіджиро Намбу (1869-1949) японська фірма, яка випускала пістолети й важкі кулемети.

407

Джон Доу — колись стандартний замінник невідомого (або того, яке не можна розголошувати) імені під час юридичних процедур, тепер так зазвичай називають невідомий труп.

408

Everette Howard Hunt (1918-2007) — офіцер ЦРУ і письменник, автор десятків детективів і кількох документальних книг; організував 1972 року прослуховування штаб-квартири демократичної партії в готельно-офісному комплексі «Вотергейт», що привело до гучного скандалу й відставки у 1974 р. зі свого поста замовника цієї операції — президента Річарда Ніксона.

409

«Mom & Pop» — загальна назва незалежних від великих мереж сімейних крамничок чи ремонтних майстерень, чиї власники зазвичай і мешкають при своїх закладах.

410

«Montgomery Ward» — заснована 1872 року бродячим торговцем Аароном Монтгомері Вордом (1843-1913) перша в світі компанія «товари поштою», яка

згодом виросла в мережу супермаркетів; у народі компанія дісталася прізвисько «Monkey Ward» — «Мавпячий Ворд».

411

Odessa — засноване 1881 року техаське місто (80 тис. мешканців у 1960), столиця округу Ектор, сусіднього з округом Мідленд, де містяться великі родовища нафти.

412

«The Dovells» (1957-1968) — вокальний гурт, особливо популярний в «епоху твісту» 1959-1963; Johnny Burnette (1934-1964) — співак і гітарист у стилі рокабілі; Chubby Checker (нар. 1941 р.) — композитор і співак, «названий батько» музичного стилю і танцю твіст.

413

«Zayre's» (1956-1990); «Mammoth Mart» (1956-1978) — мережі універмагів дешевих цін, яких тепер не існує.

414

«Manpower» — заснована 1948 року американська компанія з працевлаштування й перенавчання, сьогодні діє у всьому світі.

415

Mozelle — тепер вже покинуте, безлюдне містечко в окрузі Коулмен на південний захід від Далласа.

416

«Hudson Motor Car Company» — компанія, заснована 1909 року, автомобілі під цим брендом перестали випускатися з 1958 р.; «Lark» («Жайворон») — компактний легковик, що випускався у 1959-1966 рр. заснованою 1868 року компанією Studebaker.

417

Су, Сукі — пестливо-зменшувальний варіант імені Розетта.

418

Abilene — місто на заході Центрального Техасу (90 тис. мешканців у 1960 р.).

419

Sadie Hawkins Dance — танцювальний вечір, куди дівчата запрошуують хлопців, відбувається у листопаді; традиція розквітла під впливом сатиричного коміксу «Малюк Ебнер», що випускався у 1934-1977 рр. художником Альфредом Капліним (1909-1979), котрий вигадав героїнню Сейді Гокінс та свято її імені (між іншим, латиський єврей за походженням Ал Каплін також ввів до англійської мови слово «чмо»).

420

Philly Вор — популярний у 1950-х рр. танок, повільніша версія танцю лінді-гоп, бере початок з Філадельфії.

421

«Cold Duck» — американське ігристе вино, створене 1937 року в Детройті за зразком баварського вина «Kalte Ente».

422

Листований торт, стандартними інгредієнтами якого є борошно, вершки, масло какао, цукор і буряк.

423

«Future Homemakers of America» — засновані 1945 року школярсько-студентські організації (окремі на Півдні та на Півночі США), які в результаті десегрегації злилися у 1965 р., у 1999 назву було змінено на «Сімейні, кар'єрні й громадські лідери Америки» (FCCA).

424

Dogpatch (Собача Тічка) — містечко, в якому відбуваються події коміксу «Малюк Ебнер».

425

«Samsonite» — заснована 1910 року компанія з виробництва різноманітних подорожніх аксесуарів.

426

«Webcor» — бренд апаратури виробництва фірми «Webster Chicago Corporation» (1914-1970).

427

Тобто стиляга й фанат рок-н-ролу.

428

Bobby Rydell (нар. 1942 р.) — співак рок-н-ролу, «підлітковий ідол» початку 1960-х

pp.

429

«At the Hop» (1957) — першій хіт квартету «Danny & the Juniors».

430

Хіти 1961 року: «Hit the Road Jack» у виконанні Рея Чарлза; «Quarter to Three» — співака на ім'я Gary U.S. Bonds (нар. 1939 р.).

431

Red shirt — практика, коли студентові-спортсмену дозволяється тренуватися (в червоному светрі) з університетською командою, але брати участь у матчах сезону ні, таким чином стандартне 4-річне перебування в коледжі в нього може розтягнутися на 5-6 років.

432

«5 Star» — житнє віскі, яке виробляється заснованою 1857 року канадською компанією «Seagram».

433

Hoochie Coochie — термін із сексуально-вуаєристською конотацією, веде своє походження від популярного у XIX ст. танцю живота, який зазвичай виконувався циганками; зараз — стиль блузової музики з «вкрадливим» ритмом.

434

«The Diamonds» — заснований 1953 року канадський вокальний квартет, їхня хітова пісня 1958 року «The Stroll» («Прогулянка») — це повільний рок-н-рол з «крокуючим» ритмом.

435

Madison — відомий з 1957 лінійний танок, особливо популярний у 1960-1965; «American Bandstand» («Американська естрада», 1952-1989) — музично-розважальна телепередача.

436

Al Jolson (1886-1950) — емігрант з Литви, свого часу був найвище оплачуваним співаком і кіноактором у США; пісню «Мамту» він виконав у першому звуковому фільмі «Джазовий співак» (1927), а пізніше ще в кількох.

437

Алюзія на знамениту фразу боксера-чемпіона Мухамеда Алі про труд підготовки: «Я біжу цією дорогою так давно, що тепер можу танцювати в сяйві прожекторів».

438

Reno — засноване 1850 р. місто на заході штату Невада, яке до 1960-х рр. було одним із найпопулярніших гірських курортів і столицею грального бізнесу в США, там також діяв найліберальніший закон про розлучення.

439

Kileen — засноване 1881 року містечко, відоме розташованою поряд з ним військовою базою Форт-Гуд.

440

Викладач танців Артур Мюрі ще у 1920-х рр. почав випускати відеоуроки, а також друковані «сліди», карти-схеми танцювальних рухів, які розкладалися на підлозі.

441

Карія пекан, або гікорі пекан — американський вид горіха заввишки до 40 м, в Україні культивується в Криму.

442

«Last Exit to Brooklyn» (1964) — жорсткий роман Х'юберта Селбі (1928-2004) про життя нью-йоркського соціального «дна», за яким у 1989 р. було знято однайменний фільм.

443

«Dennis the Menace» (1957-1963) — сімейний телесеріал за однайменним коміксом про доброго хлопця, котрий повсякчас потрапляє в халепу.

444

Edward Sullivan (1901-1974) — популярний ведучий авторського розважального телешоу, яке виходило з 1947 до 1971 року.

445

Ірландець за походженням Джон Кеннеді був першим і єдиним у США президентом католицького сповідання.

446

Mason — Dixon Line — проведена ще у 1763-1767 рр. межа між британськими колоніями Меріленд і Пенсильванія, з XIX століття символізує культурно-етичні розбіжності між південними (тоді рабовласницькими) й північними штатами Америки.

447

Від латинського юридичного терміна «*in flagrante delicto*», що означає «зловлений на місці злочину» або «під час незаконного сексуального акту».

448

Окра, або бамія (*Abelmoschus esculentus*) — однорічна рослина родини мальвових, віддавна вирощується як овочева культура.

449

«Love in the Afternoon» (1957) — романтична комедія за романом Клода Ані «Російська дівчина Аріана» (1920), де незаймана юна парижанка Аріана намагається запевнити немолодого американського плейбоя у своїй сексуальній досвідченості.

450

Howard Hughes (1905-1976) — інженер-авіабудівельник, розробник військових і цивільних літаків, пілотом встановив кілька рекордів швидкості, був одним із найбагатших людей світу, філантропом, все життя відзначався ексцентричною поведінкою, яка під кінець вилилася у відверту параною.

451

«Lifebuoy» («Рятувальний круг») — розроблене 1895 року в Британії карболове мило.

452

«White Shoulders» — квіткові парфуми, що випускалися з 1945 року нью-йоркською компанією «Evyan»; «Yodora» — крем-дезодрант, що випускається з 1923 року.

453

Walter Cronkite (1916-2009) — радіо-і тележурналіст, від початку 1960-х рр., за опитуваннями громадської думки, частіше всіх ставав «людиною, якій найбільше довіряють американці».

454

S&H Green Stamps — бонусні марки, які з 1896 до кінця 1980-х рр. розповсюджувала в роздрібній торгівлі компанія «Sperry & Hutchinson».

455

«Sunoco» — заснована 1886 року нафтогазова компанія, яка першою у 1956 р. розробила й впровадила колонки, де з одного крана можна було заправляти машину бензинами різних марок, за вибором автомобіліста.

456

Kim Novak (нар. 1933 р.) — американська актриса чеського походження, особливо пам'ятається її ролі у фільмах «Пікнік» (1955) та «Запаморочення» (1959); Darlene Gillespie (Дарлін Гіллспі, нар. 1941 р.) — співачка й актриса, у 1955-1958 рр. виступала в дитячому телешоу «Клуб Мікі Мауса».

457

«Life Savers» — упаковані в туби з фольги м'ятні цукерки у формі кружечків з діркою, які випускаються з 1912 року.

458

«Auld Lang Syne» — старовинна шотландська застільна пісня, записана Робертом Бернсом (1759-1796), яка поступово стала традиційною новорічною.

459

«The Ventures» — заснований 1958 року інструментальний рок-квартет, що уславився своїм характерно реверберованим гітарним звуком.

460

«Dixie cup» — фірмова назва одноразового паперового стакана, винайденого 1907 року Лоренсом Люеленом, винахідником автомата з продажу газованої води.

461

«Mercury» — бренд автомобілів, який випускався компанією «Форд Мотор» з 1938 року; наразі мається на увазі модель «Mercury Eight» (1949-1951).

462

«Lone Star» — найпопулярніше в Техасі пиво, що випускається одноіменною броварнею, яку було засновано 1884 року.

463

«Crayola» — заснована 1885 року компанія з випуску різноманітного художнього знаряддя; особливо популярні пастельні олівці «Крайола».

464

Алюзія на фантастичний детектив Джона Д. Мак-Дональда «The Girl, the Gold Watch & Everything» (1962), в якому герой має золотий годинник, що зупиняє час для всіх, окрім нього з його коханою, котра допомагає герою виплутиватися зі смертельних небезпек, що виникають через його маніпуляції з тим годинником.

465

Huntsville — засноване 1836 року місто, в якому ще з часів Республіки Техас міститься Департамент кримінальної юстиції штату і кілька в'язниць різного режиму.

466

Irwin Shaw (1913-1984) — популярний як у публіки, так і в критиків драматург, сценарист, романіст.

467

John Wayne (справжнє ім'я Меріон Моррісон, 1907-1979) — кіноактор, режисер і продюсер, символ мужності.

468

«Arsenic and Old Lace» (1939) — комедія драматурга Джозефа Кесельрінга (1902-1967) про письменника і його божевільне сімейство; одноіменна кіноверсія (1944) режисера Френка Капри.

469

Гра слів, справжнє ім'я Фреді звучить майже як Ratty — пацючок, щурик (англ.).

470

Wallace Beery (1885-1949) — актор, що за 36 років кінокар'єри знявся у близько 250 фільмах.

471

Keenan Wynn (1916-1986) — характерний кіноактор, виконавець численних яскравих ролей другого плану.

472

Фраза-мем, якою закінчував свої радіо-і телепрограми співак, піаніст і кіноактор-с комік Jimmy Durante (1893-1980).

473

Найпопулярніший американський сорт люлькового тютюну, який випускається з 1907 року компанією «R. J. Reynolds».

474

Менестрель-шоу — відомі з ХІХ століття фарсові шоу на теми негритянської наївності й недолугості, які грали як білі, так і чорні актори; «Amos 'n' Andy» (1928-1966) — регулярна радіопередача в традиціях менестрель-шоу, яка потім була адаптована телебаченням.

475

Austin — з 1839 р. столиця незалежної Республіки Техас, а потім і штату; Центральний Техас, де міститься Остін (187 тис. мешканців у 1960 р.), завжди відзначався більшою толерантністю в міжрасових стосунках за решту Півдня США.

476

Pawnee — індіанський народ, що жив у землянках, займаючись хліборобством, на територіях сучасних штатів Небраска і Канзас.

477

Брати Райт, Орвіл (1871-1948) та Вілбур (1867-1912), 1903 року побудували й почали експлуатувати переший у світі літаючий аероплан.

478

Flappers — емансиповані жінки, котрі у 1920-х рр. почали масово носити короткі зачіски й спідниці, демонстративно курити, слухати і танцювати джаз, займатися «чоловічими» професіями і загалом незалежно поводитися.

479

Judy Garland (1922-1969) — актриса і співачка з дворічного віку, Mickey Rooney (нар. 1920 р.) — актор із 14-місячного віку; разом вони ще дітьми знялися у 9 фільмах- мюзиклах, де, як потім писав у автобіографії Руні, «всі сюжети закручувалися навколої потреби поставити шоу в чийсь стодолі».

480

Одна з центральних вулиць Далласа, американці пам'ятають, що по ній пораненого Кеннеді терміново везли до Меморіального шпиталю Паркленд.

481

Jerry Lewis (справжнє ім'я Джозеф Левіч, нар. 1926 р.) — комедіант, співак, танцівник, кінопродюсер; їх дует зі співаком і актором Діном Мартіном у 1948-1956 рр. уславився імпровізованими, елегантними скетчами; Mr. Bones і Mr. Tambo — традиційний дует персонажів маскарадного менестрель-шоу, брутальної кумедності їх діалогам додає те, що перший тримає в руках великі кістки і стукає ними одна об одну, другий грюкає тамбурином.

482

Zoot suit — модний у 1940-х рр. (особливо серед кольорових американців) чоловічий костюм: довгополий піджак з високою талією, широкими лацканами і

підставними плечима, широкі штани з високою талією й вузькими манжетами внизу.

483

«Weingarten's» — мережа супермаркетів, що існувала в Техасі у 1901-1983 рр.

484

Annunzio Paolo Mantovani (1905-1980) — британський диригент італійського походження, керівник оркестру легкої музики, чиї записи часто використовуються як звуковий фон.

485

«Honky Tonk Women» (1969) — хіт гурту «Rolling Stones», де йдеться про танцівницю в барі, котра підробляє й проституткою; «honky tonk» — пристацькі бари з живою музикою, поширені від початку ХХ ст. на півдні США.

486

«Coldspot» (1928-1976) — бренд домашнього електрообладнання, яке відзначалося новаціями в дизайні й функціональності, першими у 1960 р. почали випускати холодильники, що не потребують розморожування.

487

«Ford Ranch Wagon» — великий легковик-універсал, який випускався у 1952-1977

pp.

488

У 1950—1960-х рр. світ переживав найпотужнішу епідемію поліоміеліту з частими смертельними випадками, багато людей залишилися паралізованими.

489

Shiner — містечко в окрузі Лавака, Техас, де міститься заснована 1909 року броварня «Spoetzl», яка славиться своїм темним пивом.

490

Hoboken — засноване на початку XVII ст. голландцями портове місто в штаті Нью-Джерсі, розташоване на ріці Гадсон навпроти Мангетена.

491

«Waterman» — заснована 1884 р. в Нью-Йорку, одна з найстаріших понині діючих компаній з виробництва авторучок.

492

«Welcome Wagon» — заснована 1928 року компанія, представниці якої відвідували нових мешканців кварталу з набором подарунків, купонів і буклітів від місцевих крамниць та інших бізнесів.

493

«Junior League» — заснована 1901 року жіноча організація, волонтерки якої працюють на поліпшення умов проживання, освіти тощо в своїх районах, містах.

494

Професійні футбольні команди, всі засновані 1960 року — «Dallas Cowboys» в солідній Національній футбольній лізі; «Dallas Texans» і «Houston Oilers» у новоствореній незалежній Американській футбольній лізі; після славетної перемоги 1962 року над переможними до того «Нафтовиками» малознаних «Техасців Далласа» купило місто Канзас, переїхавши туди, вони стали називатися

«Kansas City Chiefs» (прізвисько «Команда Америки» від 1978 р. закріпилося за «Ковбоями» після знятого про них фільму).

495

«Palisade Park» (1962) — свіжий травневий хіт співака Фреді Кеннона (нар. 1939 р.) про однайменний парк розваг у Нью-Джерсі.

496

Dallas Love Field — побудований коштом міста аеропорт, який був головним у мегаполісі до побудови у 1974 р. Далласького міжнародного аеропорту.

497

Newark — найбільше місто в штаті Нью-Джерсі.

498

Douglas DC-8 (1958-1972) — реактивний авіалайнер на 200 місць, перший із цивільних літаків, що подолав 1961 р. звуковий бар'єр.

499

У США продаж алкоголю заборонений особам, які не досягли 21-річного віку.

500

George de Mohrenschildt (1911-1977) — народився у м. Мозир (Білорусь) в дворянській родині німецько-російського походження, у 1926 з батьками втік до Польщі, де закінчив Військову академію, у 1938 емігрував до США, де у 1945 отримав диплом Техаського університету з нафтової геології; підозрювався в роботі на розвідки різних країн; під кінець життя написав мемуари про свої стосунки з Освальдом.

501

«Rear Window» (1954) — трилер Гічкока про фотографа, котрий лежить у домі з поламаною ногою і, роздивляючись у бінокль на вікна сусідів, розкриває вбивство; James Stewart (1908-1997) — театральний і кіноактор, бойовий пілот, який після війни, працюючи генерал-інспектором ВПС, паралельно зіграв свої найкращі ролі в Голлівуді.

502

«Bausch & Lomb» — заснована 1853 року двома німецькими емігрантами в штаті Нью-Йорк компанія з виробництва різноманітної оптики, зараз одна з найбільших у світі.

503

Woody Allen (нар. 1935 р.) — кінорежисер, сценарист, актор.

504

Четверте липня — День незалежності, головне національне свято США.

505

Farmall — бренд багатоцільових тракторів, які у 1920-1970 рр. випускала компанія «International Harvester».

506

«Hail, Columbia» — патріотична пісня, написана 1789 року на інавгурацію першого президента Джорджа Вашингтона, вважається одним з неофіційних гімнів США; Коламбія — поетична назва Америки у XVIII ст.

507

«Harrah's» — заснована в Ріно 1937 року Вільямом Геррахом невеличка гральна фірма, яка виросла у велику мережу готелів з казино, котра від 2010 р. називається «Caesars Entertainment».

508

Алюзія на сюжет новели шотландського письменника Роберта Люїса Стівенсона (1850-1894) «Дивна історія доктора Джекіла і містера Гайда» (1886), де йдеться про добропорядного лікаря Джекіла, котрий, випиваючи створений ним трунок, трансформувався в жорстокого ката містера Гайда.

509

«Червона зона» в американському футболі — простір між 20-ярдовою лінією й воротами, в якій заборонений доторк м'яча до землі.

510

«Dodge» — заснована 1900 року братами Горесом і Джоном Доджами автомобілебудівна компанія, якою з 1928 р. володіє компанія «Крайслер».

511

Benbrook — невеличке місто-супутник Форт-Ворта.

512

J. D. Tippit (1924-1963) — патрульний, якого на вулиці на очах десятка людей застрелив чотирима кулями Лі Освальд, коли тікав з Книгосховища після того, як поцілив звідти у Кеннеді.

513

«Bel Air» — легковик, що випускався під брендом «Шевроле» у 1950-1975 pp., модель 1958 року була видовженою, з хвостовими плавцями, але значно поступалася помпезністю дизайну наступним моделям 1959-1962 pp.

514

«Tupperware» — компанія, що розробила й з 1946 року випускає популярний пластиковий посуд для їжі, який можна герметично закривати.

515

Крислатий капелюх із хутрової повсті, з високим наголовком, створений у середині XIX ст. сином капелюшника з Нью-Джерсі Джоном Стетсоном (1830-1906).

516

«Leonard Brothers» — універмаг, що існував у Форт-Ворті до 1970 р.

517

«Hound of Heaven» (1893) — сповнена біблійних алюзій містична поема англійського поета Френсиса Томпсона (1859-1907), яка стала джерелом цитат і натхнення для багатьох митців.

518

Jonathan Franzen (нар. 1959 р.) — прозаїк, чий третій роман у жанрі сімейної драми «Покарання» («The Corrections», 2001) був добре сприйнятий читачами та критиками й отримав низку літературних премій.

519

«ShopRite» — заснована 1946 року мережа кооперативних супермаркетів.

520

Crisco — шортенінг (стверджена рослинна олія), яка з 1911 року випускається компанією «Проктер & Гембл».

521

«Grit» — заснована 1882 року газета для сімейного читання, особливо популярна серед фермерів і мешканців маленьких містечок, на яку в 1940—1970-х рр. працювало 30 тис. юних розповсюджувачів; з 2006 почала виходити у вигляді глянсового журналу.

522

Героїня однайменного коміксу, який регулярно друкувався впродовж 1929-1966 рр.

523

«Cloverine Salve» — косметично-гойний крем на основі живиці, який випускається з 1890 року.

524

Час з вечора до ранку, коли дітям заборонено з'являтися на вулиці без супроводу дорослих, може встановлюватися в малих містах референдумами, а у великих міськрадами; 50 % американських міст 1960 року мали «комендантську годину» для підлітків.

525

Thomas Kuchel (1910-1994) — сенатор (1959-1969), який виконував функції організатора одностайного голосування членів своєї партії, котра в той час перебувала в меншості; зіграв значну роль у прийнятті законів 1964 і 1965 рр. про рівні громадянські і виборчі права різномальорових американців.

526

Знаменита фраза з історичної поеми Генрі Лонгфелло (1807-1882) «Сватання Майлза Стендіша» (1852) про те, як овдовілий капітан колонії перших англійських переселенців в Америці Стендіш послав бондаря Джона Алдена своїм сватом до юної Прісцили Маллін, а та, вислухавши передану сватом пропозицію капітана, промовила: «Чому б вам не сказати за себе, Джоне Алдене?» — і в результаті вийшла заміж за бондаря.

527

У пісні Чака Беррі «Nadine» (1963) герой, їduчи в автобусі, бачить «свою майбутню наречену», котра нібито сідає до чийогось «Кадилака» кольору кави, але далі з'ясовується, що вона просто пройшла повз дорогу машину.

528

«Atlas Shrugged» (1957) — найвідоміший роман-антиутопія засновниці філософії об'єктивізму Айн Ренд (1905-1982, справжнє ім'я Аліса Розенбаум, емігрувала з СРСР у 1925 р.), в якому описується занепад США через тоталітарний контроль соціалістичним урядом творчо продуктивних верств суспільства: бізнесменів, промисловців, винахідників тощо.

529

Маються на увазі лідери кубинської революції 1959 року Фідель і Рауль Кастро та Че Гевара.

530

У лютому 1962 р. на виборах губернатора Техасу Едвін Вокер посів останнє місце серед кандидатів від демократичної партії; у вересні він взяв участь у кампанії губернатора Міссісіпі Росса Барнета, який підтримував численних расистів, які намагалися завадити розпочати навчання в університеті штату Джеймсу Мередиту, першому афроамериканцю, котрий туди вступив; для забезпечення прав Мередита генпрокурор РФК послав у «Добру Стару Міс» (неформальна назва Міссісіпського університету) понад півтисячний контингент Служби федеральних маршалів та інженерних військ армії США.

531

Billy James Hargis (1925-2004) — впливовий у 1950—1960-х рр. проповідник, чиї виступи транслювало 700 радіо-і телестанцій, у 1974 р. втратив репутацію після секс- скандалу; Billy Graham (нар. 1918 р.) — баптист південного напрямку, найвідоміший у світі телепроповідник, спершу толерував сегрегацію, але у 1960-х почав підтримувати рух за рівні громадянські права.

532

Curtis LeMay (1900-1990) — син бідного бляхаря, талановитий студент, цивільний інженер, став пілотом-навігатором бомбардувальника «Летюча фортеця», під час Другої світової війни командував військово-повітряними з'єднаннями в Європі й на Тихому океані, автор концепції й організатор тотальніх бомбардувань Німеччини та Японії, повний генерал, після війни служив у ВПС і Пентагоні, уславився як активний пропагандист «превентивних ядерних ударів».

533

У квітні 1961 р. в Затоці Свиней на південному узбережжі Куби було відбито підготовлений ЦРУ збройний десант қубинських контрреволюціонерів.

534

Транснаціональні компанії, символи неоколоніалізму: «United Fruit Company» — заснована 1899 року, до 1970-х рр. майже монопольно контролювала вирощування і експорт тропічних фруктів у Латинській Америці; «Standard Oil» — заснована 1870 р. Джоном Рокфеллером найбільша в світі нафтова компанія, яку в 1911 р. через її монопольні апетити було розформовано й подрібнено рішенням Верховного суду США.

535

Meyer Lansky (1902-1983, Меєр Суховлянський, родом з Гродно, в Білорусі) — гангстер єврейського походження, ідеолог примирення між собою різних національних банд і співворець мафіозного «Синдикату», особливо відзначився в розвитку ігрового бізнесу.

536

Секс-шоу з елементами зоофілії.

537

Fulgencio Batista (1901-1973) — підтримуваний США президент-диктатор Куби у 1940-1959 рр.

538

James Angleton (1917-1987) — шеф контррозвідувального департаменту ЦРУ в 1954-1975 pp.

539

«Добровільна міліція національної безпеки» (прозвана гайтянцями «тонтон-макути», що в креольській міфології відповідає нашим «бабаям», котрі крадуть і пожирають дітей) була створена 1959 року диктатором Гаїті Франсуа Дювалє (1907-1971) на прізвисько Папа Док; відзначалася уніформою (чорні окуляри, джинсові сорочки й солом'яні брилі) та надзвичайною жорстокістю.

540

Rafael Trujillo (1891-1961) — диктатор Домініканської республіки з 1930 року, один з найкривавіших в історії Латинської Америки, був застрілений змовниками.

541

Савл із міста Тарс ганив християн, поки на дорозі в Дамаск йому не явився Ісус, й відтоді Савл став ревним проповідником християнства під ім'ям Апостол Павло.

542

«Untouchables» (1959-1963) — серіал за мемуарами федерального агента Еліота Несса, члена спецгрупи «Недоторканних», про жорстоку боротьбу з алкогольною мафією Чикаго в часи Сухого закону 1920-1930 pp.; «Car 54, Where Are You?» (1961-1963) — комедійний серіал про пригоди нью-йоркських поліцейських.

543

Християнська асоціація молоді (YMCA), окрім іншої діяльності, також утримує нічліги для бездомних.

544

Skee-Ball — схожа на боулінг гра, де, катаючи кулі, треба ними потрапити в номерні лузи.

545

Lockheed U-2 — створений 1955 року висотний літак-розвідник (один з таких було збито над СРСР у 1960 р. радянською ракетою земля-повітря).

546

DEFCON — абревіатура стану готовності до воєнних дій різних (або всіх) родів військ США; 5 — найнижча готовність, 4 — посилені заходи безпеки, 3 — готовність вище звичайної, 2 — за крок від ядерної війни, 1 — ядерна війна почалася.

547

«Battle Hymn of the Republic» (1862, інша назва — «Glory, Glory Hallelujah») — патріотична пісня часів Громадянської війни, на слова відомої abolіціоністки Джулії Гау (1819-1910); якраз незадовго до часу дії роману була записана й отримала премію «Гремі» версія цієї пісні у виконанні Мормонського молитовного хору.

548

Glenlivet — сорт односолодового шотландського віскі.

549

John Scali (1918-1995) — телерепортер каналу Ей-Бі-Сі, який за пропозицією резидента КДБ у Вашингтоні полковника Олександра Фоміна-Феклісова (1914-2007) виконував роль посередника у таємних переговорах між радянським і американським урядами щодо пристойного для СРСР виходу з Карибської кризи, про що стало відомо тільки після загибелі Кеннеді й усунення з Кремля Хрущова; у 1971-1975 Скалі був радником президента Ніксона і послом США при ООН.

550

«Rocky & Bullwinkle» (1959-1964) — анімаційний телесеріал про пригоди білки Рокі і юного лося на прізвисько Моргайко, де серед багатьох персонажів є й російські шпигуни Борис Баденов та Наташа Фаталь, озвучувані відповідно голлівудськими акторами Акімом Таміровим та За-За Гabor.

551

Adlai Stevenson II (1900-1965) — представник США в ООН, його знаменитий диспут відбувався з Валеріаном Зоріним (1902-1986), тодішнім представником СРСР в ООН.

552

Наказ бійцям американських революційних військ перед битвою проти англійців при Банкер-Гіллі 1775 року.

553

«Bringing in the Sheaves» (1874) — протестантський гімн, слова якого часто пародіюються в поп-культурі.

554

Dick Dale (нар. 1937 р.) — «король серф-гітари», surf-rock — музичний стиль початку 1960-х рр., що асоціюється з життєрадісною пляжною культурою Південної Каліфорнії.

555

«Death of Salesman» (1949) — знаменита п'єса Артура Міллера (1915-2001); Біфф — син головного героя, успішний футболіст-старшокласник, який не зміг вступити до коледжу і конфліктує з батьком, бо мріє стати не бізнесменом, а фермером.

556

Elsa Lanchester (1902-1986) — англо-американська актриса, яка у фільмі «Наречена Франкенштайна» (1935) грає Мері Шеллі, авторку роману, за мотивами якого знято фільм; Мері стала нареченою монстра, а зачіска з конічно здібленим волоссям в неї утворилася в результаті вибуху лабораторії.

557

«Schwinn» — популярний бренд велосипедів, які випускає заснована 1895 року в Чикаго одноіменна компанія.

558

Морським десантом біля міста Анціо в Італії 22 січня 1944 р. почалася довга операція з визволення Рима від німців; битва при Чосинському водосховищі у Північній Кореї точилася наприкінці 1950 року між військами ООН (американо-англійський контингент) та 9-ю Добровільною Армією Китайської Народної Республіки.

559

Randolph Scott (1898-1987) — високий, стрункий, стойчної зовнішності актор, що майже в усіх своїх понад 100 фільмах зіграв головні ролі і в 60 з них — ковбоя.

560

Існувало кілька популярних теорій таємної змови щодо загального фторування води: 1. Спроба американського уряду уbezпечитися проти судових позовів проти ядерної програми. 2. Засіб комуністичних режимів для встановлення Нового світового порядку. 3. План хімічних концернів зробити населення залежним тощо.

561

«Криза в Літл-Року» вважається одною з найважливіших подій в історії боротьби за рівні громадянські права, коли за наказом підтримуваного білим населенням губернатора штату Арканзас Національна гвардія блокувала школу, щоб не допустити до навчання 9 нових чорних учнів; на прохання мера Літл-Рока президент прислав десантний дивізіон і вивів з підпорядкування губернатора 10 000-й контингент Нацгвардії штату.

562

Світле пиво «*Dos Equis*», яке з 1897 року почав варити в Мексиці німецький емігрант Вільгельм Гассе.

563

Заснована 1909 року Національна Асоціація за прогрес кольорових громадян (NAACP).

564

Ralph Abernathy (1926-1990) — проповідник, очолив Рух за громадянські права, після того як 1968 року білий расист застрелив попереднього лідера Руху доктора Мартіна Лютера Кінга.

565

Заснована 1958 року право-консервативна організація, побудована на фундаменталістських християнських принципах, за словами її членів з «антикомуністичною, антифашистською, антитоталітарною ідеологією»; названа іменем Джона Берча (1918-1945), американського місіонера-баптиста й розвідника, розстріляного комуністами в Китаї, оголошеного Товариством «Першим мучеником Холодної війни».

566

Алюзія на рок-н-роловий хіт «Blue Suede Shoes» (1955), у якому герой співає, що він готовий стерпіти геть усе, тільки не топтання по його «блакитних замшевих черевиках».

567

«Alpha Beta» (1917-1989) — мережа супермаркетів, де бакалайні товари концептуально розкладалися в абетковому порядку.

568

«Chevrolet Biscayne» — найдешевший з повнорозмірних автомобілів «Шевроле» тих часів.

569

«Indian» — мотоцикли, які вироблялися (1901-1953) однойменною компанією в Массачусетсі, наразі, либо ж, ідеться про «Скаут», останню важку військову модель з коляскою 1942 року.

570

Пронири — кличка оклахомців, від тих перших поселенців штату, котрі самовільно захоплювали земельні ділянки.

571

«Renault Dauphine» (1956-1967) — дуже незвична для тодішнього американського пейзажу маленька французька машина з двигуном позаду.

572

70 миль/год = 113 км/год.

573

«Gunsmoke» (1952-1961) — радіотелесеріал з життя американського Заходу; «Maverick» (1957-1962) — комедійний телесеріал-вестерн.

574

С. Кінг і тут жартує, оскільки на поліцейському жаргоні фараза «Ейвон за викликом» означає бронебійний патрон, який використовується під часу штурму заблокованого зсередини приміщення.

575

Дивізіон Техаських рейнджерів — заснована 1823 року спеціальна поліцейська служба кримінального розшуку й збройної протидії озброєним злочинцям на території штату.

576

Weegie (1899-1968, справжнє ім'я Ушер Феліг) — уродженець Злочіва, фотожурналіст, багато працював на місцях надзвичайних пригод, майстер чорно-білого фото з життя нічного Нью-Йорка; Diane Arbus (1923-1971, справжнє ім'я Діана Немеров) — уславлена чорно-білим фотографіями калік, диваків, безпритульних.

577

Chateaugay (1960-1985) — чистокровний жеребець, який, до того не перемігши в жодних серйозних перегонах, у квітні 1963 уславився переможним дебютом у Кентуккі.

578

Червоний прапорець скидають в армії США на полігоні, коли постріл не влучив у ціль.

579

Zane Grey (1872-1939) — автор безлічі пригодницьких книжок, в яких здебільшого подається романтизована історія Дикого Заходу; за мотивами романів Грея знято 110 фільмів, не рахуючи телевізійних.

580

Здатність глибоко співпереживати чужі почуття.

581

Samuel Houston (1793-1863) — перший президент Республіки Техас, сенатор після приєднання Техасу до США; найбільше місто штату назване на його честь.

582

«The Secret Storm» (1957-1974) — сімейна сага, характерна тим, що разом зі своїми персонажами в ній старішали в реальному житті актори; «Young Dr. Malone» (1939-1963) — щоденна 15-хвилинна радіодрама, яка 1958 року плавно перетворилася на телесеріал; «From These Roots» (1958-1961) — історія успішної письменниці, котра повертається до рідного міста, щоб видавати місцеву газету; «Edge of Night» (1956-1984) — детективний серіал за мотивами романів майстра жанру Ерла Гарнера (1889-1970) про адвоката Перрі Мейсона.

583

Veronica Lake (1922-1973) — дуже популярна в 1940-х в ролях «фатальної красуні» кіноактриса, яка після невдалих шлюбів, банкрутства і травми ноги почала пити й померла від алкоголізму.

584

«Greyhound» («Хорт») — найбільша у світі компанія міжміського автобусного сполучення, базується в Далласі; заснована 1914 року шведським емігрантом Еріком Вікманом (1887-1954) після того, як його звільнили з вибійників, і заробляти на життя йому довелося, підвозячи на роботу колишніх колег-шахтарів на орендованому 7-місному автомобілі.

585

I-20 — автомагістраль, яка почала будуватися 1960 року від Західного Техасу через кілька східніших штатів до Атлантичного узбережжя США, сьогодні її довжина 2470 км.

586

«Scenicruiser» («Лайнер краєвидів») — розроблений на замовлення компанії «Грейгаунд» трьохосний, комфортабельний автобус, що домінував на трасах США у 1954-1970 рр.

587

Edward Hopper (1882-1967) — американський художник-реаліст, майстер міського пейзажу, в творах якого зазвичай є різкий контраст світла і тіней.

588

«Camptown Races» — псевдонегритянська гумористична пісня, написана 1849 року композитором Стівеном Фостером (1826-1864); «Clinch Mountain Breakdown» — народна інструментальна тема в стилі блуграс.

589

Gene Autry (1907-1998) — актор і музикант в амплуа «співаючий ковбой», написана ним у 1939 р. пісня «Back in the Saddle Again» досі залишається популярною серед шанувальників кантрі-музики.

590

«Buckhorn» («Бичачий ріг») — найдешевше пиво броварні «Самотня зірка».

591

Місто в Мексиці на протилежному боці річки Ріо-Гранде від техаського міста Ларедо.

592

Діти 5—10 років, герой комедійного серіалу «Малі шалапути» (див. коментар вище).

593

Ідеться про Madison Square Garden III, закриту спортивну арену, що існувала в Нью-Йорку в 1925-1968 рр., а не той багатофункціональний розважальний комплекс, який там діє зараз.

594

Алюзія на шестисерійний кінофільм «Рокі», головною роллю боксера в якому уславився Сильвестр Сталлоне.

595

«Зломи ногу» — вираз-побажання удачі в театрально-музичному середовищі перед виходом на сцену.

596

«Route 66» (1960-1964) — телесеріал про юнаків, котрі подорожують Америкою, особливо цікавий тим, що всі пригоди знімалися в реальних місцях, про які йдеться в сюжеті.

597

«American Gothic» (1930) — знаменита картина художника Гранта Вуда (1891-1942), на якій перед фермерським будинком з готичним віконцем стоїть невимовно серйозна пара: жінка з підібганими губами й чоловік із вилами в руці.

598

«The Angels» — дівоче вокальне тріо, чиїм найбільшим хітом була пісня «My Boyfriend's Back» (1963).

599

Команда «Chicago Bears» дійсно стала чемпіоном 1963 року.

600

Paul Quinn College — заснований 1872 року священиками Африканської методистської єпископальної церкви коледж, названий ім'ям його первого директора Вільяма Пола Квіна (1788-1873).

601

«Motley Crue» — заснований 1981 року метал-гурт знаний екстравагантними шоу.

602

«Ship'n'Shore» — заснована у 1920-х рр. сімейна фірма, яка шила якісний жіночий і дитячий одяг, бренд був особливо популярним у 1960-х рр.

603

Ежен Йонеско (1909-1994) — румунсько-французький драматург, класик «театру абсурду»; «Жертви обов'язку» (1952) — улюблена автором одноактна п'єса, в кульмінації якої один з героїв убиває кинджалом детектива.

604

«Epiphone» — заснована 1873 року в Туреччині фірма з виробництва струнних інструментів, яка у 1903 перебазувалася до США, найкращими її гітарами вважаються випущені до 1957 року, коли фірму купила конкурюча компанія «Gibson».

605

«UtoteM» — мережа бакалійних крамниць, яка існувала в Південно-Західних штатах до 1984 року.

606

Жан-Клод Дювальє (нар. 1951 р.) — син і наступник Франсуа Дювальє на посту президента Гаїті, мав прізвисько Бейбі Док.

607

John Lennon (1940-1980) — гітарист, композитор, співак гурту «Beatles»; іронія в тому, що на час описуваних подій у США ще ніхто не знає про існування цього британського гурту, хоча вже за кілька місяців там спалахне тотальна «бітломанія».

608

О Боже мій (нім.).

609

Батько і син (фр.).

610

John Ford (1894-1973) — кінорежисер, що зняв понад 140 фільмів, найбільше цінуються його вестерни і драми.

611

«San Antonio Bullets» («Кулі Сан-Антоніо») — команда Малої бейсбольної ліги, яка часто змінювала свою назву (цю мала тільки в сезоні 1963-1964 рр) і тепер називається «San Antonio Missions».

612

Jan and Dean (1958-2004) — вокальний дует, заснований у Лос-Анджелесі Дженом Беррі (1941-2004) та Діном Торренсом (нар. 1940 р.); їхня пісня «Surf City» очолювала хіт-парад у липні 1963 р.

613

«The Group» — бестселер 1963 року, роман Мері Мак-Карті (1912-1989) про життя освічених жінок у Нью-Йорку 1930-х рр., про їх боротьбу за власні сімейні й професійні права; «Jude the Obscure» (1895) — роман Томаса Гарді про життя молоді в атмосфері культурно-соціальної забобонності Вікторіанської Англії.

614

«Rawhide» (1959-1966) — серіал про техаських ковбоїв у середині XIX ст.; «Ben Casey» (1961-1966) — серіал про молодого, талановитого хірурга.

615

«A Sound of Thunder» (1952) — оповідання про те, як турист із майбутнього випадково розчавив у мезозойській епосі метелика і які зміни він побачив, коли повернувся у свій час.

616

«Casablanca» (1942) — класична кінодрама з Інгрид Бергман і Гамфрі Богартом у головних ролях, входить до десятки найкращих фільмів усіх часів.

617

У США пара десятків невеличких міст мають назву Париж, той, що в Техасі, розташовується за 98 миль від Далласа.

618

Greta Garbo (1905-1990) — шведська кіноактриса, одна з найбільших зірок Голлівуду класичного періоду; любила довгі прогулянки вулицями, де її завжди бачили в довгих сукнях і великих темних окулярах.

619

«Sardi's» — знаменитий артистичний ресторан у Нью-Йорку, відкритий 1927 року італійським емігрантом Вінцентом Сарді.

620

Moline — місто, яке на початку 1960-х рр. мало менш ніж 10 тис. мешканців; місто New Haven тоді мало 150 тис. мешканців.

621

«Jantzen» — заснована 1915 року членами місцевого човнярського товариства в штаті Орегон фірма з випуску в'язаного спортивного одягу; логотип фірми — дівчина в червоному купальнику, яка пливе «рибкою» — став одним із найвідоміших у світі.

622

«Los Angeles Dodgers» («Лос-Анджелеські ловкачі») — заснована 1883 року в Брукліні команда, перемогла у Світовій серії 1963 року.

623

Світова серія в попередньому році складалася з 6 ігор.

624

«Факти, мем.» — улюблена фраза детектива Джо Фрайдея, героя телесеріалу «Облава» («Dragnet»), який демонструється з 1951 року (з перервами) й досі.

625

У 1919 р. члени команди «Chicago White Sox» («Білі шкарпетки») отримали хабарі за те, що програють Світову серію команді «Cincinnati Reds»; у результаті 8 гравців були назавжди дискваліфіковані з неможливістю взагалі публічно будь-де грати в бейсбол, а репутації клубу (відтоді прозваному «Чорними шкарпетками») завдано величезної шкоди.

626

Заснована 1937 року винахідником Едвіном Лендом (1909-1991) компанія «Polaroid» почала випускати фотокамери й плівку для моментальних знімків з 1948 року.

627

«Gunsmoke» — з 1955 року радіовестерн, а в 1955-1975 рр. телесеріал, дія якого часто відбувається в салуні «Довга гілляка», де проблеми вирішують маршал Мет Діллон і його помічник Честер Бігуд.

628

Donald King (нар. 1931 р.) — відомий боксерський промоутер, у середньому віці своє густе, сиве африканське волосся зазвичай носив високо здібленим.

629

«Рибка на ім'я Ванда» (1988) — детективна кінокомедія, де Вандою звуть аферистку, а також рибку, яка залишається єдиною живою в акваріумі.

630

185 фунтів = 83,9 кг; 138 фунтів = 62,5 кг.

631

«Тесс д'Ебервіл. Чиста жінка, правдиво описана» (1891) — трагічна історія сільської дівчини Вікторіанської доби.

632

Irene Ryan (1902-1973) — театральна й кіноактриса, одною з її кращих робіт вважається роль бабусі в серіалі «Beverly Hillbillies» (1962-1971).

633

«Combat!» (1962-1967) — серіал про важкі бої американського військового підрозділу під час звільнення 1944 року окупованої німцями Франції.

634

«Earth Angel» (1954) — пісня вокального гурту «The Penguins», яка й потім неодноразово ставала хітом у виконанні інших музикантів.

635

April — квітень; June — червень.

636

Vic Morrow (1929-1982) — актор і двоє маленьких в'єтнамських дітей загинули, коли на них упав гелікоптер на зйомках фільму Спілберга «Присмеркова зона», в якому Морроу грав расиста, котрий потрапляє в трагічні моменти минулого в личині тих, кого він ненавидить: єврея, негра, азіата.

637

Марк Чепмен застрелив 1980 р. Джона Леннона; Чарлз Менсон — ватажок переважно дівочої банди хіпі, які у 1969 р. безпричинно й жорстоко замордували чимало людей.

638

George Romero (нар. 1940 р.) — кінорежисер, що сатиричними фільмами жахів заробив собі прізвисько «батько зомбі-апокаліпсису».

639

Свято на честь ветеранів збройних сил, започатковане після закінчення Першої світової війни 11 листопада 1918 року.

640

Graduate Research Center — заснований 1961 року електронною компанією «Texas Instruments» університет (на сьогодні має у своїй історії двох нобелівських лауреатів).

641

Віце-президент (а після загибелі Кеннеді президент) Ліndon Джонсон (1908-1973) народився в Техасі на фермі неподалік містечка Джонсон-сіті, заснованого його дядьком.

642

Terrell — містечко за 51 км від Далласа.

643

«Schlage» — компанія з виробництва популярних замків і систем безпеки, заснована 1920 року в Сан-Франциско слюсарем-винахідником Вальтером Шлейгом.

644

Освальд, Удачливий Кріль — створений 1927 року перший знаменитий серійний персонаж мультфільмів Діснея, який передував Мікі Маусу.

645

Алюзія на сімейний телесеріал «The Waltons» (1971-1981), де в кінці кожної серії якась пара з велелюдної родини Волтонів обов'язково бажає одне одному доброї ночі.

646

Norman Rockwell (1894-1978) — найпопулярніший американський живописець і ілюстратор ХХ ст., у чиїх предметно-психологічно реалістичних роботах кожний упізнавав правдиві картинки щоденного життя; «Saturday Evening Post» (засн. у 1897 р.) — журнал для сімейного читання.

647

Marine — морська піхота; кожен вид транспорту президента США обслуговується окремим родом військ.

648

«Hail to the Chief» — президентський марш, в оригіналі пісня на слова Вальтера Скотта, написана 1812 року англійським композитором Джеймсом Сендерсоном.

649

Популярна в усьому світі полька, написана 1927 року чеським композитором Яромиром Вейводою (1902-1988).

650

Goody's Powder — суміш аспірину, кофеїну й парацетамолу, продається без рецепта.

651

Fair Park — закладений у Далласі для проведення штатної виставки-ярмарку 1886 року парк площею 1,12 кв. км; сьогодні — діюча пам'ятка історії і архітектури.

652

«Slam the Big Door» (1960) — детективна сімейна драма Джона Д. Макдоналда, дія якої відбувається у Флориді.

653

San Antonio — засноване іспанцями 1709 року місто, тепер друге за кількістю населення в Техасі й сьоме в США.

654

Ladybird (комаха «божа корівка», «серденсько») — дитяче прізвисько Клавдії Тейлор-Джонсон (1912-2007), дружини Ліндана Джонсона, яким її кликали все життя.

655

Oleg Cassini-Loiewski (1913-2006) — американський дизайнер французько-російського походження, зокрема, багато працював на Голлівуд.

656

Картопляний салат «по-російськи»; м'ясо, тушковане з гарбузом, абрикосами або персиками.

657

Air Force One (Військово-Повітряні Сили Борт Один) — офіційна назва (позивний) будь-якого літака, на якому знаходиться президент США.

658

Жовта троянда — один із символів штату Техас, перед візитом Кеннеді всі жовті троянди в Далласі були розкуплені, тому офіційний комітет із зустрічі президента змушений був піднести червоні.

659

101 °F = 38,3 °C.

660

Алюзія на Псалом 40:6 в одному з багатьох перекладів Біблії англійською і водночас натяк на староанглійське походження Сейді, оскільки «розкоркуй собі вуха» — вислів, притаманний лондонським кокні.

661

«Clairol» — заснована 1931 року парфумерна фірма, особливо популярна з 1950-х рр., коли почала випускати прості в застосуванні фарби для волосся.

662

Між базою стратегічної авіації Карсвел, яка у 1942-1994 рр. містилася в Форт-Ворті, та Далаським аеропортом «Лав Філд» усього 56 км.

663

Дорожня відстань між м. Саванна в штаті Джорджія і Далласом понад 1700 км.

664

«Law & Order. SVU» (1999-2012) — телесеріал про роботу спецвідділу нью-йоркської поліції, який розслідує злочини, вчинені на сексуальному ґрунті.

665

«Lanz Bulldog» (1921-1960) — німецький трактор, який з 1956 року також випускався у США компанією «Джон Дір».

666

«Texas Rangers» — бейсбольна команда, якою у 1989-1994 рр., поки його не обрали губернатором Техасу, володів Дж. Буш, майбутній президент США.

667

Одна з головних вулиць Далласа, названа на честь очільника Дорожньої комісії штату в 1935-1941 рр., при котрому в Техасі розпочалося будівництво сучасних автомагістралей.

668

Католицький собор Пресвятої Діви Гваделупської побудовано в Далласі у 1902 р.

669

Alan King (1927-2004) — комік, який спершу зробив собі ім'я єврейськими анекдотами, а потім виріс також у серйозного актора, частий гість найпопулярнішого розважального телешоу Еда Саллівена.

670

«Bourbon Street Beat» (1959-1960) — детективний телесеріал, дія якого відбувається в Нью-Орлеані.

671

Подрібнений лід із сиропом.

672

Emprin — одна з торгових марок аспірину.

673

Закладений 1902 року невеличкий садок 38x18 м при західному крилі Білого Дому, де зазвичай відбуваються неформальні зустрічі президента.

674

У місті Лівенворт, штат Канзас, у 1903-2005 рр. діяла федеральна в'язниця максимально строгого режиму.

675

«As the World Turns» (1954-2010) — сімейний серіал, другий за довголіттям в історії американського телебачення.

676

П'ята поправка до Конституції США, зокрема, постулює, що людину не можна змушувати свідчити проти себе.

677

Fargo (колишня назва Централія) — місто в Північній Дакоті, відоме своїм жорстким кліматом із довгою холодною зимою, спекотним літом і частими торнадо.

678

«Моет де шандо» — заснована 1743 року одна з найбільших у світі виноробних компаній; наразі бант на плящі символізує кольори як французького, так і американського прапора.

679

Перший президент Республіки В'єтнам (Південний) Нго Дінь Дз'єм і його молодший брат Нгу були вбиті 2.11.1963 під час військового перевороту організованого своїм же генералом Зионг Ван Мінем.

680

Hector Hugh Munro (1870-1916), літературний псевдонім Saki — англійський письменник, автор карколомних оповідань, найвідоміше з яких «Відчинене вікно», де йдеться про дівчинку, котра з будь-якої побутової ситуації вибудовує вельми правдоподібну макабричну історію.

681

«The Fugitive» (1963-1967) — телесеріал, у якому герой Річард Кімбл (не Кімбол), помилково засуджений на смертну кару, тікає з арештантського вагона й, ховаючись від поліції, одночасно розшукує справжнього серійного вбивцю; 1993 року було випущено кіноверсію цього серіалу, де Томі Лі Джонс грає поліцейського, який переслідує Кімбла, котрого грає Гаррисон Форд.

682

Little Rock — столиця й найбільше місто штату Арканзас, відстань від Далласа

471

км.

683

Sulphur Springs — місто за 120 км на північний схід від Далласа.

684

Дорожня відстань від Літл-Рока до Пітсбурга в штаті Пенсильванія близько 1,5 тис.

км.

685

Автошляхова відстань між Далласом та Оберном ~ 3200 км.

686

«The Miracles» («Чуда») — заснований 1957 року вокальний гурт, особливо уславлений під модифікованою у 1965 назвою «Smokey Robinson & The Miracles»; у хіті 1963 року «Mickey's Monkey» співається про придуманий хитрим хлопцем Мікі танок, в якому імітуються мавпячі рухи.

687

Watts (Вотс) — житловий район у Південному Л. А., де з 1940-х рр. переважно селилися афроамериканці, а тепер здебільшого мешкають люди латиноамериканського походження.

688

Paki — пакистанець, «чурка».

689

«Lionel» — заснована 1900 року електротехнічна компанія, особливо уславлена своїми іграшковими залізницями та дитячими комплектами для наукових досліджень.

690

Ліхтарі з одною або й двома горілками, що живляться бензином, гасом, мазутом чи пропаном і дають сліпучо-біле світло; традиційно випускаються заснованою 1900 року Вільямом Коулменом компанією, що спеціалізується на туристичному обладнанні.

691

На третій базі в бейсболі потрібні гравці, що мають особливо потужний кидок.

692

«Glenfiddich» — односолодовий шотландський віскі, який виробляється з 1886 року.

693

Цитата з пісні «День за днем» (1969) гурту «Shango», в якій співається: «День за днем все більше люду прибуває в Лос-Анджелес, не кажи нікому, що ціле узбережжя сповзає в океан, куди нам дітися, коли не стане й Сан-Франциско, готовимся причалювати свої яхти в Айдахо» (Айдахо — штат у Скелястих горах на північному заході США, за 200 км від Тихого океану).

694

Китайський синдром — іронічний термін фізиків-атомників, що означає гіпотетичну аварію АЕС з розплавленням енергоблоку й проникненням ядерного пального глибоко в ґрунт («аж до Китаю»).

695

Vermont Yankee — АЕС у місті Вернон, штат Вермонт, працює з 1972 року; у 2010 р. Сенат штату проголосував за закриття станції після 1912 р., компанія, яка володіє станцією, оскаржує це рішення в суді.

696

Barry Goldwater (1909-1998) — сенатор від Аризони, кандидат Республіканської партії у президентських виборах 1964 року, які він програв Ліndonу Джонсону.

697

Новий Фронтир — запропонована у 1960 р. президентська програма ДжФК, в назві якої закладено спрямованість на досягнення мети вищої за сподівання, як це було під час освоєння Дикого Заходу й Тихоокеанського узбережжя в XIX ст.

698

Joseph Crater (1889-1930) — член Верховного суду штату Нью-Йорк; ввечері 6 серпня 1930 року вирушив пішки з ресторану до сусіднього театру, але по дорозі безслідно зник, кілька років його шукала вся Америка, інсінуації щодо його таємничого зникнення не припиняються й тепер.

699

Зеленою зоною став називатися центр міжнародної присутності в Багдаді після окупації Іраку американськими військами у 2003 р.

700

Dixiecrats — назва нетривалої Демократичної партії за права штатів, організованої у 1948 р. ультраправими сегрегаціоністами, котрі відокремилися від класичної Демократичної партії.

701

Двайт Голлі — вигаданий агент ФБР, який за наказом Гувера убиває МЛК в детективно-історично-фантастичному романі Джеймса Елроя (нар. 1948 р.) «Кров- блукачка» (2009).

702

George Wallace (1919-1998) — губернатор Алабами, чотири рази невдало балотувався на президента, отримавши прізвисько «найвпливовіший лузер»; відзначався сегрегаціоністською ідеологією, від якої потім всіляко відхрещувався наприкінці життя.

703

Хо Ши Мін (1890-1969) — з 1941 р. й до смерті лідер комуністичної партії й президент Північного В'єтнаму.

704

«Fat Man» — кодова назва американської атомної бомби, скинутої на японське місто, перша, зірвана над Хіросімою 6.08.1945, називалася «Малюк» («Little Boy»).

705

Arthur Bremer (нар. 1950 р.), як сам написав пізніше у щоденнику, «планував застрілити президента Ніксона заради слави», але 15.05.1972 випустив чотири кулі впритул у живіт кандидату в президенти Воллесу, який залишився після цього паралізованим; Бремер отримав 65 років, але вийшов на волю у 2007 після 35 років в'язниці.

706

Hubert Humphrey, Jr. (1911-1978) — віце-президент в адміністрації Джонсона (1965-1969), після відмови Джонсона балотуватися на другий строк висунувся

кандидатом у президенти у 1968 (році, коли було вбито РФК і МЛК), але програв вибори Ричарду Ніксону.

707

909 членів заснованої уродженцем штату Індіана, комуністом-християнином Джимом Джонсом, секти «Народний Храм» скоїли т. зв. «революційне самогубство», отруївшись ціаністим калієм в комуні Джонстаун в Гаяні 18.11.1978 р.

708

52 американські заручники були захоплені ісламістами в посольстві США в Ірані 4.11.1979 р.; операція з їх врятування американськими військовими 24.04.1980 р., ледь почавшись, провалилася з технічних причин; всі заручники були відпущені живими 20.01.1981 р.

709

Paul McCartney (нар. 1942 р.) — композитор, бас-гітарист, вокаліст гурту «The Beatles», який після розпаду 1970 р. більше ніколи не грав разом.

710

Фраза з героїчної драми про Антонія Клеопатру «Все заради кохання або нехай пропадає світ» (1677) найвпливовішого англійського поета XVII ст. Джона Драйдена (1631-1700); поет Александер Поуп (1688-1744) посідає третє місце серед найчастіше цитованих авторів в англомовному світі.

711

«I Want to Hold Your Hand» (1963) — перший хіт «Бітлз» в Америці, з якого у 1964 р. розпочався культурний феномен, т. зв. «Британське вторгнення» у США.

712

«The Bridge on the River Kwai» (1957) — фільм про долю британських військовополонених у японському таборі в Бірмі 1942 року; «South Pacific» (1958) — екранізація однойменного бродвейського мюзиклу композиторського дуету Річарда Роджерса та Оскара Гамерстайна.

713

«The Fly» (1958) — фільм про науковця, який помінявся головами з мухою, а відтак наказав дружині себе вбити; «The Blob» (1958) — фільм про прибульця з космосу у формі амеби, який пожирає людей; в обох картинах обігрується тема трансформації.

714

«Леді чи тигр» (1882) — знамените алгоричне оповідання Френка Стоктона (1834-1902) про те, як король засудив незаконного коханця своєї дочки до вибору: відчинити якісь із двох дверей, за одними його чекав лютий тигр, за другими — інша леді, з якою він мав одружитися; принцеса могла підказати коханому, де які двері, але сама не змогла зробити вибір.

715

«Bugs Bunny» (1938) — мультперсонаж, який став символом кінокомпанії «Ворнер Бразерс», фільми про якого знімаються й по тепер; «Macabre» (1958) — фільм про лікаря, який мусить терміново врятувати свою дочку, живою поховану

маніяком; «The Tingler» (1959) — про істоту-паразита, що, змушуючи трепетати людський хребет, живиться страхом, але відчіплюється, якщо людина верещить.

716

Філіп Ноулен — герой патріотичного оповідання Едварда Гейла (1822-1909) «The Man Without a Country» (1863) про моряка, за зраду засудженого на те, щоб довічно плавав на американських військових кораблях, але ніколи не сходив на берег.

717

«7-Eleven» — заснована 1927 р. у Далласі мережа всюдисущих бакалійних крамниць, яка, проте, останнім часом вже майже зникла в рідному штаті; «Subway» — заснована 1966 року мережа фастфудів, де продають довгі «сендвічі-субмарини» й салати.

718

«Walgreens» — заснована 1901 року, наразі найбільша мережа аптек.

719

Alan Jackson (нар. 1958 р. у Джорджії) — один із найпопулярніших сьогодні кантрі-співаків, автор численних хітів у цьому музичному жанрі.

720

Lovell — засноване 1774 року містечко (сьогодні менш ніж 1000 мешканців), у якому Стівен Кінг має один із двох своїх будинків у Мейні (інший у м. Бенгор).

721

Балаганний псевдонім (фр.).

722

Абрам Запрудер (1905-1970) — далласький кравець родом із м. Ковель в Україні, який, знімаючи для себе на побутову 8 мм кінокамеру проїзд кортежу Кеннеді, зафіксував момент убивства і того ж дня передав плівку секретній службі; його фільм вважається найточнішим відеодокументом цієї події (пізніше права на фільм у Запрудера за \$150 тис. купив журнал «Лайф», 25 тисяч з цієї суми кравець передав вдові вбитого Освальдом патрульного Тіппіта).

723

Michael McEachern McDowell (1950-1999) — прозаїк, сценарист, котрого С. Кінг якось назвав «найкращим автором серед тих, які пишуть сьогодні містичні романи»; останній його недописаний роман «Палаючі свічки» (1996) вже після смерті автора завершила Табіта Кінг.

724

Jack Finney (1911-1995) — автор, з чийого доробку найвідомішим залишається перший роман «The Body Snatchers» (1955), оскільки за ним було знято кілька фільмів; «Time and Again» (1970) — ілюстрований роман про художника, котрий, виконуючи завдання військових, силою уяви реально переноситься до Нью-Йорку 1882 року й назад у 1970 рік, а потім заради коханої, яку зустрів у минулому, назавжди залишається там.